

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

AHMED-İ DÂ'Î
TERCÜME-İ TEFSİR-İ EBU'L-LEYS-İ SEMERKANDÎ
[142/188b-195b] [143/01a-50a]

GİRİŞ-METİN-DİZİN-TIPKIBASIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINAR VURSUN

İSTANBUL 2008

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

AHMED-İ DÂ'Î
TERCÜME-İ TEFSİR-İ EBU'L-LEYS-İ SEMERKANDÎ
[142/188b-195b] [143/01a-50a]

GİRİŞ-METİN-DİZİN-TIPKIBASIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINAR VURSUN

Tez Danışmanı:
PROF. DR. GÜLDEN SAĞOL YÜKSEKKAYA

İSTANBUL 2008

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Pınar Vursun'un "Ahmed-i Da'i Tercüme-i Tefsir-i Ebu'l Leys-i Semerkandi (142/188b-195b) ile (143/1a-50a) (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Gülden Sağol Yüksekaya
Üniversitesi Marmara

İmza

Üye : Prof.Dr. Emine Gürsoy Naskali
Üniversitesi Marmara

Üye : Doç.Dr. Zuhâl Kültüral
Üniversitesi Marmara

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ...07../07../2008 tarih ve ...12-5... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
İŞARETLER ve KISALTMALAR.....	IX
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	X
1.GİRİŞ.....	1
1.1. AHMED-İ DÂ'Î.....	2
1.1.1 AHMED-İ DÂ'Î'NİN ESERLERİ.....	4
1.1.1.1. Mensur Eserleri.....	4
1.1.1.2. Manzum Eserleri.....	6
1.1.2. Ahmed-i Dâ'î ve Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	8
1.2. EBU'L-LEYS-İ SEMERKANDÎ.....	13
1.3. TERCÜME-İ TEFSÎR-İ EBU'L-LEYS-İ SEMERKANDÎ.....	13
1.3.1. Nüshaları.....	14
1.3.2. İncelenen Nüshanın Tavsifi.....	16
1.3.3. Eserin Sahası.....	18
1.3.4. Kelime Hazinesi.....	19
1.3.5. İnceleme Konusu olan Sureler Hakkında Bilgiler.....	19
1.3.5.1. Fâtır Suresi.....	19
1.3.5.2. Yâsîn Suresi.....	22
1.3.5.3. Saffât Suresi.....	25
1.3.5.4. Sâd Suresi.....	29
1.3.5.5. Zümer Suresi.....	33
1.4. İMLA ÖZELLİKLERİ.....	37
1.4.1. Harekeleme.....	37
1.4.2. ÜNLÜLERİN YAZILIŞI.....	38
1.4.2.1 A Ünlüsü.....	38
1.4.2.1.1. Ön Seslerde.....	38
1.4.2.1.2. İç Seslerde.....	38
1.4.2.1.3. Son Seslerde.....	39
1.4.2.2. E Ünlüsü.....	39
1.4.2.2.1. Ön Seslerde.....	39
1.4.2.2.2. İç Seslerde.....	39
1.4.2.2.3. Son Seslerde.....	40
1.4.2.3. I, İ Ünlüleri.....	40
1.4.2.3.1. Ön Seslerde.....	40
1.4.2.3.2. İç Seslerde.....	40
1.4.2.3.3. Son Seslerde.....	41
1.4.2.4. O, Ö, U, Ü Ünlüleri.....	41
1.4.2.4.1. Ön Seslerde.....	41
1.4.2.4.2. İç Seslerde.....	41
1.4.2.4.3. Son Seslerde.....	42
1.4.3. ÜNSÜZLERİN YAZILIŞI.....	42
1.4.3.1. Ç Ünsüzü.....	42
1.4.3.2. G, K ve Ņ Ünsüzleri.....	42
1.4.3.3. Ķ, Ğ Ünsüzleri.....	43
1.4.3.4. Ħ, Ħ, H Ünsüzleri.....	44
1.4.3.5. P Ünsüzü.....	45

1.4.3.6. T, T, D Ünsüzleri.....	45
1.4.3.7. S, Ş Ünsüzleri	46
1.4.4. BAZI İMLA HUSUSİYETLERİ.....	46
1.4.4.1. Şeddenin Kullanımı	46
1.4.4.2. Yükleme Hali (Akkuzatif) Ekinin Yazılışı.....	47
1.4.4.3. Yazımı Farklı Olan Kelimeler.....	48
1.4.4.4. Bitişik Yazılan Kelimeler.....	48
1.4.4.5. Edatların Yazılışı.....	48
1.4.4.5.1. İçün edatının Yazılışı.....	48
1.4.4.5.2. Ötürü Edatının Yazılışı.....	49
1.4.4.5.3. İle Edatı ve Vasıta Ekinin Yazılışı.....	49
1.4.4.6. Türkçe İşletme Eklerinin Arapça Kelimelere Getirilişi.....	50
1.5. SES HADİSELERİ.....	50
1.5.1. Kalınlık-İncelik Uyumu.....	50
1.5.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.....	51
1.5.3. Ünsüz Değişmeleri.....	52
1.5.3.1. b > p değişmesi.....	52
1.5.3.2. b>v değişmesi.....	53
1.5.3.3. k>ğ değişmesi.....	53
1.5.3.4. t>d değişmesi.....	54
1.5.4. Metinde Görülen Diğer İmla Hususiyetleri.....	54
1.5.5. Metnin Okunmasında Ölçüt Alınan Yazım Özellikleri.....	58
1.5.5.1. Harekeli Yazılışlar.....	58
1.5.5.1.1. Kelime Köklerindeki Harekeli Yazılışlar.....	58
1.5.5.1.2. Eklerdeki Harekeli Yazılışlar.....	58
1.5.5.2. Ünlülü Yazılışlar.....	59
1.5.5.3. Cevheri Fiilin Okunuşunda Ölçüt Alınan Esaslar.....	60
1.5.5.3.1. Ünlünün Yazıldığı Örnekler.....	60
1.5.5.3.2. Harekelenmiş Örnekler.....	61
1.5.5.3.3. Sadalılaşma Olayının Görüldüğü Örnekler.....	61
1.5.5.4. İle'nin Okunuşunda Ölçüt Alınan Esaslar.....	61
1.5.5.5. İçün Edatının Okunuşunda Ölçüt Alınan Esaslar.....	62
1.6. DİL ÖZELLİKLERİ.....	63
1.6.1. YAPIM EKLERİ.....	63
1.6.1.1. İSİM YAPIM EKLERİ.....	63
1.6.1.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler.....	63
1.6.1.1.2. Fiilden İsim Yapan Ekler.....	67
1.6.1.2. FİİL YAPIM EKLERİ.....	70
1.6.1.2.1. İsimden Fiil Yapan Ekler.....	70
1.6.1.2.2. Fiilden Fiil Yapan Ekler.....	71
1.6.1.2.2.1. Ettirgenlik Ekleri.....	71
1.6.1.2.2.2. Edilgenlik Ekleri.....	71
1.6.1.2.2.3. Dönüşlülük Ekleri.....	72
1.6.1.2.2.4. İşteşlik Eki.....	72
1.6.2. İSİM ÇEKİMİ.....	72
1.6.2.1. Çokluk Eki.....	72
1.6.2.2. İyelik Ekleri.....	73
1.6.2.3. Hâl Ekleri.....	76
1.6.2.3.1. İlgi Hâli (Genitif)	76
1.6.2.3.2. Yükleme Hâli (Akkuzatif)	76

1.6.2.3.3. Yaklaşma Hâli (Datif)	78
1.6.2.3.4. Bulunma Hâli (Lokatif)	79
1.6.2.3.5. Ayrılma Hâli (Ablatif)	79
1.6.2.3.6. Vasıta Hâli (İnstrumental)	80
1.6.2.3.7. Eşitlik Hâli (Ekvatif)	81
1.6.2.3.8. Yön Gösterme Hâli (Direktif)	81
1.6.2.4. Soru Eki.....	81
1.6.3. FİİL ÇEKİMİ.....	82
1.6.3.1. Şahıs Ekleri.....	82
1.6.3.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri.....	82
1.6.3.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.....	84
1.6.3.2. Basit Çekimli Fiiller.....	86
1.6.3.2.1. Bildirme Kipleri (Haber)	86
1.6.3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman.....	86
1.6.3.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	87
1.6.3.2.1.3. Geniş Zaman.....	89
1.6.3.2.1.4. Gelecek Zaman.....	90
1.6.3.2.1.5. Şimdiki Zaman.....	92
1.6.3.2.2. Dilek Kipleri.....	92
1.6.3.2.2.1. İstek Kipi.....	92
1.6.3.2.2.2. Şart Kipi	94
1.6.3.2.2.3. Emir Kipi	95
1.6.3.2.2.4. Gereklilik Kipi	96
1.6.3.3. Birleşik Çekimli Kipler.....	96
1.6.3.3.1. Hikâye Tarzı.....	96
1.6.3.3.2. Rivayet Tarzı.....	97
1.6.3.3.3. Şart Tarzı.....	98
1.6.3.4. Fiil Çekimlerinde Olumsuzluk Şekli.....	98
1.6.3.5. Fiil Çekimlerinde Soru Şekli.....	98
1.6.4. Ek Fiil (Cevheri Fiil)	98
1.6.4.1. Geniş Zaman.....	99
1.6.4.2. Görülen Geçmiş Zaman.....	100
1.6.4.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	101
1.6.4.4. Şart Kipi.....	101
1.6.4.5. Ek Fiilin Olumsuzu.....	102
1.6.5. PARTİSİPLER.....	103
1.6.5.1. -acağ, -ecek	103
1.6.5.2. -an, -en	103
1.6.5.3. -ası, -esi	104
1.6.5.4. -duğ, -dük	104
1.6.5.5. -maz, -mez	105
1.6.5.6. -mış, -miş.....	105
1.6.6. GERUNDİUMLAR.....	105
1.6.6.1. -a, -e.....	105
1.6.6.2. -(y)ı, -(y)i, -(y)u, -(y)ü	106
1.6.6.3. -ıcağ, ıcek	106
1.6.6.4. -ınca, -ince.....	106
1.6.6.5. -(i)ken	106
1.6.6.6. -madın, -medin	107
1.6.6.7. -mzdın öñ, -mezdin öñ, -mzdın öñdin, -mezdin öñdin..	107

1.6.6.8. -uban, üben	107
1.6.6.9. -up, -üp	107
1.6.7. BİRLEŞİK FİİLER.....	108
1.6.7.1. Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Fiiller.....	108
1.6.7.2. Tasviri Fiiller.....	110
1.6.7.2.1. Yaklaşma Fiili.....	110
1.6.7.2.2. Sürerlik Fiilleri.....	110
1.6.7.2.3. Tezlik Fiili.....	111
1.6.7.2.4. Yeterlik Fiili.....	111
1.6.7.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller.....	111
KAYNAKÇA.....	114
ÖZ GEÇMİŞ.....	116
2. METİN.....	117
3. DİZİN.....	268
4. TIPKIBASIM.....	494

ÖN SÖZ

Bu çalışmada bir bölümü incelenmiş olan *Tercüme-i Tefsîr-i Ebu'l-Leys-i Semerkandî* adlı eser, Semerkandî'nin yazdığı *Tefsiri'l Kur'an* adlı Arapça eserin Ahmed-i Dâ'î tarafından Türkçeye yapılan tercümesidir. XIV. yüzyıl sonu ile XV. yüzyıl başına ait olan bu eser, gösterdiği fonetik ve morfolojik özellikler ayrıca sahip olduğu kelime kadrosu yönüyle Eski Anadolu Türkçesi verimlerinden biri olarak kabul edilir. Nitekim bir bölümü üzerinde inceleme yaptığımız bu eser, Anadolu'da Türkçeye çevrilen ilk Kur'an tefsiri olarak kabul edilmektedir.

Bu tez, Nuruosmaniye Kütüphanesinde 140-143 numarada kayıtlı bulunan eserin 142 numaralı cildinin 142/188b-142/195b varakları ile 143 numaralı cildinin 143/01a-50a varakları arasında yer alan Fatur, Yasin, Saffat, Sad ve Zümer surelerinin tefsiri üzerinde yapılan bir dil çalışmasıdır.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır: Giriş, Metin, Dizin ve Tıpkıbasım.

Giriş bölümünde, eserin mütercimi Ahmed-i Dâ'î ve orijinalinin yazarı Ebu'l-Leys-i Semerkandî ile ilgili bilgiler verilmiş, eserin çeşitli kütüphanelerde bulunan nüshaları tanıtılmıştır. Eserde tespit edilen imla özellikleri ve dil hususiyetleri de bu bölümde incelenmiştir.

Metin bölümünde, eserin yukarıda belirtilen kısmının transkripsiyonu yapılmıştır. Metinde okumayı kolaylaştırma ve anlam bütünlüğünü sağlama amacıyla noktalama da yapılmıştır. Metinde yer alan ayet, hadis ve Arapça ibareler; Arap harfleriyle verilmiştir.

Dizin bölümünde, inceleme yaptığımız metin içinde yer alan tüm kelime ve kelime grupları bulunmaktadır. Bu kelimelerin metinde kullanıldığı anlamlar da tespit edilmiş, bu işlem sırasında, onların metindeki anlamı esas alınmıştır. Metinde birden fazla anlamda kullanılan kelimelere özellikle fiillere, her farklı anlamı için farklı bir numara verilerek karışıklık önlenmiştir.

Çalışmamızın son bölümü, eserin üzerinde çalıştığımız kısmı olan 142/188b-142/195b ile 143/01a-50a varakları arasındaki bölümün tıpkıbasımından oluşmaktadır.

Tez konumu seçmeme yardımcı olan, tez çalışmalarım sırasında hiçbir zaman yardımlarını esirgemeyen, değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Gülden SAĞOL

YÜKSEKKAYA'ya, lisansüstü eğitimim boyunca her konuda daima manevi desteğini aldığım değerli hocam Prof. Dr. Emine GÜRSOY-NASKALI'ye, çalıştığım metnin dizinini alırken, hazırladığı dizin programından faydalandığım ve yine lisansüstü eğitimim süresince birçok konuda desteğini aldığım değerli hocam Prof. Dr. Ceval KAYA'ya, metnin ayetler dışındaki Arapça olan ifadelerini çözümlememde, tez konum olmayan fakat metinde geçen sair surelere ait ayetlerin ve çeşitli ravilerin tevatürleriyle zikredilen hadislerin kaynaklarını bulmamda çok değerli yardımlarını esirgemeyen okul müdürüm ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Selami YALÇIN'a, bilgisayar konusunda ne zaman yardıma ihtiyacım olsa bilgi, yardım ve sabrını esirgemeyen değerli meslektaşım Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Hasan DENİZ'e, aynı konu üzerinde birlikte çalıştığımız ve her daim ilham kaynağı olarak çalışmalarına ivme kazandıran arkadaşlarım Şahabettin GEDİK, Yusuf AKTAŞ, Ömer DAŞDELEN, Evren GÖKKAYA'ya, lisansüstü eğitimim süresince hiçbir konuda desteğini esirgemeyen eşim Metin VURSUN'a, manevi desteklerinden ötürü babam Recep YURTBAŞI ile annem Sevgi YURTBAŞI'ya teşekkürü borç bilirim.

Pınar VURSUN

İstanbul, 2008

ÖZET

Bu tez, *Tercüme-i Tefsîr-i Ebu'l-Leys-i Semerkandî* adlı eserin Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde 297.1=94.35, 140-143 numarasıyla kayıtlı bulunan 142 numaralı cildinin 142/188b-142/195b varakları ile 143 numaralı cildinin 143/01a-50a varakları üzerinde yapılmış bir dil çalışmasıdır. Eser Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait olup Ahmed-i Dâ'î tarafından Arapçadan yapılmış bir tercümedir. Eserin istinsah tarihi hicri 1204-1206 yılları olup müstensihi İbrahim b. Yusuf'tur.

Bu çalışma Giriş, Metin, Dizin, Tıpkıbasım olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, Ahmed-i Dâ'î ve Ebu'l-Leys-i Semerkandî ile ilgili bilgiler yer almaktadır. *Tercüme-i Tefsîr-i Ebu'l-Leys-i Semerkandî* adlı eser ve bu eserin nüshaları, incelediğimiz nüshanın özellikleri ile ilgili bilgiler ve incelediğimiz nüshanın sahip olduğu imla ve dil hususiyetleri üzerine yapılan tespitlerimiz de bu bölümde verilmiştir.

Metin bölümünde, eserin 142/188b-142/195b ile 143/01a-50a varakları arasındaki bölümünün transkripsiyonlu metni ile yine eserin bu bölümünde yer alan ayet, hadis ve diğer Arapça ibarelerin Arap harfleriyle yazılmış şekli verilmiştir.

Dizin bölümünde, metin bölümünde transkripsiyonu yapılmış yani metinde geçen tüm kelime ve kelime grupları, metinde kullanıldığı anlamlarla birlikte verilmiştir.

Tıpkıbasım bölümünde ise metnin karşılaştırılmasını sağlamak amacıyla, çalışmaya konu olan bölümün tıpkıbasımı verilmiştir.

ABSTRACT

This thesis is a language study based on the work named *Tercüme-i Tefsîr-i Ebu'l-Leys-i Semerkandî* which is located in Nuruosmaniye Library, and registered under the number 297.1=94.35, volume 142, issues 142/188b-142/195a and volume 143 issues 143/01a-50a. This work belongs to the Old Anatolian Turkish era and it was translated from Arabic by Ahmed-i Dâ'î. Between the years 1204-1206 (A.H.), Ibrahim b. Yusuf prepared the hard copy of the work.

This study has four sections: Introduction, Text, Index and Facsimile.

In the Introduction section, the background information about Ahmed-i Dâ'î and Ebu'l-Leys-i Semerkandî is included. Besides, the information about *Tercüme-i Tefsîr-i Ebu'l-Leys-i Semerkandî* and the grammar and punctuation characteristics of the work have been provided.

The text section includes the issues 142/188b-142/195a and 143/01a-50a of the work with proper transcription. Also, the verses from Quran and other Arabic utterances are given in Arabic.

In the Index, each word and word groups that have been transcribed in this study are provided with their meanings.

Facsimile section includes the exact duplicate of the work to present a basis for text comparison.

İŞARETLER ve KISALTMALAR

a	Yazma nüshasındaki ön yüzü belirtir.
Ar.	Arapça
b	Yazma nüshasındaki arka yüzü belirtir.
bk.	Bakınız
c.	Cilt
çev.	Çeviren
Far.	Farsça
H.	Hicri
H.z.	Hazreti
Krş.	Karşılaştırınız
M.	Miladi
nu.	Numara
s.	Sayfa
+	İsim tabanına gelen ek
-	Fiil tabanına gelen ek
<>	Eksik yazılmış unsuru gösterir.
><	Fazla yazılmış unsuru gösterir.
>	Kelimenin sonraki şeklini gösterir.
<	Kelimenin önceki şeklini gösterir.
/	Veya

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	'
ا	a, e
آ	ā
ب	b
پ	p
ت	t
ث	ṯ
ج	c
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	z, d
ر	r
ز	z
س	s
ش	ʃ
ص	ʂ
ض	ʒ, ɖ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	'
غ	ġ
ف	f
ق	q
ك	k, g, ŋ
ل	l
م	m
ن	n
و	v, o, ö, u, ü
ه	h, a, e
ی	y, i, i

1.GİRİŞ

1.1. AHMED-İ DÂ'Î

Doğum ve ölüm tarihleri belli olmayan Dâ'î'nin doğduğu yer dahi kesin olarak bilinmemektedir. Yalnız Germiyan başkenti Kütahya ve ilk Osmanlı başkenti Bursa'da zaman zaman da (Yıldırım Bayezid'in mağlubiyet ve akıbetinden sonra) Edirne'de bulunduğu, şiirlerini ve kitaplarını, Germiyan beyi Yakup Bey'e ve Yıldırım'ın oğullarından Emir Süleyman ile Mehmed Çelebi'ye sunduğu şüphesi vardır.¹ Doğum yeri ve tarihi üzerinde tezkirelerdeki bilgiler birbirini tutmaz. Sehî ve Latîfî, Dâ'î'nin Emir Süleyman devri (1402-1410) şairlerinden olduğunu söyledikleri halde, Hasan Çelebi ve Mehmed Süreyya onu I. Murad dönemi (1362-1389) şairlerinden sayarlar. Velud bir şair olan Dâ'î'nin eserlerine bakarak onun I. Murad, Germiyan Beyi II. Yakub, Yıldırım Bayezid'in oğlu Emir Süleyman ve II. Murad devirlerini idrak ettiği söylenebilir.²

Babasının adı İbrahim, dedesinin adı Mehmed'dir.³ Ahmed-i Dâ'î ile ilgili bilgi veren kaynaklar Germiyanlı olduğunu belirtmektedir. Ancak eserlerinden yola çıkılarak Germiyan'la münasebetlerinin zayıf olduğu düşünülmektedir.⁴

Âlî ve Sehî'nin kaydettiklerine göre Dâ'î, Germiyan'da bir süre kadılık yapmıştır. Germiyan Beyi Süleyman Şah'ın kızı ile Yıldırım Bayezid'in evlenmesi münasebetiyle (1378) Kütahya'nın çeyiz olarak Yıldırım Bayezid'e verildiği yıllarda Dâ'î'nin orada kadılık yaptığı tahmin edilmektedir. Süleyman Şah'ın 1387 yılında vefatından sonra yerine geçen II. Yakub (1387-1390) Dâ'î'yi himayesine almıştır. II. Yakub'un Yıldırım tarafından mağlup edilmesi ve Germiyan topraklarının Osmanlı ülkesine katılması sonucu Dâ'î de muhtemelen Kütahya'da tanıştığı Emir Süleyman'ın yanına gitmiştir. Divanındaki Bergama ve Mihaliç'le ilgili sanatkarane yazılmış iki şiirinden, onun 1390-1402 yılları arasında Emir Süleyman'la birlikte olduğu tahmin edilmektedir.⁵

Emir Süleyman'ın Ankara savaşına katılmış olduğu biliniyorsa da Dâ'î'nin Ankara savaşı (1402) sırasında nerede olduğu bilinmemektedir. Emir Süleyman ordunun yenilmesi üzerine Edirne'ye gelmiştir. Bu tarihten sonra (1402), Dâ'î, Osmanlı sarayına intisap etmiştir. Kaynaklar Emir Süleyman'ı şairleri himaye eden, edebiyata meraklı hatta kendi de şiir yazan biri olarak gösterirler. Bu yüzden de Edirne,

¹ Ahmet Kabaklı, "Ahmed Dâ'î", *Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, s.530, İstanbul, 2002.

² Günay Kut, "Ahmed-i Dâ'î", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 2, 1989, s. 56.

³ İsmail Hikmet Ertaylan, "Ahmed-i Dâ'î Hayatı ve Eserleri", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s. 388, İstanbul, 1952.

⁴ Tunca Kortantamer, "Ahmed-i Dâ'î ile İlgili Yeni Bilgiler", *Türkoloji Dergisi VII*, 1977, s. 103-108.

sanatkârları çeken bir yer olmuştur. İşte bu sıralarda Dâ'î, Emir Süleyman'a *Çeng-nâme* adlı eserini sunmuştur. Divanında da Emir Süleyman adına yazılmış şiirleri vardır. Emir Süleyman'ın 1410 yılında öldürülmesi üzerine Dâ'î'nin, Çelebi Mehmed'in himayesine girdiği, onun cülusu ile ilgili olarak yazdığı kasideden anlaşılmaktadır. Bu sırada düzenlediği Farsça divanını Veziriazam Osmancıklı Halil Paşa'ya sunmuştur.

Bir süre ilgi göremediğinden şikâyet eden Dâ'î, nihayet Çelebi Mehmet tarafından korunmuş ve hatta Çelebi Mehmed'in oğlu Murad'a hocalık yapmak üzere sarayda görevlendirilmiştir. *Ukudü'l-Cevâhir* adlı Arapçadan Farsçaya sözlüğünü Şehzade Murad için bu sırada yazmıştır.⁶

Ahmed-i Dâ'î'nin ölüm tarihi ve mezarının nerede olduğu tam olarak bilinmemektedir. Bursa'da onun adıyla anılan bir cami, bir mahalle ve bir hamam vardır. Caminin yanındaki Dâ'î Dede adlı birinin mezarının Ahmed-i Dâ'î'ye ait olduğu söylenmektedir.

Ahmed-i Dâ'î, Fars şiirini iyi kavramış, bu şiirin inceliklerine hâkim bir şairdi. Anadolu'da Türkçe şiirin kurucularından sayılır. Ahmed-i Dâ'î'nin şiirleri hem devrinin şairleri hem de tezkirecileri tarafından, hem de yabancılar tarafından tercüme edilmiştir. Şiirlerini Hammer Almansaya, Gibb de İngilizceye tercüme etmiştir.

Ahmed-i Dâ'î'yi inceleyenler arasında yer alan İsmail Hikmet Ertaylan, Ahmed-i Dâ'î'nin oldukça verimli bir şair olduğunu söyler. Ahmed-i Dâ'î tefsir, hadis, matematik, sözlük, tarih ve tıp konularında eserler vermiştir. Bu kadar çok ve başarılı eserler vermesi Ahmed-i Dâ'î'nin çok iyi bir eğitim almış olduğunu gösterir.⁷

---

⁵ Günay Kut, "Ahmed-i Dâ'î", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 2, 1989, s. 56.

⁶ İsmail Hikmet Ertaylan, *Ahmed-i Dâ'î Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, 1952, s. 108.

⁷ Günay Kut, "Ahmed-i Dâ'î", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 2, 1989, s. 57.

1.1.1. AHMED-İ DÂ'Î'NİN ESERLERİ

Ahmed-i Dâ'î'nin çeşitli konularda Türkçe ve Farsça, telif ve tercüme, manzum ve mensur birçok eseri vardır. Bu eserlerin tefsir, evliya tezkiresi, akaid, nasihatname, sözlük, rüya tabiri, tıp, astronomi ve inşa örnekleri gibi farklı konularda olması, şairin ilgi alanlarının zenginliğine ve geniş bir kültür birikimine işaret eder.

Ahmed-i Dâ'î'nin mensur ve manzum eserleri bir külliyat içinde toplanmıştır. Ancak düzenli bir tasnif yapılmamıştır.

1.1.1.1. Mensur Eserleri

1. Tercüme-i Tefsir-i Ebu'l-Leys-i Semerkandî: Üzerinde çalışma yaptığımız eserdir. Bu eserle ve nüshalarıyla ilgili bilgiler ileride ele alınacaktır. **bk. 1.3.**

2. Miiftâhü'l-Cenne: Arapçadan Türkçeye Lûlû Paşa emriyle çevrilmiştir. Adı geçen Lûlû Paşa'nın kim olduğu hakkında tarihi kaynaklarda hiçbir bilgiye rastlanmadığı için, bu eserin Emir Süleyman mı, Çelebi Mehmed mi yoksa II. Murad zamanında mı yazılmış olduğu hakkında kesin bir şey söylenememektedir.

Tefsir, hadis, latifeler ve konuya uygun hikayelerle genişletilmiş olan bu eseri Ahmed-i Dâ'î sekiz bölüm üzerine düzenlediğini şöyle anlatır: “*Nite kim uçmak sekizdür bu kitabı dahı sekiz meclis üzerine tertib eyledüm. Ümid oldur kim bu kitabı okuyanlar, yazanlar ve anunıla amel idenler Hak Ta'âlâ fazlıyla ve keremiyle sekiz uçmağı rûzî kıla.*”

Bu eser ilk defa Osmanlı Müellifleri'nde zikredilmiştir. Ayrıca çeşitli araştırmalarda ve çeşitli vesilelerle bu eser hakkında kısa bilgiler verilmişse de ondan asıl geniş bir şekilde İsmail Hikmet Ertaylan bahsetmiş ve Raif Yelkenci'de bulunan iki nüshadan birinin on altı sahifesini tıpkıbasım olarak yayımlamıştır. İsmail Hikmet Ertaylan, eserin Raif Yelkenci'de iki, Süleymaniye Kütüphanesinde bir, Bursa Genel Kitaplıkta oldukça yeni bir nüshasının bulunduğunu bildirir. Agah Sırrı Levend de eserin Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kitaplığı'nda bir nüshası olduğunu kaydetmektedir. Eserin bilinen bu nüshalarından başka İstanbul Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü Seminer Kitaplığı'nda, Belediye, Süleymaniye ve Manisa İl Halk Kütüphanelerinde de nüshaları bulunmaktadır.

3. Tercüme-i Kitâbü't-Ta'birname: Rüya yormak için yazılmış olan eserin aslı Arapçadır. Yazarı Ebû Bekr bin Abdullah el-Vasıtî'dir. Ahmed-i Dâ'î her eserinde

olduğu gibi Tabir-nâme'nin de mukaddimesinde bu eserini Germiyan beyi II. Yakub'un emriyle Farsçadan Türkçeye çevirdiğini, fakat eserin aslının Arapça olduğunu daha önce başkaları tarafından Farsçaya çevrildiğini söyler. Türkçe divanında bulunmayan 15 beyitlik bir kasideyi II. Yakub'a sunarak 14. beyitte kendi mahlasını verir. Eserin biri Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Hekimoğlu Ali Paşa, nu. 588) biri Atatürk Kitaplığında (Eski Belediye Kütüphanesi, Muallim Cevdet, nu. 026) olmak üzere iki nüshası vardır. Bu yazmalardan ilki 295 varak olup harekeli bir nesihle yazılmıştır. Baş taraftaki fihristin bir kısmıyla sonu eksik olan Belediye Kütüphanesi'ndeki ikinci yazma 260 varaktır. O da harekeli nesihle yazılmıştır. Her iki yazmada da istinsah tarihi ve müstensihin adı bulunmamaktadır.

4. Tercüme-i Eşkâl-i Nasir-i Tûsî: Nasirüddîn-i Tûsî'nin Farsça "*Sî fasl*" adlı mensur eserinin Türkçeye tercümesidir. Heyet, takvim, ilm-i nücuma ait bir eser olup yıldızlardan, gezegenlerden, burçlardan, bunların güneş ve ayla olan ilişkilerinden, hafta ve ayların kaçar gün olduklarından, saatlerden bahseder

Eserin iki nüshası olduğunu bildiren İsmail Hikmet Ertaylan, bu nüshalardan Halil Ethem Bey'in kütüphanesinin başından ve sonundan aldığı dokuz sahifeyi tıpkıbasım olarak yayımlamıştır. Fakat bu eserin Süleymaniye, Nuruosmaniye, Belediye Kütüphanelerinde ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde pek çok nüshaları bulunmaktadır.

5. Teressül: Mektup türlerini, yazışma kurallarını, yazışmada kullanılan özel deyimleri anlatan bir eser olup şimdiye kadar bilinen ilk Türkçe İnşa kitabıdır. Eser iki bölüme ayrılmış olup ilk bölümde resmi ve özel yazışmalarda izlenen kurallar, mektup başlıkları, unvanlar ve hitaplar anlatılarak üslup ve ifade tarzları hakkında bilgi verilmiştir.

Teressül kaynakların en çok sözünü ettiği bir eserdir. Fakat kaynaklardaki bilgilerin pek çoğu yetersiz, bazıları ise değerini ortaya koymaktan uzaktır. İkinci bölümde ise çeşitli mektup örnekleriyle bu bilgiler açıklanmıştır. Eserin bilinen eksik ve tek nüshası Manisa İl Halk Kütüphanesindedir. (Muradiye, nu. 1856/3 vr. 113-121). Bu eserin Almanca çevirisi ile birlikte transkripsiyonlu metni W. Björckmann tarafından yayınlanmıştır.

6. Tercüme-i Tezkiretü'l-Evliyâ: Karaca Bey'in isteği üzerine II. Murad için Feridüddin Attar'ın aynı addaki eserinin Türkçeye tercümesidir. Osmanlı sahasında

yazılan Tezkiretü'l-Evliyâ'ların ilki olarak kabul edilir.⁸ Bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesinde (Serez, nu. 1800) bulunmaktadır. Bu eserini Ahmed-i Dâî Karaca Bey'in emriyle II. Murad'a sunmak üzere yazılmıştır. Eser, Anadolu sahasında daha önceden başka Tezkiretü'l-evliyâ tercümelerinin yapıldığını göstermek bakımından önemlidir. Ahmed-i Dâî bu durumu mukaddimede şöyle anlatır: "Eğerçi Tezkiretü'l-Evliyânun tercümesi malum ve meşhûrdur amma anlardan bu nüshayı..." Muhtemelen Ahmed-i Dâî, o sıralarda yazılmış bazı Tezkiretü'l-evliyâlara ve Candaroğlu İsfendiyar Bey'e yazılmış olan Tezkiretü'l-evliyâ'ya değinmekteydi. Bu eser ayrıca Ahmed-i Dâî'nin II. Murad'ın cülus tarihi 1421'den sonraki bir tarihte öldüğünü ortaya koymak için de ayrı bir önem taşımaktadır.

7. Tercüme-i Tıbb-ı Nebevi: Sağlığı koruma ve hastalıklar hakkında Hz. Muhammed'in söylediği hadisleri ihtiva etmektedir. İki bölümden oluşur. İlk bölümde sağlığın nasıl korunacağı anlatılır. Bu arada yiyecek ve içeceklerin, meyvelerin, çeşitli otların fayda ve zararları üzerinde durulur. Su ve havanın iyisi ve kötüsü hakkında bilgi verilir. İkinci bölüm tıp bilimine ait olup hastalıkların sebeplerinden, belirtilerinden ve nasıl tedavi edileceğinden söz eder. Timurtaş Paşa'nın oğlu Umur Bey'in isteği üzerine hazırlanmıştır. Ebu Nuaym el-İsfahanî'nin "*Tıbb-ı Nebevi*" adlı eserinin Ahmed b. Yusuf tarafından yapılan muhtasarının tercümesidir. Eser peygamberimizin hadislerine dayanmaktadır. Hastalıklardan bahsettiği gibi sağlığın korunması ile ilgili hadis-i şerifleri de içerir. Bu eserde Dâ'î, baba ve dede adlarını da zikretmiştir.⁹ Eserin bilinen dört nüshasından biri İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Kütüphanesindedir. (nu. 90)

8. Vesiletü'l-Mülûk li Ehli's-Sülûk: Ayete'l-Kürsî'nin tefsiri olan eserde Esmâ'ül-Hüsna da bulunmaktadır. Bu eserin mukaddimesinden ilk beş sahife İsmail Hikmet Ertaylan tarafından yayınlanmıştır. İ. Hikmet Ertaylan, bu eserin Ahmed-i Dâî'nin yazdığı ilk tefsir çevirisi olduğunu, ancak bu ilk küçük denemeden sonra Ebu'l-Leys-i Semerkandî'nin tefsirini Türkçeye çevirdiğini belirtmektedir. Bilinen tek nüshası Konya'da İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi nu. 11847'de bulunmaktadır.

1.1.1.2. Manzum Eserleri

1. Türkçe Divan: Burdur Vakıf Halkevi Kütüphanesinde kayıtlı (nu. 735) Dâ'î külliyyatı içindedir. Külliyyat İsmail Hikmet Ertaylan tarafından düzenlenerek tıpkıbasım halinde yayımlanmıştır. Külliyyatta *Divan*, *Çeng-nâme* ve *Vasıyyet-i Nüşirevan* adlı

⁸ İsmail Hikmet Ertaylan, *Ahmed-i Dâî Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, 1952, s. 156.

⁹ İsmail Hikmet Ertaylan, *Ahmed-i Dâî Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, 1952, s. 388.

eserler bulunmaktadır. Bu divanda Çelebi Mehmed'e ait olan 5 kaside ve 199 gazel bulunmaktadır. Mısır Millî Kütüphanesinde (Kahire, Dârü'l-kavmiyye, nu. 8658/23) divanın tam bir nüshası bulunmaktadır.¹⁰

2. Farsça Divan: Çelebi Mehmed'in tahta geçmesi münasebetiyle Veziriazam Hacı Halil Bey'e sunulmuştur. On kaside ve yirmi dört gazelden ve diğer bazı şiirlerden oluşmuştur. Bilinen tek nüshası Dâ'î'nin el yazısıyla Bursa'da Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesindedir. (Orhan Gazi, nu. 1196). Bu nüshadan Ali Nihat Tarlan tarafından istinsah edilmiş yeni bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesindedir. (Tarlan, nu. 187).

3. Ukûdü'l-Cevâhir: Arapça-Farsça bir lügat olup manzum yazılmıştır. Arapça kelimelerin Farsça karşılıklarını veren bu eser 650 beyitten oluşmuştur. Bazı nüshalarda satır aralarında kelimelerin Türkçe karşılıkları da yer almaktadır. Eserin biri Raif Yelkenci'de dördü Süleymaniye Kütüphanesinde olmak üzere beş nüshası bulunmaktadır.

4. Câmâsb-Nâme Tercümesi: Nasirüddin-i Tûsî'nin aynı addaki eserinin Türkçeye tercümesidir. Mesnevi tarzında yazılmış, 73 beyitten oluşmaktadır. Eserde Hz. Danyal'ın oğlu Camasb'in gelecekteki olaylarla ilgili verdiği bilgiler anlatılmaktadır. Câmâsb-nâme iki kısımdan oluşur. Birinci kısım Câmâsb'in babasının ölümü ile başlayan bölümdür ki, bu, halk arasında Şah-i Mârân adıyla anılan eserdir. İkinci kısmı ise Câmâsb'in Şahmâran'dan ayrılıp Keyhusrev tarafından yüksek mevkilere getirildikten sonra babasının kitabından kalan yaprakları ele geçirerek bütün ilimlere sahip olduğu devreye ait yazılardır.

Câmâsb-nâme bu adla ilk defa Ahmed-i Dâî tarafından Türkçeye çevrilmiş didaktik bir mesnevidir. Raif Yelkenci yazmaları arasında yer alan iki nüshası birleştirilerek İsmail Hikmet Ertaylan tarafından yayımlanmıştır. Eksik bir nüshası da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kütüphanesinde yer almaktadır (nu. 4028).

5. Vasiyyet-i Nûşirevan: 115 beyitten oluşan didaktik bir mesnevidir. İran hükümdarı Nuşirevan'ın ağzından oğlu Hürmüz şahsında tüm gençlere verdiği öğütleri içeren bu eser "pendnâme" türündedir. Eserin başında dokuz beyitlik bir mukaddime vardır ve bu bölüm doğrudan Dâî'ye ait sözleri ihtiva eder. Ondan sonra gelen kısım

¹⁰ Tunca Kortantamer, "Ahmed-i Dâî ile İlgili Yeni Bilgiler", *Türkoloji Dergisi*, VII (1977), s. 104.

Nûşirevan'ın ağzından söylenen kısımdır. Bu bölüm ister tercüme ister orijinal olsun, Ahmed-i Dâî'nin şiir tekniği, aruz ve Türkçeyi kullanma bakımından üstünlüğünü bir kez daha kanıtlar. Bilinen tek nüshası Burdur Halk Evi Kitaplığındaki Dâî külliyyatı içindedir.

6. Çeng-Nâme: Emir Süleyman adına yazılmıştır. Dâî'nin en önemli eseri olarak görülmektedir. 1446 beyitten oluşmaktadır. Eserde “çeng” adı verilen Türklere özgü bir müzik aleti dinî ve tasavvufî motifler kullanılarak anlatılmaktadır. Eserde bu müzik aletinin yapısıyla ilgili bilgiler yer almaktadır. Bazı kaynaklarda eserin adı “Cenname” olarak geçmiş ve savaş konulu bir eser zannedilmiştir. 1446 beyitten ve 24 bölümden meydana gelmiştir. Eserin Burdur, İzzet Koyunoğlu ve Sivas Ziya Karal'da olmak üzere 3 nüshası vardır.

7. Mutâyebât: On iki küçük kıt'adan oluşan mizahi şiirlerdir. Ahmed-i Dâî bu şiirlerde Emir Süleyman'ı yüceltip, istediği şeyleri bu vesileyle temine çalışmaktadır. Bu şiirlerinde şairin aruzu kullanmaktaki teknik başarısı açıkça görülmektedir. Şair Türk dilini Arapça ve Farsçadan aşağı gören çağdaşlarından farklı olarak, Türkçenin imkanlarıyla da mükemmel şiirler yazılabileceğini bu eserinde bir kez daha kanıtlamıştır. Dâî'nin dili bu eserinde çok açık ve akıcıdır, kullandığı arkaik kelimeler bile kulağa yabancı gelmez.

8. Yüz Hadis Çevirisi: Bu eserin bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Yazmanın 1b-122b varakları arasında Muhammed İbni Hacı İvaz'ın Cinân-ı Cenân'ı 122b-235a varakları arasında da yine el yazısıyla Ahmed-i Dâî'nin adı geçen eseri yer almıştır. Eser başlıksızdır. Diğer eserlerin mukaddimesinde görüldüğü gibi Ahmed-i Dâî bu eserin mukaddimesinde de eserin konusu hakkında bilgi vermiş Tâbirnâme ve Vesiletü'l-mülûk'ta olduğu gibi kendisini sadece mahlasıyla tanıtmıştır.¹¹

1.1.2. Ahmed-i Dâî ve Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Ahmet, Musa. “Ahmed-i Dâî'nin Çeng-nâme Mesnevisinin Transkripsiyonu”, Ankara Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Mezuniyet Tezi, nu.50.

Akyüz, Kenan. “Ahmed-i Dâî'nin Bilinmeyen Bir Eseri Üzerine” *Türk Dili*, III/33 (1954), s.525-528.

¹¹ Gönül Alpay Tekin, “Yüz Hadis Çevirisi” *Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları* 16, s. 47-48, Harvard Üniversitesi, 1992.

Aksu, Rabia. “Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys-i Semerkandî, (Enfâl ve Tevbe Sureleri, 68b/19-114b/11, Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Al, Aysel. “Ahmed-i Dâ'î, Cinânü'l-Cenân (Metin ve Sentaks)”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Kütüphane, nu.977, 1970.

Alakese, Ayşe Nur. “Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys-i Semerkandî, (Mâ'ide Suresi, Dil İncelemesi- Metin-Dizin)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.

Bilgen, Hüseyin. “Ahmed-i Dâ'î'nin Türkçe Divanında Tabiat, Eşya ve Renk Unsurları, Deyimler ve Atasözleri”, İstanbul Üniversitesi Genel Kütüphane, Tez nu.263, 1967.

Bozkaplan, Şerif Ali. “Camasb-nâme, Dil Özellikleri, Kısmî Transkripsiyon-Söz Dizini” İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, Malatya, 1989.

Budak, Aslı. “Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys-i Semerkandî, (45b-91a, Giriş-Metin-Dizin)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.

Bürüngüz, Aysel. “Dâ'î'nin Türkçe Divanı”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Kütüphane, nu.529,1960.

İz, Fahir- Kut, Günay “Ahmed-i Dâ'î” *Büyük Türk Klasikleri*, c.2, s.109, İstanbul, 1985.

Çağırın, Önder. “Ahmed-i Dâ'î Tıbb-ı Nebevî (İmla-Fonetik-Morfolojik-Karşılaştırmalı Metin-İndeks ve Sözlük)”, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Malatya, 1992.

Çiçek, Ali. “Ebü'l-Leys es-Semerkandî Tefsiri Tercümesi İlk üç Surenin Dil Özellikleri (İnceleme-Metin-Dizin)” Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003.

Dalkıran, Hasan. “Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys-i Semerkandî, (Yusuf-Ra'd-İbrahim- Sureleri Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Derdiyok, Çetin. “Ahmed-i Dâ‘înin Teressül’ü”, *Toplumsal Tarih*, c.1, sy.6, s.56-60, İstanbul, Haziran 1994.

Ertaylan, İsmail Hikmet. *Türk Edebiyatı Örnekleri VII, Ahmed-i Dâ ‘î Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, 1952.

Ezer, K. “Ahmed-i Dâ‘înin Türkçe Divanının Tetkiki ve Metin Transkripsiyonu”, *Türkiyat Tez nu. 363*, 1950-1951.

Gonca, Sema. *Tercüme-i Tefsir-i Ebü‘l-Leys-i Semerkandî*, (33b-68b), M.Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2002.

Göymen, Oktay. “Ahmed-i Dâ‘înin Cinân-ı Cenân’ı Üzerinde Dil Çalışması”, *Türkiyat Tez nu.682*, 1965-1966.

Gülsevin, Gürer. “Miftâhu‘l- Cenne, (Metin-Dil Özellikleri- Söz Dizini)”, İnönü Üniversitesi Doktora Tezi, c.I-II, Malatya, 1989.

İz, Fahir. “Dâ‘î”, *The Encyclopedia of Islam, New Edition*, II, s.98-99, Leiden/London 1965.

İzniki, Musa Hacı Hüseyin. “*Ebü‘l-Leys-i Semerkandî Tefsirinin Tercümesi*”, Sezgin Neşriyat, İstanbul, 1983.

Kahramanoğlu, Kemal. “Ahmed-i Dâ‘î, Miftâhu‘l-Cenne (İnceleme-Tenkitli Metin)” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1989.

Karasoy, Yakup. “Ahmed-i Dâ‘î, Sirâcü‘l- Kulûb” Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1985.

Kaymaz, Z., “Ahmed-i Dâ‘înin Bilinmeyen Bir Eseri Cevâhirü‘l-Ma‘ânî”, *VII. Milletler Arası Türkoloji Kongresi*, 8-12, İstanbul, Kasım 1999.

Kaymaz, Z., “Ahmed-i Dâ‘î, Cevâhirü‘l-Ma‘ânî”, *İnceleme- Metin- Sözlük*”, Malatya, 1997.

Koç, Hatice. “Tercüme-i Tefsir-i Ebü‘l-Leys-i Semerkandî, (En‘am Suresi, Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.

Kortantamer, Tunca. “Ahmed-i Dâ‘î ile ilgili Yeni Bilgiler”, *Türkoloji Dergisi*, VII, 1977, s.103-108.

Kortantamer, Tunca. “Ahmed-i Dâ‘înin “Muteyabât” Adıyla Tanınan Eseri Üzerine”, *Türkoloji Dergisi*, VII, 1977, s.139-147.

Korkmaz, Zeynep. “Ahmed-i Dâ‘înin Camasbnâme Tercümesi ve Dili” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy.13, s.27-48, 1999.

Köktekin, K., “Ahmed-i Dâ‘înin Camasbnâme Tercümesi ve Dili”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy.13, s.27-48, 1999.

Kurtoğlu, Ayhan. “Çeng-nâme, (Gramer İncelemeleri ve Metin)”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Kütüphane Tez n. 583, 1962.

Kut, Günay, “Ahmed-i Dâ‘î” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.2, (1988), s. 56-58.

Ocak, Tulga, *Ahvâl ve Âsâr ve Tahlîl Eş‘âr-ı Dîvân-ı Fârisî-yi Ahmed-i Dâ‘î*, Danişgâh-ı Tahran, 1352.

Özdemir, Yasemin. “Tercüme-i Tefsir-i Ebü‘l-Leys-i Semerkandî, (1a-44a, Giriş-Metin-Sözlük)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2000.

Özmen, Mehmet, “*Ahmed-i Dâ‘î Divanı, Metin- Gramer- Tıpkıbasım- Dizin*”, c.I-II, Türk Dil Kurumu Yayınları 775/1-2, Ankara, 2001.

Özsevim, Sabahat. “Ahmed-i Dâ‘î, Cinânü‘l- Cenân, (Metin-İndeks)”, 1968.

Tekin, Gönül Alpay. *Ahmed-i Dâ‘î, Çeng-nâme* Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları: 16, Harvard Üniversitesi, Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 1992.

Timurtaş, Faruk Kadri, Ahmed-i Dâ‘î ve Eserlerinin Türk Dili ve Edebiyatındaki Yeri”, *Türk Dili*, III, III/31, 1954, s.426-430.

Topaloğlu, Elif, “Tercüme-i Tefsir-i Ebü‘l-Leys-i Semerkandî, (Nisa Suresi, Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.

Uğursal, Ülviye. “Ahmed-i Dâ‘î Tercüme-i Tefsir-i Ebü‘l-Leys-i Semerkandî Yunus ve Hûd Sureleri [114b/12-151b/01]” Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

Yazıcı, Kasım. “ Sirâcü’l- Kulûb ve Dil Özellikleri”, Yüksek Lisans Tezi, 2002

Yılmaz, Birgül. “Tercüme-i Tefsir-i Ebü’l-Leys-i Semerkandî, (Âl-i İmran Suresi, Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.

Yılmaz, Sadi. “ Kitabü’t- Ta’bir (Ta’bir-nâme-i Türkî)” Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.

Zeki, G., “Ahmed-i Dâ’î’nin Türkçe Divanında İnsan Güzelliğine Ait Benzetmeler”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Kütüphane Tez nu. 256, 1966.

1.2. EBU'L-LEYS-İ SEMERKANDÎ

Asıl adı Nasr bin Muhammed bin Ahmed bin Muhammed'dir. Doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Semerkand'da doğan Ebu'l-Leys-i Semerkandî küçük yaşta ilim tahsiline başlamıştır. Hanefî fıkında yüksek dereceye ulaşıp “Fakih” lakabını almıştır. Tefsir, hadis, kelim, tasavvuf ve ahlak ilimlerinde yükselmiş ve “İmâmü'l-Hüdâ” lakabını almıştır. Hanefî mezhebinin en büyük âlimlerinden olup çeşitli ilimlere dair pek çok eser yazmıştır. Ölüm yılı ihtilafli olsa da 983 yılında vefat ettiği düşünülmektedir.

Eserleri: 1-Tefsîrû'l-Kur'an 2-Hizanetü'l-Fıkh 3-Uyûnü'l-Mesâil fi'l-Fürû 4-Esrârü'l-Vahy 5-Kurretü'l-Uyûn ve Müfferihü Kalbi'l-Mahzûn 6-Şerh-i Fıkhü'l-Ekber 7-Tuhfetü'l-Enâm fi Menâkıbü'l-himmetü'l-erbe'a El-A'lâm

1.3. TERCÜME-İ TEFSİR-İ EBU'L-LEYS-İ SEMERKANDÎ

Anadolu'da Türkçeye tercüme edilen ilk Kur'an tefsiri olarak kabul edilmektedir. Emir Süleyman adına Timurtaş Paşaoğlu Umur Bey'in emir ve teşvikleriyle hazırlanmıştır. Aslı Arapçadır. *Tefsîrû'l-Kur'an* adıyla yazılmıştır.

Ahmed-i Dâî'nin bu eseri iki kısım olup ilk kısmı manzum, bir mukaddimeyi ihtiva etmektedir. Bu mukaddime doğrudan doğruya Ahmed-i Dâî tarafından yazılarak esas çevirinin başına eklenmiştir. Mukaddimedede Tevhid ve Naat kısımlarından sonra “beyân-ı sebab-i tercüme-i kitâb” başlığı altında Ahmed-i Dâî, eserini Tanrı'nın işaretiyle ve birçok kimsenin müşküllerini çözmek için yazdığını söylemekte, bu sebeplere bir üçüncü sebep daha ekleyerek şöyle devam etmektedir:

Yani ol umûr Paşa sâhib-kerem
Tuta Hak anı fazl birle bî-gam
Dilek eyledi ol azîz Dâî'ye
Ki gönli kılavuz aña vâ'îye
Beyan dilini açavuz yani biz
Anuñıçun düzevüz kitâb-ı azîz

Görülüyor ki Ahmed-i Dâî eserini Timurtaş Paşa oğlu Umur Bey'in emriyle yazmıştır. Osmanlı hükümdarlarından I. Murad ve Yıldırım Bayezid'e hizmet etmiş olan Timurtaş Paşa'nın Umur, Ali, Oruç adlı üç oğlu da babaları gibi Osmanlı sarayına hizmet etmişlerdir. Umur Bey Emir Süleyman'ın 1411'de ölümünden sonra Çelebi Mehmed'in de emrinde bulunmuştur. Umur Bey'in Ahmed-i Dâî'ye bu eseri Emir

Süleyman zamanında yazmasını emrettiği, mukaddimede Ahmed-i Dâî'nin, Umur Bey'i Emir Süleyman'ın hizmetinde göstermesinden anlaşılmaktadır.¹²

Dil özellikleri bakımından tam bir Eski Anadolu Türkçesi devri örneği olan eserin nüshaları içinde İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi (nu. 8248) ve Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki (nu. 63.1) yazmalar, manzum mukaddime kısmını da ihtiva etmeleri bakımından önemlidirler.

Ebu'l-Leys Tefsiri, Ahmed-i Dâî'den başka Ahmed bin Muhammed bin Abdullah bin Arapşah el-Hanefî ve Ebu'l-Fadl Musâ el-İznikî tarafından Türkçeye çevrilmiştir.¹³ Ahmed-i Dâî eserin tercümesinde, eserin aslına bire bir sadık kalmamış, yer yer kendine ait yorumları ve telakkilerini de eserde dile getirmiştir.

Ahmed ibn Muhammed ibn Abdullah ibn Arabşah el-Hanefî'nin hazırladığı tercümelerden ikisinin El-Ezher Kütüphanesinde bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca tercümenin Edirne Sarayında hazırlandığı ifade edilmektedir.

Ebu'l-Fadl Musa el-İznikî (H. 833/ M. 1429)'nin yaptığı tercümenin orijinal nüshalarından biri Topkapı Sarayı "Revan" odasında kayıtlıdır. Mehmet Karadeniz eserin tıpkıbasımını hazırlamıştır.

1.3.1. Nüshaları

Eserin Nuruosmaniye Kütüphanesi ve Beyazıt Devlet Kütüphanesinde toplam 7 nüshası vardır.

1. Nuruosmaniye Kütüphanesi 136 numarada kayıtlı bulunan nüshanın ebatları 215x100, 313x175 mm.dir. Eser 570 yaprak ve 33 satırdır. Nesih hattıyla yazılmıştır.

2. Nuruosmaniye Kütüphanesi 137 numarada kayıtlı olan diğer nüsha 330x179 221x04 ebatlarındadır. Eser H.1165 tarihlidir. Nesih hattıyla yazılmıştır. 604 yaprak ve 33 satırdır. Fatıha süresiyle başlayıp Nas süresiyle bitmektedir.

3. Nuruosmaniye Kütüphanesi 138-139 numaralı nüshaların ebatları 282x184 208x109, 283x186 209x180 mm.dir. Bu eser de nesih hattıyla yazılmıştır. Cetvelleri tezhiplidir. 138 numaralı cilt 408 yaprak ve 29 satırdır. 139 numaralı cilt ise 379 yaprak ve 29 satırdır. Bu eserlerin hattatları el-Hac Mustafa el-Moravî ve Hacı Mustafa bin Abdihâdî'dir. 139 numaralı cilt H.1114 tarihlidir.

¹² Gönül Alpay Tekin, Doğu Dilleri ve edebiyatlarının Kaynakları 16, s. 39-40, Harvard Üniversitesi, 1992.

¹³ İsmail Hikmet Ertaylan, "Ahmed-i Dâî Hayatı ve Eserleri", s. 140, İstanbul, 1952.

4. Nuruosmaniye Kütüphanesinde 140–143 numaralara kayıtlı nüsha tez çalışmamıza konu olan nüshadır. Bu nüshayla ilgili ayrıntılı bilgi tavsif bölümde verilmektedir. **bk. 1.3.2.**

5. Beyazıd Devlet Kütüphanesinde 209 numaralı nüsha iki ciltten oluşmaktadır. Eserin başlangıç bölümü eksiktir. Eser H.1003 tarihlidir ve nesih hattıyla yazılmıştır. 784 yaprak ve 19 satırdır. Fatiha suresiyle başlar ve Nas suresiyle biter.

6. Beyazıd Devlet Kütüphanesinde kayıtlı olan bir başka nüsha ise 303 numaradadır. Ebatları 320x180 230x10 mm.dir. Eser H.1205 tarihlidir. Nesih hattıyla yazılmıştır. Eser ayrıca altı sayfa dışında 603 yaprak ve 33 satırdan oluşur. Fatiha suresiyle başlayıp Nas suresiyle biter.

7. Beyazıd Devlet Kütüphanesindeki diğer bir nüsha 335x200 225x115 ebatlarındadır. Eser H.1260 tarihlidir ve nesih hattıyla yazılmıştır. 4320 yaprak ve 25 satırdır. Eserin başlığı tezhiplidir. Fatiha suresiyle başlar İsrâ suresiyle biter.

İstanbul ve Anadolu kütüphanelerinden bazılarında Ahmed-i Dâî'nin tefsirinin müteaddit nüshaları mevcuttur. Ne yazık ki bu nüshalardan birçoğu, tetkiksizlik yüzünden başkalarına izafe olunmuş, o şekilde de fihristlere geçirilmiştir. Bunlardan biri Üniversite nüshasıdır. Bu nüsha Sahib Molla kitaplarındandır. Tefsir hakikatte Dâî'nin tefsiridir; fakat ondan hiç bahs olunmamıştır. Sarih surette kimseye izafe edilmemiştir. Esere verilen Enfesü'l-Cevher adından Ebul Fazl Musa İbni El-hac Hüseyin İbn-il İsa el İznikî'nin Ebu Hazin'in El-Bâb adlı tefsirinden yapmış olduğu tercümeyle karıştırıldığı anlaşılmaktadır.

Yine Üniversite kütüphanesinde T 161 numarada kayıtlı bir Ebu'l-Leys tercümesi vardır ki hiç kimseye izafe edilmemekteyse de Sûretü'l-Enâm diye başlamasından evvelki nüshanın devamı ve tefsirin ikinci cildi olduğu anlaşılmaktadır.

Üçüncü nüsha da yine Üniversite kütüphanesindedir. Nüshanın altında Tefsîr-i Ebu's-Suud El-Cildü'l-Evvel yazılmıştır ki eserin hiç tetkik edilmemiş olduğuna delalet eder. İç kapağında da Enfesü'l-Cevâhir yazılıdır ki bu ikinci hatadır ve tefsirlerin fihristlere gelişigüzel kaydedildikleri gibi üzerlerine yazılan yazıların da tetkiksiz, gelişigüzel yazılmış olduklarını ispat eder. Bu nüsha Dâî tefsirinin en ehemmiyetli nüshasıdır. Yazısı ve kağıdı bakımından, bizim görmüş olduğumuz nüshaların en eskisidir. Dil itibarıyla da en arkaik olanıdır. Aynı zamanda manzum mukaddimeyi ihtiva eden nüshalardan biridir ki bu mukaddime her nüshada mevcut değildir.

Dördüncü nüsha Fatih Camii kütüphanesindeki nüshadır. Yazı ve kağıt

bakımından daha sonraya ait olduğu anlaşılan bu nüsha da sahih olmakla birlikte temiz ve okunaklıdır.

Beşinci nüsha Kütahya nüshasıdır ki bunun da manzum mukaddimesi yoktur. Fakat metne girmezden evvel bir daire içinde yazılmış olan kısa sebab-i tercemede bir iki kere geçen “Dürr-i Latîf” tabirini Dâî'nin tercümesinin adı olarak kabul etmek isteyenler olmuştur. Bu da nihayet kabul edilebilir bir mütalaadır. Her esere bir ad vermek mutad olduğuna göre Dâî'nin de bu tercümesine bir ad vermiş olması tabidir. Şu kadar var ki Dâî'nin bu mukaddimede mütemadiyen “Dürr-i Latîf” demesine rağmen eserin sonunda müstensih yine Enfesü'l-Cevâhir adını kullanmak hatasına düşmüştür.

Altıncı nüsha Konya Müzesi nüshasıdır. Bu nüshanın içine “Tefsîr-ü Şerif-i Türkî” kaydı düşürülmüş olsa da bu nüshanın da Ahmed-i Dâî tefsiri olduğu, diğerlerinin aynı olan mukaddimesiyle içinde geçen Dâî mahlaslarından anlaşılakta bu sefer de tefsire “Dürrü'l-Cevâhir” adı verilmiş olduğu görülmektedir.¹⁴

1.3.2. İncelenen Nüshanın Tavsifi

İncelenen nüsha Nuruosmaniye Kütüphanesinde 297.1=94.35 numaralara kayıtlıdır. Eser kütüphane kayıtlarında *Tarcima-i Tafsir-i Abü'l-Lays* olarak geçmektedir. Eserin II. ve IV. cildinin ketebe kaydında istinsah tarihi H. 1024–1026 olarak geçmektedir. Telif tarihi belli değildir. Müstensihi İbrahim bin Yusuf'tur. 288x181, 208x113 ebatlarındadır.

Eserin tamamı dört cilt olup 943 varaktan oluşmaktadır. 140 numaralı I. cilt 231, 141 numaralı II. cilt 243, 142 numaralı III. cilt 195 ve 143 numaralı IV. cilt 274 varaktır. Harekesiz olan eser, Eski Anadolu Türkçesi ürünüdür. Eserin dışı bordo renkte meşinle kaplı olup üzeri nakışlıdır. Bütün ciltlerde ilk ve son iki varak boş bırakılmıştır. Tefsir kırmızı çerçeve içindedir. Arapça ayetler kırmızı mürekkeple bu ayetlerin tercümesi ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Siyah mürekkeple yazılı olan tefsir bölümünde yer yer aktarılan ayet, hadis gibi Arapça ibareler ile maddeler hâlinde sıralanan bilgiler iki iri kırmızı nokta içinde yazılmıştır. Ayrıca unutulmuş ya da satır sonuna sığmayan bazı ifadelerin nadiren de olsa kırmızı çerçeve dışında yazıldığı görülmektedir.

141 numaralı II. cildin 233a-243a varakları arasında Kehf suresi 28. ayete kadar tefsir edilmiştir. Surenin diğer ayetleri ile Meryem ve Taha sureleri, 142 numaralı III.

¹⁴ İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Örnekleri VII Ahmed-i Dâî Hayatı ve Eserleri*, s. 141-146, İstanbul, 1952.

ciltte 1a-35a varakları arasında yer almaktadır. Eserin III. cildi Fâtır suresinin tefisiriyle bitmekte, 143 numaralı IV. ve son cilt, Yasin suresiyle başlayıp Kurân-ı Kerim'in son suresi olan Nas suresiyle bitmektedir. Eserin her sayfasında 25 satır bulunmaktadır. Ayetler çoğunlukla bugünkü şekliyle birbirinden ayrılmıştır.

142 numaralı cildin sonunda ferağ kaydı vardır. Ferağ kelimesi müstensihler tarafından yazma eserlerin genellikle sonuna ilave edilen ve metin istinsahının bittiğini belirten kayıt için kullanılmaktadır. “İstinsah kaydı” denilen bu satırlara “ketebehu” ifadesiyle başlandığı için “ketebe kaydı” adı da verilmiştir. Bu kayıta istinsah işinin kimin tarafından yapıldığına ve hangi yıl, ay, gün veya gecede bitirildiğine dair kısa bilgiler yer alır. Yazma metinlerin sonunda eskiden beri yazı karakteri değiştirilerek gittikçe kısalan satırların oluşturduğu bir üçgen şeklinde kaleme alınan bu kayıtlardaki yazı karakterinin değişikliğinin sebebi esas metinle karışmasını engellemek içindir.¹⁵

142 numaralı cildin sonundaki ferağ kaydı şu şekildedir:

تم سورة الفاطر ويأتي الرابع بسورة يس

Arapça olan bu ketebe kaydının tercümesi şu şekildedir:

Fâtır Suresi tamamlanmıştır, dördüncü kitap Yâsîn Suresi ile devam edecektir.

143 numaralı ciltte [1a] numaralı varakta sayfa başında yine bir ketebe kaydı bulunmaktadır. Bu kayıt şu şekildedir:

من يس الي اخره

Bu cilt içerisinde hangi surelerin tefsirinin olduğunu kısaca belirten bu Arapça ketebe tercümesi şu şekildedir: Yasin'den sonuna kadar.

Bu ketebe kaydının altında eserin ait olduğu vakfın mührü bulunmaktadır. Bu mühür, genellikle vakıf kütüphanelerinin kitaplarına basılan mühürlerden biridir. Padişah vakıf mühürlerinin bir kısmı tuğralı, bir kısmı tuğrasızdır. Eserdeki bu mühür, Sultan I. Mehmed'e ait bir vakıf mührüdür.¹⁶ Mühürde önce Araf Suresinin 43. ayetinden bir bölüm bulunmaktadır. Ayet ve meali şu şekildedir:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ

¹⁵ Orhan Bilgin., “Ferağ Kaydı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c.12, s. 354 – 355.

¹⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, “Mühür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c.31, s. 528-531.

“Bizi cennete eriştiren Allah’a hamd olsun. Eğer Allah bizi muvaffak kılmasaydı, biz kendiliğimizden yol bulamazdık.”¹⁷ Bu ayetin altında Sultan I. Mehmed’in tuğrası vardır.

Vakıf mühründen hemen sonra şöyle bir Arapça vakıf kaydı bulunmaktadır:

وقف السلطان السعيد الاعظم والخلید الخاقان الاكرم الامجم مظهر العدل والاحسان و
موضح الامور بالرشدة العرفان السلطان ابن السلطان السلطان ابوالمحاسن والمكارم
عثمان خان ابن السلطان مصطفى خان حب الله اساس دولته الطاهره خلد وخلافة لباخره
وانا الداعي لدولته الحاج ابراهيم يوسف المقدس باوقاف الحرمين المحرمين غفرله

4. cildin başında iki mühür arasında yer alan bu Arapça ifadenin anlamı şu şekildedir: “Bu eseri bağışlayan Mustafa Han’ın oğlu Osman Handır. Sultan oğlu sultan oğlu sultan Osman Han, cömertliği, asaleti, adaleti, lütuf ve ihsanının bolluğu ve olgunluğuyla tanınır. Ben onun devletinin devamı ve hilafetinin başarılı bir şekilde sürmesi için dualar ediyorum. Hacı İbrahim Yusuf, Harem-i şerifin evkafı. Günahlarının affedilmesi için.

Bu Arapça ifadenin altında eserin müstensihisi İbrahim bin Yusuf’un şahsi mührü vardır. Mührde İbrahim bin Yusuf’un ismi geçmektedir. Bu küçük mührün hemen altında da “١٤٣” (143) şeklinde eserin cilt numarası yazılmıştır.

1.3.3. Eserin Sahası

Bu eser, XIV. yüzyıl sonu ile XV. yüzyıl başlarında yazılmış olup Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait örnek metinlerden biri olarak gösterilmektedir.¹⁸

Eski Anadolu Türkçesi XIII - XV. yüzyıllar arasında genel olarak Anadolu’da kullanılan Türk yazı dilinin adıdır. Bazı Avrupalı bilginlerin etkisiyle “Eski Anadolu Türkçesi” tanımının yerine “Eski Osmanlıca” tanımı da kullanılmıştır. Faruk Kadri Timurtaş ve bazı dilciler bu tanımın sadece Anadolu’yu içerdiğini, diğer bölgelerdeki eserleri içermediğini belirtmiş ve “Tarihi Türkiye Türkçesi” veya “Eski Türkiye Türkçesi” demenin daha doğru olacağını savunmuşlardır. Fakat artık bu dönem için “Eski Anadolu Türkçesi” ifadesi yaygınlık kazanmıştır.

Eski Anadolu Türkçesi, Anadolu Selçuklu dönemini, beylikler dönemini ve Osmanlı’nın ilk devrelerini içine alır. Eski Anadolu Türkçesi, Türk dilinin gelişme

¹⁷ Suat Yıldırım, *Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Define Yayınları, s.154, İstanbul, 2002.

¹⁸ İsmail Hikmet Ertaylan, “Ahmed-i Dâî Hayatı ve Eserleri”, s. 145, İstanbul, 1952.

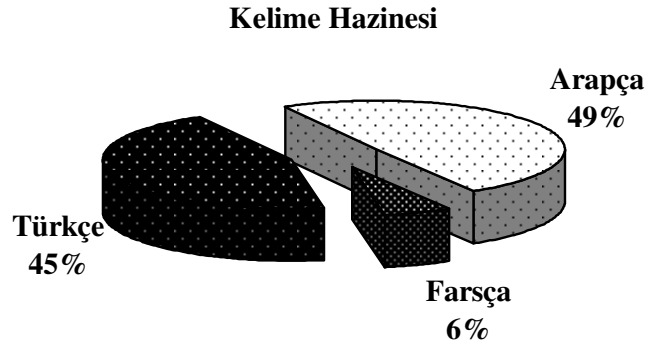
tarihinde ses, yapı ve kelime kadrosu bakımından farklı özellikler taşıyan bir devredir. XIII. yüzyılda çoğu tercüme olmak üzere birçok eser meydana getirilmiştir. Bu eserlerin dili oldukça sadedir. Ancak XV. yüzyıla doğru yabancı kelimelerin oranı artmış, dildeki sadelik kaybolmuştur.

XIV. yüzyıl Anadolu'da gelişen yazı dilinin yeni yeni oluştuğu ve Divan şiirinin tam olarak teşekkül etmediği bir dönemdir. Ahmed-i Dâ'î'nin eserlerinde de devrin diğer önemli şairlerinde olduğu gibi eski yazı dili geleneğine ait pek çok arkaik unsur bulunmaktadır.

1.3.4. Kelime Hazinesi

Üzerinde çalıştığımız metinde toplam 2437 madde tespit ettik. Bunların 1181'i Arapça, 136'sı Farsça ve 1075'i Türkçe kelimelerdir. Bu tasnifte köken olarak Arapça veya Farsça olup Türkçe yapım eki almış olan sözcükler de Türkçe kabul edilmiş, coğrafi yer isimleri, kişi ve kabile isimleri bu tasnifin dışında bırakılmıştır.

Bu durumda, metnimizde var olan kelimeleri menşeleri bakımından bir tablo ile yüzdelerle göstermek istediğimizde şöyle bir tablo elde ediyoruz:

Eserin kelime hazinesi incelendiğinde Arapça kelimelerin fazlalığı dikkat çekmektedir. Eserin, Arapçadan tercüme edilmesi ve dinî bir metin olması bu hususta etkili olmuştur.

1.3.5. İNCELEME KONUSU OLAN SURELER HAKKINDA BİLGİLER

1.3.5.1. Fâtır Suresi

Mekke'de indirilmiş olup 45 ayettir. Allah Teala'nın yaratıcılığını bildiren ve ilk ayette geçen Fâtır isminden dolayı bu isimle adlandırılmıştır.

Bu surede Allah'ın varlığına, birliğine, hikmet ve kudretine delalet eden çeşitli deliller gözler önüne serilir. Allah'ın yarattığı tabiatı iyi inceleyenlerin O'nu layıkıyla tanıyıp tazim edecekleri bir sonuç halinde bildirilir (Ayet 28). Şirk çürütülür. Bu gerçekler bazı meseller aracılığı ile de müşahhas hale getirilir. Vahye kulak verip ahrete hazırlananları bekleyen mutluluk ile kafirleri bekleyen kötü akıbet hatırlatılır. İnsanlarının çoğunun nankörlüğüne rağmen Allah'ın onlara mühlet verdiği hatırlatılarak onlar, bu fırsatı değerlendirmeye çağrılır.¹⁹

Metnimizde bu surenin tefsirine, dört büyük melek olarak bilinen Cebrail, Azrail, İsrail ve Mikail'in tanıtımı ile başlanmaktadır. Surenin başında Hz. Muhammed ile Cebrail arasında geçen bir olay zikredilir. Buna göre Hz. Muhammed Cebrail'den ona kendi suretinde görünmesini ister. Cebrail, onun buna gücünün yetmeyeceğini söylemesine rağmen, Hz. Muhammed ısrar edince, ona kendi suretinde görünür ve gerçekten Hz. Muhammed'in gözleri onu görmeye takat getirmez kendini kaybeder. Cebrail onu kucaklayıp kendine getirir. Onun şaşırması halini görüp İsrail'in kendisinden çok daha azametli olduğunu söyler ve onun vasıflarından bahseder.

Allah'ın kullarına nasıl nimetler verdiğinden bahseden müteakip ayetlerin tefsirinde, onun iradesi olmadığı sürece kulların hiçbir şeye gücünün yetmeyeceği vurgulanır. Mümin ile kafirin durumu bir benzetme ile açıklanır. Şöyle ki, mümin tatlı su gibidir, su olarak içmek dahil her türlü nimetinden faydalanılır; kafir ise balığından başka faydası olmayan acı su gibidir, hiçbir işe yaramaz.

Bu bahisten sonra Allah'ın günleri ve geceleri uzatıp kısaltması ön plana çıkarılarak, puta tapanların, taptıkları cansız nesnelere acizliği vurgulanır. Bu açıklamadan sonra Ebu Bekir Cürcânî'nin Alâüddin bin Ziyad'dan aktardığı bir rüya anlatılır. Bu rüyaya göre gözlerinden çapaklar akan, çirkin bir kadın, çeşitli zinetlerle süslenip ona görünmüştür. Kim olduğu sorulunca kendisinin bu dünya olduğunu söyler, Allah'tan korkan kimselerin aslında böyle çirkin bir kadın görünümünde olan değersiz dünyaya bağlanmamaları gerektiğini ihtar eder. Gökyüzündeki bulutların hareketleri, yeryüzünün bu bulutlardan inen yağmurlar sayesinde hayat bulduğu, çeşit çeşit bitkilerin yetiştiği anlatılarak Allah'ın kudreti vurgulanır. İnsanların yaptıkları salih amelleri gösteriş için değil samimiyetle yapmaları gerektiği belirtilir.

İlk insanın yaratılışı ve ondan sonra nasıl çeşitli ırkların meydana getirildiği hatırlatılarak insanların Allah'ın iradesi dışında hiçbir şey yapmaya gücü yetmeyeceği

¹⁹ Suat Yıldırım, "Fâtır Suresi", *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s.440, Define Yayınları, Haziran 2006.

vurgulanır. Allah'ın iki farklı deniz yarattığı birinin suyunun tatlı olup içinde balık yaşadığı ve inci yetiştiği; diğerrinin ise suyunun acı olduğu içmeye yaramadığı anlatıldıktan sonra müminin hali tatlı suya; kafirin hali ise acı deniz suyuna benzetilir. Cahiliye devri insanların tüm bunları duyup da hâlâ hiçbir şeye gücü yetmeyen putlara tapmaları sorgulanır. Onların aslında putlara değil; şeytana taptıkları belirtilir. Allah'ın insanların şükür ve ibadetlerine ihtiyacı olmadığı; ancak insanların ona her bakımdan muhtaç oldukları gözler önüne serilir.

İnsanların dünyadayken dünya işleriyle meşgul olup ahireti düşünmemeleri canlı bir olayla aktarılır. Şöyle ki bir adam dünyada ailesi, çocukları için çalışıp durmuştur; ama ahirette bir sevaba muhtaç olduğu için zahmet çekmektedir. O, haline çare olabilecek tüm yakınlarından ihtiyacı olan bir sevabı ister; ama herkes kendi derdine düştüğü için kimseden aradığını bulamaz. Böyle bir mesel aktarılarak yarın zor durumda kalmak istemeyenin, bu dünyada ahirete götürecekle iyi şeyler yapması gerektiği ikaz edilir. Mümin gözü gören bir insana, kafir köre; iman nura, küfür ise karanlığa benzetilerek cennete gidenin gölgede rahatlayan bir insan gibi huzur bulacağı, cehennemde gidenin ise sıcak havada zahmet çeken insanlar gibi daralacağı belirtildikten sonra en yakınları kendisine inanmadığı için üzölen Hz. Muhammed teselli edilir. Onun görevinin sadece kendisine öğretilen dini tebliğ etmek olduğu hatırlatılır; yoksa onun bile bir insanın kalbine iman verme yetkisi yoktur, kalpleri ancak Allah döndürebilir ve bunun için peygamberin üzüntü çekmesi yersizdir. İnanmayanların kendisinden evvel gelen peygamberlere inanmayan kavimler gibi nasıl bir azaba düşer olacakları söylenir.

Alimlerin durumundan bahsedilen müteakip bölümde, peygamberin alimler için dua ettiğı zira alimlerden şerli kimse olmadığı belirtilir. Bunlar, doğruyu bildikleri halde amel etmeyen alimlerdir ki onları şiddetli bir azap beklemektedir.

Hz. Muhammed'e Kuran-ı Kerim'i vahiy ile getiren Cebrail'in ondan önceki peygamberlere de aynı şekilde vahiy getirdiğı, onların kavimlerinin de peygamberlerini yalanladığı bildirilir. Tüm bu ümmetler içinde Hz. Muhammed'in ümmeti en üstün olarak seçilmiş ve bu ümmet de kendi içinde üç kısma ayrılmıştır. Bu üç kısım ümmet, çeşitli hadis ravilerinin rivayetleriyle ayrıntılı olarak açıklanır.

Bundan sonraki bölüm, müminlerin cennette hangi nimetlerle ödüllendirileceğinin; kafirlerin ise cehennemde nasıl ebedi azapla cezalandırılacağıının teferruatlı olarak anlatılmasına ayrılmıştır.

Allah'ın şanına yaraşmayan bir sıfatla tavsif edilmesine ne kadar celallendiğini anlatan müteakip ayetlerin tefsirinde, Allah'ın çocukları olduğunu söyleyenlerin ne büyük bir günah işledikleri vurgulanır. Bu sözden dolayı Allah'ın gökleri ortadan kaldıracak kadar gazaba geldiği; fakat bunu şimdilik tehir ettiği; ola ki bu yanlış yapanların tevbe edip pişman olabilecekleri söylenir. Fâtır suresinin tefsiri Allah'ın kendisine şirk koşanlara bile ne kadar merhametli davrandığı, eski ümmetlere yaptığı gibi bir anda hepsini helak etmediği, akli olanların zaman varken doğru yolu seçmeleri gerektiği vurgulanarak bitirilmiştir.

1.3.5.2. Yasin Suresi

Mekke devrinin ortalarında inmiş olup 83 ayettir. İsmi Kur'ân-ı Kerim'in en kısa ayeti olan ilk ayetinden almıştır. Sure Kur'ân'ın dört esas maksadından

1. Allah Teala'nın gökyüzünde tezahür eden kudreti, güneş ve ayın hikmetleri, gece ve gündüzün oluşumu, bitkiler ve hayvanlar aleminde, insanın yaratılışında tezahür eden deliller hatırlatılarak bütün bunların tek olan yüce yaratıcıyı gösterdiği zihinlere yerleştirilir.

2. Ölmüş yeryüzünün her sene bahar mevsiminde diriltilmesi, insanın bir damla sudan yaratılması, ölümlerin diriltilmesinin delili olarak anlatılır.

3. İnsanlık tarihinde risâletin öteden beri mevcut olup Hz. Muhammed (a.s.) ile devam ettiği, mahiyet olarak beşerden başka bir şey olmayan elçilerin sadece ilahi mesajı tebliğ ile görevli oldukları, onların bu ağır vazifeden ötürü insanlardan hiçbir karşılık beklemedikleri bildirilir.

Sure bu gerçekleri çok özlü, etkili ve düşündürücü bir üslupla anlatır. Hz. Peygamber (a.s.): “Yasin, Kur'ân'ın kalbidir.” Buyurmuştur. Gerçekten bu sure, kirlenen ruhlara ve canlara, temizlenmiş kanla sürekli olarak hayat bahşeden, çarpıp duran manevi bir kalp durumundadır. Hz. Peygamber: “Ölmek üzere olanların yanında Yasin suresini okuyunuz.” buyurmakla, onun ölümcül durumda olanlara bile hayatiyet vereceğini bildirmiştir.²⁰

Metnimizde bu sure, eserin son cildi olan 4. cildin ilk suresidir. Bu ayetin tefsirine, Hz. Muhammed'in, Yasin suresinin, kıyamet gününde hem okuyana hem de dinleyene şeffatçi olabilecek bir sure olduğunu bildiren hadisi zikredilerek başlanır.

²⁰ Suat Yıldırım, “Yâsîn Suresi”, *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 447, Define Yayınları, Haziran 2006.

Daha sonra surenin ilk kelimesi olan “Yasin” üzerine yapılan yorumlar sıralanır. Bu Arapça ye ve sin harflerinin yan yana gelmesiyle oluşmuş ve anlamı açıkça bilinmeyen bir ifadedir. Burada alınan rivayetlere bakılırsa kimilerine göre “Ya Muhammed” kimilerine göre “Ya insan” demek olup gerçek anlamını Allah’tan başkası bilmez. Devamındaki ayetin tefsirinde, Kur’an-ı Kerim’in içindeki helallerin harama, haramların da helale döndürülemeyeceği; ancak ölüm tehlikesi varsa haram olan bir şeyin helal sayılıp yapılabileceği açıklanır. Yine aynı ayetin tefsirine göre, Kur’an-ı Kerim kendinden önce gelen kutsal kitaplardan üstündür, onun indirilişinden sonra kendisinden öncekilerin hükmü ortadan kalkmıştır.

Müteakip ayetlerde kafirlerin Hz. Muhammed’e inanmamaları üzerine Allah’ın peygamberini teselli ettiğini görmekteyiz. Bu ayete göre, onlar istediği kadar inkar etsinler, Hz. Muhammed Allah tarafından gönderilmiş ve doğru yol üzerinde olan bir elçidir. Bunu inkar eden ve kendisine Allah’ın dininden başka bir din seçip kurtulmayı bekleyen kişi ahitrette kaybedenler taifesinden olacaktır. Bundan sonraki bölümde Hz. Muhammed’e insanlara bir korkutucu peygamber olarak gönderildiği; yani eğer tebliğ edilen emirlere inanmayıp uymazlarsa kendilerinden önceki kavimler gibi cezalandırılıacaklarının hatırlatıcısı olarak gönderildiği söylenir.

Bir sonraki ayetin, Hz. Muhammed’i öldürmek isteyen kafirlerin hallerinin ne olduğunu bildirmek için indirildiği söylenir. Bunlardan birinin eli tutulur, diğerinin de gözleri kör olur. Böyle nasipsizlerin ellerine kilit vurulduğunun beyanıyla aslında bu insanların ellerini hiçbir hayırlı işte kullanmadıklarının kastedildiği söylenir.

Mümin olanların Allah’ın emirlerine uyup yasaklarından kaçınması gerektiği; ama böyle yaptığı için de tamamen rahmete ulaşacağından emin olup rehavete düşmemesi gerektiği, her an korku ile ümit arasında bir yerde olması gerektiği hatırlatılır. Hz. Muhammed’e inanmayıp günah ve şirke devam edenlerin, öldükten sonra Allah’a hesap verecekleri, dünyada yaptıkları her işin katip meleklerce kayda geçirildiği ve hepsi için hesaba çekilecekleri söylenir.

Bu surede Hz. Muhammed’e yaşadıklarının ilk olmadığı, daha evvel diğer peygamberlerin de kendi kavimleri tarafından yalanlandıkları anlatılır. Burada onlardan biri teferruatıyla aktarılır. İsa peygamber göğe çıkarıldıktan sonra onun havarileri olan Tarman ve Talus, peygamberlerinin emriyle başka bir şehre gidip orada dinlerini tebliğ ederler. Bu geldikleri kavim bugünkü adıyla Antakya’da yaşayan İntakiyye kavmidir.

Tarman ve Talus putlara tapan bu kavme bu inanışları yüzünden ebedi ateşle cezalandırılacaklarını söylerler. Kavmin padişahı bu sözlere sinirlenip ikisini de zindana attırır. Bir müddet sonra yine Hz. İsa'nın havarilerinden olan Şemûn da bu kavmin yaşadığı şehre gelir ve arkadaşlarının durumunu öğrenir. Önce o da bura kavminin putlarına ibadet eder görünür ve halkın da padişahın da güvenini kazanır. Kendini bu insanlara iyice sevdirdikten sonra padişahın zindandaki kişilerle görüşmesine izin vermesini ister. Arkadaşlarının karşısına geçtiğinde onlardan inandıkları Allah'ın nelere gücünün yettiğini göstermelerini ister. Önceden padişahla sözleştiği üzere o da güya İntakiyye kavminin putlarının gücünü ortaya koyacaktır. Tarman ve Talus inandıkları Allah'ın her şeye gücü yettiğini, körlere göz verebileceği, en ağır hastalıklara şifa verebileceğini söylerler. Müsabaka başlar, önce anadan doğma kör olan biri için dua ederler ve Allah tarafından bu kişinin gözleri açılır, başka bir kör için de Şemûn putları şefaathçi tutar gibi görünüp kalben Allah'a yönelip dua eder ve o adamın da gözleri açılır. İkinci olarak her iki taraf da sedef hastalığı olan kişileri iyileştirirler. İki müsabaka sonunda Şemûn arkadaşlarına: "Şu ana kadar bana bir üstünlüğünüz yok, başka ne gösterebilirsiniz?" diye sorunca, diğer ikisi Allah'ın isterse ölüleri dirilteceğini haber verirler. Nitekim ölü bir adam getirilir ve bu ikisinin duasıyla Allah adama can verir. Şemûn: "Bunu bu putlar yapamaz, o halde ben sizin inancınızı tasdik ediyorum." der. Aynı şekilde diriltelen adam da Tarman ve Talus'un tebliğ ettikleri dini kabul eder. Fakat İntakiyye kavmi, bunun kendilerine düzenlenen bir oyun olduğunu iddia edip onlara inanmazlar. Allah bu kavmi kıtlıkla cezalandırır; fakat onlar bu kıtlığı da Tarman, Talus ve Şemûn'un uğursuzluğuna bağlarlar. Bu arada olanlara şahit olan Habib-i Neccar adlı bir adam bu elçilerin gösterdiği mucizelerden etkilenir ve imana gelir. Ölüyü bile diriltlen bir tanrıdan güç alan bu insanların yalancı olamayacağını, inandıkları Allah'ın hak olduğunu söyleyip kavmini de imana davet eder. Kavmi buna karşılık onu Ress adında bir kuyuya atıp öldürüler. Habib'in ruhu cennete uçup gark olduğu nimetleri görünce yine merhamete gelip kavminin de imana gelmesi için dua eder. Fakat ayette Habib'i öldüren bu nankör kavmin üzerine melek ordusu gönderilip helak edildikleri haber verilir.

Bu olay hatırlatılarak Hz. Muhammed'i inkar eden Kureyş kavmini de böyle bir son beklediği ihtar edilir. Bundan sonra, bu kafirlerin ayı, güneşi, dünyayı ve sair gezegenleri en ufak bir sapma olmaksızın yörüngelerinde döndürüp günleri, geceleri düzene koyan böyle bir yaratıcıyı nasıl inkar edebildikleri sorulur. Müteakip ayetlerde

ise bu nasipsiz kafirlerin peygamberin ayı ortadan ikiye böldüğünü, çölde susuz kalan sahabilerine parmaklarından su çıkardığını gördüklerinde bile inat edip iman etmedikleri söylenerek, onların kalplerinin mühürlü olduğu hatırlatılır. Hz. Muhammed'e inanmayıp kıyametin ne zaman kopacağını alay yollu soran kafirlerin soruları, devam eden ayette, hiç beklemedikleri bir anda tepelerine inecek bir gün olacağı söylenerek cevaplandırılır. Sonra da ölmüş olanların, mezarlarından kalkıp kendilerine geleceği bildirilen hesap gününe vardıklarını idrak edecekleri ve hissettikleri pişmanlık dolu ruh halleri ve görecekesi azap tasvir edilir. Öte yandan dünyadayken Salih amel işleyenlerin yaşayacakları rahat cennet hayatı tüm şaşaaısıyla gözler önüne serilir.

1.3.5.3. Saffat Suresi

Mekke'de indirilmiş olup 182 ayettir. İsmi ilk ayetinde geçen kelimedenden almıştır. Bu surede önce melaikeden, daha sonra cinlerden bahsedilir. Cahiliye Arapları arasında yaygın olan ve cinleri Allah'ın kızları sayan şirk inancı iptal edilir. Müteakiben, insanların ölümden sonra dirilip hesap verecekleri vurgulanır. Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. Musa, Hz. Harun, Hz. İlyas, Hz. Lût (alyhimü's-selam) gibi peygamberlerin tebliğleri hatırlatılır, müminlere kesin bir zafer vaat edilir.²¹

Surenin tefsirine Allah'ın saf haline gelmiş melek veya insanlar üzerine yemin ettiği söylenerek başlanır, öyle ki Allah üzerine yemin ettiğine göre, saf haline gelmiş topluluklar değerli ve kutsaldır. Allah burada kendisinin vahdaniyetine, bir ortağının olmadığına yemin etmektedir. Müteakip ayetlerin tefsirinde, İbni Abbas'dan rivayet edilen bir hadis aracılığıyla, falcıların insanlara geleceği haber verdiklerini söylerken aslında kendilerine yardım eden şeytanlardan levh-i mahfuzda gizlenen bilgilerden yararlandıkları, yoksa hiçbir insanın gaybı ve geleceği bilemeyeceği belirtilir.

Öldükten sonra tekrar dirileceklerine inanmayan kafirlerin sorularının cevaplandığı müteakip ayetlere göre, Allah'ın hiç yoktan var edebildiği insanı, elbette öldükten sonra da yine var etmeye gücü yeter, üstelik bu, onun için kolay bir iştir. Bunu inkar edenler, kıyamet kopup mezardan çıkmaları için sur çalındıktan ve mezarlarından çıktuktan sonra, kendilerine bildirilenin doğru olduğunu anlayacaklar; fakat artık inanmak için geç kalmış olacaklar.

Sonra bunlar Allah huzurunda hesaba çekilecekler. Buna göre herkes kendi

durumu için diğeri suçlayacak; öyle ki küçükler, kavmin ulularına sitem edecek, onların yüzünden onlardan korktukları için Allah'a değil putlara taptıklarını; ulular ise kendilerinin yoluna geldikleri için mesuliyet kabul etmeyip çekilecek azapta ortak olduklarını söyleyecekler. Sonra hepsi birden dünyadayken taptıkları putlarından şefaahat bekleyecekler. O putlar dile gelip kendilerine tapmalarında hiçbir iradeleri olmadığını, onların kendilerine taptıklarından haberdar bile olmadıklarını söyleyecekler. Bundan da fayda göremeyen kafirler bu kez kendilerini saptıran şeytana gidecekler ve o da kendi iradeleriyle arkasından gittiklerini, artık öyle bir günde ne kendisinin onlara ne de onların kendisine bir yararı dokunamayacağını söyleyip bunları kaderlerine terk edecek. Bu hatırlatmalardan sonra gelen ve şeytanın ikiyüzlülüğünü anlatan ayetlerde, şeytanın bu insanları dünyada sağlarından, sollarından, önlerinden, arkalarından gelip bir şekilde kendine uydurmuş olduğu bildirilir. Bunlar böyle her biri kendi cehennemlik oluşuna başka bir suçlu ararken; cennet sakinleri bu deritten azade, çok rahat bir yaşam sürmeye başlayacaklardır.

Cennette rahatlık içinde Allah'ın kendileri için yarattığı nimetler içinde yaşayacak olan müminlerin cehennemlik olan yakınlarını hatırlayıp hatırlamayacakları konusundaki farklı rivayetler zikredildikten sonra şu hikaye aktarılır:

Dünyada babaları ölünce kendilerine büyük miras kalan iki kardeşten biri, parasını ve diğer mallarını Allah yolunda harcayıp ahiret yaşamına yatırım yapar ve bir müddet sonra elinde avucunda bir şey kalmayıp kardeşinden borç istemeye gider. Kardeşi onun kendine düşen malları fakirlere dağıtıp Allah yolunda harcadığını öğrenince onunla alay eder. Ahiretin eskilerin uydurduğu bir masal olduğunu, böyle saçma bir şey uğruna malını harcayan kimsenin akılsızlığının cezasını çekmesi gerektiğini söyler. Malını Allah yolunda sarfeden kardeş cennette arkadaşlarıyla konuşurken kardeşinin halinden haberdar olan biri olup olmadığını sorar. Arkadaşları, kendisinin mertebeye daha yüksekte olduğunu, şayet isterse Allah'ın onu kardeşinin durumundan haberdar edeceğini bildirirler. Kardeşinin halini öğrenmek için Allah'a niyaz eder ve cehennemde ebedi azaba düşen kardeşinin feci halini görür, Allah'a kendisine verdiği iman nimeti için şükreder.

Hem cennete hem de cehenneme girecek olan insanlar, makamlarına yerleştirilmeden önce ölümün, bir koç suretine getirilmiş olduğu halde boğazlanıp öldürüldüğünü görecekle ve bundan anlayacaklar ki gidecekleri mekanda ebediyen

---

²¹ Suat Yıldırım, "Saffat Suresi", *Kur'an-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 454, Define Yayınları, Haziran 2006.

ikamet edecekler; artık hiç kimseye bir kere daha ölmek yok. Bundan sonraki ayetlerin tefsirinde, cehennemlikler için cehennemin ortasında yaratılmış zakkum ağacında yetişen ve onların tek yiyeceği zakkum meyvesinden bahsedilir. Rivayete göre bu meyveden bir katre yeryüzüne düşmüş olsa, dünyadaki tüm yemişler zehre dönerdi. Bu cehennemlikler, mideleri şişinceye kadar zakkumdan yiyecekler, hararetlerini dindirmek için kendilerine verilen kaynar suyu içip daha da hararetlenecekler.

Bu dehşetli sahnelerin tasvirinden sonra bu insanların cehenneme girme nedenleri tekrar edilir. Bu insanlar, kendilerine doğru yolu tebliğ eden bir peygamber gönderilmesine rağmen, atalarının dini üzere ve elbette şeytanın vesveseleri nedeniyle putlara tapmaya devam etmişler ve içinde ebedi kalacakları cehenneme müstehak olmuşlardır. Kavmine tebliğ için gönderilen peygamberlerden Nuh peygamberin durumu hatırlatılır. Buna göre, insanların onu dinlemeyip ona ve ona inananlara eziyet etmeleri üzerine Hz. Nuh Allah'tan yardım istemiş, Allah da onu ve ona inananları gemiye bindirip diğerlerini müthiş bir tufanla helak etmiştir. Tufandan sonra dünya üzerine yayılan tüm kavimler Hz. Nuh'un üç oğlu Hâm, Sâm ve Yâfes'ten türemiştir.

Yine kavmi tarafından yalanlanan ve ateşe atılarak öldürülmek istenen Hz. İbrahim'in yaşadıkları da bu surede anlatılan örnek olaylardandır. Buna göre kavmi bayram gününde eğlenmeye giden Hz. İbrahim, hastalığını bahane edip şehirde kalır ve kendilerine bile hayrı olmayan; ama bu insanların büyük bir tazimle taptıkları putların bulunduğu puthaneye gider. Orada bulunan tüm putları baltayla parçalayıp baltayı en büyük putun önüne bırakır. Kavmi eğlenceden gelip putlarının halini görünce şehirde kalan tek kişiyi Hz. İbrahim'i sorgularlar. O da kendisinin değil en büyük putun bu işi yaptığını söyler. Diğerleri böyle bir şeyi cansız bir putun yapamayacağını bildikleri için büyük bir ateş yakıp Hz. İbrahim içine atarlar; fakat ateş ilahi emir doğrultusunda Hz. İbrahim'e zarar vermez. Hz. İbrahim'in hayatı boyunca üç kez yalan söylediği belirtilip buna neden olan olaylar anlatılmaya başlanır. Öyle ki bunlardan ikisi Allah yolunda söylenmiş yalanlardır, bir tanesi ise eşi Sâre'yi zalim bir hükümdarın şerrinden kurtarmak için söylenmiştir.

Hz. İbrahim ve eşi Sâre, zalim bir hükümdarın memleketinden geçmektedirler ve hükümdarın yardımcılarında biri, güzelliği dillere destan olan Sâre'yi görür ve hükümdara götürmek ister. Hz. İbrahim zulme uğrayacaklarından korkup onun kendi eşi olduğunu söyleyemez, kardeşi olduğunu bildirir. Sâre kralın yardımcısı tarafından götürülünce durmadan namaz kılıp Sâre'yi kralın şerrinden koruması için Allah'a dua

eder. Duaları kabul olup Allah kralın Sâre'ye ilişmesine izin vermez, her seferinde eli taşa döner ve sonunda Sâre'nin insan olmadığını düşünür, Hacer adlı cariyesini Sâre'ye hediye edip memleketinden çıkmalarını ister. Sâre Hz. İbrahim'in yanına dönüp olanları anlatır ve cariyesi Hacer'i de onun emrine verir, öyle ki Hz. İbrahim'in soyu olan Arap kabilesi onun bu cariye ile evliliğinden dünyaya gelen çocuklardan meydana gelecektir.

Hz. İbrahim Babil'den çıkıp Kudüs'e hicret ettiğinde burarda yerleşir ve Allah'a kendi adını hayırla devam ettirecek bir evlat için dua eder. Bu duası kabul edilir ve İsmail adlı bir oğlu olur. İsmail büyüdükçe babasının gönlündeki muhabbeti de artar. Allah peygamberinin kalbinde kendi sevgisiyle İsmail'in sevgisinin karışmaması için Hz. İbrahim'i bir imtihana tabi tutar. Buna göre Hz. İbrahim üç gece üst üste rüyasında oğlu İsmail'i boğazladığını görür. Önce bunun şeytanın vesvesesi olduğunu düşünse de aynı rüyayı üst üste görünce ilahi bir emir olduğunu anlar ve ilahi iradeye razı olup eşi Hacer'den oğlunu hazırlamasını ister. Şeytan her üçünü de vesveseleriyle saptırmaya çalışır; fakat ne bir anne baba olan Hacer ile Hz. İbrahim ne de daha bir çocuk olan İsmail ilahi emre karşı gelinemeyeceğini söyleyerek şeytana uymazlar. Bunun mükafatı olarak cennetten bir koç gönderilir ve İsmail'i kesmemesi emredilen bıçak, bu koçu keser.

Bu kıssadan sonra sırasıyla Hz. Musa, Hz. İlyas, Hz. Lut'un kavimleriyle mücadele edişlerine kısaca değinilir ve ardından Hz. Yunus'un hikayesi aktarılır. Buna göre Ninova kavmi peygamberleri Hz. Yunus'a inanmaz ve Ba'l adlı puta tapmaya devam ederler. Allah bu kavme üç gün sonra azap göndereceğini bildirir. Hz. Yunus bunu kavmine bildirir; ama onlar buna aldırılmazlar. Hz. Yunus bu şiddetli azabı görmemek için kavminden uzaklaşır; fakat beklenen süre geldiği halde azap belirtisi görülmez. Zira Yunus peygamberin tebliğine inanmayan Ninova halkı bu azabın geleceğini anlayınca Yunus'un tebliğini kabul eder ve imana gelirler. Ancak Yunus peygamber orada olmadığı için bundan haberi yoktur. Bu kavim birinin yalan söylediği ortaya çıkarsa, o kişiyi ölümle cezalandırmaktadır ve Yunus peygamber, kavmi karşısında yalancı durumuna düştüğünü sanmaktadır. Kendisine Allah tarafından izin verilmediği halde korkusundan bir gemiye binip Ninova şehrini terk eder. Geminin batma tehlikesi ortaya çıkınca gemide bir lanetli olduğuna inanan yolcular, bunun kim olduğunu anlamak için kura çekerler ve bu kişi Yunus peygamber çıkar. Geminin salimen yoluna devam edebilmesi için onu denize atarlar. Denize düşen Yunus peygamberi Allah'ın emriyle bir balık yutar ve o, balığın midesinde yaptığı hatayı anlar

ve kırk gün boyunca o korkunç karanlık yerde Allah'ı zikreder. Allah kendisini böyle bir yerde dahi hatırlayan peygamberini affeder ve balığa Yunus'u çıkarmasını emreder. Balık bir kara parçasının yakınında Yunus'u midesinde çıkarır. Tüm vücudu balık midesinde erimiş olan Hz. Yunus'un iyileşmesi için bir kabak ağacı yaratılır ve her gün ona süt veren bir geyik gönderilir. Bu kabak ağacının gölgesi, yapraklarının yaralarını iyileştirmesi ve geyiğin karnını doyurması sayesinde iyileşen Yunus peygamber Ninova şehrine geri döner. Kendisiyle konuşan çoban çocuğa kavmine gidip Yunus peygamberi gördüğünü söylemesini ister. Çocuğun yalancı duruma düşüp kavmi tarafından öldürülmemesi için oradaki canlı ve cansız her nesneye sözünün doğruluğuna dair şahitlik ettirir. Dönemin kralı, peygamberlerini gördüğü müjdesini getiren bu çocuğu kendi tahtına oturtup kral yapar.

Bundan sonraki kısımda Allah'ın kafirlerin kendisine yakıştırdıkları sıfattan münezzeh olduğu açıklanır. Öyle ki o, erkek ve kız evlat sahibi değildir. Allah ile şeytan arasında akrabalık iddiasında bulunan Mekke kafirleri ebedi ateşle tehdit edilir. Hz. Muhammed'e kendisine inanmayıp eziyet eden kafirler için üzülmemesi gerektiği, onların bu hallerine onlarla savaş emri verilinceye kadar sabretmesi söylenir.

1.3.5.4. Sad Suresi

Mekke'de indirilmiş olup 88 ayettir. Adını başındaki sâd harfinden alır. Surenin asıl gayesi, Allah'ın elçilerini dinlemeyenleri uyarmaktır. Müteakiben Peygamber'imize itaat konusu üzerinde özellikle durulur, müteaddit peygamberlerin tebliğleri pek kısa bir şekilde anlatılır.²²

Surenin tefsirine Sâd ifadesiyle Allah'ın ne anlatmak istediğine dair çeşitli müfessirlerin açıklamalarıyla başlanır. Bu farklı açıklamaların ortak noktası, müteşabih kabul edilen bu ayetin asıl anlamının sadece Allah tarafından bilineceğinin belirtilmiş olmasıdır. Allah, bu ilk ayetlerde kafirlerin üzerine gönderilecek azabı tarif eder ve onların o gün kaçacak bir yer bulamayacaklarını belirtir.

Bundan sonraki ayetlerin tefsirinde Mekke müşriklerinin Hz. Muhammed'i amcası Ebu Talib'e şikayet etmeleri anlatılır. Putlara tapılmasını yasaklayan yeni bir din getirdiğini ve atalarının putlarına sövüp hakaret ettiğini söylerler. Ebu Talib yeğeni Hz. Muhammed'e cevap hakkı verdiğinde o, bu insanlara sözlerin en ulusunu yani kelime-i tevhidi söylediğini, bu kelimeyi kabul ederlerse hem dünyada hem ahirette saadete

²² Suat Yıldırım, "Sad Suresi", *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 463, Define Yayınları, Haziran 2006.

ereceklerini, dünyadaki diğer tüm milletlerin kendilerine tabi olacaklarını söyler. O kafirler de “Bizim bunca mabudlarımızın başaramadığı şeyleri, nasıl senin bir tek ilahın başarabilir?” diyerek onu küçümserler.

Bundan sonraki bölümde Allah, peygamberini teselli için kendinden önceki ümmetlerin de peygamberlerini yalanladıklarını söyler ve Hz. Musa, Hz. Lut ve Hz. Şuayb’ı yalanlayan kavimleri hatırlatır. Kureyş’in bu işi yapan ilk kavim olmadığını, bu nedenle onların yaptıkları kötülöklere sabretmesi gerektiğini bildirir.

Geçmiş kavimlerden ve onların peygamberlerinden bahsedilir ve Hz. Davud zamanında meydana gelen şu olaya yer verilir: İki kişi aralarında meydana gelen bir anlaşmazlık nedeniyle Davud peygambere gelirler. Biri diğerinin öküzünü aldığını iddia etmekte fakat şahit gösterememektedir. Hz. Davud kararı erteler ve rüyasında kendisine öküzü aldığı iddia edilen adamı öldürmesi söylenir. Bu rüya ile amel etmek istemeyen Hz. Davud rüyasını davalıya anlatınca, o, peygamberin bu rüyayla amel ederse doğru karar vermiş olacağını; öküzü hileyle aldığını ve çocuğun babasını da öldürdüğünü itiraf eder. Bu davadan sonra Allah gökyüzünden bir zincir indirir ve davalarda haklıyla haksızın bu zincir vasıtasıyla tespit edilmesini emreder. Haklı olan bu zincire uzandığında onu tutabilecek; haksız olan ise tutamayacak ve haklıyla haksız bu şekilde ayırt edilecektir. Yine bir gün iki kişi Hz. Davud’a gelirler, biri, diğerinin incisini almış olduğunu söyler. Dava edilen kişi hakikaten inciyi almıştır; ama bir hile yapıp elindeki asanın içine bu inciyi yerleştirir ve kendisi zincire uzandığında bu asayı tutması için davacıya verir. Zincire elini uzatmadan önce “Ben inciyi sahibine ulaştırdım, bu sözüm yalan değildir.” deyip zincire uzanır ve zincire ulaşır. Mağdur durumda olan ve elindeki asayı sahibine iade eden adam da zincire ulaşır. Hz. Davud hangisinin haklı olduğunu anlayamaz ve bu olaydan sonra gökten uzatılan bu zincir çekilir ve onun yerine insanlar arasında delil ve şahitlere göre hüküm verilmeye başlanır.

Bundan sonraki bölümde yine Davud peygamber ile ilgili bir hikaye anlatılır. Buna göre Hz. Davud, insanlara vaaz ederken kimin bir gün boyunca aralıksız Allah’a ibadet edebileceğini sorar. Bu işe gücü yetecek hiç kimse çıkmayınca, kendisi içinden, “Benim buna gücüm yeter.” diye geçirir. Bu düşüncesindeki kibir yüzünden Allah tarafından bir imtihana tabi tutulur. Bir gün namaz kılariken bir kuş dikkatini dağıtır ve namazını bozup kuşu yakalamaya çalışır. Kuşu takip ederken bir havuzun kenarına gelir ve burada yıkanan bir kadınla göz göze gelir. Kuşun peşinden koşmaya devam ederek oradan ayrılır; fakat akıllı bu kadında kalmıştır. Daha sonra evine haberci yollayarak

kadına evlenme teklif eder. Kadının kendi ordusunda görevli bir askerle evli olduğunu öğrenir. Bu askerin bulunduğu birliğin subaşısına bir mektup yazıp onu savaşta ön saflara sürmesini emreder. Bir zaman sonra askerin savaşta öldüğü haberi gelir. Kadının iddet müddeti bitince Davud peygamber onunla evlenir. Bu olaydan bir müddet sonra insan kılığına girmiş iki melek Davud peygambere gelerek aralarında bir anlaşmazlık olduğunu söylerler ve adaletle hüküm vermesini isterler. Birinin doksan dokuz koyunu vardır, diğerinin bir koyunu vardır ve doksan dokuz koyunu olan, diğerinin bir koyununu da sahiplenmeye çalışmaktadır. Hz. Davud, çok koyunu olan adamın haksızlığına hükmeder. O doksan dokuz koyun sahibi, bu hükmü duyunca Hz. Davud'a kendi yaptığı şeyin ne kadar adil olduğunu sorar; çünkü o da kendisinin birçok eşi varken, tek eşi olan zavallı bir askerin ölümüne sebep olup onun eşiyle evlenmiştir. Bu sözle bu ikisinin insan olmadığını anlayan Hz. Davud, yaptığı büyük hatayı anlayıp tevbe eder, günlerce ağlar. Kendisinin ancak ölen askerden helallik alabilirse affedileceği bildirilir. Hz. Davud onun mezarında günlerce ağlar, ta ki kabirde yatan askerin hakkını helal ettiğini bildiren sesini duyuncaya kadar. Bu kez Hz. Davud'a, askere meselenin ayrıntılarını, kendisinin ne şekilde öldürüldüğünü anlatarak helallik dilemesi emredilir. Asker bunları öğrenince kıyamette Davud peygambere davacı olacağını söyler. Bundan sonra Hz. Davud yine günlerce ağlar, sadece Allah'a ibadet edip af diler, sonunda kendisi için askerden helallik alındığı ve affedildiği müjdesi gelir. Bu olayın sonunda müminlerin bundan alacağı ders özetlenir. Bir insan Allah'ın rızası olmayan bir iş yapmamaya çalışsın, yoksa Allah'ın peygamberi bile günahını affettirebilmek için ne kada cefa çekmiştir. Hz. Davud'un bu evliliğinden olan oğlu kendinden sonra hem peygamber hem sultan olur ki bu kişi Hz. Süleyman'dır. Bu olaydan sonra Hz. Süleyman ile ilgili bir hikaye anlatılır.

Hz. Süleyman yaptığı bir savaştan sonra eline ganimet olarak geçen bin tane Arap atını o kadar beğenir ki bir süre onlarla meşgul olur ve namaz vaktinin geçtiğini fark etmez. Namaz vaktinin geçtiğini anlayınca öyle büyük bir üzüntü duyar ki dünya sevgisinin kendisini Allah ibadetinden alıkoyduğunu düşünüp bu atları kılıçla öldürmeye başlar. Ancak yüz kadarı sağ kalır ve bugünkü Arap atlarının bu atlardan geldiği söylenir. Bazı müfessirler ise onun bir peygamber olduğunu ve böyle kerih bir iş yaparak tevbe edemeyeceğini söyler. Bu müfessirlere göre o, bu atları Allah yolunda kurban etmiştir. Bu olayın akabinde yine Hz. Süleyman ile ilgili bir olay anlatılır.

Allah Hz. Süleyman'a Beni İsrail'den bir hanımla evlenmesini buyurur; fakat o

başka kavimden biriyle evlenir. Bunun için kendisinin sahip olduğu ihtişamlı saltanat kırk günlüğüne elinden alınır. Öyle ki Hz. Süleyman abdest almaya gittiğinde parmağındaki peygamberlik ve saltanat mührü olan yüzüğü bir cariyesine vermektedir. Bunu bilen bir dev o cariyenin suretine bürünüp yüzüğü alır ve Hz. Süleyman'ın tahtına oturur. Hz. Süleyman işlediği fiilin cezasını çekmekte olduğunu anlar ve saltanatını yitirmiş fakir bir adam olarak oradan ayrılır. Bu halde kırk gün gezip dolaşır. Bir kadın onun garip haline acıyıp ona bir balık getirir. Bu balığı pişiren Hz. Süleyman balığı yerken yüzüğü balığın içinde bulur. Tâbi tutulduğu imtihana tevekkül gösterdiği için saltanatı geri verilir ve tahtına geçen sahte Süleyman da içi oyulan bir taşta konup denize atılır. Bu olayın burada zikretmeye gerek görmediğimiz farklı rivayetleri de bu ayetin tefsirinde anlatılmaktadır.

Bundan sonra anlatılan olay da Hz. Süleyman ile ilgilidir. Hz. Süleyman'ın küçük bir oğlu vardır ve bu çocuk Hz. Süleyman'ı ziyarete gelen melekü'l-mevt adıyla anılan Azrail'i görür ve onun heybetinden hastalanır. Hz. Süleyman çocuğun iyileşmesi için rüzgara bir bulut üzerinde çocuğu göğe yükseltmesini emreder. Zaten hasta olan çocuk bu bulutun üzerinde can verir ve bulut geldiğinde öldüğü anlaşılır. Hz. Süleyman geride bundan başka çocuğu olmadığı için çok üzülür. Bu olaydan hemen sonra yine insan kılığında iki melek aralarındaki davanın çözümü için Hz. Süleyman'a gelirler. Biri diğerinin ektiği ekini çiğneyip onu zarara uğratmıştır. Bu olayı dinleyince Hz. Süleyman ekini çiğneyene neden böyle bir iş yaptığını sorar. Adam da herkesin geçtiği yol üzerine ekilen bu ekinleri çiğnemenin istediği yere gidemediğini; çünkü başka bir yol olmadığını açıklar. Bu durumda ekin sahibine neden herkesin geçmek zorunda olduğu yol üzerine ekin ektiğini sorar. Bu kez kendi olayı telmih edilerek insan kılığındaki melek tarafından sorusu şöyle cevaplandırılır: “ Sen neden ölüm yoluna yürüyeceklerini bile bile dünyaya oğul kız ekinini ektin, mutlaka bir gün öleceklerini bilmiyor muydun?” Hz. Süleyman bu sözlerden ders alıp hemen Allah ibadetine teveccüh eder, tevbe eder ve Allah'tan kendisine o ana kadar hiç kimseye vermediği bir saltanat diler, duası kabul edilir ve muhteşem hazinelerin, saltanatın sahibi olur. Bu duasından sonra diğer tüm mahluklar da onun emrine verilir. Böyle bir peygamber bile ölüp gitmiş malından, mülkünden eser kalmamışsa, biz zavallı insanların hangi cesaretle hiç ölmeyecekmiş gibi günah işlediğimiz sorgulanarak bu ayetin tefsiri bitirilir.

Devamında yine Mekkeli müşriklerin eziyetlerine üzülen Hz. Muhammed teselli edilir ve bu sefer Hz. Eyyub'un hikayesi hatırlatılır. Buna göre birçok malı ve yirmi dört

oğlu varken bedenine bir hastalık gelir, kurtlar her tarafından bedenini kemirmeye başlar, malını kaybeder. İmtihani daha da ağırlaştırılır ve oğulları ölüir. Hz. Eyyub bunların hepsine sabreder, hiçbir zaman Allah'a başına gelen musibetler için isyan etmez ve bu sabrı karşılığında elinden alınan her şey ona geri verilir. Sağlığına kavuşur, mallarını tekrar elde eder ve oğulları yeniden dirilitilir.

Bu hikayelerden sonra yine Allah'a iman edip hayır amellerle meşgul olanların cennette yaşayacakları rahat hayattan ve ona asi olup kötülük işleyen kafirlerin cehennemde görecekleri şiddetli azaptan bahsedilir.

Devamındaki ayetlerin tefsirinde, Hz. Adem'in yaratılışı ve tüm meleklerin Allah'ın emriyle ona secde edişleri, şeytanın ise bu insanın balçıktan, kendisinin ateşten yaratılmasını ve kendisinin ondan daha faziletli oluşunu söyleyerek Allah'a itaat etmeyişi ve insana secde etmeyişi anlatılır. Bundan sonra nasıl huzur-ı ilahiden kovulduğu, kıyamete kadar mühlet isteğinin kabul edilişi beyan edilir.

1.3.5.5. Zümer Suresi

Mekke'de nazil olmuş olup 75 ayettir. Sure adını 71. ve 73. ayetlerinde geçen ve "bölükler" anlamına gelen kelimedenden almıştır.

Bu sure Mekke müşriklerinin, müminlere şiddetli bir baskı ve düşmanlık uyguladıkları bir dönemde indirilmiştir. Tevhid inancının gerekliliği, şirkin batıllığı, saçmalığı ve kötü sonuçları bu surede vurgulanan temel fikirlerdir. İyice zorlanan müminlere hicret kapısını da açar (Ayet 10). İman davasından geri adım bekleyen müşriklere Hz. Peygamber (a.s.)'in kararlılık bildiren ifadeler kullanması emredilerek, kafirlerin bu konuda ümitleri kesilir (Ayet 39). Kıyamet, dirilişten sonra mahşerde hesap verme, cennet ve cehenneme yapılan sevkıyat bildirilerek insanlar uyarılır.²³

Metinde Allah'ın kulları için en hayırlı işleri bildiği ve onlar anlamasalar da onlar için her zaman en hayırlı olanı yarattığı söylenerek surenin tefsirine başlanmaktadır. Bundan sonra Allah'tan başka ilahlar edinip putlara tapan ve bunu onların kendilerini Allah'a yaklaştıran şefaathçiler olduğu için yaptıklarını iddia eden kafirlere, ne kadar yanlış yolda oldukları ihtar edilir. Bu ayetlere göre Allah'tan başka ilah edinenlerin, İslam'dan başka din seçenlerin hepsi yanlış yoldadır. Bunlardan başka bir de Allah'ın oğlu olduğunu iddia edenlere ikazlar vardır. Öyle ki bu kimseler, Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğunu söyleyerek Allah'a iftira ederler.

Bu ikazlardan sonra Allah kendi kudretini yarattığı nesnelere haber vererek gözler önüne serer. Öyle ki gece ve gündüzün yaratılışı, belli mevsimlerde günün; belli mevsimlerde gecenin uzun kılınışı, insanın bir damla sudan nasıl mucizevi bir şekilde yaratıldığı tek tek anlatılır.

Daha sonraki ayetlerde, insanların kendilerini kötü bir işe çağıran kişinin sözüne uyduklarında, kendilerini bu işe çağırmanın değil; iradesini kullanıp bu işi işlemekten kaçınmadıkları için bizzat kendilerinin azap göreceği bildirilir.

Müteakip ayetlerde insanoğlunun nankörlüğü bir örnekle açıklanır. Şöyle ki bir insanın bedenine veya malına ne zaman bir musibet erişse, Allah'a sığınır, dualar eder, sürekli Allah'ı hatırlar; ama ne zaman şifa bulur veya zengin olur, o zaman tamamen zevkine düşer ve Allah'ı unuttur, onun adını anmaz olur. Öte yandan öyle insanlar vardır ki gece onları kimse görmezken, uyanık kalıp Allah'ı zikrederler, birilerine gösteriş için değil Allah rızası için ona ibadet edip dua ederler. Ayetlerde bildirildiğine göre bu insanlarla daha önceki ayetlerde anlatılan nankör insanlar arasında yerle gök arasındaki mesafe kadar fark vardır. Burada alim ile cahil insan arasındaki fark da kesin çizgilerle ayrılmıştır. Alim, ilmiyle amel eden kişidir, isterse hiç okuma yazma bilmesin; cahil ise çok şey bilip hiçbirisiyle amel etmeyen kimsedir, isterse dünyanın tüm ilimlerine vakıf olsun.

Bundan sonra Mekke'de müşrikler tarafından eziyet gören Müslümanlara hicret etmelerini emreden ayetler gelmektedir. Allah Hz. Muhammed'e ve ona inananlara, yeryüzünün geniş olduğunu, Mekke'den çıkıp Medine'ye hicret etmelerini emreder.

Hz. Muhammed'in dünyada Allah rızası için türlü meşakatlere katlanmaları karşılığında, kendi ümmetine diğer ümmetlerden daha çok sevap verilmesi için birkaç kez üst üste niyaz edışı ve Allah'ın her seferinde onun isteği doğrultusunda yapılan iyi işlere vereceği sevabı daha da arttırdığını bildiren En'âm ve Bakara surelerine ait cevap niteliğindeki ayetleri burada ele alınır.

Bundan sonraki bölümde Mekke müşrikleri ile Hz. Muhammed arasında geçen bir muhavere bahsedilir. Buna göre müşrikler Hz. Muhammed'e atalarının dinine sırtını döndüğü için ziyankar olduğunu söyleyip hakarete varan sözler ederler. Allah da peygamberinin onlara nasıl cevap vermesi gerektiğini bildiren ayetler gönderir. Ondan bu kafirlere asıl ziyanların kendileri olduğunu, kendisinin din olarak İslam'ı seçtiğini,

---

²³ Suat Yıldırım, "Zümer Suresi", *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 469, Define Yayınları, Haziran 2006.

kendilerinin de gönüllerine göre hareket etmelerini söylemesini emreder. Bu sözde elbette açık bir tehdit vardır; çünkü bunların seçtikleri putlar onları ebedi azaba götürecektir.

Allah'ın birliğini bir meselle açıkladığı ayetlerde şunlar söylenir: Öyle bir köle düşünelim ki birden fazla efendisi olsun. Bu köleye birinin yapmasını emrettiği şeyi diğeri yapmamasını emretsin. Birinin dediğini yapsa, diğerininkini yapmamış olur ve her halükarda birinin gazabına uğrar, ne yapacağını şaşırır. Oysa tek efendisi olan bir köle, yapacağı va yapamayacağı şeyleri bilir ve ona göre davranır, tıpkı bir olan Allah'a ilah olarak inanan ve onun emir ve yasaklarına uyan kullar gibi. Bundan sonraki ayetlerde kıyamet günü gelip tüm insanlar yeniden dirildiğinde birbiriyle nasıl hesaplaşacaklarından haber verilir. Hatta birbirinden hesap soracaklar sadece birbirine hakkı geçmiş insanlar olmayacaktır bu ayetlere göre; bir insanın ruhu ile bedeni de birbiriyle kavgaya tutuşacaktır. Bu durum biri kör, diğeri kötürüm olan iki insan örnek gösterilerek açıklanır. Şöyle ki bir körle bir kötürüm bir bahçeye girerler, bahçedeki ağaçlarda türlü türlü yemişler olduğunu gören kötürüm, kalkıp bu yemişlerden almak ister; ama ayağa kalkamadığı için alamaz. Kör ise ayağa kalkabildiği halde yemişleri görmediği için bir şey yapamamaktadır. Sonunda kötürüm ağaçların ve yemişlerin yarini tarif eder, kör de ağaçlardan yemişleri toplar ve birlikte yerler. İşte can o kördür, beden de kötürümdür. İkisi de işlediği günahlar için yekdiğerini suçlar; ama aslında ikisi de suçta ortaktır, yapılan yanlışta ikisinin de iradesi vardır.

Dünyada malına mülküne güvenen zenginlerin acı akıbetlerine değinilen müteakip ayetlerde Kârûn ve Şeddâd gibi, malları nedeniyle asi olan kulların nasıl bir anda mallarıyla birlikte helak oldukları hatırlatılır ve insanlara mallarıyla mağrur olmamaları ihtar edilir. Dünyada ne kadar büyük günahlar işleseler de tevbe kapısının kendilerine kapanmadığını, ölüm anı gelmeden tevbe etmelerini bildiren ayetlerin Hz. Muhammed'in amcası Hz. Hamza'yı Uhud Savaşı'nda şehit eden Vahşi için inzal edildiği bildirilir. Yani onun gibi adam öldüren ve cahiliye devrinin her türlü günahını işleyen biri dahi affa mazhar olabilir. Vahşi'nin, bu ayeti duyduktan sonra imana geldiği belirtilerek Allah'tan ümit kesmenin büyük bir günah olduğu vurgulanır.

Kıyametin kopuşu ve İsrâfil'in sura üflemesiyle kabirlerinden ölümlerin çıkışının tasvir edildiği müteakip ayetlerde haklının muhatabından hakkını alacağı bildirilir. Haksız olan dünyadayken bey veya sultan bile olsa, haklıya hakkını vermek zorunda kalacaktır. Amel defterlerini sağlarından ve sollarından alan insanların tasviri,

cehennemliklerin hayvan sürüsü gibi cehenneme sürülüŖü, tüm piŖmanlıklarına rağmen ebedi kalacakları bu feci mekandan kurtulamayacak olmaları, cehennem kapısında cehennem zebanilerinin kendilerini aŖađılayıcı sözlerle karŖılamaları tüm ayrıntısıyla gözler önüne serilir. Öte yandan cennet ehlinin, kendilerini nezaketle cennet kapısında bekleyen hazinedarlardan işitecekleri iltifatlar, ebedi kalacakları muhteşem güzellikteki mekan ve cennet ehlinin, Allah'a kendi gönderdiği elçilere itaat etmelerini nasip ettiği ve onları böyle bir makama ilettiği için nasıl Ŗükredecekleri bildirilir ve insanlara böyle bir günde zor durumda kalanlardan, piŖman olanlardan olmamaları için ikazda bulunularak surenin tefsiri bitirilir.

1.4. İMLA ÖZELLİKLERİ

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin imlası daha sonra ortaya çıkan, uzun asırlar devam eden ve oldukça klasikleşen imlaya göre, bir hayli farklıdır. Bu değişiklik Arapça Farsça kelimeler için değil, Türkçe kelimeler için bahis konusudur. Arapça ve Farsça asıllı kelimelerde hemen hemen hiçbir değişiklik olmamıştır. Türkçe kelimelerde ise istikrarlı bir durum görülmemektedir. Karışıklık ve değişik şekillerin bulunuşu, Eski Anadolu Türkçesi devresinde daha çoktur.²⁴

İncelediğimiz metinde yukarıdaki tespitlerde olduğu gibi düzenli ve kurallı bir imla sistemi kullanılmadığı görülmektedir. Hem daha önceki asırlara ait Uygur imlası geleneği hem de Arap-Fars imlası geleneklerinin izleri metinde bir arada tespit edilebilmektedir. Bu bağlamda metnimizde tespit ettiğimiz yazım özelliklerini şu şekilde maddelemeyi uygun bulduk:

1.4.1. HAREKELEME

Üzerinde çalışılan metin harekesiz olarak yazılmakla birlikte bazı kelimelerin bir kısmında bazı kelimelerin de tamamında hareke kullanılmıştır. Bu hareketlerin konduğu sesler dikkate alındığında, harekelemenin yanlış okuma endişesini ortadan kaldırmak amaçlı olduğu görülmektedir.

evlenmeden *أولئمنن* (189a/24), olaydı *اولئدي* (188b/15), dilegidür *دلکیدر* (190a/19), şuaruruz *صوارورز* (190a/02), dilerise *دلسره* (191a/15), şığırda *صیغرده* (191b/21), şerlü *شرو* (192b/16), güşşasın *غصه سن* (194a/18), bizden *بزدن* (194a/17), eyit *آیت* (194b/20), ölüm *أولم* (194b/11), boyun *بیون* (02b/19), adumların *أدملرن* (03b/16), toğurmadı *طغرمدی* (04a/25), evüp *أوپ* (04b/01), üns *أنس* (04b/08), didiler *ددر* (05a/24), şığır *صیغر* (06b/24), ortak *اورتق* (07a/06), tolunduğı *طولندغی* (07a/19), eydür *آیدر* (07a/21), güneşe *كئشه* (07b/18), aydın *آیدن* (07b/21), varaydı *وارآیدی* (08a/10), diyeler *دیئر* (09a/15), ev *أو* (09b/22), olırsarsın *ولسرسن* (10b/14), dileyüp *دلیوپ* (13a/06), göstersevüz *گوسترسوز* (14a/21), ‘ālim *عالیم* (16a/10), girçekleyicilerden misin *کرچکلجی لردنمیسین* (17a/22-23), kıluruz *قوروز* (19a/06), degülidi *دکلیدی* (19b/03), milkün *ملک* (19b/14), ‘āqılıdı *عاقلیدی* (19b/25), dinildi *دینلیدی* (21a/05), bırağdum *براقدم* (21a/15), bırağısar *براغیسار* (21a/15), elüm *ألوم* (21b/22), çık *چق* (23b/13), gemiye *گمییه* (24a/05), geyicek *گیجک* (24b/08), severin *سورن* (25a/05), kızlarıdır *قیزلریدر* (25b/06), diyenleri *دیئرلی* (25b/08), varma kim *وارمکم*

²⁴ Faruk Kadri Timurtaş, *Osmanlı Türkçesi Grameri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay. İstanbul, c. 3, s. 320.

(25b/18), inildededi **إِكْلَدَه دِي** (26a/03), kabirden **قَبْرِدُنْ** (30b/21), dilerse **دِلْرُسَه** (34b/23), niceyse **نِجْبِسَه** (35b/18), okımadum **أَوْقِيمْدُمْ** (35b/21), kalem **قَلَمْ** (35b/21), uyanlarla **أَوْيَاثْلْرْلَه** (36b/19), eyle **أَيْلَه** (37a/13), kendülere **كَنْدُولْرَه** (38a/13), kaşağı **قَشَاغِي** (39a/08), ‘ibādetümi **عِبَادْتُمِي** (39b/11), biline **بِلِينَه** (40b/22), uvadaydı **أَوَادِيْدِي** (43a/22), düşmen **دُشْمَنْ** (43b/18), kığırasın **قِغْرَاسِنْ** (44a/19), işi **إِشِي** (44b/13), sinleden **سِنْلَدَنْ** (45a/21), bizi **بِزِي** (45b/10).

1.4.2. ÜNLÜLERİN YAZILIŞI

1.4.2.1. A Ünlüsü

1.4.2.1.1. Ön Seslerde

Ön seslerde a ünlüsünü karşılamak üzere genellikle elif (ا) harfi ile medli elif (آ) kullanılmıştır. Ön seslerde a ünlüsünü karşılamak üzere nadiren üstünlü elif (أ) de görülmektedir:

Elif (ا) : anuñ **انكك** (188b/05), ağaçladı **اغچلهدى** (04a/19), ağzımı **اغزنى** (33a/08), ağladı **اغلدى** (21a/10), ağacı **اغاجى** (24b/10), aq **اق** (16b/21), aqça **اقچه** (190b/23), aqıtduq **اقتدق** (06b/22), aldı **الدى** (21a/16), ala **الا** (4b/18), altına **التنه** (02b/20), altında **التنده** (40b/03), altundan **التوندن** (15a/17), and **اند** (13a/21), almağıla **المغله** (02b/01), añağıla **انمغله** (02b/01), anadan **انادن** (04b/19), ancak **انجق** (193b/24), añalamak **انلمق** (38b/21).

Medli elif (آ) : ay **أى** (188b/11), aq **أچ** (15b/11), aqıla **أچله** (194a/06), adlarından **أدلرندن** (01b/10), aqlıqdan **أچلقدن** (01b/14), adumın **آدومن** (03b/17), ağardı **آغردى** (194b/11), ağırmaq **أغیرمق** (16b/23), aq **أق** (14a/10), alışmadın **ألřمدن** (09a/06), and **آند** (34a/25), añaılır **آنلور** (40a/16), acıdı **الجیدی** (33a/10), aqıq **أچیق** (20a/11), ağızlarına **اغزلىرینه** (10b/05), ağusı **اغوسى** (16a/14), aqar **أقر** (40b/03), aqıtmaq **أقتمق** (08a/20), anca **انجه** (27a/11).

Üstünlü elif (أ) : aqar **أقر** (189b/02), altıncı **الْتنجى** (193b/01).

1.4.2.1.2. İç Seslerde

İç seslerde a ünlüsünü karşılamak üzere genellikle elif (ا) harfi kullanılmış veya bu ses, harfsiz ve harekesiz olarak gösterilmiştir. Bazen he (ه) harfi ile bazen de sadece üstün (أ) ile yazıldığı da görülmektedir.

Elif (ا) harfi ile: bular **بولار** (195b/03), okıyana **اقیانه** (01b/01), yarın **يارن** (01b/02), qurtarısar **قورتاریسار** (01b/03), boğazına **بوغازنه** (04b/02), yağ **ياغ** (12a/01),

yaradıvire يرادیویره (12a/02), olan اولان (12b/16), inkārıları انکارلری (14b/08), toqsan طقسان (30b/01), varup واروب (30b/12), yarlıgaduq یارلغدق (31a/04), kaçan قچان (31a/14), olmamışdı اولمامشدی (33b/13), çıkarurlar چقاررلر (33b/18), kaç قاق (34a/08).

Harfsiz ve harekesiz: ağaçladı اغچلدی (04a/19), bulara بولره (12a/01), dağı دخی (12a/03), yumşaq یومشق (33b/15), zindanladı زنداندلی (33b/19), kılmadı قیلمدی (34a/01), başladı باشلدی (34a/02), kaç قق (34a/10), dağı دخی (34a/12), kırtlar قورتلر (34b/03), olmadılar اولمدلر (35a/13), anları انلری (35b/04), ululanup اولولنوب (36a/17), țarlıganmaya طارلغنمیه (37a/13), kızlarıdur قیزلریدر (37b/03), bulardan بولردن (38a/15).

He (ه) harfi ile: turacaq طره حق (42b/13), kırtaralar قورتاره لر (44b/17), yamaz یرمز (45a/25), kılsavuz قیلسه وز (45b/05).

Üstün (ُ) ile: varaydı واریدی (08a/10), varma kim وارمکم (25b/18).

1.4.2.1.3. Son Seslerde

Son seslerde a ünlüsünü karşılamak üzere genellikle he (ه) harfi, nadiren de elif (ل) kullanılmıştır:

He (ه) harfi ile: şoñra صڭره (38a/02), țamla طمله (38a/02), mālına مالنه (38b/04), olmayınca اولمینجه (39a/14), kıllaruma قلارومه (40a/11), kitāblarda کتابلرده (41a/10), ortada اورتاده (42a/08), vara واره (42b/23), balta بالته (43a/24), kıatında قتنده (45a/07), bulara بولره (45a/16).

Elif (ل) harfi ile: nola نولا (04b/25), ola اولا (42a/09), aña اڭا (44b/21), yaña یڭا (46a/21), ala الا (42b/23).

1.4.2.2. E Ünlüsü

1.4.2.2.1. Ön Seslerde

Ön seste e ünlüsünü karşılamak üzere genellikle elif (ل) harfi, nadiren üstünlü elif (أ) kullanılmıştır:

eyit آیت (194b/20), esirgedüğinden اسرکدوکندن (02a/11), eyledi ایلدی (04b/06), eydür آیدر (07a/21), ev أو (09b/22), eger اکر (21a/01), eginlerinden اکنلرندن (27b/15), eyle ایله (37a/13).

1.4.2.2.2. İç seslerde

İç seste e ünlüsünü karşılamak üzere genellikle he (ه) harfi veya harfsiz ve harekesiz, bazen de sadece üstün (َ) kullanılmıştır. Sadece birkaç örnekte e sesinin elif (ل) harfiyle karşılandığı da görülür:

diledi ديلدي (188b/08), yılleri يَللري (190a/01), gidere كيدِه ره (191a/15), diledüğüñ ديلدوگُڭ (191b/06), seçüp سچوپ (191b/22), ‘ālemüñ عالمُڭ (192b/17), inen اينن (01b/19), esirgedüğinden اسرگدکندن (02a/11), depelendiler دپلندلر (03a/13), eyledi ايلدي (04b/06), öleli اوللي (05a/05), göreyin كوره ين (05a/08), yiyeler ييلر (06b/22), yiyeler ييالر (06b/23), ortak اورتق (07a/06), incelüp انجلوب (09b/19), çalışurın چالشورن (10b/09), diyeyin دياين (21b/21), öğreneler اوكره نلر (29b/16), diyevüz دياوز (33a/11).

1.4.2.2.3. Son Seslerde

Son seste e ünlüsü genellikle yalnızca he (ه) harfi ile, bazen de he (ه) harfiyle birlikte üstün (َ) ile de karşılanmıştır:

arduñuzda اردوگُزده (08a/15), gemiye كميّه (24a/05), kendülere كندولره (28a/18), yerine يرته (34b/05), biline بيلينه (40b/22), şüretinde صورتنده (43a/24), altında التنده (44b/02).

1.4.2.3. I, İ Ünlüleri

1.4.2.3.1. Ön Seslerde

Metinde ön seslerde ı, i ünlülerini karşılamak üzere elif-ye (اي) harfleri ile, esreli elif (ل) ya da sadece elif (ل) harfi kullanılmıştır:

içinde ايچنده (01b/03), iki اكي (02b/12), içerü ايچرو (04a/22), ırağ اراغ (07a/07), ırağ ايراغ (8a/12), ırlarlar ايرلرلر (11a/25), ileyinde الينده (13a/06), incelüp انجلوب (07b/13), ince اينجه (07b/13), ilah اله (08a/09), işي ايشي (20a/21), iltürsen ايلتورسن (21b/03), ıssısına استي سنه (24b/05) inmegine انمگنه (31b/14), içinde ايچنده (34a/11), içdi ايجدي (34a/11), ılıcak اليجق (34a/09), iş ايش (190a/21).

1.4.2.3.2. İç Seslerde

İç seslerde ı, i ünlülerini karşılamak üzere çoğunlukla ye (ي) harfi kullanılmış veya bu sesler harfsiz ve harekesiz olarak, nadiren de esre (.) ile gösterilmiştir:

diledi ديلدي (188b/08), dimege ديمگه (189b/02), dilegidür دلكيدر (190a/19), bilinden بلندن (190b/07), kılduğı قلدوغي (190b/10), şğırda صغرده (191b/21), kızıl قزل (192b/03),

qızıl قيزل (190a/16), bizüm بزوم (193a/22), vardılar واردلر (193a/22), diyeler لرديه (194a/17), girdükden كيردكن (04a/19), ekinine اكننه (05a/05), didiler ديدلر (05a/24) aydın آيدن (07b/21), diri دري (11b/05), dirgüre دركره (12a/25), eyit آيت (12b/07), yaradıcıdur يرادجيدر (12b/18), dileyüp دليوب (13a/06), giçileri كچيلري (15b/02), giçisi كچيسي (19a/20), milkün ملكونك (19b/14), kıldı قلدی (19b/25), dinildi دینلدي (21a/05), kaçımağıla قاقماغله (24a/03) kızdan قزدن (25a/22), kızlarıdur قزئردر (25b/06), inildi دی ائلده (26a/03) hâtırın حاطرن (28b/22), yirine يرئه (34b/05), biline بليئه (40b/22).

1.4.2.3.3. Son Seslerde

Son seslerde ı, i ünlülerini karşılamak üzere çoğunlukla ye (ی) harfi, özellikle akkuzatif ve Farsça izafetlerde esreli hemze (ء), nadiren de sadece esre (.) kullanılmıştır:

yilleri يللري (190a/01), habîbi حبيب (06a/14), diri ديري (11b/08), ‘azāb-ı dāyim عذاب دايم (14a/09), yalvardı بلواردی (19b/20), kişiyi كشي (20a/01), baltayı ء بالته (20a/18), qodı قودي (21b/01), kažiyyeyi قضيء (22b/10), diyenleri دینلري (25b/08) bürüdi بورودي (30a/03), biti بتي (30a/08), vallāhi والله (34a/21) kendüyi كندوي (34b/06), uvadaydı اواديدي (43a/22) kimseyi كمسهء (43b/08) bizi بزي (45b/10).

1.4.2.4. O, Ö, U, Ü Ünlüleri

Kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık ve darlık-genişlik bakımından ayırıcı bir işareti olmayan bu ünlülerin yazılışlarında bir fark görülmemektedir.

1.4.2.4.1. Ön Seslerde

Ön seste bu ünlüleri karşılamak için büyük çoğunlukla elif-vav (و) harfleri, nadiren de sadece elif veya ötreli elif kullanıldığı görülmektedir.

od اود (12b/11), oğlan اوغلان (04a/25), oqı اوقی (01b/07), olavuz اولاوز (24a/09), umuları امولري (192b/25), ovalarda اوالرده (193a/25), ölüm اولم (194a/17), ‘ucba عجبه (194a/02), uşbuncılayın ائبونجلين (194b/05), uyku ايقو (09a/15).

1.4.2.4.2. İç Seslerde

İç seste bu ünlüleri karşılamak üzere metinde çoğunlukla vav (و) harfi, bazen de ötre kullanıldığı görülmüş, az da olsa bu sesleri karşılamak üzere hiçbir harf ya da işaretin kullanılmadığı örneklere de rastlanmıştır:

dört (188b/07), çok چق (188b/04), yolın یولن (189b/17), ölümler اولولر (190a/04), uzun اوزن (190b/17), urup اورب (190b/09), toğına طوقنه (190b/24), olanların اولنلارون (192b/08), yokdur یقذر (193a/07), ölüm اولم (194b/11), çoğıdı چوغدی (195b/11), didüğinden دیدکندن (02a/25), boyun بیون (02b/19), adumların آدملرن (03b/16), adumın آدومن (03b/17), toğurmadı طغرمدی (04a/25), tolunduğı تولدوđی (07a/19), tolunduğı تولوناق (07a/20), güneş گنیش (07b/18), ötürü اوتوری (10b/24), toğrı طغری (11a/07), çürümüş çürümüş (12a/25), toldurısar تولدوریسر (15b/20), götürsün گتورسون (17b/22) kuş قوř (29b/20).

1.4.2.4.3. Son Seslerde

Metnimizde *u*, *ü* ünlülerini son seste karşılamak üzere vav (و) harfinin kullanıldığı görölmektedir:

ziyanlı زیانلو (11b/10), tolu طلو (16b/21), kuvvetlü قوتلو (28b/05), yukarı یوقرو (29b/13), ikindü اکندو (32a/19).

1.4.3. ÜNSÜZLERİN YAZILIŞI

1.4.3.1. Ç Ünsüzü

Ön, iç ve son seste ç ünsüzünün genellikle ç (چ) harfi ile yazıldığı görölmektedir. Bazı kelimelerde ise bu ünsüzün c (ج) harfi ile yazıldığı tespit edilmiştir.

çeküç چکوک (44b/20), çağrışdılar چاغرشدلر (27a/15), ağaçladı اءچلادی (04a/19), kılıçları قیلچلری (48b/03), çok چق (188b/04), serçeye سرچیه (188b/17), çapağlı چاپاđلو (189b/01), çağırdı ki چاگردیکه (05b/17), çürümüş çürümüş (12a/25), nice نیچه (05a/08), niçe نچه (08b/09), girçegise کرچکسه (08b/25), ağmağıçun اءماءچون (28b/22), avuç اوچ (34a/21), hiç هیچ (47b/06), şuç سوچ (47b/22).

Metnimizin birkaç yerinde c sesinin ç ünsüzüyle yazıldığını görmekteyiz:

‘azābumuzça عذابموزچه (35b/01), mertebēñüzçe مرتبکوزچه (44a/12).

1.4.3.2. G, K ve Ñ Ünsüzleri

Metinde ince sıradan kelimelerde, ön ses ve iç ses ve son seslerde *g*, *k* ünsüzleri kef (ك) harfi ile gösterilmiştir. Bunlardan hangisinin *k*, hangisinin *g* sesi için kullanıldığını ayırt edebileceğimiz herhangi bir işaret kullanılmamıştır. Elbette *ñ* ünsüzü

bunlardan farklı olarak kef (ك) harfi dışında çoğunlukla üç noktalı kef (ك) ile karşılanmıştır.

gemileri كميلري (190b/09), geçenlerün كچنلروڭ (192a/17), gönderdik كوندردك (194b/10), gökler كوكلر (195a/14), gelmezler كلمزله (02a/20), gitmek كتمك (02b/13), eger اكر (03a/24), didügi ددوكي (03b/16), degüller دكللر (04a/24), eglendi اكلندي (04b/10), itmege اتمكه (05a/06), gönderilmişüz كوندرلمشوز (05a/19), begi بكي (47b/21), birlemeklik برلمكلك (37a/15), bilmek بلمك (44b/14).

didükleri ددكلري (195a/09), virmekdür ويرمكدر (191a/14), yigrek يكرك (193b/12), kendülerden كندولردن (195b/09), kimseye كمسيه (02b/24), çeke چكه (03a/15),

gönlünü كوڭلني (03a/08), anuñ انڭ (03a/15), anlaruñıla انلرڭله (04b/14), şoñınca صوڭنچه (08a/03), biñ بيڭ (01b/11), çeñelerinuñ چڭلرينڭ (02b/20), deñlü دڭلو (31a/12), yaña يڭا (02b/25), diñleneler دڭلنه لر (194b/05), eñsesinden اڭسه سندن (22a/03), giñmek گيڭمك (10b/02), qarañusına قره گوسنه (07b/20), qoñşuları قوڭşولري (10b/02).

Ancak birkaç kelimedede ñ ünsüzü için, büyük bir olasılıkla sehven, kef (ك) harfi kullanılmıştır:

gönülleri كوڭللي (194b/19), önince اوكنجه (193a/05), tenlerün تنلرك (04b/18), gönülleri كوڭللي (41a/19), kâfirlerün كافرلرك (43a/21), işlerün ايشلرك (45a/14), qoñşulıgında قوڭşولغنده (16a/07).

Metinde kalın sıradan birkaç kelimeye kef (ك) harfli ek getirildiği görülmektedir. Bu uyum dışı kullanımın sınırlı sayıda sözcükte görülmesi, bu durumun sehven meydana geldiği kanaatimizi güçlendirmektedir:

qurılıgı قوريلكي (06b/17), bızārdük بيزاردك (15a/18), urılmek اورلمك (48a/24).

1.4.3.3. Q , Ğ Ünsüzleri

İncelenen metinde kalın sıradan kelimelerde q ve ğ seslerini göstermek üzere kaf (ق) ve gayın (غ) harflerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Birkaç örnekte, kalın sıradan kelimelere kef harfli ek getirildiği görülmüştür.

oğlı اوغلي (27b/10), başarmadığı باشرمدغي (27b/17), peygambarlığı پيغمبرلغي (28a/15), şanugıla طانغله (29b/10), qılmağıdı ki قيلماغديكه (30b/05), birağılıp براغيلوب (31a/16), subaşılıgıla سوباشيلغله (31b/04), şoğdı طوغدي (32a/10), oğlancuğı اوغلنچوغي (33a/13), şağ صاغ (34a/10), bođazlarsañuz بوزلرسڭز (34a/19), şubuğın چبوغن (34a/25).

kaçdı قچدي (29b/23), korkduğın قورقدغن (30a/15), çok چوق (31a/13), ayakları ایقلاری (31b/01), korku قورقو (32a/01), kılıcıla قیلجله (32b/05), kırk قرق (32b/27), tokmaya طوقتمیه (33b/19), kılduk قیلدق (34a/19), çubuk چبوق (34a/23), kılmağdur قیلماقدور (34b/20), kılmağlıgıla قیلماقلغله (34b/11), kağı قنغی (34b/23).

Metinde bulunan dört örnekte, kelime kalın sıradan olduğu halde isimlerden sıfat yapan ve uyuma tabi olmayan *-ki*'nin uyuma tabi olduğu ve gayın (غ) harfiyle gösterildiği tespit edilmiştir. Bunda uyuma tabi olma eğilimi dışında partisip eki *-duğ* ekinin ünlüyle başlayan ek aldığı sadalaşmasının tesiri de göz ardı edilmemelidir.

zindandagılara زندانده غیلره (04a/21), sonrağı صگره غی (33b/05), altındağı التنده غی (17a/07), katındağı قتندهغی (191a/09).

Metnimizde bazı kelimelerde ince sıradan kelimelere *k*'li ek getirildiği görülmektedir. Ancak bunun bir yazım hususiyeti olmayıp sehven ortaya çıkan bir durum olduğu, bu örneklerin sınırlı sayıda olmasından anlaşılmaktadır:

kılıvirduğ قیلیویردق (07a/12), indürduğ kim اندردقکم (02a/14), dileduğ دلدق (20b/20), diduğ ددق (34a/08), gelürduğ کلوردق (35b/07).

1.4.3.4. Ħ , Ħ̣ , H Ünsüzleri

Aslen Arapça ve Farsça olan bu ünsüzlerin, metnimizde Türkçe olan bazı kelimelerde de kullanıldığı görülmektedir. Bu ünsüzler Arapça ve Farsça kelimelerde asıllarına uygun olarak kullanılmakla birlikte bazı kelimelerde iki şekilli yazım söz konusudur. Şöyle ki:

ħor خور (03a/01) / ħor حور (02b/25)

ħaķīr خقیر (03a/01) / ħaķīr حقیر (47a/14)

Bu ünsüzlerin metnimizde bazı Türkçe kelimelerde de kullanıldığı örnekler mevcuttur:

yoksa یوقسه (45b/08) / yoħsa یوخسه (08b/14)

uyku اویقو (09a/15) / uyħusından اویخوسندن (49a/20)

H (ه) ünsüzü ise Türkçe kelimelerde sıkça kullanılmış olup genellikle *e*, nadiren de *a* ünlüsünü karşılama görevini üstlenmiştir:

görelər ki کوره لر که (48b/07), bulara بولره (48b/21).

Farsça bir kelime olan “düşvār” kelimesi metnimizde iki kez kullanılmış olup bir yerde Farsça aslına uygun olarak düşvār دشوار şeklinde; diğerinde ise duşhār دُشخار şeklinde ħ ünsüzü ile yazılmıştır.

taķı > daķı > daħı şeklinde tekamül gösteren kelime metnimizde de ħ (خ) harfiyle yazılmıştır: daħı دخی (34b/14).

1.4.3.5. P Ünsüzü

Ön, iç ve son seste genellikle p ünsüzünün genellikle p (پ) harfi ile yazıldığı, nadiren bu sesin b (ب) harfiyle karşılandığı tespit edilmiştir.

puta پوته (15a/04), bütler بوتلر (04a/14), virüp ویروب (05b/10), arpa ارپه (13b/18), ‘acap اعجب (17a/11), baķışup باشوب (30b/06), pes پس (01b/07), peynir پینر (12a/01), alup الوپ hep هب (190b/05), (06a/22), ķopa قوپه (08b/24), kepenekler کپنکلر (11b/25), ķoparmaķlığı قوپرمقنغی (12b/09).

1.4.3.6. T, T, D Ünsüzleri

Metinde, kalın sıradan kelimelerin ön seslerinde bulunan *t* ünsüzlerinin tı (ط) harfi ile gösterildiği tespit edilmiştir.

tatlu طتلو (192b/02), taĝlar طاغلر (192b/02), taĝıla طاغله (48b/01), taņuķ طانق (24b/22), țaparlar طپرلر (39b/09), țarlıĝandı طارلغندی (28b/21), țaş طاش (02b/06), ținıldı طوتلدى (19b/22), ținzlu طوزلو (190b/02), ținĝru طغرو (192a/03).

Metinde 32 yerde geęen tańrı (تڭرى) kelimesi bu durumun istisnası olarak tespit edilmiştir.

Metinde, kalın sıradan kelimelerin ön sesinde bulunan ve henüz *d*'ye dönüşmemiş *t* seslerini karşılamak için de tı (ط) harfinin kullanıldığı görülmektedir:

talup طالب (33b/17), taĝıĝlardur طالغچلردر (33b/17), tamla طمله (38a/02), ținam طتام (04b/09), țaşra طشره (03b/20), ținışdı طانشدی (04b/09), țarlıĝıla طارلغله (44a/03), ținavara طواره (39a/08), ținınur طوقنور (39a/08).

İki örnekte ise ön seste hem *d*'li hem *t*'li yazılışlara rastlanmaktadır.

ținıldı طوتلدى (19b/22) / dutılıp دوتیلوب (20b/02)

ținmadın طويمدين (14a/08) / duyup دويپ (14a/09)

Eski Türkçede ön ses durumundaki kalın ve ince sıradan *t*'lerin bir kısmı sadallaşarak *d*'ye dönmüştür.

dağı دخی (01b/03), durursuñuz دررسكوز (10a/23), düzdi دوزدي (21a/13), dükeli دوکلی (04b/07), depreni bile دپره نی بله (24b/04).

İç ve son ses durumundaki kalın sıradan *t*'ler genellikle *te* (ت) ile yazılmıştır.

arıtdı ارتدی (191b/03), tutuñ طوتك (189b/06), қatında قتنده (190a/10), atañuz اتاگوز (190a/15), yaratdı یراتدی (190a/16), tatlusından طتلوسندن (190b/03), қurtılam قورتلم (191b/06), қurtдан قورتدن (194a/15), ortaқ اورتқ (07a/06), қatmaқdan қатмақдан (07a/07), yatduқları یاتдуқлары (09a/17).

Metnimizde bugün Türkiye Türkçesinde *t*'li şeklini kullandığımız bazı kelimelerin *d*'li şekilleri görülmektedir:

der در (09b/18), ada آده (03b/18), adsa آدسه (03b/19), dükenez دوکنمز (06a/24), dürlü درلو (06b/18), ditreyüp دتره یوب (41a/16).

1.4.3.7. S, Ş Ünsüzleri

Metnimizde kalın sıradan kelimelerde genellikle *sad* (ص) harfi, ince sıradan kelimelerde *sin* (س) harfi kullanıldığı görülmüştür. Ancak Uygur imla geleneğinin bir tezahürü olarak bazı kalın sıradan kelimelerde de *sin* (س) harfi kullanıldığı tespit edilmiştir:

severin سه رین (188b/10), seçeler لیر سچه (18b/15), sekiz سکز (195b/23), serçeye سرچیه (188b/17), sevgüsinden سوکوسندن (08b/14).

şığınurın صغینورن (189b/03), şuvaruruz صوارورز (190a/02), şaru سرو (190a/17), kışalmaya قصلیمیه (190a/20), ışmarlaya اصمرلیه (193b/16), başmağıla بسمغله (02b/02).

olsañ اولسك (189b/07), saña سکا (191b/09), қurtarıсарdur قورتاریсарدر (01b/03), şusuzluқdan صوسزلقندن (01b/15), kışşasın قصصه سن (06b/07), arası اراسی (09b/14), sızup اصی سوز (49a/20), қоқусу ققوسی (09b/19), suçına سوچنه (40a/17), aşşısuz اصی سوز (49a/20).

1.4.4. BAZI İMLA HUSUSİYETLERİ

1.4.4.1. Şeddenin kullanımı

Metin boyunca şeddenin yazımıyla ilgili istikrarlı bir düzen olmadığı

görülmüştür. Arapça aslı şeddeli olup metinde geçen kelimelerde, genellikle metnimizin müstensihî de şedde kullanmıştır:

cehennemî جهنمي (36b/15), cennet جنت (17a/25), cinn جنّ (25a/10), deyyār ديار (20a/11), evvel اول (09a/11), gassāk غساق (35a/14), guşşa غصه (31a/01), ‘illet علت (21b/12).

Arapça aslı şeddeli olan bazı kelimelerin metnimizde şeddesiz yazıldığı görülmektedir:

Mümesseklerdür ممسكلدر (08a/24), şerden شردن (03b/10), şek شك (193a/05), bî-ḥad بي حد (194a/20-21).

Arapça aslı şeddeli olan bazı kelimelerin bazen şeddeli, bazen de şeddesiz yazıldığı görülmektedir:

müsteḥaḳ مستحق (19a/08) / müsteḥaḳḳ مستحق (43a/01)

ḥad حد (43b/10), ḥaddan حددن (05b/12) / ḥaddan حددن (07b/01)

Bazı Türkçe kelimelerde üst üste aynı harfin geldiği veya Arapça asıllı kelimelere Türkçe ek geldiğinde, ekin baş ünsüzü ile kelimenin son ünsüzünün aynı olduğu durumlarda da şedde kullanıldığı görülmektedir:

ummaḳ اممق (189a/24), ḳulları قللري (188b/22), degüller دكللر (190b/23), ıssı اسى (192a/01), mallardan ما للردن (192b/23), gönülleri كوكللري (194b/19), resüllara رسوللره (05b/15), dilleri دللري (20b/02), ummaya او مميه (44a/08).

1.4.4.2. Yükleme Hali (Akkuzatif) Ekinin Yazılışı

Sonu yuvarlak he (◌) ile biten kelimelerden sonra gelen yükleme hali (akkuzatif) eki -(y)ı, -(y)i genellikle esreli (◌) hemze (◌) ile gösterilmiştir:

nesneyi نسنه (191a/16), giceyi كيجه (190b/17), ḳā‘ideyi قاعده (03b/13), baltayı بالتاه (20a/18), mu‘āmeleyi معامله (23a/21), ‘acūzeyi عجزه (23b/02), kimseyi كمسه (25b/13), Mekke’yi مكه (26b/07), gövdeyi كوده (33a/18).

Yükleme hali ekini alıp y ünsüzüyle biten kelimelerde de bazen hemze kullanılmış bazen de hiçbir işaret kullanılmamıştır:

öliyi اولى (05a/03), öliyi اولوي (05a/07), belāyı بلاي (06a/07), ‘uḳbāyı عقبای (08a/22), kişiyi كشي (20a/01), du‘āyı دعای (21b/19), dünyāyı دنياي (32a/04), arzūyı

آرزوی (33b/08), kendüyi کندوی (34b/06), gözlüyi کوزلوی (45a/14).

Yükleme hali eki için bazen de sadece esre ( ) kullanılmıştır:

ḥabībi حبیب (06a/14), kıyāmeti قیامت (14b/10).

1.4.4.3. Yazımı Farklı Olan Kelimeler

Metnimizde bazen Arapça Farsça kelimelerin bazen de Türkçe kelimelerin farklı yazımlarına rastlanmaktadır:

düşmen دشمن (06a/23) / düşman دشمان (25a/06), lākin لیکن (42b/23) / lākin لكن (07b/18), ‘Ā’iše عایشه (193b/02) / ‘Āyiše عایشه (11a/21), düşvār دشوار (14a/14) / duşḥār اراغ (07a/07), ni‘me نعمه (07b/02) / ni‘met نعمت (12a/11), ırāq اراق (03b/20) / ırağ اراغ (07a/07), çerāk چراق (07a/15) / çerāğ چراغ (13b/13) karañluğı قرگلوگی (10b/19) / karañu قراڭو (07a/14) / karañulıq قره گولق (07a/16), ötürü اتورو (04a/22) / ötüri اتوری (27a/11).

1.4.4.4. Bitişik Yazılan Kelimeler

Metnimizde kendinden önceki kelimeye bitişik yazılan *ile*, *içün*, *dağı*, *ḡadar*, *kim*, *ki*, *degin* gibi edatlar dışında, bazı birleşik yazılmış kelimelere rastlamaktayız. **bk.** 1.5.4. Herhangi bir kurala bağlı olmadığı görülen bu bitişik yazım olayı dikkatimizi çektiği için burada, metnimizde geçen birleşik yazılmış kelimelere örneklerle yer vermeyi uygun bulduk:

n’ola نولا (04b/25), n’oldı نولدی (05b/25), ne vaqt نوقت (09a/01), şol dem ki شولدمکه (09a/05), kim dirgürür کیمدرکورر (12b/05), ol dem اولدم (29a/17).

1.4.4.5. Edatların Yazılışı

1.4.4.5.1. İçün Edatının Yazılışı

Metnimizde *içün* edatının zaman zaman müstakil bir kelime olarak yazıldığı görülmektedir:

virmemek için ویرممک ایچون (08b/07), Allāh için الله ایچون (12a/17), naşīhat için تهید ایچون (49a/22), muttakīler için متقیلر ایچون (34b/21), tehdīd için تهید ایچون (16a/10), نصیحت ایچون (16a/10), نصیحت ایچون (16a/10), muttakīler için متقیلر ایچون (34b/21), tehdīd için تهید ایچون (49a/22).

Müstakil bir kelime olarak yazılması sınırlı sayıda örnekte mevcut olan *içün* edatının, cevheri fiilinin ve *ile* edatının ekleşme temayülüne paralel olarak daha çok

kendinden önceki sözcüğe bitişip eklediği görülmektedir. İncelediğimiz metinde bu ekleşme iki şekilde tezahür etmektedir. Bazı örneklerde uyuma tabi olarak -çun, -çün şeklinde eklediği ve kendinden önce bir y (ي) ünsüzü aldığı görülür:

oğlanlarıçun اولغانلریچون (190b/18), olduğuçun اولدیغیچون (04a/12), olduklarıçun اولدقلریچون (194a/08).

Bazı örneklerde ise sonuna geldiği kelimenin sadasız ünsüzü sadalılışp için edatının önüne bir y (ي) ünsüzü gelmekte, edat, uyuma tabi olarak ve kelimeye bitişik olarak yazılmaktadır. Biz bu örneklerden hareketle için edatının yarı ekleşmiş olarak -(y)ıçun, -(y)içün şeklinde okumayı uygun bulduk. **bk. 1.5.5.5.**

kılmağıçun قیلمیغیچون (192a/25), itmegiçündür اتمکیچوندر (01b/24).

Bazı örneklerde ise kelime bünyesinde herhangi bir ses değişikliği meydana gelmeyip için edatı uyuma tabi olarak kendinden önceki kelimeye yine bir y (ي) ünsüzü ilavesiyle bitişik yazılır:

bularuñıçun بولروغیچون (191b/08), sizüñiçün سیزگیچون (37b/24).

1.4.4.5.2. Ötürü Edatının Yazılışı

Bu edatın yazımı, son seste kullanılan ünlü bakımından iki şekillidir. Metnimizin 31 yerinde ötürü edatının son sesi vav (و) harfi ile; 22 yerinde ise ye (ي) harfiyle yazılmıştır:

Ötürü اتورو (4a/22)

Ötüri اوتوری (27a/11)

Metnimizde bir örnek dışında bu edatın ye (ي) harfiyle biten şekilleri tüm ünlüleriyle gösterilmiştir:

ötüri اوتوری (32a/14) / ötüri اوتری (27a/11).

1.4.4.5.3. İle Edatı ve Vasıta Ekinin Yazılışı

İle edatının bizim metnimizde, eklendiği kelimenin bünyesinde bir değişiklik meydana getirmediği, bünyesindeki *i* ve *e* ünlüsünün, kelimenin ünlüsüne uygun olarak -(y)ıla, -(y)ile şekline geldiği tespit edilmiştir. Bu edatın neden yarı ekleşmiş olarak okunduğunu ile edatının okunuşu bahsinde ele aldığımız için burada sadece değinmekle yetineceğiz. **bk. 1.5.5.4.**

burakıla بُراقله (49a/25), edeblerle ادبـلـله (32a/13), ehlüñile اهلـنـله (23b/13),
Qur'ânıla قرآنله (20b/25), hadîşile حدیثله (20b/25), İbrâhimile ابراهیمله (21b/14).

Ancak bunun dışında bu edatın, metnimizin 34 yerinde müstakil olarak yazıldığı
da görülür:

içindeki ile ایله كي ایله (08a/09), ‘amel ile عمل ایله (09b/07), kimse ile کـمـسه ایله
(16a/03), tevbe ile توبه ایله (30b/10), Haq Te‘âlâ ile حق تعالی ایله (35b/24).

Gerçi ek şekli edat şeklinden daha çok kullanılmaktadır. Fakat bu tamamıyla
keyfî ve gelişigüzel olup aynı misalde bazen ek bazen de edat kullanıldığı görülür.
Bilhassa ünlüyle biten kelimelerden sonra edat daima ağır basmakta ve bunlarda henüz
ekleşme olmadığını gösteren -y- yardımcı sesi daima yerinde durmaktadır.²⁵

1.4.4.6. Türkçe İşletme Eklerinin Arapça Kelimelere Getirilişi

Umumiyetle Türkçede benzer şekilleri olan ünsüzlerle biten Arapça-Farsça
kelimelere Türkçedeki işletme ekleri Türkçe kelimelere nasıl geliyorsa o şekilde
getirilmiş; fakat ayın (ع), hemze (ء) ve uzun okutmak için kullanılan y (ي) ünsüzleri ile
biten kelimelere bu eklerin getirilmesi bazı imla hususiyetlerini ortaya çıkarmıştır:

senâ’ıla ثناءله (22a/22), қазиyyeyi قضیّيه (22b/10), Mūsā’ıla موساءله (22b/12),
Mūsāyla موسایله (22b/17), tama’ıla طمعه (29b/23), mu‘âmeleyi معامله (23a/21).

Bu hususiyet, Türkçe olup sonu ünlüyle biten kelimelere yükleme hali
(akkuzatif) eki getirilirken de etkili olmuş, müstensih bu durumlarda hemze
kullanmıştır. **bk. 1.4.4.2.**

1.5. SES HADİSELERİ

1.5.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Metinde kullanılan Türkçe kelimelerde tüm diğer hususiyetlerden evvel kalınlık-
incelik uyumu güçlü bir şekilde temayüz etmektedir:

ağaçlarından اغچلرندن (17b/25), ağızlarına اغزلرينه (10b/05), balığından بالغندن
(190b/06), deprenür دپره نور (195b/16), içürmeyince ایچورمینجه (13a/09).

Metinde birkaç yerde ince sıradan Türkçe bir kelimenin kalın sıradan; kalın
sıradan Türkçe bir kelimenin de ince sıradan ek aldığı görülmektedir:

kılıvirduk قیلویردق (07a/12), indürduk kim اندردکم (02a/14), dileduk دلدق (20b/20),

didük ددق (34a/08).

qurılıgi قوريلكي (06b/17), bızardük بيزاردك (15a/18), gelürduq كلوردق (35b/07), urılmek اورلمك (48a/24).

Arapça-Farsça kelimelerden bazılarının da uyuma tabi olduğu örnekler görülmektedir.

fāriḡluḡıyıla فارغلوغيله (42a/18), ‘ācızlıḡı عاجزليغي (11a/05), rūṣanlıḡ roşnلق (37b/19).

Bir örnekte uyuma aykırı yazıma da rastlanmaktadır.

peyḡambarlıḡuma پيغمبرلغمه (35b/20) / peyḡambarlik پيغمبرلك (29a/08)

1.5.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Türkçenin her devrinde, her sahada kelime bünyesine kuvvetle hakim olan bir uyum değildir. Bu uyum ancak bugünkü Türkiye Türkçesinde kuvvetli bir şekilde kendini hissettirmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde böyle bir uyum mevcut değildi. Batı Türkçesi ancak Osmanlıcanın sonundan sonra bu uyuma bağlı bulunan bir nizama sahip olmuştur. Eski Türkçede de bugünkü şekilde bir düzlük yuvarlaklık uyumu yoktu. Diğer Türk şivelerinde de bu uyum sağlam bir duruma sahip değildir.²⁶

İncelenen metinde de düzlük yuvarlaklık uyumu hususunda, yukarıdaki bilgiyi doğrulayan bir manzarayla karşılaşmaktayız; çünkü bu uyuma ne kelime köklerinde ne de eklerde çok fazla uyulmadığı görülür:

açuq آچوق (02b/25), adumın آدومن (03b/17), baḡlu بعلو (02b/15), başdurup باصدرب (04a/19), bellü بللو (25b/25), çekürdeginüñ چکردكننگ (190b/23), çözülip چوزيلوب (09b/06), delüligine دلولكنه (18a/04), kendü كندو (02a/12), demür دمور (02b/18), geçürdi كچوردی (29b/19).

Düz ünlülü kelime tabanlarına yuvarlak ünlüyle gelen pek çok ek vardır. Özellikle isimden isim yapma eki olan *-lu*, *-lü* ve *-suz*, *-süz* eklerinin, kuvvetlendirme ve ihtimal eki *-dur*, *-dür*'ün, geniş zaman eki *-ur*, *-ür*'ün, ettirgenlik eki *-ur*, *-ür*, *-dur*, *-dür*'ün gerundium eki *-up*, *-üp*'ün ünlülerinin Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde daima yuvarlak olması, uyuma aykırı kullanımları ortaya çıkarmaktadır. Biz yuvarlak

²⁵ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yay. s. 238, İstanbul, 1992.

²⁶ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yay. s. 72, İstanbul, 1992.

ünlülerin vav (و) harfi veya ötre (ؔ) ile yazıldığı örneklerden hareketle, metinde vav (و) veya ötre (ؔ) kullanılmadan yazılan aynı ekleri yuvarlak ünlülü olarak okuduk **bk. 1.5.5.1.2. ve 1.5.5.2.**

adlu ادلو (20a/02), çapaqlu چپاقلو (189b/01), gövdelü كوده لو (48b/01), yirlü يرلو (33a/10), maqāmlu مقاملو (17b/18); cānsuz جانسوز (15a/16), geñsüz كڭسوز (191a/21), hisābsuz حسابسوز (193a/19), tevbesüz توبه سوز (03a/17), dilsüzlere دلسوزلره (04b/17), saçdur ساچدر (188b/19), kırtarırsardur قورتاریسردر (01b/04), kızlarıdur قزلیردر (25b/06), yağlarıdur یاغلیردر (06b/24), kazandıñuz زوقزندیڭ (41b/10), kesdürmez كسدورمز (22a/03), kığırur قیغزر (27b/09), kılduğın قیلدوغن (46a/03), issilügi استیلوگی (35a/12), şıduñ صیدوڭ (19b/06), pişürüp بیسورپ (85b/12), saçup صاچوپ (07b/18), sızup سیزوب (09b/18), indürüp اندروب (194a/21).

Yukarıdaki açıklama ve örneklerin tersine, yuvarlak ünlülü kelime taban ve gövdelerine düz ünlülü eklerin getirilmesi de düzlük-yuvarlaklık uyumunu ihlal eden bir özellik gösterir:

koğusu ققوسی (09b/19), ağısu اغوسی (16a/14), ulusu اولوسی (19a/20), oldı اولدی (24a/10), buyurdi بیوردی (24a/11), tırımışdı طورمشدی (24a/12), yutdı یوتدی (24a/12).

Bazı kelime köklerinin uyuma tabi olan şekilleri ile uyuma aykırı olan şekilleri, metnimizde bir arada kullanılmıştır.

oqımadı اوقیمدی (11a/22), oqımaqda اوقیمقده (11b/02) / oqımışça اوقومشچه (13a/04), oqudı اوقودی (13a/25).

ötürü اتورو (4a/22) / ötürü اوتوری (27a/11)

yazı یازی (38b/23) / yazu یازو (35b/21)

qurı قوری (14a/25) / quru قرو (47a/23)

1.5.3. Ünsüz Değişmeleri

1.5.3.1. *b > p* değişmesi

b > p değişikliği kelime başında görülür. Türkçede aslında *b* ile başlayan bazı kelimeler sonradan *p*'ye dönüşmüşlerdir. Batı Türkçesinde bunun misalleriyle karşılaşmaktayız. Kelime başındaki *b-p* bakımından Eski Anadolu Türkçesi umumiyetle *b* tarafındadır. Bu *b*'lerin *p* olması ise aynı devre sonlarına rastlamaktadır. Daha sonraki

devrelerde bu iş ilerlemiş ve Eski Anadolu Türkçesinde *b* ile başlayan bazı kelimeler *b* yerine onun sadasız olan *p*'ye dönüşmüşlerdir.²⁷ Bizim metnimizde Eski Türkçedeki *b*'lerin olduğu gibi korunduğunu görmekteyiz:

barmağı برماغي (11a/18), bıñar بڭار (34a/09).

Metinde sadece bir kelimedede ise hem *p*'li hem de *b*'li şekillerin mevcut olduğunu görüyoruz:

bütler بوتلر (04a/14) / puta پوته (15a/04).

1.5.3.2. *b > v* değişmesi

Bilindiği gibi Eski Türkçede kelime başında *v* sesi yoktur; fakat Batı Türkçesi metinlerine bakıldığında bazı kelimelerin *v* sesiyle başladığı görülmektedir. İşte bu *v* sesleri aslında EskiTürkçe döneminde *b* idi. İşte Eski Türkçe döneminde *b* ile başlayan ve Batı Türkçesinde *v*'ye dönüşen kelimelere bizim metnimizde de rastlamaktayız:

bar- > var- : varayıldı واریدی (08a/10)

bir- > vir- : virdüğü ويردوکی (09a/22)

Kelime içinde *b-v* değişikliği daha Eski Türkçe döneminde tamamlandığı için, incelediğimiz metinde *v*'li şekiller mevcuttur:

eb > ev : evidür اويدر (40b/23)

subar- > suvar- : şuvarmağa صوارمغه (09a/07)

getürebiz > getürevüz كتوره وز (32a/12)

yabız > yavuz ياوز (16a/12)

1.5.3.3. *ķ > ħ* değişmesi

Eski Türkçede kelime başındaki bazı *ķ* sesleri Batı Türkçesinde *ħ* sesine dönmüştür.²⁸ Metnimizdeki Türkçe kelimelerde ön ses durumunda *ħ* sesi görülmez. Ön ses durumundaki *ķ*'lar korunmuştur.

kaçan قچان (94b/08), kaçğı قنغي (13a/05)

Metnimizde iç ses durumundaki -*ķ*- > -*ħ*- değişikliğine örnekler görülmektedir.

²⁷ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yay. s. 83, İstanbul, 1992.

²⁸ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı II. İndeks-Gramer*, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 416, Ankara, 1997.

Ayrıca *k*'lı ve *h*'li şekillerin yan yana kullanıldığı durumlara da rastlanmaktadır:

uyku ايقو (09a/15) / uyğusından اويخوسندن (49a/20)

yoğsa يوقسه (14a/14) / yoğsa يوخسه (08b/14)

Metnimizde son ses durumunda -k > -ğ değişikliğine rastlanmamaktadır.

1.5.3.4. t > d değişmesi

Eski Türkçede kelime başında *d* sesi yer almaz. Batı Türkçesinde kelime başında görülen *d* sesleri Eski Türkçede daima *t* şeklindedir. Metnimizde kelime başında *t-d* kullanımında belli bir istikrar görülmemektedir. **bk. 1.4.3.6.**

Metinde iki kelimenin ön seslerinde hem *d*'li hem *t*'li yazılışlara rastlanmaktadır:

tutıldı طوتلدي (19b/22) / dutılup دوتيلوب (20b/02),

tuymadın طويمدين (14a/08) / duyup دويپ (14a/09).

Eski Türkçede ön ses durumundaki kalın ve ince sıradan *t*'lerin bir kısmı sadalılışarak *d*'ye dönmüştür.

dağı دخي (01b/03), durursunuz دررسنوز (10a/23), düzdi دوزدي (21a/13), dükeli دوکلی (04b/07), depreni bile ديره ني بله (24b/04).

1.5.4. Metinde Görülen Diğer İmla Hususiyetleri

Metnimizde bir kurala bağlanamayacak veya ayrı ayrı başlıklar altında incelenmesi muhal olan birtakım fonetik özellikleri, maddeler halinde bu başlık altında vermeyi uygun bulduk:

* Metnimizde bazı edatların kendinden önceki kelimeye bitişik olarak yazıldığı örnekler pek çoktur:

nite kim نتمک (190b/07), olaydı ki اوليدیکه (188b/15), haberlerden ki خبرلردنکه (188b/22), indürduğ kim اندردکم (02a/14), hağkığıçun حقچون (02a/22), ne kaçdar نقر (03b/13), olduklarıçun اولدقلىچون (03b/20), çağırdı ki چاغردیکه (05b/17), ben dağı بندخي (17b/11), şol kaçdar شولقدر (22b/04), kaçımağıla قاچماغله (24a/03), varma kim وارمکم (25b/18) güne degin گونديکن (36b/09), dilemegile ديلمکله (46a/22), kaçan kim قچنکم (49b/01), sen dağı سنداخي (47b/05).

* Metnimizde sık görülmemekle birlikte bazı kelimelerin ünlülerinin tamamının

yazıldığı örneklere rastlanmaktadır. Bu açıklamaya uygun örnekler şunlardır:

ortada اورتاده (12a/11), uzak اوزاق (193a/21), gözede كوزه ده (193b/15), olara اولاره (194b/06), virici ويريجي (194b/11), size سيزه (194b/11), oları اولاري (194b/13), kırtara قورتاره (194b/14), tuta طوته (195b/13), imdi ايمدي (195b/04), yukaru يوقارو (02b/09), yazılır يازيلور (03b/18), olurun اولورين (06a/09), saçup صاچوپ (07b/18), utan utan (10b/11), cānsuz جانسوز (15a/16), bürüdi بورودي (30a/03), dirsın دیرسين (30a/22), ola mı اولامي (42a/09), vara واره (42b/23), işüñe ایشوڭه (46b/14), qara قاره (47a/02).

* Yukarıdaki açıklama ve verilen örneklerin tersine, metnimizin bazı yerlerinde de muhtemelen Arap yazı geleneğinin tesiriyle, ünlülerin hiçbir şekilde yazılmadığı göze çarpar:

yimişler يمشلر (192b/01), kızıl قزل (192b/03), yokdur يقدرد (193a/07), itdiler ايتدiler (194b/03), isteyen استين (194b/09), yokdur يقدرد (194b/13), anların انلرك (195b/10), çalabum چلبم (21b/17), depelerler دپلرلر (24b/22), tatmadılar طتمدلر (28a/09), hastalıklar حستلقلر (34a/05).

* Metnimizde kalın sıradan kelimelerde genellikle sad (ص) harfinin kullanıldığı görülmektedir:

şoñra صوڭره (190a/04), şuç²⁹ صوچ (47b/22), şu صو (08a/05), şundi صوندي (29b/09), şovuk صوق (17a/07), şorılsa صورلسه (15a/04), şorışalar صوريşالار (15a/10), şıduñ صيدوڭ (19b/06), şıgındı صغندي (21a/07), şıgır صغیر (06b/24), şoqmaya صوقميه (06a/24).

* Yukarıdaki açıklama ve örneklerin tersine, metnimizin imla özelliklerinden bir diğeri, sık olmamakla birlikte, kalın sıradan kelimelerde sin (س) harfinin kullanılmasıdır. Bu açıklamaya uygun örnekler aşağıda görüldüğü gibi sınırlı sayıdadır:

saçdur ساچدر (188b/19), olsañ اولساڭ (189b/07), saña ساڭا (191b/09), kırtarışardur قورتاریşردر (01b/04), sızup سیزوب (09b/18), suçına سوچنه (40a/17), ıssı استي (17a/07), suçsuz سوچسوز (48b/10).

* Metnimizde görülen imla özelliklerinden bir diğeri de ç (چ) ve p (پ) ünsüzlerinin c (ج) ve b (ب) olarak yazılmasıdır:

üç اوج (188b/07), hiç هيچ (08a/18), kancaru قنچرو (21a/22), anca انجه (27a/11),

nice نجه (34b/15).

hep هب (190b/05), olınup اولنوب (190a/04), indürüp اندروب (194a/21), bütler بوتلر (04a/14), pişürüp پیشورپ (85b/12), ‘acacp عجب.

* Yukarıdaki açıklamanın yanı sıra, metnimizde Farsça imla geleneğinin de tesiriyle ç (چ) ve p (پ) harflerinin yine ç (چ) ce p (پ) olarak yazıldığı örnekler pek çoktur:

agaçladı اغچلدي (04a/19), kılıçları قیلچلري (48b/03), çok چق (188b/04), çağırdı ki قچمق قچماق (12a/25), kaçmak چاقلو (189b/01), çürümüş چرومش (16a/13), қоç қоғ (17b/16), bıçak бјақ (22a/04), çaldı чалди (22a/03), çalabum چلبم (21b/17).

tutunup طوتونپ (07b/01), saçup صاچوپ (07b/18), kapusin قاپوسن (16a/10), pes پس (16a/15), çöp چوپ (18a/06), ip ايپ (21a/13), depelerler دپلرلر (24b/22), kapusından قپوسندن (28a/18), koparın قوپارن (31a/01), edepler ادپلر (32a/14).

* Eklerin kelimeden ayrı yazılması da adeta Uygur yazı geleneğinin bir mirası olarak, metnimizin muhtelif yerlerinde göze çarpmaktadır:

altındağı التنده غي (17a/07), olasin اولاسين (192a/25), içindekin ایچنده کن (194b/19), yaratmadan يراتمادن (01b/11), mürsellerdensin مرسل لردنسن (01b/23), kandansın قندن سن (04b/06), oğlanısız اوغلانی سز (05a/21), gemisinde كمي سنده (07b/24), rızkılanduralum mı رزقاندوره لم مي (08b/05), gölgesinde كوكله سنده (09b/24), gibidür كبي در (40b/13), āhıretden اخرت دن (41a/02), çekmişdür چكمش در (42a/17), artıqdan ارتق دن (44a/08), varımışsa واریمش سه (46a/02).

* Metnimizde üçüncü çoğul şahıs için kullanılan görülen geçmiş zaman ekleri daima düz ünlülü olup birçok yerde esre ( ) ile bu ses vurgulanmıştır.

olındılar اولنلر (189a/12), vardılar واردلر (193a/22), kıldılar قیلدیلر (193b/07), yaratdılar یارتدیلر (195a/04), yalanladılar یالانلیدیلر (05a/17), ‘acapladılar عچیلدیلر (27a/18), atdılar اتیلر (24a/10), başdılar بصدیلر (06a/14), çıkdılar چقیدیلر (20b/22).

* Yardımcı ünlülerin kullanımında iki ekte iki şekillilik göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki fiilden fiil yapım ekleri olan -l ve -n edilgenlik ekleridir. Bu ekler, ünsüzle biten bir kelimeye ulandıklarında, kelimeyle ek arasına yardımcı ünlü olarak,

²⁹ Metinde şuç ve bu kökten türeyen kelimelerin 7’si sin (س) ile; 5’i sad (ص) ile yazılmıştır.

genellikle dönemin özelliği gereği düz ünlülerin (-*t*-, -*i*-) getirilmesiyle birlikte bazen yuvarlak ünlülerin (-*u*-, -*ü*-) getirildiği de görülmektedir:

götürile كُتوريله (28a/09) / götürüliser كُتوروليسر (48a/11)

korğudılan قورقودلن (09a/16) / korğudulmuş قورقودلمش (26b/03-04)

olına اولنه (48b/19) / oluna اولونه (193a/01)

İkinci olarak iyelik eklerinde böyle bir iki şekillilik göze çarpmaktadır. Birinci ve ikinci çokluk iyelik eki -*muz*-, -*müz*-, -*nuz*-, -*nüz* ünsüzle biten bir kelimeye ulandığında kelime çokluk eki -*lar*-, -*ler* almışsa, yardımcı ünlü olarak düz ünlüler (-*t*-, -*i*-) kullanılmaktadır. **bk. 1.6.2.2.** Fakat metinde çokluk eki almayan bazı kelimelerde de yardımcı ünlü olarak düz ünlülerin kullanıldığı görülmektedir:

üzerimüze اوزريمزه (05b/02), biriñüze بريڭوزه (13a/01), birbiriñüze بربيريڭوزه (15a/07).

* Cevheri fiil *i*- metin boyunca kah ek halinde uyuma tabi olarak ve kelimeye bitişik olarak kah müstakil bir kelime olarak yazılmıştır. *i*- fiili müstakil kelime durumunu koruduğunda genellikle ünlü bakımından kendinden önceki kelimedenden bağımsız olarak yazılmıştır. Yalnızca bir iki yerde müstakil kelime görünümündeyken dahi uyuma tabi olarak yazılmıştır:

artuğ idi ارتق ايدي (195b/11), ağaç gibi idüm اغچ كبي ايديم (42b/20), yoğıdı يوغيدي (15b/04), varıdı واريدي (24b/02), şerrise شريسه (25b/17), varısa واريسه (190a/03)

Hâğ ıduğından حق ايدوغندن (37a/05) / Hâğ idüğine حق ايدوگنه (28a/07)

* Cevheri fiilin rivayet şekli *i-miş*, metinde sadece var kelimesiyle kullanılmış ve bu rivayet şeklinin üzerine şart kipi eki -*sa*-, -*se* geldiğinde -*ş*- ve -*s*- ünsüzleri bazen, şeddeli tek harfmiş gibi bazen de ayrı ayrı yazılmıştır:

varmışsa وارسه (08b/10) / varımışsa وارينش سه (23b/06)

* Metinde, Arapça kaidelere göre çoğullanmış kelimelerin, dönemin sıkça tekrarlanan bir hatası olarak, Türkçe olarak da çoğullandığı örneklere sıkça rastlamaktayız:

ervâhlar ارواحلر (48a/25), eşkâllar اشكاللر (192b/04), a‘vânları اعوانلري (04a/15), melâ’ikeler ملائكه لر (25b/05), cevâhirler جواهرلر (33b/17).

1.5.5. Metnin Okunmasında Ölçüt Alınan Yazım Özellikleri

1.5.5.1. Harekeli Yazılışlar

Üzerinde çalıştığımız metin genel itibarıyla harekesiz olup okunuşu başka kelimelerle karışabilecek kelimelerde bazen de satır sonlarında veya ortalarında sıkışık olarak yazılmış kelimelerin okunuşunda kolaylık sağlanması amacıyla harekeleme yapılmıştır. Bu yazılışların bir kısmı kelime köklerinin nasıl okunduğuna yardımcı olmakta, bir kısmı da yapım eklerinin ve işletme eklerinin ve bunların yardımcı seslerinin nasıl okunacağı konusunda fikir vermektedir.

1.5.5.1.1. Kelime Köklerindeki Harekeli Yazılışlar

Metinde harekelenmiş kelime köklerini önemli bir ipucu olarak kabul edip, okuyuşlarımızı o doğrultuda yaptık. Örneğin metnin herhangi bir yerinde bir kelimenin okunuşu için hareke kullanılmışsa, sözkonusu kelime harekesiz yazıldığı yerlerde de harekelenmiş şekline riayet edilerek okundu:

dilegidür دَلِكِيْدِر (190a/19) / dilegin دَلِكِيْن (36a/09); şuaruruz صُوَارُوْرُز (190a/02) / şuarmağa صُوَارْمَغَه (09a/07); didiler دِيْدِلِر (05a/24) / didiler دِدِلِر (01b/18); şığır صِيْغِرْدَه (106b/24) / şığırda صِغْرَدَه (11b/09); eyit اَيْتْ (194b/20) / eyit ki اَيْتْكَه (08b/25); ölüm اَوْلَم (194b/11) / ölüm اَوْلَم (40b/23); adumların اَدْمَلْرِن (03b/16) / adumına اَدْمَنَه (03b/18); boyun بِيُوْن (02b/19) / boyun بِيُوْن (11b/22); toğurmadı طَغْرُمَدِي (04a/25) / toğurduğı طَغْرُدَغِي (190a/19); güneşe كُنْشَه (07b/18) / güneş كُنْش (32a/20); aydın اَيْدِيْن (07b/21) / aydını اَيْدِيْنِي (188b/11); ev اَوْ (09b/22) / eve اَوْه (24b/20); girçekleyicilerden misin كِرْچَكْ لِيْجِي مَسِيْن (17a/22-23) / girçekleyici misin كِرْچَكْ لِيْجِي مَسِيْن (17a/20); milkün مِلْكُؤْن (19b/14) / milk مِلْك (28a/16); gemiye كَمِيَه (24a/05) / gemiye كَمِيَه (24a/04); eyle اَيْلَه (37a/13) / eyle اَيْلَه (32b/21); düşmen دُشْمَنْ (43b/18) / düşmenüñüzdür دُشْمَنْكُزْدِر (189b/05).

1.5.5.1.2. Eklerdeki Harekeli Yazılışlar

Metnimizdeki harekeli yazılışlardan bir kısmı sadece kelimenin eklerinde temayüz etmektedir. Bu yazılışlar, bize söz konusu eklerin okunuşu hakkında önemli ipucu teşkil etti. Ayrıca bazı kelimelerde ünlülerin tamamı harekeyle gösterilmiş olup biz bunlardan, kelime köklerinden çok eklerin ve yardımcı seslerin okunuşlarını belirlemekte faydalandık:

guşşasın غُشَّاسِيْن (194a/18) / süresin سُوْرَه سِن (13a/05); göstersevüz كُوْسْتَرْسُوْز (13a/05);

(14a/21), ҡalsavuz ۆز ҡلسه (14a/25) / dilersevüz ديلرسوز (08a/04); dinildi دینلدي (21a/05) / dinile دینله (15a/06); bıraқdum برآقذم (21a/15) / ҡıldum قیلدم (32a/24); ‘ibādetümi عبادتیمی (39b/11), elüm ألم (21b/22) / elüm الم (21b/22); ҡızlarıdur ҡızlıdır (25b/06) / yağlarıdur ياغلریدر (06b/24).

Yukarıdaki açıklama ve örneklerin bir istisnası olarak, aynı yüzyılda meydana getirilen diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerindeki genel karakteristiğe aykırı harekelenmiş ekleri orijinaline riayet ederek okusak da bu okuyuşlarımızı, sadece harekelenmiş kelimelerle sınırlı tutup hareke kullanılmayan eklerde teamüllere uygun okuyuşları tercih ettik:

evlenmeden أولنمدن (189a/24) / girmedin کرمدن (193b/14); ٲolunduğı طولندغی (07a/19) / bulındı بولندی (192b/14), ҡovuldı قوئدی (36b/06) / yazılmışdur یازلمشدر (195b/19); ҡorқudulmuş قورقودلمش (26b/03-04) / ҡorқudılan قورقودیلان (09a/16).

1.5.5.2. Ünlü Yazılışlar

Metnimizde birçok kelime hem ihtiva ettiği ünlülerin açık açık okunabildiği hem de sadece ünsüzleri gösteren iki şekilli yazılışlara sahiptir. Bu tür yazılışlarda da harekeli yazılışlarda olduğu gibi ünlü yazılışları, sadece ünsüzlerin yazıldığı aynı kelimelerin okunuşu için ölçüt kabul ettik. Bu okunuşlar özellikle eklerin okunuşlarını ortaya çıkarmakta faydalı oldu:

virdüğü ويردوکی (09a/22) / getirdüğü ګتوردکی (16b/02); kesdürmez ګسدورمز (22a/03) / indürmişdür اندرمشدر (17a/04); dirsın دیرسین (30a/22) / işitdüremezsın işitdüremezsın (192a/05); sızup سیزوب (09b/18) / ٲutup طوتپ (15a/23); şorışalar صوریشالر (15a/10) / çağrışdılar ھاغرشدلر (27a/15); virici ويریجی (194b/11) / ҡorқudıcısın قورودجیسین (192a/08); çıkarursız  ıqırsız (190b/03) /  aparsız  ıpsız (190b/22); yazılır یازیلور (03b/18) / yazılmışdur یازلمشدر (195b/19); olurın اولورین (06a/09) /  oldurısarın  oldurısarın (15b/20); ҡurtara قورتاره (194b/14),  uta طوته (195b/13) / şorışalar صوریشالر (17a/08); imdi ایمدی (195b/04) / imdi امدی (23b/06); ҡurtarısar قورتاریسر (195b/04) / yarlıғанısar یارلغانیسار (31a/14), kendüñüzе ګندګۆزه (41b/09), saқaluñuz сақалуғуз (194b/11), arduñuzda ардуғוזда (08a/15), elüñüzile الوғוזله (20a/23), göñlünüzе ګoғлоғۆزه (15a/23) / anaғuz анағуз (20a/07); ҡayuña қиоқи (191b/09) /  aқatuñ طاقتاғ (188b/09); elümüzden الومزدن (10b/10), ҡudretümüz ګдретмоз (11b/17), ҡuvvetümüz қотмоз (11b/17), emrümüzile امرومزیله (11b/17) / gözümüz ګوزمز (15a/17); deñizlerüñ деғизлероғ (190b/02), yoluñ yolоғ (192a/02)

/ İsrāfīlūñ اسرافيلك (188b/15), kāfirūñ كافرك (191a/04), iltürüz التروز (190a/03), qomıřuz قوشوز (03b/10) / řuvaruruz صواروروز (190a/02), qıluruz قیلوروز (194b/06); yirsiz یرسیز (190b/03), qıqarursız چقرسیز (190b/03) / idersiz ایدرسز (190b/04), geydürürsyz گیدوررسز (190b/04), diledūñ دیلدوڭ (22a/16), yalanladuñ یانلادوڭ (46b/21), qılduñ قیلدوڭ (46b/22) / olduñ اولدڭ (36b/05), řanayduñ سانیدڭ (45a/08), bulduñuz بولدوڭوز (29a/03), añmaduñuz اڭمدوڭوز (194b/10) / girqeklemeduñuz گرچکلمدوڭوز (10a/24).

Ancak yine Eski Anadolu Türkçesi'nin genel özelliklerine aykırı ünlülü yazılışları, sadece ünlülü yazılmış kelimeyi o şekilde okumakla sınırlı tutup sadece ünsüzlerin gösterildiği yazılışlarda, teamüllere uygun okunuşları tercih ettik:

bilür misün ki بلورمسونکه (07a/22) / işitdüremezsın ایشترمزسن (192a/05); yoyulup یویولوب (47b/16) / yazılmışdur یازلمشدر (195b/19); heläklüğe هلاکلوکه (10a/18) / heläklik هلاکلیک (192b/25); dirlik دیرلیک (11b/09) / dirlügidür دیرلوکیدر (11b/09); götürüliser گتورولیسر (48a/11) / götürildi گوترلیدی (04a/04); oluna اولونه (42a/18) / olına اولنه (48b/15).

1.5.5.3. Cevheri Fiilin Okunuşunda Ölçüt Alman Esaslar

Cevheri fiil *i*-nin okunuşu için de öncelikle harekeli yazılışlar dikkate alındı ve tam olarak ekleşmiş gibi *-sa*, *-se*, *-(y)dı*, *-(y)di* şeklinde harekelenen cevheri fiillerin okunuşunda metnin orijinaline sadık kalındı:

olaydı اولیدی (188b/15), varaydı واریدی (08a/10), niceyse نیجیسه (35b/18), dilerse دیرلرسه (34b/23), uvadaydı اوادیدی (43a/22).

Ancak harekelenmiş olanlar dışında kalan tüm cevheri fiiller yarı ekleşmiş olarak *-iken*, *-(y)ise*, *-(y)ısa*, *-(y)idi*, *-(y)ıdı* şeklinde okundu:

olaydı اولیدی (08a/09), qalmayaydı قلمیایدی (10b/25), buyurdıyısa بیوردیسه (21a/25), yazmadıyısa یازمدیسه (38b/23), dilerlerise دیرلرسه (28a/11), iderise ایدرسه (29a/25), diridi دیردی (27a/13).

Bu okuyuşumuzun nedenlerini metnimizden seçtiğimiz örnekler doğrutusunda üç başlık altında toplayabiliriz:

1.5.5.3.1. Ünlünün Yazıldığı Örnekler

Cevheri fiilin henüz tam olarak ekleşmediğini gösteren ve kendinden önceki kelimeye bitişik ve *y*'li yazılışların metnimizde yer alması, okuyuşumuzun bu doğrutuda olmasının nedenlerinden biridir.

varısa واریسه (47b/21), (190a/03), (191b/25), (31b/07), (35b/15), (48a/20), varımıssa واریمش سه (46a/02), varıdı واریدی (04a/06), (17a/11), (24b/01), (24b/02), (29b/25), (32b/21), kavmıdı قومیدی (19a/09), varıken واریکن (31b/15).

1.5.5.3.2. Harekelenmiş Örnekler

Cevheri fiilin henüz tam olarak ekleşmediğini gösteren harekeli yazılışların da metnimizde yer yer görülmesi, okuyuşumuzun bu doğrultuda olmasının diğer bir nedenidir:

‘ākılıdı عاقلیدی (19b/25), degülidi دگُلیدی (19b/03).

1.5.5.3.3. Sadalılaşıma Olayının Görüldüğü Örnekler

Harekelenmiş olanlar dışında kalan tüm cevheri fiilleri yarı ekleşmiş olarak *-iken*, *-(y)ise*, *-(y)ısa*, *-(y)idi*, *-(y)ıdı* şeklinde okumamızın en önemli gerekçesi, sadasız ünsüzlerden sonra gelen cevheri fiilin, sözkonusu sadasız ünsüzü sadalılaştırmasıdır:

yoğıdı kim یوغدیکم (15b/17), yoğıdı یوغدی (15a/16), (15b/17), (17a/15), (24b/08), (33a/21), (34b/12), (35b/23), kıılmağıdı قیلماغدی (30b/05), kıılmağısa قیلماغسه (11b/08), çoğıdı چوغدی (195b/11), yoğiken یوغکن (188b/05), (12a/22), (12b/01), (12b/09), (14a/14).

Metnimizde bulunan bir örneğin iki farklı yerdeki yazılışı, bizim bu yarı ekleşmiş okuyuş şeklimizi teyid etmektedir:

yoğıdı یوغیدی (15b/04), (19b/09).

1.5.5.4. İle'nin Okunuşunda Ölçüt Alınan Esaslar

Metni okurken *ile*'nin sadasız ünsüzleri sadalılaştırdığı örnekleri ölçüt olarak almayı uygun bulduk. Şöyle ki *ile*'nin eklendiği kelime sadasız bir ünsüzle bitiyorsa, bu ünsüzün sadalılaştığı, *ile*'nin de kelimenin ünlülerine göre *-ıla*, *-ile* şeklinde ekleştiği görülmektedir:

yumşaklığıla یومشقلغله (190b/01), kıılmağılığıla قیلماقلغله (34b/11), subaşılığıla سوباشیلغله (31b/04), kaçılığıla قاضیلغله (31b/04), kıılmağılığıla قیلماغله (190a/06), kızılığıla قزلغله (23a/06), țarlığıla طارلغله (44a/03), ĥorlığıla خورلغله (44a/14).

Metnimizde *ile*'nin de *içün* edatı gibi genellikle ekleşme temayülünde olduğu görülmektedir. Yukarıdaki sadalılaştırma örneklerinden hareketle *ile*'nin tamamen ekleşmediğine *-(y)ıla*, *-(y)ile* şeklinde okunması gerektiğine hükmettik:

şuyıla صويله (190a/03), fārıǵluǵıyıla فارغلوغیله (42a/18), gözleriyle كوزلریله (26a/23), elleriyile اللریله (44b/20), şıfatıyıla صفتیله (03a/01), du‘āsıyıla دعاسیله (04a/05), ‘āzābıyıla عاذابیله (06b/09), lafzıyıla لفظیله (10a/11), qavmıyıla قومیله (11a/02), nūrıyıla نوریله (18b/14).

İle’nin metnin sadece bir yerinde, harekelenerek tamamen ekleştiği kullanımını da tespit edebilmekteyiz:

uyanlarla أویاتلرله (36b/19)

1.5.5.5. İçün Edatının Okunuşunda Ölçüt Alınan Esaslar

Metnimizde müstakil olarak yazılan *içün* edatı dışındaki okunuşlar dışında, *içün* edatını *i-* cevheri fiili ve *ile* gibi yarı ekleşmiş olarak okuduk. Buna gerekçe olarak, *içün* edatının kendinden önce sadasız ünsüzle biten bir sözcüğe ulandığında, bu ünlüyu sadalılaştırmasını gösterebiliriz:

açmaǵıçun اچماغچون (28b/22), kılmaǵıçun قیلماغچون (192a/13), (192a/25), (32b/08), (45a/01), (49b/22), olmaǵıçun اولماغچون (26b/05), (34a/15), (41b/25), olmamaǵıçun اولماماغچون (28b/02), qorqutmaǵıçun قورقتماغچون (36a/03), qurtarmaǵıçun قورتurmaغچون (45a/20), qomaǵıçun قوماغچون (189a/24).

Yukarıdaki açıklama ve örnekler doğrultusunda, bazı örneklerde de sonuna geldiği kelimenin sadasız ünsüzü sadalılaşıp *içün* edatının önüne bir *y* (ی) ünsüzü gelmekte, edat, uyuma tabi olarak ve kelimeye bitişik olarak yazılmaktadır. Biz bu şekilde yazılmış örneklerde *içün* edatını yine yarı ekleşmiş olarak *-(y)ıçun*, *-(y)içün* şeklinde okumayı uygun bulduk.

helāǵıyıçun هلاکچون (24b/13), olduǵıyıçun اولدغچون (29b/13), (32b/08), haqqıyıçun حقیچون (36b/13), (47b/16), dileǵıyıçun دلیکچون (31b/05), ölümüyüçün اولومیچون (13b/24), ikisiyüçün اکیسیچون (22b/19), virdüǵıyüçün ویردکچون (25a/04), söyledüǵıyüçün سویلدکچون (29a/12).

Zamirlerin sonuna geldiğinde de yine yardımcı sese ihtiyaç duymaksızın yarı ekleşmiş şekilde okundu:

bularuñıçun بولروڭچون (191b/08), sizüñiçün سیزگچون (37b/24).

1.6. DİL ÖZELLİKLERİ

1.6.1. YAPIM EKLERİ

1.6.1.1. İSİM YAPIM EKLERİ

Metnimizde kullanılan başlıca isim yapım ekleri şunlardır:

1.6.1.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler

-an, -en

Bu ek Türkte işlek olmayan ancak birkaç kelirmede görülen bir ektir. Metnimizde de buna bir iki örnek bulunmaktadır. Canlılığını kaybetmiş olan bu ek bugün bulunduğu kelimelerde köke karışmış durumdadır. Eklendiği köklerin umumi olan manalarını tahsis ederek, muayyenleştirerek daha belirli ve hususi gövdeler yapar:

oğ(u)lan (04a/25), erenleri (35b/04).

-ca, -ce, -ça, -çe

Aslında bir çekim eki olan bu ek klişeleşerek veya fonksiyon değiştirerek eskiden beri yapım eki halinde de kullanılmaktadır. Çekim eki olarak başlıca fonksiyonları isimlere gibi, göre, ile, kadar, birlikte manaları katmaktadır. Günümüz Türkiye Türkçesinde bu ek kavim isimlerinden dil, lehçe, şive isimleri yapmada kullanılır. Şüphesiz ekin yapım eki manası da çekim eki manasından çıkmıştır:

ma'nāca (02a/16), gizlüce (05a/09), şoñınca (08a/03), bunca (08b/08), kuvvetince (09b/16), oğmuşça (13a/04), boşça (27b/06), bunca (27b/17), 'azābumuzca (35b/01), gökçe (38b/16), halişçe (42a/07), mertebēñüzce (44a/12), arasincadır (48a/23), öñlerince (49a/25), yanlarınca (49b/01).

-ci, -ci, -çu

Türkçede eskiden beri kullanılan ve hâlâ işleliğini yitirmemiş olan bir isimden isim yapım ekidir. Başlıca görevi meslek isimleri ve bir işi sürekli yapan kimseyi bildiren isimler yapmaktır.

da'vācısı (191a/20), zindāncıya (04a/21), yalancılarısız (05a/22), da'vācıyuz (30a/16), ekinciler (40b/08), şefa'atçumuzdur (45a/01).

-caķ, -cek

Eski Türkçeden beri kullanılan fakat işleklığı gittikçe azalan bir ektir. Yapım eki olarak başlıca görevi küçültme ve sevgi ifade etmektir. Ayrıca zarf görevinde kelimeler yapar.

tızcek (14a/09), göğçek (15b/03), geyi(k)cek (24b/08), tızcek (30a/05), ılı(k)caķ (34a/09).

-cılayın, -cileyin

Batı Türkçesinde kullanımı sonradan azalan bu ek Eski Anadolu Türkçesinde çok kullanılmıştır. Kullanış sahası zamirler olup onlara “gibi” ve “kadar” manaları verir, onların benzetme şekillerini yapar.

uşbuncılayın (194b/05), anlarcılayın (195b/04), ancılayın (04b/02), bizcileyin (05a/21), bizcileyin (12b/16), sizcileyin (15b/24).

-cuķ, -cük, -çuğaz

Batı Türkçesinin başından beri görülen ve gittikçe sahasını daha da genişleten bir isimden isim yapım ekidir. Başlıca görevi, isimlerden küçültme ve sevgi anlamı taşıyan isimler yapmaktır. Bu iki görev bazen birbirine karışmış şekilde bazen de müstakil olarak tezahür edebilmektedir:

şaççuğazdur (190b/23), uva(k)cuķ (192b/03), bostancuğın (09a/07), (33a/13), azacuķ (38b/11), hayvāncuķlarına (47a/23), devecükleriyle (49a/25), oğ(u)lāncuķlarıñ (15b/11), oğ(u)lancuğum (21b/08), bostancuğın (09a/07).

-daş

Sahası geniş olmamakla birlikte Türkçede eskiden beri kullanılan ve örnekleri son zamanlarda artmış olan bir yapım ekidir. Başlıca görevi eşlik, ortaklık beraberlik, mensubiyet ve bağlılık ifade eden isimler yapmaktır. Metnimizde yalnız bir kelimedede görülür:

ķar(ın)daşlar (07a/13)

-dası

İşlek olmayan bir ek olup zaman zarfı yapar. Metnimizde sadece bir yerde geçmektedir:

yarıncısı (23b/18)

-(1)ncı, -(i)nci

Türkçede eskiden beri işleklğini yitirmeyen bu ek, asıl sayı isimlerinden sıra, derece ifade eden sayı isimleri yapmakta kullanılır.

üç(i)nci (193a/18), dörd(i)nci (193a/21), biş(i)nci (193a/23), altıncı (193b/01), yidinci (193b/03), sekiz(i)nci (193b/05), toköz(i)nci (193b/08), on(i)nci (193b/10), üç(i)ncisiyle (05a/17)

-ki, ğı

Bu ek isimlerden temsil ve vasıf isimleri yani zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yapar. Başlıca fonksiyonu, içinde bulunma, bağıllık ve aitlik ifade etmektir. Bir nesneyi bağı ve ait olduğu başka bir nesneye göre veya zaman ve mekan içindeki yerine işaret etmek suretiyle belirtir.

ilerüki (194b/20), evvelkilerüñ (195b/04), içindekiyle (01b/06), içindeki (08a/08), evvelkiden (19b/22), âhirkilerüñ (41a/06), öñdinkiler (45b/16)

Bu ekin ünsüzünün iki ünlü arasında kalıp sadalalıştığı örnekler de metnimizde nadiren görölmektedir:

zindandağılara (04a/21), şonrağı (33b/05), altındağı (17a/07), katındağı (191a/09)

-l

kıızıl (190a/16).

-le

Türkçede bir iki örnekte görölebilen, işlek olmayan bir isimden isim yapma ekidir. Eski Türkçedeki *-lağ*, *-leg* ekindeki ğ ve g'nin düşmesiyle ortaya çıkmış bir ektir.

sinleden (09a/16)

-layın, -leyin

Birden fazla ekin birleşmesiyle meydana geldiği aşıkâr olan bu ek, Eski Türkçede *-ca*, *-ce*, *-ça*, *-çe* çekim ekinin yanında, onun gibi bir eşitlik çekim eki olarak kullanılırdı. İsimlere «gibi, göre» anlamı katma göreviyle kullanılır. Günümüz Türkiye

Türkçesinde sadece birkaç zaman bildiren sözcükle kullanılıp zaman anlamını muayyenleştirmektedir.

uğurlayın (23b/17), geldüginleyin (26a/09), didüginleyin (36a/20), irişdüginleyin (45b/21).

-lık, -lik, (-lık, -lik)

Eski Türkçeden beri belli başlı isimden isim yapma eklerinden biri olarak kullanılagelmıştır. Bir nesnenin bir özelliğini bildirme göreviyle kullanılabildiği gibi bir nesnenin adı olarak kalıcı isimler de yapabilir. İsimlerden yer, alet, topluluk isimleri ve soyut isimler yapmakta kullanılır. Metnimizde bu ekin aslen *-lık, lik* şeklinde düz şekilleri mevcuttur. Bazı kelimelerde özellikle vav harfi ile gösterilmiş olup sadece böyle durumlarda ve düzlük yuvarlaklık uyumu söz konusu olduğunda bu ek, yuvarlak ünlülü okunmuştur.

aħmaqlıkdur (189a/25), içmekligi (190b/01), ey(ü)lüklerin (191a/25), helâklik (192b/25), birliğine (194b/22), muhkemligi (01b/13), açlığı (01b/15), şusuzluğdan (01b/15), comardlık (03a/01), ħalâşlığına (04a/23), alalığın (04b/18), şomluğ (05b/07), tazeligi (06b/17), ħurılığ (06b/17), rüşanlığında (07a/14), zârlığı (07b/01), aydınlığı (07b/20), ħâdirliğine (08a/18), girçekliğine (8a/19), baħıllıkdan (08b/10), çığanlığ (08b/15), râhatlığı (9a/17), tapmaqlık (10/11), helâklüğe (10a/18), girmeklügi (10a/24), rüsvâyılığı (10b/14), ħarañluğu (10b/19), ‘acızlığı (11a/04), za‘îflüğe (11a/07), yiğitlügin (11a/07), pîrlüğe (11a/07), selâmetlik (11a/10), dirilikden (11b/08), ħoparmaqlığı (12b/09), ħanmaqlığı (13a/12), ħutmaqlığüñ (13a/19), peygambarlığıñ (14a/21), cazuluğdur (14a/23), ħopmaqlığüñuza (14b/04), münâfıklıkdur (14b/21), dervişliğile (15b/10), koñşulığına (16a/07), aqlığı (17a/03), zıştlükde (18a/11), şayrılığı (19a/25), ululuğı (20b/16), ħızlığıla (23a/06), kündligidür (23b/08), yalancılığı (24a/01), pâdişâhlik (25a/03), tekebbürlük (27a/06), ħelâllik (30b/19), beglügile (31b/04), nâyiblügile (31b/04), ħâdılığıla (31b/04), subaşılığıla (31b/04), issilügi (35a/12), bolluğ (35a/20), kehlilikden (36a/14), ħayâsuzluğından (36b/06), birlemeklik (37a/15), ıraqlığı (38b/16), zîrekligi (38b/21), ey(ü)lük (39b/01), ħoşlığıyla (39b/04), ziyânkârlık (39b/24), pîrlik (40b/12), fâriğlüğüyla (42a/18), ħarlığıla (44a/03), yaħınlığın (45a/07), ma‘büdlüğe (47a/13), degirmiligi (48a/23).

-lu, -lü

İşleklik derecesi işletme eklerine yakın olan bu ek, sıfat olarak kullanılan vasıf isimleri yapar. Bu ekle kurulan isimler, özelliğini belirttikleri nesnelere dayandıkları isimlerin karşıladığı nesnelere mevcut bulunduğunu veya vasfını belirttikleri nesnelere dayandığı isimlerin karşıladıkları nesneye bağlı olduğunu ifade ederler.

kanatludur (188b/07), görklü (188b/19), çapağlı (189b/01), tuzlu (190b/02), tatlusından (190b/03), gözlüdür (192a/02), dürlü (192b/02), şerlusi (192b/15), gizli (193b/12), ta'nlu (01b/23), bağı (02b/15), gizlüce (05a/09), yoğlu (08b/12), aşşılı (11b/10), ziyānlu (11b/10), kuvvetlüdür (13b/13), nūrlu (14a/10), görklüdür (16b/18), adlu (20a/02), şevāblu (20b/10), hürmetlü (25a/05), atlu (30a/08), bağı (30a/13), yirli (33a/10), kōrkulu (41a/15), hağlı (42b/10), şükrlü (45b/08), suçlularuñ (47b/11), gövdelü (48b/01)

-rağ, -rek

Çokluk veya daha fazlalık ifade eden karşılaştırma ekidir. Üstünlük bildiren sıfat ve zarflar türetir. Metnimizde yabancı kökenli isimlere de aynı fonksiyonla geldiği görülmektedir.

muñi'rağ (191a/16), yigrek (193b/12), lāyıkrağsın (25a/03), girürek (29b/23), zālimrağ (43a/05).

-suz, -süz

Yokluk bildiren sıfatlar yapan bu ek, *-li*, *-li*, *-lu*, *-li* ekinin olumsuzudur. Bu ek de isimlerden hem sıfat hem de isim olarak kullanılan vasıf isimleri yapar.

zağmetsüz (190b/02), geñsüz (191a/21), gözsüz (191b/19), hisābsuz (193a/19), añsuz(ı)n (194a/06), çāresüz (02b/12), tevbesüz (03a/17), eksüksüz (03b/15), dilsüzlere (04b/17), añsuzda (09a/10), gümānsuz (09a/22), cansuz (15a/16), 'ağılsuz (17a/23), menfa'atsuz (23a/12), hürmetsüz (25a/07), hayāsuzluğundan (36b/06), fā'idesüz (49a/20)

Metnimizde bu ekin birkaç yerde çekim ekinden sonra geldiği örneklere rastlanmaktadır:

destürinsuz (24a/13), emrinsüz (44b/23).

1.6.1.1.2. Fiilden İsim Yapan Ekler

-e

İşlek olmayan ve ancak bir iki örnekte görülen bu ek, klişeleşerek sonradan fiilden isim yapan ek durumuna gelmiştir.

çev(i)re (23b/20),

-ecek

içecek (24b/08), yiyecek (24b/07)

-ağ

Eskiden beri işlekliliğini koruyan ve birçok kelimedede görülen bir ektir. Yaptığı isimler, fiilin gösterdiği hareketi çokça yapanı, olanı, yapılanı; o hareketin yapıldığı yeri, aleti; o hareketle yapılan şeyi, hasılı fiilin tesirinde kalan çeşitli nesnelere karşılar:

bıçak (21a/13), yapışak (14a/16)

-er

keser (44b/20)

-gü, -ku

Alet isimleri veya soyut isimler yapar.

sevgüsinden (08b/14), uy(u)ku (09a/15)

-ğuç

talğuçdur (33b/17)

-ğun

Pasif anlamlı sıfatlar yapar.

azğun (15b/18)

-ıcı, -ici

Bir işi sürekli yapan veya beceriklilikle yapan kimseyi bildiren isimler yapar.

azdurıcı (43b/04), bakıcılar (13b/18), esirgeyici (02a/11), inanıcılarıñ (44a/06), incidici (05b/08), kığırıcılara (46b/09), korğudıcı (192a/25), öñürdici (193a/15),

sağlayıcı (44a/24), yaldurucu (14a/10) yaradıcı (45a/13), yazıcı (13b/16), yığıcı (13b/03)

-k, -k, -(u)k, -(ü)k

Çeşitli fonksiyonlarda kullanılmaktadır.

açık (20a/11), açuk (02b/25), artuk (07a/17), ay(ı)ruk (01b/13), bölüğü (25a/11), budak (39a/25), büyükdür (17a/02), çürük (01b/06), dileklerin (28a/19), döşek (40a/12), eksük (09b/03), esrük (28b/15), konuklarına (10b/22), tanuk (24b/22).

-m

Bir iş ve bir işin mahsulünü ifade eden isimler yapar.

adumın (03b/17), içim (08b/11), ölüm (01b/15).

-mağ, -mek

Oldukça işlek bir ektir. Bir hareket ve oluşun soyut ismini yapar.

çıkmak (13b/14), demek (01b/07), dilemegile (46a/22), dirgürmege (12b/18), dögmegile (48b/10), depelenmek (26a/12).

-me

Fiilerden soyut ve somut isimler yapar.

dükenmesi (11a/05), eksilmesi (16b/12).

-miş

yimiş (42b/23), yitmiş (194b/09).

-mur

yağmur (05b/05)

-n

ekinine (05a/05)

-ı, -u

Çeşitli anlamlarda isimler yapar.

koñ(u)şuları (10b/02), toğ(u)ru (02a/01), tolu (16b/21), yazı (38b/23), yazu (35b/21).

1.6.1.2. FİİL YAPIM EKLERİ

Metnimizde kullanılan başlıca fiil yapım ekleri şunlardır:

1.6.1.2.1. İsimden Fiil Yapan Ekler

-a-, -e-

kanadı (11a/19), yarlıgadı (46a/09), uzatdı (19b/18), beñ(i)zemez (10a/01), diledi (46a/14), gözetdi (02b/08).

-el-

yöneldiler (20b/22)

-ar-

başarur (27a/25), şıvaruruz (190a/02), şarardığı (40b/12), kararlı bilür (07b/20), ağarsun (41a/24).

-da-, -de-

aldayıcı (189a/20), aldamasun (189a/20), istedi < iz-de- (02b/13)

-ı-, -u-

kaķısa (28b/06), uzun (37b/15), şaķındılar (47a/08)

-k-

acıķalar (09b/19)

-l-

ķışalmaya (190a/20), ķışalmaķda (07a/21), ķışaldur (37b/16).

-la-, -le-

yalanlarlar (189a/11), girçeklediler (189b/11), işlediler (189b/11), yalanladılar (192a/15), ağaçladı (04a/19), boğazlayalar (17b/17), kapladı (23b/19).

-lan-, -len-

rızķlandurur (189a/05), yaraķlana (193b/14), ĥulklenmegile (02b/02), demürülenüp (02b/20), depelendiler (03a/13), öğütlenmeyüp (05b/12), yimişlenüp (09b/11).

-r-

belürdi (23b/18), kayurmaduñ (24b/13), çağırdı (30b/21)

1.6.1.2.2. Fiilden Fiil Yapan Ekler

Fiilden fiil yapan eklerin çoğu çatı ekleridir.

1.6.1.2.2.1. Ettirgenlik ekleri

-ar-, -er-

gider (189b/04), çıkar (189b/04), koparuruz (03b/09), çıkarup (32b/12), giderüp (45b/05).

-ur-, -ür-

bitüre (189a/06), toğurduğı (190a/19), geçürdi (25a/02).

-ğur-, -gür-

turguruñuz (15a/04), dirgürür (05a/08), irgüre (06a/06).

-t-

işletdi (25b/19), akitduğ (06b/22), uzatmağ (10b/22)

-dur-, -dür-

yağdurur (188b/23), rızıldurur (189a/05), indürüp (189a/05), geydürürsüz (190b/04), kesdürmez (22a/03), yağdurduğ (23b/03), değışdürdiler (47b/03).

1.6.1.2.2.2. Edilgenlik Ekleri

-l-

gösterilüp (189b/17), virilen (12a/12), yaradıldığına (12b/05), yazılır (13a/04), and içilmez (13a/21), kaçılmış (13b/11), indürilür (14a/19), döndürildi (14b/07), şorılsa (15a/04), dinile (15a/06), nuğkı tutılup (15a/08), kırıldılup (18b/08), düzilmiş (20a/12), dilleri dutılup (20b/02), yidilmese (23b/09), atıldı (24b/07), sürilmişlerden (36b/01), mühlet virilmişlerden (36b/11), götürilmiş (48b/08).

-n-

olınur (190a/09), çalınmağı (18b/13), olınısar (26a/23), bulunmadı (27a/12), tağyır olınmaz (01b/18).

1.6.1.2.2.3. Dönüştürme Ekleri

-n-

görüne (188b/09), bezenmiş (189b/01), uzanmaya (190a/20), toka (190b/24), görünür (12b/04), incindük (27b/05), yığılılar (28a/20), şakınmış (28a/23), sebep idinmiş (27b/25), inanacağı (44a/06), şakındılar (47a/08), tutunduğları (47a/14), sevinürler (45a/06).

-l-

dirilüp (94a/01), inildi (26a/03), açıldı (04b/20), ayrılıñ (10a/07), kırtılmış (46a/23).

1.6.1.2.2.4. İşteşlik Eki

-ş-

söyleşürler (09a/06), alışmadın (09a/06), şataşup (10a/04), şorişalar (15a/10), şorişalar (17a/08), çağrışup (27a/11), bağışup (30b/06).

1.6.2. İSİM ÇEKİMİ

1.6.2.1. Çokluk Eki

Metinde kullanılan çokluk eki *-lar, -ler*'dir. Ekin önceki dönemlerde kullanımı ile bugünkü kullanımından farklı bir durumu yoktur.

te'şirlerinden (190b/16), menâzillerinden (190b/19), şanemleriyle (191a/05), âdem oğlanları (191a/09), hizmetkârları (191a/12), eylüklerin (191a/25), eylükler (191b/05), kıllara (191b/15), 'amellere (191b/15), mühlikeler (191b/23), hisâbları (192a/09), tağlar (192b/02), 'acâyibler (192b/04), kitâbları (193a/05), kıllarınıñ (193a/07), ümmetlerden (193a/10), ovalarda (193a/25), zâlimleri (194a/03), bilezükler (194a/14), ğaybları (194b/17), adlarından (01b/10), buyruğları (01b/16), ziyânkârlardandur (02b/18), ğayrlardan (02b/25), a'vânları (04a/15), putları (04b/04), ilâhlarına (04b/05), gönüller (05b/02), bağırsağları (06a/14), kıranları (06b/11), 'alâmetlerinden (06b/16), bînarlar (06b/21), yimişlerden (06b/22), ni'metlerden (06b/24), gemilerdür (08a/02), barmağlarından (08a/19), baylara (08b/11), mâllarında (08b/13), resüllerinden (09a/21), köşkler (09b/21), tahtlar (09b/21), yaşduğlara (09b/23), ğazinedârına (10a/21), müşriklerden (10b/04), ağaçlardan (12b/11), ğardaşlar

(17a/13), ‘imāretlerine (17a/14), şularından (18a/20), kāfirlerden (18b/15).

İncelediğimiz metinde, zamirlerin çoğullarında zaman zaman zamir *n*'sinin kullanılmadığını görmekteyiz:

bulardan (02a/17), şuları (14b/24)

1.6.2.2. İyelik Ekleri

Teklik 1. şahıs: İyelik 1. teklik eki, metnin orijinalinde harekelenmiş örneklerden hareketle yuvarlak ünlülü olarak *-m*, *-(u)m*, *-(ü)m* şeklinde okunmuştur. **bk. 1.5.5.1.2.**

şerrümden (189b/03), yükümden (191a/22), itmeklüğüm (192a/19), Çalabum (192b/16), celālüm (02a/22), kudretüm (04b/25), kavmum (06a/19), qarındaşum (11a/22), ‘izzüm (11b/06), Resūluma (11b/06), mededüm (15a/25), qarīnüm (17a/11), katumda (17a/25), ‘illetüm (19a/23), helālumsın (19b/10), üzerüme (19b/10), ellerümüñ (19b/20), Rabbum (20b/10), oğlancuğum (21b/08), gönlegümi (21b/25).

Teklik 2. şahıs: İkinci kişi teklik şekli de yine ünlüleri görebildiğimiz yazılışlardan hareketle *-ñ*, *-(u)ñ*, *-(ü)ñ* şeklinde yuvarlak ünlülü okunmuştur. **bk. 1.5.5.2.**

tākatuñ (188b/09), şerrüñden (189b/02), gönlüñde (189b/04), nefsuñi (189b/19), Rabbuñ (191a/05), hasenātluñdan (191b/01), dīnuñi (191b/08), kayuñi (191b/09), da‘vetüñi (192a/05), menzīlüñe (03b/03), kavmuñ (03b/08), kavmuña (04a/02), aşhābuña (04b/08), tarafuñdan (04b/14), putluña (05a/01), atañ, dedeñ (06a/03), bilüñde (10b/13), rızquñdur (12a/13), sözüñi (14a/20), māluñi (17a/18), hācetüñ (17a/25), iğvāña (07b/12), neñdür (19b/11).

Teklik 3. şahıs: 3. şahıs teklik iyelik eki, metnin tamamında ünlüsüyle yazılmış olduğu için tereddüt edilmeden *-i*, *-i*, *-si*, *-si* şeklinde düz ünlülü okunmuştur:

mişli (188b/05), ba‘zısı (188b/07), şüreti (188b/09), muşallāsına (188b/10), ‘aklı (188b/12), gögsi (188b/13), başına (188b/13), ‘azametinden (188b/17), ma‘nāsı (188b/18), tākatı (188b/24), gönline (189a/23), gözleri (189b/01), hizbinden (189b/08), şāhibini (190a/09), dilegidür (190a/19), fazlından (190b/10), ikisi (190b/20), çekürdeginüñ (190b/23), arasında (190b/23), fi‘li (191a/10), da‘vācısı (191a/20), qaradaşlarına (191b/04), qorqusı (192b/09), āşikāresinden (193b/12), hālī (193a/13), harīrlere (194a/15), kavlı (01b/09), adlarından (01b/10), buyruqları (01b/16), çoğınuñ

(02a/24), yönini (03a/09), birin (03b/04), şāhınıñ (04a/15), a‘vānları (04a/15), bağırsaqları (06a/14), ‘alāmetlerinden (06b/16), müstaķarrında (07a/18), қараñusu (07b/19), barmaқlarından (08a/19), sevgüsini (08b/14), ҳazinedārına (10a/21), du‘āsını (18b/20).

Sadece bir örnekte 3. şahıs iyelik eki *-y-* kaynaştırma harfiyle bağlanmıştır:

şuyı (190b/01)

Metnimizde üç örnekte, teklik üçüncü şahıs iyelik ekinin vav (و) harfiyle yani *-u, -ü* ile yazıldığını görmekteyiz:

oğluna (191a/24), boyunı (11a/07), oğlunu (21a/18).

Şeddeli Arapça kelimelere gelen teklik üçüncü şahıs iyelik ekinden önce, şeddeli olan harfte bir değişiklik meydana gelmez:

müstaķarrı (07b/05), şaffına (13a/15), ҳakkıyıçun (13a/17).

Çokluk 1. şahıs: İyelik 1. çokluk şahıs eki, metnin orijinalinde ünlüleri açıkça gösterilmiş örneklerden hareketle *-muz, -müz, -(u)muz, -(ü)müz* şeklinde yuvarlak ünlülü olarak okunmuştur. **bk. 1.5.5.2.**

kıldığumuz (192b/23), rızāmuz (192b/24), ḥabībümüz (193a/11), ‘azābumuzdan (194b/13), ilāhumuz (04b/17), ecrümüz (05b/17), elümüzden (10b/10), sünnetümüz (11a/06), resūlumuzdur (11a/14), қudretümüz (11b/17), қuvvetümüz (11b/17), emrümüz (11b/17), ‘azābumuzdan (12a/05), ‘azābumuz (15a/12), dūkelümüz (15a/13), ḥaberümüz (15a/16), қulağumuz (15a/17), şağumuzdan (15b/06), suçumuz (15b/19), mu‘āmelemüz (16a/02), ‘uқūbetümüzile (18b/08), milkümüzde (20a/03), emrümüze (20b/22), muḥabbetümüz (22a/14).

Çokluk birinci şahıs iyelik eki, çokluk ekinden sonra geldiğinde yardımcı ünlüsü düz ünlüyle yazılmıştır. İki örnekte isim, çokluk eki almadığı halde, iyelik ekinin yardımcı ünlüsünün düz olduğu görülmektedir.

resūllarımız (189a/12), қullarımızdan (193a/11), қullarımız (193a/12), қullarımıza (194a/13), atalarımız, dedelerimiz (14b/01), peyğambarlarımızı (15a/04), ‘amellerimiz (15b/02), қullarımızdandır (19a/07), üzerimize (05b/02), birimizüñ (25b/25).

Çokluk 2. şahıs: Metnimizde çokluk ikinci şahıs iyeliğin kendi ünlüsü daima yuvarlak ünlülü olarak gösterilmiş olup yardımcı ünlü için yine yuvarlak ünlünün yazıldığı örneklerden yayarlanarak ekin *-ñuz*, *-ñüz*, *-(u)ñuz*, *-(ü)ñüz* şeklinde okunduğu tespit edilmiştir. **bk. 1.5.5.2.**

göñlüñüze (189a/21), düşmenüñüzdür (189b/05), arañuzda (190b/04), ni‘metüñüz (190b/11), Rabbuñuz (190b/21), hālīkuñuzdur (190b/21), du‘āñuzı (190b/25), hācetüñüz (191a/01), ‘ibādetüñüzden (191a/02), ma‘būduñuz (191a/03), küllüñüz (191a/09), yiriñüze (191a/15), saçuñuz (194b/10), saķaluñuz (194b/11), sözüñüzi (194b/12), ķademüñüz (03b/22), meşelüñüz (04a/25), ilāhuñuz (04b/16), nesneñüz (04b/23), ittifāķuñuz (05a/11), hīsābuñuz (05b/03), şomluģuñuz (05b/10), rücu‘uñuz (06a/01), hāyvānlaruñuza (07a/06), İleyüñüzdeki (08a/11), arduñuzda (08a/15), gözüñüzile (09a/24), düşmenüñüzdür (10a/14), ‘amelüñüze (13a/01), Rabbuñuz (13b/04), mededüñüz (15a/25), ölümüñüz (18a/16), anañuz (20a/07), elüñüzile (20a/23).

Çokluk ikinci şahıs iyelik eki, çokluk ekinden sonra geldiğinde yardımcı ünlüsü düz ünlüyle yazılmıştır:

şanemleriñüzüñ (195a/05), tekzībleriñüz (189a/08), ‘avratlarıñuza (190b/04), atalarıñuz (08b/20), yirleriñüz (12b/25).

Bu ekin çokluk eki almayan iki isme düz ünlüyle ulandığı örnekler tespit etmek de mümkündür:

birinüze (13a/01), birbirinüze (15a/07), üzerinüze (41a/07).

Çokluk 3. şahıs: Teklik üçüncü şahıs gibi çokluk üçüncü şahıs için kullanılan iyelik ekleride metnimizde daima ünlüyle gösterildiği için tereddütsüz *-ları*, *-leri* şeklinde düz ünlülü olarak okunmuştur:

renkleri (192b/03), ef‘āllarına (189a/13), murādları (192b/25), ecrlerini (193a/02), mertebelerini (193a/02), tönları (194a/14), elleri (02b/15), boyunlarına (02b/15), yüzleri (84a/03), elleri (84a/05), çeñelerinüñ (02b/20), pādīşāhlarına (04b/06), yağlarıdur (06b/24), ecelleri (08a/08), māllarında (08b/13), bedenlerinden (09b/18), ķarınları (09b/19), aģızlarına (10b/05), öñlerinde (14a/20), sinlelerinden (14b/06), resūllarınüñ (14a/08), ulularına (15a/10), şollarından (15b/07), ardlarından (15b/08),

‘âdetleri (17a/05), serverleri (17a/08), nazarları(18a/05), qarınları (18a/14), ‘âkıbetleri (18b/04), puthânelerine (20a/11), dilleri (20b/02).

1.6.2.3. Hâl Ekleri

1.6.2.3.1. İlgi Hâli (Genitif)

Genitif eki, metnimizde ünlü olarak vav (و) harfinin kullanıldığı yazımlardan anlaşıldığı üzere, ünlü ile biten kelimelerde *-nuñ, -nüñ*; ünsüzle biten kelimelerde *-uñ, üñ*’dür. **bk. 1.5.5.2.** Eski Türkçe döneminde düzlük-yuvarlaklık uyumuna tabi olan bu ekin metnimizde sadece yuvarlak ünlülü şekilleri kullanılmıştır.

kimsenüñ (188b/25), deñizlerüñ (190b/02), anuñ (191a/13), kimsenüñ (191a/21), yoluñ (192a/02), İsrâfilüñ (188b/15), kâfirüñ (191a/04), geçenlerüñ (192a/17), ‘âlimüñ (192b/17), bizüm (192b/23), ayruğuñ (193b/22), sizüñ (194b/12), şanemleriñüzüñ (195a/05), resûllaruñ (02a/02), ilerükilerüñ (02b/17), çoğınuñ (02a/24), çeñelerinüñ (02b/20), şâhınuñ (04a/15), tenlerüñ (04b/18), benüm (04b/21), ölinüñ (05a/12), şehrüñ (05b/14), putlaruñ (06a/07), birliğinüñ (06b/15), nürinuñ (07b/11), hürmânuñ (07b/13), şûruñ (09a/14), birbirinüñ (10b/03), putlaruñ (12a/08), ölmeklüğüñ (13b/23), ‘arşuñ (13b/25), şamusınuñ (18a/09), zağkûmuñ (18a/14), kavmınuñ (19a/19), ellerümüñ (19b/20)

Metnimizde, ilgi hali anlamının hiçbir ek kullanılmadan sağlandığı örnekler de mevcuttur:

kâfirler sözi (01b/25), mü’min naşibi (02a/25), küfrler zulmetini (03a/06), kademüñüz izleri (03b/22), resûllarımız bulara getürdügi (16b/02), Nemrüd odı (18a/07)

Metnimizde bazı vasıta eki alan çoğul kişi zamirlerinden sonra da genitif ekinin kullanıldığı örnekler bulunmaktadır:

anlaruñıla (04b/14), bularuñıçun (06b/20)

1.6.2.3.2. Yükleme Hâli (Akkuzatif)

Metnimizde genellikle *-ı, -i* ve *-n* olmak üzere iki çeşit akkuzatif eki tespit ettik. Üçüncü teklik ve çokluk şahıs iyelik eklerinden sonra genellikle *-n* akkuzatifi kullanılmıştır.

gökleri (188b/05), yirleri (188b/05), elini (188b/13), bātılı (189a/23), hızbini (189b/08), hazretini (189b/11), kāfirleri (83b/09), bulutları (190a/02), şahibini (190a/09), küllînüzi (190a/15), levnüñüzi (190a/16), beni (190a/17), ādemi (190b/02), rızqları (190b/11), küllisini (190b/21), du‘āñuzu (190b/25), bilini (191a/21), dīñüni (191b/08), mālını (191b/13), haqqı (191b/22), da‘vetüni (192a/05), yağmurları (192b/01), şuları (192b/18), ecrlerini (193a/02), mertebelerini (193a/02), kitābları (193a/05), zālimleri (194a/03), sözüñüzi (194b/12), gaybları (194b/17), şusuzluğı (01b/15), yönini (03a/09), ikisini (04a/15), kıranları (06b/11), sevgüsini (08b/14), peygambarı (10b/22), boyunu (11a/07), süñügi (12a/25), ağacını (18a/08), du‘āsını (18b/20), elin (188b/13), yağmurların (188b/23), muhabbetin (189b/04), yolın (189b/17), ğınāsın (191a/06), ihtiyācın (191a/06), yükin (191a/21), eylüklerin (191a/25), namāzların (191b/12), resüllerin (192a/16), haberlerin (192a/17), kudretin (192b/07), ğayrın (193b/21), ğuşşasın (194a/17), teşvişlerin (194a/18), ‘aksin (02b/25), birin (03b/04), adumın (03b/17), yāreni (04b/11), alalığın (04b/18), ba‘zısın (08b/02), bostancuğın (09a/07), küfrlerin (10b/17), yigitlügin (11a/07), etin (11b/18), südin (11b/18), yūñlerin (11b/18), intikāmın (12a/21), süresin (13a/03), emşālların (14b/24), qardaşın (17a/25), qaziyyesin (17b/01), zahmetlerin (17b/22), zıştlügin (18a/12).

Ünlüyle biten kelimelere akkuzatif eki -y- yardımcı sesi ile bağlanmıştır:

hayāt-ı bākīyi (189a/20), aqçayı (189b/04), giceyi (190b/17), dünyāyı (192b/12), kendüyi (03a/01), qā‘ideyi (03b/15), nesneyi (05a/04),

Ayrıca Eski Türkçede kullanılan -ni,-ni eki³⁰ de arkaik olarak bazı zamirlerde görülmektedir: bunı (189a/06), anı (188b/24), anı (18a/06).

Bazı yalın haldeki kelimeler veya 1. ve 2. şahıs iyelik eki alan kelimeler kendilerinden sonra akkuzatif eki olmadığı halde akkuzatif anlamı taşırlar:

ya‘nī tenzīh idüñ, arılañ ol pādişāh kim dürlü ni‘metleri size ol yaratdı (07a/04-05)

zīrā gönüller döndürici Allāhdur (05b/02).

size icābet idüp bir hācetüñüz bitürür degül (191a/01).

yāhūd biraz siz ‘azābumuz aluñ (15a/12).

bizüm ‘amellerimüz bize gögçek gösterdüñüz (15b/02-03).

Metnimizde bir iki örnekte akkuzatif ekinin datif anlamında kullanıldığı görülmektedir:

Bir kişi bir kimseyi söğse ya urşa, anı döğerler (43b/08).

Anuñıla ehlüñi bir kez ur (34a/24).

1.6.2.3.3. Yaklaşma Hâli (Datif)

Bu dönemde datif eki *-a*, *-e*'dir. Eski Türkçedeki *-ğa*, *-ge*, *-ka*, *-ke* ekinden gelişmiştir. Eski Türkçedeki *-ğa* ekinin izi saña, baña, aña, yaña gibi kullanımlarda devam etmektedir.

aña (188b/11), başına (188b/13), kullarına (189a/01), göñline (189a/23), küfre (189b/08), şirke (189b/08), göge (190a/07), baña (190a/17), içmege (190b/02), vilâyete (190b/10), kimseye (191a/13), birine (191a/14), kardaşlarına (191b/04), şevāba (191b/05), cennete (192a/03), ölümlere (192a/07), anlara (193a/10), hayrlara (193a/13), uçmağa (193a/19), harîrlerine (194a/15), okıyana (01b/03), boyunlarına (02b/15), zindāna (04a/19), habsa (04b/12), putlaruña (05a/01), budağına (07b/13), virmedüğine (08b/08), dervîşe (08b/09), baylara (08b/11), yaşduklara (09b/23), hazinedārına (10a/21), ağızlarına (10b/05), yumurdasına (17a/03), iğvāña (07b/12), sa‘ādete (17b/23).

Datif eki *-a*, *-e* ünlüyle biten bir kelimeye geldiğinde araya *-y-* yardımcı sesini alır:

kendüye (188b/12), serçeye (188b/17), ğayrıya (190b/22), kendüye (194b/22), İntākiyyeye (04a/20), zindāncıya (04a/21), şadağaya (08b/21),

Arapça aslı şeddeli olan ve Türkçe kullanımda ikinci ünsüzü düşen kelimelerde datif eki *-a*, *-e* ile birlikte bu ünsüzün tekrar ortaya çıktığını görüyoruz:

ħakħa (191b/22)

Metnimizde datif ekinin iki örnekte akkuzatif, bir örnekte de instrumental ekinin anlamını verecek şekilde kullanıldığı görülmektedir:

Atadan, dededen uşbunı göre geldük, şunı işlerüz, dimege koyalar. (18b/13-14)

³⁰ A. Von Gabain, *Eski Türkçenin Grameri*, (Çev. Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 64.

Yâ Muhammed, muştıla cennetile dağı benüm rahmetümile ve dîdârumıla şol
kullaruma ki senden Qur'ân işideler, dağı anuñıla 'amel ideler (40a/11-12).

Tâ anlara şol kadar meşgûl oldı ki güneş tolundı (32a/20).

1.6.2.3.4. Bulunma Hâli (Lokatif)

Lokatif eki *-da, -de*'dir. Eski Türkçede ekin *-da, -de, -ta, -te* şekillerinin kullanılmasına karşın metnimizde Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerine bağlı olarak sadece *-da, -de* şekilleri yer almaktadır.

gicede (188b/11), şüretinde (188b/11), maşırıkda (188b/15), üzerindedür (188b/16), gönlünde (189b/04), âhîretde (189b/10), içinde (189b/13), levh-i maḥfûzda (190a/20), yaratmağda (191a/14), altında (191a/21), eşekde (191b/21), ıssıda (192a/01), gölgede (192a/01), sinlede (192a/07), maḥlûkında (192b/06), ovalarda (193a/25), katında (01b/07), Qur'ânda (01b/24), ağaçda (06b/24), müstaḥarrında (07a/18), menâzilinde (07b/05), saltanatında (07b/19), şulbında (07b/24), ḳuruda (08a/01), deñizde (08a/01), mâllarında (08b/13), bazârlarında (09a/05), bilüñde (10b/13), ağaçda (12b/14), maḳâmında (17b/18).

Metnimizde lokatif ekinin, ablatif anlamı taşıdığı örnekler mevcuttur:

Var, tolunduğun yirde toğ! (07b/01)

Arduñuzda geliviren âhîret 'azâbından dağı ḳorḳuñ. (08a/15)

Vaḳtlarda bir gün Dâvud miḥrâbında oturmışdı. (30a/12)

Metnimizde bir örnekte, lokatif ekinin akkuzatif anlamı taşıdığı görülmektedir:

öñinden geldügi budur kim âhîretde inkâr itdürür. (15b/12-13)

Metnimizde üç örnekte, lokatif ekinin datif anlamı taşıdığını görmekteyiz:

Âyetlerinden ḫâ'ata, 'ibâdete rağbet ḳopmasa, va'îdlerinden içinde ḳorḳu düşüp günahlarından yığlınmasa (32a/01)

Ol putı şüretinde çaldı. (43a/24)

Bir nesne def' itmekde mâlik degüller. (44b/18)

1.6.2.3.5. Ayrılma Hâli (Ablatif)

Metnimizde ablatif eki *-dan, -den*'dir. Eski Türkçede *-dın, -din, -tın, -tin* eki ablatif durumu için kullanılıyordu. Ayrıca lokatif eki ablatif manasında da kullanılıyordu.

'azametinden (188b/17), haberlerden (188b/22), yirden (189a/05), gökden (189a/05), yirlerden (189a/05), hızbinden (189b/08), hayırdan, şerden (189b/21), toprağdan (190a/15), nuftesinden (190a/16), te'sirinden (190a/22), denizlerden (190b/01), boğazdan (190b/01), küllisinden (190b/02), acısından (190b/03), fazlından (190b/10), 'ibādetüñüzden (191a/02), aḥvālından (191a/04), yükümden (191a/22), zahmetden (191b/06), ma'āşiden (192a/16), 'uḡūbetinden (192a/19), ḥayvānlardan (192b/05), ümmetlerden (193a/10), hicretten (193a/17), āşikāresinden (193b/12), altundan (194a/14), adlarından (01b/10), şusuzluğdan (01b/15), ölümden (02a/18), ḥayrlardan (02b/25), tarafuñdan (04b/14), ḥaddan (05b/12), 'alāmetlerinden (06b/16), yimişlerden (06b/22), ni'metlerden (06b/24), 'azābdan (08a/16), barmağlarından (08a/19), sinleden (09a/16), resūllarından (09a/21), bedenlerinden (09b/18), ḥisābdan (10a/05), müşriklerden (10b/04), elümüzden (10b/10), 'azābumuzdan (12a/05), ağaçlardan (12b/11), balçığdan (14a/16), şağumuzdan (15b/06), işşidan, şovuğdan (17a/04), uçmağdan (17b/05), yönünden (17b/24), ağaçlarından (17b/25), şularından (18a/20), kāfirlerden (18b/15), ḡullarımızdandır (19a/07).

Metnimizde ünlüyle biten bazı örneklerde ablatif eki *-dan, -den*'in kendinden önce *-n-* yardımcı ses olmaksızın kelimeye ulandığı örnekler de mevcuttur:

kendüden (01b/19), (20b/11), kendülerden (03b/11).

1.6.2.3.6. Vasıta Hâli (Instrumental)

Metinde iki türlü instrumental eki kullanılmıştır. Biri *ile* edatı diğeri de *-n* instrumental ekidir. Ancak *-n* eki bu dönemde instrumental fonksiyonundan düşmüş; ancak bazı kalıplaşmış kelimelerde devam etmiştir. İle edatının instrumental görevini üstlendiği ve ekleşerek kendinden önceki kelimeye bitiştiği kullanımlarda bu edatı yarı ekleşmiş olarak kabul edip *-(y)ıla, -(y)ile* şeklinde okuduk. **bk. 1.5.5.4.**

şuyıla (189a/03), zehrevātıla (190a/04), riyā'ıla (190a/10), irādetümile (190a/18), yumşaklığıla (190b/01), yilile (190b/10), anuñıla (190b/10), vechle (191a/11), vaḡtıyıla (191b/12), göziyile (191b/21), nūrıyıla (192a/02), cennetile

(192a/13), kitābıla (192a/17), vaqıtıyla (192b/23), sırrıla (192b/24), şıfatıla (03a/01), kanādıla (03b/05), üçincisiyile (05a/17), taşıla (06a/12), gözünüüzile (09a/24), lafzıyla (10a/11), yimişile (18a/14), küfrile (18a/16), elüñüzile (20a/23), vaqtın (05b/11), añsuzın (09a/03), uğurlayın (14a/08).

Metnimizde bazı örneklerde, özellikle zamirlerde, vasıta hali ekinden önce bir genitif ekinin de kullanıldığı görülmektedir:

şularuñıla (02a/22), anlaruñıla (19a/21).

Eski Türkçede kullanılan *birle* edatı da metnimizde vasıta fonksiyonunda kullanılmıştır.

serzeniş birle (10a/10), ‘azameti birle (13a/21), istihzā birle (101a/21).

1.6.2.3.7. Eşitlik Hâli (Ekvatif)

Eşitlik eki *-ca, -ce, -ça, -çe*'dir. Ayrıca metinde *-layın, -leyin* ekleri de eşitlik manasında kullanılmıştır.

bunca (190b/10), aqça (190b/23), muqtezāsınca (192b/09), öñince (193a/05), za‘îfçe (194a/15), ardınca (01b/12), uşbuncılayın (194b/05), ancılayın (04b/02), bizcileyin (12b/16), şoñınca (08a/03), qadrınca (08b/10), kuvvetince (09b/16), oqumışça (13a/04), sizcileyin (15b/24), boşça (27b/06), gökçe (38b/16).

1.6.2.3.8. Yön Gösterme Hâli (Direktif)

Yön ekleri *-ra, -aru, -erü*'dür.

ilerü (189a/11), yuqaru (02b/09), içerü (04a/22), taşra (03b/24).

1.6.2.4. Soru Eki

Bu metinde geçen soru ekleri *-mi, -mi'*dir. Eski Türkçede sadece yuvarlak şekli olan bu ek, Eski Anadolu Türkçesi örneği olan bizim metnimizde daima düzdür ve ünlüsü daima yazıda gösterilmiştir.

görmez misin (192b/01), virmedük mi (194b/09), degül miyidi (194b/11), mu‘āvenetleri mi (195a/05), yürimezler mi (195b/09), yiter mi (05a/04), ister misiz (05b/16), dīnine mi (05b/24), bilür misin (07a/22), virürler mi (08b/14), virmedüm mi (10a/11), dimedüm mi (10a/13), ‘ömrlerine mi (11a/04), kuvvetlerine mi (11a/04), eyle

mi (11a/05), ŧi'r degül midür (11a/17), geldi mi 811a/21), görmezler mi (11b/16), kâdir degül midür (12b/16), girü mi (14b/01), kabül ider mi (14b/02), sözine mi (16a/21), girçekleyici misin (17a/20), muhâsebe mi (17a/24), sen mi (19b/06), delilüñüz mi (25a/25), neseb mi (25b/05), iverler mi (26a/24), elinde midür (28a/11), kâfirlerüñ midür (28a/15), depeler misin (29a/20), iriŧdi mi (29b/12), beraber mi (31b/17), olanlar gibi mi (31b/20), bilmez miyidüñ (33b/01), girü mi (35b/08), tekebbürlük mi (36a/17), yücelerden mi (36a/18), yirine gelmeye mi (36b/22), yitmez mi (43b/01), ŧeffi' mi (44b/17), kâfirlerden midür (45b/09), mağfîret mi (46a/08), gönderilmedi mi (49a/06).

1.6.3. FİİL ÇEKİMİ

1.6.3.1. Şahıs Ekleri

Metnimizde fiil çekimlerinde kullanılan şahıs ekleri ŧunlardır.

1.6.3.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Teklik 1. şahıs: Metnimizin hiçbir yerinde ünlüsü gösterilmeye bu ek, Eski Anadolu Türkçesi dil özellikleri göz önünde bulundurularak *-am*, *-em* şeklinde yalnızca düz ünlülü olarak okunmuŧtur:

korçaram (191b/03), ŧanuqluđ virürem (05a/10), varıamazam (19a/24), dilemezem (27b/12), bilürem (30b/17), yaraduram (35b/24), dilerem (36a/06), yaradam (36a/06), azduram (36b/16).

Teklik 2. şahıs: Metnimizin birçok yerinde ünlüsü *ye* (ﻱ) harfiyle veya *esre* (.) ile gösterilen bu ek, *-sin*, *-sin* şeklinde düz ünlülü olarak tespit edilmiŧtir:

iŧleyesin (188b/10), göresin (190b/09), iŧdüremezsın (192a/07), beŧâret olasın (192a/13), görmez misin (192b/01), bulımazsın (195b/05), bilürsın (03b/04), göresin (07a/13), issi olursın (12a/16), iŧleyesin 825b/18), dirsın (30a/22), intikâm idisersın (30b/17), yaradur mısın (35b/25), n'idersın (36a/06), amân viresın (36b/08), nazâr kılmaz mısın (39b/09), diyesın (43b/05), kığırasın (44a/19).

Teklik 3. şahıs: Eksizdir. Bazen fiilin kip ekinin üzerine *-dur*, *-dür* kuvvetlendirme ve ihtimal eki getirilmiŧ örnekler de epeyce fazladır.

dimiŧ (193a/15), kılmazmıŧ (194a/04), añılmıŧ (02b/19), erimiŧ (24b/03), dökilmıŧ (24b/03), sebeb idinmiŧ (27b/25), bizenmiŧ (29b/21), zulm itmiŧ (30a/25), ŧutar

(12b/12), şağlar (12b/12), od tutmaz (12b/13), ne olısar (15a/18), iftirā ider (25a/18), ‘uķūbet ider (26b/23), cennete koyar (26b/24), zūlm ider (30b/01), tenzih ider (37b/08), perākende kıılır (42a/15), işledür (43b/12), döner (43b/12), yiter (43b/17), gider (48b/06), ‘azāb-ı şedīd olısar (189b/10), ne olısar (09a/12), yarlıғанısar (31a/14), turgurısar (46b/11).

olacağdur (189a/19), beyān olınmışdur (190a/20), kıılmışdur (190b/18), hükm olınmışdur (01b/16), kör olmışdur (10b/21), gelmişdür (16a/11), pāk olmışdur (16b/10), kāni‘ olmışdur (17a/01), üremişdür (19a/02), gelmişdür (24b/07), sebkat itmişdür (26a/15), şabāh olısar (26b/04), çıkmışdur (35a/14), indürilmişdür (37a/10), maħmūr kıılmışdur (39a/04), ziyāna uğramışdur (39a/06), vācib olmışdur (40a/24).

Çokluk 1. şahıs: Bu ekin okunuşu diğerk eklerde olduğı gibi metnimizde zaman zaman ünlüleriyle gösterilmiş; bazen de ünlüsü belirtilmeden yazılmıştır. Biz bu ekin okunuşunda ünlülü örnekleri ölçüt kabul ettik. Bu bağlamda çokluk 1. çoğul için ünlüleri vav (و) harfiyle gösterilen -uz, -üz (**bk. 1.5.5.2.**); ve ünlüsü harekelerle gösterilen -vuz, -vüz (**bk. 1.5.5.1.2.**) şekillerini tespit ettik.

cezā kıılıruz (194b/06), şıvaruruz (190a/02), iltürüz (190a/03), kadem uravuz (02a/13), virürüz (03a/22), kıomışuz (03b/10), şağlamışuz (03b/23), gönderilmişüz (05a/19), depelerüz (05b/08), helāk idevüz (06b/01), dilersevüz (08a/04), ğarğ idevüz (08a/05), kıoyavuz (08a/07), eydürüz (11a/20), bilevüz (12b/22), dilerüz (13a/12), ölsevüz (14a/25), kıalsavuz (14a/25), tadavuz (15b/22), bırağuruz (20b/03), kıılıruz (22a/11), zühūra getürevüz (22a/15), tırmişuz (26a/01), kıonsavuz (26b/03), okuruz (36a/18), getürürüz (36a/19), dirüz (36a/21), tefsīr itmezüz (36a/21), şıgınuruz (36b/25), bulavuz (37a/24), hāşıl kıılavuz (37a/24), imān getürürüz (41a/12), söylersevüz (43b/17).

Çokluk 2. şahıs: -sız, -süz

bilürsüz (189a/06), yirsüz (190b/03), çıkarursüz (190b/03), isti‘māl idersüz (190b/04), geydürürsüz (190b/04), taleb idesüz (190b/11), taparsüz (190b/22), necāt bulursüz (195a/10), olmazsüz (10a/19), kıoparsüz (14b/04), tadıarsüz (16b/05), cezālanmazsüz (16b/07), dilersüz (19a/16), cevāb viresüz (19a/17), yimezsüz (20a/13), tapar mısüz (20a/23), sefer kıılasüz (23b/05), mütenebbih olmazsüz (23b/08), öğütlenmezsüz (25a/22), azdurursüz (25b/13), işleyesüz (25b/16), söyleyesüz (25b/16), buyurursüz (47b/09).

Metnimizin bir yerinde çokluk ikinci şahıs ekinin -süz şekline rastlanmıştır:

eydürsüz (43b/11)

Metnimizin bir yerinde bu ekin -*suñuz* şeklinde kullanıldığı görülmektedir:

va‘delenüp durursuñuz (10a/23).

Çokluk 3. şahıs: Metnimizde bu ek, tereddüde mahal olmadan düz ünlülü olarak *-lar, -ler* şeklinde kullanılmıştır:

bilürler (192b/07), añlarlar (192b/07), edā iderler (192b/23), virürler (192b/24), dirler (193b/10), ‘ucba düşmeyeler (194a/02), tevbe ideler (194a/04), gireler (194a/14), geyeler (194a/14), yürimezler (195b/09), ‘ibret alalar (195b/09), girçeklemezler (02a/24), götürmezler (02a/25), kabül ideler (03a/20), korqalar (03a/21), yiyeler (06b/18), ekerler, biçerler (06b/23), binerler (08a/01), virürler (08b/14), söyleşürler (09a/06), irişdüreler (10a/03), öğütlenmezler (14a/21), olısarlar (14b/22), su‘āl olınalar (15a/05), mütehayyir kalalar (15a/06), şorişalar (17a/08), tena‘‘um kılalar (17a/09), anlayalar (18b/10), ihtiyār kılurlar (25a/13), kırtılalar (27b/23), çıkarurlar (33b/18), şanurlar (42b/04), korqudurular (43b/01), sevinürler (45a/06), haķir olalar (47a/16), meşgöl olmuşlar (48b/08), okıyalar (49a/06).

Metnimizde, çokluk üçüncü şahsın üzerine *-dur, -dür* kuvvetlendirme ve ihtimal ekinin getirildiği örnekler de mevcuttur:

mālik olmuşlardur (11b/18), diyiserlerdür (191a/02), dimişlerdür (02b/16), gireceklerdür (35a/19).

1.6.3.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Teklik 1. şahıs: *-m*

zann itmezdüm (188b/14), gördüm (189b/01), didüm (189b/02), muhtāc oldum (191b/06), kırtulam (191b/06), talduram (02a/22), geldüm (04a/22), tutam (04b/09), işitsem (04b/14), tapmayam (06a/01), olurısam (06a/06), İmān getürdüm (06a/10), didüm (07a/23), virmedüm (10a/11), şordum (11a/21), indürdüm (11b/07), dilerüm (21a/12), birağurısam (21a/15), boğazlayam (21b/04), mu‘āķib olmayam (21b/23), helāk kıldum (27a/10), okımadum (35b/21), haber virdüm (35b/22), bilmezdüm (35b/23), buyurıldum (39b/10), birleyem (39b/10), emr olındum (39b/12), bildürdüm

(42b/12), işmarladum (44a/06), mandum (44a/07).

Teklik 2. şahıs: -ñ

muñi' olsañ (189b/07), dileriseñ (192a/05), řaduñ (194b/12), diriseñ (04a/10), du'a kılursañ (12a/16), ne kıldıñ (17a/18), dileriseñ (33b/22), cehennemī olduñ (36b/05), ögüt virseñ (40b/14), dökerseñ (41a/25), dökesi olursañ (41b/01), şorsañ (43b/22), şanayduñ (45a/08), yalanladuñ (46b/21), toğurduñ (47b/06), şirk getürecek olursañ (47b/15).

Teklik 3. şahıs için şahıs eki kullanılmamıştır.

diledi (188b/08), didi (188b/09), çıkdı (188b/10), buyurdı (188b/21), yaratdı (190a/15), geldi (190b/08), degürdi (192a/17), ālet idindi (192b/13), muşaddem şutdı (194a/03), sa'ādete irişdüirdi (194a/19), geçdi (194b/10), şaber virmedi mi (194b/11), şaber viridi (09b/08), işledi (10a/19), geldi (10b/09), şapladı (10b/19), oturdı (10b/19), rivāyet olındı (11a/16), getürdi (12a/24), oқudı (13a/25), azdurdı (14b/25), virilse (15a/12), hoş gelmese (28a/21), tesbīh itse (29a/02), dünyāya getürdi (34a/18), bildürmese (38a/23), gelse (43a/06), söğse (43b/08), öldürse (43b/08), içse (43b/09), zaşmet irişse (45b/04).

Çokluk 1. şahıs: -k -k

üründi kıldıķ (193a/11), mühlet virmedük (194b/09), indürdük (195a/08), sedd eyledük (03a/03), řapladuķ (03a/04), gönderdük (04a/08), şuvvetlendürdük (05a/17), göndermedük (06b/02), dirildi virdük (06b/16), yaratduķ (06b/20), bitürdük (06b/21), aķıtduķ (06b/22), döndüreydük (10b/17), gidereydük (10b/17), kör kılaiduķ (10b/20), gözsüz kıldıķ (10b/22), öğretmedük (11a/13), muñi' kıldıķ (11b/20), didük (11b/24), viribidük (15a/04), řaparduķ (15a/14), řurtarduķ (18b/22), řaķladuķ (18b/24), beřāret kıldıķ (20b/15), şayret kıldıķ (20b/18), buyurduķ (20b/19), eyle kıldıķ (22a/21), řenā kıldıķ (22a/23), yardım kıldıķ (22b/15), dölendürdük (22b/19), helāk eyledük (23b/02), yağdurduķ (23b/03), řoduķ (24b/16), işitmedük (27b/21), yarlıgaduķ (31a/05), üründiledük (34b/11), beyān eyledük (41b/22).

Çokluk 2. şahıs: -ñuz, -ñüz

añmaduñuz (194b/10), va'z olunurduñuz (05b/12), uyduñuz (08b/20), uymaduñuz (41b/10), řařd itseñüz (25b/15), olmasañuz (15a/10), ölürseñüz (38a/24),

taparsañuz (39b/15), dönseñüz (46a/10), boğazlarsañuz (34a/19).

Çokluk 3. şahıs: *-lar, -ler*

inkār itdiler (194b/03), kesb eylediler (10b/06), su'āl itdiler (192b/15), öldiler (03a/13), depelendiler (03a/13), te'hīr itdiler (05a/06), işitdiler (05b/22), dileseler (06a/07), geçdiler (06b/04), diseler (08b/03), kesb eylediler (10b/06), aındursalar (14a/21), kāfirler oldılar (14b/24), hizmetkār kıldılar (16a/12), añlamadılar (18b/01), arıtdılar (18b/09), şordılar (19b/06), kazandılar (43a/02), 'acapladılar (27a/18), yalanladılar (28b/04), yapışdılar (47a/08).

1.6.3.2. Basit Çekimli Fiiller

1.6.3.2.1. Bildirme Kipleri (Haber)

1.6.3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman eki asıl itibariyle *-dı, -di'* dir. Ünsüz benzeşmesine tabi değildir. Bu ekin ünlüsü bu döneme ait diğer metinlerde olduğu gibi bizim metnimizde de 1. ve 2. şahıslarda yuvarlak, 3. şahıslarda ise düz olarak okunmuştur.

Teklik 1. şahıs: Metnimizin bir yerinde hareke ile gösterilmiş olan bu ekin yuvarlak ünlüsü, bizim bu eki, devrin teamüllerine de uyduğu için *-dum, -düm* şeklinde yuvarlak olarak okumamızı sağlamıştır. **bk. 1.5.5.1.2.**

zann itmezdüm (188b/14), gördüm (189b/01), didüm (189b/02), muhtāc oldum (191b/06), şordum (11a/21), indürdüm (11b/07), şıgındum (21a/06), bırağdum (21a/15), gördüm (21b/08), hükm olındı (21b/08), geldüm (35b/11), oğımadum (35b/21), haber virdüm (35b/22), yazmadum (35b/21), bilmezdüm (35b/23), gelmedüm (37a/03), buyurıldum (39b/10), bildürdüm (42b/12), işmarladum (44a/06), inandum (44a/07).

Teklik 2. şahıs: Metnimizin pek sık geçmeyen bu ek, dört yerde yuvarlak ünlülü yazıldığı için *-duñ, -düñ* şeklinde yuvarlak olarak okunmuştur. **bk. 1.5.5.2.**

ne kılduñ (17a/18), vefā kılduñ (22a/10), diledüñ (22a/16), haber virdüñ (30b/23), neyledüñ (30b/23), cehennemī olduñ (36b/05), şanayduñ (45a/08), yalanladuñ (46b/21), tekebbürlük kılduñ (46b/22), toğurduñ (47b/06).

Teklik 3. şahıs: Metnimizde ya ye (ﻱ) harfiyle ya da esre ( ) ile daima gösterilmiş olan bu ek *-dı, -di* şeklinde düz ünlülü olarak temayüz etmektedir:

gitti (188b/12), fākat getürmedi (188b/12), kıdı (188b/13), eyitti (189b/01), buyurdi (189b/05), şıgındı (21a/07), gönderdi (21a/13), getürdi (21a/14), emr eyledi (21a/19), buyurdi (21b/04), kıdı (21b/06), teslīm kıldı (21b/15), vaḥy kıldı (21b/16), yapışdı (21b/20), bırakdı (22a/03), kesmedi (22a/04), iki pāre eyledi(22a/05), gönderdi (22b/09), def eyledi (22b/10), gönderdi (23a/05), helāk eyledi (23a/06), işitti (23b/14), belürdi (23b/18), kapladı (23b/19).

Çokluk 1. şahıs: Bu ekin ünlüsü metnimizin hiçbir yerinde açıkça gösterilmemiştir. Biz de Eski Anadolu Türkçesi'nin özelliğine uygun olarak eki *-duḡ*, *-diik* şeklinde yuvarlak ünlülü olarak okumayı uygun bulduk:

didük (22a/09), kılduḡ (22a/11), diledük (22a/17), gönderdük (22a/18), muştıladıḡ (22b/01), kırtarduḡ (22b/13), necāt virdük (22b/14), dölendürdük (22b/19), viribidük (23a/25), kırtarduḡ (23b/01), helāk eyledük (23b/02), yaḡdurduḡ (23b/03).

Çokluk 2. şahıs: Metnimizde bu ekin kendi bünyesindeki ikinci ünlü daima gösterilmiştir. Görülen geçmiş zaman ifade eden kısmının yuvarlaklığına ise birkaç örnekte vav (و) ile yazılmış olması nedeniyle hükmettik ve eki *-duñuz*, *-düñüz* şeklinde yuvarlak olarak okuduk. **bk. 1.5.5.2.**

mübtelā olduñuz (191a/04), añmaduñuz (194b/10), va'z olunurduñuz (05b/12), uyduñuz (08b/20), tapmaduñuz (23b/16), ihtiyāc olduñuz (08b/21), inanmaduñuz (09a/23), gördüñüz (09a/24), girçeklemedüñüz (10a/24), men' eyledüñüz (15a/11), muṭṭali' olduñuz mı (17b/02), bulduñuz (29a/03).

Çokluk 3. şahıs: Teklik üçüncü şahıs ekinde olduğu gibi çokluk 3. şahıs da metnimizin birçok yerinde ya harekeyle ya da ünlüyle açıkça gösterilmiş olup *-dılar*, *-diler* şeklinde düz ünlülüdür:

didiler (188b/19), gitdiler (21a/17), muṭi' oldılar (21b/13), yalanladılar (22b/08), imān getürdiler (22b/13), ḡālib geldiler (22b/16), uymadılar (23b/01), bulmadılar (23b/20), 'ācız kıldılar (23b/20), dirildiler (23b/21), gitdiler (24a/06), şakındılar (49a/25).

1.6.3.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Metnin orijinalinde ne ünlüsü açıkça yazılmış ne de harekeyle gösterilmiştir. Bu nedenle biz bu eki Eski Anadolu Türkçesinin bilinen özelliklerine göre, metinde bunun

zıddını gösterecek bir okunuşa da rastlamadığımız için *-mış*, *-miş* şeklinde sadece düz ünlülü okuduk.

Teklik 1. şahıs: Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Teklik 2. şahıs: *-mışsın*, *-mişsin*

Metnimizde üç yerde kullanılmıştır.

getürmemişsin (20a/01), işler idermişsin (27b/12), komuşsın (04b/13)

Teklik 3. şahıs: *-mış*, *-miş*

bezenmiş (189b/02), münkād kılmışdur (190b/18), dimiş (193a/15), ırāğ kılmazmış (194a/04), yazılmışdur (195b/19), kâsem itmişdür (01b/11), hüküm olunmuşdur (01b/16), gitmişdür (05a/06), göndermişdür (05a/23), varid olmuşdur (13a/20), indürilmişdür (13a/24), buyurmuşdur (13b/10), kaçılmış (13b/11), berkinmişdür (13b/11), gelmişdür (16a/11), pāk olmuşdur (16b/10), indürmişdür (17a/04), çıkmışdur (18a/10), üremişdür (19a/02), secdeye varmışdur (26a/05), yaradılmışdur (26a/06).

Çokluk 1. şahıs: *-mışuz*

Metinde üç yerde kullanılmıştır.

kômüşuz (03b/10), şaklamışuz (03b/23), tûrmüşuz (26a/01).

Çokluk 2. şahıs: *-mişsiz*

Metinde iki yerde kullanılmıştır.

irişmemişsiz (17a/04), döndürmüşsiz (35b/19).

Çokluk 3. şahıs: *-mışlar*, *-mişler*

dimişlerdür (02b/16), da‘vet kılmışlar (04b/13), dimişler (07b/09), mâlik olmuşlardur (11b/18), tölmişlar (24a/04), temşil kılmışlar (42b/22), meşgûl olmuşlar (48b/08).

Metnimizde ayrıca geçmiş zaman anlamı veren, zarf fiil eki *-up*, *-üp* ve ek fiilin idi şeklinin birleşmesinden oluşan *-üpdî* ve *-updurur*, *-üp durur*, *-updur*, *-üpdür* şekilleri de bugünkü *-mıştı*, *-mişti* ekinin görev ve anlamıyla kullanılmıştır.

Uşbu şol cehennemdür ki siz buña girmeklügi dünyâda va‘delenüp durursuñuz (10a/23)

Allāh destürinsuz bu kavmı koyup gidüpdü. (24a/13)

Zirā i'tikād-ı bātilā şöyle serrişte olupdurur ki andan ayrılmak muhāldur.
(41a/23)

leşkerile fülān yire gidüpdür. (30a/07)

1.6.3.2.1.3. Geniş Zaman

Bu kip *-ar, -er, -ur, -ür, -r* ekleriyle kurulur.

Teklik 1. şahıs: Metnimizde bu ekin *-aram, -uram, -ürem, -rem, -urın, -arın, -erin, -rin* şeklinde kullanılan şekilleri tespit edilmiştir. Bu ekin okunuşunda da metnimizin muhtelif yerlerinde görülen ünlülü veya harekeli yazılışların katkısı olmuştur.

severin (188b/10), şıgımurın (189b/03), korqaram (191b/03), tanuqluq virürem (05a/10), dilerem (21a/12), giderin (21a/23), muṭī' oluram (21b/12), dilerin (23a/07), bilürem (30b/17), bilürem (36a/07), 'ibādet kıluram (38b/15).

Teklik 2. şahıs: *-ersin, -ursın, -ürsin, -rsin, -rsin*

tutmuş olursın (189b/07), hizbinden olursın (189b/08), helāk mı idersin (189b/20), 'āṣī olursın (191b/08), bilürsin (03b/04), korqudursın (08b/25), işlersin (10b/11), sevāb issi olursın (12a/16), 'acaplarsın (14a/19), gidersin (21b/02), iltürsin (21b/03), görürsin (21b/09), dilersin (23a/07), dirsın (30a/22), irişdürürsin (32b/22), söylersin (34a/21), n'idersin (36a/06), ölürsin (42b/05), sögersin (43a/20), uğrarsın (43a/24).

Teklik 3. şahıs: *-ar, -er, -ur, -ür, -r*

giçilür (188b/17), yaradur (188b/18), gönderür (188b/23), yağdurur (188b/23), aqar (189b/02), dir (190a/01), tutar saqlar (12b/12), tapar (20a/23), eydür (21a/14), yürür (23a/04), 'aṭālar kıluruz (23a/23), koyar (26b/24).

Çokluk 1. şahıs: *-aruz, -erüz, -uruz, -ürüz, -ruz, -rüz*

şuvaruruz (190a/02), depelerüz (05b/08), dilerüz (13a/12), giderüz (21b/02), kıluruz (22a/11), 'ivażlar iderüz (22a/24), mu'āmele kıluruz (22b/24), tefsir iderüz (36a/22).

Çokluk 2. şahıs: *-arsız, -ersiz, -ursız, -ürsüz, -rsız, -rsız*

bilürsüz (189a/06), çıkarursız (190b/03), isti‘māl idersiz (190b/04), geydürürsüz (190b/04), necât bulursız (195a/10), kıparsız (14b/04), dilersiz (19a/16), taparsız (23a/12), terk idersiz (23a/13), uğrarsız (23b/05), ‘ibret almazsınız (23b/06), mütenebbih olmazsınız (23b/08), azdurursız (25b/13), işlersiz (25b/17), içersiz (37b/25), yük urursız (37b/25), yirsiz (35b/25), kılmış olursız (46a/23), buyurursız (47b/09).

Çokluk 3. şahıs: *-arlar, -erler, -urlar, -ürler, -rlar, -rlar*

yalanlarlar (189a/11), bilürler (192b/07), virürler (192b/24), görürler (07a/14), yürürler (07b/21), söyleşürler (09a/06), ırlarlar (11a/25), yitürürler (14a/09), yaqarlar (14a/09), añarlar (22a/22), añlarlar (22b/24), cem‘ olurlar (23a/04), dirler (24a/14), eydürler (25b/05), sevinürler (45a/06).

Geniş zaman kipinin metnimizde gelecek zaman anlamında kullanıldığı örnekler de bulunmaktadır:

Yâ bizden ilerü geçen atalarımız, dedelerimiz girü mi kıparlar? (14b/01)

Şeyâtinlerüñ azanı ve azduranı dağı od içinde ‘azâbda bile şerik olurlar kıyâmet güninde (16a/01)

Geniş zamanın olumsuzu, metnimizde *-maz, -mez* ekiyle yapılmıştır:

yitmez (188b/24), kırmaz (189b/01), kıqarmaz (190a/07), vâkı‘ olmaz (190a/09), çâre olmaz (191b/03), kırkmaz (192b/06), muhâlefet kılmazlar (192b/07), kıbül olunmaz (194b/12), ziyâde kılmaz (194b/23), arturmaz (194b/24), bulunmaz (194b/25), tebdil bulunmazsın (195b/05), hükmi kıtılmaz (01b/21), ulaşmaz (03b/06), kımazlar (05a/06), yığılmazsañuz (05b/08), kığmaz (07a/19), geçmez (07b/08), virmezüz (08b/08), ‘aklı irmez (08b/16), beñzemez (10a/01), birlemezler (12a/02), and içilmez (13a/21), öğütlenmezler (14a/21), irişdürmezsiniz (15a/07), görmez (19b/13), yimezsiz (20a/13), iltmez (21a/13), gitmezsiniz (21b/03), kesmez (22a/04), dimez (26b/18), irişmez (27a/25), dilemez (27b/12), kılm eylemezler (30b/02), görmezüz (35b/08), imân getürmezsiniz (35b/19), işlemezse (42a/06).

1.6.3.2.1.4. Gelecek Zaman

Metinde gelecek zaman eki *-isar, -iser*’dir. Bu ek Eski Anadolu Türkçesinin

karakteristik eki olup bir yerde harekeli birçok yerde de ünlülü yazıldığından okunuşunda tereddüt bulunmamaktadır.

Teklik 1. şahıs: *-ısarın*

ıoldurısarın (15b/20)

Teklik 2. şahıs: *-ısarısın, -ıisersin*

Metinde iki yerde kullanılmıştır.

rüsvāy olısarısın (10b/13-14), intiḳām idisersin (30b/17).

Teklik 3. şahıs: *-ısar, -ıiser*

bulısar (190a/12), ḳurtarısarıdur (01b/04), nite olısar (191a/05), bıraḡısar (21a/15), şāliḥler bölüğünden olısar (22b/01), gelıser (23b/16), ol olısarıdı (24a/22), ‘azāb olımsar (26a/23), şabāḥ olısarıdur (26b/04), inıser (26b/05), yarlıḡanısar (31a/14), ‘azāb olısarıdur (31b/02), ölıserdür (31b/09), virilıser (31b/16), cezā ḳılısar (38b/01), maḡfıret mi olısar (46a/08), ṭurḡurısar (46b/11), ḳara olısar (47a/02), eṣeri ḳalmasısar (48a/11), götürülıser (48a/11).

Çokluk 1. şahıs: *-ısaruz*

bulısaruz (14b/12)

Çokluk 2. şahıs: *-ısarısız, -ıisersiz*

bulısarısız (06a/02), ṭadısarısız (16b/05), dirilıisersiz (42b/09), ḥuṣūmet idisersiz (42b/09).

Çokluk 3. şahıs: *-ısarlar, -ıiserler*

aşaḡasında olısarlar (14b/22), ḥāzır olısarlar (23a/16), uğrayısarlar (26b/08), diyıserlerdür (191a/02), görıserler (10b/20), ölıserler (42b/05), da‘vā idıserler (42b/10), diyıserler (46b/19).

Ayrıca sıfat fiil eklerinden *-ecek* eki aşağıdaki iki örnekte gelecek zaman eki olarak kullanılmıştır.

kim bu gün elbetde gümānsuz olacaḡdur (9a/22)

ol ne kim didi, olacaḡdur (189a/19)

1.6.3.2.1.5. Şimdiki Zaman

Bu kip için metnimizin iki yerinde -yor ve bir yerinde de -yorur ekine rastlamaktayız.

kaşd ideyorken (24a/04), götüryorsın (10b/13), ölüyorur (31b/09).

Bunun dışında özellikle geniş zaman kipi eklerinin, şimdiki zaman anlamıyla kullanıldığını görüyoruz.

Ben bu dünyâyı menâmda gördüm ki bir kabîha ‘avratdur, gözleri çapağlı turmaz çapağı açar (189b/01-02)

Korğaram ki ol sen uğraduğña ben dağı uğrayam. (191b/07)

Bil ki sen ‘acaplarsın ki saña gökden vahy indürilür. (14a/19)

Uşbu siz tapduğñuz putlar ne nesnedür kim taparsız? (19a/14-15)

Yarın aña mülâkî olıcağ ne cevâb viresiz ki bu gün anı koyup ayruğa taparsız. (19a/17-18)

Niçün Hâlıkı koyup bu bir cânsuz söylemez ve görmez, işitmez nesneye taparsız (20a/24-25)

N’oldı size kim ol Ba‘la taparsız ki bir aşşısuz menfa‘atsuz putdur? (23a/12)

Şor yâ Muhammed, Mekke ehline kim bular nite kendülere er ihtiyâr kıllurlar ve rabblarına kızlar ihtiyâr iderler? (25a/13-14)

Bu senüñ kavmuñ, kabîleñ senden şikâyet kıllurlar. (27b/11)

1.6.3.2.2. Dilek Kipleri

1.6.3.2.2.1. İstek Kipi

Metnimizde çoğunlukla he (◦) harfiyle, bazen elif (l) harfi bazen de üstün (˘) ile gösterilmiş olan istek eki -a, -e şeklindedir.

Teklik 1. şahıs: -am, -em

kurtulam (191b/06), tolduram (02a/22), üns tutam (04b/09), eglenem (04b/09), tapmayam (06a/01), çıkam (21a/12), yirine getürem (21a/12), boğazlayam (21b/04), mu‘âkıb olmayam (21b/23), kesem (22a/07), yaradam (36a/06), azduram (36b/16).

Teklik 2. şahıs: *-asın, -esin*

işleyesin (188b/10), göresin (190b/09), beşâret olasın (192a/13), kırkudasın (02a/14), bulasın (21b/11), mu‘âkıb olasın (21b/13), bağlayasın (21b/22), boğazlayasın (21b/23), kıyamayasın (21b/24), ‘itâb olunasin (21b/24), iltesin (21b/25), getüresin (23a/07), işleyesin (25b/18), diyesin (25b/19), kığırasın (44a/19), şanasın (45a/09).

Teklik 3. şahıs: *-a, -e*

göndermeye (188b/24), bitüre (189a/06), diye (189a/21), şaklaya (189b/04), yarlıgana (189b/12), kaçd ide (21a/19), mu‘î‘ ola (21a/20), öldüre (21a/24), boğazlaya (21a/24), irişe (21b/12), ulaşa (21b/19), tokınmaya (21b/22), şaklaya (21b/25), unıtmaya (22a/01), diye (22a/07), yalan ola (25b/20).

Çokluk 1. şahıs: *-avuz, -evüz*

kadem uravuz (02a/13), çıkaravuz (08a/07), ğarq itmeyevüz (08a/07), koyavuz (08a/07), tadavuz (15b/22), zühûra getürevüz (22a/15), zâhir kılavuz (22a/17), gönderevüz (23b/13), selâmet olavuz (24a/09), yakınlık bulavuz (37a/24), hâşıl kılavuz (37a/24).

Çokluk 2. şahıs: *-asız, -esiz*

taleb idesiz (190b/11), şükr idesiz (190b/11), cevâb viresiz (19a/17), sefer kılasız (23b/05), söyleyesiz (25b/16), işleyesiz (25b/16), bilesiz (37a/05).

Çokluk 3. şahıs: *-alar, -eler*

aşhâb-ı sa‘îrden olalar (189b/09), rāhat bulalar (194b/04), tırmayalar (04a/05), mutaşarrıf olalar (04a/05), acıklar (09b/19), oturalar (09b/23), añlayalar (12b/01), haber alalar (13b/17), su‘âl olınalar (15a/05), tena‘‘um kıllalar (16b/15), helāk olalar (24a/09), kavm olalar (26b/04), imāna gelmeyeler (26b/04), añalar (26b/13), hamd kıllalar (26b/16), sa‘âdet-i sermede irişeler (26b/16), diyeler, kırtılalar (27b/13), hürmet kıllalar (27b/13), harâc vireler (27b/14), yalanlayalar (28b/08), helāk ideler (28b/09), miñnete uğrayalar (28b/16), yalanlayalar (28b/24), tefekkür kıllalar (31b/24), öğütleneler (31b/25), temettü‘ kıllalar (35a/01), ulu, giçi olmayalar (35a/03), şorışalar (42b/16), da‘vet kıllalar (48b/07), şoralar (49a/05), okıyalar (49a/06).

Metinde istek kipi ekinin gelecek zaman anlamı ifade eden kullanımlarına da

rastlamaktayız:

Yarın aña mülākī olıcağ ne cevāb viresiz? (19a/17)

Ammā tiz ola kim bileler ol küfrlerinin cezāsını bulalar (26a/12)

Anuñ qabrından aña āvaz gelür tā biz anı yarlığayavuz (30b/20)

Bularuñ қазиyyesini ve'n-Necm süresinde inşā'allāhur'rahman beyān kılavuz (45a/10-11).

1.6.3.2.2.2. Şart Kipi

Metnimizde ünlüsünün nasıl okunacağı konusunda tereddüt bulunmayan eklerden biri şart eki *-sa, -se*'dir. Bu kip ekinin ünlüsü de istek kipi eki gibi he (◦) veya elif (◌) harfiyle nadiren de üstünle (◌̇) gösterilmiştir.

Teklik 1. şahıs: *-sam, -sem*

işitsem (04b/14), olurısam (06a/06), bırağurısam (21a/15).

Teklik 2. şahıs: *-sañ -señ*

severseñ (189b/03), muñi' olsañ (189b/07), getürseñ (04b/14), du'ā kıılırısañ (12a/16), dökese olurısañ (41b/01), şorsañ (43b/22), getürecek olursañ (47b/15).

Teklik 3. şahıs: *-sa, -se*

kılsa (192b/12), taleb kılsa (02a/07), dilese (06a/06), dinilse (08a/11), arzuları olsa (10a/01), tıtsa (10a/12), yitse (12a/13), oқısa (13a/03), gelse (13a/05), oқınsa (13a/05), fażileti olmasa (13a/20), şorılsa (15a/04), virilse (15a/12), 'amel itse (23a/22), qabul itmese (23b/09), yidilmese (23b/09), zāhir olsa (24a/01), hoş gelmese (28a/21), kaçısa (28b/06), vāki' olsa (28b/14), tesbīh itse (29a/02), öğütlenmese (32a/01), qopmasa (32a/01), bildürmese (38a/23), in'ām kılsa (38b/06), haber gelse (43a/06), sögse (43b/08), ursa (43b/08), añlasa (45a/05).

Çokluk 1. şahıs: *-savuz, -sevüz*

dilesevüz (10b/16), ölsevüz (14a/25), kılsavuz (14a/25), kınsavuz (26b/03), söylersevüz (43b/17), in'ām kılsavuz (45b/05), taqdir itsevüz (45b/10), dilersevüz (49b/12), arzū idersevüz (49b/12).

Çokluk 2. şahıs: *-sañuz, -señüz*

dilerseñüz (189a/21), olmasañuz (15a/10), kaçd itseñüz (25b/15), ölüreseñüz (38a/24), taparsañuz (39b/15), dönseñüz (46a/10).

Çokluk 3. şahıs: *-salar, -seler*

zāyil olsalar (195a/14), böyle olsalar (03a/21), diseler (08b/03), varsalar (10a/21), añdursalar (14a/21), isteseler (24b/22), yürüseler (33b/01), oqısalara (41a/18), varsalar (49b/01).

1.6.3.2.2.3. Emir Kipi

Şahıslara göre değişik eklerle kurulan bu kipin metnimizdeki örnekleri şunlardır:

Teklik 1. şahıs: *-ayın, -eyin,*

gireyin (04a/21), yidüreyin (04a/22), göreyin (05a/08), tutayın (06a/05), kabül ideyin (21b/17), diyeyin (21b/21), vireyin (23a/07), diyeyin (24b/22), işideyin (30a/18), haber vireyin (32b/23), ideyin (44a/13), tevbe ideyin (46a/16).

Teklik 2. şahıs: *-ğil, -gil* ya da eksiz

-ğil, -gil ekinin sadece pekiştirme görevinde kullanıldığı da düşünölmektedir.

şabr eyle (189a/11), tarlığanma (189a/11), helāk kılmagıl (189b/21), kayurğil (191b/09), oqı (01b/07), recāda olğil (03b/02), kanād idingil (03b/02), terk itmegil (03b/03), gönder (21a/12), işlegil (21b/10), te'hîr kılmagıl (21b/12), ta'cîl it (21b/12), kabül eylegil (21b/18), koyğil (21b/19), tutmagıl (28b/04), öldür (29a/16), korkmagıl (30a/16), hayf eylemegil (30a/17), delâlet eylegil (30a/17), saqın (31a/23), aňgil (34a/04), kâyim olğil (37a/16), şanmagıl (46b/11).

Teklik 3. şahıs: *-sun, -sün*

aldamasun (189a/20), nazār kılsun (11b/07), bırakmasun (12a/20), kırtarsun (15a/21), 'ahd olsun (19b/25), halef kıalsun (20b/13), rahmet olsun (22b/22), mü'minler üzerine olsun (23a/19-20), üzerine olsun (26b/12), milkümde olsun (30a/22), varsun (30b/19), dilesün (30b/19), şād kılmasun (35a/20), bolluq virmesün (35a/20), ağarsun (41a/24), sulţān olsun (48b/09), selām olsun (49b/03).

Çokluk 1. şahıs: *-alum, -elüm*

rızkılanduralum (08b/04), katlanalum (15a/13), katlanmayalum (15a/13),

ıoyalum (16a/21), terk idelüm (16a/21), uyalum (16a/21), ıtulum (16a/25), eyle idelüm (21b/09), yalvaralum (23b/21), görelüm (25b/01), ulu idinelüm (47b/07), ıarc idelüm (47b/08).

Çokluk 2. şahıs: *-ñ, -uñ, -üñ*

bilüñ (189a/18), işleñ (189a/21), ‘ibâdet kıılmañ (190b/22), çoñ (194b/12), seçilüñ (10a/06), diñ (16a/18), ıorıuñ (23a/11), hâzır oluñ (23b/16), eyidüñ (30a/18).

Çokluk 3. şahıs: *-sunlar, -sünler*

küfrân-ı ni‘me olmasunlar (07a/02), şükr itsünler (07a/02), irâğ olsunlar (07a/07), taıdİR kıılsunlar (14a/13), ııksunlar, gitsünler (20a/03), melâmet itsünler (24a/14), hâzır olsunlar (25b/07), ıtadsunlar (35a/12), âgâh olsunlar (37a/20).

1.6.3.2.2.4. Gereklilik Kipi

Bu kip için özel bir ek yoktur. Bu kipi karşıladığı anlam *gerek* kelimesiyle sağlanmıştır.

anı elbetde işlemek gerek. (01b/17)

elbetde andan yığınmaı gerek. (01b/18)

Mü‘min olan gerek kim bunuñ ‘aksin ıtuta. (02b/25)

kendüye naşihat bunu añlamaı gerek (49a/17)

Mü‘min olan gerek kim okuduğı ve işitdüği kıtâba i‘tibâr idüp ve Resüli sözlerini kendüye delil idinüp şimdiden anuñıla ‘amel eyleye. (49a/18-19)

bu âyetde öğüt alup gerek kim kendüyi bu sa‘âdetden irâğ idecek işlerin kese. (49b/14)

1.6.3.3. Birleşik Çekimli Kipler

Birleşik kipli fiil çekimi *i-* fiilinin yardımcıyla yapılır. Üç şekilde kurulmuştur.

1.6.3.3.1. Hikâye Tarzı

Metnimizde geniş zaman, istek kipi, öğrenilen geçmiş zaman, şart kipi ve gelecek zamanın hikâyesi vardır.

rızkılandırurıdı (08b/04), ıorııdurıdı (08b/23), dirlerıdı (08b/24), uvadurıdı

(20a/17), uyurıdı (21a/04), def' olurıdı (21a/09), yaturıdı (21a/10), hisāb (05) olunmazıdı (22b/04-05), öldürürlerıdı (24a/01), melāmet kılıurıdı (24a/13), alurıdı (24a/21), gelürıdı (24b/08), otururıdı (24b/09), kılıurıdı (29a/04), cem' olunurıdı (29a/06), aldururıdı (30b/12), alarıdı (30b/12), yirıdı (30b/13), ierıdı (30b/13), ta'accüb kılıurıdı (32a/20), girü alurıdı (32b/13).

göreydüñ (188b/15), nite olaydı (188b/15), ögütleneyıdı (194b/09), geleydı (195a/25), utaydu (195a/25), öldüreyıdı (02b/11), bir daı ilāh olaydı (08a/09), varaydı (08a/10), döndüreydük (10b/17), gidereydük (10b/17), gidelerıdı (10b/17), kör kılaydu (10b/20), görmeyelerdı (10b/21), almayaydı (10b/25), āatları yiteyıdı (11a/01), men' ideydük (15b/16), işledeydük (15b/18), utaydı (19b/18), şeytāndan olaydı (21a/09), alaydı (22a/02), ināf ideydüñüz (23b/07), anlar olaydı (25b/08), itiyār ideyıdı (37b/07), dervī kılaydı (46a/03), bāy kılaydı (46a/04), destūr virileydı (46b/16), varaydum (46b/17), muı' olaydum (46b/17).

İstek kipi üzerine gelen hikaye tarzı iki örnekte araya -y- kaynatırma almaksızın kurulmutur:

olmayadı (192b/14), almayadı (195b/16).

olmııdı (07b/25), oturmııdı (13b/21), imān getürmıilerıdı (18b/22), virmemiıdı (19b/04), ırmııdı (24a/12), almamııdı (24b/04), eglenmiıdı (24b/04), düzdürmııdı (28b/06), asılmııdı (29b/01), dört itmiıdı (29b/14), göndermııdı (30a/07), oturmııdı (30a/12), ıkarılmııdı (32b/04), musaar olmamııdı (33b/13), kefil olmııdı (34b/17), gelmiilerıdı (41a/05), hāıl olmııdı (46a/11), depelemııdı (46a/14), zinā kılmııdı (46a/14).

beyān kılsaydı (46b/10), ıtsaydı (195b/16), virilseyıdı (25b/08), gelseyıdı (26a/08), dileseyıdı (37b/06).

abrı ol olıсарıdı (24a/22).

1.6.3.3.2. Rivayet Tarzı

Metnimizde sadece geni zamanın olumsuzunun rivayetine bir örnek tespit edilebilmektedir.

ılmazmı (194a/04)

1.6.3.3.3. Şart Tarzı

Metnimizde görülen geçmiş zaman ve geniş zamanın şartı vardır.

alduñısa (20a/03), buyurdıyısı (21a/25), ğāyib oldıyısı (23b/20), incitdiyise (39a/15).

dilerise (188b/18), dileriseñ (192a/05), diriseñ (04a/10), dilerise (05b/04), tutarısam (06a/09), şorarlarısa /19b/11), bırağurısam (21a/15), rāzı olmazlarısa (28a/17), birleyecek olurlarısa (38a/15).

1.6.3.4. Fiil Çekimlerinde Olumsuzluk Şekli

Metinde geçen fiil çekimlerinde tüm zaman ve kiplerde olumsuzluk bildiren ek *-ma, -me'* dir. Olumsuzluk ekleri fiil köküne getirilir, zaman ve şahıs ekleri kendisinden sonra getirilir. Geniş zamanın olumsuzu *-maz, -mez* ekleri ile yapılır. **bk. 1.6.3.2.1.3.**

tarlığanma (189a/11), aldamasun (189a/20), muñı' olmañ (189b/06), çıkarmaz (190a/07), uzanmaya (190a/20), kışalmaya (190a/20), yaramaz (190b/02), 'ibādet kılmañ (190b/22), tarlığanma (192a/15), korqmaz (192b/06), toqınmaya (21b/22), kıyamayasın (21b/24), unitmaya (22a/01), kesdürmez (22a/03), kesmedi (22a/04), kesmez (22a/04), uymadılar (23b/01), 'ibret almazsız (23b/06), mütenebbih olmazsız (23b/08), kabül itmese (23b/09), yidilmese (23b/09), bulmadılar (23b/20), qalmaz (48b/09), hayf olmaya (48b/12), bulunmaya (48b/17), inanmaduq (49a/10), uymaduq (49a/10), inanmaduñuz (49a/15), haqqı qalmaya (49b/23), giriftār kılmaya (50a/01).

1.6.3.5. Fiil Çekimlerinde Soru Şekli

Soru ek *-mi, -mi'* dir. Ekteki ünlü daima düzdür.

görmez misin (192b/01), virmedük mi (194b/09), yürimezler mi (195b/09), yiter mi (05a/04), ister misiz (05b/16), bilür misin (07a/22), virürler mi (08b/14), virmedüm mi (10a/11), dimedüm mi (10a/13), geldi mi (11a/21), görmezler mi (11b/16), kabül ider mi (14b/02), korqmaz mısız? (23a/11), iverler mi (26a/24), depeler misin (29a/20), irişdi mi (29b/12), bilmez miyidüñ (33b/01), yirine gelmeye mi (36b/22), yitmez mi (43b/01), gönderilmedi mi (49a/06).

1.6.4. Ek Fiil (Cevheri Fiil)

Bütün isim ve fiil şekillerinin sonuna gelerek onlardan birleşik fiiller yaptığı için

ana yardımcı fiil, isimleri fiilleştirdiği için de isim fiili diye adlandırılan *i-* fiilidir. Tek başına bir anlam ifade etmez. Bu nedenle *imek* şeklinde kullanılmadığı dibi diğer yapım eklerini de alamaz. Hiçbir fiil veya isim gövdesi meydana getirmez. Yalnız kök olarak belirli çekimlerde ortaya çıkan bu fiil, yanına geldiği isim veya fiille birlikte açık bir anlam kazanır. *i-* fiilinin dört çekim şekli yani dört kipi vardır. Metnimizde bunların örnekleri aşağıdaki gibidir:

1.6.4.1. Geniş Zaman

Teklik 1. şahıs: *-am, -em, -im, -in*

dünyâyın (189b/03), şâ‘ir degülem (11a/24), kavmındanam (24b/20), lâyıkraşın (25a/03), yalan degülin (29b/06), velî degülem, nebî degülem (31a/15), kırkudıcıyın (35b/11), yürüticiñüzem (39a/19).

Teklik 2. şahıs: *-sin, -sin*

kimsin (189b/02), kırkudıcısın (192a/08), üzeresin (02a/02), mürsellerdensin (02a/03), helâlumsın (19b/10), kavmdansın (24b/19), Süleymân degülsin (33a/03), âdem oğlanısın (36b/19), bulardan degülsin (36b/24), fâriğsin (36b/24), tamu ehliindsin (38b/11).

Teklik 3. şahıs: *-dur, -dür*

kanatludur (188b/07), saçdur (188b/19), âvâzdur (188b/19), ‘azîzdür (188b/25), hâkîmdür (189a/01), var mıdur (189a/05), yokdur (189a/07), oldur (189a/07), bizden yañadur (189a/13), hayâlâtıdur (189a/23), ma‘lûmdur (189a/24), ahmaqlıkdur (189a/25), düşmeniñüzdür (189b/05), ancılayındur (190a/05), dâyimdür (190b/20), hamîddür (191a/10), buncılayındur (191a/13), nürdur (191b/24), haqdur (193a/05), münâfıkdur (193a/14), peygambardur (193b/02), Allâhdandur (194a/05), hayrdur (194b/20), bağludur (02b/22), ma‘nâsıdur (05a/15), yağlarıdur (06b/24), südlerdür (06b/24), ‘azâbdur (08a/23), ibtilâdur (08b/13), cevâbıdur (11a/11), resûlumuzdur (11a/14), naşihatdur (11a/15), oddur (14a/11), cazuluqdur (14a/23), ucundandur (16a/08), hamrdur (16b/22), ağaçdur (18a/09), gerekdür (21a/25), müstecâbdur (21b/16), kıllarımızdandur (22b/23), peygambardur (23a/03), ayrukdur (23a/03), zürriyetindendür (23a/05), putdur (23a/12), kızlarıdur (25b/07), berîdür (25b/09), kesbüñüzdür (25b/17), münezzehdür (26a/06), mü‘minlerdür (26a/19), issidür (26b/10),

müteşābihdür (26b/18), girçekdür (27a/03), nedür (30a/18), nesnedür (31b/11), dervişlerdür (31b/15), delildür (33b/05), kuvvetlülerdür (34b/09), köşklerdür (34b/22), muttakileründür (35a/07), cehennemdür (35a/10), nedāmetdür (35b/10).

Çokluk 1. şahıs: *-uz, -üz, -iz*

berāberüz (04b/21), oğlıyuz (21a/03), da‘vācıyuz (30a/16), resüllarıyuz (05a/23), Rabbunuzuz (13b/08).

Çokluk 2. şahıs: *-süz, -süz*

muhtācsüz (191a/09), ādem oğlanısüz (05a/21), degülsüz (05a/21), yalancısüz (05a/22), haṭā içindesüz (08b/20), delilsüz (14b/04), muḥalledsüz (49b/05).

Çokluk 3. şahıs: *-lardur, -lerdür*

şanemlerdür (190b/22), münāfiqlardur (193b/06), şıfatlardur (02b/25), kavmlardur (05b/19), südlerdür (06b/24), yılanlardur (18a/11), kāfirlerdür (22b/07), mü‘minlerdür (26a/19), gāliblerdür (26a/19), müflislerdür, dervişlerdür (31b/15), yalancılardur (25a/18), munṭazırlardur (28b/14), kuvvetlülerdür (34b/09), üründülerdür (34b/14), köşklerdür (34b/22), anlardur (39b/22), sözlerdür (40a/14), ‘ācızlardur (43b/21), ziyānkārlardur (47a/25), şehīdlerdür (48b/03).

1.6.4.2. Görülen Geçmiş Zaman

Teklik 1. şahıs: *i-düm*

ağaç gibi idüm (42b/20), yıl gibi idüm (42b/21), lāyıḳ idüm (45b/06).

Teklik 2. şahıs: *i-düñ*

Metinde örneği yoktur.

Teklik 3. şahıs: *i-di*

artuḳ idi (195b/11), içdüḳi bu idi (01b/22), sebeb-i nüzūlı bu idi (02b/05), şulbında idi (07b/24), ne idi (15a/18), yoḳıdı (15b/17), varıdı (17a/11), şol idi (17b/15), ḫalimidi (20b/16), ‘alimidi (20b/16), ibtilā-yı zāhiridi (22a/14), ulu idi (22b/01), didüḳi ol idi (22b/04), ehli idi (23a/08), ol kavmuñ ‘ādetleri bu idi (24a/01), ağaç varıdı (24b/02), ot varıdı (24b/02), faşihī idi (27a/19), ḡāyet kuvvetlü idi (28b/05), mıḫlar issi idi (28b/05).

Çokluk 1. şahıs: *i-dük*

nesne idük (15a/16), bızardük (15a/18).

Çokluk 2. şahıs: *i-düñüz*

ķavīler idüñüz (15b/03), ġālibler idüñüz (15b/04), ķavm idüñüz (15b/18).

Çokuluk 3. şahıs: *i-diler*

Metinde örneği yoktur.

1.6.4.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Metinde sadece teklik 3.şahıs kullanımı vardır: *i-miş* ile yapılır.

ķadrınca varımışsa (08b/10), añlamak varımışsa (23b/06).

1.6.4.4. Şart Kipi

Teklik 1. şahıs: *i-sem*

Metinde örneği yoktur.

Teklik 2. şahıs: *i-señ*

Metinde örneği yoktur.

Teklik 3. şahıs: *i-se*

yir varısa (190a/03), nirde varısa (191b/25), ģayr ise (25b/17), şerrise (25b/17), ne varısa (28a/15), bularuñ arasında varısa (31b/07), ģürmeti dağı varısa (47b/21), kim varısa (48a/20).

Çokluk 1. şahıs: *i-sek*

Metinde örneği yoktur.

Çokluk 2.şahıs: *i-señüz*

girčekseñüz (25b/02)

Çokluk 3. şahıs: *i-seler*

Metinde örneği yoktur.

Metnimizde, ek fiilin *var* isminden sonra zaman zaman ekleştiği zaman zaman da müstakil bir sözcük olarak yazıldığını görmek mümkündür:

sivri siñegün qadırınca varımışsa (08b/10), añlamaq varımışsa (23b/06), bir Tañrı dañı varımışsa (46a/02), ‘aqluñuz varımışsa (47b/10).

Cevheri fiil *i-*’nin partisipli şekilleri de metnimizde mevcuttur.

ğālib idügin (22a/15), ne idügin (26b/19), Hāq idüğine (28a/07), maqŝūd ne idügin (30b/04), bāñıl idügin (31b/17), harām idüğini (32a/07), ne idügin (33a/12), ne idügin (36a/20), ol idügin (38a/09), cevher idügin (38b/25), var idügin (42b/23).

Metnimizde kalın sıradan kelimelerden sonra *i-* fiilinin kalın şeklinin kullanıldığı bir örnek de tespit edilebilmektedir:

Hāq idüğından (37a/05)

1.6.4.5. Ek Fiilin Olumsuzu

Ekfiilin olumsuzu *degül* kelimesi ile yapılmaktadır.

necāt bulısar degüller (190a/12), toğurduğı degüldür (190a/19), ikisi berāber degül (190b/01), mālik degüller (190b/23), iŝidür degüller (190b/25), hācetüñüz bitürür degül (191a/01), mazarratı sizden def’ ider degül (191a/01), ‘ibādet ider degüldüñüz (191a/03), duŝhār degüldür (191a/17), götüresi degüldür (191a/20), berāber degül (191b/19), tenākuż degüldür (193a/06), hācet degül (193b/23), harār degül (194a/15), zahmet ulaŝıcaq degül (194a/22), hāŝıl olacaq degül (194a/23), haber virici degül miydi (194b/11), muntazır degüller (195b/04), ayruq vaqtda degül (01b/16), mürsel degülsin (01b/24), qabül olunur degül (02a/05), taŝdīq idecek degüllerdür (03a/13), māñı’ degül (04a/17), muñı’ olacaq degüller (04a/24), vācib degül (05b/02), bañıllıqden degül (08b/10), muntazır degüller (09a/02), eksük olacaq degüldür (09b/03), ŝirk idenlerden degülüz (10b/02), müŝriklerden degülüz (10b/04), ŝi’r degül midür (11a/17), böyle degüldür (11a/24), ŝā’ir degülem (11a/24), lāyıq degüldür (11a/24), mezmüm degüldür (11b/02), dirilik degül (11b/09), qādir degül midür (12b/16), hācet degül (14b/21), ‘alāmet degüldür (14a/23), nesne degüldür (14b/02), buyruğı üzere degüldüñüz (15b/15), delil-i sa’ādet degül (16b/01), bir vaqt gezer degül (16b/14), ölür degülüz (17b/15), maqŝūŝ degül (19a/06), hasta degülidi (19b/04), bırağısar degülem (21a/15), Hāq Te’ālā hazretinüñ taqđirine degül idi (23b/24-25), elüñüzde degül (25b/15), eksük degül (28a/02), gelicek degüldür (28a/24), anlar degül (28b/08), yalan degülin (29b/06), ŝahih degüldür (31a/07), nebı degülem (31a/15), ‘aql degüldür (32a/02), ŝahih degüldür

(33a/10), bulardan degülsin (36b/24), inşâf degüldür (39a/08), ziyânkâr degülem (39b/23), kâbil degüldür (41a/03), muhtelif degül (41a/09), azdurıcı degüldür (43b/04), şirk getürecek degüldür (47b/19),

1.6.5. PARTİSİPLER

Bu ekler, cümlede sıfat veya isim olarak kullanılan geçici hareket isimleri yapar. Metnimizde geçen partisip ekleri şunlardır:

1.6.5.1. -acağ, -ecek

varacak yir (191b/14), tıracaq makâmı (194a/09), def' idecek kadar ola (01b/15), olacaq nesnelere (03a/24), tolinacak menzili (07a/20), ziyân olacak yirlerden (11b/11), varacak yirleriñüz (12b/25), tıracaq ümmetler (13a/17), idecek nesne (14b/02), yiyecek, içecek nesne (24b/07-08), geçecek yirine (33a/25), geçecek yire (33a/25), gelecek görklü makâmı (33b/24), içecek şerbetlerden (34b/25), kifâyet idecek öğüt (40b/11), tağkîr idecek nesne (41a/11), 'özü idecek mecâl (46b/13), irâğ idecek işlerin (49b/14).

1.6.5.2. -an, -en

bu ihsânları işleyen (189a/08), senden ilerü gelen (189a/11), size ni'met viren (190b/11), vücûda getüren (190b/21), mâlik olmayan (190b/24), sinlede yatan ölümler (192a/07), yaradılan halkda (192b/05), 'âşî olanların (192b/08), tevbe kılanları (193a/03), muğteşid olan (193a/14), mağşûdı 'amel olana (193b/23), zîkr olunan (193b/24), gökler içinde olan gaybları (194b/17), anı okıyana (01b/03), helâl olunan (01b/14), mü'min olan (02b/25), anı işleyene (03b/13), ol kâ'ideyi koyana (03b/13), bize vâcib olan (05b/02-03), gelüp çağırana kişi (05b/19), kendüye ol hâşıl olan kerâmetleri (06a/16), 'aklı olan (06a/21), delil olanlardan (07a/10), başkanlar gözüne (07b/14), arduñuza kalan dünyâ (08a/12), delâlet kılan (08a/18), delil olan 'alâmetlerden (08a/19), mâllarında olan fuğarâ hağkîn (08b/13), bu i'tikâdı tutanlara (08b/18), korğudılan gün (09a/16), vâkî' olan (09a/25), hayr 'amel ile varanlar (09b/07), küfrilerile olan 'amelleri (10b/18), okıyanuñ murâdı (11b/02), kâfir olanlarla (11b/06), ni'metleri yaradan (12a/04), yaratmağa kâdir olan (12b/16), namâz kılanlar (13a/18), Qur'ân okıyan (13b/04), müvekkel olan (14b/12), puta tapanlar (15a/14), şoñında kalan (15b/11), saña uyanların (15b/21), şeyâñinleruñ azanı ve azdurana (16a/01), oñan ve

oñduran kişi (16a/07), vaşf olınan (17b/24), başan (18a/11), ta'alluş olan(19b/02), anı uvadan (19b/07), dönen (44b/02), dönmeyen (44b/02), ölmeyenlerüñ (44b/05), tevbe idenlere (46a/10), öldüren (46a/14), indürilen (46b/05), ilerü geçen (47b/14), virilen (48a/01), işidenler (48a/16), gidenleri (48b/23), geçen (49b/22).

1.6.5.3. -ası, -esi

götüresi degüldür (191a/20), dükenmesi olmaya (11a/05), dükenmesi yok (35a/06), dökesi olursañ (41b/01), süküt itmeyesi olursañ (44a/11).

1.6.5.4. -duş, -dük

yaradur didügi (188b/18), Hıaş Te'ālā va'de kılduğı (189a/18), İmāna gelmedüğinden (189b/20), ne işledüklerin bilür (189b/22), öldükden řoñra (190a/03), toğurduğı (190a/19), yaratduğumuz (190a/25), gördüğüñ (191b/01), istedüğüñ (191b/02), uğraduđuña (191b/03), gördüğüñ (191b/06), korřutduđuñ (191b/10), gördügi (191b/20), işitdügiyile (192a/06), yalanladuğına (192a/15), indürdügi (193a/05), fetř olduğdan řoñra (193a/17), kāmēt getürdügin (193b/15), 'ibādet kılduđuñuz (195a/03), ma'būd tütündükleriniñ (195a/07), elden geldügi kadar (01b/05), didügi (01b/17), and içdügi (01b/22), esirgedüğinden (02a/11), 'ācız kıldığlarından (02b/14), girdügin (04a/20), tūrduđları yirde (06b/04), tölündüğüñ yirde (07b/01), yaradılduğı (07b/11), şarardügin (07b/13), virmedüğine (08b/08), şalınduğıdır (09a/04), sinlede yatduğları (09a/17), viribidügi (09a/21), ma'būd tütüdükləriniñ (11a/08), oşuduğı (11a/12), ma'būd tütündükleri (12a/05), zann itdükleri (12a/07), tıpdükleri putlarıñ (12a/08), seni yalanladuğları (12a/19) 'adāvet kılduđlarıñ (12a/20), yaradılduğına (12b/05), toğduğı (13b/07), atıldığı (13b/23), kōmaduđları andan ötürüdü (13b/16), şaber şıpdükleridir (14a/08), girü kōpdükleriñ (14b/07), yardımlařmaduđuñuz (15a/08), tıpdüğüñuzdan (15a/16), mübtelā olduğları (16a/17), şaber virdükden (17b/01), yidükleri zařķūmuñ (18a/16), müsteřaķ olduğları (18a/24), korşutduğları şaberlere (18b/06), öldüğinden (19a/03), tütüldüğünden (19b/24), buyurduğı (21a/12), beni boğazladığdan řoñra (21b/25), İlyās didükleri (23a/03), şuruduğına (24b/14), korřutduđuñ (26a/25), irişdügi (26b/20), İmāna gelmedükleri (27a/05), yalanladuđlarıñdan (27a/11), başarmadığı (27b/17), bu didükleri (28a/01), seni yalanladuğlarına (28b/03), utandığundan (31a/11), öldüğüñuzden (37a/06), didükleri nesneden (37b/09), dīn idindüklerine (38a/14),

gizledüğünden (38a/24), ayrıldığına (39a/17), oturduğu (40a/14), dökildiği (40b/13), tekzib itdiklerine (41b/12), şanmadıkları yirden (41b/14), didüginleyin (43b/10), ol tapdukları (43b/21), yitdiği (44a/13), aıldadığına (45a/06), ummadıkları nesne (45a/21), işledükleri yaramaz ‘amellerüñ (45a/25), istihzāya alduklarınıñ (45b/01), dirdükleri māl (45b/17), işledükleri (45b/19), irişdüginleyin (45b/21), gördükleri (47b/06), virdükleri (48b/21), işledüklerini (48b/21), gözler görmediği (49b/08), kulaqlar işitmediği (49b/09), gönüllerden geçmediği (49b/09), gördükleri (49b/09).

1.6.5.5. -maz, -mez

görmez eyledi (02b/12), yaramaz, haķır, ĥor şıfatlardur (02b/24), yaramaz kâ‘ide (03b/14), bilmeze urup (04b/16), yaramaz fi‘lünüzden (05b/11), dükenmez belālara (06a/24), muılaķ yaramazdur (11a/25), yaramaz ve bātil sözler ola (11b/01), söylemez ve görmez, işitmez nesneye (20a/24-25), yaramaz maķāmdur (35a/23), yaramaz sözlerdür (40a/14), āĥiri bulunmaz muĥkem ‘azāb (44a/15), yaramaz ‘amellerüñ (45a/25), yaramaz ef‘āllaruñ (45b/19), yaramaz işlerden (49a/24).

1.6.5.6. -muş, -miş

gönli mührlenmiş kişi (41a/25), vāķi‘ olmuş gibidür (42b/07), atılmış ağaç (42b/20), ölmüş, kırumuş yir (190a/02), anadan toğmuş gözsüz kişi (04b/19), hidāyet bulmuş kıavmlardur (05b/18), ölmüş yirleri (06b/16), kırumuş ince budığına (07b/13), bezenmiş taıtlar (09b/21), çürümüş süñükleri (12b/05), kıanmışıla (13a/12), kıaķılmış gibi göge berkinmişdür (13b/11), kıaynamış cehennem şularından (18a/20), ĥacet olmuş yire (21a/17), kıorķudulmuş kıavm (26b/04), helāk olunmuş çeridür (28a/24), zīnetile bizenmiş (29b/21), yaradılmış nesnedür (31b/11), ölmüş ođlanuñ (33a/19), yaradılmış ne varısa (35b/15), uyuşmuş kıana (38a/03).

1.6.6. GERUNDİUMLAR

Fiillerin zarf şeklini yapan eklerdir. Metnimizde geçen gerundium ekleri şunlardır.

1.6.6.1. -a, -e

göre geldüğümüz (16a/25), göre geldük (18b/14), göre mi tırurlarıdı (25a/15), çıķa geldi (30a/12), men‘ ide bile (188b/24), yara yara (190b/09), yite bile (190b/24),

yürüye bilür (42b/24).

1.6.6.2. -(y)ı, -(y)i, -(y)u, -(y)ü

ıyoyu virür (190a/02), yiyinildi vir (191a/22), kılu vir (35b/01), isteyü gitdi (02b/07), ıuru gelüp (02b/07), ıarardı bilür (07b/20), uyanu geldi (21a/06), ıuru gelüp (21a/13), ıuru gelüp (24b/18), uyanı geldi (29a/17), düşü virmez (191b/25), yiyinildi vir (191a/22), kılı vire (193a/02), dirildi virdük (06b/16), ııkarı virdük (06b/25), yaradı virene (06b/25), kılu virdük (07a/12), geliviren (08a/15), depreni bile (24b/04), idi virem (26b/08), ıoyu virür (44b/09), diyü (44b/13).

1.6.6.3. -ıcaık, -ıcek

‘ākıbet dönüp gelicek yirleri (189a/13), ıraıdan baıkıcaık (192b/04), zaımet ulaıkcaık (194a/22), ıopıcaık ıanmııla ıopa (13a/11), ben varıcaık anda hāzır bulam (17a/20), Yarın aña mülākı olıcaık ne cevāb viresiz (19a/17), ol putı sıyıcaık aña Şordılar (19b/06), hācete varıcaık yüzügin ııkarup bir cāriyeye ıımarlarıdı (32b/12-13), ıııkıcaık girü alurıdı (32b/13), ol uymayıcaık aña ‘azāb ideler (38a/23), Őoıra ayılıcaık, bile ki ne ziyāna uğramııdur (39a/06), sinleden ıopıcaık daıı beıāret kılurlar (40a/08), oııyıcaık Allāhdan ıorıan ıullaruñ (41a/16), Şamu ‘azābına uğrayıcaık (49a/20).

1.6.6.4. -ınca, -ınce

tā aıııā-yı menzile iriıince (190b/19-20), ıabı olınca (13a/07), varınca (14a/09), hükmı olmayınca (18a/06), ııcmeyince (24b/17), ölince (31a/11), raıbet itmeyince (37b/05), düzince (44b/20), vaıt yitince (12a/13), virmeyince (12a/14), ııürmeyince (13a/09), ııcmeyince (24b/17).

1.6.6.5. -(i)ken

bu haberi Őöyleıuriken (22a/07), ıaııd ideyoriken (24a/04), ol yaturiken (108a/17), ölmıııiken (09a/13), yoııiken (12a/22), gideriken (19b/08), rüıanılııında iken (07a/13).

Metnimizde beı yerde -(i)ken’in ek Şeklinde deııl de müstakil bir Őözcük olarak yazılmııı olduıunu görüyoruz:

ölmııı iken (05b/19), rüıanılııında iken (07a/13), var iken (30b/05), peyıambarı

iken (31a/12), içinde iken (46a/11).

1.6.6.6. -madın, -medin

evlenmedin (189a/24), tohum saçmadın ekin ummak (189a/24), namāz vakti girmedin (193b/14), da‘vet vakti olmadın (04b/02-03), bilmedin (06a/13), ölmedin (06a/22), da‘ı alışmadın (09a/06), tuymadın (14a/08), utanmadın (36b/06), tohum saçmadın (189a/24), irişmedin (09a/08), geçmedin (20b/07), hicret itmedin (193a/16), tevbe kılmadın (47a/05), yirleri gökleri yaratmadın (01b/11), şapmadın (10a/16).

1.6.6.7. -mazdın öñ, -mezdin öñ, -mazdın öñdin, -mezdin öñdin

buyurılmazdan öñidi (26a/22), gelmezden öñdin (28b/21), kılmazdan öñdin (33b/13), gelmezden öñ (40b/24), olmazdan öñ (41b/19), hükmi olmazdan öñidi (44a/25).

1.6.6.8. -uban, -üben

anlaruñ üzerine hasret yiyüben (189b/20-21), delil oluban (14b/04), nazār-ı rahmet kıluban (34a/15), küfrde bizden muqaddem oluban (35b/01), muhliş oluban (37a/16), ümîd tutuban (41a/18).

1.6.6.9. -up, -üp

Resül hazreti ‘a.m. anı görüp (188b/11), Cebrā’il ‘a.m. gelüp Resül hazretini tutup (188b/12), bir elin gögsi üzere koyup (188b/13), ‘Aklı başına gelüp (188b/13), habs idüp göndermeye (188b/24), göklerden yağmurlar indürüp (189a/05), teselli idüp buyurdu (189a/09), Sen da‘ı şabr eyle kim bularuñ ‘ākıbet dönüp gelicek yirleri bizden yañadur (189a/12-13), Mekke ehline hitāb idüp buyurdu (189a/14), sizi mağrūr kılup (189a/19), gönlüñüze birağup diye ki (189a/21), şeytānı ‘adū tutup (189b/11), ol yiri girü şuyıla dirildüp (190a/03), ölümler da‘ı ba‘ş olunup (190a/04), Eger gelüp anlara yalvarup du‘ā kılasız (190b/25), size icābet idüp (191a/01), aña mütāba‘at kılup (191a/03), bir kimsenüñ kıyāmetde günāhın alup anı esirgeyüp götüresi degüldür (191a/20), helāl harām dimeyüp aldı. (193/09), Çün cennet ehli girüp yirli yirinde muqarrer olalar (194a/16-17), ölüm da‘ı olinmaya, ölüp rāhat bulalar (194b/04), bu yir yüzinde sefer idüp yürimezler mi ki göreler (195b/09), içindekiyile ögütlenüp ‘amele meşgül ola (1b/06), bu bir kavmı ki atalarına resül gelüp korkudıldı (02a/15), nazār idüp

kendüye ‘ibret ala (02a/18), tevbesüz gidüp ol dağı belāya mübtelā ola (03a/17), ölenleri āhiretde girü dirgürüp qoparuruz (03b/09), Allāha döndürüp tazarru‘ kılup secde (05) ideridi (04b/04), ola kim olar dirildüp öldüreler (05a/01), Gelüp bir kez bularuñ üzerine şayha kılup çağırdı (05a/14), taşıla recm idüp depelerüz (05b/09), nevmid olup (21b/06), sen anı yarlıgayup uçmağa koygıl (21b/19), hareket idüp (21b/22),

Bu ek, ünlüyle biten bir kelimeye geldiğinde araya -y- kaynaştırma ünsüzünü alır:

Hağ Te‘ālā helāk itmeyüp te’hîr ider (195b/18), anlaruñ üzerine büriyüp hidāyet yolından anları mahrûm kılduğ (03a/07), Hağğa ‘inād itmeyüp Qur‘ān naşîhatların qabûl idüp (03a/23), ‘aña şekk itmeyüp (03a/24), bu kavmuñ seni girçekleyüp āhirete îmān getürmezlerise (03b/08), Sizüñ ittifākuñuz birdür.” diyüp buları taşıla öldürdiler (05a/11-12), anuñıla öğütlenmeyüp aña şirk getürüp (05b/12), işleyüp hâşıl itdüklerin dağı (06b/23), yalanlar söyleyüp Tañrıdan (21) qorqmağı terk ideler (08a/20-21), Biri yiyüp içdükdən soñra bedenlerinden ol ta‘ām der gibi sızup çıkar (09b/18), bulara anı birleyüp aña şükr ideler (12a/02), anuñıçun rahmet dileyüp (13a/06), diñleyüp haber alalar (13b/17), şovukdan gizleyüp el irişmemişsiz (17a/04), zaqqûm ağaçlarından yiyüp ‘azāba mübtelā olmaq (17b/25).

1.6.7. BİRLEŞİK FİİLER

Birleşik fiiller 3 şekilde yapılmaktadır.

1.6.7.1. Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Fiiller

Metinde kullanılan yardımcı fiiller *eyle-*, *it-*, *kıl-*, *ol-*’dur. Bir ismin yanına bu fiiller gelerek birleşik fiil oluştururlar.

şabr eyle (189a/11), zıkr eyleñ (190a/18), uzun eyler (190b/17), beyān (15) eyledi (192a/15), helāk eyledüm (192a/19), tevbe eyleye (192b/18), def’ eyledi (194a/18), sedd eyledük (03a/04), pāk eyleye (03a/08), terk eyleme (06a/03), şükr eylemezler (06b/25), taleb eyleye (07b/01), qağ’ eylemeye (08b/17), kesb eylediler (10b/06), fikr eyleye (11b/11), var eyleyen (12b/02), defn eylemekde (13a/07), qabz eyleye (13a/10), müyesser eyleye (13a/13), hükm eylese (13b/24), cem’ eyleñ (14b/24), men’ eyledüñüz (15a/11), giriftār eyledi (16a/22), ‘amel eyleye (16a/24), harc eyledi (17a/15), ‘arz eyledi (17a/18), keşf eyledi (17b/06), yardım eyle (18b/19), gark eyledük

(19a/09), fikr eyledi (19a/23), qurbān eyleye (21a/17), qabūl eylegil (21b/18), emr eyledi (21a/19), hūkm eyledi (21b/05), iki pāre eyledi(22a/05), def' eyledi (22b/10), helāk eyledi (23a/06).

zann itmezdüm (188b/14), men' ide bile (188b/24), irsāl idüp (188b/23), habs idüp (188b/24), imsāk ider (188b/25), zıkr idüñ (189a/03), tesellī idüp (189a/09), 'afv ider (189a/22), şarf itmekden (189b/04), imsāk itme (189b/05), da'vet ider (189b/08), taleb itse (190a/05), ref' ider (190a/10), şirk itdiler (190a/10), devr ider (190b/19), tercih itdi (192b/12-13), hāşıl itmez (192b/13), te'hīr itdük (193a/10), hicret itmedin (193a/16), qa' itmeyeler (194a/02), qasem itmişdür (01b/11), redd itmeğiçündür (01b/24), sülük itmiş (02a/05), teveccüh itmediler (03a/05), va'z itdükleri (03a/16), 'inād itmeyüp (03a/23), defn itmege (05a/06), te'hīr itdiler (05a/06), (05b/21), hāşıl itdüklerin (06b/23), gark itmeyevüz (08a/07), fehm itme (11a/25), zann itdükleri (12a/07), izhār itmeğiçün (12b/01), yoğ itdükden (12b/02), qabz itmeye (13a/08), men' itmeğiçün (13a/24), fikr itmedüñüz (15a/25), inkār itdürür (15b/13), muhābbetullāh itmeğiçün (16a/11), ta'cīl it (21b/12), melāmet itsünler (24a/14), zıkr ideyidi (21a/02), qurbān idesin (21a/05), qaşd ide (21a/19), hareket idüp (21b/22), 'ivażlar iderüz (22a/24), terk idersiz (23a/13), inşāf ideydüñüz (23b/07), qaşd ideyoriken (24a/04)

mükāfāt kılavuz (189a/13), va'de kılduğı (189a/18), rivāyet kıılır (189a/25), harām kııldı (88b/15), mütāba'at kıılıp (189b/09), müzeyyen kıılıruz (190a/04), ihtilāf kııldılar (20b/23), teslīm kııldı (21b/15), vaħy kııldı (21b/16), vefā kııldıñ (22a/10), zāhir kıılavuz (22a/17), mu'āmele kıılıruz (22b/24), sefer kıılasız (23b/05), rüzī kıılır (24a/24), mübtelā kıılır (24a/25), tesbīh kıılıcılarından (24b/01), işbāt kıılmasa (24b/22), selām kııldı (24b/24), da'vā kıılır (25a/05), delālet kıılır (25a/07), ihtiyār kıılırlar (25a/13), şābit kıılırlar (25b/05), gümrāh kıılıp (25b/13), naşīb kıılmaya (25b/21), āşikāre kıılmağıçün (25b/24), fā'at kıılıruz (26a/02), rivāyet kıılır (26a/02), işāret kıılır (26a/05), nuşret kıılavuz (26a/16), taqdīr kıılıp (26a/17), tesellī kıılıp (26a/20), va'de kıılıp (26a/25), tenbīh kııldı (26b/15), te'vīl kııldılar (26b/20), şikāyet kıılırlar (27b/11), hürmet kıılalar (27b/13), temyīz kıılmazlar (28a/02), fā'ide kıılmaya (28a/09), yavı kıılıp (28b/15), musaħħar kııldığ (29a/01), muti' kıılmadığ (29a/06), kavī kııldığ (29a/08), muşāħabet kıılırdı (29b/14), namāz kıılırdı (29b/19), nazār kııldı (29b/21), çeribaşı kııldı (30a/09), şehīd kııldılar (30a/10), ibtilā kııldı (30b/08), tazarru' kıılmayınca (31a/13), ikrām kııldığ

(31a/19), tefekkür kıllalar (31b/24), ta‘addı kıllup (32a/06), ‘atā kıllduķ (32a/11), ta‘accüb kıllurıdı (32a/20), sebıl kılldı (32b/06), şadaķa kılldı (33a/04), muķālefet kılla (33b/11).

nite olaydı (188b/15), muķī‘ olmañ (189b/06), tekzīb olındılar (189a/12), muķī‘ olmañ (189b/06), hāşıl olur (190a/07), şāliħ olmaya (190a/08), merdūd olınur (190a/09), ziyāde ola (190b/12), mālİK olmayan (190b/24), muķī‘raķ ola (191a/16), muķtāc oldum (191b/01), ‘āşİ olursın (191b/08), helāk olur (191b/23), müte’ellim olur (192a/01), giriftār olur (192a/04), zālīm oldu (193a/13), muķteşid olan (193a/14), şefī‘ olup (195a/10), zāyil olsalar (195a/14), muķadder olup (195b/18), vāşıl olmaz (02a/04), zāhir ola (02b/03), hāķİr oldu (03a/01), recāda olğıl (03b/02), mülāzım oluñ (03b/22), şağ oldu (04b/20), hāyın olmayavuz (05b/03), nedāmet olur (06b/07), hāzır olırsalar (06b/14), irāğ olsunlar (07a/07), cārİ olur (07b/02), tamām olınca (08a/08), mağrūr olup (08a/13), cem‘ olalar (09a/14), hāzır olınurlar (09b/01), mağrūr olurlar (11a/04), ‘azābda olalar (12a/10), ķabz olınca (13a/07), varid olmışdur (13a/20), delİL oluban (14b/04), azğun olduķ (15b/24), pāk olmışdur (16b/10), eksilmesi olmaya (16b/12), mu‘azzez olup (16b/15), ķāni‘ olmışdur (17a/01), muķtālİ‘ olduñuz (17b/01), vaşf olınan (17b/24), şovuk ola (18a/08), ğarķ olmaķdur (18b/23), ‘ahd olsun (19b/25), meşğul olup (20b/13), muķī‘ oldu (21a/11), nevmİd olup (21b/06), hūkm olındı (21b/08), ‘itāb olunasin (21b/24), cem‘ olurlar (23a/04), hāzır olırsalar (23a/16), mütenebbİh olmazsız (23b/08), hāzır oluñ (23b/16), tİz ola (28a/09), rāzı olmazlarİsa (28a/17), melul olmamağİçun (28b/02), rucū‘ olmaķ (28b/14), sehv ola (29a/17), hālvet olup (29b/15), fāriğ ola (29b/17), muķābil oldılar (30a/10), zann olına (31a/08), mütenebbih olup (31b/03), mutta‘iz olup (32a/05).

1.6.7.2. Tasviri Fiiller

Tasviri fiiller 4 tanedir: Sürerlik, tezlik, yaklaşma ve yeterlik fiilidir.

1.6.7.2.1. Yaklaşma Fiili

Yaklaşma fiili *yaz-* fiili ile yapılır.

Metnimizde örneğİ yoktur.

1.6.7.2.2. Sürerlik Fiilleri

Metnimizde *gel-*, *git-* ve *tur-* fiili ile yapılmıştır.

uru gelüp (02b/07), göre geldgmz (16a/25), göre geldük (18b/14), uyanu geldi (21a/06), uru gelüp (21a/13), uru gelüp (24b/18), göre mi ururlardı (25a/15), uru geldiler (27b/15), uyanı geldi (29a/17), ıa geldi (30a/12), isteyü gitdi (02b/07).

1.6.7.2.3. Tezlik Fiili

Tezlik fiili *vir-* ile yapılmıştır.

oyu virür (190a/01), d virmez (191b/25), yiynildi vir (191a/22), d virmez (191b/25), kılı vire (193a/02), dirildi virdk (06b/16), ıarı virdk (06b/25), yaradı virene (06b/25), kılı virdk (07a/12), geli viren (08a/15), idi virem (26b/08), oyu virr (44b/09).

1.6.7.2.4. Yeterlik Fiili

Yeterlik fiili *bil-* ile yapılmıtır.

men' ide bile (188b/24), yite bile (190b/24), arardı bilr (07b/20), yrye bilr (42b/24), arardı bilr (07b/20), depreni bile (24b/04).

Olumsuz ekli *-ama-*, *-eme-*, *-uma-*, *-me-*, *-ıma-*, *-ime-* kalıbıyla yapılmaktadır.

utamadı (30a/01), iitdremezsın (192a/05), sbit olumayalar (194a/07), tebdl bulımazsın (195b/05), gyib olımaz (195b/12), mada iremez (03b/05), idrk idemezler (18a/05), varıamazam (19a/24), a' idemediler (41a/12), iridrimediler (42b/01), yriyemez (42b/23), idrk idemezler (44b/21), vaf idemediler (48a/08).

1.6.7.3. Anlamca Kaynamı Birleik Fiiller

Metnimizde aslında yardımcı fiil olmayan *al-*, *bul-*, *d-*, *gel-*, *getr-*, *gr-*, *dn-*, *bıra-*, *ut-*, *oın-*, *kes-*, *kal-* gibi fiillerin isimlerle anlamca btnleerek birleik yapı meydana getirdikleri de grlmektedir.

'ibret almazsız (23b/06), gnhın alup (191a/20), 'ibret alalar (195b/09), intim (04) almak (07b/04), aber alalar (13b/17), maaraya alurlar (14a/19-20), elin kuvvetin aldı (19b/19), laıfeye alup (28b/20), elinden aldu (32b/01), naıb alup (37a/08), istihzya aldularını (45b/01), gt alup (49b/14).

nect bulısar (190a/12), istirhat bulur (192a/01), mualif bulındı (192b/14), rat bulalar (194b/04), tedriki bulunmaz (194b/25), tebdl bulımazsın (195b/05),

h alvet bulacak (02b/06),  are bulmadı (02b/10), hid yet bulmazlar (03a/04), Őif  buldu (05b/21), mec l bulmayalar (09a/10).

zulm ta d Őmez (192a/03), ‘ucba d Őmeyeler (194a/02), h atırlarına d Őmeye (09b/141), muv fık d Ődi (11a/21), iğv na d Őurmedi (17b/12),  al lete d Őup (18b/03), ardına d Ődi (21a/21-22), h at ya d Őerler (28a/03), korkuya d Ődi (30a/13), kurtlar d Ődi (34b/03), g nline d ŐmiŐi (45a/14).

‘aklı başına gelup (188b/13), im na gelmeduğinden (189b/20), d ny ya m s lm n gelmekd r (190b/07), zuh ra gele (190b/20), Őev bı g n hdan artuğ gele (193b/10), istiğf ra gele (195a/19), h ayr gelmez (02b/22), yakın geleler (03b/20), Ėazaba gelup (04a/19), hoş geldi (04b/10), İsl ma geldi (05b/20), inŐ fa geleler (06b/08), Ė lib gelup (07b/20), h atırlarına gelmeyeler (09b/13), el m zden ne gelur? (10b/10), yirine gelmez (12a/15), v c da gelur (12b/21), haber gelup (14a/02), s ze gelup (15a/15), hoş gelmeyecek (16b/23), dile geldi (22a/06), beŐ ret gelup (22a/08), zuh ra gelup (22a/17), Ė lib geldiler (22b/16), ıztır ba geldi (24a/07), l zım gelur (25b/19), Ėayrete gelup (27a/21), g zi d Ő geldi (30a/03),  vaz gelur (30b/20), tevbeye gelup (31a/16), ĖuŐŐaya geldi (32a/21), yirine gelmeye mi (36b/22).

t kat geturmedi (188b/12), im n geturdiler (189b/10), v c da geturen (190b/21), iŐl ha geture (191a/11), yirine geturmez (191a/13), k met geturdug n (193b/15), Şirk geturenlere (194b/13), bel  geturd n z (04b/03), d ny ya geturd k (06b/18), zuh ra geture (07b/18), ‘illet geturup (08b/22), h ccetler geturup (14b/14), ‘amele geturmezler (14b/19), Şirk geturmeyup (21b/18), zuh ra geturev z (22a/15), Őal ha geture (41a/23).

Şom g r rleridi (19a/25), Őav b g r rsin (21b/09), raĥatlık g rmez (42a/10).

serçeye d ner (188b/17), h r ma d nmez (01b/13-14), kuşa d ner (03b/04), y nin All ha d ndurup (04b/04), d n m ze d n (06a/02), taşa d ndureyd k (10b/25), maymuna d ndureyd k (11a/02), p rluğe d ndurur z (11a/07), y z d ndur rleridi (16a/19), ağuya d neyidi (18a/17), esr ge d neler (28b/15), y z d ndurmiŐsiz (35b/19), y z d ndure (44a/22).

maĥr m birağmağı un (189a/23-24), g nline birağmak (189a/23), hel kluğe birağdı (10a/18), ĖuŐŐaya birağmasun (12a/20), h atırına birağmaz (12b/06),  al lete birağduğ (15b/24), kur‘a birağdılar (24a/10), Ėurbete birağdı (32b/25), muĥ lefete

bırakmaya (34b/06).

düşmān tut (189b/04), ‘adū tutmuş (189b/07), hidāyet yolın tuta (189b/17), muḳaddem tutup (193b/25), qarār tutdurdı (194a/21), ŧerik tutup (195a/03), ma‘būd tutınduklarınuñ (195a/07), hūkmi tutılmaz (01b/21), ūlfet tutup (02a/12), ‘aksin tuta (02b/25).

menfa‘atı toḳına (190b/24), nazarı toḳınduđından (30a/04), ŧerleri toḳınmaya (33b/19).

maḥrūm ḳaldı (21b/06), muḥalled ḳalalar (194b/04), ‘ācız ḳalduklarından (02b/14), bulardan aŧađa ḳalmayalar (05a/02), eŧerleri ḳalmadı (06b/12), ḫāḳatları ḳalmayaydı (11a/03), müteḫayyir ḳalalar (15a/05-06), mīrāŧ ḳaldı (17a/14), ḫāḳati ḳalmadı (19b/18), mecālī ḳalmadı (19b/19), eŧeri ḳalmamıŧıdı (24b/03-04), müteḫayyir ḳaldı (29b/09).

ūmīd kesdi (21b/01), ŧanusın kesmedi (06a/21), iŧlerin kese (49b/14).

KAYNAKÇA

Aktaş, Yusuf. “Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys-i Semerkandî, (Kehf-Meryem-Tâhâ Sureleri Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, c.1-3, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2005.

Bilgin,Orhan. “*Ferağ Kaydı*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. C.12, s. 354 – 355.

Dalkıran, Hasan. “Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys-i Semerkandî, (Yusuf-Ra'd-İbrahim-Sureleri Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 1996.

Eren, Hasan. *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara, 1999.

Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Basım Yayın, İstanbul, 1997.

Ergin, Muharrem. *Dede Korkut Kitabı II, İndeks-Gramer*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

Ertaylan, İsmail Hikmet. *Türk Edebiyatı Örnekleri VII, Ahmed-i Dâ'î Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, 1952.

Gedik, Şahabettin. “Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys-i Semerkandî, (Furkan-Şuarâ-Neml-Kasas Sureleri Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

Gonca, Sema. *Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys-i Semerkandî. (33b-68b)*. M.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.

Gülsevin, Gürer. *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara, 1997.

Hacıeminoğlu, Necmettin. *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul 1992.

İslam Ansiklopedisi. “*Ebülleys*” maddesi, c.4, s. 90, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

İz, Fahir - Kut, Günay. “Ahmed-i Dâ'î” *Büyük Türk Klasikleri*, c.2, s.109, İstanbul, 1985.

Karadeniz, Mehmet. *Tefsiru'l- Kur'an Ebu'l-Leys Semerkandi*, İstanbul, 1993.

Kut, Günay. “Ahmed-i Dâ'î” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.2, (1988), s. 56-58.

Kütükoğlu Mübahat S., “Mühür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.31, s. 528–531.

Mansuroğlu, Mecdut. “Eski Osmanlıca” *Tarihi Türk Şiveleri*, (Çev. Mehmet Akalın), s.266, Ankara, 1988.

Özkan, Mustafa. *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.

Özkan, Mustafa. *Gülistan Tercümesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

Sami, Şemseddin. *Kamus-ı Türkî*, İstanbul 1989.

Steingass, F. *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Beirut, 1944.

Şahin, Hatice. *Eski Anadolu Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.

Timurtaş, Faruk Kadri. *Eski Türkiye Türkçesi*. İstanbul, 1997.

Timurtaş, Faruk Kadri. “Ahmed-i Dâ’î ve Eserlerinin Türk Dili ve Edebiyatındaki Yeri”, *Türk Dili III*, III/31, 1954, s.426-430.

Topaloğlu, Ahmet. *Kur’an Tercümesi*. İstanbul, 1978.

Türk Dil Kurumu. *Derleme Sözlüğü* c. 1-12, 2. b. Ankara, 1993.

Türk Dil Kurumu. *İmla Kılavuzu*, Ankara, 2006.

Türk Dil Kurumu. *Tarama Sözlüğü* c. 1-8, Ankara, 1963-1977.

Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük*, Ankara, 2005.

Uğursal, Ülviye. “Ahmed-i Dâ’î Tercüme-i Tefsir-i Ebü’l-Leys-i Semerkandî Yunus ve Hûd Sureleri [114b/12-151b/01]” M. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

Yıldırım, Suat *Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, İzmir, 2006.

ÖZ GEÇMİŞ

Kimlik Bilgileri

Adı - Soyadı: Pınar VURSUN

Doğum yeri ve tarihi: İstanbul – 06.11.1975

Eğitim-Öğretim Bilgileri

1993-1997 Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

2005- ... Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrenimi.

Çalışma Hayatı

1998-1999 Erzincan – Nevzat Ayaz Fen Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.

1999-2001 Erzincan – Milliyet Anadolu Öğretmen Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.

2001-2006 İstanbul – Kenan Evren Anadolu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.

2006-... İstanbul – Erkut Soyak Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.

Yabancı Dil

İngilizce

İletişim Bilgileri

Adres: Çakmak M. Mithat Paşa C. Sırt S. No:164/14 Ümraniye-İSTANBUL.

Telefon: 0505 514 83 58

Elmek: pinarvursun@mynet.com

2. METİN

(02) Bi'smillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

(03) الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةَ رُسُلًا أُولِي أُنْجِحَةٍ مَثْنَى (04) وَثَلَاثَ وَرُبَاعَ
يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Ya'nī: «Çok şükür ve (05) sipās ol Allāha kim gökleri ve yirleri yaradıcıdır, yoğiken var idicidür ki anuñ mişli yoğ ve dağı (06) ol muqarreb firiştelere Cebrā'il ve Mīkā'il ve İsrāfil ve 'Azrā'il ve kirāme'l-kātibindür. Buları yir (07) yüzine elçi göndericidür. Olaruñ ba'zısı üç qanatlıdır ve ba'zısı dört qanatlıdır dağı Allāh Te'ālā (08) ziyāde ne dilerise yaradur, qādirdür.» İbni Şihābdan rivāyetdür ki eydür: Resül ḥazreti 'a.m. diledi (09) Cebrā'ile ki kendü şüreti üzere aña görine. Cebrā'il 'a.m. aña didi ki: «Senüñ aña tāqatuñ yitmeye.» Resül (10) ḥazreti 'a.m. didi ki: «Yā Cebrā'il, severin bu işi işleyesin.» Resül 'a.m. muşallāsına çıqdı (11) gicede, ay aydını Cebrā'il kendü şüretinde aña geldi. Resül ḥazreti 'a.m. anı görüp aña (12) ›aña‹ tāqat getürmedi, 'aqlı gitdi. Cebrā'il 'a.m. gelüp Resül ḥazretini tutup kendüye söykeddi (13) bir elin gögsi üzere koyup bir elini yağrını arasında qodı. 'Aqlı başına gelüp didi ki 'a.m.(14) “Subḥānallāh ben zann itmezdim ki bu 'azametlü nesne maḥlūk ola.” Cebrā'il 'a.m. didi ki: “Eger İsrāfil (15) göreydüñ, ḥāl nite olaydı ki ol İsrāfilüñ on iki qanadı var. Bir qanadı maşrıqda (16) bir qanadı mağribde, be-dürüstī 'arş anuñ yağrını üzerindedür. Vaqt olur Allāh Te'ālānuñ (17) 'azametinden şöyle giçilür kim bir küçük serçeye döner tā ki ol 'arşı götürmez; illā Allāh (18) Te'ālānuñ 'azameti.” Pes Allāh Te'ālā dağı ziyāde ne dilerise yaradur, didügi ma'nāsı (19) budur kim ba'zılar didiler kim: “Ol ziyāde yaradur didügi görklü saçdur ve görklü āvāzdur.” (20) Pes Allāh Te'ālā küllī nesne üzerine qādirdür, artuq eksük ne dilerise yaradur.» Ve dağı (21) buyurdu ki:

مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكُ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ

³¹ Kırk beş ayet olup Mekke'de indirilmiştir.

Ya'nî: «Şol haberlerden ki Allāh Te'ālā kılları (23) üzerine irsāl idüp gönderür ya rahmeti yağmurların yağdurur, hiçbir kimsenüñ aña (24) tākātı yitmez ki anı men'ide bile; yāhūd şol rızq kim Allāh Te'ālā habs idüp göndermeye, (25) Allāhdan ğayrı kimsenüñ aña tākātı yitmez kim anı viri bilür³². 'Azīzdür hük-m-i ğālib imsāk [189a/01] ider ve hākīmdür, kıllarına girü irsāl ider, bol rızqını kıllarına virür.» Ve dağı buyurdı ki:

(02) يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّهَ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

(03) لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ

Hak Te'ālā buyurur ki: «İy adem oğlanları, zıkr idüñ ol Allāh (04) Te'ālānuñ ni'metlerini ki sizüñ üzeriñüze in'am kıldı. Hiç ol Allāhdan ğayrı bir hālīk dağı (05) var mıdur ki size yirden, gökden rızqlandırur, bu yire göklerden yağmurlar indürüp yirlerden (06) dāneler ve yimişler bitüre? Hāqīkat bunı bilürsiz ki Allāhdan ğayrı hālīk yok ve rızq virmekde (07) dağı andan artuq rezzāk yok, hālīk-ı mutlak ve rezzāk Hāk oldur, andan ğayrı kimse yokdur, size (08) bu ihsānları işleyen oldur. Siz anı bilürken bu tekzībleriñüz kıandan çün bilürsiz hālīk-ı (09) mutlak oldur.» Ve dağı Resül hāzretine 'a.m. tesellī idüp buyurdı ki:

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ رَسُولٌ مِّن قَبْلِكَ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ

Ya'nî Hāk Te'ālā buyurur ki: «Yā Muhammed! (11) Ol kavmuñ zaħmetlerine şabr eyle, tarlığanma, egerçi bular seni yalanlarlar. Taħkīk senden ilerü gelen (12) resüllerimiz tekzīb olındılar, şabr eylediler. Sen dağı şabr eyle kim bularuñ 'ākıbet dönüp (13) gelicek yirleri bizden yañadur. Biz anlaruñ ef'āllarına göre mükāfāt kılavuz.» Dağı dönüp (14) girü ol Mekke ehline hıtab idüp buyurdı ki:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ (15) فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ إِنَّ الشَّيْطَانَ

لَكُمْ عَدُوٌّ (16) فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ الَّذِينَ كَفَرُوا (17) لَهُمْ

عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ (18) كَبِيرٌ

³² Metnimizde "viridi bilür" ويردي بيلور şeklinde geçen fiil, Nuruosmaniye Kütüphanesindeki 139 numaralı nüshada "vire bilür" ويره بيلور şeklindedir. Manaca bu fiil metne daha uygun olduğundan, gerundium eki olarak metnimizdeki ye (ي) harfini tercih etsek de fiili, sözkonusu nüshadaki gibi okumayı uygun bulduk.

Ya'nî: «Yâ Mekke ehli kâfirler, haqîkat bilüñ ki Hâk Te'âlâ va'de kılduğı (19) ba's haqdur, ol ne kim didi, olacağdur. Bu dünyâ hayâtı sizi mağrür kılup hayât-ı (20) bâkıyi terk itmeñ, ol aldayıcı şeytân sizi Allâh Te'âlânuñ rahmetiyile ve keremiyile aldamasun (21) ki göñlüñüze bırağup diye ki: “Ne dilerseñüz işleñ, be-dürüstî Allâh Te'âlâ ğafürdur, (22) her ulu günâhları yarlığar ve ğiçi günâhları ‘afv ider.” Bu küllinüñ şeytânüñ bâtıl (23) hayâlâtıdır ki bâtılı ehl-i batıllarıñ göñline bırağmak, âhîret sa'âdetinden mağrüm (24) kıomağıçun. Zîrâ bu ma'lümdür evlenmedin oğul ummağ, toğum şaçmadın ekin ummağ (25) ğâyet ağmağlığdır.» Ebü Bekr Cürçânî rivâyet kılur 'Alâ'üddîn bin Ziyâddan rağimehümallâh [189b/01] ki ol eyitdi: “Ben bu dünyâyı menâmda gördüm ki bir kıabîha 'avratdur, gözleri çapağlu tırmaz (02) çapađı³³ ağar; ammâ üzerinde envâ' zînetlerle bezenmiş. Didüm ki, sen kimsin, senüñ şerrüñden Allâha (03) şığınurın. Ol didi ki, ben bu dünyâyın, eğer sen anı seversen ki Allâh Te'âlâ seni benüm şerrümden (04) şağlaya, sen ağçayı dışmân tut, göñlüñde muhabbetin gider, çıkar; haq yolına şarf itmekden (05) anı imsâk itme.» Ve dağı Hâk Te'âlâ bu âyetde buyurdi ki: «Tağkığ şeytân sizüñ dışmenüñüzdür, (06) siz dağı anı dışmen tutuñ, anuñ emrine muđî' olmañ, Allâh emrine muđî' oluñ; zîrâ kıaçan (07) sen Allâha muđî' olsañ, ğirçek şeytânı 'adü tıtmış olursın ve eğer aña muđî' olsañ (08) anuñ hizbinden olursın. Ol hod dâyim da'vet ider hizbini küfre ve şirke tâ anuñıla olur, (09) aşhâb-ı sa'irden olalar ki şeytâna mütâba'at kılup Hâkka inkâr kıldılar, anlara (10) âhîretde 'azâb-ı şedîd olısar ve anlar ki aña muğâlefet kılup Allâha îmân getürdiler ve (11) Resül hağretini ğirçeklediler ve ğörklü 'ameller işlediler; şeytânı 'adü tıutup Rağmânı dost (12) tıtdılar, anlara dünyâda mağfîret var ki günâhları yarlığana ve âhîretde ulu mertebeler var (13) cennet içinde ve dağı buyurdi ki:

أَقْمَنَ زَيْنًا لَهُ سُوءَ عَمَلِهِ قَرَأَهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ (14) يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ
عَلَيْهِمْ حَسْرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ (15) عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ

Ya'nî Hâk Te'âlâ buyurur ki: «Şol kimse ki anuñ kıabîh 'ameli aña hoş (16) gösterile, ol kıabâhat üzere kıala, aña beñzer ki 'amel-i kıabîh aña tezyîn olınmaya, aña ol (17) kerîh-i gümrâh gösterilüp hidâyet yolın tıta, ol aña beñzemez. Be-dürüstî Allâh

³³ Metinde چپاقر şeklinde son seste re (ر) harfiyle yazılan bu kelime, anlam açısından uygun olduğundan, Nuruosmaniye Kütüphanesindeki 139 numaralı nüshada olduğu gibi ye (ي)'li okunmuştur.

Te‘ālā (18) »be-dürüstī« kimi tarīḳ-i dīninden dilerise gümrāh kıılır, ḥabāset-i bāḥnından ötürü ve kimi dilerise (19) tarīḳ-i hidāyete ve dīn-i İslāma delālet kıılır, şafā-yı bāḥnından ötürü ve sen nefsuñi (20) anlaruñ ĩmāna gelmedüğinden ötürü helāk mı idersin? Sen anlaruñ üzerine ḥasret (21) yiyüben nefsuñi helāk kıılmağılı ki taḥḳıḳ Allāh Te‘ālā anlaruñ ḥayrdan, şerden ne (22) işledüklerin bilür, girü anlara mücāzāt kıılır.» Bundan şoñra girü kendü in‘āmından (23) ḥaber virüp buyurdı:

وَاللّٰهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَّاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فُسْفَنَاهُ إِلَى (24) بَلَدٍ مَّيَّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ
النُّشُورُ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ (25) جَمِيعًا لِيَهِيَ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ
وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ [190a/01] لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يَبُورُ

Ya‘nī Allāh Te‘ālā dir ki: «Bu yılleri ḳoyu virür (02) daḥı bulutları ḳoyu virürüz, ol bulutları yağmurlarıla şuvaruruz. Ḳanda ölmüş, ḳurumış (03) yir varısa aña iltürüz, öldükden şoñra ol yiri girü şuyıla dirildüp envā‘ (04) otlar bitürüp zehrevātıla müzeyyen kıılıruz. Ölümünden şoñra ölüler daḥı ba‘ş olunup girü (05) ḳopmaḳ ancılayındur.» Ve daḥı buyurdı ki: «Her kimse ki ‘izzet taleb itse, Allāh Te‘ālāya ‘ibādet (06) kıılmağıla taleb itsün ki cemī‘ ‘izzet Allāh Te‘ālānuñdur, ol Allāh Te‘ālā ḥazretine şu‘ūd (07) ider kelime-i tevḥīd ve daḥı görklü sözler ki ḳavla ḥāşıl olur ve anı çıkarmaz göge; illā (08) görklü ‘ameller çıkarur. Ammā ḳaçan ki söz görklü ola, ‘amel şāliḥ olmaya, ol daḥı redd olunup (09) ol ‘amelile bile merdūd olunur, maḥall-i ḳabūl vāḳi‘ olmaz ve daḥı ol ‘amel şāliḥdür ki şāḥibini (10) Allāh Te‘ālā ḳatında ref‘ ider ve daḥı olar kim Allāha şirk itdiler yāḥūd ‘ameli riyā‘ıla kııldılar, (11) anlara āḥiretde ‘azablar vardur, anlaruñ şirki ve fışkı anlara helākliktür. Ebedī necāt (12) bulısar degüller.» Ve daḥı Ḥaḳ Te‘ālā buyurdı ki:

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ (13) ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَرْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ
وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ (14) مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

Ya‘nī: «Sizüñ (15) aşluñuz ve atañuz ki Ādemdür, Allāh Te‘ālā anı topraḳdan yaratdı ve sizüñ küllüñüzi anuñ (16) nuḥfesinden yaratdı, andan sizüñ levnüñüzi envā‘ üzere kııldı; ba‘zıñuz kıızıl (17) ve ba‘zıñuz şaru ve ba‘zıñuz ḳara.» Ve buyurdı ki: «Beni birleñ ve baña ‘ibādet kıluñ, beni zıkr (18) eyleñ, bilüñ ki her nesne benüm

irâdetümile olur tâ şol ‘avrat hāmile olup götürdügi (19) ve müddeti yitüp toğurduğı degüldür; illā Allāh Te‘ālānuñ dilegidür ve dağı hiç kimsenüñ (20) ‘ömri uzanmaya ve kışalmaya; illā bu küllîsi levh-i maḥfūzda beyān olınmışdur. Be-dürüstî (21) Allāh Te‘ālāya kitābsuz bunu ḥıfz idüp şaklamak āsāndur, hiç aña bir müşkil iş (22) yokdur.»
Ve dağı ḳudreti te’şirinden ḥaber virüp buyurđı ki:

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ (23) هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَمَنْ كُلَّ تَاكُلُونَ (24)
لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حَلِيَّةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَآخِرَ (25) لِنَبْتَعُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ

Ya’nî Ḥaḳ Te‘ālā buyurur ki: «Bu yaratduğumuz [190b/01] deñizlerden ikisi berāber degül, birinüñ şuyı görklü, içmekligi āsān, boğazdan yumşaklığıla geğer (02) zahmetsüz ve biri gāyet tuzlu, acı, içmege yaramaz, ādemi helāk ider; ammā deñizlerüñ küllîsinden, (03) acısından, tatlusından tāze balıḳ etin yirsiz ve ol deñizden dağı incüler çıkarursız (04) ve anı arañuzda isti‘māl idersiz ve ‘avratlarıñuza zīnet idüp geydürürsiz. İmdi bu (05) ›bu‹ meşeldür mü’minile kāfirüñ ḥālına. Mü’min ol tatlu deñiz gibidür, maḥzā hep menfa‘atdur. (06) Kāfir ol acı deñiz gibidür ki menfa‘atı yok balığından artuḳ ve dağı içinden ol incü (07) çıḳmaḳ, bilinden dünyāya müsülmān gelmekdür. Nite kim Velid bilinden Ḥālid dünyāya geldi. Resül (08) ḥazretinüñ ‘a.m. ‘alemdarı oldı ve Ebū Cehl bilinden ‘İkrime geldi dağı ḡayrı bularuñ (09) gibi ve dağı göresin ol gemileri ol deñiz içinde yara yara ol şuyı nite urup (10) gelür bir yilile tā ki anuñıla bunca vilāyete ticāret kılasız. Allāh Te‘ālā fazlından ḳılduğı (11) rızḳları taleb idesiz tā ola ki ol size ni‘met viren pādişāha bir şükr idesiz, ni‘metüñüz (12) dağı ziyāde ola.» Ve bundan şoñra dağı buyurđı ki:

يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ (13) النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى
ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ (14) لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ إِنْ تَدْعُوهُمْ (15)
لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ
(16) بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ

Ya’nî: «Ol Allāh Te‘ālānuñ ḳudreti te’şirlerinden biri dağı (17) budur kim giceyi gündüze givirür, uzun eyler ve günü kışşa kıılır ve gündüzi gice›ye‹ givirür, günü

(18) uzun eyler; giceyi kıışsa kılur ve dađı güneşı ādem ođlanlarıçun müsahhar, münkād kılmuşdur, (19) her biri feleginde devr ider, her gice menāzillerinden bir menzile ğurūb ider tā aqşā-yı menzile (20) irişince bu seyrleri üzere ol ikisi dāyimdür tā aña degin ki kıyāmet ğünü zuhūra gele. (21) Uşbu küllisini kudreti eşeri birle vücūda getüren Allāhdur. Sizūñ Rabbuñuz ve hālīkuñuzdur, (22) andan ğayrıya ‘ibādet kılmañ. Şular ki siz Allāhdan ğayrı aña taparsız ki şanemlerdür, olar bir (23) kıtmīre mālīk degüller ki şol ğurmā’ıla çekürdeginūñ arasında aqça şaççuğazdur, degül kim andan (24) ziyāde ola. Şol kıtmīre mālīk olmayan, nite kudreti yite bile ki size menfa‘atı tokına? (25) Eger ğelüp anlara yalvarup du‘ā kılasız, anlar du‘āñuzı işidür degüller. Bir taqdīr ki [191a/01] işide, size icābet idüp bir hācetūñuz bitürür degül ve bir belāyı mażarratı sizden def‘ ider degül, (02) bu küllisiyile yarın kıyāmet ğüninde sizūñ ‘ibādetūñuzden kendüleri berī kılup diyiserlerdür ki: (03) “Siz bize ‘ibādet ider degöldüñüz, bil ki ma‘būduñuz şeytānıdı, aña mütāba‘at kılup bu şirke mübtelā (04) olduñuz.”» Pes Allāh Te‘ālā Resūlına buyurdı ki: «Yā Muĥammed! Hīç saña bu āĥiret aĥvālından ve bu kāfirūñ (05) şanemleriyle kıziyyeleri kıyāmetde nite olısar, hīç Rabbuñ gibi saña ĥaber virici yokdur ki kıavlında (06) rayb ve ğümān yokdur.» Bundan soñra kendūñün ğināsın ve bu maĥlūkuñ ihtiyācın beyān kılup (07) buyurdı ki:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ إِنْ يَشَأْ (08) يُدْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ

Ya‘nī Ĥaq Te‘ālā buyurdı ki: (09) «Yā ādem oğlanları, siz küllüñüz muĥtācsız ol Allāh Te‘ālā kıatındağı rızka dağı menfa‘ata; līkin ol (10) Allāh Te‘ālā ğanīdür sizūñ ‘ibādetūñuzden, ĥamīddür salţanat içinde ve kıamu fi‘li anuñ maĥmūddur, (11) hīçbir maĥlūka anuñ bir vechle ihtiyācı yokdur. Ol işini mu‘āvinsüz işlāĥa getüre, eger (12) emīr, sultān dağı olurısa mādām ki anuñ ĥizmetkārları mu‘āvinleri olmaya ol ‘imāreti (13) yirine getürmez, bākī ĥirfet ehli dağı buncılayındur.» Hemān Allāhdur müstağnī ki kimseye anuñ ihtiyācı (14) yok ne yaratmaĥda ne birine rızk virmekde ne ğayrında. Küllisine kıādir-i mutlākdur, bundan ötürü (15) buyurdı ki: Eger dilerise ol Allāh sizi helāk idüp gidere, yirūñuze bir maĥlūk dağı getüre (16) kıoya ki sizden yığrek ola ve sizden muĥī‘raq ola ki bu nesneyi işlemek Allāha āsāndur; duşĥār (17) degöldür ve dağı buyurdı ki:

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ وَإِن تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ حِمْلِهَا (18) لَا يُحْمَلُ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ
إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا (19) الصَّلَاةَ وَمَنْ تَرَكَا فإِنَّمَا يَتْرَكَا لِنَفْسِهِ وَإِلَى اللَّهِ
الْمَصِيرُ

Ya'nî Hâk Te'âlâ buyurur ki: (20) «Dağı bir kimsenün kıyâmetde günâhın alup anı esirgeyüp götüresi degüldür, illâ meger ki da'vâcıs (21) geñsüz anuñ yükin uralar; illâ bir kimsenün ki günâh yüki bilini bükmiş ola, ağır yük altında (22) qalmış ola dağı bir kimseye yalvara ki: “Uşbu yükümden birezin sen al, baña yüküm yiyildi vir (23) »baña.«” Hiçbir kimse anuñ yükünden alup bir zerre götürmeye, egerçi aña yakın qavm dağı olursa.» (24) Rivâyetdür 'İkrimedden ki eydür: “Yarın kıyâmet güninde ata, oğluna yapışa, diye ki: «İy oğul, (25) ben senün atañum!” Ve eyelüklerin bir bir aña haber vire ki anuñıla kıldı ki andan şoñra diye ki: «İy oğul, [191b/01] bir habbe şevâba muhtâc oldum, senün hasenâtlaruñdan bir habbe şevâb virseñ, ola ki anuñıla ben bu gördüğüñ (02) zañmetden necât bulam.» Oğul aña diye ki: «Yâ ata, istedüğüñ nesne sehdür; lîkin gücüm yitmez ki anı saña (03) virem. Zîrâ qorqaram ki ol sen uğraduğıña ben dağı uğrayam.» Göre oğlından çâre olmaz, kendü (04) atasına, anasına ve qardaşlarına yapışa, bulardan dağı çâre olmayup döne bu kez 'avratına yapışa, (05) diye ki: «Dünyâda ben senün helâluñidum, saña bunuñ gibi eyelükler kıldım, şimdi ben bir habbe şevâba (06) muhtâc oldum ki anuñıla qurtulam uşbu gördüğüñ zañmetden.» Ol dağı diye ki: «Diledüğüñ sehl (07) nesnedür; lîkin virmege tãkat getürmezem, qorqaram ki ol sen uğraduğıña ben dağı uğrayam.» Pes (08) ol biçâre gâfil sen bularuñıçun dünyâda dînüñi elden bırağup Tañrıya 'âşî olursın, (09) saña bulardan çün bir habbe çâre olmaya, var kendü qayuñı qayurgıl kim olar saña muhtâc olalar.” (10) ve dağı Hâk Te'âlâ buyurdu ki: «Yâ Muhammed! Senün inzâruñ qorqutduğıñ şol kimseler qorqar ki (11) anlaruñ Allâha İmâni vardır, ol görmedükleri nesneden qorqup Tañrıçun 'ibâdet (12) iderler ve namâzların vaqtıyıla edâ iderler ve dağı her kimse kim kelime-i tevhiid birle kendü nefsin (13) pãk kıldı ve zekât virmekle hem mālını ve hem nefsin arıtdı, be-dürüstî anuñ fâ'idesi (14) girü kendüye râci'dür, Allâh Te'âlâ andan münezzehdür. Dönüp varacağ yir Allâh hañretidür ki (15) kamu kullara 'amellere göre mücâzât ve mükâfât kıla hayr ve ger şer.» Ve bundan şoñra küfrile İmâni (16) ve kâfirile mü'mini temşîl buyurdu ki:

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ وَلَا (17) الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ وَلَا الظُّلُّ وَلَا الْحَرُورُ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ
وَلَا الْأَمْوَاتُ (18) إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ إِنَّ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ

(19) Ya'nî Haḡ Te'ālā buyurur ki: «Göz«lüy»ile gözsüz nite ki berāber degül, kāfirile mü'min daḡı berāber degül; zīrā (20) kāfirün göñli gözi kördür ki hidāyet yolın görmez, ol ten gözi gördügi i'tibār (21) »i'tibar« olunmaz, ol göz eşekde, şığırda daḡı vardır; ammā mü'min gözlüdür ki göñül göziyile (22) nazar idüp haḡḡı bātıldan seçüp gördi, bātılı terk idüp haḡḡa mütāba'at ḡıldı (23) ve daḡı küfr şol zūlmāt gibidür ki içinde bunca mühlükeler var aña giren helāk olur (24) ve imān nürdür ki nirde olurısa münevver ḡılır, anuñ şāḡibi anuñıla yolında ḡaḡarları (25) ve mühlükeleri nirde varısa añlar, bilür, kendüyi şaḡınup aña düşü virmez ve daḡı [192a/01] gölge ile ıssı nitekim berāber degül zīrā ıssıda nefis müte'ellim olur ve gölgede istirāḡat bulur, ḡāşıl (02) olur. Pes uçmaḡıla ḡamu daḡı berāber degül; zīrā mü'min gözlüdür ki imān nürıyla yoluñ ḡaḡarlarından (03) şaḡınup zūlmāta düşmez, toḡru cennete varur, istirāḡat bulur; ammā kāfir şol gözsüzdür ki zūlmāta (04) düşer ḡaḡarlara vāḡi' olur andan cehenneme irişür, 'azāba giriftār olur.» Ve daḡı Haḡ Te'ālā (05) buyurdı ki: «Dirilerile öliler berāber degül, be-dürüstī yā Muḡammed, bu da'vetüñi kime dileriseñ işitdüremezsın; (06) Allāḡ Te'ālā kime dilerise işitdürür ki işitdügiyile müttā'iz olup haḡḡa icābet ider, bu kāfirler (07) şol sinlede yatan öliler gibidür, sen bu ölilere ne vaḡt işitdüresin? İşitdüremezsın nitekim (08) öliler işitmez »degülsin«. Sen illā bir ḡorḡudıcısın ki bizden ḡaber işitdüresin, sen anı yirine (09) getür, bāḡi ḡisābları bizüm ḡatumuzdadur.» Ve daḡı buyurdı ki:

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا (10) وَنَذِيرًا وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ وَإِن يَكْفُرُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ثُمَّ أَخَذْتُ (12) الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ
كَانَ نَكِيرِ

Ya'nî Haḡ Te'ālā buyurur ki: «Yā Muḡammed! Taḡḡiḡ biz seni gönderdük (13) ḡur'anıla haḡḡı beyān ḡılmaḡıçun, mü'minlere cennetile beşāret olasın ve kāfirlere 'azābıla ḡorḡudıcı (14) olasın. Senden ilerü daḡı ḡiç bir ümmet geçmedi; illā anlara daḡı bir resül gelüp haḡḡı beyān (15) eyledi. Bular seni yalanladuḡına ḡarlıḡanma ki ol bulardan ilerükiler daḡı yalanladılar ol (16) resüllerin ki anlara geldi, ḡā'ata emr idüp

ma‘āşiden nehy ve daħı kendülerden ilerü (17) geçenlerün haberlerin aña degürdi ve daħı bir kitābıla geldi ki haq yolu rüşan ve münevver kılıcıdur. (18) Çün ol kāfirler oları tekzīb idüp muhālefet kıldılar, ben daħı anları ‘uqūbetile tutdum, (19) helāk eyledüm, pes benüm ve anlarun üzerine hālların tağyir itmeklügüm ‘uqūbetinden artuq ne (20) ola?» Bundan şoñra girü kendünün kudretinden haber virüp buyurdi ki:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ (21) أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ
 بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ (23) مُّخْتَلِفٌ
 أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ (24)

Ya‘nī Haq Te‘ālā buyurur ki: «Yā Muhammed! Taḥkīk biz seni gönderdik Qur‘ānıla haqkı (25) beyān kılmagıçun ki mü‘minlere cennetile beşāret olasın ve kāfirlere ‘azābıla qorqudıcı. [192b/01] Görmez misin Allāh Te‘ālā be-dürüstü göklerden bu yağmurları indürüp anuñıla yirden yimişler bitürür, (02) çıkarur dürlü dürlü muhtelif renklerle kimi kıızıl, kimi şaru; kimi tatlu, kimi ekşi ve daħı tağlar (03) yaratdı, ol tağlarda uvacuq yollar yaratdı renkleri muhtelif kimi kıızıl, kimi kara (04) gāyet ve daħı ıraqdan baqıcaq dürlü dürlü ‘acāyibler eşkālār görinür ve daħı yaratdı (05) bu ādemden ve bu ḥayvānlardan renkleri muhtelif biri birine beñzemez. Pes yaradılan ḥalkda (06) taḥkīk qorqmaz Allāh Te‘ālādan; illā şol ki ‘ālimlerdür zīrā ‘ālimler Haq Te‘ālānuñ maḥlūkında (07) fikr idüp anuñ ‘azametin ve kudretin añlarlar, bilürler daħı qorqup muhālefet kılmazlar ve aña (08) ‘āşī olanlarun ‘ikābın ve muḥī‘ olanlarun şevābların añlar, bilürler. Pes ‘ālim oldur ki, (09) anuñ Allāhdan qorqusı ola, ‘ilm muqteżāsınca ‘amel ide ve illā her ‘ālim ki muḥabbet-i dūnyā (10) ola, ‘izzet, maşıb ve māl cem‘ itmek rencine mübtelā olur, ‘ilmün lezzeti anda ref‘ olunur, ‘ilm (11) anuñ üzerine ḥüccet olur, Allāh qatında eḥass-ı nās ve echel-i nās olur. Ol eger cemī‘ (12) ‘ulümü kendüye ḥāşıl daħı kılsa aña i‘tibār yok; çün dūnyāyı āḥiret üzerine terciḥ (13) itdi, ‘ilmin dūnyāya ālet idindi zīrā mücerred ‘ilmile kişi taqarrüb ḥāşıl itmez ve ger olaydı (14) şeytāndan muqarreb kimse olmayadı, çün fi‘li ‘ilme muḥālif bulındı merdūd, maḥrūd (15) olındı. Su‘āl itdiler Resül ḥazretine ‘a.m. ki: “Yā Resūlallāh! Ḥalkun

şerlüsi kimdür?” Didi³⁴ ki: (16) “İy Çalabum! ‘Ālimleri sen yarlığa, zîrā ‘ālimlerden şerlü kimse yoğdur kaçan fesād üzere (17) olalar; zîrā bir ‘ālimüñ fesādı sebebdür ‘ālemüñ fesādına; ammā Allāh Te‘ālā ‘azîzdür, mülki (18) içinde gāfūrdur, yarlığar şuları ki tevbe eyleye.» Ve dağı buyurdı ki:

(19) إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ (20)
تِجَارَةً لَّنْ نُثَوِّرَ لِيُوقِيَهُمْ أَجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِّنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ (21) وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ
الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَّ اللَّهَ (22) بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ

Ya'nî: «Şular kim Allāh Te‘ālā kitābın okurlar ve anuñ hūkmine muṭî‘ (23) olurlar vağtıyıla namāzların edā iderler ve dağı anlar ihsān kılduğumuz mällardan bizüm (24) rızāmuz için taşadduğ iderler, gāh sırrıla virürler gāh ‘alāniye virürler. Bu küllisinden (25) murādları, umuları³⁵ ticāretdür ki helāklik ve hüsran olmaya, bil ki riḥ-i ‘azîm ḥāşıl [193a/01] ola ki cennetdür ve ol dünyādaki ḥayāt-ı fenā bedeline ḥayāt-ı bāğî oluna ve dağı umarlar ki Allāh (02) Te‘ālā bularuñ ‘amellerinüñ eçlerini kāmîl kılı vire ve dağı kendü fazlından şevāblarını ve mertebelerini (03) ziyāde kılı vire ki ol gāfūrdur, tevbe kılanları yarlığar ve dağı şekūrdur, bulardan az (04) ‘ibādet qabūl idüp çok şevāblar virür.» Dağı buyurdı ki: «Şol kimse ki biz saña anı gönderdük (05) Qur‘ānıla, ol Cebra‘ildür ve ol indürdüğü Qur‘ān ḥağdur ki anda şekk yoğdur, öñince inen kitābları (06) girçekleyicidür ve bu dağı anlara muvāfiğdur, hūkmleri birbirine tenākuş degüldür.» Be-dürüstî Allāh (07) Te‘ālā qullarınuñ a‘mällarına ḥabîrdür ve dükeli dağāyıklarını bilür, aña ḥafî nesne yoğdur.» (08) Ve dağı buyurdı ki:

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ (09) لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُعْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ
بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ (10) الْكَبِيرُ

Ya'nî Ḥağ Te‘ālā buyurur kim: «Biz bu Qur‘ānı te’ḥîr itdük ilerü geçen ümmetlerden, anlara (11) virmedük; bu ümmete virdük, qullarımızdan buları üründi kılduğ ki ḥabîbümüz Muḥammede buları (12) ümmet kılduğ, bu kitāb-ı şerîfi dağı

³⁴ Metnin orijinalinde bu kelime ötre ( ) ile didü şeklinde yazılmış olup, transkripsiyonda teamüllere uygun olarak “didi” şeklinde gösterilmiştir.

³⁵ Metnin orijinalinde bu kelime امورلري «umurları» şeklinde yazılmış olup transkripsiyonda, anlam açısından daha uygun olan Nuruosmaniye Kütüphanesi 139 numaralı nüshadaki امورلي «umuları» şekli tercih edilmiştir.

bulara virdük. Ammā bu kullarımız dağı üç kısım oldu: (13) Bir kısmı kendü nefesine zālīm oldu ve bir kısmı muķteşid oldu ve bir kısmı hayrlara (14) öñürdici oldu; ammā ol ki nefesine zālīmdür, kāfirdür ve bu muķteşid olan münāfiķdur (15) ve hayrlara öñürdici mü'minlerdür.» Ammā İbni 'Abbās rađ. demiş ki: “Bu üç tã'ife mü'minlerdendir. (16) Hayra öñürdici oldur ki, Resül ĥazreti 'a.m. hicret itmedin İslāma geldi. Muķteşid (17) oldur ki, hicretten şoñra İslāma geldi. Nefsine zālīm oldur ki, Mekke fetĥ olduğdan şoñra (18) İslāma geldi.” Üçinci vech oldur ki Ebū'd-Derdā rađıyallāhu 'anh Resül ĥazretinden (19) rivāyet kıldı ki: “Resül ĥazreti 'a.m. buyurdu, sãbık oldur ki ĥisãbsuz uçmağa (20) gire, muķteşid oldur ki ĥisãb-ı yesirile ĥisãb olına, zālīm oldur ki maĥşer güninde (21) uzak vaķt ĥisãb olına.” Dördüncü vech oldur ki 'Ömer bin Ĥattãbdan rađ. rivāyet (22) olındı. Ol buyurdu ki: “Bizüm sãbıkımız anlardur ki günãhıla vardılar; ammā Allāh Te'ālã anları (23) fażlıyla yarlığadı.» Ve bişinci vech oldur kim 'Oşmãn bin 'Affãndan rađ. rivāyet olındı. (24) Ol buyurdu ki: “Sãbık anlardur ki, ĥazã iderler, muķteşid anlardur ki şehirlerde oturup dāyim (25) cum'alara ve cemã'atlara mülāzemet kıılurlar ve zālīm anlardur ki tağlarda ovalarda olurlar, [193b/01] cemã'ata irişmezler.» Ve altıncı vech oldur kim 'Ā'ışeden rađıyallāhu 'anhã rivāyet olındı ki bu āyetden (02) aña şordılar. 'Ā'işe rađıyallāh didi ki: “Sãbık peyđambardur dağı anuñıla bile giden ve muķteşid Ebū Bekrdür (03) rađ. dağı ol kim anuñıla bile gitdi ammā zālīm bizüm gibi dağı sizüñ gibi.» Ve yidinci vech oldur ki (04) Mücãhidden rađ. rivāyet olındı, ol eydür: “Zālīm aşĥãb-ı şimãldür ve muķtesid aşĥãb-ı (05) yümndür ve sãbıklar muķarreblerdür ki Ĥaķ Te'ālã ĥasemtü kıldı « اذا وقعت » süresinde.» Ve sekizinci (06) vech oldur ki Ĥasan Başrıden, raĥmetu'l-lāhu 'aleyh, rivāyet olındı, ol eydür: “Zālīm münāfiķlardur, (07) muķteşid tãbi'ındür ki aşĥãba görklü mütãba'at kıldılar, sãbıklar Resül ĥazreti 'a.m.›dur ki (08) aşĥãbıdur ki Resül ĥazretine 'a.m. mütãba'at kıldılar.» Ve toķuzuncı vech girü Ĥasandan, (09) raĥmetu'l-lāhu 'aleyh, mervıdür ki ol eydür: “Sãbık oldur ki ĥelãl ĥarãm dimeyüp aldı.” (10) Ve onıncı vech oldur ki sãbık aña dirler ki şevãbı günãhdan artuķ gele, muķteşid oldur ki (11) şevãbıyla günãhı berãber gele ve zālīm oldur ki günãhı şevãbından artuķ gele ve on birinci vech oldur ki (12) sãbık oldur ki gizlü ĥãlı aşikãresinden yigrek ola, muķteşid oldur ki gizlü ve aşikãre (13) ĥãlı berãber ola ve zālīm oldur ki gizlü ĥãlı aşikãre ĥãlına uymaya, ĥaķķa muĥãlefet ola (14) ve on ikinci vech oldur ki namãz vaķtı girmedin namãz için yarağlana, muķteşid oldur ki (15) vaķtı girdükdüden şoñra yarağlana, zālīm oldur ki

mü'ezzin kâmet getürdügin gözede, (16) andan tura ve on üçüncü vech oldur ki sâbık oldur ki işin Allâha ısmarlaya, (17) cemî' ictihâdı tã'atda ola, muqteşid oldur ki kuvveti kadar rızka kâni' ola, zâlim (18) oldur ki kuvveti kadarına kâni' olmaya, ziyâdeye cem' ide ve on dördüncü vech oldur ki (19) sâbık oldur ki âhîret şugulından dünyâda eli degmez, muqteşid oldur ki âhîret şugulından (20) dünyâyâ eli degmez, zâlim oldur ki dünyâ şugulından âhîrete eli degmez ve on bişinci vech (21) oldur ki sâbık oldur ki kendü kırtula ve şefâ'atıla dağı gayrın kırtara ve muqteşid (22) oldur ki kendü Allâh Te'âlânun fazlıyla ›tokına³⁶ kırtula, zâlim oldur ki bir ayruğun (23) şefâ'atıyla bunda dağı vücüh çok taṭvîl hâcet degül, maqşûdı 'amel olana bu zıkr (24) olınan kifâyet ‹ider› çün 'amel maqşûdı olmaya taṭvîl bilâ-fâ'ide taşdı'dür; ancak su'âl (25) eger dirlerise Hâk Te'âlâ kelâmında bu zâlimi muqaddem tıttup sâbıkı mu'aḥḥar kılduğına hikmet [194a/01] nedür, şerefiyiçün sâbıklar muqaddem tıttayıdı zâlim üzere? Cevab-ı hikmet budur ki sâbıklar nefslerinde (02) 'ucba düşmeyeler ve zâlimler dağı Hâk Te'âlâ rahmetinden ümîdlerin kaṭ' itmeyeler ve bir cevâb dağı budur ki, (03) Hâk Te'âlâ zâlimleri muqaddem tıttı tã anlara bildüre ki günâhları anları Tañrıdan ırâğ (04) kılmazmış kaçan ki tevbe ideler ve sâbıklar te'hîr itdi, tã anlara dağı bildüre ki anların (05) üzerine minnet Allâhdandur anlara tevfiğ virüp 'ibâdet işletdi tã ki anlar dağı emîn (06) olmaya, kırkıda olalar ki añsuzın anlara dağı bir bu'd yolu açıla kırbetden şoñra ol (07) hâl üzere sâbit olumayalar ne'üzubillâh ve ammâ muqteşidleri arada zıkr eyledi bu iki (08) mertebenün arasında olduklarıyıçun. Pes sâbıklardan olmağ ol Allâh Te'âlânun ulu fazlındandur ki (09) kılına müyesser kıılır ve bundan şoñra bu kıullarınun tıracak maqâmları kıanda idügin zıkr idüp buyurdı ki:

(10) جَنَاتٍ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلِّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا (11)

حَرِيرٍ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ (12) الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ
مِنْ فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ

(13) Ya'nî Hâk Te'âlâ eydür: «Bu kıullarınuza ki mü'minlerdür, buların dâr-ı ikâmeti cennât-ı 'Adndur ki (14) aña gireler ve anda zînet içün altundan ve incüden bilezüükler geyeler ve tıonları dağı anda (15) ḥarîr ola, şol ḥarîr degül ki ol bu dünyâ

³⁶ Orijinal metinde müstensih bu kelimenin üzerine çizgi çekmiş ve anlam akışını bozan bu kelimeyi metinden çıkarmıştır.

harirlerine beñze, bir za‘ifçe kırtan hāşıl (16) ola, nite beñze ol harire kim kudret-i şun‘dan? Çün cennet ehli girüp yirlü yirinde (17) muqarrer olalar, diyeler ki: “Elḥamdülillāh, hezār ḥamd ve şenā ol Allāha kim bizden ölüm guşşasın ve ḥavf-ı (18) ḥātıme guşşasın giderdi, ol esbāb-ı ma‘işet teşvişlerin bizden def‘ eyledi, şırātdan (19) selāmet geçüp maqām-ı sa‘ādete iriştürdi ve taḥkik bizüm Rabbumuz ḡafürdur ki tevbe idenleri (20) yarlıḡar ve daḡı şekürdur ki az ‘amele çok şevāb virür, kaçan ki ihlāşıla ola ve daḡı şük-r-i bī (21) ḥad ola Allāha ki bizi indürüp qarār tutdurdı bu maqām-ı ḡalvedde kendü fazlıyla (22) ve keremiyile, ayruḡ bize bu maqāmda zahmet ulaşıcaḡ degül ve yorılıp ‘acı olmaḡ hāşıl (23) olacaḡ degül nitekim dünyāda iriştürdi.”» Bundan şonra ol kāfirlerün maqāmların va ḡālların (24) zıkr idüp buyurdi ki:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا (25) وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي
 كُلَّ كَافِرٍ وَهُمْ يَصْطَرِحُونَ [194b/01] فِيهَا رَبَّنَا أَخْرَجْنَا نَعْمَلًا صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ
 نُعَمِّرْكُمْ مَا يَبْدَغُرُ فِيهِ مَنْ تَدَّكَّرَ (02) وَجَاءَكُمْ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَاصِرٍ

Ya‘nī: «Şular kim Allāh Te‘ālānuñ (03) vaḡdāniyyetine inkār itdiler ve resūlını tekzīblediler, anlara maqām cehennemdür, anuñ ‘azābında (04) muḡalled ḡalalar, anlaruñ üzerine ölüm daḡı olınmaya, ölüp rāḡat bulalar ve bir (05) sā‘at ‘azābları taḡffif daḡı olınmaya kim diñleneler. Pes biz küllī kāfire uşbuncılayın cezā (06) ḡıloruz ol küfr muḡābelesinde, bu ḡāletde ki olara meded diyü feryād idüp ‘azāb (07) içinden çağrışalar.» Diyeler kim: “İy bizüm Rabbumuz, çıkar bizi bundan tā ki varup ‘amel-i şālih (08) işleyevüz.” Ḥaḡ Te‘ālā ḡablından eyle cevāb irişe kim: «Biz size dünyāda şol ḡadar ‘ömre (09) mühlet virmedük mi? Öḡütlenmek isteyen anda öḡütleneyidi. Her biriñüzden altmış, yitmiş (10) yıl ‘ömr geḡdi añmaduñuz, ḡāl budur size ḡorḡudıcı elçi daḡı gönderdük, saḡuñuz, (11) saḡaluñuz aḡardı. Ol size ölüm yaḡınlıḡı ḡaber virici degül miyidi, Ḳur‘ān size ḡaber virmedi mi? (12) Ḳoñ bu sözüñüzi, sizüñ ‘özrüñüz ḡabül olınmaz. Ḥaduñ ol ‘azābları od içinde (13) ki bize şirk getürenlere bu gün bir kimse yoḡdur ki māni‘ olup bizüm ‘azābumuzdan oları (14) ḡurtara.» Ve daḡı buyurdi ki:

إِنَّ اللَّهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ (16) وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ (17) كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا

Ya'nî: «Be-dürüstî Allāh Te'ālā, yirler ve gökler içinde olan gaybları (18) bilür kim eger ol kāfirler döndürilüp girü dünyāya varsa, hemān girü ol evvelki (19) işlerine dönelerdi; zîrā tahkîk Allāh Te'ālā kullarınıñ gönülleri içindekin bilür, (20) ol hayrdur ve ger şer.» Allāh Te'ālā eydür: «Yā Muḥammed! Eyit bu kāfirlere ol Allāhdur ki sizden ilerüki (21) ümmetleri giderüp sizi anuñ yirine ḥalef diküp sākinlendürdi. Her kimse kim sizden (22) Allāh Te'ālānuñ birligine inkār itse, anuñ küfrinüñ zararı, girü kendüye olur. Kāfirlere (23) küfrleri ziyāde kılmaz Allāh katında illā katı gāzab arturur ki anuñıla 'uḳūbete müsteḥaḳḳ (24) olur ve daḫı arturmaz; illā āḫiretde 'ayn-ı ḥüsran artururlar ki hîç bir vechle (25) tedāriki bulunmaz.» Ve bundan şoñra buyurdı ki:

قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ [195a/01] مِنْ دُونِ اللَّهِ أُرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا (02) فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّنْهُ بَلْ إِنْ يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا

Ya'nî Ḥaḳ Te'ālā (03) buyurur kim: «Yā Muḥammed! Eyit ol kāfirlere, ḥaber virüñ baña şol Allāha şerîk tutup 'ibādet kılduḡuñuz (04) Tañrıyı koyup göklerde, yirlerde bu maḫlūḳda olur daḫı ne yaratdılar, baña gösterüñ yāḫūḍ bu (05) şanemleriñüzüñ, bu gökleri yaratmaḳda mu'āvenetleri mi vardur, tā ki andan olaruñ daḫı naşîbi ola (06) yāḫūḍ biz bulara kitāb mı virdük ki anuñ içinde bize küfr itmekde ḥüccetleri ola daḫı anlar (07) anuñıla beyān üzere olalar? Ne ol ma'būd tutındıḡlarınıñ nesne yaratmaḳda ḳudretleri (08) var, ne ḥoḍ biz yaratduḡumuzda şirketleri var. Biz anlara kitāb indürdük ki küfrlerine ḥüccet ola. (09) Bil ki degüldür bularuñ ba'zısınıñ va'desi ba'zısına ya'nî şeyāḫin bu kāfirlere didükleri (10) bu ma'būdlarıñuz yarın size şefî' olup ḳurtarur, anuñıla necāt bulursız degüldür; illā (11) bir bâḫıl kelāmdur, aldayup gurūra biraḡur.» Ve bundan şoñra buyurdı ki:

إِنَّ اللَّهَ يُمَسِّكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنْ بَعْدِهِ (12) إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا (13)

Ya'nī Allāh Te'ālā dir ki: «Bu gökleri, yirleri kudreti birle (14) tutar, şağlar andan mekânından zāyil ola ve girü kıyāmet güninde bu gökler zāyil olsalar, hiç (15) bir kimsenüñ kudreti yitmez ki anı tuta bile. Be-dürüstī Allāh Te'ālā hālīmdür, hilm ider bu kāfirlerüñ (16) sözlerine, dirler: “Allāh Te'ālānuñ veledi var.” Yağın oldu ki bu sözüñ heybetinden gökler (17) zāyil ola yirinden; ammā Allāh Te'ālānuñ kudreti imsāk itdi kim zāyil olmadı ve dağı ol (18) gāfūrdur, tevbe idenleri 'afv ider dağı 'aşilere ta'cīl-i uqūbet itmez, mühlet virür (19) ki bir nedāmet idüp istigfāra gele.» Ve dağı buyurdi ki:

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ (20) أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنَ الْإِحْدَىٰ الْأَمَمَ فَلَمَّا جَاءَهُمْ (21) نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا تَفُورًا اسْتِكْبَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ وَلَا يَحِيقُ (22) الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأُولَىٰ فَلَن نَّجِدَ (23) لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَن نَّجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا

Ya'nī: «Ol Mekke kāfirleri, (24) Yahūdīleri ve Naşārīleri tağyīr idüp peygamberların yalanladuklarıyıçun dirlerdi ki: “Vallāhi (25) eger bize resül geleydi, Yahūdīlerden ve Naşārīlerden dağı şevāblurağ dīni biz tutayduğ.” [195b/01] Çün ki Muğammedi bulara resül gönderdük, ol resül bulardan gelmeklik arturmadı; illā hidāyetden (02) ıraklık arturdi dağı yavuz tedbīrler ve mekrler arturdılar ki cem' olup ittifāğ kıldılar, Resül (03) hażretin 'a.m. katl itmege irişmez ol yavuz mekrüñ 'uqūbeti; illā girü ehline irişür. Bular (04) muntağır degüller illā ol evvelkilerüñ 'ādetine ki bulara dağı anlarcılayın 'uqūbet irişür, helāk (05) eyleyesin, Allāh Te'ālānuñ sünneti 'azāb indürmekde tebdīl bulmazsın yā bir kimsenüñ kudreti yitmez ki (06) tebdīl kıla.» Bundan şoñra bulara va'z idüp buyurdi ki:

أَوْلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا (07) كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ (08) مِن شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا

Ya'nī Hağ Te'ālā buyurdi ki: (09) «Bu Mekke kāfirleri bu yir yüzinde sefer idüp yürimezler mi ki göreler, 'ibret alalar, ol kendülerden (10) ilerü geçenlerüñ aħvālından ki 'ağıbetleri ol inkārılarla neye irişdi? Hağ budur ki anlaruñ kuvveti (11) ve şevketi bulardan artuğ idi ve leşkerleri çoğıdı, hiçbir kimsenüñ kudreti yitmez ki Allāh Te'ālā

(12) ‘alîmdür, nireye varurisa anuñ nazarından gâyib olmaz, kâdirdür, kudreti yiter ki her kanda olurisa (13) anı ‘uqûbetile tuta, amân virmeye!» Dağı buyurdi ki:

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا (14) مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُوحِزُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى
فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ (15) فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بَعِيدًا بَصِيرًا

Ya’nî Haq Te’âlâ eger bu ‘aşı olup günâh işleyenleri (16) günâhlarından ötürü ‘uqûbetile tutsaydı hiç bu yir yüzinde bir deprenür hayvân kalmayadı (17) helâk olaydı, yağmur yağmayup otlar dâneler bitmemegile nitekim Nûh zamânında helâk oldılar; (18) lîkin Haq Te’âlâ helâk itmeyüp te’hîr ider şol vaqta degin kim levh-i maḥfûzda muḳadder olup (19) yazılmışdur. Kaçan ki ol vaqt gele, hayâtları müddeti tamâm ola, be-dürüstî Allâh Te’âlâ kullarından hâlların (20) bilür, başîrdür, görür ve ne işledüklerin bilür. Yarın her ne aña muvâfîk mücâzât, mükâfât (21) kıılır ‘adlı birle, hiç hayf olunmaz. Rivâyetdür resûl ḥazretinden ‘a.m. (22) buyurdi kim: “Bu sûreyi okuya yarın kıyâmet güninde (23) sekiz uçmağun kapusun aña açarlar her kapudan (24) firişteler anı cennete da’vet kıılalar, her kangı (25) kapudan dilerise gire.”

³⁷ تمّ سورة الفاطر و يأتي الرابع بسورة يس

[01b/01] Bi’smillâhi’r-raḥmâni’r-raḥîm (02) Bilgil iy ‘azîz, rivâyetdür ol seyyidü’l-kâ’inât³⁸ Muḥammed Muştafâdan -şallallâhu ‘aleyhi ve’s-sellem- buyurdi: (03) “Be-dürüstî bu Qur’ân içinde bir süre vardır ki anı okıyana dağı diñleyene ol süre yarın şefî’ (04) olup kıurtarısdur. Ol, süre-i Yâsîndür.” İmdi bu şefâ’at ve kıurtılmağ ol vaqtdur ki (05) ol okıyan dağı diñleyen anı ḥürmetile okuya, diñleye ve elden geldiği kadar taşır kılmayup (06) anuñ içindekiyle ögütlenüp ‘amele meşğûl ola; bir çürük ‘özü ortaya getürüp anuñıla ‘illet itmeye ki (07) ol ‘özü Allâh katında kabûl olunmaz. Pes haq Te’âlâ buyurdi ki: Ma’nâsı dimek olur ki: «Okı (08) yâ Muḥammed, süre-i Yâsîn, zîrâ bu sürenün adıdır.» Ammâ İbni ‘Abbâs -rağıyallâhu ‘anh- ḥazretinden rivâyet (09) olındı ki: “Yâsîn dimek, Tay dilince «Yâ insân!» dimek olur.” Muḳâtil eydür ve Daḥḥâk kavlı dağı bunuñ (10) üzeredür: “Ebû Ḥanîfe eydür: «Yâ

³⁷ Bu ifade 3. cildin sonu olan eserin bu sayfasına müstensih tarafından Arapça olarak düşülen bir nottur. “Fâtır Suresi tamamlandı, 4. kitap Yâsîn Suresi ile devam edecek.” anlamına gelmektedir.

³⁸ Metinde bu kelime كينات şeklinde yazılmıştır.

Muhammed!» demek olur.» Ve Kātāde eydür: “Yāsīn, Qur’ānuñ adlarından bir addur.» (11) Haq Te’ālā kaseş itmişdür, yirleri gökleri yaratmadın iki biñ yıl öñdin ve Qur’āna dağı bile and (12) içdi bunuñ ardınca kim buyurdı:

وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ

Ya’nī: «Ol Qur’ān haqqıyıçun ki hakīmdür, (13) ya’nī helāluñ ve harāmuñ muhkemligi bunuñıladur kim ayruq ol tebdil, tağyir olunmaz, helāl olınan harāma (14) dönmez ve harām olınan helāla dönmez; illā vaqt-ı ıztırarda ki hālet-i mağmaşa ola, açlıqdan (15) ölüm haddına vara yā şusuzluqdan, ol açlığı, şusuzluğı def’ idecek kadar ola, ol vaqt (16) harām-ı murdār mubāh olur; ayruq vaqtda degül.» Dağı Haq Te’ālānuñ buyruqları ki Qur’ānıla hüküm olınmışdur (17) anı elbetde işlemek gerek. Ol dağı muhkemdür, tebdil olunmaz ve dağı şol nehy idüp işlemeñ didüğü (18) işler muhkemdür, tağyir olunmaz, elbetde andan yığlınmağ gerek ve dağı ba’zılar didiler ki: «Hakīm, hākīm (19) ma’nāsınadır; ya’nī bu Qur’ān kendüden öñ inen kitāblar üzerine hakīmdür, ve anları girçek- (20) leyicidür. Anlar ve anlarıñ içindeki va’z ve naşāyih küllī bu Qur’ānda vardur ve dağı ziyāde (21) ve aḥkāmıardan dağı ba’zısı bu Qur’ānda muhkem şābitdür, ba’zısı mensūh olmışdur, hükmi tutılmaz.» (22) Ve dağı buyurdı ki:

إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ

Ya’nī Haq Te’ālā Qur’ān-ı Hakīme and içdüğü bu idi kim (23) didi: «Yā Muhammed! Haqqıqaten sen mürsellerdensin.» Maqşūd bundan ol kāfirlerüñ ta’nlı sözlerin (24) redd itmeğiçündür ki didiler: ³⁹لست مرسلًا Ya’nī: “Mürsel degülsin.” Pes Haq Te’ālā Qur’ānda and (25) içüp işbāt kıldı ki: «Ya Muhammed! Sen mürsellerdensin, kāfirler sözi ğalaṭdur, aña ḥāṭıruñ [02a/01] melül kıılma.» Didi ve dağı buyurdı ki:

عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

Ya’nī: «Yā Muhammed! Sen toğru yol (02) üzereşin ki ol tariq-i İslāmdur.» Ammā ba’zılar didiler kim: “Bu, ol geçen resūllarıñ şıfatından (03) ḥaber virmekdür;

³⁹ Müşriklerin Hz. Muhammed’e ithafen “Sen gönderilmiş bir peygamber değilsin” anlamına gelen sözleri.

ya'nî demek olur kim «Yâ Muhammed, sen şol mürsellerdensin ki anlar toğru yol üzerine- (04) dūr.» Zîrâ küllî resûllaruñ tarîkidür, andan artuğ yola yüriyen vâsıl olmaz; yolın azdurup (05) cehennem yolına sülük itmiş olur, ol yol şabûl olunur degül.” Nitekim Hađ Te'âlâ buyurdu:

40 ومن یتغ غیر الاسلام دیناً فلن یقبل منه الا (06)

«Her kimse İslâm dîninden artuğ (07) kendüye dîn şaleb kılsa ki anuñıla necât bula, ol andan şabûl olunmaz. Bil ki ol âhiretde (08) ziyânkârlardandır.» Ve dağı buyurdu:

تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

Ya'nî: «İndürdi bu şur'ânı, (09) indürmek yönünden ol kimse kim 'azîz, rağîmdür.» 'Azîz demek, hükmi ġâlib pâdişâhdur ki şur'an (10) indürüp Muhammedi resûl gönderdi. Hîç kimsenüñ kudreti yitmez ki anı resûllaruñdan men' ide (11) bile. Rađîm, esirgeyicidir demek olur; zîrâ ol esirgedüğinden şur'an indürüp Muhammedi bize (12) ki kendü cinsümüzdür, delîl kıldı, tarîk-i hağ üzere ki şur'an yoludur tâ ki anuñıla ülfet tutup (13) toğru yola bile şadem uravuz ve dağı buyurdu ki:

لِنُنذِرَ قَوْمًا مَّا نُنذِرَ آبَاؤُهُمْ (14) فَهُمْ غَافِلُونَ

Ya'nî: «Yâ Muhammed, biz bu şur'ânı saña anuñıçun indürdük kim anuñıla řorқudasın (15) bu bir şavmı ki atalarına resûl gelüp řorқudıldı. Bular ol řorқudan ġâfillerdür.» (16) Bu ma'nâca « مَا نُنذِرَ » didüği « ما » nefy içün olur. Ba'zılar didiler kim: “Sen bu şavmı řorқudasın, (17) nitekim bulardan öñ ataları řorқudıldı.” Mü'min naşîbi budur ki ilerükileruñ hâlına (18) nağar idüp kendüye 'ibret ala, ölümden ġâfil olup bu fenâya mağrür olmaya ve dağı (19) buyurdu ki:

لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَى أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

Ya'nî: «Yâ Muhammed, hağîkâten (20) bizüm şavlumuz vâcib oldu ki bu kâfirleruñ çoğı üzere ki bular imâna gelmezler.» Ol řavl didüği (21) oldur kim Hağ

40 “Kim İslam'dan başka bir din ararsa, bilsin ki bu din asla ondan kabul edilmeyecek.” Âl-i İmrân Suresi (3/85), Suat Yıldırım, *Kur'an-ı Hakîm'in Açıklamalı Mealî*, s. 62, İzmir, 2006.

Te‘ālā and içüp buyurdi: ⁴¹لاملأن جهنم منكم اجمعين Ya‘nī: (22) «‘İzzetüm, celälüm haqqıyıçun tölduram cinniden, âdemden şularuñıla kim şeytāna uyup Qur‘āna (23) ve Muḥammede uymağı terk itdiler.» Ve ba‘zılar didiler kim: “Bu qavldan murād ‘azābdur.” Ya‘nī: «Be-dürüstī benüm (24) ‘azābum vācib oldı bularuñ çoğınuñ üzerine kim bular Qur‘ānı girçeklemezler ve Muḥammede İmān (25) getirmezler.» Pes mü‘min naşibi budur kim Qur‘ānı girçekleye, emrin yirine getürmegile ve itme didüğinden [02b/01] ırak olmağıla ve kaşaşlarından ‘ibret almağıla ve mişāllarından kendü ḥālın anlamağıla ve nuşlarından (02) öğütlenmegile ve Muḥammede i‘tikād ide, sünnet yolına qadem başmağıla ve anuñ ḥulqın ḥulklenmegile (03) tā ki şemere-i taşdıq zāhir ola ve illā bu didüklerümüzden eşer olmazısa ol taşdıq haqqı olmaz. (04) Bil ki münāfıklar taşdıki gibi ola ki eşeri hemān dildedür, fā’idesi yoq.» Ve dağı buyurdi:

إِنَّا جَعَلْنَا فِيْ أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا (05)

Muḳātil eydür: “Bunuñ sebeb-i nüzülü bu idi kim Ebā Cehl (06) mel‘ün, and içdi kim eger Muḥammedi ḥalvet bulacak olurısa, üzerine taş bırağup helāk (07) eyleye. Turu gelüp Resülü isteyü gitdi, gördi bir yirde namāz kıılır, bir ulu taş getürdi ki (08) secdeye varduğı vaqt anı başı üzerine bırağa, anı gözetdi. Çün Resül ‘a.m. secdeye (09) vardı, geldi ki ol taş bırağa, eli şöyle yukaru götürilmişile qurudı, taş dağı eline (10) yapışdı. Çäre bulmadı, dönüp girü aşhābı katına geldi tā ki ol taş elinden güçile (11) ayırdılar ve bir kişi Benī Muğireden qaşd idüp geldi ki Resülü öldüreyidi. Haq Te‘ālā (12) iki gözün görmez eyledi. Resülü görmedi ammā sözini işitdürdi. Ol dağı çāresüz (13) olup dönüp qavmına gitmek istedi. Anları dağı görmedi ki qandadır. Gelüp anı dağı (14) yedüp alup gitdiler.” Pes bular bu işe çäre bulmayup ‘acız qalduklarından Haq Te‘ālā (15) ol kimselere teşbīh kıldı kim elleri boyunlarına bağıla, hiç ḥayr işe el uzatmayalar. (16) Nitekim ba‘zılar dağı böyle dimişlerdür:

إِنَّا جَعَلْنَا فِيْ أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا

Ya‘nī: «Biz bularuñ (17) ellerini boyunlarına demürledük.» Eger bu āyetde el bile zıkr olınmadı; ammā ol bile olduğına (18) delil vardur ki boyunda demür olmaz;

⁴¹ “İyi bilin ki cehennemi sizlerle dolduracağım.” A’raf Suresi (7/18), Suat Yıldırım, *Kur‘ân-ı Hakîm’in Açıklamalı Meali*, s. 151, İzmir, 2006.

illā elile olur ki elini boynına bile demürler. (19) Çün boyun añıldı, ke-ennehu el dağı bile añılmış gibidür ve dağı buyurdu:

فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ (20) فَهُمْ مُقْمَحُونَ

Ya'nī ke-ennehu ol iki elleri çeñelerinüñ altına demürlenüp eñeklerini (21) kışup yukarı kaldurdu, aşğa ayakları yolların görmezler fi'l-cümle dimek olur kim (22) bularuñ elleri dükeli hayrlardan bağludur ki bulardan hayr gelmez. Pes mü'min naşibi (23) bu āyetde budur kim nazār idüp göre kim Haq Te'ālā ol kāfirler elinden hayr kaç' olduğın (24) zemm idüp şol eli boynına demürlenmiş kimseye beñzetdi anı bildürdi ki bu şıfat yaramaz, (25) haqır, hor şıfatlardur. Mü'min olan gerek kim bunuñ 'aksin tuta, eli dükeli hayrlardan yaña açuq [03a/01] ola, kendüyi küfr ehlinden temiz tuta. Çün ol şıfatıla hor, haqır oldı, bu comardlık şıfatıyla (02) 'aziz ve mükerrem ola ve dağı buyurdu ki:

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا (03) فَأَعْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ

Ya'nī: «Biz bularuñ önlerine ardlarına sedd eyledük (04) kim hayāl oldı, bular İslāma hidāyet bulmazlar ve zulmetile şöyle kapladuq kim hidāyet yolın görmezler.» (05) Ke-ennehu Haq Te'ālā eydür kim: «Çün bular bizümile muhālefet yolın tutdılar, haq yola teveccüh itmediler, (06) biz dağı anuñ mükāfātını ol bātil i'tikadlarını anlara sedd eyledük, ol küfrler zulmetini (07) anlaruñ üzerine büriyüp⁴² hidāyet yolından anları maħrūm kılduq.» Pes mü'min naşibi (08) bundan budur kim fāsīd i'tikadlardan göñlini pāk eyleye, ehl-i sünnet cemā'at i'tikādını (09) muhkem tutup yönini sünnet yolına döndüre tā kim Haq Te'ālā anı nūr-ı İmanıla kaplayup tārīq-i (10) hidāyet üzere şābit tuta ve dağı buyurdu ki:

وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أُنذِرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْتَهُمْ (11) لَا يُؤْمِنُونَ

Bu lafz egerçi istifhāmdur, murād bundan tevbilḥ ve serzenişdür. Ya'nī dimek (12) olur ki: «Yā Muhammed! Sen buları gerek qorqut, gerek qorqutma, bular İmāna gelüp seni taşdik (13) idecek degüllerdür.» Bu āyet şol kāfirler haqında geldi kim olar

⁴² Metnin orijinalinde yürüyüp بوريوب şeklinde yazılmış olan kelime manaca daha uygun olduğu için büiyüp şeklinde okunmuştur.

küfr üzerine öldiler ya depelendiler; (14) zîrâ anlaruñ göñline şekâvet geleyidi urulup mührlendi ol mühr üzere gitdi. Pes (15) mü'min olan gerek kim elini ma'âşiden çeke, anuñ üzerine muzırr olmaya tâ kim Hâk Te'âlâ (16) ol sebebden anuñ göñline mühr ura, hiç va'z ve naşihat aña eşer kılmaya, va'z itdükleri (17) ve itmedükleri berâber ola, tevbesüz gidüp ol dağı belâya mübtelâ ola ve dağı buyurdi ki:

(18) إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ

Ya'nî: (19) «Yâ Muhammed! Bedürüstî senüñ korqutmağuş fâ'idesi şol kimselere hâşıl olur kim anlar bu Qur'ânı işidüp (20) naşâyihlerin, mevâ'izlerin qabül ideler ve ol ğaybdan virilen haberlere inanup Raħmândan (21) korqalar. Pes kaçan böyle olsalar, anlara beşâret idüp muştıla ki biz anları dünyâda yarlığayup (22) âhîretde ecr-i kerîm virürüz; ya'nî biz şevâblar virürüz kim anuñla kerâmetlere irişilür.» Pes (23) mü'min naşibi bundan budur ki Hâkka 'inâd itmeyüp Qur'an naşihatların qabül idüp resûlına (24) iktidâ kıla, ol olacağ nesnelerden ki haber virildi. Egerçi şimdi ğaybdur, aña şekk itmeyüp (25) şıdķını muħkem kılup ol Raħmândan korqa, bunı dağı añlaya kim haşyet ardınca Raħmân adını [03b/01] getürdi; cabbâr, qaħhâr adını getürmedi. Buña işâret kıldı ki ya'nî: «Ben Raħmânım, dâyim korquda (02) olup ümîd dağı kesmegil, hem korquda hem recâda olğıl.» Ol ikisini kendüñe qanâd idingil ki (03) uçup menzîlüñe iresin. Korquda olup ümîd terk itmegil; ümîd tutup korquyı terk (04) ›terk‹ itmegil. Bularuñ birin tutup birin terk iden, bir qanâdlu kuşa döner. Bilürsin ki kuş, (05) bir qanâdıla uçup maqşûda iremez, kişi dağı bularuñ birin tutup birin qomağıla maqşûda (06) ulaşmaz. İkinin bile tut kim mağfiretile ecr-i kerîm saña beşâret hâşıl ola dağı buyurdi ki:

(07) إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ

(08) Ya'nî: «Yâ Muhammed! Eger bu qavmuñ seni girçekleyüp âhîrete İmân getürmezlerise, şabr eyle kim ben haqıqat (09) bu ölenleri âhîretde girü dirgürüp qoparuruz, kendülerden öñdin her ne 'amel gönderdilerise, (10) biz anı defter idüp şağklaruz. Ya'nî iki firişte qomişuz Kirâmen Kâtibîn, ğayrdan şerrden ne 'amel (11)

işledilerise dağı kendülerden sonra ne sa'adet ne tarik eger şerr.» Nitekim Resul 'a.m. buyurdu:

(12) من سن سنة حسنة (الحديث)⁴³

Ya'nî: "Her kim bir görklü sünnet muvâfık kâ'ide kosa, (13) halk aña iktidâ idüp anı işleyene ne kadar şevâb olurisa, ol kâ'ideyi koyana aña berâber (14) şevâb olur. Eger bir sünnet muhâlif, yaramaz kâ'ide kosa, halk anı 'adet tutup işleyene ne kadar (15) günâh olurisa eksüksüz ol kâ'ideyi koyana ol kadar günâh olur." Ma'nâsı (16) budur; ammâ Mücâhid eydür: أثارهم didüğü; ya'nî biz bularuñ adumların yazaruz." (17) Nitekim Mesrûkdan rivâyetdür eydür:

خطا عبد حطوة⁴⁴

"Hiçbir kul olmaya kim ol adumın (18) ata, illâ her adumına bir şevâb ya bir günâh yazılır. Ya'nî hayr yirlere adsa, şevâb yazılır; şerr (19) yirlere adsa, günâh yazılır." Hem buña delîldür Resuluñ ol kavlı kim Benî Seleme kavmı (20) mescidden irâk olduklarıyüçün didiler kim evlerin şatup mescide yakın geleler. (21) Resul 'a.m. anlara didi kim: 45 دياركم يكتب آثاركم Ya'nî: "Yirüñüz»üñ« terk itmeñ, aña (22) mülâzım oluñ kim sizüñ kademüñüz izleri dağı yazılır, adumuñuz ne kadar olurisa (23) ol kadar şevâb olur.» Ve «Her nesne kim bu âdem oğlanları işler, söyler, küllisini biz şaqlamışuz (24) Levhü'l-mahfûzda, andan taşra nesne yokdur.» Pes mü'min olan gerekdür kim bu âyete nazâr (25) kılup dâyim hayr üzere sa'y ide kim şevâbı ziyâde ola ve dağı buyurdu kim:

[04a/01] وَأَضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ

⁴³ "Kim güzel bir sünnet, yol, iş, adet başlatırsa..." İbni Mâce, Mukaddime: 44; Ahmed bin Hanbel Müsned: 4/362, Dârimî, Mukaddime: 44.

⁴⁴ Bu ifade, Hz. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e ait bir hadis değil, hadis rivayeti hiyerarşisinde tabiin neslinin büyüklerinden Mesruk b. el-Ecda' (miladî 682) isimli bir alime aittir ve manası şöyledir: "Kulun attığı her adım onun adına ya bir iyilik veya bir kötülük olarak yazılır" (İbn Ebî Şeybe, Musannef, VIII, 211).

⁴⁵ "Yerinizde kalın (mescide yakın bir yere taşınmayın) şüphesiz ayak izleriniz yazılır (attığınız adımlar için sevap yazılır)." Müslim bab no 51, hadis no:1551; Ahmed b Hanbel, Müsned, 14566; İbn Hibban, Sahih, 2042; İbn Huzeyme, 451.

Ya'nî şüret kırup (02) yā Muḥammed, ḥaber vir kıavmuña ki bularuñ senüñile meşelleri ol kıarye aşḥābı gibi oldı kim resüller (03) aña geldi kıarye-i İntākiyyedür, 'İsā Peyğambaruñ resüllerı anuñ kıavmına geldi. Sebeb-i kıāziyye budur kim (04) şol vaqt kim 'İsā 'a.m. göge götürildi, ol ḥavāriyyūn ki aşḥābıdur, anlara eyle vaşıyyet kıldı, (05) bir yirde tırmayalar her biri bir şehre varup mutaşarrıf olalar. Bularuñ 'İsā 'a.m. du'asıyla her (06) birinüñ enbiyā mu'cizātı gibi mu'cizesi varıdı. Çün 'İsā 'a.m. ref' olındı, resüllerden ikisi (07) İntākiyye kıavmına gelüp da'vet kııldılar. Nite kim Hāḳ Te'ālā buyurdı:

إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ (08) فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ

Ya'nî: «Çün ki biz gönderdük resüllerımızdan İntākiyye kıavmına, (09) biri Tarmān ve biri Tālūs. Ol kıavm ol ikisin yalanladılar, anlara inanmadılar.» Eger su'āl idüp (10) diriseñ kim buları ḥod 'İsā Peyğambar gönderdi, Hāḳ Te'ālānuñ resülıdur. Pes resülüñ girü (11) resülü hemān Allāh resülü olur; zırā anlar bir iş işlemez kim anda Hāḳ Te'ālānuñ rızāsı olmaya. (12) Pes anda Allāh rızāsı bile olduğıyıçun anuñ gönderdügin kendüye izāfet kılup “Biz gönderdük.” (13) didi. Pes ol kıavm, çün ol iki resülü yalanladılar, ol vaqt ki İntākiyyeye girdiler, başlayup (14) çağırdılar ki: “Yā kıavm! İmāna gelüñ ki ma'būd-ı ḥāḳ Allāhdur. Ol bütler 'ibādet-i şeyfāndur.” Fi'l-ḥāl (15) ol ikisini, ol şehir şāhınuñ a'vānları tıutup şāhları kıatına iltidiler. Çün ki bular ol şāh (16) kıatına girdiler, didiler ki: “Ol putlar ki siz tıaparsız, anlar ḥıçdür, bātıldur. Be-dürüstı sizüñ (17) ma'būduñuz ol Allāhdur kim ḥükmi göklerde, yirlerde geçer, kimse mānı' degül. Sizden her kıanguñuz kim ol put (18) 'ibādeti üzere öle, anuñ ebedı yiri oddur, cehennem içinde.” Çün ol şāh anı işitdi, (19) ğāzaba gelüp ikisin daḫı başdurup ağaçladı, andan soñra zindāna kıoydı. Bular zindāna girdükden (20) soñra Şem'un gelüp İntākiyyeye girdi. Bularuñ zindāna girdügin işitdi. Tırup zindāna (21) geldi, ol zindāncıya didi kim: “Baña destür vir, gireyin ben, uşbu zindāndağılara biraz ta'am (22) yidüreyin.” Zindāncı destür virdi. İçerü girüp anlara didi kim: “Ben andan ötürü geldüm (23) ki şāh kıatına sizüñ ikiñüzüñ ḥālāşlığına sa'y idem, siz geldüñüz evet, işüñüz yöniyle (24) gelmedüñüz ki muḫı' olacağ degüller; illā şol vaqtın ki evvelā luḫfıla, yumşaklığıla tıtasız. (25) Be-dürüstı sizüñ meşelüñüz şol 'avrat meşeline döndi ki 'ömrinüñ çoğı geçdi, oğlan tıoğurmadı. [04b/01] Soñra bir oğlan tıoğurdı, terbiyet

itmek bilmezidi. Fi'l-hāl evüp⁴⁶ vaqtından öñdin nān yidürdi, (02) boğazına tırup oğlanı öldürdi. Siz daħı ancılayın bu şāha geldüñüz, da'vet vaqıtı (03) olmadın da'vet idüp ivmegile kendüñüze belā getürdüñüz.” Andan Şem'un buları koyup puthāneye (04) geldiler, ol bütleri öñinde tırup gönül yönin Allāha döndürüp tazarru' kılpıp secde (05) ideridi. Bular şöyle zann iderleridi ki ol daħı bularuñ milletindendür, kendü ilāhlarına secde ider. (06) Birkaç gün böyle eyledi, anuñ işin pādişāhlarına söylediler. Anı kıgırıp şordı ki: “Sen kandanısın?” (07) Şem'un didi ki: “Benī İsrā'ilden bir kişiyüm. Anlar dükeli geçdiler, ben anlaruñ içinde her işlerinüñ (08) tedbirin kılı virdüm, çün anlardan kimse kalmadı, uş senüñ aşhābuña geldüm tā ki sizüñile üns (09) tutam ve sizüñile eglenem.” didi. Pes ol pādişāh buña birkaç nesne tanışdı, bunuñ didügiyile (10) 'amel itdi, tedbiri gāyet hoş geldi. Şem'un daħı bularuñ «arasında» bir zamān eglendi. Tamām işi gördi ki (11) istikāmet üzere oldu, andan bir gün anı şāh, katına kıgırdı, münāsebetile ol iki yāreni (12) añdı, didi ki: “İy pādişāh! Baña haber söyle irişdi ki bunca zamāndur sen iki kişi habsa (13) komsısın, andan ötürü ki anlar seni ayruq ilāha tapmağa da'vet kılmışlar. Ne ola bunları (14) kıgırıp getürseñ, işitsem anlaruñ kelāmın, ne dirler. Senüñ tarafuñdan ben anlaruñıla muḥāşama (15) kılsam?” Ol pādişāh didi ki: “Belī.” Ādem viribidi, ikisin daħı getürdi, anuñ öñinde tırdılar. (16) Şem'un bulara kendüyi bilmeze urup şordı ki: “Ḥaber virüñ baña kim sizüñ ilāhuñuz kimdür?” (17) Bular didiler kim: “Bizüm ilāhumuz oldur kim dilsüzler«e» dil virür ve gözsüzlere, şağırlara, görmek, (18) işitmek virür. Ala tenlerüñ alalığın giderür.” Şem'un didi ki: “Diñ imdi bir nesne gösterüñ (19) görelüm.” Vardılar bir anadan toğmış gözsüz kişi getürdiler. Ol ikisi du'ā kıldılar, gözleri (20) açıldı. Şem'un daħı gözsüze du'ā kıldı, ol daħı sağ oldu. Anlara didi kim: “Bu nesnede (21) sizüñ benüm üzerüme fazīletüñüz yok, berāberüz.” didi. Bir abraş getürdiler, bu ikisi du'ā kıldılar, (22) anuñ teni sağ olup alalığı gitdi. Şem'un daħı bir abraşa du'ā kıldı, ol daħı sağ (23) oldu. Şem'un bulara didi ki: “Bunda daħı fazīletüñüz kalmadı, daħı nesneñüz var mı (24) anı getürüñ.” didi. Bular didiler: “Belī, vardur. Bizüm Rabbumuz hem öldürür ve hem dirildür.” Şem'un (25) didi ki: “Benüm buña kudretüm yitmez.” didi. Döndi, ol pādişāha didi kim: “Yā pādişāh! N'ola [05a/01] eger putları getüresin, ola kim olar dirildüp öldürelər, girü fazīlet saña ve senüñ putlaruña (02) ola, bulardan aşağa

⁴⁶ Metinde bu kelimedeki ı harfi kelimeyi «ev-» okutacak şekilde üstünle harekelenmiş ve transkripsiyonda orijinale riayet edilmiştir.

qalmayalar.” didi. Ol pādişāh didi ki: “Sen bilürsin kim haqıqaten anlar ne görür (03) ne işidür. Ölüyi anlar qanda dirildür?” Şem‘ün girü ol şāha didi ki: “Bizüm qatumuzda (04) yā melik, bulara şor kim ol didükleri nesneyi işlemege qudretleri yiter mi?” Ol şāh didi ki: (05) “Bizüm qatumuzda bir meyyit vardur ki yidi gündür öleli. Anuñ atası vardur ekinine, bağçesine (06) gitmişdür. Anuñ ehli, qavmı anuñ gelmekligine muntazırlardur. Anı defn itmege qomazlar, te’hîr itdiler (07) ki atası gele.” Emr itdi ol ölüyi getürdiler, bularuñ öñine qodılar. Ol şāh didi kim: “Diñ, (08) imdi göreyin ol ilāhuñuz anı nice dirgürür?” Bu ikisi aşikāre du‘ā kılurlardı, (09) Şem‘ün gizlüce du‘ā kılup bulara yardım iderdi. Haq Te‘ālā izniyle ol ölü dirildi. (10) Anı göricek Şem‘ün didi ki: “Ben şanıkluq virürem ki bular ne ki dirler, girçekdür ve (11) bularuñ ma‘būdları haqdur.” Ol şehr ehli dirilüp didiler ki: “Sizüñ ittifaquñuz birdür.” (12) diyüp buları taşıla öldürdiler. Andan ol ölinüñ atası geldi ki habîb-i Neccār idi, oğlını (13) görüp İslāma geldi. Anı dağı öldürdiler. Çün bular resūllarına bu işi kıldılar, Haq Te‘ālā (14) Cebrā’ili viribidi. Gelüp bir kez bularuñ üzerine şayha kılup çağırdı, küllisi hep helāk (15) oldu. Pes qaziyye küllî ol āyetler ma‘nāsıdur ki Haq Te‘ālā buyurdi:

إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ (16) اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِتَالِثٍ

Ya’nî: «Çün ki biz iki resūlı gönderdük, ol qavm (17) anları yalanladılar. Biz ol ikisin qavî kılup kuvvetlendürdük üçincisiyile ki Şem‘ündür.»

(18) فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ

Ya’nî: Bu kez üç cem‘ olup didiler kim: “Biz size resūl (19) gönderilmişüz ki sizi bātıldan haqqa da‘vet kılavuz.» Ve dağı Haq Te‘ālā buyurdi ki:

(20) قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ

(21) Ya’nî ol kāfirler anlara didiler kim: “Degülsiz; illā bizcileyin ādem oğlanısız. Hiç ol Raḥmān (22) didüğüñüz ādemlerden bir resūl göndermedi, degülsiz; illā yalancılarsız ki dirsiz: «Biz Tañrı (23) resūllarıyuz.» Hāl budur ki sizi ‘İsā göndermişdür.” Bulara inkār kıldılar ve bu resūllar (24) didiler, nite kim Haq Te‘ālā qaber virdi:

قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْنَا لَمُرْسَلُونَ

Ya'nî didiler kim: (25) “Bizüm Rabbumuz bilür ki bizi ‘İsâ size kendünüñ irâdetiyle göndermedi. Bil ki Hâk Te‘âlâ emriyle gönderdi.”

[05b/01] وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

Ya'nî: «Bu inkâruñuzdan bize zarar yokdur, elbetde bizüm (02) üzerimize sizi îmâna getürmek vâcib degül; zîrâ gönüller döndürici Allâhdur. Bize vâcib (03) olan hemân Hâk Te‘âlânuñ haberin size ulaştırmaqdur, anda hâyin olmayavuz. Bâkî hisâbuñuz (04) ol Allâh katındadır, nice dilerise işleye.» Dağı buyurdi:

قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِن لَّمْ (05) تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ

Ya'nî bu İntâkiyye kavmına Hâk te‘âlâ yağmur (06) tıtdı, anlara kaht vâkî‘ oldı. Bular anı kendülerinüñ şom fi‘llerinden görmediler. Bil ki ol (07) resüllara izâfet kılp didiler kim: “Bize irişen kaht ve şomluğ sizüñ şerrüñüzdeñdür. Fâriğ (08) olup yıglnmazsañuz, sizi taşla recm idüp depelerüz dağı bizden size katı incidici (09) ‘azâblar hâşıl olur.» Ve dağı buyurdi:

قَالُوا طَائِفُكُمْ مَعَكُمْ أَيْنَ دُكْرْتُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ (10)

Ya'nî bu resüller dağı anlara cevâb virüp didiler kim: “Sizüñ şomluğunuz (11) girü sizüñiledür kim sizüñ ol yaramaz fi‘lüñüzden irişdi. Şol vaqtın kim Allâh tarafından (12) va‘z olunurduñuz, anuñıla öğütlenmeyüp aña şirk getürüp haddan geçersiz.» Ve dağı buyurdi ki:

(13) وَجَاءَ مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ اتَّبِعُوا مَن لَّا (14) يَسْأَلْكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُّهْتَدُونَ

Ya'nî şehriñ ortasında bir kişi tiz tiz gelüp (15) didi ki: “Yâ kavm, mütâba‘at idüp uyuñ ol resüllara kim bularuñ didükleri haqdur.” Dönüp (16) ol kişi bu resüllara

şordı kim: “Hîç uşbu dîne da‘vet kılduğunuñuzıçun haq ister misiz?” (17) Anlar didiler kim: “Bizüm ecrümüz Allāh qatındadır, bulardan ecr dilemezüz.” Pes dönüp çağırdı ki: (18) “Yā qavm, mütāba‘at kıluñ şol kimselere kim sizden ecr, haq istemezler, bular hidāyet bulmış (19) qavmlardur.” Dimişlerdür kim: “Bu gelüp çağıran kışı Hābīb-i Neccārıdı, ölmüş iken ol (20) resüller du‘āsıyıla girü dirildi, ol İslāma geldi.” Ba‘zılar didiler kim: “Şayru idi, anlaruñ (21)du‘āsıyıla şifā buldı.” Çün ol Hābīb işitdi kim ol resüllerı öldürmege qaşd itdiler, (22) sa‘y idüp geldi kim men‘ ide, öldürmege qomaya. Ol qavm ol Hābībüñ ol sözlerin işitdiler (23) kim ol dağı anlaruñ dīnine mütāba‘at kılmış, didiler aña ki: “Yā Hābīb! Ya‘nī Sen dağı bizüm dīnümüz (24) qoduñ, varup anlaruñ dīnine mi mütāba‘at kılduñ?” Hābīb dağı cevāb viridi, nitekim (25) Haq Te‘ālā buyurdi:

وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

Ya‘nī: “N’oldı baña kim [06a/01] tapmayam şol Allāha kim beni yaratdı, sizüñ dağı öldükden soñra rücū‘unuz andan yañadur? Nitekim (02) itdünüñüz, hep bulırsız.” Dönüp ol qavm aña didiler kim: “Yā Hābīb! Gel, girü bizüm dīnümüze dön, (03) atañ dedeñ dīnlerini terk eyleme.” Girü Hābīb bularuñ cevābında didi şöyle kim Haq te‘ālā (04) buyurdi:

أَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً إِنْ يُرَدَّنَ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِي عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ (05) شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُون

Ya‘nī: “Ben Allāhdan artuq putları, ma‘būd <m>ı tutayın, eyle idecek (06) olurısam ol Allāh dilese kim baña zarar irişdüre ve bir qatı belāya ve miħnete irgüre, ol (07) putlaruñ qudreti yitmeye ki benden ol belāyı def‘ ideler. Eger şefā‘at kılmāq dileseler hîç (08) şefā‘atlarından fā‘ide olmaya.”

إِنِّي إِذَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ

Ya‘nī: “Eger ben siz didüğüñüz (09) tutarısam, aşikāre ziyān içinde olurın.

إِنِّي آمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونَ

Ya‘nī (10) “Haqıqaten ben İmān getürdüm sizüñ ol rabbuñuza kim Allāh birdür; artuq ma‘būd yokdur.” (11) İbn ‘Abbās eydür: “Çün ol qavm andan bu ħaberi işitdiler,

fi'l-hāl anı tutup kuyuya bıraktılar, (12) aña Ress dirler.” Nite kim bir âyette buyurur: «⁴⁷ واصحاب الرس» Ammā Qatāde eydür: “Anı taşıla depelediler, (13) ol turmayup eydürdi ki: “İy Çalabum! Bu kavma hidâyet vir ki bular bu işi bilmedin iderler.” (14) ve Muqātil dağı eydür: “Tutup ol Habîbi ayakları altına bıraktılar, şol kadar başdılar kim bağırsaqları (15) çıkdı andan sonra kuyuya bıraktılar. Andan ol üç resûli dağı depelediler, çün Habîb-i Neccāruñ (16) rûhı bedeninden intikāl idüp şerefe-i cennete kondı, kendüye ol hâşıl olan kerâmetleri (17) gördi. Kendü kavmınuñ İslâma gelmegin arzû kılup didi ki:

قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ (18) يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ

Ya'nî: “İy keşke (19) bu benüm kavmum bileleridi kim benüm Rabbum beni nice yarlıgayup ehl-i kerâmetden kıldı. Anlar dağı (20) ol resûllara İmân getürüp bu sa'âdete irişeleridi.” Kendü öldi dağı anlara hayr (21) şanusın kesmedi.” İmdi 'aklı olan mü'minlere bu va'z ve naşihat budur kim bu kavmuñ (22) hâlından kendüye 'ibret alup Qur'an, hadîş naşihatların kabûl idüp anuñıla ölmedin (23) öğütlene, anlara delil olup hayra yiltlenleri düşmân tutmaya, birkaç gün dünyâ lezzetine mağrûr (24) olup kendüyi dükkenmez belâlara şokmaya dağı buyurdi:

وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ (25) بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ

Ya'nî biz indürdük ol Habîbüñ kavmı [06b/01] üzerine Habîb öldükden sonra gökden melâ'ike leşkerini ki anları helâk idevüz dağı kimse (02) anlara resûl göndermedük dağı ve Haq Te'âlâ buyurdi:

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ (03) خَامِدُونَ

Ya'nî: «İmdi bulara ⁴⁸ إِلَّا صَيْحَةً ki Cebra'ili viribidük, bu kez bularuñ üzerine (04) çağırdı. Hemân bular turdukları yirde bir uğurdan geçdiler şöyle kim hiç hareketleri kalmadı.» (05) Ve dağı buyurdi ki:

⁴⁷ “Ress halkı” Furkan (25/38), Kaf (50/12), Suat Yıldırım, *Kur'an-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 368, İzmir, 2006.

⁴⁸ “(Orduya ne lüzum?) Bir tek ses yeter. Bir de bakmışsınız sönüp kalmışlar.” Yasin Suresi (36/29), s.449, Suat Yıldırım, *Kur'an-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 450, İzmir, 2006.

يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

(06) Ya'nî ol kavma hiç bir resûl gelmezidi; illâ anlar anı istihzâ idüp maşharaya tutarlarıdı; ammâ (07) âhîretde işleri ol fi'llerine nedâmet olur. Pes çün Hâk Te'âlâ İntâkiyye kışşasın Resûlına (08) haber virdi. Kendü kavmınıñ hâlına anları darb-ı meşel kıldı ki bular andan 'ibret alup inşâfa geleler, (09) Resûllarına 'inâd kılmayalar. Bunuñla dağı kıomadı. Bil ki ol müşrikleri ilerü geçen ümmetlerüñ 'âzâbıyla (10) kırkıtdı, nite kim buyurdı:

أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ

Ya'nî: «Yâ Muhammed! Görmezler mi kim bu senüñ kavmuñ ki bulardan öñdin nice kıranları helâk (12) eyledük 'uqûbetümüzile hergiz eşerleri kıalmadı? Dönüp girü birisi anlardan bulara gelmege çäre (13) bulmadı.» Ve dağı buyurdı ki:

وَإِنْ كُلُّ لَمَامٍ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ

Ya'nî degüldür bularuñ (14) küllisi illâ cemî' bizüm kıatumuzda hâzır olısarlar kıyâmet güninde. Dağı buyurdı ki:

وَأَيُّهُ لُهُمُ (15) الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ

Hâk Te'âlânuñ birliginüñ (16) 'alâmetlerinden birisi oldur kim ölmüş yirleri biz bulara dirildi virdük ya'nî kırıyup (17) tâzeligi gitdükdün şöñra gökdün yağmurlar indürüp ol kıurılığ⁴⁹ tâzelige gönderdük, andan (18) dürlü otlar bitürüp dünyâyâ getürdük ki andan yiyeler ve dağı buyurdı ki:

وَجَعَلْنَا فِيهَا (19) جَنَّاتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَقَجْرًا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ لِيَأْكُلُوا مِن ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ

(20) أَيْدِيهِمْ أَفَلَا يَسْكُرُونَ

Ya'nî biz yaratdık yir yüzinde bularuñıçün bostânları (21) ve bâğları ve anuñ içinde hürmâlar ve üzümder bitürdük ve dağı yirden bıñarlar çıkıarup (22) ırmaqlar akıtdık tâ ki ol yimişlerden yiyeler ve ol şulardan içeler ve ol elleri 'amelleriyile (23) işleyüp hâşıl itdüklerin dağı yiyeler ki ekerler, bıçerler ol elleri 'amelleri süñmedükleri

⁴⁹ Metnin orijinalinde bu kelime ince sıradan ek almış olup transkripsiyonda aslına riayet edilmiştir.

(24) ni‘metlerden dağı yiyeler ki ağağda biten yimişlerdür ve anlar yağlarıdır ve südlerdür ki koyun, şıgır (25) bilinden çıkarı virdük. N’oldı bulara kim bu ni‘metleri bulara yaradı virene şükr eylemezler ve anuñ [07a/01] vađdāniyyetine ikrār kılmazlar? Egerçi lafz-ı istifhāmdur, emr ma‘nāsınadır. Ya‘nī “N’oldı şükr itmezler?” didügi (02) “Bu ni‘metler issine kim anlara in‘ām kıldı, aña küfrān-ı ni‘me olmasunlar; şükr itsünler!” demek olur. (03) Ve dağı buyurdı ki:

سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ (04) وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ

Bu lafz-ı sübhān dağı maşdardur, emr ma‘nāsına. Ya‘nī tenzih idüñ, arılañ (05) ol pādişāh kim dürlü ni‘metleri size ol yaratdı, şol nesnelere kim yir bitürür envā‘ otlar (06) ki hayvānlarıñuza ‘ulūf olup size menfa‘at olmağıçun dağı birliğine ikrār idüp ortağ (07) kıtmağdan irāğ olsunlar; zīrā pādişāhdur ol ki kendü neflerinden dağı envā‘ şüretler (08) yaratdı ki bularuñ andan ħaberleri yok. Bu küllīnün içinde delil-i burhān var ki ol (09) vāhiddür, şeriki yok ve perverdigār-ı ‘ālemdür, naziri yok. Bundan soñra kendüñün vađdāniyyetine (10) delil olanlardan bir ‘alāmet dağı kıldı ki i‘tibār eşeri dağı artuğ olup ola ki inşāfa (11) geleler. Nitekim buyurdı:

وَأَيَّةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ

Ya‘nī Ħađ (12) Te‘ālānuñ vađdāniyyeti ‘alāmetlerinden bir dağı buyurdı kim: «Budur kim biz bulara gice kılu virdük, (13) gündüzi andan şıyırıp⁵⁰ çıkarup göresin buları kim gündüz rüşanlığında iken nāgāh (14) görürler kim cihānı zulumetle kıplar.» Ve dağı didiler kim: «Ħađ Te‘ālā dünyāyı kırañu yaratdı, andan (15) soñra güneşi çerāk yaratdı, kıaçan kim ol toğa, dünyā anuñıla rüşan olur, kıaçan kim toğına (16) girü kırañuluđ üzerine kıalur, şöyle kim yaradıldı.» Ve dağı buyurdı:

وَالشَّمْسُ تَجْرِي (17) لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

Ya‘nī güneş kim yaradıldı seyr idüp yürür (18) kendü müstağarrında ve müstağarr didügi günüñ gāyet soñ menzilibür ki andan öte geçmez (19) mağribinde, maşrıkında zīrā her gün ki toğar iki gün bir menzilde toğmaz, toğlanduğı dağı (20)

⁵⁰ Metnimizde صَيَّرَ şeklinde yazılmış olan bu kelime, eserin Nuruosmaniye Kütüphanesi’ndeki 139 numaralı nüshasında صَيَّرَ şeklinde yazılmış olduğundan kelimeyi şıyırıp şeklinde okumak anlamca daha uygun bulunmuştur.

ancılayındur, üç yüz altmış menzili var, üç yüz altmış dağı tolinacak menzili vardur (21) uzalmağda, kışalmağda. Ve bir rivāyetde dağı Ebā Zer Ğıfārīden rivāyet vardur ki eydür: (22) «Bir vaqt Resūlıla oturdum, güneş tolındı, baña didi ki: “Yā Ebā Zer! Bilür misin ki bu güneş (23) nırde tolınur?” Ben didüm ki: “Allāh bilür ve anuñ Resūlı bilür.” Resūl ‘a.m. buyurdı ki: “Mağribde (24) tolınur dağı gider varur, ‘arş altında secde ider, destūr diler ki gelüp girü (25) toğa, destūr virilür, gelüp toğar; ammā yakın oldı ki destūr dileye, evet destūr virilmeye [07b/01] tā ki şeffı‘ tutup taleb eyleye. Zārılığı ħaddan geçer, destūr virile ki: “Var, tolınduğun yırde toğ!” (02) Vara, mağribden toğa.» Ĥağ Te‘ālā güneş müstağarrında cārī olur didüğü budur ki ol ‘arş (03) altındadır. Pes güneşün seyri menāzillerinde ol ‘azizü’l-‘alīm tağdīri birledür. ‘Azizdür intiğām (04) almağ birle, ‘alimdür ol güneş emrin tağdīr kılıp anı yaratmağda.» Ve dağı İbn ‘Abbās bu āyeti (05) böyle oğur:

وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا⁵¹

Ya‘nī güneş menāzilinde ider ki anuñ müstağarrı yoğdur, (06) dāyim seyrān üzereğer ve dağı Ĥağ Te‘ālā buyurdı:

وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَا مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ (07) كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ

Ya‘nī: «Aya dağı menāzil tağdīr kılduğ, gökde gāh artar gāh eksilür.» (08) Kelbī eydür: “Her gün bir menzil iner ve bir menzil çıkar tā şol qarargāhına irişür ki andan öte geçmez, (09) andan dönüp girü yakın menzile gelür ve dağı dimişler ki ay otuz günde seyr ider. Nite kim güneş (10) bir yılda seyr ider.” Muğātil eydür: “Ayuñ eni seksen fersağdur, degirmidür. Güneş eni dağı ancılayındur; (11) ammā ikisinün rüşanlığı yaradılduğı vaqt bir idi. Ay nūrınun toğsan toğuz bağşını (12) alup güne virdiler, anuñ rüşanlığı ziyāde oldı, ay bağş nūrıla ħaldı.» Ve dağı (13) āğir menzilinde incelüp şararduğın şol ħurmānuñ ħurmuş ince buduğına teşbīh kıldı. (14) Nazar idenlerün gözinde egerçi kendü nefsinde, ħağığatda ki uludur; ammā bağanlar gözine (15) gey ince görünür ve dağı buyurdı:

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ (16) سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ

⁵¹ “Güneş de bir delildir onlara, akar gider yürüncesinde.” Yâsîn Suresi (36/38), Suat Yıldırım, *Kur’ân-ı Hakîm’in Açıklamalı Meali*, s. 450, İzmir, 2006.

‘İkrime eydür: «Her birinüñ velāyeti ve hükmi ve salṭanatı (17) vardır. Gününñ velāyeti ve salṭanatı gündüzdedür. Ayuñ hükmi ve salṭanatı gicededür. Yokdur (18) güneşe gicede tulū‘ ide ve aya daḥı yokdur ki lakin nūr saçup gündüz hükmin yirine zuhūra getüre. (19) Gerekdür her biri kendü salṭanatında toĝa, toluna ve daḥı ne gice karañusu gündüz (20) rüṣanlıĝına ĝālib gelüp qarardı bilür ve ne gündüz aydınlığı gice karañusına ĝālib gelüp (21) aydın kıılır.» Ve ba‘zılar dimişler kim göĝi devr iderler, anda yürürler ve daḥı buyurdı:

(22) وَأَيَّةٌ لَهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا دُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ

Ya‘nī bu Mekkenüñ kāfirlerine (23) bir ‘alāmet daḥı Ḥaḳ Te‘ālānuñ birliğine kim biz getürdük bularuñ atalarını ve ‘avratlarını ve (24) oĝlanlarını henüz daḥı bular ataları şulbında idi ol Nūḥuñ gemisinde kim ecnās-ı (25) ḥayvānıla ṭolmuşıdı ve daḥı buyurdı ki:

وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِن مِّثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ

Ya‘nī ol Nūḥ [08a/01] gemisi gibi nesne yaratduĝ kim aña binerler. Ḳatāde eydür: «Ol devedür ḳuruda binerler nite kim deñizde gemiye (02) binerler.» Amma Süddī eydür: «Ol didüĝi şol zevraḳlar ve şol gemilerdür ki şimdi deñizde binerler. (03) Hem şoñunca gelen āyet delālet ider kim ol gemidür.» Zīrā bundan şoñra buyurdı kim:

(04) وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنقَدُونَ

Ya‘nī eger dilersevüz buları ol (05) şı içinde ĝarḳ idevüz şöyle kim hīç bulara bir meded irici bulunmaya. Bular kendülerin ol (06) ĝarḳdan men‘ idüp necāt bulmayalar:

إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ

Ya‘nī anları ḳurtarmaĝa (07) meĝer kim bizden raḥmet ola kim selāmet anları çıkaravuz, ĝarḳ itmeyevüz. Ḳoyavuz kim temettü‘ (08) kıllalar tā ecelleri tamām olunca. Pes ‘aḳlı olanlar gerek kim bu ‘alāmetlere nazār kılıp haḳıḳat (09) bile ki Ḥaḳ birdür,

şerîki yokdur. Eger bir dağı ilâh olaydı yirler gökler kamu içindeki ile fesâda (10) varaydı ve dağı buyurdi:

وَإِذْ أَقِيلَ لَهُمُ انْفُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (11)

Ya'nî kaçan bulara dinilse ki: «İleyüñüzdeki âhîret emrinden qorquñ, anuñıçun (12) 'amel kıluñ ya'nî irâğ idüñ, isti'dād idüñ ve arduñuza qalan dünyâ emrlerinden qorquñ, (13) anuñıla mağrūr olup aldanmañ tâ ki raħmet olup ġazâb olunmaya.» Ammâ Muqâtil eydür: «İleyüñüzden (14) qorquñ didügi ya'nî sizden ilerü geçenler gibi olmañ ki anlara irişen belâ size dağı (15) irişür.» وَمَا خَلْفَكُمْ didügi ya'nî arduñuzda geli viren âhîret 'azâbından (16) dağı qorquñ, ola ki raħmet olmasız, 'azâbdan necât bulasız. Bular hiç aña i'tibâr (17) kılmazlar ve dağı buyurdi:

وَمَا تَأْتِيهِمْ مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ

(18) Ya'nî hiç bulara gelüp zâhir olmaya ol Rabbılarınuñ birligine ve qâdirliğine delâlet kılan (19) nişânlar ve Resûluñ girçekliğine delîl olan 'alâmetlerden ay iki yarılmaq gibi ve barmaqlarından (20) çeşmeler aqıtmaq gibi; illâ bular anlaruñ küllisinden i'râz idüp, yalanlar söyleyüp Tañrıdan (21) qorqmağı terk ideler. Pes mü'min naşibi budur ki dâyim Tañrıdan qorqucu ola öñindeki (22) 'uqbâyı unıtmaya ve ardında qoyup gıtdüginüñ hisâbını şimdiden qayura ve anı yiyniltmek (23) ardınca ola, hisâbda münâkaşa idüp qatı tıtılmaq hemân 'azâbdur ve dağı bundan şoñra (24) kâfirlerüñ zındıqlarından haber virdi ki mümesseklerdür:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ انْفُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ (25) قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْطَعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطَعَمَهُ

Kâfirler ne dirlerdi ki [08b/01] miskinlere dervişlere taşadduq idüñ şol maluñuzdan kim zu'm idersiz, ol Allâh içündür dirsiz. (02) Ya'nî kâfirler ekinlerinden, qoyunlarından, şıgırlarından ba'zısın seçüp: «Bu Allâh içündür.» dirleridi. (03) Kaçan mü'minler bulara: «Ol Tañrıyıçun kılduğunuz maluñuzdan, miskinlere şadaqa kıluñ!» diseler (04) bular dirleridi ki: «Biz rızqlanduralum mı şol kimseleri kim eger dilese Haq Te'âlâ anları rızqlandururıdı? (05) Pes çün qudreti yiterken anları rızqlandurmadı, biz

dağı anuñ dileğine muvāfaqat idüp (06) anları rızqlandurmazuz.» Uşbu sözi ki dirleridi degül ki haqıqat ola, istihzāen dirleridi. (07) İmdi bu söz, baḥıl sözidür kim kendülere ‘illet tutup virmemek için dirler ki “Haq Te‘ālā (08) virmedüğine biz dağı virmezüz.” didiler. Bu zu‘m ki dirler bātıldur; zīrā Haq Te‘ālā bunca (09) kulları ḡanī kıldı ve bir niçe kulları faḫīr kıldı ibtilā yöninden dervīşe dünyā virmedügi (10) baḥillıqdan degül. Eger dünyā anuñ katında sivri siñegün ḡadrınca varımışsa kāfirlere bir (11) içim şu içürmeyeyidi ki düşmenleridür. Pes mü‘min dostiken nite men‘ ideyidi ve baylara (12) şadaḡa kıluñ didügi dağı kendü yoklu olup anlaruñ mālına ihtiyācı olduğundan (13) degül. Bil ki ibtilādur ki ol bayları dervīşlerle şınar ki göre ol mällarında olan fuḡarā (14) haqḡın çıkarup Allāh ‘aşḡına virürler mi; yoḡsa mal sevgüsini Tañrı sevgüsinden artuḡ (15) gelüp çıḡānlıq ve baḥillik kılırlar mı? Haq Te‘ālānuñ dileğine kimsenüñ ta‘arruzı yoḡ, nice (16) dilerise işler. Anuñ ḡikmetine kimsenüñ ‘aḡlı irmez. Pes mü‘min naşibi budur kim Allāh ḡükmine muḡi‘ (17) olup emrin yirine getüre, taḡdīr-i ‘illet idinüp kendüyi ḡayrılardan ḡaḡ‘ eylemeye. Bu fāsīd (18) i‘tiḡāddur, bu i‘tiḡādı tutanlara ḡorḡu vardur ki cehennemde ebedī ḡala, ⁵² نعوذبالله منه (19) o kāfirler mü‘minlere dirler ki:

إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ

Ya‘nī: «Degülsiz siz illā (20) āşikāre ḡaḡā içindesiz ki atalarıñuz dīnin ḡoyup Muḡammede uyduñuz, dervīş olup (21) bize ihtiyāc olduñuz.» Ba‘zılar dirler ki: «Siz ḡaḡā içindesiz. Mü‘minler sizi ḡayra, şadaḡaya (22) buyurur, siz taḡdīri aña ‘illet getürüp men‘ idersiz.» Dağı buyurdı:

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (23)

Ya‘nī Resül buları ḡarşu āḡiret ‘azābıyla ḡorḡudurıdı. (24) Ola ki bulardan İmāna raḡbet ḡopa diyü, bular ‘inād idüp dağı dirleridi ki: «Yā Muḡammed! Eger (25) uşbu kıyāmet ki bize va‘de kılıp anuñıla ḡorḡudursın, eger didüḡüñ ḡirḡegise eyit ki [09a/01] ne vaḡt olısar?» Haq Te‘ālā anlaruñ cevābında buyurdı ki:

⁵² “Ondan Allah’a sığınırız.” anlamına gelen bir dua ifadesi.

مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً (02) تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ

Ya'nî: «Yâ Muhammed! Bular muntazır degüller illâ şayha kim ol şayha bulara (03) ańsuzın iriŝe, ŝol hâlda kim bular birbiriyle almağda ŝatmağda huŝümet ideriken.» İbn (04) 'Abbās -rađıyallāhu 'anhümā- eydür: «Bu ŝayhadan murād, ol ŝūr çalınuğıdır.» Nite kim 'Abdullāh bin 'Ömerden (05) rivāyetdür ki eydür: «Vallāhi ol ŝūr urıla, ŝol dem ki ħalāyık küllî yollarında ve bazārlarında (06) olalar tâ ki bir bir çözülp iki kiŝi yaturken ki bahā söyleŝürler ola dağı alıŝmadın (07) ŝūr urıla ve bir kiŝi bostancuğın ŝuvarmağa ŝu yolın tuta henüz ŝu gelüp bostana (08) iriŝmedin kıyāmet kopa.» Ve dağı buyurdı ki:

فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ (09) يَرْجِعُونَ

Ya'nî ol ŝayha-yı ŝūr bunlara ańsuzda iriŝe kim küllî hep ol sa'at vaŝıyyet (10) kılmağa tağātları yitmeye hiç bir nesne ile. Bil ki bazārlarından dönüp evlerine gelmege mecāl bulmayalar. (11) Pes Ħağ Te'ālā evvel ŝūrda bu ħalāyık ne olırsalar, bu āyetde anı beyān kıldı. Bundan ŝońra (12) ikinci ŝūrda hāl ne olırs anı bildürdi:

وَتُفْحَخُ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ (13) رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ

Ya'nî ikinci ŝūr urıla, göresin nāgāh bu ħalāyık ölmıŝiken baŝ (14) toprakdan kıldurup ol Rabbları ħazretine cem' olalar. ŝöyle ŝanalar, ol ŝuruñ arası bulara (15) uyku ile geçdi, uyandılar anuñıçun diyeler:

قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا

Ya'nî (16) sinleden kalkup göreler, ol dünyāda bulara ħaber virüp korqudılan gün vāқи' (17) olmiŝ, ol günüñ korquklarına nisbet, ol sinlede yatduğları anlara şol uyku rāħatlığı (18) gibi olmiŝ ola, diyeler kim: «İy vāy bizüm helāklüğüme kim ayırdı bizi

bu uyuyup rāḥat (19) olduğumuz yirden.» Ol firişte kim bularuñ üzerine müvekkelidi, dünyāda ‘amellerin yazarlarıdı, bulara (20) cevāb virüp diyeler kim:

هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ

Ya‘nī: «Bu gün (21) ol gündür kim Ḥaḫ Te‘ālā va‘de kıldı viribidügi resūllarından size ḥaber gönderdi (22) kim bu gün elbetde gümānsuz olacaḫdur. Ol resūl size bu günden ḥaber virdügi hep ḥaḫ (23) idi; ammā siz ‘inād idüp inanmaduñuz. Gümānuñuz kıalmadı uş ‘ayne’l-yaḫin size vāḫi‘ (24) oldu ki gözüñüzile gördüñüz.» Ve daḫı buyurdi:

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ (25)

Ya‘nī degüldür bulara vāḫi‘ olan öldükden soñra illā bir çağırmaḫ [09b/01] irişür nāgāḫ bular cemī‘ bizüm ḫatumuzda ḥāzır olınurlar daḫı Ḥaḫ Te‘ālā buyurdi:

قَالِيَوْمَ (02) لَا تُظَلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

Ya‘nī ol kıyāmet günü bir gündür ki (03) ḥiḫbirinüñ ‘amelinden artuḫ eksük olacaḫ degüldür. Her ne kim işleyeler, aña göre cezā olınurlar; (04) ḥayr ‘amellerinde ḥayr ‘ivaḫlar ve şerr ‘amellerinde şerr cezālar ve ‘uḫūbetler olınurlar. ‘Aḫlı olanlara (05) gerekdür kim sa‘yını ḥayr ‘ameller üzerine kıllalar tā ki yarın kıyāmet güninde ḥayr ‘ivaḫlarıyla ‘ālī (06) mertebelere irişeler, ‘amel-i şerrile kendülerin ‘azāba mübtelā kılmayalar. Çün Ḥaḫ Te‘ālā kıyāmet ḫopmaḫından (07) ḥaber virdi, bu kez ol günde ḥayr ‘amel ile varanlar uçmaḫ içinde ne mertebeler bulalar. (08) Anuñ ba‘zısından bu arada ḥaber virdi tā ki ol günüñ hevlinde ḫorḫup şerr ‘amellerinden (09) el çekeler; görklü ‘ameller işleyeler, ol cennete bulardan bir şevḫ ve raḫbet ḫopa bundan ötürü (10) buyurdi:

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَكَاهُونَ

Ya'nî «Bedürüstî uçmak ehli (11) ol kıyâmet gününde şugl içinde yimişlenüp tena‘umlar ideler.» Ammâ şuglda ihtilâf kıldılar. (12) Kelbî ve dağı Muqâtil dimişler ki: «Uçmak ehli ol perdeler içinde bıkır hürîlerle şöhbetine meşgûl (13) olınup tamu ehlinüñ hâlından haberdâr olmayalar. Bil ki anlar hiç hâtırlarına gelmeyeler (14) kendülere ol şöhbet şafâsı şöyle lezzet vire kim tamu ehli hâtırlarına düşmeye.» Zeyd bin (15) Erkam Resûldan ‘a.m. rivâyet kılup eydür kim: «Bedürüstî Haq Te‘âlâ uçmak ehlinüñ her birine (16) yüz kişi kuvvetince kuvvet vire yimekte, içmekte.» Resûl böyle haber viricek ehl-i kitâbdan (17) bir kişi didi kim: «Yâ Resûlallâh! Şol kimse yiye, içe añâ hâcet vâki‘ olmaz mı?» Resûl ‘a.m. (18) buyurdu kim: «Biri yiyüp içdükdən soñra bedenlerinden ol ta‘âm der⁵³ gibi sızıp çıkar, (19) şöyle kim misk koqusı gibi ola, qarınları incelüp yirine otura, acıklar hiç yimemiş gibi (20) olalar.» Ve dağı buyurdu ki:

هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرْضِ مَنكُؤُونَ

Ya'nî: (21) «Uçmak ehli ve çiftleri ki hürîlerdür ol köşkler içinde şol bezenmiş tahtlar üzerinde (22) ki anuñ üzerinde dağı hicâl ola ya'nî dürlü dürlü harîrlerle bezenmiş çadır gibi ev (23) ola, içinde uçmak hâtonları oturalar helâllarıyla. Bu hâlda kim harîrden yaşduklara (24) tekyelenüp tena‘um iderler ağaçlar gölgesinde, bostânlar içinde.» Ve dağı buyurdu ki:

لَهُمْ فِيهَا (25) فَكِهِةٌ وَلَهُمْ مَّا يَدْعُونَ

Ya'nî hâşıl ola ol uçmak ehline uçmak içinde [10a/01] yimişler ki birbirine beñzer; ammâ lezzeti beñzemez ve dağı bunuñıla cemî‘ ne arzuları olsa anlara anda (02) hâşıl ola ve dağı buyurdu:

سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ

⁵³ Günümüz Türkiye Türkçesinde ter şeklinde olan bu kelime metinde dal (ـ) harfiyle yazıldığı için aslına uygun olarak okunmuştur.

Ya'nî bulara Hâk Te'âlâ tarafından (03) karşı hediyelerile firîştelere gelüp selâm, taħiyyat irişdüreler ve daħı dimişler kim: «Uçmak içinde (04) birbirine şataşup Hâk Te'âlâ tarafından selâm taħiyyat kılalar.» Ve daħı buyurdu ki:

(05) وَأَمَّا زُورُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ

Ya'nî ol kıyâmet güninde hisâbdan şonra nidâ olına (06) ki: «İy kâfirler! Mü'minlerden seçilüñ kim be-dürüstî mü'minler fevz-i sa'âdet buldılar ve iy münâfıklar, (07) muħliřlerden seçilüñ kim muħliřler felâh buldılar ve iy 'âşiler, muṭî'lerden ayrıluñ kim muṭî'ler (08) bu gün 'âfiyet, raħat buldılar.» Ve daħı buyurdu:

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ

Ya'nî bu maħşer ehli birbirinden seçildükden şonra Hâk Te'âlâ (10) kâfirlere ħiṭâb idüp serzeniş birle diye kim: «Ben size bundan ilerü kitâb gönderüp ħaber (11) virmedüm mi siz şeytana muṭî' olmayasız?» Bu âyetde Hâkka muṭî' olmaħlığı tapmaħlık lafzıyla (12) beyân kıldı; zîrâ İbn 'Abbâs eydür: «Her kim bir kimseye muṭî' olsa, ol ne dirise anı tutsa (13) ol, aña tapmış olur.» Ya'nî: «İy âdem oğlanları, ben size 'ahd idüp dimedüm mi şeytana muṭî' (14) olmañ ki ol şeytân sizüñ âşikâre düşmenüñüzdür, dimedüm mi?» Ve daħı buyurdu:

وَأَنْ اعْبُدُونِي (15) هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

Ya'nî: «Beni birleñ ve baña muṭî' oluñ ki toğru yol, tevħîd yoludur, ol (16) yola gidenler eglenmedi, şapmadın cennete ulaşurlar, ulu sa'âdet bulurlar.» Ve daħı buyurdu:

(17) وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبَلًا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ

Ya'nî: «Ol şeytân, be-dürüstî (18) sizden çok ħalk azdurdı. İki cihânda maħrûmlardan kıldı, ebedî helâklüğe bıraşdı, (19) şuña nazâr idüp aħlıla bir fehm ider olmazsız ki sizden ilerü geçenlere ne işledi tâ andan (20) bir 'ibret alup muṭî'

olmayasız, selāmet kırtılasız.» Çün ol kāfirleri ve münāfıkları ve (21) ‘āşileri sürüp cehenneme ilteler, kaçan tamu kıpusına yakın varsalar, ol tamu hāzinedārına (22) irişeler kim bulara diyeler:

هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ اَصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ (23)

Ya’nī «Uşbu şol cehennemdür ki siz buña girmeklügi dünyāda va‘delenüp durursuñuz; (24) ammā siz anı girçeklemedüñüz, ol dünyādaki küfrüñüz üzerine ‘uķūbeti budur ki aña girüp (25) mu‘azzeb olasız.» Ve dağı buyurdı:

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَنَنصَهُدُ [10b/01] أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

Ya’nī bu kāfirler yarın kıyāmet güninde inkār idüp diyeler kim: “Vallāhi (02) iy bizüm Rabbumuz! Biz saña şirk idenlerden degülüz.” diyü birbiriyile huşümet ideler. Kıoñşuları ve evlādı (03) ve ehli ve kıavmı ve kıabileleri birbirinüñ üzerine şanukluk vireler ki bular şirklerdür. Bular inkār (04) idüp and içeler kim biz müşriklerden degülüz. Pes Hāķ Te‘ālā eydür: «Bu gün ol gündür ki (05) bularuñ ağızlarına mühr uravuz, dilleri sözden kıala, elleri bize söyleye ve ayakları şanukluk (06) vire şol nesne üzere kim dünyāda kesb eylediler kim şirkden ve ma‘āşiden.» Çün ol kıavm (07) göreler kim kendü a‘zāları kendüye şanukluk virdi, ‘itāb idüp a‘zālarına diyeler kim: (08) «İy rahmetden ırağ oluñ, helāklık size gelsün. Ben sizi oddan kırtarmağıçun (09) çalışırın, size ne geldi kim kendü helāklügüñüze şanukluk virürsüz?» Anlar diyeler kim: «Bizüm (10) elümüzdən ne gelür? Kıamu nesneyi söyletdi.» Pes mü’mın naşibi budur kim kendüyi ma‘şiyetden (11) çeke nefsine ‘itāb idüp diye ki: «İy nefsi! Utan Allāhdan, sanmağıl kim sen günāh işlersin, (12) seni kimse görmez. Hāķ Te‘ālā hāzır nāzırđur, firiştelere senüñile biledür. řanuklarıñ hoş (13) bilüñde götüryorsın⁵⁴ yarın maşşerde şanukluk hoş bilüñde virecekdür, rüsvāy (14) olırsın, rüsvāyılıđı añup şimdiden kendüñi divşür tā ki selāmet kırtılasın.» Ve dağı (15) Hāķ Te‘ālā buyurdı:

⁵⁴ Şimdiki zaman eki olarak -yor almış bu fiil, Nuruosmaniye Kütüphanesi 139 numaralı nüshada şimdiki zaman ekini -yorur şeklinde almıştır.

وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ

(16) Ya'nî: «Eger biz dilesevüz bularuñ gözlerin ol dalâlete, hidâyete nazâr kıılmağdan hüdaya (17) döndüreydük ve küfrlerin mağv idüp gidereydük. Bular dağı sebkat idüp gideleridi. Çün (18) bularuñ gönülleri kasâvet üzere oldı ve ol küfrlerle olan 'amelleri gönüllerine (19) hicâb olup kapladı ve gönül gözine şirk karañluğı oturdı, bular tariğ-i hidâyeti kanda (20) göriserler?» Ammâ Kelbî eydür: «Eger biz dilesevüz anlaruñ gözlerin kör kıılayduğ nite kim gönülleri (21) gözi kör olmuşdur tâ ki hiç yürüdükleri yiri görmeyelerdi. Nite kim Lût kavmın (22) gözsüz kııldığ şol vaqt kim Lût peygambarı yalanladılar, konuğlarına el uzatmağ istediler.» (23) Ve dağı buyurdı:

وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ (24)

Ya'nî «Eger biz dilesevüz bu kâfirleruñ küllisin ol dalâletden ötürü şüretlerini (25) mağv idüp taşa döndüreydük şöyle yirli yirinde qalalardı ki bedenlerinde cân qalmayaydı. [11a/01] Ne ilerü varmağa tãkatları yiteydi, ne girü ve dağı eger dilesevüz yâ Muhammed, senüñ bu kavmuñı şüretlerin (02) toñuza ve maymuna döndüreydük, nite kim Mūsâ kavmyıla 'İsâ kavmın döndürdük tâ ki varmağa (03) gelmege tãkatları qalmayaydı.» Ve dağı buyurdı:

وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ

(04) Ya'nî: «Yâ Muhammed! Bu kavm 'ömrlerine mi mağrūr olurlar ve kuvvetlerine mi mağrūr olurlar? Aldanurlar, (05) eyle mi şanurlar kim ol 'ömrüñ dükenmesi olmaya ve ol kuvvetüñ za'fı ve 'acızlığı olmaya? Bizüm hoş (06) sünnetümüz eyledür ki her kimsenüñ 'ömrin uzun kılavuz, 'âkıbet anuñ hilkatını tebdil ve tağyir (07) kıılırız, toğrı boyunu iki bükürüz, kuvvetin za'flüğe ve yigitlügin pirlüğe döndürürüz. (08) Buları bu hãlları kıılmağa ol kendüleri ma'būd tutduklarınıñ kudreti yitmez. Bil ki anı (09) işleyen ol ma'būd hağdur ki birdür, naziri yoğdur tâ anı fehm idüp birleyeleridi, helâklik (10) yolından çıkup selâmetlik yolına gireleridi.» Ve dağı buyurdı:

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشُّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ

Bu āyet daḥı ol kāfirlere anuñ cevābıdır kim dirleridi: (12) «Bu Muḥammed şā‘irdür. Ol oḳuduđı Œur‘ān degül Ői‘rdür.» Pes Haḳ Te‘ālā bu āyeti indürüp buyurdu ki: (13) «Biz ol Muḥammede Ői‘r öğretmedük yā aña Ői‘r indürmedük ve ol Muḥammed daḥı aña degüldür ki şā‘ir ola (14) ve oḳıduđı Ői‘r ola, degüldür ol Muḥammed; illā bizüm resūlumuzdur ve ol oḳıduđı degüldür; illā (15) zıkrdür ya‘nı va‘z ve naŐıhatdur ve daḥı Œur‘āndur ki haḳḳı bātıldan ve ḥelālı ḥaramdan beyān (16) kılıcıdır.» Eger eydürlerise rivāyet olındı ki Ḥazreti Resūl ‘a.m. dilinden Ői‘r gelmedi yā buña (17) ne dirsiz Ői‘r degül midür? Nite kim didi peygambar ‘a.m.

أنا النبي لا كذب أنا ابن عبدالمطلب⁵⁵

(18) ve bir daḥı zıkr olındı kim Resūl ‘a.m. bir gün sürçüp mübārek ayağı ŐaŐa ũoḳındı barmağı (19) ḳanadı. Didi kim:

هل انت الا اصبع رميت في كتاب الله مالقيت⁵⁶

Pes bu Ői‘r degül midür? (20) Biz eydürüz kim: «Bu kelimeler Resūldan Ői‘r ḳaŐdına gelmedi, bil ki dilinde kelāmıdı, söyledi, (21) Ői‘re muvāfiḳ düŐdi.» Nite kim Œatāde eydür: «‘ĀyiŐeye Őordum ki hiḳ Resūldan Ői‘r geldi mi?» ‘ĀyiŐe (22) didi kim: «Sözlerüñ gey kerihı anuñ Ői‘r idi, herđiz ol Ői‘r oḳımadı; illā ḳarındaŐum Benı Œaysuñ (23) beytin okırdı, anuñ daḥı lafzın ve terkibin ayruḳsı evirdi.» Ebū Bekr diridi: «Yā Resūlallāh! (24) Böyle degüldür bu beyt.» Resūl ‘a.m. diridi kim: «Ben şā‘ir degülem ve baña lāyıḳ degüldür kim dilümde Ői‘r ola.» (25) Pes bunı fehm itme kim Ői‘r oḳımaḳ muḩlaḳ yaramazdur. Ői‘r ki tađannı idüp ırlarlar yāḥūd içinde [11b/01] yaramaz ve bātıl sözler ola anuñ gibi oḳımaḳ ḥarāmdur mezmüm olan; ammā eŐ‘ār-ı ebyāt ki va‘z ve (02) naŐāyih ola, ol ḥelāldur; mezmüm degüldür. Bil ki anı oḳımaḳda Őevāb var, ḳaḳan

⁵⁵ “Ben peygamberim yalanı yok, ben Abdumuttalib’in oğluyum.” Buharı, Cihad, 52, 61, 97, Müslim, Cihad, 78-80.

⁵⁶ “Sen nihayet kanayan bir parmaksın, bu iş Allah yolunda başına gelmiştir.” Buharı, Cihad 9, Edeb 90, Müslim, Cihad 112, Tirmizî, Tefsir 93.

kim okıyanuñ murādı (03) ıslāh-ı nefis ola; şehevāt olmaya. Pes ‘aqlı olanlar bundan çok ma‘nalar idrāk iderler ve daħı (04) bundan soñra Hāķ Te‘ālā buyurdı:

لِيُنذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقُّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ

(05) Ya‘nī «Biz Ƙur‘ānı ol Muħammede indürdük tā ki anuñıla ƘorƘuda şol kimseleri ki diri ola.» Hāķ Te‘ālā (06) and içüp didi: «‘İzzüm haĸkıyıçun cehennemide tolduram baña ve Resūluma kāfir olanları.» Pes ‘aqlı (07) olanlar buña nazār Ƙılsun ki Hāķ Te‘ālā buyurdı: «Bu Ƙur‘ānı ben anuñıçun indürdüm ki Muħammed anuñıla ƘorƘuda (08) şol kimseleri kim diri olalar.» Eger murād bu dirilikden uşbu gövdede cān olup hareket Ƙılmağısı (09) bu hođ kāfirlerde, eşeklerde, şığırda daħı var. Pes bunda bu dirilik degül. Bil ki gönül dirliğidür; (10) zırā maĸşūd-ı hayāt oldur ki kişi kendüye dünyāda, āhiretde aşşılı, ziyānlu ne nesnedür, (11) fikr eyleye, ziyān olacaĸ yirlerden şaĸınup aşşılı nesnelere kendüye hāşıl Ƙıla. Kāfirlerde (12) bu añlamaĸ olmadı, Hāķ Te‘ālā anları ötilerden şaydı. Pes ‘aqlı olan gerek kim kendüye bu (13) nesnede kāfirlerden temyız ide ‘aqlıla. Bundan soñra Hāķ Te‘ālā luţfi birle terahħum Ƙılıp (14) bu Ƙullarına va‘z ve naşihat Ƙılır tā anuñıla ‘ibret alup öğütleneler, ola kim bu sa‘ādet (15) irişeler. Nite kim buyurdı:

أُولَٰئِكَ يَرَوْنَ أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ

Ya‘nī: «Yā Muħammed! Nazār Ƙılıp görmezler mi bu senüñ Ƙavmuñ ki biz bularuñıçun (17) kendü Ƙudretümüz ve Ƙuvvetümüz ve emrümüz ile develer ve şığırılar ve Ƙoyunlar yaratduĸ ki bular anlaruñ (18) küllisine mālİK olmışlardır, binerler, yükler ururlar, etin yirler ve südin içerler ve yünlerin evler ve tonlar (19) idinüp geyerler.» Ve daħı buyurdı ki:

وَدَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ

(20) Ya‘nī: «Biz ol yaratduĸumuz en‘āmı bulara muţī‘ Ƙılduĸ ki binüp yük urup nireye dilerlerise (21) sürerler, giderler. Bular baş çeküp andan yıĸılınmazlar, kimisin

boğazlayup etin, yağların yirler. (22) Anları muṭī‘, münkād kılduk her ne iderlerise boyun virürler bizüm emrümüzile.» Ve daḥı buyurdu:

(23) وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبٌ أَقْلًا يَشْكُرُونَ

Ya‘nī «Daḥı vardır ol en‘āmdan (24) dürlü dürlü menfa‘atlar ne kim didük binmek ve yük yüklenmek ve etin yimek ve deve yüninden ‘aba⁵⁷ idinüp (25) geymek ve koyun yüninden keçeler evler idinüp ve kepenekler idinüp geymek ve daḥı südlerinden bunca [12a/01] peynir ve yağ gibi daḥı buña beñzer ni‘metler. N’oldı bulara kim uşbu ni‘metlere nazār idüp bu ni‘metleri (02) bulara yaradı virene şükr idüp birlemezler? Vācibdür kim bulara anı birleyüp aña şükr ideler.» (03) Ve daḥı buyurdu:

وَاتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَّعَلَّهُم يُنصَرُونَ

Ya‘nī «Yā Muḥammed! Bu (04) senüñ kavmuñ uşbu ni‘metleri yaradan ma‘būdı terk idüp andan artuḡı ma‘būd tıtdılar, (05) şöyle zann iderler ki ol ma‘būd tıttuñları anlara yardım idüp bizüm ‘azābumuzdan kırtara.» (06) Ve daḥı buyurdu:

لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحَضَّرُونَ

Ya‘nī «Ḥāl budur ki (07) ol zann itdükleri bāṭıldur. Anlaruñ kıdreti yitmez kim bizüm ‘azābumuzı anlardan def‘ ideler (08) ve daḥı bu kāfirler ol tıttuñları putlaruñ leşkeridür ki anlaruñ kıtına cem‘ olurlar kıllar (09) ḥādimler gibi anlar kızmet kıllurlar nite kim dünyāda putları kıtında cem‘ olurlardı, yārın kıyāmet (10) güninde dükeli giri ‘azābda olalar.» Pes ‘aklı olan kışilere bu āyetler ma‘nāsından bunı añlamaḡ (11) gerek saña sa‘ādet ya‘nī ni‘met viren oldur, kışı ortada bir sebebdür anuñ göñli (12) Allāhuñ kıdreti kıbzāsındadır. Nice dilerise döndürür. Pes ol saña virilen senüñ (13) rızkıñdır tā vaḡt yitince anuñ kıtında emānetdür. Kıaçan vaḡt yitse Ḥaḡ Te‘ālā anı daḥı bir (14) nesneye muḡtāc kıllur ve anuñ göñline eyle bıraḡur kim ol nesneyi saña virmeyince ol

⁵⁷ Metnin orijinalinde bu kelime عبا şeklinde yazılmış olup böyle bir kelime anlamca metne uymadığından, Nuruosmaniye Kütüphanesindeki 139 numaralı nüshada görülen عبا ‘aba kelimesi tercih edilmiştir.

hâcet (15) yerine gelmez. Pes çâr nâçâr anı saña virür; ammâ virdüren Hâk Te‘âlâdur. Eger aña dağı (16) bir du‘â kıılırısañ ol dağı senden aña ‘atâdur, şevâb issi olursın ammâ ol du‘â (17) kıılıp minnet kıılmağ anuñıçun vâcib degül. Bil ki Allâh için kıılmağ vâcibdür zîrâ mün‘im-i hağıkî (18) oldur bundan şoñra Hâk Te‘âlâ, Resûlunuñ hâtırın tesellî kıılmağıçun buyurdu ki:

فَلَا يَحْزُنُكَ (19) قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ

Ya‘nî: «Yâ Muhammed! Bu kâfirleruñ seni yalanladuğları (20) guşşaya bırağmasun ki biz bularuñ senüñile gizlü, âşikâre ‘adâvet kıılduğların bilürüz, tîz ola kim (21) intikâmın anlardan alavuz.» Ve dağı buyurdu ki:

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا (22) هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ

Ya‘nî «Görmezler mi bu kâfirler kim biz buları bir kaçre şudan nice yoğiken (23) var kıılduğ, şimdi gelüp girü kıopmağâ inkâr idüp âşikâre huşümet kıılurlar?» Dimişler kim: (24) «Bu âyet Ubeyy bin Hâlef hağkında indi ki bir çürümüş süñügi alup Resûl ‘a.m. kaçına getürdi (25) didi ki: “Yâ Muhammed! Uşbu çürümüş süñügi kimuñ elinden gelür ki dirgüre?”» Pes Hâk Te‘âlâ kendü kudretin [12b/01] izhâr itmeğičün bu âyetleri tenbîh için buyurdu ki bununuñla ‘ibret alup añlayalar kim yoğiken bir kaçre (02) şudan var eyleyen, kâdirdür yoğ itdükden şoñra girü eyle ide. Pes ol kâfirleruñ huşümetin (03) beyân kııldı ki ba‘şe inkâr idüp hüccet kııldı:

وَضَرَبَ لِنَامِتًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ (04) مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ

Ya‘nî «Ubeyy bin Hâlef bizüm kudretümüze inkâr idüp bize meşel (05) kıılır, eydür ki: «Uşbu çürümüş süñükleri kim dirgürür?» Hiç kendünüñ yaradıldığına nazâr (06) kıılmaz kim andan ‘ibret ala, añlaya. Anı unitmişdur, fikr idüp hâtırına bırağmaz.» Ve dağı buyurdu:

(07) فُلُّ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ

Ya'nî: «Eyit yâ Muhammed, ol saña (08) hüccet iden kâfirlere kim ol çürümiş süñükler girü diriltmege kâdirdür ol pâdişâh ki (09) evvel def'ada seni yoğiken var kıldı ve dağı 'alîmdür, bilür seni girü niçe qoparmaqlığı.» Ve dağı (10) buyurdu:

الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ

(11) Ya'nî: «Eyit yâ Muhammed, ol süñükleri dirildür şol pâdişâh kim taze ağaçlardan size od yaratdı (12) kim anuñıla yaqub menfa'at tutasız.» Kelbî eydür: «Ağaçlar od tutar şaqlar; ammâ 'unnâb ağacı (13) od tutmaz, andan ötürüdür kim kâzirler anuñ üzerinde biz dügerler kim ol ağaç od tutmaz. (14) Ol Hâlık kim ağaçda od şaqlar, kâdirdür ki sizi girü dirgüre.» Ve dağı buyurdu:

أَوَلَيْسَ (15) الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ

Ya'nî: «Ol yirleri gökleri (16) bu 'azametile yaratmağa kâdir olan, aña kâdir degül midür kim bizcileyin girü taşvîr idüp âhiretde (17) girü dirgüre?» Ya'nî kâdirdür, dirgürür dimek olur. Nite kim buyurdu:

بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ (18) الْعَلِيمُ

Ya'nî: «Belî kâdirdür ol Allâh girü dirgürmege kim yaratıcıdur yaratmaqlığı gey (19) bilici pâdişâhdur.» Ve dağı buyurdu:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ (20) فَيَكُونُ

Ya'nî ol Hâlıkunñ hükmi yaratmağda neyi dilerise, « Ol! » diye hemân ola, bil ki hîç (21) « Ol! » dimek hâcet degül hemîn didügi gibi olur, vücûda gelür; ammâ bu gün didügi tizcek (22) yaratmaqlık añlatmağıçundur ki bilevüz nice tiz yaradur ve dağı buyurdu:

فَسُبْحَانَ الَّذِي (23) بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

Ya'nî: «Siz tenzih idüñ, arılañ ol pâdişâhı (24) ki dükeli nesnenüñ yaratmaqlığı ve dükeli nesnenüñ hazîneleri anuñ kudreti elindedür ki dükeli (25) nesneye kâdirdür ve ölümden soñra girü dönüp varacağ yirleriñüz andan yañadur. Her [13a/01] biriñüze 'amelüñüze göre mükâfât kıılır, kimine fazlıyla kimine 'adlıla. Anuñ hükminde hayfâ (02) zulmı yoğdur.» Ammâ Ebu'l-leys, Ubeyy bin Ka'b rivâyet kııldı Resüldan ki buyurdı: «Her nesnenüñ göñli (03) var, Qur'ānuñ göñli Yāsīn sūresidür. Her kimse kim Yāsīn sūresin oğısa murād andan Tañrı rızāsı (04) olsa, ol kişi yarlığanur dağı cemî' Qur'ānı on iki kez oğumışça şevâb yazılır. Ol (05) mü'mine ve dağı kağı mü'sülmān cān nez'ine gelse anuñ katında Yāsīn sūresin oğınsa, Hağ Te'ālā (06) anuñ her harfine on firişte göndere, geleler, ileyinde şāf tutup turalar, anuñçun rağmet dileyüp (07) yarlığanmağ dileyeler. Anuñ cānı kabz olunca bile hāzır olalar, yumağda, defn eylemekde ve cenāze- (08) sin götürüp namāz kıılmağda bile hāzır olalar ve dağı melekü'l-mevt anuñ cānın kabz itmeye tā (09) uçmağ melā'ikelerinden birisi gelüp aña uçmağ şarābından içürmeyince henüz dağı döşeginde (10) yaturken andan melekü'l-mevt rûhın kabz eyleye tā kañmışıla āhirete gide ve sinlede kañmışıla yata ve girü (11) kopycağ kañmışıla kopa ve hisābı vağtında kañmış ola. Hiç bir peygamberuñ havzından içmege muhtāc (12) olmaya tā aña degin ki kañmışıla uçmağda gire.» Hağ Te'ālā hazretinden dilerüz ki bu kañmağlığı cümle (13) mü'minlere luğfi birle müyesser eyleye. Āmīn yā Rabbü'l-ālemīn.

سورة الصافات كلها مكية وهي مأت (14) وثمانون آيات⁵⁸

Bi'smillāhi'r-rağmāni'r-rağīm

(15) وَالصَّافَّاتِ صَفًّا

İbn 'Abbās eydür -rağıyallahu 'anhümā-: «Ya'nî Hağ Te'ālā firişteşer şaffına (16) and içer. Nite kim mü'minler şaffına and içer namāz içinde; ya'nî ol firişteşer

⁵⁸ Saffāt Suresi, tamamı Mekke de indirilmiş olup yüz seksen ayettir. Günümüz Kurân-ı Kerim metinlerinde 182 ayet olan bu surenin ayet sayısı için metnin orijinalinde belirtilen sayı esas alınmıştır.

ھاqqıyıçun.» Ba'zılar (17) dimişler kim: «Harbda gāziler şaffı ھاqqıyıçun yāhūd kıyāmet tıracak ümmetler şaffı ھاqqıyıçun yāhūd (18) yirile gök arasında kuşlar şaffı ھاqqıyıçun yāhūd meşidlerde cemā'at olup şaffıla namāz kılanlar (19) ھاqqıyıçun fi'l-cümle bu āyetde tātada şaf tıtmaklıguñ faziletine işāret kıldı kim Resül 'a.m. (20) hadişinde bunuñ faziletine çok hadiş varid olmuşdur. Eger bu şaffuñ fazileti olmasa (21) Haq Te'alā 'azameti birle and içmeyeyidi; zırā and içilmez; illā and bir nesneye ol içen katında (22) ol 'aziz, şerif ola.» Ve dağı buyurdi:

فَالزَّجْرَاتِ زَجْرًا

Ya'nı firışteler ھاqqıyıçun (23) ki ādem oğlanları üzerine müvekkil olup anlardan şerri men' ider ve dağı dimişler ki şol kitāblar (24) ھاqqıyıçun ki gökden indürilmişdür, Haq Te'alā kılların günāhlardan men' itmegiçün ve dağı buyurdi:

(25) فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا

Yānı ol Cebrā'il ھاqqıyıçun ki Tañrı kelāmın peygambarlara oqudı ve bir niceler dimişler kim: [13b/01] bundan murād şol mü'minlerdür ki Qur'an oқırlar:

إِنَّ إِلَهُكُمْ لَوَاحِدٌ

Mücāhid eydür: «Bularuñ küllisine (02) Haq Te'alā kaşem itdüğinden murād kendü vaħdāniyyetin işbāt kılmakdur, ke-ennehū Haq Te'alā dir ki firışteler (03) ھاqqı ve günāhlardan yıgıcı kitāblar ھاqqı ve Qur'an indüren Cebrā'il ھاqqı ve Qur'an oқıyan mü'minler (04) ھاqqı, haqıkat biluñ kim sizüñ Rabbuñuz ve hālık ve rāzıkıñuz birdür kim anuñ şeriki yoқdur.» Ve dağı (05) buyurdi kim:

رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا رَبُّ الْمَشَارِقِ

Ya'nî sizûñ Rabbuñuz oldur kim (06) gökleri ve yirleri yaratdı dañı yirile gök arasında ne ki mevcûdât var anı yaratdı ve dañı her (07) gün güneş toğduğı maşrıqları ve tolınduğı mağribleri yaradan sizûñ Rabbuñuzdur ve dañı buyurdı:

(08) إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةِ الْكَوَاكِبِ

Ya'nî biz sizûñ Rabbuñuz⁵⁹ kim dünyā gögini (09) yılduzlarla bezedük, gice çarañusunda size çerāk ola, şu'le vire, anuñıla yoluñuz añlayasız, helāk (10) olacak yirden şaқınasız. İbn 'Abbās eydür: «Rivāyetdür kim Peyğambardan 'a.m. buyurmuşdur: «Kevākib (11) şol tahtaya ekseri қақılmış gibi göge berkinmişdür, anda şu'le virür.» Ve dañı buyurdı ki:

(12) وَحِفْظًا مِّنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ

Ya'nî sizûñ Rabbuñuz oldur kim yılduzları göge zınetiçün (13) ve size çerāğ olmağıçun yaratdı her şeytāndan ki kuvvetlüdür, қatı serkeşdür. Anlar қаçan ki göge (14) çıқмақ isteseler, firiştelер anları ol yılduzlar şu'a'ından od alup anları atarlar ve dañı buyurdı ki:

(15) لَا يَسْمَعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَى وَيُقْفُونَ مِن كُلِّ جَانِبٍ دُحُورًا

Ya'nî bu şeyāñinleri (16) odıla atup қomaduқları andan ötürüdür kim bular çıқup ol Hақ Te'alānuñ hükmlerin yazıcı (17) firiştelere қulaқ tutup, diñleyüp haber alalar ki gelüp yir yüzinde ol kendülerüñ dostlarına (18) kim arpa şalıcılar ve şuya baқıcılar ve müneccimlerdür, anlara haber virüp halk içinde fitne bırağalar. (19) Pes bular göge çıқмақ isteseler, bulara gögüñ her tarafından odıla atarlar, sürinüp ҳor (20) olmağıçun; nite kim müselsel rivāyetdür İbn 'Abbāsdan eydür: «Vaқtlardan bir gün Resül ҳazreti (21) 'a.m. aşhābdan bir cemā'atıla oturmışdı. Nāgāh bir yılduz atıldı, şu'lelendi. Resül 'a.m. (22) didi: «Yā aşhāb, қаçan uş böyle olsa, siz buña ne dirsiz?»

⁵⁹ Bu kelimedeki ek fiil geniş zaman 1. çoğul şahıs eki y (ي) ünlüsü ile yazıldığından orijinale uygun transkripsiyon yapılmış, arada kullanılan elif ( ) harfinin sehven yazıldığı düşünöldüğü için bu harf dikkate alınmamıştır.

Didiler ki: «Yā Resūlāllah! Biz (23) eydürüz kim bir ulu kişi ölmeklügün ‘alāmetidür.» Resūl ‘a.m. buyurdi: «Ol atıldığı ne (24) kimsenün ölümüyiçündür ve ne dirliyiçündür; ammā kaçan Hāq Te‘ālā bir hükm eylese, anı işidüp (25) ‘arş götüren firiştelere tesbîh iderler ve yidinci gögün firiştelere ‘arşın firiştelere [14a/01] dirler kim “Rabbumuz ne hükm eyledi?” diyü. Anlar bulara haber virürler tā ki her gögün ehli birbirine haber şorup (02) haber virürler ve alurlar tā ki aña degin ki haber gelüp dünyā gögine ine. Bu cinniler, şeyātinler anları duyarlar, (03) haber diñlerler, ol hinde anlara melekler odıla atarlar; ammā ben gelmezden öñürdi çıkup ol haberden (04) alup dostlarına haber virürleridi. Ol hāq haber üzerine bunca ziyāde yalanlar katarlarıdı, (05) halkı fitneye bırağurlarıdı; lākin şimdi yolları kaç‘ olınmışdur, çıkmağa mecāl bulmazlar, odıla (06) sürülürler.» Dağı buyurdi:

وَلَهُمْ عَذَابٌ وَأَصِيبٌ إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ (07) شِهَابٌ ثَاقِبٌ

Ya‘nī bu şeyātinlere haber almak yokdur ol mele-i a‘lādan ki ‘arş firiştelere (08) tuymadın uğurlayın çıkup gök firiştelere haber kapduklarıdır anı dağı tizcek firiştelere (09) duyup girü varınca od yitürürler anı yaqarlar. Āhıretde dağı ol şeyātinlere ‘azāb-ı dāyim (10) vardur, nihāyet bulunmaz. Şihāb diyü luğatda her aq nesneye dirler ki nūrlu ola. Şākıb yaldurıcı (11) nesneye dirler ki nūrlu ola. Maqşūd bunda ol oddur kim şeyātine atarlar ve dağı (12) Hāq Te‘ālā buyurdi ki:

فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنِ خَلَقْنَا

Ya‘nī: «Yā Muḥammed! Şor bu (13) Mekke ehline kim girü qopmağa inkār iderler, haber virüp taqdîr kılsunlar ki buları öldükden (14) şoñra girü yaratmaq mı düşvårdur bize; yoksa hıç yogiken var idüp yaratmaq mı (15) qatıdır?»Ve dağı buyurdi:

إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِّنْ طِينٍ لَّازِبٍ

Ya'nī: «Fıkr idüp görmezler mi (16) kim biz bularuñ aşlını ki Ādemdür, bir yapışak balçıkdan yaratduq, bular küllī anuñ neslidür. Bular (17) ol balçık içinde qanda idi, bundan nite 'ibret almazlar, inkār iderler?»Ve dağı buyurdı ki:

(18) بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ وَإِذَا دُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ

Ya'nī (19) «Yā Muḥammed! Bil ki sen 'acaplarsın ki saña gökden vahy indürilür. Bu kāfırlar anı işidüp maşaraya (20) alurlar, sözüni yalanlarlar ve dağı bulara va'z idüp önlerinde vāki' olacaq ḥālları (21) aındursalar bular anuñıla ögütlenmezler ve qaçan senüñ peygamberliğıñ girçeklemeğiçün bir nişān göstersevüz, (22) ay iki pāre olmaq gibi, bular anı görüp maşaraya alurlar.» Ve dağı buyurdı:

وَقَالُوا إِن (23) هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ

Ya'nī dirler kim bu olan 'alāmet degüldür; illā āşikāre siḥrdür, cazuluqdur (24) ve dağı girü qopmağa inkār idüp dirler ki:

أَيْدَا مِثْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَيْنَا (25) لِمَبْعُوثُونَ أَوْ آبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ

Ya'nī: «Qaçan biz ölsevüz qurı süñük qalsavuz [14b/01] ya'nī biz girü mi dirilüp qoparuz? Yā bizden ilerü geçen atalarımız, dedelerimiz girü mi qoparlar? (02) Hiç bunı 'aql qabül ider mi, idecek nesne degüldür.» Pes Ḥaḳ Te'ālā buyurdı:

قُلْ نَعَمْ (03) وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ فَأَيَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ

Ya'nī: «Yā Muḥammed! Belī (04) girü qoparsız bu ḥāletde kim siz ḥod delilsiz ve delil oluban qopmaqlığıñuza mevķūfdur (05) bir şayha kim ol şūr çalınmaqdur. Muḥtāc olmaz ki bir dağı çalina, nāgāh ol vaqt bu ḥalāyık (06) küllisi sinlelerinden çıkup göge nazār ideler göreler ki ol gök nice tağıyir oldı ve yire (07) nazār idüp, göreler ki nice döndürildi. Çün kim ol girü qopduqların mu'āyene göreler, (08) inkārları

götürilüp ol resülleriniñ sözlerin añarlar kim bulara dirleridi: Elbetde (09) girü
koptukların haqdur. Bular aña inanmayup maşaraya alurlardı.» Nite kim Haq Te‘alā
buyurdi:

(10) وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ

Ya‘nī bu kıyāmeti inkār idenler ol vaqt diyeler kim: (11) «İy vāy bizüm
helāklügümüze kim uşbu gün cezā ve hisāb gūnidür ki ol resüller diridi, (12) biz
inanmazduq. Uş bu gün ne ki itdük, bulısaruz.» Ol anlarıñ üzerine müvekkel olan
firiştelere (13) anlara cevāb virüp diyeler:

هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ

Ya‘nī bu gün faşl-ı każā (14) gūnidür kim size haber virürleridi, siz buni
yalanladuñuz, dürlü dürlü hüccetler getürüp inkār ider- (15) düñüz. Pes mü‘min
‘alāmeti budur ki bu āyetleri hātırına bırağup ol vāqi‘ olacaq gün (16) içün i‘tikādın
muhkem kılup anuñ yarağında ola, kāfirler gibi va‘z ve naşihat işidicek (17) maşaraya
alup inkār kılmaya ve aña ögüt virenleri düşmen tutmaya, aña kāfir diliyle ve gönül
(18) ile inkār iderleridi. Ammā mü‘minler inkārı fi‘liledür ki işidicek, dilile haqdur
dirler; ammā (19) ‘amele getürmezler, sözine muhālefet işler. Ya‘nī bir işler işler ki hiç
āhirete i‘tikādı (20) olanlar işine beñzemez. Ne‘üzubillāh bu dağı maşaraya tutmaqdur
ki işide, haq diye; döne (21) anuñ hilāfin işleye. Bu hod mahzā münāfıqlıqdur.
Münāfıqlar yiri tamunuñ eñ aşağasında (22) olısarlar ve Haq Te‘alā buyurdi:

احْسُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَرْوَأْجَهُمْ وَمَا كَانُوا (23) يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَاهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْجَحِيمِ

Ya‘nī Haq Te‘alā kablından (24) nidā olına kim: «Sürüñ, cem‘ eyleñ şuları kim
kāfirler oldılar dağı anlarıñ emşalların ve mu‘āvinlerin (25) ve dağı şol şeyāfınlerin
kim buları igvā idüp azdurdı ve ol ma‘būdların kim Allāhı koyup [15a/01] aña
taparlarıdı, sürüñ, iltüñ bularıñ küllisini ol hamīm şamusına.» Çün ol ‘azāb firiştelere

buları (02) sürüp ol hamîme ilteler Hâk Te‘âlâ bir firişte viribiye, gele ol ‘azâb firiştelere Hâk Te‘âlânûñ (03) bu haberin digüre kim buyurdu:

وَقِفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ

Ya‘nî Hâk Te‘âlâ buyurur kim: «Buları (04) turguruñuz kim bular sorılsa gerek şundan kim kelime-i tevhîdi terk itdiler, peygambarlarımızı yalanladılar, (05) kitâb viribidük inanmadılar.» Çün bular anda habs olunup su‘âl olınalar ‘âcız olup mütehayyir (06) kalalar. Hâk Te‘âlâ kablından bulara dinile kim:

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ بَلْ هُمْ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ

(07) Ya‘nî n’oldı size kim birbiriñüze yardım irişdürmezsiniz, dünyâda bâtıl hüccetlerle kendüñüzden (08) haqqı men‘ idüp yardımlaşmadıñuz gibi? Bil ki anlarıñ nuṭkı tütölüp baş aşığa bırağıp (09) zelîl münkâd olalar. Nite kim Hâk Te‘âlâ buyurdu:

وَأَقْبَلْ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ

(10) Ya‘nî birbirine karşı huşümetile şorişalar. Giçileri ulularına diyeler kim: «Eger siz olmasañuz (11) biz ol resüllara uyarduğ, bizi siz men‘ eyledüñüz. Gelüñ imdi bizi bu ‘azâbdan kırtaruñ (12) yâhūd biraz siz ‘azâbumuz aluñ.» Ol uluları diyeler kim: «Eger bize hidâyet virilse sizi dağı (13) delâlet iderdük, şimdi dükelümüz bu ‘azâbda berâberüz, gerek kıatlalalum, gerek kıatlanmayalum. Bize (14) kırtılacağ yir yoğ.» Ol puta tapanlar putlarına diyeler kim: «Biz dünyâda size anuñıçun tıparduğ (15) ki bu gün bu ‘azâbdan bizi kırtarasız.» Ol putları dağı söze gelüp diyeler kim: «Bizüm ne (16) sizden ve ne tıpdıñuzdan nesneden haberümüz vardı, biz bir cansuz nesne idük. Kimümüz (17) altündan kimümüz gümişden bir nicemüz demürden, taşdan, ağıaçdan. Gözümüz görmez, kıulağumuz (18) işitmez, dilümüz söylemez. Bizden size

menfa‘at ne idi ve ne olısar ki bize tapardunuz? Biz bızardük⁶⁰, (19) sizün bize tapduğunuuzdan. Biz sizi da‘vet idüp gelün tapuñ dimedük. Bizi size (20) ma‘būd düzen ve sizi bu işe yelleyen şeyātinleridi. Sizün ma‘būduñuz haķıķatda (21) anlar idi siz anlaruñ igvāsına uyduñuz, varuñ girü ol şeyātinler sizi kırtarsun.» (22) Bu kez şeyātinile huşümet kıllalar, ol daķı diye kim: «Benüm elümden ne gelür? Üzeriñüze kılıç, çomaķ (23) tutup işletmedüm, göñlüñüze bir vesvese bırağurıdum, hemān uyarıduñuz. Ol resüller daķı bunca (24) va‘delerile size haber virürleridi, anlara nite uymaduñuz? Melāmet kıluñ ki soñuñuzu (25) fikr itmedüñüz, belāya mübtelā olduñuz, varuñ ne size benüm mededüm var ne sizün mededüñüz var baña [15b/01] bu günki gün.» Ve daķı buyurdı:

قَالُوا إِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ

Ya‘nī ol za‘ifleri (02) kavīlerine ve giçileri ulularına diyeler kim: «Siz bize kavī hīle ile gelüridüñüz, bizüm ‘amellerimüz (03) bize göğcek gösterdüñüz. Biz hod za‘iflarduķ, siz bizüm üzerimize kavīler idüñüz, gālibler (04) idüñüz, kırtılmağa çāremüz yogıdı. Sizün sebebüñüzile uş belāya mübtelā olduķ, ebedī (05) ‘azāba uğraduķ.» Ammā Kırtubī eydür: «Bu sözi birbirine şeyātinleruñ müşrikleri diyeler kim: Siz (06) bizüm şağumuzdan geldüñüz. Bu kelāmuñ haķıķatı aña işaretdür kim iblīs merdūd olduķı vaķt (07) and içüp didi ki: ‘İzzetüñ haķkıyıçun ben bularuñ şağlarından gelem, şollarından gelem, öñlerinden (08) gelem, ardlarından gelem. Sen bularuñ çoğını şükr idicilerden bulmayasın.» Ehl-i tefsīr dimişler kim: (09) «Şeytān şağından geldüğü evvel dīn tarafından gelür, bātılı aña haķ gösterüp haķkı (10) bātılıla örte kıor ve şolından geldüğü budur kim anı dervīşligile kıorkıdur soñında (11) kıalan ehl-i beytün ve oğlāncuķlaruñ dervīş kııla, aç kııla diyü kavm ve kıabileten keser, bulara (12) nesne virdürmez ve zekātı daķı men‘ itdürür ve öñinden geldüğü budur kim āhıretde (13) inkār itdürür, tamu yokdur diyü dālālete bırağur. Çün müşrikler ol kavīlerine bu haberi (14) diyeler daķı bulara cevāb vireler.» Nite kim Haķ Te‘ālā buyurur:

قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ

⁶⁰ Metnin orijinalinde bu kelimeye ince sıradan şahıs eki ulandığımı, ekin kef harfiyle -dük دك şeklinde yazılmasından anlamaktayız.

(15) Ya'nî diye kim: «Siz evvelden Hâk Te'âlâ buyruğı üzere degüldüñüz, biz size anı telbîs (16) idüp hâkdan men' ideydük.»

وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطَانٍ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ (17)

Ya'nî diyeler kim: «Bizüm sizüñ üzeriñüze salñanatumuz yoğıdı kim elbetde cebr (18) idüp diler dilemez size ol işi işledeydük. Bil ki siz bir azğun gümrâh kavm idüñüz, (19) bizüm ne suçumuz vardır?»

فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذَانِفُونَ

Ya'nî vâcib oldı (20) bizüm göñlümüz üzerine kim ol Rabbumuz kavlı kim iblîse didi: «Elbetde ben cehennemî tıldurısarın (21) senüñile ve dağı saña uyanlaruñ küllîsiyile.» Pes çün biz ol iblîse uyduğ, elbetde hâkdur kim (22) od içinde ol 'azâbları tadavuz ve dağı buyurdı:

فَأَعْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ (23)

Ya'nî »biz« ol kâfirlerüñ uluları, giçilerine diyeler kim: «Biz sizi hidâyet yolından (24) azdurup dâlâlete bırağduğ, biz dağı sizcileyin azğun olduğ.» Pes Hâk Te'âlâ bularuñ (25) hâkqında buyurdı:

فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ

Ya'nî: «Bu kâfirlerüñ ve bu [16a/01] şeyâñinlerüñ azanı ve azduranı dağı od içinde 'azâbda bile şerik olurlar kıyâmet güninde.» (02) Ve dağı buyurdı ki:

إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ

Ya'nî bizüm mu'âmelemüz 'âşîlerle uş böyle (03) olısar. Bilgil imdi iy 'azîz bu geçen âyetler ma'nâsından bu fehm olunur ki 'aqlı olan bir kimse ile muşâhib (04) olmamak gerek kim anuñ şöhetinden anuñ dînine ve âhîretine zarar ola hayr olmaya ve cehd ide (05) kendü dağı şalâh üzere ola ve Tañrı kulların dağı şalâha yelteye zîrâ ma'lûm oldı kim azanlar (06) ve azduranlar hâlı cehennemde 'azâba mübtelâ olmağdur, uçmağda dîdârdan maħrûm olmağdur. (07) Pes oñan ve oñduran kişi uçmağda Hâk Te'âlânıñ koñşulığında ebedî sa'âdete uğrayup (08) 'azâbdan necât bulur; ammâ ekşer bu halkıñ oñmağı ve azmağı 'âlimler ucundandır Hâk Te'âlâ (09) bu kullarınıñ intikâmın bulardan qomaya; illâ ki bular küllîsi ulusı, giçisi it gibi dünyâya (10) harîş olup zâlimler, 'avânlar qapusın tavâf iderler şol 'âlim kim va'z ve naşîhat için (11) işlâh-ı nefis için ve kesb-i âhîret için ve muħabbetullâh itmeğün gelmişdür anı 'izz ve dünyâya kendü (12) 'ilme hizmetkâr olacağ 'ilmi kendülere hizmetkâr kıldılar zinhâr 'âkil olanlar (13) şimdiki zamâne 'âlimlerinüñ şöhetinden, şol yavuz yalandan qaçar gibi qaçmağ gerek. Bil ki bulardan (14) dağı artuğ hazer kıлмаğ gerek, yalan ağısı dünyâ hayâtın fevt ider ammâ bularıñ şöheti (15) ve sözleri ağısı âhîret hayâtın fevt ider ne'ûzu bi'llâh. Pes girü Hâk Te'âlâ buyurdı:

(16) إِنْهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ

Ya'nî «Kâfirler 'azâbında (17) ebedî 'azâba mübtelâ oldukları andan ötürüdür kim dünyâda ol resüllerumuz anlara dirleridi kim: (18) «Gelüñ Hâk Te'âlânıñ birliğine ikrâr idüp Lâ ilâhe illallâh diñ.» Bular tekebbürlük idüp ol (19) kelimedden yüz döndürürleridi.» Nite kim Hâk Te'âlâ buyurdı:

وَيَقُولُونَ إِنَّا لَأَنَارٌ كُنَّا (20) آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ

Ya'nî «Ol 'inâdlarından ve küfirlerinden dirleridi ki “Ya'nî bu ma'bûdlarımız (21) 'ibâdetin qoyalum, terk idelüm, bir şâ'ir, delü sözine mi uyalum?” Pes 'âkıbet ol fi'lleri anları (22) anuñçun anuñ gibi 'azâba giriftâr eyledi.» Pes mü'min olan gerek kim dâyim dilinde Allâh (23) zikrin 'âdet kıla tâ kim Hâk Te'âlâ anı rahmetile añup kendünüñ qurbın hâşıl kıla ve Allâh (24) yolında sa'y idüp Resûlüñ sünnetiyle 'amel

eyleye; kāfirler gibi bāṭıl hücetler ve çürük ‘özrlr (25) idüp dimeye kim atalarımızdan göre geldüğümüz ‘ādetleri kıoyalum bir tarīk daḥı mı tūtalum? [16b/01] Bu daḥı ŧekāvet eŧeridür; delīl-i sa‘ādet degül ve daḥı buyurdı:

بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَقَ (02) الْمُرْسَلِينَ

Ya‘nī: «Bizüm ol resūllarımız bulara getürdüğü ḥaḥdur ki ol Ḳur‘āndur ve daḥı kelime-i (03) tevḥīddür. Nite kim dilinden beyān kıilup ḥaber virür cemī‘ ḥaḥdur, girçekdür, anda gümān yoḥdur; (04) ammā siz iy kāfirler, zālimler anı yalanlayup inanmaduñuz, ‘inād idüp muṭī‘ olmaduñuz.» (05) Buyurdı kim:

إِنَّكُمْ لَذَائِقُو الْعَذَابِ الْأَلِيمِ

Ya‘nī siz elbetde bir ‘azāb ṭadırsarsız kim anuñ (06) rec‘i ve belāsı incidicidür, bu ‘ināduñuza sebep oldur ve daḥı buyurdı:

وَمَا تُجْزَوْنَ (07) إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

Ya‘nī: «Cezālanmazsız āḥiretde; illā ŧirküñüz ve ma‘ŧıyyetüñüz sebebiyle ki (08) dünyāda anı kesb itdüñüz.» Bundan ŧoñra Ḥaḥ Te‘ālā buyurdı, mü‘min muṭī‘ kıulları istiṣnā (09) kıilup kāfirlerden ŧeçüp çıḥardı ve buyurdı kim:

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ

Ya‘nī «Bu kāfirler ‘azābından (10) kıurtılmazlar; illā Allāhuñ ŧol kıulları kim anlaruñ göñülleri ŧirkden, küfrden pāk olmuŧdur ve (11) ṭā‘atları riyādan ḥāliŧ olmuŧdur.» Ve daḥı buyurdı:

أُولَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ

(12) Ya'nī bu muhliş kıllar bulara hāzır ola devām üzere rızkıları ki hiç eksilmesi olmaya. Pes (13) girü ol rızkı beyān idüp buyurdu:

فَوَاكِهُ وَهُمْ مُكْرَمُونَ

Ya'nī ol rızkı (14) ma'lūm envā' yimişlerdür, şekli muhtelif birbirine beñzemez ki bir vakt geçer degül ki bulunmaya bular ol (15) yimişlerden yiyeler, bu hāletde ki Allāh katında mükerrem, mu'azzez olup tena'um kıllalar ki soñında (16) hiç ihānet olmaya. Ol rızkı ne yirdedür, anı dağı Hāķ Te'ālā beyān idüp buyurdu:

(17) فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ

Ya'nī: «Ol envā' yimişler ve ni'metler şol bostanlar (18) içindedür kim gāyet görklüdür, göricek gözler sevinür. Düşerler bu hāletde kim ol muhliş (19) kıllar tahtlar üzere, birbirine karşı oturup şöbet kıllurlar.» Ve dağı buyurdu kim:

يُطَافُ(20) عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَّعِينٍ بَيضَاءِ لَدَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ

Ya'nī anlaruñ hizmetkārıları (21) bularuñ üzerine tolana, ellerinde tolu kadehlerle ki levni aķ, içenlere lezzet virüp arzuların (22) yirine getirür ve dağı buyurdu:

لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ

Ya'nī şunuñ gibi hamrdur ki (23) andan baş ağırmaķ ve nefse hoş gelmeyecek ve incinicek nesne yokdur ve içenlere lezzet var; (24) günāh yok ve 'aķılların dağı gidermez ve dağı buyurdu:

وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ

(25) Ya'nī ol muhliş kullaruñ çatında şol hūriler ola kim gözleriniñ nazarı kendüleriniñ [17a/01] çiftleri üzere qaşır idüp qāni' olmışdur dağı bir kimseye göz atup nazar kılmazlar ve anlaruñ gözleri (02) gāyet görklüdür. Qarası gey qaradur, ağı gey aqdur ve gözleri büyükdür ve dağı anlaruñ vaşında (03) buyurdı ki:

كَأَنَّهُنَّ بَيِّضٌ مَّكْنُونٌ

Ya'nī ol hūrileruñ aqlığı ke-ennehū deve kuşu yumurdasına beñzer (04) kim ışşıdan, şovukdan gizleyüp el irişmemişsiz. Bu kelāmı Haq Te'ālā 'Arab qā'idesi üzere indürmişdür; (05) zīrā 'Arabuñ 'ādetleri bu idi, gāyet güzel olan nesneyi, deve kuşu yumurdasına beñzedürleridi andan (06) ötürü Haq Te'ālā dağı böyle didi ve bir niceler didiler kim ⁶¹كَأَنَّهُنَّ بَيِّضٌ مَّكْنُونٌ didügi ya'nī şol yumurda (07) qabınuñ altındağı ter qaba dirler kim gizlüdür, aña el irişüp ya ışşı, şovuk irişüp mükedder kılmaz (08) ve dağı ol muhlişler birbirine qarşu oturup dünyadaki hāllarından şorişalar anuñıla serverleri (09) artup ziyāde tena'um kıllalar ve dağı buyurdı ki:

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ (10) قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ

Ya'nī uçmağ ehli birbiriyle söyleşüriken birisi (11) diye kim: «Benüm dünyāda qarīnüm varıdı 'acap anuñ hālī ne oldı?» Bu ol qaziyyedür Haq Te'ālā (12) El-Kehf sūresinde beyān kıldı bu āyetde buyurdı:

وَضْرَبْلَهُمْ مَّثَلًا رَّجُلَيْنِ جَعَلْنَا (13) لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ⁶²

Bular iki qardaşlar idi, ataları öldi, bulara māl (14) mīrāş qaldı, ikisi üleşdiler. Birisi kendüye degen mālī dünyā 'imāretlerine ve bāğ ve bostana; (15) qula, hālāyīka ve nefis hevālarına harc eyledi; zīrā kāfir idi, āhirete imānı yoğıdı. Ammā (16) ol biri mü'minidi, kendü naşībin āhirete harc eyledi, dünyāyā i'tibār kılmadı. 'Āqıbet (17) ol

⁶¹ "Gün yüzü görmemiş pembe beyaz renginde eşleri olacaktır." Saffāt Suresi (37/49), Suat Yıldırım, *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 456, İzmir, 2006.

⁶² "Onlara şu iki kişinin halini misal getir: Onlardan birine iki üzüm bağı lutfettik, bağların etrafını hurma ağaçlarıyla donattık ve bahçelerin arasında ekin bitirdik." Kehf Suresi (18/32), Suat Yıldırım, *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 295, İzmir, 2006.

mü'min nesneye muhtâc oldu, turup ol kâfir qardaşına geldi ki ol hâcetin andan (18) dileye. Çün hâcetin aña 'arz eyledi, ol kâfir qardaşı didi ki: «Mâluñı ne kılduñ (19) ki geldüñ baña muhtâc olduñ?» Ol mü'min aña haber virdi ki: «Ben anı âhirete zevâde gönderdüm, (20) ben varıcaq anda hâzır bulam.» Ol kâfir didi ki: «Sen âhireti girçekleyici misin?» Nite kim (21) Hâk Te'âlâ buyurdı:

يَقُولُ أَيُّكَ لِمَنِ الْمُصَدِّقِينَ إِذَا مِثْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا (22) أَيُّنَّالْمَدِينُونَ

Ya'nî ol kâfir, mü'min qardaşına didi kim: «Sen ol kıyâmet günini girçekleyici- (23) lerden misin, mâluñı aña harc eyledüñ? İy 'ağılsuz delü, ya'nî uşbu ölüp toprak ve süñük (24) olduğumuzdan soñra girü dirilüp muhâsebe mi oluruz, bu ne olacak nesnedür? Yüri (25) var ki senüñ benüm qatımda hâcetüñ biticek degüldür.» Pes ol mü'min cennet içinde ol qardaşın añup [17b/01] bu qaziyyesin haber virdükden soñra aşhâblarına şora. Nite kim buyurdı:

قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ

Ya'nî (02) ol mü'minlere diye kim: «İy yârenler! Hiç benüm qardaşuma muṭṭali' olduñuz mı, ne yirdedür, tâ göreydüñüz (03) ki ne hâl vâki' oldı?» Ol aşhâb aña diyeler kim: «Bizden yigreksin, bilürsin, taleb it ki aña muṭṭali' (04) olasın.» Hâk Te'âlâ haber virdi ki:

فَاطَّلَعَ فَرَأَاهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ

Ya'nî ol mü'min anı (05) gördi, nidâ kıldı. Nite kim Hâk Te'âlâ buyurdı: Uçmağdan tamu içine nazır kırup Hâk Te'âlâ (06) ol qardaşınıñ hâlin keşf eyledi aña gösterdi, gördi ki yüzi qara 'azâb içinde mübtelâ (07) çün ol mü'min anı gördi, nidâ kıldı. Nite kim Hâk Te'âlâ buyurdı:

قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدْتَ لِتُرْدِينَ

Ya'nî: «İy qardaşum! Vallâhi sen baña qaşd idüp yaqîn oldı ki sencileyin beni dağı azdurup (09) igvâ ile helâk ideydüñ, beni dağı senüñ hâluña berâber kılayduñ.» Dağı buyurdı:

وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ (10)

Ya'nî eger Haq Te'âlâ in'âmlar idüp saña İslâm ni'metin rûzî (11) kılmasa, şimdi şol 'azâbda senüñile ben dağı bile hâzır olurdum. Elhamdülillâh ki beni şaklayup senüñ (12) igvâña düşürmedi.» Pes ol mü'min girü qardaşından yönini dönderüp bu uçmaq içinde- (13) ki yârenlerine Haq Te'âlânüñ luğf ve in'âmın haber virüp didi ki:

أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ إِلَّا (14) مَوْتَنَا الْأُولَى وَمَا نَحْنُ بِمُعَدِّيْنَ

Egerçi lafz-ı istifhâmdur, murâd bundan nefydür. Ya'nî: (15) «İy aşhâb! Biz ayruq ölür degülüz. Hemân ölüm tatmaq şol idi ki tatduq.» Bu kelâmı ol (16) vaqtın diyiserler kim ölümü bir çoç şüretinde kıluq emr ide, getüreler tamu ile uçmaq (17) arasında boğazlayalar. Uçmaq ehli ve tamu ehli küllisi bileler ki ayruq bulara şimdiden (18) girü maqâmlu maqâmında tağlîd şâbitdür. Bu beşâretile diyeler kim: «Biz tamu ehli gibi 'azâb (19) olınur degülüz; ebedî necâta irişdük.» Ve dağı Haq Te'âlâ buyurdı:

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَوْزُ (20) الْعَظِيمُ لِمَثَلِ هَذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ

Ya'nî uşbu kâmil necât ve ebedî sa'âdet bize cennet (21) içinde hâşıl oldı ki ol ni'metdür. Uş ki ebedî devletiçün dürişsün, bunuñ içün (22) zağmet çeküp halkuñ zağmetlerin götürsün. Götürenlere 'âkıbet uş uçmaq içinde bularuñ (23) gibi sa'âdete irür ve dağı buyurdı:

أَذَلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزُّقُومِ

Ya'nî «Uşbu (24) uçmaq içinde vaşf olınan mı hayrludur maķām ve menzilet yöninden anlara kim götürüp (25) 'amel-i şālih kıldılar; yoħsa ol tamu içinde zaķķūm ağaçlarından yiyüp 'azāba mübtelā olmaq mı [18a/01] hayrludur anlara kim kāfir olup Hāķķa muṭī' olmadılar.» Ve daħı buyurdı:

إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً (02) لِلظَّالِمِينَ

Ya'nî ol zaķķūm ağacı zıkr itdügümüz, biz zālimlere fitne kılduķ. Kaçan Hāķ Te'ālā (03) haber virdi bularuñ Resūl hazretine inkārları ziyāde oldı. Birbirine dirleridi kim: «Muħammed size (04) haber virür ki, od içinde ağaç var, bu anuñ delüligine delıldür; zırā od içinde ağaç olmaq muħāldür.» (05) Od ṭabī'atı elbetde göyündürür, Hāķ Te'ālānuñ kudretine nażarları kördür, idrāk idemezler, (06) anı fehm itmezler ki od daħı bir maħlūķdur. Hāķ Te'ālā hükmine musahħhardur. Anuñ hükmi olmayınca bir çöp (07) göyündürmege kudreti yıtmez. Nite kim Nemrūd odı İbrāhimi göyündürmedi. Çün aña emr olındı (08) şovuk ola, yaķmaya. Bundan soñra Hāķ Te'ālā ol zaķķūm ağacını vaşf idüp buyurdı:

(09) إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ

Ya'nî ol zaķķūm ağacı bir ağaçdur kim caħım ṭamusınuñ (10) ortasında çıķmışdur.

طَلَعَهَا كَأَنَّهُ رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ

Ya'nî anuñ yimişi bi'aynihī (11) şol şeyāṭin başına beñzer zıştlükde, şol ulu yılanlardur ki baķan andan ürker, bunu (12) daħı Hāķ Te'ālā şeyāṭin başına beñzetdi tā ki anuñ zıştlüğün andan fehm ideler. Bundan soñra (13) anlaruñ yimeklerin beyān idüp buyurdı:

فَأَنَّهُمْ لَأَكَلُونَ مِنْهَا فَمَالُؤُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ

(14) Ya'nî tamu ehli ol zaqqūmuñ yimişlerinden yiyeler bu hâletde kim qarınları ol yimişile tolu ola. (15) Rivāyetdür İbn 'Abbāsdan eydür: «Resül 'a.m. buyurdu kim: İy halāyık! Qorquñ Allāhdan olmasun (16) ölümüñüz; illā İslām üzerine olsun. Eger ol küfrile gidenler yidükleri zaqqūmuñ bir qatresi (17) bu yir üzerine düşeyidi, bu dünyā ehlinüñ küllī ma'îşetleri ağıya döneyidi hālī nite ola (18) şol kimsenüñ kim yidügi ol ola, andan artuq ta'ām olmaya.» Ve dağı buyurdu:

ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ (19) عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ

Ya'nî ol zaqqūmı bulara içürmek (20) içün ol qaynamış cehennem şularından içürelər andan şoñra girü dönüp varacaq yirleri (21) cehennemdür ki bulara andan qurtılmaq yoq ne ölmegile zīrā anda ölüm yoq, 'azāb-ı ebedī var; (22) āhiri yoq. Bundan şoñra Hāq Te'ālā bunı beyān kıldı kim bu 'azāb neden vācib oldı:

(23) إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ فَهُمْ عَلَى آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ

Ya'nî tamu (24) ehli 'azāba müsteħaḳ oldukları bundan ötürüdür ki bular dünyāya gelüp atalarını, dedelerini (25) gümrāh ve azgün buldılar. Bulara ben resül gönderdüm, gelüp hidāyet yolını bulara bildürdi, [18b/01] ma'lūm kıldı. Bular ol resüller sözün fehm idüp añlamadılar girü qademlerin ataları yolu üzere başup (02) ol azgün yola yitişdiler ve dağı buyurdu:

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ

Ya'nî hāl budur (03) bilürleridi, bulardan öñ iblīs ve dağı bunca ümmetler dālālete düşüp çokları azgün olup (04) 'aḳıbetleri neye irişdi tā ki bular dağı ol dālālete neye irişdiler ve dağı buyurdu:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا (05) فِيهِمْ مُنذِرِينَ

Ya'nî: «Yâ Muhammed! Taḥkîk biz resûllar gönderdük. Ol kavmlar ol resûllarınıñ 'azâbıla (06) qorqutduqları ḥaberlere inanmayup 'uḡûbetile mübtelâ kılduq.» Nite kim Ḥaḡ Te'âlâ buyurdu:

فَانظُرْ (07) كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ

Ya'nî: «Yâ Muhammed! Naẓar kıl, gör ki (08) ol qorqudıluḡ îmâna gelmeyenler 'âkıbet ne oldılar? Bizüm 'uḡûbetümüzile helâk oldılar; illâ Allâhuñ (09) şol ḥâliş qulları kırtıldı ki îmâna gelüp şirkden, küfrden kendüleri arıtdılar ve daḡı (10) başladı bir bir ol geḡen resûllar nice kendüleri necâta irişdiler ve hem mü'minler daḡı anlayalar ki ol (11) ḥaḡḡa muḡî' olmayup ataları, dedeleri 'âdetlerinden geḡmeyenlerüñ ḥâlî nice oldı?» Mü'min olan (12) gerek kim şol kim sünnete muḡâlifdür, anda Tañrınıñ ve resûluñ rızası yoḡdur ki terk ideler, ol bid'at (13) 'âdetleri qoyalar, sünnet yolın ve ilerü geḡen şâlihler yolın tıttalar, "Atadan, dededen uşbunı göre (14) geldük, şunı işlerüz." dimege qoyalar. Bu kâfirler ḥüccetidür, gerek kim bular îmân nürüyle ḥaḡḡı bâtılu temyîz (15) ideler, kendüleri kâfirlerden seḡeler, sünnetile 'amele meşḡül olalar tâ ki kendüleri sebebiyle ataları, dedeleri (16) daḡı kıtılalar. Pes Ḥaḡ Te'âlâ buyurdu:

وَلَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ فَلْنِعْمَ الْمُجِيبُونَ

Ya'nî ol (17) Nūḡı kavmına gönderdük, toḡuz yüz elli yıl anları bizüm 'ibâdetümüze da'vet kıldı. Anlar andan (18) i'râz idüp andan aña cefâlar kıldılar. 'Ākıbet 'âcız qalup anlardan bize şikâyet elin getürdi, (19) didi ki:

الَّتِي مَغْلُوبٌ فَأَنْتَصِرُ⁶³

Ya'nî: «Kâfirler benüm üzerüme ḡâlib oldılar, baña yardım eyle!» Çün (20) kavm üzere bu du'âyı kıldı, pes ḡöñüller mucîbi benüm, ol du'âsını qabûl eyledüm. Nite kim buyurdu:

⁶³ "Ben maḡlûbım, artık sen bana yardım et." Kamer (54/10), Suat Yıldırım, *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 549, İzmir, 2006.

(21) وَتَجِيئَاهُ وَأَهْلُهُ مِنَ الْكُرْبِ الْعَظِيمِ

Ya'nî: «Kurtarduk ol Nūhı ve dağı anuñ (22) ehlini kim anlar seksen kiři idi erden, 'avratdan ki Nūha İmān getürmiřleridi, ol (23) qorqulu 'uqūbetden ki gark olmağdur.» Ve dağı buyurdi:

وَجَعَلْنَا دُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ

(24) Ya'nî ol zürriyet ki Sām ve Hām ve Yāfeşdür, anları dağı bile şakladuğ ki helāk olmadılar. Nite kim (25) Semre bin Cündüb Resül ĥazretinden 'a.m. rivāyet kıılır kim buyurdi: «Sām 'Arab atasıdur ve Yāfeş [19a/01] Rūm atasıdur ve Hām Hābeş atasıdur. Bu üç cins kabīle, bu üçinden vücūda gelüp (02) üremişdür tūfāndan řoñra.» Ve dağı Hāğ Te'ālā buyurdi:

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ

(03) Ya'nî ol Nūğ üzerine görklü añmağlık öldüğinden řoñra tā kıyāmete degin gelen ümmetler içinde (04) aña görklü řenālar birle añduğ. Nite kim buyurdi:

سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ

Ya'nî sa'ādet (05) bereket üzere cemī' 'ālem içinde:

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

Ya'nî bu görklü řenā cemī' (06) 'ālemde ol Nūha mağşuş degül. Bil ki her 'amelin görklü kıılanlara biz dağı 'amel kıılıruz

(07) إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

Ya'nî: «Ol Nûh bizüm mü'min, muvahhid kullarımızdandır. Anuñçun (08) bu görklü şenāya müsteħaķ oldu.» Ve dağı buyurdı:

ثُمَّ أَعْرَقْنَا الْآخَرِينَ

Ya'nî zürriyetiyle (09) Nûhı kırtarduğ andan bāķisin ki kāfir kıvmıdı, hep 'azābumuzıla ğarķ eyledük:

وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ (10) لَإِبْرَاهِيمَ إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

(11) Ve anuñ milletine nuşret idicilerdendir. Çün ki ol İbrāhım iķbāl kıldı Rabbınuñ tã'atına bir ğöñül (12) ile kim ol ğöñül, şirkden, nifāķdan pāk, ğālişdür nūr-ı imānıla. Ve dağı buyurdı:

إِذْ قَالَ (13) لِأَيُّهِمْ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ أَيْفَكَ آلِهَةٌ دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ

Ya'nî İbrāhım (14) çün yönini Rabbı 'ibādetine döndürdi, ol atasına ve kıvmına didi kim: «Uşbu siz tapduđuñuz (15) putlar ne nesnedür kim taparsız? Ya'nî Allāhdan artuķ yalan yire bir ma'būd dağı mı tıttıduñuz, (16) dilersiz ki Allāhı kıoyup aña taparsız?»

فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

Ya'ni: «Ol 'ālemler Tañrısına (17) zannuñuz nedür? Yarın aña mülākī olıcaķ ne cevāb viresiz ki bu ğün anı kıoyup ayruğa (18) taparsız.» Ve dağı buyurdı:

فَنظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ

(19) Ba‘zılar bu āyet ma‘nāsında dimişler: «Ol İbrāhīm kavminuñ bayramları günü oldı, ol kavm (20) küllī ulusu, giçisi şehrden taşra bayram kıılmağa çıkdılar. Nemrūd-ı mel‘ün ile atası ve kavm (21) ve kabilesi gelüp İbrāhimi dañı da‘vet kııldılar ki anlaruñıla bile çıka, şol ümīde kim anlaruñ (22) ol serverlerin ve sīretlerin görüp anlaruñ dīnlerine rağbet kııla. Pes İbrāhīm kendüyi (23) anlardan kıurtarmağıcun yılduza nazar kııldı, fikr eyledi, didi ki: “Ben şayruyam, ‘illetüm var, (24) varımazam.” Çün gördiler iltmezler, i‘rāz idüp kıodılar, gitdiler.» Ammā bir niceler eydür: «Ol kavmuñ (25) ‘ādeti bu idi kim anlar şayruluğı şom görürleridi, şayrudan kaçarlardı. İbrāhīm andan ötürü [19b/01] didi kim: “Ben hastayum.” Tā ki anlar andan kaçā, anı kendü hālına koyalar.» Ebū Hüreyre Resūldan ‘a.m. rivāyet kıılır kim: (02) «İbrāhīm peygambar hīç yalan söylemedi; illā üç kez: İkişi Hāğ Te‘ālā zātına ta‘alluğ olan nesnedür (03) ve birisi Sāre hağkıındadır. Ol ikiden biri bu idi kim, “Ben hastayum.” didi; hasta degülidi. (04) Hāğ Te‘ālā aña hastalık virmemişidi. İkinci putları ufatdı, didi ki: “Buları, bu ulu ufatdı.” (05) Ammā hağkıkatda ikisi dañı girçegidi; egerçi zāhiren yalandur. Zīrā mecmū‘ ādem bu dünyāda ölüm (06) döşegindedür. Pes hep hastadur ve dañı ol putı şıyıcak aña şordılar kim: “Sen mi şıduñ?” (07) Didi: “Anı uvadan uvatdı, uşbu ulu putdur.” Anlar şandılar kim anları ol put şıdı. (08) Ammā Sāre hağkıında didüğü bu idi ki Sāreyi alup Dımışka gideriken nāgāh bir zālīm begüñ (09) memleketine girdiler. Sārenüñ dañı ol ‘asr içinde nazīri yoğıdı. İbrāhīm aña didi ki: «Yā (10) Sāre, uşbu cabbār zālīm bilicek olurısa kim sen benüm helālumsın, zūlm idüp benüm üzerüme (11) ğalebe kııla, seni benden ala. Eger saña şorarlarsa kim senüñ neñdür, sen eyle haber vir kim: “Ben bunuñ (12) kız kıardaşıyam.” Ya‘nī İslām içinde zīrā yir yüzinde senüñile benden artuğ ehl-i İslāmdan (13) görmezın.» Çün ol yire girdiler, ol zālīmüñ a‘vānlarından birisi ol Sāreyi görüp (14) fi‘l-hāl aña haber ırgürdi, didi ki: «Milküñe bir ‘avrat girdi ki senden artuğ kimseye lāyığ (15) degül.» Ol zālīm anı işıdüp fi‘l-hāl kışi şaldı, Sāreyi alup götürdiler. İbrāhīm (16) anı görüp ayruğ çāre bulmadı, turup namaza şürü‘ kııldı ki Allāh ile münācāt (17) kııla ve nuşret andan dileye. Çün Sāre ol zālīmüñ kıatına girdi, ol zālīm anı görüp (18) tākati kıalmadı ki sabr ideyidi. Fi‘l-hāl andan yaña el uzatdı ki tııtaydı Hāğ Te‘ālā iki (19) elinüñ kıuvvetin aldı, şöyle kim hīç aslā tııtmağa mecālı kıalmadı. Pes bu zālīm Sāreye (20) yalvardı: “Baña du‘ā kııl, Hāğ Te‘ālā ellerümüñ girü kıuvvetin virsün. Saña ziyān degürmeyem.” (21) Sāre du‘ā kııldı, ellerinüñ kıuvveti yirine geldi, girü şabr itmeyüp el uzatdı. Elleri (22) evvelkiden

dağı beter tütüldü. Gördü ki çäre bulmaz, Sâreye girü yalvardı ki: “Baña du‘â (23) kııl.” Du‘â kııldı, elleri bayağı oldu. Şabr itmeyüp girü el uzatdı, elleri ol (24) iki kez tütüldüğünden dağı kıatı mübtelâ oldu. Ol zâlim girü Sâreye didi ki: “Senüñile benüm aramda (25) ‘ahd olsun ki ayruş senden yaña şerrile el uzatmayam. Bu kez dağı du‘â kııl.” Sâre du‘â kııldı, [20a/01] elleri bayağı oldu. Pes alup gelen kişiyi kığırdı didi: “Sen baña âdem getürmemişsin.” Getürüp Hâcer (02) adlu bir hâlâyıkı var idi, aña bağışladı, ‘özü diledi ol kişiyeye didi: “İlet bunı kimden (03) alduñısa girü aña degür, ışmarla ki ikisi dağı milküümüzde tırmayup çıksunlar, gitsünler.” Pes Sâre (04) dönüp İbrâhîm kıatına geldi, İbrâhîm dağı anı görüp namâzdan fâriğ oldu, didi ki: «Yâ Sâre! (05) Hâber ne?» Didi ki: «Hâyır hâber ki Hâk Te‘âlâ ol zâlimüñ şerrini benden def‘ eyledi.» Kıaziyye nite olduğın (06) İbrâhîme hâber virdi, didi ki: «Uş baña dağı hizmetkâr virdi.» Ebü Hüreyre bu hadîşi rivâyet (07) kııldı, didi kim: «Kıabâyil-i ‘Arab, sizüñ anañuz ol Hâcerdür, hâberde eyle gelür kim Sâre ol Hâceri (08) İbrâhîme bağışladı, ol câriyeden İbrâhîmüñ oğlı İsmâ‘îl tıoğdı. Bu ‘Arab kıabîlesi (09) küllî anuñ neslinden vücûda geldi.» Pes Hâk Te‘âlâ buyurdı ki:

فَرَاغَ إِلَىٰ آلِهِمْ فَقَالَ أَلَا (10) تَأْكُلُونَ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِفُونَ

Ya‘nî ol İbrâhîm kıavmı andan i‘râz idüp bayramlarına (11) gıtdiler. İbrâhîm dağı meyl idüp anlaruñ puñhânelerine geldi, gördü ki kıapusu açık, deyyâr (12) kimse yok. İçerü girdi, gördü ki bularuñ ileyinde envâ‘ ta‘âmlar, tabaqlarıla düzilmiş, tıurur. Çün (13) anı gördü, didi ki: الا تَأْكُلُونَ Ya‘nî «Niçün yimezsiz bulardan?» Hođ küllisi cemâd altundan, (14) gümişden, tuçdan, bakırdan, taşdan ve ağaçdan idi, hîç bulardan cevâb gelmedi. Bu kez (15) İbrâhîm didi ki:

مَا لَكُمْ لَا تَنْطِفُونَ

Ya‘nî: «N’oldı size kim söyleyüp cevâb virmezsiz?»

(16) فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ

Ya'nī İbrāhīm gördi ki girü hiç cevāb yok, başladı (17) bu kez diledi kim buları balta ile bir bir uvadurıdı, katı kuvvetile urup Haq Te'ālādan ğayra (18) nite kim anı koyup anlara taparlarıdı bularuñ küllisin urup baltayı ulu putuñ altına (19) qodı, gitdi ve dağı buyurdı:

فَأَقْبِلُوا إِلَيْهِ بِزُقُونٍ

Ya'nī çün kāfirler bayramların (20) tamām idüp girü döndiler, işitdiler kim İbrāhīm puthāneye girüp putların ufatdı, (21) sür'atıla yilişüp aña geldiler, didiler ki: «Yā İbrāhīm! Bulara bu işi sen mi kılduñ?»

قَالَ (22) أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ

Ya'nī İbrāhīm anlara didi ki: (23) « Tapar mısınız şol kimseye kim kendü elüñüzile yonarsız, düzersiz? Hāl budur kim sizi dağı ol (24) didüğüñüzi dağı yaradan Allāh Te'ālādur. Niçün Hālıqı koyup bu bir cānsuz söylemez ve görmez, (25) işitmez nesneye taparsız ki yüzinden siñek korumağa kudreti yitmez, aşşısı yok; ziyānı çok [20b/01] ki haqqı qoduñuz, bātıla taparsız?»

قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُيُوتًا فَأَلْفَوْهُ فِي الْجَحِيمِ

Ya'nī ol kāfirler çün (02) İbrāhīmden bu cevābları işitdiler, dilleri dutılup söylemege mecālları qalmadı, 'acı olup didiler (03) kim bundan ötürü bir güllhān-ı bünyād kıluñ, içinde od yakup bunu ol oda bırağuruz kim (04) ğāyet ulu od ola. Nite kim Haq Te'ālā buyurdı:

فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ

(05) Ya'nī anlar didiler kim İbrāhīme keyd idüp oda bırağalar, yaqalar, öldürelər. Biz İbrāhīmi (06) bularuñ üzerine yüce ve ğālib kılduq; buları hor ve haqır

kılduğ ki İbrāhīm dünyāda (07) ve āhiretde sa‘ādet içinde oldu; bular ziyānkār oldılar. Çok zamān geçmedin Hāğ Te‘ālā (08) anları helāk eyledi ve dağı buyurdi:

وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ

Ya‘nī çün (09) ol kavm helāk oldılar, İbrāhīm anlarıñ şugulından didi kim: «Be-dürüstī baña hağ oldu bu mekāndan (10) hicret kılup ol Rabbum t̄a‘atına teveccüh kılam. Ola kim ol beni saqlaya, şevāblu yola delālet (11) kılup beni kendüden artuğdan gānī kılup muhtāc kılmaya.» Ve dağı buyurdi:

رَبِّ هَبْ لِي (12) مِنَ الصَّالِحِينَ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ

Ya‘nī İbrāhīm Bābilden Kudüse hicret (13) kılup ‘ibādete meşgūl olup “Şoñumda bir hayr halef kıalsun!” diyü du‘ā kıldı, didi kim: (14) “İy benüm Rabbum! Baña bir oğul bağışla kim senüñ şālih kıllarıñdan ola!” Çün du‘ā kıldı, oğul diledi, (15) biz dağı aña firisteler gönderüp oğlanıla beşāret kılduğ ki oğlanlığı vaqtında dağı (16) halīmidi ve ululuğı vaqtında ‘alīmidi ve dağı buyurdi:

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ (17) يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَىٰ

Ya‘nī İbrāhīme İsmā‘īli (18) virdük. Birez gönlinüñ meyli anuñ muhabbetine rağbet kıldı. Biz gayret kılduğ ki anuñ gönlinde (19) oğul sevgüsiyle bizüm muhabbetümüz bile cem‘ olmaya. Ol muhabbeti kağ‘ itmegiçün İbrāhīme buyurduğ (20) ki oğul İsmā‘īli kırbān kıla ve hem İbrāhīm şālih oğul diledi, dileduğ⁶⁴ kim anuñ şalāhiyyetin (21) aña gösterevüz. Bil ki ol diledügi oğul budur tā ki gönli muğma’in ola. Pes çün İbrāhīm (22) dağı oğul İsmā‘īl emrümüzze muğ‘ olup çıkdılar Beytullāhdan yaña yöneldiler ve bir rivāyetde (23) Kudüse. Ba‘zılar bunda ihtilāf kıldılar, didiler: «Kırbān olan İshāğdur.» Bu kavlı ‘Alīden ve (24) Ka‘bdan ve İbn ‘Abbāsdan rivāyet olınmışdur. ‘İkrime ve Kātāde ve ‘Abdullāh ibn Selām dağı (25) kavlı budur; ammā anlar kim

⁶⁴ İnce sıradan olan bu kelime metnin orijinalinde kalın sıradan ek almış olup transkripsiyonda da aslına uygun gösterilmiştir.

didiler İsmā'ıldür, anlar dağı ħüccet Qur'anıla kıllurlar, hem ħadıŝile. Ammā Qur'an [21a/01] delili bu kim ol ħurbān ħaziyyesin beyān kıldı, andan ŝoñra buyurdı:

وبشرناه اسحاق⁶⁵

Eger (02) ħurbān İŝĥāk olsa, bu beŝāretile İsmā'ili zıkr ideyidi; ammā ħadıŝ delili bu ki Resül buyurdı:

(03) أَنَا بِنُ الْمَذْبُوحَيْنِ⁶⁶

Ya'nī biz iki ħurbān olmuŝlaruñ oğlıyuz. Murād bundan birisi atası (04) 'Abdullāh ve birisi İsmā'ıldür. Rivāyetde ve ħaberde böyle geldi ki: İbrāhīm bir gice uyurıdı, (05) dūŝinde aña dinildi: «Ĥaĥ Te'ālā saña buyurdı, ođluñı ħurbān idesin.» İbrāhīm ħorĥu ile (06) uyanu geldi, didi kim: «ŝeytāndan Allāha ŝıgındum.» Ol gice irteye dek 'ibādet kıldı. İkinci (07) gice girü ol dūŝi görđi, uyanup ŝeytāndan Allāha ŝıgındı, girü 'ibādete teveccüh (08) kıldı. Çün üçüncü gice oldı, dūŝi bi-'aynihī girü görđi. Uyĥudan uyanup didi ki: (09) «Bu dūŝ eger ŝeytāndan olayıdı def' olurıdı. Bu ħükm Allāh ħablındandır. Zāyī' itmeyüp (10) yirine getürmek gerek.» Oğlı İsmā'ıl yanında yaturıdı, anı gögsine urup ŝabāĥa deĝin ağladı. (11) Çün ŝabāĥ oldı, Ĥaĥ Te'ālā emrine muĥi' oldı. İsmā'ıl anası Hācere didi kim: «Yā Hācer! (12) Ben dilerem kim çıkam, Allāh baña buyurduğı tã'atı yirine getürem. Ođlum İsmā'ili benümile bile gönder.» (13) Hācer ħuru gelüp İsmā'ili düzdı, ħoŝdı ki bile gönderdi. İbrāhīm bir bıçāĥ ve bir ip (14) bile getürdi. Ka'bü'l-aĥbār eydür: «ŝeytān ol vaĥt didi ki: "Eger buları ben ŝimdi fitneye (15) bırağurısam bırağdum ve illā ayruĥ ebedā bırağırsar degülem." Pes çün İbrāhīm oğlunu boğazlamağa (16) aldı, gitdi, ŝeytān anası ħatına geldi, didi ki: «Yā Hācer! İbrāhīm ođluñıla ħanca gitdi?» (17) Hācer didi ki: «ŝabāĥ atası alup bir ħācet olmuŝ yire gitdiler.» didi. ŝeytān didi kim: «İbrāhīm (18) oğlunu ħācete alup gitmedi; bil ki anı boğazlamağa gitdi.» Hācer didi kim: «Sebeb n'oldı kim İbrāhīm (19) oğlunu boğazlamağa ħaŝd ide?» ŝeytān didi: «Rabbı İbrāhīme ŝöyle emr eyledi ki oğlun

⁶⁵ "Biz de ona, Salih kişilerden, üstelik peygamber olacak bir evladı, İshak'ı müjdeledik." Saffāt (37/112), Suat Yıldırım, *Kur'an-ı Hakīm'in Açıklamalı Meali*, s. 459, İzmir, 2006.

⁶⁶ "Ben iki boğazlanacak (olup da kurtulan) kişinin oğluyum." anlamına gelen bu hadisin kaynağı tespit edilememiŝtir.

ķurbān (20) eyleye.» Hācer didi ki: «Çün Rabbı emr eyledi, gerekdür ki elbetde Rabbı hükmine muṭī‘ ola.» Şeyṭān anı (21) işidüp ṭākatı ṭāķ oldu, söylemege mecālı kalmadı, döndi bu kez İsmā‘īl ile atası ardına (22) düşdi, yatup İsmā‘īle didi kim: «Yā İsmā‘īl! Bu atañıla ķancarı gidersin?» İsmā‘īl didi kim: «Bir ḥācet (23) oldu, aña giderin.» Şeyṭān didi kim: «Atañ seni ḥācete iltmez; bil ki öldürmege iledür.» İsmā‘īl (24) didi kim: «Sebeb nedür kim atam beni öldüre?» Şeyṭān eydür ki: «Rabbı aña şöyle emr eyledi kim seni boğazlaya.» (25) İsmā‘īl didi kim: «Vallāhi eger bu işi atama Ḥaķ Te‘ālā buyurdıysa elbetde gerekdür kim anı işleye.» [21b/01] Pes şeyṭān andan daḥı ümīd kesdi, anı ķodı, bu kez İbrāhīme vardı, didi ki: «Yā İbrāhīm! Böyle (02) şabaḥ vaķtında bu oĸluñı alup ķanca gidersin?» İbrāhīm didi ki: «Bir ḥācet oldu, giderüz.» Şeyṭān (03) didi ki: «Sen anuñıla hıĉ ḥācet olup gitmezsiz, bil ki boğazlamaĸa iltürsin.» İbrāhīm didi ki: «Ben anı (04) niçün boğazlayam?» Şeyṭān eydür: «Anuñıçun ki Ḥaķ Te‘ālā saña eyle buyurdı.» Pes İbrāhīm eydür: «Çün (05) Allāh eyle hükme eyledi, vallāhi elbetde gerek kim Allāh hükmine muṭī‘ olup yirine getürem.» Şeyṭān andan (06) nevmīd olup ḥasretile ķodı, gıtdi, ol murādından maḥrūm ķaldı ve daḥı Ḥaķ Te‘ālā buyurdı:

(07) فلما بلغ معه السعي إلى آخره الآية⁶⁷

Ya‘nī çün İbrāhīm oĸı ile ķurbān yirine geldi, (08) didi ki: «İy oĸlancuĸum, ben düşümde gördüm, baña eyle hükme olındı kim seni boğazlayam. Sen bu işi (09) nice şavāb görürsin? Eyit, anı eyle idelüm.» İsmā‘īl didi kim:

قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ (10) سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ

Ya‘nī: «Yā ata! Sen işlegil şol nesneyi kim saña buyruķ (11) oldu. İnşā’allāh sen beni bu işde şabr idenlerden bulasın. Nite kim Allāh hükmidür, ben aña (12) muṭī‘ oluram, bu işi ta‘cīl it, te’ḥīr ķılmaĸıl. Ola kim şeyṭāndan bir ‘illet irişe, Allāh (13) Te‘ālā ķatında mu‘āķıb olasın.» Pes Ḥaķ Te‘ālā buyurdı:

⁶⁷ “Ben rüyamda seni boğazlamaya giriştiĸimi görüyorum, nasıl yaparız bu işi, sen ne dersin bu işe?” Saffāt (37/102), Suat Yıldırım, *Kur’ân-ı Hakīm’in Açıklamalı Meali*, s. 458, İzmir, 2006.

فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ

(14) Ya'nî İbrâhîmile İsmâ'îl, çün ikisi râzî olup Hâk emrine mu'î' oldılar, İbrâhîm Allâh (15) yolına oğlın teslîm kıldı, İsmâ'îl nefsin teslîm kıldı. İbrâhîm oğlunuñ elin yanı üzere (16) kodı kim boğazlaya, Hâk Te'âlâ İsmâ'île vahy kıldı ki: «Senüñ, benüm katumda du'ân müstecâbdur bu (17) vaqt içinde du'â kııl, kabûl ideyin.» İsmâ'îl didi ki: «İy Çalabum! Ben saña kıluram, du'am (18) kabûl eylegil. İlâhî, evvelden âhire kanğı kuluña ki saña şirk getürmeyüp tevhidile senüñ hazretüne (19) ulaşa, sen anı yarlıgayup uçmağa koygıl.» Çün İsmâ'îl bu du'âyı kıldı, Atası göz (20) yaşıla, âh-ı firâk birle oğlunuñ saçına yapışdı ki boğazlaya, oğlı didi ki: «Yâ ata! Diñle saña üç (21) vaşiyetüm var, diyeyin, andan saña hükmi yirine getürmek asân ola. Evvel vaşiyetüm budur kim benüm (22) iki elüm muhkem bağlayasın, tâ ki cân acısıyıla hareket idüp saña elüm tokınmaya. Ol sebebile (23) Allâh katında mu'âkıb olmayam ve ikinci vaşiyetüm oldur kim yüzümü örtüp boğazlayasın, tâ ki yüzümü (24) esirgeyüp görüp kıyamayasın dañı anuñıla Allâh katında 'itâb olınasın. Üçinci vaşiyetüm (25) budur kim beni boğazladıkdan sonra gönlegümü anama iltesin, katında şaklaya, tâ ki anı görüp [22a/01] beni unıtmaya.» Çün bu vaşiyetleri kıldı, İbrâhîm bıçağın eline alup ol nâzik boğazınıñ üstine kodı (02) kim çalaydı, Hâk Te'âlâ anuñ boğazı üzerine bakırdan bir tahta yaratdı; ammâ İbrâhîm gördi ki boğazın (03) kesdürmez, bu kez oğlın yüzi üzerine bıraktı, eñsesinden çaldı, Hâk Te'âlâ ol tahtayı girü (04) eñsesine halk eyledi, girü bıçak kesmedi. Çün İbrâhîm gördi ki bıçak kesmez, bıçağın taş (05) çaldı, bıçak taşı iki pâre eyledi. İbrâhîm görüp ta'accüb kıldı, didi ki: «Uşbunuñ gibi nâzik (06) eti kesmedi; ol katı taşı nice kesdi?» Hâk Te'âlâ emriyile bıçak dile geldi, didi ki: «Yâ İbrâhîm! (07) Anı ki Hâk Te'âlâ kesdürme diye, benüm ne kudretüm var ki kesem?» İbrâhîm bıçağıla bu haberi söyleşüriken (08) Hâk Te'âlâdan bu beşâret gelüp buyurdu ki:

وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا (09) إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

Ya'nî biz nidâ kılup didük: «Yâ İbrâhîm! Saña düşünde emr (10) itdügümüzi tamâm yirine getirüp vefâ kılduñ. Ol kırbân yirine geldi. Her va'desine vefâ (11)

kılanlar biz şol ‘ivazları kılıruz ki saña kılduğ; zîrâ ihsân idenüñ cezâsı girü (12) ihsân olur. Nite kim şerr işleyenüñ cezâsı girü ‘uķûbet olur.» Ve dağı buyurdı:

إِنَّ (13) هَذَا لَهَوَالْبَلَاءِ الْمُبِينُ وَقَدَيْنَاهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ

Ya’nî: «Yâ İbrâhîm! Uşbu hüküm ki biz (14) saña kılduğ, bu ibtilâ-yı zâhiridi. Diledük bizüm muhabbetümüz senüñ göñlüñde oğluñ muhabbetinden (15) gâlib idügin zuhûra getürevüz ki seni dost tutınuğumuza sebep oldur kim cemî‘ yir, gök (16) ehli bileler ve dağı sen bize du‘â kılıp şâlih oğul diledüñ. Saña oğul biz İsmâ‘îli hîbe (17) kılduğ. Diledük ki şalâhiyyetin saña zâhir kılavuz. Çün bu küllî zuhûra gelüp âşikâre oldı (18) ol oğluñ kırbânı yirine bir ‘azîm-i şerîf çoç fidyе gönderdük, anuñ yirine anı kırbân (19) kılasın.» Pes İbrâhîm Hâk Te‘âlâya şükr idüp tekbîr kıldı, ol çoç kırbân kıldı. (20) ve dağı Hâk Te‘âlâ buyurdı:

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ

Ya’nî: «Ol İbrâhîmüñ (21) görklü mu‘âmelesinden ötürü tâ kıyâmete degin kavm içinde eyle kılduğ kim her millet anı görklü (22) şenâ’ ıla añarlar.»

سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا (23) الْمُؤْمِنِينَ

Ya’nî: Biz şenâ kılduğ ve şenâ kıldurduğ cemî‘ dil üzere İbrâhîm için (24) bizümile ‘ameli görklü kılanlara biz şöyle ‘ivazlar iderüz:

وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ (25)

Ya’nî beşâret kılıp ol İbrâhîme İsmâ‘îl kırbânından şoñra İshâkı [22b/01] muştıla«du»ğ kim peygambar olup şâlihler bölüğinden olısar; zîrâ bu İsmâ‘îl, İshâkıdan on üç yaş ulu idi (02) ve dağı buyurdı:

وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَى إِسْحَاقَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ

(03) Ya'nî: "Biz mübârek ve bereket kılduğ ol İbrâhîm üzerine dağı İshâk üzerine bereket kılduğ." (04) didüğü ol idi ki oğlın, kızın ve mâlın çok kıldı, şol kadar zürriyet üredi ki hisâb (05) olunmazdı ve dağı "Ol ikisinüñ zürriyetlerinden muhsinler olur." didüğü Mûsâ ve Harûn gibi Dâvud (06) gibi, Süleymân ve 'İsâ gibi ve kitâblar ehlinüñ mü'minleri gibi ve dağı: "Anlaruñ zürriyetinden âşikâre (07) kendü nefslerine zulm idiciler olısar." didüğü şol kâfirlerdür ki Hâk Te'âlânun âyâtlarına inkâr (08) idüp yalanladılar. İbn 'Abbâsdan rivâyet olındı ki: «Ol çoç ki kurbân için geldi, uçmak (09) içinde Hâk Te'âlâ şakladı, tâ aña degin ki İsm'â'îl yolına fedâ gönderdi. İsmâ'ilden boğazlamağı (10) anuñıla def' eyledi.» Çün Hâk Te'âlâ bu kažiyyeyi beyân kıldı, bu kez bu kažiyyeyi dağı buyurdı:

(11) وَلَقَدْ مَنَّا عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ وَتَجَيْنَاهُمَْا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكُرْبِ الْعَظِيمِ

Ya'nî: (12) «Biz in'âm kılduğ ki Mûsâ'ıla Harûn üzerine peygamberlik virmeğile ve dağı ol ikisini anlaruñ (13) kavmını ki anlara mütâba'at kıilup İmân getürdiler, ol ulu 'uqûbetden necât virüp kırtarduğ; (14) ya'ni düşmenlerini nîle ğark idüp anlara, kavmına necât virdük.»

وَنَصَرْنَاَهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ (15)

Ya'ni: «Biz Mûsâya ve Harûna ol kavmıyla nuşret virüp yardım kılduğ ki anlar (16) Fir'avn üzerine ğâlib geldiler.»

وَأَتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ

Ya'nî: «Biz ol (17) Mûsâya ve Harûna kitâb virdük kim hağğı, bâılı beyân idicidür ve helâlı ğarâmı beyân (18) idicidür:

وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

Dağı Mūsā'ıla Harūnı sâbit kılup (19) dölendürdük toğrı yol üzerine kim ol İslām yolıdır ve dağı ol ikisiyiçün anlardan şoñra (20) gelenlerüñ dillerinde görklü şenâlar kılduğ ki anlaruñıçün şenâlar kılırlar.»

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا (21) فِي الْآخِرِينَ سَلَامٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ إِنَّهُمَا

(22) مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

Ya'nî: «Bizden selām ve taħıyyat ve mağfıret ve raħmet olsun (23) Mūsā'ıla Harūna kim anlar bizüm muħliş ve şıddıķ kıllarımızdandır. Bizümile mu'āmelesin görklü (24) kılanlara biz dağı görklü mu'āmele kılıruz. Pes 'aķlı olanlar bu kažiyyelerden eyle añlarlar kim her kim (25) haķ üzere muħkem ola, her ne 'amel işler ħâliş Allāh içün ola, Haķ Te'ālā dağı anuñıla görklü [23a/01] mu'āmele kılup ziyāde her işine nuşret kılup aħıretde raħmet, mağfıret kılır.» Ve dağı Haķ Te'ālā (02) buyurdı kim:

وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ

Ya'nî be-dürüstî İlyās dağı Benî İsrā'il peygambarlarından bir mürsel (03) peygambardur. Bir niçeler dimişler: «İlyās didükleri Hızrdur; ammā şaħiħ budur kim İlyās ayruğdur kıruda (04) yürür, Hızr deñizde yürür, cezirelerde yürür, 'arefe gün 'Arafâtda birbiriyle buluşup cem' olurlar (05) ve ol İlyās Yūşa' bin Nūn zürriyetindendir. Haķ Te'ālā anı Ba'lbek kıvmına resül gönderdi. (06) Anlar anı yalanladılar. Haķ Te'ālā anları kızılığıla helāk eyledi. İlyāsa didi: 'Yā İlyās! Dile benden (07) ne dilersin, saña vireyin.' İlyās didi ki: "İlāhî dilerin beni senden yaña getüresin." Haķ Te'ālā anı göge (08) getürdi. Bir zamān yir ehli idi bir zamān gök ehli oldı. Hem ādemlerden hem fıriştelere (09) oldı ki fıriştelere bile uçar.» Ve dağı buyurdı:

إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ أَتَدْعُونَ بَعْلًا (10) وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ اللَّهُ رَبَّكُمْ وَرَبَّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ

Ya'nî çün (11) İlyāsı kavmına gönderdük, gelüp kavmına didi kim: «Yā kavm! Allāhdan korkmaz mısınız; yā'nî korkuñ (12) Allāhdan, n'oldı size kim ol Ba'la taparsız ki bir aşşısız menfa'atsuz putdur? Ol hālīklarūñ (13) görklüsini terk idersiz, aña taparsız ki sizūñ daħı ve atalarıñuzuñ daħı perverdigārı ve hālīkī (14) oldur.» Daħı buyurdı ki:

فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ إِلَّا عَبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ

Ya'nî (15) ol nefesine <zālimler> bizüm ol resūlumuz İlyāsı yalanladılar. Be-dürüstī anlar ol yalanları sebebiyle od 'azābına (16) hāzır olırlar; illā meger anlar hāzır olınmazlar kim küfrden, şirkden kendülerin hālaş kılıp Haq (17) Te'ālānuñ kulları oldılar ve daħı buyurdı:

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ سَلَامٌ عَلَى (18) إِبْرَاهِيمَ

Ya'nî: «Ol İlyāsuñ soñınca gelenler dilinde İlyāsıçun görklü senālar kıldıq. (19) Bizüm selāmumuz ve raħmetümüz ol İlyās üzerine ve daħı aña mütāba'at ider mü'minler üzerine (20) olsun!»

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

Ya'nî: «Ol İlyās (21) bizüm muħsin ve muṭī' kullarımızdandır. Anuñıçun anuñıla bu görklü mu'āmeleyi kıldıq. Her kim ancılayın (22) iħsān ehlienden olup görklü 'amel itse, aña daħı ancılayın görklü iħsān ve 'aṭālar (23) kılıruz.» Ve daħı buyurdı:

وَإِنَّ لَوْطَ الْأَمْنِ الْمُرْسَلِينَ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ (24) عَجُوزَ آفِي الْعَابِرِينَ ثُمَّ دَمَرْنَا الْآخِرِينَ

Ya'ni: «Be-dürüstī Lūṭ daħı bizüm mürsel peygāmar- (25) larımızdandır. Çün anı daħı kavmına viribidük, varup anları kelime-i tevḥīde da'vet kıldı. [23b/01] Anlar daħı anı yalanladılar, aña uymadılar. Biz ol Lūṭı ve aña mütāba'at kılan ehli ile cümle

kırtarduk; (02) illā ol ‘avratı ‘acūzeyi, helāk olınanlarıyla bile helāk eyledük ve dağı andan ayruğın bile kıavmıyla (03) helāk eyledük ve üzerine taş yağdurduk.»

وَإِنِّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ وَبِالْئِيلِ (04) أَفَلَا تَعْقِلُونَ

Pes Hık Te‘ālā Mekke kıavmına hıtab idüp buyurdı ki: «Yā Mekke ehli! (05) Kıaçan kim sefer kıılasız helāk olan kıavmuñ köylerine şabāh vağtında ve gice vağtında uğrarsız, hıç bir (06) anlaruñ hālına nazar kıılıp kendüñüze ‘ibret almazsız. Eger sizde insāniyyet ve añlamađ varımışsa (07) bu hāldan ‘ibret alup bir inşāf ideydüñüz; ammā sizde şıfat-ı hayvāniyyet ki ağmağlık ve (08) tabı‘at kündligidür ki ğālib olmuşdur, anuñıçun bu hāllardan mütenebbih olmazsız ve her kimse (09) ki va‘z ve naşāyih kıabül itmese, Hıkka münkād olup tã‘ata yidilmese ol dağı anlardan olur.» (10) Ve dağı buyurdı ki:

وَإِنِّيُوسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ

Ya‘ni: (11) «Be-dürüstī Yünus bizüm mürsel peyđambarlarımızdandır. Çün ki biz anı Ninova⁶⁸ kıavmına gönderdik varup (12) ol kıavmı da‘vet kııldı. Ol anı yalanlayup aña uymadılar. Biz diledük ki ol kıavma (13) ‘azāb gönderevüz, emr itdük Yünusa ki: « Sen ehliñile bularuñ arasından çık, biz bulara (14) ‘azāb gönderürüz.» Çün Yünus Hık Te‘ālādan bu hükmi işitdi, ehlin alup içlerinden (15) kııçup gitdi ve ol kıavmına didi kim: «Siz çün benüm da‘vetüme uyup ol bātıı putları (16) kıoyup ma‘būd-ı Hıkka tıpmaduñuz, hāzır oluñ imdi ki size üç gündən sonra ‘azāb geliser.» Bu (17) kıavm anuñ sözine i‘tibār kıılmadılar. Yünus bulardan uğurlayın ehlin aldı, gitdi. Yarındası (18) ol kıavma ‘azāb eşeri belürdi. İkinci gün dağı ziyāde oldu. Üçüncü gün ‘azāb gelüp (19) buları kıapladı. Çün bular yağın bildiler ki ‘azāb geliser ve Yünusuñ sözi hıkđur gördiler (20) çevre yaña segirdüp bulmadılar. Çün ki ‘acız kıaldılar, didiler kim: “Yünus ğāyib oldıysa (21) anuñ Tañrısı hāzırđur, gelüñ aña yalvaralum.” Pes ulu ğiçi; er ve ‘avrat mecmū‘ dirildiler, (22) baş açup Allāha tazarru‘ kııldılar ihlāşıla. Hık Te‘ālā ol ‘azābı anlardan def eyledi (23) ol ihlāşıla döndüklerinden ötürü. Çün üç gün

⁶⁸ Metnin orijinalinde Tinu veya Teynu تينو şeklinde yazılmış olan bu kelimeye kaynaklarda rastlanmadığından, transkripsiyonda kelimenin bilinen şekli tercih edilmiştir.

geçdi, Yūnus işitdi ki bulara ‘azāb (24) inmedi, Yūnus ğazaba gelüp melul oldu; ammā melul olduĝı Haḳ Te‘ālā ḫazretinüñ taḳdīrine (25) degül idi ki ‘azābı bulardan men‘ eyledi diyü, bil ki andan ötürü melul oldu ki ol ḳavm içinde [24a/01] yalancı ola ve hem ol ḳavmuñ ‘ādetleri bu idi kim içlerinden bir kimsenüñ yalancılığı zāhir olsa anı öldürürleridi. (02) Pes Yūnus bilmedi ki bulardan ‘azāb def‘ olunduĝı anlaruñ islāmı sebebinden oldu, eyle şandı ki (03) bulara ‘azāb gelmedi. Bu ḳaḳımaĝıla ol ḳavmı ḳoyup gitdi, deñiz kenarına geldi. Gördi ki bir ḳavm bir geminüñ (04) içinde tamām tolmışlar, gitmek ḳaşd ideyoriken Yūnus didi ki: «Beni daḫı gemiye bile aluñ!» Yūnusı daḫı (05) bile gemiye aldılar. Pes Haḳ Te‘ālā:

إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلِّ الْمَشْحُونِ⁶⁹

didüĝinüñ ma‘nāsı budur. Bundan (06) soñra buyurdi kim:

فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ

Ya‘nī Yūnus gemiye girdi birez gitdiler, (07) daḫı deñiz mevc üzere ıztırāba geldi, deñiz ḳaynadı, yaḳīn oldu ki helāk olalar. Didiler kim: (08) «Ortamuzda bir Tañrıya ‘aşı ḳul var, anuñçun ḫāl böyle oldu. Anı bulup deñize atmaḳ gerek (09) kim biz bu āfetden selāmet olavuz.» Pes vardılar, ḳur‘a bıraḳdılar, Yūnus adına çıḳdı, zillet anuñ (10) üzerine şābit oldu. Yūnusüñ ḫücceti ḳalmadı. Götürüp Yūnusı deñize atdılar. Nite kim Haḳ Te‘ālā (11) buyurdi:

قَالَتَّقَمَّهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ

Ya‘nī Haḳ Te‘ālā emriyle pes balıḳ ḫāzır olup (12) ṫurmuşıdı. Fi‘l-ḫāl anı loḳma gibi ol balıḳ yutdı. Bu ḫālda kim Yūnus kendüyi ol fi‘l (13) üzerine melāmet ḳılorıdı, niçün Allāh destūrınsuz bu ḳavmı ḳoyup gidüpdi, bu ‘uḳūbete (14) uğradı. Pes «melīm» diyü ol kimseye dirler kim melāmete lāyıḳ ola, gerek melāmet itsünler; gerek

⁶⁹ “Hani o Rabbinden izinsiz kaçıp yolcusunu doldurmuş gemiye kendini atmıştı.” Saffāt (37/140), Suat Yıldırım, *Kur‘ān-ı Hakīm’in Açıklamalı Meali*, s. 460, İzmir, 2006.

itmesünler. (15) Çün Yūnus bālīk ƙarnına indi, üç ƙat ƙarañulīk anı ƙapladı. Bir gice ƙarañusu, bir deñiz ƙarañusu (16) bir bālīk ƙarañusu. Ol ƙarañulīk altında Hāƙ Te‘ālāya tesbīh ve taƙdīs idüp meşğul oldu. (17) Nite kim Hāƙ Te‘ālā Enbiyā sūresinde buyurdı:

فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ (18) سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ⁷⁰

Pes ol tesbīhe ve zikre meşğul olduğı sebeb oldu (19) anuñ bālīk ƙarnında andan hālāş olmağına. Nite kim Hāƙ Te‘ālā buyurdı:

فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ (20) مِنَ الْمُسَبِّحِينَ لَلْبَيْتِ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

Ya‘nī ol Yūnus bālīk ƙarnında (21) bize tesbīh idici ƙullardan olmasa, ‘izzetüm haƙƙı tā ƙiyāmete degin bālīk ƙarnında ƙalurıdı, anuñ (22) ƙabrı ol olısarıdı. Pes bundan bunu añlamak gerek kim Allāha ‘ibādet ƙılıp zikre, tesbīhe meşğul (23) ola; zīra zikre, tesbīhe meşğul olmak kişiyi hem dūnyā belāsından ƙurtarur ve hem āhret (24) ‘azābından ƙurtarur. Hāƙ Te‘ālā aña necāt rūzī ƙılır ve ma‘şiyete meşğul olmak iki (25) cihān belāsına mübtelā ƙılır ve daħı buyurdı:

فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ

Ya‘nī: Çün Yūnus [24b/01] bize tesbīh ƙılıcılarından oldu, bālīga emr itdük ki anı deñiz kenarında bir yire atdı. Anda ne bünyād varıdı, (02) ne ağaç varıdı ne hodo ot varıdı. Bu hāletde kim ol Yūnus hasta idi, haberde böyle zıkr (03) olındı ki ol bālīk ƙarnında eti erimiş idi, dırnağı dökilmiş idi ve bedeninde ƙıl eşeri (04) ƙalmamışıdı, depreni bile; zīrā kırƙ gün ol bālīk ƙarnında eglenmişidi. Çün ƙıƙdı, gövdesi (05) gün ıssısına fāƙat getürmedi. Hāƙ Te‘ālā buyurdı:

وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّنْ يَّفَاطِينِ

⁷⁰ “ Zūnnūn’u da an. Hani o halkına kızmış, bizim kendisini sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Sonra karanlıklar içinde şöyle yakarmıştı: Yâ Rabbi! Sensin ilah. Senden başka yoktur ilah. Bütün noksanlardan münezzehsin, yücesin, doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim, affını bekliyorum.” Enbiya Suresi (21/87), Suat Yıldırım, *Kur’ân-ı Hakîm’in Açıklamalı Meali*, s. 331, İzmir, 2006.

(06) Ya'nî ol Yūnusūn üzerine bir kabağ bitürdük ki aña gölge eyleye, hem anuñ yaprağı nāzıkdür, gövdesine (07) toqınup zahmet itmez ve dağı haberde gelmişdür ki: Çün Yūnus bālıkdan deñiz kenarına atıldı, yiyecek, (08) içecek nesne yoğıdı. Hāğ Te'ālā emr eyledi ki bir geyicek⁷¹ aña gelüridi, gideridi. Anuñ südinden (09) içeridi. Ol kabağ ağacı gölgesinde otururıdı, tā aña degin ki eti girü yirine geldi, (10) kuvvetlendi. Andan soñra ol ağacı kşuradı. Yūnus anı görüp gāyet guşşalandı ve ağladı (11) ve dağı Hāğ te'ālā buyurdı:

وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ مِئَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ فَآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ (12) إِلَىٰ حِينٍ

Ya'nî: «Yā Yūnus! Be-dürüstî taħkîk biz seni peygambar gönderdük bir kavma kim yüz biñ idi, (13) bil ki dağı artuğ ki yüz yigirmi biñ idi, anlaruñ helāgyıçun böyle kayurmaduñ, bir kabağ ağacı (14) kşurduğına ne yavlağ kayurduñ, guşşalanduñ? Sen anları kşoduñ, kaçduñ. Hāl budur kim anlar küllî (15) imāna geldiler, saña inanup bizi buldılar. Anuñıçun 'azābı anlardan def' eyledük, bir zamān dağı (16) dünyāda bāķî kşoduğ ki ecelleri müddetine irişe, andan soñra ölüm tatduravuz. Dünyāda (17) olanlara 'āķıbet ölüm şerbetin içmeyince çāre yoğ. Eger biñ yıl dağı 'ömri olurısa.» (18) Pes Yūnus dağı tşuru gelüp Ninova şehrinden yaña seyr idüp geldi. Nāgāh anda bir oğlana (19) uğradı koyun güder. Yūnus aña didi ki: «Yā oğlan! Kşangı kavmdansın?» Oğlan didi ki: (20) «Yūnus kavmındanam.» Yūnus aña didi ki: «Kşaçan dönüp eve varasın, ol kavma digil kim: “Ben (21) Yūnusı gördüm.”» Oğlan eydür: «Vallāhi anlar bir kavmdur kim kaçan bir kişi bir söz söylese, (22) anı tşanuğıla işbāt kılmasa, anı depelerler. Benden tşanuğ isteseler gerek, ne diyeyin?» Yūnus (23) eydür: «Uşbu yirler küllî saña tşanuğluğ vireler ki sözüñ girçekdür.» Pes oğlan eve dönüp (24) vardı, ol pādişāha haber virdi ki: «Ben Yūnusı gördüm, size selām kıldı.» Aña (25) inanmadılar, tā ki çıkup didügi yire geldiler, ol yir ağaçlarıyıla tşanuğluğ virdiler kim [25a/01] oğlan haber virdügi girçekdür. Çün ol pādişāh anı işitdi, ol oğlanuñ elin alup (02) tahta geçürdi, didi ki: «Çün sen Yūnusı gördüñ, bize anuñ beşāretin degürdüñ pes bu milke (03) şāh olmağa benden sen lāyıkraşsın.» Tamām kırğ yıl ol oğlan anlara pādişāhlık

⁷¹ Bizim metnimizde “geyicek” كَيْجَكْ şeklinde harekeli yazılmış olan bu kelime, Nuruosmaniye Kütüphanesi 139 numaralı nüshada “yaban keçi” يَبَانِ كَجِي şeklinde geçmektedir.

eyledi (04) Yūnusı haber virdügiyiçün. Pes ‘ākıl olan bundan añlamak gerek kim ‘āşıklara ma‘şūk haberin (05) degüren gey hürmetlü olsa gerek. İmdi pes mü’min da‘vā kıılır kim: “Ben Allāhı ve Resūlı severin.” (06) dir, bu ‘acapdur kim bulara ma‘şūklarından haber viren, bularuñ katında hor ve haķır ve düşmen (07) tıtulan oldur. Buña delālet kıılır kim da‘vā yalandur, anuñıçun haber viren hürmetsüz (08) olur ve daħı buyurdı:

فَاسْتَفْتِهِمُ الرَّبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ

Ya’nī: «Yā Muḥammed! Şor (09) Mekke ehline kim: “Sizüñ rabbuñuzuñ kızları mı vardur ve sizüñ oğlanlarıñuz?”» Muḳātil eydür: «Bu każiyyeye (10) sebeb budur kim firiştelerde bir tā’ife var kim anlara cinn dirler, iblīs daħı anlardandur.» Kāfirlerüñ (11) bir niceleri dirler kim: «Be-dürüstī Allāh Te‘ālānuñ ol cinniler bölügi kızlarıdır.» Ebū Bekr anı işidüp (12) anlara didi ki: «Anlaruñ ataları kimdür?» Didiler kim: «Cinnilerüñ uluları.» Pes Haķ Te‘ālā bundan (13) ötürü didi kim: «Şor yā Muḥammed, Mekke ehline kim bular nite kendülere er ihtiyār kıılurlar ve rabblarına (14) kızlar ihtiyār iderler.» Ve daħı buyurdı kim:

أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ

(15) Ya’nī: «Yā Muḥammed! Bularda katumuzda hāzır olup göre mi tırurlardı biz firiştelere dişi (16) yaratduķ, bular anı görüp haber virürler?»

أَلَا إِنَّهُمْ مِّنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ وَلَدَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

Ya’nī: «Yā Muḥammed! Āgāh olup haberdār ol kim bu sözi daħı bularuñ yalanlarındandur (18) ki eydürler: “Allahuñ oğlu, kızı vardur.” Bular yalancılardur ki iftirā ider ve daħı (19) buyurdı:

أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ

Ya'nî: «Yâ Muhammed! Bu kâfirler dirler kim: “Ol kızlar ihtiyâr (20) kıldı oğullar üzerine.”» Eyit bulara kim:

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ

(21) Ya'nî: «Ne oldı size yâ Mekke ehli ki ol Hâkka bunuñ gibi bâtıl hükmler idersiz, ‘aqluñuz divşürüp (22) öğütlenmezsiz ki ol oğuldan, kızdandan münezzehdür, kızlar ihtiyâr kılmağdan berîdür? Bu söz anuñ (23) şânına lâyıq degüldür. Ol yücedür bu nesneden kim siz vaşf idersiz.» Ve dağı buyurdı:

أَمْ لَكُمْ (24) سُلْطَانٌ مُّبِينٌ فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Ya'nî: «Eyit yâ Muhammed bulara (25) kim: “Sizüñ bu söze kim dirsiz, zâhir hüccetüñüz, delîlüñüz mi vardur şol kitâb içinde kim size [25b/01] indürildi, getürüñ ol hüccetüñüz ve ‘özüñüz nedür bu söz üzerine kim didüğüñüz görelüm eger bu (02) da‘vâda girçekseñüz.”»

وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ (03) لُمُحْضَرُونَ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ

Ya'nî bu Mekke (04) kâfirleri dirleridi ki: «Be-dürüstî iblîs raḥmân ħardaşıdır.» Hâk Te‘âlâ bu âyeti gönderüp buyurdı ki: (05) «Bu Ķabile-i Ķureyş Allâh ile iblîs arasında ħarâbet ve neseb mi şâbit kılurlar? Eydürler ki: “Bu melâ’ikeler (06) cinnîlerden Allâhuñ kızlarıdır.” dirler. Be-dürüstî ol melâ’ikeler dağı küllî bular kim anlaruñıçun (07) Tañrınuñ kızlarıdır dirler, ol eyle diyenler küllîsi oda ħâzır olsunlar ki bil ki ol (08) firîştelere destür virilseyidi ki anlaruñ ħaħķında bu sözi dirler, evvel anlar olayıdı ol diyenleri (09) iltüp tamuya qoyarlar. Hâk Te‘âlâ berîdür, münezzehdür ol zâlimler vaşf itdügi sözden. Hâħıķat anlar (10) ol od ‘azâbına ħâzır olısarlar; illâ şol qullar ħâzır olmazlar kim anlar Allâhı birleyüp muħliş qullardan (11) oldılar, bunuñ gibi sözlerden ırâğ oldılar.» Ve dağı Hâk Te‘âlâ buyurdı kim:

فَأَنْتُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ (12) مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ

Ya'nî: «Be-dürüstî siz dağı ol nesneye kim (13) taparsız, elüñüzden gelmez kim bir kimseyi gümrâh kı lup azdurasız; illâ şol kimseyi azdurursız 'ilm-i ezelde (14) anuñ dâlâleti ve cağım şamusına girmeklüğini tağdır itmişiz. Oñarmađ, azdurmağ sizüñ elüñüzde (15) degül; ammâ her biriñüze şol qadar irâdet ve ihtiyâr virmişüz, her neye qaşd itseñüz eger hayr, eger şerr (16) aña gücüñüz yiter ve qaçan kim eyüden, yavuzdan bir nesneye qaşd itseñüz ki işleyesiz, yâ söyleyesiz size (17) qudret virürüz. Her ne kim işlersiz ol sizüñ kesbüñüzdür, anuñıla cezâ olınursız hayrısı hayr; şerrise (18) şerr. Sünnilerüñ i'tiқādı budur, zinhâr Cebrîler i'tiқādına varma kim ne gerekse işleyesin dağı (19) “Benüm elümden ne gelür, Allâh işletdi?” diyesin. Bu bâtıldur, bu sözden lâzım gelür kim gökden inen (20) kitâblar yalan ola ve küllî peygambarlar yalan ola. Ne'üzubillâh bu sözden küfr lâzım gelür. Pes mü'min (21) olan gerekdür kim bundan şaқına, imânını âhîr vaқt şeytâna naşîb kılmaya.» Ve dağı buyurdı ki:

(22) وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ

(23) Ya'nî ol kâfirler çün firiştelere haқında iftirâ idüp bunuñ gibi bâtı gelici söylediler, Haқ (24) Te'âlâ anlaruñ bâtılların âşikâre kılmadıçun emr eyledi Cebrâ'ile kim: «Yâ Cebrâ'il, in Muhammede kim haber (25) vir, degülüz biz firiştelere cemâ'atı illâ her birimizüñ gökde bellü muşallası vardur kim anda biz Allâha [26a/01] 'ibâdet kı luru ve dağı biz dükelümüz ol 'ibâdetde şaf tutup şurmuşuz ol ma'büd-ı qadîme (02) tesbîh idüp şâ'at kı luru.» Mücâhid rivâyet kı luru Ebâ Zerden ve Ebâ Zer dağı eydür Resül (03) 'a.m. buyurdı kim:

اطت السماء وحق لها ان تاط⁷²

Ya'nî inildi gökler haқ dir aña kim (04) inildeye; zîrâ ol gökler içinde bir qarış yir yoқdur illâ anda firişte elin koyup secdeye (05) varmışdur. Ma'nâsı aña işâret kı luru kim: Küllî firiştelere Haқ Te'âlânuñ qulıdur, aña şâ'atıçun (06) yaradılmışdur. Ol

⁷² “Gökyüzü çatırdadı ve çatırdamakta da haklı idi.” Tirmizi, Zühd 10; İbn Mâce, Zühd 19.

kâfirlerün sözi yañlış ve bātıldur, Hâk Te‘ālā andan münezzehdür ve dağı (07) buyurdı ki:

وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ لَوْ أَنْ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ (08) الْمُخْلِصِينَ

Ya‘nî bu Mekke kâfirleri didiler kim: «Eger bize dağı bir kitâb ve bir resûl gelseydi (09) ol Yahūdîlere ve Naşrânîlere geldüginleyin, biz dağı îmân getürüp Allâhuñ muhliş kullarından (10) olurduk.»

فَكْفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

Ya‘nî biz Muhammedi anlara gönderdik ve aña Qur‘ân (11) gibi kitâb indürdik. Ol sözlerine anlar tırmayup Muhammedi ve kitâbumuzı yalanlayup kâfir (12) oldılar; ammâ tîz ola kim bileler ol küfrlerinün cezâsını bulalar. Dünyâda depelenmek, ehli ve evlâdı (13) esîr olup mâlları ğanîmet ola ve âhîretde şamu ‘azâbı ebedî ola ve dağı buyurdı kim:

(14) وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ وَإِنَّ جُنَدَنَا (15) لَهُمُ الْعَالِيُونَ

Ya‘nî: «Yâ Muhammed! Bizüm kelâmumuz ezeli, ezelde böyle sebkat itmişdür ki biz Resûlumuz (16) nuşret kılavuz. Nite kim bir âyetde buyurdı:

كتب الله لا غلبنَّ اناورسلى⁷³

Ya‘nî Hâk (17) Te‘ālā taqdîr kırup farz eyledi buyurdı kim: «İzzetüm haqqı ben dağı benüm resûllarım dağı (18) düşmenler üzere ğalib olur. Be-dürüstî benüm manşür kullarumdur düşmenler üzerine ve dağı (19) haqîqaten bizüm leşkerümüz kim resûllar, mü‘minlerdür, dünyâda ğaliblerdür hüccetile ve âhîretde dağı (20) ğaliblerdür ki mağlûb olmazlar.» Ve dağı tesellî kırup ol Resûlına buyurdı:

⁷³ “Çünkü Allah « Ben ve elçilerim elbette galip geliriz. » diye hükmetmiştir.” Mücâdile Suresi (58/21), Suat Yıldırım, *Kur‘ân-ı Hakîm’in Açıklamalı Mealî*, s. 567 İzmir, 2006.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ (21) حِينَ وَأَبْصِرْ هُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ

Ya'nî: «Yâ Muḥammed! Bu kāfirlerden yüzüni çevir, katlan (22) şol vaқта degin ki bulara kıtāl «emr» idem; zîrâ bu қазиyye daḥı kıtāla buyurılmazdan öñidi ve daḥı (23) bulara bildür ki tîz ola bular ol vaḳtı ki gözleriyle göreler ne 'azāb olınısar.» Ve daḥı buyurdı ki:

(24) أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ

Ya'nî bunlar benüm gibi pādişāhuñ 'azābına uğramağa iverler mi (25) ki gelüp saña dirler: “Yâ Muḥammed! Ol bize va'de kılup kórkıtuđuđuñ girçegise getür, görelüm.” Ya'ni [26b/01] bular eyle mi zu'm iderler ki bizüm 'azābumuza tākāt getüreler?»

فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ

(02) Ya'nî: «Kaçan kim bizüm 'azābumuz bularuñ yaқınına ine, ne yavuz şabāḥ göresin sen ol 'azābıla Ḥayber (03) üzerine kónıdı, didi kim Ḥayber helāk oldu, zîrâ kaçan kim biz kavmuñ meydānına kónsavuz ki anlar kórqu- (04) dulmuş kavm olalar daḥı imāna gelmeyeler, anlaruñ şabāḥı ne yavuz şabāḥ olısardur kim anlara Allāhuñ (05) 'uқūbeti iniser.» Girü ikinci kez ḥüccet ve te'kîd olmağıçun mübālağa birle buyurdı:

وَتَوَلَّ عَنْهُمْ (06) حَتَّىٰ حِينَ وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ

Ya'nî: «Yâ Muḥammed! Bu kāfirleruñ senüñile kılduқları işe (07) tarlığanma, buları kórkıdup benüm 'azābumdan ḥaber vir. Tā aña degin ki bulara kıtāl buyuram, Mekkeyi feth (08) idi virem, bular ol vaḳt göreler kim neye uğrayısarlar. Bundan soñra Ḥaқ Te'ālā kendü zātını (09) kāfirler sözinden tenzîh itmegiçün buyurdı:

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ

(10) Ya'nî Haḡ Te'ālā eydür: «Yā Muḡammed! Senüñ Rabbuñ kim 'izzet ve ḡudret issidür, münezzehdür ol nesneden (11) ki kāfirler anı vaşf iderler.»

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ

Ya'nî Haḡ Te'ālānuñ selāmi ol (12) resüller üzerine olsun kim benüm ḡaberlerümi ḡullaruma irişdürdiler, taḡşırılık itmediler.» Bu āyetde (13) delil var kim mü'minler cemī' resüllara selām ideler ve 'izzetile añalar ve daḡı buyurdu ki:

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ (14) رَبِّ الْعَالَمِينَ

Ya'nî çok şükr ve şenā ol Allāha kim ol kāfirleri helāk idüp (15) mü'minlere nuşret virdi ve daḡı Haḡ Te'ālā ḡamd idüp aña tenbīh ḡıldı ki ḡulları dāyım aña ḡamd (16) ḡılalar ve ḡamduñ muḡābilinde ni'met-i kāmile ve sa'ādet-i sermede irişeler.

سورة ص ثمانون وخمس (17) اية مكية⁷⁴

Bi'smillāhi'r-raḡmāni'r-raḡīm

(18) ص وَالْقُرْآن

Haḡ Te'ālā buyurdu ki: «Şād» Bunuñ ma'nāsı müteşābihdür, kimse dimez ki (19) bunuñ ma'nāsı ḡaḡīḡat budur. Allāhuñ murādı ne idügin girü Allāh bilür; ammā tefsir ehli (20) her biri bir 'aḡlı irişdügi ḡadar Haḡ Te'ālā ilḡamıyıla te'vıl ḡıldılar. Ammā maḡşüdi Allāha ta'vīz (21) ḡıldılar. Ba'zılar didiler kim: «Şād ma'nāsı Allāh va'desinde şādıḡdur. Ne ki didi, yirine getürür, (22) ḡilāf itmez. 'Amel-i şāliḡ işleyenlere cennet, dīdār virür; yavuz 'amel işleyenlerüñ şirkden ayruḡın (23) faḡlıyıla

⁷⁴ Şād Suresi, seksen beş ayet olup Mekke'de nazil olmuştur. Günümüz Kurân-ı Kerim metinlerinde 88 ayet olan bu surenin ayet sayısı yazılırken metnin orijinalinde kullanılan ifadeye sadık kalınmıştır.

yarlıgar; yāhūd ‘adl idüp günāhı kadar ‘azāb ve ‘uqūbet ider andan soñra ‘afv (24) ider, girü cennete koyar eger imānıla gittiwise.» Ve bir niceler didiler kim: «Şād kaşemdür. Ya‘nī and içmekdür.

(25) وَالْقُرْآن

didügi dağı aña ‘atf olunur, ol >ok< dağı anddur. Ma‘nāsı dimek olur ki: [27a/01] «And içerin sūre-i Şāda dağı Qur‘āna.»

İbn Mes‘ūd eydür: وَالْقُرْآن ص Ma‘nāsı dimek olur kim: «Siz Qur‘ānı (02) taşdıkleñ, anı haqīkat girçek bilüñ ki haqdan bātılı temyīz idüp bilesiz.» Ammā Dahhāk eydür: «Ma‘nāsı (03) Allāh Te‘ālā ne kim buyurdu, girçekdür, dimek olur.» Andan soñra buyurdu kim:

ذِي الذِّكْرِ

Ya‘nī Qur‘ān (04) haqqı ki şeref, ‘izzet issidür ve dağı andan öñdin inen kitāblaruñ kažiyyeleri içindedür:

(05) بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ

Ya‘nī bu kāfirlerüñ Qur‘ānı yalanlayup imāna gelmedükleri (06) bu degül kim bir zāhir hüccetleri ola, anuñıla ‘özl ideler. Bil ki bular gāyet tekebbürlük içindedür kim dünyāda (07) ihtilāf iderler. Bil ki bular gāyret cāhiliyyet birle ‘adāvet tutup kendüleri necātdan ırāq (08) kıllurlar. Bundan soñra buları inzār idüp buyurdu ki:

كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ (09) فَنَادَوْا وَلَا تَكُنْ مِنْ مَنَّا

Bir niceler dimişler kim: «Bu āyet ol Haq Te‘ālānuñ and içdüginüñ (10) cevābıdur kim şād haqqı ve’l-Qur‘ān haqqı bulardan öñdin bir nice ümmeti helāk kıldum ol kitābumı (11) ve resüllerümü yalanladuğlarından ötüri anca çağrışup dünyāda

meded dilediler ki bulara kaçacak (12) yir bulunmadı tā ki ‘azābumuzdan kurtılalar. Kelbī eydür: «Ya‘nī ol kāfirlerüñ mü’minlerle kıtāl (13) itdükleri vaqt ‘ādeti bu idi kim ba‘zısı ba‘zısına diridi: «مَنَّاص» Ya‘nī Yemen luğatında (14) demek olur kim bir uğurdan hamle idüñ, kendüñüzi bulara uruñ, ölen öle; kurtılan (15) kurtıla. Pes çün kim ‘azāb geldi girü ol ‘ādetleri üzerine birbirine «مَنَّاص» diyü çağrışdılar. (16) Hāğ Te‘ālā buyurdu kim:

ولات مناص

Ya‘nī: «Şimdi size kaçacak yir yokdur ki (17) bu ‘azābdan kurtıla bilesiz.» Ve dağı buyurdu:

وَعَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ

Ya‘nī: (18) «Bu kāfirler ‘acapladılar anı kim bulara kōrqudıçı girü kendülerden geldi. Ya‘nī bular ‘Arab (19) idi, hem bulara gelen resül ‘Arablaruñ faşihī idi ol Muḥammed seyyidü’l-kā’ināt ve mefḥaru’ (20) l-mevcūdāt:

وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ

Ya‘nī çün Resül (21) eş-sakaleyn gelüp risālet da‘vāsın kıldı, bu kāfirler ğayrete gelüp anı getürmediler dağı (22) didiler kim: «Uşbu Muḥammed sāḥirdür, yalancılardandur. Eydür ki “Ben Allāhuñ resüliyam.”»

أَجْعَلُ الْإِلَهَةَ (23) إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجَابٌ

Ya‘nī bu Muḥammed bunı da‘vā kıılır kim: «İlāh birdür, (24) andan artuğ Tañrı yokdur. Bir ›bir‹ Tañrı bizüm ḥācetlerimüzi yirine getürmege kādirdür.» (25) Nice kudreti yiter, yā nice başarur bizüm bunca ma‘būdlarımız dağı küllisine irişmez? Bu iş gey ‘acap [27b/01] işdür.» Ve dağı buyurdu:

وَأَنْطَلِقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنْ امْتَنُوا وَاصْبِرُوا عَلَى آلِهَتِكُمْ إِنَّ (02) هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ

İmām Ebu'l-Leyṣ eydür: «İbn ‘Abbāsdan böyle rivāyet olındı ki Ebū Ṭālib çün kim şayru (03) oldı, Ḳureyşden bir cemā‘at dirilüp anuñ çatına geldiler, didiler kim: ‘Yā Ebā Ṭālib! Senüñ ol (04) qardaşuñ oğlu bizüm ol ma‘būdlarımıza söger. Bunun gibi sözler dir ve bunuñ gibi işler işler, (05) biz andan çatı incindük. Aña bir kimse viribi, anı ol sözden nehy ide.’ Ebū Ṭālibüñ yanında oturacaq (06) boşça yir var idi. Ebū Cehl qorqdı ki ol resül gelüp ‘ammusu yanında otura, anı Ebā (07) Ṭālib esirgeye, aña çatı bütün söz söylemeye, bularuñ dağı maqşūdları yirine gelmeye. Ol qorqudan (08) Ebū Cehl şıçradı, ol yire geçdi, oturdı. Ebū Ṭālibüñ kişisi Resūla varup: “Saña ‘ammuñ (09) Ebū Ṭālib selām idüp seni kığırur.” Resül fi’l-ḥāl tūru gelüp ‘ammusu çatına vardı, oturacaq (10) yir bulmadı; illā kapu yanında yir buldı, oturdı. Ebū Ṭālib aña didi ki: “Yā qardaşum oğlu Muḥammed! (11) Bu senüñ qavmuñ, qabileñ senden şikāyet kılırlar. Böyle dirler kim sen bularuñ ma‘būdlarına bunuñ (12) gibi sögüp işler idermişsin. Niçün böyle idersin?” Resül ‘a.m. didi ki: “Ben bulardan dilemezem (13) illā bir söz dilerüm ki diyeler, qurtılalar tā ki cemī‘ ‘Arab bulara muṭī‘ olup ḥürmet kılılar ve dağı (14) ‘Acem qavmı ol sözile bulara ḥarāc vireler.” Ebū Ṭālib didi ki: “Ol ne sözdür?” Resül buyurdı ki: (15) “Lā ilāhe illallāh.”⁷⁵ Bunu işidüp ol qorqu birle tūru geldiler, eginlerinden tūnların birağup (16) didiler kim: “Bu Muḥammed, bu dükeli ma‘būdları terk idüp bir ma‘būd mı tūtar? Bu iş gey ‘acap nesnedür kim (17) bu bir ma‘būd, bunca ma‘būdlar başarmaduğı işi nice başarur?” Pes ol eşreflerden bir bölük (18) cemā‘at dirilüp Ebū Ṭālib çatına geldiler, birbirine didiler kim: “Ṣābit oluñ, dolenüñ, şabr (19) eyleñ bu ma‘būdlarıñuzuñ ‘ibādeti üzerine ki murādı bu yir ehli vücūda gelmege budur, bularuñ (20) bir iş tamām olmaz.”

مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ

(21) Ya‘nī ol kāfırlar didiler kim: “Biz bu sözi ki Muḥammed dir, hiç işitmedük dağı millet içinde ki Yahūdī (22) ve Naşrānīdür. Degüldür bu söz illā bir yalan sözdür

⁷⁵ “Allah’tan başka ilah yoktur” anlamına gelen kelime-i tevhid lafzı.

ki kendü kendüden düzmişdür. Diler kim (23) bu halkı yalan sözile kendüye uydura.” Nite kim bu sözi müsülmânlar didiler ki anlaruñ haqqında (24) ki halkı haq yolına da’vet kıilup fesâdın fâata yilteler. Dirler ki: “Bu dağı bir dükkân (25) kırılmışdur, anı kendüye sebep idinmiş ki halkdan ‘izzet bula, anuñıla sebep idinüp dirlik idine.” [28a/01] Egerçi bu didükleri haqdur, bunuñ gibi eydür tã’ife çokdur dağı ekşer budur; ammâ ehl-i ihlâş dağı (02) eksük degül. Likin bular nazarların hemân küllisine bir kıılurlar, ‘aklıla idrâk idüp temyîz kıılmazlar. Kaş-ı (03) hükm iderler kim bular hep riyâ ehlidür, bu sözden üküş haşâyaya düşerler; haberleri yokdur.» Ve dağı (04) Haq Te’âlâ buyurdu ki:

ءَ أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي بَلْ لَمَّا (05) يَدُؤُوا عَذَابَ

Ya’nî Haq Te’âlâ haber virdi kim: «Bu kâfirler hasedlerinden dirler ki “Bu maşşûs (06) olındı bizüm aramızda kim nübüvvet aña virile, kitâb buña indürile.” Bular bu sözi taşkıķile (07) dimezler, bil ki bizüm kitâbumuza şek idüp gümân iderler. Haq idüğine i’tikâd itmezler ve bizüm birligümüze (08) dağı inkâr iderler. Bil ki bu şekki, bu inkârları andan ötürü eydürler ki henüz bular dağı bizüm ‘azâbumuz (09) tatmadılar; ammâ tîz ola kim tadalar, gümânları götürile bir yirde kim aşlâ fâ’ide kılmaya ve dağı buyurdu ki:

(10) أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ

Ya’nî Haq Te’âlânın rahmeti (11) hazinelerinin miftâhı bularuñ elinde midür kim, kime dilerlerise nübüvveti aña vireler? Bil ki böyle (12) degül, Haq Te’âlâ elindedür, fazl anuñdur, kime dilerise aña virür ki milkinde gâlibdür ve kime (13) dilerise vehhâbdur, ‘aşâyı çok kıılır. Dağı buyurdu ki:

أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمَوَاتِ (14) وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ

Ya’nî bu yirile gök milki ve dağı bu yirile (15) gök arasında ne varısa bu zâlim kâfirleruñ midür ki peygamberliği kendüler kime dilerise ihtiyâr (16) idüp aña vireler?

Bil ki cemî‘ milk Allāhuñdur, ne dilerise kıılır, muhtâr oldur, ol kimi kim (17) dileyüp aña vaħy eyledi, resûl oldur kim bu kâfirler Hâķ Te‘âlâ hûkmine râzı olmazlırsa (18) kendülere bir çâre idinsünler ki gökler kıapusından yukarı çıkalar, bizüm hûkmümüzi men‘ idüp (19) kendü dileklerin yirine getüreler. Bu sözler, küllî ol zâlimlere serzenışdür hem anlara ‘âcızlığın (20) bildürüp kıorkıutmaķdur bu hûkmile ki münzecir olup yığlınalar; zîrâ kıul olan gerek kim Mevlâ hûkmine (21) râzı ola, her ne hûkm iderise kendü nefsine ol hûkm hoş gelmege daħı çün men‘ itmek elinden (22) gelmez ve daħı buyurdu ki:

جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْأَحْزَابِ

Ya‘nî bu kâfirler (23) kıaçan ki bizüm Resûlumuzu öldürmek kıaşdın ideler, bilsünler ki bular şaķınmış, helâk olunmış (24) çeridür ki nuşret bizüm Resûlumuzuñdur, bularuñ maķşûdı yirine gelicek degüldür. Hâķ Te‘âlânuñ (25) bu sözi Bedr vaķ‘asında olacaķ nesneden haber virüp tenbîh kıılmaķdur kim bu [28b/01] nuşret anda Resûla vâķı‘ oldı. Kıureyşüñ cemî‘ a‘yânlarını helâk idüp kıuyuya bıraķdı ve daħı (02) Hâķ Te‘âlâ Resûlına hâķırın ri‘âyet idüp melûl olmamağınun buyurdu ki:

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَارِ

Ya‘nî: «Yâ Muħammed! Bu kâfirler seni yalanladuķlarına hâķıruñ (04) melûl tıtmağıl ki bu Mekke kıavmından öñ Nûh kıavmı, Nûhı yalanladılar ve ‘Âd kıavmı Hûdı yalanladılar (05) ve Fir‘avn daħı muħkem bünyâd issi idi, gâyet kıuvvetlü idi ve mıħlar issi idi; ya‘nî dört mıħ (06) düzdürmişidi, her kime ki kıaķısa ol dört mıħıla anı yire mıħlarıdı. Ol daħı kıavmıyla resûlumuz Mûsâyı (07) yalanladı.» Ve daħı buyurdu:

وَتَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ لَيْكَةِ أُولَئِكَ الْأَحْزَابُ

(08) Ya‘ni: «Yâ Muħammed! Yalanlayalar ancaķ anlar degül. Bil ki Şemûd kıavmı Lûtı ve Meyşe kıavmı daħı Şu‘aybı yalanladılar (09) bu küllîsi peyğambarları

üzere cem‘ oldılar, anları helāk ideler. ureyş dağı ol cemā‘atlardan (10) birisidür, senüñ üzeriñe hücüm itmek dilerler:

إِنْ كُلُّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ

(11) Ya‘nî degüldür bu küllisi; illā anlardur kim gelen resüllerimizi yalanladılar, bizüm dağı ‘azābumuz anlara (12) vācib oldı kim her birin bir ‘uābıla helāk eyledük:

وَمَا يَنْظُرُ هُوَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً (13) مَا لَهَا مِنْ فَوَاقِ

Ya‘ni: «Yā Muhammed! Bu senüñ avmuñ dağı munazırlar degül; illā şol bir evvel şür çalınmağa (14) munazırlardur. açan vāi‘ olsa girü rücū‘ olmağ yokdur, ol vağtın olar dağı bir ayrete vāi‘ (15) olup orudan ‘aılları yavı ılup şol esrüge döneler ki hergiz girü anlara ayılmağ (16) olmaya ve bir miñnete uğrayalar ki şoñında rāat bulunmaya.» Ve dağı ađ bulardan aber virüp buyurdı ki:

(17) وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطْنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ

İbn ‘Abbās eydür: «Bu āyetüñ sebab-i nüzülü (18) bu idi kim Resül ureyş avmına didi ki: “Her kimse ki Allāha imān getürmeye ve beni girçeklemeye, (19) yārın iyāmet güninde anuñ berātın şol eline virürler.” Ol ureyş avmı Resülüñ sözün (20) laıfeye alup dirler: “İy bizüm Rabbumuz! Berātumuz bize dünyāda ta‘cıl ılı virgil, isāb günü (21) gelmezden öñdin.” Ya‘nî bu sözi inkār yönünden didiler. Resülüñ ātırı yavlağ arlığandı.» (22) ađ Te‘ālā girü anuñ ātırın açmağıçun buyurdı ki:

إصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَادْكُرْ عَبْدَنَا (23) دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ

Yanî: «Yā Muhammed! Şabr eyle bu kāfirlerüñ sözleri üzerine (24) kim saña diyeler ve seni yalanlayalar ol bizüm ulumuz Dāvudı añ kim ā‘ata nice avî idi, (25) dāyim bizüm ā‘atumuza ibāl idici idi, bize mui‘ ullardan idi:

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ [29a/01] يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ

Ya'nî biz tağları musahhar kılduk ol Dāvudıla ki kaçan ol (02) bize tã'at idüp tesbîh itse her günüñ evvelinde ve âhirinde tağlar dağı bile tesbîh ideridi. (03) İbn 'Abbâsdan rivâyetdür ki ol aşhâbına didi ki: "Hîç Qur'anda kuşluk namâzı bulduñuz mı?" (04) Didiler: "Yok." İbn 'Abbâs didi ki: "Hağ Te'âlâ⁷⁶ والاشراق didügi ol kuşluk namâzıdır ki Dāvud (05) 'a.m. kılırdı." Ve dağı buyurdi:

وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَهُ أَوَّابٌ

Ya'ni yalnız tağları (06) Dāvuda mutî' kılmaduk. Bil ki kuşlar dağı anuñ katına cem' olınurdi, küllisi aña muṭî' olup (07) anuñıla bile tesbîh kılırlardı ve dağı buyurdi:

وَسَدَدْنَا مُلْكَهُ وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصَّلَ الْخِطَابِ (08)

Ya'nî biz anuñ şaklayıcılarını kavî kılduk ve dağı ilm-i fehm ve peygamberlik virdük (09) dağı kulları arasında tanuğıla ve andıla hüküm itmek virdüm. Muḳâtil eydür: «Her gice Dāvudı (10) 'a.m. şaklarıdı mihrâbında otuz üç biñ kişi Hağ Te'âlâ "Anuñ milkini kuvvetlü kılduk." (11) didügi budur.» Ve dağı haberde gelmişdür şöyle rivâyet olındı ki bir kişi, bir oğlana zulm (12) idüp öküzün aldı. Ol oğlan öküzün da'vâ kıldı. Söyledügiyiçün ol kişi (13) anı dağı şöyle urdı. Ol oğlan anuñ zulmından yardım dileyü vardı, Dāvud katına (14) geldi, ol kişiden öküzün da'vâ kıldı. Ol kişi inkâr eyledi. Dāvud oğlandan (15) tanuğ istedi, tanuğ bulmadı. Dāvud hükmi te'ḥîr eyledi. Ol gice düşünde Hağ Te'âlâ (16) aña ilhâm eyledi ki: "Ol kişi öldür, ol öküzü alup oğlana teslim it!" Dāvud 'a.m. (17) uyanı geldi, didi: "Bu düşe 'amel itmek olmaz, şâyed sehv ola." Ol dem Cebra'il gelüp (18) aşikâre ol hüküm üzere vahy eyledi, Dāvud ol hükmi Benî İsrâ'ile haber virdi. Benî İsrâ'il anı (19) işidüp tarlıgandılar, didiler kim: "Bir kişi bir

⁷⁶ "Biz sabah akşam kendisiyle zikir ve ibadet etmeleri için dağları, toplu haldeki kuşları onun hizmetine vermiştik." Sad Suresi (38/18), Suat Yıldırım, *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 464, İzmir, 2006.

oğlana bir şapla urmuş, sen anı andan ötüri (20) depeler misin?” Dāvud didi kim: “Bu bir buyuruğdur kim Hāḡ Te‘ālā buyurmuşdur.” Çün Benī İsrā’il bildiler kim (21) Hāḡ Te‘ālā emridür, epsem olup muḡı‘ oldılar. Dāvud ol kişiyi ḡāzır getürdi, aña didi kim: (22) “Hāḡ Te‘ālā baña eyle buyurdı kim seni öldürem.” Ol kişi didi kim: “Girçek eyitdüñ yā Tañrı peygambarı (23) ki ben anuñ atasını aldayup ağaç arasında iledüp öldürdüm, öküzin aldum.” Pes Dāvud daḡı (24) anı öldürdi, öküzi girü oğlana virdi. Bu sebebden Dāvuduñ heybeti ‘azīm oldı, (25) pādışāhlığı kuvvetlü oldı. Didiler kim: “Dāvud ne ḡükm iderise Allāh Te‘ālā vaḡıyıladur.” Bundan soñra [29b/01] Hāḡ Te‘ālā gökden bir zencīr gönderdi, şöyle mu‘allaḡ asılmışıdı. Buyurdı ki: «Yā Dāvud! Şimden girü (02) ḡalk arasında bu zencīrile ḡükm eylegil. Her kimse kim elin şunup ol zencīre irişe, bilgil kim ol ḡaḡ (03) üzeredür; ol kim şunup irişmeye, ol bāḡıl üzeredür.» Bir zamān ḡükm bunuñ üzerine oldı. (04) Zamānıla bir kişi meger bir kişinüñ güciyile bir dāne incüsin aldı, elindeki ‘aşānuñ için oyup (05) ol incüyi anda gizledi. Ol incü issi, anuñıla da‘vā idüp Dāvuda geldiler İncüyi da‘vā (06) ide, didi ki: «Uşbu kişi benüm incüm aldı gücile, ben sözümde girçegin; yalan degülin.» Elin (07) uzatdı, zencīre irişdi ve ol alan daḡı incü⁷⁷ issine didi kim: «Ma uşbu ‘aşāmı ḡuta ḡur.» (08) Çün ol incü issi ‘aşāyı eline aldı, ol kişi didi kim: «Ben incüsini buña degürdüm, (09) sözümde yalan degülem.» Ol daḡı zencīre şundi, eli irişdi. Dāvud bu işde müteḡayyir ḡaldı. (10) Pes ol vaḡt zencīr girü götüridi, Hāḡ Te‘ālā emr eyledi ki andan girü ḡanuḡıla, andıla ḡükm (11) ide. Hāḡ Te‘ālā “ḡikmet ve fazlü’l-ḡiḡāb virdük.” didügi bu idi.

وَهَلْ أَتَيْكَ نَبِيًّا (12) الْحَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ

Ya‘ni: «Yā Muḡammed! Ol da‘vācılaruñ ḡaberi saña irişdi mi (13) şol vaḡt kim miḡrāba çıḡdılar, Dāvuduñ miḡrābına şordılar yirden yuḡaru ve yüce olduḡıyıçun.» (14) ḡasan Başrı eydür: «Dāvud günlerini dört itmişdi. Bir gün ḡātunlarıla muşāḡabet ḡılandır, (15) ikinci gün ḡalk arasında ḡükm ideridi ve bir gün Allāhıla ḡalvet olup ‘ibādet ideridi (16) ve bir gün Benī İsrā’il için ḡomış idi ki andan nesne şorup ögreneler. Bir gün Benī İsrā’il (17) ḡavmına şordı ki: «ḡaḡıñuzuñ güci yiter ki bir gün Allāh ‘ibādetine fāriḡ ola, şeyḡān ḡiç bir (18) vechle aña nesne irişdürmeye?» Didiler

⁷⁷ Metinde ancaḡ انجو şeklinde yazılmış olan bu kelime, anlamca daha uygun olduğundan incü انجو şeklinde okunmuştur.

kim: «Yā Tāñrı peygambarı! Hîç birimüzüñ elinden gelmez.» Dāvud göñlinden (19) geçürdi ki: «Meger benüm gücüm yite.» diyü göñlinden geçürdi, gelüp mihrābına girdi, kapusın bağladı, (20) mihrāba karşı turup namāz kılırdı. Bir kuş geldi gāyet görklü dürlü dürlü zinetile (21) bizenmiş gelüp Dāvuduñ yakınına qondu. Dāvud aña nazār kıldı, göñline gāyet hoş geldi. (22) Andan göñline bir nesne düşdi, aña yakın vardı ki tuta, qalkup aña dağı yakın (23) geldi, harış olup tama‘ıla şundi ki tuta girürek qaçdı. Üç kez elin qarvadı, (24) tutmadı. Dördincide eli arqasına toqındı ammā girü qaça itdi, tutamadı, qalkup (25) mihrābuñ derecesine qondu. Ol mihrābuñ ardında bir havz varıdı, meger bir hātun anda [30a/01] gısl ideridi. Dāvud girü elin şundi ki anı ol derecede tutaydı, girü tutamadı, kuş (02) aşığa indi, Dāvud ardınca aşığa nazār kıldı, nāgāh düş gelüp gördi ki bir ‘avrat gısl ider, (03) ol hātunuñ dağı gözi düş geldi. Fi’l-hāl şaçını çözüp anuñıla gövdesini bürüdi. Dāvuduñ (04) göñline ol hātunuñ nazārı toqınduğundan bir vesvese vāki‘ olup anuñıla namāzından huzūrı (05) bozıldı, tızcek mihrābından aşığa indi, ol hātunuñ evine vardı, şora kim “Sen kimsin?” Vardı. (06) Ol hātun haber virdi kimdür. Dāvud didi kim: «Senüñ helāluñ var mıdur?» Ol hātun didi kim: «Fülān (07) leşkerile fülān yire gidüpdür. Dāvud anı işidüp döndi, eve geldi, ol subaşısına kim göndermişidi, (08) bitı yazdı, didi kim: «Qaçan kim benüm berātum saña irişe, ol Hınnā oğı Uryāyı ol atlu leşkerinüñ (09) muqaddemi kılasın!» Çün bitı aña irişdi, ol sözi yirine getürüp anı çeribaşı kıldı, ilerü (10) tutdı, çün düşmene muqābil oldılar, evvelā ol uğraşdı. Anı anda düşürüp şehid kıldılar. (11) Dāvud anuñ vefātın işidüp güydi tā aña degin ki anuñ ‘iddeti tamām oldı. Andan şoñra Dāvud (12) ol hātunı çiftlendi. Vaqtlarda bir gün Dāvud mihrābında oturmışıdı, nāgāh iki firişte çıqa geldi (13) qapu bağılı iken. Dāvud anları görüp qatı qorquya düşdi. Nite kim Haq Te‘ālā buyurdı:

إِذْ دَخَلُوا

(14) عَلَى دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَانِ بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضِكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ

(15) وَلَا تُشْطِطُوا وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ

Ol firiştelere Dāvuduñ qorqduğın bildiler, didiler kim: (16) «Yā Dāvud! Qorkmağılı, biz iki da‘vāciyuz. Biribirimize haddan geçüp zulm eyledük, saña geldük ki (17) bizüm aramızda ‘adlıla hükm eylegil, cevr ve hayf eylemegil ve dağı togru yola

delâlet eylegil.» Dâvud (18) didi ki: «Da‘vâñuz nedür, eyidüñ işideyin?» Bular haber virdiler. Nite kim Hâķ Te‘âlâ buyurdi:

(19) إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفُلْنِيهَا وَعَزَّنْ

(20) فِي الْخِطَابِ

Ya‘nî ol iki firištenüñ biri didi ki: «Uşbu qardaşumdur. Bunuñ toķsan toķuz (21) qoyunu var, benüm bir qoyunum var. Baña ġâlib olup didi ki: “Ol bir qoyunu daķı baña vir, ol daķı (22) benüm milkümde olsun.” dir. Ne dirsın yâ Dâvud?» Dâvud bulara cevâb virüp didi, nite kim (23) Hâķ Te‘âlâ buyurdi:

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعَجَتِكَ إِلَى نِعَاجِهِ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ

(24) الْخُلَطَاءِ لِيَبْغَىٰ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ

(25) Ya‘nî Dâvud aña didi ki: «Hâķîķaten bu qardaşuñ saña zulum itmiş kim senüñ ol bir qoyunuñı alup kendü [30b/01] toķsan toķuz qoyunına qatmaq dilemiş, bedürüstî bu şerîkleriñ çoġı, ba‘zısı ba‘zısına zulum ider ve illâ (02) şol kimseler kim îmân getirüp ‘amel-i şâlih işlediler, anlar zulum eylemezler. Bular daķı azdur kim birbirine ‘adl idüp (03) zulum itmeyeler.» Çün Dâvud anlaruñ arasında böyle hüküm eyledi, bu firiştelere dilediler kim kendülerin aña (04) bildürelere tâ ki bu da‘vâdan maķşüd ne idüġin Dâvud fehmi eyleye. Zîrâ ol toķsan toķuz qoyundan (05) murâd Dâvuda tenbîh kılmagıdı ki anuñ toķsan toķuz ‘avratı var iken ol Uryânuñ bir (06) ‘avratın daķı kendü almak diledi. Pes ol iki firişte birbirine baķışıp ġülümsedi, Dâvuduñ ġözine (07) qarşu ġöge ġötürildiler. Dâvud çün anı ġördi, yaķın bildi Hâķ Te‘âlâ ol iki firişteleriyle hükümde (08) imtiħân idüp ibtilâ kıldı. Nite kim Hâķ Te‘âlâ buyurdi:

وَوَظَنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ (09)

Ya‘nî Dâvud bildi ki biz anı ol firiştelere ibtilâ kılduķ, suçını (10) aña tenbîh kılduķ. Pes ol daķı Rabbiñdan maġfiret taleb idüp tevbe ile Allâh tâ‘atına iķbâl (11) kıldı, kırķ ġün secdeye varup başını yirden qaldurmadı; illâ ancaķ namâz vaķtlarında

(12) kaldururıdı, andan girü secdeye varup ağlarıdı ol ھاٲasından ötüri ne ٲa‘am (13) yiridi, ne Şu ieridi t  a a degin ki ھاٲ Te‘al adan vahy geldi: «Y  D vud! Götür baŐu ı senün Őuu ı (14) ‘afv eyledük.» Kelb  eydür: ‘İbn ‘Abb sdan -rağıyall hu ‘anh m - böyle riv yet olındı kim kırk gün D vud secdeye (15) varup ağladı. G zi yaŐından ve yirde yatmağdan y zin n derisi  r di, düşdi. (16) G zi yaŐından otlar bit p başı ot içinde çaldı, niy z idüp didi ki: “Y  Rab! Sen (17) beni nite esirgeyesin? Ben bilürem ki sen benden intik m idisersin ol ھاٲamdan ötüri.”  n kim (18) D vuddan bu tazarru‘lar geldi, ھاٲ Te‘al  Cebr ‘ili viribidi, gelüp D vuda didi kim: “Y  D vud! (19) ھاٲ Te‘al  sa na sel m  ıldı, didi ki: «Varsun, Ury nu n  abrında  el llik diles n, f l n (20) gün anu n  abrından a a  vaz gelür t  biz anı yarlıgayavuz.” Pes ol gün gicesinde D vud (21) varup Ury nu n  abrı üzerinde çağırdı,  el llik diledi, ol  abrdan  vaz geldi ki: (22) «Y  Ta rı peygambarı!  el l  ıldum.» D vud girü döndi, evine geldi. Cebr ‘il dağı girü geldi, (23) didi ki: «Y  D vud! Ury ya bu ھاٲa ndan  aber vird n mi kim a a neyled n?» Didi: «Yok.» Cebr ‘il didi ki: (24) «Pes girü iŐ n hem n z yi‘d r, y ri var,  aber vir, g r ne v qi‘ olur.» D vud girü varup (25) bir bir  aber virdi, dağı  el llig n diledi. Cev b geldi: «Y  D vud! Ben  hretde sen nile da‘vacı [31a/01]  oparın,  el l itmezin.» didi. D vud anı işidüp guŐsa ile girü döndi, mel met anı  apladı. (02) Kırk gün tam m girü ağladı t  ki ھاٲ Te‘al  rahmeti birle esirgedi, Cebr ‘ili girü gönderdi, (03) didi ki: «Y  D vud! Biz senün Őuu ı ol  ulumuzdan diledük, biz m rız muz i n ‘afv eyledi, (04) baŐu ı  aldur, yaŐu ı sil ki biz dağı seni yarlıgadu k.» Nite kim ھاٲ Te‘al  buyurdu:

فَعَفَرْنَا لَهُ ذَلِكَ وَإِنَّ لَهُ (05) عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَكَابِ

Ya‘n  biz ol D vudu n g n hını yarlıgadu k (06) ki anu n biz m  atumuzda  urbeti ve mertebesi vardur dağı  hretde dönüp gelicek görklü ma amı (07) vardur. Amm  ba‘zı ehl-i tefs r dimişler ki bu  aziyye D vud ھا  ında Őa   degüldür, peygambar ھا  ında (08) bunu n gibi iş zann olına ki  aŐa olar g n h  aŐd eyleye; amm  Őa   budur kim  n ol iki (09) da‘vacı s ziyile anı zulumla nisbet  ıldı ki didi ki: «Ol sa na zulum eylemiŐ,  oyunu ı ala,  oyunına (10)  ata. ھاٲası hem n bu idi. Bundan  t r  ağladı t  yarlıganınca. Bundan Őo ra ھاٲ Te‘al adan (11) utanduğından t 

ölince başın kaldurup göge bakmadı. Pes mü'min olan gerek kim bu haldan (12) kendüye inşâf ide kim: «Dāvud Tañrınıñ peygambarı iken şol deñlü şuçı 'afv olunmadı, (13) tamām kırk gün secdede ağlayup tazarru' kılmayınca. 'Acap benüm bu deñlü çok ve ulu (14) günâhlarum kaçan yarlığanısar ki ortada bir günâhuma peşimānlıgum yok? Bil ki günâh işlerüm (15) sevinürin; ağlamak hoş anda kaldı? Hāl budur ki velī degülem, nebī degülem pes ulu korku (16) gerek kim gice gündüz işüm günâh, ma'siyyet.» Ortada birağılup ihlâşla tevbeye gelüp Allāhdan (17) yaña döne, ümīddür ki günâhı 'afv olına Haq Te'âlâ fazlıyla ve dağı buyurdı ki:

(18) يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ

(19) عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

Ya'nī biz hitāb-ı 'izzet birle didük kim: «Yā Dāvud! Biz saña ikrām kılduq (20) peygamberlik virmegile ve dağı seni yir yüzinde halife kılduq.» Halife aña dirler kim kendüden (21) ilerü gitmiş yirine tura. Pes Dāvuddan öñdin peygamberlik bir kimesnede idi ve saltanat (22) ve hükümet gayrı kimesnede idi, ikisini bile Haq Te'âlâ Dāvud'da cem' eyledi. Hem peygambar hem (23) pādişāh kıldı ve aña didi ki: «Haq arasında 'adlıla hüküm eylegil. Şağın ki hevā-yı nefse (24) mütāba'at kılup cevriyle hüküm eylemeyesin, ol hevā-yı nefis seni Allāh yolında sürçüdür, tā'atdan (25) ma'siyyete birağur.» :

إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ

[31b/01] Ya'nī: Şol kimseler ki nefsi, hevāsına uyup tā'atdan ayakları sürçdi, imān muqtezāsınca (02) 'amel kılmadı, anlara çatı 'azāb olırdur andan ötürü kim ol hisāb günin unıtdılar, āhiretde (03) korkup bir aña lāyık 'amel kılmadılar. Pes bu āyetden dağı mütenebbih olup ögütlenmek gerek şol kimseler kim (04) Tañrı kulları üzere hākim ola yā beglügile yā nāyiblügile yā kādılıgıla yā subaşılıgıla, gey (05) şağın kim nefsi dilegiyiçün yāhūd bir ayruq kişi dilegiyiçün Tañrı kullarına zulm ve hayf (06) kılmaya! Tā ki ol çatı 'azābdan halāş ola ve dağı buyurdı:

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ (07) وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا

Ya'nî: Biz bu yirleri, gökleri dağı ne kim bularuñ arasında varısa (08) hiç buni 'abeş ve bāṭıl yaratmaduğ ki ol yaradıduğından bir ııkmet ve bir maşlağat olmaya. (09) Bil ki biz anları yaratduğumuzdan kimi öldi geçdi, kimi ölü»⁷⁸ yorur, kimi dağı öliserdür.

(10) ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ

Ya'nî bu nesne ol kâfirleruñ (11) zannıdır kim dirler: «Bu yirile gök dağı hiç yire yaradılmış nesnedür ki anda bir maşlağat yoğdur.» Anuñıçun- (12) dur kim āhirete inkār iderler helāklik ol kâfirlere şamu 'azābından bu ııkmete inkār iderler ve dağı (13) buyurdı ki:

أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ (14) الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ
نَجْعَلُ

Bu āyetüñ dağı inmegine sebep bu idi kim Mekkenüñ kâfirleri dirleridi kim: «Bu İmāna (15) gelen müflislerdür, dervişlerdür. Şanurlar ola kim bizüm ğaniler ve şerifler variken ol āhiretde bulara (16) ikrām ve 'izzet ola. Eger ol āhiret girçegise dağı anlara virilenden dağı bize artuğ viriliser.» (17) Pes Hıağ Te'ālā bu āyeti indürdi kim zan bāṭıl idügin ma'lüm kıla. Ma'nāsı budur kim: «Biz beraber mi (18) kıluruz şol kimseleri kim İmān getürüp 'amel-i şālih işlediler, anlaruñıla kim bize şirk getürüp kâfir (19) oldılar yāhūd bizden řorđup muṭî' oldılar? İmdi muṭî' olan şullarımızı şol bizden (20) řorđmayup 'āşī olanlar gibi mi kıluruz? Bu muḫāl ve bāṭıl sözdür ki dirler.» Ve dağı buyurdı:

(21) كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ

⁷⁸ Metnin orijinalinde iki ayrı fil gibi yazılan "ölür yürür" اولوربورر kelimesinin transkripsiyonu için, bu kelimenin Nuruosmaniye Kütüphanesi 139 numaralı nüshada öli yorur اولي بورر şeklinde yazılışı da dikkate alınarak, anlamca daha uygun olan ölü yorur şekli tercih edilmiştir.

Ya'ni: (22) «Yâ Muhammed! Bu Qur'an bir kitâbdur kim Cebrâ'il saña indürdi bu mübârek kitâbdur, bereketi çokdur şol (23) kimselere kim aña îmân getürdiler, anı girçekleye ve anuñ içindekiyle 'amel eyleyeler ve bu kitâbı biz andan (24) ötüri indürdük ki anuñ âyetlerini okıyup ma'nâsında tefekkür kıllalar ve 'aklı olanlar anuñıla (25) ögütleneler. Pes bu âyet ma'nâsı delâlet kıllur kim her kim Qur'an okısa tedebbür idüp anuñıla [32a/01] ögütlenese ve âyetlerinden tâ'ata, 'ibâdete ragbet kıpmasa, va'idlerinden içinde kırku düşüp (02) günâhlarından yığınmasa, ol ahmağdur, câhildür, 'ağıl degüldür; gerekise cemî' 'ulümü ol gönünde hıfz (03) eylesün. Zîrâ dükeli haţānuñ aşlı dünyâ sevmekdür, ekşer 'ulemānuñ hod şimdi muhabbeti aña gālibdür. (04) Qur'anuñ ekşer âyeti hod dünyâyı zemm ider. Bular Hağ Te'ālā zemm idüp tahkîr kılduğı nesneye harîş (05) olup münāza'a kıllurlar. Pes bular kaçan bu Qur'anıla mutta'iz olup ögütleneler. Keşke bularuñ (06) bu fi'linüñ zararı kendülere lâzım olaydı; ammā ta'addî kıllup zararları 'am oldı. Bular (07) harām idüğini bilüp işlerler; ammā 'avāmu'n-nās müsteħill olup dînlerin dağı yağmaya virürler. (08) ⁷⁹ نعوذبالله منه ve dağı buyurdı:

وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ

(09) Haberde gelmişdür ki Dāvud Uryānuñ 'avratın çiftlendi. Ol şartıla aldı kim Dāvuduñ şöñında (10) andan toğan oğlan ħalîfe ola. Pes andan Süleymān toğdı girü yirine ol ħalîfe oldı. (11) Hağ Te'ālā 'azametiyile anı medħ ider, buyurur ki: «Biz Süleymānı Dāvuda 'atā kılduğ.» Nite kim İbn 'Abbās (12) eydür: «Bizüm oğlumuz, kızumuz bize 'atādur Hağ Te'ālādan, gerek kim anuñ şükürin yirine getürevüz, (13) anları görklü edebleriyle ta'lîm idevüz tā büyüyüp Tañrıya 'aşı olmayalar. Gör ki Hağ Te'ālā (14) ol görklü edeblerinden ötüri Süleymānı medħ idüp dir ki: «Ol Süleymān ne görklü kıldur (15) ki evvābdur. Ya'nî dāyim yöni bizüm tā'atumuzdadur. Bir vaqt 'ibâdetden gāfil olmaz. Nite kim bu âyetde (16) dağı buyurdı:

إِذْ عَرَضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِبَادُ

⁷⁹ "O şeyden Allah'a sığınırız" anlamına gelen bir dua lafzı.

Bu āyetüñ dağı sebeb-i nüzülü (17) bu idi kim ehl-i Nuşaybîn cem‘ olup ittifağ kıldılar kim Süleymānla muğātele ideler. Çün gelüp muğārebe (18) kıldılar, Süleymān anları qahr eyledi, tağıtdı, helāk eyledi. Bulardan Süleymāna gānīmet mālından (19) biñ ‘Arabī at degdi. Anı Süleymāna ‘arz eylediler. İkindü vaqtı idi. Süleymān anlara nazār idüp (20) anlaruñ hüsnine ta‘accüb kılıurıdı. Tā anlara şol kadar meşğül oldı ki güneş tolındı, ikindü (21) namāzından gāfil oldı. Çün gün tolındı, namāzın añdı, kendü hālına guşşaya geldi. Nite kim (22) Hāğ Te‘ālā buyurdı:

قَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ

(23) Ya‘nī çün ikindü vaqtında ol görklü tazı atlar aña ‘arz olındı, aña meşğül olup (24) namāzı fevt oldı, didi kim ya‘nī: «Ben ihtiyār mı kıldum ol māl muhabbetin benüm Rabbum ‘ibādeti üzere (25) tā ki gün vardı, hicāba girdi?»

رُدُّوْهَا عَلَيَّ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ

Ya‘nī: «Döndürüñ [32b/01] ol atları girü baña getürüñ!» didi. Pes girü döndürüp getürdiler. Başladı kılıcıla kimüñ boynın (02) urdı, kimüñ incügin kırdı. Tā ki ol biñden toğuz yüzi helāk eyledi ki aña ‘arz olındı (03) ol ‘Arabī atlar kim hāğ elinde vardur, ol nesilden qalmışdur. Ba‘zılar dimişlerdür kim ol atlaruñ (04) qanadı varıdı, cin ve şeyāñin anları deñizden çıkarmışıdı. Bir niceler dimişler kim: «Atlaruñ (05) boynın, incügin kesüp kırmadı; ammā kılıcıla boyunlarında, incüklerinde nişān idüp Allāh (06) yolına sebīl kıldı; zīrā bunuñ gibi münker fi‘lile nite tevbe ola? Hođ fi‘l-i münkerden olsa gerek. Ammā (07) buña bu kadar cevāb cā‘iz⁸⁰ ola ki ol vaqtda anuñ gibi işlemek mubāhıdı. Ol dünyā mālın tağkīr (08) kılmāğıçun, Hāğ Te‘ālānuñ farīzası fevt olduğıyıçun.» Ve dağı Hāğ Te‘ālā buyurdı:

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ

⁸⁰ Metinde ی (ye) harfiyle yazılmış olan bu sözcük, transkripsiyonda ء (hemze) ile gösterilmiştir.

Bu āyetüñ daḥı kızıyyesi bu idi kim (10) Hıa Te‘ālā Süleymāna emr eyledi kim Benı İsrā’ilden çiftlene. Ol Benı İsrā’ilden çiftlenmedi, ayrıı kabıleden (11) çiftlendi. Hıa Te‘ālā andan ötürü aña ‘ıtab idüp kırık gün milkini aldı, dive (12) virdi. Aña İřtaḥur dirleridi. Süleymānuñ ‘ādeti bu idi ki hācete varıcaı yüzügin çıkarup (13) bir cāriyeye ışmarlarıdı. Çıkıcaı girü alurıdı. Bir gün ol div ol cāriye Őretinde hāzır (14) oldu. Süleymān divi cāriye taşavvur idüp yüzügi divüñ eline virdi. Div yüzügi (15) eline alup tahta çıkup oturdı, milke hükm eyledi. Süleymān çün hācetden fāriğ (16) oldu, çıkdı gördi ki saltanat tahtına bir Süleymān daḥı oturmuş. Bildi ki bu işde buña (17) Hıa Te‘ālādan bir ‘uıubet var, tınmayup çıkdı, seyāhata kaşd eyledi. Kırık gün tamām ğurbet (18) çeküp bunca vākı‘alara uıradı. ‘Ākıbet Hıa Te‘ālā milkin girü virdi. Pes bu āyet (19) ma‘nāsı budur ki: «Be-dürüstı Süleymānı ibtilā kılduı, milkini elinden aldı. Anuñ tahtı üzere (20) bir div oturduı, andan Őnra girü aña milkini virdü, dönüp girü milkiye geldi.» Ammā (21) İbn ‘Abbās eydür: «Ka‘ba bu āyetüñ ma‘nāsından Şordum, eyle haber virdi ki: «Bir div varıdı aña řaḥr (22) dirleridi. Bir gün Süleymān aña Şordı ki: “Yā řaḥr! Bu ādem oılanlarına nice mekr irişdürürsin?” (23) Ol řaḥr didi ki: “Yüzüğüñi baña göster, saña haber vireyin.” Süleymān yüzügi çıkarup çün anuñ eline (24) virdi, götürüp ol řaḥr dıv anı fi‘l-hāl deñize atdı. Milk Süleymānuñ elinden gitdi. Tahtına (25) ol řaḥr dıv oturdı. Süleymān anı görüp kendüyi ğurbete bıraktı. Ol řaḥr dıv Süleymānuñ [33a/01] ‘avratıyıla muřāḥabet ideridi; ammā anlara el Őunmazıdı. Bunlar ol divüñ hālına ve fi‘line naıar idüp (02) inkār iderleridi. Dirleridi kim: “Bu Süleymāndur; yoısa degül?” Bu řaḥr diridi ki: “Ben Süleymānum.” Bular diridi ki: (03) “Süleymān degülsin. Senüñ hāluñ ve fi‘lüñ Süleymān hālına ve fi‘line beñzemez.” Bu hālıla ḥayretde kıldılar. (04) Nāğāh bir gün bir ‘avrat Süleymāna bir bālık şadaıa kıldı. Süleymān daḥı ol bālııı alup biryan (05) eyledi ki yiye, nāğāh bālııı yiriken ol yüzük bālık içinden çııa geldi. Süleymān anı alup fi‘l-hāl (06) barmaıına geıürdi, Hıa Te‘ālāya ḥamd ve řenā kıldı. Ol milk ve saltanat girü yirine geldi. “Ol (07) řaḥr dıvi buluñ, getürüñ!” didi. Vardılar ol řaḥr dıvi buldılar, getürdiler. Süleymān emr eyledi ki (08) bir taıı oydılar, ol řaḥr dıvi anuñ içine kıoyup aıızını berkitdiler, deñize bıraktılar. Didiler ki: (09) “Bu senüñ zindānuñdur tā kıyāmete degin.”» Ammā tefsır ehlinüñ bir nicesi böyle taḥkıı iderler kim bu zıkr (10) itdükleri rivāyet, bu āyet ma‘nāsında řaḥıh degüldür. Zırā Hıa Te‘ālā ḥakımdür, her nesneyi yirlü yirince (11) düzer. Anuñ ḥikmetine bu lāyık degüldür ki yavuz bir dıvi peııambar tahtına oturdı,

müsülmānlaruñ (12) hūkmi üzere anı musallaṭ kıldı. Ammā bu āyet ḳāziyyesinde te'vīl ne idügin girü Allāh bilür. (13) Ammā ehl-i taḥḳīḳ dimişler kim: «Süleymānuñ bir oğlancuğı var idi; ancak bir gün melekü'l-mevt Süleymānuñ (14) ziyāretine geldi, ḳatında oturdu. Ol oğlancuḳ melekü'l-mevti görüp ḳorḳdı, beñzi müteğayyir (15) oldu. Anuñ heybetinden şayru oldu. Süleymān anı görüp eyle emr eyledi ki ol oğlancuğı (16) yukaru, göge götürüp bulut üzerine ḳoya tā ki ol ḥāl andan zā'il⁸¹ ola. Çün yil anı bulut (17) üzerine ḳodı, ol oğlanuñ va'desi tamām oldu. melekü'l-mevt anı anda ḳabz eyledi. (18) Ol ölmüş, cansuz gövdeyi yil getirüp Süleymānuñ tahtına ḳodı. Pes Ḥaḳ Te'ālā “Biz anuñ (19) tahtı üzerine cesed bıraḳduḳ.” didügi ol ölmüş oğlanuñ cesedidür; zīrā cesed diyü (20) luḡatda aña dirler ki ol ta'ām yimeye, şu içmeye. Pes Süleymān anı görüp ḥayli ceza' ḳılup acıdı (21) andan ötürü ki bir daḥı artuḳ oḒlu, ḳızı yoḒıdı. Ḥaḳ Te'ālā aña tenbīh ḳılmaḒıḳun (22) iki firişte gönderdi. Gelüp Süleymān ḳatına girdiler, selām ḳıldılar. Birisi didi ki: “Yā Süleymān! Uşbu (23) ḳişi benüm ekinüm içine girdi, yürüdi, başdı, hem ekinüm fesāda virdi. Ne dirsın?” Süleymān (24) aña didi ki: “Niçün bunuñ ekini içine yürüyüp fesāda virdüñ?” Ol daḥı didi ki: “Yā Süleymān! Bu ḳişi (25) ekini ḥalkun geçecek yirine ekmiş, ayruḳ geçecek yire mecāl bulmadum, çāresüz uğradum.” Süleymān dönüp [33b/01] girü aña didi ki: “Niçün sen ekinüñ ḥalkuñ yolu üzere ekdüñ, bilmez miyidüñ ki elbetde bu ḥalk ol yola yürüseler (02) gerek?” Pes firişte dönüp Süleymāna didi ki: “Girçek eyitdüñ, neden ötürü sen bu ölüm yolında oḒul ḳız ekinin (03) ekdüñ, bilmez miyidüñ ki bu ḥalāyık küllī ol yola yürüseler gerek?” Bunu diyüp ol firışteler Ḓāyib oldu. (04) Süleymān bu sözden kendü ḥālına mütenebbih olup ḥaṭā ḳılduḒın bildi, tevbe idüp Allāhuñ ṭā'atına (05) teveccüh ḳıldı. ثُمَّ أَنَابَ Ma'nāsı budur ve daḥı bundan şonraḒı āyet buña delīldür ki Ḥaḳ Te'ālā (06) Süleymāndan ḥaber virüp buyurdu:

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ (07) بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ

Ya'nī: «İy benüm Rabbum! Şuçum 'afv idüp yarlıḒa, baña bir milk vir ki benden (08) şonra anuñ gibi milk ve hūkm daḥı kimseye virmeyesin.» Be-dürüstī Süleymān bu arzūyı itdügi andan ötürü (09) idi ki milk ve salṭanat aña mu'cize ola,

⁸¹ Metinde ى (ye) harfiyle yazılmış olan bu sözcük, transkripsiyonda ة (hemze) ile gösterilmiştir.

anuñ nübüvvetine ‘alāmet ola ve daḥı eger ol milk ve salṭanat (10) andan soñra bir kimseye virilse, ola ki nefsi tākat getürmeye, şabr itmeye. Haḫ Te‘ālāya ‘aşı ola, (11) muḥālefet kıla. Anuñıla ebedī helāk ola ve daḥı Haḫ Te‘ālā buyurdı:

تَجْرِي فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ (12) بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بِنَاءٍ وَعَوَاصٍ
وَأَخْرَيْنَ مُفْرَتَيْنَ (13) فِي الْأَصْفَادِ

Ya‘nī bu du‘āyı kılmazdan öñdin aña yıl ve şeyāṭın musaḥḥar olmamışdı. Çün (14) bu du‘āyı kıldı, Haḫ Te‘ālā aña yili ve şeyāṭını daḥı musaḥḥar ve muṭī‘ kıldı. Anuñıçun buyurdı ki: (15) «Biz ol Süleymāna yili musaḥḥar kılduḫ, anuñ emriyile her kaḅı ĩarafa dilerise eser, bu ḥāletde kim yumşaq, (16) laṭīf. Nice dilerise aña muṭī‘ ola ve daḥı ancılayın şeyāṭını daḥı aña musaḥḥar kılduḫ kim anuñıçun (17) nice dilerise bünyād kılırlar. Kimisi taḫıuçdur kim anuñıçun deñize taḫup incüler ve cevāhirler (18) çıkarurlar ve daḥı ol şeyāṭınlerüñ meredelerin diler dilemez muṭī‘ kılduḫ ki demürden boyunlarına (19) baḅ eyleyüp zindānladı, bend eyledi tā ki kimseye şerrleri toḫınmaya.» Ve daḥı buyurdı ki:

هَذَا (20) عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

Ya‘nī didük ol Süleymāna kim: «Yā Süleymān! (21) Bu küllī saña bizüm ‘aṭāmuzdur ki anuñıla saña kerāmet kılduḫ. Bu şeyāṭınlerüñ kaḅıısın dileriseñ (22) tutup ne dileriseñ işlet ve bend urup zindāna bıraḫ ki bulardan ötüri saña āḥiretde ḥisāb (23) ve ‘ikāb yoḫ.» Ve daḥı buyurdı ki:

وَأَنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ

Ya‘nī: «Be-dürüstī (24) ol Süleymānuñ bizüm ḫatumuzda taḫarrubı var daḥı dönüp gelecek görklü makāmları var.» Pes (25) mü‘min olan gerek kim bu Süleymānuñ ḥālından ‘ibret ala, diye kim: «Şol salṭanat bu dünyā aña vefā [34a/01] kılmadı; benüm ḥoḫ elümde ne var? Yigrek budur ki elde vārını āḥiret ‘imāretine ḫarc idüp anda bākī

(02) kılam. Tā ki benüm ebedī sa‘ādetüme sebep ola.» Ve dağı bundan soñra Hāķ Te‘ālā bir қазиyye dağı başladı, buyurdı ki:

(03) وَأَذْكَرُ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسْنِيَّ الشَّيْطَانُ يَنْصُبِ وَعَدَابِ

Ya‘nī: (04) Yā Muħammed! Bu Mekke kāfirlerinüñ zaħmetine şabr idüp tarlığanma. Añğıl ol bizüm қulumuz Eyyubuñ şabrını, (05) biz anuñ bedenine ħastalıklar ve meşaqқatlar virdük ve mālına helāklik virdük. Ol Rabbına nidā kılup (06) tazarru‘ıla du‘ā kılup didi ki: “Şeytān baña zaħmet irişdürdi, esirgeyici pādişāhsın.” Biz aña didük ki:

(07) أَرْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُعْتَسِلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ

Ya‘nī çün bize ilticā kılup tazarru‘ birle (08) du‘ā kıldı, biz aña nażar-ı raħmet kılup didük kim: «Ayağıñ yire қақ.» Ya‘nī Cebrā’il ‘a.m. gelüp didi ki: (09) «Yā Eyyüb! Şağ ayağıñı yire қақ.» Çün ki қақdı, ayağınuñ altından bir bınar çıқdı ılıcaқ, (10) andan ğusl eyledi, cemī‘ bedeni şağ olup çıқdı. Cebrā’il ‘a.m. didi kim: «Ol bir ayağıñı dağı қақ.» (11) Anı dağı қақdı, bir bınar dağı çıқdı, şuyı şovuқ. Andan içdi, içindeki ‘illetler dağı (12) arındı, şifā-yı kāmil ħāşıl oldu ve dağı buyurdı:

وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ (13) رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَى لَأُولَى الْأَلْبَابِ

Ya‘nī: «Biz ol Eyyubuñ ehlin, evlādın (14) helāk itdük idi, ol şabrdan öturi girü dirgürüp aña ‘atā kılduқ ve bir ol қadar (15) dağı anuñıla iħsān eyledük nażar-ı raħmet kıluban dağı ‘aқlı olanlara öğüt olmağıçun.» İbn ‘Abbās (16) eydür: «Aña ehlinüñ mişlin virdük didügi budur kim Hāķ Te‘ālā ehlinüñ yigitlügin girü virdi. (17) Andan soñra yigirmi dört er oğlan dünyāya getürdi.» Ve dağı buyurdı:

وَأَخَذُ بِيَدِكَ (18) ضِعْفًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُتْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعَمَ الْعَبْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ

(19) Ya'nî Eyyubuñ 'avratına şeytân eyle telkîn kıldı kim: «Eger siz şeytân adına boğazlarsañuz, (20) Eyyüb şifâ bulur.» didi. 'Avrat gelüp Eyyüba ol haberi degürdi. Eyyüb aña gâzab idüp (21) didi ki: «Ben ol şeytân-ı la'îne bir avuç toprak dağı virmezim, bu ne sözdür kim söylersin? Vallâhi (22) eger ben sağ olurısam, saña yüz ağaç uram.» Çün ki Hâk Te'âlâ aña şıhhat virdi, ol andın yirine (23) getürmege Hâk Te'âlâya niyâz kıldı. Hâk Te'âlâ buyurdi ki: «Yâ Eyyüb! Elüñe bir çubuk al kim anuñ (24) sağışı yüz ola, anuñla ehlüñi bir kez ur, anduñ yirine gele, hanış olmayasın.» Pes Eyyüb yüz taze (25) mersin çubuğın bir deste idüp bağladı, eline alup anuñla bir kez urdı. Andan berü olup [34b/01] kırtıldı. Pes o şabrdan ötürî Hâk Te'âlâ anı medh eyledi, didi ki: «Be-dürüstî biz anı şâbirlerden (02) bulduq. Ol Eyyüb ne görklü kıldur, bizüm tã'atımızda iqbâl idicidür.» Vehb eydür: «Eyyüb 'a.m. (03) yidi yıl ol rence mübtelâ oldı ki bedenine kırtlar düşdi. Etini, derisini süñüğine degin yidiler. (04) Ol şabr idüp diliyile Hâk Te'âlâ zıkrine meşğül idi.» Pes mü'min olan gerek kim bu hâldan 'ibret (05) alup kendüye tã'atı, 'ibâdeti 'âdet kıla ve Hâk Te'âlâdan ne gelürise şabr eyleye, anuñ hükmin yirine (06) getüre, tarlığanup kendüyi muhâlefete biraqmaya ki anuñ kırbında sa'âdete irişe ve dağı Hâk Te'âlâ (07) bir kažiyye dağı buyurdi ki:

وَأَذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولَى الْأَيْدَى (08) وَالْأَبْصَارِ

Ya'nî: «Yâ Muhammed! Añğıl bizüm ol kıllarımız ki İbrâhîmdür ve İshâkıla Ya'küb (09) oğlanlarıdır. Bular bizüm 'ibâdetümüzde kuvvetlülördür ve bizüm emrümüz yirine getürmekde başîret (10) issileri idi.»

إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ وَأَنْتُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنِ (11) الْأَخْيَارِ

Ya'nî: «Biz buları üründiledük taşış kılmaklığıla bizi zıkr itmekde ve cenneti añup (12) dāyim anuñıçun sa'y itmekde hergiz anlaruñ âhiret vehminden artuq vehmleri yoğıdı, dāyim (13) rücū'ları Allâhdan yaña idi. Be-dürüstî bular bizüm kıtumuzda ihtiyâr olınmışlardandur resüllüğüle (14) dağı üründülördür cennet içinde.» Ve dağı buyurdi ki:

وَأَذْكُرُ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ (15) وَكُلٌّ مِنَ الْأَخْيَارِ

Ya'nî: «Yâ Muhammed! Dağı ağıl ol kulum İsmâ'îli ki va'desinde nice şādıkıdı (16) dağı ol Yese'â ki İlyâsuñ halîfesi idi ve ol Zülkifli aň dağı yüz peygambar toyurmağa kefl (17) olmışıdı. Bular küllisi bizüm qatumuzda ihtiyârlarındandır ki bizüm yolumuza bunca cefâlar çekdiler, (18) şabr idüp 'âkıbetleri maħmūd oldı.» Ve dağı buyurdı ki:

هَذَا ذِكْرٌ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ (19) مَكَبِ

Ya'nî: «Uşbu sûrede zıkr itdügümüz peygambarlar qaziyyeleri küllî Hâq Te'âlânuñ 'azametini beyân (20) kılmaktadır ki başireti olanlar bunuñıla 'ibret alup ögütlenür, kendüye taqvâ azıgını almak üzere (21) ol muttaqîler için Allâh qatında dönüp varacak görklü maqâmı vardır.»

جَنَّاتٍ عَدْنٍ (22) مُفْتَحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ

Ya'nî: «Ol görklü maqâm zıkr itdügümüz ol bostânlar ve köşklördür ki (23) anda tırup muqîm olacak yirdür. Qapuları ol muttaqîleriçün açılmışdır, qanğı qapısından dilerse (24) gire.»

مُتَّكِنِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ

Ya'nî ol muttaqîler (25) cennetde tahtlar üzerinde tekyelenüp ol dürlü çok yemişlerden ve envâ' içecek şerbetlerden ki [35a/01] arzū ideler, anuñıla temettü' kılılar ve server hâşıl kılılar:

وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَثْرَابٌ

(02) Ya'nī ol muttaķilerūñ atında Őol hatunlar ola ki anlar nazarlarını aŐır ideler, andan ğayrıya (03) baķmayalar. Bu haletde kim olar küllisi bir yaŐ  zerine olalar ve ulu, ğiçi olmayalar:

هَذَا مَا (04) تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ

Ya'nī bu Őevblar ki size va'de olınmışdur, size hīsb ğ ninde (05) haŐıl ola.

إِنَّ هَذَا لِرِزْقِنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ

Ya'nī bu zikr olınan umaķ, amu ni'metlerle (06) biz m 'aamuzdur muttaķiler i n ki anuñ dükenmesi yoķ ve daķı buyurdu ki:

هَذَا

Ya'nī: «UŞbu (07) ni'metler ki rızķ eyledük, k llī muttaķiler nd r.» Pes muttaķiler sözi bunda  n tamm oldu, başladı (08) bu kez ol tağiler n maķamından haber virdi ki:

وَأَنَّ لِلطَّاغِيْنَ لَشَرًّا مَّا بِ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا (09) فَبَيْسَ الْمِهَادُ

Ya'nī: «Be-dürüstī bu kfirler i n dönüp varacaķ yavuz maķamlar vardur ki (10) ol cehennemdür ki aña girerler, ne yavuz varacaķ maķamdur ol, andan ayrıķ bir tıracaķ yir (11) bulunmaz ki bir nefes rhat olalar.»

هَذَا فَلْيُدْفُوهُ حَمِيمٌ وَعَسَاقُ وَآخِرُ مِنْ شَكْلِهِ (12) أَرْوَاحٌ

Ya'nī uşbu bir Őudur ki issil gi⁸² ğyete iriŐmiŐd r. Tadsunlar anı bu tağiler ki 'ind (13) idüp Haķa mui' olmadılar daķı ol ğasskdan ki ol tamu ehlin n

⁸² Metnin orijinalinde sıcak anlamına gelen ıssı kelimesi ince sıradan ek aldığı iin burada issilügi اسٲلوكي Şeklinde okunmuştur.

derilerinden sızup (14) çıkmışdır ki gāyet şovukdur, aña zemherîr-i cehennem dirler hamîm issiliginden çatı göyündürür ki ol gassâk (15) çatı şovukluğundan göyündürür; ammâ gāyet yir ki şol dağı âfetdür ve dağı bu hamîmile gassâkdan (16) ziyâde bulara beñzer bir ‘azâb dağı ola. Ol dağı envâ‘ ola ve miñneti birbirinden çatı ola ve dağı (17) buyurdi ki:

هَذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَعَكُمْ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ إِنَّهُمْ صَالُوا النَّارَ

Ya‘nî ol kâfirlerüñ (18) ulularını ittibâ‘ıla cehenneme götüreler, cehennem hazînedârları ol ulularına diyeler kim: «Uşbu (19) cemâ‘at kim sizüñile geldiler, bular dağı sizüñile diler dilemez ol oda gireceklerdür kim Hâk Te‘âlâ (20) buları şād kılmasun, bulara bolluk virmesün ki bular ol oda gircilerdür.» kim:

قَالُوا بَلْ أَنْتُمْ (21) لَا مَرْحَبًا بِكُمْ أَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ الْقَرَارُ

Ya‘nî ol uyundular dağı ulularına (22) diyeler kim: «Hâk Te‘âlâ size bolluk ve rahatlık virmesün ki bizi dağı küfre siz öğretdüñüz, biz dağı (23) size mütâba‘at kılup uşbu ‘azâblara giriftâr olduk ki yaramaz maķâmıdır.» Pes anları koyup bu kez (24) Hâk Te‘âlâyâ niyâz idüp diyeler. Nite kim Hâk Te‘âlâ buyurdi:

قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هَذَا (25) فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ

Ya‘nî: «İy bizüm Rabbumuz! Her kimse kim uşbu küfrde bizden muķaddem [35b/01] oluban öñürtdiler, bulara ‘azâblarını ziyâde kılup iki bizüm ‘azâbumuzca kılı vir ki bizi dağı (02) azduran bular idi.» diyeler. Bundan şoñra çevre baķup ol resûla îmân getüren dervîşleri (03) isteyeler, görmeyeler dağı diyeler:

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَى رَجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ

(04) Ya'nî diyeler kim: «N'oldı bize kim bakıp bunda ol erenleri görmezüz? Anları biz dünyāda şerlü- (05) lerden şayarduk. “Atañuz, dedeñüz dīnlerin azdurduñuz, siz azğunlardan olduñuz.” dirdük.»

أَتَّخَذْنَا هُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمْ الْأَبْصَارُ (06)

Ya'nî: «Biz anları dünyāda maşaraya tutarduk, (07) ta'na gelürduk⁸³. ‘Acap bular bunda hāzırlar degüller mi; yoħsa bizüm bu gözlerimiz hayrete vāqi' olup (08) bulardan girü mi döndürildi ki buları görmezüz?» Hāq Te'ālā girü buyurdi ki:

إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ (09)

Ya'nî uşbu tamu ehli birbiriyle huşümet idüp söyleyecekleri haqdur kim (10) olısar, fā'ide haşret ve nedāmetdür.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنذِرٌ وَمَا مِّنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

(11) Ya'nî Hāq Te'ālā eydür: «Eyit yā Muħammed bu kāfırlere kim: “Ben hemān bir qorqudıcıym ki geldüm size Allāhuñ (12) birliğin beyān iderüm, aña uymayanları anuñ ‘azābıyla qorqudurın. Bil ki hıç bir ma'būd yoqdur; (13) illā ol Allāhdur ki qahhārdur, şıfat-ı qahrıla dilese cemī' yaradılmışı qahr eyleye. Kimse aña māni' degüldür.”»

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ (14)

Ya'nî : «Ol Allāhdur ki yirlerüñ ve (15) göklerüñ Rabbı oldur daħı yirile gök arasında yaradılmış ne varısa küllisinüñ māliki oldur. Aña (16) tapanları yarlıgar, gaffārdur.» Ve daħı buyurdi:

قُلْ هُوَ نَبَوًّا عَظِيمٌ أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ

⁸³ Kelime ince sırada olduğu halde kalın sıradan bir ek almış olup orijinaline riayet edilerek taranskribe edilmiştir.

(17) Ya'nî: «Eyit yâ Muḥammed bu ḳavmuña kim: “Bu Ḳur’ân ḫaberi ‘azîmdür; zîrâ ol ‘âlemler perverdigârınuñ kelâmıdır. (18) ‘Azameti maḫlûkı üzerine niceyse, kelâmınuñ ‘azameti daḫı maḫlûkı kelâmı üzerine eyledür. (19) Ammâ siz andan yüz döndürmişsiz, anı terk idüp îmân getürmezsiniz, anuñ ‘azametinden biḫaber- (20) siz ki anuñ içinde benüm peygamberluğuma delîl, burhân var ki Âdem kışşası ve andan berü geçen resûllaruñ (21) ḳaziyyeleri hep andadır. Bilürsüz ki kitâb oḳımadum ve ḳalem tutup yazı yazmadum. Pes bu (22) küllî kim size ḫaber virdüm degüldür; illâ vaḫyiledür.”» Nite kim Ḥaḳ Te‘âlâ ḫaber virdi:

مَا كَانَ لِيَ (23) مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَأِ الْأَعْلَى إِذْ يَخْتَصِمُونَ

Ya'nî: «Benüm ‘ilmüm yoğıdı, bilmezidüm ki göklerde firîştelere (24) Ḥaḳ Te‘âlâ ile söyleşdiler şol vaḳt kim Ḥaḳ Te‘âlâ anlara: “Yir yüzinde ben âdem yaraduram.” didi. (25) Anlar didiler kim: “Yaradur mısın bir kimseyi ki anlar yir yüzinde fesâdlar idüp ḳanlar dökeler?” Ben bu söze [36a/01] ḫaber virdüğüm görmegile yâ kitâbdan oḳumağıla degül. Bil ki vaḫyıludur.» Nite kim Ḥaḳ Te‘âlâ buyurdi:

(02) إِنَّ يُوحَىٰ إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ

Ya'nî: «Bu ḫaberler bañâ vaḫy olmaz; illâ andan ötüri olur kim (03) ben zâhir resûlam, sizi ḳorḳutmağıçun geldüm. Benüm sözümde hiç ḫilâf yoḳdur. Baña uyan (04) necât bulur; uymayan helâk olur.» Ve daḫı ḫaber virdi ki:

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنِّي (05) خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ

Ya'nî : «Yâ Muḥammed! Ḥaber vir bu Mekke kâfirlerine çün ki senüñ Rabbuñ bu firîştelere (06) didi kim: “Ben dilerem balçıḳdan bir âdem yaradam.” Firîştelere didiler kim: “Biz saña ḫamd, taḳdîs iderüz. N’idersin (07) anı kim fesâd eyleye?” Ḥaḳ Te‘âlâ didi kim: “Ben bilürem anı kim siz bilmezsiniz.”»

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ (08) فِيهِ مِنْ رُوحِي فَفَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ

Ya'nî çün şuretini şekl eyledük, cemî' a'zâlarını yirlü (09) yirince düzüp anuñ içine cân virdük. Emr itdük firiştelere kim: "Aña secde idüñ!" Cemî'i bir def'ada (10) küllîsi aña secde kıldılar.» Nite kim Hâk Te'âlâ buyurdu:

فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ (11) إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

Ya'ni küllî emrümüz tutup âdeme secde kıldılar; illâ (12) iblîs tekebbürlük idüp secde itmekden yıglındı, kâfirlerden oldı. Pes 'âkîl olan bu sözden (13) fehm itmek gerek kim Allâha muhâlefet kırup emrin tutmayan inkârdan ötüri ölürse fi'l-hâl (14) kâfir ölür. Eger kehlîkden ölürse qorqu var kim âhîr vaqtında îmân-ı selb hatemi şerr üzerine (15) ola ve dağı buyurdu ki:

قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيْدِي اسْتَكْبَرْتَ (16) أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ

Ya'nî Hâk Te'âlâ hitâb-ı 'iṭâb birle didi ki: «Ne nesne seni men' eyledi ki (17) biz ellerimizle yaratduğumuz âdeme secde eylemedüñ? Ululanup tekebbürlük mi itdüñ; yoğsa benüm emrümüne muhâlefet (18) kırup kendüni yücelerden mi şayduñ?» Bir nice ehl-i tefsîr didiler kim: «Biz bu âyeti okuruz buña (19) îmân dağı getürürüz. Ammâ Hâk Te'âlâ "Ellerümle yaratdum." didüginüñ ma'nâsını nedür, bilmezüz. Andan murâd (20) ne idügin girü Allâh bilür. Ammâ bir niceler didiler: «Biz anı tefsîr idüp Hâk Te'âlâ didüginleyin (21) dirüz ki âdemi kendü eliyile yaratdı; ammâ eli tefsîr itmezüz.» Ve bir niceler dağı dirler ki: «Biz ol (22) eli tefsîr iderüz şol nesne ile kim Hâk Te'âlânüñ şıfatına lâyıq ola; ya'nî eydürüz kim: "Hâk Te'âlâ (23) âdemi yaratdı qudretiyile ve dilegiyile ve kuvvetiyile." Ve dağı buyurdu ki:

قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي (24) مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ

Ya'nî ol iblîs didi kim: «Benüm fazîletüm yigrekdür ol Âdemden anuñçun ki (25) beni od nûrından yaratduñ; Âdemi balçıqdan yaratduñ. Benüm aşlum aydınlık ve

nūr; anuñ aşlı qarañulıq. [36b/01] Nūr qarañulıǵa qaçan secde kıla?» Çün ol habıñ bu resme Allāha muḥālefet kıldı, Haq Te‘ālā (02) anı maṭrūd eyledi. Nite kim Haq Te‘ālā buyurdı:

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ (03) وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ

Ya‘nī: «Yā la‘īn! Çık bu gökler ‘āleminden ve bu firişte şüretinden kim benüm (04) ḥazretümden sürilmişlerden olduñ. Haqıqaten seni rahmetümden ırak kıldum. Tā kıyāmete degin saña rahmet (05) olacaq degül, ebedī cehennemī olduñ kāfirlerle.» Çün ol la‘īn maṭrūd ve mel‘ūn olduǵın bildi, (06) şüreti döndürildi, göklerden qovuldu. Utanmadın ḥayāsuzluǵından cür’et idüp tırdı. (07) Nite kim Haq Te‘ālā ḥaber virdi:

قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

Ya‘nī: «İy benüm Rabbum, çün (08) beni ḥazretüñden ırāğ eyledüñ ādemden ötüri, dilerin senden ki baña ölümde amān viresin (09) şol güne degin ki ölenler girü qopa.» Haq Te‘ālā daḥı anuñ dilegin qabül idüp buyurdı ki:

(10) قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ

Ya‘ni: «Yüri var, sen ol mühlet virilmişlerden (11) ol ki saña ölüm olmaya tā kıyāmete degin. » Çün ol mel‘ūn ölümde amān buldı, bu kez (12) and içüp didi, nite kim Allāh ḥaber virdi:

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ إِلَّا عِبَادَكَ (13) مِنْهُمْ الْمَخْلُصِينَ

Ya‘nī didi ki: «Yā Rabb! Sen beni bu Ādemden ötüri la’net kılduñ, ‘izzetüñ ḥaqqıyıçun (14) ben daḥı anuñ zürriyetini küllīsini tā kıyāmete degin igvā idüp azduram, çoǵını saña şükr idici (15) bulmayasın, cemī’in baña uydurup cehennemī kılam; illā meger senüñ muḥliş kıllaruñ ola, saña ilticā idüp (16) ‘işmetüñ içre olalar,

ğurtılalar.» Çün ol mel‘ün and içdi azduram diyü, Hağ Te‘älā dağı (17) and içüp buyurdı:

قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقُّ أَقُولُ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَتَّبَعُكَ (18) مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ

Ya‘nī: «Yā mel‘ün! Ben Hağğum, sözüm dağı hağdur ve hağ eyidürin kim ‘izzetüm hağğı, senün zürriyetünile (19) ve saña uyanlarla ben dağı cehennemı tolduram.» Pes mü‘min olan bundan ‘ibret alup añlamak gerek (20) kim Hağ Te‘älādan sözi girçek kimse yok, ne ki didi, kılur. Sen ki bir ādem oğlanısın, bir nesneyi işlemege (21) and içseñ, cihān hağğı dirilüp yeñmez. «Elbetde and içdüm, işlerüm.» dirsın. «‘Acap Hağ Te‘älā andın (22) zāyi‘ kıla mı, yirine gelmeye mi?» dirsın. Yā «Ol mel‘ün and içdi kim azdura, ‘acap esirgeye, fāriğ (23) ola mı dirsın?» Peyğambarlar anuñ iğvāsından emīn olmadılar, evliyālar küllisi ‘ömrlerini mücāhede ile (24) geçürdiler, sen hoş bulardan degülsin, ne hoş fāriğsin? Meger aña kendüni hağ kul eyledün (25) andan ötüri fāriğsin? Bunuñ gibi hāldan Allāha şıgınuruz ve dağı Hağ Te‘älā buyurdı:

[37a/01] قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ

Ya‘nī: «Eyit yā Muğammed bu kāfirlere kim “Ben sizi (02) hağğa da‘vet idüp bu Ķur‘ānıla haber virdüğümnden ötüri sizden nesne dilemezin; yāhūd ben sizi (03) da‘vet kılmāğa kendümnden gelmedüm ve bu buyruğları ben size kılmazın.”»

إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ

(04) Ya‘nī: «Degüldür bu Ķur‘ān kim ben anuñıla size haber virürin; illā Hağ Te‘älādan naşīhatdur cinne ve inse.»

(05) وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ

Ya‘nī: «Hağ Te‘älā ‘izzetiyüçün bilesiz bu Ķur‘ānuñ Hağ idüğündan (06) şekk yokdur. Öldüğünüzden soñra yāhūd İslāma geldüğünüzden soñra; ammā bu bilmekden

fa'ide olacak (07) degüldür. 'Aklı olan şimdiden tedârik idüp işin añlamak ardınca ola, bu naşihatların kendüye (08) naşib alup sa'âdete sa'y ide, tā kim muhliş kullardan ola.»

سُورَةُ الزُّمَرِ سَبْعُونَ وَخَمْسُ (09) آيَاتٍ نَزَلَتْ بِمَكَّةَ الْمَشْرِقَةِ⁸⁴

Bi'smillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

(10) تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

Ya'nī: «Uşbu kitāb ki Qur'āndur, indürilmişdür (11) ol Allāh atından ki 'azīzdür, kime dilerse ni'metile in'ām kıılır, māni' ılıır< yo ve daı akīmdür (12) emrinde, ne dilerse işler. Her işi yirlü yirince işler. Pes 'aklı olan gerek kim anuñ ükmine münād (13) ola, tazaccu' idüp arlıanmaya. Bil ki kendünün şalāı anda idi, andan ötüri eyle tadİR (14) olındı, ol akīm-i muladur.» Ve daı buyurdı:

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ (15)

Ya'nī: «Yā Muammed! Saña indürdük bu kitābıla oıyup bizi birlemeklik üzere (16) āyim olıl ve bizüm 'ibādetimüze muhliş oluban dāyim olıl. Egeri a Te'ālā bu ıābı Resūlına (17) kııldı, murād bundan avmıdır. ZİRā Resūl o tevİd ve 'ibādete mecbūldur; ya'nī anuñ üzere (18) yaradılmışdur. Ammā maşūd budur: «Eyit yā Muammed ol avmuña kim beni birlesünler, 'ibādetlerin baña ālİş (19) kıılsunlar. Dimesünler kim “apmada anuñ şeriki vardır.”»

أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ

Ya'nī: «Yā Muammed! Digil (20) bu avmuña, āgā olsunlar ki dalālet ve vadāniyyet Allāhuñdur ve dīn-i ālİş kim İslām dīnidür, (21) anuñdur. Andan artu dīnler anuñ atında mabūl degüldür.» Ve daı buyurdı kim:

⁸⁴ Zümer Suresi, yetmiş beş ayet olup Mekke-i Müşerrefede indirilmiştir.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا (22) مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى

Ya'nî: «Şol kimseler kim Allāhdan (23) artuq kimesneleri ma'būd tutındılar, bular kim olardan aşsı, ziyān gelmez; ammā dirler kim: “Biz bulara (24) tapmazuz; illā kim bular sebep ola, biz Allāh qatında yaqınlıq bulavuz ve mertebe hāşıl kılavuz.”»
Haq Te'ālā (25) eydür:

إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

Ya'nî Haq Te'ālā be-dürüstî bularuñ [37b/01] arasında hüküm eyleye kıyāmet güninde Haq kağıdır, şol nesne kim bular ihtilāf kıldılar:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ (02)

Ya'nî bedürüstî Haq Te'ālā delālet itmez dīn-i İslāma şol kimseyi kim anuñ (03) birligine İmān getürmez, anuñ haqqında iftirā kılup yalan söyler, dir ki: «Firiştelere anuñ kızlarıdır, 'İsā (04) anuñ oğlıdır.» dir. Haq Te'ālā yücedür, arıdır bu nesneden ki anlar vaşf iderler. Pes bulara tevfiq, (05) hidāyet virilmez. Tā bu yalanlaruñ terk idüp İslāma rağbet itmeyince ve dağı buyurdı ki:

لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَأَصْطَفَى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ

Ya'nî: «Eger Haq Te'ālā dileseyidi kim kendü (07) oğul, kıız tuta, nite kim siz dirsiz, bu yaratduğı maḥlūqdan diledügin ihtiyār ideyidi.»

سُبْحَانَهُ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ (08)

Haq Te'ālā kendüyi ol sözden tenzih ider ki ol Allāh (09) pākdur, arıdır anlar didükleri nesneden ki anuñ şeriki yok birdür. Kimi dilerse yaratduğından kaḥr itmege (10) kādirdür; ammā ḥalīmdür, ta'cıl itmez; te'ḥīr ider ki def' olunmaz. Bundan soñra

kendünün birligi beyânında (11) bir delîl buyurdu ki küllî maḥlûḳ andan ‘acızdur kim buyurdu:

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ (12) يُكْوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكْوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ

Ya’nî ol Allâh bir Allâhdur kim gökleri (13) ve yirleri yaratdı ve anuñ haḳkıyıçun ki anda bunca ḥikmetler var; ya’nî bâtıl yire yaratmadı ki bir (14) maşlahat ve bir menfa‘at olmaya ve daḥı gıceyi gündüze dūrūr, gündüzi gıceye dūrūr ya’nî gündüzüñ (15) daḥı birezin gıceye gıvūrūr, gündüzi kışsa kıılır ve gıceyi uzun eyler ve daḥı gıceyi gündüze (16) dūrūr; ya’nî gıcenüñ daḥı birezin gündüze gıvūrūr, günü uzun eyler; gıceyi kışaldur (17) gün gıceden ve gıce gündüzden naşîb alur ve daḥı buyurdu:

وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلَّ يَجْرِي (18) لِأَجَلٍ مُّسَمًّى أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ

Ya’nî ayıla güneşi ḥükmi altında musaḥḥar kııldı. Her biri (19) feleginde seyr idüp yir yüzinde Ḥaḳ Te‘âlâ kıullarına aydınlık ve rûşanlık virūr, nūr şaçar tâ kııyâmete (20) degin daḥı bunca meşâliḥine sebeb olur, āgāḥ oluñ ki ol ‘azîzdür, ğālîbdür, ḥükmini icra ider (21) intikām birle. Şol kimselere kim tevbe idüp şirkden dönmedi ve daḥı gaffârdur şol kimselere kim (22) tevbe kııldı ve daḥı buyurdu:

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنْزَلَ (23) لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ

Ya’nî ol Allâhdur kim ol sizüñ küllüñüzi Ādemi, çiftini (24) ki Ḥavvâdur, anı daḥı Ādemden yaratdı ve daḥı sizüñiçün sekiz dürlü ḥayvân yaratdı ki kimine yük (25) urursız, kimini bogazlayup etin yirsiz ve südin içersiz ve daḥı buyurdu ki:

يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ [38a/01] أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ

Ya’nî: «Yaradur sizi analarıñuz kıarında (02) yaratmaḳdan şoñra bir yaratmaḳ daḥı ya’nî evvel bir tamlâ kıoyu şu kııldı atalarıñuz bilinden getürüp (03) analarıñuz

rahmına bıraķdı, andan ol Őuyı bir uyuŐmıŐ ķana dōndürdi, andan Őoņra bir eynemiŐ (04) ete dōndürdi, andan Őoņra aņa Őüret naķŐ idüp yirlü yirince a‘zaları düzdi, andan (05) Őoņra aņa cān virdi. Bu küllisini üç ķat ķaraņuluk içinde vücūda getürdi: Bir atanuņ Őulbı (06) ķaraņuluęı ve bir dağı ol meŐıme ķaraņuluęı ki oğlan anuņ içinde olur, oğlan toęacaķ vaķt (07) ol dağı bile düŐer.»

دَلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَىٰ تُصْرَفُونَ

Ya‘nī: «Ol (08) nesneleri ki böyle ĥāldan ĥāla getürüp yaradur, ol sizüñ Rabbuñuzdur ki cemī‘ salťanat anuñdur (09) andan artuķ ma‘būd, ĥālık yoķdur; illā oldur. Pes ne oldı size kim bu küllisini yaradan ol idügin (10) bilüriken yönüñüzi andan ayruęa dōndürüp ‘ibādet idersiz?» Bundan Őoņra buyurdı ki:

(11) إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ

Ya‘nī: (12) «Eger siz Ĥaķ Te‘ālā birliğine inkār idüp ayruğa Őaparsañuz, ol iķrāruñuzdan ve ‘ibādetüñüzden (13) müstagnīdür, iĥtiyācı yoķdur. Zīrā bu inkāruñuzdan aña zarar yoķ; ammā Ĥaķ Te‘ālā bu ķullaruñ, kendülere (14) küfri dīn idindüklerine rızası yoķdur kim anuñ virdüği ni‘mete inkār idüp kāfir olalar; ammā (15) eger bu ni‘metleri andan bilüp, aña ĩmān getürüp anı birleyicek olurlarısa bulardan rāzı olup (16) ol dīni ķabül eyler, bulara ecr-i ‘azīm rüzī ķılır.»

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ (17) ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

Ya‘nī: «Bir (18) kişi dağı bir kiŐinüñ günāhıyla āĥiretde ‘azāb olunmaz. Bil ki her kişi kendü günāhıyla mu‘āķıb olur. (19) Bundan bunu tenbīh ķılır kim Şol ĥaķķa da‘vet idenlere uymayup bāĥıla da‘vet idenlere uyanlaruñ (20) ziyānı ve miĥneti, girü ol uyanlaradur. Ol bāĥıla yiltene, ol uyandan ötüri ‘azāb itmezler. (21) Bil ki kendünüñ yeltendüğinden ötüri ‘azāb iderler ki kendü fi‘lidür; ammā ĥaķķa yelteyene dağı ol (22) uymaduğından dağı ziyānı yoķ; zīrā aña vācib olan, ol ĥaķķı bildürmekdür. Ancaķ

elbetde uydurmağ (23) vâcib degül ki ol uymayıcak aña ‘azāb ideler; ammā kaçan haqqı gizlese, Tañrı qullarına anı bildürmese (24) ol vaqt aña ‘azāb olur, haqqı gizledüğinden ötüri. Pes her ne hālıla ölürsenüz dönüp (25) varacaq yirüñüz āhiretde Rabbuñuz hażretidür. Sizüñ hayrdan şerrden ne işlediñüzise size haber vire, [38b/01] ol defterleriñüzde yazılup iḥşā olınmışdur. Andan ol ‘amelüñüze göre size cezā kılsar. (02) Aña gizlü nesne yoğdur, gönüller içinde esrārları bilür, pādişāhdur.» Ve dağı buyurdı ki:

(03) وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ

Ya’nī: «‘Acapdur bu ādem oğlanınuñ hālı kim (04) kaçan anuñ bedenine bir belā, yā mālına ziyān irişse, ol Mevlāsından yaña tazarru‘ birle iqbāl idüp (05) aña du‘ā kılar, yalvarur.»

ثُمَّ إِذَا خَوْلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ

(06) «Andan soñra ol belāyı götürüp kendü qatından aña bir in‘ām kılsa ve ol zahmet yirine rāhat (07) qosa, ol evvelki hālın unudup ol du‘āsın, tazarru‘ın terk ider.»

وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِّيُضِلَّ (08) عَنْ سَبِيلِهِ

«Başlar bu kez Allāha şirk getürüp aña şerik қоşar. Tā ki kendü nefsin dağı azdurup (09) Allāh tātı yolından çıkara, şeytān ‘ibādetine ilte.»

فَلْ تَمَنَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ (10) أَصْحَابِ النَّارِ

Ya’nī: «Eyit yā Muḥammed ol kāfirlere kim bizümile bu mu‘āmeleyi kılar, hele birkaç azacuk (11) gün bu dünyāda hevā-yı nefsile dirile ol küfrüñile kim taḥkik sen tamu ehlindensin, ölümden (12) soñra hāl ne olur bilesin.» Ve dağı buyurdı ki:

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا (13) يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ

Ya'nî: «Şol kimseler kim ol gice vaqtlarında kıyâma turup (14) rükû', secde birle namâzlar kıla ve âhîret 'azâblarından qorqa ve Allâhdan raḥmet ve mağfiret uma, (15) berâber midür ol kimseyile kim ol namâz kılmaya, âhîret âzâblarından qorqmaya, raḥmet ve mağfirete ümîdi (16) olmaya? Bu ikinüñ yirile gökçe ıraklığı var kim 'aşîlilerle muṭî' bir olmaz.» Ve daḥı buyurdı:

فَلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ (17)

Ya'nî: (18) «Eyit yâ Muḥammed şol kāfîrlere kim bilen ile bilmeyen berâber midir, ya'nî şol kimse kim Ḥaḳ Te'âlânuñ birligin (19) bilüp aña muṭî' oldı, berâber mi olur ol kimse kim aña inkâr idüp muḥâlefet kıla, anuñ ni'metlerin (20) yiyüp ayruğa ṭapa? Benüm bu şun'umı ve bu qudretümi görüp şol kimseler kim 'ibret alur, anuñ 'aqlı (21) ve zîrekligi ola. Pes bundan añlamaḳ gerek kim cāhil ile 'ālim mertebesi berâber degül. Cāhil oldur kim (22) bildügiyile 'amel kılmaya, ne qadar 'ālim ise. 'Ālim oldur kim bildügi ve işitdügiyile 'amel kıla, eger (23) ders okıyup yazı daḥı yazmadıyısa. Zîrâ 'ālim-i ḥaḳîkî oldur kim maḳşūd-ı 'ilm nedür, bile, (24) anı ḥāşıl kıla. Çün ol maḳşūdi bilmedi hemân cāhildür, şol kimse gibi ki eline bir nefis (25) cevher girdi, ol anı bilmedi ki cevāhirdür, vardı pula şatdı; yāḥūd cevher idügin bildi; [39a/01] ammâ ḥumâr idi, ḥālet-i sekrānda 'aqlı yārî kılmaziken vardı, bir ḥasîs nesneye şatdı el'ân aldı, (02) gitdi. Ayıldıqdan şoñra bildi ki ne ziyāna uğradı, girü ele getürmege ḥod mecāl yoḳ. Pes ol (03) kimse kim 'ālim ola, 'ilm cevāhirleri anda cem' olmış ola; ol anuñıla âhîret sa'âdetin ḥāşıl kılmaya, anı (04) 'âdet ve âlet idinüp menāşıb-ı dünyā ve 'izzet-i dünyā ḥāşıl kıla. Pes ol muḥabbet-i dünyā anı maḥmūr kılmışdur (05) ki ol ḥumâr içinde ol cevāhirleri bu ḥasîs dünyānuñ, fānî ve ḥaḳîr 'izzetine virüp zāyi' (06) kıldı. Ölümden şoñra ayılıcaḳ, bile ki ne ziyāna uğramışdur bu küllisiyile da'vâ kıılır ki ol daḥı (07) 'ulemâ zümresindendür. Heyhāt, heyhāt! Bu nesne bu'de'l-maşrıḳayndur, inşāfı olan bu sözden ḥālın (08) añlar; ammâ ol ki ehl-i inşāf degüldür, bu sözden aña şol yaḡız ṭavara qaşaḡı ṭoḳınur gibi; zîrâ (09) ḥaḳ ehli olmayan inşāf itmez.» Ve daḥı buyurdı ki:

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ

(10) Ya'nî: «Eyit yâ Muhammed ol kullaruma kim îmân getürdiler, “Korquñ ol Rabbuñuzdan, şābit oluñ (11) tevḥīd üzerine. Hiç bir işde aña ‘āşī olmañ, gerek az olsun gerek çok.» Ve daḥı buyurdi:

(12) لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ

Ya'nî: «Her kimse kim dünyāda görklü ‘ameller işledi, (13) aña āḥiretde uçmaḳ var. Ol görklü ‘amelinden birisi evvelā kelime-i tevḥīddür; zīrā ol (14) olmayınca girü ḳalan ‘amel fā’ide ḳılmaz.» Ve daḥı buyurdi ki:

وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى (15) الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

Ya'nî: «Yā Muhammed! Eger bu Mekke kāfirleri sizi incitdiyise, (16) Ḥaḳ Te‘ālānuñ yirleri giñ bundan intikāl idüp Medīneye varuñ, āḥiretūñüz için ‘amel-i şāliḥe (17) meşgūl oluñ. Vaṭanlarıñuzdan ayrıldıḡuñuza şabr eyleñ ki Ḥaḳ Te‘ālānuñ uçmaḡı boldur. (18) Şabr idüñ, şabr idüp fā‘at ḳılanlara şevābları ve mertebeleri kāmil viriliser, nihāyeti yoḳ, şaḡışı (19) yoḳ.» Süfyān rivāyet ḳılır Resūldan ‘a.m. buyurdi: «Ben sizüñ yürüticiñüzem ḥavz ḳatında.» (20) Ve daḥı Süfyān eydür: «Ol vaḳt ki uşbu āyet geldi:

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ امِّيَالِهَا⁸⁵

(21) Ya'nî: «Her kimse kim bizüm ḥazretümüze bir eylük işleyüp gelse, biz aña on ol ḳadar ‘ivaż virürüz.» (22) Resūl ol vaḳt didi ki: «Yā Rabb! Benüm ümmetümde eylügüñ ziyāde ḳıl.» Ḥaḳ Te‘ālā bu āyeti gönderdi ki :

⁸⁵ “Kim Allah’a güzel bir işle gelirse, iyilik işlerse, ona on misli verilir.” En’ām Suresi (6/160), Suat Yıldırım, *Kur’ân-ı Hakîm’in Açıklamalı Meali*, s. 148, İzmir, 2006.

(23) مثل الذين ينفقون اموالهم في سبيل الله كمثل حبة انبتت سبع سنابل في (24) سنبلة مائة حبة⁸⁶

Ya'nî: «Meşelâ şol kimselerüñ ki Allâh yolında mâlların harc iderler (25) şol bir dâne buğday gibidür kim yire bırağasın, andan budak çıqup yidi baş ola, her başında [39b/01] yüzer dâne ola; ya'nî her kimse kim bir hasene işlese, biz aña yidi yüz 'ivaž eylük iderüz.» Resül 'a.m. (02) girü didi: «Yâ Rabb! Benüm ümmetüm dağı ziyâde kııl.» Bu kez bu âyet geldi ki:

من ذا الذي يقرض الله (03) قرصاً حسناً فيضاعفه له اضعافاً كثيرة⁸⁷

Ya'nî: «Her kim mâlından Allâha ödünç (04) vire; ya'nî Allâh yolına harc idüp dervişlere ihsân kııla, gönül hoşlığıyla helâl mâlından, (05) Hâk Te'âlâ anuñ sevâblarını kat kat ziyâde kııla.» Resül girü didi: «Yâ Rabb! Benüm ümmetüme hayruñı (06) dağı ziyâde kııl.» Bu kez Hâk Te'âlâ bu âyeti indürdi ki:

انما يوفى الصابرون اجرهم بغير حساب

(07) Bunı işidüp Resül sevindi, dilemegi qodı ve dağı Hâk Te'âlâ buyurdi:

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ (08) أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصاً لَهُ الدِّينَ

Ya'nî: «Bu âyet kažiyyesi budur kim Qureyş kâfirleri Resûla didiler kim: (09) “Hiç bir nazâr kıılmaz mısın bu atañ, dedeñ milletine ve bu qavmuñ ulularına ki puta taparlar, niçün bulara (10) rağbet kıılmazsın?” Hâk Te'âlâ bu âyeti gönderdi ki: «Eyit yâ Muhammed! “Ben aña buyurıldum ki, Allâhı birleyem, (11) anı dîn tutup 'ibâdetümi hâliş anuñıçun kıılam.”»

وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ

⁸⁶ “Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak verip her birinde yüz tane bulunan bir başağın haline benzer.” Bakara Suresi (2/261), Suat Yıldırım, *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 45, İzmir, 2006.

⁸⁷ “Kimdir o yiğit ki Allah'a güzelce ödünç verir, Allah da onun verdiği için mükafatını artırır.” Bakara Suresi (2/245), Suat Yıldırım, *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 41, İzmir, 2006.

(12) Ya'nī: «Dağı ben aña emr olındum ki bu şehrum ehlinden evvel Allāhı birleyici ve anuñ hikmetine muṭī' olıcı (13) ben olam.» Ve dağı buyurdı ki:

فَلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ قُلِ اللَّهُ (14) أَعْبُدْ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي فَاَعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ
مَنْ دُونِهِ

Ya'nī: «Dağı eyit yā Muḥammed, ben dīnümü (15) ḥālis Allāh için kılup aña 'ibādet kıluram, varuñ siz andan artuḡ kime taparsañuz tapuñ.» (16) Egerçi bu emr gibidür zāhirde; ammā tehdīd idüp qorqutmaqdur ḥaḡḡatda. Nite kim bir kiři (17) qavlına qaḡıyup dir ki: «Yüri, var, ne dilerseñ işle ḥaḡḡuñdan gelem!» dimekdür. Bu dağı (18) ancılayındur. Çün Qureyş kāfirleri Resūluñ bu ḥaberin işidüp ümidleri kesildi (19) andan ki Resūl anlaruñ milletine döne. Didiler ki: «Yā Resūlallāh! Çün atañ, dedeñ milletin qoduñ, (20) ziyānkārlardan olduñ.» Ḥaḡ Te'ālā buyurdı ki:

قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ (21) وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلَا ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ

Ya'nī: «Eyit yā Muḥammed, be-dürüstī (22) ziyānkār anlardur ki kıyāmet güninde kendülerin dağı evlādın ve ehlin dağı ṭamu 'azābına (23) müsteḥaḡ kıldılar. Ben ziyānkār degülem; ziyānkār sizsüñüz, āgāh oluñ kim bilüñ, āşikāre (24) ziyānkārlıḡ oldur kim, ehl-i beytüñüzile nefsüñüzile ziyānkār oldı.» Ve dağı Ḥaḡ Te'ālā (25) buyurdı:

لَهُمْ مِّنْ قَوْفِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ [40a/01] عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ

Ya'nī: «Yārın kıyāmet güninde bularuñ üzerinde od (02) yaḡıla; ya'nī örtüleri, döşekleri oddan ola. Uşbu nesne kim Ḥaḡ Te'ālā zıkr eyledi, Qur'an (03) içinde bunuñıla qulların qorqudur. Tā ki imāna gelüp küfri terk ideler. Bunuñçuñ didi (04) āyet āhirinde girü didi ki: «İy benüm qullarum! Qorquñ.» Ve dağı buyurdı:

وَالَّذِينَ اجْتَنَّبُوا (05) الطَّاغُوتَ أَن يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَى

Ya'nî: «Şol kimseler kim kendüleri (06) puta tapmağdan ve gaybdan söyleyicilere inanmağdan kendüyi yıgdılar, aña i'tikād idüp mu'tî' (07) olmadılar, Hağ Te'ālā 'ibādetine iğbāl itdiler, cennet bularuñıçundur. Āhîr ölüm vaqtında firîşteler (08) aña gelüp cennetile beşāret kıılurlar ve sinleden qopıcağ dağı beşāret kıılurlar.» Ve dağı (09) Hağ Te'ālā emr idüp beşāret it.» Nite kim buyurdı:

فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ (10) فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

Ya'nî: «Yā Muğammed, muştıla cennetile dağı benüm rağmetümile ve dīdārumıla şol (11) qullaruma ki senden Qur'an işideler, dağı anuñıla 'amel ideler. Helālını helāl bilüp aña (12) sa'y ideler; ħarāmından ictināb ideler.» Kelbī eydür: «Ya'nî bir kişi gelüp bir qavmıla muşāhib (13) olup otura, anlaruñ sözlerinüñ eyüsin yatlusın diñleye, qanğı söz görklü ise (14) anı şaqlaya, anuñıla 'amel eyleye. Dağı her oturduğı yirde anı ħaber vire, ol ki yaramaz sözlerdür (15) anı söylemekden ve işitmekden yığlına ve dağı Qurānı diñleye ve ħükmlerin añlaya, her yirden zecr-i kışāş (16) itmek añılır ve yanınca 'afv itmek ħayrdur, diyü zıkr ider. Ol 'afv itmegi tā ki ağsendür (17) ol zecr itmekden; ammā kendü nefsinüñ suçına kendüye zecr itmek yigrekdür 'afv itmekden (18) ki kendüye 'ādet qutmaya.» Ve dağı buyurdı ki:

أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ (19) أُولُوا الْأَلْبَابِ

Ya'nî: «Bular anlardur kim Hağ Te'ālā bulara tevfiğ virmişdür, işüñ görklüsün (20) işlemege, bulara kelime-i tevĥīd birle ikrām, 'izzetlerin ziyāde kılmışdur. 'Ağl issileri dağı bunlardur ki (21) kendülere necāt ħāşıl kıldılar.» Ve dağı Hağ Te'ālā buyurdı:

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةٌ (22) الْعَذَابِ أَفَأنتَ تُنقِذُ مَنْ فِي النَّارِ

Ya'nî: «Şol kimseye kim 'ilm-i ezelde eyle sebkat oldu ki (23) nār vācib oldu, aña ya'nî yā Muhammed sen kırtarmak taleb idersen, şol kimseyi kim aña bizüm (24) 'ilmümüzden ol od vācib olmışdur ol qabīh, ḥabīş 'amelinden ötüri.» Bundan şoñra (25) kendüden qorqanlar aḥvālın beyān idüp buyurdı:

لَكِنَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ عُرفٌ [40b/01] مِّنْ فَوْقِهَا عُرفٌ مِّنِّيَّةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعَدَّ اللَّهُ
لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ

Ya'nî: «Şol (02) kimseler kim Rabblarından qorqdılar, anı birleyüp emrine muḥî' oldılar, anlara uçmaq içinde yüce köşkler var, (03) biri biri üzerine, biri birinden yigrek. Daḥı taḥtlarınıñ köşklariniñ altında dürlü dürlü ırmaqlar aqar. (04) Bu nesnelere Ḥaḳ Te'ālādan Qur'an içinde va'de olunmışdur ki ol va'deye ḥilāf olunacaq (05) degül.» Ve daḥı buyurdı:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ (06) يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ

Ya'nî: «Görmez misin ki yā Muhammed, Ḥaḳ Te'ālā bu gökden yağmurı (07) nice indürdi, yir içinde anı yüridüp bınarlar ve çeşmeler çıkardı, yir yüzi tamām anuñıla müzeyyen (08) olup ekinciler sevinürken:

ثُمَّ يَهْبِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي (09) ذَلِكَ لَذِكْرَى لَأُولِي الْأَلْبَابِ

Ya'nî: «Ol tazelige nazār idüp maḡrūr olmuşken, nāgāh (10) qurur, görürsin. Şararur, uvanur, üzilür, şol çürümüşe dönen helāk olur. 'Aqlı (11) olanlar bunuñ içinde kifāyet idecek öḡüt, naşīhat var ki bunuñıla öḡütlene; zirā oḡlanlıq (12) 'ālemi taze gibidür. Yigitlik şol tamām olup ekin⁸⁸ kıvāma geldügi gibidür, ol şarardügi pīrlik (13) vaḳtıdur, uvanup dökildügi, ölüp topraḡa girdügi gibidür. Andan ötüri Ḥaḳ Te'ālā (14) 'aqlı olanlara öḡüt var, didi. Anuñ ki 'aqlı yoq, öḡüt virseñ düşmen tıtar. Şimdi (15) zamāne ḥalqınıñ çoḡı bu ḥāl üzeredür.» Ve daḥı:

⁸⁸ Metnin orijinalinde “iñen” اِيْنٌ şeklinde yazılan bu kelime, manaca daha uygun olduğu için, Nuruosmaniye Kütüphanesi 139 numaralı nüshadaki gibi ekin اكين şeklinde okunmuştur.

أَقَمَنَ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ. (16) فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّن رَّبِّهِ

Ya'nî: «Şol kimsenüñ Haq Te'âlâ gönlini giñitdi ve yumşatdı, (17) anuñ birliğini qabûl itdi, ol, şol kimse gibidür ki anuñ gönline mühr urıldı, Allâhı birlemege (18) hidâyet buldı. Pes ol gönli giñin bil ki Allâhdan aña nûr feyz olup gönli münevver (19) olmışdur. Andan içi tevhîdile, taşu 'ibâdetile müzeyyen olmışdur. Kaçan ki bu âyet indi, Resûla (20) şordılar kim: «Yâ Rasûlallâh! Bu gönül giñmek nicedür?» Resûl 'a.m. buyurdı ki: «Kaçan bu gönle (21) nûr girse, ol gönül açılır, giñer.» didi. Eyitdiler: «Yâ Resûlallâh! Hiç anuñ 'alâmeti olur mı (22) kim anuñla biline?» Resûl 'a.m. buyurdı ki: «Anuñ 'alâmeti oldur kim anuñ gibi gönül bu dünyâdan ki (23) gurûr evidür, ürker, kaçar; âhîret ki beka evidür, andan yaña yönelür ve bilür ki ölüm vardur, (24) öliser, ol gelmezden ön anuñ yarağında olur, nûrlu gönüllerüñ 'alâmetidür.»

فَوَيْلٌ لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ اللَّهِ أَوْلَيْكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ

Ya'nî: «Helâklik vaqtı 'azâb [41a/01] şol kimselere olur kim anlaruñ gönli quruyup qatı olmışdur. Bu qatı gönüller 'alâmeti anuñ 'aksidür kim (02) âhîretten i'râz idüp dünyâya yönelmişdür, ölümün unudup dünyâ 'imâretin ider va'z ve (03) naşîhat eser itmez. Pes bunuñ gibi tayife âşikâre dâlelet içindedür. Hiç şalâha qâbil degüldür. (04) Bunuñ gibi gönülden Allâha şıgınuruz.» Ve dağı buyurdı ki:

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ. (05) كِتَابًا مُّتَشَابِهًا

Bu âyetüñ qaziyyesi bu idi ki Müsülmânlar, ol Yahüdîlerden ki imâna gelmişleridi, (06) anda dirleridi kim: 'Bize ol Tevratdan haber virüñ, evvelkilerüñ ve âhîrkilerüñ 'ilmi anda cem' olmışdur.' (07) Pes Haq Te'âlâ bu âyeti indürdi, ya'nî Haq Te'âlâ sizüñ üzeriñüze sözlerüñ görklüsin (08) indürdi ki Qur'ândur. Dükeli kitâblardan bu yigrekdür; zîrâ girü qalan kitâblardan bi'l-cümle menşûh (09) oldı, hükmî tutılmaz, bu kitâbdur ki ba'zısı ba'zısına beñzer, muhtelif degül ol ilerüki (10) kitâblarda dağı tevhîde yeltemekde ve bir nice hükmlerinde muvâfıkdur, üründü kitâbdur. Bunuñ (11)

içinde taḥkîr idecek nesne yokdur ve bir nice âyetlerinüñ daḥı te'vîli müşkil ki 'âlimlerüñ (12) gey râsihleri kaṭ' idemediler. Didiler kim: «Bu âyete îmân getürürüz kim ḥaḫdur; ammâ te'vîlin Allâhdan (13) artuḫ kimse bilmez.» Ve daḥı buyurdi:

مَتَانِي تَفْشَعِرُ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ

Ya'nî (14) bu kitâb bir kitâbdur kim bunuñ içinde fâtiḥa sûresi vardur, iki kez indürilmişdür ve daḥı (15) içinde ḥaberler ve ḫaşaşlar var ki tekrar beyân olunur ve daḥı ḫorḫulu âyetleri var ki anı (16) oḫıyıcıḫ Allâhdan ḫorḫan ḫullaruñ a'zâları ditreyüp bendküşleri şeşlür, yaḫın (17) olur ki helâk olur:

ثُمَّ تَلِيْنُ جُلُودُهُمْ وَقَلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ

Ya'nî bu ḫorḫulu (18) âyetlerinden şoñra raḫmet ve maḡfîret âyetlerin oḫısalar, ol raḫmete ümîd tutuban a'zâları ve (19) gönülleri girü sâkin olup şavḫıla zikre meşḡül olurlar:

ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي (20) بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضِلُّ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

Ya'nî: «Uşbu Ḳur'an-ı 'azîm Ḥaḫ Te'âlâdan (21) bir hidâyetdür ve tevfiḫdür. Kimi dilerise bunuñıla dîn-i islâma delâlet idüp hidâyet ḫılır, bunuñıla (22) sa'âdete irür; ammâ her kimseyi kim maḫzûl ve maṭrûd ḫıldı, ḫiç bir kimsenüñ elinden gelmez ki anı irşâd (23) idüp şalâḫa getüre. Zîrâ i'tiḫâd-ı bâṭıla şöyle serrişte olup durur ki andan ayrılmaḫ muḫâldur. Nite kim (24) bir boya siñmiş bizi aḫarsun diyü ne ḫadar yurlarısa aḫarmaḫ muḫâldur, eger deñizler şuyın 'ilâclarıla (25) üzerine dökerseñ daḥı gönli mührlenmiş ḫişi ancılayındur. Cemî' 'ulûmı anuñ ḫulaḫından gönline [41b/01] dökese olurısañ şalâḫa gelmek muḫâldur.» Ve daḥı buyurdi ki:

أَقْمَنَ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ (02) يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Ya'nî: «Şol kimse kim kıyâmet güninde oda girüp ol çatı 'azâbları yüziyile (03) def' ide; ya'nî yüzini ol 'azâba kalkân idüp aña qarşu tuta, anuñ hâlî şol kimse hâlî (04) gibidür ki cennet içinde yüzi nür olup Hâk liqâsına nazâr kıla. Murâd bundan budur kim azğun (05) kişi kim dâlâletile yüzini oda ulaşdura, ol hidâyet bulup yüzini nûra ulaşduranıla (06) berâber olmaz.»

وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ دُوفُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ

Ya'nî: «Yarın kıyâmet güninde (07) bunuñ gibi zâlimler ki kendülere zulum itdiler, hidâyeti koyup dâlâlete düşdiler, âhireti koyup dünyâya (08) meşğul oldılar, Allâh 'ibâdeti üzere şeytân 'ibâdetin ihtiyâr kıldılar, ellerin ayakların demürleyüp (09) oda atalar yüzleri üzerine. Dağı diyeler kim: «İy zâlimler, varuñ imdi ol 'azâbları ki kendüñüze (10) kazandıñuz, taduñuz. Ol Qur'ânı ve Resül naşihatların yalanlayup uymaduñuz ki.» Ve bundan (11) soñra resûlına tesellî idüp buyurdu ki:

كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ (12) حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ

Ya'nî: «Yâ Muhammed! Bular seni yalanlayup tekzîb itdüklerine melûl olup (13) tarlığanma ki ol itdükleri, anlara kalacak degül. Nite kim bulardan ilerüki kavm resüllerini yalanladılar (14) aña uymadılar. Bulara hiç şanmadukları yirden, bular gâfiliken 'azâb gönderüp helâk kılduk (15) ki eşerleri dağı kalmadı.»

فَأَذَاهُمُ اللَّهُ الْخَزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْعَذَابُ الْآخِرَةُ أَكْبَرُ (16) لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

Ya'nî: «Hâk Te'âlâ anlara dünyâ 'azâbın tatdurdı ol kabîh fi'llerinden ötüri; (17) ammâ ol sehl 'azâbdur, andan âhiret 'azâbı olur ve ölüp kırtılması yoğdur. Eger 'ağlıları (18) olup bilürlerise; lîkin bularuñ 'ağlı yoğdur kim fehm idüp anı añlayalar. Pes 'ağlı olan (19) bu va'delere nazâr idüp kendü nefesine inşâf idüp ol hâla vâkı' olmazdan ön (20) öğütlenmek gerek, ol kâfirler gibi Hâkka 'inâd idüp tâ ki kendüyi âhiretde helâk (21) kılmaya.» Ve dağı buyurdu ki:

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

(22) Ya'nî: «Be-dürüstî biz Ẕur'ân içinde beyân eyledük her meşelden, ola kim ögütleneler; ya'nî her nesneyi (23) emşâllarıyla göreler, şekâveti koyup sa'âdet kesb ideler.» Ve dağı buyurdu ki:

قُرْآنًا عَرَبِيًّا (24) غَيْرَ ذِي عَوْجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

Ya'nî: «Biz indürdük bu Ẕur'ânı 'Arab dilince bulara āsān (25) olmağıçun. Anuñ gibi Ẕur'āndur kim bunda ħilāf yok, bizüm kelām-ı qadīmümüzdür; maħlūk degül. [42a/01] Anuñıçun indürdük kim bular işidüp ma'nāsını fehm ideler. Ola ki gönüllerine qorqu düşüp (02) kendüleri ol şirkden, küfrden şaqlaya.» Bundan soñra bir dağı Haq Te'ālā darb-ı meşel qurup (03) buyurdu ki:

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ (04) هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا

Ya'nî Haq Te'ālā meşel idüp beyân ider ki: «Bir qul bir qaç kişinüñ ola, (05) her biri aña muħālefet hükm eyleye. Biri, bir iş işle diyü buyura; biri girü ol işi işleme (06) diyü buyura. Ol qul işlerse bundan qorqar; işlemezse ol birinden qorqar, ortada müteħayyir (07) qalmış, ne idecegin bilmez. Dāyim zaħmet içinde qalır ve bir qul dağı ħalişçe bir kişinüñ (08) qulı buyruğın tutar, fāriğ olur ortada nizā' yok. Bu ikisinüñ ħālî meşelde ħiç berāber (09) ola mı, olmaz. Şol kimse kim kāfirdür, ol cemî' şeyātinlerüñ qulıdır, her biri dürlü dürlü (10) fesāda yelter, gice gündüz ol fesād içinde raħatlıq görmez. 'Aqıbet helāk olur; ammā ol ki (11) mü'mindür, Tañrı qulıdır. Şeyātinlerüñ aña ħükmi geçmez yalñuzca Mevlāsı buyurduğın tutar, anuñıla (12) 'amel ider, dünyāda ve āħiretde selāmet olur. Pes bu ikisi qaçan berāber ola?» Ammā bir nice ehl-i taħkik (13) dimişler kim: «Bu meşel dünyāya ħariş olanlarla dünyādan yüz çevirüp zühd ve taqvā tutanlar (14) mişlidür. Şol kimse kim rağbet-i dünyāya gālibdür, anı dürlü dürlü arzular ve muħtelif muħtelif işler (15) Mevlāsı 'ibādetinden gönlini perākende kıılır. Qaçan gelüp 'ibādete meşğül olsa, bir sâ'at ol (16) endişelerden gönli fāriğ olmaz ki Mevlāsına lāyık iki rek'at namāz kııla; ammā ol kimse kim zāhid (17)

olup dünyānuñ cemī‘ şugullarından fāriğ olup el çekmişdür. Mevlāsı Һazretine gönül (18) fāriğluğıyla⁸⁹ ‘ibādet ider, ol kadar ki āhıretde ‘uķūbet oluna ve dağı ümīd tutuban ki fazlıyla (19) esirgeyüp aña raħmet kıla, cennetile dīdār rūzī kıla. Pes bu ikinüñ āhıretde menziletde berāber (20) ola mı, berāber degül; zīrā ol, dünyāda arzūları kılı oldu ve ol, Allāh kılı oldu. Pes nefsi (21) kılı hürmeti Tañrı kılınıñ hürmetiyile kaçan berāber ola?» Bu meşelden soñra Һaķ Te‘ālā buyurdı:

(22) الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

Ya‘nī: «Һamd ve şükr ol Allāha kim ihtiyār kılıp mü’mini (23) ve zāhidi kendü katında fażīlet ehlinden kılıp sa‘ādete ulaşdırdı, ol kimselerden (24) kılımadı ki rağbeti, hırşı dünyāya ğālib oldu. Mevlā ‘ibādetinden irāğ olup şekāvete ulaşdı; (25) ammā bularuñ çoğı bilmezler ol bir Rabba imān getirüp hālīş aña ‘ibādet kılmaķ hayrlıdır, [42b/01] perākende bātıl ma‘būdlara ‘ibādet kılmaķdan.» Bundan soñra buyurdı:

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ

(02) Bu āyet indüginüñ sebebi bu idi ki, Ƙureyşüñ kāfirleri mekrler idüp Resūla irişdürimediler, bu kez nāçar (03) olup didiler kim: «Ayruķ çāremüz kalmadı Muħammedüñ elinden kurtılmağa, andan artuķ kem göz tutup muntazır (04) olavuz, tā aña degin ki öle, kurtılavuz.» Pes Һaķ Te‘ālā buyurdı ki: «Bu kāfirler eyle mi şanurlar ki, sen (05) ölesin, bular dünyāda bāķī kılalar? Һaber vir bulara kim sen de ölürsin, bular dağı ölislerler.» Bir (06) niceler dimişler kim: «Һaķıķaten sen de ölürsin, anlar dağı ölür.» dimek olur; zīrā her kişi kim elbetde (07) ölisler, aña gümān yokdur. Ol nesne hemān vāķi‘ olmış gibidür andan ötüri ölü diyü haber virdi (08) ve dağı buyurdı ki:

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ

⁸⁹ Bu kelimeye burada kalın sıradan ek getirildiği için kelimenin ikinci ünlüsü kalın okunmuş olup aynı kelime dizinde, kelimenin metnin muhtelif yerlerinde geçen yazılışları gibi ince sıradan gösterilmiştir.

Ya'nî: «Öldüğünüzden sonra (09) kıyâmet kopar, girü dirilisersiz, Hâk Te'âlâ katında birbiriñüzile huşümet idisersiz; ya'nî mü'min (10) kâfirle ve mazlûm zâlimile, birbirinden haklu hakkın da'vâ idiserler.» Su'âl eger dirlerise kim Hâk Te'âlâ (11) bir âyette buyurdu ki:

لا تختصموالدى⁹⁰

Ya'nî: «Benüm katumda huşümet kılmañ kim fâ'idesi (12) yokdur; zîrâ bundan öñdin ben size korku âyetlerin gönderüp bu hâl olacağın bildürdüm idi.» (13) Pes bunda “Huşümet ideler.” didüğünüñ ma'nâsı nedür? Cevâb budur kim kıyâmet gününüñ turacağ (14) yirleri çokdur, huşümet olmaya; ba'zısında ola. Nite kim bir yirde:

فهم لا يتساءلون⁹¹

dir. (15) Ya'nî “Birbiriyle şorişmayalar.” Ve bir yirde eydür:

واقبل بعضهم على بعض يتساءلون⁹²

Ya'nî: (16) «Bunlar ba'zısı ba'zısına ikbâl idüp şorişalar diyü bu dağı ancılayın ba'zı mevkıfda korku (17) gâlib ola, şorişmağa mecâl qalmaya ve ba'zı yirde korku def' ola, birbirinden şorişalar. Qur'ânda (18) bunuñ gibi âyet çok gelür. Nite kim rivâyetdür Resûldan ki buyurdu: «Yârın kıyâmet güninde halk arasında (19) huşümet zâyil olmaya tâ aña degin ki cân huşümet kıla gövde ile. Cân gövdeye diye kim: “Ben bir yabana (20) atılmış ağaç gibi idüm, elümden hiç nesne gelmezidi. Bu işlere senüñ ucuñdan uğradum.” diye. Cân (21) gövdeye diye kim: “Ben bir yıl gibi idüm ki elümden hiç nesne gelmezidi, gücüm yitmezdi kim ben bir iş işleyem. Bu (22) vâk'alara senüñ ucuñdan uğradum.” Pes bu ikisiniñ hâlinı, kötrüm ile gözsüze temşil kılmışlar (23) kim

⁹⁰ “Allah «Huzurumda çekişmeyin!» buyurur.” Kaf Suresi (50/28), Suat Yıldırım, *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 537, İzmir, 2006.

⁹¹ “Bir tek kelime olsun cevap veremezler.” Kasas Suresi (28/66), Suat Yıldırım, *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 399, İzmir, 2006.

⁹² “Bazıları bazılarının yanına gelip şöyle sorup sohbet etmeye başladılar.” Tûr Suresi (52/25), Suat Yıldırım, *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 543 İzmir, 2006.

ikisi bir bağa girdiler, kötürüm her dürlü yimiş var idügin görür; lîkin yürüyemez ki vara ala; (24) ammā gözsüz yürüye bilür; lākin yimiş kıanda var, görmez. Pes bu gözsüz ol kötrümi (25) getürdi, bāğ içinde yürüdi. Kötrüm ol gördügi yimişlerden divşürdi ki ikisi bile [43a/01] yiyeler hem yidiler. Pes ‘uķūbete ikisi bile müsteħaķķ oldılar. Cān ol gözsüzdür, gövde ol kötrümdür (02) ol bāğ bu dünyādur. İkisi bile cem’ olmağıla bu günāhları kıazandılar anuñıçun her ‘uķūbete ikisi bile (03) müsteħaķķ oldılar. ‘Aķlı olan bundan çok naşıhat añlar.» Ve daħı buyurdi kim:

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ (04) عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ

Ya’nî: «Hîç bir kimse (05) yokdur andan zālimraķ kim Allāh üzerine yalān söyleye, diye ki ‘Anuñ şerîki veya ehli ve evlādı (06) vardur.’ diye; yāhūd aña bir girçek ħaber gelse Kıur’ān gibi, ol anı yalanlaya tekebbürlük idüp aña (07) baş indürmeye, kāfir <ola>. Bilmez mi kim kāfirlerüñ turacaķ yiri cehennemdür.» Ve daħı Ĥaķ Te’ālā buyurdi ki:

(08) وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

Ya’nî: «Şol kimse kim Kıur’ānıla geldi Ebü (09) Bekr Şiddîķi girçekledi, yāhūd küllî aşĥābı girçekledi yāhūd küllî mü’minler anı girçeklediler. Girçek (10) müttakîler bulardur kim şirkden, fevāĥişden kendüleri şaķladılar:

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ (11) جَزَاءَ الْمُحْسِنِينَ

Ya’nî: «Ol müttakîlere ħāşıldur ne ki arzü iderler uçmaķ içinde Mevlāları (12) kıoñşulığında ki Allāhı birleyüp aña ihlāşıla muṭî‘ olanlaruñ cezāsı budur.» Ve daħı buyurdi ki:

(13) لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ

(14) Ya'nî: «Bu muhsinler 'amellerini hâliş Allâh için kıldılar ve Allâha mu'tî' oldılar andan ötürü ki (15) Allâh Te'âlâ bulardan 'afv idüp mahv ide şol kabîh 'amellerini kim Allâhı birleyüp şoñra hevâ-yı (16) nefse uyup muhâlefet-i Hâk kıldılar ve dañı Hâk Te'âlâ bulara sürre cezâ kılmaya. Zîrâ bularda ha'tâ (17) ve zillet kalmadı. Şıdıklı çün istiğfâr idüp 'amellerin görklü kıldılar.» Ve dañı Hâk Te'âlâ (18) buyurdi:

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ

«Bu âyetüñ dañı indüğine (19) sebep bu idi kim, Mekke kâfirleri Resül ha'zretine didiler kim: “Yâ Muhammed! Sen dâyim tırmayup bu bizüm ma'bûdlarımıza (20) sögersin. Gey şağın ki bulardan saña bir belâ yâ bir ziyân irişmeye.” Hâk Te'âlâ bu âyeti gönderdi; (21) ammâ bir rivâyetde sebep bunu dimişler kim: «Bu kâfirlerüñ bir ulu putları var idi, aña 'Uzza (22) dirleridi. Resül Hâlid bin Velîdi gönderdi ki vara anı uvadaydı. Ol puta hizmet (23) <iden> qayyim aña didi ki: “Yâ Hâlid, gey ha'zer kıl ki bunuñ bir kuvveti var ki kimse buña qarşu tırmaz. Bunuñ (24) bir şerrine uğrarsın!” Hâlid ilerü yürüyüp balta ile ol putı şüretinde çaldı, burnını kesdi. (25) Hâk Te'âlâ bu âyeti indürdi. Ma'nâsı budur ki: «Yâ Muhammed! Allâh Te'âlâ kulınuñ cemî' işlerin yirine getürüp [43b/01] dükeli belâlardan şaklamağa yitmez mi ve kâdir degül mi kim bu kâfirler seni Allâhdan artuq kimse ile qorqudurlar mı, (02) kendüleri şaklamağa dañı kâdir degüller?»:

وَمَنْ يُضِلِّ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ (03) مِنْ مُضِلٍّ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ

Ya'nî: «Şol kimseye kim Hâk Te'âlâ tevfiq virüp hidâyet (04) üzere tutdı, hiç bir kimse anı azdurıcı degüldür. Sürenüñ evvelinde bu âyetüñ ma'nâsını zikr eyledük. (05) Zinhâr bunuñ gibi âyetler ki gelür, şeytân seni cebrile kendü i'tikâdına iltmesün ki diyesin “Kul ne işlerse (06) Hâk Te'âlâ işledür, eger şerr; eger hayr.” Bu ha'tâdur, bâtıldur, kuluñ fi'linde irâdet vardur dünyâda, (07) âhîretde kullar üzerine olınan 'iğâb, kendünüñ kesb itdüğü muqâbelesindedür, eger hayr; (08) eger şerr. Görmez misin bir kişi bir kimseyi söge yâ ursa, anı dögerler; öldürse yirine (09) öldürürler; uğrılık kılsa, elin keserler; süci içse yâ kendü 'avratına yâ biregü 'avratına (10) “Yâ zâyine!” diyü

sögse, ol ‘avrat didüginleyin olmasa, aña hadd ururlar, ayruķ tanıuķluđı dağı (11) kabül olunmaz. Pes bular küllî ol kişinüñ fi‘linden vâki‘ olduğıyıçundur. Eger eydürsüz⁹³ ki (12) buları Haķ Te‘ālā işledür, döner ‘ukūbet ider. Bu zulm-ı ıtlāk itmek hođ küfrdür:

ان الله (13) لا يظلم مثقال ذرّة⁹⁴

Ya‘nî: «Haķ Te‘ālā be-dürüstî kimseye zerre kadar zulm eylemez.» Ve dağı (14) bir âyette buyurdu ki:

وما ظلمهم الله ولكن كانوا انفسهم يظلمون⁹⁵

Ya‘nî: «Haķ (15) Te‘ālā bulara zulm eylemedi; likin bular kendü nefslerine zulm eylediler ve dağı bunuñ gibi âyetler kim kuluñ (16) kendü fi‘li ve kesbidür diyü beyān eyler, Qur‘ân-ı ‘azîm içi toptoludur, bu bâbda söz çoķ (17) söylersevüz kitāb tavîl olur. ‘Aķlı olana bu kadar tenbîh yiter ve dağı bilesün ki Haķ (18) Te‘ālā milkinde hükmin icrā kıılmaķda ‘acıız degül; gālibdür aña düşmen olanlara, intikām (19) idicidür, mü‘min olan gerek kim anuñ intikāmından qorķup muhālefette bulunmaya.» Ve dağı (20) Haķ Te‘ālā buyurdu:

وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولَنَّ اللَّهُ

(21) Ya‘nî: «Yā Muħammed! Bu kāfirler, zālimler dağı bilürler ki ol tapduķları yaratmaķda ‘acızlardur, (22) kudret bizümdür; likin ‘inādlarından bize muṭî‘ olmazlar. Eger bulara şorsañ kim (23) “Uşbu yirleri, gökleri kim yaratdı?” dirlerdi ki: “Allāh yaratdı.” Buña inkār itmezler; zîrā bilürler (24) ol tapduķları bu nesnede ‘acızlardur:

⁹³ Metnin orijinalinde -süz سوز şeklinde yazılmış olan bu çokluk ikinci şahıs ekini, transkripsiyonda metnin aslına uygun olarak gösterdik.

⁹⁴ “Şu kesindir ki Allah kullarına zerre kadar bile zulmetmez.” Nisa Suresi (4/40), Suat Yıldırım, *Kur‘ân-ı Hakîm’in Açıklamalı Meali*, s. 84, İzmir, 2006.

⁹⁵ “Fakat nankörlük etmekle onlar bize değil, kendilerine yazık ediyorlardı.” Bakara Suresi (2/57), Suat Yıldırım, *Kur‘ân-ı Hakîm’in Açıklamalı Meali*, s. 10, İzmir, 2006.

قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ (25) أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي
بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ

[44a/01] Ya'nî: «Yâ Muḥammed! Eyit bu kāfirlere kim: “Ḥaber virüñ baña şol nesne kim siz Allāhı koyup aña taparsız, anı ma'būd (02) tutarsız, eger Ḥaḳ Te'ālā dilese kim benüm bedenüme bir belā bir şayrılıḳ irişdüre yāḥūd dünyāda (03) ma'ışetümi tarlıgıla kıla, ol putlaruñ güci yiter mi kim anı benden def' eyleye, hiç bu putlaruñ elinden (04) gele mi, anı benden men' idüp itdürmeye?”»

قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ

Ya'nî: (05) «Eyit yâ Muḥammed, “Ḥaḳ Te'ālā baña kāfidür, yiter ki cemî' şerrlerden beni şaklayup dükeli ḥayrları baña (06) irişdüre. Ben aña i'tiḳād kıluḫ işümi aña işmarladum ki cemî' i'tiḳād idüp inanıcılaruñ inanacağı (07) oldur. Ben aña inandum sizden ve putuñuzdan baña ḥaşyet yok.” Bu āyetden daḫı 'aḳlı olan añlar ki kişi (08) Allāhdan artuḳ kimseden ḳorḳmaya ve andan artuḳdan ummaya, işin aña inanup i'timādın (09) aña kıla, kendü ihlāş, tā'at yolına gire.» Ve daḫı buyurdu ki:

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ (10) إِنِّي عَامِلٌ فَمَا تَتْلُونَ مِنْ آيَاتِهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ
عَذَابٌ مُّؤِيمٌ

(11) Ya'nî: «Yâ Muḥammed! Eyit ḳavmuña kim saña eydürler: “Eger sen bu putlarımıza sögmekden süküt itmeyesi (12) olurısañ, biz seni helāk itmege sa'y iderüz.” Digil ki: “Yâ ḳavm, varuñ her biriñüz kendü mertebenüzçe (13) menzilleriñüze, gücüñüz yitdügi ḳadar dürişüñüz benüm helāklügümde. Ben daḫı ideyin sizüñ (14) helāklügüñüze. Tiz ola ki bilesiz Ḥaḳ Te'ālānuñ 'azābı kimi ḥorlıgıla dünyāda helāk ider ve daḫı (15) bilesiz, ol āḫiretde ol āḫiri bulunmaz muḥkem 'azāb kime vācib olur ve Ḥaḳ Te'ālānuñ nuşreti ve (16) 'ināyeti dünyāda, āḫiretde kime irişür, ḳurtarur.” Ve bundan soñra buyurdu ki:

إِنَّا أَنْزَلْنَا (17) عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنْ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّٰ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا (18) وَمَا
أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ

Ya'nî: «Yâ Muḥammed! Biz senüñ üzeriñe Cebrâ'il indürdük Qur'ânıla, (19) ḥaḫdan yaña da'vet kılasın, kelime-i bâtıldan kelime-i tevḥîde kıgırasın ki Ḥaḫ Te'âlâ oldur. Her kimse (20) ki bizi birleyüp Qur'ânı girçekledi, anuñıla 'amel idüp saña inandı, bilsün ki menfa'atı kendü (21) nefsinedür kim sa'âdet ḳapusın kendüye açdı ve şekâvet ḳapusın yapdı ve her kim bizi birlemekden (22) yüz döndüre, Qur'âna imân getürmedi ve seni yalanladı, ḥaḫîḳat bilsün ki ol 'uḳûbeti (23) kendü nefsi üzerine vâcib kıldı. Yâ Muḥammed! Biz seni bularuñ üzerine elbetde musallaḫ (24) ve şaḳlayıcı kılmaduḳ ki, diler dilemez imâna getüresin. Senden hemân vâcib olan bulara bizüm (25) ḥaberimüzi yitişdürmekdür.» Ancaḫ bu âyet daḫı peygambara kāfirlere ḳılıç urmaḫ ḥükmi olmazdan öñidi; [44b/01] ammâ soñra 'azâba buyurmaḫ âyetleri geldi, bu ḥükmler ḳaldı, Resül tınmaya, hemân da'vet ide ḳoya, (02) dönen döne dönmeyen dönmeye. Bil ki da'vet kılurıdı, dönen ḳurtıldı, dönmeyenleri ḳılıç altında (03) helâk ideridi Allâh yardımıyla.» Ve daḫı buyurdı ki:

اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي (04) لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ
وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى

(05) Kelbî eydür: «Bu âdem oḫlanlarıñuñ Ḥaḫ Te'âlâ cânların ḳabz ider ölümleri vaḳtında ve ölmeyenlerüñ (06) daḫı rûḫını ḳabz ider, uyḳuları vaḳtında. Ol kimse kim ol uyḳu içinde ölümi taḳdîr (07) olunup va'desi tamâm olunmuşdur, anuñ rûḫını tıtarlar, girü bedenine göndermez, ol uyḳuda (08) ölür, girü tırmaz; ammâ ol kimse kim daḫı 'ömri müddeti tamâm olmamışdur, anuñ rûḫını girü (09) ḳoyu virür, gelüp bedenine irişecek girü uyanur, tırup ne iş üzere ise girü aña (10) meşḡul olur. Tâ ol taḳdîr olınan 'ömri âḫirine irişince:

إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ (11) لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

Ya'nî: «Bu uyku içinde, dükeli kullarımız kimin dirgürüp âhîr (12) 'ömrine dek te'hîr kılduğumuz, bizüm vahdâniyyetümüze delîl, nişân vardır şol vechle kim anlaruñ ma'būd (13) diyü tapduklarınıñ hîç birisi bir nesneye kâdir degül, bunı işleyeler; yâhūd bundan bu işi men' (14) ideler. Ammâ bu 'alâmeti añlamaq, bilmek şol kavım içündür kim anlaruñ 'aqlı olup bu ma'nâda fikr (15) eyleyeler.» Ve dağı buyurdı ki:

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلُ أُولُو كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ (16) شَيْئاً وَلَا يَعْلَمُونَ

Ya'nî: «Yâ Muhammed! Bu kâfirler Allâhdan artuq putlara taparlar kim anlar, bulara (17) şefî' olalar, buları kırtaralar. Eyit yâ Muhammed, size şefî' mi olur şol kimseler kim kendülerden (18) bir nesne def' itmekde mâlik degüller? Bular anlara tapduğun dağı añlamazlar; zîrâ cemâd olanuñ ne (19) idrâkı var añlaya bile? Bu mel'un kâfirler andan dağı idrâkları yoqdur ki tapdukları bir cansuz (20) hacerdür yâ şecerdür. Kendü elleriyile düzince başlarına biñ çeküc veyâ keser ururlar, dönüp girü (21) anları şefî' tutunup aña taparlar. Anlardan dağı şasîsdür ki anı idrâk idemezler.» Ve dağı buyurdı ki:

(22) قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعاً لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

Ya'nî: «Eyit (23) yâ Muhammed, cemî' işlerde emr Allâhuñdur, dağı şefâ'atda emr Allâhuñdur. Anuñ emrinsüz hîç bir kimesne (24) şefâ'at kılmaz.» Nite kim bir yirde dağı buyurdı:

من ذالذی یشفع عنده الاً بإذنه⁹⁶

Ya'nî: (25) «Hîç bir kimse yoqdur kim anuñ kıtında şefâ'at kıla; illâ anuñ destürıyıla. Bunı dağı ol kâfirleruñ [45a/01] zu'mların bâtıl kılmagıçun didi ki, anlar putlarına dirler kim "Bizüm şefâ'atçumuzdur." Ve dağı buyurdı:

⁹⁶ "İzni olmadan Allah'ın huzurunda şefaata etmek kimin haddine?" Bakara Suresi (2/255), Suat Yıldırım, *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali*, s. 43 İzmir, 2006.

(02) وَإِذَا دُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذَا دُكِرَ الَّذِينَ مِنْ (03) دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْسِرُونَ

Ya'nî: «Kaçan ol Allâh vâhid añlasa, bu kâfirlere diseler kim: (04) “Diñ, siz dağı eyidüñ lâ ilâhe illallâh”. Ol âhirete îmâni olmayanlaruñ göñli bu kelime-i tevħidden (05) ürker, kaçar ve ğuşsa buludı dört yanların kaplar ammâ kaçan Allâhdan ayruğı añlasa ya'nî kendü (06) putları añlasa, göresin buları kim şâd olup sevinürler anlar añladuđına.» Bunuñ kažiyyesi (07) bu idi kim Resül ‘a.m. anuñ katında yakınlığın ve kerâmetin bilüp melâlet deñizine ğarķ oldılar, (08) şanayduñ kim cânları ğulķuma geldi. Çün kim bu âyet irişdi:

افرايتم اللات والعزى (09) ومنات الثالثت الاخرى⁹⁷

Bular ğâyet sevindiler, şanasın kim ölileri dirildiler ve Menât (10) ve Lât ve ‘Uzzâ. Bular ulu putlarınıñ adlarıdır, bularuñ kažiyyesini ve'n-necm sûresinde (11) inşâ'allâhur'rahman beyân kılavuz.» Ve dağı Haķ Te'âlâ Resûlına bu âyeti telķin idüp buyurdı:

(12) قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ (13) فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

Ya'nî: «Eyit yâ Muħammed, ol Allâhdur yirleri, gökleri yaradıcı (14) ve gizlüyi âşikâre bilici ve kıllaruñ göñline düşmişi ve düşeceği bilici ve işlerüñ olmuşını (15) ve olacağını bilici, yarın kıllarınıñ arasında ğüküm idüp şol dîn üzere ki ihtilâf (16) kıldılar Haķ kañıđdır, bulara zâhir ola.» Ve dağı buyurdı ki:

وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي (17) الْأَرْضِ جَمِيعاً وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَاقْتَدَرُوا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
وَبَدَأَ لَهُمْ (18) مَنْ اللَّهُ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ

⁹⁷ “Şimdi baksanıza şu Lât'a, Uzza'ya! Ve bir de şu geride olan üçüncüleri Menat'a!” Necm Suresi (53/19-20), Suat Yıldırım, *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Mealî*, s. 546, İzmir, 2006.

Ya'nî: «Cemî' yir yüzünñ hazîneleri ve emlâkı şol kimselerün (19) olsa kim zâlim olup kâfir oldılar ve ol deñlü bilesinde olsa, küllîsini kendü nefsinî ol kıyâmet (20) 'azâbından kırtarmağıçun fidye virelerdi, tek kabûl olınaydı; ammâ kabûl olacaq degül ve (21) dağı zâhir ola bu kâfirlere Haq Te'âlâdan, şol vaqt kim sinleden kopalı şol dünyâda ummaduqları (22) nesne; ya'nî dünyâda hayr 'ameller işleridi ve umarlardı ki âhîretde anlar şevâb bula, bulara ol (23) umduqları hâşıl olmaya. Zîrâ şirkile 'amelün fâ'idesi olmaz, zâyi' olmağdan artuq.»

وَبَدَأَ لَهُمْ (24) سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

Ya'nî: «Zâhir ola bulara ol (25) işledükleri yaramaz 'amellerün 'uqûbetleri ve dağı vâki' ola bulara ol mü'minleri ve Resûlî [45b/01] ve Qur'ânî, âhîret 'azâbların işidüp istihzâya aldıklarınun 'uqûbetleri ki aña tağlar taqat getürmeye.»

(02) فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا حَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيئُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلْ هِيَ (03) فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

Ya'nî: «Kaçan ol Ebü Cehl kâfire bir belâ (04) veyâ bir zağmet irişse ve dağı gayrına, bize du'âlardan tazarru' birle ihlâş ider ki hiç anda riyâ yok. (05) Kaçan biz fazl idüp ol belâyı, zağmeti giderüp anuñ yirine şıhhat ve 'âfiyet ve râhat in'âm kılsavuz (06) bu kez dir ki: "Haq Te'âlâ bunu baña andan ötürü virdi ki ben buña lâyıq idüm ve hem bunuñ benüm katumda (07) devâsı var idi, ol nesne bu devâ ile baña hâşıl oldı." Haq Te'âlâ eydür: «Bil ki aña vâki' olan (08) belâ ya 'ağâ, bizden aña ibtilâdur ki kul anuñıla ibtilâ olunur. Tâ görevüz, şükrü kullardan midür; yoksa (09) ni'metümüzde münkir olan kâfirlerden midür? Lâkin bularuñ çoğı anı fehm idüp idrâk idemezler. Kaçan bir (10) belâ ve bir zağmet taqdir itsevüz anuñıla tekebbürlük idüp bizi unudur. Dimez ki baña bu ni'met andan (11) irişdi, baña vâcibdür ki aña şükr idüp ol mâlde vâcib olan haqları ki zekâtdur, şadaqadur (12) ve anuñ rızâsı olduğı yirlere şarf itmekdür tâ ki ol ni'met dünyâda ziyâde olup âhîrete zağire ola, (13) anuñıla ebedî sa'âdet hâşıl ide; ammâ hevâ-yı nefse harc idüp dünyâ 'imâretlerine meşğül olur ki (14)

şoñı fenā ħarābdur. İki cihānda ol sebebile maħrum olur.» Ve daħı Ĥaħ Te‘ālā buyurdı ki:

(15) قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أُعْتِيَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

Ya‘nī: «Bu sözleri (16) yalnuz bu Mekke kâfirleri dimediler; bil ki bulardan öndinkiler daħı didiler, Ķārūn ve Şeddād gibi. ‘Āķıbet (17) anları helāk eyledük ki hiç ol cem‘ idüp dirdükleri māl bizüm ‘azābumuza karşı ħurup (18) def‘ itmekte fā‘ide kılmadı.»

فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ (19) سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ
بِمُعْجِزِينَ

Ya‘nī: «Anlara ol işledükleri yaramaz ef‘āllaruñ (20) ‘uķūbetleri ve belāları irişdi ve bu Mekke kâfirlerinden daħı şol kimseler kim bize ve bizüm kitābumuza (21) inkār kılmagıla kendü nefslerine zulum eylediler. Tiz ola ki anlara irişdüginleyin ol fi‘llerinüñ ‘uķūbeti, (22) bulara daħı irişe. Zırā Ĥaħ Te‘ālā dilese kim bulara ‘azāb kıla, bularuñ ellerinden gelmez ki anı (23) kendülerden def‘ ideler.» Ve daħı buyurdı ki:

أُولَئِكَ يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ (24) وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

Ya‘nī: «Bilmezler mi kim bu kâfirler be-dürüstī Ĥaħ (25) Te‘ālādur ki bu rızkı kime dilerise bol kıılır ve kime dilerise kıt kıılır. Ğanī kıılān daħı, [46a/01] ol faķır kıılan daħı ol. ‘Aķlı olanlar añlar ki bu rızkı kimine az kııldıgumuzda bizüm vaħdāniyyetümüze (02) delil vardur. Şol kavm kim Allāhuñ birligine imānı vardur, zırā eger bir Tañrı daħı varımışsa (03) ortada muħālefet olayıdı, biri bāy kııldıgım, biri derviş kıılayıdı ve biri derviş (04) kııldıgım, biri bāy kıılayıdı. Pes bu kânün muħkemdür, tebdil, tağyir olmaz. Delālet kıılır kim ol (05) ħākim-i muṭlaķdur, birdür, anuñ mişli yoķdur.» Ve daħı buyurdı ki:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ (06) أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا
إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

(07) Ya'nî: «Yâ Muhammed! Eyit şol kullaruma kim günâh işlemekte haddan geçdiler, nefslerine katı zulm itdiler, Allâhuñ (08) rahmetinden ümîd kesüp dimesünler kim: “Biz bu deñlü günâhlar işledük, bunuñla bize mağfiret mi olisar?” (09) Bil ki Hâk Te‘âlâ cemî‘ ulu günâhları ve giçi günâhları dañı yarlıgar. Kaçan ki tevbe idüp ihlâşıla (10) aña dönseñüz ki ol, tevbe idenlere ğafürdur, yarlıgar. Raħîmdür, tevbeden soñra dañı kulların (11) esirger.» Rivâyetdür Kâtâdeden, eydür ki: «Bir kavma şirk içinde iken ulu günâhlar hâşıl olmışıdı. (12) qorqarlardı ki eger îmâna gelsevüz, bu günâhlarımız ‘afv olınmaya. Pes Allâh Te‘âlâ, bu âyetile ol kavmı (13) îmâna da‘vet kıldı ki îmâna geleler, ümîd kesmeyeler.» Bir niçeler dimişler ki: «Bu âyet Hâmzayı öldüren (14) Vaşşî hakkında geldi ki diledi ki îmâna geleyidi; ammâ âdem depelemişidi ve zinâ kılmışıdı (15) qorqardı ki mağfûr olmaya, Hâk Te‘âlâ bu âyeti indürdi. Bu âyeti işidüp îmâna geldi.» Pes (16) gerek kim her kişinüñ ne kadar günâhı çok olursa, dimeye kim: «Baña rahmet olmaz, niçe tevbe ideyin?» (17) Gerek kim tevbe kıla, ümîdin kesmeye dañı ulu günâhdur, andan dañı tevbe itmek gerek ve dañı buyurdı ki:

(18) وَأَنبِئُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلَمُوا لَهُ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ

Ya'nî: (19) «Günâhlarıñuzdan rücû‘ idüp ol Rabbuñuz tâ‘atına iqbâl idüp anuñ birligine ikrâr idüñ, (20) hükmine muñî‘, münkâd oluñ, şundan öñdin ki size ‘azâb gele, hiç bir kimse size nuşret idüp (21) ol ‘azâbdan men‘ itmeye.» Ammâ muhaqqikler bu âyet ma‘nâsında dimişler ki: «Rücû‘ idüñ Allâhdan yaña (22) ve taqşırılığunuzdan ‘özrler dilemegile ve ‘amelleriñüz Allâh için ihlâş kıлмаğıla ve işleriñüzi (23) aña ışmarlamak birle. Kaçan böyle kılsañuz, ol vaqt inanup kılmış olursız ve ‘azâbdan kırtılmış (24) olursız.» Ve dañı buyurdı ki:

وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَعْتَةً وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ

Ya'nî: «Siz mütâba'at kılup mu'tî', münkâd oluñ [46b/01] şol görklü hükmlere ki Qur'an içinde size gönderildi, ol Rabbuñuzdan ki sizi var kılup elvân (02) ni'metlerle bisler. Şol ki size helâl kılındı, aña sa'y idüñ; ol ki harâm kılındı, andan yığlınuñ. Andan (03) öñdin añsuzda size 'azâb gele, sizüñ haberüñüz olmaya.» Ve dağı buyurdu ki:

أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ (04) يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّآخِرِينَ

Ya'nî: «Siz mu'tî' (05) oluñ ol Rabbuñuzdan indürilen kitâb hükmine, qorquñ Allâhdan şundan öñdin, nefis ummaduğı (06) 'azâblara uğraya dağı peşimân yiyüp diye ki: “Vây benüm hasretlerüme ki Allâh Te'âlâ tã'atların (07) terk idüp zâyi' kıldum, anuñ zikrini koyup tã'atlarında taqşırılık kıldum.” Ve dağı buyurdu ki:

(08) أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

Ya'nî: «Siz Allâha mu'tî' olup Qur'anıla (09) 'amel idüñ, şundan öñdin bu kığırıcılara inkâr idüp diyesiz: “Eger Haq Te'âlâ bize haqdan (10) bātılı beyân kılsaydı, biz dağı imâna gelürüdük, mü'minler olurıduq.” Heyhāt iy miskîn, (11) şanmağıl kim bu inkârıla kırtılasın. Bunca hüccetler, deliller turğurısar senüñ üzerüñe, mecmû' nesne (12) saña haber virildi. Hîç esbâb-ı necâtdan ve esbâb-ı helâkdan saña beyân kıılınmadı mı kıldı mı; ammâ (13) hevâ-yı nefse uyup aña mütâba'at kılmaduñ. Hîç bir 'özr idecek mecâl kıalmaya, diler dilemez mu'tî' (14) olup işüñe hasretler yiyesin.» Nite kim Haq Te'âlâ buyurdu:

أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ (15) لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

Ya'nî: «Dönüñ Allâha şundan öñdin (16) ki nefsüñüz ol 'azâbları göricek diye ki: “İy keşke destür virileyidi, bu kez dönüp (17) dünyâya varaydum, bu inkârları, bu şirki terk idüp Allâha ve Resûla mu'tî' olaydum. Ben Allâhı (18) birleyüp mü'minlerden, muhsinlerden olaydum.” Bu hasretüñ anda hîç bir fã'idesi olacağ (19) degüldür.» Ol vaqt saña diyiserler ki:

بَلَىٰ قَدْ جَاءَكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ (20) مِنَ الْكَافِرِينَ

Ya'nî: «Hâkîkaten saña geldi bizüm kitâbumuz ki cemî' esbâb-ı necât ve cemî' (21) esbâb-ı helâk içinde beyân olmışdur. Lîkin sen anı 'inâd idüp yalanladuñ baş götürüp (22) tekebbürlük kılduñ, haqqıla bâtıl arasında taḥayyürde qalup fikr idemedüñ, şeytân üzeriñe (23) gâlib olup seni Allâh birliğine inkâr kıldurdu, kâfirlerden olduñ. Pes lâyıq oldu saña (24) kim 'azâb-ı elimde muḥalled qalasın.» Ve daḥı buyurdu ki:

وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا (25) عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ

Ya'nî: «Qıyâmet [47a/01] güninde göresin şol kimselerüñ yüzini kim Allâh üzerine yalan da'vâ kıldılar, didiler kim: "Anuñ şerîki var." (02) yüzleri qara olısar. Pes lâyıq degüldür bunuñ gibi tekebbürler ki maqâmları cennet ola.» Ve daḥı muḥaqqîkler (03) dimişler kim: «'Azâb yöninden bu ḥalkuñ qatısı qıyâmet güninde ola kim Allâh Te'âlâ haqqında bir nesne (04) da'vâ kıla kim ol Allâha lâyıq olmaya, bular daḥı küllî ol Allâh üzerine yalan da'vâ kılanlardan (05) olur, eger bu ḥâlından tevbe kılmadın dilerse kim qurtılmışlardan ola.» Nite kim Hâq Te'âlâ buyurdu:

(06) وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

Ya'nî: «Hâq Te'âlâ (07) necât virüp şol kimseleri qurtarur ki anlar, kendüleri şâlih 'ameller işleyüp şirkden, ma'siyetden (08) şaқındılar. Şol sebeblere yapışdılar kim anuñıla fevz, şalâḥ ḥâşıl olur. Pes anlara hiç 'azâb irişmez (09) ve ḥüzn, guşşa daḥı anlara âḥiretde yol bulmaz, sürür içinde ebedî sa'âdet ḥâşıl kılılar.» (10) Ve daḥı buyurdu ki:

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ

Ya'nî Hâq Te'âlâ (11) diledi ki ol putlar ḥaқâretin bildüre ol aña ma'bûd diyü taпанlara; zîrâ didi ki: «Hâq dükeli nesnenüñ (12) yaradıcısıdur. Pes ol putlar daḥı ol yaradılmışdan birisidür.» Şol kim kendü nefsinde 'âcız ola (13) ol ma'bûdluğa nite

lāyık ola ve dağı her ‘ibādeti kavmuñ ‘izzeti ve kerāmeti ol tapduğı (14) ‘izzetine, kerāmetine göre olur. Çün ol ma‘būd tutındukları kendü gibi ĥor, ĥaķır ola, kendüyi (15) bu miñnetden kırtarmağa çāresi olmaya, aña tapanların ne ‘izzeti, kerāmeti ola? Bil ki ol ma‘būdlarından (16) anlar dağı ĥor ve ĥaķır olalar ve dağı bilgil kim Ĥaķ Te‘ālā cemī‘ maĥlūkuñ rızıklarına kefiledür (17) ve işlerin başarmağa kādirdür. Her kimse kim aña i‘timād kılup işin aña inana, cemī‘ ĥayr kapuları (18) açıla, işi şalāĥa gele, dünyā āĥiret maķşūdları hep müyesser ola; ĥiç müşkil iş kılmaya.» (19) Bundan soñra kendüñün kıdretin beyān idüp buyurdı:

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ (20) وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

Ya‘nī yir, gök ĥazīneleri anuñdur (21) ve kilidi, delilleri anuñ kıdreti yedindedür. Ol gökler ĥazīnesinden birisi yağmur ĥazīnesidür (22) ki kılları üzere saçar ve yir ĥazīnelerinden birisi otlar ve yimişler ĥazīnesidür ki ol yağmurlar (23) bitürmek sebebiyle olmışiken, kıru yirden ağaçlar, envā‘ yimişleriyle otlar bitürür, kıllarına ve ĥayvāncuklarına (24) rızık ider. Şol kimseler kim bu kıdretleri göre tururken Ĥaķ Te‘ālānuñ āyetlerine kāfir olsa kim ol (25) Kıur‘āndur dağı Muĥammed Muştafādur, ĥaķıķaten anlar ziyānkārlardur, şevābı kıoyup ki ‘iķāb iĥtiyār itdiler. [47b/01] Allāĥa ve Resūla uymağı kıodılar; şeytāna ve hevā-yı nefse uymağı iĥtiyār itdiler. Cenneti ve ĥürileri ve (02) tāc ve hulleleri ve taĥtları, sarāyları tamuya ve zaķķūma ve kıaynar şulara ve yılanlara ve zebānilere ve (03) oddan tınlara ve tāclara ve kıatrāndan tınlara ve göñleklere değişdürdiler, bundan ulu ne ziyān (04) ola? Ve dağı buyurdı ki:

قُلْ أَفَعَيَّرَ اللَّهُ تَأْمُرُوْنِي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ

Ya‘nī bu āyete sebep bu idi kim (05) kāfirler Resūla ĥazretine dirleridi kim: «Yā Muĥammed! Atañ, dedeñ milletin terk idüp azduñ. Sen dağı başka bir (06) dīn tođurduñ ki ĥiç kimse bu resmi bu kıā‘ideleri ki sen işlersin, gördükleri yok. Gel bu kavmuña, (07) kıabileñe muĥālefet kıılma, girü bizüm dīnümüze mütāba‘at kııl. Dükelümüz seni ulu idinelüm, mālumuz senüñ (08) yoluña ĥarc idelüm.» Pes Ĥaķ Te‘ālā Resūla bu āyeti gönderdi, didi ki: «Yā Muĥammed! Eyit bulara kim ya‘nī baña (09) eyle mi buyurursız ki Allāĥı kıoyam, andan artuğa tapan? İy biçāre, gözsüz cāhiller, eger sizüñ dağı

‘akluñuz (10) varımıŝsa zerre qadar tevfiķ yārī kılsa, gice ve gündüz yüzüñüzi ol ma‘būdum qapusında (11) yire urup hizmetde olayduñuz kim anuñ qapusu, fazl ve kerem qapusıdır, nice suçlularuñ (12) suçu anda ‘afv olunup ebedī devlete iriŝürdi.» Ve dağı buyurdu ki:

وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ (13) وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لِيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

Ya‘nī: «Yā Muḥammed! (14) Saña dağı ve senden dağı ilerü geçen peygamberlara dağı eyle vahy olup buyurıldı ki Allāhı birleyeler, (15) aña şirk getürmeyeler. Yā Muḥammed, eger sen ol kāfirlere uyup Allāha şirk getürecek olurısañ (16) ‘izzüm ḥaqqıyıçun cemī‘ ‘amellerüñ yoyulup bātıl ola dağı ḥaķıķaten sen benüm qatında ḥürmetlü (17) ve mükerrem dağı olduñısa, dünyāda ve āḥiretde ziyānkārlardan olasın. Ḥuŝuŝan kim senden ayruķ (18) bir kişi baña şirk getüre, anuñ ḥālī nite ola?» Bilgil iy qarındaŝ, Ḥaķ Te‘ālā bilürdi ki Resül aña (19) şirk getürecek degüldür; līkin bu ḥiṭāb Resüline kılduğı, anuñ ümmetine tenbīh idüp bildürmekdi. (20) Her kimse imāna geldükden ŝoñra girü Allāha şirk getürse, cemī‘ ‘amelleri yoyulup hebā‘en menşür (21) oldu, ne qadar Allāh qatında ḥürmeti dağı varısa. Görmez misün kim bir kişi dünyā begi olsa, qatında (22) ne qadar muqarreb olsa, döne, gelüp anuñ qatında suç işlese, ol ne qadar muqarrebise yā öldürür yā (23) ›yā‹ manŝıbdan ‘azl ider, qapusından qovar, ḥor ve ḥaķīr olur. Allāha suçlu olmağı dağı bundan (24) kıyās kılgıl. Ol cemī‘ pādiŝāhlaruñ pādiŝāhıdır.» Ve dağı buyurdu ki:

بَلِ اللَّهُ فَاعْبُدْ وَكُنْ (25) مِنَ الشَّاكِرِينَ

Ya‘nī: «Yā Muḥammed! Ol kafirlerüñ iğvāsına uyuma, Allāhı birleyüp aña muṭī‘ ol, anuñ [48a/01] ‘ibādetinde muḥkem ṭur, ol saña virilen peygamberlik ve Resüllük ni‘metine şükr idüp şükrlü qullardan (02) ol.» Bu ḥiṭāb dağı egerçi Resüladur, cemī‘ mü‘minlere bundan girü tenbīh iŝāret var; zīrā (03) Resül ‘a.m. dāyım ŝākirlerden idi, bundan murād bu ümmetdür kim bular Ḥaķ Te‘ālāya şükr ideler (04) şol ni‘metlere kim bulara in‘ām kıldı ve kendüñüñ birligin bildürmek ile bulara ikrām ve tevfiķ (05) ve hidāyet virüp dīn-i İslāmı bulara ‘aṭā kıldı ve dağı buyurdu kim:

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ (06) حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعاً قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ

(07) Bu āyet sebebi daḥı bu idi kim Yahūdiler Ḥaḫ Te‘ālā ḥaḫḫında sözler dirlerdi kim şānına lāyık degül (08) idi, Ḥaḫ Te‘ālā bu āyeti gönderüp buyurdi ki ya‘nī: «Bu Yahūdiler vaşf idemediler ol Allāh (09) Te‘ālāyı, nite kim aña lāyıḫdur zīrā ol bir pādişāhdur kim anuñ mişli yoḫdur, cemī‘ yirler anuñ salṭanatı (10) üzere daḥı salṭanat yoḫdur ve gökler daḥı kıyāmet güninde ḫudreti ḫabzıyla dūrilüp (11) götürüliser, mecmū‘ fenāya varup eşeri ḫalmayısar.» Bundan soñra Ḥaḫ Te‘ālā ol kāfirler sözlerinden (12) kendüyi tenzīh idüp buyurdi ki:

سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ

Ya‘nī Ḥaḫ Te‘ālā (13) arıdur, yücedür ol sözlerden ki kāfirler aña şirk getirüp yalan söylerler. Pes bu āyetde mü‘minlere (14) tenbīh işāretidür kim ol kāfirler gibi bular daḥı Ḥaḫ Te‘ālā ḥaḫḫında kelām itmeyeler. Bil ki Allāhı (15) ta‘zīm ideler şöyle ki gerekdür ve anuñ şānına lāyık sözlerle medḫ ve senā ideler, tā ki anuñ ḫatında (16) ḫurbet bulup sa‘ādete irişeler ve daḥı kıyāmet aḫvālından ḫaber virdi kim işidenler anuñıla (17) ögütlenüp anuñ yaraḫında olalar, kāfirler ise küfri terk idüp imāna geeler, mü‘minler ise (18) ḫafletlerin terk idüp ziyāde ‘amellere meşḫül olalar, ol gün için istiḫfār ideler. (19) Nite kim buyurdi:

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ

(20) Ya‘nī ḫaçan şur urıla, cemī‘ yirde, gökde kim varısa hep helāk ola; illā şol kimseler ḫala kim (21) Ḥaḫ Te‘ālā anlaruñ ḫalduḫın diler. Rivāyet iderler Resūldan ‘a.m. şūri şordılar kim: «Yā Resūl- (22) allāh, şūr ne nesnedür?» Resūl ‘a.m. ḫaber virdi ki: «Boynuz gibidür kim anuñ āvāzı ḫıḫan yirüñ (23) degirmiligi yirile gök arasındadır. Bir kez urıla, cemī‘ ḫalāyık ḫorḫuya düşüp müteḫayyir ḫalalar, (24) andan bir kez daḥı ḫalına, yir gök ehli hep helāk ola. ḫaçan üçinci urılmak vaḫtı ola, (25) cemī‘ ervāḫlar ol şūr içine cem‘ olına, andan bir daḥı urıla, ol cānlar küllīsi şol ḫovandan [48b/01] aru ḫıkar gibi ḫıkup gövdelü gövdesine ṫaḫıla. Pes Ḥaḫ Te‘ālā yirile göklere şā‘ıḫa didügi (02) budur kim cem‘ olalar; illā şol ki Ḥaḫ Te‘ālā diler ol ḫala, ol Cebrā’ildür ve daḥı Mikā’il ve İsrāfildür (03) ve melekü’l-mevtdür ve daḥı A‘ḫubeş yöresindeki şehīdlerdür ki ḫılıḫları boyunlarında ḫamāyil olmışdur.» (04) Ve daḥı Ḥaḫ Te‘ālā buyurdi ki:

ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ

Ya'nî: «Ol evvel (05) şürdan ki cemî' öleler, andan soñra bir şür dañı çalalar, nāgāh küllîsi baş toprağdan qaldurup (06) gökden yaña nazār qılalar, göreler ol gökler pāre pāre olup, müteğayyir olup gider ve yirlere nazār (07) qılalar ki buları hisāb yirine da'vet qılalar ve dañı nazār qılalar, göreler ki bulardan nice şefkat (08) götürülmüş, her biri kendü nefslerine meşğül olmuşlar ve dañı göreler ki ol da'vācılar birbirine (09) neler işlerler ki kimsenüñ haqqı kimsede qalmaz gerek pādişāh gerek sulţān olsun bu dervişüñ haqqın (10) andan alurlar kim ol aña zūlm itmiş ola yā dögmegile yā mālın almağıla suçsuz yire.» Ve dañı (11) buyurdu ki:

وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا

Ya'nî: Ol vaqt ki kıyāmet qopa, yir yüzi ol (12) Rabbuñ nūrıyla ve 'adlıyla rūşan ola, zūlm qarañluqları götürile, kimseye hayf olmaya:

وَوُضِعَ الْكِتَابُ (13) وَحِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ

Ya'nî: Hisāb dīvān qurıla, halkuñ (14) 'amelleri defterleri kimüñ sağına kimüñ şolına virile ve cemî' peygamberler küllîsi bir yire götürile (15) andan bu halk arasında 'adlıla hüküm olına, zālimler mazlūmlar arasında ve peygambarlar ile ümmet (16) arasında su'al cevāb olına:

وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

Ya'nî: «Hiç zūlm olınmaya şevāb ehlinüñ (17) şevābı eksilmeye ve günāh ehlinüñ işledüğinden artuq nesne defterinde bulunmaya, cezāsı aña göre (18) ola.» Ve dañı bundan soñra buyurdu ki:

وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ (19) بِمَا يَفْعَلُونَ

Ya'nî: «Her kişi nefse itdügi ‘amellerüñ cezâsı tamâm olına, gerek hayr gerek şer ki (20) Hâk Te‘âlâ yigrek bilicidür ki bular ne işlediler, pes buları cem‘ idüp hisâba tutup defterlerin (21) ellerine virdükleri andan ötürüdür kim ol işledüklerini bir bir göreler, okıyalar, bileler ki bulara (22) olınan zulum degül girü kendülerinüñ cezâsıdır; ammâ pâdişâh-ı kerîmdür, dilerise fazlıyla (23) ‘afv ide, dilerise ‘adlıyla günâhı kadar ‘azâb ide. Andan soñra imânıla gidenleri çıkarup (24) girü uçmağa ilteler ve imânsuz gidenleri tamuda muhalled qalalar.» Bundan soñra Hâk Te‘âlâ (25) uçmağ ehlini uçmağa; tamu ehli tamuya nice varur, anı beyân idüp buyurdı:

[49a/01] وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا حَتَّىٰ إِذَا جَاؤُوهَا فَتَحَتْ أَبْوَابُهَا

Ya'nî: (02) hisâbdan soñra Hâk Te‘âlâ zebânilere emr ide kim bu kâfirleri haqâretile, şol hargele sürer gibi, (03) cehenneme süreler. Kaçan ki ol cehenneme geleler, anuñ kapusı bulardan yaña açıla:

وَقَالَ لَهُمْ (04) خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا

(05) Ya'nî: Cehennemüñ hazînedârları anlara şoralar kim size girü kendü cinsünüzdenden ve içünüzdenden (06) Resül gönderilmedi mi kim Hâk Te‘âlânüñ vahyılarını sizüñ arañuza okıyalar ve bu gün uşbu ‘azâba (07) uğrayacağunuzı size qorqudup haber vireler? İy şaķiler, tâ ki siz anlaruñ haberlerin işidüp (08) da‘vetlerine uyayduñuz, bu belâlardan qurtılayduñuz:

قَالُوا بَلَىٰ وَلَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ (09) عَلَىٰ الْكَافِرِينَ

Ya'nî: Bu kâfirler ol vaqt ikrâr idüp diyeler: «Belî bize Resüller geldiler, bu küllîsin (10) bize haber virdiler; lâkin biz inanmaduğ ve uymaduğ.» Ve hem dağı Hâk Te‘âlânüñ ol and içüp: «Benüm ‘izzetüm (11) haqķı, elbetde ben cehennemi kâfirlerle toldururam.» didügi, vâcib kıldı bu ‘azâbı kâfirler (12) üzerine. Çün tamu hazînedârları bu sözi, bulardan işideler, diyeler kim:

قِيلَ ادْخُلُوا (13) أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَىٰ الْمُتَكَبِّرِينَ

Ya'nî: «Girün iy şakîler ol (14) cehennemün kapularından bu hâlde kim siz anda muhalledsiz, girü çıkmak yok. Çün siz tekebbürlük idüp (15) kelime-i tevħidden kaçduñuz, Resüllerina muṭî olup Haḳ Te'ālā kitāblarına inanmaduñuz, (16) girün imdi kim ol mütekebbirlerün yirlerine kim ne yavuz tıracaḳ yirdür. Pes ehl-i 'aḳl olan bu āyetler (17) ma'nāsında kendüye naşihat bunı añlamak gerek kim anlar Haḳ Te'ālā kelāmına ve Resüller kelāmına (18) i'tibār itmeyüp ol 'azāba mübtelā oldılar. Mü'min olan gerek kim oḳuduḡı ve işitdüḡi kitāba (19) i'tibār idüp ve Resülî sözlerini kendüye delîl idinüp şimdiden anuñıla 'amel eyleye, ḡaflet (20) uyḡusından kendüyi uyara. Kāfirler gibi, tamu 'azābına uğrayıcaḳ aşşısuz, fā'idesüz (21) ḡasretler olmayalar. Çün Haḳ Te'ālā tamu ehli hālını beyān kıldı ki 'aḳlı olanlara tehdîd (22) için. Bu kez mü'minler, muṭî'ler hālın beyān idüp buyurdı:

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا (23) رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّىٰ إِذَا جَاؤُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا
سَلَامٌ (24) عَلَيْكُمْ طَيِّبٌ فَأَدْخُلُوهَا خَالِدِينَ

Ya'nî: Anlar kim şirkden ve küfrden ve yaramaz işlerden (25) şakındılar ve Tañrıdan ḳorḳdılar, anlar daḡı bölük bölük kimi burāḳla kimi devecüklerle önlerince [49b/01] ve yanlarıncā firîştelere 'izzetile ve kerāmetile uçmaḡa ilteler. Kaçan kim bular daḡı uçmaḳ ḳapısına varsalar, (02) uçmaḳ ḳapuları bulara açıla. Ol uçmaḡuñ ḡazinedārları ta'zîmile bulara ḳarşu geleler, diyeler kim: (03) «Selām olsun size kim selāmet maḳāmına irişdüñüz. Bir kaç gün dünyāda eyü 'amellere meşḡül (04) olduñuz, şimdi fevz, necāt bulup ebedî sa'ādete ulaşduñuz. Girün imdi ol cennete bu (05) hāletde kim siz anuñ içinde muhalledsiz, girü çıkmak yok.» Çün bu cennet ehli daḡı bu kerāmetile uçmaḡa (06) gireler, maḳāmlu maḳāmlarında sākin olalar, Haḳ Te'ālāya ḡamd ve ḡenā kılalalar. Nite kim Haḳ Te'ālā ḡaber (07) virüp buyurdı:

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقْنَا وَعَدَّهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَّبِعُ (08) مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ
الْعَامِلِينَ

Ya'ni ol gözler görmedüḡi ve ḳulaḳlar (09) işitmedüḡi ve ḡönüllerden geçmedüḡi maḳāmları ve ni'metleri ve hürîleri ve köşḳleri ve taḡtları (10) ve tācları ve

hulleleri gördükleri vaktin diyeler: «Şükr ol pādişāha kim bize Resül gönderüp (11) kıldığı va‘deleri uş yirine getürdi, uçmağı kendü koñşılığında bize qarārgāh (12) kıldı ki bize, ne yirde dilersevüz anda yurtlanuruz, her ne arzū idersevüz bulunur.» Ne görklü (13) nesnedür, eyü ‘amel idüp Tañriya muṭi‘ olanlaruñ sevābı ve mertebeleri budur. Pes ‘aklı olanlar (14) bu āyetde ögüt alup gerek kim kendüyi bu sa‘ādetden ırāğ idecek işlerin kese, Resül (15) sünnetiyile ve Hāḫ Te‘ālā kitābıyıla ‘amel ide. Fāsıklar ve müfsidler yolın terk idüp şulaḫādan, (16) ‘ālimlerden ola, manşıb ve ‘izzet sevgüsinden geçüp ḫalvet ihtiyār kılmış ola, daḫı yigrek (17) aña sa‘ādet açıla ve daḫı buyurdi:

وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ (18) بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Ya‘nī: «Yā Muḫammed, göresin (19) ol firiştelere ki ‘arşuñ çevresini kaplayup ol Rabblarını ḫamd idüp tesbīḫ ideler.» Bu sözi (20) Hāḫ Te‘ālā Resūla beyān kıldığı bize ta‘līmdür. Dir ki biz daḫı Allāha dāyim ḫamd idüp (21) anuñ ḫurbetine ol sa‘ādet evinde maḫām tutmağa lāyık olavuz: وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ didügi (22) girü bu arada evvel geçen sözlere te‘kīd kılmāğıçundur. Ya‘nī kıyāmet güninde Hāḫ Te‘ālā (23) ḫulları arasında ‘adlıla ḫükm eyleye, kimsenüñ üzerinde kimsenüñ ḫaḫḫı ḫalmaya, ḫullar anı görüp (24) Hāḫ Te‘ālāya şükr ve senā kıllalar. Diyeler: «Şükr ol ‘ālemlere yaradan perverdigāra kim bizi ol (25) zālimlerden ḫurtardı.» Pes ‘aklı ‹olan› gerek kim kimseye daḫı kendü nefesine daḫı zūlm ve ḫayf eylemeye, [50a/01] yarın Hāḫ Te‘ālā ḫazretinden ol daḫı zālimler cemā‘atıyıla ḫaşr olup kendüyi ‘azāba giriftār kılmaya.

3. DİZİN

A

- ‘aba** Ar. Yünden yapılan bir nevi kaba ve kalın şayak ve bundan dikilen elbise, yünden yapılan üstlük.
‘a.+idin- 11b/24
- ‘Abdullāh** Hz. Muhammed’in babası.
a. 21a/04
- ‘Abdullāh bin Ömer** Hz. Ömer’in oğlu, en çok hadis rivayet eden yedi sahabeden biri.
a.+den 9a/04
- ‘Abdullāh ibn Selām** Yahudi alimi iken daha sonra Müslüman olan meşhur sahabe.
a. 20b/24
- ‘abeş** Ar. Boş, saçma şey.
‘a. 31b/08
- abraş** Ar. Alaca hastalığına yakalanmış kişi.
a. 4b/21
a.+a 4b/22
- ‘acap** Ar. Tuhaf, şaşılacak şey.
‘a. 17a/11, 27a/25, 27b/16, 31a/13, 35b/07, 36b/21, 36b/22
‘a.+dur 25a/06, 38b/03
- ‘acapla**-Şaşırmaq, tuhaf bulmak.
a.-dılar 27a/18
a.-rsın 14a/19
- ‘acāyib** Ar. Tuhaf, anlaşılmaz, acayip.
‘a.+ler 192b/04
- ‘Acem** Ar. Arap kavminden olmayan kimse.
a. 27b/14
- acı** Bazı maddelerin dilde bıraktığı yakıcı duyu, tatlı karşıtı.
a. 190b/02
a. 190b/06
a.+sından 190b/03
- acı** Sızı, sancı, ağrı, yara.
a.+sıyla 21b/22
- acı-** Dertlenmek, üzüntü duymak, merhamet etmek.
a.-dı 33a/20
- acık-** Acıkmak, Yeme ihtiyacı duymak.
a.-alar 9b/19
- ‘ācız** Ar. Gücü bir işe yetmez olanın durumu, güçsüzlük.
‘ā. 15a/05, 43b/18
‘ā.+dur 37b/11
‘ā.+kal- 2b/14, 18b/18, 23b/20
‘ā.+lardur 43b/21, 43b/24
‘ā.+lığı 11a/05
‘ā.+lığın 28a/19
‘ā.+ol- 194a/22, 20b/02, 47a/12
- ‘acūze** Ar. Kocakarı, yaşlı, çirkin kadın.
‘a.+yi (avrat-ı ‘acūze) 23b/02
- aç** Yemek yemesi gereken, tok karşıtı.
a.+kıl- 15b/11
- aç-** Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek.
a.-arlar 195b/23
a.-dı 44a/21
a.-mağıçun 28b/22
a.-up 23b/22
- açık** Açılmış, kapalı olmayan.
a. 20a/11
- açıl-** Hastalıktan, ağır bir durumdan kurtulmak, kendine gelmek, ferahlamak, biraz iyileşmek.
a.-ur 40b/21
2. Kapalı, örtülü, kilitli, bağlı, toplu veya katlı durumdan çıkarılmak, açık hale getirilmek
a.-a 194a/06, 47a/18, 49a/03, 49b/02, 49b/17
a.-dı (gözleri açıl-) 4b/20
a.-mışdur 34b/23
- açlık** Aç olma durumu.
a.+dan 1b/14
a.+ı (açlığı) 1b/15
- açuğ** Açılmış, kapalı olmayan.
a. 2b/25
- ad-** Atmak, isimlerle birleşip birleşik fiil ve deyim oluşturur. Krş. **at-**
a.-sa 3b/18, 3b/19
- ad** Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya,

- tanımlamaya, açıklamaya,
bildirmeye yarayan söz, isim.
a.+dur 1b/10
a.+ıdur 1b/08
a.+ına 24a/09, 34a/19
a.+ını 3a/25, 3b/01
a.+larıdur 45a/10
a.+larından 1b/10
a.+lu 20a/02
- ‘Ād** Nuh devrinden sonra ortaya çıkan kudret, servet ve refahı dolayısıyla kibir ve gurura kapılan Arap kavmi. Arapların atalarındandır.
‘A. 28b/04
- ‘adāvet** Ar. Düşmanlık, husumet.
‘a.+kıl- 12a/20
‘a.+tut- 27a/07
- ādem** Ar. Kişi.
ā. 3b/23, 4b/15, 5a/21, 10a/13, 189a/03, 190b/18, 191a/09, 19b/05, 20a/01, 32b/22, 35b/20, 35b/24, 36a/06, 36b/20, 38b/03, 44b/05, 46a/14
ā.+den 2a/22, 192b/05, 36a/24, 36b/08, 36b/13, 37b/24
ā.+dür 14a/16, 190a/15
ā.+e 36a/11, 36a/17
ā.+i 190b/02, 36a/21, 36a/23, 36a/25, 37b/23
ā.+lerden 5a/22, 23a/08
ā.+oğlanları 13a/23
- ‘ādet** Ar. Usul, töre, alışkanlık.
‘ā.+i 19a/25, 27a/13, 32b/12
‘ā.+idin- 39a/04
‘ā.+ine 195b/04
‘ā.+kıl- 16a/23, 34b/05
‘ā.+leri 16a/25, 17a/05, 18b/13, 24a/01, 27a/15
‘ā.+lerinden 18b/11
‘ā.+tut- 3b/14, 40a/18
- ‘adl** Ar. Doğruluk, adalet.
‘a.+ı 195b/21
‘a.+ıla 13a/01, 30a/17, 31a/23, 48b/15, 49b/23
‘a.+ıyyla 48b/12, 48b/23
‘a.+it- 26b/23, 30b/02
- ‘Adn** Ar. İkametgah, cennet.
‘A.+dur (cennat-ı adn) 194a/13
- ‘adū** Ar. Düşman.
‘a.+dut- 189b/07
‘a.+tut- 189b/11
- adum** Yürümede, her ayağın kaldırılıp atılmasından ibaret hareket, yürürken yapılan ayak atma hareketi. Krş. **adım**
a.+ların 3b/16
a.+ın 3b/17
a.+ına 3b/18
a.+uñuz 3b/22
- āfet** Ar. Büyük felaket, bela.
ā.+den 24a/09
ā.+dür 35a/15
- ‘āfiyet** Ar. Sağlık, sıhhat.
a. 10a/08, 45b/05
- ‘afv** Ar. Bağışlama.
‘a.+eyle- 30b/14, 31a/03
‘a.+it- 189a/22, 195a/18, 26b/23, 33b/07, 40a/16, 40a/16, 40a/17, 43a/15, 48b/23
‘a.+olın- 31a/12, 31a/17, 46a/12, 47b/12
- ağaç** Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki.
a. 12b/13, 18a/04, 18a/04, 24b/02, 29a/23, 34a/22, 42b/20
a.+da 6b/24, 12b/14
a.+dan 15a/17
a.+dan idi 20a/14
a.+dur 18a/09
a.+ı (ağacı) 12b/12, 18a/02, 18a/09, 24b/09, 24b/10, 24b/13
a.+ını (ağacını) 18a/08
a.+lar 9b/24, 12b/12, 47a/23
a.+lardan 12b/11
a.+larından 17b/25
a.+larıyla 24b/25
- ağaçla-** Sopayla dövmek, dayak atmak.
a.-dı 4a/19
- āgāh** Far. Bilgili, haberdar, uyanık.
ā.+ol- 25a/17, 37a/20, 37b/20, 39b/23

- ağar-** Ak olmak, ağarmak.
a.-dı 194b/11
a.-mak 41a/24
a.-sun 41a/24
- ağır** Tartıda çok gelen, kaldırılması güç olan.
a. 191a/21
- ağır-** (Vücudun herhangi bir yeri için) Ağrılı olmak, sancımak, acımak, sızlamak.
a.-mağ 16b/23
- ağız** Yüzde avurtlarla iki çene arasında ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye ve besinleri içine almaya yarayan boşluk.
a.+ını (ağzını) 33a/08
a.+larına 10b/05
- ağla-** Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek.
a.-dı 21a/10, 24b/10, 30b/15, 31a/02, 31a/10
a.-mağ 31a/15
a.-rıdı 30b/12
a.-yup 31a/13
- ağu** Zehir.
a.+sı 16a/14, 16a/15
a.+ya 18a/17
- āh** Feryad, inilti.
a.+ı firāk 21b/20
- ‘ahd** Ar. Antlaşma.
‘a.+it- 10a/13
‘a.+ol- 19b/25
- āhır** Ar. Son, sonraki.
ā. 7b/13, 25b/21, 36a/14, 40a/07, 44b/11
ā.+e 21b/18
ā.+i 18a/22, 44a/15
ā.+inde 29a/02, 40a/04
ā.+ine (ömr-i āhır) 44b/10
ā.+kilerūn 41a/06
- āhıret** Ar. Dini inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Tanrı’ya hesap vereceği yer, öbür dünya.
ā. 8a/11, 8a/15, 8b/23, 16a/15, 189a/23, 191a/04, 192b/12, 193b/19, 193b/19, 24a/23, 31b/16, 34a/01, 34b/12, 38b/14, 38b/15, 39a/03, 40b/23, 41b/17, 45b/01, 47a/18
ā.+(kesb-i āhıret) 16a/11
ā.+de 2a/07, 3a/22, 3b/09, 6b/07, 11b/10, 12b/16, 14a/09, 15b/12, 16b/07, 189b/10, 189b/12, 190a/11, 194b/24, 20b/07, 23a/01, 26a/13, 26a/19, 30b/25, 31a/06, 31b/02, 31b/15, 33b/22, 38a/18, 38a/25, 39a/13, 41b/20, 42a/12, 42a/18, 42a/19, 43b/07, 44a/15, 44a/16, 45a/22, 47a/09, 47b/17
ā.+den 41a/02
ā.+e 3b/08, 13a/10, 14b/19, 17a/15, 17a/16, 17a/19, 193b/20, 31b/12, 45a/04, 45b/12
ā.+i 17a/20, 41b/07
ā.+ine 16a/04
ā.+üñüz 39a/16
- aḥkām** Ar. Hükümler.
a.+lardan 1b/21
- aḥmak** Ar. Pek akılsız, sersem, şaşkın.
a.+dur 32a/02
- aḥmaḥlık** Akılsızlık, sersemlik.
a. 23b/07
a.+dur 189a/25
- aḥsen** Ar. Pek güzel.
a.+dür 40a/16
- aḥvāl** Ar. Davranışlar, haller, durumlar.
a.+ın 40a/25
a.+ından 191a/04, 195b/10, 48a/16
- ‘Ā’iše** Hazreti Ebu Bekir’in kızı ve Hazreti Muhammed’in zevcesi.
Krş. ‘Āyīše
‘Ā. 193b/02
‘Ā.+den 193b/01
- aḥ** Beyaz.
a. 14a/10, 16b/21
a.+dur 17a/02
a.+ı (ağı) 17a/02
a.+lığı 17a/03
- aḥ-** (Sıvı maddeler için) bir yerden başka bir yere doğru gitmek.

- a.-ar 189b/02, 40b/03
- aķça** Her tür madeni para.
a. 190b/23
a.+y1 189b/04
- 'ākıbet** Ar. Bir iş veya durumun sonu, sonuç.
'ā. 11a/06, 16a/21, 17a/16, 17b/22, 189a/12, 18b/08, 18b/18, 24b/17, 32b/18, 42a/10, 45b/16
'ā.+leri 18b/04, 195b/10, 34b/18
- aķıt-** Akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek.
a.-duķ 6b/22
a.-maķ 8a/20
- 'aķl** Ar. Akıl, us.
'a. 14b/02, 40a/20
'a.+(ehl-i aķl) 49a/16
'a.+1 6a/21, 8a/08, 9b/04, 11b/03, 11b/06, 11b/12, 12a/10, 16a/03, 188b/13, 22b/24, 26b/20, 31b/24, 34a/15, 37a/07, 37a/12, 38b/20, 39a/01, 40b/10, 40b/14, 40b/14, 41b/18, 41b/18, 43a/03, 43b/17, 44a/07, 44b/14, 46a/01, 49a/21, 49b/13, 49b/25
'a.+1 git- 188b/12
'a.+1 ir- 8b/16
'a.+ıla 10a/19, 11b/13, 28a/02
'a.+ları 28b/15, 41b/17
'a.+ların 16b/24
'a.+suz 17a/23
'a.+uñuz 25a/21, 47b/09
- āķil** Ar. Akıllı.
ā. 16a/12, 25a/04, 32a/02, 36a/12
- aķşā** Ar. Son, en son, uzak.
a.+y1 menzil 190b/19
- 'aķsi** Ar. Ters, zıt.
'a.+dür 41a/01
'a.+n 2b/25
- A'ķubeş** Bir yer ismi.
a. 48b/03
- al-** 1. Beraberinde götürmek.
a.-dı 21a/16, 23b/17
a.-dılar 24a/05
a.-duñısa 20a/03
- a.-uñ 24a/04
a.-up 2b/14, 19b/08, 19b/15, 20a/01, 21a/17, 21a/18, 21b/02, 23b/14, 29a/16
- 2.** Bir olaydan veya şeyden ders, hisse çıkarma.
a.-a ('ibret al-) 2a/18, 12b/06, 33b/25
a.-alar ('ibret al-) 195b/09
a.-mağıla ('ibret al-) 2b/01
a.-mazlar ('ibret al-) 14a/17
a.-mazsız ('ibret al-) 23b/06
a.-up ('ibret al-) 6a/22, 6b/08, 10a/20, 11b/14, 12b/01, 23b/07, 34b/05, 34b/20, 36b/19
a.-up (naşib al-) 37a/08
a.-up (öğüt al-) 49b/14
a.-ur ('ibret al-) 38b/20
a.-ur (naşib al-) 37b/17
- 3.** Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak.
a. 34a/23
a.-a 42b/23
a.-dı 29b/08, 32b/11
a.-duk 32b/19
a.-up 12a/24, 13b/14, 22a/01, 25a/01, 32b/15, 34a/25
- 4.** Bir şeyin içinden bir maddeyi, bir parçayı çıkarmak.
a.-up 7b/12
- 5.** Edinmek, sahip olmak.
a.-alar (haber al-) 13b/17
a.-mak (haber al-) 14a/07
a.-up (haberden al) 14a/04
a.-urlar 14a/02
- 6.** Gelin etmek, evlenmek, sahip olmak, kavuşmak.
a.-dı 32a/09
a.-maķ 30b/06
- 7.** Gibi anlamak.
a.-duķlarınıuñ (istihzāya al-) 45b/01
a.-up (lañifeye al-) 28b/20
a.-up (maşharaya al-) 14b/17
a.-urlar 14a/22
a.-urlar (maşharaya al-) 14a/20

- a.-urlarıdı (maşharaya al-) 14b/09
- 8. Gidermek.**
a. 191a/22
a.-dı 19b/19
a.-up 191a/20, 191a/23
- 9. Kazanmak, elde etmek, yenmek.**
a.-avuz (intiḳāmın al-) 12a/21
a.-maḳ (intiḳām al-) 7b/04
- 10. Kısmak, eksiltmek, azaltmak.**
a.-uñ 15a/12
- 11. Sahip olmak, elde etmek.**
a.-a 19b/11
a.-maḳ 34b/20
a.-up 33a/04, 33a/05
a.-urıdı 32b/13
- 12. Satın almak.**
a.-dı 193b/09, 39a/01
a.-maḳda 9a/03
- 13. Zapt etmek, ele geçirmek.**
a.-a 31a/09
a.-an 29b/07
a.-dı 29a/12, 29b/04, 29b/06
a.-dum 29a/23
a.-mağıla 48b/10
a.-up 30a/25
a.-urlar 48b/10
- ala** Alaca hastalığına tutulmuş olan kimse, abraş.
a. 4b/18
a.+lığı 4b/22
a.+lığın 4b/18
- a'lā** Ar. Daha yüksek, en yüksek, pek
a.+dan (mele-i ala) 14a/07
- 'alāmet** Ar. İşaret, belge, nişan.
'a. 7b/23, 14a/23
'a.+i 14b/15, 40b/21, 40b/22, 41a/01, 44b/14
'a.+idür 13b/23, 40b/24
'a.+ḳıl- 7a/10
'a.+lerden 8a/19
'a.+lere 8a/08
'a.+lerinden 6b/16, 7a/12
'a.+ol- 33b/09
- 'Alā'üddīn bin Ziyād** Bir hadis ravisi.
'A.+dan 189a/25
- alda-** Bir hileye, bir yalana başvurmak.
a.-masun 189a/20
a.-yıcı 189a/20
a.-yup 195a/11, 29a/23
- aldan-** Bir hileye, bir yalana kanmak.
a.-mañ 8a/13
a.-urlar 11a/04
- 'ālem** Ar.Dünyā.
'ā. 19a/05
'ā.+de 19a/06
'ā.+dür (pervedigār-ı 'ālem) 7a/09
'ā.+i 40b/12
'ā.+inden 36b/03
'ā.+ler 19a/16, 35b/17
'ā.+leri 49b/24
'ā.+üñ 192b/17
- 'alemdār** Ar. Bayrak taşıyan.
'a.+ı ol- 190b/08
- 'alenī** Ar. Açıkta, meydanda, herkesin gözü önünde.
'a.+ye 192b/24
- ālet** Ar. Bir işi yapmak için kullanılan nesne, araç.
ā.+idin- 192b/13, 39a/04
- alış-** Alış veriş yapmak.
a.-madın 9a/06
- 'Ali** Dört halifeden sonuncusu, Hz. Muhammet'in damadı.
'A.+den 20b/23
- 'ālī** Ar. Yüksek olan, yüce, ulu.
'ā. 9b/05
- 'ālim** Ar. Bilgin.
'ā. 16a/10, 192b/08, 192b/09, 38b/21, 38b/22
'ā.+ise 38b/22
'ā.+ler 16a/08, 192b/06
'ā.+lerden 192b/16, 49b/16
'ā.+lerdür 192b/06
'ā.+leri 192b/16
'ā.+lerinüñ 16a/13
'ā.+lerüñ 41a/11
'ā.+ol- 39a/03
'ā.+üñ 192b/17
'ā.+i ḥaḳīki 38b/23

‘alīm Ar. Çok bilen, Allāh.
‘a.+dür 7b/04, 12b/09, 195b/12
‘a.+idi 20b/16

Allāh Ar. Allāh
A. 1b/07, 4a/11, 4a/12, 5b/04,
5b/11, 5b/17, 6a/06, 6a/10,
7a/23, 8b/01, 8b/02, 8b/14,
8b/16, 12a/17, 12b/18, 16a/22,
16a/23, 16b/15, 188b/07,
188b/16, 188b/17, 188b/18,
188b/20, 188b/22, 188b/24,
189a/03, 189a/20, 189a/21,
189b/03, 189b/06, 189b/17,
189b/21, 190a/01, 190a/05,
190a/06, 190a/06, 190a/10,
190a/15, 190a/19, 190a/21,
190b/10, 190b/16, 191a/04,
191a/09, 191a/10, 191a/15,
191b/14, 191b/14, 192a/06,
192b/01, 192b/06, 192b/11,
192b/17, 192b/22, 193a/01,
193a/06, 193a/22, 193b/22,
194a/08, 194b/02, 194b/17,
194b/19, 194b/20, 194b/22,
194b/23, 195a/13, 195a/15,
195a/16, 195a/17, 195b/05,
195b/11, 195b/19, 19b/16,
20a/24, 21a/09, 21a/12, 21b/05,
21b/05, 21b/11, 21b/12, 21b/14,
21b/23, 21b/24, 22b/25, 24a/13,
25a/11, 25b/05, 25b/19, 26b/19,
26b/21, 27a/03, 29a/25, 29b/17,
30b/10, 31a/24, 32b/05, 33a/12,
34b/21, 36a/20, 36b/12, 37a/11,
37a/24, 37b/08, 37b/12, 38b/09,
39a/24, 39b/04, 39b/15, 41b/08,
42a/20, 43a/05, 43a/14, 43a/15,
43a/25, 43b/23, 44b/03, 45a/03,
46a/12, 46a/22, 46b/06, 46b/23,
47a/01, 47a/03, 47a/04, 47b/21,
48a/08
A.+a 4b/04, 6a/01, 188b/05,
189b/02, 189b/07, 189b/10,
190a/10, 191a/16, 191b/11,
193b/16, 194a/17, 194a/21,
195a/03, 21a/06, 21a/07, 23b/22,
24a/22, 25b/25, 26b/14, 26b/20,
28b/18, 36a/13, 36b/01, 36b/25,

38b/08, 39b/03, 41a/04, 42a/22,
43a/14, 46b/08, 46b/15, 46b/17,
47a/04, 47b/01, 47b/15, 47b/20,
47b/23, 49b/20

A.+dan 6a/05, 10b/11, 188b/25,
189a/04, 189a/06, 18a/15,
190b/22, 192b/09, 19a/15,
23a/11, 23a/12, 31a/16, 34b/13,
37a/22, 38b/14, 40b/18, 41a/12,
41a/16, 43b/01, 44a/08, 44b/16,
45a/05, 46a/21, 46b/05

A.+dandır 194a/05

A.+dur 4a/14, 4a/17, 5b/02,
190b/21, 191a/13, 194b/20,
35b/13, 35b/14, 37b/12, 37b/23,
45a/13

A.+ı 14b/25, 19a/16, 25a/05,
25b/10, 39b/10, 39b/12, 40b/17,
43a/12, 43a/15, 44a/01, 46b/17,
47b/09, 47b/14, 47b/25, 48a/14
A.+ıla 29b/15

A.+uñ 12a/12, 16b/10, 18b/08,
25a/18, 25b/06, 26a/09, 26b/04,
26b/19, 27a/22, 33b/04, 35b/11,
46a/02, 46a/07

A.+uñdur 28a/16, 37a/20,
44b/23, 44b/23

alt 1. Aşağı taraf, bir şeyin aşağı
yüzüyle daha aşağıda olan
cismin arasında kalan kısım.
a.+ında 7a/24
a.+ındadır 7b/03
2. Bir nesnenin, cismin yere
bakan yanı, dibi, tabanı.
a.+ına 2b/20, 6a/14, 20a/18
a.+ında 40b/03
a.+ından 34a/09
3. Bir şeyin tesirinde kalmak
manasında kullanılır.
a.+ında 191a/21, 37b/18, 44b/02
4. İç.

a.+ında 24a/16

a.+ındığı 17a/07

altı Beşten sonra gelen sayının adı.
a.+ncı 193b/01

altmış Elli dokuzdan sonra gelen
sayının adı.

- a. 194b/09
a.+(üç yüz altmış) 7a/20, 7a/20
- altun** Altın.
a.+dan 15a/17, 194a/14, 20a/13
- ‘a.m.** Ar.“Aleyhisselam” kelimesinin kısaltılmış şekli.
‘a. 2b/08, 3b/11, 3b/21, 4a/04, 4a/05, 4a/06, 7a/23, 9b/15, 9b/17, 11a/16, 11a/17, 11a/18, 11a/24, 12a/24, 13a/19, 13b/10, 13b/21, 13b/21, 13b/23, 188b/08, 188b/09, 188b/10, 188b/10, 188b/11, 188b/12, 188b/13, 188b/14, 189a/09, 18a/15, 18b/25, 190b/08, 192b/15, 193a/16, 193a/19, 193b/08, 195b/03, 195b/21, 19b/01, 26a/03, 27b/12, 29a/05, 29a/10, 29a/16, 34a/08, 34a/10, 34b/02, 39a/19, 39b/01, 40b/20, 40b/22, 45a/07, 48a/03, 48a/21, 48a/22
‘a.+dur 193b/07
‘a.+ol- 32a/06
- a‘māl** Ar. İşler.
a.+larına 193a/07
- amān** Ar. Eminlik, korkusuzluk.
a.+bul- 36b/11
a.+vir- 36b/08
a.+vir- 195b/13
- ‘amel** Ar. İş.
‘a. 3b/09, 3b/10, 9b/07, 190a/08, 190a/09, 193b/23, 193b/24, 22b/25, 26b/22, 39a/14
‘a.+e 1b/06, 18b/15, 194a/20
‘a.+e getir- 14b/19
‘a.+eyle- 16a/24, 31b/23, 40a/14, 49a/19
‘a.+i 9b/06, 189b/15
‘a.+i kıl- 190a/10, 22a/24
‘a.+ile 190a/09
‘a.+in 19a/06
‘a.+inden 9b/03, 39a/13, 40a/24
‘a.+ünüze 13a/01, 38b/01
‘a.+it- 4b/10, 192b/09, 23a/22, 29a/17, 40a/11, 42a/12, 44a/20, 46b/09, 49b/13, 49b/15
‘a.+kıl- 8a/12, 19a/06, 31b/02, 31b/03, 38b/22, 38b/22
‘a.+ler 9b/09, 189b/11, 190a/08, 39a/12, 45a/22, 47a/07
‘a.+ler.kıl- 9b/05
‘a.+lere 191b/15, 48a/18, 49b/03
‘a.+leri 6b/23, 10b/18, 47b/20, 48b/14
‘a.+lerimüz 15b/02
‘a.+lerin 9a/19, 43a/17
‘a.+lerinde 9b/04, 9b/04
‘a.+lerinden 9b/08
‘a.+lerini 43a/14, 43a/15
‘a.+lerinün 193a/02
‘a.+leriñüz 46a/22
‘a.+leriyile 6b/22
‘a.+leriñ 45a/25, 47b/16, 48b/19
‘a.+ün 45a/23
‘a.+i kabîh 189b/16
‘a.+i şâlih 194b/07, 26b/22, 30b/02, 31b/18, 39a/16
‘a.+i şâlih.kıl- 17b/25
- āmîn** Ar. “Öyle olsun, Allah kabul etsin.” anlamlarında duaların arasında ve sonmunda kullanılan bir söz.
ā. 13a/13
- ammā** Ar. Fakat.
a. 1b/08, 2a/02, 2b/12, 2b/17, 3b/16, 6a/12, 6b/06, 7a/25, 7b/11, 7b/14, 8a/02, 8a/13, 9a/23, 9b/11, 10a/01, 10a/24, 10b/20, 11b/01, 12a/15, 12a/16, 12b/12, 12b/21, 13a/02, 13b/24, 14a/03, 14b/18, 14b/18, 15b/05, 16a/08, 16a/14, 16b/04, 17a/15, 189b/02, 190a/08, 190b/02, 191b/21, 192a/03, 192b/17, 193a/12, 193a/14, 193a/15, 193a/22, 193b/03, 194a/07, 195a/17, 19a/24, 19b/05, 19b/08, 20b/25, 20b/25, 21a/02, 22a/02, 23a/03, 23b/07, 23b/24, 25b/15, 26a/12, 26b/19, 26b/20, 27a/02, 28a/01, 28a/09, 29b/24, 31a/07, 31a/08, 32a/06, 32a/07, 32b/05, 32b/06, 32b/20, 33a/01, 33a/09, 33a/12, 33a/13, 35a/15, 35b/19,

- 36a/19, 36a/20, 36a/21, 37a/06,
37a/18, 37a/23, 37b/10, 38a/13,
38a/14, 38a/21, 38a/23, 39a/01,
39a/08, 39b/16, 40a/17, 41a/12,
41a/22, 41b/17, 42a/10, 42a/12,
42a/16, 42a/25, 42b/24, 43a/21,
44b/01, 44b/08, 44b/14, 45a/05,
45a/20, 45b/13, 46a/14, 46a/21,
46b/12, 48b/22
- 'ammū** Ar. Amca.
'a.+ñ 27b/08
'a.+sı 27b/06, 27b/09
- aña** Ona.
a. 3a/16, 19a/16, 33b/16, 38a/05,
38a/13
- ana** Anne.
a.+dan 4b/19
a.+larıñuz 38a/01, 38a/03
a.+ma 21b/25
a.+ñuz 20a/07
a.+sı 21a/11, 21a/16
a.+sına 191b/04
- anca** Öyle, öylece.
a. 27a/11
- ancağ** Sadece, yalnız.
a. 193b/24, 28b/08, 30b/11,
33a/13, 38a/22, 44a/25
- ancılayın** Onun gibi, ona benzer.
a. 4b/02, 19a/06, 23a/21, 23a/22,
33b/16, 42b/16
a.+dur 7a/20, 7b/10, 190a/05,
39b/18, 41a/25
- and** Yemin.
a. 13a/21
a.+dan 34a/25
a.+dur 26b/25
a.+ıla 29a/09, 29b/10
a.+ın 34a/22, 36b/21
a.+iç- 1b/11, 1b/22, 1b/24,
2a/21, 2b/06, 10b/04, 11b/06,
13a/16, 13a/16, 13a/21, 13a/21,
15b/07, 26b/24, 27a/01, 27a/09,
36b/12, 36b/16, 36b/17, 36b/21,
36b/21, 36b/22, 49a/10
a.+uñ 34a/24
- anda** Orada.
a. 4a/11, 4a/12, 5b/03, 7b/21,
10a/01, 13b/11, 15a/05, 16b/03,
17a/20, 18a/21, 18b/12, 192b/10,
193a/05, 194a/14, 194a/14,
194b/09, 24b/01, 24b/18,
25b/25, 26a/04, 28b/01, 29b/05,
29b/25, 30a/10, 31b/11, 33a/17,
34a/01, 34b/23, 37b/13, 39a/03,
41a/06, 41a/06, 45b/04, 46b/18,
47b/12, 49a/14, 49b/12
a.+dur 35b/21
a.+idi 37a/13
- andan** Ondan.
a. 1b/18, 2a/04, 2a/07, 3b/24,
4a/19, 4a/22, 4b/03, 4b/11,
4b/13, 5a/12, 6a/01, 6a/11,
6a/15, 6a/15, 6b/08, 6b/17,
6b/18, 7a/08, 7a/13, 7a/14,
7a/18, 7b/08, 7b/09, 10a/19,
11b/21, 12a/04, 12b/06, 12b/13,
12b/25, 13a/03, 13a/10, 13b/16,
16a/17, 16b/23, 17a/05, 17a/17,
189a/07, 189a/07, 18a/11,
18a/12, 18a/18, 18a/20, 18a/21,
18b/17, 18b/18, 190a/16,
190b/22, 190b/23, 191a/25,
191b/14, 192a/04, 193b/16,
195a/05, 195a/14, 19a/09,
19a/25, 19b/01, 19b/17, 19b/18,
20a/10, 21a/01, 21b/01, 21b/05,
21b/21, 23b/02, 23b/25, 24a/19,
24b/10, 24b/16, 26a/06, 26b/23,
27a/03, 27a/04, 27a/24, 27b/05,
28a/08, 29a/19, 29b/10, 29b/16,
29b/22, 30a/11, 30b/12, 31b/02,
31b/23, 32a/10, 32a/10, 32b/11,
32b/20, 33a/16, 33a/21, 33b/08,
33b/10, 34a/10, 34a/11, 34a/17,
35a/02, 35a/10, 35b/19, 35b/20,
36a/02, 36a/19, 36b/25, 37a/13,
37a/21, 37b/11, 38a/03, 38a/03,
38a/04, 38a/04, 38a/09, 38a/10,
38a/15, 38b/01, 38b/06, 39a/25,
39b/15, 39b/19, 40b/13, 40b/19,
40b/23, 41a/23, 41b/17, 42b/03,
42b/07, 43a/05, 43a/14, 44a/08,
44b/19, 45b/06, 45b/10, 46a/17,
46b/02, 46b/02, 47b/09, 48a/24,
48a/25, 48b/05, 48b/10, 48b/15,
48b/21, 48b/23

- anı** Onu.
a. 1b/03, 1b/05, 1b/17, 2a/10, 2b/08, 2b/08, 2b/13, 2b/24, 3a/09, 3b/10, 3b/13, 3b/14, 4a/18, 4b/06, 4b/11, 4b/24, 5a/06, 5a/08, 5a/10, 5a/13, 5b/06, 6a/11, 6a/12, 6b/06, 7b/04, 8a/22, 9a/11, 9a/12, 10a/12, 10a/24, 11a/08, 11a/09, 11b/02, 12a/02, 12a/13, 12a/15, 12b/06, 13b/06, 13b/24, 14a/08, 14a/09, 14a/19, 14a/22, 15b/10, 15b/15, 16a/11, 16a/23, 16b/04, 16b/08, 16b/16, 17a/19, 17b/04, 17b/07, 188b/11, 188b/24, 188b/25, 189a/08, 189b/03, 189b/05, 189b/06, 18a/06, 190a/07, 190a/15, 190b/04, 191a/20, 191b/02, 192a/08, 193a/04, 195a/15, 195b/13, 195b/24, 19a/17, 19b/01, 19b/07, 19b/15, 19b/16, 19b/17, 20a/04, 20a/13, 20a/18, 21a/10, 21a/18, 21a/20, 21a/25, 21b/01, 21b/03, 21b/09, 21b/19, 21b/25, 22a/07, 22a/18, 22a/21, 23a/05, 23a/06, 23a/07, 23a/25, 23b/01, 23b/11, 23b/12, 24a/01, 24a/08, 24a/12, 24a/15, 24b/01, 24b/10, 24b/22, 24b/22, 25a/01, 25a/11, 25a/16, 26b/11, 27a/02, 27a/18, 27a/21, 27b/05, 27b/06, 27b/25, 28b/06, 29a/13, 29a/18, 29a/19, 29a/24, 30a/01, 30a/07, 30a/09, 30a/10, 30b/07, 30b/09, 30b/20, 31a/01, 31a/01, 31a/09, 31b/23, 32a/11, 32a/19, 32b/24, 32b/25, 33a/05, 33a/12, 33a/15, 33a/16, 33a/17, 33a/20, 34a/11, 34b/01, 34b/01, 35a/12, 35b/19, 36a/07, 36a/07, 36a/20, 36b/02, 37b/24, 38a/15, 38a/23, 38b/24, 38b/25, 39a/03, 39a/04, 39b/11, 40a/14, 40a/14, 40a/15, 40b/02, 40b/07, 41a/15, 41a/22, 41b/18, 42a/14, 43a/06, 43a/09, 43a/22, 43b/04, 43b/08, 44a/01, 44a/03, 44a/04, 44b/21, 45b/09, 45b/22, 46b/21, 48b/25, 49b/23
- añla-** Akıl erdirmek, kavramak.
a.-mağ 38b/21
a.-r 192b/08, 45a/06
a.-rlar 192b/07
a.-yalar 18b/10
- anlar** Onlar.
a. 1b/20, 2a/03, 3a/19, 4a/11, 4a/16, 4b/07, 4b/13, 5a/02, 5a/03, 5b/17, 6a/19, 6b/06, 6b/24, 9b/13, 10b/09, 12a/09, 13b/13, 14a/01, 189b/10, 18b/17, 18b/22, 190b/25, 192b/23, 194a/05, 195a/06, 19a/25, 19b/01, 19b/07, 20b/05, 20b/25, 20b/25, 22b/15, 22b/23, 23a/06, 23a/15, 23a/16, 23b/01, 24b/14, 24b/21, 25b/08, 25b/09, 25b/10, 26a/11, 26b/03, 28b/08, 30b/02, 35a/02, 35b/25, 35b/25, 37b/04, 37b/09, 42b/06, 44b/16, 45a/01, 45a/22, 47a/07, 47a/16, 47a/25, 49a/17, 49a/24, 49a/25
a.+a 3a/06, 3a/21, 3b/21, 4a/04, 4a/09, 4a/22, 4b/20, 5a/21, 5b/06, 5b/10, 6a/20, 6a/23, 6b/02, 7a/02, 8a/14, 9a/17, 10a/01, 12a/05, 13b/18, 14a/03, 14b/13, 15a/24, 16a/17, 17b/24, 189b/09, 189b/12, 189b/22, 18a/01, 190a/11, 190a/11, 190b/25, 192a/14, 192a/16, 193a/06, 193a/10, 194a/03, 194a/04, 194a/05, 194a/06, 194b/03, 195a/08, 20a/18, 20a/22, 22b/13, 22b/14, 25a/03, 25a/10, 25a/12, 26a/10, 26b/04, 28a/19, 28b/11, 28b/15, 31b/02, 31b/16, 32a/19, 32a/20, 33a/01, 35b/24, 40b/02, 41b/13, 41b/16, 44b/18, 45b/19, 45b/21, 47a/08, 47a/09, 49a/05
a.+cılayın 195b/04
a.+dan 4b/08, 6b/12, 12a/07, 12a/21, 13a/23, 18b/18, 19a/23, 22b/19, 23b/09, 23b/22, 24b/15, 44b/21

a.+dandur 25a/10
a.+dur 193a/22, 193a/24,
193a/24, 193a/25, 28b/11,
39b/22, 40a/19
a.+ı 1b/19, 2b/13, 3a/07, 3a/21,
5a/17, 6b/01, 6b/08, 8a/06,
8a/07, 8b/04, 8b/05, 8b/06,
11b/12, 11b/22, 13b/14, 13b/14,
14a/02, 16a/21, 18b/17, 18b/24,
192a/18, 193a/22, 194a/03,
19b/07, 20b/08, 23a/06, 23a/25,
24b/14, 28b/09, 30a/13, 31b/09,
32a/13, 32a/18, 32b/04, 35a/23,
35b/04, 35b/06, 44b/21, 45b/17
a.+idi 15a/21
a.+uñ 1b/20, 3a/07, 3a/14, 4b/07,
4b/14, 5b/20, 5b/23, 5b/24,
8a/20, 8b/12, 9a/01, 10b/20,
11b/17, 12a/07, 12a/08, 14b/12,
14b/24, 15a/08, 15a/21, 16b/10,
16b/20, 17a/01, 17a/02, 189a/13,
189b/20, 189b/20, 189b/21,
18a/13, 190a/11, 191b/11,
192a/19, 194a/04, 194b/04,
195b/10, 19a/21, 19a/22, 20a/11,
20b/09, 22b/06, 22b/12, 23b/06,
24a/02, 24b/13, 25a/12, 25b/08,
25b/24, 26b/04, 27b/23, 30b/03,
32a/20, 34b/12, 40a/13, 41a/01,
44b/12, 44b/14, 48a/21, 49a/07
a.+uñ 39b/19
a.+uñıçun 22b/20, 25b/06
a.+uñıla 31b/18
a.+uñıla 4b/14, 19a/21

anuñ

Onun.
a. 1b/06, 2b/02, 3a/06, 3a/15,
3a/16, 4a/03, 4a/12, 4a/18,
4b/06, 4b/15, 4b/22, 5a/05,
5a/06, 5a/06, 6b/21, 6b/25,
7a/23, 7b/05, 7b/12, 8b/05,
8b/10, 8b/16, 9b/08, 9b/22,
11a/06, 11a/11, 11a/22, 11a/23,
11b/01, 12a/11, 12a/13, 12a/14,
12b/13, 12b/24, 13a/01, 13a/05,
13a/06, 13a/07, 13a/08, 13b/04,
14a/16, 14b/16, 14b/21, 16a/04,
16a/04, 16a/22, 16b/05, 17a/11,
188b/05, 188b/16, 189b/06,

189b/08, 189b/15, 18a/04,
18a/06, 18a/10, 18a/12, 18b/21,
190a/15, 191a/10, 191a/11,
191a/12, 191a/13, 191a/21,
191a/23, 191b/13, 191b/24,
192b/07, 192b/09, 192b/11,
192b/22, 194b/03, 194b/21,
194b/22, 195a/06, 195b/12,
19a/11, 20a/09, 20b/18, 20b/18,
20b/20, 22a/02, 22a/18, 23b/17,
23b/21, 24a/09, 24a/19, 24a/21,
24b/06, 24b/08, 25a/02, 25a/22,
25b/14, 27b/03, 28b/19, 28b/22,
29a/06, 29a/08, 29a/10, 29a/13,
29a/23, 30a/11, 30a/11, 30b/05,
30b/20, 31a/06, 31b/23, 31b/24,
32a/12, 32b/07, 32b/19, 32b/23,
33a/08, 33a/11, 33a/15, 33a/18,
33b/08, 33b/09, 33b/15, 34a/05,
34a/23, 34b/05, 34b/06, 35a/06,
35b/12, 35b/19, 35b/20, 36a/09,
36a/25, 36b/09, 36b/14, 36b/23,
37a/12, 37a/17, 37a/19, 37a/21,
37b/02, 37b/03, 37b/03, 37b/04,
37b/09, 37b/13, 38a/06, 38a/14,
38b/04, 38b/19, 38b/20, 39b/05,
39b/12, 40b/14, 40b/17, 40b/17,
40b/21, 40b/22, 40b/22, 40b/24,
41a/01, 41a/25, 41b/03, 41b/25,
43a/05, 43b/19, 44b/07, 44b/08,
44b/23, 44b/25, 44b/25, 45a/07,
45b/05, 45b/12, 46a/05, 46a/19,
46b/07, 47a/01, 47a/21, 47b/11,
47b/18, 47b/19, 47b/22, 47b/25,
48a/09, 48a/09, 48a/15, 48a/15,
48a/17, 48a/22, 49a/03, 49b/05,
49b/21
a.+dur 28a/12, 37a/21, 38a/08,
47a/20
a.+ıçun 2a/14, 8a/11, 9a/15,
11b/07, 12a/17, 13a/06, 15a/14,
16a/22, 19a/07, 21b/04, 23a/21,
23b/08, 24a/08, 24b/15, 25a/07,
33b/14, 33b/16, 33b/17, 34b/12,
36a/24, 39b/11, 42a/01, 43a/02
a.+ıçundur 31b/11,
a.+ıla 1b/06, 2a/07, 2a/12, 2a/14,
3a/22, 5b/12, 6a/22, 7a/15,

8a/13, 8b/25, 11b/05, 11b/07,
11b/14, 12b/12, 13b/09, 14a/21,
17a/08, 189b/08, 190b/10,
191a/25, 191b/01, 191b/06,
191b/24, 192b/01, 193b/02,
193b/03, 194b/23, 195a/07,
195a/10, 21b/03, 21b/24,
22b/10, 22b/25, 23a/21, 25b/17,
27a/06, 27b/25, 29a/07, 29b/05,
30a/03, 30a/04, 31b/24, 31b/25,
33b/11, 33b/21, 34a/15, 34a/24,
34a/25, 35a/01, 37a/04, 39a/03,
40a/11, 40a/14, 40b/07, 40b/22,
42a/11, 44a/20, 45b/08, 45b/10,
45b/13, 47a/08, 48a/16, 49a/19

añ- Birisini veya bir şeyi akla
getirerek sözünü etmek veya onu
düşünmek, zikretmek,
hatırlamak.

a. 28b/24, 34b/16
a.-alar 26b/13
a.-arlar 14b/08, 22a/22
a.-dı 4b/12, 32a/21
a.-duğ 19a/04
a.-ğıl 34a/04, 34b/08, 34b/15
a.-maduñuz 194b/10
a.-mağıla 2b/01
a.-mağlık 19a/03
a.-up 10b/14, 16a/23, 17a/25,
34b/11

aña Ona.
a. 1b/25, 3a/24, 3b/13, 3b/13,
3b/21, 4a/03, 5b/12, 5b/23,
6a/02, 6a/12, 7a/02, 8a/01,
8a/16, 8b/22, 9b/03, 9b/17,
10a/13, 10a/24, 11a/13, 11a/13,
12a/02, 12a/15, 12a/16, 12b/16,
13a/09, 13a/12, 14a/02, 14b/09,
14b/17, 14b/17, 15a/01, 15b/06,
15b/09, 17a/07, 17a/18, 17a/19,
17a/23, 17b/03, 17b/03, 17b/06,
188b/09, 188b/09, 188b/09,
188b/11, 188b/11, 188b/12,
188b/23, 188b/25, 189b/07,
189b/10, 189b/15, 189b/16,
189b/16, 189b/16, 189b/17,
18a/07, 18b/18, 190a/03,
190a/21, 190b/20, 190b/22,

191a/03, 191a/23, 191a/25,
191b/02, 191b/23, 191b/25,
192a/17, 192b/07, 192b/12,
193a/07, 193b/02, 193b/10,
194a/14, 195b/20, 195b/23,
19a/04, 19a/17, 19b/04, 19b/06,
19b/09, 19b/14, 20a/02, 20a/03,
20a/21, 20b/15, 20b/21, 21a/05,
21a/23, 21a/24, 21b/11, 22b/09,
23a/13, 23a/19, 23a/22, 23b/01,
23b/01, 23b/12, 23b/21, 24a/24,
24b/06, 24b/08, 24b/09, 24b/19,
24b/20, 24b/24, 25b/16, 26a/03,
26a/05, 26a/05, 26a/10, 26b/07,
26b/15, 26b/15, 26b/25, 27b/05,
27b/07, 27b/10, 28a/06, 28a/11,
28a/12, 28a/16, 28a/17, 29a/06,
29a/16, 29a/21, 29b/18, 29b/21,
29b/22, 29b/22, 30a/09, 30a/11,
30a/25, 30b/03, 30b/10, 30b/13,
30b/20, 30b/23, 31a/20, 31a/23,
31b/03, 31b/23, 32a/03, 32a/23,
32a/23, 32b/02, 32b/11, 32b/12,
32b/20, 32b/21, 32b/22, 33a/20,
33a/21, 33a/24, 33b/01, 33b/09,
33b/13, 33b/14, 33b/16, 33b/25,
34a/06, 34a/08, 34a/14, 34a/16,
34a/20, 34a/22, 35a/10, 35a/14,
35b/12, 35b/13, 35b/15, 36a/09,
36a/10, 36b/24, 38a/04, 38a/15,
38a/22, 38a/23, 38a/24, 38b/02,
38b/05, 38b/06, 38b/08, 38b/19,
38b/19, 39a/08, 39a/11, 39a/13,
39a/21, 39b/01, 39b/10, 39b/12,
39b/15, 40a/06, 40a/08, 40a/11,
40a/23, 40a/23, 40b/18, 41b/03,
41b/14, 42a/05, 42a/11, 42a/19,
42a/25, 42b/04, 42b/07, 42b/19,
43a/06, 43a/06, 43a/12, 43a/21,
43a/23, 43b/10, 43b/18, 44a/01,
44a/06, 44a/06, 44a/07, 44a/08,
44a/09, 44b/09, 44b/21, 45b/01,
45b/07, 45b/08, 45b/11, 46a/10,
46a/23, 46b/02, 46b/13, 47a/11,
47a/15, 47a/17, 47a/17, 47b/15,
47b/18, 47b/25, 48a/09, 48a/13,
48b/10, 48b/17, 49b/17

- añdur-** Hatırlatmak, hatırlamasını sağlamak.
a.-salar 14a/21
- añıl-** Hatırlanmak.
a.-dı 2b/19
a.-miş 2b/19
a.-ur 40a/16
- añıla-** Anlamak, öğrenmek.
a.-duğına 45a/06
a.-madılar 18b/01
a.-mağ 11b/12, 12a/10, 23b/06, 24a/22, 25a/04, 36b/19, 37a/07, 44b/14, 49a/17
a.-mazlar 44b/18
a.-r 191b/25, 39a/08, 43a/03, 44a/07, 46a/01
a.-rlar 22b/24
a.-sa 45a/03, 45a/05, 45a/06
a.-ya 3a/25, 12b/06, 40a/15
a.-ya bil- 44b/19
a.-yalar 12b/01, 41b/18
a.-yasız 13b/09
- añilat-** Birinin anlamasını sağlamak için açıklama yapmak, söylemek.
a.-mağıcundur 12b/22
- añsuzda** Ansızın, birden bire.
a. 9a/09, 46b/03
- añsuzın** Birden bire, aniden.
a. 9a/03, 194a/06
- ara** 1. Alaka, münasebet, ilgi.
a.+sında 46b/22
2. İki olay arasında geçen zaman iki olayı birbirinden ayıran zaman, fasıla.
a.+da 49b/22
a.+sı 9a/14
3. İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, açıklık, boşluk, mesafe.
a.+da 9b/08, 194a/07
a.+sıncadır 48a/23
a.+sında 13a/18, 13b/06, 17b/17, 188b/13, 190b/23, 194a/08, 28a/15, 29a/23, 35b/15
4. Kişilerin veya toplulukların birbirine karşı olan durumu veya ilgisi.
a.+mda 19b/24
- a.+mızda 28a/06
a.+muzda 30a/17
a.+ñuza 49a/06
a.+ñuzda 190b/04
a.+sında 25b/05, 30b/03, 48b/15, 48b/16
- 5.** Toplu halde bulunan nesnelere veya insan kalabalığının içi.
a.+sında 4b/10, 29a/09, 29b/02, 29b/15, 31a/23, 31b/07, 37b/01, 42b/18, 45a/15, 48b/15, 49b/23
a.+sından 23b/13
- ‘Arab** Ar. Arap yarım adasından çıkıp yayılmış olan bir Sâmi kavminin adı.
‘A. 17a/04, 18b/25, 20a/08, 27b/13, 41b/24
‘A.+(kabâyil-i‘Arab) 20a/07
‘A.+idi 27a/18
‘A.+laruñ 27a/19
‘A.+uñ 17a/05
- ‘Arabî** Ar. Arap kavmine, ırkına mensup olan.
‘A. 32a/19, 32b/03
- ‘Arafât** Ar. Haccın icaplarından olmak üzere Kurban Bayramı arefesinde usulüne göre vakfeye durulan ve Mekke civarında bulunan mukaddes dağ.
‘A.+da 23a/04
- ard** Arka.
a.+ına düş- 21a/21
a.+ınca 1b/12, 3a/25, 8a/23, 30a/02, 37a/07
a.+ında 8a/22, 29b/25
a.+larına 3a/03
a.+larından 15b/08
a.+uñuza 8a/12
a.+uñuzda 8a/15
- ‘arefe** Ar. Arife, dini bayramlardan bir önceki gün.
‘a. 23a/04
- arı** Temiz, pak.
a.+dur 37b/04, 37b/09, 48a/13
- arıla-** Temizlemek, temize çıkarmak.
a.-ñ 7a/04, 12b/23

arın-	Temizlenmek, arı hale gelmek. a.-dı 34a/12	'arz	Ar. Sunma, gösterme, ortaya çıkma. 'a.+eyle- 17a/18, 32a/19 'a.+olın- 32a/23, 32b/02
arit-	Temizlemek, yıkamak. a.-dı 191b/13 a.-dılar 18b/09	arzū	Far. Arzu, istek. a.+it- 35a/01, 43a/11, 49b/12 a.+kıl- 6a/17 a.+lar 42a/14 a.+ları 10a/01, 42a/20 a.+ların 16b/21 a.+yı it- 33b/08
arğa	Sırt, omuz; üst, üzeri. a.+sına 29b/24	'arş	Ar. Arş, gökyüzü 'a. 7a/24, 7b/02, 13b/25, 14a/07, 188b/16 'a.+ı 188b/17 'a.+uñ 13b/25, 49b/19
arpa	Ziraat mahsullerinden, genellikle hayvan yemi olarak kullanılan tane, bir tahıl çeşidi. a. 13b/18	'aşā	Ar. Değnek, sopa. a.+mı 29b/07 'a.+nuñ 29b/04 'a.+yı 29b/08
'arş	Ar. Arş, gökyüzü 'a. 7a/24, 7b/02, 13b/25, 14a/07, 188b/16 'a.+ı 188b/17 'a.+uñ 13b/25, 49b/19	āsān	Far. Kolay. ā. 190b/01 ā.+dur 190a/21, 191a/16 ā.+ol- 21b/21, 41b/24
art-	Sayıcı ve miktarca çoğalmak, fazlalaşmak. a.-ar 7b/07 a.-up 17a/09	aşhāb	1. Ar. Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış insanlar. a. 13b/22, a.+a 193b/07 a.+dan 13b/21 a.+ı 43a/09 a.+ıdur 193b/08 a.+ına 29a/03 2. Bir şeye veya bir kimseye mensup olanlar. a. 17b/03, 17b/15 a.+ı 2b/10, 4a/02 a.+ıdur 4a/04, a.+ları 17b/01 a.+uña 4b/08 a.+ı sāir 189b/09 a.+ı şimāl 193b/04 a.+ı yümn 193b/04
artuğ	1. Fazla 7a/10, 8b/14, 9b/03, 16a/14, 188b/20, 193b/10, 193b/11, 24b/13, 31b/16, a.+idi 195b/11 2. –den başka a.+ı (artuğı) 12a/04 a. 2a/04, 2a/06, 6a/05, 6a/10, 189a/07, 18a/18, 190b/06, 192a/19, 19a/15, 19b/12, 19b/14, 27a/24, 33a/21, 34b/12, 37a/21, 37a/23, 38a/09, 39b/15, 41a/13, 42b/03, 43b/01, 44a/08, 44b/16, 45a/23, 48b/17 a.+a (artuğa) 47b/09 a.+dan 20b/11, 44a/08	asıl-	Yüksek bir yere iliştirilip sarkıtılmak, sallandırılmak. a.-mışıdı 29b/01
artur-	Artmasını, çoğalmasını sağlamak. a.-dı 195b/02 a.-dılar 195b/02 a.-madı 195b/01 a.-maz 194b/24 a.-ur 194b/23 a.-urlar 194b/24	'āşī	Ar. Karşı gelen, isyan eden. 'ā. 24a/08 'ā.+ler 10a/07 'ā.+lere 195a/18 'ā.+leri 10a/21 'ā.+lerile 16a/02, 38b/16
aru	Bal yapan kanatlı bir böcek. a. 48b/01		

	‘ā.+ol- 191b/08, 192b/08, 195b/15, 31b/20, 32a/13, 33b/10, 39a/11		
aşl	Ar. Esas, kök. a.+ı 32a/03, 36a/25 a.+ını 14a/16 a.+uñuz 190a/15 a.+um 36a/25		
aşlā	Ar. Hiçbir vakit, kesinlikle, hiçbir durumda. a. 19b/19, 28a/09		
‘asr	Ar. Yüzyıl. ‘a. 19b/09		
aşşı	Fayda, kazanç, menfaat. a. 37a/23 a.+lu 11b/10, 11b/11 a.+sı 20a/25 a.+suz 23a/12, 49a/20		
aşağa	Aşağı, aşağıya. a. 2b/21, 15a/08, 30a/02, 30a/02, 30a/05 a.+kal- 5a/02 a.+sında 14b/21		
‘āşık	Ar. Birine, bir şeye tutkun. ‘ā.+lara 25a/04		
āşikāre	Far. Aşikar olarak, açık olarak. ā. 5a/08, 6a/09, 8b/20, 10a/14, 12a/20, 12a/23, 14a/23, 193b/12, 193b/13, 22b/06, 29a/18, 39b/23, 41a/03, 45a/14 ā.+kıl- 25b/24 ā.+ol- 22a/17 ā.+sinden 193b/12		
‘aşk	Ar. Sevgi. ‘a.+ına 8b/14		
at	Binme, yük çekme ve taşıma hizmetlerinde kullanılan memeli hayvan. a. 32a/19 a.+lar 32a/23, 32b/03 a.+ları 32b/01 a.+laruñ 32b/03, 32b/04		
at-	İsimlerle birleşip birleşik fiil ve deyim oluşturur. a.-a (adumın at-) 3b/18 a.-up (göz at-) 17a/01 a.-a (belāya at-) 45b/08		
		2. Bir şeyi fırlatmak.	
		a.-arlar 13b/14, 13b/19, 14a/03, 14a/11 a.-dı 24b/01, 32b/24 a.-dılar 24a/10 a.-mağ 24a/08 a.-up 13b/16	
		ata	
		Baba, cet. a. 191a/24, 191b/02, 21b/10, 21b/20 a.+dan 18b/13 a.+dur 12a/16, 32a/12 a.+kıl- 32a/11, 34a/14, 48a/05 a.+lar 41b/09 a.+lar kıl- 23a/22 a.+ları 2a/17, 7b/24, 17a/13, 18b/01, 18b/11, 18b/15, 25a/12 a.+larımız 14b/01 a.+larımızdan 16a/25 a.+larına 2a/15 a.+larını 7b/23, 18a/24 a.+larıñuz 8b/20, 38a/02 a.+larıñuzuñ 23a/13 a.+m 21a/24 a.+ma 21a/25 a.+muzdur 33b/21, 35a/06 a.+nuñ 38a/05 a.+ñ 6a/03, 21a/23, 39b/09, 39b/19, 47b/05 a.+ñıla 21a/22 a.+ñum 191a/25 a.+ñuz 190a/15, 35b/05 a.+sı 5a/05, 5a/07, 5a/12, 19a/20, 21a/03, 21a/17, 21a/21, 21b/19 a.+sıdur 18b/25, 19a/01, 19a/01 a.+sına 191b/04, 19a/14 a.+sını 29a/23 a.+yı 28a/13	
		‘atf	
		Ar. Bağlama, ilişkilendirme. ‘a.+olın- 26b/25	
		atıl-	
		Atma işine konu olmak. a.-dı 13b/21, 24b/07 a.-duğı 13b/23 a.-miş 42b/20	
		atlu	
		Ata binmiş, atlı. a. 30a/08	

- ‘avāmu’n-nās** Ar. Herkes, kaba ve cahil halk, ayak takımı.
‘a. 32a/07
- ‘avān** Ar. Yardımcılar.
‘a.+lar 16a/10
‘a.+ları 4a/15
‘a.+larından 19b/13
- āvāz** Far. Ses, seda.
ā. 30b/20, 30b/21
ā.+dur 188b/19
ā.+ı 48a/22
- ‘avrat** Ar. Karı, eş.
‘a. 4a/25, 190a/18, 19b/14,
23b/21, 30a/02, 33a/04, 34a/20,
43b/10
‘a.+dan 18b/22
‘a.+dur 189b/01
‘a.+ı 30b/05
‘a.+ın 30b/06, 32a/09
‘a.+ına 191b/04, 34a/19, 43b/09,
43b/09
‘a.+ıyla 33a/01
‘a.+larını 7b/23
‘a.+larıñuza 190b/04
‘a.+ı acūze 23b/02
- avuç** Elin iç kısmı.
a. 34a/21
- ay** Dünyanın uydusu olan gökteki ay.
a. 7b/09, 7b/11, 7b/12, 8a/19,
14a/22
a.+a 7b/07, 7b/18
a.+aydını 188b/11
a.+ıla 37b/18
a.+uñ 7b/10, 7b/17
- ayağ** Ayak.
a.+ı (ayağı) 11a/18
a.+ınuñ (ayağınuñ) 34a/09
a.+ları 2b/21, 6a/14, 10b/05,
31b/01
a.+ların 41b/08
a.+uñ (ayağıuñ) 34a/08
a.+uñı (ayağıuñı) 34a/09, 34a/10
- ‘ayān** Ar. Bir memleketin ileri gelenleri.
‘a.+larını 28b/01
- āyāt** Ar. Ayetler.
ā.+larına 22b/07
- aydın** Işıklı, parıltılı, aydınlık.
a.+ı (ay aydını) 188b/11
a.+kıl- 7b/21
- aydınlık** Aydın olma durumu.
a. 36a/25, 37b/19
a.+ı (aydınlığı) 7b/20
- āyet** Ar. Kur’an surelerini oluşturan kısımlardan her biri.
ā. 3a/13, 8a/03, 11a/11, 12a/24,
19a/19, 27a/09, 31b/25, 32b/18,
33a/10, 33a/12, 33b/05, 39a/20,
39b/02, 39b/08, 40a/04, 40b/19,
42b/02, 42b/18, 44a/25, 45a/08,
46a/13, 46a/21, 48a/07
ā.+de 2b/17, 2b/23, 6a/12, 9a/11,
10a/11, 13a/19, 17a/12, 189b/05,
26a/16, 26b/12, 32a/15, 42b/11,
43b/14, 48a/13, 49b/14
ā.+den 193b/01, 31b/03, 44a/07
ā.+e 3b/24, 41a/12, 47b/04
ā.+i 7b/04, 11a/12, 25b/04,
31b/17, 32a/04, 36a/18, 39a/22,
39b/06, 39b/10, 41a/07, 43a/20,
43a/25, 45a/11, 46a/15, 46a/15,
47b/08, 48a/08
ā.+ile 46a/12
ā.+ler 5a/15, 12a/10, 16a/03,
43b/05, 43b/15, 49a/16
ā.+leri 12b/01, 14b/15, 41a/15,
44b/01
ā.+lerin 41a/18, 42b/12
ā.+lerinden 32a/01, 41a/18
ā.+lerine 47a/24
ā.+lerini 31b/24
ā.+lerinüñ 41a/11
ā.+üñ 28b/17, 31b/14, 32a/16,
32b/09, 32b/21, 41a/05, 43a/18,
43b/04
- ayıl-** Baygınlıktan, sarhoşluktan kurtulmak, kendine gelmek.
a.-duğdan 39a/02
a.-ıcağ 39a/06
a.-mağ 28b/15
- ayır-** Bir arada bulunan şeyleri birbirinden uzaklaştırmak, ayrı hale getirmek.
a.-dı 9a/18
a.-dılar 2b/11

<p>‘Āyişe Hazreti Ebu Bekir’in kızı ve Hazreti Muhammed’in zevcesi. Kırş. ‘Ā’iše ‘Ā. 11a/21 ‘Ā.+ye 11a/21</p>	<p>23b/14, 23b/16, 23b/18, 23b/18, 23b/19, 23b/23, 24a/02, 24a/03, 26b/23, 27a/15, 31b/02, 35a/16, 41b/14, 44a/15, 46a/20, 46b/03, 47a/03, 47a/08</p>
<p>‘ayne’l-yakīn Ar. Gözüyle görmüş gibi, kati. ‘a. 9a/23</p>	<p>a.+(vaqt-ı azāb) 40b/25 a.+a 9b/06, 15b/05, 16a/06, 16a/17, 16a/22, 17b/25, 192a/04, 41b/03, 44b/01, 49a/06, 49a/18, 50a/01</p>
<p>‘ayn Ar. Bir şeyin aslı, kendisi. ‘a.-ı hüsran 194b/24</p>	<p>a.+a (ehl-i azāb) 18a/24</p>
<p>ayrıl- Uzaklaşmak, ayrılmak. a.-duğuñuza 39a/17 a.-mağ 41a/23 a.-uñ 10a/07</p>	<p>a.+da 12a/10, 15a/13, 16a/01, 17b/11 a.+dan 8a/16, 15a/11, 15a/15, 16a/08, 27a/17, 31b/06, 46a/21, 46a/23</p>
<p>ayruğ Başka, gayrı. a. 1b/13, 1b/16, 4b/13, 17b/15, 17b/17, 194a/22, 19b/16, 19b/25, 21a/15, 31b/05, 32b/10, 33a/25, 35a/10, 42b/03, 43b/10, 47b/17 a.+a (ayruğa) 19a/17, 38a/10, 38a/12, 38b/20 a.+dur 23a/03 a.+ı (ayruğı) 45a/05 a.+ın (ayruğın) 23b/02, 26b/22 a.+sı 11a/23 a.+uñ (ayruğuñ) 193b/22</p>	<p>a.+dur 2a/23, 8a/23, 41b/17 a.+ı 23b/22, 23b/25, 24b/15, 26a/13, 41b/17, 44a/14, 49a/11 a.+ıla 18b/05, 192a/13, 192a/25, 26b/02 a.+ın 41b/16 a.+ına 23a/15, 25b/10, 26a/24, 39b/22, 49a/20 a.+ında 16a/16, 194b/03 a.+ından 8a/15, 16b/09, 24a/24, 45a/20 a.+ıyıla 6b/09, 8b/23, 35b/12 a.+it- 38a/20, 38a/21, 38a/23, 48b/23 a.+kıl- 45b/22 a.+lar 5b/09, 190a/11 a.+lara 35a/23, 46b/06 a.+ları 15b/22, 194b/05, 194b/12, 41b/02, 41b/09, 46b/16 a.+ların 45b/01 a.+larından 38b/14, 38b/15 a.+larını 35b/01 a.+olın- 17b/18, 26a/23, 38a/18 a.+ol- 38a/24 a.+um 2a/24 a.+umdan 26b/07 a.+umuz 15a/12, 26b/02, 28a/08, 28b/11 a.+umuza 26b/01, 45b/17 a.+umuzca 35b/01 a.+umuzdan 12a/05, 194b/13, 27a/12</p>
<p>az Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan. a. 193a/03, 194a/20, 39a/11 a.+dur 30b/02 a.+kıl- 46a/01</p>	<p>a.+dur 2a/23, 8a/23, 41b/17 a.+ı 23b/22, 23b/25, 24b/15, 26a/13, 41b/17, 44a/14, 49a/11 a.+ıla 18b/05, 192a/13, 192a/25, 26b/02 a.+ın 41b/16 a.+ına 23a/15, 25b/10, 26a/24, 39b/22, 49a/20 a.+ında 16a/16, 194b/03 a.+ından 8a/15, 16b/09, 24a/24, 45a/20 a.+ıyıla 6b/09, 8b/23, 35b/12 a.+it- 38a/20, 38a/21, 38a/23, 48b/23 a.+kıl- 45b/22 a.+lar 5b/09, 190a/11 a.+lara 35a/23, 46b/06 a.+ları 15b/22, 194b/05, 194b/12, 41b/02, 41b/09, 46b/16 a.+ların 45b/01 a.+larından 38b/14, 38b/15 a.+larını 35b/01 a.+olın- 17b/18, 26a/23, 38a/18 a.+ol- 38a/24 a.+um 2a/24 a.+umdan 26b/07 a.+umuz 15a/12, 26b/02, 28a/08, 28b/11 a.+umuza 26b/01, 45b/17 a.+umuzca 35b/01 a.+umuzdan 12a/05, 194b/13, 27a/12</p>
<p>az- Davranışlarında çok ileri gitmek, aşırı derecede taşkınlık göstermek. a.-anı 16a/01 a.-anlar 16a/05 a.-duñ 47b/05 a.-mağı 16a/08</p>	<p>a.+dur 2a/23, 8a/23, 41b/17 a.+ı 23b/22, 23b/25, 24b/15, 26a/13, 41b/17, 44a/14, 49a/11 a.+ıla 18b/05, 192a/13, 192a/25, 26b/02 a.+ın 41b/16 a.+ına 23a/15, 25b/10, 26a/24, 39b/22, 49a/20 a.+ında 16a/16, 194b/03 a.+ından 8a/15, 16b/09, 24a/24, 45a/20 a.+ıyıla 6b/09, 8b/23, 35b/12 a.+it- 38a/20, 38a/21, 38a/23, 48b/23 a.+kıl- 45b/22 a.+lar 5b/09, 190a/11 a.+lara 35a/23, 46b/06 a.+ları 15b/22, 194b/05, 194b/12, 41b/02, 41b/09, 46b/16 a.+ların 45b/01 a.+larından 38b/14, 38b/15 a.+larını 35b/01 a.+olın- 17b/18, 26a/23, 38a/18 a.+ol- 38a/24 a.+um 2a/24 a.+umdan 26b/07 a.+umuz 15a/12, 26b/02, 28a/08, 28b/11 a.+umuza 26b/01, 45b/17 a.+umuzca 35b/01 a.+umuzdan 12a/05, 194b/13, 27a/12</p>
<p>a’zā Ar. Organlar. a.+ları 10b/07, 38a/04, 41a/16, 41a/18 a.+larına 10b/07 a.+larını 36a/08</p>	<p>a.+dur 2a/23, 8a/23, 41b/17 a.+ı 23b/22, 23b/25, 24b/15, 26a/13, 41b/17, 44a/14, 49a/11 a.+ıla 18b/05, 192a/13, 192a/25, 26b/02 a.+ın 41b/16 a.+ına 23a/15, 25b/10, 26a/24, 39b/22, 49a/20 a.+ında 16a/16, 194b/03 a.+ından 8a/15, 16b/09, 24a/24, 45a/20 a.+ıyıla 6b/09, 8b/23, 35b/12 a.+it- 38a/20, 38a/21, 38a/23, 48b/23 a.+kıl- 45b/22 a.+lar 5b/09, 190a/11 a.+lara 35a/23, 46b/06 a.+ları 15b/22, 194b/05, 194b/12, 41b/02, 41b/09, 46b/16 a.+ların 45b/01 a.+larından 38b/14, 38b/15 a.+larını 35b/01 a.+olın- 17b/18, 26a/23, 38a/18 a.+ol- 38a/24 a.+um 2a/24 a.+umdan 26b/07 a.+umuz 15a/12, 26b/02, 28a/08, 28b/11 a.+umuza 26b/01, 45b/17 a.+umuzca 35b/01 a.+umuzdan 12a/05, 194b/13, 27a/12</p>
<p>azāb Ar. Bela, işkence, felaket. a. 14a/09, 15a/01, 15a/02, 194b/06, 195b/05, 23b/13,</p>	<p>a.+(vaqt-ı azāb) 40b/25 a.+a 9b/06, 15b/05, 16a/06, 16a/17, 16a/22, 17b/25, 192a/04, 41b/03, 44b/01, 49a/06, 49a/18, 50a/01 a.+a (ehl-i azāb) 18a/24 a.+da 12a/10, 15a/13, 16a/01, 17b/11 a.+dan 8a/16, 15a/11, 15a/15, 16a/08, 27a/17, 31b/06, 46a/21, 46a/23 a.+dur 2a/23, 8a/23, 41b/17 a.+ı 23b/22, 23b/25, 24b/15, 26a/13, 41b/17, 44a/14, 49a/11 a.+ıla 18b/05, 192a/13, 192a/25, 26b/02 a.+ın 41b/16 a.+ına 23a/15, 25b/10, 26a/24, 39b/22, 49a/20 a.+ında 16a/16, 194b/03 a.+ından 8a/15, 16b/09, 24a/24, 45a/20 a.+ıyıla 6b/09, 8b/23, 35b/12 a.+it- 38a/20, 38a/21, 38a/23, 48b/23 a.+kıl- 45b/22 a.+lar 5b/09, 190a/11 a.+lara 35a/23, 46b/06 a.+ları 15b/22, 194b/05, 194b/12, 41b/02, 41b/09, 46b/16 a.+ların 45b/01 a.+larından 38b/14, 38b/15 a.+larını 35b/01 a.+olın- 17b/18, 26a/23, 38a/18 a.+ol- 38a/24 a.+um 2a/24 a.+umdan 26b/07 a.+umuz 15a/12, 26b/02, 28a/08, 28b/11 a.+umuza 26b/01, 45b/17 a.+umuzca 35b/01 a.+umuzdan 12a/05, 194b/13, 27a/12</p>

a.+umuzu 12a/07
a.+umuzıla 19a/09
a.+ı elīm 46b/24
a.+ı şedīd 189b/10
a.+ı dāyim (14a/10)
azacuk Azıcık, çok az, biraz.
a. 38b/10
‘azamet Ar. Büyüklük.
‘a.+i 13a/21, 188b/18, 35b/18,
35b/18
‘a.+ile 12b/16
‘a.+in 192b/07, 34b/19
‘a.+inden 188b/17, 35b/19
‘a.+iyile 32a/11
‘a.+lü 188b/14
azdur- Dalalete düşürmek, yolunu
şaşırtmak.
a.-a 36b/22
a.-am 36b/14, 36b/16
a.-an 35b/02
a.-anı 16a/01
a.-anlar 16a/06
a.-asız 25b/13
a.-dı 10a/18, 14b/25
a.-duñuz 35b/05
a.-mağ 25b/14
a.-up 2a/04, 15b/24, 17b/08,
38b/08
a.-ursız 25b/13
azdurıcı Yoldan çıkarıcı.
a. 43b/04
azgun Doğru yoldan ayrılmış, sapıklığa
düşmüş.
a. 15b/18, 18a/25, 18b/02,
41b/04

a.+lardan 35b/05
a.+ol- 15b/24, 18b/03
azık Yolculuk sırasında veya dışarıda
çalışırken yenmek üzere
hazırlanan yiyecek, kumanya,
nevale.
a.+ın (azığın) 34b/20
‘azīm Ar. Büyük.
‘a.+(dih-i ‘azīm) 192b/25
‘a.+(ecr-i ‘azīm) 38a/16
‘a.+(Kur’ān-ı ‘azīm) 41a/20,
43b/16
‘a.+dür (haber-i ‘azīm) 35b/17
‘a.+ol- 29a/24
‘a.+i şerīf 22a/18
‘aziz Ar. Muhterem, değerli, aziz
(olan)
‘a. 1b/02, 2a/09, 2a/09, 3a/02,
16a/03
‘a.+dür 7b/03, 188b/25, 192b/17,
37a/11, 37b/20
‘a.+ol- 13a/22
‘azizü’l-‘alim Ar. İlim sahibi olanların
en yücesi.
‘a. 7b/03
‘azl Ar. Görevine son verme.
‘a.+it- 47b/23
‘Azrāil Ar. Dört büyük melekten
Allah’ın emriyle insanların
canını almakla görevlendirilmiş
olanı, ölüm meleği.
‘A. 188b/06

B

bāb Ar. Bir kitap içindeki farklı
konuları anlatan bölümlerden
her biri.
b.+da 43b/16
Bābil Ar. Bağdat’ın aşağı tarafında
bulunan ilk çağdan kalma bir
şehir.
B.+den 20b/12

bağ Far. Bahçe, bostan.
b. 17a/14, 42b/25, 43a/02
b.+a 42b/23
b.+ları 6b/21
bağ Bir şeyi başka bir şeye
bağlamaya yarayan ip, sicim, tel
gibi şeyler.
b.+eyle- 33b/19

- bāġçe** Far. Bahçe, bostan.
b.+sine 5a/05
- baġırsak** Sindirim sisteminin mideden sonraki kısmı, ince ve kalın baġırsak olmak üzere iki kısımdan meydana gelmiştir.
b.+ları 6a/14
- baġışla**-Herhangi bir kötü davranış için ceza vermektен vazgeçmek.
b. 20b/14
b.-dı 20a/02, 20a/08
- baġla**- Bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak.
b.-dı 29b/19, 34a/25
b.-yasın 21b/22
- baġlu** Baġlanmış, baġlı.
b. 2b/15
b.+dur 2b/22
b.+iken 30a/13
- bahā** Far. Kıymet, bedel, değer.
b. 9a/06
- baġıl** Ar. Hasis, cimri, tamahkar.
b. 8b/07
b.+lik kııl- 8b/15
b.+lıkdan 8b/10
- baġş** Far. Baġış, ihsan.
b. 7b/12
b.+ını 7b/11
- baġ-** Bakışı bir şey üzerine çevirmek.
b.-an 18a/11
b.-anlar 7b/14
b.-ıcaġ 192b/04
b.-madı 31a/11
b.-mayalar 35a/03
b.-up 35b/02, 35b/04
- baġıcı** Bakan, gözleyen.
b.+lar 13b/18
- baġır** Bakır.
b.+dan 20a/14, 22a/02
- baġış-** Birbirine bakmak.
b.-up 30b/06
- bāķī** Ar. Sürekli, devamlı.
b. 5b/03, 191a/13, 192a/09, 24b/16, 42b/05
b.+(ġayāt-ı bāķī) 193a/01
b.+kııl- 34a/01
b.+sin 19a/09
- b.+yi (ġayāt-ı bāķī) 189a/19
- bal** Arının yaptığı tatlı madde.
b.+a 23a/12
- Ba'lbek** İlyas Peygamber'in gönderildiġi kavmin adı.
B. 23a/05
- balġık** Koyu kıvamda, özlü ve yapışkan çamur.
b. 14a/17
b.+dan 14a/16, 36a/06, 36a/25
- balık** Su içinde yaşayıp solungaçla nefes alan, çoġunlukla yumurtlama şeklinde üreyen omurgalı hayvanların ortak adı.
b. 190b/03, 24a/11, 24a/12, 24a/15, 24a/16, 24a/19, 24a/20, 24a/21, 24b/03, 24b/04, 33a/04, 33a/05
b.+a (balıġa) 24b/01
b.+dan 24b/07
b.+ı (balıġı) 33a/04, 33a/05
b.+ından (balıġından) 190b/06
- balta** Odun v.b. şeyleri kesmeye yarayan kesici alet.
b. 20a/17, 43a/24
b.+yı 20a/18
- baña** Ben zamirinin yönelme hali.
b. 4a/21, 4b/12, 4b/16, 5b/25, 6a/06, 7a/22, 10a/15, 11a/24, 11b/06, 15a/25, 17a/19, 17b/08, 18b/19, 190a/17, 191a/22, 191a/23, 195a/03, 195a/04, 19b/20, 19b/22, 20a/01, 20a/06, 20b/09, 20b/14, 21a/12, 21b/08, 29a/22, 30a/21, 30a/21, 32b/01, 32b/23, 33b/07, 34a/06, 36a/02, 36a/03, 36b/08, 36b/15, 37a/18, 44a/01, 44a/05, 44a/05, 44a/07, 45b/06, 45b/07, 45b/10, 45b/11, 46a/16, 47b/08, 47b/18
- barmak** Parmak.
b.+ı (barmaġı) 11a/18
b.+ına (parmaġına) 33a/06
b.+larından 8a/19
- ba's** Ar. Yeniden dirilme.
b. 189a/19
b.+e 12b/03

- baş-** b.+olın- 190a/04
(Ayak) basmak.
b.-dı 33a/23
b.-dılar 6a/14
b.-mağıla 2b/02
b.-up 18b/01
- başdur-** Basma işini yaptırmak suç işleyenleri yakalttırmak, suçüstü yakalatmak.
b.-up 4a/19
- başır** Ar. Gören.
b.+dür 195b/20
- başiret** Ar. Kalp gözüyle görme, kalp gözüyle görerek bir şeyin gerçeğini kavrama, idrak etme.
b. 34b/09
b.+i 34b/20
- baş** Baş, kafa.
b. 9a/13, 15a/08, 16b/23, 23b/22, 39a/25, 46b/21, 48b/05
b.+çek- 11b/21
b.+ı 2b/08, 30b/16
b.+ın 31a/11
b.+ına 18a/11, 18a/12
b.+ına (aklı başına gel-) 188b/13
b.+ında 39a/25
b.+ını 30b/11
b.+indür- 43a/07
b.+larına 44b/20
b.+uñı 30b/13, 31a/04
- başar-** Bir şeyin üstesinden gelme.
b.-maduğı 27b/17
b.-mağa 47a/17
b.-ur 27a/25, 27b/17
- başka** Diğer, gayrı, ayrı, farklı.
b. 47b/05
- başla-** 1. Başlangıç, mukaddime yapmak.
b.-dı 34a/02, 35a/07
2. Harekete geçmek, davranmak, bir işin ilk kısmını yapmak, bir işe veya bir şeye girişmek.
b.-dı 18b/10, 20a/16, 32b/01
b.-r 38b/08
b.-yup 4a/13
- bâtil** Ar. Doğru ve haklı olmayan, çürük, temelsiz.
b. 3a/06, 11b/01, 15a/07, 16a/24, 189a/22, 195a/11, 23b/15, 25a/21, 25b/23, 29b/03, 31b/08, 31b/20, 37b/13, 42b/01, 46b/22
b.+a 20b/01, 38a/19, 38a/20, 41a/23
b.+dan 5a/19, 11a/15, 191b/22
b.+dan (kelime-i bâtildan) 44a/19
b.+dur 4a/16, 8b/08, 12a/07, 25b/19, 26a/06, 43b/06
b.+ı 15b/09, 189a/23, 18b/14, 191b/22, 22b/17, 27a/02, 46b/10
b.+ıla 15b/10
b.+idügin 31b/17
b.+kıl- 45a/01
b.+ların 25b/24
b.+ol- 47b/16
- bâtin** Ar. Görünmeyen, gizli.
b.+ından (habâset-i bâtin) 189b/18
b.+ından (şafâ-yı bâtin) 189b/19
- bağtal** Ar. İşe yaramaz, işlemez, kullanılamaz, metruk.
b.+laruñ (ehl-i bağtal) 189a/23
- bay** Zengin.
b.+kıl- 46a/03, 46a/04
b.+lara 8b/11
b.+ları 8b/13
- bayagi** Evvelki, eski, aynı.
b. 19b/23, 20a/01
- bayram** Milletçe sevinç içinde kutlanan dini veya milli bir anlam taşıyan kutsal gün.
b.+kıl- 19a/20
b.+ları 19a/19
b.+ların 20a/19
b.+larına 20a/10
- bâzar** Far. Pazar.
b.+larında 9a/05
b.+larından 9a/10
- ba'zı** Ar. Birtakım, kimi.
b. 31a/07, 42b/16, 42b/17
b.+lar 1b/18, 2a/02, 2a/16, 2a/23, 2b/16, 5b/20, 7b/21, 8b/21, 13a/16, 188b/19, 19a/19, 20b/23, 26b/21, 32b/03

- b.+ñuz 190a/16, 190a/17,
190a/17
b.+sı 1b/21, 1b/21, 188b/07,
188b/07, 27a/13, 30b/01, 41a/09,
42b/16
b.+sın 8b/02
b.+sına 195a/09, 27a/13, 30b/01,
41a/09, 42b/16
b.+sında 42b/14
b.+sından 9b/08
b.+sınıñ 195a/09
- bedel** Ar. Bir şeyin yerini tutan veya tutabilen yerine geçen, eşit, denk; değer, kıymet, karşılık, ücret, fiyat, mukabil.
b.+ine 193a/01
- beden** Ar. Gövde, vücut.
b.+i 34a/10
b.+inde 24b/03
b.+inden 6a/16
b.+ine 34a/05, 34b/03, 38b/04,
44b/07, 44b/09
b.+lerinde 10b/25
b.+lerinden 9b/18
b.+üme 44a/02
- Bedr** Ar. Bedir Gazvesi. 13 Mart 624 tarihinde Mekke ve Medine arasındaki Bedir kasabası yakınında Müslümanlar ve müşrikler arasında yapılan savaş.
B. 28a/25
- be-dürüstü** Far. Gerçekten, doğrulukla, dürüstlükle.
b. 1b/03, 2a/23, 3a/19, 4a/16,
4a/25, 9b/10, 9b/15, 10a/06,
10a/17, 188b/16, 189a/21,
189b/17, 189b/18, 190a/20,
191b/13, 192a/05, 192b/01,
193a/06, 194b/17, 195a/15,
195b/19, 20b/09, 23a/02, 23a/15,
23a/24, 23b/11, 24b/12, 25a/11,
25b/04, 25b/06, 25b/12, 26a/18,
30b/01, 32b/19, 33b/08, 33b/23,
34b/01, 34b/13, 35a/09, 37a/25,
37b/02, 39b/21, 41b/22, 43b/13,
45b/24
- beg** Bir beyliğin, küçük bir devletin başında bulunan kimse, emir, prens.
b.+i 47b/21
b.+lügile 31b/04
b.+üñ 19b/08
- beķā** Ar. Kalıcılık, ölmezlik.
b. 40b/23
- belā** Ar. Musibet, afet.
b. 8a/14, 38b/04, 43a/20, 44a/02,
45b/03, 45b/10
b.+getür- 4b/03
b.+lara 6a/24
b.+lardan 43b/01, 49a/08
b.+ları 45b/20
b.+sı 16b/06
b.+sına 24a/25
b.+sından 24a/23
b.+ya 3a/17, 6a/06, 15a/25,
15b/04, 45b/08
b.+yı 6a/07, 191a/01, 38b/06,
45b/05
- beli** Ar. “Evet” kelimesinin Farsça’dan geçmiş şekli, evet, hay hay, peki.
b. 4b/15, 4b/24, 12b/18, 14b/03,
49a/09
- bellü** Herkesçe bilinen, bilinmedik bir tarafı olmayan, gizli olmayan, meydanda olan, malum, aşikar.
b. 25b/25
- belür-** Belli, aşikar olmak, görünmek.
b.-di 23b/18
- ben** Ben.
b. 3b/01, 3b/08, 4a/21, 4a/22,
4b/07, 4b/14, 5a/10, 6a/05,
6a/08, 6a/10, 7a/23, 10a/10,
10a/13, 10b/08, 11a/24, 11b/07,
14a/03, 15b/07, 15b/20, 17a/19,
17a/20, 17b/11, 188b/14,
189b/01, 189b/03, 18a/25,
191a/25, 191b/01, 191b/03,
191b/05, 191b/05, 191b/07,
192a/18, 19a/23, 19b/01, 19b/03,
19b/11, 21a/12, 21a/14, 21b/03,
21b/08, 21b/11, 21b/17, 24b/20,
24b/24, 25a/05, 26a/17, 27a/22,

27b/12, 29a/23, 29b/06, 29b/08,
30b/17, 30b/25, 32a/24, 33a/02,
34a/21, 34a/22, 35b/11, 35b/24,
35b/25, 36a/03, 36a/06, 36a/07,
36b/14, 36b/18, 36b/19, 37a/01,
37a/02, 37a/03, 37a/04, 39a/19,
39b/10, 39b/12, 39b/13, 39b/14,
39b/23, 42b/12, 42b/19, 42b/21,
42b/21, 44a/06, 44a/07, 44a/13,
45b/06, 46b/17, 49a/11
b.+den 6a/07, 19b/11, 19b/12,
20a/05, 23a/06, 24b/22, 25a/03,
30b/17, 33b/07, 44a/03, 44a/04
b.+i 6a/01, 6a/19, 10a/15,
17b/08, 17b/09, 17b/11,
190a/17, 190a/17, 20b/10,
20b/11, 21a/24, 21b/11, 21b/25,
22a/01, 23a/07, 24a/04, 28b/18,
30b/17, 36a/25, 36b/08, 36b/13,
37a/18, 44a/05
b.+üm 2a/23, 4b/21, 4b/25,
6a/19, 6a/19, 15a/22, 15a/25,
17a/11, 17a/25, 17b/02, 189b/03,
18b/19, 18b/20, 190a/18,
192a/19, 19b/10, 19b/10,
19b/24, 20b/14, 21b/16, 21b/21,
22a/07, 23b/15, 25b/19, 26a/17,
26a/18, 26a/24, 26b/07, 26b/12,
29b/06, 29b/19, 30a/08, 30a/21,
30a/22, 31a/13, 32a/24, 33a/23,
33b/07, 34a/01, 34a/02, 35b/20,
35b/23, 36a/03, 36a/17, 36a/24,
36a/25, 36b/03, 36b/07, 38b/20,
39a/22, 39b/02, 39b/05, 40a/04,
40a/10, 42b/11, 44a/02, 44a/13,
45b/06, 46b/06, 47b/16, 49a/10
b.+ümile 21a/12

bend Far. Bağ.
b.+eyle- 33b/19
b.+ur- 33b/22

bendküş Far. Eklem
b.+leri 41a/16

Benî İsrâ'il İsrail oğulları, Yahudiler.
B. 23a/02, 29a/18, 29a/20,
29b/16, 29b/16
B.+den 4b/07, 32b/10, 32b/10
B.+e 29a/18

Benî Kıys İslam'ı kabul eden Arap
kabilelerinden biri.
B.+uñ 11a/22

Benî Muğire Kureyş'in ileri gelen
ailelerinden biri.
b.+den 2b/11

Benî Seleme Medine'de bir kabile.
B. 3b/19

beñiz Yüz, yüzün rengi.
b.+i (beñzi) 33a/14

beñze- İki kişi veya nesne arasında
birbirini andıracak kadar ortak
nitelikler bulunmak, andırmak.
b.-mez 10a/01, 14b/20, 16b/14,
189b/17, 192b/05, 33a/03
b.-r 10a/01, 12a/01, 17a/03,
189b/16, 18a/11, 35a/16, 41a/09
b.-ye 194a/15, 194a/16

beñzet- Benzer duruma getirmek.
b.-di 2b/24, 18a/12
b.-ürleridi (beñzedürleridi)
17a/05

berâber Far. Birlikte, bir arada.
b. 3a/17, 3b/13, 190b/01,
191b/19, 191b/19, 192a/01,
192a/02, 192a/05, 193b/11,
193b/13, 38b/21, 41b/06,
42a/08, 42a/12, 42a/19, 42a/20,
42a/21
b.+kıl- 17b/09
b.+mi kıl- 31b/17
b.+mi ol- 38b/19
b.+midir 38b/18
b.+midür 38b/15
b.+üz 4b/21, 15a/13

berât Ar. Belge, berat.
b.+umuz 28b/20
b.+ın 28b/19
b.+um 30a/08

bereket Ar. Bolluk, feyiz. 100
b. 19a/05
b.+i 31b/22
b.+kıl- 22b/03, 22b/03

berî Ar. Uzak. Krş. **berû**
b.+dür 25a/22, 25b/09
b.+kıl- 191a/02

- berkin-** Sağlamaştırılmak,
kuvvetlendirilmek, tahkim
edilmek.
b.-mişdür 13b/11
- berkit-** Sağlamaştırılmak,
kuvvetlendirmek, tahkim etmek.
b.-diler 33a/08
- berü** Ar. Uzak. Krş. **berî**
b.+ol- 34a/25
2. (-den beri kullanımıyla) Bir
işin başlangıcını gösterir.
b. 35b/20
- beşâret** Ar. Müjde.
b. 3b/06, 22a/08
b.+ile 17b/18, 21a/02
b.+in 25a/02
b.+it- 3a/21, 40a/09
b.+kıl- 20b/15, 22a/25, 40a/08,
40a/08
b.+ol- 192a/13, 192a/25
- beter** Far. Çok kötü.
b. 19b/22
- beyân** Ar. Açıklama, bildirme.
b. 195a/07
b.+eyle- 192a/14, 41b/22,
43b/16
b.+ında 37b/10
b.+it- 16b/13, 16b/16, 18a/13,
22b/17, 22b/17, 35b/12, 40a/25,
42a/04, 47a/19, 48b/25, 49a/22
b.+kılın- 46b/12
b.+kıl- 9a/11, 10a/12, 11a/15,
12b/03, 16b/03, 17a/12, 18a/22,
191a/06, 192a/13, 192a/25,
21a/01, 22b/10, 34b/19, 45a/11,
46b/10, 49a/21, 49b/20
b.+olun- 190a/20, 41a/15
b.+ol- 46b/21
- beyt** 1. Ar. Ev.
b.+üñ (ehl-i beyt) 15b/11
b.+üñüzile (ehl-i beyt) 39b/24
2. Divan şairlerinin kullandıkları
iki mısradan oluşan nazım
birimi.
b. 11a/24
b.+in 11a/23
- Beyt'ullâh** Ar. Allah'ın evi, Kabe.
B.+dan 20b/22
- beze-** Süslemek, donatmak.
b.-dük 13b/09
- bezen-** Süslenmek, donanmak.
b.-miş 9b/21, 9b/22, 189b/02,
29b/21
- bıçak** Bir sap ve çelik bölümden
oluşan kesici alet.
b. 21a/13, 22a/04, 22a/04,
22a/05, 22a/06
b.+ıla (bıçağıla) 22a/07
b.+ın (bıçağın) 22a/01, 22a/04
- bıñar** Pınar.
b. 34a/09, 34a/11
b.+lar 6b/21, 40b/07
- bıraç-** Bazı isimlerle birleşik fiil ve
deyim oluşturur.
b.-alar (bırağalar) (fitne bıraç-) 13b/18
b.-dı (ğurbete bıraç-) 32b/25
b.-dılar (kur'a bıraç-) 24a/09
b.-dum 21a/15
b.-ısar (bırağısar) 21a/15
b.-maya (muñâlefete bıraç-) 34b/06
b.-ur (bırağur) (delâlete bıraç-) 15b/13
b.-ur (bırağur) (mâşiyete bıraç) 31a/25
b.-urdum (bırağurdum) (vesvese bıraç-) 15a/23
b.-urısam (bırağurısam) (fitneye bıraç-) 21a/15
b.-urlardı (bırağurlardı) (fitneye bıraç-) 14a/05
2. Çıkarmak
b.-up (bırağup) 27b/15
3. Elden atmak, artık tutmamak,
bir yere koymak, yerleştirmek.
b. 33b/22
b.-a (bırağa) 2b/08, 2b/09
b.-asın (bırağasın) 39a/25
b.-dı 38a/03
b.-dılar 6a/14
b.-maz 12b/06
b.-up (bırağup) 2b/06, 14b/15
b.-ur (bırağur) 12a/14

- 4.** Engel olmamak, koyvermek, izin vermek, müsaade etmek, mani olmamak, hareket serbestliği vermek.
b.-duğ 15b/24
b.-mağ 189a/23
b.-up (bırağup) 189a/21
b.-ur (bırağur) 195a/11
- 5.** Hoş olmayan bir durumda bulundurmamak, mahrum etmek, yokluğunu, sıkıntısını çektirmek.
b.-alar (bırağalar) 20b/05
b.-dı 10a/18, 22a/03
b.-masun 12a/20
b.-uruz (bırağuruz) 20b/03
- 6.** Terk etmek, ayrılmak.
b.-dı 28b/01
b.-dılar 6a/11, 6a/15, 33a/08
b.-duğ 33a/19
b.-up (bırağup) 15a/08
b.-up (bırağup) (elden bırak-) 191b/08
- bırakıl-** Terk edilmek.
b.-up (bırağılup) 31a/16
- bi-‘aynihi** Ar. Aynıyla, olduğu gibi, tıpkı.
b. 18a/10, 21a/08
- biç-** Ekin, ot vb.yi kesmek.
b.-erler 6b/23
- bî-çäre** Far. Çaresiz, zavallı.
b. 191b/08, 47b/09
- bid‘at** Ar. Hz. Muhammed zamanında bulunmayıp sonradan ortaya konan hüküm, adet.
b. 18b/12
- bî-ğaber** Far. Habersiz, bilgisiz.
b.+siz 35b/19
- bî-ğad** Far., Ar. Hadsiz, pek çok.
b. 194a/21
- bikr** Ar. Dokunulmamış, kız oğlan kız.
b. 9b/12
- bil-** 1. Anlamak, öğrenmek, vakıf olmak, malumat sahibi olmak, idrak etmek.
b. 2a/07, 2b/04, 5a/25, 5b/06, 6b/09, 8b/13, 9a/10, 9b/13, 11a/08, 11a/20, 11b/02, 11b/09, 12a/17, 12b/20, 14a/19, 15a/08, 15b/18, 16a/13, 192b/25, 195a/09, 19a/06, 20b/21, 21a/18, 23b/25, 24b/13, 27a/06, 27a/07, 28a/07, 28a/08, 28a/11, 28a/16, 28b/08, 29a/06, 31a/14, 31b/09, 35b/12, 36a/01, 37a/13, 38a/18, 38a/21, 40b/18, 44b/02, 45b/07, 45b/16, 46a/09, 47a/15, 48a/14
b.-di 32b/16, 33b/04, 36b/05, 38b/25, 39a/02
b.-diler 23b/19
b.-dügi 38b/22
b.-dügiyile 38b/22
b.-e 38b/23, 39a/06
b.-eler 17b/17, 22a/16, 48b/21
b.-eleridi 6a/19
b.-en 38b/18
b.-esin 38b/12
b.-esiz 27a/02, 37a/05, 44a/14, 44a/15
b.-esün 43b/17
b.-evüz 12b/22
b.-gil 1b/02, 16a/03, 29b/02, 47a/16, 47b/18
b.-ici 45a/14, 45a/14, 45a/15
b.-icidür 48b/20
b.-medi 38b/24, 38b/25
b.-mek 44b/14
b.-mekden 37a/06
b.-meyen 38b/18
b.-mez 41a/13, 42a/07
b.-mez mi 43a/07
b.-mezdüm 35b/23
b.-meze ur- 4b/16
b.-mezler 42a/25
b.-mezler mi 45b/24
b.-mezsiz 36a/07
b.-mezüz 36a/19
b.-sün 44a/20, 44a/22
b.-sünler 28a/23
b.-ün 13b/04, 189a/18, 190a/18, 27a/02, 39b/23
b.-üp 32a/07, 38b/19, 45a/07
b.-ür 5a/25, 7a/23, 7a/23, 7b/20, 26b/19, 33a/12, 36a/20, 38b/02, 40b/23

b.-ür 189b/22
b.-ür misin 7a/22
b.-ürdi 47b/18
b.-ürem 30b/17, 36a/07
b.-üriken 38a/10
b.-ürken 189a/08
b.-ürler 192b/07, 192b/08,
43b/21, 43b/23
b.-ürlerise 41b/18
b.-ürsin 3b/04, 17b/03
b.-ürsüz 189a/06, 189a/08
2. Farkında olmak, haberdar
olmak.
b. 21a/23, 21b/03, 25b/07
b.-di 30b/07, 30b/09
b.-diler 29a/20, 30a/15
b.-eler 26a/12
b.-icek 19b/10
b.-medin 6a/13
b.-medi 24a/02
b.-ür 193a/07, 194b/18, 195b/20,
195b/20
b.-ürsüz 35b/21
b.-ürüz 12a/20
3. Gücü yeterlik, iktidarilik ifade
eden yardımcı fiil olarak
kullanılır.
b.-e (aňlaya bil-) 44b/19
b.-e (depreni bil-) 24b/04
b.-e (men ide bil-) 2a/11,
188b/24
b.-e (tuta bil-) 195a/15
b.-e (yite bil-) 190b/24
b.-esiz (kırtula bil-) 27a/17
b.-ür (viri bil-) 188b/25
b.-ür (yürüye bil-) 42b/24
4. Maharet sahibi olmak, elinden
gelmek.
b.-ici 12b/19
b.-mezidi 4b/01
b.-ür 12b/09
5. Tanımak, hatıra getirmek,
hatırlamak
b. 191a/03
b.-gil 19a/10
b.-mez miyidüň 33b/01, 33b/03
b.-ür 191b/25
b.-ürleridi 18b/03

b.-ürsin 5a/02
6. Zannetmek, düşünmek,
sanmak, farzetmek.
b.-üp 38a/15, 40a/11

bil

Bel.
b.+inden 6b/25, 190b/07,
190b/07, 190b/08, 38a/02
b.+ini 191a/21
b.+ünde 10b/13, 10b/13

bilā-fā'ide Ar. Faydasız, yararsız.
b. 193b/24

bi'l-cümle Ar. Hep, bütün, toptan.
b. 41a/08

bildür- Haber vermek, anlatmak,
duyurmak.
b. 26a/23
b.-di 2b/24, 9a/12, 18a/25
b.-düm idi 42b/12
b.-e 194a/03, 194a/04, 47a/11
b.-eler 30b/04
b.-mek 48a/04
b.-mekdi 47b/19
b.-mekdür 38a/22
b.-mese 38a/23
b.-üp 28a/20

bile

Birlikte, beraber.
b. 1b/11, 2a/13, 2b/17, 2b/17,
2b/18, 2b/19, 3b/06, 4a/12,
8a/09, 13a/07, 13a/08, 16a/01,
17b/11, 18b/24, 190a/09,
193b/02, 193b/03, 19a/21,
20b/19, 21a/12, 21a/13, 21a/14,
23a/09, 23b/02, 23b/02, 24a/04,
24a/05, 29a/02, 29a/07, 31a/22,
38a/07, 42b/25, 43a/01, 43a/02,
43a/02
b.+dür 10b/12
b.+sinde 45a/19

bilezük Süs için bileğe ve kola takılan
halka.

b.+ler 194a/14

bilin-

Anlaşılmak, öğrenilmek.
b.-e 40b/22

bin-

Yüksek bir şeyin veya bir
hayvanın üstüne çıkıp ayaklarını
sallandırarak oturmak

	b.-erler 8a/01, 8a/01, 8a/02, 8a/02, 11b/18 b.-mek 11b/24 b.-üp 11b/20	20a/02, 20a/24, 20b/03, 20b/13, 20b/22, 21a/04, 21a/17, 21a/22, 21b/02, 21b/12, 22a/02, 23a/03, 23a/08, 23a/08, 23a/12, 24a/01, 24a/03, 24a/03, 24a/08, 24a/15, 24a/15, 24a/16, 24b/01, 24b/06, 24b/08, 24b/12, 24b/13, 24b/15, 24b/18, 24b/21, 24b/21, 24b/21, 25a/10, 25a/11, 25b/13, 25b/16, 26a/08, 26a/08, 26a/16, 26b/20, 26b/24, 27a/06, 27a/09, 27a/10, 27b/03, 27b/05, 27b/17, 27b/20, 27b/22, 27b/24, 28a/09, 28a/18, 28b/12, 28b/13, 28b/14, 28b/16, 29a/11, 29a/11, 29a/19, 29a/19, 29a/20, 29b/01, 29b/03, 29b/04, 29b/04, 29b/16, 29b/17, 29b/17, 29b/20, 29b/22, 29b/25, 29b/25, 30a/02, 30a/04, 30a/12, 31a/14, 31a/21, 31b/03, 31b/05, 31b/08, 31b/08, 31b/11, 32a/15, 32b/04, 32b/13, 32b/13, 32b/16, 32b/17, 32b/20, 32b/21, 32b/22, 33a/04, 33a/04, 33a/08, 33a/09, 33a/11, 33a/13, 33a/13, 33a/21, 33b/07, 33b/10, 34a/02, 34a/09, 34a/11, 34a/23, 34b/07, 35a/10, 35a/12, 35a/16, 35b/11, 35b/12, 35b/25, 36a/18, 36a/20, 36a/21, 36b/20, 36b/20, 37b/13, 37b/14, 38a/02, 38a/03, 38a/03, 38a/05, 38a/06, 38a/17, 38a/18, 38b/04, 38b/06, 39a/01, 39a/11, 39a/21, 39b/09, 39b/16, 40a/12, 40a/12, 41a/10, 41a/11, 41a/14, 41a/21, 41a/22, 41a/24, 42a/04, 42a/05, 42a/07, 42a/07, 42a/12, 42b/05, 42b/11, 42b/14, 42b/15, 42b/19, 42b/21, 42b/21, 42b/23, 43a/06, 43a/20, 43a/20, 43a/21, 43a/21, 43a/23, 43a/24, 43b/08, 43b/08, 43b/14, 44a/02, 44a/02, 44b/13, 44b/18, 44b/19, 44b/24, 45b/03, 45b/04, 45b/09, 45b/10, 46a/11, 46a/13, 47a/03, 47b/05, 47b/18, 47b/21, 48a/09, 48b/14
biñ	Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı. b. 1b/11, 24b/17, 29a/10, 32a/19, 44b/20 b.+den 32b/02 b.+idi (yüz biñ) 24b/12 b.+idi (yüz yigirmi biñ) 24b/13	
bir	1. Eş, aynı, benzer, farksız, tıpkı, müşterek. b. 4b/19, 7a/19, 28a/02, 35a/03 b.+dür 5a/11 b.+idi 7b/11 b.+ol- 38b/16 b.+ugurdan 6b/04 2. Herhangi bir anlamında belirsizlik sıfatı b. 1b/03, 1b/06, 1b/10, 2a/15, 2b/07, 2b/07, 2b/11, 3b/12, 3b/14, 4a/05, 4a/11, 4b/01, 4b/07, 4b/10, 4b/11, 4b/18, 4b/21, 4b/22, 5a/05, 5a/22, 6a/06, 6a/12, 7a/10, 7a/21, 7a/22, 7b/23, 8a/05, 8b/09, 9a/07, 9a/10, 9a/25, 9b/02, 9b/09, 9b/17, 10a/12, 10a/20, 11a/18, 12a/11, 12a/13, 12a/16, 12a/24, 13a/11, 13a/21, 13a/25, 13b/20, 13b/21, 13b/21, 13b/23, 13b/24, 14a/16, 14a/21, 14b/05, 14b/19, 15a/02, 15a/16, 15a/17, 15a/23, 15b/18, 16a/03, 16a/21, 16a/25, 16b/05, 16b/14, 17a/01, 17a/06, 17b/16, 188b/17, 189a/04, 189b/01, 18a/06, 18a/09, 190a/21, 190b/10, 190b/11, 190b/19, 190b/25, 191a/01, 191a/01, 191a/11, 191a/15, 191a/20, 191a/21, 191a/22, 192a/08, 192a/14, 192a/17, 192b/17, 193a/13, 193a/13, 193a/13, 194a/02, 194a/06, 194a/15, 194b/13, 195a/11, 195a/19, 195b/05, 19a/11, 19a/24, 19b/08, 19b/14,	
		b.+i 4a/05 b.+in 3b/04, 3b/04, 3b/05, 3b/05

- b.+inüñ 4a/06
- 3.** Sadece, yalnızca, yalnız, ancak.
- b. 10a/19, 23b/07, 27a/24
- 4.** Sayıların en küçüğü, ilki, bir.
- b. 3b/04, 3b/05, 3b/18, 3b/18, 4a/05, 5a/14, 5b/14, 7a/12, 7b/08, 7b/08, 7b/10, 8a/09, 8b/10, 11a/18, 12a/22, 12b/01, 14b/05, 188b/13, 188b/13, 188b/15, 188b/16, 18a/06, 18a/16, 190b/22, 191a/23, 191b/01, 191b/01, 191b/05, 191b/09, 193b/22, 194b/04, 195b/16, 19a/15, 20b/14, 21a/13, 21a/13, 22a/18, 23a/02, 26a/04, 27a/14, 27a/24, 27b/13, 27b/16, 27b/17, 29a/19, 29b/04, 29b/14, 29b/15, 29b/16, 30a/21, 30a/21, 30a/25, 30b/05, 31b/22, 33a/04, 34a/10, 34a/14, 34a/21, 34a/24, 34a/25, 34a/25, 35a/11, 36a/06, 36a/09, 37b/11, 37b/12, 38a/02, 38b/24, 39a/25, 39b/01, 42a/02, 42a/15, 42a/25, 46a/02, 48a/23, 48a/24, 48a/25, 48b/05
- b.+bir 191a/25
- b.+dür 6a/10, 8a/09, 11a/09, 13b/04, 27a/23, 37b/09, 46a/05
- b.+inci (on bir) 193b/11
- b.+ligi 37b/10
- 5.** Teker teker, ayrı ayrı.
- b.+(bir bir) 9a/06, 18b/10, 30b/25, 48b/21
- b.+bir 18b/10, 20a/17, 30b/25
- b.+(bir bir) 20a/17
- biraz** Kısa bir süre için.
- b. 4a/21, 15a/12, 12b/13, 20b/18, 24a/06
- b.+in 191a/22, 37b/15, 37b/16
- birbiri** Karşılıklı olarak biri ötekini, öteki de onu.
- b.+nden 10a/09, 35a/16, 42b/10, 42b/17
- b.+ne 10a/01, 10a/04, 14a/01, 15a/10, 15b/05, 16b/14, 16b/19, 17a/08, 18a/03, 193a/06, 27a/15, 27b/18, 30b/02, 30b/06, 48b/08
- b.+müze 30a/16
- b.+nüñ 10b/03
- b.+ñüze 15a/07
- b.+ñüzile 42b/09
- b.+yile 9a/03, 10b/02, 17a/10, 23a/04, 35b/09, 42b/15
- biregü** Biri, bir kimse, herhangi bir ferd.
- b. 43b/09
- bir** **1.** Bir tanesi, herhangi bir şahıs.
- b. 4a/09, 4a/09, 7b/19, 9b/18, 17a/16, 190b/02, 190b/16, 190b/19, 192b/05, 19b/03, 26b/20, 30a/20, 37b/18, 40b/03, 40b/03, 40b/03, 42a/05, 42a/05, 42a/05, 42a/09, 46a/03, 46a/03, 46a/03, 46a/04
- b.+müzüñ 25b/25
- b.+müzüñ (hiç birimüzüñ) 29b/18
- b.+n 28b/12
- b.+nden 40b/03, 42a/06
- b.+ne 9b/15, 191a/14, 192b/05
- b.+nüñ 7b/16, 190b/01
- b.+ñüz 44a/12
- b.+ñüzden 194b/09
- b.+ñüze 13a/01, 25b/15
- b.+si 6b/12, 6b/16, 13a/09, 17a/10, 17a/14, 19b/03, 19b/13, 21a/03, 21a/04, 39a/13
- b.+sidür 28b/10
- 2.** Herhangi bir anlamında belirsizlik sıfatı.
- b. 48b/08
- b.+si 33a/22, 47a/21, 47a/22
- b.+sidür 47a/12
- birkaç** Çok olmayan, az sayıda, az.
- b. 4b/06, 4b/09, 6a/23, 38b/10, 42a/04, 49b/03
- birle** İle.
- b. 7b/04, 10a/10, 11b/13, 13a/13, 13a/21, 190b/21, 191b/12, 195a/13, 195b/21, 19a/04, 21b/20, 26b/05, 27a/07, 27b/15, 31a/02, 31a/19, 34a/07, 36a/16, 37b/21, 38b/04, 38b/14, 40a/20, 45b/04, 46a/23
- b.+dür 7b/03

- birle-** Bir etmek, bir tek yapmak, bir duruma getirmek.
b.-mege 40b/17
b.-mekden 44a/21
b.-meklik 37a/15
b.-mezler 12a/02
b.-ñ 10a/15, 190a/17
b.-sünler 37a/18
b.-yeler 47b/14
b.-yeleridi 11a/09
b.-yem 39b/10
b.-yicek 38a/15
b.-yici 39b/12
b.-yüp 12a/02, 25b/10, 40b/02, 43a/12, 43a/15, 44a/20, 46b/18, 47b/25
- birlik** Tek bir olma durumu, vahdaniyet.
b.+imüze (birliğümüze) 28a/07
b.+in (birliğin) 35b/12, 38b/18, 48a/04
b.+ine (birliğine) 7a/06, 7b/23, 8a/18, 16a/18, 194b/22, 37b/03, 38a/12, 46a/02, 46a/19, 46b/23
b.+ini (birliğini) 40b/17
b.+inüñ (birliğinüñ) 6b/15
- biryan** Kebap.
b.+eyle- 33a/04
- bisle-** Büyütmek, yetiştirmek, terbiye etmek.
b.-r 46b/02
- bi'smillâhi'r-rahmâni'r-rahîm** Ar.
Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla
b. 1b/01, 13a/14, 188b/02, 26b/17, 37a/09
- biş** Beş, dörtten bir artık.
b.+inci 193a/23
b.+inci (on biş) 193b/20
- bit-** Bitki yetişmek, yerden çıkmak.
b.-en 6b/24
b.-memegile 195b/17
b.-üp 30b/16
- bit-** Sona ermek, tamamlanmak.
b.-icek 17a/25
- biti** Yazılmış şey, mektup.
b. 30a/08, 30a/09
- bitür-** Tohumun filizlenip topraktan dışarı çıkmasına sebep olmak.
b.-dük 6b/21, 24b/06
b.-e 189a/06
b.-mek 47a/23
b.-üp 6b/18, 190a/04
b.-ür 7a/05, 47a/23, 192b/01
2. Yaratma, yaratış
b.-ür 191a/01
- biz** Çokluk birinci kişiyi gösteren söz.
b. 2a/14, 2b/16, 3a/03, 3a/06, 3a/21, 3a/22, 3b/10, 3b/16, 3b/23, 4a/08, 4a/12, 5a/16, 5a/17, 5a/18, 5a/22, 6a/25, 6b/16, 6b/20, 7a/12, 7b/23, 8b/04, 8b/05, 8b/08, 10b/02, 10b/04, 10b/16, 10b/20, 10b/24, 11a/13, 11a/20, 11b/05, 11b/16, 11b/20, 12a/20, 12a/22, 13b/08, 13b/22, 14a/16, 14a/25, 14b/01, 14b/12, 15a/11, 15a/14, 15a/16, 15a/18, 15a/19, 15b/03, 15b/15, 15b/21, 15b/23, 15b/23, 15b/24, 17b/15, 17b/18, 189a/13, 18a/02, 18b/05, 190a/02, 192a/12, 192a/24, 193a/04, 193a/10, 194b/05, 194b/08, 195a/06, 195a/08, 195a/08, 195a/25, 19a/06, 20b/05, 20b/15, 20b/18, 21a/03, 22a/09, 22a/11, 22a/13, 22a/16, 22a/23, 22a/24, 22b/03, 22b/12, 22b/15, 22b/16, 22b/24, 23b/01, 23b/11, 23b/12, 23b/13, 24a/09, 24b/12, 25a/15, 25b/25, 25b/25, 26a/01, 26a/09, 26a/10, 26a/15, 26b/03, 27b/05, 27b/21, 29a/01, 29a/08, 30a/16, 30b/09, 30b/20, 31a/03, 31a/04, 31a/05, 31a/19, 31a/19, 31b/07, 31b/09, 31b/17, 31b/23, 32a/11, 33a/18, 33b/15, 34a/05, 34a/06, 34a/08, 34a/13, 34b/01, 34b/11, 35a/22, 35b/04, 35b/06, 36a/06, 36a/17, 36a/18, 36a/20, 36a/21, 37a/23, 37a/24, 39a/21, 39b/01, 41b/22, 41b/24, 44a/12, 44a/18, 44a/23,

45b/05, 46a/08, 46b/10, 49a/10, 49b/20
b.+cileyin 5a/21, 12b/16
b.+den 5b/08, 8a/07, 14b/01, 15a/18, 17b/03, 189a/13, 192a/08, 194a/17, 194a/18, 22b/22, 31b/19, 31b/19, 45b/08
b.+den.ol- 35a/25
b.+e 2a/11, 5b/01, 5b/02, 5b/07, 8b/21, 8b/25, 10b/05, 12b/04, 14a/14, 15a/12, 15a/13, 15a/18, 15a/19, 15b/02, 15b/03, 17b/20, 18b/18, 191a/03, 194a/22, 194b/13, 195a/06, 195a/25, 22a/16, 24a/21, 24b/01, 25a/02, 26a/08, 26a/25, 28b/20, 28b/25, 29a/02, 31b/16, 31b/18, 32a/12, 34a/07, 35b/04, 41a/06, 43b/22, 45b/04, 45b/20, 46a/08, 46b/09, 49a/09, 49a/10, 49b/10, 49b/11, 49b/12, 49b/20
b.+i 5a/25, 9a/18, 15a/11, 15a/11, 15a/15, 15a/19, 194a/21, 194b/07, 24b/15, 34b/11, 35a/22, 35b/01, 37a/15, 41a/24, 44a/20, 44a/21, 45b/10, 49b/24
b.+üm 2a/20, 4b/17, 4b/24, 5a/03, 5a/05, 5a/25, 5b/01, 5b/17, 5b/23, 6a/02, 6b/14, 9a/18, 9b/01, 10b/02, 10b/09, 11a/05, 11a/14, 11b/22, 12a/05, 12a/07, 12b/04, 14b/11, 15a/15, 15b/02, 15b/03, 15b/06, 15b/17, 15b/19, 15b/20, 16a/02, 16b/02, 18b/08, 18b/17, 192a/09, 192b/23, 193a/22, 193b/03, 194a/19, 194b/07, 194b/13, 19a/07, 20b/19, 22a/14, 22b/23, 23a/15, 23a/19, 23a/21, 23a/24, 23b/11, 26a/15, 26a/19, 26b/01, 26b/02, 27a/24, 27a/25, 27b/04, 28a/06, 28a/07, 28a/07, 28a/08, 28a/18, 28a/23, 28a/24, 28b/11, 28b/20, 28b/24, 28b/25, 30a/17, 31a/03, 31a/06, 31b/15, 32a/12, 32a/15, 33b/21, 33b/24, 34a/04, 34b/02, 34b/08, 34b/09, 34b/09, 34b/13, 34b/17, 34b/17, 35a/06,

35a/25, 35b/01, 35b/07, 37a/16, 39a/21, 40a/23, 41b/25, 43a/19, 44a/24, 44b/12, 45a/01, 45b/17, 45b/20, 46a/01, 46b/20, 47b/07
b.+ümdür 43b/22
b.+ümile 3a/05, 22a/24, 22b/23, 38b/10

bîzâr Far. Bıkılmış, usanmış, bezmiş.
b.+idük 15a/18
boğaz Boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar, imik, kursak.
b.+dan 190b/01
b.+ı 22a/02
b.+ın 22a/02
b.+ına tur- 4b/02
b.+ınıñ 22a/01

boğazla- Hayvanı boğazından keserek öldürmek.
b.-duğdan 21b/25
b.-mağa 21a/15, 21a/18, 21a/19, 21b/03
b.-mağı 22b/09
b.-rsañuz 34a/19
b.-ya 21a/24, 21b/16, 21b/20
b.-yalar 17b/17
b.-yam 21b/04, 21b/08
b.-yasın 21b/23
b.-yup 11b/21, 37b/25

bol Nicelik bakımından olağandan veya alışıldandan çok, kıt karşıtı.
b. 189a/01
b.+dur 39a/17
b.+kıl- 45b/25

bolluğ Parasal bakımdan rahatlık, bereket.
b. 35a/20, 35a/22

bostan Far. Bağ, bahçe.
b.+a 9a/07, 17a/14
b.+cuğın 9a/07
b.+lar 9b/24, 16b/17, 34b/22
b.+ları 6b/20

boş İçinde kimse veya hiçbir şey bulunmayan.
b.+ça 27b/06

boy Bir şeyin yere değen veya yere en yakın olan kısmı ile en

	yüksek noktası arasındaki mesafe. b.+unı 11a/07	5a/18, 5a/23, 5b/01, 5b/05, 5b/10, 5b/16, 5b/19, 6a/11, 6a/13, 6a/13, 6a/19, 6a/20, 6a/21, 6a/21, 6b/03, 6b/11, 6b/25, 7a/02, 7a/04, 7a/08, 7a/22, 7b/04, 7b/22, 8a/08, 8b/07, 8b/08, 8b/17, 8b/18, 9a/04, 9a/11, 9a/11, 9a/13, 9a/18, 9a/20, 9a/22, 9a/22, 9b/07, 9b/08, 9b/23, 10a/08, 10a/09, 10a/11, 10b/01, 10b/04, 10b/24, 11a/01, 11a/04, 11a/08, 11a/11, 11a/12, 11a/12, 11a/20, 11a/24, 11b/07, 11b/08, 11b/09, 11b/12, 11b/12, 11b/14, 11b/14, 11b/16, 12a/01, 12a/03, 12a/08, 12a/10, 12a/19, 12a/22, 12a/24, 12b/01, 12b/16, 12b/21, 13a/12, 13a/19, 13a/20, 13b/15, 14a/02, 14a/07, 14a/12, 14a/19, 14b/04, 14b/05, 14b/10, 14b/12, 14b/13, 14b/15, 15a/03, 15a/11, 15a/13, 15a/15, 15a/15, 15a/20, 15a/22, 15b/01, 15b/05, 15b/06, 15b/13, 15b/25, 15b/25, 16a/03, 16a/03, 16a/08, 16a/09, 16a/20, 16b/01, 16b/06, 16b/09, 16b/12, 16b/15, 16b/18, 17a/04, 17a/12, 17b/01, 17b/12, 17b/15, 17b/18, 188b/10, 188b/14, 189a/05, 189a/08, 189a/08, 189a/19, 189a/22, 189b/01, 189b/03, 189b/05, 18a/14, 18a/17, 18a/17, 18a/22, 18b/14, 18b/20, 190a/01, 190a/20, 190a/25, 190b/20, 191a/02, 191a/03, 191a/04, 191a/04, 191a/06, 191a/16, 191b/01, 191b/04, 192a/05, 192a/06, 192a/07, 192b/01, 192b/05, 192b/05, 192b/24, 193a/10, 193a/11, 193a/12, 193a/12, 193a/14, 193a/15, 193b/01, 193b/23, 193b/25, 194a/07, 194a/09, 194a/13, 194a/15, 194a/21, 194a/22, 194b/06, 194b/12, 194b/13, 194b/20, 195a/04, 195a/04, 195a/05, 195a/09, 195a/10,
boya	Yazı yazmak için kullanılan mürekkep. b. 41a/24	
boynuz	Bazı hayvanların başında bulunan, saldırma ve korunma silahı olarak kullandıkları tırnak gibi bir maddeden, sert, sivri, kıvrık, bazan da çatallı çıkıntı. b. 48a/22	
boyun	Gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi. b. 2b/19 b.+da 2b/18 b.+ın (boynın) 32b/05 b.+ın (boynın) ur- 32b/01 b.+ına (boynına) 2b/18, 2b/24 b.+larına 2b/15, 2b/17, 33b/18 b.+larında 32b/05, 48b/03 b.+vir- 11b/22	
bozul-	İyi ve değerli niteliğini yitirmek. b.-dı 30a/05	
bölük	Kısım. b. 27b/17 b.+(bölük bölük) 49a/25 b.+i (bölüğü) 25a/11 b.+inden (bölüğinden) 22b/01	
böyle	Bu şekilde, böyle. b. 2b/16, 3a/21, 4b/06, 7b/05, 9b/16, 11a/24, 13b/22, 16a/02, 17a/06, 21a/04, 21b/01, 24a/08, 24b/02, 24b/13, 26a/15, 27b/02, 27b/11, 27b/12, 28a/11, 30b/03, 30b/14, 33a/09, 38a/08, 46a/23	
bu	Yakında olan varlıkları işaret ederek belirten ve belirtmeye yarayan kelime. b. 1b/03, 1b/04, 1b/08, 1b/19, 1b/20, 1b/21, 2a/08, 2a/14, 2a/15, 2a/16, 2a/16, 2a/18, 2a/20, 2a/23, 2b/03, 2b/14, 2b/17, 2b/23, 2b/24, 3a/01, 3a/11, 3a/13, 3a/19, 3b/08, 3b/09, 3b/23, 3b/24, 4b/02, 4b/20, 4b/21, 5a/08, 5a/13,	

195a/13, 195a/14, 195a/15,
195a/16, 195b/09, 195b/09,
195b/15, 195b/16, 195b/22,
19a/01, 19a/01, 19a/05, 19a/08,
19a/17, 19a/19, 19b/04, 19b/05,
19b/19, 19b/25, 20a/06, 20a/08,
20a/14, 20a/17, 20a/21, 20a/24,
20b/02, 20b/09, 20b/23, 21a/02,
21a/09, 21a/09, 21a/21, 21a/22,
21a/25, 21b/01, 21b/02, 21b/08,
21b/11, 21b/12, 21b/16, 21b/19,
22a/01, 22a/03, 22a/07, 22a/08,
22a/14, 22a/17, 22b/01, 22b/10,
22b/10, 22b/10, 22b/24, 23a/21,
23b/07, 23b/08, 23b/14, 23b/16,
24a/03, 24a/09, 24a/12, 24a/13,
24a/13, 24b/02, 25a/02, 25a/09,
25a/17, 25a/19, 25a/22, 25a/23,
25a/25, 25b/01, 25b/01, 25b/03,
25b/04, 25b/05, 25b/05, 25b/08,
25b/19, 25b/20, 26a/08, 26a/21,
26a/22, 26b/06, 26b/12, 27a/05,
27a/09, 27a/17, 27a/18, 27a/21,
27a/23, 27a/25, 27b/11, 27b/16,
27b/16, 27b/16, 27b/17, 27b/19,
27b/19, 27b/21, 27b/22, 27b/23,
27b/23, 28a/01, 28a/03, 28a/05,
28a/06, 28a/08, 28a/08, 28a/14,
28a/14, 28a/15, 28a/17, 28a/19,
28a/20, 28a/22, 28a/25, 28a/25,
28b/03, 28b/04, 28b/09, 28b/11,
28b/13, 28b/17, 28b/21, 28b/23,
29a/17, 29a/24, 29b/02, 29b/09,
31a/11, 31a/13, 31b/03, 31b/07,
31b/10, 31b/11, 31b/14, 31b/14,
31b/17, 31b/22, 31b/23, 31b/25,
32a/05, 32a/06, 32a/15, 32a/16,
32b/07, 32b/09, 32b/16, 32b/18,
32b/21, 32b/22, 33a/02, 33a/03,
33a/09, 33a/10, 33a/12, 33a/24,
33b/01, 33b/02, 33b/03, 33b/04,
33b/08, 33b/13, 33b/14, 33b/15,
33b/21, 33b/25, 33b/25, 34a/04,
34b/04, 35a/03, 35a/04, 35a/05,
35a/08, 35a/09, 35a/12, 35a/15,
35a/23, 35b/07, 35b/11, 35b/17,
35b/17, 35b/21, 35b/25, 36a/02,
36a/05, 36a/05, 36a/12, 36a/18,

36b/01, 36b/03, 36b/03, 36b/11,
36b/13, 37a/01, 37a/02, 37a/03,
37a/04, 37a/05, 37a/06, 37a/07,
37a/15, 37a/16, 37a/20, 37b/04,
37b/05, 37b/07, 38a/13, 38a/13,
38a/15, 38b/03, 38b/08, 38b/10,
38b/11, 38b/16, 38b/20, 38b/20,
39a/05, 39a/07, 39a/07, 39a/08,
39a/15, 39a/22, 39b/02, 39b/02,
39b/06, 39b/06, 39b/08, 39b/09,
39b/09, 39b/10, 39b/12, 39b/18,
40b/04, 40b/06, 40b/15, 40b/19,
40b/20, 40b/20, 40b/22, 41a/01,
41a/05, 41a/07, 41a/09, 41a/12,
41a/14, 41a/17, 41b/19, 41b/24,
42a/08, 42a/12, 42a/13, 42a/19,
42a/21, 42b/02, 42b/02, 42b/04,
42b/12, 42b/20, 42b/21, 42b/22,
42b/24, 43a/02, 43a/02, 43a/14,
43a/18, 43a/19, 43a/20, 43a/21,
43a/25, 43b/01, 43b/04, 43b/12,
43b/16, 43b/17, 43b/21, 43b/24,
44a/01, 44a/03, 44a/07, 44a/11,
44a/25, 44b/01, 44b/05, 44b/11,
44b/13, 44b/14, 44b/14, 44b/16,
44b/19, 45a/03, 45a/04, 45a/08,
45a/11, 45a/21, 45b/06, 45b/07,
45b/10, 45b/15, 45b/16, 45b/20,
45b/24, 45b/25, 46a/01, 46a/04,
46a/08, 46a/12, 46a/12, 46a/13,
46a/15, 46a/15, 46a/21, 46b/09,
46b/11, 46b/16, 46b/17, 46b/17,
46b/18, 47a/03, 47a/05, 47a/15,
47a/24, 47b/04, 47b/06, 47b/06,
47b/06, 47b/08, 47b/19, 48a/02,
48a/03, 48a/07, 48a/08, 48a/08,
48a/13, 48b/09, 48b/15, 49a/02,
49a/06, 49a/08, 49a/09, 49a/11,
49a/12, 49a/14, 49a/16, 49a/22,
49b/04, 49b/05, 49b/05, 49b/14,
49b/14, 49b/19, 49b/22

2. Yakında olan varlıkları işaret ederek yerlerini tutar.

b. 2a/02, 8b/02, 11a/19, 11b/09,
14a/23, 14b/20, 14b/21, 17a/11,
17a/24, 189a/24, 18a/04,
190b/04, 190b/05, 193a/06,
21a/01, 21a/02, 25a/06, 25b/19,

27a/06, 27b/24, 28a/05, 29a/20,
30a/25, 30b/01, 30b/03, 30b/04,
30b/18, 30b/23, 31a/07, 31b/20,
31b/22, 33a/02, 33a/09, 33a/11,
33b/21, 34a/21, 38a/05, 38a/09,
39a/06, 39b/16, 39b/17, 41a/08,
42b/16, 43b/06, 49a/09
b.+dur 2a/17, 2a/25, 2b/23,
3a/08, 3a/23, 3b/16, 4a/03,
5a/23, 6a/21, 7a/12, 7b/02,
8a/21, 8b/16, 10a/24, 10b/10,
12a/06, 14b/15, 15b/10, 15b/12,
188b/19, 18b/02, 190b/17,
194a/01, 194a/02, 194b/10,
195b/10, 20a/23, 20b/21,
20b/25, 21b/21, 21b/25, 23a/03,
24a/05, 24b/14, 25a/10, 25b/18,
26b/19, 27b/19, 28a/01, 29a/11,
31a/08, 31a/15, 31b/17, 32b/19,
33b/05, 34a/01, 34a/16, 37a/18,
39b/08, 41b/04, 42b/13, 43a/12,
43a/25, 48b/02, 49b/13
b.+idi 1b/22, 2b/05, 17a/05,
19a/25, 19b/03, 19b/08, 24a/01,
27a/13, 28b/18, 29b/11, 31a/10,
31b/14, 32a/17, 32b/09, 32b/12,
41a/05, 42b/02, 43a/19, 45a/07,
47b/04, 48a/07
b.+nda 4b/23, 11b/09, 14a/11,
193b/23, 20b/23, 35a/07,
35b/04, 35b/07, 41b/25, 42b/13
b.+ndan 1b/23, 3a/08, 3a/11,
3a/23, 7a/09, 8a/03, 8a/23,
9a/11, 9b/09, 10a/10, 11b/03,
11b/04, 11b/13, 12a/18, 13b/01,
14a/17, 16b/08, 17b/14,
189b/22, 18a/08, 18a/12, 18a/22,
18a/24, 190b/12, 191a/06,
191a/14, 191b/15, 192a/20,
194a/09, 194a/23, 194b/07,
194b/25, 195b/06, 20b/03,
21a/03, 24a/05, 24a/22, 25a/04,
25a/12, 25b/21, 26b/08, 27a/08,
29a/25, 31a/10, 31a/10, 33b/05,
34a/02, 35b/02, 36b/19, 37a/17,
37b/10, 38a/10, 38a/19, 38b/21,
39a/16, 40a/24, 41b/04, 41b/10,
42a/02, 42a/06, 42b/01, 42b/12,

43a/03, 44a/16, 44b/13, 47a/19,
47b/03, 47b/23, 48a/02, 48a/03,
48a/11, 48b/18, 48b/24
b.+nı 3a/25, 11a/25, 12a/10,
14b/02, 14b/14, 189a/06, 18a/11,
18a/22, 190a/21, 20a/02, 20b/03,
24a/22, 27a/23, 27b/15, 31b/08,
33b/03, 38a/19, 39b/07, 43a/21,
44b/13, 44b/25, 45b/06, 49a/17
b.+nlar 26a/24, 33a/01, 42b/16
b.+nlara 9a/09
b.+nlardur 40a/20
b.+nları 4b/13
b.+nuñ 1b/09, 1b/12, 2b/05,
2b/25, 4b/09, 13a/20, 17b/21,
191b/05, 19b/11, 25a/21,
25b/11, 25b/23, 26b/18, 26b/19,
27b/04, 27b/04, 27b/11, 28a/01,
29b/03, 30a/20, 31a/08, 32b/06,
33a/24, 36b/25, 40b/11, 41a/03,
41a/04, 41a/10, 41a/14, 41b/07,
42b/18, 43a/23, 43a/23, 43b/05,
43b/15, 45a/06, 45b/06, 47a/02
b.+nuñıçun 40a/03
b.+nuñıla 6b/09, 10a/01, 12b/01,
34b/20, 40a/03, 40b/11, 41a/21,
41a/21, 46a/08
b.+nuñıladur 1b/13
b.+ña 3b/01, 3b/19, 4b/09,
4b/25, 10a/23, 11a/16, 11b/07,
12a/01, 13b/22, 25a/07, 28a/06,
29b/08, 32b/07, 32b/16, 33b/05,
36a/18, 43a/23, 43b/23, 45b/06
b.+ndan 195a/11

bu'd Ar. Uzaklık.

b. 194a/06

budağ Ağacın dal olacak sürgünü.

b. 39a/25

b.+ına (budağına) 7b/13

bu'de'l-maşrıqayn Ar. İki doğu
uzaklığı.

b.+dur 39a/07

buğday Ekmek v.b. yapmaya yarayan ve
insanların başlıca gıda maddesi
olan tahıl tanesi ve bunun
bitkisi.

b. 39a/25

bul- 1. Arayarak veya aramaksızın bir şeyle veya bir kimseyle karşılaşmak, bir şeyi ele geçirmek.
b.-am (hazır bul-) 17a/20
b.-asın 21b/11
b.-dı 27b/10
b.-dılar 18a/25, 24b/15, 33a/07
b.-duk 34b/02
b.-duñuz mı 29a/03
b.-ımazsın 195b/05
b.-madı 27b/10, 29a/15
b.-madılar 23b/20
b.-mayasın 15b/08, 36b/15
b.-uñ 33a/07
b.-up 24a/08
2. Cezaya uğramak, cezalandırılmak.
b.-alar 26a/12
b.-ısarsız 6a/02
b.-ısaruz 14b/12
3. İstenilen bir şeye kavuşmak, nail olmak.
b.-a 27b/25, 45a/22
b.-acak (ħalvet bul-) 2b/06
b.-alar 9b/07
b.-asız (necāt bul-) 8a/16
b.-avuz 37a/24
b.-dı (amān bul-) 36b/11
b.-dı (hidāyet bul-) 40b/18
b.-dı (şifā bul-) 5b/21
b.-dılar 10a/06, 10a/08
b.-dılar (felāh bul-) 10a/07
b.-ısar (necāt bul-) 190a/12
b.-madı(çāre bul-) 2b/10
b.-madı (çāre bul-) 19b/16
b.-mayalar (necāt bul-) 8a/06
b.-mayup (çāre bul-) 2b/14
b.-maz (çāre bul-) 19b/22
b.-mazlar 3a/04
b.-mış (hidāyet bul-) 5b/18
b.-up (fevz bul-) (necāt bul-) 49b/04
b.-up (hidāyet bul-) 41b/05
b.-ur (necāt bul-) 16a/08, 36a/04
b.-ur (şifā bul-) 34a/20
b.-urlar (sa‘adet bul-) 10a/16

b.-ursız (necāt bul-) 195a/10
4. Sağlamak, tedarik etmek, temin etmek, eline geçirmek.
b.-a (necāt bul-) 2a/07
b.-alar 194b/04
b.-am (necāt bul-) 191b/02
b.-madı (çāre bul-)ve 6b/13
b.-madum (mecāl bul-) 33a/25
b.-mayalar (mecāl bul-) 9a/10
b.-maz 47a/09
b.-mazlar (mecāl bul-) 14a/05
b.-up (ķurbet bul-) 48a/16
b.-ur (istirāhat bul-) 192a/01, 192a/03

bular

Bunlar.
b. 2a/15, 2a/20, 2a/24, 2b/14, 3a/04, 3a/05, 3a/12, 4a/15, 4a/19, 4b/05, 4b/17, 4b/24, 5a/10, 5a/13, 5b/06, 5b/18, 6a/13, 6b/04, 6b/08, 7b/24, 8a/05, 8a/16, 8a/20, 8b/04, 8b/24, 9a/02, 9a/03, 9b/01, 10b/03, 10b/03, 10b/17, 10b/19, 11b/17, 11b/21, 13b/16, 13b/19, 14a/16, 14a/16, 14a/21, 14a/22, 14b/09, 15a/04, 15a/05, 16a/09, 16a/18, 16b/14, 17a/13, 189a/11, 18a/24, 18b/01, 18b/04, 18b/14, 192a/15, 195b/03, 20b/07, 23b/19, 25a/13, 25a/16, 25a/18, 25b/06, 26a/23, 26b/01, 26b/08, 27a/06, 27a/07, 27a/18, 28a/02, 28a/03, 28a/06, 28a/08, 28a/23, 30a/18, 30b/02, 32a/04, 32a/05, 32a/06, 33a/02, 34b/09, 34b/13, 34b/17, 35a/19, 35a/20, 35b/07, 37a/23, 37a/24, 37b/01, 40a/19, 41b/12, 41b/14, 42a/01, 42b/05, 42b/05, 43b/11, 43b/15, 44b/18, 45a/09, 45a/10, 47a/04, 48a/03, 48a/14, 48b/20, 49b/01
b.+a 4b/16, 4b/23, 5a/04, 5a/09, 5a/23, 6b/03, 6b/12, 6b/16, 6b/25, 6b/25, 7a/12, 8a/05, 8a/11, 8a/18, 8b/03, 9a/02, 9a/14, 9a/16, 9a/19, 9a/25, 10a/02, 10a/22, 11b/20, 12a/01,

12a/02, 12a/02, 13b/19, 14a/01,
14a/20, 14b/08, 15a/06, 15b/11,
15b/14, 16b/02, 16b/12, 17a/13,
17b/17, 18a/19, 18a/21, 18a/25,
18a/25, 193a/12, 195a/06,
195b/01, 195b/04, 195b/06,
20a/21, 23b/13, 23b/23, 24a/03,
25a/06, 25a/20, 25a/24, 26a/22,
26a/23, 26b/07, 27a/11, 27a/14,
27a/18, 27a/19, 27b/13, 27b/14,
30a/22, 31b/15, 35a/16, 35a/20,
35b/01, 37a/23, 37b/04, 38a/16,
39b/09, 40a/19, 40a/20, 41b/14,
41b/24, 42b/05, 43a/16, 43b/15,
43b/22, 44a/24, 44b/16, 45a/16,
45a/22, 45a/24, 45a/25, 45b/22,
45b/22, 47b/08, 48a/04, 48a/04,
48a/05, 48b/21, 49b/02, 49b/02
b.+da 25a/15, 43a/16
b.+dan 2a/17, 2b/22, 5a/02,
5b/17, 6b/11, 8b/24, 9b/09,
16a/09, 16a/13, 18b/03, 191b/04,
191b/09, 192a/15, 193a/03,
195b/01, 195b/11, 20a/13,
20a/14, 23b/17, 23b/25, 24a/02,
27a/10, 27b/12, 28b/16, 32a/18,
33b/22, 35b/08, 36b/24, 38a/15,
41b/13, 43a/15, 43a/20, 45b/16,
48b/07, 49a/03, 49a/12
b.+dur 43a/10
b.+ı 3a/12, 4a/10, 4b/03, 5a/12,
7a/13, 8a/04, 8b/23, 11a/08,
12a/22, 14a/13, 14b/25, 15a/01,
15a/03, 188b/06, 193a/11,
193a/11, 19b/04, 20a/17, 20b/06,
21a/14, 23b/19, 26b/07, 27a/08,
34b/11, 35a/20, 35b/08, 43b/12,
44b/17, 45a/06, 48b/07, 48b/20
b.+idi 35b/02
b.+uñ 2a/24, 2b/16, 2b/22,
3a/03, 3b/04, 3b/05, 3b/16,
4a/02, 4a/05, 4a/20, 4b/10,
5a/07, 5a/11, 5a/14, 5b/15,
6a/03, 6b/03, 6b/13, 7a/08,
7b/23, 9a/19, 10b/05, 10b/16,
10b/18, 12a/20, 13b/01, 14a/16,
15a/01, 15b/07, 15b/08, 15b/24,
16a/14, 16b/21, 17b/22, 189a/12,

18a/03, 190b/08, 193a/02,
194a/13, 195a/09, 20a/12,
20a/18, 20b/06, 23b/13, 25a/06,
25a/17, 26b/02, 27b/07, 27b/11,
27b/19, 28a/11, 28a/24, 31b/07,
32a/05, 37a/25, 40a/01, 41b/18,
42a/25, 44a/23, 45a/10, 45b/09,
45b/22

b.+uñ 4b/05

b.+uñçun 191b/08

b.+uñıçun 6b/20, 11b/16

b.+uñıçundur 40a/07

bulın- 1. Bulunma işine konu olmak,
arayıp tespit etmek, uygun olan
birini bulmak.

b.-maya 8a/05, 16b/14, 43b/19

b.-maz 44a/15

2. Hazır olmak, var olmak,
mevcut olmak.

b.-madı 27a/12

b.-maya 28b/16, 48b/17

b.-maz 194b/25, 35a/11

b.-maz (nihāyet bul-) 14a/10

b.-ur 49b/12

3. Şu veya bu durumda olmak.

b.-dı 192b/14

buluş- Birbirini bulmak, bir araya
gelmek, görüşmek.

b.-up 23a/04

bulut Bulut.

b. 33a/16, 33a/16

b.+ı (buludı) 45a/05

b.+ları 190a/02, 190a/02

bunca Bu kadar, bu denli.

b. 4b/12, 8b/08, 11b/25, 14a/04,

15a/23, 18b/03, 190b/10,

191b/23, 27a/25, 27b/17,

32b/18, 34b/17, 37b/13, 37b/20,

46b/11

buncılayın Bunun gibi.

b.+dur 191a/13

burak Ar. Hazreti Muhammed'in
Miraç'ta bindiği binek.

b.+la 49a/25

burhān Ar. Kanıt, delil.

b. 35b/20

b.+(delīl-i burhān) 7a/08

burun	Yüzün ortasında alınla ağız arasında yer alan, çıkıntılı, iki delikli koklama organı. b.+ını (burnunu) 43a/24	17b/01, 17b/05, 17b/07, 17b/09, 17b/19, 17b/23, 188b/21, 189a/01, 189a/09, 189a/14, 189b/05, 189b/13, 189b/23, 18a/01, 18a/08, 18a/13, 18a/15, 18a/18, 18b/02, 18b/04, 18b/06, 18b/16, 18b/20, 18b/23, 18b/25, 190a/05, 190a/12, 190a/17, 190a/22, 190b/12, 191a/04, 191a/07, 191a/08, 191a/15, 191a/17, 191b/10, 191b/16, 192a/05, 192a/09, 192a/20, 192b/18, 193a/04, 193a/08, 193a/19, 193a/22, 193a/24, 194a/09, 194a/24, 194b/14, 194b/25, 195a/11, 195a/19, 195b/06, 195b/08, 195b/13, 195b/22, 19a/02, 19a/04, 19a/08, 19a/12, 19a/18, 20a/09, 20a/19, 20b/04, 20b/08, 20b/11, 20b/16, 21a/01, 21a/02, 21a/05, 21b/04, 21b/06, 21b/13, 22a/08, 22a/12, 22a/20, 22b/02, 22b/10, 23a/02, 23a/09, 23a/14, 23a/17, 23a/23, 23b/04, 23b/10, 24a/06, 24a/11, 24a/17, 24a/19, 24a/25, 24b/05, 24b/11, 25a/08, 25a/14, 25a/19, 25a/23, 25b/04, 25b/11, 25b/21, 26a/03, 26a/07, 26a/13, 26a/16, 26a/17, 26a/20, 26a/23, 26b/05, 26b/09, 26b/13, 26b/18, 27a/03, 27a/03, 27a/08, 27a/16, 27a/17, 27b/01, 27b/14, 28a/04, 28a/09, 28a/13, 28a/22, 28b/02, 28b/07, 28b/16, 28b/22, 29a/05, 29a/07, 29a/22, 29b/01, 30a/13, 30a/18, 30a/23, 30b/08, 31a/04, 31a/17, 31b/06, 31b/13, 31b/20, 32a/08, 32a/16, 32a/22, 32b/08, 33b/06, 33b/11, 33b/14, 33b/19, 33b/23, 34a/02, 34a/12, 34a/17, 34a/23, 34b/07, 34b/14, 34b/18, 35a/06, 35a/17, 35a/24, 35b/08, 35b/16, 36a/01, 36a/10, 36a/15, 36a/23, 36b/02, 36b/09, 36b/17, 36b/25, 37a/14, 37a/21, 37b/05, 37b/11, 37b/11, 37b/17, 37b/22, 37b/25, 38a/10, 38b/02, 38b/12, 38b/16,
buyruk	Belirli bir davranışta bulunmaya zorlayıcı söz, emir, ferman. b. 21b/10 b.+dur 29a/20 b.-ı (buyruğu) 15b/15 b.+ın (buyruğın) 42a/08 b.+ları 37a/03 b.+ları 1b/16	
buyur-	Bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını kesin olarak söylemek, emretmek. b.-a 42a/05, 42a/06 b.-am 26b/07 b.-dı 1b/02, 1b/07, 1b/12, 1b/22, 2a/01, 2a/05, 2a/08, 2a/13, 2a/19, 2a/21, 2b/04, 2b/19, 3a/02, 3a/10, 3a/17, 3b/06, 3b/11, 3b/25, 4a/07, 5a/15, 5a/19, 5b/04, 5b/09, 5b/12, 5b/25, 6a/04, 6a/24, 6b/02, 6b/05, 6b/10, 6b/13, 6b/14, 6b/18, 7a/03, 7a/11, 7a/12, 7a/16, 7a/23, 7b/06, 7b/15, 7b/21, 7b/25, 8a/03, 8a/10, 8a/17, 8b/22, 9a/01, 9a/08, 9a/24, 9b/01, 9b/10, 9b/18, 9b/20, 9b/24, 10a/02, 10a/04, 10a/08, 10a/14, 10a/16, 10a/25, 10b/15, 10b/23, 11a/03, 11a/10, 11a/12, 11b/04, 11b/07, 11b/15, 11b/19, 11b/22, 12a/03, 12a/06, 12a/18, 12a/21, 12b/01, 12b/06, 12b/10, 12b/14, 12b/17, 12b/19, 12b/22, 13a/02, 13a/22, 13a/24, 13b/05, 13b/07, 13b/11, 13b/14, 13b/23, 14a/06, 14a/12, 14a/15, 14a/17, 14a/22, 14b/02, 14b/09, 14b/22, 15a/03, 15a/09, 15b/01, 15b/22, 15b/25, 16a/02, 16a/15, 16a/19, 16b/01, 16b/05, 16b/06, 16b/08, 16b/09, 16b/11, 16b/13, 16b/16, 16b/19, 16b/22, 16b/24, 17a/03, 17a/09, 17a/12, 17a/21,	

39a/09, 39a/11, 39a/14, 39a/19,
39b/07, 39b/13, 39b/20, 39b/25,
40a/04, 40a/09, 40a/18, 40a/21,
40a/25, 40b/05, 40b/20, 40b/22,
41a/04, 41a/13, 41b/01, 41b/11,
41b/21, 41b/23, 42a/03, 42a/21,
42b/01, 42b/04, 42b/08, 42b/11,
42b/18, 43a/03, 43a/07, 43a/12,
43a/18, 43b/14, 43b/20, 44a/09,
44a/16, 44b/03, 44b/15, 44b/21,
44b/24, 45a/01, 45a/11, 45a/16,
45b/14, 45b/23, 46a/05, 46a/17,
46a/24, 46b/03, 46b/07, 46b/14,
46b/24, 47a/05, 47a/10, 47a/19,
47b/04, 47b/12, 47b/24, 48a/05,
48a/08, 48a/12, 48a/19, 48b/04,
48b/11, 48b/18, 48b/25, 49a/22,
49b/07, 49b/17
b.-dıyısı 21a/25
b.-duğı 21a/12
b.-duğın 42a/11
b.-duğ 20b/19
b.-ılmazdan 26a/22
b.-mağ 44b/01
b.-mışdur 13b/10, 29a/20
b.-ur 6a/12, 8b/22, 15a/03,
15b/14, 189a/03, 189a/10,
189b/15, 190a/25, 191a/19,
191b/19, 192a/12, 192a/24,
193a/10, 195a/03, 32a/11
b.-ursız 47b/09

buyurıl- Buyurma işi yapılmak.
b.-dı 47b/14
b.-dum 39b/10
bük- Kıvırmak.
b.-erüz 11a/07
b.-miş 191a/21
bünyād Ar. Asıl, temel, esas.
b. 24b/01, 28b/05
b.+(gülhān-ı bünyād kııl-) 20b/03
b.+kııl- 33b/17
bürü- Sarmak, kaplamak, örtmek,
basmak.
b.-di 30a/03
büt Put.
b. 4a/14
b.+ler 4a/14
b.+leri 4b/04
bütün Tamamlanmış tam, eksik ve
yarım olmayan.
b. 27b/07
büyü- Daha büyük duruma gelmek,
irileşmek.
b.-yüp 32a/13
büyük Ölçüleri bakımından aynı
cinsteki benzerlerinden daha
yüksek, daha geniş, daha uzun
veya daha iri olan.
b.+dür 17a/02

C

cabbār Ar. Kudret sahibi.
c. 3b/01, 19b/10
cāhil Ar. Bilgisiz.
c. 38b/21, 38b/21
c.+dür 32a/02, 38b/24
c.+ler 47b/09
cāhiliyyet Ar. Arapların İslamiyet'ten
önceki dönemine verilen ad.
c. 27a/07
cahīm Ar. Cehennem'in bir tabakası.
Şiddetli ve kat kat birbiri üzerine
yanan ateş.

c. 18a/09, 25b/14
cā'iz Ar. Din veya töre olarak
işlenmesi emir ve yasak
edilmediği için yapılmasında bir
sakınca bulunmayan.
c.+ol- 32b/07
cān Far. İnsan ve hayvanların
yaşamalarını sağlayan ve ölümle
bedenden ayrılan madde dışı
varlık, ruh.

- c. 10b/25, 11b/08, 13a/05,
21b/22, 42b/19, 42b/19, 42b/20,
43a/01
c.+ı 13a/07
c.+ın 13a/08
c.+lar 48a/25
c.+ları 45a/08
c.+ların 44b/05
c.+suz 15a/16, 20a/24, 33a/18,
44b/19
c.+vir- 36a/09, 38a/05
- cāri** Ar. Akma.
c.+ol- 7b/02
- cāriye** Ar. Hizmetçi.
c. 32b/13, 32b/14
c.+den 20a/08
c.+ye 32b/13
- cazūluk** Büyücülük.
c.+dur 14a/23
- cebr** Ar. Zor, zorlama.
c.+ile 43b/05
c.+it- 15b/17
- Cebrā'il** Ar. Allah tarafından
peygamberlere vahiy getirmekle
görevlendirilmiş dört büyük
melekten biri.
C. 13a/25, 13b/03, 188b/06,
188b/09, 188b/10, 188b/11,
188b/12, 188b/14, 25b/24,
29a/17, 30b/22, 30b/23, 31b/22,
34a/08, 34a/10, 44a/18
C.+dür 193a/05, 48b/02
C.+e 188b/09, 25b/24
C.+i 5a/14, 6b/03, 30b/18,
31a/02
- Cebri** Ar. İnsanlara ait ihtiyari fiillerin,
ilahi irade ve kudretin zorlayıcı
tesiriyle meydana geldiğini
savunan grupların ortak adı.
C.+ler 25b/18
- cefā** Ar. Eziyet, cefa.
c.+lar 34b/17
c.+lar kıl- 18b/18
- cehd** Ar. Çalışma, çabalama, gayret.
c.+it- 16a/04
- Cehennem** Ar. Dini inanışa göre,
dünyada günah işleyenlerin
öldükten sonra ceza görecekleri
yer.
C. 2a/05, 4a/18, 18a/20, 35a/14,
35a/18
C.+de 8b/18, 16a/06
C.+dür 10a/23, 18a/21, 194b/03,
35a/10, 43a/07
C.+e 10a/21, 192a/04, 35a/18,
49a/03, 49a/03
C.+i 11b/06, 15b/20, 36b/19,
49a/11
C.+ün 49a/05, 49a/14
- cehennemī** Ar. Cehenneme mensup,
cehennemle ilgili, cehennemlik.
c.+kıl- 36b/15
c.+ol- 36b/05
- celāl** Ar. Yücelik, büyüklük, ululuk.
c.+um hakkıçun 2a/22
- cem'** Ar. Toplama, toplanma, bir
araya gelme.
c.+eyle- 14b/24, 31a/22
c.+i 6b/14, 10a/01, 13a/04,
22a/15, 43a/25
c.+it- 192b/10, 193b/18, 45b/17,
48b/20
c.+olın- 29a/06, 48a/25
c.+ol- 5a/18, 9a/14, 12a/08,
12a/09, 195b/02, 20b/19, 23a/04,
28b/09, 32a/17, 39a/03, 41a/06,
43a/02, 48b/02
- cemā'at** Ar. Topluluk.
c. 3a/08, 27b/03, 27b/18, 35a/19
c.+a 193b/01
c.+ı 25b/25
c.+ıla 13b/21
c.+ıyla 50a/01
c.+lara 193a/25
c.+lardan 28b/09
c.+ol- 13a/18
- cemād** Ar. Cansız varlık, bitki ve
hayvan dışındaki cansız cisim.
c. 20a/13
c.+ol- 44b/18
- cemī'** Ar. Bütün, hep.
c. 9b/01, 16b/03, 190a/06,
192b/11, 193b/17, 19a/05,
19a/05, 22a/23, 26b/13, 27b/13,
28a/16, 28b/01, 32a/02, 34a/10,

- 35b/13, 36a/08, 38a/08, 41a/25,
42a/09, 42a/17, 44a/05, 44a/06,
44b/23, 45a/18, 46a/09, 46b/20,
46b/20, 47a/16, 47a/17, 47b/16,
47b/20, 47b/24, 48a/02, 48a/09,
48a/20, 48a/23, 48a/25, 48b/05,
48b/14
c.+i 36a/09
c.+in 36b/15
- cenāze** Ar. Gömülmek üzere
hazırlanmış ceset.
c.+sin 13a/07
- Cennāt** Ar. Cennetler.
C.+ı ‘Adn 194a/13
- Cennet** Ar. Dini inanişaya göre dünyada
iyilik yapanların, günahsızların,
öldükten sonra mutluluğa
kavuşacakları
mükafatlandırılacakları yer.
C. 17a/25, 17b/20, 189b/13,
194a/16, 26b/22, 34b/14, 40a/07,
41b/04, 47a/02, 49b/05
C.+de 34b/25
C.+dür 193a/01
C.+e 9b/09, 10a/16, 192a/03,
195b/24, 26b/24, 49b/04
C.+e (şerefe-i cennet) 6a/16
C.+i 34b/11, 47b/01
C.+ile 192a/13, 192a/25, 40a/08,
40a/10, 42a/19
- cesed** Ar. Ten, gövde, ölü vücut,
beden.
c. 33a/19, 33a/19
c.+idür 33a/19
- cevāb** Ar. Bir soruya, bir isteğe, bir söz
veya yazıya verilen karşılık,
yanıt.
c. 194a/02, 194b/08, 20a/14,
20a/16, 30b/25, 32b/07, 42b/13
c.+ıdır 11a/11, 27a/10
c.+ında 6a/03, 9a/01
c.+ları 20b/02
c.+olın- 48b/16
c.+vir- 5b/10, 5b/24, 9a/20,
14b/13, 15b/14, 19a/17, 20a/15,
30a/22
c.+ı hikmet 194a/01
- cevāhir** Ar. Cevherler.
c.+dür 38b/25
c.+ler 33b/17
c.+leri 39a/03, 39a/05
- cevher** Ar. Elmas, değerli taş.
c. 38b/25
c.+idügin 38b/25
- cevr** Ar. Haksızlık edip incitme,
eziyet, cefa, gadr, zulüm.
c. 30a/17
c.+ile 31a/24
- cezā** Ar. Uygunsuz davranışlarda
bulunanlara uygulanan üzüntü,
sıkıntı, acı verici işlem veya
yaptırım.
c. 9b/03, 14b/11
c.+kıl- 194b/05, 38b/01, 43a/16
c.+lar 9b/04
c.+olın- 25b/17
c.+sı 22a/11, 22a/12, 43a/12,
48b/17, 48b/19
c.+sıdur 48b/22
c.+sını 26a/12
- ceza‘** Ar. Sabırsızlıkla sızlanma.
c.+kıl- 33a/20
- cezālan-** Cezaya çarptırılma.
c.-mazsız 16b/07
- cezire** Ar. Ada.
c.+lerde 23a/04
- cihān** Ar. Dünyā.
c. 24a/25, 36b/21
c.+da 10a/18, 45b/14
c.+ı 7a/14
- cinn** Ar. Dini inanişaya göre duyularla
kavranamayan, insanlar gibi
irade, anlama yeteneğine sahip,
ilahi emirlere uymakla yükümlü
tutulan yaratık.
c. 25a/10, 32b/04
c.+e 37a/04
c.+iler 25a/11
c.+ilerden 25b/06
- cinnī** Ar. Cin taifesine bağlı olan
varlık.
c.+den 2a/22
c.+ler 14a/02
c.+lerüñ 25a/12

cins Ar. Başlıca nitelikleri aynı olan ve aralarında çok yakın benzerlikler bulunan varlık.
c. 19a/01
c.+ümüzdür 2a/12
c.+üñüzden 49a/05

comard Far. Elindekini vermekten kaçınmayan, eli açık.
c.+lik 3a/01

cum'a Ar. Cuma gün.

c.+lara 193a/25

cümle Ar. Bütün, hep, herkes.
c. 13a/12, 23b/01

cür'et Ar. Çekinmedin ortaya atılma, cesaret, atılganlık.
c.+it- 36b/06

Ç

çadır Keçe, deri, kıl dokuma veya sık dokunmuş bezden yapılarak direklerle tutturulan, çeşitli biçimleri olan taşınabilir barınak.
ç. 9b/22

çağır- Bağırmaq, yüksek sesle söylemek, seslenmek.
ç.-an 5b/19
ç.-dı 5a/14, 5b/17, 6b/04, 30b/21
ç.-dılar 4a/14
ç.-mak 9a/25

çağırış- Bağırmaq, feryat etmek.
ç.-alar 194b/07
ç.-dılar 27a/15
ç.-up 27a/11

çal- 1. Vurmak, üfleme veya gerekeni yapmak suretiyle ses çıkarmasını sağlamak.
ç.-alar 48b/05
2. Üzerine sürmek.
ç.-ayıldı 22a/02
ç.-dı 22a/03, 22a/05
3. Darbe indirmek, vurmak.
ç.-dı 43a/24

Çalab Tanrı, Allah.
Ç.+um 6a/13, 192b/16, 21b/17

çalın- Ses çıkarılmasını sağlamak.
ç.-a 14b/05, 48a/24
ç.-duğıdur 9a/04
ç.-mağa 28b/13

ç.-mağdur 14b/05

çalış- Savaşmak, mücadele etmek, çarpışmak.
ç.-urın 10b/09

çapak Göz pınarında ve kirpiklerde birikerek pıhtılaşan ve kuruyan akıntı.
ç.+ı 189b/02
ç.+lu 189b/01

çäre Far. Çıkar yol, çözüm yolu.
ç. 24b/17
ç.+bul- 2b/10, 2b/14, 6b/12, 19b/16, 19b/22
ç.+idin- 28a/18
ç.+müz 15b/04, 42b/03
ç.+ol- 191b/03, 191b/04, 191b/09
ç.+si 47a/15
ç.+süz ol- 2b/12
ç.+süz 33a/25

çār-nā-çār Far. Çaresiz, ister istemez.
ç. 12a/15

çek- 1. Eziyete, sıkıntıya, hastalığa, hasrete katlanmak, belaya uğramak, zor durumda kalmak, üzülmek, ıstırap içinde olmak.
ç.-diler 34b/17
ç.-üp (ğurbet çek-) 32b/18
2. İsimlerle birleşik fiil ve deyimler yapar.
ç.-e 3a/15

- ç.-e (ma'şiyetden çek-) 10b/11
ç.-eler (el çek-) 9b/09
ç.-mişdür (el çek-) 42a/17
ç.-üp (baş çek-) 11b/21
ç.-üp (zahmet çek-) 17b/22
- çeküc** Çekiç.
ç. 44b/20
- çekürdek** Meyvelerin içinde bir veya birden fazla bulunan sert kabuklu tohum.
ç.+inüñ (çekürdeginüñ) 190b/23
- çeñe** Far. Omurgalılarda, üzerinde dişler bulunan kemik parçası ile etrafındaki yumuşak kısımlardan meydana gelen ağzın alt kısmı, yüzün hareketli olan üst kısmı.
ç.+lerinüñ 2b/20
- çerağ** Far. Yağ kandili ve genellikle mum, meşale gibi ışık veren şey.
Krş. **çerağ**
ç. 13b/13
- çerağ** Far. Yağ kandili ve genellikle mum, meşale gibi ışık veren şey.
Krş. **çerağ**
ç. 7a/15
ç.+ol- 13b/09
- çeri** Asker.
ç.+dür 28a/24
- çeribaşı** Asker başı.
ç. 30a/09
- çeşme** Pınar, çeşme.
ç.+ler 8a/20, 40b/07
- çevir-** Bir şeyin yönünü değiştirmek, yöneltmek, döndürmek, çevirmek.
ç. 26a/21
ç.-üp (yüz çevir-) 42a/13
- çevre** Bir şeyin etrafını sınırlayan kapalı çizgi.
ç. 23b/20, 35b/02
ç.+sini 49b/19
- çeyne-** Çiğnemek.
ç.-miş 38a/03
- çıgan** Cimri.
ç.+lık kı1- 8b/15
- çık-** 1. Bırakıp ayrılmak, ilgisini kesmek.
ç.-up 11a/10
2. Birden bire görünmek, görünür hale gelmek.
ç.-a gel- 30a/12, 33a/05
3. Bulunduğu yeri bırakıp başka yere geçmek, gitmek.
ç. 36b/03
4. Değişik bir hal almak, farklı hale gelmek.
ç.-dı 34a/10
5. Fırlamak, kopmak, yerinden oynamak, yerinden ayrılmak.
ç.-dı 6a/15
6. İçeriden dışarıya varmak, bir yerin içinden dışına geçmek, bulunduğu yeri terk etmek, bulunduğu yerden başka yere gitmek, uzaklaşmak.
ç. 23b/13
ç.-a 19a/21
ç.-am 21a/12
ç.-ar 9b/18, 48b/01
ç.-dı 24b/04, 32b/16, 32b/17
ç.-dılar 19a/20, 20b/22
ç.-ıcağ 32b/13
ç.-mağ 190b/07, 49a/14, 49b/05
ç.-sunlar 20a/03
ç.-up 14b/06, 23b/15, 24b/25, 48b/01
7. Sakal, tüy ve bitkiler için bitmek, büyümek, sürmek.
ç.-up 39a/25
8. Talihine, şansına düşmek.
ç.-dı 24a/09
9. Tırmanmak, yüksekteki bir yere varmak.
ç.-alar 28a/18
ç.-ar 7b/08
ç.-dı 188b/10
ç.-dılar 29b/13
ç.-mağa 14a/05
ç.-mağ 13b/14, 13b/19
ç.-up 13b/16, 14a/03, 14a/08
10. Yetişmek, yerden çıkmak.
ç.-dı 34a/09, 34a/11
ç.-mişdür 18a/10, 35a/14
11. Yükselmek, duyulmak.

- ç.-an 48a/22
12. Yükselmek, ulaşmak.
ç.-up (tahta çık-) 32b/15
- çıkır-** 1. Birinin veya bir şeyin çıkmasını sağlamak, çıkmasını sebep olmak.
ç. 189b/04, 194b/07
ç.-a 38b/09
ç.-avuz 8a/07
ç.-dı 16b/09
ç.-ı vir- 6b/25
ç.-mıydı 32b/04
ç.-up 7a/13, 32b/12, 48b/23
ç.-urlar 33b/18
ç.-ursuz 190b/03
2. (Giyecek ve takı için) Üstten atmak, soymak.
ç.-up 32b/23
3. Vermek.
ç.-up 8b/14
4. Yetiştirmek, yerden çıkarmak.
ç.-dı 40b/07
ç.-up 6b/21
ç.-ur 192b/02
5. Yükseltmek, kaldırmak, yukarıya iletmek.
ç.-maz 190a/07
ç.-ur 190a/08
- çift** Far. Bir erkek ve bir dişiden oluşan iki eş.
ç.+ini 37b/23
ç.+leri 9b/21, 17a/01
- çiftlen-** Evlenmek.
ç.-di 30a/12, 32a/09, 32b/11
ç.-e 32b/10
ç.-medi 32b/10
- çok** Çok, fazla.
ç. 10a/18, 11b/03, 13a/20, 188b/04, 193a/04, 193b/23, 194a/20, 20a/25, 20b/07, 26b/14, 31a/13, 34b/25, 39a/11, 42b/18, 43a/03, 43b/16, 46a/16
ç.+dur 28a/01, 31b/22, 42b/14
ç.+ı (çoğı) 2a/20, 4a/25, 30b/01, 40b/15, 42a/25, 45b/09
ç.+ıdı (çoğıdı) 195b/11
ç.+ımı (çoğını) 15b/08, 36b/14
- ç.+ınuñ (çoğınıñ) 2a/24
ç.+kıl- 22b/04, 28a/13
ç.+ları 18b/03
- çomak** Değnek.
ç. 15a/22
- çöp** Kurumuş, ufalanmış ot, çöp.
ç. 18a/06
- çöz-** Bağlı, düğümlü olan bir şeyi bu durumdan çıkarmak, açmak.
ç.-üp 30a/03
- çözil-** Çözülme.
ç.-üp 9a/06
- çubuk** Değnek biçiminde ince, uzun ve sert olan şey.
ç. 34a/23
ç.+ın (çubuğın) 34a/25
- çün** Far. Çünkü.
ç. 2b/08, 2b/19, 3a/01, 3a/05, 4a/06, 4a/08, 4a/13, 4a/15, 4a/18, 4b/08, 5a/13, 5a/16, 5b/21, 6a/11, 6a/15, 6b/07, 8b/05, 9b/06, 10a/20, 10b/06, 10b/17, 14b/07, 15a/01, 15a/05, 15b/13, 15b/21, 17a/18, 17b/07, 189a/08, 18a/07, 18b/19, 191b/09, 192a/18, 192b/12, 192b/14, 193b/24, 194a/16, 195b/01, 19a/11, 19a/14, 19a/24, 19b/13, 19b/17, 20a/12, 20a/19, 20b/01, 20b/08, 20b/14, 20b/21, 21a/08, 21a/11, 21a/15, 21a/20, 21b/04, 21b/07, 21b/14, 21b/19, 22a/01, 22a/04, 22a/17, 22b/10, 23a/10, 23a/25, 23b/11, 23b/14, 23b/15, 23b/19, 23b/20, 23b/23, 24a/15, 24a/25, 24b/04, 24b/07, 25a/01, 25a/02, 25b/23, 27a/15, 27a/20, 27b/02, 28a/21, 29a/20, 29b/08, 30a/09, 30a/10, 30b/03, 30b/07, 30b/17, 31a/08, 32a/17, 32a/21, 32a/23, 32b/15, 32b/23, 33a/16, 33b/13, 34a/07, 34a/09, 34a/22, 35a/07, 36a/05, 36a/08, 36b/01, 36b/05, 36b/07, 36b/11, 36b/16, 38b/24, 39b/18, 39b/19, 43a/17, 45a/08, 47a/14, 49a/12, 49a/14, 49a/21, 49b/05

çürük	Çürümüş olan. ç. 1b/06, 16a/24	ç.-miş 12a/24, 12a/25, 12b/05, 12b/08
çürü-	Bozulmak, eski halini kaybetmek. ç.-di 30b/15	ç.-mişe 40b/10

D

Daḥḥāk	Bir ravi, Sābit bin Daḥḥāk D. 1b/09, 27a/02	11b/23, 11b/25, 12a/01, 12a/03, 12a/06, 12a/08, 12a/13, 12a/15, 12a/16, 12a/21, 12b/06, 12b/09, 12b/09, 12b/14, 12b/19, 12b/22, 13a/04, 13a/05, 13a/08, 13a/09, 13a/22, 13a/23, 13a/24, 13b/04, 13b/06, 13b/06, 13b/07, 13b/11, 13b/14, 14a/06, 14a/08, 14a/09, 14a/11, 14a/15, 14a/17, 14a/20, 14a/22, 14a/24, 14b/05, 14b/20, 14b/24, 14b/25, 15a/12, 15a/15, 15a/22, 15a/23, 15b/01, 15b/12, 15b/14, 15b/21, 15b/22, 15b/24, 16a/01, 16a/02, 16a/05, 16a/05, 16a/14, 16b/01, 16b/01, 16b/02, 16b/06, 16b/11, 16b/16, 16b/19, 16b/22, 16b/24, 16b/24, 17a/01, 17a/02, 17a/06, 17a/08, 17a/09, 17b/08, 17b/09, 17b/09, 17b/11, 17b/19, 17b/23, 188b/05, 188b/07, 188b/18, 188b/20, 189a/01, 189a/04, 189a/07, 189a/09, 189a/12, 189a/13, 189b/05, 189b/06, 189b/13, 18a/01, 18a/06, 18a/12, 18a/18, 18b/02, 18b/03, 18b/04, 18b/04, 18b/09, 18b/10, 18b/16, 18b/21, 18b/23, 18b/24, 190a/02, 190a/04, 190a/05, 190a/07, 190a/08, 190a/09, 190a/10, 190a/12, 190a/19, 190a/22, 190b/03, 190b/06, 190b/08, 190b/09, 190b/12, 190b/12, 190b/16, 190b/18, 191a/09, 191a/12, 191a/13, 191a/15, 191a/17, 191a/20, 191a/22, 191a/23, 191b/03, 191b/04, 191b/06, 191b/07, 191b/10,
daḥı	Dahi, de. d. 1b/03, 1b/05, 1b/09, 1b/11, 1b/16, 1b/17, 1b/17, 1b/18, 1b/20, 1b/21, 1b/22, 2a/01, 2a/08, 2a/13, 2a/18, 2b/04, 2b/09, 2b/12, 2b/13, 2b/13, 2b/16, 2b/19, 2b/19, 3a/02, 3a/06, 3a/10, 3a/17, 3a/17, 3a/25, 3b/02, 3b/05, 3b/06, 3b/11, 3b/22, 3b/25, 4a/19, 4b/02, 4b/05, 4b/10, 4b/15, 4b/20, 4b/20, 4b/22, 4b/22, 4b/23, 4b/23, 5a/13, 5a/19, 5b/04, 5b/08, 5b/09, 5b/10, 5b/12, 5b/23, 5b/23, 5b/24, 6a/01, 6a/14, 6a/15, 6a/19, 6a/20, 6a/24, 6b/01, 6b/02, 6b/05, 6b/09, 6b/13, 6b/14, 6b/18, 6b/21, 6b/23, 6b/24, 7a/03, 7a/04, 7a/06, 7a/07, 7a/10, 7a/10, 7a/12, 7a/14, 7a/16, 7a/19, 7a/20, 7a/21, 7a/24, 7b/04, 7b/06, 7b/07, 7b/09, 7b/10, 7b/12, 7b/15, 7b/18, 7b/19, 7b/21, 7b/23, 7b/24, 7b/25, 8a/09, 8a/10, 8a/14, 8a/16, 8a/17, 8a/23, 8b/05, 8b/08, 8b/12, 8b/22, 8b/24, 9a/06, 9a/08, 9a/24, 9b/01, 9b/12, 9b/20, 9b/22, 9b/24, 10a/01, 10a/02, 10a/03, 10a/04, 10a/08, 10a/14, 10a/16, 10a/25, 10b/14, 10b/17, 10b/23, 11a/01, 11a/03, 11a/10, 11a/11, 11a/13, 11a/15, 11a/18, 11a/23, 11b/03, 11b/09, 11b/19, 11b/22,	

191b/12, 191b/19, 191b/21,
191b/23, 191b/25, 192a/02,
192a/04, 192a/09, 192a/14,
192a/14, 192a/15, 192a/16,
192a/17, 192a/18, 192b/02,
192b/04, 192b/04, 192b/07,
192b/12, 192b/18, 192b/23,
193a/01, 193a/02, 193a/03,
193a/04, 193a/06, 193a/08,
193a/12, 193a/12, 193b/02,
193b/03, 193b/03, 193b/21,
193b/23, 194a/02, 194a/02,
194a/04, 194a/05, 194a/06,
194a/14, 194a/20, 194a/20,
194b/04, 194b/05, 194b/10,
194b/14, 194b/24, 195a/04,
195a/05, 195a/06, 195a/17,
195a/18, 195a/19, 195a/25,
195b/02, 195b/04, 195b/13,
19a/02, 19a/06, 19a/08, 19a/10,
19a/12, 19a/18, 19a/21, 19b/05,
19b/06, 19b/09, 19b/22, 19b/24,
19b/25, 20a/03, 20a/04, 20a/06,
20a/11, 20a/19, 20a/23, 20a/24,
20b/08, 20b/11, 20b/15, 20b/15,
20b/16, 20b/22, 20b/24, 20b/25,
21b/01, 21b/06, 21b/24, 22a/12,
22a/16, 22a/20, 22b/02, 22b/03,
22b/05, 22b/06, 22b/10, 22b/12,
22b/18, 22b/19, 22b/24, 22b/25,
23a/01, 23a/02, 23a/09, 23a/13,
23a/13, 23a/14, 23a/17, 23a/19,
23a/22, 23a/23, 23a/24, 23a/25,
23b/01, 23b/02, 23b/09, 23b/10,
23b/18, 24a/04, 24a/04, 24a/07,
24a/25, 24b/07, 24b/11, 24b/13,
24b/15, 24b/17, 24b/18, 25a/08,
25a/10, 25a/14, 25a/17, 25a/18,
25a/23, 25b/06, 25b/11, 25b/12,
25b/18, 25b/21, 26a/01, 26a/02,
26a/06, 26a/08, 26a/09, 26a/13,
26a/17, 26a/17, 26a/18, 26a/19,
26a/20, 26a/22, 26a/22, 26a/23,
26b/04, 26b/13, 26b/15, 26b/25,
26b/25, 27a/01, 27a/04, 27a/17,
27a/21, 27a/25, 27b/01, 27b/07,
27b/13, 27b/21, 27b/24, 28a/01,
28a/01, 28a/03, 28a/08, 28a/08,

28a/09, 28a/13, 28a/14, 28a/21,
28a/22, 28b/01, 28b/05, 28b/06,
28b/07, 28b/08, 28b/09, 28b/11,
28b/13, 28b/14, 28b/16, 29a/02,
29a/05, 29a/06, 29a/07, 29a/08,
29a/09, 29a/11, 29a/13, 29a/23,
29b/07, 29b/09, 29b/22, 30a/03,
30a/17, 30a/21, 30a/21, 30b/02,
30b/06, 30b/10, 30b/22, 30b/25,
31a/04, 31a/06, 31a/17, 31a/20,
31b/03, 31b/06, 31b/07, 31b/09,
31b/11, 31b/12, 31b/14, 31b/16,
31b/16, 31b/20, 32a/07, 32a/08,
32a/16, 32a/16, 32b/08, 32b/09,
32b/16, 33a/04, 33a/21, 33a/24,
33b/05, 33b/08, 33b/09, 33b/11,
33b/14, 33b/16, 33b/16, 33b/18,
33b/19, 33b/23, 33b/24, 34a/02,
34a/02, 34a/10, 34a/11, 34a/11,
34a/11, 34a/12, 34a/15, 34a/15,
34a/17, 34a/21, 34b/06, 34b/07,
34b/14, 34b/14, 34b/15, 34b/16,
34b/16, 34b/18, 35a/06, 35a/13,
35a/15, 35a/15, 35a/16, 35a/16,
35a/16, 35a/19, 35a/21, 35a/22,
35a/22, 35b/01, 35b/03, 35b/15,
35b/16, 35b/18, 36a/04, 36a/15,
36a/19, 36a/21, 36a/23, 36b/09,
36b/14, 36b/16, 36b/18, 36b/19,
36b/25, 37a/11, 37a/14, 37a/21,
37b/05, 37b/14, 37b/15, 37b/15,
37b/16, 37b/17, 37b/20, 37b/21,
37b/22, 37b/24, 37b/24, 37b/25,
38a/02, 38a/06, 38a/07, 38a/18,
38a/21, 38a/22, 38b/02, 38b/08,
38b/12, 38b/16, 38b/23, 39a/06,
39a/09, 39a/11, 39a/14, 39a/20,
39b/02, 39b/06, 39b/07, 39b/12,
39b/13, 39b/14, 39b/17, 39b/22,
39b/22, 39b/24, 40a/04, 40a/08,
40a/08, 40a/10, 40a/11, 40a/14,
40a/15, 40a/18, 40a/20, 40a/21,
40b/03, 40b/05, 40b/15, 41a/04,
41a/10, 41a/11, 41a/13, 41a/14,
41a/15, 41a/25, 41b/01, 41b/09,
41b/15, 41b/21, 41b/23, 42a/02,
42a/07, 42a/18, 42b/05, 42b/06,
42b/08, 42b/16, 43a/03, 43a/07,

- 43a/12, 43a/16, 43a/17, 43a/18, 43b/02, 43b/10, 43b/13, 43b/15, 43b/17, 43b/19, 43b/21, 44a/07, 44a/09, 44a/13, 44a/14, 44a/25, 44b/03, 44b/06, 44b/08, 44b/15, 44b/18, 44b/19, 44b/21, 44b/21, 44b/23, 44b/24, 44b/25, 45a/01, 45a/04, 45a/11, 45a/16, 45a/21, 45a/25, 45b/04, 45b/14, 45b/16, 45b/20, 45b/22, 45b/23, 45b/25, 46a/01, 46a/02, 46a/05, 46a/09, 46a/10, 46a/17, 46a/17, 46a/17, 46a/24, 46b/03, 46b/06, 46b/07, 46b/10, 46b/24, 47a/02, 47a/04, 47a/09, 47a/10, 47a/12, 47a/13, 47a/16, 47a/16, 47a/25, 47b/04, 47b/05, 47b/09, 47b/12, 47b/14, 47b/14, 47b/14, 47b/16, 47b/17, 47b/21, 47b/23, 47b/24, 48a/02, 48a/05, 48a/07, 48a/10, 48a/10, 48a/14, 48a/16, 48a/24, 48a/25, 48b/02, 48b/03, 48b/04, 48b/05, 48b/07, 48b/08, 48b/10, 48b/18, 49a/10, 49a/25, 49b/01, 49b/05, 49b/16, 49b/17, 49b/20, 49b/25, 49b/25, 50a/01
- d.+mı 16a/25, 19a/15
- daḳāyık** Ar. İnce ve anlaşılması güç ve dikkate muhtaç olan şeyler.
d.+larını 193a/07
- ḳalālet** Ar. Doğru yoldan sapma, sapıklık.
ḳ. 37a/20, 41a/03
ḳ.+den 10b/24
ḳ.+e 10b/16, 15b/24, 18b/04
ḳ.+e bırak- 15b/13
ḳ.+e düş- 18b/03, 41b/07
ḳ.+i 25b/14
ḳ.+ile 41b/05
- dāne** Far. Tane.
d. 29b/04, 39a/25, 39b/01
d.+ler 189a/06, 195b/17
- dār** Ar. Ev, konak.
d.+ı iḳāmet 194a/13
- ḳarb** Ar. Vurma, vurulma, vuruş.
d.+ı meşel 6b/08, 42a/02
- da'vā** Ar. İleri sürülerek savunulan düşünce, çözümlenmesi gerekli olan konu, sav.
d. 25a/07
d.+da 25b/02
d.+dan 30b/04
d.+it- 29b/05, 29b/05, 42b/10
d.+kıl- 25a/05, 27a/23, 29a/12, 29a/14, 39a/06, 47a/01, 47a/04, 47a/04
d.+ñuz 30a/18
d.+sın kıl- 27a/21
- da'vācı** Dava açan kimse.
d. 30b/25, 31a/09
d.+lar 48b/08
d.+larıñ 29b/12
d.+sı 191a/20
d.+yuz 30a/16
- da'vet** Ar. Çağırma, çağrı.
d. 4b/02
d.+it- 4b/03, 15a/19, 189b/08, 37a/02, 38a/19, 38a/19, 44b/01
d.+kıl- 4a/07, 4b/13, 5a/19, 5b/16, 18b/17, 195b/24, 19a/21, 23a/25, 23b/12, 27b/24, 37a/03, 44a/19, 44b/02, 46a/13, 48b/07
d.+lerine 49a/08
d.+üme 23b/15
d.+üñi 192a/05
- Dāvūd** İsrailoğullarına gönderilen peygamber. Özellikle sesinin güzelliği ile tanınmıştır.
d. 22b/05, 29a/04, 29a/13, 29a/14, 29a/15, 29a/16, 29a/18, 29a/20, 29a/21, 29a/23, 29a/25, 29b/01, 29b/09, 29b/14, 29b/18, 29b/21, 30a/01, 30a/02, 30a/06, 30a/07, 30a/11, 30a/11, 30a/13, 30a/16, 30a/17, 30a/22, 30a/25, 30b/03, 30b/04, 30b/07, 30b/09, 30b/13, 30b/14, 30b/18, 30b/20, 30b/22, 30b/23, 30b/24, 30b/25, 31a/01, 31a/03, 31a/07, 31a/12, 31a/19, 32a/09
D.+a 29a/06, 29b/05, 30b/05, 30b/18, 32a/11
D.+da 31a/22

- D.+dan 30b/18, 31a/21
D.+ı 28b/24, 29a/09
D.+ıla 29a/01
D.+uñ 29a/24, 29b/13, 29b/21,
30a/03, 30a/15, 30b/06, 31a/05,
32a/09
- dāyim** Ar. Devamlı, sürekli.
d. 3b/01, 3b/25, 7b/06, 8a/21,
14a/09, 16a/22, 189b/08,
193a/24, 26b/15, 28b/25, 32a/15,
34b/12, 34b/12, 42a/07, 43a/19,
48a/03, 49b/20
d.+dür 190b/20
d.+ol- 37a/16
- de** Bağlama, sıralama, belirtme ve
kuvvetlendirme görevi yapan bir
edat.
d. 42b/05, 42b/06
- dede** Büyük babadan başlayarak geriye
doğru atalardan her biri.
d.+den 18b/13
d.+leri 18b/11, 18b/15
d.+lerimiz 14b/01
d.+lerini 18a/24
d.+ñ 6a/03
d.+ñ 39b/19, 47b/05
d.+ñ 39b/09
d.+ñüz 35b/05
- def** Ar. Ortadan kaldırma.
d.+eyle- 194a/18, 20a/05,
22b/10, 23b/22, 24b/15, 44a/03
d.+it- 1b/15, 6a/07, 12a/07,
191a/01, 41b/03, 44b/18,
45b/18, 45b/23
d.+olın- 24a/02, 37b/10
d.+ol- 21a/09, 42b/17
- def'a** Ar. Kez, kere.
d.+da 12b/09, 36a/09
- defn** Ar. Gömme, gömülme.
d.+eyle- 13a/07
d.+it- 5a/06
- defter** Ar. Amel defteri.
d. 3b/10
d.+inde 48b/17
d.+leri 48b/14
d.+lerin 48b/20
d.+leriñüzde 38b/01
- deg-** Temas etmek, dokunmak.
d.-di 32a/19
d.-en 17a/14
d.-mez (eli deg-) 193b/19,
193b/20, 193b/20
- degin** Dek, kadar.
d. 13a/12, 14a/02, 190b/20,
195b/18, 19a/03, 21a/10, 22a/21,
22b/09, 24a/21, 24b/09, 26a/22,
26b/07, 30a/11, 30b/13, 33a/09,
34b/03, 36b/04, 36b/09, 36b/11,
36b/14, 37b/20, 42b/04, 42b/19
- degirmi** Yuvarlak, tekerlek şeklinde
olan.
d.+dür 7b/10
d.+ligi 48a/23
- degül** Cümle içinde art arda kullanılan
veya daha çok özneyi, tümleci,
yüklemi, aralarından bazılarını
olumsuzluk kavramı vererek
birbirine bağlayan veya
yüklemin olumsuz çekimini
sağlayan kelime.
d. 1b/16, 2a/05, 4a/17, 5b/02,
8b/06, 8b/10, 8b/13, 11a/12,
11b/09, 12a/17, 12b/21, 16b/01,
16b/14, 190b/01, 190b/23,
191a/01, 191a/01, 191b/19,
191b/19, 192a/01, 192a/02,
192a/05, 193b/23, 194a/15,
194a/22, 194a/23, 19a/06,
19b/15, 25b/15, 27a/06, 28a/02,
28a/12, 28b/08, 28b/13, 33a/02,
36a/01, 36b/05, 38a/23, 38b/21,
40b/05, 41a/09, 41b/13, 41b/25,
42a/20, 43b/18, 44b/13, 45a/20,
48b/22
d.+dünüz 15b/15, 191a/03
d.+dür 6b/13, 9a/25, 9b/03,
11a/13, 11a/14, 11a/14, 11a/24,
11a/24, 11b/02, 14a/23, 14b/02,
17a/25, 190a/19, 191a/17,
191a/20, 193a/06, 195a/09,
195a/10, 25a/23, 27b/22, 28a/24,
28b/11, 31a/07, 32a/02, 33a/10,
33a/11, 35b/13, 35b/22, 37a/04,

- 37a/07, 37a/21, 39a/08, 41a/03,
43b/04, 46b/19, 47a/02, 47b/19
d.+em 11a/24, 21a/15, 29b/09,
31a/15, 31a/15, 39b/23
d.+idi 19b/03, 23b/25, 48a/07
d.+in 29b/06
d.+ler 4a/24, 9a/02, 190a/12,
190b/23, 190b/25, 195b/04,
43b/02, 44b/18
d.+ler mi 35b/07
d.+lerdür 3a/13
d.+mi 43b/01
d.+midür 11a/17, 11a/19, 12b/16
d.+miydi 194b/11
d.+sin 1b/24, 33a/03, 36b/24,
192a/08
d.+siz 5a/21, 5a/22, 8b/19
d.+üz 10b/02, 10b/04, 17b/15,
17b/19, 25b/25
- degür-** Ulaştırmak, eriştirmek.
d. 20a/03
d.-di 192a/17, 34a/20
d.-düm 29b/08
d.-dün 25a/02
d.-e 15a/03
d.-en 25a/05
d.-meyem 19b/20
- değişdür-** Başka bir biçim veya duruma
dönüştürmek.
d.-diler 47b/03
- dek** Kadar, değin.
d. 21a/06, 44b/12
- delâlet** Ar. Göstermek, anlatmak.
d.+eyle- 30a/17
d.+it- 8a/03, 15a/13, 37b/02,
41a/21
d.+kıl- 8a/18, 20b/10, 25a/07,
31b/25, 46a/04, 189b/19
- delil** Ar. İnsanı aradığı gerçeğe
ulaştırabilecek iz, emare.
d. 2b/18, 7a/10, 8a/19, 26b/13,
35b/20, 37b/11, 44b/12, 46a/02
d.+dür 3b/19, 18a/04, 33b/05
d.+i 16b/01, 21a/01, 21a/02
d.+idin- 49a/19
d.+kıl- 2a/12
d.+ler 46b/11
- d.+leri 47a/21
d.+ol- 6a/23, 14b/04
d.+siz 14b/04
d.+ünüz mi 25a/25
d.+i burhân 7a/08
- delü** Akli dengesini yitirmiş olan,
aklını kaçırmış, çıldırmış olan.
d. 16a/21, 17a/23
d.+ligine 18a/04
- dem** Far. An, zaman.
d. 9a/05, 29a/17
- demür** Demir.
d. 2b/18
d.+den 15a/17, 33b/18
- demürle-** Demirle bağlamak.
d.-r 2b/18
d.-rdük 2b/17
d.-yüp 41b/08
- demürlen-** Demirle bağlanmak.
d.-miş 2b/24
d.-üp 2b/20
- deñiz** Deniz.
d. 190b/05, 190b/06, 190b/09,
24a/03, 24a/07, 24a/07, 24a/15,
24b/01, 24b/07
d.+de 8a/01, 8a/02, 23a/04
d.+den 190b/03, 32b/04
d.+e 24a/08, 24a/10, 32b/24,
33a/08, 33b/17
d.+ine 45a/07
d.+ler 41a/24
d.+lerden 190b/01
d.+lerün 190b/02
- deñlü** Kadar.
d. 31a/12, 31a/13, 45a/19,
46a/08
- depele-** Öldürmek.
d.-diler 6a/12, 6a/15
d.-mişidi 46a/14
d.-r misin 29a/20
d.-rler 24b/22
d.-rüz 5b/08
- depelen-** Öldürülmek.
d.-diler 3a/13
d.-mek 26a/12
- depren-** Harekete gelmek, kıvıldamak.
d.-i bil- 24b/04

- d.-ür 195b/16
- der** Ter, derinin gözeneklerinden sızan, kendine has bir kokusu olan, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı.
t. 9b/18
- derece** Ar. Basamak, merdiven basamağı.
d.+de 30a/01
d.+sine 29b/25
- deri** Deri.
d.+lerinden 35a/13
d.+si 30b/15
d.+sini 34b/03
- ders** Ar. Bir öğreticinin belli bir konuda öğrencilere verdiği bilgi.
d. 38b/23
- derviş** Far. Fakir ve ihtiyaçlı kimse.
d. 8b/20
d.+e 8b/09
d.+kıl- 15b/11, 46a/03, 46a/03
d.+lerdür 31b/15
d.+lere 8b/01, 39b/04
d.+leri 35b/02
d.+lerle 8b/13
d.+ligile 15b/10
d.+üñ 48b/09
- deste** Far. Elde tutulabilecek şekilde bir araya getirilmiş bağ, demet, tutam.
d.+it- 34a/25
- destür** Far. İzin, müsaade.
d. 7a/25, 7a/25, 7b/01, 46b/16
d.+dile- 7a/24, 7a/25
d.+insuz 24a/13
d.+ıyıla 44b/25
d.+viril- 25b/08
d.+vir- 4a/21, 4a/22
- devā'** Far. İlaç, çare, tedbir.
d. 45b/07
d.+sı 45b/07
- devām** Ar. Daim olma, bir halde bulunma, sürme.
d. 16b/12
- deve** Geviş getiren, hörgüçlü yük taşıma hayvanı.
d. 11b/24, 17a/03, 17a/05
- d.+cüklerle 49a/25
d.+dür 8a/01
d.+ler 11b/17
- devlet** Ar. Mutluluk.
d.+çün 17b/21
d.+e 47b/12
- devr** Ar. Dönme, dönüş.
d.+it- 7b/21, 190b/19
- deyyār** Ar. Manastır adamı, zahit.
d. 20a/11
- Dımışk** Ar. Şam şehri. Suriye'nin başkenti.
D.+a 19b/08
- dırnaç** Tırnak.
d.+ı (dırnağı) 24b/03
- di-** Söylemek.
d.-di 1b/23, 2a/01, 3b/21, 4a/13, 4a/21, 4a/22, 4b/07, 4b/09, 4b/12, 4b/15, 4b/18, 4b/20, 4b/21, 4b/23, 4b/24, 4b/25, 4b/25, 4b/25, 5a/02, 5a/02, 5a/03, 5a/04, 5a/07, 5a/10, 5b/15, 6a/03, 6a/17, 7a/22, 9b/17, 11a/17, 11a/19, 11a/22, 11b/06, 12a/25, 13b/22, 15b/07, 15b/20, 17a/06, 17a/18, 17a/20, 17a/22, 17b/13, 188b/09, 188b/10, 188b/13, 188b/14, 189a/19, 189b/03, 18b/19, 192b/15, 193b/02, 19a/14, 19a/23, 19b/01, 19b/03, 19b/04, 19b/07, 19b/09, 19b/14, 19b/24, 20a/01, 20a/02, 20a/04, 20a/05, 20a/06, 20a/07, 20a/13, 20a/15, 20a/22, 20b/09, 20b/13, 21a/06, 21a/08, 21a/11, 21a/14, 21a/16, 21a/17, 21a/17, 21a/17, 21a/18, 21a/19, 21a/20, 21a/22, 21a/22, 21a/23, 21a/24, 21a/25, 21b/01, 21b/02, 21b/03, 21b/03, 21b/08, 21b/09, 21b/17, 21b/20, 22a/05, 22a/06, 23a/06, 23a/07, 23a/11, 23b/15, 24a/04, 24b/19, 24b/19, 24b/20, 25a/02, 25a/12, 25a/13, 26b/03, 26b/21, 27b/10, 27b/12, 27b/14, 28b/18, 29a/03, 29a/04, 29a/17, 29a/20, 29a/21, 29a/22, 29b/06, 29b/07, 29b/08, 30a/06,

30a/06, 30a/08, 30a/18, 30a/20,
30a/21, 30a/22, 30a/25, 30b/16,
30b/18, 30b/19, 30b/23, 30b/23,
30b/23, 31a/01, 31a/03, 31a/09,
31a/23, 32a/24, 32b/01, 32b/23,
33a/07, 33a/22, 33a/24, 33a/24,
33b/01, 33b/02, 34a/06, 34a/08,
34a/10, 34a/20, 34a/21, 34b/01,
35b/24, 36a/06, 36a/07, 36a/16,
36a/24, 36b/12, 36b/13, 36b/20,
39a/22, 39b/02, 39b/05, 40a/03,
40a/04, 40b/14, 40b/21, 43a/23,
45a/01, 47a/11, 47b/08
d.-diler 1b/18, 1b/24, 2a/02,
2a/16, 2a/23, 3b/20, 4a/16,
4b/17, 4b/24, 5a/11, 5a/18,
5a/21, 5a/24, 5a/24, 5b/07,
5b/10, 5b/17, 5b/20, 5b/23,
6a/02, 7a/14, 8b/08, 13b/22,
17a/06, 188b/19, 20a/21, 20b/02,
20b/05, 20b/23, 20b/25, 23b/20,
24a/07, 25a/12, 26a/08, 26b/21,
26b/24, 27a/22, 27b/03, 27b/16,
27b/18, 27b/21, 27b/23, 28b/21,
29a/04, 29a/19, 29a/25, 29b/18,
30a/15, 33a/08, 35b/25, 36a/06,
36a/18, 36a/20, 39b/08, 39b/19,
41a/12, 42b/03, 43a/19, 45b/16,
47a/01
d.-dügi 1b/17, 2a/16, 2a/20,
3b/16, 7a/01, 7a/18, 7b/02,
8a/02, 8a/14, 8a/15, 8b/12,
12b/21, 12b/21, 17a/06,
188b/18, 188b/19, 19b/08,
22b/04, 22b/05, 22b/07, 24b/25,
26b/25, 29a/04, 29a/11, 29b/11,
33a/19, 34a/16, 48b/01, 49a/11,
49b/21
d.-düginden 2a/25
d.-dügünleyn 36a/20, 43b/10
d.-dügünün 24a/05, 36a/19,
42b/13
d.-dügüyile 4b/09
d.-dügün 8b/25
d.-dügünüz 5a/22, 6a/08, 25b/01
d.-dügünüzi 20a/24
d.-dük 11b/24, 22a/09, 31a/19,
33b/20, 34a/06, 34a/08
d.-dükleri 5a/04, 5b/15, 195a/09,
23a/03, 28a/01, 37b/09
d.-düklerümüzden 2b/03
d.-düm 7a/23, 189b/02
d.-gil 24b/20, 37a/19, 44a/12
d.-mediler 45b/16
d.-medük 15a/19
d.-medüm mi 10a/13, 10a/14
d.-mege 18b/14
d.-mek 1b/07, 1b/09, 1b/09,
1b/10, 2a/03, 2a/09, 2a/11,
2b/21, 3a/11, 7a/02, 12b/17,
12b/21, 26b/25, 27a/01, 27a/03,
27a/14, 42b/06
d.-mekdür 39b/17
d.-mesünler 37a/19, 46a/08
d.-meye 16a/25, 46a/16
d.-meyüp 193b/09
d.-mez 26b/18, 45b/10
d.-mezler 28a/07
d.-miş 193a/15
d.-mişler 7b/09, 7b/21, 9b/12,
10a/03, 12a/23, 13a/17, 13a/23,
13a/25, 15b/08, 19a/19, 23a/03,
27a/09, 31a/07, 32b/04, 33a/13,
42a/13, 42b/06, 43a/21, 46a/13,
46a/21, 47a/03
d.-mişlerdür 2b/16, 5b/19,
32b/03
d.-ñ 4b/18, 5a/07, 16a/18,
45a/04
d.-r 13b/02, 190a/01, 195a/13,
25a/06, 26a/03, 27b/04, 27b/21,
30a/22, 32a/14, 37b/03, 37b/04,
39b/17, 42b/14, 45b/06, 49b/20
d.-rdük 35b/05
d.-ridi 11a/23, 11a/24, 14b/11,
27a/13, 33a/02, 33a/02
d.-rise 10a/12
d.-riseñ 4a/10
d.-rler 4b/14, 5a/10, 6a/12,
8b/07, 8b/08, 8b/19, 8b/21,
14a/01, 14a/10, 14a/11, 14a/23,
14a/24, 14b/18, 17a/07, 193b/10,
195a/16, 24a/14, 25a/10, 25a/11,
25a/19, 25b/06, 25b/07, 25b/08,
26a/25, 27b/11, 27b/24, 28a/05,
28b/20, 31a/20, 31b/11, 31b/20,

- 33a/20, 35a/14, 36a/21, 37a/23, 45a/01
d.-rlerdi 8a/25, 18a/03, 195a/24, 43b/23, 47b/05, 48a/07
d.-rleridi 8b/02, 8b/04, 8b/06, 8b/06, 8b/24, 11a/11, 14b/08, 16a/17, 16a/20, 25b/04, 31b/14, 32b/12, 32b/22, 33a/02, 41a/06, 43a/22
d.-rlerise 193b/25
d.-rlerse 42b/10
d.-rsin 30a/22, 33a/23, 36b/21, 36b/22, 36b/23
d.-rsiz 5a/22, 8b/01, 11a/17, 13b/22, 25a/25, 37b/07
d.-rüz 36a/21
d.-seler 8b/03, 45a/03
d.-ye 10a/10, 10b/11, 12b/20, 14b/20, 15a/22, 15b/15, 17a/11, 17b/02, 189a/21, 191a/24, 191a/25, 191b/02, 191b/05, 191b/06, 22a/07, 33b/25, 42b/19, 42b/20, 42b/21, 43a/05, 43a/06, 46b/06, 46b/16
d.-yeler 9a/15, 9a/18, 9a/20, 10a/22, 10b/01, 10b/07, 10b/09, 14b/10, 14b/13, 15a/10, 15a/12, 15a/14, 15a/15, 15b/02, 15b/05, 15b/14, 15b/17, 15b/23, 17b/03, 17b/18, 194a/17, 194b/07, 27b/13, 28b/24, 35a/18, 35a/22, 35a/24, 35b/02, 35b/03, 35b/04, 41b/09, 49a/09, 49a/12, 49b/02, 49b/10, 49b/24
d.-yenler 25b/07
d.-yenleri 25b/08
d.-yesin 25b/19, 43b/05
d.-yesiz 46b/09
d.-yeyin 21b/21, 24b/22
d.-yiserler 17b/16, 46b/19
d.-yiserlerdür 191a/02
d.-yüp 5a/12, 33b/03
- dîdâr** Far. Yüz, çehre.
d. 26b/22, 42a/19
d.+dan 16a/06
d.+umıla 40a/10
- dih** Far. Köy.
d.+i 'azîm 192b/25
- dik-** Getirmek, bırakmak.
d.-üp 194b/21
- dil** 1. İnsanların fikir ve duygularını anlatmak için konuştukları yazdıkları ses ve işaretler sistemi, lisan.
d. 22a/23
d.+e gel- 22a/06
d.+ile 14b/18
d.+ince 1b/09, 41b/24
d.+inde 11a/20, 16a/22, 23a/18
d.+inden 11a/16, 16b/03
d.+iyile 14b/17, 34b/04
d.+lerinde 22b/20
d.+ümde 11a/24
2. İnsan ve hayvanların ağzında bulunan yemeye, tat almaya ve bilhassa insanlarda konuşmaya yarayan organ.
d. 4b/17
d.+leri 10b/05, 20b/02
d.+ümüz 15a/18
3. Konuşma, anlatış, ifade, üslup, tarz, söz.
d.+dedür 2b/04
- dile -** Birinden bir şeyin yapılmasını istemek, rica etmek, arzu etmek.
d. 23a/06
d.-di 188b/08, 20a/17, 20b/14, 20b/20, 30b/06, 30b/21, 30b/25, 46a/14, 47a/11
d.-di (özr dile-) 20a/02
d.-diler 27a/11, 30b/03
d.-dügi 20b/21
d.-dügin 37b/07
d.-dügün 191b/06
d.-dük 20b/20, 22a/14, 22a/17, 23b/12, 31a/03
d.-dün 22a/16
d.-giyile 36a/23
d.-kine (dileğine) 8b/05
d.-megi 39b/07
d.-megile 46a/22
d.-mez 15b/18, 33b/18, 35a/19, 44a/24
d.-mez (diler dilemez) 46b/13
d.-mezem 27b/12

- d.-mezin 37a/02
d.-mezüz 5b/17
d.-miş 30b/01
d.-r 15b/18, 27b/22, 33b/18, 35a/19, 44a/24, 48a/21, 48b/02
d.-r (destur dile-) 7a/24
d.-r dilemez 46b/13
d.-rin 23a/07, 36b/08
d.-rise 5b/04, 8b/16, 12a/12, 12b/20, 188b/08, 188b/18, 188b/20, 189b/18, 189b/18, 192a/06, 28a/12, 28a/13, 28a/15, 28a/16, 33b/15, 33b/16, 33b/17, 41a/21
d.-riseñ 192a/05, 33b/21, 33b/22
d.-rler 28b/10
d.-rlerise 11b/20, 28a/11
d.-rse 191a/15, 195b/25, 34b/23, 37a/11, 37a/12, 37b/09, 45b/25, 45b/25, 47a/05, 48b/22, 48b/23
d.-rseñ 39b/17
d.-rseñüz 189a/21
d.-rsevüz 8a/04, 49b/12
d.-rsin 23a/07
d.-rsiz 19a/16
d.-rüm 21a/12, 27b/13, 36a/06
d.-rüz 13a/12
d.-se 6a/06, 8b/04, 35b/13, 44a/02, 45b/22
d.-seler 6a/07
d.-sevüz 10b/16, 10b/20, 10b/24, 11a/01
d.-seyidi 37b/06
d.-sün 30b/19
d.-ye 17a/18, 19b/17
d.-ye (destur dile-) 7a/25
d.-yeler 13a/07
d.-yü 29a/13
d.-yüp 28a/17
d.-yüp (rahmet dile-) 13a/06
- dilek** Bir kimsenin dilediği şey, istek, talep, arzu, temenni, rica, murat.
d.+idür (dilegidür) 190a/19
d.+in (dilegin) 36b/09
d.+ine (dilegine) 8b/15
- d.+iyiçün (dilegiyiçün) 31b/05, 31b/05
d.+lerin 28a/19
- dilsüz** Konuşamayan, hiç işitmediği için söz söyleme alışkanlığı olmayan kimse, ebkem, lal.
d.+lere 4b/17
- dîn** Ar. Allah'a, doğüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistem haline getiren toplumsal bir kurum, diyanet.
d. 2a/07, 15b/09, 38a/14, 45a/15, 47b/06
d.+e 5b/16
d.+i 195a/25, 38a/16
d.+idür 37a/20
d.+in 8b/20
d.+inden 2a/06
d.+inden (tarik-i din) 189b/18
d.+ine 5b/23, 16a/04
d.+ine mi 5b/24
d.+ler 37a/21
d.+lerin 32a/07, 35b/05
d.+lerine 19a/22
d.+lerini 6a/03
d.+tut- 39b/11
d.+ümi 39b/14
d.+ümüz 5b/23
d.+ümüz 6a/02, 47b/07
d.+üñi 191b/08
d.+i hâliş 37a/20
d.+i İslâm 189b/19, 37b/02, 41a/21, 48a/05
- dinil-** Söylenmek, denmek.
d.-di 21a/05
d.-e 15a/06
d.-se 8a/11
- difile-** İşitmek için kulak vermek, isteyerek duymak.
d. 21b/20
d.-rler 14a/03
d.-ye 1b/05, 40a/13, 40a/15
d.-yen 1b/05
d.-yene 1b/03
d.-yüp 13b/17
- difilen-** Dinlenmek, istirahat etmek.

- d.-eler 194b/05
- dir-** Toplamak.
d.-dükleri 45b/17
- dirgür-** Diriltme.
d.-e 12a/25, 12b/14, 12b/17
d.-mege 12b/18
d.-üp 3b/09, 34a/14, 44b/11
d.-ür 5a/08, 12b/05, 12b/17
- diri** Sağ, canlı.
d. 11b/05, 11b/08
d.+lerile 192a/05
- diril-** 1. Toplanmak.
d.-diler 23b/21
d.-üp 5a/11, 27b/03, 27b/18, 36b/21
2. Yeniden canlanmak.
d.-di 5a/09, 5b/20
d.-diler 45a/09
d.-e 38b/11
d.-isersiz 42b/09
d.-üp 14b/01, 17a/24
- dirilt-** Yeniden canlandırmak.
d.-i vir-(dirildi vir-) 6b/16
d.-mege 12b/08
d.-üp (dirildüp) 5a/01, 190a/03
d.-ür (dirildür) 4b/24, 5a/03, 12b/11
- dirlik** Bir tedirginliği, üzüntü ve sıkıntısı olmama durumu. Krş.
dirlük
d. 11b/09, 27b/25
d.+den 11b/08
d.+iyüçündür (dirliگیyüçündür) 13b/24
- dirlük** Bir tedirginliği, üzüntü ve sıkıntısı olmama durumu. Krş.
dirlik
d.+idür (dirlügidür) 11b/09
- dişi** Canlıların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten, erkeği tarafından döllenecek ve neslini üretecek biçimde yaratılmış olanı.
d. 25a/15
- ditre-** Titremek.
d.-yüp 41a/16
- dīv** Far. Şeytan
- d. 32b/13, 32b/14, 32b/20, 32b/21, 32b/24, 32b/25, 32b/25
d.+e 32b/11
d.+i 32b/14, 33a/07, 33a/07, 33a/08, 33a/11
d.+ün 32b/14, 33a/01
- dīvān** Ar. Büyük meclis.
d. 48b/13
- divşür-** Toplamak.
d. 10b/14
d.-di 42b/25
d.-üp 25a/21
- diyü** Diye
d. 8b/24, 10b/02, 14a/01, 14a/10, 15b/11, 15b/13, 194b/06, 20b/13, 23b/25, 24a/14, 27a/15, 29b/19, 33a/19, 36b/16, 40a/16, 41a/24, 42a/05, 42a/06, 42b/07, 42b/16, 43b/10, 43b/16, 44b/13, 47a/11
- dost** Far. Dost, arkadaş.
d. 22a/15
d.+iken 8b/11
d.+larına 13b/17, 14a/04
d.+tut- 189b/11
- dög-** Dövmek.
d.-erler 43b/08
d.-megile 48b/10
- dök-** Akıtmak.
d.-eler 35b/25
d.-erler 12b/13
d.-erseñ 41a/25
d.-esi 41b/01
- dökil-** (Sıvı veya tahıl gibi şeyler için) Buldukları kaptan veya bir yerden dışarı çıkıp akmak.
d.-dügi 40b/13
d.-mişidi 24b/03
- dölen-** Huzura kavuşmak, sükunet bulmak, mutmain olmak.
d.-ün 27b/18
- dölendür-** Sükunete kavuşturmak durdurmak, kesmek.
d.-dük 22b/19
- dön-** 1. Bırakılan bir konuyu veya işi yeniden ele almak, söz konusu etmek, hatırlatmak.

d.-e 31a/17
d.-üp 189a/13, 33a/25, 33b/02
2. Değişmek, bir halden başka bir hale geçmek, başka türlü olmak, dönüşmek.
d.-di 4a/25
d.-eler 28b/15
d.-en 40b/10
d.-er 3b/04, 188b/17
d.-eyidi 18a/17
d.-mez 1b/14, 1b/14
3. Geri gelmek, avdet etmek.
d. 6a/02
d.-di 30a/07, 30b/22, 31a/01
d.-diler 20a/20
d.-e 39b/19
d.-üp 2b/10, 2b/13, 6a/02, 7b/09, 9a/10, 12b/25, 189a/12, 18a/20, 191b/14, 20a/04, 24b/20, 24b/23, 31a/06, 32b/20, 33b/24, 34b/21, 35a/09, 38a/24, 46b/16
4. Ters yöne bir kimse veya yöne doğru yönelmek, geriye, arkaya dönmek.
d.-di 4b/25, 21a/21
d.-e 191b/04, 47b/22
d.-elerdi 194b/19
d.-er 43b/12
d.-señüz 46a/10
d.-üñ 46b/15
d.-üp 5b/15, 5b/17, 44b/20
5. Vazgeçmek, feragat etmek, caymak.
d.-düklerinden 23b/23
d.-e 14b/20, 44b/02
d.-en 44b/02, 44b/02
d.-medi 37b/21
d.-meye 44b/02
d.-meyen 44b/02
d.-meyenleri 44b/02
d.-üp 6b/12

dönder- Ters yöne, bir kimse veya yöne doğru yönelmek, geriye, arkaya, döndürmek. Krş. **döndür-**
d.-üp 17b/12

döndür- 1. Değiştirmek, bir halden başka bir hale geçirmek, başka hale getirmek, dönüştürmek.

d.-di 38a/03, 38a/04
d.-dük 11a/02
d.-eydük 10b/25, 11a/02
d.-ür 12a/12
d.-ürüz 11a/07

2. Dönmesini sağlamak, çevirmek, devrettirmek.

d.-di 19a/14
d.-e 3a/09, 44a/22
d.-eydük 10b/17
d.-mişsiz 35b/19
d.-üp 38a/10
d.-ürleridi 16a/19

3. Ters yöne, bir kimse veya yöne doğru yönelmek, geriye, arkaya, döndürmek. Krş.

dönder-

d.-ici 5b/02
d.-üñ 32a/25
d.-üp 4b/04, 32b/01

döndüril-1. Değiştirilmek, bir halden başka bir hale geçirilmek, başka hale getirilmek, dönüştürülmek.

d.-di 36b/06
2. Döndürülmek, geri çevrilmek.
d.-di 14b/07, 35b/08
d.-üp 194b/18

dört Üç sayısından sonra gelen sayı.

d. 188b/07, 28b/05, 28b/06, 34a/17, 45a/05
d.+inci (dördüncü) 193a/21
d.+inci (dördüncü) (on dört) 193b/18
d.+incide (dördüncüde) 29b/24
d.+it- 29b/14

döşek Yatak.

d.+inde (döşeginde) 13a/09
d.+indedür (döşegindedür) 19b/06
d.+leri 40a/02

du‘ā Ar. Allah’a yakarış, yalvarma.
d.+kıl- 4b/19, 4b/20, 4b/21, 4b/22, 5a/08, 5a/09, 12a/16, 12a/16, 190b/25, 19b/20,

- 19b/21, 19b/22, 19b/25, 19b/25,
20b/13, 20b/14, 21b/17, 22a/16,
34a/06, 34a/08, 38b/05
d.+lardan 45b/04
d.+m 21b/17
d.+ñ 21b/16
d.+ñuzı 190b/25
d.+sın 38b/07
d.+sını 18b/20
d.+sıyla 4a/05, 5b/20, 5b/21
d.+yı kıl- 18b/20, 21b/19,
33b/13, 33b/14
- dur-** Süreklilik bildiren bir yardımcı
fiil olarak kullanılır.
d.-updurur (olup durur) 41a/23
d.-ursuñuz (va‘delenüp
durursuñuz) 10a/23
- duşhār** Far. Çetin, güç, zorlu. Krş
düşvār.
d. 191a/16
- dut-** 1. Var saymak, farzetmek, kabul
etmek.
d.-miş (adū dut-) 189b/07
2. Almak.
d.-asız 4a/24
- dutıl-** İşleyemez olmak, işe yaramaz
hale gelmek. Krş. **tutıl-**
d.-up 20b/02
- duy-** Duymak, hissetmek.
d.-arlar 14a/02
d.-up 14a/09
- düg-** Bağlamak, düğümlmek, düğüml
atmak, bükmek.
d. -erler 12b/14
- dükel** Hep, hepsi, bütün. Krş. **dükeli.**
d.+ümüz 26a/01, 15a/13, 47b/07
- dükeli** Hep, hepsi, bütün. Krş. **dükel.**
d. 2b/22, 2b/25, 4b/07, 12a/10,
12b/24, 12b/24, 12b/24,
193a/07, 27b/16, 32a/03, 41a/08,
43b/01, 44a/05, 44b/11, 47a/11
- düken-** Tükenmek, bitmek, kalmamak.
d.-mesi 11a/05, 35a/06
d.-mez 6a/24
- dükkān** Ar. İçinde öte beri satılan yer,
oda, dükkan.
d. 27b/24
- dünyā** Ar. Dünya, yeryüzü.
d. 6a/23, 7a/15, 8a/12, 8b/09,
8b/10, 13b/08, 14a/02, 16a/14,
17a/14, 189a/19, 18a/17,
192b/09, 193b/20, 194a/15,
24a/23, 32a/03, 32b/07, 33b/25,
41a/02, 41b/16, 45b/13, 47a/18,
47b/21
d.+(izzet-i dünyā) 39a/04
d.+(menāşib-ı dünyā) 39a/04
d.+(muḥabbet-i dünyā) 39a/04
d.+da 3a/21, 9a/16, 9a/19,
10a/23, 10b/06, 11b/10, 12a/09,
15a/07, 15a/14, 16a/17, 16b/08,
17a/11, 189b/12, 191b/05,
191b/08, 193b/19, 194a/23,
194b/08, 19b/05, 20b/06,
24b/16, 24b/16, 26a/12, 26a/19,
27a/06, 27a/11, 28b/20, 35b/04,
35b/06, 38b/11, 39a/12, 42a/12,
42a/20, 42b/05, 43b/06, 44a/02,
44a/14, 44a/16, 45a/21, 45a/22,
45b/12, 47b/17, 49b/03
d.+daki 10a/24, 17a/08, 193a/01
d.+dan 40b/22, 42a/13
d.+dur 43a/02
d.+nuñ 39a/05, 42a/17
d.+ya 16a/09, 16a/11, 17a/16,
190b/07, 190b/07, 192b/13,
193b/20, 194b/18, 41a/02,
41b/07, 42a/13, 42a/14, 42a/24,
46b/17
d.+ya gel- 18a/24
d.+ya getür- 6b/18, 34a/17
d.+yı 7a/14, 189b/01, 192b/12,
32a/04
d.+yın 189b/03
- dür-** Bükmek, dürmek.
d.-ür 37b/14, 37b/14, 37b/16
- düril-** Kendi üzerine katlanıp sarılarak
boru halinde kıvrılmak.
d.-üp 48a/10
- düriş-** Uğraşmak, didişmek, çabalamak.
d.-sün 17b/21
d.-üñüz 44a/13
- dürlü** Türlü, çeşit çeşit, muhtelif.

- d. 6b/18, 7a/05, 14b/14, 14b/14, 192b/02, 192b/02, 192b/04, 192b/04, 34b/25, 37b/24, 42a/09, 42a/09, 42b/23
d.+(dürlü dürlü) 9b/22, 11b/24, 29b/20, 40b/03, 42a/14
d.+dürlü 9b/22, 11b/24, 29b/20, 40b/03, 42a/14
- düş** Düş, rüya.
d. 21a/09
d.+e 29a/17
d.+i 21a/07, 21a/08
d.+inde 21a/05, 29a/15
d.+ümde 21b/08
d.+ünde 22a/09
- düş** Gelmek fiiliyle kullanılır, rastlamak, rast gelmek, tesadüf etmek, karşılaşmak anlamına gelen bir deyim oluşturur.
d. 30a/02, 30a/03
- düş-** 1. Aklına gelmek, hatırlamak.
d.-di 29b/22
d.-ecegi 45a/14
d.-meye (hâtırlarına düş-) 9b/14
d.-mişi 45a/14
2. Arkasına takılmak, arkasından gitmek.
d.-di (ardına düş-) 21a/22
3. Bir yerde duran şey, yukarıdan aşağıya inivermek, hızla inmek.
d.-di 30b/15
d.-er 38a/07
d.-erler 16b/18
4. Duçar olmak, müptela olmak, uğramak, çatmak, tutulmak, yakalanmak.
d.-di 30a/13, 34b/03
d.-diler (dalâlete düş-) 41b/07
d.-er 192a/04
d.-erler (hâfâyâ düş-) 28a/03
d.-mez 192a/03
d.-ü vir- 191b/25
d.-üp (dalâlete düş-) 18b/03
5. Kapılmak.
d.-meyeler 194a/02
d.-üp 32a/01, 42a/01
- d.-üp (korçuya düş-) 48a/23
6. Rastlamak, tesadüf etmek.
d. 30a/02, 30a/03
7. Yağmak, dökülmek.
d.-eyidi 18a/17
8. Yakışmak, uygun, münasip olmak, uymak.
d.-di (muvâfiğ düş-) 11a/21
- düşmân** Far. Birbirinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse.
Krş. **düşmen**.
d. 6a/23
- düşmen** Far. Birbirinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse.
Krş. **düşmân**
d. 25a/06
d.+e 30a/10
d.+ler 26a/18, 26a/18
d.+leridür 8b/11
d.+lerini 22b/14
d.+ol- 43b/18
d.+tut- 14b/17, 189b/04, 189b/06, 40b/14
d.+üñüzdür 10a/14, 189b/05
- düşür-** 1. Düşmesini, yanılmasını sağlamak, düşmesi için çalışmak.
d.-medi 17b/12
2. Savaşta öldürmek, şehit etmek.
d.-üp 30a/10
- düşvâr** Far. Çetin, güç, zorlu. Krş. **duşhâr**
d.+dur 14a/14
- düz-** Düzene sokmak, düzene koymak, sıralamak, elverişli, uygun bir duruma getirmek.
d.-di 21a/13, 38a/04
d.-en 15a/20
d.-er 33a/11
d.-ersiz 20a/23
d.-ince 44b/20
d.-mişdür 27b/22
d.-üp 36a/09

düzdür- Oluşturtmak, yaptırmak,
meydana getirtmek.
d.-mişidi 28b/06

düzil- Tanzim edilmek, düzenlenmek.
d.-miş 20a/12

E

Ebā Cehl Mekke'de Hz. Muhammed'e
düşmanlık eden
müşriklerindedir. Asıl adı
Ömer'dir. Krş. **Ebū Cehl**.
E. 2b/05

Ebā Ṭālib Hz. Muhammed'in amcası.
Krş. **Ebū Ṭālib**
E. 27b/03, 27b/06

Ebā Zer Sahabeden bir zat. Krş. **Ebā Zer**
Ġifārī.
E. 7a/22, 26a/02
E.+den 26a/02

Ebā Zer Ġifārī Sahabeden bir zat. Krş.
Ebā Zer
E.+den 7a/21

ebedā Ar. Hiçbir zaman.
e. 21a/15

ebedī Ar. Sonsuz, ölümsüz.
e. 4a/18, 8b/18, 10a/18, 15b/04,
16a/07, 16a/17, 17b/19, 17b/20,
17b/21, 18a/21, 190a/11, 26a/13,
33b/11, 34a/02, 36b/05, 45b/13,
47a/09, 47b/12, 49b/04

Ebū Bekr Asıl adı Abdullah, künyesi
Ebu Bekir, lākabı Sıddık ve
Atik. Erkekler içerisinde Resul-i
Ekreme (as) ilk iman eden; onun
en yakın Sahābesi. İslāmın ilk
Reis-i Cumhuri olmuştur.
E. 11a/23, 25a/11, 43a/08
E.+dür 193b/02

Ebū Bekr Cürcānī XII. asır Horasan
alimlerinden, Muhammed b. Ali
Tirmizī'nin öğrencilerinden.
E. 189a/25

Ebū Cehl Mekke'de Hz. Muhammed'e
düşmanlık eden
müşriklerindedir. Asıl adı
Ömer'dir. Krş. **Ebā Cehl**
E. 190b/08, 27b/06, 27b/08,
45b/03

Ebū Ḥanīfe Asıl adı Numan bin Sābit
olup Hanefi mezhebinin
kurucusu, fıkıh ve tefsir alimidir.
E. 1b/10

Ebū Hüreyre En çok hadis rivayet eden
sahabilerden birisi.
E. 19b/01, 20a/06

Ebū Ṭālib Hz. Muhammed'in amcası.
Krş. **Ebā Ṭālib**
E. 27b/02, 27b/09, 27b/10,
27b/14, 27b/18
E.+üñ 27b/05, 27b/08

Ebu'd-Derdā Hadis rivayet eden bir
sahabi.
e. 193a/18

Ebu'l-Leys Hanefi mezhebi fıkıh ve
tefsir alimi. Krş. **İmam Ebu'l-**
Leys
E. 13a/02

ebiyāt Ar. İki mısradan meydana gelen
manzum sözler, beyitler.
e.+(eş'ār-ı ebyāt) 11b/01

ecel Ar. Hayatın sonu, ölüm zama
e.+leri 8a/08, 24b/16

echel Ar. Daha (en, pek) cahil.
e.+i nas 192b/11

ecnās Ar. cinsler, nevilere, çeşitler,
soylar.
e.+ı ḥayvān 7b/24

ecr Ar. Ödül, mükafat.
e. 5b/17, 5b/18
e.+lerini 193a/02
e.+ümüz 5b/17
e.+i 'azīm 38a/16
e.+i kerīm 3a/22, 3b/06

edā Ar. Yerine getirme.
e.+it- 191b/12, 192b/23

edeb Ar. İnsanın hataya düşüp
utanılacak şeyler yapmasını
önleyen, yerinde ve ölçülü

- hareket etmesini sağlayan
meleke.
e.+lerle 32a/13
e.+lerinden 32a/14
- ef'âl** Ar. Ameller, işler.
e.+larına 189a/13
e.+larıñ 45b/19
- eger** Far. Şart anlamını güçlendirmek
için şartlı cümlelerin başına
getirilen kelime, şayet.
e. 2b/06, 2b/17, 3b/08, 3b/11,
3b/14, 4a/09, 5a/01, 6a/07,
6a/08, 8a/04, 8a/09, 8b/04,
8b/10, 8b/24, 8b/25, 10b/16,
10b/20, 10b/24, 11a/01, 11a/16,
11b/08, 12a/15, 13a/20, 15a/10,
15a/12, 17b/10, 188b/14,
189b/03, 189b/07, 18a/16,
190b/25, 191a/11, 191a/15,
192b/11, 193b/25, 194b/18,
195a/25, 195b/15, 19b/11,
21a/01, 21a/09, 21a/14, 21a/25,
23b/06, 24b/17, 25b/01, 25b/15,
25b/15, 26a/08, 26b/24, 31b/16,
33b/09, 34a/19, 34a/22, 36a/14,
37b/06, 38a/12, 38a/15, 38b/22,
39a/15, 41a/24, 41b/17, 42b/10,
43b/06, 43b/06, 43b/07, 43b/08,
43b/11, 43b/22, 44a/02, 44a/11,
46a/02, 46a/12, 46b/09, 47a/05,
47b/09, 47b/15
e.+çi 7b/14
- egerçi** Far. Gerçi, şayet, her ne kadar.
e. 3a/11, 3a/24, 7a/01, 17b/14,
189a/11, 191a/23, 19b/05,
28a/01, 37a/16, 39b/16, 48a/02
- egin** Sırt, arka.
e.+lerinden 27b/15
- eglen-** Durmak, beklemek, oyalanmak,
gecikmek.
e.-di 4b/10
e.-em 4b/09
e.-medi 10a/16
e.-mişidi 24b/04
- eğass** Ar. Daha (en, pek) hasis, pinti,
çok, en bayağı kimse.
e.+ı nās 192b/11
- ehl** Ar. 1. Topluluk.
e.+i 5a/06, 5a/11, 9b/10, 9b/12,
9b/14, 9b/21, 10a/09, 10b/03,
14a/01, 17a/10, 17b/17, 17b/17,
17b/18, 189a/18, 18a/14,
191a/13, 194a/16, 22a/16,
23a/08, 23b/01, 23b/04, 25a/21,
26a/12, 26b/19, 27b/19, 35b/09,
39a/09, 43a/05, 48a/24, 48b/25,
49a/21, 49b/05
e.+i idi 23a/08
e.+idür 28a/03
e.+in 23b/14, 23b/17, 34a/13,
39b/22
e.+inden 3a/01, 23a/22, 39b/12,
42a/23
e.+indensin 38b/11
e.+ine 9b/25, 14a/13, 189a/14,
195b/03, 25a/09, 25a/13
e.+ini 18b/22, 48b/25
e.+inüñ 9b/13, 9b/15, 18a/17,
22b/06, 33a/09, 34a/16, 34a/16,
35a/13, 48b/16, 48b/17
e.+üñi 34a/24
e.+üñile 23b/13
e.+i 'azāb 18a/24
e.+i ihlāş 28a/01
e.+i inşāf 39a/08
e.+i kerāmet 6a/19
e.+i kitāb 9b/16
2. Sahip, malik.
e.+i 'aql 49a/16
e.+i battāl 189a/23
e.+i beyt 15b/11, 39b/24
e.+i islām 19b/12
e.+i nuşaybin 32a/17
e.+i sünnet 3a/08
e.+i tahkik 33a/13, 42a/12
e.+i tefsir 15b/08, 31a/07,
36a/18
- ek-** Bir bitkiyi üretmek için toprağa
tohum atmak.
e.-dün 33b/01, 33b/03
e.-erler 6b/23
e.-miş 33a/25

- ekin** Tahılın tarlaya atıldığı andan harman oluncaya kadar aldığı durum.
e. 189a/24
e.+i 33a/24, 33a/25
e.+in 33b/02
e.+ine 5a/05
e.+lerinden 8b/02
e.+üm 33a/23, 33a/23
e.+ün 33b/01
- ekinci** Çiftçi.
e.+ler 40b/08
- ekser** Ar. Çok.
e. 16a/08, 28a/01, 32a/03, 32a/04
e.+i 13b/11
- eksil-** Azalmak, az duruma gelmek.
e.-mesi 16b/12
e.-meye 48b/17
e.-ür 7b/07
- eksük** Mevcut olmadığı için ihtiyaç duyulan şey, noksan.
e. 9b/03, 188b/20, 28a/02
e.+süz 3b/15
- ekşi** Ekşi.
e. 192b/02
- el** 1. İrade, otorite, güç, yönetim.
e.+inde midür 28a/11
e.+indedür 28a/12
e.+inden 32b/19, 32b/24
e.+ine 32b/23
2. Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü, dokunma ve kavrama organı.
e. 2b/17, 2b/19, 17a/04, 17a/07, 33a/01
e.+çek- 9b/09, 42a/17
e.+den gel- 1b/05
e.+i 2b/09, 2b/24, 2b/25, 29b/09, 29b/24, 36a/21, 36a/22
e.+i deg- 193b/19, 193b/20, 193b/20
e.+ile 2b/18
e.+in 188b/13, 18b/18, 21b/15, 25a/01, 26a/04, 29b/02, 29b/23, 30a/01, 43b/09
e.+in uzat- 29b/06
e.+indedür 12b/24
e.+indeki 29b/04
e.+inden 2b/10, 2b/23, 12a/25, 42b/03
e.+inden gel- 28a/21, 29b/18, 41a/22, 44a/03
e.+ine 2b/09, 22a/01, 28b/19, 29b/08, 32b/14, 32b/15, 34a/25
e.+ini 2b/18, 3a/15, 188b/13
e.+inün 19b/19
e.+iyile 36a/21
e.+leri 2b/15, 2b/20, 2b/22, 6b/22, 6b/23, 10b/05, 19b/21, 19b/23, 19b/23, 20a/01
e.+lerimüzile 36a/17
e.+lerin 41b/08
e.+lerinde 16b/21
e.+lerinden gel- 45b/22
e.+lerine 48b/21
e.+lerini 2b/17
e.+lerinün 19b/21
e.+leriyle 44b/20
e.+lerümile 36a/19
e.+lerümün 19b/20
e.+uzat- 2b/15, 10b/22, 19b/18, 19b/21, 19b/23, 19b/25
e.+üm 21b/22, 21b/22
e.+ümden 15a/22
e.+ümden (ne gel-) 25b/19
e.+ümden gel- 42b/20, 42b/21
e.+ümüzden 10b/10
e.+üne 34a/23
e.+ünüzde 25b/14
e.+ünüzden gel- 25b/13
e.+ünüzile 20a/23
3. Sahiplik, mülkiyet.
e.+de 34a/01
e.+den bırak- 191b/08
e.+e getir- 39a/02
e.+inde 32b/03
e.+ine 38b/24
e.+ümde 34a/01
- el'ân** Ar. Şimdiki halde, henüz, hâlâ, daha, bu ana kadar, şu anda.
e. 39a/01
- elbetde** Ar. Mutlaka, kesin olarak.

- e. 1b/17, 1b/18, 5b/01, 9a/22, 14b/08, 15b/17, 15b/20, 15b/21, 16b/05, 18a/05, 21a/20, 21a/25, 21b/05, 33b/01, 36b/21, 38a/22, 42b/06, 44a/23, 49a/11
- elçi** Bir uzlaşma sağlamak veya bir iş bitirmek için birinin yanına gönderilen kimse.
e. 188b/07, 194b/10
- elḥamdülillāh** Ar. “Allah’a hamdolsun, şükürler olsun” anlamında Kur’ānda geçen bir ifade.
e. 17b/11, 194a/17
- elīm** Ar. Çok acıklı.
e.+de (‘azāb-ı elīm) 46b/24
- El-Kehf** Ar. Kelime anlamı mağara olup Kur’andaki surelerden birinin adıdır. Mekke’de nazil olan 110 ayetten oluşan suredir
e. 17a/12
- elli** Kırk dokuzdan sonra gelen sayının adı.
e.+(toğuz yüz elli) 18b/17
- elvān** Ar. Türlü renklerden olan.
e. 46b/01
- emānet** Ar. Güvenilir bir kimseye saklaması veya birine teslim etmesi için bırakılan şey veya kimse.
e.+dür 12a/13
- emīn** Ar. Güvenilir.
e.+ol- 194a/05, 36b/23
- emīr** Ar. Bir kavmin, bir şehrin başı, beyi. 200
e. 191a/12
- emlāk** Ar. Mülkler, ev, tarla, arsa gibi taşınmaz mallar.
e.+ı 45a/18
- emr** Ar. Emir, buyruk, ferman.
e. 7a/01, 7a/04, 18a/07, 39b/16, 44b/23, 44b/23
e.+eyle- 21a/19, 21a/20, 21a/24, 24b/08, 25b/24, 29b/10, 32b/10, 33a/07, 33a/15
e.+idür 29a/21
e.+imüzile 11b/22
- e.+in 2a/25, 7b/04, 8b/17, 36a/13
e.+inde 37a/12
e.+inden 8a/11
e.+ine 189b/06, 189b/06, 21a/11, 21b/14, 40b/02
e.+insüz 44b/23
e.+it- 5a/07, 17b/16, 192a/16, 22a/09, 23b/13, 24b/01, 26a/22, 36a/09, 40a/09, 49a/02
e.+iyile 5a/25, 22a/06, 24a/11, 33b/15
e.+lerinden 8a/12
e.+olın- 39b/12
e.+üme 36a/17
e.+ümüz 11b/17, 34b/09, 36a/11
e.+ümüze 20b/22
- emsāl** Ar. Geçmişte olan şeyleri naklen anlatan hikayeler.
e.+ların 14b/24
e.+larıyıla 41b/23
- en** Bir şeyin iki boyutundan daha küçük olanı.
e.+i 7b/10, 7b/10
- en‘ām** Ar. Deve, koyun, sığır gibi hayvanların çoğul şekli.
e.+dan 11b/23
e.+ı 11b/20
- enbiyā** Ar. Peygamberler.
e. 4a/06, 24a/17
- endişe** Far. Düşünce.
e.+lerden 42a/16
- envā‘** Ar. Çeşitler, cinsler.
e. 7a/05, 7a/07, 16b/14, 16b/17, 189b/02, 190a/03, 190a/16, 20a/12, 34b/25, 35a/16, 47a/23
- eñ** En, pek, çok.
e. 14b/21
- eñek** Çene
e.+lerini 2b/20
- eñse** Ense
e.+sinden 22a/03
e.+sine 22a/04
- epsem** Dilsiz, konuşmayan.
e.+ol- 29a/21
- er** Erkek.
e. 23b/21, 25a/13, 34a/17

- eren** e.+den 18b/22
Erkekler.
e.+leri 35b/04
- eri-** Bir sıvı içinde katılığını kaybedip dağılmak.
e.-mişidi 24b/03
- ervāh** Ar. Canlar, hayatın cevherleri.
e.+lar 48a/25
- esbāb** Ar. Sebepler.
e.+ı helāk 46b/12, 46b/21
e.+ı ma'īšet 194a/18
e.+ı necāt 46b/12, 46b/20
- eşer** Ar. İz, nişan.
e. 2b/03, 33b/15
e.+i 2b/04, 7a/10, 190b/21, 23b/18, 24b/03, 48a/11
e.+idür 16b/01
e.+it- 41a/03
e.+kıl- 3a/16
e.+leri 6b/12, 41b/15
- esİR** Ar. Tutsak.
e.+ol- 26a/13
- esirge-** Korumak, merhamet etmek.
e.-di 31a/02
e.-düginden 2a/11
e.-r 46a/11
e.-ye 27b/07, 36b/22
e.-yesin 30b/17
e.-yici 34a/06
e.-yüp 191a/20, 21b/24, 42a/19
- esirgeyici** Merhametli, şefkatli.
e.+dür 2a/11
- esrār** Ar. Sırlar.
e.+ları 38b/02
- esrük** Sarhoş.
e.+e (esrüge) 28b/15
- eş'ār** Ar. Şiirler.
e.+ı ebyāt 11b/01
- eşek** Tek parmaklılardan, uzun kulaklı, attan küçük binek hayvanı.
e.+de 191b/21
e.+lerde 11b/09
- eşkāl** Ar. Biçimler, suretler, tarzlar.
e.+lar 192b/04
- eşref** Ar. Çok şerefli.
e.+lerden 27b/17
- et** 1. Hayvanlardan elde edilen beslenme maddesi.
e.+in 11b/18, 11b/21, 11b/24, 190b/03, 37b/25
2. İnsan ve hayvanda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan meydana gelen tabaka.
e.+e 38a/04
e.+i 22a/06, 24b/03, 24b/09
e.+ini 34b/03
- etbā'** Ar. Bir kimseye tabi olanlar, uyanlar.
e.+ındandır 19a/10
- ev** Konut, hane, ev.
e. 9b/22
e.+e 24b/20, 24b/23, 30a/07
e.+idür 40b/23, 40b/23
e.+inde 49b/21
e.+ine 30a/05, 30b/22
e.+ler 11b/18, 11b/25
e.+lerin 3b/20
e.+lerine 9a/10
- evet** Bilakis, hayır.
e. 4a/23, 7a/25
- evir-** Çevirmek.
e.-di 11a/23
- evlād** Ar. Bir anne ve baba için kendi çocukları.
e.+ı 10b/02, 26a/12, 43a/05
e.+ın 34a/13, 39b/22
- evlen-** Nikah bağı ile birleşerek bir aile kurmak.
e.-medin 189a/24
- evliyā** Ar. Allah'ın sevgilisi olan, hali davranışları, çok üstün vasıfları ve gösterdiği kerametler sebebiyle bu husus halk tarafından da kabul edilmiş bulunan seçkin ve has kullar.
e.+lar 36b/23
- evvab** Ar. Allah'a sımsıkı bağlı, sofu, zahid.
e.+dur 32a/15
- evvel** 1. Ar. Önce, ilk olarak.
e. 9a/11, 12b/09, 15b/09, 21b/21, 25b/08, 28b/13, 38a/02, 39b/12, 48b/04, 49b/22

e.+den 15b/15, 21b/18
 2. Baş, başlangıç.
 e.+inde 29a/02, 43b/04
evvelā Ar. İlk olarak.
 e. 4a/24, 30a/10, 39a/13
evvelki Önceki, birinci, ilk.
 e.+ki 194b/18, 38b/07
 e.+kiden 19b/22
 e.+kilerün 195b/04, 41a/06
eyit- Söylemek, demek.
 e. 8b/25, 12b/07, 12b/11,
 194b/20, 195a/03, 21b/09,
 25a/20, 25a/24, 35b/11, 35b/17,
 37a/01, 37a/18, 38b/10, 38b/18,
 39a/10, 39b/10, 39b/14, 39b/21,
 44a/01, 44a/05, 44a/11, 44b/17,
 44b/22, 45a/13, 46a/07, 47b/08
 e.-(eyidüñ) 45a/04
 e.-di 189b/01
 e.-diler 40b/21
 e.-dün 29a/22, 33b/02
 e.-ün (eyidüñ) 30a/18
 e.-ür (eydür) 1b/09, 1b/10,
 1b/10, 2b/05, 3a/05, 3b/16,
 3b/17, 6a/11, 6a/12, 6a/14,
 7a/21, 7b/08, 7b/10, 7b/16,
 8a/01, 8a/02, 8a/13, 9a/04,
 9a/05, 9b/15, 10a/12, 10b/04,
 10b/20, 11a/21, 12b/05, 12b/12,
 13a/15, 13b/01, 13b/10, 13b/20,
 15b/05, 188b/08, 18a/15,
 191a/24, 193b/04, 193b/06,
 193b/09, 194a/13, 194b/20,
 19a/24, 21a/14, 21a/24, 21b/04,
 21b/04, 24b/21, 24b/23, 25a/09,
 26a/02, 26b/10, 27a/01, 27a/02,
 27a/12, 27a/22, 27b/02, 28a/01,
 28b/17, 29a/09, 29b/14, 30b/14,
 32a/12, 32b/21, 34a/16, 34b/02,
 35b/11, 37a/25, 39a/20, 40a/12,
 42b/15, 44b/05, 45b/07, 46a/11
 e.-ürdi (eydürdi) 6a/13
 e.-ürin (eyidürin) 36b/18
 e.-ürler (eydürler) 25a/18,
 25b/05, 28a/08, 44a/11
 e.-ürlerise (eydürlerise) 11a/16
 e.-ürsüz (eydürsüz) 43b/11

e.-ürüz (eydürüz) 11a/20,
 13b/23, 36a/22
eyle Öyle, o kadar.
 e. 4a/04, 6a/05, 12a/14, 12b/02,
 194b/08, 19b/11, 20a/07,
 21b/04, 21b/05, 21b/08, 21b/09,
 22a/21, 22b/24, 24a/02, 25b/07,
 29a/22, 32b/21, 33a/15, 34a/19,
 37a/13, 40a/22, 47b/14
 e.+dür 11a/06, 35b/18
 e.+mi 11a/05, 26b/01, 42b/04,
 47b/09
eyle- Etmek, yapmak.
 e.-(şabr eyle-) 189a/11, 189a/12,
 28b/23
 e.-(yardım eyle-) 18b/19
 e.-(şabr eyle-) 3b/08
 e.-di 4b/06, 22a/05
 e.-di (‘afv eyle) 31a/03
 e.-di (‘arz eyle-) 17a/18
 e.-di (bend eyle) 33b/19
 e.-di (beyān eyle-) 192a/15
 e.-di (biryān eyle) 33a/05
 e.-di (cem‘ eyle-) 31a/22
 e.-di (def‘ eyle-) 194a/18,
 20a/05, 22b/10, 23b/22
 e.-di (emr eyle) 21a/19, 21a/20,
 21a/24, 24b/08, 25b/24, 32b/10,
 33a/07, 33a/15
 e.-di (emr eyle-) 29b/10
 e.-di (vaḥy eyle) 28a/17, 34b/01
 e.-di (farz eyle) 26a/17
 e.-di (fıkr eyle-) 19a/23
 e.-di (giriftār eyle-) 16a/22
 e.-di (görmez eyle-) 2b/12
 e.-di (ğuşl eyle) 34a/10
 e.-di (ḥalk eyle) 22a/04
 e.-di (ḥarc eyle-) 17a/15, 17a/16
 e.-di (helāk eyle) 23a/06, 32b/02
 e.-di (helāk eyle-) 20b/08,
 32a/18
 e.-di (ḥükm eyle) 14a/01,
 21b/05, 30b/03
 e.-di (ḥükm eyle-) 32b/15
 e.-di (ilhām eyle) 29a/16
 e.-di (inkār eyle) 29a/14
 e.-di (ḳabz eyle) 33a/17
 e.-di (ḳahr eyle-) 32a/18

e.-di (kaşđ eyle) 32b/17
e.-di (keşf eyle-) 17b/06
e.-di (maṭrūd eyle) 36b/02
e.-di (men' eyle) 23b/25, 36a/16
e.-di (padişāhlık eyle-) 25a/03
e.-di (te'hīr eyle) 29a/15
e.-di (vaḥy eyle) 29a/18
e.-di (zīkr eyle) 40a/02
e.-di (zīkr eyle-) 194a/07
e.-diler ('arz eyle-) 32a/19
e.-diler (kesb eyle-) 10b/06
e.-diler (şabr eyle-) 189a/12
e.-diler (zūlm eyle-) 43b/15, 45b/21
e.-dük ('afv eyle) 30b/14
e.-dük (beyān eyle-) 41b/22
e.-dük (def' eyle-) 24b/15
e.-dük (ğarḳ eyle-) 19a/09
e.-dük (helāk eyle) 28b/12
e.-dük (helāk eyle-) 6b/12, 23b/02, 23b/03, 45b/17
e.-dük (iḥsān eyle-) 34a/15
e.-dük (rızk eyle-) 35a/07
e.-dük (sedd eyle-) 3a/03, 3a/06
e.-dük (şekl eyle-) 36a/08
e.-dük (zīkr eyle-) 43b/04
e.-dük (zūlm eyle) 30a/16
e.-düm (helāk eyle-) 192a/19
e.-düm (ḳabūl eyle-) 18b/20
e.-dün (ḥarc eyle-) 17a/23
e.-dün (ırağ eyle-) 36b/08
e.-dün (ḳul eyle-) 36b/24
e.-dünüz (men' eyle-) 15a/11
e.-gil (delālet eyle) 30a/17
e.-gil (ḥükm eyle) 29b/02, 30a/17, 31a/23
e.-gil (ḳabūl eyle-) 21b/18
e.-me (terk eyle-) 6a/03
e.-medi (zūlm eyle-) 43b/15
e.-medün (secde eyle) 36a/17
e.-megil (ḥayf eyle-) 30a/17
e.-mekde (defn eyle-) 13a/07
e.-meye (ḳaṭ' eyle-) 8b/17
e.-meye (zūlm eyle-) (ḥayf eyle-) 49b/25
e.-meyesin (ḥükm eyle-) 31a/24
e.-mez (zūlm eyle) 43b/13
e.-mezler (şükr eyle-) 6b/25

e.-mezler (zūlm eyle) 30b/02
e.-miş (zūlm eyle) 31a/09
e.-ñ (cem' eyle-) 14b/24
e.-ñ (şabr eyle) 27b/19
e.-ñ (şabr eyle-) 39a/17
e.-ñ (zīkr eyle-) 190a/18
e.-r (beyān eyle-) 43b/16
e.-r (ḳabūl eyle) 38a/16
e.-r (uzun eyle) 37b/15
e.-r (uzun eyle-) 190b/17, 190b/18, 37b/16
e.-se (ḥükm eyle-) 13b/24
e.-sün (ḥıfz eyle-) 32a/03
e.-ye 24b/06
e.-ye ('amel eyle-) 16a/24, 40a/14, 49a/19
e.-ye (def' eyle-) 44a/03
e.-ye (fehm eyle) 30b/04
e.-ye (fesād eyle) 36a/07
e.-ye (fīkr eyle-) 11b/11
e.-ye (helāk eyle-) 2b/07
e.-ye (ḥükm eyle) 37b/01
e.-ye (ḥükm eyle-) 42a/05, 49b/23
e.-ye (ḳabz eyle-) 13a/10
e.-ye (ḳahr eyle) 35b/13
e.-ye (kaşđ eyle) 31a/08
e.-ye (ḳurbān eyle) 21a/20
e.-ye (müyesser eyle-) 13a/13
e.-ye (pāk eyle-) 3a/08
e.-ye (şabr eyle-) 34b/05
e.-ye (ṭaleb eyle-) 7b/01
e.-ye (tevbe eyle-) 192b/18
e.-yeler ('amel eyle-) 31b/23
e.-yeler (fīkr eyle-) 44b/15
e.-yen (vār eyle-) 12b/02
e.-yesin (helāk eyle-) 195b/05
e.-yüp (bağ eyle) 33b/19

eylük İyilik.

e. 39a/21
e.+it- 39b/01
e.+ler ḳıl- 191b/05
e.+lerin 191a/25
e.+ün (eylügen) 39a/22
eyü İyi.
e. 49b/03, 49b/13
e.+den 25b/16
e.+sin 40a/13

Eyyüb Eyüp Peygamber.
E. 34a/09, 34a/20, 34a/20,
34a/23, 34a/24, 34b/02, 34b/02
E.+a 34a/20
E.+uñ 34a/04, 34a/13, 34a/19
ezel Ar. Başlangıcı olmayan geçmiş
zaman, başlangıcı tasavvur
edilemeyen zaman.

e.+de 26a/15
e.+de (ilm-i ezel) 40a/22
e.+de ('ilm-i ezelde) 25b/13
e.+i 26a/15

F

fā'ide Ar. Fayda.
f. 6a/08, 35b/10
f.+kıl- 28a/09, 39a/14, 45b/18
f.+ol- 37a/06
f.+si 2b/04, 3a/19, 191b/13,
42b/11, 45a/23, 46b/18
f.+süz 49a/20
faķir Ar. Yoksul, muhtaç durumda
olan.
f.+kıl- 8b/09, 46a/01
fānī Ar. Ölümlü, geçici.
f. 39a/05
fāriĝ Ar. Vazgeçmiş, çekilmiş.
f.+luĝıyıla 42a/18
f.+ol- 5b/07, 20a/04, 29b/17,
32b/15, 36b/22, 42a/08, 42a/16,
42a/17
f.+sin 36b/24, 36b/25
farīza Ar. İslam dininin kula farz
kıldığı mükellefiyet.
f.+sı 32b/08
farz Ar. Yapılması gerekli olan,
dinen zorunlu olan şey.
f.+eyle- 26a/17
fāsiķ Ar. Büyük günah işleyen kimse.
f.+lar 49b/15
fāsid Ar. Bozulmuş, bozuk.
f. 3a/08, 8b/17
faşih Ar. Güzel, ahenkli, açık ve
anlaşılır şekilde düzgün ve
yanlırsız söylenen söz.
f.+i idi 27a/19
faşl Ar. Mevsim.
f.+ı ķazā 14b/13

Fātiĥā Ar. Mekke'de nazil olan 7
ayetten müteşekkil Kur'an'ın ilk
suresi.
F. 41a/14
fażilet Ar. Üstünlük, fazilet.
f. 5a/01, 42a/23
f.+i 13a/20
f.+ine 13a/19, 13a/20
f.+iñüz 4b/21, 4b/23
f.+üm 36a/24
fażl Ar. Üstünlük, iyilik, erdem.
f. 28a/12, 47b/11
f.+ından 190b/10, 193a/02
f.+indandur 194a/08
f.+ıyıla 13a/01, 193a/23,
193b/22, 194a/21, 26b/23,
31a/17, 42a/18, 48b/22
f.+it- 45b/05
fażlü'l-ĥiĥāb Ar. Konuşmanın
erdemliliĝi, fazileti.
f. 29b/11
fedā Ar. Kurban, yoluna can koyma.
f. 22b/09
fehm Ar. Anlama, anlayış.
f. 29a/08
f.+eyle- 30b/04
f.+it- 10a/19, 11a/09, 11a/25,
18a/06, 18a/12, 18b/01, 36a/13,
41b/18, 42a/01, 45b/09
f.+olın- 16a/03
felāĥ Ar. Kurtuluş, selamet.
f.+bul- 10a/07
felek Ar. Gökyüzü, sema.
f.+inde (feleğinde) 190b/19,
37b/19
fenā Ar. Varlık karşıtı, yokluk.

- f. 45b/14
f.+(hayāt-ı fenā) 193a/01
f.+ya 2a/18, 48a/11
- fersāh** Ar. Üç millik uzaklık ölçüsü.
f.+dur 7b/10
- feryād** Far. Bağırma, aykırma.
f.+it- 194b/06
- fesād** Ar.Bozgunculuk, fitne.
f. 192b/16, 42a/10
f.+a 8a/09, 42a/10
f.+a vir- 33a/23, 33a/24
f.+eyle- 36a/07
f.+ı 192b/17
f.+ın 27b/24
f.+ına 192b/17
f.+lar.it- 35b/25
- feth** Ar. Bir şehir veya ülkeyi
savaşarak alma.
f.+idi vir- 26b/07
f.+ol- 193a/17
- fevāhiş** Ar. Fahişeler.
f.+den 43a/10
- fevt** Ar. Kaybolma, elden çıkma.
f.+it- 16a/14, 16a/15
f.+ol- 32a/24, 32b/08
- fevz** Ar. Kurtuluş.
f. 47a/08
f.+bul- 49b/04
f.+i sa'ādet 10a/06
- feyz** Ar. Bolluk, çokluk, verimlilik,
ilerleme, çoğalma.
f. 40b/18
- fısk** Ar. Fasıklık, günahkarlık.
f.+ı 190a/11
- fidye** Ar. Can kurtarma karşılığı
verilen her türlü mal varlığı.
f. 22a/18
f.+vir- 45a/20
- fıkr** Ar. Düşünce, fikir.
f.+eyle- 11b/11, 19a/23, 44b/14
f.+it- 12b/06, 14a/15, 15a/25,
192b/07, 46b/22
- fi'l** Ar. İş, amel.
f. 24a/12
f.+i 191a/10, 192b/14, 32b/06,
43b/16
f.+idür 38a/21
- f.+ile 32b/06
f.+iledür 14b/18
f.+inde 43b/06
f.+inden 43b/11
f.+ine 33a/01, 33a/03
f.+inüñ 32a/06
f.+iñüzden 5b/11
f.+leri 16a/21
f.+lerinden 5b/06, 41b/16
f.+lerine 6b/07
f.+lerinüñ 45b/21
f.+üñ 33a/03
- fi'l-cümle** Ar. Sonunda, nihayetinde.
f. 2b/21, 13a/19
- fi'l-hāl** Ar. Bu anda, hemen, şimdi.
f. 4a/14, 4b/01, 6a/11, 19b/14,
19b/15, 19b/18, 24a/12, 27b/09,
30a/03, 32b/24, 33a/05, 36a/13
- fırāk** Ar. Ayrılık, ayrılma.
f.+(āh-ı fırāk) 21b/20
- Fir'avn** Allahlık iddiasında bulunduğu
için Hz. Musa'nın mücadele
ettiği Mısır hükümdarı.
F. 22b/16, 28b/05
- firişte** Far. Melek.
f. 3b/10, 9a/19, 13a/06, 15a/02,
26a/04, 30a/12, 30b/06, 33a/22,
33b/02, 36b/03
f.+ler 10a/03, 10b/12, 13a/15,
13a/16, 13a/22, 13b/02, 13b/14,
13b/25, 14a/08, 14b/12,
195b/24, 20b/15, 25b/23,
25b/25, 26a/05, 30a/15, 30b/03,
33b/03, 35b/23, 36a/06, 37b/03,
40a/07, 49b/01
f.+lerde 25a/10
f.+lerden 23a/08
f.+lere 13b/17, 25b/08, 36a/05,
36a/09
f.+leri 13b/25, 15a/01, 188b/06,
25a/15, 49b/19
f.+leridür 14a/07
f.+lerle 23a/09, 30b/09
f.+lerinden 14a/08
f.+lerine 13b/25, 15a/02
f.+leriyle 30b/07
f.+nüñ 30a/20

fitne Ar. Karışıklık, fitne.
f.+bırak- 13b/18
f.+kıl- 18a/02
f.+ye bırak- 14a/05, 21a/14
fuḫarā Ar. Fakirler, yoksullar.
f. 8b/13

fülān Ar. 1. Belirtilmesi gerekli
görülmeleyen isimlerin önüne
getirilerek onları belirsiz bir
şekilde niteler.
f. 30a/06, 30a/07, 30b/19

G

ḡaffār Ar. Merhameti bol olan,
bağışlayan.
ḡ.+dur 35b/16, 37b/21
ḡāfil Ar. Gaflete düşmüş, habersiz.
ḡ. 191b/08
ḡ.+iken 41b/14
ḡ.+lerdür 2a/15
ḡ.+ol- 2a/18, 32a/15, 32a/21
ḡaflet Ar. Gafil olma, habersiz olma
durumu.
ḡ. 49a/19
ḡ.+lerin 48a/18
ḡafūr Ar. Mağfiret eden, bağışlayan.
ḡ.+dur 189a/21, 192b/18,
193a/03, 194a/19, 195a/18,
46a/10
ḡāh Far. Zaman bildiren bir edat.
g. 7b/07, 7b/07, 192b/24,
192b/24
ḡalāt Ar. Yanlış, yanılma.
ḡ.+dur 1b/25
ḡalebe Ar. Dövüşte ve savaşta galip
gelme, yenme.
ḡ.+kıl- 19b/11
ḡālib Ar. Üstün gelen, yenen.
ḡ.+(hük-m-i ḡ'ālib) 2a/09,
188b/25
ḡ.+dür 28a/12, 32a/03, 37b/20,
42a/14, 43b/18
ḡ.+gel- 7b/20, 7b/20, 22b/16
ḡ.+idügin 22a/15
ḡ.+kıl- 20b/06
ḡ.+ler idüñüz 15b/03
ḡ.+lerdür 26a/19, 26a/20

ḡ.+ol- 18b/19, 23b/08, 26a/18,
30a/21, 42a/24, 42b/17, 46b/23
ḡanī Ar. Zengin.
ḡ.+dür 191a/10
ḡ.+kıl- 8b/09, 20b/11, 45b/25
ḡ.+ler 31b/15
ḡanīmet Ar. Savaşta düşmandan alınan
savaş esirleri, sivil esirler,
menkul ve gayrimenkul mallar.
ḡ. 26a/13, 32a/18
ḡarḡ Ar. Suyu batma, suya batırma.
ḡ.+dan 8a/06
ḡ.+eyle- 19a/09
ḡ.+it- 8a/05, 8a/07, 22b/14
ḡ.+ol- 18b/23, 45a/07
ḡassāk Ar. Cehennemde bulunan ve
aşırı dondurucu olan su.
ḡ. 35a/14
ḡ.+dan 35a/13, 35a/15
ḡayb Ar. Bilinmeyen.
ḡ.+dan 3a/20, 40a/06
ḡ.+dur 3a/24
ḡ.+ları 194b/17
ḡāyet Ar. Son derece, çok fazla.
ḡ. 4b/10, 7a/18, 16b/18, 17a/02,
17a/05, 189a/25, 190b/02,
192b/04, 20b/04, 24b/10,
27a/06, 28b/05, 29b/20, 29b/21,
35a/14, 35a/15, 45a/09
ḡ.+e 35a/12
ḡāyib Ar. Kayıp.
ḡ.+ol- 195b/12, 23b/20, 33b/03
ḡayr Ar. Diğer, başka.
ḡ.+a 20a/17
ḡ.+ın 193b/21

- ğ.+ına 45b/04
ğ.+ında 191a/14
ğ.+ıya 35a/02
- ğayret** Ar. Çalışma, çabalama.
ğ. 27a/07
ğ.+e gel- 27a/21
ğ.+kıl- 20b/18
- ğayrı** Ar. Bundan sonra, artık.
ğ. 188b/25, 189a/04, 189a/06,
189a/07, 190b/08, 190b/22,
31a/22
ğ.+ya 190b/22
- ğazâ** Ar. İslam dini uğruna yapılan
savaş, cihat.
ğ.+it- 193a/24
- ğazab** Ar. Hiddet, öfke.
ğ. 8a/13, 194b/23
ğ.+a gel- 4a/19, 23b/24
ğ.+it- 34a/20
- ğâzi** Ar. Gaza eden, savaşan, savaştan
sağ ve muzaffer dönen.
ğ.+ler 13a/17
- geç-** 1. Aklına, hatrına gelmek,
hatırlamak.
g.-medügi 49b/09
2. Bırakmak, vaz geçmek, terk
etmek.
g.-meyenlerüñ 18b/11
g.-üp 49b/16
3. Bir yere gidip oturmak.
g.-di 27b/08
4. Bir yeri aşmak, öbür yana
ulaşmak.
g.-diler 6b/04
g.-ecek 33a/25, 33a/25
g.-üp 194a/19
5. Gelip geçmek.
g.-di 4a/25, 31b/09
g.-diler 4b/07
g.-en 2a/02, 6b/09, 14b/01,
18b/10, 18b/13, 193a/10,
35b/20, 47b/14
g.-enler 8a/14
g.-enlere 10a/19
g.-enlerüñ 192a/17, 195b/10
g.-medi 192a/14
6. Gitmek, bir yerden bir yere
ulaşmak, erişmek.
g.-er 190b/01
7. Herhangi bir miktarı, sınırı
aşmak.
g.-diler 46a/07
g.-er 7b/01
g.-ersiz 5b/12
g.-mez 7a/18, 7b/08
g.-üp 30a/16
8. Sözkonusu olmak, sözü
edilmek, herhangi bir yerde veya
eserde yazılı olmak.
g.-en 16a/03, 49b/22
9. Tesirli ve i'tibârlı olmak,
dinlenilir olmak.
g.-er 4a/17
g.-mez 42a/11
10. (Zaman için) Aşmak, geride
bırakmak, harcamak.
g.-di 9a/15, 194b/10, 23b/23
g.-er 16b/14
g.-medin 20b/07
- geçür -** 1. Aklına, hatrına getirmek.
g.-di 29b/19, 29b/19
2. Bir yer, makam, memuriyet
veya mevkiye oturtmak.
g.-di (tahta geçür-) 25a/02
3. Giymek, giyinmek,
giydirmek, takmak.
g.-di 33a/06
4. Uğraşmak, zaman harcamak.
g.-diler 36b/24
- gel -** 1. Ayılmak, kendine gelmek.
g.-üp ('aklı başına gel-) 188b/13
2. Belli bir zaman dolmak veya
beklenen zamana ulaşmak.
g.-e 195b/19
g.-se 13a/05
3. Bir yerden alınıp bir yere
ulaştırılmak.
g.-di 21a/04, 22b/08, 27a/18,
30b/13, 39a/20, 39b/02, 44b/01,
46a/14, 46b/20
g.-mişdür 24b/07, 29a/11
g.-se 43a/06
g.-ür 20a/07, 42b/18, 43b/05

4. Bir yere varmak, ulaşmak.
g.-di 2b/09, 2b/10, 2b/11, 3a/13,
4a/03, 4a/03, 4a/21, 5a/12,
5b/22, 10b/09, 17a/17, 192a/16,
192a/17, 20a/04, 20a/11, 21a/16,
21b/07, 22a/10, 24a/03, 24b/18,
29a/14, 29b/20, 29b/23, 43a/08
g.-diler 4b/04, 20a/21, 24b/25,
27b/03, 27b/18, 29b/05, 35a/19,
49a/09
g.-dügi 15b/09, 15b/10, 15b/12
g.-düginleyin 26a/09
g.-dük 30a/16
g.-düm 4a/22, 4b/08, 35b/11,
36a/03
g.-dün 17a/19
g.-dünüz 4a/23, 4b/02, 15b/06
g.-e 5a/07, 15a/02
g.-eler 13a/06, 49a/03, 49b/02
g.-eler (yakın gel-) 3b/20
g.-em 15b/07, 15b/07, 15b/08,
15b/08
g.-en 189a/11, 20a/01, 27a/19,
28b/11
g.-eydi 195a/25
g.-icek 189a/13
g.-ici 25b/23
g.-medüm 37a/03
g.-medünüz 4a/24
g.-mege 6b/12, 9a/10, 11a/03
g.-meklik 195b/01
g.-meklügine 5a/06
g.-mezden 14a/03, 40b/24
g.-mezidi 6b/06
g.-mişdür 16a/11, 32a/09
g.-se 39a/21
g.-seyidi 26a/08
g.-ün 15a/11
g.-üp 2a/15, 2b/13, 4a/07, 4a/20,
5a/14, 5b/14, 5b/19, 7a/24,
7a/25, 9a/07, 10a/03, 13a/09,
14a/02, 18a/25, 190b/25,
192a/14, 19a/21, 22a/08, 23a/11,
26a/25, 27a/21, 27b/06, 29a/17,
29b/19, 29b/21, 30b/18, 32a/17,
33a/22, 34a/08, 34a/20, 40a/08,
40a/12, 42a/15, 44b/09, 47b/22
g.-ür 7b/09, 15b/09, 190b/10

g.-ürdünüz 15b/02
g.-üridi 24b/08
g.-ürise 34b/05
5. Doğruluğuna hak vermek,
kabullenmek.
g. 47b/06
g.-ün 15a/19, 16a/18, 23b/21
6. Duyulmak, işitilmek,
hissedilmek.
g.-di 30b/18, 30b/21, 30b/25
g.-di mi 11a/21
g.-medi 11a/16, 11a/20, 20a/14
g.-ür 30b/20
7. Geri dönmek, avdet etmek.
g. 6a/02
g.-di 30a/07, 30b/22, 30b/22,
32b/20
g.-ecek 33b/24
g.-icek 31a/06
g.-üp 12a/23, 13b/17
8. İsimlerin yönelme hali ile
birlikte etmek yardımcı fiili
yerine kullanılır.
g.-di 5a/13
g.-di (dile gel-) 22a/06
g.-di (ğuşşaya gel-) 32a/21
g.-di (iştirāba gel-) 24a/07
g.-di (İslāma gel-) 5b/20
g.-di (yirine gel-) 19b/21, 24b/09
g.-di (ziyāretine gel-) 33a/14
g.-e (zuhūra gel-) 190b/20
g.-eler 7a/11
g.-eler (inşāfa gel-) 6b/08
g.-eler (istiğfāra gel-) 195a/19
g.-irdük (ta'na gel-) 35b/07
g.-mek (şalāha gel-) 41b/01
g.-meyeler (hātırlarına gel-)
9b/13
g.-meyenler (îmāna gel-) 18b/08
g.-meyicek (nefse hoş gel-)
16b/23
g.-mez (yirine gel-) 12a/15
g.-mezler (îmāna gel-) 2a/20
g.-ün (îmāna gel-) 4a/14
g.-üp (dünyāya gel-) 18a/24
g.-üp (ğayrete gel-) 27a/21

g.-üp (ğazaba gel-) 4a/19,
23b/24
g.-üp (îmāna gel-) 3a/12, 18b/09
g.-üp (söze gel-) 15a/15
g.-üp (tevbeye gel-) 31a/16
**9. İsim ve sıfatlarla birleşik fiil
ve deyimler oluşturur.**
g.-di 30a/03
g.-di (hoş gel-) 29b/21
g.-di (hoş gel-) 4b/10
g.-di (hulkuma gel-) 45a/08
g.-di (yirine gel-) 33a/06
g.-diler (gālib gel-) 22b/16
g.-dügi (kıvāma gel-) 40b/12
g.-e (şalāha gel-) 47a/18
g.-e (yirine gel-) 34a/24
g.-em (haqqūndan gel-) 39b/17
g.-mese (hoş gel-) 28a/21
g.-üp 30a/02
g.-üp (gālib gel-) 7b/20, 7b/20
g.-ür (lāzım gel-) 25b/19, 25b/20
**10. Müslümanlığı kabul etmek,
Müslüman olmak.**
g.-di 193a/16, 193a/17, 193a/18
g.-di (îmāna gel-) 46a/15
g.-diler (îmāna gel-) 24b/15
g.-dügünüzden (İslāma gel-)
37a/06
g.-dükden (îmāna gel-) 47b/20
g.-eler (îmāna gel-) 46a/13,
48a/17
g.-en (îmāna gel-) 31b/15
g.-eyidi (îmāna gel-) 46a/14
g.-medüğünden (îmāna gel-)
189b/20
g.-medükleri (îmāna gel-)
27a/05
g.-megin 6a/17
g.-meyeler (îmāna gel-) 26b/04
g.-mişleridi (îmāna gel-) 41a/05
g.-sevüz (îmāna gel-) 46a/12
g.-üp (îmāna gel-) 40a/03
g.-ürdük (îmāna gel-) 46b/10
**11. Ortaya çıkmak, doğmak,
belirmek, zuhur etmek, peyda
olmak, hasıl olmak.**

g.-di 188b/11, 190b/07, 190b/08,
20a/09, 27a/15
g.-e 46a/20, 46b/03
g.-eyidi (şekāvet gel-) 3a/14
g.-icek (yirine gel-) 28a/24
g.-iser 23b/16, 23b/19
g.-medi 24a/03
g.-mege (vücūda gel-) 27b/19
g.-mekdür 190b/07
g.-meye (yirine gel-) 27b/07
g.-meye mi (yirine gel-) 36b/22
g.-mez 37a/23
g.-mez (hayr gel-) 2b/22
g.-sün 10b/08
g.-üp 8a/18, 188b/12, 19a/01,
22a/17, 23b/18
g.-ür 12b/21
**12. Sıralama ve derecelendirme
bildiren isimlerden sonra gelerek
herhangi bir sırada bulunmayı
ifade eder.**
g.-e 193b/10, 193b/11, 193b/11
g.-en 8a/03
g.-üp 8b/15
**13. Takip etmek, birbiri ardınca
sıralanmak.**
g.-en 19a/03
g.-enler 23a/18
g.-enlerüñ 22b/20
g.-i vir- 8a/15
14. Yapılması mümkün olmak.
g.-dügi (elden gel-) 1b/05
g.-e mi (elinden gel-) 44a/04
g.-mez (elinden gel-) 28a/22,
29b/18, 41a/22
g.-mez (ellerinden gel-) 45b/22
g.-mez (elünüzden gel-) 25b/13
g.-mezidi (elümden gel-) 42b/20,
42b/21
g.-ür 10b/10, 12a/25, 15a/22
g.-ür (elümden ne gel-) 25b/19
**15. Yardımcı fiil gibi kullanılır
ve kendinden önce gelen fillere
“her zaman, hep böyle olmuş”
manası katarak devamlılık,
süreklilik anlatır.**
g.-di (çıka gel-) 30a/12, 33a/05
g.-dügümüz (göre gel-) 16a/25

- g.-dük (göre gel-) 18b/14
g.-üp (turu gel-) 2b/07
16. Yardımcı fiil olarak tezlik, dilek bildirir.
g.-di (uyanı gel-) 29a/17
g.-di (uyanu gel-) 21a/06
g.-diler (turu gel-) 27b/15
g.-üp (turu gel-) 21a/13, 24b/18, 27b/09
17. Zaman bildiren kelimelerle çatmak, başlamak, ulaşmak, olmak.
g.-mezden 28b/21
- gemi** Su üstünde yüzen, insan ve yük taşımaya yarayan büyük taşıt, sefine.
g.+dür 8a/03
g.+lerdür 8a/02
g.+leri 190b/09
g.+nüñ 24a/03
g.+si 8a/01
g.+sinde 7b/24
g.+ye 8a/01, 24a/04, 24a/05, 24a/06
- geñ** Arzu, istek.
g.+süz 191a/21
- ger** Far. Eğer.
g. 191b/15, 192b/13, 194b/20
- gerek** Bir şeyin yapılabilmesi ona bağlı olan, lâzım.
g. 1b/17, 1b/18, 2b/25, 3a/12, 3a/12, 3a/15, 8a/08, 11b/12, 12a/11, 15a/04, 15a/13, 15a/13, 16a/04, 16a/13, 16a/14, 16a/22, 18b/12, 18b/14, 21a/10, 21b/05, 24a/08, 24a/14, 24a/14, 24a/22, 24b/22, 25a/04, 25a/05, 28a/20, 31a/11, 31a/16, 31b/03, 32a/12, 32b/06, 33b/02, 33b/03, 33b/25, 34b/04, 36a/13, 36b/19, 37a/12, 38b/21, 39a/11, 39a/11, 41b/20, 43b/19, 46a/16, 46a/17, 46a/17, 48b/09, 48b/09, 48b/19, 48b/19, 49a/17, 49a/18, 49b/14, 49b/25
g.+dür 3b/24, 7b/19, 9b/05, 21a/20, 21a/25, 25b/21, 48a/15
g.+ise (geregise) 32a/02
- g.+se 25b/18
- getür-** İsimlerle birleşik fiil veya deyimler yapar.
g.-(yirine getür-) 192a/09
g.-di 18b/18
g.-di (dünyāya getür-) 34a/17
g.-di (yirine getür-) 49b/11
g.-diler (îmān getür-) 189b/10, 22b/13, 31b/23
g.-diler (îmān getür-) 39a/10
g.-dügin (kāmēt getür-) 193b/15
g.-dük (dünyāya getür-) 6b/18
g.-düm (îmān getür-) 6a/10
g.-dünüz (belā getür-) 4b/03
g.-e (ışlāha getür-) 191a/11
g.-e (şalāha getür-) 41a/23
g.-e (şirk getür-) 47b/18
g.-e (yirine getür-) 8b/17, 34b/06
g.-ecek (şirk getür-) 47b/15, 47b/19
g.-eler (tākat getür-) 26b/01
g.-eler (yirine getür-) 28a/19
g.-em (yirine getür-) 21a/12, 21b/05
g.-en (îmān getür-) 35b/02
g.-enlere (şirk getür-) 194b/13
g.-esin (îmāna getür-) 44a/24
g.-evüz (yirine getür-) 32a/12
g.-medi (îmān getür-) 44a/22
g.-medi (tākat getür-) 188b/12, 24b/05
g.-mege (ele getür-) 39a/02
g.-mege (yirine getür-) 27a/24, 34a/23
g.-megile (yirine getür-) 2a/25
g.-mek (îmāna getür-) 5b/02
g.-mek (yirine getür-) 21a/10, 21b/21
g.-mekde (yirine getür-) 34b/09
g.-meye (îmān getür-) 28b/18
g.-meye (tākat getür-) 33b/10, 45b/01
g.-meyeler (şirk getür-) 47b/15
g.-meyüp (şirk getür-) 21b/18
g.-mez (îmān getür-) 37b/03
g.-mez (yirine getür-) 191a/13
g.-mezem (tākat getür-) 191b/07
g.-mezler (‘amele getür-) 14b/19

g.-mezler (îmân getür-) 2a/25
g.-mezlerise (îmân getür-) 3b/08
g.-mezsiz (îmân getür-) 35b/19
g.-mişleridi (îmân getür-) 18b/22
g.-se (şirk getür-) 47b/20
g.-üñ 25b/01
g.-üp ('illet getür-) 8b/22
g.-üp (îmân getür-) 6a/20,
26a/09, 30b/02, 31b/18
g.-üp (îmân getür-) 42a/25
g.-üp (şirk getür-) 5b/12, 31b/18,
38b/08, 48a/13
g.-üp (yirine getür-) 22a/10,
30a/09, 43a/25
g.-ür (yirine getür-) 16b/22,
26b/21
g.-ürüp (îmân getür-) 38a/15
g.-ürüz (îmân getür-) 36a/19,
41a/12
**2. Gelmesini sağlamak, uzak bir
yerden yakına taşımak,
ulaştırmak.**
g.-di 2b/07, 4b/15, 12a/24,
21a/14, 23a/08, 29a/21, 42b/25
g.-diler 4b/19, 4b/21, 5a/07,
32b/01, 33a/07
g.-dügi 16b/02
g.-eler 17b/16
g.-esin 5a/01, 23a/07
g.-mediler 27a/21
g.-memişsin 20a/01
g.-señ 4b/14
g.-üñ 4b/24, 32b/01, 33a/07
g.-üp 20a/01, 33a/18
**3. İleri sürmek, ortaya atmak,
nakletmek.**
g.-di 3b/01
g.-medi 3b/01
g.-üp 1b/06, 14b/14
**4. Kalbilmek, çevirmek,
döndürmek, dönüştürmek.**
g.-üp 38a/08
5. Ortaya koymak, göstermek.
g.-e 191a/15
**6. Sebep olmak, ortaya
çıkmasına ve meydana
gelmesine sebep teşkil etmek.**

g. 26a/25
g.-di (vücūda getür-) 38a/05
g.-dük 7b/23
g.-e 7b/18
g.-en (vücūda getür-) 190b/21
g.-evüz (zūhūra getür-) 22a/15
g.-üp 38a/02

gey

Çok, pek.
g. 7b/15, 11a/22, 12b/18, 17a/02,
17a/02, 25a/05, 27a/25, 27b/16,
31b/04, 41a/12, 43a/20, 43a/23

gey-

**1. Dış tesirlerden korunmak
veya örtünmek için bir şeyi
vücudun herhangi bir kısmına
geçirmek.**

g.-erler 11b/19

g.-mek 11b/25, 11b/25

2. Giyinmek, takınmak.

g.-eler 194a/14

geydür-

Giyime işini yaptırmak,
taktırmak, takmak.

g.-ürsüz 190b/04

geyicek

Geyik isminin küçültme eki

almış hali, geyikçik.

g. 24b/08

ğınā

Ar. Zenginlik, varlık.

ğ.+sın 191a/06

gibi

Benzer.

g. 2b/04, 4a/02, 4a/06, 8a/01,
8a/14, 8a/19, 8a/20, 9a/18,
9b/18, 9b/19, 9b/19, 9b/22,
11b/01, 12a/01, 12a/09, 12b/21,
13b/11, 14a/22, 14b/16, 15a/08,
16a/09, 16a/13, 16a/22, 16a/24,
16b/22, 17b/18, 17b/23,
190b/09, 191a/05, 191b/05,
193b/03, 193b/03, 22a/05,
22b/05, 22b/06, 22b/06, 22b/06,
24a/12, 25a/21, 25b/11, 25b/23,
26a/11, 26a/24, 27b/04, 27b/04,
27b/12, 28a/01, 31a/08, 32b/06,
32b/07, 33b/08, 36b/25, 38b/24,
39a/08, 40b/22, 41a/03, 41a/04,
41b/07, 41b/20, 41b/25, 42b/18,
43a/06, 43b/05, 43b/15, 45b/16,
47a/02, 47a/14, 48a/14, 48b/01,
49a/02, 49a/20

- g.+dür 2b/19, 190b/05, 190b/06, 191b/23, 192a/07, 39a/25, 39b/16, 40b/12, 40b/12, 40b/13, 40b/17, 41b/04, 42b/07, 48a/22
g.+idüm 42b/20, 42b/21
g.+mi 31b/20
- gice** Gece.
g. 7a/12, 7b/19, 7b/20, 13b/09, 190b/17, 190b/19, 21a/04, 21a/06, 21a/07, 21a/08, 23b/05, 24a/15, 29a/09, 29a/15, 31a/16, 37b/17, 38b/13, 42a/10, 47b/10
g.+de 7b/18, 188b/11
g.+dedür 7b/17
g.+den 37b/17
g.+nüñ 37b/16
g.+sinde 30b/20
g.+ye 37b/14, 37b/15
g.+yi 190b/17, 190b/18, 37b/14, 37b/15, 37b/15, 37b/16
- giçi** Küçük.
g. 189a/22, 23b/21, 46a/09
g.+leri 15a/10, 15b/02
g.+lerine 15b/23
g.+ol- 35a/03
g.+si 16a/09, 19a/20
- giçil-** Küçülmek.
g.-ür 188b/17
- gider-** Yok etmek, ortadan kaldırmak, varlığına son vermek.
g. 189b/04
g.-di 194a/18
g.-e 191a/15
g.-eydük 10b/17
g.-mez 16b/24
g.-üp 194b/21, 45b/05
g.-ür 4b/18
- giñ** Geniş.
g. 39a/16
g.+in 40b/18
- giñ-** Genişlemek.
g.-er 40b/21
g.-mek 40b/20
- giñit-** Genişletmek.
g.-di 40b/16
- gir-** 1. Dalmak, gömülmek.
g.-dügi 40b/13
2. Dışarıdan içeriye geçmek, sokulmak, dahil olmak.
g.-di 4a/20, 19b/17, 20a/12, 24a/06, 29b/19, 33a/23
g.-diler 33a/22, 42b/23
g.-dügin 4a/20
g.-dükden 4a/19
g.-e 34b/24
g.-eceklerdür 35a/19
g.-eler 49b/06
g.-em 195b/25
g.-erler 35a/10
g.-eyin 4a/21
g.-icilerdür 35a/20
g.-meklügi 10a/23
g.-meklugini 25b/14
g.-se 40b/21
g.-üñ 49a/13, 49a/16, 49b/04
g.-üp 4a/22, 10a/24, 194a/16, 20a/20, 41b/02
3. Erişmek, ulaşmak, varmak.
g.-di 19b/14, 32a/25, 38b/25
g.-diler 4a/13, 4a/16, 19b/09, 19b/13
g.-e 193a/20
g.-eler 194a/14
4. Katılmak, yer almak, nüfuz etmek, derinlemesine öğrenmek.
g.-e 44a/09
g.-en 191b/23
5. (Zaman manası olan kavramlar için) Gelmek, başlamak.
g.-dükden 193b/15
g.-medin 193b/14
- gir-** Bir yerden bir yere geçmek, bir yere gelmek.
g.-e 13a/12
g.-eleridi 11a/10
- girçek** Doğru, gerçek.
g. 189b/07, 27a/02, 29a/22, 33b/02, 36b/20, 43a/06, 43a/09
g.+dür 5a/10, 16b/03, 24b/23, 25a/01, 27a/03
g.+idi (girçegidi) 19b/05
g.+in (girçeğin) 29b/06

- g.+ise (girçegise) 8b/25, 26a/25, 31b/16
g.+ligine 8a/19
g.+señüz 25b/02
- girçekle-** Doğrulamak, tasdik etmek.
g.-di 43a/09, 43a/09, 44a/20
g.-diler 189b/11, 43a/09
g.-medüñüz 10a/24
g.-megiçün 14a/21
g.-meye 28b/18
g.-mezler 2a/24
g.-ye 2a/25, 31b/23
g.-yici misin 17a/20
g.-yicidür 1b/19, 193a/06
g.-yicilerden misin 17a/22
g.-yüp 3b/08
- giriftār** Far. Tutulmuş, yakalanmış.
g.+eyle- 16a/22
g.+kıl- 50a/01
g.+ol- 192a/04, 35a/23
- girü** Yine, bir daha, sonra.
g. 2b/10, 3b/09, 4a/10, 5a/01, 5a/03, 5b/11, 5b/20, 6a/02, 6a/03, 6b/12, 7a/16, 7a/24, 7b/09, 11a/01, 12a/10, 12a/23, 12b/02, 12b/08, 12b/09, 12b/14, 12b/16, 12b/17, 12b/18, 12b/25, 13a/10, 14a/09, 14a/13, 14a/14, 14a/24, 14b/04, 14b/07, 14b/09, 15a/21, 16a/15, 16b/13, 17a/24, 17b/12, 17b/18, 189a/01, 189a/14, 189b/22, 189b/22, 18a/20, 18b/01, 190a/03, 190a/04, 191b/14, 192a/20, 193b/08, 194b/18, 194b/18, 194b/22, 195a/14, 195b/03, 19b/20, 19b/21, 19b/22, 19b/23, 19b/24, 20a/03, 20a/16, 20a/20, 21a/07, 21a/07, 21a/08, 22a/03, 22a/04, 22a/11, 22a/12, 24b/09, 26b/05, 26b/19, 26b/24, 27a/15, 27a/18, 28b/14, 28b/15, 28b/22, 29a/24, 29b/01, 29b/10, 29b/10, 29b/24, 30a/01, 30a/01, 30b/12, 30b/22, 30b/22, 30b/24, 30b/24, 31a/01, 31a/02, 31a/02, 32a/10, 32b/01, 32b/01, 32b/13, 32b/18, 32b/20, 32b/20, 33a/06, 33a/12, 33b/01, 34a/14, 35b/08, 36a/20, 36b/09, 38a/20, 39a/02, 39a/14, 39b/02, 39b/05, 40a/04, 41a/08, 41a/19, 42a/05, 42b/09, 44b/07, 44b/08, 44b/08, 44b/09, 44b/09, 44b/20, 47b/07, 47b/20, 48a/02, 48b/22, 48b/24, 49a/05, 49a/14, 49b/05, 49b/22
g.+mi 14b/01, 14b/01, 35b/08
g.+rek 29b/23
g.+vir- 34a/16
- git-**
1. Elden çıkmak, kaybedilmek.
g.-di 32b/24
  2. Geçmek, savuşmak.
g.-di 4b/22
  3. Ölmek.
g.-di 3a/14
g.-düginüñ 8a/22
g.-enleri (gidenleri) 48b/23, 48b/24
g.-tiyise 26b/24
g.-üp (gidüp) 3a/17
  4. Terk etmek, ayrılmak, bırakmak.
g.-di 21b/06, 23b/15, 23b/17, 24a/03
g.-eridi (gideridi) 24b/08
g.-üpdı (gidüpdı) 24a/13
  5. Ulaşmak, varmak, çıkmak.
g.-diler 21a/17
g.-e (gide) 13a/10
g.-enler (gidenler) 18a/16
g.-miş 31a/21
g.-üpdür (gidüpdür) 30a/07
  6. Yardımcı fiil gibi kullanılır ve kendinden önce gelen fillere her zaman, hep böyle olmuş, manası katarak devamlılık, süreklilik anlatır.
g.-di 2b/07
  7. Yok olmak, kaybolmak, silinmek.
g.-di ('aklı git-) 188b/12
g.-dükden 6b/17
g.-er (gider) 48b/06
  8. Yürümek, yol almak, ilerlemek, mesafe almak.

- g.-di 193b/03, 20a/19, 21a/16, 21a/16, 21a/18, 39a/02
g.-diler 2b/14, 19a/24, 20a/11, 24a/06
g.-eleridi (gideleridi) 10b/17
g.-en (giden) 193b/02
g.-enler (gidenler) 10a/16
g.-er (gider) 7a/24
g.-eriken (gideriken) 19b/08
g.-erin (giderin) 21a/23
g.-erler (giderler) 11b/21
g.-ersin (gidersin) 21a/22, 21b/02
g.-erüz (gidererüz) 21b/02
g.-medi 21a/18
g.-mek 2b/13, 24a/04
g.-mezsiz 21b/03
g.-mişdür 5a/06
g.-sünler 20a/03
g.-üñ (gidüñ) 39a/16
- givir-** Katmak, eklemek, çevirmek.
g.-ür 190b/17, 190b/17
g.-ür 37b/15, 37b/16
- gizle-** Saklamak, gizlemek.
g.-di 29b/05
g.-düginden 38a/24
g.-se 38a/23
g.-yüp 17a/04
- gizlü** Saklı, gizli.
g. 12a/20, 193b/12, 193b/12, 193b/13, 38b/02
g.+ce 5a/09
g.+dür 17a/07
g.+yi 45a/14
- gögçek** Güzel.
g. 15b/03
- gögüs** Göğüs, sine.
g.+i (gögsi) 188b/13
g.+ine (gögsine) 21a/10
- gök** Gökyüzü, sema.
g. 13a/18, 13b/06, 14a/08, 14b/06, 22a/15, 23a/08, 28a/14, 28a/15, 31b/11, 35b/15, 47a/20, 48a/23, 48a/24
g.+çe 38b/16
g.+de 7b/07, 25b/25, 48a/20
- g.+den 6b/01, 6b/17, 13a/24, 14a/19, 189a/05, 25b/19, 29b/01, 40b/06, 48b/06
g.+e (göge) 4a/04, 13b/11, 13b/12, 13b/13, 13b/19, 14b/06, 190a/07, 23a/07, 30b/07, 31a/11, 33a/16
g.+i (gögi) 7b/21
g.+ine (gögine) 14a/02
g.+ini (gögini) 13b/08
g.+ler 8a/09, 194b/17, 195a/14, 195a/16, 26a/03, 26a/04, 28a/18, 36b/03, 47a/21, 48a/10, 48b/06
g.+lerde 4a/17, 195a/04, 35b/23
g.+lerden 189a/05, 192b/01, 36b/06
g.+lere 48b/01
g.+leri 1b/11, 12b/15, 13b/06, 188b/05, 195a/05, 195a/13, 31b/07, 37b/12, 43b/23, 45a/13
g.+lerüñ 35b/15
g.+üñ (gögüñ) 13b/19, 13b/25, 14a/01
- gölge** Saydam olmayan bir cisim tarafından ışığın engellenmesiyle ışıklı yerde oluşan karanlık.
g. 192a/01, 24b/06
g.+de 192a/01
g.+sinde 9b/24, 24b/09
- gönder-** Bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak, irsal etmek.
g. 21a/12
g.-di 2a/10, 4a/10, 5a/25, 21a/13, 22b/09, 23a/05, 29b/01, 31a/02, 33a/22, 39a/22, 39b/10, 43a/20, 43a/22, 47b/08
g.-di (haber gönder-) 9a/21
g.-dilerise 3b/09
g.-dügin 4a/12
g.-dük 4a/08, 4a/12, 5a/16, 6b/17, 18b/05, 18b/17, 192a/12, 192a/24, 193a/04, 194b/10, 195b/01, 22a/18, 23a/11, 23b/11, 24b/12, 26a/10
g.-düm 17a/19, 18a/25

- g.-e 13a/06
g.-evüz 23b/13
g.-icidür 188b/07
g.-medi 5a/22, 5a/25
g.-medük 6b/02
g.-meye 188b/24
g.-mez 44b/07
g.-mişdür 5a/23
g.-mişidi 30a/07
g.-üp 10a/10, 20b/15, 25b/04,
41b/14, 42b/12, 48a/08, 49b/10
g.-ür 188b/23
g.-ürüz 23b/14
- gönderil-** Bir yere doğru yollanmak.
g.-di 46b/01
g.-medi mi 49a/06
g.-mişüz 5a/19
- göñlek** Gömlek.
g.+lere 47b/03
g.+ümi (göñlegümi) 21b/25
- göñül** Sevgi, istek, düşünüş, anma,
hatır vs. kalpte oluşan
duyguların kaynağı.
g. 4b/04, 10b/19, 11b/09,
14b/17, 191b/21, 19a/11, 19a/12,
39b/04, 40b/20, 40b/21, 40b/22,
42a/17
g.+den 41a/04
g.+e (göñle) 40b/20
g.+i (göñli) 12a/11, 13a/02,
13a/03, 191b/20, 20b/21,
40b/18, 40b/18, 41a/01, 41a/25,
42a/16, 45a/04
g.+inde (göñlinde) 20b/18,
32a/02
g.+inden (göñlinden) 29b/18,
29b/19
g.+ine (göñline) 3a/14, 3a/16,
12a/14, 189a/23, 29b/21, 29b/22,
30a/04, 40b/17, 41a/25, 45a/14
g.+ini (göñlini) 3a/08, 40b/16,
42a/15
g.+inüñ (göñlinüñ) 20b/18
g.+ler 5b/02, 18b/20, 38b/02,
41a/01
g.+lerden 49b/09
- g.+leri 10b/18, 10b/20, 16b/10,
194b/19, 41a/19
g.+lerine 10b/18, 42a/01
g.+lerüñ 40b/24
g.+ümüz (göñlimüz) 15b/20
g.+ünde (göñlünde) 189b/04,
22a/14
g.+ünüze (göñlüñüze) 15a/23,
189a/21
- gör-** 1. Anlamak, kavramak, sezmek,
bulmak.
g. 18b/07, 30b/24, 32a/13
g.-di 4b/10, 191b/22, 19b/22
g.-diler 19a/24, 23b/19
g.-e 8b/13, 191b/03
g.-e tur- 47a/24
g.-eler 195b/09
g.-esin 190b/09
g.-evüz 45b/08
g.-eyin 5a/08
g.-iserler 10b/20
g.-mediler 5b/06
g.-mez misin 192b/01, 40b/06,
43b/08
g.-mez misün 47b/21
g.-mezler 3a/04
g.-mezler mi 6b/11, 12a/22,
14a/15
g.-üp 38b/20
2. Belirli bir zamanın içinde bir
olaya şahit olmak, takip etmek,
bir hali yaşamak, bir olaya sahne
olmak.
g.-dügüñ 191b/01, 191b/06
g.-e gel- 16a/25, 18b/13
g.-mez 42a/10
3. Değerlendirmek, bir şey
hakkında fikir ve kanaat sahibi
olmak, hüküm vermek,
muhakeme etmek.
g.-di 20a/16
g.-dükleri 47b/06
g.-eler 41b/23
g.-ürleridi 19a/25
g.-ürsin 21b/09

4. Gözlerle ve ışık yardımıyla bir şeyin şeklini, varlığını hissetmek, seçmek.
g.-di 2b/07, 6a/17, 17b/05, 17b/06, 17b/07, 20a/11, 20a/12, 20a/13, 21a/07, 21a/08, 22a/02, 22a/04, 24a/03, 30a/02, 30b/07, 32b/16
g.-düğü 191b/20, 42b/25
g.-dükleri 49b/10
g.-düm 189b/01, 21b/08, 24b/21, 24b/24
g.-dün 25a/02
g.-dünüz 9a/24
g.-e 2b/23
g.-e tur- 25a/15
g.-eler 9a/16, 10b/07, 14b/06, 14b/07, 14b/07, 26a/23, 26b/08, 48b/06, 48b/07, 48b/08, 48b/21
g.-elüm 4b/19, 25b/01, 26a/25
g.-esin 7a/13, 9a/13, 26b/02, 45a/06, 47a/01, 49b/18
g.-eydün 188b/15
g.-eydünüz 17b/02
g.-icek 5a/10, 16b/18, 46b/16
g.-medi 2b/12, 2b/13
g.-medüğü 49b/08
g.-medükleri 191b/11
g.-megile 36a/01
g.-mek 4b/17
g.-meyeler 35b/03
g.-meyelerdi 10b/21
g.-mez 10b/12, 15a/17, 191b/20, 20a/24, 42b/24
g.-mez eyle- 2b/12
g.-mezin 19b/13
g.-mezler 2b/21
g.-mezler mi 11b/16
g.-mezüz 35b/04, 35b/08
g.-üp 5a/13, 14a/22, 188b/11, 19a/22, 19b/13, 19b/16, 19b/17, 20a/04, 21b/24, 21b/25, 22a/05, 24b/10, 25a/16, 30a/13, 32b/25, 33a/14, 33a/15, 33a/20, 49b/23
g.-ür 5a/02, 195b/20, 42b/23
g.-ürler 7a/14
g.-ürsin 40b/10

göre Bir şeye uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince.
g. 9b/03, 13a/01, 189a/13, 191b/15, 38b/01, 47a/14, 48b/17
görün- Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek.
g.-e 188b/09
g.-ür 7b/15, 192b/04
görklü Güzel, gösterişli.
g. 3b/12, 9b/09, 188b/19, 188b/19, 189b/11, 190a/07, 190a/08, 190a/08, 190b/01, 193b/07, 19a/03, 19a/04, 19a/05, 19a/08, 22a/21, 22a/21, 22a/24, 22b/20, 22b/24, 22b/25, 23a/18, 23a/21, 23a/22, 23a/22, 29b/20, 31a/06, 32a/13, 32a/14, 32a/14, 32a/23, 33b/24, 34b/02, 34b/21, 34b/22, 39a/12, 39a/13, 46b/01, 49b/12
g.+dür 16b/18, 17a/02
g.+ise 40a/13
g.+kıl- 19a/06, 22b/23, 43a/17
g.+sin 40a/19, 41a/07
g.+sini 23a/13
göster- Görülmesini sağlamak, görülmesine sebep olmak.
g. 32b/23
g.-di 17b/06
g.-dünüz 15b/03
g.-evüz 20b/21
g.-sevüz 14a/21
g.-ün 4b/18, 195a/04
g.-üp 15b/09
gösteril- Görünmek, benzetilmek.
g.-e 189b/16
g.-üp 189b/17
götür- 1. Bertaraf etmek, yok olmasına sebep olmak.
g.-enlere 17b/22
g.-esi 191a/20
g.-meye 191a/23
g.-sün 17b/22
g.-üp 17b/24, 38b/06
2. Bir kimseyi bir yere kadar yanında yürütmek, giderken yanına almak.

- g.-diler 19b/15
g.-eler 35a/18
g.-üp 24a/10
3. Dayanmak, tahammül etmek, katlanmak, kaldırmak.
g.-mez 188b/17
4. Taşımak, yüklenmek.
g.-dügi 190a/18
g.-en 13b/25
g.-iyorsın 10b/13
5. Yakından uzağa taşımak, nakletmek, ulaştırmak.
g.-üp 13a/08, 32b/24, 33a/16
6. Yukarı çıkarmak, yükseltmek, yukarı doğru hareket ettirmek.
g. 30b/13
g.-üp 46b/21
- götürül-** 1. Bertaraf edilmek, yok edilmek. Krş. **götürül-**
g.-e 28a/09, 48b/12
2. Çıkarılmak, yükseltmek.
g.-di 4a/04, 29b/10
g.-diler 30b/07
3. Götürmek işi yapılmak veya götürme işine konu olmak.
g.-e 48b/14
g.-mişile 2b/09
g.-üp 14b/08
- götürül-** Bertaraf edilmek, yok edilmek.
Krş. **götürül-**
g.-iser 48a/11
g.-miş 48b/08
- gövde** Beden.
g. 42b/19, 43a/01
g.+de 11b/08
g.+lü 48b/01
g.+si 24b/04
g.+sine 24b/06, 48b/01
g.+sini 30a/03
g.+ye 42b/19, 42b/21
g.+yi 33a/18
- göyündür-** Yakmak.
g.-medi 18a/07
g.-mege 18a/07
g.-ür 18a/05, 35a/14, 35a/15
- göz** Görme organı.
g. 191b/21, 21b/19
- g.+at- 17a/01
g.+i 10b/21, 191b/20, 191b/20, 30a/03, 30b/15, 30b/16
g.+in 2b/12
g.+inde 7b/14
g.+ine 7b/14, 10b/19, 30b/06
g.+iñüzile 9a/24
g.+iyile 191b/21
g.+ler 16b/18, 49b/08
g.+leri 17a/01, 17a/02, 189b/01
g.+leri açıl- 4b/19
g.+lerimüz 35b/07
g.+lerin 10b/16, 10b/20
g.+lerinüñ 16b/25
g.+leriyle 26a/23
g.+tüt- 42b/03
g.+ümüz 15a/17
- gözet-** Beklemek, kollamak.
g.-di 2b/08
g.-e (gözede) 193b/15
- gözlü** Gören, kör olmayan.
g.+dür 191b/21, 192a/02
g.+yile 191b/19
- gözsüz** Kör, âmâ.
g. 4b/19, 191b/19, 42b/24, 42b/24, 47b/09
g.+dür 192a/03, 43a/01
g.+e 4b/20, 42b/22
g.+kıl- 10b/22
g.+lere 4b/17
- ğurbet** Ar. Yabancı diyar.
ğ.+çek- 32b/17
ğ.+e biraç- 32b/25
- ğurüb** Ar. Batma.
ğ.+it- 190b/19
- ğurür** Ar. Kendini beğenme, büyüklük taslama.
g. 40b/23
g.+a 195a/11
- ğusl** Ar. Yıkanma.
ğ.+eyle- 34a/10
ğ.+it- 30a/01, 30a/02
- ğuşsa** Ar. Gam, keder, tasa, üzüntü.
ğ. 31a/01, 45a/05, 47a/09
ğ.+sın 194a/17, 194a/18
ğ.+ya 12a/20
ğ.+ya gel- 32a/21

- gussalan-** Üzülmek, kederlenmek.
 ğ.-dı 24b/10
 ğ.-duñ 24b/14
- güç** Kuvvet, takat, güç.
 g.+i (güci) 29b/17, 44a/03
 g.+ile 2b/10
 g.+ile (gücile) 29b/06
 g.+iñüz (gücünüz) 44a/13
 g.+iyile (güciyile) 29b/04
 g.+üm (gücüm) 191b/02, 29b/19, 42b/21
 g.+ünüz (gücünüz) 25b/16
- gülhân** Far. Külhan, hamam ocağı
 g.+ı bünyād kııl- 20b/03
- gülümse-** Güler gibi olmak, hafifçe gülmek, tebessüm etmek.
 g.-di 30b/06
- gümân** Far. Şüphe.
 g. 16b/03, 191a/06, 42b/07
 g.+uñuz 9a/23
 g.+it- 28a/07
 g.+ları 28a/09
 g.+suz 9a/22
- gümüş** Gümüş.
 g.+den 15a/17, 20a/14
- gümrah** Far. Yolunu kaybetmiş, yolunu şaşırmiş kimse.
 g. 15b/18, 18a/25
 g.+(kerih-i gümrah) 189b/17
 g.+kııl- 189b/18, 25b/13
- gün** 1. Gün.
 g. 4b/06, 4b/11, 6a/23, 7a/19, 7b/08, 9a/16, 9a/20, 9a/22, 10a/08, 10b/04, 11a/18, 12b/21, 13b/07, 13b/20, 14b/11, 14b/12, 14b/13, 14b/15, 15a/15, 15b/01, 194b/13, 19a/17, 23a/04, 23b/18, 23b/18, 23b/23, 24b/04, 24b/05, 29b/14, 29b/15, 29b/15, 29b/16, 29b/16, 29b/17, 30a/12, 30b/11, 30b/14, 30b/20, 30b/20, 31a/02, 31a/13, 32a/21, 32a/25, 32b/11, 32b/13, 32b/17, 32b/22, 33a/04, 33a/13, 37b/17, 38b/11, 48a/18, 49a/06, 49b/03
 g.+de 7b/09, 9b/07
 g.+den 9a/22, 23b/16
- g.+dür 5a/05, 9a/21, 9b/02, 10b/04
 g.+e 36b/09
 g.+i 9b/02, 190b/17, 190b/17, 190b/20, 19a/19, 28b/20, 37b/16
 g.+idür 14b/11, 14b/14
 g.+in 31b/02
 g.+inde 6b/14, 9b/05, 9b/11, 10a/05, 10b/01, 12a/10, 16a/01, 191a/02, 191a/24, 193a/20, 195a/14, 195b/22, 28b/19, 35a/04, 37b/01, 39b/22, 40a/01, 41b/02, 41b/06, 42b/18, 47a/01, 47a/03, 48a/10, 49b/22
 g.+ini 17a/22
 g.+inüñ 42b/13
 g.+ki 15b/01
 g.+lerini 29b/14
 g.+üñ 7a/18, 7b/17, 9a/17, 9b/08, 29a/02
- 2. Güneş.**
 g. 7a/19
 g.+e 7b/12,
- günah** Far. Dini bakımdan suç sayılan iş veya davranış.
 g. 3b/15, 3b/15, 3b/18, 3b/19, 10b/11, 16b/24, 191a/21, 195b/15, 31a/08, 31a/16, 46a/07, 48b/17
 g.+dan 193b/10
 g.+dur 46a/17
 g.+ı 193b/11, 193b/11, 26b/23, 31a/17, 46a/16, 48b/23
 g.+ıla 193a/22
 g.+ın 191a/20
 g.+ımı 31a/05
 g.+ıyıla 38a/18, 38a/18
 g.+işle- 31a/14
 g.+lar 46a/08, 46a/11
 g.+lardan 13a/24, 13b/03
 g.+ları 189a/22, 189a/22, 189b/12, 194a/03, 43a/02, 46a/09, 46a/09
 g.+larından 195b/16, 32a/02
 g.+larıñuzdan 46a/19
 g.+larum 31a/14
 g.+larumuz 46a/12
 g.+uma 31a/14

gündüz Günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü, gece karşıtı.
g. 7a/13, 7b/18, 7b/19, 7b/20, 31a/16, 42a/10, 47b/10
g.+dedür 7b/17
g.+den 37b/17
g.+e 190b/17, 37b/14, 37b/15, 37b/16
g.+i 7a/13, 190b/17, 37b/14, 37b/15
g.+üñ 37b/14

güneş Gezegenlere ve yer yuvarlağına ışık, ısı veren büyük gök cismi.

g. 7a/17, 7a/22, 7a/22, 7b/02, 7b/04, 7b/05, 7b/09, 7b/10, 13b/07, 32a/20

g.+e 7b/18

g.+i 7a/15, 190b/18, 37b/18

g.+üñ 7b/03

güt- Hayvan veya hayvan sürüsünü önüne katıp otlatarak sürme.
g.-er (güder) 24b/19

güy- Beklemek.

g.-di 30a/11

güzel Göze hoş gelip haz, hayranlık veya heyecan uyandıran.
g. 17a/05

H

ħabāset Ar. Kötülük, alçaklık.

ħ.+i batın 189b/18

ħabbe Ar. Buğday, arpa ve saire gibi ufak ve yuvarlak olan şeyler, taneler.

ħ. 191b/01, 191b/01, 191b/05, 191b/09

ħaber Ar. Haber, havadis, bilgi.

ħ. 4b/12, 14a/01, 14a/02, 14a/03, 14a/04, 14a/08, 192a/08, 19b/14, 20a/05, 20a/05, 43a/06

ħ.+al- 13b/17, 14a/07

ħ.+dar.ol- 25a/17

ħ.+dar ol- 9b/13

ħ.+de 20a/07, 21a/04, 24b/02, 24b/07, 29a/11, 32a/09

ħ.+den al- 14a/03

ħ.+gönder- 9a/21

ħ.+i 6a/11, 15b/13, 22a/07, 29b/12, 34a/20

ħ.+imüzi 44a/25

ħ.+in 5b/03, 15a/03, 25a/04, 39b/18

ħ.+iñüz 46b/03

ħ.+ler 36a/02, 41a/15

ħ.+lerden 188b/22

ħ.+lere 3a/20, 18b/06

ħ.+leri 7a/08, 28a/03

ħ.+lerin 192a/17, 49a/07

ħ.+lerümi 26b/12

ħ.+ümüz 15a/16

ħ.+viril- 3a/24

ħ.+vir- 2a/03, 4a/02, 4b/16,

5a/24, 6b/08, 8a/24, 9a/16,

9a/22, 9b/07, 9b/08, 9b/16,

10a/10, 13b/18, 14a/01, 14a/02,

14a/04, 14a/13, 14b/14, 15a/24,

16b/03, 17a/19, 17b/01, 17b/04,

17b/13, 189b/23, 18a/03, 18a/04,

190a/22, 191a/05, 191a/25,

192a/20, 194b/11, 194b/11,

195a/03, 19b/11, 20a/06, 24b/24,

25a/01, 25a/04, 25a/06, 25a/07,

25a/16, 25b/24, 26b/07, 28a/05,

28a/25, 28b/16, 29a/18, 30a/06,

30a/18, 30b/23, 30b/25, 32b/21,

32b/23, 33b/06, 35a/08, 35b/22,

35b/22, 36a/01, 36a/04, 36a/05,

36b/07, 36b/12, 37a/02, 37a/04,

38a/25, 40a/14, 41a/06, 42b/05,

42b/07, 44a/01, 46b/12, 48a/16,

48a/22, 49a/07, 49a/10, 49b/06

ħ.+vir- (ħaber vir-) 30b/24

ħ.+i ‘azım 35b/17

- Habeş** İslamiyet'in ilk yıllarında Peygamberimiz'in müşrüklerin işkencelerine maruz kalan Müslümanlara hicret izni verdiği ülke, Etiyopya.
H. 19a/01
- habib** Ar. Sevgili.
h.+i 6a/14
h.+imüz 193a/11
h.+üñ 5b/22, 6a/25
- Habîb** Kur'an-ı Kerim'de anlatılan İntakiye kavminin, Allah'a iman ettiği için kuyuya atarak öldürdükleri kişi. Krş. **Habîb-i Neccâr**
h. 5b/21, 5b/23, 5b/24, 6a/02, 6a/03, 6b/01
- Habîb-i Neccâr** Kur'an-ı Kerim'de anlatılan İntakiye kavminin, Allah'a iman ettiği için kuyuya atarak öldürdükleri kişi. Krş. **Habîb**
H.+ıdı (Habîb-i Neccâr) 5b/19
H.+idi (Habîb-i Neccâr) 5a/12
H.+uñ (Habîb-i Neccâr) 6a/15
- habîr** Ar. Haberli, bilgili.
h.+dür 193a/07
- habîş** Ar. Kötü, soysuz, alçak.
h. 36b/01, 40a/24
- habs** Ar. Yasalara göre suç işleyen birini cezaevine koyma cezası.
h.+a ko- 4b/12
h.+it- 188b/24
h.+olın- 15a/05
- Hâcer** Hz. İbrahim'in çocuğu olmayan eşi Sâre'nin hizmetçisi. Çocuğu olmayan Sâre, Hz. İbrahim'e Hâcer ile evlenmesi için müsaade etmiştir.
h. 20a/01, 21a/11, 21a/13, 21a/16, 21a/17, 21a/18, 21a/20
H.+dür 20a/07, 44b/20
H.+e 21a/11
H.+i 20a/07
- hâcet** Ar. İhtiyaç, istek, dilek.
h. 9b/17, 12a/14, 12b/21, 193b/23
- h.+den 32b/15
h.+e 21a/18, 21a/23, 32b/12
h.+in 17a/17, 17a/18
h.+iñüz 191a/01
h.+lerimüzi 27a/24
h.+ol- 21a/17, 21a/22, 21b/02, 21b/03
h.+üñ 17a/25
- hadd** 1. Ar. Şeriatça verilen ceza.
h. 43b/10
2. Ar. Sınır.
h.+an 5b/12, 7b/01, 30a/16, 46a/07
h.+ına 1b/15
- hâdim** Ar. Hizmet eden, hizmetçi.
h.+ler 12a/09
- hadîş** Ar. Hz. Muhammed'in söz ve davranışları.
h. 6a/22, 13a/20, 21a/02
h.+i 20a/06
h.+ile 20b/25
h.+inde 13a/20
- hafi** Ar. Gizli.
h. 193a/07
- hak** 1. Ar. Adaletin dinin, törelerin veya insaniyetin gerektirdiği şey veya kişiye tanıdığı imkan, fırsat.
h.+kın 8b/14, 42b/10
2. Bir isme bağlanarak -de eki ile birlikte dair ve ait anlamı ifade eder.
h.+kında 3a/13, 12a/24, 15b/25, 19b/08, 25b/08, 25b/23, 27b/23, 31a/07, 31a/07, 37b/03, 46a/14, 47a/03, 48a/07, 48a/14
h.+kındadır 19b/03
3. Bir işin, emek ve hizmetin karşılığı olan şey, maddi kazanç, ücret, gelir.
h. 5b/16, 5b/18
h.+kı 48b/09, 49b/23
h.+kın 48b/09
4. Gerçek ve doğru olan şey, doğruluk, doğru, yanlış olmayan.

h. 3a/05, 14a/04, 14b/20, 15b/09,
 16b/03, 189b/04, 192a/17,
 22b/25, 27b/24, 29b/02, 36b/18,
 37a/02, 37b/01, 44a/19, 45a/16
 h.+(ma‘būd-ı hâk) 4a/14
 h.+(tarîk-i hâk) 2a/12
 h.+dan 15b/16, 27a/02, 46b/09
 h.+dur 5a/11, 5b/15, 11a/09,
 14b/09, 14b/18, 15b/21, 16b/02,
 16b/03, 189a/19, 193a/05,
 23b/19, 28a/01, 35b/09, 36b/18,
 41a/12
 h.+ıduğından 37a/05
 h.+idi 9a/22
 h.+idüğine 28a/07
 h.+ka 5a/19, 193b/13, 38a/19,
 38a/21
 h.+ka (ma‘būd-ı hâk) 23b/16,
 192a/06
 h.+kı 2b/03, 11a/15, 15a/08,
 15b/09, 18b/14, 191b/22,
 192a/13, 192a/14, 192a/24,
 20b/01, 22b/17, 38a/22, 38a/23,
 38a/24
 h.+kıla 46b/22
 h.+kıl- 43a/16
5. Uygun, layık, münasip.
 h.+ları 45b/11
 h.+ol- 20b/09
**6. Varlığı gerçek olan, yokluk ve
 değışme kabul etmeksizin sabit
 duran, her şey değışir ve yok
 olurken baki kalan anlamında,
 Allah’ın doksan dokuz adından
 biri.**
 H. 1b/07, 1b/11, 1b/16, 1b/22,
 1b/24, 2a/05, 2a/21, 2b/11,
 2b/14, 2b/23, 3a/05, 3a/09,
 3a/15, 4a/07, 4a/10, 4a/11,
 5a/09, 5a/13, 5a/15, 5a/19,
 5a/24, 5a/25, 5b/03, 5b/05,
 5b/25, 6a/03, 6b/02, 6b/07,
 6b/15, 7a/11, 7a/14, 7b/02,
 7b/06, 7b/23, 8a/09, 8b/04,
 8b/07, 8b/08, 8b/15, 9a/01,
 9a/11, 9a/21, 9b/01, 9b/06,
 9b/15, 10a/02, 10a/04, 10a/09,
 10b/04, 10b/12, 10b/15, 11a/12,
 11b/04, 11b/05, 11b/07, 11b/12,
 11b/13, 12a/13, 12a/15, 12a/18,
 12a/25, 13a/05, 13a/12, 13a/15,
 13a/21, 13a/24, 13b/02, 13b/02,
 13b/16, 13b/24, 14a/12, 14b/02,
 14b/09, 14b/22, 14b/23, 15a/02,
 15a/02, 15a/03, 15a/06, 15a/09,
 15b/14, 15b/15, 15b/24, 16a/07,
 16a/08, 16a/15, 16a/18, 16a/19,
 16a/23, 16b/08, 16b/16, 17a/04,
 17a/06, 17a/11, 17a/21, 17b/04,
 17b/05, 17b/05, 17b/07, 17b/10,
 17b/13, 17b/19, 189a/03,
 189a/07, 189a/10, 189a/18,
 189b/05, 189b/15, 18a/02,
 18a/05, 18a/06, 18a/08, 18a/12,
 18a/22, 18b/06, 18b/16, 190a/12,
 190a/25, 191a/08, 191a/19,
 191b/10, 191b/19, 192a/04,
 192a/12, 192a/24, 192b/06,
 193a/10, 193b/05, 193b/25,
 194a/02, 194a/03, 194a/13,
 194b/08, 195a/02, 195b/08,
 195b/15, 195b/18, 19a/02,
 19b/02, 19b/04, 19b/18, 19b/20,
 20a/05, 20a/09, 20a/17, 20b/04,
 20b/07, 21a/05, 21a/11, 21a/25,
 21b/04, 21b/06, 21b/13, 21b/14,
 21b/16, 22a/02, 22a/03, 22a/06,
 22a/07, 22a/08, 22a/19, 22a/20,
 22b/07, 22b/09, 22b/10, 22b/25,
 23a/01, 23a/05, 23a/06, 23a/07,
 23a/16, 23b/04, 23b/14, 23b/22,
 23b/24, 24a/05, 24a/10, 24a/11,
 24a/16, 24a/17, 24a/19, 24a/24,
 24b/05, 24b/08, 24b/11, 25a/12,
 25b/04, 25b/09, 25b/11, 25b/23,
 26a/03, 26a/05, 26a/06, 26a/16,
 26b/08, 26b/10, 26b/11, 26b/15,
 26b/18, 26b/20, 27a/09, 27a/16,
 28a/04, 28a/05, 28a/10, 28a/12,
 28a/17, 28a/24, 28b/02, 28b/16,
 28b/22, 29a/04, 29a/10, 29a/15,
 29a/20, 29a/21, 29a/22, 29b/01,
 29b/10, 29b/11, 30a/13, 30a/18,
 30a/23, 30b/07, 30b/08, 30b/13,
 30b/18, 30b/19, 31a/02, 31a/04,

31a/10, 31a/17, 31a/22, 31b/17,
32a/04, 32a/11, 32a/12, 32a/13,
32a/22, 32b/08, 32b/08, 32b/10,
32b/11, 32b/17, 32b/18, 33a/06,
33a/10, 33a/18, 33a/21, 33b/05,
33b/10, 33b/11, 33b/14, 34a/02,
34a/16, 34a/22, 34a/23, 34a/23,
34b/01, 34b/04, 34b/05, 34b/06,
34b/19, 35a/13, 35a/19, 35a/22,
35a/24, 35a/24, 35b/08, 35b/11,
35b/22, 35b/24, 35b/24, 36a/01,
36a/07, 36a/10, 36a/16, 36a/19,
36a/20, 36a/22, 36a/22, 36b/01,
36b/02, 36b/07, 36b/09, 36b/16,
36b/18, 36b/20, 36b/21, 36b/25,
37a/04, 37a/05, 37a/16, 37a/24,
37a/25, 37b/02, 37b/04, 37b/06,
37b/08, 37b/19, 38a/12, 38a/13,
38b/18, 39a/09, 39a/16, 39a/17,
39a/22, 39b/05, 39b/06, 39b/07,
39b/10, 39b/20, 39b/24, 40a/02,
40a/07, 40a/09, 40a/19, 40a/21,
40b/04, 40b/06, 40b/13, 40b/16,
41a/07, 41a/07, 41a/20, 41b/04,
41b/16, 41b/20, 42a/02, 42a/04,
42a/21, 42b/04, 42b/09, 42b/10,
43a/07, 43a/16, 43a/17, 43a/20,
43a/25, 43b/03, 43b/06, 43b/12,
43b/13, 43b/14, 43b/17, 43b/20,
44a/02, 44a/05, 44a/14, 44a/15,
44a/19, 44b/05, 45a/11, 45a/21,
45b/06, 45b/07, 45b/14, 45b/22,
45b/24, 46a/09, 46a/15, 46b/09,
46b/14, 47a/05, 47a/06, 47a/10,
47a/11, 47a/16, 47a/24, 47b/08,
47b/18, 48a/03, 48a/07, 48a/08,
48a/11, 48a/12, 48a/14, 48a/21,
48b/01, 48b/02, 48b/04, 48b/20,
48b/24, 49a/02, 49a/06, 49a/10,
49a/15, 49a/17, 49a/21, 49b/06,
49b/06, 49b/15, 49b/20, 49b/22,
49b/24, 50a/01
H.+dan 44a/19
H.+ka 3a/23, 10a/11, 189b/09,
18a/01, 18b/11, 191b/22,
23b/09, 25a/21, 35a/13, 37a/02,
41b/20
H.+kum 36b/18

7. Yemin sözü, doğrusu,
gerçekten.

h.+kı 13b/03, 13b/03, 13b/03,
13b/04, 24a/21, 26a/17, 27a/04,
27a/10, 27a/10, 36b/18, 49a/11
h.+kıçun 13a/17, 13a/17, 13a/18,
13a/19, 13a/22, 13a/24, 13a/25
h.+kıçun (celälum hakkıçun)
2a/22

h.+kıçun ('izzüm hakkıçun)
11b/06

h.+kıçun (Kur'an hakkıçun)
1b/12

h.+kıyıçun 36b/13, 37b/13,
47b/16

hh.+kıyuçun 13a/16, 15b/07

8. Yenmek, alt etmek, haklamak
veya layık olduğu cezayı
vermek.

h.+kuñdan gel- 39b/17

hakāret Ar. Küçük düşürme, horlama.

h.+ile 49a/02

h.+in 47a/11

hakīkat Ar. Bir işin doğrusu, gerçek,
asıl.

h. 3b/08, 8a/08, 8b/06, 13b/04,
189a/06, 189a/18, 25b/09,
26b/19, 27a/02, 44a/22

h.+da 7b/14, 15a/20, 19b/05,
39b/16

h.+en 26a/19

h.+ı 15b/06

hakīkaten Ar. Gerçekten.

h. 1b/23, 2a/19, 5a/02, 6a/10,
30a/25, 36b/04, 42b/06, 46b/20,
47a/25, 47b/16

hakīki Ar. Niteliği değişmemiş, 300
gerçek.

h.+(‘ālim-i hakīkī) 38b/23

h.+(mün'im-i hakīkī) 12a/17

hakīm Ar. Her şeyi bilen.

h.+dür 1b/12, 1b/19, 189a/01,
33a/10, 37a/11

h.+e (Kur'an-ı hakīm) 1b/22

h.+i muṭlaq 37a/14

hākīm Ar. Hükmedin, hüküm süren.

h.+ol- 31b/04

- h.+i mutlak** 46a/05
- hâkîr** Ar. İtibarsız, değersiz.
h. 2b/25, 25a/06, 39a/05
h.+(hâkîr ol-) 47a/14
h.+kıl- 20b/06
h.+ol- 3a/01, 47a/16, 47b/23
- hâklu** Haklı.
h. 42b/10
- hâl** Ar. Durum, vaziyet, hal.
h. 5a/23, 9a/12, 12a/06, 17b/03, 188b/15, 18b/02, 194a/07, 194b/10, 195b/10, 20a/23, 24a/08, 24b/14, 31a/15, 33a/16, 38b/12, 40b/15, 42b/12
h.+a 38a/08, 41b/19
h.+da 9a/03, 9b/23, 24a/12, 49a/14
h.+dan 23b/07, 31a/11, 34b/04, 36b/25, 38a/08
h.+ı 16a/06, 17a/11, 18a/17, 18b/11, 193b/12, 193b/13, 193b/13, 38b/03, 41b/03, 41b/03, 42a/08, 47b/18
h.+ıla 33a/03, 38a/24
h.+ın 2b/01, 17b/06, 38b/07, 39a/07, 49a/22
h.+ına 2a/17, 6b/08, 190b/05, 193b/13, 23b/06, 32a/21, 33a/01, 33a/03, 33b/04
h.+ına koy- 19b/01
h.+ından 6a/22, 9b/13, 33b/25, 47a/05
h.+ını 42b/22, 49a/21
h.+lardan 23b/08
h.+ları 11a/08, 14a/20
h.+ların 192a/19, 194a/23, 195b/19
h.+larından 17a/08
h.+uñ 33a/03
h.+uña 17b/09
- hâlâs** Ar. Kurtulma, kurtuluş.
h.+kıl- 23a/16
h.+lığına 4a/23
h.+ol- 24a/19, 31b/06
- hâlâyık** Ar. Hizmetçiler, uşaklar.
h. 9a/05, 9a/11, 9a/13, 14b/05, 18a/15, 33b/03, 48a/23
- h.+a 17a/15
h.+ı 20a/02
- hâlef** Ar. Sonradan gelen ve birinin yerine geçen kimse.
h. 194b/21, 20b/13
- hâlet** Ar. Hal, keyfiyet, durum.
h.+de 14b/04, 16b/15, 16b/18, 18a/14, 194b/06, 24b/02, 33b/15, 35a/03, 49b/05
h.+i maḥmaşa 1b/14
h.+i sekrân 39a/01
- hâlık** Ar. Yaratan, Allah.
h. 12b/14, 13b/04, 189a/04, 189a/06, 38a/09
h.+ı 20a/24, 23a/13
h.+uñuzdur 190b/21
h.+laruñ 23a/12
h.+uñ 12b/20
h.+ı mutlak 189a/07, 189a/08
- Hâlid** Mute Savaşı'ndaki başarısından dolayı Hz. Muhammed tarafından "Allah'ın kılıcı" diye övülen sahabe.Krş. **Hâlid bin Velid**
H. 190b/07, 43a/23, 43a/24
- Hâlid bin Velid** Mute Savaşı'ndaki başarısından dolayı Hz. Muhammed tarafından "Allah'ın kılıcı" diye övülen sahabe.Krş. **Hâlid**
H.+i 43a/22
- hâlife** Ar. Birinin yerine geçen kimse, vekil.
h. 31a/20
h.+kıl- 31a/20
h.+ol- 32a/10, 32a/10
h.+si idi 34b/16
- hâlîm** Ar. Yumuşak huylu.
h.+dür 195a/15, 37b/10
h.+idi 20b/16
- hâliš** Ar. Saf, katkısız.
h. 18b/09, 22b/25, 39b/11, 39b/15, 42a/25, 43a/14
h.+(dîn-i hâliš) 37a/20
h.+çe 42a/07
h.+dür 19a/12
h.+kıl- 37a/18
h.+ol- 16b/11

- halk** Ar. Mahluk, yaratık, insanlar.
 h. 3b/13, 3b/14, 10a/18, 13b/18,
 29b/02, 29b/15, 31a/23, 32b/03,
 33b/01, 42b/18, 48b/15
 h.+da 192b/05
 h.+dan 27b/25
 h.+eyle- 22a/04
 h.+ı 14a/05, 27b/23, 27b/24,
 36b/21
 h.+ınuñ 40b/15
 h.+un 33a/25
 h.+uñ 16a/08, 17b/22, 192b/15,
 33b/01, 47a/03, 48b/13
- halved** Ar. Boş, tenha. Krş. **halvet**
 h.+de (mağām-ı halved) 194a/21
- halvet** Ar. Boş, tenha. Krş. **halved**
 h. 49b/16
 h.+bul- 2b/06
 h.+ol- 29b/15
- Hām** Nuh Peygamber'in üçüncü oğlu,
 Kenan'ın atası.
 H. 18b/24, 19a/01
- hamāyil** Ar. Kılıç kayışı.
 h.+ol- 48b/03
- hamd** Ar. Şükür, hamd.
 h. 194a/17, 36a/06, 42a/22
 h.+it- 26b/15, 49b/19, 49b/20
 h.+kıl- 26b/15, 33a/06, 49b/06
 h.+uñ 26b/16
- hamīd** Ar. Cenab-ı Hakk'a hamd ü şenā
 eden, Allah'a şükreden.
 h.+dür 191a/10
- hāmīle** Ar. Gebe.
 h.+ol- 190a/18
- hamīm** Ar. Çok sıcak, çok kızgın nesne.
 h. 15a/01, 35a/14
 h.+e 15a/02
 h.+ile 35a/15
- hamle** Ar. Atılış, atılma, saldırış,
 saldırma.
 h.+it- 27a/14
- hamr** Ar. Şarap.
 h.+dur 16b/22
- Hamza** Hz. Muhammed'in Uhud
 Savaşı'nda Vahşi adlı köle
 tarafından şehit edilen amcası.
 H.+yı 46a/13
- haniş** Ar. Yeminini bozan kişi.
 h.+ol- 34a/24
- harāb** Ar. Harabe, harap, viran.
 h.+dur 45b/14
- harāc** Ar. Vergi, haraç.
 h.+vir- 27b/14
- harām** Ar. Dinen yasaklanmış şey.
 h. 193b/09
 h.+a 1b/13
 h.+dan 11a/15
 h.+dur 11b/01
 h.+ı 22b/17
 h.+ından 40a/12
 h.+idüğünü 32a/07
 h.+kılın- 46b/02
 h.+uñ 1b/13
 h.+ı-ı murdār 1b/16
- harb** Ar. Savaş.
 h.+da 13a/17
- harc** Ar. Harcama.
 h.+eyle- 17a/15, 17a/16, 17a/23
 h.+it- 34a/01, 39a/24, 39b/04,
 45b/13, 47b/08
- hareket** Ar. Bir cismin durumunun ve
 yerinin değişmesi, devinim.
 h.+it- 21b/22
 h.+kıl- 11b/08
 h.+leri 6b/04
- harf** Ar. Dildeki sesleri gösteren ve
 alfabeyi meydana getiren
 seslerden her biri.
 h.+ine 13a/06
- hargele** Far. Eşek sürüsü.
 h. 49a/02
- harir** Ar. İpek.
 h. 194a/15, 194a/15
 h.+den 9b/23
 h.+e 194a/16
 h.+lerle 9b/22
 h.+lerine 194a/15
- hāris** Ar. Hırslı, tamahkar.
 h.+ol- 16a/10, 29b/23, 32a/04,
 42a/13
- Hārūn** Musa peygamberin büyük
 kardeşi.
 H. 22b/05, 22b/12
 H.+a 22b/15, 22b/17, 22b/23
 H.+ı 22b/18

- hāş** Ar. Bir kimseye mahsus.
h. 36b/24
- Hasan** Hasan bin Ebi'l-Hasan bin Basri. Pekçok hadis rivayet eden ve sahabe-i kiramla görüşen bir kişi. Krş. **Hasan Başrı**
H.+dan 193b/08
- Hasan Başrı** Hasan bin Ebi'l-Hasan bin Basri. Pekçok hadis rivayet eden ve sahabe-i kiramla görüşen bir kişi. Krş. **Hasan**
H. 29b/14
H.+den 193b/06
- hased** Ar. Kiskanma, kıskançlık.
h.+lerinden 28a/05
- hasenāt** Ar. İnsanların iyiliği için yapılan hayırlı işler.
h.+laruñdan 191b/01
- hasene** Ar. İyilik, iyi ve güzel iş.
h. 39b/01
- hāşıl** Ar. Meydana gelme.
h.+dur 43a/11
h.+it- 6b/23, 192b/13, 45b/13
h.+kıl- 11b/11, 16a/23, 192b/12, 35a/01, 37a/24, 38b/24, 39a/03, 39a/04, 40a/21, 47a/09
h.+ol- 3a/19, 3b/06, 5b/09, 6a/16, 9b/25, 10a/02, 17b/21, 190a/07, 192a/01, 192b/25, 194a/15, 194a/22, 34a/12, 35a/05, 45a/23, 45b/07, 46a/11, 47a/08
- hasıs** Ar. Cimri.
h. 39a/01, 39a/05
h.+dür 44b/21
- hasret** Ar. Özleyiş.
h. 35b/10
h.+ile 21b/06
h.+ler 46b/14, 49a/21
h.+lerüme 46b/06
h.+uñ 46b/18
h.+yi- 189b/20
- hasta** Far. Sağlığı bozuk olan.
h. 19b/03
h.+dur 19b/06
h.+idi 24b/02
h.+yum 19b/01, 19b/03
- hastalık** Hastalık.
h. 19b/04
h.+lar 34a/05
- hāşā** Ar. "Asla, hiçbir zaman" anlamında bir ret sözü.
h. 31a/08
- haşr** Ar. Yeniden dirilme, toplanma.
h.+ol- 50a/01
- haşyet** Ar. Saygıyla karışık korku.
h. 3a/25, 44a/07
- haţā** Ar. Yanlış, yanılma.
h. 8b/20, 8b/21, 43a/16
h.+dur 43b/06
h.+it- 29b/24
h.+kıl- 33b/04
h.+mdan 30b/17
h.+nuñ 32a/03
h.+ñdan 30b/23
h.+sı 31a/10
h.+sından 30b/12
h.+ya düş- 28a/03
- haţar** Ar. Tehlike, güvensizlik.
h.+lara 192a/04
h.+ları 191b/24
h.+larından 192a/02
- hatem** Ar. Bitirme, son.
h.+i 36a/14
- hāţır** Ar. Düşünme, akılda tutma yeteneği.
h.+ı 28b/21
h.+ın 12a/18, 28b/02, 28b/22
h.+ına 12b/06, 14b/15
h.+larına düş- 9b/14
h.+larına gel- 9b/13
h.+uñ 1b/25, 28b/03
- hātime** Ar. Son, nihayet.
h.+(hāvf-ı hātime) 194a/18
- hatūn** Kadın. Hanım.
h. 29b/25, 30a/06, 30a/06
h.+ı 30a/12
h.+lar 35a/02
h.+ları 9b/23
h.+larıyla 29b/14
h.+uñ 30a/03, 30a/04, 30a/05
- havāriyyūn** Ar. Hz. İsa'nın yakın dostu olan ve Hristiyanlığı yayan on iki kişiye verilen isim.

- h. 4a/04
- hāvī** Ar. Korku, korkma.
h.+ı hātime 194a/17
- Hāvī** Hz. Adem'in zevcesi olup Adem Cennet'te uykuda iken sol taraf kaburgasından yaratılmış ve Adem bundan hiç acı duymamıştır.
H.+dur 37b/24
- hāvī** Ar. Havuz.
h. 29b/25, 39a/19
h.+ından 13a/11
- hāyā** Ar. Utanma, sıkılma, utanç.
h.+suzluğundan 36b/06
- hāyāl** Ar. Hayal.
h. 3a/04
- hāyālāt** Ar. Hayaller.
h.+ıdur 189a/23
- hāyāt** Ar. Dirilik, canlılık, hayat.
h.+(mağşūd-ı hāyāt) 11b/10
h.+ı 189a/19
h.+ın 16a/14, 16a/15
h.+ları 195b/19
h.+ı bākī 189a/19, 193a/01
h.+ı fenā 193a/01
- Hāyber** Hz. Muhammed'in Hicert'in 7. yılında fethettiği, Şam-Medine yolu üzerinde, Medine'nin 151 km. kuzeyinde bir yerleşim merkezi.
H. 26b/02, 26b/03
- hāyf** Ar. Haksızlık, zulüm. Krş.
hāyfā.
h. 195b/21
h.+eyle- 30a/17, 49b/25
h.+kıl- 31b/05
h.+ol- 48b/12
- hāyfā** Ar. Haksızlık, zulüm. Krş. **hāyf.**
h. 13a/01
- hāyin** Ar. Hain, acımasız.
h.+ol- 5b/03
- hāyli** Ar. Oldukça, fazla.
h. 33a/20
- hāyr** Ar. İyilik, fayda.
h. 2b/15, 2b/23, 3b/18, 3b/25, 6a/20, 9b/04, 9b/04, 9b/05, 9b/05, 9b/07, 191b/15, 20a/05, 20b/13, 25b/15, 25b/17, 43b/06, 43b/07, 45a/22, 47a/17, 48b/19
h.+a 6a/23, 8b/21, 193a/16
h.+dan 3b/10, 189b/21, 38a/25
h.+dur 194b/20, 40a/16
h.+gel- 2b/22
h.+ısa 25b/17
h.+lara 193a/13, 193a/15
h.+lardan 2b/22, 2b/25, 8b/17
h.+ları 44a/05
h.+lıdur 42a/25
h.+lıdur 17b/24, 18a/01
h.+ol- 16a/04
h.+uñı 39b/05
- hāyret** Ar. Şaşma, şaşırma.
h.+de kal- 33a/03
h.+e 28b/14
h.+e 35b/07
- hāyvān** Ar. Hayvan.
h. 195b/16, 37b/24
h.+cuğlarına 47a/23
h.+ıla 7b/25
h.+lardan 192b/05
h.+larıñuza 7a/06
- hāyvāniyyet** Ar. Hayvanlık.
h.+(şıfat -ı hāyvāniyyet) 23b/07
- hāzer** Ar. Korkma, çekinme, korku.
h.+kıl- 16a/14, 43a/23
- hāzır** Ar. Bizzat bulunan.
h. 10b/12, 29a/21
h.+bul- 17a/20
h.+dur 23b/21
h.+lar 35b/07
h.+olun- 9b/01, 23a/16
h.+ol- 6b/14, 13a/07, 13a/08, 16b/12, 17b/11, 23a/16, 23b/16, 24a/11, 25a/15, 25b/07, 25b/10, 25b/10, 32b/13
- hāzine** Ar. Altın, gümüş vb. değerli eşya yığını, büyük servet.
h.+leri 12b/24, 45a/18, 47a/20
h.+lerinden 47a/22
h.+lerinüñ 28a/11
h.+sidür 47a/21, 47a/22
h.+sinden 47a/21

hazinedār Ar., Far. Bir hazineyi korumak ve yönetmekle görevli kimse.

h.+ına 10a/21
h.+ları 35a/18, 49a/05, 49a/12, 49b/02

hazret 1. Ar. Yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı ifade etmek amacıyla getirilen unvan.

h.+i 11a/16, 13b/20, 188b/08, 188b/10, 188b/11, 193a/16, 193a/19, 193b/07
h.+in 195b/03
h.+inden 1b/08, 13a/12, 18b/25, 193a/18, 195b/21, 50a/01
h.+ine 189a/09, 18a/03, 192b/15, 193b/08, 42a/17, 43a/19, 47b/05
h.+ini 188b/12, 189b/11
h.+inüñ 190b/08, 23b/24

2. Huzur, kat, nezd.

h.+idür 191b/14, 38a/25
h.+ine 9a/14, 190a/06
h.+ümden 36b/04
h.+ümüze 39a/21
h.+üñden 36b/08
h.+üñe 21b/18

hebāen Ar. Boşuna, beyhude olarak.
h.+menşür ol- 47b/20

hediyye Ar. Armağan.
h.+lerle 10a/03

helāk Ar. Ölme, öldürme, yok etme, yok olma.
h.+(esbāb-ı helāk) 46b/21
h.+dan (esbāb-ı helāk) 46b/12
h.+eyle- 2b/06, 6b/11, 192a/19, 195b/04, 20b/08, 23a/06, 23b/02, 23b/03, 28b/12, 32a/18, 32b/02, 45b/17
h.+ıyıçun 24b/13
h.+it- 6b/01, 17b/09, 190b/02, 191a/15, 195b/18, 26b/14, 28b/01, 28b/09, 34a/14, 44a/12, 44a/14, 44b/03
h.+kıl- 189b/21, 27a/10, 41b/14, 41b/20
h.+lik 192b/25

h.+mı it- 189b/20
h.+olun- 23b/02, 28a/23
h.+ol- 5a/14, 13b/09, 18b/08, 18b/24, 191b/23, 195b/17, 195b/17, 20b/09, 23b/05, 24a/07, 26b/03, 33b/11, 36a/04, 40b/10, 41a/17, 42a/10, 48a/20, 48a/24

helāklık Helak olma durumu. Krş.

helāklük.

h. 10b/08, 11a/09, 40b/25
h.+dür 190a/11
h.+e 10a/18
h.+ümüze (helakligümüze) 9a/18
h.+ümüze (helakligümüze) 14b/11
h.+iñüze (helakligüñüze) 10b/09
h.+vir- 34a/05

helāklük Helak olma durumu. Krş.

helāklık.

h.+üñüze (helaklügüñüze) 44a/14
h.+ümde (helaklügümde) 44a/13

helāl Ar. Dinin kurallarına aykırı olmayan, dini bakımdan yasaklanmamış olan.

h. 193b/09, 39b/04, 40a/11
h.+a 1b/14
h.+dur 11b/02
h.+ı 11a/15, 22b/17
h.+ımı 40a/11
h.+it- 31a/01
h.+kılın- 46b/02
h.+kıl- 30b/22
h.+larıyıla 9b/23
h.+lıgın 30b/25
h.+lık 30b/19, 30b/21
h.+olun- 1b/13, 1b/14
h.+umsın 19b/10
h.+uñ 1b/13, 30a/06
h.+uñıdum 191b/05

hele Far. Nihayet, sonunda.
h. 38b/10

hem Far. Bir kimseyi uyarmak, bir şeyi açıklamak veya anlamı kuvvetlendirmek için “özellekle, zaten” anlamında kullanılan bir söz.

- h. 3b/02, 3b/02, 3b/19, 4b/24, 4b/24, 8a/03, 18b/10, 191b/13, 191b/13, 20b/20, 20b/25, 23a/08, 23a/08, 24a/01, 24a/23, 24a/23, 24b/06, 27a/19, 28a/19, 31a/22, 31a/22, 33a/23, 43a/01, 45b/06, 49a/10
- hemân** Far. Hemen, derhal.
h. 2b/04, 4a/11, 5b/03, 6b/04, 8a/23, 12b/20, 15a/23, 17b/15, 191a/13, 194b/18, 28a/02, 30b/24, 31a/10, 35b/11, 38b/24, 42b/07, 44a/24, 44b/01
- hemîn** Far. Bu bile, tıpkı bu, çok.
h. 12b/21
- henüz** Far. Henüz, daha.
h. 7b/24, 9a/07, 13a/09, 28a/08
- hep** Far. Tamamıyla, tamamen.
h. 5a/14, 6a/02, 9a/09, 9a/22, 190b/05, 19a/09, 19b/06, 28a/03, 35b/21, 47a/18, 48a/20, 48a/24
- her** Far. Teklik isimlere tamlayan görevinde getirilerek birer birer olarak, "...-in hepsi" anlamını veren söz.
h. 2a/06, 3b/09, 3b/12, 3b/18, 3b/23, 4a/05, 4a/05, 4a/17, 4b/07, 7a/19, 7b/08, 7b/16, 7b/19, 9b/03, 9b/15, 10a/12, 11a/06, 11b/22, 12b/25, 13a/02, 13a/03, 13a/06, 13b/06, 13b/13, 13b/19, 14a/01, 14a/10, 189a/22, 190a/05, 190a/18, 190b/19, 190b/19, 191b/12, 192b/09, 194b/09, 194b/21, 195b/12, 195b/20, 195b/23, 195b/24, 19a/06, 22a/10, 22a/21, 22b/24, 22b/25, 23a/01, 23a/21, 23b/08, 25b/15, 25b/15, 25b/17, 25b/25, 26b/20, 28a/21, 28b/06, 28b/12, 28b/18, 29a/02, 29a/09, 29b/02, 31b/25, 33a/10, 33b/15, 35a/25, 37a/12, 37b/18, 38a/18, 38a/24, 39a/12, 39a/21, 39a/25, 39b/01, 39b/03, 40a/14, 40a/15, 41a/22, 41b/22, 41b/22, 42a/05, 42a/09, 42b/06, 42b/23, 43a/02, 44a/12, 44a/19, 44a/21, 46a/16, 47a/13, 47a/17, 47b/20, 48b/08, 48b/19, 49b/12
- hergiz** Far. Asla, hiçbir zaman.
h. 6b/12, 11a/22, 28b/15, 34b/12
- hevâ** Ar. Heves, istek.
h.+larına 17a/15
h.+sına (nefs-i hevâ) 31b/01
h.+yı 43a/15
h.+yı nefis 31a/23, 31a/24, 38b/11, 45b/13, 46b/13, 47b/01
- hevl** Ar. Korku, korkma, ürkme.
h.+inden 9b/08
- heybet** Ar. İnsanda korku ve saygı duygusu uyandıran görünüş.
h.+i 29a/24
h.+inden 195a/16, 33a/15
- heyhât** Ar. Teneffür ve tehassür ifade eder; "sakın, savul, yazıklar olsun, uzak ol" manalarına geldiği gibi, daha ziyade; Eyvah, yazık, ne yazık, ne kadar uzak... gibi manalar için söylenir.
h. 39a/07, 39a/07, 46b/10
- hezâr** Far. Bin, çok.
h. 194a/17
- hıfz** Ar. Koruma, saklama.
h.+eyle- 32a/02
h.+it- 190a/21
- hırş** Ar. Sonu gelmeyen arzu, istek.
h.+ı 42a/24
- Hızr** Abıhayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine inanılan bir görüşe göre peygamber bir görüşe göre veli olduğu düşünülen zat.
H. 23a/04
H.+dur 23a/03
- hıbe** Ar. Bağışlama.
h.+kıl- 22a/16
- hıcâb** Ar. Utanma, sıkılma.
h.+a 32a/25
h.+ol- 10b/19
- hıcâl** Ar. Gelin odaları.
h.+ol- 9b/22
- hicret** Ar. Göç etme.
h.+den 193a/17
h.+it- 193a/16
h.+kıl- 20b/10, 20b/12

- hiç** Far. Olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren bir söz.
h. 2a/10, 2b/15, 3a/16, 5a/21, 5b/16, 6a/07, 6b/04, 8a/05, 8a/16, 8a/18, 9a/10, 9b/13, 9b/19, 10b/21, 11a/21, 12b/05, 12b/20, 13a/11, 14a/14, 14b/02, 14b/19, 16b/12, 16b/16, 17b/02, 189a/04, 190a/19, 190a/21, 191a/04, 191a/05, 195b/16, 195b/21, 19b/02, 19b/19, 20a/14, 20a/16, 21b/03, 27b/21, 29a/03, 29b/17, 31b/08, 31b/11, 35b/12, 36a/03, 39a/11, 39b/09, 40b/21, 41a/03, 41a/22, 41b/14, 42a/08, 42b/20, 42b/21, 44a/03, 45b/04, 45b/17, 46b/12, 47a/08, 47a/18, 47b/06, 48b/16
h.+bir 3b/17, 6b/06, 188b/23, 191a/11, 191a/23, 192a/14, 194b/24, 195a/14, 195b/11, 23b/05, 43a/04, 43b/04, 44b/23, 44b/25, 46a/20, 46b/13, 46b/18
h.+birimüzüñ 29b/18
h.+birinüñ 9b/03
h.+birisi 44b/13
h.+dür 4a/16
- hidāyet** Ar. Doğru yola ulaşma, hidayet.
h. 3a/04, 3a/04, 3a/07, 6a/13, 15b/23, 189b/17, 18a/25, 191b/20, 37b/05, 43b/03, 48a/05
h.+(tarīk-i hidāyet) 3a/10
h.+bul- 5b/18, 40b/18, 41b/05
h.+den 195b/01
h.+dür 41a/21
h.+e 10b/16
h.+e (tarīk-i hidāyet) 189b/19
h.+i 41b/07
h.+i (tarīk-i hidāyet) 10b/19
h.+kıl- 41a/21
h.+viril- 15a/12
- hikmet** Ar. Hakimlik, bilgelik.
h. 193b/25, 29b/11, 31b/08
h.+(cevāb-ı hikmet) 194a/01
h.+ine 8b/16, 33a/11, 39b/12
h.+ler 37b/13
- hilāf** Ar. Karşı gelme, muhālefet.
h. 36a/03, 41b/25
h.+ın 14b/21
h.+it- 26b/22
h.+olın- 40b/04
- hile** Ar. Aldatma, oyun, hile.
h. 15b/02
- hilkat** Ar. Yaratılış.
h.+ını 11a/06
- hilm** Ar. Yumuşaklık.
h.+it- 195a/15
- hın** Ar. An, zaman, vakit, sıra.
h.+de 14a/03
- hırfet** Ar. Sanat, meslek.
h. 191a/13
- hisāb** Ar. Hesap, matematik.
h. 14b/11, 28b/20, 31b/02, 33b/22, 35a/04, 48b/07, 48b/13
h.+a tüt- 48b/20
h.+da 8a/23
h.+dan 10a/05, 49a/02
h.+ı 13a/11, 193a/20
h.+ını 8a/22
h.+uñuz 5b/03
h.+ları 192a/09
h.+olın- 193a/20, 193a/21, 22b/04
h.+suz 193a/19
- hitāb** Ar. Söz, hitap, çağırma.
h. 48a/02
h.+ı 36a/16
h.+ı kıl- 37a/16
h.+it- 10a/10, 189a/14, 23b/04
h.+kıl- 47b/19
h.+ı ‘izzet 31a/19
- hizb** Ar. Kısım, bölüm, taraftar.
h.+inden 189b/08
h.+ini 189b/08
- hizmet** Ar. Hizmet, iş.
h.+de 47b/11
h.+it- 43a/22
h.+kıl- 12a/09
- hizmetkār** Hizmetçi.
h. 20a/06
h.+kıl- 16a/12
h.+ları 16b/20, 191a/12
h.+ol- 16a/12
- hod** Far. Kendi.

- h. 4a/10, 10b/12, 10b/13, 11a/05, 11b/09, 14b/04, 14b/21, 15b/03, 189b/08, 195a/08, 20a/13, 24b/02, 31a/15, 32a/03, 32a/04, 32b/06, 34a/01, 36b/24, 37a/17, 39a/02, 43b/12
- hor** Far. Ehemmiyetsiz, değersiz.
h. 2b/25, 13b/19, 20b/06, 25a/06
h.+hakir ol- 47a/14
h.+ol- 3a/01, 47a/16, 47b/23
- horlık** Zillet, alçaklık, rezillik.
h.+ıla (horlığıla) 44a/14
- hoş** Far. Güzel, hoş.
h. 189b/15, 36b/24
h.+(nefse hoş gel-) 16b/23
h.+gel- 4b/10, 28a/21, 29b/21
- hoşlık** İyilik, güzellik.
h.+ıyıla (hoşlığıyla) 39b/04
- Hüd** Ad kavmine gönderilen peygamber.
H.+ı 28b/04
- hulq** Ar. Huy.
h.+ın 2b/02
- hulqlen-** Huyunu almak, onun gibi olmak.
h.-megile 2b/02
- hulkum** Ar. (insan ve hayvanda) Boğaz.
h.+a gel- 45a/08
- hulle** Ar. Belden aşağı ve belden yukarı olmak üzere iki kısımdan ibaret elbise.
h.+leri 47b/02, 49b/10
- humār** Ar. İçkiden sonra gelen başağrısı, sersemlik.
h. 39a/05
h.+idi 39a/01
- Hunnā** Davud Peygamber'in eşini nikahladığı Urya'nın babası.
H. 30a/08
- hūrī** Ar. Cennet kızı.
h.+ler 16b/25
h.+lerdür 9b/21
h.+leri 47b/01, 49b/09
h.+lerle 9b/12
h.+lerüñ 17a/03
- hurma** Ar. Hurma ağacının yemişi.
h.+ıla 190b/23
- h.+lar 6b/21
h.+nuñ 7b/13
- huşūmet** Ar. Düşmanlık, hasımlık. 400
h. 42b/14, 42b/19
h.+ile 15a/10
h.+in 12b/02
h.+it- 9a/03, 10b/02, 35b/09, 42b/09, 42b/13
h.+kıl- 12a/23, 15a/22, 42b/11, 42b/19
- huşūsan** Ar. Hususi olarak, hele, ayrıca.
h. 47b/17
- huzūr** Ar. Rahat.
h.+ı 30a/04
- hüccet** 1. Ar. Seçkin alimlere verilen unvan.
h.+ol- 192b/11
2. Ar. Delil.
h. 26b/05
h.+i 24a/10
h.+idür 18b/14
h.+ile 26a/19
h.+it- 12b/08
h.+kıl- 12b/03, 20b/25
h.+ler 14b/14, 16a/24, 46b/11
h.+leri 195a/06, 27a/06
h.+lerle 15a/07
h.+ol- 195a/08
h.+üñüz 25a/25, 25b/01
- hücūm** Ar. Üstüne yürüme, saldırma.
h.+it- 28b/10
- hüdā** Ar. Doğru yol gösterme, Kur'ân-ı Kerim.
h.+ya 10b/16
- hükūm** Ar. Emir, hükümlerlik.
h. 21a/09, 28a/21, 29a/18, 29b/03, 33b/08
h.+de 30b/07
h.+eyle- 13b/24, 14a/01, 21b/05, 29b/02, 30a/17, 30b/03, 31a/23, 31a/24, 32b/15, 37b/01, 42a/05, 49b/23
h.+i 1b/21, 4a/17, 7b/16, 7b/17, 12b/20, 18a/06, 21b/21, 23b/14, 29a/15, 29a/18, 33a/12, 37b/18, 41a/09, 42a/11, 44a/25
h.+idür 21b/11

h.+ile 28a/20
h.+in 7b/18, 34b/05, 43b/18
h.+inde 13a/01
h.+ine 8b/16, 18a/06, 192b/22,
21a/20, 21b/05, 28a/17, 28a/20,
37a/12, 46a/20, 46b/05
h.+ini 37b/20
h.+it- 28a/03, 28a/21, 29a/09,
29a/25, 29b/10, 29b/15, 45a/15
h.+kıl- 22a/13
h.+ler 25a/21, 44b/01
h.+lere 46b/01
h.+leri 193a/06
h.+lerin 13b/16, 40a/15
h.+lerinde 41a/10
h.+olun- 21b/08, 48b/15, ki
h.+ümüzi 28a/18
h.+i gâlib 2a/09, 188b/25

hükümet Ar. İdare etme.

h. 31a/22

hürmet Ar. Saygı.

h.+i 42a/21, 47b/21

h.+ile 1b/05

h.+iyile 42a/21

h.+kıl- 27b/13

hürmetlü Saygıdeğer.

h. 25a/05, 47b/16

hürmetsüz Saygı duyulmayan, değersiz.

h. 25a/07

hüsn Ar. Güzellik.

h.+ine 32a/20

hüsran Ar. Zarar, ziyan.

h. 192b/25,

h.+('ayn-ı hüsran) 194b/24

hüzn Ar. Hüzün, gam, keder.

h. 47a/09

I

ılıcağ Pek az sıcak, ılıkça.

1. 34a/09

inan- Güvenmek, inanmak.

1.-a 47a/17

1.-acagı 44a/06

1.-dı 44a/20

1.-dum 44a/07

1.-ıcılarıñ 44a/06

1.-madılar 4a/09, 15a/05, 24b/25

1.-maduğ 49a/10

1.-maduñuz 9a/23, 16b/04,
49a/15

1.-mağdan 40a/06

1.-mayup 14b/09, 18b/06

1.-mazduğ 14b/12

1.-up 3a/20, 24b/15, 44a/08,
46a/23

ırağ Uzak. Krş. **ırağ**

1. 7a/07

1.+eyle- 36b/08

1.+it- 8a/12, 49b/14

1.+kıl- 194a/03

1.+ol- 10b/08, 25b/11, 42a/24

ırağ Uzak. Krş. **ırağ**

1. 3b/20

1.+dan 192b/04

1.+kıl- 27a/07, 36b/04

1.+lığı 38b/16

1.+lık 195b/02

1.+ol- 2b/01

ırla- Şarkı söylemek.

1.-rlar 11a/25

ırmağ Büyük akarsu, nehir.

1.+lar 6b/22, 40b/03

ışlâh Ar. İyileştirme, düzeltme.

1.+a getir- 191a/11

1.+ı nefis 11b/03, 16a/11

ışmarla 1. Bir işin yapılmasını veya

ondan vaz geçilmesini birine

söylemek, bir şeyin

gerçekleştirilmesini konunun

erbabı olan kimseden istemek.

1.-dum 44a/06

1.-mağ 46a/23

2. Bir şeyin veya bir kimsenin

bakımını, korunmasını bir

başkasına havale etmek, emanet

etmek.

1. 20a/03
1.-rıldı 32b/13
1.-ya 193b/16
issı Sıcak. Krş. **issi**.
1. 17a/07, 192a/01
1.+da 192a/01
1.+dan 17a/04
1.+sına 24b/05
İştahur Süleyman Peygamber'in
yüzüğünü ve salatanatını ele
geçiren dev. Krş. **Şahr**

I. 32b/12
'ıtlak Ar. Salıverme, serbest bırakma.
'ı.+it- 43b/12
ıztırab Ar. Acı, azap, sıkıntı.
1.+a gel- 24a/07
ıztırār Ar. Mecburiyet, çaresizlik,
ihtiyaç.
1.+da (vaqt-ı ıztırār) 1b/14

İ

'ibādet Ar. Tanrı buyruklarını yerine
getirme, tapınma.
'i. 193a/04, 194a/05
'i.+de 26a/01
'i.+den 32a/15
'i.+dur ('ibādet-i şeytān) 4a/14
'i.+e 20b/13, 21a/07, 32a/01,
37a/17, 42a/15
'i.+i 4a/14, 4a/18, 27b/19,
32a/24, 34b/05, 41b/08, 47a/13
'i.+ile 40b/19
'i.+in 16a/21, 41b/08
'i.+inde 48a/01
'i.+inden 42a/15, 42a/24
'i.+ine 19a/14, 29b/17, 38b/09,
40a/07
'i.+ümüzde 34b/09
'i.+ümüze 18b/17, 37a/16
'i.+üñüzden 191a/02, 191a/10
'i.+it- 191a/03, 191b/11, 29b/15,
38a/10, 42a/18
'i.+kıl- 190a/05, 190a/17,
190b/22, 195a/03, 21a/06,
24a/22, 26a/01, 39b/15, 42a/25,
42b/01
'i.+lerin 37a/18
'i.+ümi 39b/11
'i.+üñüzden 38a/12
iblis Ar. Şeytan.
i. 15b/06, 18b/03, 25a/10,
25b/04, 25b/05, 36a/12, 36a/24

i.+e 15b/20, 15b/21
İbni 'Abbās Hazreti Muhammed'in
amcasının oğlu, tefsir ve fıkıh
ilimlerinde otorite kabul edilen
ve çok sayıda hadis rivayet
edenler arasında yer alan sahabi.
İ. 1b/08, 6a/11, 7b/04, 9a/03,
10a/12, 13a/15, 13b/10, 193a/15,
28b/17, 29a/04, 32a/11, 32b/21,
34a/15
İ.+dan 13b/20, 18a/15, 20b/24,
22b/08, 27b/02, 29a/03, 30b/14
İbni Mes'ūd Ebu Abdurrahman
Abdullah Bin Mes'ud da
denir. Müslüman olanların
altıncısıdır.
İ. 27a/01
İbni Şihāb Hz. Ali'nin soyundan gelen
muhaddis ve tefsir alimi.
İ.+dan 188b/08
İbrāhīm İbrahim peygamber.
İ. 19a/10, 19a/11, 19a/13,
19a/19, 19a/22, 19a/25, 19b/02,
19b/09, 19b/15, 20a/04, 20a/04,
20a/10, 20a/11, 20a/15, 20a/16,
20a/20, 20a/21, 20a/22, 20b/06,
20b/09, 20b/12, 20b/20, 20b/21,
21a/04, 21a/05, 21a/13, 21a/15,
21a/16, 21a/17, 21a/18, 21b/01,
21b/02, 21b/03, 21b/04, 21b/07,
21b/14, 21b/15, 22a/01, 22a/02,

	22a/04, 22a/05, 22a/06, 22a/07, 22a/09, 22a/13, 22a/19, 22a/23, 22b/03 İ.+den 20b/02 İ.+dür 34b/08 İ.+e 20a/06, 20a/08, 20b/05, 20b/17, 20b/19, 21a/19, 21b/01, 22a/25 İ.+i 18a/07, 19a/21, 20b/05 İ.+ile 21b/14 İ.+ün 20a/08, 22a/20	i.+inde 1b/03, 4a/18, 6a/09, 6b/21, 7a/08, 8a/05, 9b/07, 9b/11, 9b/12, 9b/21, 9b/23, 9b/24, 9b/25, 10a/03, 11a/25, 13a/16, 14a/17, 15b/22, 16a/01, 17a/25, 17b/06, 17b/12, 17b/21, 17b/22, 17b/24, 17b/25, 189b/13, 18a/04, 18a/04, 190b/09, 191a/10, 191b/23, 192b/18, 194b/12, 194b/17, 195a/06, 19a/05, 19b/09, 19b/12, 20b/03, 20b/07, 21b/17, 22b/09, 24a/04, 25a/25, 26a/04, 30b/16, 34b/14, 35b/20, 38a/05, 38a/06, 39a/05, 40a/03, 40b/02, 40b/04, 40b/07, 40b/11, 41a/11, 41a/14, 41a/15, 41b/04, 41b/22, 42a/07, 42a/10, 42b/25, 43a/11, 44b/06, 44b/11, 46b/01, 46b/21, 47a/09, 49b/05 i.+inde iken 46a/11 i.+indedür 16b/18, 27a/06, 41a/03 i.+indeki 1b/20, 8a/09, 34a/11 i.+indekiiyle 1b/06, 31b/23 i.+inden 190b/06, 194b/07 i.+indesiz 8b/20, 8b/21 i.+ine 17b/05, 33a/23, 33a/24, 36a/09, 48a/25
'ibret	Ar. Ders, ibret. 'i.+al- 2a/18, 2b/01, 6a/22, 6b/08, 10a/20, 11b/14, 12b/01, 12b/06, 14a/17, 195b/09, 23b/06, 23b/07, 33b/25, 34b/04, 34b/20, 36b/19, 38b/20	3. Kabuğu veya dış yüzeyi olan bir şeyin ortasındaki kısım. i.+in 29b/04 i.+ine 33a/08
ibtılâ'	Ar. Bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük. i. 8b/09, 45b/08 i.+dur 8b/13, 45b/08 i.+kıl- 30b/08, 30b/09, 32b/19 i.+y- zâhir 22a/14	4. Karın, bağır, mide. i.+inden 33a/05
icâbet	Ar. Kabul etme, razı olma. i.+it- 191a/01, 192a/06	5. Toplu halde bulunan şeyler için ara, orta. i.+inde 4b/07, 13b/18, 19a/03, 22a/21, 23b/25, 27b/21 i.+indedür 27a/04 i.+lerinden 23b/14, 24a/01 i.+ünüzden 49a/05
icrâ	Ar. Bir işi yürütmek. Yerine getirmek. Yapma. Tatbik etme. i.+it- 37b/20 i.+kıl- 43b/18	1. Yemin etmek manasında, and kelimesiyle birlikte kullanılır. i.-di (and iç-) 1b/12, 2b/06, 36b/16, 36b/22 i.-dügi (and iç-) 1b/22
ictihâd	Ar. Gücü yettiği kadar çalışma, gayret gösterme. i.+ı 193b/17	
ictinâb	Ar. Kaçınma, sakınma. i.+it- 40a/12	
iç	1. Akıl, gönül, yürek, can gibi insanın manevi varlığını meydana getiren şeyler veya bunlarla ilgili olan insanın gizli, görünmeyen tarafı. i.+i 40b/19 i.+inde 32a/01, 38b/02 2. Herhangi bir durumun cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dahil, dış karşıtı. i. 194b/19 i.+i 43b/16	

- i.-dügünüñ (and iç-) 27a/09
i.-düm (and iç-) 36b/21
i.-eler (and iç-) 10b/04
i.-en 13a/21
i.-er (and iç-) 13a/16, 13a/16
i.-erin (and iç-) 27a/01
i.-ilmez (and iç-) 13a/21
i.-mekdür (and iç-) 26b/24
i.-meyeyidi (and iç-) 13a/21
i.-señ (and iç-) 36b/21
i.-üp (and iç-) 1b/25, 2a/21, 11b/06, 15b/07, 36b/12, 36b/17, 49a/10
2. Bir sıvıyı ağza alıp yutmak.
i.-di 34a/11
i.-dükden 9b/18
i.-e 9b/17
i.-eler 6b/22
i.-enlere 16b/21, 16b/23
i.-eridi 24b/09, 30b/13
i.-erler 11b/18
i.-ersiz 37b/25
i.-mege 13a/11, 190b/02
i.-mekde 9b/16
i.-mekligi 190b/01
i.-meye 33a/20
i.-meyince 24b/17
i.-se 43b/09
- içecek** İçilen her şey, meşrubat.
i. 24b/08, 34b/25
- içerü** İçeri.
i. 4a/22, 20a/12
- içim** Bir defada veya bir yudumda içilen miktar, bir içimlik.
i. 8b/11
- içre** İçinde, arasında.
i. 36b/16
- içün** Amacıyla, maksadıyla, için.
i. 2a/16, 8b/07, 12a/17, 12b/01, 14b/16, 16a/10, 16a/11, 16a/11, 17b/21, 18a/20, 192b/24, 193b/14, 194a/14, 22a/23, 22b/08, 22b/25, 29b/16, 31a/03, 34b/21, 35a/06, 35a/09, 39a/16, 39b/15, 43a/14, 46a/22, 48a/18, 49a/22
i.+dür 8b/01, 8b/02, 44b/14
- içür-** İçme işini yaptırmak, içmesini sağlamak.
i.-eler 18a/20
i.-mek 18a/19
i.-meyeyidi 8b/11
i.-meyince 13a/09
- 'iddet** Ar. Kocasından ayrılan kadının, tekrar başkasıyla evlenebilmek zorunda bulunduğu, yani üç defa hayız görüp temizleninceye kadar geçecek olan süre.
'i.+i 30a/11
- idin-** Kendini bir şeye sahip kılmak.
i.-di (âlet idin-) 192b/13
i.-düklerine 38a/14
i.-e 27b/25
i.-elüm 47b/07
i.-gil 3b/02
i.-miş (sebeb idin-) 27b/25
i.-sünler (çâre idin-) 28a/18
i.-üp 11b/19, 11b/25
i.-üp (abâ idin-) 11b/24
i.-üp (âdet idin-) (âlet idin-) 39a/04
i.-üp (delîl idin-) 49a/19
i.-üp (göynekler idin-) 11b/25
i.-üp ('illet idin-) 8b/17
i.-üp (sebeb idin-) 27b/25
- idrâk** Ar. Anlayış.
i.+ı 44b/19
i.+it- 11b/03, 18a/05, 28a/02, 44b/21, 45b/09
i.+ları 44b/19
- iftirâ** Ar. Bir kimseye kasıtlı ve asılsız suç yükleme, kara çalma, bühtan.
i.+it- 25a/18, 25b/23
i.+kıl- 37b/03
- igen** Çok fazla, çok.
i. 40b/12
- iğvâ** Ar. Azdırma, baştan çıkarma.
i. 17b/09
i.+it- 14b/25, 36b/14
i.+ña 17b/12
i.+sına 15a/21, 47b/25
i.+sından 36b/23

- ihānet** Ar. Hainlik etmek, arkadan vurmak.
i. 16b/16
- ihlāş** Ar. Bağlılık, samimiyet.
i. 44a/09
i.+(ehl-i ihlāş) 28a/01
i.+ıla 194a/20, 23b/22, 23b/23, 31a/16, 43a/12, 46a/09
i.+it- 45b/04
i.+kıl- 46a/22
- iḥşā** Ar. Sayma, sayılma.
i.+olm- 38b/01
- iḥsān** Ar. İyilik, lütuf, bağış.
i. 23a/22
i.+eyle- 34a/15
i.+it- 22a/11
i.+kıl- 192b/23, 23a/22, 39b/04
i.+ları 189a/08
i.+ol- 22a/12
- iḥtilāf** Ar. Anlaşmazlık.
i.+it- 27a/07
i.+kıl- 9b/11, 20b/23, 37b/01, 45a/15
- iḥtiyāc** Ar. Gereksinim, ihtiyaç.
i.+ı 191a/11, 191a/13, 38a/13
i.+ı ol- 8b/12
i.+ın 191a/06
i.+ol- 8b/21
- iḥtiyār** Ar. Seçme hakkı.
i. 34b/13
i.+it- 25a/14, 28a/15, 37b/07, 47a/25, 47b/01
i.+kıl- 25a/13, 25a/19, 25a/22, 41b/08, 42a/22, 49b/16
i.+larından 34b/17
i.+mı kıl- 32a/24
i.+vir- 25b/15
- ‘iḳāb** Ar. Cefa, eziyet, sıkıntı.
‘i. 33b/23, 43b/07, 47a/25
‘i.+ın 192b/08
- iḳāmet** Ar. Bir yerde oturma.
i.+i (dār-ı iḳāmet) 194a/13
- iḳbāl** Ar. İstek, arzu.
i.+it- 28b/25, 34b/02, 38b/04, 40a/07, 42b/16, 46a/19
i.+kıl- 19a/11, 30b/10
- iki** Birden bir artık.
i. 2b/12, 2b/20, 3b/10, 4a/13, 4b/11, 4b/12, 5a/16, 7a/19, 8a/19, 9a/06, 10a/18, 11a/07, 13a/04, 17a/13, 194a/07, 19b/18, 19b/24, 21a/03, 21b/22, 22a/05, 24a/24, 30a/12, 30a/16, 30a/20, 30b/06, 30b/07, 31a/08, 33a/22, 35b/01, 41a/14, 42a/16, 45b/14
i.+(on iki) 188b/15
i.+biñ 1b/11
i.+den 19b/03
i.+nüñ 38b/16, 42a/19
i.+ñüzüñ 4a/23
i.+pare ol- 14a/22
i.+si 4a/06, 4b/19, 4b/21, 5a/08, 17a/14, 190b/01, 190b/20, 19b/02, 19b/05, 20a/03, 21b/14, 42a/12, 42b/23, 42b/25, 43a/01, 43a/02, 43a/02
i.+sin 3b/06, 4a/09, 4a/19, 4b/15, 5a/17
i.+sini 3b/02, 4a/15, 22b/12, 31a/22
i.+sinüñ 7b/11, 22b/05, 42a/08, 42b/22
i.+siyiçün 22b/19
- ikinci** İkinci olarak, sonra.
i.+nci 9a/12, 9a/13, 19b/04, 21a/06, 21b/23, 23b/18, 26b/05, 29b/15
i.+nci (on iki) 193b/14
- ikindü** Öğle ile akşam arasındaki zaman.
i. 32a/19, 32a/20, 32a/23
- ikrām** Ar. Bir şeyi armağan olarak verme.
i. 31b/16, 40a/20, 48a/04
i.+kıl- 31a/19
- iḳrār** Ar. Kabul etme.
i.+uñuzdan 38a/12
i.+it- 7a/06, 16a/18, 46a/19, 49a/09
i.+kıl- 7a/01
- ‘İkrime** ‘İkrime bin Cehl. Ebu Cehl’in oğlu. İman edip sahabeden olmuştur.
‘İ. 7b/16, 190b/08, 20b/24

	‘İ.+den 191a/24		i.+üñüzden 8a/13
iktidā	Ar. Tabi olma. i.+it- 3b/13 i.+kıl- 3a/24	ilhām	Ar. İlham, esin. i.+eyle- 29a/16 i.+ıyıla 26b/20
‘ilāc	Ar. Derde deva olan şey, ilaç. ‘i.+larla 41a/24	illā	Ar. Ancak, sadece, ... den başka. i. 1b/14, 2b/03, 2b/18, 3b/18, 4a/24, 5a/21, 5a/22, 6b/03, 6b/06, 6b/14, 8a/20, 8b/19, 9a/02, 9a/25, 11a/14, 11a/14, 11a/22, 13a/21, 14a/23, 16a/09, 16b/07, 16b/10, 188b/17, 18a/16, 18b/08, 190a/07, 190a/19, 190a/20, 191a/20, 191a/21, 192a/08, 192a/14, 192b/06, 192b/09, 194b/23, 194b/24, 195a/10, 195b/01, 195b/03, 195b/04, 19b/02, 21a/15, 23a/16, 23b/02, 25b/10, 25b/13, 25b/25, 26a/04, 27b/10, 27b/13, 27b/22, 28b/11, 28b/13, 30b/01, 30b/11, 35b/13, 35b/22, 36a/02, 36a/11, 36b/15, 37a/04, 37a/24, 38a/09, 44b/25, 48a/20, 48b/02
ilāh	Ar. Tanrı. i. 8a/09, 27a/23 i.+a 4b/13 i.+uñuz 5a/08 i.+larına 4b/05 i.+umuz 4b/17 i.+uñuz 4b/16	‘illet	Ar. Hastalık. ‘i. 21b/12 ‘i.+getür- 8b/22 ‘i.+it- 1b/06, 8b/17 ‘i.+ler 34a/11 ‘i.+tut- 8b/07 ‘i.+üm 19a/23
ilāhī	Ar. “Ey Allahım” anlamında nida. i. 21b/18, 23a/07	‘ilm	Ar. İlim, bilgi. ‘i. 192b/09, 192b/10, 39a/03 ‘i.+(maḫşūd -ı ‘ilm) 38b/23 ‘i.+e 16a/12, 192b/14 ‘i.+i 16a/12, 29a/08, 41a/06 ‘i.+ile 192b/13 ‘i.+in 192b/13 ‘i.+üm 35b/23 ‘i.+ümüzden 40a/24 ‘i.+üñ 192b/10 ‘i.+i ezel 25b/13, 40a/22
ile	Birlikte, beraber. i. 8a/09, 9a/10, 9a/15, 9b/07, 11b/17, 14b/18, 15b/02, 16a/03, 17b/09, 17b/16, 192a/01, 19a/12, 19a/20, 19b/16, 20a/17, 21a/05, 21a/21, 21b/07, 23b/01, 25b/05, 30b/10, 31a/01, 35b/24, 36a/22, 36b/23, 38b/18, 38b/21, 42b/19, 42b/22, 43a/24, 43b/01, 45b/07, 48a/04, 48b/15	ilt	Götürmek, yerine ulaştırmak. i.-diler 4a/15 i.-e 38b/09 i.-eler 10a/21, 15a/02, 48b/24, 49b/01
ilerü	1. Gidilecek olan yer, önde bulunan mesafe. i. 11a/01 2. Herhangi bir şeye göre daha ötede olan yer, ön taraf. i. 43a/24 i. 30a/09 3. Önce, evvel. i. 6b/09, 8a/14, 10a/10, 10a/19, 14b/01, 189a/11, 18b/13, 192a/14, 192a/16, 193a/10, 195b/10, 31a/21, 47b/14 i.+ki 194b/20, 41a/09, 41b/13 i.+kiler 192a/15 i.+kilerün 2a/17		
ilet-	Götürmek, alıp gitmek. i. 20a/02 i.-üp (iledüp) 29a/23 i.-ür (iledür) 21a/23		
iley	Huzur, kat. i.+inde 13a/06, 20a/12 i.+iñüzdeki 8a/11		

- i.-esin 21b/25
i.-mesün 43b/05
i.-mez 21a/23
i.-mezler 19a/24
i.-üñ 15a/01
i.-üp 25b/09
i.-ürsin 21b/03
i.-ürüz 190a/03
- ilticā** Ar. Sığınma.
i.+it- 36b/15
i.+kıl- 34a/07
- İlyās** İlyas Peygamber.
İ. 23a/02, 23a/03, 23a/03,
23a/05, 23a/06, 23a/07, 23a/19,
23a/20
İ.+a 23a/06
İ.+ı 23a/11, 23a/15
İ.+ıçun 23a/18
İ.+uñ 23a/18, 34b/16
- İmām Ebu'l-Leys** Hanefi mezhebi fıkıh ve tefsir alimi. Krş. **Ebu'l-Leys**
İ. 27b/02
- İmān** Ar. İman, inanç.
İ. 18b/14, 191b/24, 192a/02,
31b/01
İ.+a 8b/24, 46a/13
İ.+a gel- 2a/20, 3a/12, 189b/20,
18b/08, 18b/09, 24b/15, 26b/04,
27a/05, 31b/14, 40a/03, 41a/05,
46a/12, 46a/13, 46a/14, 46a/15,
46b/10, 47b/20, 48a/17
İ.+a getir- 5b/02, 44a/24
İ.+a+gel- 4a/14
İ.+getür- 2a/24, 3b/08, 6a/10,
6a/20, 189b/10, 18b/22, 22b/13,
26a/09, 28b/18, 30b/02, 31b/18,
31b/23, 35b/02, 35b/19, 36a/19,
37b/03, 38a/15, 39a/10, 41a/12,
42a/25, 44a/22
İ.+ı 17a/15, 191b/11, 191b/15,
45a/04, 46a/02
İ.+ıla 19a/12, 26b/24, 48b/23
İ.+ıla (nūr-ı İman) 3a/09
İ.+ını 25b/21
İ.+suz 48b/24
İ.+ı selb 36a/14
- İmāret** Ar. Bayındır, mamur.
- ‘i.+i 191a/12
‘i.+in 41a/02
‘i.+ine 34a/01
‘i.+lerine 17a/14, 45b/13
- imdi** Şimdi, artık.
i. 1b/04, 4b/18, 5a/08, 6a/21,
6b/03, 8b/07, 15a/11, 16a/03,
190b/04, 23b/16, 25a/05,
31b/19, 41b/09, 49a/16, 49b/04
- imsāk** Ar. Kendini tutma, eli sıkı olma.
i.+it- 188b/25, 189b/05, 195a/17
- imtiḥān** Ar. Deneme, sınav, sınıf geçmek için sorulan sualler.
i.+it- 30b/08
- in** 1. Batmak, dayanmak, meyletmek
i.-er 7b/08
2. Nazil olmak.
i.-di 12a/24, 40b/19
i.-düğine 43a/18
i.-düğünün 42b/02
i.-en 1b/19, 193a/05, 25b/19,
27a/04
i.-megine 31b/14
3. Olumsuz bir şey isabet etmek, bir yeri kaplamak, basmak, bürümek.
i.-e 26b/02
i.-iser 26b/05
i.-medi 23b/24
4. Yukarıdan aşağıya doğru gelmek, bir yere girmek.
i. 25b/24
i.-di 24a/15, 30a/02, 30a/05
i.-e 14a/02
- ‘inād** Ar. Ayak direme.
‘i.+uñuza 16b/06
‘i.+it- 3a/23, 8b/24, 9a/23,
16b/04, 35a/12, 41b/20, 46b/21
‘i.+kıl- 6b/09
‘i.+larından 16a/20, 43b/22
- in‘ām** Ar. Lutuf, ihsan.
i.+ın 17b/13
i.+ından 189b/22
i.+kıl- 7a/02, 189a/04, 22b/12,
37a/11, 38b/06, 45b/05, 48a/04
i.+lar it- 17b/10

'ināyet Ar. Yardım, iyilik.
 'i.+i 44a/16

ince Kalınlığı az olan.
 i. 7b/13, 7b/15

incel- İnce duruma gelmek.
 i.-üp 7b/13, 9b/19

incidici Ağrı ve zahmet veren.
 i. 5b/08
 i.+dür 16b/06

incin- Görünürde bir değişiklik
 olmadığı halde zedelenip insana
 ağrı ve zahmet vermek.
 i.-dük 27b/05
 i.-icek 16b/23

incit- Zedelemek.
 i.-diyise 39a/15

incü İnci.
 i. 190b/06, 29b/05, 29b/07,
 29b/08
 i.+den 194a/14
 i.+ler 190b/03, 33b/17
 i.+m 29b/06
 i.+sin 29b/04
 i.+sini 29b/08
 i.+yi 29b/05, 29b/05

incük Bacağın diz kapağından topuğa
 kadar olan kısmı, incik.
 i.+in (incüğün) 32b/02, 32b/05
 i.+lerinde 32b/05

indür- 1. Boyun eğmek, doğruluğunu
 kabul etmek.
 i.-meye (baş indür-) 43a/07
 2. İndirmek, inzal etmek.
 i.-di 2a/08, 31b/17, 31b/22,
 39b/06, 41a/07, 41a/08, 43a/25,
 46a/15
 i.-dügi 193a/05
 i.-dük 2a/14, 11b/05, 195a/08,
 26a/11, 31b/24, 37a/15, 41b/24,
 42a/01, 44a/18
 i.-düm 11b/07
 i.-en 13b/03
 i.-medük 11a/13
 i.-mek 2a/09
 i.-mişdür 17a/04
 i.-üp 2a/10, 2a/11, 11a/12

3. İnmesini sağlamak, yüksekte
 veya yukardan aşağıya inmesini
 sağlamak, yerleştirmek,
 kondurmak, yağdırmak.

i.-di 40b/07
 i.-dük 6a/25
 i.-mekde 195b/05
 i.-üp 6b/17, 189a/05, 192b/01

4. Yerleştirmek, kondurmak.
 i.-üp 194a/21

indüril- İndirilmek, inzal edilmek.

i.-di 25b/01
 i.-e 28a/06
 i.-en 46b/05
 i.-mişdür 13a/24, 37a/10, 41a/14
 i.-ür 14a/19

inkār Ar. Reddetme, inkar.

i. 28b/21
 i.+dan 36a/13
 i.+eyle- 29a/14
 i.+ı 14b/18
 i.+ıla 46b/11
 i.+uñuzdan 5b/01, 38a/13
 i.+it- 10b/01, 10b/03, 12a/23,
 12b/03, 12b/04, 14a/13, 14a/17,
 14a/24, 14b/10, 14b/14, 14b/18,
 15b/13, 194b/03, 194b/22,
 22b/07, 28a/08, 31b/12, 33a/02,
 38a/12, 38a/14, 38b/19, 43b/23,
 46b/09

i.+kıldur- 46b/23
 i.+kıl- 5a/23, 14b/17, 189b/09,
 45b/21

i.+ları 14b/08, 18a/03, 28a/08,
 46b/17

i.+larıla 195b/10

ins Ar. İnsanlar.

i.+e 37a/04

inşāf Ar. Adalet.

i.+(ehl-i insaf) 39a/08

i.+a 7a/10

i.+a gel- 6b/08

i.+ı 39a/07

i.+it- 23b/07, 31a/12, 39a/09,
 41b/19

insān Ar. İnsan.

i. 1b/09

insāniyyet Ar. İnsanlık.	i. 23b/06	i.-di 19b/14
inşā'allāh Ar. Allah dilerse, isterse.	i. 21b/11	i.-e 6a/06
inşā'allāhu'r-rahmān Ar. Rahman olan Allah dilerse, isterse.	i. 45a/11	iriş- 1. Belli bir yer, seviye veya amaca ulaşmak, yetişmek, varmak.
İntākiyye Şemun ve iki arkadaşının gönderildiği Antakya havalisinde yaşayan kavmin adı.	İ. 4a/07, 4a/08, 5b/05, 6b/07	i.-mez 195b/03
İ.+dür (karye-i intakıyye) 4a/03	İ.+ye 4a/13, 4a/20	i.-mişdür 35a/12
intikāl Ar. Göç.	i.+it- 6a/16, 39a/16	2. (Haber için) Ulaşmak.
intikām Ar. Öç alma, intikam.	i. 37b/21	i.-di 4b/12
i.+al- 7b/03	i.+ın 16a/09	i.-di mi 29b/12
i.+ın al- 12a/21	i.+ından 43b/19	i.-e 194b/08
i.+it- 30b/17, 43b/18	inzār Ar. Sonunun fena olacağını haber vererek korkutma, ihtarda bulunma.	3. Kavuşmak, ermek, nail olmak.
inẓār Ar. Sonunun fena olacağını haber vererek korkutma, ihtarda bulunma.	e.+uñ 191b/10	i.-diler (necāta iriş-) 18b/10
iñilde- İnlemek.	i.+it- 27a/08	i.-dük 17b/19
i.-di 26a/03	iñilde- İnlemek.	i.-dünüz 49b/03
i.-ye 26a/04	i.-di 26a/03	i.-e 34b/06
ip İp.	i.-ye 26a/04	i.-eler 9b/06, 11b/15, 26b/16, 48a/16
ir- Vasıl olmak, ulaşmak.	ip İp.	i.-eleridi 6a/20
i.-emez (maksuda ir-) 3b/05	i. 21a/13	i.-ürdi 194a/23, 47b/12
i.-esin 3b/03	ir- Vasıl olmak, ulaşmak.	4. Ulaşmak, erişmek, gelmek.
i.-ici 8a/05	i.-emez (maksuda ir-) 3b/05	i.-di 5b/11, 18b/04, 195b/10, 30a/09, 45a/08, 45b/11, 45b/20
i.-mez (aklı ir-) 8b/16	i.-esin 3b/03	i.-diler 18b/04
i.-ür 17b/23	i.-ici 8a/05	i.-düninleyin 45b/21
i.-ür (sa'ādete ir-) 41a/22	i.-mez (aklı ir-) 8b/16	i.-e 21b/12, 30a/08, 45b/22
irādet Ar. İrade, dileme.	i.-ür 17b/23	i.-eler 10a/22
i. 25b/15, 43b/06	i.-ür (sa'ādete ir-) 41a/22	i.-en 5b/07, 8a/14
i.+iyile 5a/25	irādet Ar. İrade, dileme.	i.-icek 44b/09
i.+ümile 190a/18	i. 25b/15, 43b/06	i.-ince 190b/20
i'rāz Ar. Yüz çevirme, sakınma.	i.+iyile 5a/25	i.-medin 9a/08
i.+it- 8a/20, 18b/18, 19a/24, 20a/10, 41a/02	i.+ümile 190a/18	i.-meye 43a/20
irgür- Ulaştırmak, eriştirmek.	i'rāz Ar. Yüz çevirme, sakınma.	i.-mezler 193b/01
	i.+it- 8a/20, 18b/18, 19a/24, 20a/10, 41a/02	i.-se 38b/04, 45b/04
	irgür- Ulaştırmak, eriştirmek.	i.-ür 7b/08, 8a/15, 9b/01, 192a/04, 195b/03, 195b/04, 44a/16
		5. Uzanıp tutmak, eli veya boyu yetişmek.
		i.-di 29b/07, 29b/09
		i.-e 29b/02
		i.-memişsiz 17a/04
		i.-meye 29b/03
		i.-üp 17a/07, 17a/07
		6. Vakti gelip çatmak, zamanı gelmek.
		i.-e 9a/03, 9a/09, 24b/16

- i.-ince 44b/10
i.-mez 47a/08
7. Yetmek, yetişmek.
i.-dügi 26b/20
i.-mez 27a/25
- irişdür-** Ulaştırmak, eriştirmek.
i.-di 194a/19, 34a/06
i.-diler 26b/12
i.-e 6a/06, 44a/02, 44a/06
i.-eler 10a/03
i.-imediler 42b/02
i.-meye 29b/18
i.-mezsiz (yardım irişdür-)
15a/07
i.-ürsin 32b/22
- irişil-** Kavuşulmak, ermek, nail
olunmak.
i.-ür 3a/22
- irsāl** Ar. Gönderme.
i.+it- 188b/23, 189a/01
- irşād** Ar. Doğru yolu gösterme.
i.+it- 41a/22
- irte** Sabah.
i.+ye 21a/06
- ‘İsā** İsa peygamber.
‘İ. 4a/03, 4a/04, 4a/05, 4a/06,
4a/10, 5a/23, 5a/25, 11a/02,
22b/06, 37b/03
- işbāt** Ar. Kanıt göstererek bir şeyin
gerçek yönünü ortaya koyma.
i.+kıl- 1b/25, 13b/02, 24b/22
- İşhāk** İshak Peygamber.
İ. 21a/02, 22b/03
İ.+dan 22b/01
İ.+dur 20b/23
İ.+ı 22a/25
İ.+ıla 34b/08
- İslām** Ar. İslamiyet.
İ. 2a/06, 17b/10, 18a/16, 19b/12,
22b/19, 24a/02, 37a/20
İ.+a 3a/04, 5a/13, 6a/17,
193a/16, 193a/17, 193a/18,
37b/05
İ.+a (dīn-i İslām) 189b/19,
37b/02, 41a/21
İ.+a gel- 5b/20, 37a/06
İ.+dan (ehl-i İslām) 19b/12
- İ.+dur (tarīk-i İslām) 2a/02
İ.+ı (dīn-i İslām) 48a/05
- İsmā‘il** İsmail peygamber.
İ. 20a/08, 20b/22, 21a/10,
21a/11, 21a/21, 21a/22, 21a/22,
21a/23, 21a/25, 21b/09, 21b/14,
21b/15, 21b/17, 21b/19, 22a/25,
22b/01, 22b/09
İ.+den 22b/09
İ.+dür 20b/25, 21a/04
İ.+e 21a/22, 21b/16
İ.+i 20b/17, 20b/20, 21a/02,
21a/12, 21a/13, 22a/16, 34b/15
- ‘işmet** Ar. Masumluk, haramdan
kaçınma.
‘i.+üñ 36b/16
- İsrāfil** Ar. Dört büyük melekten,
öttüreceği boru ile kıyamet
gününü bildirmekle görevli
olanı.
İ. 188b/06
İ.+dür 48b/02
İ.+i 188b/14
İ.+üñ 188b/15
- issi** Sahip, malik.
i. 12a/16, 29b/05, 29b/08
i.+dür 26b/10, 27a/04
i.+idi 28b/05, 28b/05
i.+leri 40a/20
i.+leri idi 34b/10
i.+ne 7a/02, 29b/07
- issi** Sıcak. Krş. **issi**.
i.+liginden 35a/14
i.+lügi 35a/12
- iste-** İstek duymak, arzulamak.
i.-di 2b/13, 29a/15
i.-diler 10b/22
i.-dügüñ 191b/02
i.-mezler 5b/18
i.-r misiz 5b/16
i.-seler 13b/14, 13b/19, 24b/22
i.-yeler 35b/03
i.-yen 194b/09
i.-yü git- 2b/07
- isti‘dād** Ar. Yetenek.
i.+it- 8a/12
- istifhām** Ar. Soru.

- i.+dur 3a/11
i.+dur (lafz-ı istifhām) 7a/01, 17b/14
- istiġfār** Ar. Günahın bağışlanmasını dileme.
i.+a gel- 195a/19
i.+it- 43a/17, 48a/18
- istihzā** Ar. Alay etme, alay.
i.+it- 6b/06
i.+ya al- 45b/01
- istihzāen** Ar. Alay ederek.
i. 8b/06
- istikāmet** Ar. Doğruluk, dürüstlük.
i. 4b/11
- isti'māl** Ar. Kullanma.
i.+it- 190b/04
- istirāhat** Ar. Dinlenme.
i.+bul- 192a/01, 192a/03
- istišnā** Ar. Ayrı tutma, ayrı tutulma.
i.+kıl- 16b/08
- iş** Bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik.
i. 4a/11, 190a/21, 27a/25, 27b/16, 27b/20, 31a/08, 42a/05, 42b/21, 44b/09, 47a/18
i.+de 21b/11, 29b/09, 32b/16, 39a/11
i.+dür 27b/01
i.+e 2b/14, 2b/15, 15a/20, 26b/06
i.+i 4b/10, 5a/13, 6a/13, 15b/18, 188b/10, 20a/21, 21a/25, 21b/08, 21b/12, 27b/17, 37a/12, 42a/05, 44b/13, 47a/18
i.+in 4b/06, 193b/16, 37a/07, 44a/08, 47a/17
i.+ine 14b/20, 23a/01
i.+ini 191a/11
i.+iñüz 4a/23
i.+ler 1b/18, 14b/19, 14b/19, 14b/19, 27b/04, 27b/12, 42a/14
i.+lerde 44b/23
i.+lerden 49a/24
i.+lere 42b/20
i.+leri 6b/07
i.+lerin 43a/25, 47a/17, 49b/14
- i.+lerine 194b/19
i.+lerinüñ 4b/07
i.+leriñüzi 46a/22
i.+leriñ 45a/14
i.+üm 31a/16
i.+ümi 44a/06
i.+üñ 30b/24, 40a/19
i.+üñe 46b/14
- işāret** Ar. Belirti, gösterge, alamet.
i. 48a/02
i.+dür 15b/06
i.+idür 48a/14
i.+kıl- 3b/01, 13a/19, 26a/05
- işit-** Kulakla algılamak, duymak.
i.-di 4a/18, 4a/20, 5b/21, 23b/14, 23b/23, 25a/01
i.-diler 5b/22, 6a/11, 20a/20, 20b/02
i.-dügi 49a/18
i.-dügiyile 192a/06, 38b/22
i.-düremezsın 192a/05
i.-e (işide) 14b/20, 191a/01
i.-eler (işideler) 40a/11, 49a/12
i.-enler (işidenler) 48a/16
i.-eyin (işideyin) 30a/18
i.-icek (işidicek) 14b/16, 14b/18
i.-medügi 49b/09
i.-medük 27b/21
i.-mek 4b/18
i.-mekden 40a/15
i.-mez 15a/18, 192a/08, 20a/25
i.-sem 4b/14
i.-üp (işidüp) 3a/19, 13b/24, 14a/19, 19b/15, 21a/21, 25a/11, 27b/15, 29a/19, 30a/07, 30a/11, 31a/01, 39b/07, 39b/18, 42a/01, 45b/01, 46a/15, 49a/07
i.-ür (işidür) 5a/03, 190b/25
- işitdür-** İşitmesini sağlamak.
i.-di 2b/12
i.-emezsın 192a/07
i.-esin 192a/07, 192a/08
i.-ür 192a/06
- işle-** Yapmak.
i. 39b/17, 42a/05
i.-di 10a/19, 39a/12

i.-diler 189b/11, 30b/02, 31b/18, 48b/20		i.-ür (işledür) 43b/06
i.-dilerise 3b/11	it	Köpek.
i.-diñüzise 38a/25		i. 16a/09
i.-düginden 48b/17	it-	Yapmak.
i.-dük 46a/08		i.-dügi 48b/19
i.-dükleri 45a/25, 45b/19		i.-dük 14b/12
i.-düklerin 189b/22, 195b/20		i.-dükleri 41b/13
i.-düklerini 48b/21		i.-dünüz 6a/02
i.-dür 43b/12		i.-e (ide) 12b/02
i.-gil 21b/10		i.-ecegin (idecegin) 42a/07
i.-me 42a/05		i.-ecek (idecek) 6a/05
i.-mege 5a/04, 36b/20, 40a/20		i.-elüm (idelüm) 21b/09
i.-mek 1b/17, 191a/16, 32b/07		i.-er (ider) 7b/05, 41a/02
i.-mekde 46a/07		i.-erler (iderler) 6a/13
i.-meñ 1b/17		i.-erlerise (iderlerise) 11b/22
i.-mez 4a/11		i.-ermişsin (idermişsin) 27b/12
i.-mezse 42a/06		i.-ersin (idersin) 27b/12
i.-ñ 189a/21		i.-ersin (nidersin) 36a/06
i.-r 3b/23, 8b/16, 22b/25, 27b/04, 37a/12, 37a/12		i.-ersiz (idersiz) 25a/21
i.-ridi 45a/22		i.-eyin (ideyin) 44a/13
i.-rler 32a/07, 48b/09		i.-me 2a/25
i.-rse 42a/06, 43b/05		i.-üp (idüp) 3b/10
i.-rsin 10b/11, 47b/06		2. İsim ve sıfatlarla birleşik fiil ve deyim oluşturur.
i.-rsiz 25b/17		i.-(beşâret it-) 40a/09
i.-rüm 36b/21		i.-(ta'cil it-) 21b/12
i.-rüm (günâh işle-) 31a/14		i.-(taleb it-) 17b/03
i.-rüz 18b/14		i.-(teslim it-) 29a/16
i.-se 39b/01, 47b/22		i.-derler (iderler) (arzū it-) 43a/11
i.-ye 5b/04, 14b/21, 21a/25		i.-derler (iderler) (harc it-) 39a/24
i.-yeler 9b/03, 9b/09, 44b/13		i.-derler (iderler) (inkâr it-) 31b/12
i.-yem 42b/21		i.-dersiz (idersiz) (terk it-) 23a/13
i.-yen 11a/09, 189a/08		i.-di ('amel it-) 4b/10
i.-yene 3b/13, 3b/14		i.-di (emr it-) 5a/07
i.-yenlere 26b/22		i.-di (hâta it-) 29b/24
i.-yenleri 195b/15		i.-di (imsâk it-) 195a/17
i.-yenlerüñ 26b/22		i.-di (tercih it-) 192b/13
i.-yenüñ 22a/12		i.-di (te'hîr it-) 194a/04
i.-yesin 188b/10, 25b/18		i.-diler (ihtiyâr it-) 47a/25
i.-yesiz 25b/16		i.-diler (ikbâl it-) 40a/07
i.-yevüz 194b/08		i.-diler (inkâr it-) 194b/03, 47b/01
i.-yüp 6b/23, 39a/21, 47a/07		i.-diler (kaşd it-) 5b/21
işlet- Yaptırmak.		i.-diler (su'âl it-) 192b/15
i. 33b/22		
i.-di 194a/05, 25b/19		
i.-eydük (işledeydük) 15b/18		
i.-medüm 15a/23		

- i.-diler (şirk it-) 190a/10
i.-diler (te'ḥīr it-) 5a/06
i.-diler (terk it-) 2a/23, 15a/04
i.-diler (zulm it-) 41b/07, 46a/07
i.-dügi (arzūyı it-) 33b/08
i.-dügi (kesb it-) 43b/07
i.-dügi (vaşf it-) 25b/09
i.-dügümüz (zıkr it-) 18a/02,
34b/19, 34b/22
i.-dügünden (kaşem it-) 13b/02
i.-dügümüzü (emr it-) 22a/10
i.-dük (emr it-) 23b/13, 24b/01,
36a/09
i.-dük (te'ḥīr it-) 193a/10
i.-dük idi (helāk it-) 34a/14
i.-dükden (yoğ it-) 12b/02
i.-dükleri (kıtāl it-) 27a/13
i.-dükleri (va'z it-) 3a/16
i.-dükleri (zann it-) 12a/07
i.-dükleri (zıkr it-) 33a/09
i.-düklerin (ḥāşıl it-) 6b/23
i.-düklerine (tekzīb it-) 41b/12
i.-dün (tekebbürlük it-) 36a/17
i.-dünüz (kesb it-) 16b/08
i.-dürmeye (men' it-) 44a/04
i.-dürür (inkār it-) 15b/13
i.-dürür (men' it-) 15b/12
i.-e (ide) ('afv it-) 48b/23
i.-e (ide) ('amel it-) 192b/09,
49b/15
i.-e (ide) ('azāb it-) 48b/23
i.-e (ide) (cehd it-) 16a/04
i.-e (ide) (cem' it-) 193b/18
i.-e (ide) (da'vā it-) 29b/06
i.-e (ide) (da'vet it-) 44b/01
i.-e (ide) (def' it-) 41b/03
i.-e (ide) (emr it-) 17b/16,
49a/02
i.-e (ide) (ḥāşıl it-) 45b/13
i.-e (ide) (ḥükm it-) 29b/11
i.-e (ide) (inşāf it-) 31a/12
i.-e (ide) (i'tikād it-) 2b/02
i.-e (ide) (kaşd it-) 21a/19
i.-e (ide) (maḥv it-) 43a/15
i.-e (ide) (men' it-) 5b/22,
188b/24
i.-e (ide) (nehy it-) 27b/05
i.-e (ide) (sa'y it-) 3b/25, 37a/08
i.-e (ide) (temyız it-) 11b/13
i.-e (ide) (tulū' it-) 7b/18
i.-e bile (ide bile) (men' it-)
2a/10
i.-ecek (idecek) 14b/02
i.-ecek (idecek) (def' it-) 1b/15
i.-ecek (idecek) (ırağ it-) 49b/14
i.-ecek (idecek) (kıfāyet it-)
40b/11
i.-ecek (idecek) ('özü it-) 46b/13
i.-ecek (idecek) (tahkır it-)
41a/11
i.-ecek (idecek) (taşdik it-) 3a/13
i.-eler (def' it-) 45b/18
i.-eler (ideler) ('amel it-) 40a/11
i.-eler (ideler) (arzū it-) 35a/01
i.-eler (ideler) ('azāb it-) 38a/23
i.-eler (ideler) (def' it-) 6a/07,
12a/07, 45b/23
i.-eler (ideler) (fehmi it-) 18a/12,
42a/01
i.-eler (ideler) (helāk it-) 28b/09
i.-eler (ideler) (ḥuşümet it-)
10b/02, 42b/13
i.-eler (ideler) (ictināb it-)
40a/12
i.-eler (ideler) (istiğfār it-)
48a/18
i.-eler (ideler) (kaşül it-) 3a/20
i.-eler (ideler) (kaşdın it-) 28a/23
i.-eler (ideler) (kaşır it-) 35a/02
i.-eler (ideler) (kesb it-) 41b/23
i.-eler (ideler) (medḥ it-) (şenā
it-) 48a/15
i.-eler (ideler) (men' it-) 44b/14
i.-eler (ideler) (muğātile it-)
32a/17
i.-eler (ideler) (nağar it-) 14b/06
i.-eler (ideler) ('özü it-) 27a/06
i.-eler (ideler) (sa'y it-) 40a/12
i.-eler (ideler) (selām it-) 26b/13
i.-eler (ideler) (şükr it-) 48a/03
i.-eler (ideler) (ta'zım it-) 48a/15
i.-eler (ideler) (temyız it-)
18b/15
i.-eler (ideler) (tena'uumlar it-)
9b/11

i.-eler (ideler) (terk it-) 8a/21,
18b/12, 40a/03
i.-eler (ideler) (tesbîh it-) 49b/19
i.-eler (ideler) (tevbe it-) 194a/04
i.-eler (şükr it-) 12a/02
i.-elüm (idelüm) (harc it-)
47b/08
i.-elüm (idelüm) (terk it-) 16a/21
i.-em (idem) (emr it-) 26a/22
i.-em (idem) (sa'y it-) 4a/23
i.-emediler (idemediler) (kat' it-)
41a/12
i.-emediler (idemediler) (vaşf it-)
) 48a/08
i.-emedüñ (idemedüñ) (fıkr it-)
46b/22
i.-emezler (idemezler) (idrâk it-)
18a/05, 44b/21, 45b/09
i.-en (iden) (hizmet it-) 43a/23
i.-en (iden) (hüccet it-) 12b/08
i.-en (iden) (terk it-) 3b/04
i.-enler (idenler) 14b/10
i.-enlerden (idenlerden) (şabr it-)
21b/11
i.-enlerden (idenlerden) (şirk it-)
10b/02
i.-enlere (idenlere) (da'vet it-)
38a/19, 38a/19
i.-enlere (idenlere) (tevbe it-)
46a/10
i.-enleri (idenleri) (tevbe it-)
194a/19, 195a/18
i.-enlerüñ (idenlerüñ) (nazâr it-)
7b/14
i.-enüñ (idenüñ) (ihşân it-)
22a/11
i.-er (ider) ('afv it-) 189a/22
i.-er (ider) ('afv it-) 195a/18
i.-er (devr it-) 190b/19
i.-er (gurüb it-) 190b/19
i.-er (helâk it-) 190b/02
i.-er (ider) 195b/18
i.-er (ider) ('afv it-) 26b/24
i.-er (ider) ('amel it-) 42a/12
i.-er (ider) ('azl it-) 47b/23
i.-er (ider) (beyân it-) 42a/04
i.-er (ider) (da'vet it-) 189b/08
i.-er (ider) (def' it-) 191a/01
i.-er (ider) (delâlet it-) 8a/03
i.-er (ider) (fehmi it-) 10a/19
i.-er (ider) (fevt it-) 16a/14,
16a/15
i.-er (ider) (ğusl it-) 30a/02
i.-er (ider) (helâk it-) 44a/14
i.-er (ider) (hilm it-) 195a/15
i.-er (ider) ('ibâdet it-) 191a/03,
42a/18
i.-er (ider) (icâbet it-) 192a/06
i.-er (ider) (icrâ it-) 37b/20
i.-er (ider) (iftirâ it-) 25a/18
i.-er (ider) (ihlâş it-) 45b/04
i.-er (ider) (imsâk it-) 189a/01
i.-er (ider) (irsâl it-) 189a/01
i.-er (ider) (kâbz it-) 44b/05,
44b/06
i.-er (ider) (kifâyet it-) 193b/24
i.-er (ider) (medh it-) 32a/11
i.-er (ider) (men' it-) 13a/23
i.-er (ider) (mütâba'at it-) 23a/19
i.-er (ider) (ref' it-) 190a/10
i.-er (ider) (rızk it-) 47a/24
i.-er (ider) (secde it-) 4b/05,
7a/24
i.-er (ider) (seyr it-) 7b/09, 7b/10
i.-er (ider) (su'üd it-) 190a/07
i.-er (ider) (te'hîr it-) 37b/10
i.-er (ider) (tenzîh it-) 37b/08
i.-er (ider) (terk it-) 38b/07
i.-er (ider) ('uqûbet it-) 26b/23,
43b/12
i.-er (ider) (zemm it-) 32a/04
i.-er (ider) (zıkr it-) 40a/16
i.-er (ider) (zûlm it-) 30b/01
i.-er mi (ider) (kâbül it-) 14b/02
i.-erdi (iderdi) (yardım it-) 5a/09
i.-erdük (iderdük) (delâlet it-)
15a/13
i.-erdüñüz (iderdüñüz) (inkâr it-)
14b/14
i.-eridi (ideridi) (ğusl it-) 30a/01
i.-eridi (ideridi) (helâk it-)
44b/03
i.-eridi (ideridi) (hükmi it-)
29b/15
i.-eridi (ideridi) ('ibâdet it-)
29b/15

i.-eridi (ideridi) (müṣāḥabet it-) 33a/01	i.-erleridi (iderleridi) (ẓann it-) 4b/05
i.-eridi (ideridi) (secde it-) 4b/05	i.-ersen (idersen) (ṭaleb it-) 40a/23
i.-eridi (ideridi) (tesbīḥ it-) 29a/02	i.-ersevüz (idersevüz) (arzū it-) 49b/12
i.-eriken (ideriken) (ḥuṣūmet it-) 9a/03	i.-ersin (idersin) (helāk mı it-) 189b/20
i.-erise (iderise) (ḥüküm it-) 28a/21, 29a/25	i.-ersiz (idersiz) (‘ibādet it-) 38a/10
i.-erler (iderler) (‘azāb it-) 38a/21	i.-ersiz (idersiz) (men‘ it-) 8b/22
i.-erler (iderler) (devr it-) 7b/21	i.-ersiz (idersiz) (vaṣf it-) 25a/23
i.-erler (iderler) (edā it-) 191b/12, 192b/23	i.-ersiz (idersiz) (zu‘m it-) 8b/01
i.-erler (iderler) (ğazā it-) 193a/24	i.-ersiz (istersiz) (isti‘māl it-) 190b/04
i.-erler (iderler) (gümān it-) 28a/07	i.-erüm (iderüm) (beyān it-) 35b/12
i.-erler (iderler) (ḥüküm it-) 28a/03	i.-erüz (iderüz) (eylük it-) 39b/01
i.-erler (iderler) (‘ibādet it-) 191b/12	i.-erüz (iderüz) (‘ivāzlar it-) 22a/24
i.-erler (iderler) (idrāk it-) 11b/03	i.-erüz (iderüz) (sa‘y it-) 44a/12
i.-erler (iderler) (iḥtilāf it-) 27a/07	i.-erüz (iderüz) (taḳdīs it-) 36a/06
i.-erler (iderler) (iḥtiyār it-) 25a/14	i.-erüz (iderüz) (tefsīr it-) 36a/22
i.-erler (iderler) (inkār it-) 14a/13, 14a/17, 28a/08	i.-esin (idesin) (ḳurbān it-) 21a/05
i.-erler (iderler) (rivāyet it-) 48a/21	i.-esiz (idesiz) (şükr it-) 190b/11
i.-erler (iderler) (taḥḳīḳ it-) 33a/09	i.-esiz (idesiz) (ṭaleb it-) 190b/11
i.-erler (iderler) (taṣadduḳ it-) 192b/24	i.-evüz (idevüz) (ğark it-) 8a/05
i.-erler (iderler) (ṭavāf it-) 16a/10	i.-evüz (idevüz) (helāk it-) 6b/01
i.-erler (iderler) (tena‘‘um it-) 9b/24	i.-evüz (idevüz) (ta‘līm it-) 32a/13
i.-erler (iderler) (tesbīḥ it-) 13b/25	i.-eydük (ideydük) (men‘ it-) 15b/16
i.-erler (iderler) (vaṣf it-) 26b/11, 37b/04	i.-eydüñ (ideydüñ) (helāk it-) 17b/09
i.-erler (iderler) (ẓann it-) 12a/05, 26b/01	i.-eydüñüz (ideydüñüz) (inṣāf it-)) 23b/07
i.-erleridi (iderleridi) (inkār it-) 14b/18, 33a/02	i.-eyidi (ideyidi) (iḥtiyār it-) 37b/07
	i.-eyidi (ideyidi) (men‘ it-) 8b/11
	i.-eyidi (ideyidi) (şabr it-) 19b/18
	i.-eyidi (ideyidi) (ẓikr it-) 21a/02
	i.-eyin (ideyin) (ḳabül it-) 21b/17
	i.-eyin (ideyin) (tevbe it-) 46a/16

- i.-eyoriken (ideyoriken) (kaşd it-)
24a/04
- i.-i (idi) (kabûl it-) 40b/17
- i.-i vir- (idi vir-) 26b/08
- i.-ici (idici) (şükr it-) 36b/14
- i.-ici idi (idici idi) (iḳbāl it-)
28b/25
- i.-icidür (idicidür) (beyān it-)
22b/17, 22b/18
- i.-icidür (idicidür) (iḳbāl it-)
34b/02
- i.-icidür (idicidür) (intiḳām it-)
43b/19
- i.-icidür (idicidür) (tesbīḥ it-)
24a/21
- i.-icidür (idicidür) (vār it-)
188b/05
- i.-iciler (idiciler) (zūlm it-)
22b/07
- i.-icilerden (idicilerden) (şükr it-)
15b/08
- i.-icilerdendür (idicilerdendür)
(nuşret it-) 19a/11
- i.-iserler (idiserler) (da'vā it-)
42b/10
- i.-isersin (idisersin) (intiḳām it-)
30b/17
- i.-isersiz (idisersiz) (ḥuşūmet it-)
42b/09
- i.-me (fehm it-) 11a/25
- i.-me (imsāk it-) 189b/05
- i.-mediler (taḳşırılık it-) 26b/12
- i.-mediler (teveccüh it-) 3a/05
- i.-medin (hicret it-) 193a/16
- i.-medükleri 3a/17
- i.-medüñüz (fıkr it-) 15a/25
- i.-mege (defn it-) 5a/06
- i.-mege (helāk it-) 44a/12
- i.-mege (ḳahr it-) 37b/09
- i.-mege (ḳatl it-) 195b/03
- i.-megi ('afv it-) 40a/16
- i.-megiçün (izhār it-) 12b/01
- i.-megiçün (ḳat' it-) 20b/19
- i.-megiçün (men' it-) 13a/24
- i.-megiçün (muḥabbetullāh it-)
16a/11
- i.-megiçün (tenzih it-) 26b/09
- i.-megiçündür (redd it-) 1b/24
- i.-megil (terk it-) 3b/03, 3b/04
- i.-mek ('afv it-) 40a/16
- i.-mek ('amel it-) 29a/17
- i.-mek (cem' it-) 192b/10
- i.-mek (fehm it-) 36a/13
- i.-mek (hücüm it-) 28b/10
- i.-mek (hükm it-) 29a/09
- i.-mek (ıtlāk it-) 43b/12
- i.-mek (men' it-) 28a/21
- i.-mek (terbiyet it-) 4b/01
- i.-mek (tevbe it-) 46a/17
- i.-mek (zecz it-) 40a/17
- i.-mek (zecz-i ḳışāş it-) 40a/16
- i.-mekde (def' it-) 44b/18
- i.-mekde (küfr it-) 195a/06
- i.-mekde (sa'y it-) 34b/12
- i.-mekde (zıkr it-) 34b/11
- i.-mekden ('afv it-) 40a/17
- i.-mekden (şarf it-) 189b/04
- i.-mekden (secde it-) 36a/12
- i.-mekden (zecz it-) 40a/17
- i.-mekdür (şarf it-) 45b/12
- i.-meklügüm (tağyir it-) 192a/19
- i.-meñ (terk it-) 3b/21, 189a/20
- i.-mese (kabûl it-) 23b/09
- i.-mesünler 24a/14
- i.-meye ('illet it-) 1b/06
- i.-meye (ḳabz it-) 13a/08
- i.-meye (men' it-) 46a/21
- i.-meye (şabr it-) 33b/10
- i.-meyeler (ḳat' it-) 194a/02
- i.-meyeler (kelām it-) 48a/14
- i.-meyeler (zūlm it-) 30b/03
- i.-meyesi (süküt it-) 44a/11
- i.-meyevüz (ğarḳ it-) 8a/07
- i.-meyince (rağbet it-) 37b/05
- i.-meyüp (helāk it-) 195b/18
- i.-meyüp ('inād it-) 3a/23
- i.-meyüp (i'tiār it-) 49a/18
- i.-meyüp (şabr it-) 19b/21,
19b/23
- i.-meyüp (şekk it-) 3a/24
- i.-meyüp (zāyī' it-) 21a/09
- i.-mez (delālet it-) 37b/02
- i.-mez (eşer it-) 41a/03
- i.-mez (ḥāşıl it-) 192b/13
- i.-mez (ḥilāf it-) 26b/22
- i.-mez (inşāf it-) 39a/09

- i.-mez (ta'cīl it-) 37b/10
i.-mez (ta'cīl -i uķūbet it-) 195a/18
i.-mez (zahmet it-) 24b/07
i.-mezdüm (zann it-) 188b/14
i.-mezin (helāl it-) 31a/01
i.-mezler ('azāb it-) 38a/20
i.-mezler (feh̄m it-) 18a/06
i.-mezler (inkār it-) 43b/23
i.-mezler (i'tikād it-) 28a/07
i.-mezler (şükr it-) 7a/01
i.-mezüz (tefsīr it-) 36a/21
i.-miş (sülük it-) 2a/05
i.-miş (zulm it-) 30a/25, 48b/10
i.-mişdür (kasem it-) 1b/11
i.-mişdür (sebkat it-) 26a/15
i.-mişidi (dört it-) 29b/14
i.-mişiz (taķdīr it-) 25b/14
i.-se ('amel it-) 23a/22
i.-se (inkār it-) 194b/22
i.-se (taleb it-) 190a/05
i.-se (tesbīh it-) 29a/02
i.-señüz (kaşd it-) 25b/15, 25b/16
i.-sevüz (taķdīr it-) 45b/10
i.-sün (taleb it-) 190a/06
i.-sünler (melāmet it-) 24a/14
i.-sünler (şükr it-) 7a/02
i.-ün (idüñ) (tenzīh it-) 7a/04
i.-üñ (idüñ) ('amel it-) 46b/09
i.-üñ (idüñ) (hamle it-) 27a/14
i.-üñ (idüñ) (ırāğ it-) 8a/12
i.-üñ (idüñ) (iķrār it-) 46a/19
i.-üñ (idüñ) (isti'dād it-) 8a/12
i.-üñ (idüñ) (rücū' it-) 46a/21
i.-üñ (idüñ) (şabr it-) 39a/18
i.-üñ (idüñ) (sa'y it-) 46b/02
i.-üñ (idüñ) (secde it-) 36a/09
i.-üñ (idüñ) (taşadduķ it-) 8b/01
i.-üñ (idüñ) (tenzīh it-) 12b/23
i.-üñ (idüñ) (zīkr it-) 189a/03
i.-üp (idüp) 42b/02
i.-üp (idüp) ('adl it-) 26b/23, 30b/02
i.-üp (idüp) ('afv it-) 33b/07, 43a/15
i.-üp (idüp) ('ahd it-) 10a/13
i.-üp (idüp) ('amel it-) 44a/20, 49b/13
i.-üp (idüp) (beşāret it-) 3a/21
i.-üp (idüp) (beyān it-) 16b/13, 16b/16, 18a/13, 40a/25, 47a/19, 48b/25, 49a/22
i.-üp (idüp) (cebr it-) 15b/18
i.-üp (idüp) (cem' it-) 45b/17, 48b/20
i.-üp (idüp) (cür'et it-) 36b/06
i.-üp (idüp) (da'vā it-) 29b/05
i.-üp (idüp) (da'vet it-) 4b/03, 15a/19, 37a/02
i.-üp (idüp) (delālet it-) 41a/21
i.-üp (idüp) (deste it-) 34a/25
i.-üp (idüp) (emr it-) 192a/16, 40a/09
i.-üp (idüp) (fażl it-) 45b/05
i.-üp (idüp) (feh̄m it-) 11a/09, 18b/01, 41b/18, 45b/09
i.-üp (idüp) (feryād it-) 194b/06
i.-üp (idüp) (fesādlar it-) 35b/25
i.-üp (idüp) (fīkr it-) 12b/06, 14a/15, 192b/07
i.-üp (idüp) (ğarķ it-) 22b/14
i.-üp (idüp) (ğazāb it-) 34a/20
i.-üp (idüp) (ħabs it-) 188b/24
i.-üp (idüp) (ħamd it-) 26b/15, 49b/19, 49b/20
i.-üp (idüp) (ħarc it-) 34a/01, 39b/04, 45b/13
i.-üp (idüp) (ħareket it-) 21b/22
i.-üp (idüp) (helāk it-) 191a/15, 26b/14, 28b/01
i.-üp (idüp) (ħıfz it-) 190a/21
i.-üp (idüp) (ħitāb it-) 10a/10, 189a/14, 23b/04
i.-üp (idüp) (ħuşūmet it-) 35b/09
i.-üp (idüp) (ħükm it-) 45a/15
i.-üp (idüp) (icābet it-) 191a/01
i.-üp (idüp) (idrāk it-) 28a/02
i.-üp (idüp) (iftirā it-) 25b/23
i.-üp (idüp) (iğvā it-) 14b/25, 36b/14
i.-üp (idüp) (iħtiyār it-) 28a/16
i.-üp (idüp) (iķbāl it-) 38b/04, 42b/16, 46a/19

- i.-üp (idüp) (ikrār it-) 7a/06,
16a/18, 49a/09
- i.-üp (idüp) (iktidā it-) 3b/13
- i.-üp (idüp) (ilticā it-) 36b/15
- i.-üp (idüp) (imtiḥān it-) 30b/08
- i.-üp (idüp) (‘inād it-) 8b/24,
9a/23, 16b/04, 35a/13, 41b/20,
46b/21
- i.-üp (idüp) (in‘āmlar it-) 17b/10
- i.-üp (idüp) (inkār it-) 10b/01,
10b/04, 12a/23, 12b/03, 12b/04,
14a/24, 22b/08, 38a/12, 38a/14,
38b/19, 46b/09
- i.-üp (idüp) (inṣāf it-) 41b/19
- i.-üp (idüp) (intiḳāl it-) 6a/16,
39a/16
- i.-üp (idüp) (inzār it-) 27a/08
- i.-üp (idüp) (i‘rāz it-) 8a/20,
18b/18, 19a/24, 20a/10, 41a/02
- i.-üp (idüp) (irsāl it-) 188b/23
- i.-üp (idüp) (irṣād it-) 41a/23
- i.-üp (idüp) (istiġfār it-) 43a/17
- i.-üp (idüp) (istihzā it-) 6b/06
- i.-üp (idüp) (‘itāb it-) 10b/07,
10b/11, 32b/11
- i.-üp (idüp) (i‘tibār it-) 49a/19
- i.-üp (idüp) (i‘tikād it-) 40a/06,
44a/06
- i.-üp (idüp) (ḳabūl it-) 3a/23,
6a/22, 193a/04, 36b/09
- i.-üp (idüp) (ḳalkān it-) 41b/03
- i.-üp (idüp) (ḳaṣd it-) 2b/11,
17b/08
- i.-üp (idüp) (ḳaṣr it-) 17a/01
- i.-üp (idüp) (keyd it-) 20b/05
- i.-üp (idüp) (maḥv it-) 10b/17,
10b/25
- i.-üp (idüp) (medḥ it-) 32a/14
- i.-üp (idüp) (men‘ it-) 8a/06,
15a/08, 28a/18
- i.-üp (idüp) (meṣel it-) 42a/04
- i.-üp (idüp) (meyl it-) 20a/11
- i.-üp (idüp) (muvāfaḳat it-)
8b/05
- i.-üp (idüp) (münāḳaṣa it-) 8a/23
- i.-üp (idüp) (mütāba‘at it-) 5b/15
- i.-üp (idüp) (naḳṣ it-) 38a/04
- i.-üp (idüp) (naẓar it-) 2a/18,
2b/23, 10a/19, 12a/01, 14b/07,
191b/22, 32a/19, 33a/01, 40b/09,
41b/19
- i.-üp (idüp) (nedāmet it-)
195a/19
- i.-üp (idüp) (nehy it-) 1b/17
- i.-üp (idüp) (niṣān it-) 32b/05
- i.-üp (idüp) (niyāz it-) 30b/16,
35a/24
- i.-üp (idüp) (nuṣret it-) 46a/20
- i.-üp (idüp) (‘özrlər it-) 16a/25
- i.-üp (idüp) (recm it-) 5b/08
- i.-üp (idüp) (ri‘āyet it-) 28b/02
- i.-üp (idüp) (rücū‘ it-) 46a/19
- i.-üp (idüp) (ṣabr it-) 34a/04,
34b/04, 34b/18, 39a/18
- i.-üp (idüp) (sa‘y it-) 5b/22,
16a/24
- i.-üp (idüp) (sebḳat it-) 10b/17
- i.-üp (idüp) (sefer it-) 195b/09
- i.-üp (idüp) (selām it-) 27b/09
- i.-üp (idüp) (seyr it-) 7a/17,
24b/18, 37b/19
- i.-üp (idüp) (su‘āl it-) 4a/09
- i.-üp (idüp) (ṣekk it-) 28a/07
- i.-üp (idüp) (ṣükr it-) 22a/19,
45b/11, 48a/01
- i.-üp (idüp) (tā‘at it-) 29a/02
- i.-üp (idüp) (taġyīr it-) 195a/24
- i.-üp (idüp) (taḳdīs it-) 24a/16
- i.-üp (idüp) (ṭaleb it-) 30b/10
- i.-üp (idüp) (tamām it-) 20a/20
- i.-üp (idüp) (taṣavvur it-) 32b/14
- i.-üp (idüp) (taṣvīr it-) 12b/16
- i.-üp (idüp) (tedārik it-) 37a/07
- i.-üp (idüp) (tedebbür it-) 31b/25
- i.-üp (idüp) (tefsīr it-) 36a/20
- i.-üp (idüp) (teġannī it-) 11a/25
- i.-üp (idüp) (tehdīd it-) 39b/16
- i.-üp (idüp) (tekebbürlük it-)
16a/18, 36a/12, 43a/06, 45b/10,
49a/14
- i.-üp (idüp) (tekzīb it-) 192a/18
- i.-üp (idüp) (telbīs it-) 15b/16
- i.-üp (idüp) (telḳīn it-) 45a/11
- i.-üp (idüp) (temyīz it-) 27a/02
- i.-üp (idüp) (tenbīh it-) 47b/19

- i.-üp (idüp) (tenzih it-) 48a/12
i.-üp (idüp) (terk it-) 12a/04, 191b/22, 27b/16, 35b/19, 37b/05, 46b/07, 46b/17, 47b/05, 48a/17, 48a/18, 49b/15
i.-üp (idüp) (tesbih it-) 24a/16, 26a/02
i.-üp (idüp) (teselli it-) 189a/09, 41b/11
i.-üp (idüp) (tevbe it-) 33b/04, 37b/21, 46a/09
i.-üp (idüp) (tažaccu' it-) 37a/13
i.-üp (idüp) (vār it-) 14a/14
i.-üp (idüp) (vaşf it-) 18a/08
i.-üp (idüp) (va'z it-) 14a/20, 195b/06
i.-üp (idüp) (yardım it-) 12a/05
i.-üp (idüp) (zemm it-) 2b/24, 32a/04
i.-üp (idüp) (zıkr it-) 194a/09, 194a/24
i.-üp (idüp) ((zılm it-) 19b/10, 29a/12
i.-üp (şükr it-) 12a/02
i.-üp (zīnet it-) 190b/04
- 'itāb** Ar. Azarlama.
'i. 36a/16
'i.+it- 10b/07, 10b/11, 32b/11
'i.+olun- 21b/24
- i'tibār** Ar. Ehemmiyet, değer.
i. 7a/10, 192b/12
i.+it- 49a/18, 49a/19
i.+kıl- 8a/16, 17a/16, 23b/17
i.+olın- 191b/21
- i'tikād** Ar. İnanma, kalben tasdik ederek inanma.
i.+dur 8b/18
i.+ı 8b/18, 14b/19, 25b/18, 41a/23
i.+ın 14b/16
i.+ına 25b/18, 43b/05
i.+ını 3a/08
i.+it- 2b/02, 28a/07, 40a/06, 44a/06
i.+kıl- 44a/06
i.+lardan 3a/08
i.+larını 3a/06
- i'timād** Ar. Güvenme.
i.+ın kıl- 44a/08
i.+kıl- 47a/17
- ittibā'** Ar. Tabi olma, uyma, ardı sıra gitme.
i.+ıla 35a/18
- ittifāk** Ar. Anlaşma, uyuşma, bağlaşma.
i.+uñuz 5a/11
i.+kıl- 195b/02, 32a/17
- iv-** Acele etmek.
i.-erler mi 26a/24
i.-megile 4b/03
i.-üp 4b/01
- 'ivāz** Ar. Bedel, karşılık.
'i. 39b/01
'i.+lar 9b/04
'i.+lar.it- 22a/24
'i.+ları kıl- 22a/11
'i.+larıla 9b/05
'i.+vir- 39a/21
- iy** Ey.
i. 1b/02, 4b/12, 6a/13, 6a/18, 9a/18, 10a/06, 10a/06, 10a/07, 10a/13, 10b/02, 10b/08, 10b/11, 14b/11, 16a/03, 16b/04, 17a/23, 17b/02, 17b/08, 17b/15, 189a/03, 18a/15, 191a/24, 191a/25, 192b/16, 194b/07, 20b/14, 21b/08, 21b/17, 28b/20, 33b/07, 35a/25, 36b/07, 40a/04, 41b/09, 46b/10, 46b/16, 47b/09, 47b/18, 49a/07, 49a/13
- iz** İnsan veya hayvan ayağının yerde kalan şekli.
i.+leri 3b/22
- iżāfet** Ar. İki şey arasındaki bağ, ilgi.
i.+kıl- 4a/12, 5b/07
- iżhār** Ar. Gösterme.
i.+it- 12b/01
- izn** Ar. İzin, müsaade, ruhsat.
i.+iyle 5a/09
- 'izz** Ar. Yücelik, ululuk.
'i. 16a/11
'i.+üm 47b/16
'i.+üm hakķıçun 11b/06
- 'izzet** Ar. Yücelik.

‘i. 190a/05, 190a/06, 192b/10,
26b/10, 27a/04, 27b/25, 31b/16,
49b/16
‘i.+(ħitāb-ı ‘izzet) 31a/19
‘i.+i 47a/13, 47a/15
‘i.+ile 26b/13, 49b/01
‘i.+ine 39a/05, 47a/14

‘i.+iyüçün 37a/05
‘i.+lerin 40a/20
i.+üm 2a/22, 24a/21, 26a/17,
36b/18, 49a/10
i.+ün 15b/07, 36b/13
i.+i dünyā 39a/04

K

Ka‘b Hadis rivayet eden bir zat.
K.+a 17a/07, 32b/21
K.+dan 20b/24
K.+ınuñ 17a/07

kaḇāhat Ar. Çirkin hareket, uygunsuz iş,
kusur, suç.
k. 189b/16

kaḇaḵ Sürünge gövdeli bir bitki ve bu
bitkinin sebze olarak kullanılan
ve birçok çeşitleri olan meyvesi.
k. 24b/06, 24b/09, 24b/13

kaḇāyil Ar. Kabileler, boylar.
k.+i ‘Arab 20a/07

kaḇiḥ Ar. Çirkin, yakışsız. Krş.
kaḇiḥa
k. 189b/15, 40a/24, 41b/16,
43a/15

k.+‘(amel-i kaḇiḥ) 189b/16

kaḇiḥa Ar. Çirkin, yakışsız. Krş.
kaḇiḥ
k. 189b/01

kaḇil Ar. Mümkün olan.
k. 41a/03

kaḇile Ar. Göçebe insanlarda, aynı
soydan sayılan ve bir başa itaat
eden insan topluluğu, boy.
k. 19a/01
k.+den 15b/11, 32b/10
k.+leri 10b/03
k.+ñ 27b/11
k.+ñe 47b/07

k.+si 19a/21, 20a/08

k.+i Kureyş 25b/05

kaḇl Ar. Önce, evvel.
k.+ından 14b/23, 15a/06,
194b/08

k.+ındandır 21a/09

kaḇr Ar. Kabir, mezar.
k.+dan 30b/21
k.+ı 24a/22, 30b/21
k.+ında 30b/19
k.+ından 30b/20

kaḇül Ar. Benimseme.
k.+(maḥall-i kaḇül) 190a/09
k.+eyle- 18b/20, 21b/18, 38a/16
k.+it- 3a/20, 3a/23, 6a/22,
14b/02, 193a/04, 21b/17,
23b/09, 36b/09, 40b/17
k.+olun- 1b/07, 2a/05, 2a/07,
194b/12, 43b/11, 45a/20
k.+ol- 45a/20

Ka‘bü’l-ahḇār Tabiinin
tanınmışlarından olup Benî
İsrail’in meşhur alimlerinden.
Tevrat hekkındaki geniş
bilgisiyle meşhur olmuştur.
K. 21a/14

kaḇz Ar. Azrail tarafından ruhun
teslim
alınması.
k.+eyle- 13a/10, 33a/17
k.+ıyla (ḳudret-i kaḇz) 48a/10
k.+it- 13a/08, 44b/05, 44b/06
k.+ol- 13a/07

kaḇza Ar. Kılıç, tabanca vb.nin
tutulacak yeri.
k.+sındadır 12a/12

kaḇ Herhangi bir şeyin niceliğini
sormak için kullanılan soru
sıfatı.
k.-a 19b/01
k.-acak 27a/11, 27a/16

- .-ar 16a/13, 40b/23, 45a/05
 .-arlarıdı 19a/25
 .-dı 29b/23
 .-duñ 24b/14
 .-duñuz 49a/15
 .-ma 16a/13
- aan** Ne zaman.
 . 3a/21, 7a/15, 7a/15, 8a/11,
 8b/03, 10a/21, 11b/02, 12a/13,
 13b/13, 13b/22, 13b/24, 14a/21,
 14a/25, 189b/06, 18a/02,
 190a/08, 192b/16, 194a/04,
 194a/20, 195b/19, 23b/05,
 24b/20, 24b/21, 25b/16, 26b/02,
 26b/03, 28a/23, 28b/14, 29a/01,
 30a/08, 31a/14, 32a/05, 36b/01,
 38a/23, 38b/04, 40b/19, 40b/20,
 42a/12, 42a/15, 42a/21, 45a/03,
 45a/05, 45b/03, 45b/05, 45b/09,
 46a/09, 46a/23, 48a/20, 48a/24,
 49a/03, 49b/01
- adar** Ar. ...denli, ... derece.
 . 1b/05, 1b/15, 3b/13, 3b/14,
 3b/15, 3b/22, 3b/23, 6a/14,
 193b/17, 194b/08, 22b/04,
 25b/15, 26b/20, 26b/23, 32a/20,
 32b/07, 34a/14, 38b/22, 39a/21,
 41a/24, 42a/18, 43b/13, 43b/17,
 44a/13, 46a/16, 47b/10, 47b/21,
 47b/22, 47b/22, 48b/23
 .+ına 193b/18
- ade** Ar. İki imeye yarayan ayaklı
 bardak.
 .+lerle 16b/21
- adem** Ar. Adım.
 . 2b/02
 .+iñüz 3b/22
 .+lerin 18b/01
 .+ur- 2a/13
- adı** Ar. Őeriat hakimi.
 .+lğıla 31b/04
- adım** Ar. Eski.
 .+e (ma‘būd-ı adım) 26a/01
 .+ümüzdür (kelām-ı adım)
 41b/25
- adır** Ar. Gücü yeten, Allah.
 . 12b/16, 12b/16, 43b/01,
 43b/02, 44b/13
- .+dür 12b/02, 12b/08, 12b/14,
 12b/17, 12b/18, 12b/25,
 188b/08, 188b/20, 195b/12,
 27a/24, 37b/10, 47a/17
 .+ligine 8a/18
 .+i mulāk 191a/14
- adr** Ar. Değer, itibar.
 .+ınca 8b/10
- āfi** Ar. Yeterli.
 k.+dür 44a/05
- āfir** Ar. Allah’ın varlığını ve birliğini
 kabul etmeyen.
 k. 11b/06, 14b/17, 17a/17,
 17a/18, 17a/20, 17a/22, 190b/06,
 192a/03, 19a/09, 36a/14
 k.+dür 193a/14, 42a/09
 k.+e 194b/05, 45b/03
 k.+idi 17a/15
 k.+ile 191b/16, 191b/19, 42b/10
 k.+ler 1b/25, 2b/23, 3a/13,
 5a/21, 8a/25, 8b/02, 8b/19,
 10a/06, 10b/01, 12a/08, 12a/22,
 14a/19, 14b/16, 14b/24, 16a/16,
 16a/24, 16b/04, 16b/09, 189a/18,
 18b/14, 18b/19, 192a/06,
 192a/18, 194b/18, 20a/19,
 20b/01, 25a/19, 25b/23, 26b/09,
 26b/11, 27a/18, 27a/21, 27b/21,
 28a/05, 28a/17, 28a/22, 28b/03,
 35a/09, 41b/20, 42b/04, 43b/01,
 43b/21, 44b/16, 44b/19, 45b/24,
 47b/05, 48a/11, 48a/13, 48a/14,
 49a/09, 49a/11, 49a/20
 k.+ler ise 48a/17
 k.+lerde 11b/09, 11b/11
 k.+lerden 11b/13, 16b/09,
 18b/15, 26a/21, 36a/12, 46b/23
 k.+lerden midür 45b/09
 k.+lerdür 22b/07
 k.+lere 8b/10, 10a/10, 11a/11,
 12b/08, 192a/13, 192a/25,
 194b/20, 194b/22, 195a/03,
 195a/09, 35b/11, 37a/01, 38b/10,
 38b/18, 44a/01, 44a/25, 45a/03,
 45a/21, 47b/15
 k.+leri 10a/20, 195a/23,
 195b/09, 25b/04, 26a/08,

- 26b/14, 31b/14, 39a/15, 39b/08,
39b/18, 42b/02, 43a/19, 45b/16,
49a/02
k.+lerile 36b/05, 49a/11
k.+lerinden 45b/20
k.+lerine 7b/22, 36a/05
k.+lerinün 34a/04
k.+lerün 1b/23, 2a/20, 8a/24,
10b/24, 12a/19, 12b/02, 15b/23,
15b/25, 194a/23, 195a/15,
25a/10, 26a/06, 26b/06, 27a/05,
27a/12, 28b/23, 31b/10, 35a/17,
43a/07, 43a/21, 44b/25, 47b/25
k.+lerün midür 28a/15
k.+ol- 18a/01, 26a/11, 31b/18,
38a/14, 43a/07, 45a/19, 47a/24
k.+ün 190b/05, 191a/04,
191b/20
- qahhār** Ar. Kahredici Allah.
q. 3b/01
q.+dur 35b/13
- qahr** Ar. İnsanın içine işleyen üzüntü.
q.+eyle- 32a/18, 35b/13
q.+ıla 35b/13
q.+it- 37b/09
- qahṭ** Ar. Kıtlık, kuraklık.
q. 5b/06, 5b/07
- qā'ide** Ar. Usul, nizam, yol, kural.
q. 3b/12, 3b/14
q.+leri 47b/06
q.+si 17a/04
q.+yi 3b/13, 3b/15
- qak-** Çalmak, vurmak.
q. 34a/08, 34a/09, 34a/10
q.-dı 34a/09, 34a/11
- qakı-** Öfkelenmek.
q.-mağıla 24a/03
q.-sa 28b/06
q.-yup 39b/17
- qakıl-** Kakma işine konu olmak.
q.-mış 13b/11
- qal-** 1. Arta kalmak, geriye kalmak.
q.-an 8a/12, 15b/11, 39a/14,
41a/08
q.-dı 31a/15
q.-madı 6b/04, 6b/12, 9a/23,
19b/18, 19b/19, 20b/02, 21a/21,
24a/10, 41b/15, 42b/03, 43a/17
q.-mamışdı 24b/04
q.-maya 42b/17, 46b/13, 47a/18
q.-mayaydı 10b/25, 11a/03
q.-mayısar 48a/11
q.-savuz 14a/25
q.-sun 20b/13
2. Bir kimse veya bir şey için
hayatını sürdürmek, yaşamaya,
var olmaya devam etmek, şu
veya bu halde sürüp gitmek.
q.-a 48a/20, 48b/02
q.-alar 42b/05
q.-duğın 48a/21
q.-madı 4b/08, 4b/23
q.-mayadı 195b/16
3. Bir şeyle kaplanmak,
sarılmak, bir şeye bulanmak,
içinde olmak bir yerde
bulunmak, mevcut olmak, var
olmak, sürdürmek.
q.-dı 7b/12
q.-mış 191a/22
q.-ur 7a/16
4. Cezasını, karşılığını görmek.
q.-acak 41b/13
5. Geçmek, intikal etmek,
ulaşmak, varmak.
q.-dı 17a/14, 44b/01
q.-maya 49b/23
q.-maz 48b/09
q.-mışdur 32b/03
6. İsim ve sıfatlarla birleşerek
birleşik fiil veya deyim
oluşturur.
q.-(aşağa qal-)mayalar 5a/02
q.-a (sözden qal-) 10b/05
q.-alar (müteḥayyir qal-)
(15a/06), 48a/23
q.-dı (maḥrūm qal-) 21b/06
q.-dı (müteḥayyir qıl-) 29b/09
q.-dılar ('ācız qal-) 23b/20
q.-dılar (ḥayretde qal-) 33a/03
q.-duklarından ('ācız qal-) 2b/14
q.-mış (müteḥayyir qal-) 42a/06,
42a/07
q.-up ('ācız qal-) 18b/18
q.-up (taḥayyürde qal-) 46b/22

7. Olduğu yeri ve halini muhafaza etmek, sürdürmek.
 kı.-a 189b/16
 kı.-alar (muhalled kıal-) 48b/24
 kı.-asın 46b/24
 kı.-dı 30b/16
 kı.-ur 42a/07
8. Yerleşmek, oturmak, yaşamak, eğlenmek, hayatını sürdürmek.
 kı.-a 8b/18
 kı.-alar 194b/04
 kı.-alardı 10b/25
 kı.-urıdı 24a/21
- kaldur-** Yukarı çıkarmak, yükseltmek, yukarı doğru hareket ettirmek.
 kı. 31a/04
 kı.-dı 2b/21
 kı.-madı 30b/11
 kı.-up 9a/14, 31a/11, 48b/05
 kı.-urıdı 30b/12
- kalem** Ar. Yazma, çizme vb. işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde araç.
 kı.+tut- 35b/21
- kalk-** Yukarı doğru yükselmek.
 kı.-up 9a/16, 29b/22, 29b/24
- kalkın** Koruyucu.
 kı.+it- 41b/03
- kāmet** Ar. Boy.
 kı.+getür- 193b/15
- kāmil** Ar. Bütün, tam, eksiksiz.
 k. 17b/20, 39a/18
 k.+(şifā-yı kāmil) 34a/12
 k.+e (ni‘met-i kāmil) 26b/16
 k.+kılı vir- 193a/02
- kamu** Bütün, hep.
 kı. 8a/09, 10b/10, 191a/10, 191b/15, 35a/05
- kān** Kan.
 kı.+a 38a/03
 kı.+lar 35b/25
- kān-** Doymak, kanmak.
 kı.-maklığı 13a/12
 kı.-mış 13a/11
 kı.-mışıla 13a/10, 13a/10, 13a/11, 13a/12
- kāna-** Vücudun bir yerinden kan akmak, kan gelmek.
 kı.-dı 11a/19
- kānad** Kuşlarda ve böceklerde uçmaya yarayan organ. Krş. **kānat**
 kı. 3b/02
 kı.+lu 3b/04
- kānat** Kuşlarda ve böceklerde uçmaya yarayan organ. Krş. **kānad**
 kı.+ı (kānadı) 188b/15, 188b/15, 188b/16, 32b/04
 kı.+ıla (kanadıla) 3b/05
 kı.+ludur 188b/07, 188b/07
- kānca** Nereye.
 kı. 21a/16, 21b/02
- kāncaru** Ne tarafa, nereye.
 kı. 21a/22
- kānda** Nerede.
 kı. 5a/03, 10b/19, 190a/02, 195b/12, 31a/15, 42b/24
 kı.+dur 2b/13
 kı.+idi 14a/17
 kı.+idügin 194a/09
- kāndan** Nereden.
 kı. 189a/08
 kı.+sın 4b/06
- kāngı** Hangi.
 kı. 13a/05, 195b/24, 21b/18, 24b/19, 33b/15, 34b/23, 40a/13
 kı.+dur 37b/01, 45a/16
 kı.+ñuz 4a/17
 kı.+ñuzuñ 29b/17
 kı.+sın 33b/21
- kāni‘** Ar. Kanaat eden, inanmış.
 kı.+ol- 17a/01, 193b/17, 193b/18
- kānūn** Ar. Düzen.
 kı. 46a/04
- kāp-** Kapıp götürmek.
 kı.-duklarıdur 14a/08
- kāpla-** Her yanını örtmek, istila etmek.
 kı.-dı 10b/19, 23b/19, 24a/15, 31a/01
 kı.-duķ 3a/04
 kı.-r 7a/14, 45a/05
 kı.-yup 3a/09, 49b/19
- kāpu** Kapı.
 kı. 27b/10, 30a/13
 kı.+dan 195b/23, 195b/25

- .+ları 34b/23, 47a/17, 49b/02
 .+larından 49a/14
 .+sı 20a/11, 47b/11, 49a/03
 .+sıdur 47b/11
 .+sın 16a/10, 195b/23, 29b/19,
 44a/21, 44a/21
 .+sına 10a/21, 49b/01
 .+sında 47b/10
 .+sından 28a/18, 34b/23,
 47b/23
- ara** Siyah renkte olan.
 . 17b/06, 190a/17, 192b/03,
 47a/02
 .+dur 17a/02
 .+sı 17a/02
- arābet** Ar. Yakınlık, akrabalık.
 . 25b/05
- arañlu** Işı olmama durumu. Krş.
arañu, arañulu.
 .+ı (arañluı) 10b/19
 .+ları 48b/12
- arañu** Işı olmama durumu. Krş.
arañlu, arañulu
 . 7a/14
 .+lıı 38a/06, 38a/06
 .+sı 7b/19, 24a/15, 24a/15,
 24a/16
 .+sına 7b/20
 .+sında 13b/09
- arañulu** Işı olmama durumu. Krş.
arañu, arañlu
 . 7a/16, 24a/15, 24a/16, 36a/25,
 38a/05
 .+a (arañulua) 36b/01
- arār** Ar. Durma.
 .+tutdur- 194a/21
- arar-** Kararmak.
 .-dı 7b/20
- arārgāh** Far. Karar verme yeri.
 .+ına 7b/08
 .+kıl- 49b/11
- ardaş** Kardeş, aynı ana babadan
 doğmuş veya ana babalarından
 biri aynı olan çocukların
 birbirine göre adı.
 .+ı 17a/18
 .+ıdur 25b/04
- .+ın 17a/25
 .+ına 17a/17, 17a/22
 .+ından 17b/12
 .+ınuñ 17b/06
 .+ıyam 19b/12
 .+lar idi 17a/13
 .+larına 191b/04
 .+um 17b/08, 27b/10
 .+uma 17b/02
 .+umdur 30a/20
 .+uñ 27b/04, 30a/25
- arın** Döl yatağı, rahim.
 .+ına (arına) 24a/15
 .+ında 24a/21, 24b/03, 38a/01
 .+ında (arında) 24a/19,
 24a/20, 24b/04
 .+ları 9b/19, 18a/14
- arındaş** Kardeş.
 . 47b/18
 .+um 11a/22
- arış** Aık elin baş parmak ucundan
 sere parmağı ucuna kadar olan
 ve ölçü gibi kullanılan aıklığı.
 . 26a/04
- arın** Ar. Yakın.
 .+üm 17a/11
- arşu** Karşılık olarak.
 . 8b/23, 10a/03, 15a/10, 16b/19,
 17a/08, 29b/20, 30b/07, 41b/03,
 43a/23, 45b/17, 49b/02
- ārun** İsrailoğulları zamanında
 zenginliği ile ün salmış bir kişi.
 . 45b/16
- arva-** Kavramak, yakalamak.
 .-dı 29b/23
- arye** Ar. Köy.
 . 4a/02
 .+i intāıyye 4a/03
- aşaş** Ar. Bildirme, anlatma, hikaye
 etme.
 .+lar 41a/15
 .+larından 2b/01
- asāvet** Ar. Sertlik, katılık.
 . 10b/18
- aşd** Ar. 1. Ama, istek, arzu.
 .+eyle- 31a/08, 32b/17
 .+ına 11a/20

- qavl** Ar. Söz.
 q. 2a/20, 20b/23
 q.+a 190a/07
 q.+dan 2a/23
 q.+ı 1b/09, 3b/19, 15b/20, 20b/25
 q.+umuz 2a/20
 q.+ına 39b/17
 q.+ında 191a/05
- qavm** Ar. Aralarında töre, dil ve kültür ortaklığı bulunan, boy ve soy bakımından da birbirlerine bağılı insan topluluğı.
 q. 4a/09, 4a/13, 4a/14, 5a/16, 5b/15, 5b/18, 5b/22, 6a/02, 6a/11, 10b/06, 11a/04, 15b/11, 18b/20, 191a/23, 19a/19, 19a/20, 20b/09, 22a/21, 23a/11, 23b/17, 23b/25, 24a/03, 26b/04, 41b/13, 44a/12, 44b/14, 46a/02
 q.+a 6a/13, 6b/06, 23b/12, 23b/18, 24b/12, 24b/20, 46a/11
 q.+dansın 24b/19
 q.+dur 24b/21
 q.+ı 2a/15, 2a/16, 3b/19, 5a/06, 6a/25, 10b/03, 20a/10, 23b/12, 24a/03, 24a/13, 27b/14, 28b/04, 28b/04, 28b/08, 28b/08, 28b/19, 46a/12
 q.+ıdı 19a/09
 q.+ıdur 37a/17
 q.+ıla 40a/12
 q.+ın 10b/21, 11a/02
 q.+ına 2b/13, 4a/03, 4a/07, 4a/08, 5b/05, 18b/17, 19a/14, 22b/14, 23a/05, 23a/11, 23a/11, 23a/25, 23b/04, 23b/11, 23b/15, 28b/18, 29b/17
 q.+ından 28b/04
 q.+ındanam 24b/20
 q.+ını 22b/13
 q.+ınuñ 6a/17, 6b/08, 19a/19
 q.+ıyıla 11a/02, 22b/15, 23b/02, 28b/06
 q.+idüñüz 15b/18
 q.+lar 18b/05
 q.+lardur 5b/19
- q.+um 6a/19
 q.+uñ 3b/08, 6a/21, 6b/11, 11b/16, 12a/04, 189a/11, 19a/24, 23b/05, 24a/01, 26b/03, 27b/11, 28b/13, 39b/09, 47a/13
 q.+uña 4a/02, 35b/17, 37a/18, 37a/20, 44a/11, 47b/06
 q.+uñı 11a/01
- qāyim** Ar. Ayakta duran, var olan.
 q.+ol- 37a/16
- qayna-** Sıcaklığı belli bir dereceye ulaşınca fokurdamak.
 q.-dı 24a/07
 q.-mış 18a/20
 q.-r 47b/02
- qayu** Kaygı, endişe.
 q.+ñı 191b/09
- qayur-** Kaygılanmak, üzölmek, müteessir olmak.
 q.-a 8a/22
 q.-duñ 24b/14
 q.-ğil 191b/09
 q.-maduñ 24b/13
- qayyim** Ar. Mabet görevlisi, zahit, keşiş.
 q. 43a/23
- qazā** Ar. Sonraya bırakmak, te'ħir etmek.
 q. (faşl-ı qazā) 14b/13
- qazan-** Uğramak, tutulmak, yakalanmak, duçar olmak.
 q.-dılar 43a/02
 q.-duñuz 41b/10
- kāzir** Ar. Çamaşırcı, dokuma yapan.
 k.+ler 12b/13
- qazıyye** Ar. İş, husus, mesele.
 q. 5a/15, 20a/05, 26a/22, 31a/07, 34a/02, 34b/07
 q.+dür 17a/11
 q.+lerden 22b/24
 q.+leri 191a/05, 27a/04, 34b/19, 35b/21
 q.+(sebeb-i qazıyye) 4a/03
 q.+si 32b/09, 39b/08, 41a/05, 45a/06
 q.+sin 17b/01, 21a/01
 q.+sinde 33a/12

	<p>ķ.+sini 45a/10 ķ.+ye 25a/09 ķ.+yi 22b/10, 22b/10</p>		
keçe	<p>Dokuma olmayan, yalnız dövölerek veya ayakla vurularak yapılan kaba yün aba, tepilmiş yün. k.+ler 11b/25</p>		
keenne-hu	<p>Ar. Onun gibi, benzer. k. 2b/19, 2b/20, 3a/05, 13b/02, 17a/03</p>		
kefil	<p>Ar. Bir kimsenin yükümlölüklerini yapmadığı takdirde yapmayı üzerine alan kimse. k.+dür 47a/16 k.+ol- 34b/16</p>		
kehlilik	<p>Otuz elli yaş arasında bulunma, olgunluk çağında olma durumu. k.+den 36a/14</p>		
kelām	<p>Ar. Söz, lakırdı. k.+dur 195a/11 k.+ı 17a/04, 17b/15, 35b/18 k.+ıdı 11a/20 k.+ıdur 35b/17 k.+ın 4b/14, 13a/25 k.+ına 49a/17, 49a/17 k.+ında 193b/25 k.+ınuñ 35b/18 k.+it- 48a/14 k.+umuz 26a/15 k.+uñ 15b/06 k.+ı-ı kadīm 41b/25</p>		
Kelbī	<p>Tefsir imamlarından; Cemel vakasında Hazreti Ali'nin yanında olan Kufe şehrinde alimler ailesinden biri. K. 7b/08, 9b/12, 10b/20, 12b/12, 27a/12, 30b/14, 40a/12, 44b/05</p>		
kelime	<p>Ar. Anlamlı ses veya ses birliğı. k.+den 16a/19 k.+ler 11a/20 k.+i bātil 44a/19 k.+i tevħid 15a/04, 16b/02, 190a/07, 191b/12, 23a/25, 39a/13, 40a/20, 44a/19, 45a/04, 49a/15</p>		
kem	<p>Far. Fena, kötü. k. 42b/03</p>		
kenār	<p>Far. Kıyı, çevre. k.+ına 24a/03, 24b/07 k.+ında 24b/01</p>		
kendü	<p>Kendi. k. 2a/12, 2b/01, 4b/05, 6a/17, 6a/20, 6b/08, 7a/07, 7a/18, 7b/14, 7b/19, 8b/12, 10b/07, 10b/09, 11b/17, 12a/25, 13b/02, 16a/05, 16a/11, 17a/16, 188b/09, 188b/11, 189b/22, 191b/03, 191b/09, 191b/12, 193a/02, 193a/13, 193b/21, 193b/22, 194a/21, 19b/01, 20a/23, 22b/07, 26b/08, 27b/22, 28a/19, 28a/21, 30a/25, 30b/06, 32a/21, 33b/04, 36a/21, 37b/06, 38a/18, 38a/21, 38b/06, 38b/08, 40a/17, 41b/19, 42a/23, 43b/05, 43b/09, 43b/15, 43b/16, 44a/09, 44a/12, 44a/20, 44a/23, 44b/20, 45a/05, 45a/19, 45b/21, 47a/12, 47a/14, 48b/08, 49a/05, 49b/11, 49b/25 k.+den 1b/19, 20b/11, 27b/22, 31a/20, 40a/25 k.+ler 28a/15 k.+lerden 3b/09, 3b/11, 192a/16, 195b/09, 27a/18, 44b/17, 45b/23 k.+lere 8b/07, 9b/14, 16a/12, 25a/13, 28a/18, 32a/06, 38a/13, 40a/21, 41b/07 k.+leri 11a/08, 18b/09, 18b/10, 18b/15, 18b/15, 191a/02, 27a/07, 40a/05, 42a/02, 43a/10, 43b/02, 47a/07 k.+lerin 8a/05, 9b/06, 23a/16, 30b/03, 39b/22 k.+lerinüñ 5b/06, 16b/25, 48b/22 k.+lerüñ 13b/17 k.+mden 37a/03 k.+nüñ 5a/25, 7a/09, 12b/05, 16a/23, 191a/06, 192a/20, 37a/13, 37b/10, 38a/21, 43b/07, 47a/19, 48a/04 k.+ñe 3b/02 k.+ñi 10b/14, 36a/18, 36b/24 k.+ñüzden 15a/07</p>		

- k.+ñüze 4b/03, 23b/06, 41b/09
k.+ñüzi 27a/14
k.+ye 2a/07, 2a/18, 4a/12, 6a/16, 6a/22, 10b/07, 11b/10, 11b/11, 17a/14, 188b/12, 191b/14, 192b/12, 194b/22, 27b/23, 27b/25, 31a/12, 34b/05, 34b/20, 37a/07, 40a/17, 40a/18, 44a/21, 49a/17, 49a/19
k.+yi 3a/01, 4b/16, 6a/24, 8b/17, 10b/10, 11b/12, 191b/25, 19a/22, 24a/12, 32b/25, 34b/06, 37b/08, 40a/06, 41b/20, 47a/14, 48a/12, 49a/20, 49b/14, 50a/01
- kepenek** Çobanların giydikleri kolsuz, keçeden yapılmış üstlük.
k.+ler idin- 11b/25
- kerāmet** Ar. Keramet sayılabilecek nitelikte olan şey.
k.+den (ehl-i kerāmet) 6a/19
k.+i 47a/13, 47a/15
k.+ile 49b/01, 49b/05
k.+in 45a/07
k.+ine 47a/14
k.+kıl- 33b/21
k.+lere 3a/22
k.+leri 6a/16
- kerem** Ar. Cömertlik, lütuf.
k. 47b/11
k.+iyile 189a/20, 194a/22
- kerih** Ar. Kötü, hoş olmayan.
k.+i 11a/22
k.+i gümrāh 189b/17
- kerim** Ar. Kerem sahibi, cömert olan Allah.
k.+(ecr-i kerim) 3a/22, 3b/06
k.+dür (padişāh-ı kerim) 48b/22
- kes-** 1. Ara veya son vermek, bitirmek.
k.-e 49b/14
2. İsimlerle birleşip deyim ve birleşik fiil oluşturur.
k.-di (ümid kes-) 21b/01
k.-er 15b/11
k.-medi (şanusın kes-) 6a/21
k.-megil 3b/02
k.-meye 46a/17
k.-meyeler 46a/13
- k.-üp 46a/08
3. Keskin bir aletle bir şeyi ayırmak, biçmek.
k.-di 22a/06, 43a/24
k.-em 22a/07
k.-erler 43b/09
k.-medi 22a/04, 22a/06
k.-mez 22a/04
k.-üp 32b/05
- kesb** Ar. Çalışıp kazanma.
k.+eyle- 10b/06
k.+idür 43b/16
k.+iñüzdür 25b/17
k.+it- 16b/08, 41b/23, 43b/07
k.+i āhıret 16a/11
- kesdür-** Kesici bir aletle ikiye veya parçalara ayırmak.
k.-me 22a/07
k.-mez 22a/03
- keser** Kısa bir sapa geçirilmiş bir tarafı keskin, diğer tarafı çekiç şeklinde çelikten yapılmış dülgere ve marangoz aleti.
k. 44b/20
- kesil-** Bıçak, makas vb. bir araçla bir şey ikiye ayrılacak, parçalanacak.
k.-di 39b/18
- keşf** Ar. Açma, meydana çıkarma.
k.+eyle- 17b/06
- keşke** Far. Keşke.
k. 6a/18, 32a/05, 46b/16
- kevākib** Ar. Yıldızlar.
k. 13b/10
- keyd** Ar. Hile, oyun.
k.+it- 20b/05
- kez** Defa, kere.
k. 5a/14, 5a/18, 6b/03, 9b/07, 13a/04, 15a/22, 191b/04, 19b/02, 19b/24, 19b/25, 20a/14, 20a/17, 21a/21, 21b/01, 22a/03, 22b/10, 26b/05, 29b/23, 34a/24, 34a/25, 35a/08, 35a/23, 36b/11, 38b/08, 39b/02, 39b/06, 41a/14, 42b/02, 45b/06, 46b/16, 48a/23, 48a/24, 49a/22
- kıgır-** Çağırarak.

- .-asın 44a/19
 .-dı 4b/11, 20a/01
 .-up 4b/06, 4b/14
 .-ur 27b/09
- ıgırıcı** ağıran kimse.
 .+lara 46b/09
- ıl** İnsan ve bazı hayvanların vücutunda çıkan sertçe ve ince tüy.
 . 24b/03
- ıl-** 1. Etmek, eylemek, yapmak fiilleri gibi yardımcı fiil olarak kullanılır.
 . 20b/15
 .-(du‘ā ıl-) 19b/20, 19b/25, 21b/17
 .-(hāzer ıl-) 43a/23
 .-(mütāba‘at ıl-) 47b/07
 .-(nazar ıl-) 18b/07
 .-(rivāyet ıl-) 19b/01
 .-(tadīr ıl-) 7b/04
 .-(ziyāde ıl-) 39a/22, 39b/02, 39b/06
 .-a (ac ıl-) 15b/11
 .-a (‘ādet ıl-) 16a/23, 34b/05
 .-a (‘amel ıl-) 38b/22
 .-a (‘azāb ıl-) 45b/22
 .-a (da‘vā ıl-) 47a/04
 .-a (dervīş ıl-) 15b/11
 .-a (galebe ıl-) 19b/11
 .-a (hāşıl ıl-) 11b/11, 16a/23, 38b/24, 39a/04
 .-a (huşūmet ıl-) 42b/19
 .-a (ihsān ıl-) 39b/04
 .-a (itidā ıl-) 3a/24
 .-a (i‘timādın ıl-) 44a/09
 .-a (kurbān ıl-) 20b/20
 .-a (ma‘lūm ıl-) 31b/17
 .-a (muālefet ıl-) 33b/11, 38b/19
 .-a (mücāzāt mükāfāt ıl-) 191b/15
 .-a (münācāt ıl-) 19b/17
 .-a (nazar ıl-) 41b/04
 .-a (rağbet ıl-) 19a/22
 .-a (raħmet ıl-) 42a/19
 .-a (rūzī ıl-) 42a/19
- .-a (şefā‘at ıl-) 44b/25
 .-a (tarlıgıla ıl-) 44a/03
 .-a (tebdīl ıl-) 195b/06
 .-a (tevbe ıl-) 46a/17
 .-a (ziyāde ıl-) 39b/05
 .-alar (‘ameller ıl-) 9b/05
 .-alar (da‘vet ıl-) 195b/24, 48b/07
 .-alar (ħamd ıl-) 26b/16
 .-alar (ħamd ıl-) (şenā ıl-) 49b/06
 .-alar (hāşıl ıl-) 35a/01, 47a/09
 .-alar (huşūmet ıl-) 15a/22
 .-alar (hürmet ıl-) 27b/13
 .-alar (mübtelā ıl-) 9b/06
 .-alar (nazar ıl-) 48b/06, 48b/07, 48b/07
 .-alar (selām ıl-) (taħiyyāt ıl-) 10a/04
 .-alar (şükr ıl-) (şenā ıl-) 49b/24
 .-alar (temettü‘ ıl-) 8a/08, 35a/01
 .-alar (tena‘‘um ıl-) 16b/15, 17a/09
 .-am (bakī ıl-) 34a/02
 .-am (cehennemī ıl-) 36b/15
 .-am (teveccüh ıl-) 20b/10
 .-a mı (zāyi‘ ıl-) 36b/22
 .-an (delālet ıl-) 8a/18
 .-an (faır ıl-) 46a/01
 .-an (ganī ıl-) 45b/25
 .-an (mütāba‘at ıl-) 23b/01
 .-anlar (vefā ıl-) 22a/11
 .-anlara (‘ameli ıl-) 22a/24
 .-anlara (görklü ıl-) 19a/06, 22b/24
 .-anlara (tā‘at ıl-) 39a/18
 .-anlardan (da‘v‘ ıl-) 47a/04
 .-anları (tevbe ıl-) 193a/03
 .-asın (da‘vet ıl-) 44a/19
 .-asın (kurban ıl-) 22a/19
 .-asın (muaddemi ıl-) 30a/09
 .-asız (du‘ā ıl-) 190b/25
 .-asız (sefer ıl-) 23b/05
 .-asız (ticāret ıl-) 190b/10
 .-avuz (beyān ıl-) 45a/11
 .-avuz (da‘vet ıl-) 5a/19

k.-avuz (hāşıl kıl-) 37a/24
 k.-avuz (mükāfāt kıl-) 189a/13
 k.-avuz (nuşret kıl-) 26a/16
 k.-avuz (uzun kıl-) 11a/06
 k.-avuz (zāhir kıl-) 22a/17
 k.-aydı (bāy kıl-) 46a/04
 k.-ayduğ (kör kıl-) 10b/20
 k.-ayduñ (berāber kıl-) 17b/09
 k.-ayıdı (derviş kıl-) 46a/03
 k.-dı (‘alāmet kıl-) 7a/10
 k.-dı (‘aṭā kıl-) 48a/05
 k.-dı (beyān kıl-) 9a/11, 10a/12,
 12b/03, 17a/12, 18a/22, 21a/01,
 22b/10, 49a/21
 k.-dı (çoğ kıl-) 22b/04
 k.-dı (da‘vā kıl-) 29a/12, 29a/14
 k.-dı (da‘vāsın kıl-) 27a/21
 k.-dı (da‘vet kıl-) 18b/17,
 23a/25, 23b/12, 46a/13
 k.-dı (delil kıl-) 2a/12
 k.-dı (du‘ā kıl-) 4b/20, 4b/22,
 19b/21, 19b/23, 19b/25, 20b/13,
 20b/14, 34a/08
 k.-dı (du‘āy kıl-) 18b/20,
 21b/19, 33b/14
 k.-dı (faķir kıl-) 8b/09
 k.-dı (ġanī kıl-) 8b/09
 k.-dı (ḥamd kıl-) (şenā kıl-)
 33a/06
 k.-dı (ḥıṭābı kıl-) 37a/17
 k.-dı (hüccet kıl-) 12b/03
 k.-dı (‘ibādet kıl-) 21a/06
 k.-dı (ibtılā kıl-) 30b/08
 k.-dı (ihtiyār kıl-) 25a/20
 k.-dı (iķbāl kıl-) 30b/11
 k.-dı (iķbāl - kıl-) 19a/11
 k.-dı (in‘ām kıl) 7a/02
 k.-dı (in‘ām kıl-) 189a/04,
 48a/04
 k.-dı (işbāt kıl-) 1b/25
 k.-dı (işāret kıl-) 3b/01, 13a/19
 k.-dı (ķarargāh kıl-) 49b/12
 k.-dı (ķasemtü kıl-) 193b/05
 k.-dı (ķurbān kıl-) 22a/19
 k.-dı (maḥrūmlardan kıl-) 10a/18
 k.-dı (maḥzül kıl-) (maṭrüd kıl-)
 41a/22
 k.-dı (ma‘lüm kıl-) 18b/01
 k.-dı (meşel kıl-) 6b/08
 k.-dı (musaḥḥar kıl-) 37b/18
 k.-dı (musallaḥ kıl-) 33a/12
 k.-dı (muṭī‘ kıl-) 33b/14
 k.-dı (mütāba‘at kıl-) 191b/22
 k.-dı (nażar kıl-) 19a/23, 29b/21,
 30a/02
 k.-dı (nidā kıl-) 17b/05, 17b/07
 k.-dı (nisbet kıl-) 31a/09
 k.-dı (niyāz kıl-) 34a/23
 k.-dı (pādişāh kıl-) 31a/23
 k.-dı (pāk kıl-) 191b/13
 k.-dı (raġbet kıl-) 20b/18
 k.-dı (rivāyet kıl-) 13a/02,
 193a/19, 20a/07
 k.-dı (şadaķa kıl-) 33a/04
 k.-dı (sebil kıl-) 32b/06
 k.-dı (selām kıl-) 24b/24, 30b/19
 k.-dı (şurū‘ kıl-) 19b/16
 k.-dı (ta‘accüb kıl-) 22a/05
 k.-dı (tekbir kıl-) 22a/19
 k.-dı (telķin kıl-) 34a/19
 k.-dı (tenbih kıl-) 26b/15
 k.-dı (teslim kıl-) 21b/15, 21b/15
 k.-dı (teşbih kıl-) 2b/15, 7b/13
 k.-dı (tevbe kıl-) 37b/22
 k.-dı (teveccüh kıl-) 21a/08,
 33b/05
 k.-dı (vācib kıl-) 44a/23, 49a/11
 k.-dı (va‘de kıl-) 9a/21
 k.-dı (vaḥy kıl-) 21b/16
 k.-dı (vār kıl-) 12b/09
 k.-dı (vaşıyyet kıl-) 4a/04
 k.-dı (vaşıyyetleri kıl-) 22a/01
 k.-dı (zāyi‘ kıl-) 39a/06
 k.-dılar (‘amel kıl-) 190a/10
 k.-dılar (‘amel-i şalih kıl-)
 17b/25
 k.-dılar (cefālar kıl-) 18b/18
 k.-dılar (da‘vā kıl-) 47a/01
 k.-dılar (dāvet kıl-) 4a/07,
 19a/21
 k.-dılar (du‘ā kıl-) 4b/19, 4b/21
 k.-dılar (görklü kıl-) 43a/17
 k.-dılar (hāşıl kıl-) 40a/21
 k.-dılar (ḥizmetkār kıl-) 16a/12
 k.-dılar (ihtilāf kıl-) 9b/11,
 20b/23, 37b/01, 45a/16

.-dılar (iħtiyār ıl-) 41b/08
 .-dılar (inkār ıl-) 5a/23,
 189b/09
 .-dılar (ittifāk ıl-) 195b/02,
 32a/17
 .-dılar (muħālefet ıl-) 192a/18
 .-dılar (muħālefet-i Hıa ıl-) 43a/16
 .-dılar (muħārebe ıl-) 32a/18
 .-dılar (müstehāk ıl-) 39b/23
 .-dılar (mütāba‘at ıl-) 193b/07,
 193b/08
 .-dılar (selām ıl-) 33a/22
 .-dılar (şehid ıl-) 30a/10
 .-dılar (ta‘vız ıl-) 26b/21
 .-dılar (tażarru‘ ıl-) 23b/22
 .-dılar (te‘vıl ıl-) 26b/20
 .-dım (eylükler ıl-) 191b/05
 .-dımı (beyān ıl-) 46b/12
 .-du (beşāret ıl-) 20b/15
 .-duğı (beyān ıl-) 49b/20
 .-duğı (hıtāb ıl-) 47b/19
 .-duğı (tahkır ıl-) 32a/04
 .-duğı (va‘de ıl-) 189a/18,
 49b/11
 .-duğumuz (te‘hır ıl-) 44b/12
 .-duğumuzda (az ıl-) 46a/01
 .-duğın (bāy ıl-) 46a/03
 .-duğın (dervış ıl-) 46a/04
 .-duğın (ħata‘ ıl-) 33b/04
 .-duğına (mu‘ahħar ıl-) 193b/25
 .-duđuñuz (‘ibādet ıl-) 195a/03
 .-duğumuz (iħsān ıl-) 192b/23
 .-duđuñuzçun (da‘vet ıl-) 5b/16
 .-duğ 22a/11
 .-duğ (‘atā ıl-) 32a/11, 34a/14
 .-duğ (bereket ıl-) 22b/03,
 22b/03
 .-duğ (fitne ıl-) 18a/02
 .-duğ (ğālib ıl-) 20b/06
 .-duğ (ğayret ıl-) 20b/18
 .-duğ (gözsüz ıl-) 10b/22
 .-duğ (ħakır ıl-) 20b/06
 .-duğ (ħalife ıl-) 31a/20
 .-duğ (helāk ıl-) 41b/14
 .-duğ (hıbe ıl-) 22a/17
 .-duğ (hüküm ıl-) 22a/14
 .-duğ (ibtilā ıl-) 30b/09,
 32b/19
 .-duğ (ikrām ıl-) 31a/19
 .-duğ (in‘ām ıl-) 22b/12
 .-duğ (avı ıl-) 29a/08
 .-duğ (kerāmet ıl-) 33b/21
 .-duğ (uvvetlü ıl-) 29a/10
 .-duğ (maħrüm ıl-) 3a/07
 .-duğ (mu‘āmeleyi ıl-) 23a/21
 .-duğ (musaħħar ıl-) 29a/01,
 33b/15, 33b/16
 .-duğ (muṭı‘ ıl-) 11b/20,
 33b/18
 .-duğ (muṭı‘ ıl-) (münkād ıl) 11b/22
 .-duğ (mübārek ıl-) 22b/03
 .-duğ (mübtelā ıl-) 18b/06
 .-duğ (şenā ıl-) 22a/23
 .-duğ (şenalar ıl-) 22b/20,
 23a/18
 .-duğ (tağdır ıl-) 7b/07
 .-duğ (tenbıh ıl-) 30b/10
 .-duğ (ümmet ıl-) 193a/12
 .-duğ (üründi ıl-) 193a/11
 .-duğ (vār ıl-) 12a/23
 .-duğ (yardım ıl-) 22b/15
 .-duğların (‘adāvet ıl-) 12a/20
 .-dum (helāk ıl-) 27a/10
 .-dum (helāl ıl-) 30b/22
 .-dum (iħtiyār mı ıl-) 32a/24
 .-dum (taқşırılık ıl-) 46b/07
 .-dum (zāyi‘ ıl-) 46b/07
 .-duñ (mütāba‘at ıl-) 5b/24
 .-duñ (tekebbürlük ıl-) 46b/22
 .-duñ (vefā ıl-) 22a/10
 .-durduğ (şenā ıl-) 22a/23
 .-ğıl (ıyās ıl-) 47b/24
 .-ıcidur (münevver ıl-) 192a/17
 .-ıcidur (rūşan ıl-) 192a/17
 .-ıcılardan (tesbıh ıl-) 24b/01
 .-ısar (cezā ıl-) 38b/01
 .-ma (melül ıl-) 2a/01
 .-ma (muħālefet ıl-) 47b/07
 .-madın (tevbe ıl-) 47a/05
 .-madı (‘amel ıl-) 31b/02

.-madı (fā'ide ıl-) 45b/18
 .-madı (i'tibār ıl-) 17a/16
 .-madı (vefā ıl-) 34a/01
 .-madılar ('amel ıl-) 31b/03
 .-madılar (i'tibār ıl-) 23b/17
 .-madu 44a/24
 .-madu (mui' ıl-) 29a/06
 .-madu (mütāba'at ıl-) 46b/13
 .-maa (bayrām ıl-) 19a/20
 .-maa (da'vet ıl-) 37a/03
 .-maa (vaiyyet ıl-) 9a/09
 .-maun (tahkīr ıl-) 32b/08
 .-maun (tenbīh ıl-) 33a/21
 .-maun (āikāre ıl-) 25b/24
 .-maun (bāıl ıl-) 45a/01
 .-maun (beyān ıl-) 192a/13, 192a/25
 .-maun (tesellī ıl-) 12a/18
 .-maundur (te'kīd ıl-) 49b/22
 .-maıdı (tenbīh ıl-) 30b/05
 .-maıl (helāk ıl-) 189b/21
 .-maıl (te'ır ıl-) 21b/12
 .-maıla ('ibādet ıl-) 190a/06
 .-maıla (ihlā ıl-) 46a/22
 .-maıla (inkār ıl-) 45b/21
 .-maısa (areket ıl-) 11b/08
 .-ma (azer ıl-) 16a/14
 .-ma ('ibādet ıl-) 42a/25
 .-ma (minnet ıl-) 12a/17
 .-ma (efā'at ıl-) 6a/07
 .-mada (icrā ıl-) 43b/18
 .-madan ('ibādet ıl-) 42b/01
 .-madan (ihiyār ıl-) 25a/22
 .-madan (naar ıl-) 10b/16
 .-madur (beyān ıl-) 34b/20
 .-madur (ibāt ıl-) 13b/02
 .-malııla (tai ıl-) 34b/11
 .-ma (uūmet ıl-) 42b/11
 .-ma ('ibādet ıl-) 190b/22
 .-masa (ibāt ıl-) 24b/22
 .-masa (rūzī ıl-) 17b/11
 .-masun (ad ıl-) 35a/20
 .-maya ('amel ıl-) 38b/22
 .-maya (cezā ıl-) 43a/16
 .-maya (eer ıl-) 3a/16
 .-maya (fa'ide ıl-) 28a/09
 .-maya (giritār ıl-) 50a/01
 .-maya (āıl ıl-) 39a/03
 .-maya (helāk ıl-) 41b/21
 .-maya (inkār ıl-) 14b/17
 .-maya (mutāc ıl-) 20b/11
 .-maya (naīb ıl-) 25b/21
 .-maya (zulum ıl-) (ayf ıl-) 31b/06
 .-mayalar ('inād ıl-) 6b/09
 .-mayınca (taarru' ıl-) 31a/13
 .-mayup (tair ıl-) 1b/05
 .-maz (fā'ide ıl-) 39a/14
 .-maz (mūkedder ıl-) 17a/07
 .-maz mısın (naar ıl-) 12b/05, 39b/09
 .-maz (efā'at ıl-) 44b/24
 .-maz (ziyāde ıl-) 194b/23
 .-mazdan (du'āyī ıl-) 33b/13
 .-maziken (yārī ıl-) 39a/01
 .-mazlar (ikrār ıl-) 7a/01
 .-mazlar (i'tibār ıl-) 8a/17
 .-mazlar (muālefet ıl-) 192b/07
 .-mazlar (naar ıl-) 17a/01
 .-mazlar (temyīz ıl-) 28a/02
 .-mazmı (ira ıl-) 194a/04
 .-mazsın (rabet ıl-) 39b/10
 .-mı (ihiyār ıl-) 49b/16
 .-mı (mütāba'at ıl-) 5b/23
 .-mıdur (mamūr ıl-) 39a/04
 .-mıdur (mūsaar ıl-) (mūnād ıl-) 190b/18
 .-mıdur (ziyāde ıl-) 40a/20
 .-mııdı (zinā ıl-) 46a/14
 .-mılar (da'vet ıl-) 4b/13
 .-mılar (temsīl ıl-) 42b/22
 .-sa (āıl ıl-) 192b/12
 .-sa (in'ām ıl-) 38b/06
 .-sa (aleb ıl-) 2a/07
 .-sa (urılı ıl-) 43b/09
 .-sa (yārī ıl-) 47b/10
 .-sam (muāama ıl-) 4b/15
 .-savuz (in'ām ıl-) 45b/05
 .-saydı (beyān ıl-) 46b/10
 .-sun (naar ıl-) 11b/07
 .-sunlar (ālī ıl-) 37a/18
 .-sunlar (tadīr ıl-) 14a/13

.-uban (nazar-ı rahmet ıl-) 34a/15
 .-uñ ('amel ıl-) 8a/12
 .-uñ (gülhân-ı bünyâd ıl-) 20b/03
 .-uñ ('ibâdet ıl-) 190a/17
 .-uñ (melâmet ıl-) 15a/24
 .-uñ (mütâba'at ıl-) 5b/18
 .-uñ (şadaqa ıl-) 8b/03, 8b/12
 .-up (arzû ıl-) 6a/17
 .-up (berî ıl-) 191a/02
 .-up (beşâret ıl-) 22a/25
 .-up (beyân ıl-) 16b/03, 191a/06
 .-up (ceza' ıl-) 33a/20
 .-up (da'vet ıl-) 27b/24
 .-up (delâlet ıl-) 20b/11
 .-up (du'â ıl-) 5a/09, 12a/17, 22a/16, 34a/06
 .-up (ğanî ıl-) 20b/11
 .-up (gümrâh ıl-) 25b/13
 .-up (hâlaş ıl-) 23a/16
 .-up (hicret ıl-) 20b/10, 20b/13
 .-up ('ibâdet ıl-) 24a/22
 .-up (iftirâ ıl-) 37b/03
 .-up (ih̄tiyâr ıl-) 42a/22
 .-up (ilticâ ıl-) 34a/07
 .-up (istişnâ ıl-) 16b/09
 .-up (i'tikâd ıl-) 44a/06
 .-up (i'timâd ıl-) 47a/17
 .-up (izâfet ıl-) 4a/12, 5b/07
 .-up (avî ıl-) 5a/17
 .-up (mağrûr ıl-) 189a/19
 .-up (mu'âmele ıl-) 23a/01
 .-up (muḥâlefet ıl-) 189b/10
 .-up (muḥkem ıl-) 3a/25, 14b/16
 .-up (mütâba'at ıl-) 189b/09, 191a/03, 22b/13, 31a/24, 35a/23, 46a/25
 .-up (nazar ıl-) 3b/25, 8a/08, 11b/16, 17b/05, 23b/06
 .-up (nidâ ıl-) 22a/09, 34a/05
 .-up (nuşret ıl-) 23a/01
 .-up (rahmet ıl-) 34a/08
 .-up (rivâyet ıl-) 9b/15
 .-up (şâbit ıl-) 22b/18
 .-up (şayḥa ıl-) 5a/14
 .-up (ta'addî ıl-) 32a/06
 .-up (taḫdîr ıl-) 26a/17
 .-up (taẓarru' ıl-) 4b/04
 .-up (teraḫḫüm ıl-) 11b/13
 .-up (tesellî ıl-) 26a/20
 .-up (va'de ıl-) 8b/25, 26a/25
 .-up (vâr ıl-) 46b/01
 .-up (ziyâde ıl-) 35b/01
 .-ur (aydın ıl-) 7b/21
 .-ur (bol ıl-) 45b/25
 .-ur (çok ıl-) 28a/13
 .-ur (da'vâ ıl-) 25a/05, 27a/23, 39a/06
 .-ur (delâlet ıl-) 25a/07, 46a/04, 189b/19
 .-ur (du'â ıl-) 38b/05
 .-ur (gümrâh ıl-) 189b/18
 .-ur (hidâyet ıl-) 41a/21
 .-ur (in'âm ıl-) 37a/11
 .-ur (işâret ıl-) 26a/05
 .-ur (ıssa ıl-) 190b/17, 190b/18, 37b/15
 .-ur (ıt ıl-) 45b/25
 .-ur (mâni' ıl-) 37a/11
 .-ur (meşel ıl-) 12b/05
 .-ur (mu'âmeleyi ıl-) 38b/10
 .-ur (muḫtâc ıl-) 12a/14
 .-ur (mübtelâ ıl-) 24a/25
 .-ur (mükâfât ıl-) 13a/01
 .-ur (mükâfât ıl-) (mücâzât ıl-) 195b/21
 .-ur (münevver ıl-) 191b/24
 .-ur (müyesser ıl-) 194a/09
 .-ur (necât rûzî ıl-) 24a/24
 .-ur (perâkende ıl-) 42a/15
 .-ur (rahmet mağfîret ıl-) 23a/01
 .-ur (rivâyet ıl-) 189a/25, 18b/25, 26a/02, 39a/19
 .-ur (rûzî ıl-) 38a/16
 .-ur (tenbîh ıl-) 38a/19
 .-ur (va'z ıl-) (naşîhat ıl-) 11b/14
 .-uram 21b/17
 .-uram ('ibâdet ıl-) 39b/15
 .-urıdı (da'vet ıl-) 44b/02
 .-urıdı (melâmet ıl-) 24a/13
 .-urıdı (muşâḫabet ıl-) 29b/14

.-urıdı (ta‘accüb ıl-) 32a/20
 .-urlar (beşaret ıl-) 40a/08,
 40a/08
 .-urlar (bünyād ıl-) 33b/17
 .-urlar (ıġanlık ıl-) (baġıllık
 ıl-) 8b/15
 .-urlar (ġıdmet ıl-) 12a/09
 .-urlar (ġuřuġmet ıl-) 12a/23
 .-urlar (ġüccet ıl-) 20b/25
 .-urlar (ıraq ıl-) 27a/08
 .-urlar (ıġtiyār ıl-) 25a/13
 .-urlar (mülāzemet ıl-)
 193a/25
 .-urlar (münāza‘a ıl-) 32a/05
 .-urlar (nazarların ıl-) 28a/02
 .-urlar (řābit ıl-) 25b/05
 .-urlar (řenālar ıl-) 22b/20
 .-urlar (řoġbet ıl-) 16b/19
 .-urlar (řikāyet ıl-) 27b/11
 .-urlarıdı (du‘ā ıl-) 5a/08
 .-urlarıdı (tesbīġ ıl-) 29a/07
 .-ursaġ (du‘ā ıl-) 12a/16
 .-uruz (‘amel ıl-) 19a/06
 .-uruz (berāber mi ıl-) 31b/18
 .-uruz (cezā ıl-) 194b/06
 .-uruz (‘ibādet ıl-) 26a/01
 .-uruz (ıġsān ıl-) (‘aalar ıl-)
 23a/23
 .-uruz (‘ıvaları ıl-) 22a/11
 .-uruz (mu‘āmele ıl-) 22b/24
 .-uruz (müzeyyen ıl-) 190a/04
 .-uruz (ta‘āt ıl-) 26a/02
 .-uruz (tebdīl ıl-) (taġyīr ıl-)
 11a/07
**2. (Namaz için) Yerine
 getirmek, eda etmek.**
 .-a (namāz ıl-) 42a/16
 .-a (namāzlar ıl-) 38b/14
 .-anlar (namāz ıl-) 13a/18
 .-mada (namāz ıl-) 13a/08
 .-maya (namāz ıl-) 38b/15
 .-ur (namāz ıl-) 2b/07
 .-urıdı 29a/05
 .-urıdı (namāz ıl-) 29b/20
3. Yapmak, etmek, yaratmak.
 .-a (secde ıl-) 36b/01
 .-alar (tefekür ıl-) 31b/24
 .-am 39b/11

.-dı 6a/19, 190a/16, 191a/25,
 30a/09, 38a/02
 .-dı (muġālefet ıl-) 36b/01
 .-dılar 5a/13, 43a/14
 .-dılar (secde ıl-) 36a/10,
 36a/11
 .-duġı 190b/10
 .-duġuġuz 8b/03
 .-du 22a/21
 .-duları 26b/06
 .-dum (ıraq ıl-) 36b/04
 .-duġ 17a/18, 20a/21
 .-duġ (la‘net ıl-) 36b/13
 .-ı vir-(ta‘cil ılı vir-) 28b/20
 .-ı vir- 4b/08, 193a/02, 193a/03
 .-ıdır (beyān ıl-) 11a/16
 .-madı 42a/24
 .-maġa 11a/08
 .-ma 12a/17
 .-madur (tenbīh ıl-) 28a/25
 .-mazın 37a/03
 .-miş 46a/23
 .-saġuz 46a/23
 .-u vir- 35b/01
 .-u vir- 7a/12
 .-up 17b/16, 39b/15, 42a/23
 .-up (muġālefet ıl-) 36a/13,
 36a/18
 .-up (yavı ıl-) 28b/15
 .-ur 28a/16, 36b/20
 .-ur (delālet ıl-) 31b/25
 .-ur (mücāzāt ıl-) 189b/22
 .-uruz 31b/20

ıldur- Kılmak işini yaptırmak,
ettirmek.

.-dı (inkār ıldur-) 46b/23

ılı Uzun, düz veya eğri, ucu sivri,
bir veya iki yüzü keskin, kın
içinde bele akılan, elikten silah.
. 15a/22, 44a/25, 44b/02
.+ıla (ılıcıla) 32b/01, 32b/05
.+ıları 48b/03

ılın- Kılmak işine konu olmak,
edilmek, olunmak.

.-dı (ġarām ılın-) 46b/02

.-dı (ġelāl ılın-) 46b/02

.-madı mı (beyān ılın-) 46b/12

- kır-** Bir kuvvet tatbik ederek parçalamak.
 kır.-anları 6b/11
 kır.-dı 32b/02
 kır.-madı 32b/05
- kırk** Otuz dokuzdan bir artık.
 kır. 24b/04, 25a/03, 30b/11, 30b/14, 31a/02, 31a/13, 32b/11, 32b/17
- kıs-** Sıkıştırmak.
 kır.-up 2b/21
- kısal-** Kısa ve az olmak, süresi azalmak.
 kır.-mağda 7a/21
 kır.-maya 190a/20
- kısalt-** Kısa hale getirmek.
 kır.-ur (kışaldur) 37b/16
- kışâş** Ar. Öldüreni öldürme, yaralayanı yaralama cezası.
 kır.+(zacr-i kışâş it-) 40a/15
- kısım** Ar. Bölük, parça, çeşit, nevi.
 kır. 193a/12
 kır.+ı 193a/13, 193a/13, 193a/13
- kışşa** 1. Ar. Az süre, az bir zamanı kaplayan.
 kır.+kıl- 190b/17, 190b/18, 37b/15
 2. Ar. Kısa ve ibretli hikaye.
 kır.+sı 35b/20
 kır.+sın 6b/07
- kıt** Ar. İhtiyaca yetmeyecek kadar az, eksik, nadir, seyrek.
 kır.+kıl- 45b/25
- kıtāl** Ar. Birbirini öldürme, savaş.
 kır. 26a/22, 26b/07
 kır.+a 26a/22
- kıtmır** Ar. Bir kıratın altmış dörtte biri en küçük parça.
 kır.+e 190b/23, 190b/24
- kıvām** Ar. Bir şeyin uygunluk, olgunluk derecesi, en uygun hal ve zamanı, çağı, tavı.
 kır.+a gel- 40b/12
- kıy-** Merhametsizce davranmak.
 kır.-amayasın 21b/24
- kıyām** Ar. Namazda ayakta durulan kısım.
 kır.+a tur- 38b/13
- kıyāmet** Ar. Tek Tanrılı dinlerin inanışına göre dünyanın sonu ve bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacağı zaman.
 kır. 6b/14, 8b/25, 9a/08, 9b/02, 9b/05, 9b/06, 9b/11, 10a/05, 10b/01, 12a/09, 13a/17, 16a/01, 17a/22, 190b/20, 191a/02, 191a/24, 195a/14, 195b/22, 28b/19, 37b/01, 39b/22, 40a/01, 41b/02, 41b/06, 42b/09, 42b/13, 42b/18, 45a/19, 46b/25, 47a/03, 48a/10, 48a/16, 48b/11, 49b/22
 kır.+de 191a/05, 191a/20
 kır.+e 19a/03, 22a/21, 24a/21, 33a/09, 36b/04, 36b/11, 36b/14, 37b/19
 kır.+i 14b/10
- kıyās** Ar. Karşılaştırma.
 kır.+kıl- 47b/24
- kız** Dişi çocuk.
 kır. 19b/12, 33b/02, 37b/07
 kır.+dan 25a/22
 kır.+ı 25a/18, 33a/21
 kır.+ın 22b/04
 kır.+lar 25a/14, 25a/19, 25a/22
 kır.+ları mı 25a/09
 kır.+larıdur 25a/11, 25b/06, 25b/07, 37b/03
 kır.+umuz 32a/12
- kızıl** Kırmızı.
 kır. 190a/16, 192b/02, 192b/03
- kızlık** Kıtık.
 kır.+ıla (kızlığıla) 23a/06
- ki** Far. Anlam bakımından birbirleriyle ilgili cümleleri birbirine bağlayan bir söz.
 kır. 1b/03, 1b/04, 1b/06, 1b/07, 1b/07, 1b/09, 1b/12, 1b/14, 1b/18, 1b/22, 1b/24, 1b/25, 2a/01, 2a/02, 2a/03, 2a/07, 2a/07, 2a/09, 2a/10, 2a/12, 2a/12, 2a/12, 2a/13, 2a/15, 2a/17, 2a/19, 2a/20, 2a/20, 2b/03, 2b/04, 2b/04, 2b/07, 2b/09, 2b/10, 2b/11, 2b/13,

2b/18, 2b/18, 2b/22, 2b/24,
3a/02, 3a/10, 3a/12, 3a/17,
3a/21, 3a/23, 3a/24, 3b/01,
3b/02, 3b/04, 3b/06, 4a/02,
4a/04, 4a/08, 4a/13, 4a/14,
4a/14, 4a/15, 4a/16, 4a/16,
4a/23, 4a/24, 4a/24, 4a/25,
4b/05, 4b/06, 4b/07, 4b/08,
4b/10, 4b/12, 4b/12, 4b/13,
4b/15, 4b/16, 4b/18, 4b/23,
4b/25, 5a/02, 5a/03, 5a/04,
5a/05, 5a/07, 5a/10, 5a/10,
5a/10, 5a/11, 5a/12, 5a/15,
5a/16, 5a/17, 5a/19, 5a/19,
5a/22, 5a/23, 5a/25, 5a/25,
5b/06, 5b/12, 5b/15, 5b/17,
5b/23, 6a/07, 6a/13, 6a/13,
6a/17, 6b/01, 6b/03, 6b/05,
6b/08, 6b/09, 6b/11, 6b/13,
6b/14, 6b/18, 6b/18, 6b/22,
6b/23, 6b/24, 6b/24, 7a/03,
7a/06, 7a/07, 7a/08, 7a/08,
7a/10, 7a/10, 7a/18, 7a/19,
7a/21, 7a/22, 7a/22, 7a/23,
7a/23, 7a/24, 7a/25, 7b/01,
7b/01, 7b/02, 7b/05, 7b/08,
7b/09, 7b/14, 7b/18, 7b/25,
8a/02, 8a/09, 8a/11, 8a/13,
8a/14, 8a/16, 8a/21, 8a/24,
8a/25, 8b/04, 8b/06, 8b/06,
8b/07, 8b/08, 8b/11, 8b/13,
8b/13, 8b/13, 8b/18, 8b/19,
8b/20, 8b/21, 8b/24, 8b/24,
8b/25, 8b/25, 9a/01, 9a/05,
9a/05, 9a/06, 9a/06, 9a/08,
9a/10, 9a/24, 9b/02, 9b/05,
9b/08, 9b/12, 9b/13, 9b/20,
9b/21, 9b/22, 9b/24, 10a/01,
10a/04, 10a/06, 10a/14, 10a/15,
10a/19, 10a/23, 10a/24, 10b/03,
10b/04, 10b/11, 10b/14, 10b/21,
10b/25, 11a/02, 11a/06, 11a/08,
11a/09, 11a/12, 11a/13, 11a/15,
11a/16, 11a/20, 11a/21, 11a/25,
11b/01, 11b/02, 11b/05, 11b/05,
11b/07, 11b/07, 11b/09, 11b/10,
11b/16, 11b/17, 11b/19, 11b/20,
12a/05, 12a/06, 12a/08, 12a/17,

12a/18, 12a/20, 12a/21, 12a/24,
12a/25, 12a/25, 12b/01, 12b/03,
12b/05, 12b/08, 12b/14, 12b/20,
12b/22, 12b/24, 12b/24, 13a/02,
13a/12, 13a/12, 13a/23, 13a/23,
13a/24, 13a/25, 13b/01, 13b/02,
13b/06, 13b/11, 13b/13, 13b/13,
13b/14, 13b/17, 13b/22, 14a/01,
14a/02, 14a/02, 14a/07, 14a/10,
14a/11, 14a/12, 14a/13, 14a/16,
14a/17, 14a/19, 14a/19, 14a/24,
14b/05, 14b/06, 14b/07, 14b/11,
14b/12, 14b/15, 14b/18, 14b/19,
14b/20, 15a/08, 15a/15, 15a/18,
15a/24, 15b/07, 15b/18, 16a/02,
16a/03, 16a/09, 16a/13, 16a/20,
16b/02, 16b/07, 16b/12, 16b/14,
16b/14, 16b/15, 16b/15, 16b/21,
16b/22, 17a/03, 17a/09, 17a/17,
17a/18, 17a/19, 17a/19, 17a/20,
17a/25, 17b/03, 17b/03, 17b/04,
17b/06, 17b/08, 17b/11, 17b/13,
17b/13, 17b/15, 17b/17, 17b/21,
17b/21, 188b/05, 188b/08,
188b/09, 188b/09, 188b/10,
188b/13, 188b/14, 188b/14,
188b/15, 188b/17, 188b/21,
188b/22, 188b/24, 189a/01,
189a/03, 189a/04, 189a/05,
189a/06, 189a/09, 189a/10,
189a/14, 189a/18, 189a/21,
189a/21, 189a/23, 189b/01,
189b/01, 189b/02, 189b/03,
189b/03, 189b/05, 189b/09,
189b/10, 189b/12, 189b/13,
189b/15, 189b/15, 189b/16,
189b/21, 18a/04, 18a/06, 18a/11,
18a/12, 18a/21, 18a/24, 18b/04,
18b/07, 18b/09, 18b/10, 18b/12,
18b/15, 18b/19, 18b/22, 18b/23,
18b/24, 18b/24, 190a/01,
190a/05, 190a/05, 190a/06,
190a/07, 190a/08, 190a/09,
190a/12, 190a/15, 190a/17,
190a/18, 190a/22, 190a/25,
190b/06, 190b/10, 190b/11,
190b/12, 190b/20, 190b/22,
190b/22, 190b/23, 190b/24,

190b/25, 191a/02, 191a/03,
191a/04, 191a/05, 191a/07,
191a/08, 191a/12, 191a/13,
191a/15, 191a/16, 191a/16,
191a/17, 191a/19, 191a/20,
191a/21, 191a/22, 191a/24,
191a/24, 191a/25, 191a/25,
191a/25, 191b/01, 191b/02,
191b/02, 191b/03, 191b/05,
191b/06, 191b/06, 191b/07,
191b/10, 191b/10, 191b/14,
191b/16, 191b/19, 191b/19,
191b/20, 191b/21, 191b/23,
191b/24, 192a/02, 192a/03,
192a/05, 192a/06, 192a/08,
192a/09, 192a/12, 192a/15,
192a/16, 192a/17, 192a/20,
192a/24, 192a/25, 192b/06,
192b/08, 192b/09, 192b/15,
192b/15, 192b/18, 192b/18,
192b/25, 192b/25, 193a/01,
193a/01, 193a/03, 193a/04,
193a/04, 193a/05, 193a/08,
193a/11, 193a/14, 193a/15,
193a/16, 193a/17, 193a/17,
193a/18, 193a/19, 193a/19,
193a/20, 193a/20, 193a/21,
193a/22, 193a/22, 193a/24,
193a/24, 193a/24, 193a/25,
193b/01, 193b/02, 193b/03,
193b/05, 193b/06, 193b/07,
193b/07, 193b/08, 193b/09,
193b/09, 193b/10, 193b/10,
193b/10, 193b/11, 193b/11,
193b/12, 193b/12, 193b/13,
193b/14, 193b/14, 193b/15,
193b/16, 193b/16, 193b/17,
193b/18, 193b/18, 193b/19,
193b/19, 193b/20, 193b/21,
193b/21, 193b/22, 193b/22,
194a/01, 194a/02, 194a/03,
194a/04, 194a/04, 194a/05,
194a/06, 194a/08, 194a/09,
194a/13, 194a/13, 194a/15,
194a/17, 194a/19, 194a/20,
194a/20, 194a/21, 194a/24,
194b/06, 194b/07, 194b/13,
194b/13, 194b/14, 194b/20,

194b/23, 194b/24, 194b/25,
195a/05, 195a/06, 195a/08,
195a/09, 195a/11, 195a/13,
195a/15, 195a/16, 195a/19,
195a/19, 195a/24, 195b/01,
195b/02, 195b/04, 195b/05,
195b/06, 195b/08, 195b/09,
195b/10, 195b/10, 195b/11,
195b/12, 195b/13, 195b/19,
19a/06, 19a/09, 19a/11, 19a/16,
19a/17, 19a/21, 19a/23, 19b/01,
19b/04, 19b/08, 19b/09, 19b/14,
19b/14, 19b/16, 19b/18, 19b/18,
19b/22, 19b/22, 19b/24, 19b/25,
20a/03, 20a/04, 20a/05, 20a/05,
20a/06, 20a/09, 20a/11, 20a/12,
20a/13, 20a/15, 20a/16, 20a/21,
20a/22, 20a/25, 20b/01, 20b/06,
20b/15, 20b/18, 20b/20, 20b/21,
20b/21, 21a/02, 21a/04, 21a/08,
21a/13, 21a/14, 21a/16, 21a/17,
21a/18, 21a/19, 21a/20, 21a/20,
21a/23, 21a/24, 21b/01, 21b/02,
21b/03, 21b/03, 21b/03, 21b/04,
21b/08, 21b/16, 21b/17, 21b/18,
21b/20, 21b/20, 21b/22, 21b/23,
21b/25, 22a/02, 22a/04, 22a/05,
22a/06, 22a/07, 22a/07, 22a/08,
22a/11, 22a/13, 22a/15, 22a/17,
22b/04, 22b/04, 22b/07, 22b/08,
22b/08, 22b/09, 22b/12, 22b/13,
22b/15, 22b/20, 23a/07, 23a/09,
23a/12, 23a/13, 23a/14, 23b/04,
23b/07, 23b/08, 23b/09, 23b/10,
23b/11, 23b/12, 23b/13, 23b/16,
23b/19, 23b/20, 23b/23, 23b/25,
23b/25, 23b/25, 24a/02, 24a/02,
24a/03, 24a/04, 24a/07, 24b/01,
24b/03, 24b/06, 24b/07, 24b/08,
24b/09, 24b/13, 24b/13, 24b/16,
24b/19, 24b/19, 24b/20, 24b/23,
24b/24, 24b/25, 25a/02, 25a/12,
25a/18, 25a/18, 25a/21, 25a/22,
25b/04, 25b/04, 25b/05, 25b/07,
25b/07, 25b/08, 25b/16, 25b/21,
26a/07, 26a/15, 26a/20, 26a/22,
26a/23, 26a/23, 26a/23, 26a/25,
26b/01, 26b/03, 26b/07, 26b/11,

26b/13, 26b/15, 26b/18, 26b/18,
26b/21, 26b/25, 27a/02, 27a/04,
27a/06, 27a/07, 27a/08, 27a/11,
27a/12, 27a/16, 27a/22, 27b/02,
27b/06, 27b/10, 27b/12, 27b/13,
27b/13, 27b/14, 27b/14, 27b/19,
27b/21, 27b/21, 27b/22, 27b/23,
27b/24, 27b/24, 27b/25, 28a/04,
28a/05, 28a/07, 28a/08, 28a/08,
28a/09, 28a/11, 28a/12, 28a/13,
28a/15, 28a/16, 28a/18, 28a/20,
28a/22, 28a/23, 28a/23, 28a/24,
28b/02, 28b/04, 28b/06, 28b/08,
28b/15, 28b/16, 28b/16, 28b/18,
28b/18, 28b/22, 29a/01, 29a/03,
29a/03, 29a/04, 29a/04, 29a/06,
29a/11, 29a/16, 29a/23, 29b/01,
29b/06, 29b/10, 29b/16, 29b/17,
29b/17, 29b/19, 29b/22, 29b/23,
30a/01, 30a/02, 30a/11, 30a/16,
30a/18, 30a/20, 30a/21, 30a/25,
30b/04, 30b/05, 30b/09, 30b/13,
30b/16, 30b/17, 30b/19, 30b/21,
30b/23, 30b/23, 31a/02, 31a/03,
31a/04, 31a/06, 31a/07, 31a/08,
31a/09, 31a/09, 31a/14, 31a/14,
31a/15, 31a/17, 31a/17, 31a/23,
31a/23, 31b/01, 31b/06, 31b/08,
31b/09, 31b/11, 31b/13, 31b/20,
31b/24, 32a/09, 32a/11, 32a/13,
32a/14, 32a/15, 32a/20, 32a/25,
32b/02, 32b/02, 32b/07, 32b/12,
32b/16, 32b/16, 32b/19, 32b/21,
32b/22, 32b/23, 33a/02, 33a/02,
33a/05, 33a/07, 33a/08, 33a/11,
33a/15, 33a/16, 33a/20, 33a/21,
33a/22, 33a/24, 33a/24, 33b/01,
33b/01, 33b/02, 33b/03, 33b/05,
33b/07, 33b/09, 33b/10, 33b/14,
33b/18, 33b/19, 33b/19, 33b/21,
33b/22, 33b/23, 34a/01, 34a/02,
34a/02, 34a/06, 34a/06, 34a/08,
34a/09, 34a/21, 34a/22, 34a/23,
34b/01, 34b/03, 34b/06, 34b/07,
34b/08, 34b/14, 34b/15, 34b/16,
34b/17, 34b/18, 34b/20, 34b/22,
34b/25, 35a/02, 35a/04, 35a/06,
35a/06, 35a/07, 35a/08, 35a/09,

35a/10, 35a/11, 35a/12, 35a/12,
35a/13, 35a/14, 35a/14, 35a/15,
35a/17, 35a/20, 35a/22, 35a/23,
35b/01, 35b/08, 35b/08, 35b/11,
35b/12, 35b/13, 35b/14, 35b/20,
35b/20, 35b/21, 35b/23, 35b/25,
36a/01, 36a/04, 36a/05, 36a/15,
36a/16, 36a/16, 36a/21, 36a/21,
36a/23, 36a/24, 36b/08, 36b/09,
36b/09, 36b/11, 36b/13, 36b/20,
36b/20, 37a/10, 37a/11, 37a/13,
37a/20, 37b/03, 37b/04, 37b/05,
37b/08, 37b/09, 37b/10, 37b/11,
37b/13, 37b/13, 37b/20, 37b/24,
37b/24, 37b/25, 38a/06, 38a/08,
38a/08, 38a/10, 38a/18, 38a/21,
38a/21, 38a/23, 38b/02, 38b/08,
38b/12, 38b/24, 38b/25, 39a/02,
39a/05, 39a/06, 39a/06, 39a/08,
39a/09, 39a/14, 39a/17, 39a/20,
39a/22, 39a/22, 39a/24, 39b/02,
39b/06, 39b/09, 39b/10, 39b/10,
39b/12, 39b/13, 39b/17, 39b/19,
39b/19, 39b/20, 39b/22, 40a/03,
40a/04, 40a/11, 40a/14, 40a/16,
40a/18, 40a/18, 40a/20, 40a/22,
40b/04, 40b/06, 40b/11, 40b/14,
40b/17, 40b/18, 40b/19, 40b/20,
40b/22, 40b/22, 40b/23, 40b/23,
41a/04, 41a/05, 41a/05, 41a/08,
41a/09, 41a/11, 41a/15, 41a/15,
41a/17, 41a/22, 41a/23, 41b/01,
41b/04, 41b/07, 41b/09, 41b/10,
41b/11, 41b/13, 41b/15, 41b/20,
41b/21, 41b/23, 42a/01, 42a/03,
42a/04, 42a/10, 42a/16, 42a/18,
42a/18, 42a/24, 42b/02, 42b/04,
42b/04, 42b/04, 42b/08, 42b/11,
42b/18, 42b/19, 42b/21, 42b/23,
42b/25, 43a/05, 43a/07, 43a/11,
43a/12, 43a/12, 43a/14, 43a/20,
43a/22, 43a/23, 43a/23, 43a/23,
43a/25, 43b/05, 43b/05, 43b/11,
43b/14, 43b/17, 43b/21, 43b/23,
44a/05, 44a/06, 44a/07, 44a/09,
44a/12, 44a/14, 44a/16, 44a/19,
44a/20, 44a/20, 44a/22, 44a/24,
44b/02, 44b/03, 44b/15, 44b/19,

44b/21, 44b/21, 45a/01, 45a/15,
45a/16, 45a/22, 45b/01, 45b/04,
45b/06, 45b/06, 45b/07, 45b/08,
45b/10, 45b/11, 45b/11, 45b/12,
45b/13, 45b/14, 45b/16, 45b/17,
45b/21, 45b/22, 45b/23, 45b/25,
46a/01, 46a/05, 46a/09, 46a/09,
46a/10, 46a/11, 46a/12, 46a/13,
46a/13, 46a/14, 46a/14, 46a/15,
46a/17, 46a/20, 46a/21, 46a/24,
46b/01, 46b/01, 46b/02, 46b/02,
46b/03, 46b/06, 46b/06, 46b/07,
46b/16, 46b/16, 46b/19, 46b/20,
46b/24, 47a/02, 47a/07, 47a/10,
47a/11, 47a/11, 47a/15, 47a/22,
47a/22, 47a/25, 47b/04, 47b/06,
47b/06, 47b/08, 47b/09, 47b/12,
47b/14, 47b/18, 47b/24, 48a/08,
48a/12, 48a/13, 48a/14, 48a/15,
48a/15, 48a/22, 48b/02, 48b/03,
48b/04, 48b/05, 48b/07, 48b/07,
48b/08, 48b/09, 48b/11, 48b/11,
48b/18, 48b/19, 48b/20, 48b/21,
49a/03, 49a/07, 49a/21, 49b/12,
49b/19, 49b/20

kifâyet Ar. Yeter miktarda olma
durumu.

k.+it- 193b/24, 40b/11

kilîd Far. Anahtar, düğme ve benzeri
parça ile işleyen kapatma aleti.

k.+i 47a/21

kim 1. Hangi kişi manasıyla insanlar
hakkında soru yoluyla ismin
yerini tutan soru zamiri.

k. 3b/12, 10a/12, 12b/05, 20a/07,
22b/24, 39b/03, 43b/23, 44a/21,
48a/20

k.+den 20a/02

k.+dür 4b/16, 192b/15, 25a/12,
30a/06

k.+e 192a/05, 192a/06, 28a/11,
28a/12, 28a/12, 28a/15, 28b/06,
37a/11, 39b/15, 44a/15, 44a/16,
45b/25, 45b/25

k.+i 189b/18, 189b/18, 28a/16,
37b/09, 41a/21, 44a/14

k.+in 44b/11

k.+sin 189b/02, 30a/05

k.+ün 12a/25, 32b/01, 32b/02

2. ki bağlama zamiri.

k. 1b/12, 1b/13, 1b/22, 2a/02,

2a/03, 2a/09, 2a/14, 2a/16,

2a/21, 2a/22, 2a/23, 2a/24,

2a/25, 2b/05, 2b/06, 2b/15,

2b/21, 2b/23, 2b/23, 2b/25,

3a/04, 3a/04, 3a/05, 3a/08,

3a/09, 3a/13, 3a/15, 3a/15,

3a/19, 3a/22, 3a/25, 3b/06,

3b/08, 3b/17, 3b/19, 3b/20,

3b/21, 3b/22, 3b/23, 3b/24,

3b/25, 3b/25, 4a/02, 4a/03,

4a/04, 4a/10, 4a/11, 4a/17,

4a/17, 4a/21, 4a/22, 4b/16,

4b/17, 4b/17, 4b/20, 4b/25,

5a/01, 5a/02, 5a/04, 5a/07,

5a/18, 5a/21, 5a/24, 5b/07,

5b/10, 5b/11, 5b/11, 5b/15,

5b/16, 5b/17, 5b/18, 5b/19,

5b/20, 5b/21, 5b/22, 5b/23,

5b/25, 6a/01, 6a/02, 6a/03,

6a/06, 6a/10, 6a/14, 6a/19,

6a/21, 6b/04, 6b/11, 6b/16,

6b/25, 7a/02, 7a/05, 7a/05,

7a/12, 7a/12, 7a/13, 7a/14,

7a/14, 7a/15, 7a/15, 7a/16,

7a/17, 7b/21, 7b/23, 7b/24,

8a/01, 8a/03, 8a/03, 8a/05,

8a/07, 8a/07, 8a/07, 8a/08,

8b/01, 8b/04, 8b/07, 8b/16,

9a/02, 9a/03, 9a/09, 9a/18,

9a/18, 9a/19, 9a/20, 9a/21,

9a/22, 9b/03, 9b/05, 9b/14,

9b/15, 9b/17, 9b/18, 9b/19,

9b/23, 10a/03, 10a/06, 10a/07,

10a/07, 10a/10, 10a/22, 10b/01,

10b/04, 10b/06, 10b/06, 10b/07,

10b/07, 10b/09, 10b/09, 10b/10,

10b/11, 10b/22, 11a/05, 11a/11,

11a/18, 11a/19, 11a/20, 11a/22,

11a/24, 11a/24, 11a/25, 11b/02,

11b/08, 11b/12, 11b/14, 11b/24,

12a/01, 12a/02, 12a/07, 12a/14,

12a/20, 12a/22, 12a/23, 12b/01,

12b/06, 12b/08, 12b/11, 12b/12,

12b/13, 12b/13, 12b/14, 12b/16,
12b/18, 13a/03, 13a/17, 13a/19,
13a/25, 13b/04, 13b/04, 13b/05,
13b/05, 13b/08, 13b/10, 13b/12,
13b/16, 13b/18, 13b/23, 14a/01,
14a/11, 14a/13, 14a/16, 14a/23,
14b/04, 14b/05, 14b/07, 14b/08,
14b/10, 14b/11, 14b/14, 14b/24,
14b/24, 14b/25, 14b/25, 15a/03,
15a/03, 15a/04, 15a/04, 15a/06,
15a/07, 15a/10, 15a/12, 15a/14,
15a/15, 15a/22, 15b/02, 15b/05,
15b/06, 15b/08, 15b/10, 15b/12,
15b/15, 15b/17, 15b/17, 15b/20,
15b/20, 15b/21, 15b/23, 16a/04,
16a/05, 16a/10, 16a/17, 16a/17,
16a/22, 16a/23, 16a/25, 16b/05,
16b/05, 16b/09, 16b/10, 16b/18,
16b/18, 16b/19, 16b/25, 17a/04,
17a/06, 17a/07, 17a/11, 17a/22,
17b/02, 17b/03, 17b/16, 17b/18,
17b/24, 188b/05, 188b/17,
188b/19, 188b/19, 188b/24,
188b/25, 189a/12, 189a/19,
18a/01, 18a/03, 18a/09, 18a/14,
18a/15, 18a/18, 18a/22, 18b/12,
18b/12, 18b/14, 18b/22, 18b/25,
190a/10, 190b/17, 190b/23,
191b/09, 191b/12, 192b/22,
193a/10, 193a/23, 193b/01,
193b/03, 194a/16, 194a/17,
194b/02, 194b/05, 194b/07,
194b/08, 194b/18, 194b/21,
195a/03, 195a/17, 195b/18,
195b/22, 19a/10, 19a/12, 19a/14,
19a/15, 19a/21, 19a/25, 19b/01,
19b/01, 19b/03, 19b/06, 19b/07,
19b/10, 19b/11, 19b/11, 19b/19,
20a/07, 20a/15, 20a/17, 20a/20,
20a/23, 20a/23, 20b/03, 20b/03,
20b/05, 20b/09, 20b/10, 20b/13,
20b/14, 20b/20, 20b/25, 21a/01,
21a/06, 21a/11, 21a/12, 21a/17,
21a/18, 21a/18, 21a/22, 21a/22,
21a/23, 21a/24, 21a/24, 21a/24,
21a/25, 21a/25, 21b/05, 21b/08,
21b/09, 21b/10, 21b/12, 21b/16,
21b/21, 21b/23, 21b/25, 22a/02,

22a/15, 22a/21, 22b/01, 22b/17,
22b/19, 22b/23, 22b/24, 23a/02,
23a/03, 23a/11, 23a/12, 23a/16,
23a/21, 23b/05, 23b/15, 23b/20,
24a/01, 24a/06, 24a/07, 24a/09,
24a/12, 24a/14, 24a/22, 24b/02,
24b/12, 24b/14, 24b/20, 24b/21,
24b/25, 25a/04, 25a/05, 25a/06,
25a/07, 25a/09, 25a/10, 25a/10,
25a/11, 25a/12, 25a/13, 25a/13,
25a/14, 25a/17, 25a/19, 25a/20,
25a/23, 25a/25, 25a/25, 25a/25,
25b/01, 25b/06, 25b/10, 25b/11,
25b/12, 25b/13, 25b/16, 25b/17,
25b/18, 25b/19, 25b/21, 25b/24,
25b/24, 25b/25, 26a/03, 26a/03,
26a/05, 26a/08, 26a/12, 26a/13,
26a/17, 26a/19, 26b/02, 26b/03,
26b/03, 26b/04, 26b/08, 26b/10,
26b/12, 26b/13, 26b/14, 26b/21,
26b/24, 27a/01, 27a/03, 27a/03,
27a/06, 27a/06, 27a/09, 27a/10,
27a/13, 27a/14, 27a/15, 27a/16,
27a/18, 27a/22, 27a/23, 27b/02,
27b/03, 27b/11, 27b/16, 27b/16,
27b/18, 27b/21, 27b/22, 28a/03,
28a/05, 28a/06, 28a/09, 28a/09,
28a/11, 28a/16, 28a/17, 28a/20,
28a/25, 28b/11, 28b/12, 28b/18,
28b/24, 28b/24, 29a/19, 29a/20,
29a/20, 29a/20, 29a/21, 29a/22,
29a/22, 29a/25, 29b/02, 29b/02,
29b/03, 29b/07, 29b/08, 29b/13,
29b/18, 30a/05, 30a/06, 30a/06,
30a/07, 30a/08, 30a/08, 30a/15,
30a/25, 30b/02, 30b/02, 30b/03,
30b/14, 30b/17, 30b/18, 30b/23,
31a/08, 31a/11, 31a/12, 31a/16,
31a/19, 31a/20, 31b/02, 31b/03,
31b/05, 31b/07, 31b/11, 31b/12,
31b/14, 31b/14, 31b/15, 31b/17,
31b/17, 31b/18, 31b/18, 31b/22,
31b/23, 31b/25, 31b/25, 32a/09,
32a/12, 32a/17, 32a/17, 32a/24,
32b/03, 32b/03, 32b/04, 32b/09,
32b/10, 33a/02, 33a/09, 33a/13,
33b/15, 33b/16, 33b/17, 33b/20,
33b/25, 33b/25, 34a/08, 34a/10,

34a/16, 34a/19, 34a/21, 34a/23,
34b/04, 35a/03, 35a/18, 35a/19,
35a/19, 35a/20, 35a/22, 35a/25,
35b/04, 35b/04, 35b/09, 35b/11,
35b/17, 35b/22, 35b/24, 35b/25,
36a/02, 36a/06, 36a/06, 36a/07,
36a/07, 36a/07, 36a/09, 36a/13,
36a/14, 36a/18, 36a/22, 36a/22,
36a/24, 36b/03, 36b/18, 36b/20,
36b/22, 37a/01, 37a/04, 37a/08,
37a/12, 37a/18, 37a/19, 37a/20,
37a/21, 37a/22, 37a/23, 37a/23,
37a/24, 37b/01, 37b/02, 37b/06,
37b/11, 37b/12, 37b/21, 37b/21,
37b/23, 38a/09, 38a/14, 38a/19,
38b/03, 38b/10, 38b/11, 38b/13,
38b/15, 38b/16, 38b/18, 38b/18,
38b/19, 38b/20, 38b/21, 38b/21,
38b/22, 38b/23, 39a/03, 39a/10,
39a/12, 39a/21, 39a/25, 39b/01,
39b/08, 39b/08, 39b/23, 39b/24,
40a/02, 40a/05, 40a/19, 40a/22,
40a/23, 40b/02, 40b/20, 40b/22,
40b/22, 41a/01, 41a/01, 41a/06,
41a/12, 41a/12, 41a/14, 41a/22,
41b/02, 41b/04, 41b/05, 41b/09,
41b/18, 41b/22, 41b/25, 42a/01,
42a/09, 42a/13, 42a/14, 42a/16,
42a/22, 42b/03, 42b/05, 42b/06,
42b/06, 42b/10, 42b/11, 42b/13,
42b/19, 42b/21, 42b/21, 42b/23,
43a/03, 43a/05, 43a/07, 43a/08,
43a/10, 43a/15, 43a/19, 43a/19,
43a/21, 43b/01, 43b/03, 43b/15,
43b/19, 43b/22, 44a/01, 44a/01,
44a/02, 44a/03, 44a/11, 44a/21,
44b/06, 44b/08, 44b/12, 44b/14,
44b/16, 44b/17, 44b/25, 45a/01,
45a/03, 45a/06, 45a/07, 45a/08,
45a/08, 45a/09, 45a/19, 45a/21,
45b/20, 45b/22, 45b/24, 46a/02,
46a/04, 46a/07, 46a/08, 46a/16,
46a/16, 46a/17, 46b/11, 46b/24,
47a/01, 47a/01, 47a/03, 47a/03,
47a/04, 47a/05, 47a/08, 47a/12,
47a/16, 47a/17, 47a/24, 47a/24,
47b/04, 47b/05, 47b/08, 47b/11,
47b/17, 47b/21, 48a/03, 48a/04,

48a/05, 48a/07, 48a/07, 48a/09,
48a/14, 48a/16, 48a/20, 48a/21,
48a/22, 48b/02, 48b/10, 48b/21,
49a/02, 49a/05, 49a/06, 49a/12,
49a/14, 49a/16, 49a/16, 49a/17,
49a/18, 49a/24, 49b/01, 49b/02,
49b/03, 49b/05, 49b/10, 49b/14,
49b/24, 49b/25

kimesne Kimse.

k. 44b/23

k.+de idi 31a/21, 31a/22

k.+leri 37a/23

kimi

Bahsedilen kişi için kullanılır.

k. 192b/02, 192b/02, 192b/02,

192b/02, 192b/03, 192b/03,

31b/09, 31b/09, 31b/09, 49a/25,
49a/25

k.+müz (kimümüz) 15a/16,
15a/17

k.+ne 13a/01, 13a/01, 37b/24,
46a/01

k.+ni 37b/25

k.+nüñ (kimün) 48b/14, 48b/14

k.+si 33b/17

k.+sin 11b/21

kimse Herhangi bir kişi, kim olduğu bilinmeyen kişi, şahıs.

k. 2a/06, 2a/09, 4a/17, 4b/08,

6b/01, 9b/17, 10b/12, 13a/03,

16a/03, 189a/07, 189b/15,

190a/05, 191a/23, 191b/12,

192b/14, 192b/16, 193a/04,

194b/13, 194b/21, 20a/12,

23b/08, 26b/18, 27b/05, 28b/18,

29b/02, 35a/25, 35b/13, 36b/20,

38b/18, 38b/19, 38b/24, 39a/03,

39a/12, 39a/21, 39b/01, 40b/17,

41a/13, 41b/02, 41b/03, 42a/09,

42a/14, 42a/16, 43a/04, 43a/08,

43a/23, 43b/01, 43b/04, 44a/19,

44b/06, 44b/08, 44b/25, 46a/20,

47a/17, 47b/06, 47b/20

k.+de 48b/09

k.+den 44a/08

k.+ler 191b/10, 30b/02, 31b/01,

31b/03, 37a/22, 38b/13, 38b/20,

40a/05, 40b/02, 44b/17, 45b/20,
47a/24, 48a/20
k.+lerden 42a/23
k.+lere 2b/15, 3a/19, 5b/18,
31b/23, 37b/21, 37b/21, 41a/01
k.+leri 8b/04, 11b/05, 11b/08,
31b/18, 47a/07
k.+lerüñ 39a/24, 45a/18, 47a/01
k.+nüñ 2a/10, 8b/15, 8b/16,
11a/06, 13b/24, 188b/23,
188b/25, 18a/18, 190a/19,
191a/20, 191a/21, 195a/15,
195b/05, 195b/11, 24a/01,
40b/16, 41a/22, 48b/09, 49b/23,
49b/23
k.+ye 2b/24, 10a/12, 17a/01,
191a/13, 191a/22, 19b/14,
20a/23, 24a/14, 33b/08, 33b/10,
33b/19, 40a/22, 43b/03, 43b/13,
48b/12, 49b/25
k.+yi 25b/13, 25b/13, 35b/25,
37b/02, 40a/23, 41a/22, 43b/08
k.+yile 38b/15

Kirāme'l-kātibin Ar. İşlenilen sevab ve günahları yazmakla görevli olan melekler. Krş. **Kirām-en-kātibin** K.+dür 188b/06

Kirām-en-kātibin Ar. İşlenilen sevab ve günahları yazmakla görevli olan melekler. Krş. **kirāme'l-kātibin** K. 3b/10

kişi İnsan, adam, kimse.
k. 2b/11, 3b/05, 4b/12, 4b/19,
5b/14, 5b/16, 5b/19, 9a/06,
9a/07, 9b/16, 9b/17, 11b/10,
12a/11, 13a/04, 13b/23, 16a/07,
192b/13, 19b/15, 24b/21,
29a/10, 29a/11, 29a/12, 29a/14,
29a/16, 29a/19, 29a/22, 29b/04,
29b/06, 29b/08, 31b/05, 33a/23,
33a/24, 38a/18, 38a/18, 39b/16,
40a/12, 41a/25, 41b/05, 42b/06,
43b/08, 44a/07, 47b/18, 47b/21,
48b/19
k.+den 29a/14
k.+idi 18b/22
k.+lere 12a/10

k.+nüñ 29b/04, 38a/18, 42a/04,
42a/07, 43b/11, 46a/16
k.+si 27b/08
k.+ye 20a/02
k.+yi 20a/01, 24a/23, 29a/21
k.+yüm 4b/07

kitāb Ar. Kutsal kitap.
k. 10a/10, 15a/05, 195a/08,
22b/17, 25a/25, 26a/08, 26a/11,
28a/06, 35b/21, 37a/10, 41a/14,
43b/17, 46b/05
k.+a 49a/18
k.+dan 36a/01
k.+dan (ehl-i kitāb) 9b/16
k.+dur 31b/22, 31b/22, 41a/09,
41a/10, 41a/14
k.+ı 31b/23
k.+ıla 192a/17, 37a/15
k.+ın 192b/22
k.+ıyıla 49b/15
k.+lar 1b/19, 13a/23, 13b/03,
22b/06, 25b/20
k.+larda 41a/10
k.+lardan 41a/08, 41a/08
k.+ları 193a/05
k.+larına 49a/15
k.+larıñ 27a/04
k.+mı 195a/06
k.+suz 190a/21
k.+umı 27a/10
k.+umuz 46b/20
k.+umuza 28a/07, 45b/20
k.+umuzu 26a/11
k.+ı şerif 193a/12
ko- 1. Bırakmak.
k.-dı 39b/07
k.-dılar 19a/24
k.-madı 6b/09
k.-mağıçun (mahrüm ko-) 189a/24
k.-maya 16a/09
k.-ñ 194b/12
k.-sa 38b/07
2. Bırakmak, terk etmek.
k.-dı 21b/01, 21b/06
k.-dılar 47b/01
k.-duñ 5b/24, 24b/14, 39b/19
k.-duñuz 20b/01

3. Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek.
 4. Daha sonra kullanmak üzere ayırmak, saklamak.
 5. Fiillerle birlikte kullanılıp sürerlik anlamı katar.
 6. İzin vermek, bırakmak, müsamaha göstermek, engel olmamak.
 7. Uyulması gereken birtakım şartlar ileri sürmek, tespit etmek.
- koç** Damızlık erkek koyun.
- koğu** Nesnelere yayılan küçücük zerrelere burun zarı üzerindeki özel sinirlerde uyandırdığı duyu
- kon-** Kısa bir süre için bir yere yerleşmek.
- konuk** Misafir.
- koşuluk** Komşuluk. Krş. **koşuluk**
- koşu** Komşu.
- koşuluk** Komşuluk. Krş. **koşuluk**
- kop** 1. Çıkma, doğma, içinden gelme
2. Kalkmak, haşrolmak, ortaya çıkmak.
3. Kıyamet kelimesiyle birlikte dünyanın yok olması anlamında bir deyim oluşturur.
- kopar-** Diriltip kaldırmak, haşretmek.
- korğ** 1. Endişe etmek, ürkmek, ürpermek, sakınmak, çekinmek

- .-a 38b/14
 .-dı 33a/14
 .-maya 38b/15
 .-uñ 8a/11, 8a/14, 8a/16
 .-up 9b/08, 192b/07, 43b/19
- orku** Kötülük veya üzüntü gelme ihtimali veya bir tehlike düşüncesi karşısında uyanan kaygı duygusu.
 . 8b/18, 21a/05, 27b/15, 31a/15, 32a/01, 36a/14, 42a/01, 42b/12, 42b/16, 42b/17
 .+da 3b/01, 3b/02, 3b/03, 194a/06
 .+dan 2a/15, 27b/07, 28b/15
 .+larına 9a/17
 .+lu 18b/23, 41a/15, 41a/17
 .+sı ol- 192b/09
 .+ya düş- 48a/23, 30a/13
 .+yı 3b/03
- orkudıcı** Korkutan, çekindiren.
 . 192a/25, 194b/10, 27a/18
 .+ol- 192a/13
 .+sın 192a/08
 .+yın 35b/11
- orkudul-** Korkutma işine konu olmak.
 Krş. **orkudul-**
 .-an 9a/16
 .-dı 2a/15, 2a/17
 .-up 18b/08
- orkudul-** Korkutma işine konu olmak.
 Krş. **orkudul-**
 .-miş 26b/03
- orkut-** Korkmasına yol açmak, kaygıya düşürmek
 . 3a/12
 .-a (orkuda) 11b/05, 11b/07
 .-asın (orkudasın) 2a/14, 2a/16
 .-dı 6b/10
 .-duğun 191b/10, 26a/25
 .-dukları 18b/06
 .-ma 3a/12
 .-mağıcun 36a/03
 .-mağun 3a/19
 .-mağdur 28a/20, 39b/16
 .-up (orkudup) 26b/07, 49a/07
 .-ur (orkudur) 15b/10, 40a/03
 .-urıdı (orkudurıdı) 8b/23
- .-urın (orkudurun) 35b/12
 .-urlar mı (orkudurlar) 43b/01
 .-ursın (orkudursın) 8b/25
- oru-** Tehlikeli, zararlı durumları önlemek.
 .-mağa 20a/25
- oş-** 1. Yanına katmak, arkadaş olarak vermek.
 .-dı 21a/13
 2. İsimlerle birleşik fiil oluşturur.
 .-ar (şerik oş-) 38b/08
- ov-** Sert sözlerle gitmesini söylemek, savmak, defetmek.
 .-ar 47b/23
- ovan** Arı yuvası.
 .+dan 48a/25
- ovul-** Kovma işine konu olmak.
 .-dı 36b/06
- oy-** 1. Bırakmak.
 .-a 44b/01
 .-up 8a/22, 35a/23
 2. Bırakmak, terk etmek.
 .-alar 18b/13, 18b/14
 .-alum 16a/21, 16a/25
 .-am 47b/09
 .-up 4b/03, 8b/20, 14b/25, 195a/04, 19a/16, 19a/17, 20a/18, 20a/24, 23b/16, 24a/03, 24a/13, 41b/07, 41b/07, 41b/23, 44a/01, 46b/07, 47a/25
 3. Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek.
 .-a 33a/16
 .-ar 26b/24
 .-arlar 25b/09
 .-dı 4a/19
 .-ğul 21b/19
 .-up 188b/13, 26a/04, 33a/08
4. İsimlerle birleşik deyim veya birleşik fiil oluşturur.
 .-alar (hālına oy-) 19b/01
5. İzin vermek, bırakmak, mäsamaha göstermek, engel olmamak.
 .-avuz 8a/07
 .-u vir- 190a/01, 190a/02, 44b/09

6. Uyulması gereken birtakım şartlar ileri sürmek, tespit etmek.
k.-ana 3b/13, 3b/15
7. Yaratmak, vaz etmek.
k.-a 191a/16
- köyü** Sıvılık derecesi fazla olan, yoğunluğu sebebiyle güç akan, akışkanlığı az olan.
k. 38a/02
- köyün** Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan.
k. 6b/24, 11b/25, 24b/19
k.+dan 30b/04
k.+ı 30a/21, 30a/21
k.+ına 30b/01, 31a/09
k.+lar 11b/17
k.+larından 8b/02
k.+um 30a/21
k.+uñı 30a/25, 31a/09
- kör** Far. Gözü görmeyen.
k.+dür 18a/05, 191b/20
k.+kıl- 10b/20
k.+ol- 10b/21
- köşk** Far. Bahçe içinde yapılmış süslü ev.
k.+ler 9b/21, 40b/02
k.+lerdür 34b/22
k.+leri 49b/09
k.+lerinüñ 40b/03
- kötrüm** Yaşlılık veya hastalık sebebiyle yürüyemeyen kimse. Krş.
kötürüm
k. 42b/22, 42b/25
k.+dür 43a/01
k.+i 42b/24
- kötürüm** Yaşlılık veya hastalık sebebiyle yürüyemeyen kimse.
Krş. **kötrüm**
k. 42b/23
- köy** Far. Bir yerleşim birimi.
k.+lerine 23b/05
- küdrət** Ar. Güç, iktidar.
k. 26b/10, 43b/22
k.+i 2a/10, 6a/07, 8b/05, 11a/08, 12a/07, 12a/12, 12b/24, 18a/07, 190a/22, 190b/16, 190b/21, 190b/24, 195a/13, 195a/15, 195a/17, 195b/05, 195b/11, 195b/12, 20a/25, 27a/25, 47a/21
k.+imüze 12b/04
k.+in 12a/25, 192b/07, 47a/19
k.+inden 192a/20
k.+ine 18a/05
k.+iyile 36a/23
k.+leri 5a/04, 195a/07, 47a/24
k.+üm 4b/25, 22a/07
k.+ümi 38b/20
k.+ümüz 11b/17
k.+vir- 25b/17
k.+i kabz 48a/10
k.+i sun 194a/16
- Kudüs** Kudüs.
K.+e 20b/12, 20b/23
- kul** Tanrı'ya göre insan, abd.
k. 3b/17, 24a/08, 28a/20, 42a/04, 42a/06, 42a/07, 43b/05, 45b/08
k.+a 17a/15
k.+dur 32a/14, 34b/02
k.+eyle- 36b/24
k.+ı 42a/08, 42a/21
k.+ı ol- 42a/20, 42a/20
k.+ıdur 26a/05, 42a/09, 42a/11
k.+ına 194a/09
k.+ınuñ 42a/21, 43a/25
k.+lar 12a/08, 16b/12, 16b/19, 25b/10, 43b/07, 49b/23
k.+lara 191b/15
k.+lardan 24a/21, 25b/10, 37a/08, 48a/01
k.+lardan idi 28b/25
k.+lardan mıdur 45b/08
k.+ları 8b/09, 8b/09, 16b/08, 16b/10, 188b/22, 18b/09, 23a/17, 26b/15, 29a/09, 31b/04, 47a/22, 49b/23
k.+larımız 193a/12, 44b/11
k.+larımızıza 194a/13
k.+larımızdan 193a/11
k.+larımızdandır 19a/07, 22b/23, 23a/21
k.+larımızı 31b/19, 34b/08
k.+ların 13a/24, 16a/05, 40a/03, 46a/10

- .+larına 11b/14, 189a/01,
 189a/01, 31b/05, 37b/19, 38a/23,
 47a/23
 .+larından 195b/19, 26a/09
 .+larınıñ 16a/09, 193a/07,
 194a/09, 194b/19, 45a/15
 .+larum 40a/04
 .+laruma 26b/12, 39a/10,
 40a/11, 46a/07
 .+larumdur 26a/18
 .+laruñ 16b/25, 36b/15, 38a/13,
 41a/16, 45a/14
 .+laruñdan 20b/14
 .+um 34b/15
 .+umuz 28b/24, 34a/04
 .+umuzdan 31a/03
 .+uñ 43b/06, 43b/15
 .+uña 21b/18
- ula** Başın her iki yanında bulunan
 işitme organı.
 .+ından (kulağından) 41a/25
 .+lar 49b/08
 .+tut- 13b/17
 .+umuz (kulağıumuz) 15a/17
- ur** 1. Düşünmek, düşünerek bir şey
 meydana getirmek.
 k.-up 42a/02
 2. Hazırlamak, düzenlemek.
 .-up (süret ur-) 4a/01
 3. Yapmak, inşa etmek.
 .-mışdur 27b/25
- ur'a** Ar. Ad çekme.
 .+bıra- 24a/09
- ur'an** Ar. Hazreti Muhammed'e inen
 kutsal kitap.
 . 1b/03, 1b/19, 2a/09, 2a/11,
 2a/12, 3a/23, 6a/22, 11a/12,
 13b/01, 13b/03, 13b/03,
 193a/05, 194b/11, 20b/25,
 26a/10, 27a/03, 31b/22, 31b/25,
 35b/17, 37a/04, 40a/02, 40a/11,
 40b/04, 41b/22, 43a/06, 46b/01
 .+a 1b/11, 2a/22, 27a/01,
 44a/22
 .+da 1b/20, 1b/21, 1b/24,
 29a/03, 42b/17
 .+dur 11a/15, 16b/02, 37a/10,
 41a/08, 41b/25, 47a/25
- .+haıun 1b/12
 .+ı 2a/08, 2a/14, 2a/24, 2a/25,
 3a/19, 11b/05, 11b/07, 13a/04,
 193a/10, 27a/01, 27a/05, 40a/15,
 41b/10, 41b/24, 44a/20, 45b/01
 .+ıla 192a/13, 192a/24,
 193a/05, 20b/25, 32a/05, 37a/02,
 43a/08, 44a/18, 46b/08, ki
 .+uñ 1b/10, 13a/03, 32a/04,
 37a/05
 .+ı 'azım 41a/20, 43b/16
 .+ı hakim 1b/22
- urb** Ar. Yakın olma, yakınlık.
 .+ın 16a/23
 .+ında 34b/06
- urbān** Ar.Allah yolunda kesilen koyun,
 dana, deve vb. hayvan.
 . 21a/01, 21a/02, 21b/07,
 22a/10, 22b/08
 .+eyle- 21a/19
 .+ı 22a/18
 .+ından 22a/25
 .+it- 21a/05
 .+ıl- 20b/20, 22a/18, 22a/19
 .+ol- 20b/23, 21a/03
- urbet** Ar. Yakınlık.
 .+bul- 48a/16
 .+den 194a/06
 .+i 31a/06
 .+ine 49b/21
- ureys** Hazreti Muhammed'in de
 mensup olduğu Arap kavmi.
 k. 28b/09, 28b/18, 28b/19,
 39b/08, 39b/18
 .+(abile-i ureys) 25b/05
 .+den 27b/03
 .+uñ 28b/01, 42b/02
- urı** Islaklığını, nemini yitirmiş, kuru
 duruma gelmiş olan. Krş. uru
 . 14a/25
 .+lığı 6b/17
- urı-** Yaşlığını, ıslaklığını, nemini
 kaybederek kuru hale gelmek.
 Krş. uru-
 .-yup 6b/16, 41a/01
- urıl-** Yapılmak, bina edilmek, tesis
 edilmek.

- ķ.-a 48b/13
- ķurt** Uzun ve yumuşak gövdeli, omurgasız, bacasız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı, sürünerek hareket eden kuk hayvan.
ķ.+dan 194a/15
ķ.+lar 34b/03
- ķurtar-** Bir canlıyı bir felaketten veya zor durumdan uzaklaştırmak.
ķ.-a 12a/05, 193b/21, 194b/14
ķ.-alar 44b/17
ķ.-asız 15a/15
ķ.-dı 49b/25
ķ.-duķ 18b/21, 19a/09, 22b/13, 23b/01
ķ.-ısdur 1b/04
ķ.-mağa 8a/06, 47a/15
ķ.-mağıçun 10b/08, 19a/23, 45a/20
ķ.-maķ 40a/23
ķ.-sun 15a/21
ķ.-uņ 15a/11
ķ.-ur 195a/10, 24a/23, 24a/24, 44a/16, 47a/07
- ķurtul-** Tehlikeli veya kt bir durumu atlatmak.
ķ.-a 193b/21, 193b/22, 27a/15
ķ.-a bil- 27a/17
ķ.-alar 27b/13, 36b/16
ķ.-am 191b/06
ķ.-an 27a/14
ķ.-asın 10b/14, 46b/11
ķ.-asız 10a/20
ķ.-avuz 42b/04
ķ.-ayduņuz 49a/08
ķ.-dı 18b/09, 34b/01, 44b/02
ķ.-ıcaķ 15a/14
ķ.-mağa 15b/04, 42b/03
ķ.-maķ 1b/04, 18a/21
ķ.-ması 41b/17
ķ.-mazlar 16b/10
ķ.-mış 46a/23
ķ.-mışlardan 47a/05
- ķurtubı** Eb Abdullah Muhammed İbn Ahmed İbn Ebı Bekr İbn Farh el-Kurtubı, Endls'te yetişen byk alim.
- ķ. 15b/05
- ķuru-** 1. Yaşlığını, ıslaklığını, nemini kaybederek kuru hale gelmek.
Krş. **ķurı-**
ķ.-mış 7b/13, 190a/02
2. Bedeninin organlarından birisi felce uğrayıp hareketsiz kalmak.
ķ.-dı 2b/09
3. (Bitkiler iin) Suyu ekilerek canlılığını kaybetmek.
ķ.-dı 24b/10
ķ.-duğına 24b/14
ķ.-r 40b/10
- ķuru** Islaklığını, nemini yitirmiş, kuru duruma gelmiş olan. Krş. **ķurı**
ķ. 47a/23
- ķuru** Yeryüzünün toprakla örtülü kısmı, denizlerin dışında kalan kısmı, yer, toprak, kara.
ķ.+da 8a/01, 23a/03
- ķuř** Yumurtlayan omurgalılardan, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı.
ķ. 3b/04, 29b/20, 30a/01
ķ.+a 3b/04
ķ.+ı 17a/03, 17a/05
ķ.+lar 13a/18, 29a/06
- ķuřluk** Günün sabahla öğle arasındaki vakitleri.
ķ. 29a/03, 29a/04
- ķutul-** Kurtulmak, selamet bulmak.
ķ.-alar 18b/16, 27a/12
- ķuvvet** Ar. G, kuvvet, sıhhat, sağlamlık.
ķ. 9b/16
ķ.+i 193b/17, 193b/18, 195b/10, 19b/21, 43a/23
ķ.+ile 20a/17
ķ.+in 11a/07, 19b/19, 19b/20
ķ.+ince 9b/16
ķ.+iyile 36a/23
ķ.+lerine mi 11a/04
ķ.+ümüz 11b/17
ķ.+uņ 11a/05

kuvvetlen- Güçlenmek, direnci veya gücü artmak, kuvvetli hale gelmek.
k.-di 24b/10

kuvvetlendür- Kuvvetlenmesini sağlamak.
k.-dük 5a/17

kuvvetlü Kuvvetli, güçlü.
k. 29a/25
k.+dür 13b/13
k.+idi 28b/05
k.+kıl- 29a/10
k.+lerdür 34b/09

kuyu Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silindirik biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanan çukur.
k.+ya 6a/11, 6a/15, 28b/01

küçük Küçük.
k. 188b/17

küfr Ar. Tanrı'nın varlığı ve birliği gibi dinin temellerinden sayılan inançları inkar etme.
k. 3a/01, 3a/13, 191b/23, 194b/06, 25b/20
k.+de 35a/25
k.+den 16b/10, 18b/09, 23a/16, 42a/02, 49a/24
k.+dür 43b/12
k.+e 189b/08, 35a/22
k.+i 38a/14, 40a/03, 48a/17
k.+ile 18a/16, 191b/15
k.+inüñ 194b/22
k.+iñüz 10a/24
k.+it- 195a/06
k.+ler 3a/06
k.+leri 194b/23
k.+lerle 10b/18

k.+lerin 10b/17
k.+lerinden 16a/20
k.+lerine 195a/08
k.+lerinüñ 26a/12
k.+üñile 38b/11

küfrān Ar. İyilik bilmeme.
k.+ı ni'me 7a/02

küllī Ar. Bütün, hep.
k. 1b/20, 2a/04, 2b/22, 5a/15, 9a/05, 9a/09, 14a/16, 188b/20, 18a/17, 194b/05, 19a/20, 20a/09, 22a/17, 24b/14, 24b/23, 25b/06, 25b/20, 26a/05, 28a/19, 33b/03, 33b/21, 34b/19, 35a/07, 35b/22, 36a/11, 37b/11, 43a/09, 43a/09, 43b/11, 47a/04
k.+nüñ 7a/08, 189a/22
k.+ñüz 191a/09
k.+ñüzi 190a/15, 37b/23
k.+si 5a/14, 6b/14, 14b/06, 16a/09, 17b/17, 190a/20, 20a/13, 25b/07, 28b/09, 28b/11, 29a/06, 34b/17, 35a/03, 36a/10, 36b/23, 48a/25, 48b/05, 48b/14
k.+sin 10b/24, 20a/18, 49a/09
k.+sinden 8a/20, 190b/02, 192b/24
k.+sine 11b/18, 13b/01, 191a/14, 27a/25, 28a/02
k.+sini 3b/23, 15a/01, 190b/21, 36b/14, 38a/05, 38a/09, 45a/19
k.+sinüñ 35b/15
k.+siyile 15b/21, 191a/02, 39a/06

kündlik Anlayışsızlık.
k.+idür (kündligidür) 23b/08

L

lā ilāhe illallāh Ar. "Allah'tan başka ilah yoktur" anlamında Arapça bir söz, kelime-i tevhid.

lafz Ar. Ağızdan çıkan kelime veya söz.
l. 16a/18, 27b/15, 45a/04

- l. 3a/11
l.+ın 11a/23
l.+ıyla 10a/11
l.+ı istifhâm 7a/01, 17b/14
l.+ı sübhân 7a/04
- la'în** Ar. Lanetlenmiş.
l. 36b/03, 36b/05
l.+e (şeytân-ı la'în) 34a/21
- lâkin** Ar. Fakat, ama, ancak, şu kadar var ki.
l. 7b/18, 14a/05, 42b/24, 45b/09, 49a/10
- la'net** Ar. Allah'ın mağfiretinden mahrumluk.
l.+kıl- 36b/13
- Lât** Ar. İslam'dan önce Arapların Kabe'de bulunan putlarından biri.
L. 45a/10
- laţif** Ar. Yumuşak, hoş, güzel.
l. 33b/16
- laţife** Ar. Güldürecek tuhaf ve güzel söz veya hikaye, şaka.
l.+ye al- 28b/20
- lâyık** Ar. Yakışan, yaraşır.
l. 11a/24, 19b/14, 25a/23, 31b/03, 33a/11, 42a/16, 47a/02, 48a/07, 48a/15
l.+dur 48a/09
l.+idüm 45b/06
l.+ol- 24a/14, 36a/22, 46b/23, 47a/04, 47a/13, 49b/21
l.+rağsın 25a/03
- lâzım** Ar. Gerek.
l.+gel- 25b/19, 25b/20
l.+ol- 32a/06
- leşker** Far. Asker.
l.+idür 12a/08
l.+ile 30a/07
l.+ini 6b/01
l.+inüñ 30a/08
l.+leri 195b/11
- l.+ümüz 26a/19
- levh** Ar. Yarılmışlar hakkındaki bütün bilgiyi kapsayan kitab-ı mübin. Krş. **Levhü'l-Maḥfûz** l.+i maḥfûz 190a/20, 195b/18
- Levhü'l-Maḥfûz** Ar. Yarılmışlar hakkındaki bütün bilgiyi kapsayan Kitâb-ı Mübîn Krş. **levh**
l.+da 3b/24
- levn** Ar. Renk.
l.+i 16b/21
l.+inüzi 190a/16
- lezzet** Ar. Tat.
l. 9b/14, 16b/23
l.+i 10a/01, 192b/10
l.+ine 6a/23
l.+vir- 16b/21
- likâ** Ar. Yüz. Çehre.
l.+sına 41b/04
- lîkin** Ar. Ama, fakat, ancak, şu kadar var ki.
l. 191a/09, 191b/02, 191b/07, 195b/18, 28a/02, 41b/18, 42b/23, 43b/15, 43b/22, 46b/21, 47b/19
- loğma** Ar. Yemek.
l. 24a/12
- luğat** Ar. Sözlük.
l.+da 14a/10, 33a/20
l.+ında 27a/13
- Lût** Hazreti İbrahim'in yeğeni olan peygamber.
l. 10b/21, 10b/22, 23a/24
l.+ı 23b/01, 28b/08
- luţf** Ar. iyi muamele, iyilik.500
l. 17b/13
l.+ı 11b/13, 13a/13
l.+ıla 4a/24

M

- ma** İşte.
m. 2a/16, 29b/07
- ma‘āşī** Ar. Günahlar.
m.+den 3a/15, 10b/06, 192a/16
- ma‘būd** Ar. Kendisine tapılan varlık, tapacak, ilah.
m. 6a/10, 11a/08, 11a/09, 12a/04, 12a/05, 15a/20, 195a/07, 19a/15, 27b/17, 35b/12, 38a/09, 44b/12, 47a/11, 47a/14
m.+ı 12a/04
m.+uñuz 191a/03
m.+lar 27b/17
m.+lara 42b/01
m.+ları 5a/11, 27b/16
m.+larımız 16a/20, 27a/25
m.+larımıza 27b/04, 43a/19
m.+ların 14b/25
m.+larına 27b/11
m.+larından 47a/15
m.+larıñuz 195a/10
m.+larıñuzuñ 27b/19
m.+luğa 47a/13
m.+mı 6a/05
m.+mı tüt- 27b/16
m.+tütin- 37a/23
m.+tüt- 44a/01
m.+um 47b/10
m.+uñuz 4a/17, 15a/20
m.+ı haķ 4a/14, 23b/16
m.+ı kadīm 26a/01
- mādām** Ar. Madem, çünkü.
m. 191a/12
- mağfiret** Ar. Bağışlanma, af.
m. 189b/12, 22b/22, 30b/10, 38b/14, 41a/18
m.+e 38b/15
m.+ile 3b/06
m.+kıl- 23a/01
m.+ol- 46a/08
- mağfūr** Ar. Allah tarafından günahları affedilmiş olması için dua edilen kimse, ölmüş, yarlıganmış.
m.+ol- 46a/15
- mağlūb** Ar. Kendisine üstün gelinmiş, yenilmiş, yenilen kimse.
m.+ol- 26a/20
- mağrib** Ar. Batı.
m.+de 7a/23, 188b/16
m.+den 7b/02
m.+inde 7a/19
m.+leri 13b/07
- mağrūr** Ar. Gururlu, kendini beğenmiş.
m.+kıl- 189a/19
m.+ol- 2a/18, 6a/23, 8a/13, 11a/04, 11a/04, 40b/09
- maħall** Ar. Yer.
m.+i kabul 190a/09
- maħfūz** Ar. Hıfzedilmiş, korunmuş, saklanmış.
m.+da (levh-i maħfūz) 190a/20, 195b/18
- maħlūk** Ar. Yaratılmış.
m. 188b/14, 191a/15, 37b/11, 41b/25
m.+a 191a/11
m.+da 195a/04
m.+dan 37b/07
m.+dur 18a/06
m.+ı 35b/18, 35b/18
m.+ında 192b/06
m.+uñ 191a/06, 47a/16
- maħmaşa** Ar. Açlıktan zayıf düşme.
m.+ (ħālet-i maħmaşa) 1b/14
- maħmūd** Ar. Övülmüş, methedilmiş.
m.+dur 191a/10
m.+ol- 34b/18
- maħmūr** Ar. Sarhoşluğun verdiği sersemlik, uyku basmış, ağırlaşmış, göz.
m.+kıl- 39a/04
- maħrūm** Ar. Nasipsiz, istediğine kavuşamamış.
m.+bıraķ- 189a/23
m.+ķal- 21b/06
m.+kıl- 3a/07
m.+lardan kıl- 10a/18
m.+ol- 16a/06, 45b/14
- maħşūş** Ar. Birine ayrılmış olan.

- m. 19a/06
m.+olın- 28a/05
- maḥşer** Ar. Kıyamet günü dirilenlerin toplanacaklarına inanılan yer.
m. 10a/09, 193a/20
m.+de 10b/13
- maḥv** Ar. Yok etme, ortadan kaldırma.
m.+it- 10b/17, 10b/25, 43a/15
- mahzā** Ar. Ancak, yalnız, tek.
m. 14b/21, 190b/05
- maḥzūl** Ar. Terkedilmiş, hor, hakir.
m.+kıl- 41a/22
- ma'īšet** Ar. Geçim, geçinmek için gereken şeyler.
m.+(esbāb-ı ma'īšet) 194a/18
m.+leri 18a/17
m.+ümi 44a/03
- maḳām** Ar. Mevki, yer, kat.
m. 17b/24, 194b/03, 34b/22
m.+da 194a/22
m.+dur 35a/10, 35a/23
m.+ı 31a/06
m.+ına 49b/03
m.+ında 17b/18
m.+ından 35a/08
m.+lar 34b/21, 35a/09
m.+ları 194a/09, 33b/24, 47a/02, 49b/09
m.+ların 194a/23
m.+larında 49b/06
m.+lu 17b/18, 49b/06
m.+tut- 49b/21
m.+ı halved 194a/21
m.+ı sa'ādet 194a/19
- maḳbūl** Ar. Geçerli.
m. 37a/21
- maḳsūd** Ar. Dilenilen, umulan şey, emel.
m. 1b/23, 14a/11, 30b/04, 37a/18
m.+a ir- 3b/05
m.+a ulaş- 3b/06
m.+ı 193b/23, 193b/24, 26b/20, 28a/24, 38b/24
m.+ları 27b/07, 47a/18
m.+ı hayāt 11b/10
m.+ı 'ilm 38b/23
- māl** Ar. Varlık, servet.
- m. 8b/14, 17a/13, 192b/10, 32a/24, 45b/17
m.+da 45b/11
m.+ı 17a/14
m.+ın 22b/04, 32b/07, 48b/10
m.+ına 8b/12, 34a/05, 38b/04
m.+ından 32a/18, 39b/03, 39b/04
m.+ını 191b/13
m.+uñuzdan 8b/01, 8b/03
m.+lardan 192b/23
m.+ları 26a/13
m.+ların 39a/24
m.+larında 8b/13
m.+umuz 47b/07
m.+uñı 17a/18, 17a/23
- mālik** Ar. Bir şeye sahip, bir şeyi olan.
m. 190b/23, 44b/18
m.+i 35b/15
m.+ol- 11b/18, 190b/24
- ma'lūm** Ar. Bilinen, belli.
m. 16b/14
m.+dur 189a/24
m.+kıl- 18b/01, 31b/17
m.+ol- 16a/05
- ma'nā** Ar. Anlam.
m.+ca 2a/16
m.+da 44b/14
m.+lar 11b/03
m.+sı 1b/07, 3b/15, 188b/18, 24a/05, 26a/05, 26b/18, 26b/19, 26b/21, 26b/25, 27a/01, 27a/02, 31b/17, 31b/25, 32b/19, 33b/05, 42b/13, 43a/25
m.+sıdur 5a/15
m.+sına 7a/04
m.+sınadur 1b/19, 7a/01
m.+sında 19a/19, 31b/24, 33a/10, 46a/21, 49a/17
m.+sından 12a/10, 16a/03, 32b/21
m.+sını 36a/19, 42a/01, 43b/04
- māni'** Ar. Engel.
m. 4a/17, 35b/13
m.+kıl- 37a/11
m.+ol- 194b/13
- mansıb** Ar. Makam, rütbe, derece.
m. 192b/10, 49b/16

- m.+dan 47b/23
- maşūr** Ar. Allah'ın yardımıyla galip olmuş, üstün gelmiş.
m. 26a/18
- maşdar** Ar. Fiillerin şahıs ve zaman gösteremeyen; fakat olumlu ve olumsuz halleri bulunabilen isim şekli.
m.+dur 7a/04
- maşhara** Ar. Tuhafıklar yaparak çevresini eğlendiren, hoş, sevimli, şaklaban kimse.
m.+ya 14a/22
m.+ya al- 14a/19, 14b/09, 14b/17
m.+ya tüt- 6b/06, 14b/20, 35b/06
- ma'siyet** Ar. Günah.
m. 31a/16
m.+den 47a/07
m.+den çek- 10b/10
m.+e 24a/24
m.+e bırak- 31a/25
m.+iñüz 16b/07
- maşlahat** Ar. İş, husus.
m. 31b/08, 31b/11, 37b/14
- maşriq** Ar. Doğu.
m.+da 188b/15
m.+ında 7a/19
m.+ları 13b/07
- ma'shük** Ar. Sevilen, sevilmiş.
m. 25a/04
m.+larından 25a/06
- maşrūd** Ar. Kovulmuş.
m.+eyle- 36b/02
m.+kıl- 41a/22
m.+olın- 192b/14
m.+ol- 36b/05
- maymun** Ar. Ayakları da el biçiminde olan, bacakları kısa, elleri oldukça uzun, çevik bir orman hayvanı.
m.+a 11a/02
- mazarrat** Ar. Zarar, ziyan.
m.+ı 191a/01
- maşlūm** Ar. Zulüm görmüş, haksızlığa uğramış.
m. 42b/10
- m.+lar 48b/15
- mecāl** Ar. Güç, kuvvet, derman, takat.
m. 39a/02, 42b/17, 46b/13
m.+bul- 9a/10, 14a/05, 33a/25
m.+ı 19b/19, 21a/21
m.+ları 20b/02
- mecbūl** Ar. Yaratılmış.
m.+dur 37a/17
- mecmū'** Ar. Cem olunmuş, toplanmış.
m. 19b/05, 23b/21, 46b/11, 48a/11
- meded** Ar. Yardım, çare, imkan.
m. 8a/05, 194b/06, 27a/11
m.+üm 15a/25
m.+üñüz 15a/25
- medh** Ar. Övme, övgü.
m.+eyle- 34b/01
m.+it- 32a/11, 32a/14, 48a/15
- Medīne** Hicaz'da Hazreti Muhammed'in türbesinin bulunduğu şehir.
M.+ye 39a/16
- mefharu'l-mevcūdāt** Ar. Hazreti Muhammed
m. 27a/19
- meger** Far. Meğer, oysa.
m. 8a/07, 191a/20, 23a/16, 29b/04, 29b/19, 29b/25, 36b/15, 36b/24
- mekān** Ar. Yer, mahal.
m.+dan 20b/09
m.+ından 195a/14
- Mekke** Hicaz'da Hazreti Muhammed'in doğduğu ve Kabe'nin bulunduğu şehir.
M. 14a/13, 189a/14, 189a/18, 193a/17, 195a/23, 195b/09, 23b/04, 23b/04, 25a/09, 25a/13, 25a/21, 25b/03, 26a/08, 28b/04, 34a/04, 36a/05, 39a/15, 43a/19, 45b/16, 45b/20
M.+nüñ 7b/22, 31b/14
M.+yi 26b/07
- mekr** Ar. Düzen, hile.
m. 32b/22
m.+ler 195b/02, 42b/02
m.+üñ 195b/03

- melâike** Ar. Melekler.
m. 6b/01
m.+ler 25b/05, 25b/06
m.+lerinden 13a/09
- melâlet** Ar. Usanma, bıkkınlık.
m. 45a/07
- melâmet** Ar. Kınanmışlık, rezillik ve rüsvaylık.
m. 31a/01
m.+e 24a/14
m.+it- 24a/14
m.+kıl 15a/24, 24a/13
- mele** Ar. Meleklerin toplanma yeri.
m.+i a'lâ 14a/07
- melek** Ar. Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına inanılan manevi varlık.
m.+ler 14a/03
- melek'ül-mevt** Ar. Ölüm meleği, Azrail.
m. 13a/08, 13a/10, 33a/13, 33a/17
m.+dür 48b/03
m.+i 33a/14
- melik** Ar. Padişah, hükümdar, hakan.
m. 5a/04
- melîm** Ar. Kınanmaya, aşağılanmaya layık olan.
m. 24a/14
- melûl** Ar. Üzgün.
m.+kıl- 2a/01
m.+ol- 23b/24, 23b/24, 23b/25, 28b/02, 41b/12
m.+tut- 28b/04
- mel'ün** Ar. Lanetlenmiş.
m. 2b/06, 36b/11, 36b/16, 36b/18, 36b/22, 44b/19
m.+(Nemrüd-ı mel'ün) 19a/20
m.+ol- 36b/05
- memleket** Ar. Ülke, il, şehir.
m.+ine 19b/09
- men'** Ar. Yasak etme, bırakmama.
m.+eyle- 15a/11, 23b/25, 36a/16
m.+it- 2a/10, 5b/22, 8a/06, 8b/11, 8b/22, 13a/23, 13a/24, 15a/08, 15b/12, 15b/16, 188b/24, 28a/18, 28a/21, 44a/04, 44b/13, 46a/21
- menâm** Ar. Rüya.
m.+da 189b/01
- menâşib** Ar. Payeler, makamlar, dereceler, rütbeler.
m.+ı dünyâ 39a/04
- Menât** Ar. Cahiliye devrinde Kabe'de Hüzeyl ve Huzaa kabilelerinin mabudu olmak üzere konulan sanem.
M. 45a/09
- menâzil** Ar. Konaklama yerleri.
m. 7b/07
m.+inde 7b/05
m.+lerinde 7b/03
m.+lerinden 190b/19
- menfa'at** Ar. Fayda, kar, yarar, çıkar.
m. 7a/06, 15a/18, 37b/14
m.+a 191a/09
m.+dur 190b/05
m.+ı 190b/06, 190b/24, 44a/20
m.+lar 11b/24
m.+suz 23a/12
m.+tut- 12b/12
- mensûh** Ar. Hükmü ortadan kaldırılmış.
m.+ol- 1b/21, 41a/08
- menşür** Ar. Neşrolunmuş, yayılmış, dağıtılmış.
m.+(hebâen menşür ol-) 47b/20
- menzil** Ar. Güzergâh.
m. 7b/08, 7b/08
m.+de 7a/19
m.+e 7b/09, 190b/19
m.+e (akşâ-yı menzil) 190b/19
m.+i 7a/20, 7a/20
m.+idür 7a/18
m.+inde 7b/13
m.+iñe 3b/03
m.+leriñüze 44a/13
- menzilet** Ar. Derece, rütbe, yükseklik derecesi.
m. 17b/24
m.+de 42a/19
- merdûd** Ar. Reddolanmış, kovulmuş.
m.+olın- 192b/14
m.+ol- 15b/06, 190a/09
- merede** Ar. Direnenler, inatçılar.
m.+lerin 33b/18

- mersin** Yun. Mersingillerden, kışın yaprağı dökülmeyen, Akdeniz sahillerinde çok bulunan bir ağaç.
m. 34a/25
- mertebe** Ar. Derece, rütbe.
m. 37a/24
m.+ler 9b/07, 189b/12
m.+lere 9b/06
m.+leri 39a/18, 49b/13
m.+lerini 193a/02
m.+nüñ 194a/08
m.+ñüzce 44a/12
m.+si 31a/06, 38b/21
- mervî** Ar. Rivayet olunan.
m.+dür 193b/09
- meşâlih** Ar. İşler.
m.+ine 37b/20
- mescid** Ar. Müslümanların ibadetlerini yaptıkları minaresiz, minbersiz, küçük cami.
m.+den 3b/20
m.+e 3b/20
m.+lerde 13a/18
- meşel** Ar. Örnek.
m. 42a/13
m.+(çarb-ı meşel) 6b/08, 42a/02
m.+de 42a/08
m.+den 41b/22, 42a/21
m.+dür 190b/05
m.+ine 4a/25
m.+iñüz 4a/25
m.+it- 42a/04
m.+kıl- 12b/04
m.+leri 4a/02
- meşelâ** Ar. Misal olarak, şunun gibi, söz gelişi.
m. 39a/24
- Mesrûk** Hadis ravilerinden biri.
M.+dan 3b/17
- meşakkat** Ar. Sıkıntı, zorluk, eziyet.
m.+lar vir- 34a/05
- meşgûl** Ar. Bir işle uğraşan, meşgul.
m.+idi 34b/04
m.+olın- 9b/12
- m.+ol- 1b/06, 18b/15, 20b/13, 24a/16, 24a/18, 24a/22, 24a/23, 24a/24, 32a/20, 32a/23, 39a/17, 41a/19, 41b/08, 42a/15, 44b/10, 45b/13, 48a/18, 48b/08, 49b/03
- meşîme** Ar. Döl yatağı, son.
m. 38a/06
- mevâ'iz** Ar. Öğütler, nasihatlar.
m.+lerin 3a/20
- mevc** Ar. Dalga.
m. 24a/07
- mevcûdât** Ar. Var olan şeyler, mahlukat.
m. 13b/06
- mevķif** Ar. Duracak yer, durak.
m.+da 42b/16
- mevķûf** Ar. Durdurulmuş, alıkonulmuş.
m.+dur 14b/04
- mevlâ** Ar. Tanrı.
m. 28a/20, 42a/24
m.+ları 43a/11
m.+sı 42a/11, 42a/15, 42a/17
m.+sına 42a/16
m.+sından 38b/04
- meydân** Ar. Düz, açık, geniş yer, açıklık, alan.
m.+ına 26b/03
- meyl** Ar. Yönelmek, rağbet etmek.
m.+i 20b/18
m.+it- 20a/11
- Meşşe** Şuayb Peygamberin gönderildiği kavmin adı.
M. 28b/08
- meyyit** Ar. Ölmüş.
m. 5a/05
- mezmûm** Ar. Kötülenmiş, kınanmış.
m. 11b/01, 11b/02
- mih** Far. Mıh, çivi, kazık.
m. 28b/05
m.+ıla 28b/06
m.+lar 28b/05
- mihla-** Mih ile tutturmak, çivilemek, çakmak.
m.-rıldı 28b/06
- miftâh** Ar. Anahtar.
m.+ı 28a/11
- mihnet** Ar. Zorluk, sıkıntı.

- m.+den 47a/15
m.+e 6a/06
m.+i 35a/16
m.+i 38a/20
- mihrāb** Ar. Cami, mescit gibi yerlerde kible duvarında bulunan yer.
m.+a 29b/13, 29b/20
m.+ına 29b/13, 29b/19
m.+ında 29a/10
m.+ında 30a/12
m.+ından 30a/05
m.+uñ 29b/25, 29b/25
- Mikāil** Dört büyük melekten kulların rızıklarını taksim etmekle görevli olanı.
M. 188b/06, 48b/02
- milik** Ar. Taşınmaz mal, mülk. Krş.
mülk.
m. 28a/16, 32b/24, 33a/06, 33b/07, 33b/08, 33b/09, 33b/09
m.+e 25a/02, 32b/15
m.+i 192b/17, 28a/14
m.+imüzde 20a/03
m.+in 32b/18
m.+inde 28a/12, 43b/18
m.+ine 32b/20
m.+ini 29a/10, 32b/11, 32b/19, 32b/20
m.+ümde 30a/22
m.+üñe 19b/14
- millet** Ar. Bir dinde veya mezhepte bulunanların tümü.
m. 22a/21, 27b/21
m.+ine 19a/11, 39b/19
m.+indendür 4b/05
- minnet** Ar. Yapılan bir iyiliğin yükü altında ezilme, iyilik yapana kendini borçlu hissetme.
m. 194a/05
m.+kıl- 12a/17
- mirās** Ar. Ölen bir kimseden yakınlarına kalan mal mülk.
m. 17a/14
- mişāl** Ar. Örnek.
m.+larından 2b/01
- misk** Ar. Asya dağlarında yaşayan bir ceylan cinsinden elde edilen güzel kokulu siyah madde.600
m. 9b/19
- miskīn** Ar. Aşırı derecede tembelle, uyuşuk.
m. 46b/10
m.+lere 8b/01, 8b/03
- mişl** Ar. Eş, benzer, manend.
m.+i 188b/05, 46a/05, 48a/09
m.+idür 42a/14
m.+in 34a/16
- mu'ahhar** Ar. Tehir edilmiş, sonraya, geriye bırakılmış.
m.+kıl- 193b/25
- mu'ākıb** Ar. Cezalandıran.
m.+ol- 21b/13, 21b/23, 38a/18
- mu'allak** Ar. Talik edilmiş, asılmış, asılı.
m. 29b/01
- mu'āmele** Ar. Davranış.
m.+kıl- 22b/24, 23a/01
m.+müz 16a/02
m.+sin 22b/23
m.+sinden 22a/21
m.+yi kıl- 23a/21, 38b/10
- mu'āvenet** Ar. Yardımlaşma.
m.+leri mi 195a/05
- mu'āvin** Ar. Yardımcı.
m.+leri 191a/12
m.+lerin 14b/24
m.+süz 191a/11
- mu'āyene** Ar. Gözden geçirme, yoklama.
m. 14b/07
- mu'azzeb** Ar. Azap içinde bulunan, eziyet çeken, çok sıkıntı gören.
m.+ol- 10a/25
- mu'azzez** Ar. İzzetlendirilmiş, izzet ve şeref sahibi.
m.+ol- 16b/15
- mubāh** Ar. İşlenmesinde sevap veya günah olmayan şey, iş.
m.+ıdı 32b/07
m.+ol- 1b/16
- mucīb** Ar. Sebep, vesile.
m.+i 18b/20

- mu‘cizāt** Ar. Mucizeler.
m.+ı 4a/06
- mu‘cize** Ar. Peygamberlerin Allah’ın izniyle peygamberliklerini isbat için yaptıkları, akılla açıklanması mümkün olmayan olağanüstü iş.
m.+ol- 33b/09
m.+si 4a/06
- muḥabbet** Ar. Sevgi, muhabbet.
m.+i 192b/09, 20b/19, 32a/03
m.+ümüz 20b/19, 22a/14
m.+in 189b/04, 32a/24
m.+inden 22a/14
m.+ine 20b/18
m.+i dünyā 39a/04
- muḥabbet-ullāh** Ar. Allah sevgisi.
m.+it- 16a/11
- muḥakkik** Ar. Gerçeği arayıp meydana çıkarıcı, soruşturucu.
m.+ler 46a/21, 47a/02
- muḥāl** Ar. Mümkün olmayan, olamaz, olmaz, olmayacak
m. 31b/20
m.+dur 18a/04, 41a/23, 41a/24, 41b/01
- muḥālefet** Ar. Uygunsuzluk, aykırılık.
m. 3a/05, 14b/19, 42a/05, 46a/03
m.+de 43b/19
m.+e bırak- 34b/06
m.+i 43a/16
m.+kıl- 189b/10, 192a/18, 192b/07, 33b/11, 36a/13, 36a/17, 36b/01, 38b/19, 47b/07
m.+ol- 193b/13
- muḥālif** Ar. Uygun olmayan, uymayan.
m. 3b/14, 192b/14
m.+dür 18b/12
- muḥalled** Ar. Sürekli, ebedi, kalıcı.
m. 194b/04, 46b/24
m.+kıl- 48b/24
m.+siz 49a/14, 49b/05
- Muḥammed** Son peygamber Hazreti Muhammed.
M. 1b/02, 1b/08, 1b/10, 1b/23, 1b/25, 2a/01, 2a/03, 2a/14, 2a/19, 3a/12, 3a/19, 3b/08, 4a/02, 6b/11, 8b/24, 9a/02, 11a/01, 11a/04, 11a/12, 11a/13, 11a/14, 11b/07, 11b/16, 12a/03, 12a/19, 12a/25, 12b/07, 12b/11, 14a/12, 14a/19, 14b/03, 189a/10, 18a/03, 18b/05, 18b/07, 191a/04, 191b/10, 192a/05, 192a/12, 192a/24, 194b/20, 195a/03, 19a/10, 25a/08, 25a/13, 25a/15, 25a/17, 25a/19, 25a/24, 26a/15, 26a/21, 26a/25, 26b/06, 26b/10, 27a/19, 27a/22, 27a/23, 27b/10, 27b/16, 27b/21, 28b/03, 28b/08, 28b/13, 28b/23, 29b/12, 31b/22, 34a/04, 34b/08, 34b/15, 35b/11, 35b/17, 36a/05, 37a/01, 37a/15, 37a/18, 37a/19, 38b/10, 38b/18, 39a/10, 39a/15, 39b/10, 39b/14, 39b/21, 40a/10, 40a/23, 40b/06, 41b/12, 43a/19, 43a/25, 43b/21, 44a/01, 44a/05, 44a/11, 44a/18, 44a/23, 44b/16, 44b/17, 44b/23, 45a/13, 46a/07, 47b/05, 47b/08, 47b/13, 47b/15, 47b/25, 49b/18
M.+e 2a/23, 2a/24, 2b/02, 8b/20, 11a/13, 11b/05, 193a/11, 25b/24
m.+i 2a/10, 2a/11, 2b/06, 195b/01, 26a/10, 26a/11
M.+ Muḥafādur 47a/25
M.+üñ 42b/03
- muḥārebe** Ar. Savaş.
m.+kıl- 32a/17
- muḥāşama** Ar. Mücadele etmek.
m.+kıl- 4b/14
- muḥāsebe** Ar. Hesaplaşma, hesap görme.
m.+mi 17a/24
- muḥkem** Ar. Sağlam kılınmış, sağlam.
m. 1b/21, 21b/22, 28b/05, 44a/15, 48a/01
m.+dür 1b/17, 1b/18, 46a/04
m.+kıl- 3a/25, 14b/16
m.+ligi 1b/13
m.+ol- 22b/25
m.+tut- 3a/09
- muḥliş** Ar. Dostluğu, samimiliği içten olan.

- m. 16b/12, 16b/18, 16b/25,
22b/23, 25b/10, 26a/09, 36b/15,
37a/08
m.+ler 10a/07, 17a/08
m.+lerden 10a/07
m.+ol- 37a/16
- muhsin** Ar. İhsan eden, bağışta bulunan.
m. 23a/21
m.+ler 22b/05, 43a/14
m.+lerden 46b/18
- muhtâc** Ar. İhtiyacı olan.
m.+kıl- 12a/14, 20b/11
m.+ol- 13a/11, 14b/05, 17a/17,
17a/19, 191b/01, 191b/06,
191b/09
m.+sız 191a/09
- muhtâr** Ar. Seçilmiş olan kişi, seçkin.
m. 28a/16
- muhtelif** Ar. Türlü türlü, çeşit çeşit.
m. 16b/14, 192b/02, 192b/03,
192b/05, 41a/09
m.+(muhtelif muhtelif) 42a/14
- muķābele** Ar. Karşılık verme,
karşılama.
m.+sinde 194b/06
m.+sindedür 43b/07
- muķābil** Ar. Karşı karşıya olan.
m.+inde 26b/16
m.+ol- 30a/10
- muķaddem** Ar. Önde olan, önden giden.
m.+i kıl- 30a/09
m.+ol- 35a/25
m.+tut- 193b/25, 194a/01,
194a/03
- muķadder** Ar. Takdir olunmuş, kıymeti
biçilmiş, kadri değeri bilinmiş,
beğenilmiş.
m. 195b/18
- muķarreb** Ar. Yaklaşmış, dost kabul
edilmiş kimse.
m. 188b/06, 192b/14, 47b/22
m.+lerdür 193b/05
m.+se 47b/22
- muķarrer** Ar. Şüphesiz, kesin.
m.+ol- 194a/17
- Muķātil** Ebu Mansur Muhammed İbn
Muhammed İbn Mahmud el-
- Maturidi'nin hocalarından olan
Mukātil er- Razi.
M. 1b/09, 2b/05, 6a/14, 7b/10,
8a/13, 9b/12, 25a/09, 29a/09
- muķātele** Ar. Birbirini öldürme,
vuruşma, savaş.
m.+it- 32a/17
- muķīm** Ar. Oturan, ikamet eden.
m.+ol- 34b/23
- muķteşid** Ar. Tutumlu.
m. 193a/14, 193a/16, 193a/20,
193a/24, 193b/02, 193b/04,
193b/07, 193b/10, 193b/12,
193b/14, 193b/17, 193b/19,
193b/21
m.+leri 194a/07
m.+ol- 193a/13
- muķteza** Ar. Bir şeyin gereği olan,
gereken lazım gelen şey.
m.+sınca 192b/09, 31b/01
- muntazır** Ar. Bekleyen, yol gözleyen.
m. 9a/02, 195b/04
m.+lar 28b/13
m.+lardur 5a/06, 28b/14
m.+ol- 42b/03
- murād** Ar. Dilek, istek, maksat.
m. 2a/23, 3a/11, 9a/04, 11b/08,
13a/03, 13b/01, 13b/02, 17b/14,
21a/03, 30b/05, 36a/19, 37a/17,
41b/04, 48a/03
m.+ı 11b/02, 26b/19, 27b/19
m.+ından 21b/06
m.+ları 192b/25
- murdār** Far. Kirli, pis, iğrenç.
m.+(ḥarām-ı murdār) 1b/16
- Mūsā** Musa peygamber.
M. 11a/02, 22b/05
M.+ıla 22b/12, 22b/18, 22b/23
M.+ya 22b/15, 22b/17
M.+yı 28b/06
- muşāhabet** Ar. Sohbet etme, konuşma,
görüşme.
m.+it- 33a/01
m.+kıl- 29b/14
- musahḥar** Ar. Ele geçirilmiş, tabi
kılınmış.
m. 33b/14

- m.+dur 18a/06
m.+kıl- 29a/01, 33b/15, 33b/16,
37b/18
m.+ol- 33b/13
- muşāhib** Ar. Biriyle sohbette bulunan,
konuşan, arkadaşı.
m.+ol- 16a/03, 40a/12
- muşallā** Ar. Namaz kılmaya mahsus
açık yer.
m.+sı 25b/25
m.+sına 188b/10
- musallaṭ** Ar. Bir kimsenin bıktırarak
şekilde üzerine düşen.
m. 44a/23
m.+kıl- 33a/12
- Muṣṭafā** Hz. Peygamber'in mübarek bir
ismi.
M.+dan 1b/02
- muştıla-** Müjdelemek.
m. 3a/21, 40a/10
m.-duḡ 22b/01
- mutaşarrıf** Ar. Tasarruf eden, kendinde
kullanma hakkı ve salahiyeti
bulunan.
m.+ol- 4a/05
- muṭī'** Ar. İtaat eden, boyun eğen.
m. 16b/08, 23a/21, 28b/25,
38b/16
m.+kıl- 11b/20, 11b/22, 29a/06,
33b/14, 33b/18
m.+ler 10a/07, 49a/22
m.+lerden 10a/07
m.+ol- 4a/24, 8b/16, 10a/11,
10a/11, 10a/12, 10a/13, 10a/15,
10a/20, 16b/04, 189b/06,
189b/06, 189b/07, 189b/07,
18a/01, 18b/11, 192b/08,
192b/22, 20b/22, 21a/11, 21a/20,
21b/05, 21b/12, 21b/14, 27b/13,
29a/06, 29a/21, 31b/19, 31b/19,
33b/16, 35a/13, 38b/19, 39b/12,
40a/06, 40b/02, 43a/12, 43a/14,
43b/22, 46a/20, 46a/25, 46b/04,
46b/08, 46b/13, 46b/17, 47b/25,
49a/15, 49b/13
m.+raḡ ol- 191a/16
- mutlaḡ** Ar. Kesin olarak, şüphesiz.
- m. 11a/25
m.+(ḡālīḡ-ı mutlaḡ) 189a/07,
189a/08
m.+dur (ḡakīm-i mutlaḡ) 37a/14,
46a/05
m.+dur (ḡādir-i mutlaḡ) 191a/14
- muṭma'in** Ar. İçi rahat, müsterih.
Şüphesi kalmamış.
m.+ol- 20b/21
- mutta'iz** Ar. Uyarılan, nasihat dinleyen.
m.+ol- 192a/06, 32a/05
- muttaḡi** Ar. Dinin emir ve yasaklarına
tam olarak uyan, günah ve
haramdan sakınan.
m.+ler 34b/21, 34b/24, 35a/06,
35a/07
m.+leriḡün 34b/23
m.+leriḡñ 35a/02
m.+leriḡñdür 35a/07
- muṭṭalī'** Ar. Bir işi haber almış olan,
bilen, öğrenen, vakıf.
m.+ol- 17b/02, 17b/03
- muvāfaḡat** Ar. Kabul etme, uzlaşma.
m.+it- 8b/05
- muvāfiḡ** Ar. Uygun, yerinde.
m. 3b/12, 195b/20
m.+dur 193a/06, 41a/10
m.+düş- 11a/21
- muvaḡḡid** Ar. Allah'ın birliğine inanan,
müslüman.
m. 19a/07
- muḡırr** Ar. Zararlı, zarar veren, zarara
sokan.
m. 3a/15
- mübālaḡa** Ar. Bir şeyi çok büyütme, pek
ileri vardırma.
m. 26b/05
- mübārek** Ar. Hayırlı, uğurlu, kutlu,
mukaddes.
m. 11a/18, 31b/22
m.+kıl- 22b/03
- mübtelā** Ar. Tutulmuş.
m. 17b/06
m.+kıl- 9b/06, 18b/06, 24a/25
m.+ol- 3a/17, 15a/25, 15b/04,
16a/06, 16a/17, 17b/25, 191a/03,
192b/10, 19b/24, 34b/03, 49a/18

- mücāhede** Ar. Uğraşma, savaşma, nefsi yenmeye çalışma.
m. 36b/23
- Mücāhid** Hadis rivayet eden bir kişi.
M. 3b/16, 13b/01, 26a/02
M.+den 193b/04
- mücāzāt** Ar. Cezalandırma.
m.+kıl- 189b/22, 191b/15,
195b/20
- mücerred** Ar. Yalnız, tek. Tek başına.
m. 192b/13
- müddet** Ar. Süre.
m.+i 190a/19, 195b/19
m.+ine 24b/16
- mü'ezzin** Ar. Ezan okuyan.
m. 193b/15
- müflis** Ar. İflas etmiş, parasız, züğürt.
m.+lerdür 31b/15
- müfsid** Ar. Bozgunculuk yapan.
m.+ler 49b/15
- mühlet** Ar. Bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi için gösterilen süre, vade.
m. 194b/09, 195a/18
m.+viril- 36b/10
- mühlike** Ar. Öldürücü hastalık.
m.+ler 191b/23
m.+leri 191b/25
- mühr** Ar. Üzerine bir kimse, makam veya kurulun ismi kazanmış olan ve basıldığı kağıt vb. yerlerde bıraktığı iz imza yerine geçen damga.
m. 3a/14
m.+ur- 3a/16, 10b/05, 40b/17
- mührlen-** Ar. Mühürlenmek, damga vurulmak.
m.-di 3a/14
m.-miş 41a/25
- mükāfāt** Ar. Bir başarının veya iyi bir davranışın karşılığı olan şey.
m.+ını 3a/06
m.+kıl- 13a/01, 189a/13,
191b/15, 195b/20
- mükedder** Ar. Kederli, üzüntülü, tasalı.
m.+kıl- 17a/07
- mükerrem** Ar. Muhterem, aziz, sayın, saygıdeğer, hürmet ve tazime erişmiş.
m. 3a/02, 47b/17
m.+ol- 16b/15
- mülākī** Ar. Karşılıyıcı, karşılayan.
m.+ol- 19a/17
- mülāzemet** Ar. Bir işle devamlı meşgul olma.
m.+kıl- 193a/25
- mülāzım** Ar. Bir kimse, şey veya yere bağlılık ve devamlılık gösteren.
m.+ol- 3b/22
- mümessek** Ar. Kendini tutmuş.
m.+lerdür 8a/24
- mü'min** Ar. İman etmiş, İslam dinine inanmış, müslüman.
m. 2a/17, 2a/25, 2b/22, 2b/25,
3a/07, 3a/15, 3a/23, 3b/24,
8a/21, 8b/11, 8b/16, 10b/10,
14b/15, 16b/08, 17a/17, 17a/19,
17a/22, 17a/25, 17b/04, 17b/07,
17b/12, 18b/11, 190b/05,
191b/19, 191b/21, 192a/02,
19a/07, 25a/05, 31a/11, 33b/25,
34b/04, 36b/19, 42b/09, 43b/19,
49a/18
m.+dür 42a/11
m.+e 13a/05
m.+i 191b/16, 42a/22
m.+idi 17a/16
m.+ile 190b/05
m.+ler 8b/03, 8b/21, 10a/06,
13a/16, 13b/03, 14b/18, 18b/10,
23a/19, 26b/13, 43a/09, 46b/10,
49a/22
m.+ler ise 48a/17
m.+lerden 10a/06, 46b/18
m.+lerdendir 193a/15
m.+lerdür 13b/01, 193a/15,
194a/13, 26a/19
m.+lere 6a/21, 8b/19, 13a/13,
17b/02, 192a/13, 192a/25,
26b/15, 48a/02, 48a/13
m.+leri 22b/06, 45a/25
m.+lerile it- 27a/12
m.+ol- 16a/22, 25b/20

- münācat** Ar. Allah'a yalvarıp yakarma.
m.+kıl- 19b/16
- münāfık** Ar. İçi başka, dışı başka olan.
m.+dur 193a/14
m.+lar 2b/04, 10a/06, 14b/21
m.+lardur 193b/06
m.+ları 10a/20
- münāfıklık** Münafık olma hali.
m.+dur 14b/21
- münākaşa** Ar. Ağız kavgası, çekişme.
m.+it- 8a/23
- münāsebet** Ar. Yanaşma, vesile.
m.+ile 4b/11
- münāza'a** Ar. çekişme, kavga.
m.+kıl- 32a/05
- müneccim** Ar. Yıldızların durum ve hareketlerinden geleceğe ait hükümler çıkaran kimse.
m.+lerdür 13b/18
- münevver** Ar. Aydınlatılmış, aydınlık, ışıklı.
m.+kıl- 191b/24, 192a/17
m.+ol- 40b/18
- münezzeh** Ar. Temiz, arı, uzak, beri.
m.+dür 191b/14, 25a/22, 25b/09, 26a/06, 26b/10
- mün'im** Ar. Nimet veren, Allah.
m.+i ḥaḳīkī 12a/17
- münkād** Ar. Boyun eğici, itaatkar.
m.+kıl- 11b/22, 190b/18
m.+ol- 15a/09, 23b/09, 37a/12, 46a/20, 46a/25
- münker** Ar. Şeriatçe yapılması caiz görülmeyen.
m. 32b/06
m.+den 32b/06
- münkir** Ar. Reddeden, kabul ve itiraf etmeyen.
m.+ol- 45b/09
- münzecir** Ar. Men edilmiş, alıkonulmuş.
m.+ol- 28a/20
- mürsel** Ar. Gönderilmiş, yollanmış.
m. 1b/24, 23a/02, 23a/24, 23b/11
m.+lerdensin 1b/23, 1b/25, 2a/03
- müsaḥḥar** Ar. İtaat etmiş, boyun eğmiş.
m.+kıl- 190b/18
- müselsel** Ar. Zincirleme, ardı ardına.
m. 13b/20
- müstağnī** Ar. İhtiyacı olmayan, beri.
m. 191a/13
m.+dür 38a/13
- müstaḳarr** Ar. Düzenli bir şekilde devam eder duruma gelmiş, bir karar üzerine olan, dengeli, istikrarlı.
m. 7a/18
m.+ı 7b/05
m.+ında 7a/18, 7b/02
- müstecāb** Ar. Kabul edilmiş.
m.+dur 21b/16
- müsteḥaḳ** Ar. Hak etmiş, hak kazanmış.
Krş. **müsteḥaḳḳ**
m.+kıl- 39b/23
m.+ol- 18a/24, 19a/08
- müsteḥaḳḳ** Ar. Hak etmiş, hak Krş.
müsteḥaḳ
m.+ol- 194b/23, 43a/01, 43a/03
- müsteḥill** Ar. Helallik dileyen, helalleşen.
m.+ol- 32a/07
- müsülḡān** Ar. İslam dininden olan kimse, müslüman.
m. 13a/05, 190b/07
m.+lar 27b/23, 41a/05
m.+laruñ 33a/11
- müşkil** Ar. Zor, güç, çetin.
m. 190a/21, 41a/11, 47a/18
- müşrik** Ar. Allah'a ortak koşan, birden fazla tanrıya inanan kimse.
m.+ler 15b/13
m.+lerden 10b/04
m.+leri 6b/09, 15b/05
- mütāba'at** Ar. İttiba etme, birine tabi olma.
m.+it- 5b/15, 23a/19
m.+kıl- 5b/18, 5b/23, 5b/24, 189b/09, 191a/03, 191b/22, 193b/07, 193b/08, 22b/13, 23b/01, 31a/24, 35a/23, 46a/25, 46b/13, 47b/07
- müte'ellim** Ar. Elemlenen, içi sızlayan, acı duyan.
m.+ol- 192a/01

müteğayyir Ar. Değişen, başkalaşan.
m.+ol- 33a/14, 48b/06

mütehayyir Ar. Hayrette kalan, şaşmış,
şaşırmış.
m.+kal- 29b/09, 42a/06, 48a/23
m.+kıl- 15a/05

mütekebbir Ar. Kibirlenen, kendini
beğenmiş.
m.+lerüñ 49a/16

mütenebbih Ar. Öğüt, ihtar sayesinde
gafletten uyanan.
m.+ol- 23b/08, 31b/03, 33b/04

müteşâbih Ar. Kur'an-ı Kerim'de
manası açık ve kesin olmayan,
tefsir ve teville ihtiyaç gösteren
ayet
m.+dür 26b/18

müttaķi Ar. Dinin emir ve yasaklarına
tam olarak uyan, günah ve
haramdan sakınan.

m.+ler 43a/10

m.+lere 43a/11

müvekkel Ar. Vekil tayin edilen kimse.

m.+idi 9a/19

m.+ol- 14b/12

müvekkil Ar. Tevekkül eden.

m.+ol- 13a/23

müyesser Ar. Halledilmesi kolay,
yapılabilen.

m.+eyle- 13a/13

m.+kıl- 194a/09

m.+ol- 47a/18

müzeyyen Ar. Süslenmiş.

m.+kıl- 190a/04

m.+ol- 40b/07, 40b/19

N

nāçār Far. Çaresiz.
n.+ol- 42b/02

nāgāh Far. Ansızın, birdenbire.
n. 7a/13, 9a/13, 9b/01, 13b/21,
14b/05, 19b/08, 24b/18, 30a/02,
30a/12, 33a/04, 33a/05, 40b/09,
48b/05

naķş Ar. Kumaş üzerine renkli
iplikler, sırma veya simle el
veya makinede yapılan işleme.
n.+it- 38a/04

namāz Ar. İslam'ın beş şartından biri
olan ve Müslümanların günde
beş vakit, dini bakımdan
belirlenen kurallara göre yapmak
zorunda oldukları ibadet.
n. 13a/16, 193b/14, 193b/14,
30b/11
n.+a 19b/16
n.+dan 20a/04
n.+ı 29a/03, 32a/24
n.+ıdur 29a/04
n.+ın 32a/21

n.+ından 30a/04, 32a/21

n.+kıl- 2b/07, 13a/08, 13a/18,

29b/20, 38b/15, 42a/16

n.+lar kıl- 38b/14

n.+ların 191b/12, 192b/23

nān Far. Ekmek.

n. 4b/01

nār Ar. Ateş.

n. 40a/23

nās Ar. İnsanlar, halk, herkes.

n.+(echel-i nās) 192b/11

n.+(eķass-ı nās) 192b/11

Naşāri Ar. Hıristiyan.

N.+lerden 195a/25

N.+leri 195a/24

naşāyiķ Ar. Öğütler.

n. 1b/20, 11b/02, 23b/09

n.+ların 3a/20

n.+larından 2b/01

naşīb Ar. Bir kimsenin payına düşen
şey.

n.+al- 37a/08, 37b/17

- n.+i 2a/17, 2a/25, 2b/22, 3a/07,
3a/23, 8a/21, 8b/16, 10b/10,
195a/05
n.+in 17a/16
n.+kıl- 25b/21
- naşihat** Ar. Öğüt.
n. 3a/16, 6a/21, 14b/16, 16a/10,
40b/11, 41a/03, 43a/03, 49a/17
n.+dur 11a/15, 37a/04
n.+kıl- 11b/14
n.+ların 3a/23, 6a/22, 37a/07,
41b/10
- Naşrānī** Ar. Hıristiyanlıkla alakalı ve
ona mensub olan.
Hıristiyanlardan olan.
N.+dür 27b/22
N.+here 26a/09
- nāyib** Ar. Vekil, birinin yerine geçen.
n.+lügile 31b/04
- nażar** Ar. Bakma, bakış.
n.+ı 16b/25, 30a/04, 34a/08
n.+ından 195b/12
n.+it- 2a/18, 2b/23, 7b/14,
10a/19, 12a/01, 14b/06, 14b/07,
191b/22, 32a/19, 33a/01, 40b/09,
41b/19
n.+kıl- 3b/24, 8a/08, 10b/16,
11b/07, 11b/16, 12b/05, 17a/01,
17b/05, 18b/07, 19a/23, 23b/06,
29b/21, 30a/02, 39b/09, 41b/04,
48b/06, 48b/06, 48b/07
n.+ları 18a/05
n.+ların kıl- 28a/02
n.+larını 35a/02
n.+ı rahmet kıl- 34a/15
- nāżır** Ar. Bakan, gözeten.
n.+dur 10b/12
- nāżik** Far. İnce, terbiyeli, saygılı, zarif.
n. 22a/01, 22a/05
n.+dür 24b/06
- nażır** Ar. Benzer, eş.
n.+i 7a/09, 11a/09, 19b/09
- ne** Hangi şey, nasıl, ne şekilde.
n. 3b/09, 3b/10, 3b/11, 3b/11,
3b/13, 3b/14, 3b/22, 4b/13,
4b/14, 5a/02, 5a/03, 5a/10,
7b/19, 7b/20, 8a/25, 9a/01,
9a/11, 9a/12, 9b/03, 9b/07,
10a/01, 10a/12, 10a/19, 10b/09,
10b/10, 11a/01, 11a/01, 11a/17,
11b/10, 11b/22, 11b/24, 13b/06,
13b/22, 13b/23, 13b/24, 14a/01,
14b/12, 15a/15, 15a/16, 15a/22,
15a/25, 15a/25, 15b/19, 16b/16,
17a/18, 17a/24, 17b/02, 17b/03,
188b/08, 188b/18, 188b/20,
189a/19, 189a/21, 189b/21,
18a/21, 191a/14, 191a/14,
191a/14, 192a/07, 192a/19,
195a/04, 195a/07, 195a/08,
195b/20, 195b/20, 19a/15,
19a/17, 20a/05, 22a/07, 22b/25,
23a/07, 24b/01, 24b/02, 24b/02,
24b/14, 24b/22, 25b/17, 25b/18,
26a/23, 26b/02, 26b/04, 26b/21,
27a/03, 27b/14, 28a/15, 28a/16,
28a/21, 29a/25, 30a/22, 30b/12,
30b/13, 30b/24, 31b/07, 32a/14,
33a/23, 33b/22, 34a/01, 34a/21,
34b/02, 34b/05, 35a/10, 35b/15,
36a/16, 36b/20, 36b/24, 37a/12,
38a/24, 38a/25, 38b/22, 39a/02,
39a/06, 39b/17, 41a/24, 42a/07,
43a/11, 43b/05, 44b/09, 44b/18,
46a/16, 47a/15, 47b/03, 47b/21,
47b/22, 47b/22, 48a/22, 48b/20,
49a/16, 49b/12, 49b/12, 49b/12
n.+(elümden ne gel-) 25b/19
n.+dür 194a/01, 19a/17, 21a/24,
25b/01, 30a/18, 36a/19, 38b/23,
42b/13
n.+eyledün 30b/23
n.+idersin (nidersin) 36a/06
n.+idi 15a/18
n.+idügin 26b/19, 30b/04,
33a/12, 36a/20
n.+ler 48b/09
n.+ñdür 19b/11
n.+oldı (noldı) 5b/25, 6b/25,
7a/01, 12a/01, 15a/07, 20a/15,
21a/18, 23a/12, 35b/04
n.+ol- 15a/18, 17a/11, 18b/08,
25a/21, 38a/09, 38b/12
n.+ola 4b/25

- n.+ye 18b/04, 18b/04, 195b/10,
25b/15, 26b/08
n.+yi 12b/20
- nebi** Ar. Tanrı buyruğunu kullara
bildiren kimse.
n. 31a/15
- necât** Ar. Kurtulma, kurtuluş.
n. 17b/20, 22b/13, 22b/14,
40a/21
n.+(esbâb-ı necât) 46b/20
n.+a 17b/19
n.+a iriş- 18b/10
n.+bul- 2a/07, 8a/06, 8a/16,
16a/08, 190a/11, 191b/02,
195a/10, 36a/04, 49b/04
n.+dan 27a/07
n.+dan (esbâb-ı necât) 46b/12
n.+kıl- 24a/24
n.+vir- 47a/07
- nedâmet** Ar. Pişmanlık.
n. 6b/07
n.+dür 35b/10
n.+it- 195a/19
- neden** Niçin, ne sebepten.
n. 18a/22, 33b/02
- nefes** Ar. Akciğerlere hava alıp verme
ve bu yolla alınıp verilen hava,
soluk.
n. 35a/11
- nefis** Ar. Pek hoş, çok hoş giden.
n. 38b/24
- nefs** Ar. Öz varlık, kişilik.
n. 10b/11, 17a/15, 192a/01,
43a/15, 46b/05
n.+(hevâ-yı nefis) 31a/24
n.+(ışlâh-ı nefis) 11b/03, 16a/11
n.+e 48b/19
n.+e (hevâ-yı nefis) 31a/23,
43a/16, 45b/13, 46b/13, 47b/01
n.+e hoş gel- 16b/23
n.+i 31b/05, 33b/10, 42a/20,
44a/23
n.+ile (hevâ-yı nefis) 38b/11
n.+in 21b/15, 38b/08
n.+inde 7b/14, 47a/12
- n.+ine 10b/11, 193a/13, 193a/14,
193a/17, 23a/15, 28a/21, 41b/19,
49b/25
n.+inedür 44a/21
n.+ini 191b/12, 191b/13, 45a/19
n.+inüñ 40a/17
n.+üñüz 46b/16
n.+üñüzile 39b/24
n.+lerinde 194a/01
n.+lerinden 7a/07
n.+lerine 22b/07, 43b/15,
45b/21, 46a/07, 48b/08
n.+üñi 189b/19, 189b/21
n.+i hevâ 31b/01
- nefy** Ar. Sürgün etmek. Birisini kendi
rızası olmadan, bir yerden başka
bir yere nakletmek, sürmek.
n. 2a/16
n.+dür 17b/14
- nehy** Ar. Yasak etme.
n. 192a/16
n.+it- 1b/17, 27b/05
- Nemrüd** Babil'in kurucusu denilen
hükümdar. Hazreti İbrahim'i
ateşe attırmıştır.
N. 18a/07
N.+ı mel'ün 19a/20
- neseb** Ar. Soy, nesil.
n.+mi 25b/05
- nesl** Ar. Soy, nesil.
n.+den 32b/03
n.+idür 14a/16
n.+inden 20a/09
- nesne** Belli bir ağırlığı ve hacmi, rengi,
maddesi olan her türlü cansız
varlık, şey, obje.
n. 3b/23, 3b/24, 4b/09, 4b/18,
8a/01, 9a/10, 10b/06, 14b/02,
15b/12, 16b/23, 188b/14,
188b/20, 190a/18, 191b/02,
193a/07, 195a/07, 24b/08,
29b/16, 29b/18, 29b/22, 31b/10,
36a/16, 36a/22, 37a/02, 37b/01,
38b/02, 39a/07, 40a/02, 41a/11,
42b/07, 42b/20, 42b/21, 44a/01,
44b/18, 45a/22, 45b/07, 46b/11,
47a/03, 48b/17

- n.+de 4b/20, 11b/13, 43b/24
n.+den 15a/16, 191b/11, 25a/23, 26b/10, 28a/25, 37b/04, 37b/09
n.+dür 11b/10, 17a/24, 191b/07, 19a/15, 19b/02, 27b/16, 31b/11, 48a/22, 49b/13
n.+idük 15a/16
n.+ler 40b/04
n.+lerden 3a/24, 7a/05
n.+leri 11b/11, 38a/08
n.+nüñ 12b/24, 12b/24, 13a/02, 47a/11
n.+ñüz 4b/23
n.+ye 12a/14, 12b/25, 13a/21, 14a/10, 14a/11, 17a/17, 20a/25, 25b/12, 25b/16, 32a/04, 39a/01, 44b/13
n.+yi 5a/04, 10b/10, 12a/14, 17a/05, 191a/16, 21b/10, 33a/10, 36b/20, 41b/22
- ne‘üzübillāh** Ar. Allah’a sığınırız, Allah korusun.
n. 14b/20, 16a/15, 194a/07, 25b/20
n.+minhu 8b/18, 32a/08
- nevmîd** Far. Ümitsiz, meysun.
n.+ol- 21b/06
- nez‘** Ar. Bir şeyi yerinden koparma, sökme, kaldırma, yok etme.
n.+ine 13a/05
- nice** 1. Nasıl. Krş. **niçe**.
n. 5a/08, 5b/04, 6a/19, 8b/15, 12a/12, 12a/22, 12b/22, 14b/06, 14b/07, 18b/10, 18b/11, 21b/09, 22a/06, 27a/25, 27a/25, 27b/17, 28b/24, 32b/22, 33b/16, 33b/17, 34b/15, 40b/07, 48b/07, 48b/25
n.+dür 40b/20
n.+yşe 35b/18
2. Birçok.
n. 6b/11, 27a/10, 36a/18, 41a/10, 41a/11, 42a/12, 47b/11
n.+ler 13a/25, 17a/06, 19a/24, 26b/24, 27a/09, 32b/04, 36a/20, 36a/21, 42b/06
n.+leri 25a/11
n.+müz 15a/17
- n.+si 33a/09
- niçe** 1. Nasıl. Krş. **nice**.
n. 8b/09, 12b/09, 46a/16
n.+ler 23a/03, 46a/13
- niçün** Niçin, neden.
n. 20a/13, 20a/24, 21b/04, 24a/13, 27b/12, 33a/24, 33b/01, 39b/09
- nidā** Ar. Çağırma, seslenme.
n.+kıl- 17b/05, 17b/07, 22a/09, 34a/05
n.+olun- 14b/24
n.+ol- 10a/05
- nifāk** Ar. Geçimsizlik, anlaşmazlık.
n.+dan 19a/12
- nihāyet** Ar. Son.
n.+bul- 14a/10
n.+i 39a/18
- Nîl** Ar. Nil nehri.
N.+e 22b/14
- ni‘me** Ar. İyilik, lütuf, ihsan, bahşiş.
Krş. **ni‘met**.
n.+(küfrān-ı ni‘me) 7a/02
- ni‘met** Ar. İyilik, lütuf, ihsan, bahşiş.
Krş. **ni‘me**
n. 12a/11, 190b/11, 45b/10, 45b/12
n.+dür 17b/21
n.+e 38a/14
n.+ile 37a/11
n.+imüzde 45b/09
n.+in 17b/10
n.+ine 48a/01
n.+iñüz 190b/11
n.+ler 7a/02, 12a/01, 16b/17, 35a/07
n.+lerden 6b/24
n.+lere 12a/01, 48a/04
n.+leri 6b/25, 7a/05, 12a/01, 12a/04, 38a/15, 49b/09
n.+lerle 35a/05, 46b/02
n.+lerin 38b/19
n.+lerini 189a/04
n.+i kāmîl 26b/16
- Ninova** Hz. Yunus’un peygamber olarak gönderildiği yerin ve ora kavminin adı.

- N. 23b/11, 24b/18
- nirde** Nerede.
n. 7a/23, 191b/24, 191b/25
- nire** Nere.
n.+ye 11b/20, 195b/12
- nisbet** Ar. İki şey arasında bağlantı kurma, ilgi.
n. 9a/17
n.+kıl- 31a/09
- nişân** Ar. Alamet, iz.
n. 14a/21, 44b/12
n.+it- 32b/05
n.+lar 8a/19
- nite** Nasıl.
n. 8b/11, 14a/17, 15a/24, 188b/15, 18a/17, 190b/09, 190b/24, 191a/05, 191b/19, 194a/16, 20a/05, 25a/13, 30b/17, 32b/06, 47a/13, 47b/18
n.+kim 2a/05, 2a/17, 2b/16, 3b/11, 3b/17, 4a/07, 5a/24, 5b/24, 6a/01, 6a/12, 6b/10, 7a/11, 7b/09, 8a/01, 9a/04, 10b/20, 10b/21, 11a/02, 11a/17, 11a/21, 11b/15, 12a/09, 12b/17, 13a/16, 13b/20, 14b/09, 15a/09, 15b/14, 16a/19, 16b/03, 17a/20, 17b/01, 17b/05, 17b/07, 18a/07, 18b/06, 18b/20, 18b/24, 190b/07, 192a/01, 192a/07, 194a/23, 195b/17, 19a/04, 20a/18, 20b/04, 21b/11, 22a/12, 24a/10, 24a/17, 24a/19, 26a/16, 27b/23, 30a/13, 30a/18, 30a/22, 30b/08, 31a/04, 32a/11, 32a/15, 32a/21, 35a/24, 35b/22, 36a/01, 36a/10, 36b/02, 36b/07, 36b/12, 37b/07, 39b/16, 40a/09, 41a/23, 41b/13, 42b/14, 42b/18, 44b/24, 46b/14, 47a/05, 48a/09, 48a/19, 49b/06
- niyâz** Ar. Yalvarma, dua.
n.+it- 30b/16, 35a/24
n.+kıl- 34a/23
- nizâ‘** Ar. Çekişme, kavga.
n. 42a/08
- Nūḥ** Nuh peygamber.
N. 7b/25, 195b/17, 19a/03, 19a/07, 19a/10, 28b/04
N.+a 18b/22, 19a/06
N.+ı 18b/17, 18b/21, 19a/09, 28b/04
N.+uñ 7b/24
- nūr** Ar. Aydınlık, parıltı.
n. 7b/18, 36a/25, 36b/01, 37b/19, 40b/18, 40b/21, 41b/04
n.+a 41b/05
n.+dur 191b/24
n.+ı 19a/12
n.+ıla 7b/12
n.+ından 36a/25
n.+ınuñ 7b/11
n.+ıyıla 18b/14, 192a/02, 48b/12
n.+lu 14a/10, 14a/11, 40b/24
n.+ı-ı imân 3a/09
- Nuşaybîn** Süleyman Peygamber’e savaş ilan eden kavmin adı.
N.+(ehl-i Nuşaybin) 32a/17
- nuşḥ** Ar. Nasihat verme, öğüt.
n.+larından (2b/01)
- nuşret** Ar. Yardım.
n. 19b/17, 28a/24, 28b/01
n.+i 44a/15
n.+it- 19a/11, 46a/20
n.+kıl- 23a/01, 26a/16
n.+vir- 22b/15, 26b/15
- nuṭfe** Ar. Meni, bel.
n.+sinden 190a/16
- nuṭḳ** Ar. Konuşma.
n.+ı tutil- 15a/08
- nübüvvet** Ar. Peygamberlik.
n. 28a/06
n.+i 28a/11
n.+ine 33b/09
- nüzül** Ar. Yukardan aşağıya inme.
n.+ı (sebeb-i nüzül) 2b/05, 28b/17, 32a/16

O

- o** Tekil üçüncü şahsı gösteren zamir. Krş. **ol**
o. 8b/19, 34b/01
- od** Ateş
o. 12b/11, 12b/14, 13b/14, 14a/09, 15b/22, 16a/01, 18a/04, 18a/04, 18a/05, 18a/06, 194b/12, 20b/03, 20b/04, 23a/15, 25b/10, 36a/25, 40a/01, 40a/24
o.+a 20b/03, 20b/05, 25b/07, 35a/19, 35a/20, 41b/02, 41b/05, 41b/09
o.+dan 10b/08, 40a/02, 47b/03
o.+dur 4a/18, 14a/11
o.+ı 18a/07
o.+ıla 13b/16, 13b/19, 14a/03, 14a/05
o.+tut- 12b/12, 12b/13, 12b/13
- oğlan** Erkek evlat.
o. 4a/25, 4b/01, 24b/19, 24b/19, 24b/21, 24b/23, 25a/03, 29a/12, 29a/13, 32a/10, 38a/06, 38a/06
o.+a 24b/18, 29a/11, 29a/19, 29a/24
o.+dan 29a/14
o.+ı 4b/02
o.+ıla 20b/15
o.+ınuñ 38b/03
o.+ısın 36b/20
o.+ısız 5a/21
o.+ları 3b/23, 10a/13, 189a/03
o.+ları (âdem oğlanları) 13a/23
o.+larıçun 190b/18
o.+larıdur 34b/09
o.+larına 32b/22
o.+larını 7b/24
o.+larınuñ 44b/05
o.+lığı 20b/15
o.+lık 40b/11
o.+uñ 25a/01, 33a/17
- oğlancık** Küçük erkek evlat. Krş.
oğlancık
o. 33a/14
o.+larınuñ 15b/11
- oğlancık** Küçük erkek evlat. Krş.
oğlancık
- oğul** Erkek evlat.
o. 189a/24, 191a/24, 191a/25, 191b/02, 20b/14, 20b/14, 20b/19, 20b/20, 20b/21, 22a/16, 22a/16, 33b/02, 37b/07
o.+an (oğlan) 25a/01, 34a/17
o.+ana (oğlana) 29a/16
o.+anları (oğlanları) 191a/09
o.+anlarıñuz (oğlanlarıñuz) 25a/09
o.+anuñ (oğlanuñ) 33a/19
o.+dan 25a/22
o.+ı (oğlı) 20a/08, 20b/20, 20b/22, 21a/10, 21b/07, 21b/20, 27b/04, 27b/10, 30a/08, 33a/21
o.+ıdur (oğlıdur) 37b/04
o.+ın (oğlın) 21a/19, 21b/15, 22a/03, 22b/04
o.+ından (oğlından) 191b/03
o.+ını (oğlını) 5a/12, 21a/15, 21a/19
o.+ınuñ (oğlınuñ) 21b/15, 21b/20
o.+ıyuz (oğlıyuz) 21a/03
o.+lar 25a/20
o.+u (oğlu) 25a/18
o.+um (oğlum) 21a/12
o.+umuz (oğlumuz) 32a/12
o.+una (oğluna) 191a/24
o.+unu (oğlunu) 21a/18
o.+uñ (oğluñ) 22a/14, 22a/18
o.+uñı (oğluñı) 21a/05, 21b/02
o.+uñıla (oğluñıla) 21a/16
- oķı-** Yazıya geçirilmiş bir metne bakarak bunu sessize çözümleyip anlamak veya aynı zamanda seslere çevirmek. Krş.
oķu-
o. 1b/07
o.-duğı 11a/14, 11a/14
o.-madı 11a/22
o.-madum 35b/21
o.-maķ 11a/25, 11b/01
o.-maķda 11b/02

- o.-rıldı 11a/23
o.-rlar 13b/01, 192b/22
o.-sa 13a/03, 31b/25
o.-salar 41a/18
o.-ya 195b/22
o.-yalar 48b/21, 49a/06
o.-yan 1b/05, 13b/03
o.-yana 1b/03
o.-yanuñ 11b/02
o.-yup 31b/24, 37a/15, 38b/23
- oķın-** Bir yazının ne olduğu gözle çözülmek veya yüksek sesle söylenmek.
o.-sa 13a/05
- oķu-** Yazıya geçirilmiş bir metne bakarak bunu sessize çözümlenip anlamak veya aynı zamanda seslere çevirmek. Krş.
- oķı-**
o.-dı 13a/25
o.-duğı 11a/12, 49a/18
o.-mağıla 36a/01
o.-mıŝça 13a/04
o.-r 7b/05
o.-ruz 36a/18
o.-ya 1b/05
o.-yıcak 41a/16
- ol-** 1. Ahd, and gibi sözcüklerle birleşerek yemin ifade eder.
o.-sun ('ahd ol-) 19b/25
2. Bir sıfat veya isimle ismin veya sıfatın belirttiği hali olmak, halini almak, haline gelmek.
o. 48a/02
o.- (ħaberdār ol-) 25a/17
o.- (muṭī' ol-) 47b/25
o.-a 3a/02, 9b/19, 11b/05, 13a/11, 18a/08, 190a/08, 24a/01, 37a/07, 37a/08, 39a/03, 49b/16
o.-a ('ācız ol-) 47a/12
o.-a ('ālim ol-) 39a/03
o.-a (āsān ol-) 21b/21
o.-a ('āŝī ol-) 33b/10
o.-a ('azīz ol-) (ŝerīf ol-) 13a/22
o.-a (bāṭıl ol-) 47b/16
o.-a (çerāk ol-) 13b/09
o.-a (fāriğ ol-) 29b/17
- o.-a (ğālib ol-) 42b/17
o.-a (ħākim ol-) 31b/04
o.-a (ħalāŝ ol-) 31b/06
o.-a (ħalīfe ol-) 32a/10
o.-a (ħāzır ol-) 16b/12
o.-a (helāk ol-) 33b/11, 48a/20, 48a/24
o.-a (ħor ħaķır ol-) 47a/14
o.-a (kāfir ol-) 43a/07
o.-a (kāni' ol-) 193b/17
o.-a (ķatı ol-) 35a/16
o.-a (lāyık ol-) 24a/14, 36a/22
o.-a (meşğül ol-) 1b/06, 24a/23
o.-a (muħālefet ol-) 193b/13
o.-a (muħkem ol-) 22b/25
o.-a (muṭī' ol-) 21a/20, 33b/16
o.-a (muṭī' raķ ol-) 191a/16
o.-a (muṭma'in ol-) 20b/21
o.-a (münķād ol-) 37a/13
o.-a (müyesser ol-) 47a/18
o.-a (rāzı ol-) 28a/21
o.-a (rūŝan ol-) 48b/12
o.-a (tīz ol-) 26a/12, 26a/23, 28a/09, 44a/14
o.-a (yalan ol-) 25b/20, 25b/20
o.-a (yigrek ol-) 191a/16
o.-a (zāyi'l ol-) 195a/17
o.-a (ziyāde ol-) 190b/12, 190b/24
o.-a mı (fāriķ ol-) 36b/23
o.-acaķ (helāk ol-) 13b/10
o.-acaķ (muķim ol-) 34b/23
o.-acaķ (muṭī' ol-) 4a/24
o.-acaķ iken (hizmetkār ol-) 16a/12
o.-alar 4a/05, 9b/20, 11b/08
o.-alar (cem' ol-) 48b/02
o.-alar (ħāzır ol-) 13a/07, 13a/08
o.-alar (helāk ol-) 24a/07
o.-alar (ħor ol-) (ħaķır ol-) 47a/16
o.-alar (kafir ol-) 38a/14
o.-alar (meşgul ol-) 18b/15, 48a/18
o.-alar (muḥtāc ol-) 191b/09
o.-alar (muķarrer ol-) 194a/17
o.-alar (rāħat ol-) 35a/11
o.-alar (sākin ol-) 49b/06

o.-alar (zelîl ol-) (münkâd ol-)
15a/09
o.-an 12b/16, 17a/05, 18b/11,
25a/04, 36a/12, 49a/16, 49a/18
o.-an (helâk ol-) 23b/05
o.-an (kurbân ol-) 20b/23
o.-an (muṭî' ol-) 31b/19
o.-an (mü'min ol-) 16a/22,
25b/21
o.-an (münkir ol-) 45b/09
o.-an (müvekkel ol-) 14b/12
o.-an (ta'alluḡ ol-) 19b/02
o.-an (vâcib ol-) 38a/22
o.-anlar 16a/12
o.-anlar ('âşî ol-) 31b/20
o.-anlara (düşmen ol-) 43b/18
o.-anlarıyla 11b/06
o.-anlarıyla (ḡarîṣ ol-) 42a/13
o.-anların ('âşî ol-) 192b/08
o.-anların (muṭî' ol-) 192b/08,
43a/12, 49b/13
o.-anun (cemâd ol-) 44b/18
o.-asın 47b/17
o.-asın (beşâret ol-) 192a/25
o.-asın (muâ'kıb ol-) 21b/13
o.-asın (muṭṭali' ol-) 17b/04
o.-asız (mu'azzeb ol-) 10a/25
o.-avuz (muntazır ol-) 42b/04
o.-avuz (selâmet ol-) 24a/09
o.-aydum 46b/18
o.-aydum (muṭî' ol-) 46b/17
o.-aydı (helâk ol-) 195b/17
o.-dı 4a/02, 23a/08, 23a/09,
24b/01, 29a/25, 36a/12
o.-dı (tamâm ol-) 30a/11
o.-dı ('alemdârî ol-) 190b/08
o.-dı ('âm ol-) 32a/06
o.-dı (âşikâre ol-) 22a/17
o.-dı ('azîm ol-) 29a/24
o.-dı (fâriḡ ol-) 20a/04, 32b/16
o.-dı (fevt ol-) 32a/24
o.-dı (ġâfil ol-) 32a/21
o.-dı (ġâlib ol-) 42a/24
o.-dı (ġâyib ol-) 33b/03
o.-dı (ḡaḡ ol-) 20b/09
o.-dı (ḡalîfe ol-) 32a/10
o.-dı (ḡâzır ol-) 32b/14
o.-dı (helâk ol-) 5a/15, 26b/03

o.-dı (ḡor ḡaḡir ol-) 3a/01
o.-dı (ḡulî ol-) 42a/20, 42a/20
o.-dı (maḡmûd ol-) 34b/18
o.-dı (melûl ol-) 23b/24, 23b/25
o.-dı (menşûḡ ol-) 41a/09
o.-dı (meşġûl ol-) 24a/16, 32a/20
o.-dı (muḡṭâc ol-) 17a/17
o.-dı (muḡteşid ol-) 193a/13
o.-dı (muṭî' ol-) 21a/11, 38b/19
o.-dı (mübtelâ ol-) 19b/24,
34b/03
o.-dı (müteġayyir ol-) 33a/15
o.-dı (şâbit ol-) 24a/10
o.-dı (şayru ol-) 27b/03, 33a/15
o.-dı (taġyîr ol-) 14b/06
o.-dı (tâḡ ol-) 21a/21
o.-dı (tamâm ol-) 33a/17, 35a/07
o.-dı (vâcib ol-) 15b/19
o.-dı (yaḡın ol-) 17b/08, 24a/07
o.-dı (zâlim ol-) 193a/13
o.-dı (ziyâde ol-) 7b/12, 18a/03,
23b/18
o.-dı (ziyânkâr ol-) 39b/24
o.-dılar 14b/24, 25b/11
o.-dılar (cem' ol-) 28b/09
o.-dılar (ġâlib ol-) 18b/19
o.-dılar (ġarḡ ol-) 45a/07
o.-dılar (helâk ol-) 18b/08,
195b/17, 20b/09
o.-dılar (irâġ ol-) 25b/11
o.-dılar (kâfir ol-) 26a/12,
31b/19, 45a/19
o.-dılar (meşġûl ol-) 41b/08
o.-dılar (muḡâbil ol-) 30a/10
o.-dılar (muṭî' ol-) 21b/14,
29a/21, 31b/19, 40b/02, 43a/14
o.-dılar (mübtelâ ol-) 49a/18
o.-dılar (müsteḡaḡḡ ol-) 43a/01,
43a/03
o.-dılar (ziyânkâr ol-) 20b/07
o.-diyîsa (ġâyib ol-) 23b/20
o.-duġı (melûl ol-) 23b/24
o.-duġı (merdûd ol-) 15b/06
o.-duġı (meşġûl ol-) 24a/18
o.-duġumuzdan (topraḡ ol-)
(süñûk ol-) 17a/24
o.-duġın (maṭrûd ol-) (mel'un ol-)
) 36b/05

- o.-duğıyıçun (fevt ol-) 32b/08
o.-duğ (azğun ol-) 15b/24
o.-duğ (giriftār ol-) 35a/23
o.-duğ (mübtelā ol-) 15b/04
o.-duğları (mübtelā ol-) 16a/17
o.-dum (muhtāc ol-) 191b/01,
191b/06
o.-duñ 36b/04, 39b/20, 46b/23
o.-duñ (muhtāc ol-) 17a/19
o.-duñsa 47b/17
o.-duñuz (meşğül ol-) 49b/04
o.-duñuz (mübtelā ol-) 15a/25,
191a/04
o.-duñuz mı (muṭṭali‘ ol-)
17b/02
o.-ğül (dāyim ol-) 37a/16
o.-ğül (kāyim ol-) 37a/16
o.-ıcağ (mülākī ol-) 19a/17
o.-ıcı (muṭī‘ ol-) 39b/12
o.-ımaz (ğāyib ol-) 195b/12
o.-ınca (k̄abz ol-) 13a/07
o.-ınca (tamām ol-) 8a/08
o.-ısarlar (hāzır ol-) 6b/14,
23a/16, 25b/10
o.-ısarsın (rüsṽāy ol-) 10b/14
o.-lalar (cem‘ ol-) 9a/14
o.-lurlar (cem‘ ol-) 23a/04
o.-madı (zāyil ol-) 195a/17
o.-madılar (emīn ol-) 36b/23
o.-madılar (helāk ol-) 18b/24
o.-madılar (muṭī‘ ol-) 18a/01,
35a/13, 40a/06
o.-maduñuz (muṭī‘ ol-) 16b/04
o.-mağa (şāh ol-) 25a/03
o.-mağı (suçlu ol-) 47b/23
o.-mağıçun 13b/13, 13b/20
o.-mağıçun (āsān ol-) 41b/25
o.-mağıçun (te’kīd ol-) 26b/05
o.-mağıla (cem‘ ol-) 43a/02
o.-mağına (halāş ol-) 24a/19
o.-mağ (‘ācız ol-) 194a/22
o.-mağ (iki pāre ol-) 14a/22
o.-mağ (meşğül ol-) 24a/23,
24a/24
o.-mağ (rücū‘ ol-) 28b/14
o.-mağ mı (mübtelā ol-) 17b/25
o.-mağdan 45a/23
o.-mağdur (ğarķ ol-) 18b/23
o.-mağdur (mahrūm ol-) 16a/06
o.-mağdur (mübtelā ol-) 16a/06
o.-mağlığı (muṭī‘ ol-) 10a/11
o.-mamağıçun (melül ol-)
28b/02
o.-mamağ (müśāhib ol-) 16a/04
o.-mamışdı (musahḥar ol-)
33b/13
o.-mañ (‘āşī ol-) 39a/11
o.-mañ (muṭī‘ ol-) 10a/14,
189b/06
o.-masunlar 7a/02
o.-maya 190a/08
o.-maya (cem‘ ol-) 20b/19
o.-maya (emīn ol-) 194a/06
o.-maya (k̄āni‘ ol-) 193b/18
o.-maya (mağrūr ol-) 2a/18
o.-maya (muhtāc ol-) 13a/12
o.-maya (zāhir ol-) 8a/18
o.-maya (zā’il ol-) 42b/19
o.-mayalar (‘āşī ol-) 32a/13
o.-mayalar (ḥaberdār ol-) 9b/13
o.-mayalar (ulu ol-) (giçi ol-)
35a/03
o.-mayam (mu‘ākıb ol-) 21b/23
o.-mayasın (ḥaniş ol-) 34a/24
o.-mayasız (muṭī‘ ol-) 10a/11,
10a/20
o.-mayavuz (hāyin ol-) 5b/03
o.-mayup (muṭī‘ ol-) 18b/11
o.-maz (bir ol-) 38b/16
o.-maz (fāriğ ol-) 42a/16
o.-maz (ğāfil ol-) 32a/15
o.-maz (muhtāc ol-) 14b/05
o.-maz (tamām ol-) 27b/20
o.-mazlar (hāzır ol-) 25b/10
o.-mazlar (mağlūb ol-) 26a/20
o.-mazlar (muṭī‘ ol-) 43b/22
o.-mazlarısa (rāzı ol-) 28a/17
o.-mazsız 10a/19
o.-mazsız (mütenebbih ol-)
23b/08
o.-mış 9a/18
o.-mış (cem‘ ol-) 39a/03
o.-mış (vāķi‘ ol-) 42b/07
o.-mışdur (cem‘ ol-) 41a/06
o.-mışdur (ğālib ol-) 23b/08
o.-mışdur (ḥāliş ol-) 16b/11

- o.-mışdur (ħamāyil ol-) 48b/03
o.-mışdur (kāni' ol-) 17a/01
o.-mışdur (kātı ol-) 41a/01
o.-mışdur (kōr ol-) 10b/21
o.-mışdur (münevver ol-) 40b/19
o.-mışdur (müzeyyen ol-) 40b/19
o.-mışdur (pāk ol-) 16b/10
o.-mışdur (vārid ol-) 13a/20
o.-mışdı (kefīl ol-) 34b/17
o.-mıřken (mağrūr ol-) 40b/09
o.-mışlar (meşgöl ol-) 48b/08
o.-mışlardur (mālik ol-) 11b/18
o.-mıřlaruñ (kurbān ol-) 21a/03
o.-sa 25a/05
o.-sa (kāfir ol-) 47a/24
o.-sa (meşgöl ol-) 42a/15
o.-sa (muñi' ol-) 10a/12
o.-sa (zāhir ol-) 24a/01
o.-sañ (muñi' ol-) 189b/07, 189b/07
o.-sunlar 7a/07
o.-sunlar (āgāh ol-) 37a/20
o.-sunlar (ħāzır ol-) 25b/07
o.-uban (delīl ol-) 14b/04
o.-uban (muħliř ol-) 37a/16
o.-uban (muħaddem ol-) 35b/01
o.-uñ (āgāh ol-) 37b/20, 39b/23
o.-uñ (ħāzır ol-) 23b/16
o.-uñ (ırāğ ol-) 10b/08
o.-uñ (meşgöl ol-) 39a/17
o.-uñ (muñi' ol-) 10a/15, 189b/06, 46b/05
o.-uñ (muñi' ol-) (münkād ol-) 46a/20, 46a/25
o.-uñ (řābit ol-) 27b/18, 39a/10
o.-up 8b/20, 15a/05
o.-up ('ācız ol-) 20b/02
o.-up (āgāh ol-) 25a/17
o.-up ('āřı ol-) 195b/15
o.-up (azğun ol-) 18b/03
o.-up (berü ol-) 34a/25
o.-up (cem' ol-) 32a/17
o.-up (cemā'at ol-) 13a/18
o.-updurur 41a/23
o.-up (epsem ol-) 29a/21
o.-up (esīr ol-) 26a/13
o.-up (fāriğ ol-) 42a/17
o.-up (ğāfil ol-) 2a/18
o.-up (ğālib ol-) 30a/21, 46b/23
o.-up (ħalvet ol-) 29b/15
o.-up (ħāmile ol-) 190a/18
o.-up (ħariř ol-) 16a/10, 29b/23, 32a/05
o.-up (ħař ol-) 50a/01
o.-up (ħāzır ol-) 24a/11, 25a/15
o.-up (ırāğ ol-) 42a/24
o.-up (kāfir ol-) 18a/01
o.-up (mağrūr ol-) 6a/24, 8a/13
o.-up (melül ol-) 41b/12
o.-up (meşgöl ol-) 20b/13, 32a/23
o.-up (muñi' ol-) 8b/17, 20b/22, 21b/05, 27b/13, 29a/06, 46b/08, 46b/14, 49a/15
o.-up (mutta'iz ol-) 192a/06
o.-up (mükerrem ol-) (mu'azzez ol-) 16b/15
o.-up (münkād ol-) 23b/09
o.-up (münzecir ol-) 28a/20
o.-up (müřāhib ol-) 40a/13
o.-up (müsteħill ol-) 32a/07
o.-up (müteğayyir ol-) 48b/06
o.-up (mütenebbih ol-) 31b/03, 33b/04
o.-up (mütta'iz ol-) 32a/05
o.-up (müvekkil ol-) 13a/23
o.-up (müzeyyen ol-) 40b/08
o.-up (nāçār ol-) 42b/03
o.-up (nevmid ol-) 21b/06
o.-up (pāre pāre ol-) 48b/06
o.-up (peygambar ol-) 22b/01
o.-up (rāzı ol-) 21b/14, 38a/15
o.-up (şağ ol-) 34a/10
o.-up (sākin ol-) 41a/19
o.-up (řād ol-) 45a/06
o.-up (tamām ol-) 40b/12
o.-up (zāhid ol-) 42a/17
o.-up (zālim ol-) 45a/19
o.-up (ziyāde ol-) 45b/12
o.-ur 25a/08
o.-ur (berāber mi ol-) 38b/19
o.-ur (cārī ol-) 7b/02
o.-ur (fāriğ ol-) 42a/08
o.-ur (ğālib ol-) 26a/18
o.-ur (giriftār ol-) 192a/04

o.-ur (helāk ol-) 191b/23,
36a/04, 40b/10, 41a/17, 42a/10
o.-ur (ḥor ol-) (ḥaḳīr ol-) 47b/23
o.-ur (maḥrūm ol-) 45b/14
o.-ur (meşğūl ol-) 44b/10,
45b/13
o.-ur (mu'ākīb ol-) 38a/18
o.-ur (mübtelā ol-) 192b/10
o.-ur (müsteḥaḳḳ ol-) 194b/24
o.-ur (müte'ellim ol-) 192a/01
o.-ur (rūşan ol-) 7a/15
o.-ur (ṭavīl ol-) 43b/17
o.-uram (muṭī' ol-) 21b/12
o.-urduḳ 26a/10
o.-urdum (ḥāzır ol-) 17b/11
o.-urıdı (def' ol-) 21a/09
o.-urısam (şağ ol-) 34a/22
o.-urlar (cem' ol-) 12a/08
o.-urlar (mağrūr ol-) 11a/04,
11a/04
o.-urlar (meşğūl ol-) 41a/19
o.-urlar (muṭī' ol-) 192b/23
o.-urlarıdı (cem' ol-) 12a/09
o.-ursa (yaḳın ol-) 191a/23
o.-ursın ('āşī ol-) 191b/08
3. Bir şey birinin mülkiyeti
altına girmek, birine ait hale
gelmek.
o.-a 42a/04
o.-sa 45a/19
o.-sun 30a/22
4 Bir şeyi elde etmek, edinmek,
sahip olmak.
o.-a (ḳorḳusı ol-) 192b/09
o.-an 6a/21, 11b/12, 12a/10,
16a/03, 37a/07, 37a/12, 39a/07,
41b/18, 43a/03, 44a/07, 49b/25
o.-ana 43b/17
o.-anlar 8a/08, 11b/03, 11b/07,
22b/24, 31b/24, 34b/20, 40b/11,
46a/01, 49b/13
o.-anlara 9b/04, 34a/15, 40b/14,
49a/21
o.-maya 191a/12, 38b/16,
46b/03
o.-mayan (mālik ol-) 190b/24
o.-mayanların 45a/04
o.-up 41b/18, 44b/14

5. Bir yerde doğmuş, yaşamış
bulunmak.
o.-alar 9a/06
o.-anlara 24b/17
o.-duğumuz 9a/19
o.-sa 45a/19
o.-ur 38a/06
6. –den yapılmak.
o.-a 40a/02
7. Gelip çatmak, yaklaşmak,
gelmek.
o.-a 12a/20
o.-dı 19a/19, 21a/08, 21a/11
o.-dı (yaḳın ol-) 195a/16
o.-ısar 9a/01
o.-madın 4b/03
o.-maya 36b/11
o.-maz 36a/02
o.-ur 188b/16, 36a/02, 41b/17
8. Gerçekleşmek veya yapılmak.
o.-acaḳ (ḳabūl ol-) 45a/20
9. Ne zamiriyle birlikte bir ilgiyi
sormak veya ilgi bulunmadığını
belirtmek için kullanılır.
o.-dı (ne ol-) 17a/11, 25a/21,
38a/09
o.-dılar (ne ol-) 18b/08
o.-ısar (ne ol-) 15a/18
o.-ur (ne ol-) 38b/12
10. Şu veya bu halde bulunmak,
var olmak, mevcut olmak.
o.-a 1b/14, 1b/15, 2b/04, 2b/15,
3a/01, 3a/17, 9a/06, 9b/23,
11a/13, 11a/14, 11a/24, 11b/01,
11b/02, 11b/03, 14a/10, 14a/11,
14b/16, 16b/25, 188b/14,
18a/14, 18a/18, 191a/21,
191a/22, 192b/10, 193b/12,
193b/13, 193b/17, 194a/15,
194a/20, 194a/21, 195a/05,
195a/06, 20b/04, 20b/14, 27a/06,
29a/17, 36b/15, 38b/21, 39a/25,
39b/01, 42a/12, 42a/21, 45b/12,
47a/15, 47b/04, 48a/24
o.-a (ḥicāl ol-) 9b/22
o.-a (ḥüccet ol-) 195a/08
o.-a (zāyil ol-) 195a/14

o.-a mı 42a/09, 42a/20
o.-alar 12a/10, 192b/17,
194a/06, 195a/07, 48a/17
o.-am 39b/13
o.-an 2b/25, 3a/15, 3b/24, 8a/19,
8b/13, 10b/18, 11b/01, 193a/14,
194b/17, 28a/20, 31a/11, 33b/25,
34b/04, 36b/19, 43b/19
o.-ana 193b/23
o.-anlardan 7a/10
o.-aydı 188b/15, 192b/13,
46a/03
o.-ayduñuz 47b/11
o.-ayıldı 8a/09, 21a/09, 25b/08
o.-dı 193a/12
o.-dı (öñürdici ol-) 193a/14
o.-duğı 45b/12
o.-duğıçun 4a/12
o.-duğın 20a/05
o.-duğın (kat' ol-) 2b/23
o.-duğına 2b/17
o.-duğından (ihtiyacı ol-) 8b/12
o.-duklarıçun 3b/20, 194a/08
o.-ğıl 3b/02
o.-ısarlar 14b/22
o.-mağıçun 7a/06
o.-mağıla (ırağ ol-) 2b/01
o.-mak 18a/04, 194a/08
o.-masa 13a/20, 24a/21
o.-masañuz 15a/10
o.-maya 3a/15, 3b/17, 4a/11,
11b/03, 18a/18, 192b/25,
193b/24, 31b/08, 47a/15
o.-maya (çāre ol-) 191b/09
o.-mayadı 192b/14
o.-mayan 39a/09
o.-mayınca 18a/06, 39a/14
o.-mayup (çāre ol-) 191b/04
o.-maz 2b/18, 45a/23
o.-maz (çāre ol-) 191b/03
o.-maz (vāki' ol-) 190a/09
o.-mazısa 2b/03
o.-sa 10a/01, 13a/04, 13b/22,
47b/21, 47b/22
o.-salar 3a/21
o.-salar (zāyil ol-) 195a/14
o.-sun 39a/11, 48b/09
o.-umayalar (şābit ol-) 194a/07

o.-up 3b/02, 3b/03, 7a/06, 7a/10,
8b/12, 11b/08, 23a/22
o.-up (cem' ol-) 195b/02
o.-up (delil ol-) 6a/23
o.-up (şefi' ol-) 195a/10
o.-up (tam'm ol-) 195b/19
o.-ur 1b/07, 1b/09, 1b/10, 2a/03,
2a/11, 2a/16, 2b/21, 3a/12,
4a/11, 7a/02, 12b/17, 192b/11,
27a/01, 27a/03, 27a/14, 40b/24,
42b/06
o.-ur (hüccet ol-) 192b/11
o.-ur mı 40b/21
o.-urısa 191a/12, 191b/24,
24b/17
o.-urlar 193a/25
o.-urlar (şerik ol-) 16a/01
o.-ursa 195b/12, 46a/16
11. Uygun düşmek, yakışmak, el
vermek, yerinde görülmek,
mümkün görülmek.
o.-a (lāyık ol-) 47a/13
o.-avuz (lāyık ol-) 49b/21
o.-dı (lāyık ol-) 46b/23
o.-maya (lāyık ol-) 47a/04
o.-maz 29a/17, 42a/09, 46a/16
o.-sun (selām ol-) 49b/03
o.-ur 26b/25
12. Varlık haline gelmek,
meydana gelmek, yaratılmak,
vuku bulmak, gerçekleşmek.
o. 12b/20, 12b/21, 36b/11
o.-a 3b/25, 4b/13, 5a/01, 5a/02,
7a/10, 8a/16, 8a/21, 8a/23,
8b/06, 8b/24, 9a/18, 11b/14,
12b/20, 16a/05, 18a/17, 190b/11,
191b/01, 192a/20, 20b/10,
21b/12, 22b/25, 26a/13, 26a/13,
31b/15, 31b/16, 32b/06, 33b/10,
34a/24, 35a/02, 35a/16, 35a/16,
36a/15, 37a/24, 41b/22, 42a/01,
42b/14, 47a/02, 47a/03, 47a/05,
47b/18, 48b/10, 48b/18, 49b/16
o.-a ('alāmet ol-) 33b/09
o.-a (cā'iz ol-) 32b/07
o.-a (def' ol-) 42b/17

o.-a (hasıl ol-) 3b/06, 9b/25,
10a/02, 193a/01, 194a/16,
35a/05
o.-a (mūcize ol-) 33b/09
o.-a (mūbtelā ol-) 3a/17
o.-a (raḥmet ol-) 8a/07
o.-a (sebeb ol-) 34a/02
o.-a (tīz ol-) 45b/21
o.-a (vāki‘ ol-) 45a/25
o.-a (zāhir ol-) 2b/03, 45a/16,
45a/21, 45a/24
o.-a (zā’il ol-) 33a/16
o.-a (zarār ol-) 16a/04
o.-acağın 42b/12
o.-acağımı 45a/15
o.-acağ 3a/24, 9b/03, 17a/24,
28a/25, 46b/18
o.-acağ (ḥāşıl ol-) 194a/23
o.-acağ (raḥmet ol-) 36b/05
o.-acağ (vāki‘ ol-) 14a/20,
14b/15
o.-acağ (ziyān ol-) 11b/11
o.-acağdur 9a/22, 189a/19
o.-alar 189b/09, 26b/04, 35a/03,
36b/16
o.-alar (şefi‘ ol-) 44b/17
o.-an 5b/03, 14a/23
o.-an (ḥāşıl ol-) 6a/16
o.-an (vācib ol-) 44a/24, 45b/11
o.-an (vāki‘ ol-) 9a/25, 45b/07
o.-anlar 14b/20
o.-asım (beşāret ol-) 192a/13
o.-asım (korquducı ol-) 192a/14
o.-ayıldı (lāzım ol-) 32a/06
o.-dı 3a/04, 4b/11, 4b/20, 4b/23,
7a/25, 10b/18, 18b/11, 19b/23,
20a/01, 20b/07, 21b/11, 24a/02,
24a/08, 29b/03
o.-dı (ḥācet ol-) 21a/23, 21b/02
o.-dı (ḥāşıl ol-) 17b/21, 34a/12,
45b/07
o.-dı (hebāen menşūr ol-) 47b/21
o.-dı (ma‘lūm ol-) 16a/05
o.-dı (müstehāğ ol-) 19a/08
o.-dı (sebeb ol-) 24a/18
o.-dı (sebkat ol-) 40a/22
o.-dı (vācib ol-) 2a/20, 2a/24,
18a/22, 28b/12, 40a/23
o.-dı (vāki‘ ol-) 5b/06, 9a/24,
17b/03, 28b/01
o.-dılar 23a/17
o.-duğıçundur (vāki‘ ol-) 43b/11
o.-duğıyıçun (yüce ol-) 29b/13
o.-duğdan (feth ol-) 193a/17
o.-duğları (müstehāğ ol-) 18a/24
o.-duñ (cehennemī ol-) 36b/05
o.-duñuz 35b/05
o.-duñuz (iḥtiyāc ol-) 8b/21
o.-ıcağ (fā’ide ol-) 37a/06
o.-ısar 9a/12, 16a/03, 189b/10,
191a/05, 22b/01, 22b/07,
35b/10, 47a/02
o.-ısar (mağfiret ol-) 46a/08
o.-ıсарdur 26b/04, 31b/02
o.-ıсарıdı 24a/22
o.-ıсарlar 9a/11
o.-madı 11b/12
o.-mağıçun 34a/15
o.-mamışdur (tamām ol-) 44b/08
o.-mañ 8a/14
o.-masa 43b/10
o.-masun 18a/15
o.-maya 6a/08, 11a/05, 11a/05,
16b/12, 16b/16, 28b/16, 37b/14,
42b/14
o.-maya (ḥāşıl ol-) 45a/23
o.-maya (ḥayf ol-) 48b/12
o.-maya (ḥayr ol-) 16a/04
o.-maya (mağfūr ol-) 46a/15
o.-mayalar 49a/21
o.-maz 2b/03, 41b/06
o.-maz (tebdil ol-) (tağyir ol-)
46a/04
o.-maz (vāşıl ol-) 2a/04
o.-maz mı (vāki‘ ol-) 9b/17
o.-mazdan 44a/25
o.-mazdan (vāki‘ ol-) 41b/19
o.-mış (ḥācet ol-) 21a/17
o.-mış (vāki‘ ol-) 9a/17
o.-mışdı (ḥāşıl ol-) 46a/11
o.-mışdur (beyān ol-) 46b/21
o.-mışdur (mensūh ol-) 1b/21
o.-mışdur (vācib ol-) 40a/24
o.-mışını 45a/14
o.-mışken 47a/23
o.-sa 21a/02, 32b/06

o.-sa (vāḳi' ol-) 28b/14
o.-sun 18a/16, 22b/22, 23a/20,
26b/12
o.-uñ (mülâzım ol-) 3b/22
o.-up 4b/22, 8a/13, 195b/18,
40b/18, 41b/04
o.-up (cem' ol-) 5a/18
o.-up (çāresiz ol-) 2b/13
o.-up (fāriğ ol-) 5b/08
o.-up (hācet ol-) 21b/03
o.-up (hiçāb ol-) 10b/19
o.-up (māni' ol-) 194b/13
o.-up (şefi' ol-) 1b/04
o.-up (vaḥy ol-) 47b/14
o.-up (vāḳi' ol-) 28b/15, 30a/04,
35b/07
o.-ur 2a/05, 2b/18, 3b/14, 3b/15,
3b/23, 6b/07, 10a/13, 12b/21,
189b/08, 190a/18, 194b/22,
195a/04, 22b/05, 23b/09, 41a/01,
42a/12, 47a/05, 47a/14
o.-ur ('azāb ol-) 38a/24
o.-ur (hāşıl ol-) 3a/19, 5b/09,
190a/07, 192a/02, 47a/08
o.-ur (iḥsān ol-) 22a/12
o.-ur (merdūd ol-) 190a/09
o.-ur (mübāḥ ol) 1b/16
o.-ur (sebeb ol-) 37b/20
o.-ur (şefi' ol-) 44b/17
o.-ur ('uḳūbet ol-) 22a/12
o.-ur (vācib ol-) 44a/15
o.-ur (vāḳi' ol-) 192a/04, 30b/24
o.-ur (yaḳın ol-) 41a/17
o.-urduḳ 46b/10
o.-urın 6a/09
o.-urısa 2b/06, 3b/13, 3b/15,
3b/22, 19b/10
o.-urısam 6a/06
o.-urlarısa 38a/15
o.-ursañ 41b/01, 44a/12, 47b/15
o.-ursın 12a/16, 189b/07,
189b/08
o.-ursız 46a/23, 46a/24
o.-uruz 17a/24

ol Uzakta olan, orada bulunmayan,
kendisi hakkında konuşulan,
canlı ve cansız varlıkları veya

kavramları belirtmek için
kullanılan işaret sıfatı.
o. 1b/02, 1b/03, 1b/04, 1b/05,
1b/07, 1b/12, 1b/15, 1b/15,
1b/23, 2a/02, 2a/05, 2a/07,
2a/09, 2a/15, 2a/20, 2b/03,
2b/09, 2b/10, 2b/15, 2b/20,
2b/23, 3a/01, 3a/06, 3a/06,
3a/14, 3a/16, 3a/20, 3a/24,
3a/25, 3b/02, 3b/13, 3b/15,
3b/15, 3b/17, 3b/19, 3b/23,
4a/02, 4a/04, 4a/09, 4a/09,
4a/13, 4a/13, 4a/13, 4a/14,
4a/15, 4a/15, 4a/15, 4a/16,
4a/17, 4a/17, 4a/18, 4a/21,
4b/04, 4b/09, 4b/11, 4b/15,
4b/19, 4b/25, 5a/02, 5a/03,
5a/04, 5a/04, 5a/07, 5a/07,
5a/08, 5a/09, 5a/11, 5a/12,
5a/15, 5a/16, 5a/17, 5a/21,
5a/21, 5b/04, 5b/06, 5b/11,
5b/15, 5b/16, 5b/19, 5b/20,
5b/21, 5b/21, 5b/22, 5b/22,
5b/22, 6a/02, 6a/06, 6a/06,
6a/07, 6a/10, 6a/11, 6a/14,
6a/15, 6a/16, 6a/20, 6a/25,
6b/06, 6b/07, 6b/09, 6b/17,
6b/22, 6b/22, 6b/22, 6b/23,
7a/05, 7b/02, 7b/03, 7b/04,
7b/24, 7b/25, 8a/01, 8a/02,
8a/03, 8a/04, 8a/05, 8a/18,
8b/01, 8b/03, 8b/13, 8b/13,
9a/02, 9a/04, 9a/05, 9a/09,
9a/09, 9a/14, 9a/14, 9a/16,
9a/17, 9a/17, 9a/19, 9a/21,
9a/22, 9b/02, 9b/07, 9b/08,
9b/09, 9b/11, 9b/12, 9b/14,
9b/18, 9b/21, 9b/25, 10a/05,
10a/14, 10a/15, 10a/17, 10a/20,
10a/21, 10a/24, 10b/04, 10b/06,
10b/16, 10b/18, 10b/24, 11a/05,
11a/05, 11a/08, 11a/09, 11a/11,
11a/12, 11a/13, 11a/13, 11a/14,
11a/14, 11b/05, 11b/20, 11b/23,
12a/05, 12a/07, 12a/08, 12a/12,
12a/14, 12a/14, 12a/16, 12b/02,
12b/07, 12b/08, 12b/08, 12b/11,
12b/13, 12b/14, 12b/15, 12b/18,

12b/20, 12b/23, 13a/04, 13a/04,
13a/16, 13a/21, 13a/25, 13b/14,
13b/16, 13b/17, 13b/23, 14a/03,
14a/03, 14a/04, 14a/07, 14a/09,
14a/11, 14a/17, 14b/05, 14b/05,
14b/06, 14b/07, 14b/08, 14b/10,
14b/11, 14b/12, 14b/15, 14b/25,
15a/01, 15a/01, 15a/02, 15a/02,
15a/11, 15a/12, 15a/14, 15a/15,
15a/21, 15a/23, 15b/01, 15b/13,
15b/18, 15b/20, 15b/21, 15b/22,
15b/23, 16a/17, 16a/18, 16a/20,
16a/21, 16b/02, 16b/13, 16b/13,
16b/14, 16b/16, 16b/17, 16b/18,
16b/25, 17a/03, 17a/08, 17a/11,
17a/16, 17a/17, 17a/17, 17a/17,
17a/18, 17a/19, 17a/20, 17a/22,
17a/22, 17a/25, 17a/25, 17b/02,
17b/03, 17b/04, 17b/06, 17b/07,
17b/12, 17b/15, 17b/21, 17b/25,
188b/05, 188b/06, 188b/15,
188b/17, 188b/19, 189a/03,
189a/04, 189a/11, 189a/14,
189a/20, 189b/16, 18a/02,
18a/08, 18a/09, 18a/14, 18a/14,
18a/16, 18a/19, 18a/20, 18b/01,
18b/02, 18b/04, 18b/05, 18b/05,
18b/08, 18b/10, 18b/10, 18b/12,
18b/16, 18b/20, 18b/21, 18b/22,
18b/24, 190a/02, 190a/03,
190a/09, 190a/09, 190b/03,
190b/05, 190b/06, 190b/06,
190b/09, 190b/09, 190b/09,
190b/11, 190b/16, 190b/20,
191a/09, 191a/09, 191a/12,
191a/15, 191b/03, 191b/07,
191b/08, 191b/11, 191b/20,
191b/21, 192a/15, 192a/15,
192a/18, 192b/03, 193a/01,
193a/05, 194a/06, 194a/08,
194a/16, 194a/17, 194a/18,
194a/23, 194b/06, 194b/12,
194b/18, 194b/18, 194b/20,
195a/03, 195a/07, 195a/23,
195b/01, 195b/03, 195b/04,
195b/09, 195b/10, 195b/19,
19a/03, 19a/06, 19a/07, 19a/11,
19a/12, 19a/14, 19a/16, 19a/19,

19a/19, 19a/22, 19a/24, 19b/03,
19b/06, 19b/07, 19b/09, 19b/13,
19b/13, 19b/13, 19b/15, 19b/17,
19b/17, 19b/23, 19b/24, 20a/02,
20a/05, 20a/07, 20a/07, 20a/08,
20a/10, 20a/23, 20b/01, 20b/03,
20b/09, 20b/10, 20b/19, 20b/21,
21a/01, 21a/06, 21a/07, 21a/14,
21b/06, 21b/22, 22a/01, 22a/03,
22a/06, 22a/10, 22a/18, 22a/19,
22a/20, 22a/25, 22b/03, 22b/05,
22b/08, 22b/12, 22b/13, 22b/15,
22b/16, 22b/19, 23a/05, 23a/12,
23a/12, 23a/15, 23a/15, 23a/15,
23a/18, 23a/19, 23a/20, 23b/01,
23b/02, 23b/12, 23b/12, 23b/12,
23b/15, 23b/15, 23b/18, 23b/22,
23b/23, 23b/25, 24a/01, 24a/03,
24a/12, 24a/12, 24a/14, 24a/16,
24a/18, 24a/20, 24b/02, 24b/03,
24b/04, 24b/06, 24b/09, 24b/10,
24b/20, 24b/24, 24b/25, 25a/01,
25a/01, 25a/03, 25a/11, 25a/19,
25a/21, 25b/01, 25b/06, 25b/07,
25b/07, 25b/08, 25b/09, 25b/10,
25b/12, 25b/23, 26a/01, 26a/01,
26a/04, 26a/06, 26a/09, 26a/11,
26a/12, 26a/20, 26a/23, 26a/25,
26b/02, 26b/08, 26b/10, 26b/11,
26b/14, 26b/14, 27a/09, 27a/10,
27a/12, 27a/15, 27a/19, 27b/03,
27b/04, 27b/05, 27b/06, 27b/07,
27b/08, 27b/14, 27b/14, 27b/15,
27b/17, 27b/21, 28a/19, 28a/21,
28b/06, 28b/09, 28b/14, 28b/19,
28b/24, 29a/01, 29a/04, 29a/12,
29a/12, 29a/13, 29a/14, 29a/14,
29a/15, 29a/16, 29a/16, 29a/17,
29a/18, 29a/18, 29a/21, 29a/22,
29b/02, 29b/05, 29b/05, 29b/07,
29b/08, 29b/08, 29b/10, 29b/12,
29b/25, 30a/01, 30a/03, 30a/04,
30a/05, 30a/06, 30a/06, 30a/07,
30a/08, 30a/08, 30a/09, 30a/12,
30a/15, 30a/20, 30a/21, 30a/25,
30b/04, 30b/05, 30b/06, 30b/07,
30b/09, 30b/12, 30b/17, 30b/20,
30b/21, 31a/03, 31a/05, 31a/08,

31a/24, 31b/02, 31b/06, 31b/08,
31b/10, 31b/15, 31b/16, 32a/09,
32a/14, 32a/14, 32a/23, 32a/24,
32b/01, 32b/02, 32b/03, 32b/03,
32b/03, 32b/07, 32b/07, 32b/13,
32b/13, 32b/23, 32b/24, 32b/25,
32b/25, 33a/01, 33a/04, 33a/05,
33a/06, 33a/06, 33a/07, 33a/08,
33a/14, 33a/15, 33a/16, 33a/17,
33a/18, 33a/19, 33b/01, 33b/03,
33b/03, 33b/09, 33b/15, 33b/18,
33b/20, 33b/24, 34a/04, 34a/10,
34a/13, 34a/14, 34a/14, 34a/20,
34a/21, 34a/22, 34b/02, 34b/03,
34b/08, 34b/15, 34b/16, 34b/16,
34b/21, 34b/22, 34b/22, 34b/23,
34b/24, 34b/25, 35a/02, 35a/08,
35a/10, 35a/13, 35a/13, 35a/14,
35a/17, 35a/18, 35a/19, 35a/20,
35a/21, 35b/02, 35b/04, 35b/13,
35b/14, 35b/17, 36a/21, 36a/24,
36a/24, 36b/01, 36b/05, 36b/10,
36b/11, 36b/16, 36b/22, 37a/11,
37a/18, 37b/08, 37b/08, 37b/12,
37b/23, 38a/03, 38a/06, 38a/07,
38a/12, 38a/16, 38a/20, 38a/20,
38a/20, 38a/21, 38a/22, 38a/23,
38a/24, 38b/01, 38b/01, 38b/06,
38b/06, 38b/07, 38b/07, 38b/10,
38b/11, 38b/13, 38b/15, 38b/15,
38b/19, 39a/02, 39a/04, 39a/05,
39a/05, 39a/10, 39a/10, 39a/13,
39a/20, 39a/21, 39a/22, 40a/16,
40a/17, 40a/24, 40a/24, 40b/04,
40b/09, 40b/12, 40b/18, 40b/21,
41a/05, 41a/06, 41a/09, 41a/18,
41b/02, 41b/03, 41b/05, 41b/09,
41b/10, 41b/13, 41b/16, 41b/19,
41b/20, 42a/02, 42a/05, 42a/06,
42a/06, 42a/09, 42a/10, 42a/15,
42a/16, 42a/18, 42a/22, 42a/23,
42a/25, 42b/07, 42b/24, 42b/25,
43a/01, 43a/01, 43a/02, 43a/11,
43a/22, 43a/24, 43b/10, 43b/11,
43b/21, 43b/24, 44a/03, 44a/15,
44a/15, 44a/22, 44b/06, 44b/06,
44b/07, 44b/08, 44b/10, 44b/25,
45a/03, 45a/04, 45a/13, 45a/19,

45a/19, 45a/22, 45a/24, 45a/25,
45b/03, 45b/05, 45b/07, 45b/11,
45b/12, 45b/14, 45b/17, 45b/19,
45b/21, 46a/01, 46a/01, 46a/10,
46a/12, 46a/19, 46a/21, 46a/23,
46b/01, 46b/05, 46b/16, 46b/19,
47a/04, 47a/04, 47a/11, 47a/11,
47a/12, 47a/12, 47a/13, 47a/13,
47a/14, 47a/15, 47a/21, 47a/22,
47b/10, 47b/15, 47b/25, 48a/01,
48a/08, 48a/11, 48a/13, 48a/14,
48a/18, 48a/25, 48a/25, 48b/04,
48b/06, 48b/08, 48b/11, 48b/11,
48b/21, 49a/03, 49a/09, 49a/10,
49a/13, 49a/16, 49a/18, 49b/02,
49b/04, 49b/08, 49b/10, 49b/19,
49b/19, 49b/21, 49b/24, 49b/24

ol Üçüncü teklik işaret zamiri, iki veya daha çok şeyden daha önce sözü geçeni belirtmek için kullanılır, işaret yoluyla nesnenin yerini tutar.

o. 1b/04, 1b/13, 1b/17, 2a/02,
2a/07, 2b/17, 7a/15, 11b/02,
12a/16, 16b/02, 189b/16,
189b/17, 18a/18, 190a/06,
190a/08, 194a/15, 194b/11,
194b/20, 22b/19, 24a/22,
25b/17, 26b/25, 30a/21, 35a/10,
35a/16, 38a/07, 39a/13, 40a/14,
41b/17, 46b/02, 47a/24

o.+dur 2a/21, 6b/16, 11b/10,
16b/06, 193a/18, 193a/21,
193a/23, 193b/01, 193b/03,
193b/06, 193b/10, 193b/11,
193b/14, 193b/16, 193b/18,
193b/21, 21b/23, 22a/15,
39b/24, 40b/22

o.+idi 22b/04

ol Tekil üçüncü şahsı gösteren zamir. Krş. **o**

o. 2a/11, 2b/12, 3a/17, 4b/05,
4b/20, 4b/22, 5b/23, 6a/13,
7a/05, 7a/07, 7a/08, 10a/12,
10a/13, 10a/14, 11a/22, 13a/22,
15a/22, 189a/19, 189b/01,
189b/03, 189b/08, 191a/11,
191b/06, 192b/11, 193a/03,

193a/05, 193a/14, 193a/22,
193a/24, 193b/03, 193b/04,
193b/06, 193b/09, 195a/17,
20b/10, 23b/09, 25a/22, 25a/23,
28a/16, 28b/06, 29a/01, 29a/03,
29b/02, 29b/03, 29b/03, 29b/09,
30a/10, 30b/10, 31a/09, 32a/02,
32a/02, 32a/10, 32b/10, 33a/20,
33a/24, 34a/05, 34b/04, 37a/14,
37b/20, 37b/23, 38a/08, 38b/04,
38b/24, 38b/25, 39a/03, 39a/06,
39a/08, 40b/17, 40b/24, 42a/10,
42a/20, 42a/20, 43a/06, 46a/04,
47b/22, 47b/24, 48a/09, 48b/02,
48b/02, 48b/10, 50a/01
o.+dur 4b/17, 12a/11, 12a/18,
13b/05, 13b/12, 189a/07,
189a/08, 189a/09, 192b/08,
193a/16, 193a/17, 193a/17,
193a/19, 193a/20, 193a/20,
193b/09, 193b/10, 193b/11,
193b/12, 193b/12, 193b/13,
193b/14, 193b/15, 193b/16,
193b/17, 193b/18, 193b/19,
193b/19, 193b/20, 193b/21,
193b/22, 193b/22, 23a/14,
25a/07, 28a/16, 28a/17, 35b/15,
35b/15, 38a/09, 38b/21, 38b/22,
38b/23, 44a/07, 44a/19

o.+idügin 38a/09

olar

Onlar.

o. 3a/13, 5a/01, 190a/10,
190b/22, 191b/09, 28b/14,
31a/08, 35a/03

o.+a 194b/06

o.+dan 37a/23

o.+ı 192a/18, 194b/13

o.+uñ 188b/07, 195a/05

olun-

Olma işine konu olmak. Krş.

olun-

o.-a 48b/19

o.-a ('afv olun-) 31a/17

o.-a (cem' olun-) 48a/25

o.-a (cevāb olun-) 48b/16

o.-a (hısāb olun-) 193a/20,

193a/21

o.-a (hüküm olun-) 48b/15

o.-a (nidā ol-) 10a/05, 14b/24

o.-a (zann olun-) 31a/08

o.-acak (hılāf olun-) 40b/04

o.-alar (su'āl olun-) 15a/05

o.-an 193b/24, 43b/07, 48b/22

o.-an (helāl olun-) 1b/13, 1b/14

o.-an (taqdīr olun-) 44b/10

o.-an (zıkr olun-) 35a/05

o.-an mı (vaşf olun-) 17b/24

o.-anlarla (helāk ol-) 23b/02

o.-asın ('itāb olun-) 21b/24

o.-asız 8a/16

o.-aydı (kabūl olun-) 45a/20

o.-dı 11a/18, 18a/07

o.-dı ('arż olun-) 32a/23, 32b/02

o.-dı (hüküm olun-) 21b/08

o.-dı (maṭrūd olun-) 192b/15

o.-dı (merdūd olun-) 192b/15

o.-dı (ref' olun-) 4a/06

o.-dı (rivāyet olun-) 1b/09,

11a/16, 193a/22, 193a/23,

193b/01, 193b/04, 193b/06,

22b/08, 30b/14

o.-dı (rivāyet ol-) 27b/02, 29a/11

o.-dı (taqdīr olun-) 37a/14

o.-dı (zıkr olun-) 24b/03

o.-dılar (tekzīb olun-) 189a/12

o.-duğı (def' ol-) 24a/02

o.-dum (emr olun-) 39b/12

o.-ısar ('azāb olun-) 26a/23

o.-madı ('afv olun-) 31a/12

o.-madı (zıkr olun-) 2b/17

o.-maya 8a/13, 194b/04, 48b/16

o.-maya ('afv olun-) 46a/12

o.-maya (taḥfif olun-) 194b/05

o.-maya (tezyīn olun-) 189b/16

o.-maz 195b/21

o.-maz ('azāb olun-) 38a/18

o.-maz (def' olun-) 37b/10

o.-maz (i'tibār olun-) 191b/21

o.-maz (kabūl olun-) 1b/07,

2a/07, 194b/12, 43b/11

o.-maz (tağyīr olun-) 1b/18

o.-maz (tebdil olun-) 1b/17

o.-maz (tebdil tağyīr olun-) 1b/13

o.-mazıdı (hısāb olun-) 22b/05

o.-mazlar (hāzır ol-) 23a/16

o.-mış (helāk olun-) 28a/23

- o.-mış (va‘de olun-) 35a/04
o.-mışdur 44b/07
o.-mışdur (beyān olun-) 190a/20
o.-mışdur (hükml olun-) ki
o.-mışdur (iřřā olun-) 38b/01
o.-mışdur (kat‘ ol-) 14a/05
o.-mışdur (rivāyet olun-) 20b/24
o.-mışdur (va‘de olun-) 40b/04
o.-mışlardandır 34b/13
o.-up (‘afv olun-) 47b/12
o.-up (ba‘ş olun-) 190a/04
o.-up (habs ol-) 15a/05
o.-up (mařşūs olun-) 28a/06
o.-up (meşğül olun-) 9b/12
o.-up (redd olun-) 190a/08
o.-up (taqdır olun-) 44b/07
o.-ur 45b/08
o.-ur (‘atf ol-) 26b/25
o.-ur (‘azāb olun-) 17b/19
o.-ur (beyān olun-) 41a/15
o.-ur (fehml olun-) 16a/03
o.-ur (şabül olun-) 2a/05
o.-ur (ref‘ olun-) 192b/10
o.-urduñuz (va‘z olun-) 5b/12
o.-urıdı (cem‘ olun-) 29a/06
o.-urlar 9b/03, 9b/04
o.-urlar (hāzır olun-) 9b/01
o.-ursız (cezā olun-) 25b/17
- olun-** Olma işine konu olmak. Krş.
olın-
o.-a 193a/01
o.-a (‘uķūbet olun-) 42a/18
- on** Dokuzdan bir artık.
o. 13a/04, 13a/06, 39a/21
o.+bir 193b/11
o.+biş 193b/20
o.+dört 193b/18
o.+ıncı 193b/10
o.+iki 188b/15, 193b/14
o.+üç 193b/16, 22b/01
- oñ-** Daha iyi bir duruma girmek,
salah bulmak.
o.-an 16a/07
o.-mağı 16a/08
- oñar-** Bir kusur veya davranışı
giderecek veya önleyecek
davranışlarda bulunmak, telafi
etmek.
- o.-maķ 25b/14
- oñdur-** Bir kişinin iyileşmesini, mutlu
olmasını sağlamak.
o.-an 16a/07
- orta** Bir şeyin kenarlarından merkeze
doğru yaklaşık olarak aynı
uzaklıkta olan yer.
o.+da 12a/11, 31a/14, 31a/16,
42a/06, 42a/08, 46a/03
o.+muzda 24a/08
o.+sında 5b/14, 18a/10
o.+ya 1b/06
- ortak** Birlikte iş yapan, müşterek
menfaatlerle birbirine bağlı
kimselerden her biri.
o. 7a/06
- ‘Ořmān bin ‘Affān** Reşid halifelerin
üçüncüsü. Ümeyye oğulları
ailesine mensup olup nesebi
beşinci göbekte Hz. Muhammed
ile birleşir.
o.+dan 193a/23
- ot** Toprak üstündeki bölümleri
odunlaşmayıp yumuşak kalan,
ilkbaharda bitip bir iki mevsim
sonra kuruyan küçük bitkilere
verilen ortak bir ad.
o. 24b/02, 30b/16
o.+lar 6b/18, 7a/05, 190a/04,
195b/17, 30b/16, 47a/22, 47a/23
- otur-** 1. Bir yerde devamlı olarak
kalmak, yerleşmek, yaşamak,
ikamet etmek.
o.-alar 9b/23
o.-up 193a/24
2. Çökmek, aşağı inmek.
o.-a 9b/19
3. Çökmek, etrafı kaplamak,
sarmak.
o.-dı 10b/19
4. Vücutun yalnız belden
yukarısı dik duracak şekilde
ağırlığı kaba etler üzerine
vererek bir yere yerleşmek, bu
şekilde yerleştiği yerde kalmak,
hareket etmeyip durmak.
o.-a 40a/13, 27b/06

o.-acağ 27b/05, 27b/09
o.-dı 27b/08, 27b/10, 33a/14
o.-duğı 40a/14
o.-dum 7a/22
o.-mıydı 13b/21, 30a/12
o.-up 16b/19, 17a/08
o.-urıdı 24b/09
5. Yer almak, geçmek.
o.-dı 32b/15, 32b/25
o.-mış 32b/16
oturt- Yerine geçirmek.
o.-dı 33a/11

o.-duğ 32b/20
otuz Yirmi dokuzdan bir artık.
o. 7b/09, 29a/10
ova Düz, geniş, eğimi az arazi, yazı.
o.+larda 193a/25
oy- Yontmak, kazmak veya delmek
suretiyle bir şey üzerinde çukur
oluşturmak.
o.-dılar 33a/08
o.-up 29b/04

Ö

ödünç Geri verilmek veya alınmak
şartıyla verilen veya alınan.
ö.+vir- 39b/03
öğren- Bir konu hakkında bilgi sahibi
olmak, bilgi edinmek.
ö.-eler 29b/16
öğret- Bir kimseye bir konuda bilgi
vermek.
ö.-dünüz 35a/22
ö.-medük 11a/13
öğüt Bir kimseye yapması veya
yapmaması gereken şeyler için
söylenen söz.
ö. 34a/15, 40b/11, 40b/14
ö.+al- 49b/14
ö.+vir- 14b/17, 40b/14
öğütlen- Öğüt almak.
ö.-e 6a/23, 40b/11
ö.-eler 11b/14, 31b/25, 32a/05,
41b/22
ö.-eydi 194b/09
ö.-megile 2b/02
ö.-mek 194b/09, 31b/03, 41b/20
ö.-mese 32a/01
ö.-meyüp 5b/12
ö.-mezler 14a/21
ö.-mezsiz 25a/22
ö.-üp 1b/06, 48a/17
ö.-ür 34b/20
öküz Çift sürmek, araba çekmek gibi

hizmetlerde kullanılan enenmiş
erkek sığır.
ö.+i 29a/16, 29a/24
ö.+in 29a/12, 29a/12, 29a/14,
29a/23
öl- Yaşamaz olmak, hayatı sona
ermek.
ö.-di 6a/20, 17a/13, 31b/09
ö.-diler 3a/13
ö.-dügünden 19a/03
ö.-dügünüzden 42b/08
ö.-dügünüzden 37a/06
ö.-dükden 6a/01, 6b/01, 9a/25,
14a/13, 190a/03
ö.-e 4a/18, 27a/14, 42b/04
ö.-eler 48b/05
ö.-eli 5a/05
ö.-en 27a/14
ö.-enler 36b/09
ö.-enleri 3b/09
ö.-esin 42b/05
ö.-ince 31a/11
ö.-iser 40b/24, 42b/07
ö.-iserdür 31b/09
ö.-iserler 42b/05
ö.-medin 6a/22
ö.-megile 18a/21
ö.-mekligün 13b/23
ö.-meyenlerün 44b/05

- ö.-miş 6b/16, 190a/02, 33a/18, 33a/19
ö.-mişiken 5b/19, 9a/13
ö.-sevüz 14a/25
ö.-ü 42b/07
ö.-üm 17b/15
ö.-üp 17a/23, 194b/04, 40b/13, 41b/17
ö.-ür 17b/15, 31b/09, 36a/14, 42b/06, 44b/08
ö.-ürse 36a/13, 36a/14
ö.-ürseñüz 38a/24
ö.-ürsin 42b/05, 42b/06
- öldür-** Bir canlının hayatına son vermek.
ö. 29a/16
ö.-di 4b/02, 29a/24
ö.-diler 5a/12, 5a/13
ö.-düm 29a/23
ö.-e 21a/24
ö.-eler 5a/01, 20b/05
ö.-em 29a/22
ö.-en 46a/13
ö.-eydi 2b/11
ö.-mege 5b/21, 5b/22, 21a/23
ö.-mek 28a/23
ö.-se 43b/08
ö.-ür 4b/24, 47b/22
ö.-ürler 43b/09
ö.-ürleridi 24a/01
- öli** Hayatı sona ermiş olan, diri karşıtı. Krş. **ölü**
ö.+ler 192a/05, 192a/07, 192a/08
ö.+lerden 11b/12
ö.+lere 192a/07
ö.+leri 45a/09
ö.+nüñ 5a/12
- ölü** Hayatı sona ermiş olan, diri karşıtı. Krş. **öli**
ö. 5a/09
ö.+ler 190a/04
ö.+yi 5a/03, 5a/07
- ölüm** Bir insan, bir hayvan veya bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi.
ö. 1b/15, 18a/21, 194a/17, 194b/04, 194b/11, 19b/05, 24b/16, 24b/17, 33b/02, 36b/11, 40a/07, 40b/23
ö.+den 2a/18, 12b/25, 190a/04, 36b/08, 36b/11, 38b/11, 39a/06
ö.+ti 17b/16, 44b/06
ö.+in 41a/02
ö.+ünüz 18a/16
ö.+iyiçündür 13b/24
ö.+leri 44b/05
- ‘Ömer bin Hattâb** Resül-i Ekrem'in ikinci halifesi, Aşere-i Mübeşşere'den ve sahabenin en büyüklerindendir.
‘Ö.+dan 193a/21
- ‘ömr** Ar. Yaşam.
‘ö. 194b/10
‘ö.+e 194b/08
‘ö.+i 190a/20, 24b/17, 44b/10
‘ö.+in 11a/06
‘ö.+ine 44b/12
‘ö.+inüñ 4a/25
‘ö.+lerine mi 11a/04
‘ö.+lerini 36b/23
‘ö.+ün 11a/05
‘ö.+i āhîr 44b/10
- öñ** Önce, evvel.
ö. 1b/19, 2a/17, 18b/03, 28b/04, 40b/24, 41b/19
ö.+di 44a/25
ö.+idi 26a/22
ö.+ince 193a/05
ö.+inde 4b/04, 4b/15
ö.+indeki 8a/21
ö.+inden 15b/12
ö.+ine 5a/07
ö.+lerince 49a/25
ö.+lerinde 14a/20
ö.+lerinden 15b/07
ö.+lerine 3a/03
- öñdin** İlk, evvel.
ö. 1b/11, 3b/09, 4b/01, 6b/11, 27a/04, 27a/10, 28b/21, 31a/21, 33b/13, 42b/12, 46a/20, 46b/03, 46b/05, 46b/09, 46b/15
ö.+kiler 45b/16
- öñürdi** Öne geçen, önde olan, önce, evvel, iptida.
ö. 14a/03

öñürdici Önde giden, koşan.
 ö. 193a/15, 193a/16
 ö.+ol- 193a/14
öñürt- Öne geçirmek.
 ö.-diler 35b/01
ört- Korumak, gizlemek veya görünmez duruma getirmek için üstüne bir şey koymak.
 ö.-e ko- 15b/10
 ö.-üp 21b/23
örtü İnsanı örten şey, giyim. Perde.
 ö.+leri 40a/02
öte Öbür taraf ileri.
 ö. 7a/18, 7b/08
ötürü Dolayı, sebebiyle. Krş. **ötürü**
 ö. 10b/24, 27a/11, 29a/19,
 30b/12, 30b/17, 31b/24, 32a/14,
 33b/22, 34a/14, 34b/01, 36a/02,
 36a/13, 36b/08, 36b/13, 36b/25,
 37a/02, 37a/13, 38a/20, 38a/21,
 38a/24, 40a/24, 40b/13, 41b/16,
 42b/07

ötürü Dolayı, sebebiyle. Krş. **ötürü**.
 ö. 4a/22, 4b/13, 9b/09, 17a/06,
 189b/18, 189b/19, 189b/20,
 191a/14, 195b/16, 19a/25,
 20b/03, 22a/21, 23b/23, 23b/25,
 25a/13, 28a/08, 31a/10, 31b/02,
 32b/11, 33a/21, 33b/02, 43a/14,
 45b/06
 ö.+dür 12b/13, 13b/16, 16a/17,
 18a/24, 48b/21
 ö.+idi 33b/08
‘özü Ar. Bir kusurun, bir suçun elde olmadın yapıldığını ileri sürme veya bu kusurun hoş görülmesini gerektiren sebep,mazeret.
 ‘ö. 1b/06, 1b/07
 ‘ö.+dile- 20a/02
 ‘ö.+it- 27a/06, 46b/13
 ‘ö.+ler 46a/22
 ‘ö.+ler it- 16a/24
 ‘ö.+ünüz 194b/12, 25b/01

P

pādişāh Far. Padişah, sultan.
 p. 4b/09, 4b/12, 4b/15, 4b/25,
 5a/02, 7a/05, 12b/08, 12b/11,
 25a/01, 48b/09
 p.+a 4b/25, 190b/11, 24b/24,
 49b/10
 p.+dur 2a/09, 7a/07, 12b/19,
 38b/02, 48a/09
 p.+ı 12b/23
 p.+ıdur 47b/24
 p.+kıl- 31a/23
 p.+larına 4b/06
 p.+laruñ 47b/24
 p.+lıgı 29a/25
 p.+lık eyle- 25a/03
 p.+sın 34a/06
 p.+uñ 26a/24
 p.+ı kerim 48b/22
pāk Far. Temiz, arı.
 p. 19a/12
 p.+dur 37b/09
 p.+eyle- 3a/08

p.+kıl- 191b/13
 p.+ol- 16b/10
pāre Far. Parça.
 p. 22a/05
 p.+(iki pāre ol-) 14a/22
 p.+(pāre pare ol-) 48b/06
perākende Far. Düzenli olmayan, ayrı ayrı, dağınık, perişan.
 p. 42b/01
 p.+kıl- 42a/15
perde Far. Doğruyu görmeye engel olan şey.
 p.+ler 9b/12
perverdigār Far. Bütün mahlukları besleyen ve yetiştiren, Allah.
 p.+a 49b/24
 p.+ı 23a/13
 p.+ınuñ 35b/17
 p.+ı ‘ālem 7a/09
pes Far. Fakat, artık, işte, o halde.

p. 1b/07, 1b/24, 2a/25, 2b/14,
2b/22, 3a/07, 3a/14, 3a/21,
3a/22, 3b/24, 4a/10, 4a/12,
4a/13, 4b/09, 5a/15, 5b/17,
6b/07, 7b/03, 8a/08, 8a/21,
8b/05, 8b/11, 8b/16, 9a/11,
10b/04, 10b/10, 11a/12, 11a/19,
11a/25, 11b/03, 11b/06, 11b/09,
11b/12, 12a/10, 12a/12, 12a/15,
12a/25, 12b/02, 13b/19, 14b/02,
14b/15, 15b/21, 15b/24, 16a/07,
16a/15, 16a/21, 16a/22, 16b/12,
17a/25, 17b/12, 188b/18,
188b/20, 18b/16, 18b/20,
191a/04, 191b/07, 192a/02,
192a/19, 192b/05, 192b/08,
194a/08, 194b/05, 19a/22,
19b/06, 19b/19, 20a/01, 20a/03,
20a/09, 20b/21, 21a/15, 21b/01,
21b/04, 21b/13, 22a/19, 22b/24,
23b/04, 23b/21, 24a/02, 24a/05,
24a/09, 24a/11, 24a/14, 24a/18,
24a/22, 24b/18, 24b/23, 25a/02,
25a/04, 25a/05, 25a/12, 25b/20,
27a/15, 27b/17, 29a/23, 29b/10,
30b/06, 30b/10, 30b/20, 30b/24,
31a/11, 31a/15, 31a/21, 31b/03,
31b/17, 31b/25, 32a/05, 32a/10,
32b/01, 32b/18, 33a/18, 33a/20,
33b/02, 33b/24, 34a/24, 34b/01,
34b/04, 35a/07, 35a/23, 35b/21,
36a/12, 36b/19, 37a/12, 37b/04,
38a/09, 38a/24, 38b/21, 39a/02,
39a/04, 40b/18, 41a/03, 41a/07,
41b/18, 42a/12, 42a/19, 42a/20,
42b/04, 42b/13, 42b/22, 42b/24,
43a/01, 43b/11, 46a/04, 46a/12,
46a/15, 46b/23, 47a/02, 47a/08,
47a/12, 47b/08, 48a/13, 48b/01,
48b/20, 49a/16, 49b/13, 49b/25

peşimān Far. Pişman.

p. 46b/06

p.+lıgum 31a/14

peygambar Far. İnsanlara Allah'ın
buyruklarını bildiren, onları
Allah yoluna dine çağırın kimse,
yalvaç, elçi, resul, nebi.

p. 4a/10, 11a/17, 19b/02, 24b/12,
31a/07, 31a/22, 33a/11, 34b/16

p.+a 44a/25

p.+dan 13b/10

p.+dur 193b/02, 23a/03

p.+ı 10b/22, 29a/22, 29b/18,
30b/22

p.+ı iken 31a/12

p.+lar 25b/20, 34b/19, 36b/23,
48b/14, 48b/15

p.+lara 13a/25, 47b/14

p.+ları 28b/09

p.+larımızdandır 23a/24,
23b/11

p.+larımızı 15a/04

p.+ların 195a/24

p.+larından 23a/02

p.+ol- 22b/01

p.+uñ 4a/03, 13a/11

peygamberlik Peygamber olma durumu.

Krş. **peygamberlik**

p.+ 22b/12, 31a/20

p.+ı (peygamberliği) 28a/15

p.+uma (peygamberliğuma)
35b/20

p.+uñ (peygamberliğüñ) 14a/21

peygamberlik Peygamber olma durumu.

Krş. **peygamberlik**

p. 29a/08, 31a/21, 48a/01

peynir Far. Sütü mayalayıp

katılaştırarak yapılan ve birçok
çeşidi olan besin.

p. 12a/01

pirlik Far. Yaşlılık. Krş. **pirlik**.

p. 40b/12

pirlik Far. Yaşlılık. Krş. **pirlik**.

p.+e (pirliğe) 11a/07

pul Değeri çok düşük para.

p.+a 38b/25

put Far. Bazı ilkel toplumlarda
doğüstü güç ve etkisinin
olduğuna inanılan canlı veya
cansız nesne, tapınacak, sanem.
p. 4a/17, 19b/07

p.+a 15a/14, 39b/09, 40a/06,
43a/22

p.+dur 19b/07, 23a/12

p.+ı 19b/06, 43a/24
p.+lar 4a/16, 19a/15, 47a/11,
47a/12
p.+lara 44b/16
p.+ları 5a/01, 6a/05, 12a/09,
15a/15, 19b/04, 23b/15, 43a/21,
45a/06
p.+larımızı 44a/11
p.+ların 20a/20
p.+larına 15a/14, 45a/01
p.+larının 45a/10

p.+ları 6a/07, 12a/08, 44a/03,
44a/03
p.+ları 5a/01
p.+ları 20a/18
p.+larından 44a/07

puthâne Far. Putların bulunduğu ibadet
yeri.
p.+lerine 20a/11
p.+ye 4b/03, 20a/20

R

Rabb Ar. Allah.
R. 30b/16, 36b/13, 39a/22,
39b/02, 39b/05
R.+a 42a/25
R.+ı 19a/14, 21a/19, 21a/20,
21a/20, 21a/24, 35b/15
R.+ılarının 8a/18
R.+ına 34a/05
R.+ının 19a/11
R.+ından 30b/10
R.+ları 9a/14
R.+larına 25a/13
R.+larından 40b/02
R.+larını 49b/19
R.+um 6a/19, 20b/10, 20b/14,
32a/24, 33b/07, 36b/07
R.+umuz 4b/24, 5a/25, 10b/02
14a/01, 15b/20, 19a/19,
194b/07, 28b/20, 35a/25
R.+u 191a/05, 26b/10, 36a/05,
48b/12
R.+unuz 13b/04, 13b/05, 13b/12,
190b/21, 38a/25, 46a/19
R.+unuza 6a/10
R.+unuzdan 39a/10, 46b/01,
46b/05
R.+unuzdur 13b/07, 38a/08
R.+unuzuz 13b/08
R.+unuzun 25a/09
Rabbü'l- 'âlemîn Ar. Bütün alemlerin
sahibi ve efendisi Allah.

R. 13a/13

râci' Ar. İlgisi olan, ilgili.
r.+dür 191b/14

raç Ar. "Allah razı olsun" ifadesinin
kısaltılmış şekli.
r. 193a/15, 193a/21, 193a/23,
193b/03, 193b/04

raçiyallâhu Ar. "Allah razı olsun"
anlamında Arapça bir ibare. Krş.
raçiyallâhu'anh.
r. 193b/02

raçiyallâhu'anh Ar. "Allah ondan razı
olsun" anlamında Arapça bir
ibare. Krş. **raçiyallâhu**
r. 1b/08, 193a/18

raçiyallâhu'anhâ Ar. Müennes için
"Allah ondan razı olsun"
anlamında Arapça bir ibare.
r. 193b/01

raçiyallâhu'anhümâ Ar. Allah onların
ikisinden razı olsun.
r. 9a/04, 13a/15, 30b/14

rağbet Ar. İstek, arzu.
r. 8b/24, 9b/09, 32a/01
r.+i 42a/14, 42a/24
r.+it- 37b/05
r.+kıl- 19a/22, 20b/18, 39b/10

râhat Ar. İnsanda üzüntü, sıkıntı,
tedirgin olmama durumu, huzur.
r. 9a/18, 10a/08, 194b/04,
28b/16, 38b/06, 45b/05

- r.+lık 35a/22, 42a/10
r.+lığı 9a/17
r.+ol- 35a/11
- rahīm** Ar. Merhameti çok olan, başıslayan.
r. 2a/11
r.+dür 2a/09, 46a/10
- rahimehümallāh** Ar. Allah onlara rahmet etsin anlamına gelen dua.
r. 189a/25
- rahm** Ar. Acıma, esirgeme, koruma.
r.+ına 38a/03
- rahmān** Ar. Dünyada her canlıya, mümin, kafir ayırt etmedin herkese merhamet eden Allah.
r. 3a/25, 5a/21, 25b/04
r.+dan 3a/20, 3a/25
r.+ı 189b/11
r.+um 3b/01
- rahmet** Ar. Acıma, esirgeme, koruma.
r. 8a/13, 8a/16, 22b/22, 38b/14, 38b/15, 41a/18, 46a/16
r.+(nazar-ı rahmet kıl-) 34a/15
r.+den 10b/08
r.+dile- 13a/06
r.+e 41a/18
r.+i 188b/23, 28a/10, 31a/02
r.+ile 16a/23
r.+inden 194a/02, 46a/08
r.+iyile 189a/20
r.+kıl- 23a/01, 34a/08, 42a/19
r.+ol- 8a/07, 36b/04
r.+ümden 36b/04
r.+ümile 40a/10
r.+ümüz 23a/19
- rahmetu'l-lāhu 'aleyh** Ar. "Allahın rahmeti onun üzerine olsun" anlamında bir ibare.
r. 193b/06, 193b/09
- rāsih** Ar. Sağlam, temel, kuvvetli.
r.+leri 41a/12
- rayb** Ar. Şüphe.
r. 191a/06
- rāzı** Ar. Rıza gösteren, kabul eden.
r.+ol- 21b/14, 28a/17, 28a/21, 38a/15
- rāzık** Ar. Rızık veren Allah.
- r.+uñuz 13b/04
- rec'** Ar. Geri döndürme.
r.+i 16b/06
- recā** Ar. Ümit, emel, umma.
r.+da 3b/02
- recm** Ar. Taşlama, taşa tutma.
r.+it- 5b/08
- redd** Ar. Geri döndürme, geri çevirme.
r.+it- 1b/24
r.+olın- 190a/08
- ref'** Ar. Yukarı kaldırma, yükseltme.
r.+it- 190a/10
r.+olın- 4a/06, 192b/10
- rek'at** Ar. Namazda kıyam, rüku ve iki secdeden meydana gelen bölüm.
r. 42a/16
- renc** Far. Zahmet, eziyet.
r.+e 34b/03
r.+ine 192b/10
- renk** Far. Renk.
r.+leri 192b/03, 192b/05
r.+lerle 192b/02
- resm** Ar. Adet, usul, tarz.
r.+e 36b/01
r.+i 47b/06
- Ress** Allah'a inandığı için Habib-i Neccār'ın atıldığı kuyu. Daha sonra onu kuyuya atan kavme de bu ad verilmiştir.
R. 6a/12
- resül** Ar. Elçi, peygamber.
r. 2a/10, 2a/15, 2b/08, 3b/11, 3b/21, 5a/18, 5a/22, 6b/02, 6b/06, 7a/23, 8b/23, 9a/22, 9b/16, 9b/17, 11a/16, 11a/18, 11a/24, 12a/24, 13a/19, 13b/20, 13b/21, 13b/23, 188b/08, 188b/09, 188b/10, 188b/11, 188b/12, 189a/09, 189b/11, 18a/03, 18a/15, 18a/25, 18b/25, 190b/07, 192a/14, 192b/15, 193a/16, 193a/18, 193a/19, 193b/07, 193b/08, 195a/25, 195b/01, 195b/01, 195b/02, 195b/21, 21a/02, 23a/05, 26a/02, 26a/08, 27a/19, 27a/20, 27b/06,

27b/09, 27b/12, 27b/14, 28a/17,
28b/18, 37a/17, 39a/22, 39b/01,
39b/05, 39b/07, 39b/19, 40b/20,
40b/22, 41b/10, 43a/19, 43a/22,
44b/01, 45a/07, 47b/18, 48a/03,
48a/22, 49a/06, 49b/10, 49b/14
r.+a 27b/08, 28b/01, 35b/02,
39b/08, 40b/19, 42b/02, 46b/17,
47b/01, 47b/05, 47b/08, 49b/20
r.+adur 48a/02
r.+am 36a/03
r.+dan 9b/15, 11a/20, 11a/21,
13a/02, 19b/01, 39a/19, 42b/18,
48a/21
r.+ı 2b/07, 2b/11, 2b/12, 4a/11,
4a/11, 4a/13, 5a/16, 6a/15,
7a/23, 25a/05, 45a/25, 49a/19
r.+ıdır 4a/10
r.+ıla 7a/22
r.+ına 3a/23, 6b/07, 191a/04,
26a/20, 28b/02, 37a/16, 41b/11,
45a/11, 47b/19
r.+ını 194b/03
r.+ınuñ 12a/18
r.+ıyam 27a/22
r.+lar 4a/02, 5a/23, 5b/10, 5b/20,
14b/11, 15a/23, 18b/01, 18b/05,
18b/10, 26a/19, 26b/12, 49a/09,
49a/17
r.+lara 5b/07, 5b/15, 5b/16,
6a/20, 15a/11
r.+lara (cem-i resul) 26b/13
r.+lardan 4a/06
r.+ları 4a/03, 5b/21
r.+larımız 16b/02, 189a/12
r.+larımızdan 4a/08
r.+larımızı 28b/11
r.+ların 192a/16
r.+larına 5a/13, 6b/09, 49a/15
r.+larından 9a/21
r.+larını 41b/13
r.+larınınuñ 14b/08, 18b/05
r.+larıyuz 5a/23
r.+larum 26a/17
r.+larımı 27a/11
r.+larımız 16a/17
r.+laruñ 2a/02, 2a/04, 35b/20
r.+laruñdan 2a/10

r. 48a/01
r.+lügile 34b/13
r.+uma 11b/06
r.+umuz 23a/15, 28b/06
r.+umuza 26a/15
r.+umuzdur 11a/14
r.+umuzu 28a/23
r.+umuzuñdur 28a/24
r.+un 28b/21
r.+uñ 3b/19, 4a/10, 8a/19,
16a/24, 18b/12, 28b/19, 39b/18

Resülallāh Ar. Hz. Muhammed.

r. 9b/17, 11a/23, 13b/22,
192b/15, 39b/19, 40b/20,
40b/21, 48a/21

Resülü's-şakāleyn Ar. (İns ve cinnin
peygamberi olması hasebiyle)
Hazreti Muhammed.

R. 27a/21

rezzāk Ar. Rızık veren Allah.

r. 189a/07, 189a/07

rızā Ar. Hoşnut ve memnun olma
durumu.

r.+muz 192b/24, 31a/03
r.+sı 4a/11, 4a/12, 13a/03,
18b/12, 38a/14, 45b/12

rızk Ar. Yiyecek, içecek, nevale.

r. 16b/16, 188b/24, 189a/06
r.+a 191a/09, 193b/17
r.+eyle- 35a/07
r.+ı 16b/13, 16b/13, 45b/25,
46a/01

r.+ını 189a/01

r.+it- 47a/24

r.+ları 16b/12, 190b/11

r.+larına 47a/16

r.+uñdur 12a/13

r.+vir- 191a/14

rızklandur- Rızık vermek.

r.-alum mı 8b/04

r.-madı 8b/05

r.-mazuz 8b/06

r.-ur 189a/05

r.-urıdı 8b/04

ri'āyet Ar. Sayma, gözetme.

r.+it- 28b/02

risālet Ar. Peygamberlik.

r. 27a/21
rivāyet Ar. Hikaye edilen bir haber, söz veya hadise.
r. 7a/21, 33a/10
r.+de 7a/21, 20b/22, 21a/04, 43a/21
r.+dür 1b/02, 3b/17, 9a/05, 13b/10, 13b/20, 188b/08, 18a/15, 191a/24, 195b/21, 29a/03, 42b/18, 46a/11
r.+it- 48a/21
r.+kıl- 9b/15, 13a/02, 189a/25, 18b/25, 193a/19, 19b/01, 20a/06, 26a/02, 39a/19
r.+olın- 1b/08, 11a/16, 193a/21, 193a/23, 193b/01, 193b/04, 193b/06, 20b/24, 22b/08, 27b/02, 29a/11, 30b/14
riyā Ar. Olduğundan başka türlü görünme.
r. 28a/03, 45b/04
r.+dan 16b/11
r.+ıla 190a/10
rūḥ Ar. Can, nefes.
r.+ı 6a/16
r.+ın 13a/10
r.+ını 44b/06, 44b/07, 44b/08

Rūm Ar. Romalı.
r. 19a/01
rūṣan Far. Parlak, aydın.
r.+kıl- 192a/17
r.+lığı 7b/11, 7b/12
r.+lığına 7b/20
r.+lığında iken 7a/13
r.+ol- 7a/15, 48b/12
rūṣanlık Aydınlık, parlaklık.
r. 37b/19
rūzī Far. Kısmet, nasip.
r.+kıl- 17b/10, 24a/24, 38a/16, 42a/19
rūcū‘ Ar. Dönme, geri dönme.800
r.+uñuz 6a/01
r.+it- 46a/19, 46a/21
r.+ları 34b/13
r.+ol- 28b/14
rūkū‘ Ar. Namazda elleri dizlere dayayıp öne doğru eğilerek vücudun belden yukarı kısmını yere paralel hale getirme.
r. 38b/14
rūsvāy Far. Rezil, hor, hakir.
r.+lığı 10b/14
r.+ol- 10b/13

S

sa‘ādet Ar. Talih, baht açıklığı.
s. 3b/11, 12a/11, 16b/01, 17b/20, 19a/04, 20b/07, 41b/23, 44a/21, 45b/13, 47a/09, 49b/17, 49b/21
s. +(fevz-i sa‘ādet) 10a/06
s.+bul- 10a/16
s.+den 49b/14
s.+e 6a/20, 11b/14, 16a/07, 17b/23, 34b/06, 37a/08, 42a/23, 48a/16, 49b/04
s.+e (maḳām-ı sa‘ādet) 194a/19
s.+e ir- 41a/22
s.+in 39a/03
s.+inden 189a/23
s.+üme 34a/02

s.+i sermed 26b/16
sā‘at Ar. Zaman, vakit.
s. 9a/09, 194b/05, 42a/15
şabāḥ Ar. Sabah.
ş. 21a/11, 21a/17, 21b/02, 23b/05, 26b/02, 26b/04
ş.+a 21a/10
ş.+ı 26b/04
sābık Ar. Daha önce gelmiş olan şey.
s. 193a/19, 193a/24, 193b/02, 193b/09, 193b/10, 193b/12, 193b/16, 193b/19, 193b/21
s.+ı 193b/25
s.+umuz 193a/22

	s.+lar 193b/05, 193b/07, 194a/01 s.+lardan 194a/08 s.+ları 194a/01, 194a/04		
şābir	Ar. Sabreden, sabredici. ş.+lerden 34b/01		
şābit	Ar. Hareketsiz. ş.+dür 1b/21, 17b/18 ş.+kıl- 22b/18, 25b/05 ş.+ol- 194a/07, 24a/10, 27b/18, 39a/10 ş.+tut- 3a/10		
şabr	Ar. Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzüntülü durumlar karşısında ses çıkarmadın onların geçmesini bekleme erdemi. ş.+dan 34a/14 ş.+dan 34b/01 ş.+eyle- 3b/08, 189a/11, 189a/12, 189a/12, 27b/18, 28b/23, 34b/05, 39a/17 ş.+ımı 34a/04 ş.+it- 19b/18, 19b/21, 19b/23, 21b/11, 33b/10, 34a/04, 34b/04, 34b/18, 39a/18, 39a/18		
saç-	Bir şeyi ortalığa serpmek dağıtmak s.-ar 37b/19, 47a/22 s.-madın 189a/24 s.-up 7b/18		
saç	Başı kaplayan kıllar. s.+çuğazdur 190b/23 s.+dur 188b/19 s.+ına 21b/20 s.+ımı 30a/03 s.+uñuz 194b/10		
şād	Ar. Arap alfabesinin on dördüncü harfi. s. 26b/18, 26b/21, 26b/24, 27a/10 ş.+a (süre-i şād) 27a/01		
şadağa	Ar. Yoksullara yardım olarak karşılıksız verilen şey. ş.+dur 45b/11 ş.+kıl- 8b/03, 8b/12, 33a/04 ş.+ya 8b/21		
şādık	Ar. İçten bağlı olan.		
			ş.+dur 26b/21 ş.+ıdı 34b/15
		şaf	Ar. Yan yana düzgün bir şekilde sıralanan kişilerin meydana getirdiği dizi, sıra. s.+tut- 13a/06, 13a/19, 26a/01
		şafā	Ar. Duru olmak, itmi'nan ve meserret üzere olmak. Temiz, sâfi olmak. s.+sı 9b/14 s.+yı bātm 189b/19
		şaff	Ar. Dizi, sıra. s.+ı 13a/17, 13a/17, 13a/18 s.+ıla 13a/18 s.+ına 13a/15, 13a/16 s.+uñ 13a/20
		şag	Solun karşı tarafı, sağ. ş. 4b/20, 4b/22, 4b/22, 34a/09 ş.+umuzdan 15b/06 ş.+ına 48b/14 ş.+ından 15b/09 ş.+larından 15b/07 ş.+ol- 34a/10, 34a/22
		şagır	Kulağı duymayan, işitme duyusundan mahrum olan kimse. ş.+lara 4b/17
		şağış	Sayı, adet, miktar. ş.+ı 34a/24, 39a/18
		şāhib	Ar. Sahip. ş.+i 191b/24 ş.+ini 190a/09
		sahih	Ar. Gerçek, doğru. s. 23a/03, 31a/07, 31a/08, 33a/10
		sāhir	Ar. Büyücü. s.+dür 27a/22
		Şahr	Hz. Süleyman'ın yüzüğünü alıp kırk gün onun tahtında saltanat süren cin. Krş. İştahur s. 32b/21, 32b/22, 32b/23, 32b/24, 32b/25, 32b/25, 33a/02, 33a/07, 33a/07, 33a/08
		şā'ika	Ar. Yıldırım. ş. 48b/01
		sa'ir	Ar. Alevli, harlı ateş, cehennem ateşi.

- s.+den (aşhāb-ı sa‘īr) 189b/09
- sakal** Erkeklerde çene ve yanaklarda çıkan kılların bütünü.
s.+uñuz 194b/11
- şakıb** Ar. Parlak, ışıklı.
ş. 14a/10
- sakın-** Herhangi bir korku veya düşünce ile bir şeyi yapmaktan uzak durmak, ictinap etmek.
s. 31a/23, 31b/05, 43a/20
s.-a 25b/21
s.-asız 13b/10
s.-dılar 47a/08, 49a/25
s.-miş 28a/23
s.-up 11b/11, 191b/25, 192a/03
- sâkin** Ar. Hareketsiz olan, oynamayan.
s.+ol- 41a/19, 49b/06
- sakinlendür-** Oturtmak, ikamet ettirmek.
s.-di 194b/21
- sakla-** 1. Bir şeyi veya birini başkalarının bilmeyeceği bir yere gizlemek.
s.-r 12b/14
s.-rıldı 29a/10
2. Kaybolmasını önlemek için uygun bir yere koyma.
s.-mişuz 3b/23
s.-ruz 3b/10
s.-ya 21b/25
3. Korumak, gözetmek, esirgemek.
s.-dılar 43a/10
s.-duğ 18b/24
s.-mağa 43b/01, 43b/02
s.-mağ 190a/21
s.-r 195a/14
s.-ya 189b/04, 20b/10, 42a/02
s.-yup 17b/11, 44a/05
4. Korumak maksadıyla elinde bulundurmak, tutmak, muhafaza etmek, sahip olmak, sahip çıkmak.
s.-dı 22b/09
s.-r 12b/12
- 5.** Unutmamak, korumak, kıymet vererek hafızasına yerleştirmek.
s.-ya 40a/14
- saklayıcı** Saklayan, gözetleyen, muhafız.
s. 44a/24
s.+larını 29a/08
- şal-** İvedilikle yollamak, hemen göndermek.
ş.-dı 19b/15
ş.+ıcılar 13b/18
- şalâh** Ar. Rahatlık, barış, düzenlik.
ş. 16a/05, 47a/08
ş.+a 16a/05, 41a/03
ş.+a gel- 41b/01, 47a/18
ş.+a getir- 41a/23
ş.+ı 37a/13
- şalâhiyyet** Ar. Yetki.
ş.+in 20b/20, 22a/17
- şâlih** Ar. Dinin emrettiği şeylere uygun harekette bulunan.
ş. 190a/08, 20b/14, 20b/20, 22a/16, 47a/07
s.+(‘amel-i şâlih) 194b/07, 26b/22, 30b/02, 31b/18
s.+(‘amel-i şâlih kııl-) 17b/25
s.+a (‘amel-i şâlih) 39a/16
s.+dür 190a/09
s.+ler 18b/13, 22b/01
- şallallâhu ‘aleyhi ve’s-sellem** Ar. “Allah’ın rahmeti, selamı, bereketi onun üzerine olsun” anlamına gelen ve Peygamber için söylenen bir dua.
ş. 1b/02
- şalţanat** Ar. Bolluk ve zenginlik, gösterişli yaşayış.
s. 191a/10, 31a/21, 32b/16, 33a/06, 33b/09, 33b/09, 33b/25, 38a/08, 48a/10
s.+ı 7b/16, 7b/17, 7b/17, 48a/09
s.+umuz 15b/17
s.+ında 7b/19
- Sâm** Hazreti Nuh’un oğludur. Semitik kavimler onun neslindedir.
S. 18b/24, 18b/25

- san-** Şöyle veya böyle olabilecek bir şeyin zihninde kurduğu gibi olduğuna inanmak.
s.-alar 9a/14
s.-asın 45a/09
s.-ayduñ 45a/08
s.-dı 24a/02
s.-dılar 19b/07
s.-madukları 41b/14
s.-mağıl 10b/11, 46b/11
s.-urlar 11a/05, 31b/15, 42b/04
- şanem** Ar. Put.
ş.+lerdür 190b/22
ş.+leriñüzüñ 195a/05
ş.+leriyle 191a/05
- şanu** Fikir, düşünce, istek, dilek, zan.
s.+sın kes- 6a/21
- saña** Sen zamirinin yönelme hali.
s. 2a/14, 3b/06, 5a/01, 10b/02, 12a/11, 12a/12, 12a/14, 12a/15, 12b/07, 14a/19, 15b/21, 17b/10, 191a/04, 191a/05, 191b/02, 191b/05, 191b/09, 191b/09, 193a/04, 19b/11, 19b/20, 21a/05, 21b/04, 21b/10, 21b/17, 21b/18, 21b/20, 21b/21, 21b/22, 22a/09, 22a/11, 22a/14, 22a/16, 22a/17, 23a/07, 24b/15, 24b/23, 26a/25, 27b/08, 28b/24, 29b/12, 30a/08, 30a/16, 30a/25, 30b/19, 31a/09, 31a/19, 31b/22, 32b/23, 33b/21, 33b/21, 33b/22, 34a/22, 36a/06, 36b/04, 36b/11, 36b/14, 36b/15, 36b/19, 37a/15, 43a/20, 44a/11, 44a/20, 46b/12, 46b/12, 46b/19, 46b/20, 46b/23, 47b/14, 48a/01
- sap-** Doğruluktan ayrılmak.
s.-madın 10a/16
- şarar-** Rengi sarıya dönmek, sarı olmak, sarılaşmak.
ş.-duğı 40b/12
ş.-duğın 7b/13
ş.-ur 40b/10
- sarāy** Far. Saray.
s.+ları 47b/02
- Sāre** Hz. İbrahim'in 'a.m. eşi.
s. 19b/03, 19b/08, 19b/10, 19b/17, 19b/21, 19b/25, 20a/03, 20a/04, 20a/07
S.+nüñ 19b/09
S.+ye 19b/19, 19b/22, 19b/24
S.+yi 19b/08, 19b/13, 19b/15
- şarf** Ar. Harcama.
ş.+it- 189b/04, 45b/12
- şaru** Sarı.
ş. 190a/17, 192b/02
- şat-** Bir değer karşılığında bir malı bir alıcıya vermek.
ş.-dı 38b/25, 39a/01
ş.-mağda 9a/03
ş.-up 3b/20
- şataş-** Bir kimseyi rahatsız edecek davranışta bulunmak, çatmak, rahat bırakmamak, musallat olmak.
ş.-up 10a/04
- şavāb** Ar. Doğruluk, uygunluk.
ş. 21b/09
- sa'y** Ar. Emek, gayret.
s.+ını 9b/05
s.+it- 3b/25, 4a/23, 5b/22, 16a/24, 34b/12, 37a/08, 40a/12, 44a/12, 46b/02
- şay-** Kabul etmek, addetmek.
ş.-arduk 35b/05
ş.-dı 11b/12
ş.-duñ 36a/18
- şayha** Ar. Bağırış, çığlık.
ş. 9a/02, 9a/02, 14b/05
ş.+dan 9a/04
ş.+kıl- 5a/14
ş.+yı 9a/09
- sayru** Hasta.
s.+dan 19a/25
s.+idi 5b/20
s.+ol- 27b/02, 33a/15
s.+yam 19a/23
- sayruluk** Hastalık.
s. 44a/02
s.+ı (sayruluğı) 19a/25
- sebeb** Ar. Bir şeyin olmasına veya belli bir halde bulunmasına yol açan şey, sebep.

- s. 16b/06, 21a/18, 21a/24,
22a/15, 25a/10, 31b/14, 37a/24,
43a/19, 43a/21, 47b/04
s.+den 3a/16, 29a/24
s.+dür 12a/11, 192b/17
s.+i 42b/02, 48a/07
s.+idin- 27b/25, 27b/25
s.+ile 21b/22, 45b/14
s.+inden 24a/02
s.+iñüzile 15b/04
s.+iyile 16b/07, 18b/15, 23a/15,
47a/23
s.+lere 47a/08
s.+ol- 24a/18, 34a/02, 37b/20
s.+i kâziyye 4a/03
s.+i nüzül 2b/05, 28b/17,
32a/16
- sebîl** Ar. Hayrat olarak, Allah yoluna
harcanan mal, mülk.
s.+kıl- 32b/06
- sebkat** Ar. Geçme, önceden olma,
cereyan etme.
s.+it- 10b/17, 26a/15
s.+ol- 40a/22
- secde** Ar. Genellikle namaz kılariken
alnı, el ayalarını, dizleri ve ayak
parmaklarını yere getirerek
alınan durum.
s. 38b/14
s.+de 31a/13
s.+eyle- 36a/17
s.+it- 4b/04, 4b/05, 7a/24,
36a/09, 36a/12
s.+kıl- 36a/10, 36a/11, 36b/01
s.+ye var- 2b/08, 2b/08, 26a/04,
30b/11, 30b/12, 30b/14
- seç-** 1. Ayırmak.
s.-eler 18b/15
2. Benzerleri arasından hoş
gideni almak veya yararlanmak
için ayırmak, beğenmek.
s.-üp 8b/02
3. Ne olduğunu anlamak, fark
etmek, ayırt etmek, ayırmak,
farkına varmak, anlayabilmek.
s.-üp 191b/22
4. Üstün görmek, farklı görmek
- s.-üp 16b/09
- seçil-** Ayırt edilmek, farklı görülmek.
s.-dükden 10a/09
s.-ün 10a/06, 10a/07
- sedd** Ar. Toprak kaymasını, suyun akıp
yayılmamasını önlemek için
yapılan kalın duvar.
s.+eyle- 3a/03, 3a/06
- sefer** Ar. Yolculuk.
s.+it- 195b/09
s.+kıl- 23b/05
- segirt-** Çabuk adımlarla veya sıçrayarak
yakın bir yere doğru yürümek.
s.-üp (segirdüp) 23b/20
- sehl** Ar. Kolay.
s. 191b/06, 41b/17
s.+dür 191b/02
- sehv** Ar. Yanılgı.
s. 29a/17
- sekiz** Yediden bir artık.
s. 195b/23, 37b/24
s.+inci 193b/05
- sekrân** Ar. Sarhoş.
s.+da (hâlet-i sekrân) 39a/01
- seksen** Yetmiş dokuzdan bir artık.
s. 7b/10, 18b/22
- selâm** Ar. Selam, esenleme.
s. 10a/03, 22b/22
s.+ı 26b/11
s.+it- 26b/13, 27b/09
s.+kıl- 10a/04, 24b/24, 30b/19,
33a/22
s.+ol- 49b/03
s.+umuz 23a/19
- selâmet** Ar. Emin, korkusuz.
s. 8a/07, 10a/20, 10b/14,
194a/19, 42a/12, 49b/03
s.+lik 11a/10
s.+ol- 24a/09
- selb** Ar. Kapma, zorla alma.
s.+(imân-ı selb) 36a/14
- semere** Ar. İstenilen sonuç verim.
ş.+i tasdik 2b/03
- Semre bin Cündüb** Hadis rivayet den bir
ravi.
S. 18b/25
- Şemüd** Eski bir Arap kavmi.

- sen** Ş. 28b/08
İkinci tekil şahıs zamiri.
s. 1b/23, 1b/25, 2a/01, 2a/03,
2a/16, 3a/12, 4b/06, 4b/12,
5a/02, 5b/23, 10b/11, 14a/19,
15b/08, 17a/20, 17a/22, 17b/08,
189a/12, 189b/02, 189b/03,
189b/04, 189b/07, 189b/19,
189b/20, 191a/22, 191b/03,
191b/07, 191b/08, 192a/07,
192a/08, 192a/08, 192b/16,
19b/10, 19b/11, 20a/01, 21b/03,
21b/08, 21b/10, 21b/11, 21b/19,
22a/16, 23b/13, 24b/14, 25a/02,
25a/03, 26b/02, 27b/11, 29a/19,
30a/05, 30b/16, 30b/17, 33b/01,
33b/02, 36b/10, 36b/13, 36b/20,
36b/24, 38b/11, 40a/23, 42b/04,
42b/05, 42b/06, 43a/19, 44a/11,
46b/21, 47b/05, 47b/06, 47b/15,
47b/16
s.+cileyin 17b/08
s.+den 12a/16, 189a/11,
192a/14, 19b/14, 19b/25, 23a/07,
27b/11, 36b/08, 40a/11, 44a/24,
47b/14, 47b/17
s.+i 3a/12, 3b/08, 4b/13, 10b/12,
12a/19, 12b/09, 12b/09, 189a/11,
189b/03, 192a/12, 192a/15,
192a/24, 19b/11, 21a/23, 21a/24,
21b/08, 22a/15, 24b/12, 27b/09,
28b/03, 28b/24, 29a/22, 31a/04,
31a/20, 31a/24, 36a/16, 41b/12,
43b/01, 43b/05, 44a/12, 44a/22,
44a/23, 46b/23, 47b/07
s.+mi 19b/06, 20a/21
s.+ün 3a/19, 4b/08, 4b/14, 5a/01,
6b/11, 11a/01, 11b/16, 12a/04,
12a/12, 14a/21, 17a/25, 17b/09,
17b/11, 188b/09, 189b/02,
191a/25, 191b/01, 191b/05,
191b/10, 19b/11, 20b/14,
21b/16, 21b/18, 22a/14, 26b/10,
27b/03, 27b/11, 28b/10, 28b/13,
30a/06, 30a/25, 30b/13, 31a/03,
33a/03, 33a/09, 36a/05, 36b/04,
36b/15, 36b/18, 42b/20, 42b/22,
44a/18, 46b/11, 47b/07
s.+ünile 4a/02, 10b/12, 12a/20,
15b/21, 17b/11, 19b/12, 19b/24,
26b/06, 30b/25
senā Ar. Övme, övüş, hamd.
ş. 194a/17, 19a/05, 26b/14
ş.+ıla 22a/22
ş.+it- 48a/15
ş.+kıl- 22a/23, 22a/23, 33a/06,
49b/06, 49b/24
ş.+lar 19a/04
ş.+lar kıl- 22b/20, 22b/20,
23a/18
ş.+ya 19a/08
serçe İnsanlarda yakın yerlerde
yaşayan, koyu boz renkli, ötücü
küçük bir kuş; çuğur, çuğurcuk.
s.+ye 188b/17
serkeş Far. Dik başlı, dik kafalı, inatçı.
s.+dür 13b/13
sermed Far. Daimi, sürekli.
s.+e (sa‘âdet-i sermed) 26b/16
serrişte Far. İpucu, tutamak.
s. 41a/23
server Far. Bir topluluğun en ileri
geleni, baş, reis.
s. 35a/01
s.+leri 17a/08
s.+lerin 19a/22
serzeniş Far. Sitem.
s. 10a/10
s.+dür 3a/11, 28a/19
sev- 1. Arzu etmek, istemek.
s.-erin 188b/10
s.-ersen 189b/03
2. Sevgi ve bağlılık duymak.
s.-erin 25a/05
s.-mekdür 32a/03
şevāb Ar. Allah tarafından
mükafatlandırılan hareket.
ş. 3b/13, 3b/14, 3b/18, 3b/18,
3b/23, 11b/02, 12a/16, 13a/04,
191b/01, 194a/20, 45a/22,
48b/16
ş.+a 191b/01, 191b/05
ş.+ı 3b/25, 193b/10, 47a/25,
48b/17, 49b/13
ş.+ından 193b/11

- ş.+ıyla 193b/11
ş.+lar 3a/22, 193a/04, 35a/04
ş.+ları 39a/18
ş.+ların 192b/08
ş.+larını 193a/02, 39b/05
ş.+lu 20b/10
ş.+lurağ 195a/25
- sevgü** İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu, sevme hissi.
s.+sinden 8b/14, 49b/16
s.+sini 8b/14
s.+siyile 20b/19
- sevin-** Sevinç duymak, memnun ve hoşnut olmak.
s.-di 39b/07
s.-diler 45a/09
s.-ür 16b/18
s.-ürin 31a/15
s.-ürken 40b/08
s.-ürler 45a/06
- seyâhât** Ar. Şehirden şehire, ülkeden ülkeye yapılan yolculuk.
s.+a 32b/17
- seyr** Ar. Yürüme, yürüyüş gitme.
s.+i 7b/03
s.+it- 7a/17, 7b/09, 7b/10, 24b/18, 37b/19
s.+leri 190b/20
- seyrân** Ar. Gezip dolaşma, gezme, gezinti.
s. 7b/06
- seyyidü'l-kâ'inât** Ar. Kainatın efendisi, Hazreti Muhammed'in sıfatlarından.
s. 1b/02, 27a/19
- şı-** Kırma.
ş.-dı 19b/07
ş.-duñ 19b/06
ş.-yıcağ 19b/06
- şıçra-** Ayaklarını hızla yere vurarak ileriye veya yukarıya doğru atılmak.
s.-dı 27b/08
- şıddik** Ar. Çok sadık olan.
ş. 22b/23
- ş.+ı 43a/09
- şidk** Ar. Doğruluk.
ş.+ıla 43a/17
ş.+ımı 3a/25
- şifat** Ar. Hal, keyfiyet, suret, şekil.
ş. 2b/24
s.+ı 35b/13
ş.+ıla 3a/01
s.+ına 36a/22
ş.+ından 2a/02
ş.+ıyla 3a/01
ş.+lardur 2b/25
ş.+ı hayvâniyyet 23b/07
- şıgın-** Korunmak amacıyla bir yere veya birine başvurmak, başkalarının yardım ve korunmasına ihtiyaç duymak.
ş.-dı 21a/07
ş.-dum 21a/06
ş.-urın 189b/03
ş.-uruz 36b/25, 41a/04
- şıgır** İnek, sığır.
ş. 6b/24
ş.+da 11b/09, 191b/21
ş.+lar 11b/17
ş.+larından 8b/02
- şihhat** Ar. Sağlık, esenlik.
ş. 45b/05
ş.+vir- 34a/22
- şına-** Denemek, tecrübe etmek.
ş.-r 8b/13
- şırâţ** Ar. Üstünden geçilip gitmek üzere cehennem üzerine kurulacak olan çok dar ve güç geçilir köprü.
ş.+dan 194a/18
- sırr** Ar. Gizli tutulan şey, sır.
s.+ıla 192b/24
- şıyır-** Çekerek çıkarmak, çekmek.
s.-up 7a/13
- sız-** Akmak, sızmak.
s.-up 9b/18, 35a/13
- sihr** Ar. Sihir, büyü.
s.+dür 14a/23
- sil-** Kurulamak, bir şeyin ıslaklığını gidermek.
s. 31a/04

sinle	Mezar, kabir. s.+de 9a/17, 13a/10, 192a/07 s.+den 9a/16, 40a/08, 45a/21 s.+lerinden 14b/06	194b/10, 194b/11, 194b/11, 195a/10, 20a/15, 23a/12, 23b/16, 24b/24, 25a/21, 25a/25, 25b/16, 27a/16, 35a/04, 35a/04, 35a/22, 35a/23, 35b/11, 35b/22, 37a/03, 37a/04, 38a/09, 38a/25, 38b/01, 42b/12, 44b/17, 46a/20, 46a/20, 46b/01, 46b/02, 46b/03, 49a/05, 49a/07, 49b/03
siñ-	Büzülmek, saklanmak, gizlenmek. s.-miş 41a/24	s.+i 5a/19, 5a/23, 5b/02, 5b/08, 8b/21, 10b/08, 12b/14, 15a/12, 15a/19, 15a/20, 15a/21, 15b/23, 189a/19, 189a/20, 191a/15, 194b/21, 20a/23, 36a/03, 37a/01, 37a/02, 38a/01, 39a/15, 46b/01
siñek	Sinek. s. 20a/25 s.+üñ (siñegüñ) 8b/10	s.+siñüz 39b/23 s.+üñ 3b/22, 4a/16, 4a/23, 4a/25, 4b/16, 4b/21, 5a/11, 5b/07, 5b/10, 5b/11, 6a/01, 6a/10, 10a/14, 13b/04, 13b/05, 13b/07, 13b/08, 13b/12, 15a/19, 15a/20, 15a/25, 15b/04, 15b/17, 189a/04, 189b/05, 190a/14, 190a/15, 190a/16, 190b/21, 191a/02, 191a/10, 193b/03, 194b/12, 20a/07, 23a/13, 25a/09, 25a/09, 25a/25, 25b/14, 25b/17, 37b/23, 38a/08, 38a/25, 39a/19, 41a/07, 44a/13, 46b/03, 47b/09, 49a/06
sipās	Far. Şükür. s. 188b/05	s.+üñiçün 37b/24 s.+üñile 4b/08, 4b/09, 35a/19, 35a/19
siret	Ar. Bir kimsenin ahlakı, seciyesi, karakteri. s.+lerin 19a/22	s.+üñiledür 5b/11
sivri	Ucu keskin ve ince olan. s. 8b/10	şoĥbet Ar. Konuşma. ş. 9b/14 ş.+i 16a/14 ş.+inden 16a/04, 16a/13 ş.+ine 9b/12 ş.+kıl- 16b/19
siz	Çoĥul ikinci kişi zamiri. s. 4a/16, 4a/23, 4b/02, 6a/08, 8b/19, 8b/21, 8b/22, 9a/23, 10a/11, 10a/23, 10a/24, 12b/23, 13b/22, 14b/04, 14b/14, 15a/10, 15a/11, 15a/12, 15a/21, 15b/02, 15b/03, 15b/05, 15b/15, 15b/18, 16b/04, 16b/05, 189a/08, 189b/06, 190b/22, 191a/03, 191a/09, 19a/14, 23b/15, 25a/23, 25b/12, 27a/01, 34a/19, 35a/22, 35b/05, 35b/19, 36a/07, 37b/07, 38a/12, 39b/15, 44a/01, 45a/04, 46a/25, 46b/04, 46b/08, 49a/07, 49a/14, 49a/14, 49b/05 s.+cileyin 15b/24 s.+de 23b/06, 23b/07 s.+den 4a/17, 5b/18, 8a/14, 10a/18, 10a/19, 15a/16, 191a/01, 191a/16, 191a/16, 194b/20, 194b/21, 37a/02, 44a/07 s.+e 5a/18, 5a/25, 5b/03, 5b/08, 7a/05, 7a/06, 8a/14, 9a/21, 9a/22, 9a/23, 10a/10, 10a/13, 10b/08, 10b/09, 12b/11, 13b/09, 13b/13, 14b/14, 15a/07, 15a/14, 15a/18, 15a/19, 15a/24, 15a/25, 15b/15, 15b/18, 189a/05, 189a/07, 18a/03, 190b/11, 190b/24, 191a/01, 194b/08,	şoĥ- Sokmak, yerleştirmek. ş.-maya 6a/24
		sol Kalbin bulunduĥu tarafta olan. s. 28b/19 s.+ına 48b/14 s.+ından 15b/10 s.+larından 15b/07

- şoñ** İçinde bulunulan vakte en yakın geçmiş zaman yahut bu zamanda yapılmış veya meydana gelmiş olan.
 ş. 7a/18
 ş.+ı 45b/14
 ş.+ınca 8a/03, 23a/18
 ş.+ında 15b/10, 16b/15, 28b/16, 32a/09
 ş.+umda 20b/13
 ş.+uñuzu 15a/24
- şoñra** Daha ileri bir zamanda, müteakiben.
 ş. 3b/11, 4a/19, 4a/20, 4b/01, 6a/01, 6a/15, 6b/01, 6b/17, 7a/09, 7a/15, 8a/03, 8a/23, 9a/11, 9a/25, 9b/18, 10a/05, 10a/09, 11b/04, 11b/13, 12a/18, 12b/02, 12b/25, 14a/14, 16b/08, 17a/24, 17b/01, 189b/22, 18a/08, 18a/12, 18a/20, 18a/22, 190a/03, 190a/04, 190b/12, 191a/06, 191a/25, 191b/15, 192a/20, 193a/17, 193a/17, 193b/15, 194a/06, 194a/09, 194a/23, 194b/25, 195a/11, 195b/06, 19a/02, 19a/03, 21a/01, 21b/25, 22a/25, 22b/19, 23b/16, 24a/06, 24b/10, 24b/16, 26b/08, 26b/23, 27a/03, 27a/08, 29a/25, 30a/11, 31a/10, 32b/20, 33b/08, 33b/10, 34a/02, 34a/17, 35b/02, 37a/06, 37a/06, 37b/10, 38a/02, 38a/03, 38a/04, 38a/05, 38a/10, 38b/06, 38b/12, 39a/02, 39a/06, 40a/24, 41a/18, 41b/11, 42a/02, 42a/21, 42b/01, 42b/08, 43a/15, 44a/16, 44b/01, 46a/10, 47a/19, 47b/20, 48a/11, 48b/05, 48b/18, 48b/23, 48b/24, 49a/02
 ş.+ğı 33b/05
- şor-** Soru sormak.
 ş. 5a/04, 14a/12, 25a/08, 25a/13
 ş.-a 17b/01, 30a/05
 ş.-alar 49a/05
 ş.-arlarisa 19b/11
 ş.-dı 4b/06, 4b/16, 5b/16, 29b/17, 32b/22
- ş.-dılar 193b/02, 19b/06, 29b/13, 40b/20, 48a/21
 ş.-dum 11a/21, 32b/21
 ş.-sañ 43b/22
 ş.-up 14a/01, 29b/16
- şorıl-** Sorma işine konu olmak.
 ş.-sa 15a/04
- şorış-** Söyleşmek.
 ş.-alar 15a/10, 17a/08, 42b/16, 42b/17
 ş.-mağa 42b/17
 ş.-mayalar 42b/15
- şovuk** Soğuk.
 ş. 17a/07, 18a/08, 34a/11
 ş.+dan 17a/04
 ş.+dur 35a/14
 ş.+luğundan 35a/15
- sög-** İrza, namusa dokunan, ayıp, çirkin ve haysiyet kırıcı bir takım sözler söylemek.
 s.-er 27b/04
 s.-ersin 43a/20
 s.-mekden 44a/11
 s.-se 43b/08, 43b/10
 s.-üp 27b/12
- söyke-** Dayamak, yaslamak.
 s.-di 188b/12
- söyle-** Demek, söylemek, anlatmak.
 s.-di 11a/20
 s.-diler 4b/06, 25b/23
 s.-dügiyiçün 29a/12
 s.-medi 19b/02
 s.-mege 20b/02, 21a/21
 s.-mekden 40a/15
 s.-meye 27b/07
 s.-mez 15a/18, 20a/24
 s.-r 3b/23, 37b/03
 s.-rler 48a/13
 s.-rsevüz 43b/17
 s.-rsin 34a/21
 s.-se 24b/21
 s.-ye 10b/05, 43a/05
 s.-yecekleri 35b/09
 s.-yesiz 25b/16
 s.-yicilere 40a/06
 s.-yüp 8a/20, 20a/15

- söyleş-** Bir işin nasıl yapılması gerektiği konusunda konuşmak, müzakere etmek.
s.-diler 35b/24
s.-üriken 17a/10, 22a/07
s.-ürler 9a/06
- söylet-** Söylemesine yol açmak.
s.-di 10b/10
- söz** Bir düşüncüyü eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, lakırdı, kelam, laf, kaviil.
s. 8b/07, 190a/08, 24b/21, 25a/22, 25b/01, 27b/07, 27b/13, 27b/22, 40a/13, 43b/16
s.+den 25b/09, 25b/19, 25b/20, 27b/05, 28a/03, 33b/04, 36a/12, 37b/08, 39a/07, 39a/08
s.+den kal- 10b/05
s.+dür 27b/14, 27b/22, 31b/20, 34a/21
s.+e 25a/25, 35b/25
s.+e gel- 15a/15
s.+i 1b/25, 8b/06, 15b/05, 23b/19, 25a/17, 25b/08, 26a/06, 27b/21, 27b/23, 28a/06, 28a/25, 28b/21, 30a/09, 35a/07, 36b/20, 49a/12, 49b/19
s.+idür 8b/07
s.+ile 27b/14, 27b/23
s.+in 18b/01, 28b/19
s.+inden 26b/09
s.+ine 14b/19, 23b/17
s.+ine mi 16a/21
s.+ini 2b/12
s.+iñüzi 194b/12
s.+iyile 31a/09
s.+ler 11b/01, 190a/07, 27b/04, 28a/19, 48a/07
s.+lerden 25b/11, 48a/13
s.+lerdür 40a/14
s.+leri 16a/15, 28b/23, 45b/15, 49b/22
s.+lerle 48a/15
s.+lerin 1b/23, 5b/22, 14b/08
s.+lerinden 48a/11
s.+lerine 195a/16, 26a/11
s.+lerini 49a/19
- s.+lerinüñ 40a/13
s.+lerüñ 11a/22, 41a/07
s.+üm 36b/18
s.+ümde 29b/06, 29b/09, 36a/03
s.+üñ 195a/16, 24b/23
s.+üñi 14a/20
- şu** Su.
ş. 8a/05, 8b/11, 9a/07, 9a/07, 30b/13, 33a/20, 38a/02
ş.+dan 12a/22, 12b/02
ş.+dur 35a/12
ş.+lara 47b/02
ş.+lardan 6b/22
ş.+larından 18a/20
ş.+ya 13b/18
ş.+yı 190b/01, 190b/09, 34a/11, 38a/03
ş.+yıla 190a/03
ş.+yın 41a/24
- su‘âl** Ar. Sorma, sorulma, soru.
s. 193b/24, 42b/10, 48b/16
s.+it- 4a/09, 192b/15
s.+olın- 15a/05
- subaşı** Şehirlerde güvenlik ve belediye işleri ile ilgili memurların başı.
s.+lğıla 31b/04
s.+sına 30a/07
- subhānallāh** Ar. Cenab-ı Hakkın zātında, sıfātında ve ef‘alinde bütün kusurlardan münezzehtiyetini ifade eder, metinde şeqşkınlık ifade etmek için kullanılmıştır.
s. 188b/14
- suç** Törelere ve ahlak kurallarına aykırılık. Krş. **suç.**
s.+ı 31a/12, 47b/12
s.+ına 40a/17
s.+uñi 30b/13, 31a/03
- suç** Törelere ve ahlak kurallarına aykırılık. Krş. **suç.**
ş. 47b/22
ş.+ımı 30b/09
ş.+um 33b/07
ş.+umuz 15b/19
- suçlu** Günah işlemiş, günahkar.
s.+laruñ 47b/11
ş.+ol- 47b/23

- suçsuz** Kabahatsiz, günahı olmayan, masum.
s. 48b/10
- şulaḥā** Ar. Dinin emrettiği hususlara uygun davranan, iyi amel sahibi kimseler.
ş.+dan 49b/15
- şulb** Ar. Döl, nesil, zürriyet.
ş.+ı 38a/05
ş.+ında idi 7b/24
- sultān** Ar. Padişah, hükümdar.
s. 191a/12, 48b/09
- şun‘** Ar. İş, eser.
ş.+dan (kudret-i şun‘) 194a/16
s.+umı 38b/20
- şun-** El uzatmak, uzanmak.
ş.-dı 29b/09, 29b/23, 30a/01
ş.-mazıdı 33a/01
ş.-up 29b/02, 29b/03
- şūr** Ar. Kıyamette Hazreti İsrail’in üfleyeceği boru.
ş. 9a/04, 9a/05, 9a/07, 9a/09, 9a/13, 14b/05, 28b/13, 48a/20, 48a/22, 48a/25, 48b/05
ş.+da 9a/11, 9a/12
ş.+dan 48b/05
ş.+ı 48a/21
ş.+uñ 9a/14
- sūre** Ar. Kur’an’ın yüz on dört bölümünden her biri.
s. 1b/03, 1b/03
s.+de 34b/19
s.+nüñ 1b/08, 43b/04
s.+si 41a/14
s.+sidür 13a/03
s.+sin 13a/03, 13a/05
s.+sinde 17a/12, 193b/05, 24a/17, 45a/10
s.+i sad 27a/01
s.+i yāsīn 1b/04, 1b/08
s.+yi 195b/22
- şūret** Ar. Yüz, çehre.
ş. 38a/04
ş.+i 188b/09, 36b/06
ş.+inde 17b/16, 188b/11, 32b/13, 43a/24
ş.+inden 36b/03
- ş.+ini 36a/08
ş.+ḳur- 4a/01
ş.+ler 7a/07
ş.+lerin 11a/01
ş.+lerini 10b/24
- şusuzluḳ** Susuz olma, susuz kalma durumu.
ş.+dan 1b/15
ş.+ı (şusuzluğu) 1b/15
- şu‘ūd** Ar. Yükselme.
s.+it- 190a/06
- şuvar-** Su vermek, sulamak.
ş.-maḡa 9a/07
ş.-uruz 190a/02
- sūbhān** Ar. Allah
s.+(lafz-ı sūbhān) 7a/04
- sūci** Alkollü içecek, şarap.
s. 43b/09
- sūd** Doğumdan sonra belli bir süre yavrularını besleyebilmeleri için kadınların ve memeli dişi hayvanların memelerindeki bezler tarafından salgılanan besin değeri yüksek, tatlımsı, özel kokulu, mavi veya sarıya çalan beyaz renkli sıvı, süt.
s.+in 11b/18, 37b/25
s.+inden 24b/08
s.+lerdür 6b/24
s.+lerinden 11b/25
- Sūddī** Tanınmış müfessirlerden biri.
S. 8a/02
- Sūfyān** Bir sahabi.
S. 39a/19, 39a/20
- sūkūt** Ar. Susma, söz söylememe.
s.+it- 44a/11
- Sūleymān** Süleyman peygamber.
S. 22b/06, 32a/10, 32a/14, 32a/18, 32a/19, 32b/14, 32b/15, 32b/16, 32b/22, 32b/23, 32b/25, 33a/03, 33a/03, 33a/04, 33a/05, 33a/07, 33a/15, 33a/20, 33a/22, 33a/22, 33a/23, 33a/24, 33a/25, 33b/04, 33b/08, 33b/20
S.+a 32a/18, 32a/19, 32b/10, 33a/04, 33b/02, 33b/15, 33b/20
S.+dan 33b/06

	S.+dur 33a/02		s.+i (süñügi) 12a/24, 12a/25
	S.+ı 32a/11, 32a/14, 32b/19		s.+ine (süñüginine) 34b/03
	S.+ıla 32a/17		s.+ler 12b/08
	S.+um 33a/02		s.+leri 12b/05, 12b/11
	S.+uñ 32b/12, 32b/24, 32b/25,		s.+ol- 17a/23
	33a/13, 33a/13, 33a/18, 33b/24,	sür-	Yönetip yürütmek, sevk etmek.
	33b/25		s.-eler 49a/03
sülük	Ar. Bir yola girme, bir yol		s.-er 49a/02
	tutuma.		s.-erler 11b/21
	s.+it- 2a/05		s.-üñ 14b/24, 15a/01
sünnet	Ar. Hz. Muhammed'in		s.-üp 10a/21, 15a/02
	müslümanlarca uyulması	sür'at	Ar. Çabukluk, hız.
	gereken söz ve davranışlarının		s.+ıla 20a/21
	tümü.	sürç-	Takılmak.
	s. 2b/02, 3a/09, 3b/12, 3b/14,		s.-di 31b/01
	18b/13		s.-üp 11a/18
	s.+(ehl-i sünnet) 3a/08	sürçüt-	Takılmasına sebep olmak.
	s.+e 18b/12		s.-ür (sürçüdür) 31a/24
	s.+i 195b/05	süril-	Sürüklenmek.
	s.+ile 18b/15		s.-mişlerden 36b/04
	s.+imüz 11a/06		s.-ürler 14a/06
	s.+iyile 16a/24, 49b/15	sürin-	Yoksul ve perişan yaşamak, çile
sünnî	Ar. Müslümanların dört büyük		çekmek, sefil olmak.
	mezhebinden birine bağlı olan;		s.-üp 13b/19
	Kur'ân-ı Kerim'in ve Hazreti	sürre	Ar. Göbek, tohumun ortasındaki
	Muhammed'in bildirdiği yolda		tohumun özsuyunun bulunduğu
	yürüyen kimse.		göbeğe benzer yer.
	s.+lerüñ 25b/18		s. 43a/16
süñ-	Uzanmak, el uzatmak.	sürür	Far. Mutluluk, sevinç.
	s.-medükleri 6b/23		s. 47a/09
süñük	Kemik.		
	s. 14a/25		

Ş

şād	Far. Sevinçli, mesrur, memnun.	şā'ir	Ar. Şiir söyleyen veya yazan
	ş.+kıl- 35a/20		kimse.
	ş.+ol- 45a/06		ş. 11a/13, 11a/24, 16a/21
şāh	Far. Padişah.		ş.+dür 11a/12
	ş. 4a/15, 4a/18, 4a/23, 4b/11,	şākī	Ar. Yol kesici, haydut.
	5a/04, 5a/07		ş.+ler 49a/07, 49a/13
	ş.+a 4b/02, 5a/03	şākīr	Ar. Şükreden, gördüğü iyiliğe
	ş.+inuñ 4a/15		dua eden.
	ş.+ları 4a/15		ş.+lerden idi 48a/03
	ş.+ol- 25a/03		

- şân** Ar. İyi bir nitelikte tanınmış olma durumu.
ş.+ına 25a/23, 48a/07, 48a/15
- şapla** Tokat.
ş. 29a/19
- şarāb** Ar. İçilecek şey.
ş.+ından 13a/09
- şart** Ar. Koşul.
ş.+ıla 32a/09
- şavk** Ar. Şiddetli arzu, neşe, sevinç.
ş.+ıla 41a/19
- şāyed** Far. Eger, ola ki, olabilir ki.
ş. 29a/17
- şecer** Ar. Ağaç.
ş.+dür 44b/20
- Şeddād** Ar. Yemen’de Ād kavminin hükümdarı.
Ş. 45b/16
- şedīd** Ar. Şiddetli, çetin.
ş.+(‘azāb-ı şedīd) 189b/10
- şefā‘at** Ar. Birinin suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için o kimseyle Tanrı arasında peygamberin yaptığı aracılık.
ş. 1b/04
ş.+da 44b/23
ş.+ıla 193b/21
ş.+ıyla 193b/23
ş.+kıl- 6a/07, 44b/24, 44b/25
ş.+larından 6a/08
- şefā‘atçu** Birisi için şefaet eden kimse.
ş.+muzdur 45a/01
- şefī‘** Ar. Şefaet eden, bir suçun bağışlanması için aracılık eden.
ş. 44b/21
ş.+ol- 1b/03, 195a/10, 44b/17, 44b/17
ş.+tut- 7b/01
- şefkat** Ar. Şefkat, acıyarak, esirgeyerek sevme.
ş. 48b/07
- şehvāt** Ar. Şehvetler, gönül düşkünlükleri.
ş. 11b/03
- şehīd** Ar. Allah yolunda veya din uğrunda savaşırken ölen kimse.
ş.+kıl- 30a/10
ş.+lerdür 48b/03
- şehr** Far. Büyük belde, kent, il.
ş. 4a/15, 5a/11
ş.+den 19a/20
ş.+e 4a/05
ş.+inden 24b/18
ş.+lerde 193a/24
ş.+üm 39b/12
ş.+üñ 5b/14
- şekāvet** Ar. Uğursuzluk, bedbahtlık.
ş. 16b/01, 44a/21
ş.+e 42a/24
ş.+gel- 3a/14
ş.+i 41b/23
- şekk** Ar. Şüphe, tereddüt.
ş. 193a/05, 37a/06
ş.+i 28a/08
ş.+it- 3a/24, 28a/07
- şekl** Ar. Şekil.
ş.+eyle- 36a/08
ş.+i 16b/14
- şekūr** Ar. Çok şükreden.
ş.+dur 193a/03, 194a/20
- Şem‘ün** Hz. İsa’nın yardımcılarında biri.
Ş. 4a/20, 4b/03, 4b/07, 4b/10, 4b/16, 4b/18, 4b/20, 4b/22, 4b/23, 4b/24, 5a/03, 5a/09, 5a/10
Ş.+dur 5a/17
- şerbet** Ar. Şurup.
ş.+in 24b/17
ş.+lerden 34b/25
- şeref** Ar. Bir kimseye gösterilen saygının dayandığı manevi yücelik, ululuk.
ş. 27a/04
ş.+içün 194a/01
- şerefe** Ar. Yüksek bir yerin çıkıntısı.
ş.+i cennet 6a/16
- şerīf** Ar. Kutsal, mübarek, şerefli.
ş.+(‘azīm-i şerīf) 22a/18
ş.+i (kitāb-ı şerīf) 193a/12
ş.+ler 31b/15
ş.+ol- 13a/22
- şerīk** Ar. Ortak.

- ş.+i 7a/09, 8a/09, 13b/04,
37a/19, 37b/09, 43a/05, 47a/01
ş.+koş- 38b/08
ş.+lerüñ 30b/01
ş.+ol- 16a/01
ş.+tut- 195a/03
- şerr** Ar. Kötülük, fenalık, kötü iş.
900
ş. 3b/11, 3b/18, 9b/04, 9b/04,
9b/08, 191b/15, 194b/20,
22a/12, 25b/15, 25b/18, 36a/14,
43b/06, 43b/08, 48b/19
ş.+den 3b/10, 189b/21, 38a/25
ş.+ile 9b/06, 19b/25
ş.+ine 43a/24
ş.+ini 20a/05
ş.+iñüzdendür 5b/07
ş.+ise 25b/17
ş.+lerden 44a/05
ş.+leri 13a/23, 33b/19
ş.+lü 192b/16
ş.+lülerden 35b/04
ş.+lüsü 192b/15
ş.+ümden 189b/03
ş.+üñden 189b/02
- şesil-** Çözölmek.
ş.-ür (şeslür) 41a/16
- şevk** Ar. Şiddetli arzu, istek.
ş. 9b/09
- şevket** Ar. Büyüklük, ululuk, heybet.
ş.+i 195b/11
- şeyāñ** Ar. Şeytanlar.
ş. 18a/11, 18a/12, 195a/09,
32b/04, 33b/13
ş.+e 14a/11
ş.+i 33b/14, 33b/16
ş.+ile 15a/22
ş.+ler 14a/02, 15a/21
ş.+lere 14a/07, 14a/09
ş.+leri 13b/15
ş.+leridi 15a/20
ş.+lerin 14b/25
ş.+lerüñ 15b/05, 16a/01, 33b/18,
33b/21, 42a/09, 42a/11
- şeytān** Ar. Şeytan.
ş. 10a/14, 10a/17, 15b/09,
189a/20, 189b/05, 21a/14,
21a/16, 21a/17, 21a/19, 21a/20,
21a/23, 21a/24, 21b/01, 21b/02,
21b/04, 21b/05, 29b/17, 34a/06,
34a/19, 34a/19, 38b/09, 41b/08,
43b/05, 46b/22
ş.+a 2a/22, 10a/11, 10a/13,
189b/09, 25b/21, 47b/01
ş.+dan 13b/13, 192b/14, 21a/06,
21a/07, 21a/09, 21b/12
ş.+dı 191a/03
ş.+dur (‘ibādet-i şaytān) 4a/14
ş.+ı 189b/07, 189b/11
ş.+uñ 189a/22
ş.+ı lain 34a/21
- şifā** Ar. Hastalıktan kurtulma, iyi
olma.
ş.+bul- 5b/21, 34a/20
ş.+ıyı kāmīl 34a/12
- şihāb** Ar. Parlak yıldız, kıvılcım.
ş. 14a/10
- şikāyet** Ar. Sızlanma, yakınma.
ş. 18b/18
ş.+kıl- 27b/11
- şimāl** Ar. Dört ana yönden biri, kuzey.
ş.+dür (aşhāb-ı şimāl) 193b/04
- şimdi** Şu anda, içinde bulunduğumuz
zamanda.
ş. 3a/24, 8a/02, 12a/23, 14a/05,
15a/13, 17b/11, 191b/05, 21a/14,
27a/16, 32a/03, 40b/14, 49b/04
ş.+den 8a/22, 10b/14, 17b/17,
37a/07, 49a/19
ş.+den (şimden) 29b/01
ş.+ki 16a/13
- şi‘r** Ar. Duygu ve heyecanları
seslerin uyumundan ve
ahenginden yaralanarak anlatma
sanatı ve bu sanat yoluyla
verilen edebi eser.
ş. 11a/13, 11a/13, 11a/14,
11a/16, 11a/17, 11a/19, 11a/20,
11a/21, 11a/22, 11a/24, 11a/25,
11a/25
ş.+dür 11a/12
ş.+e 11a/21
ş.+idi 11a/22
- şirk** Ar. Allah’a ortak koşma.
ş. 10b/19, 46a/11

- ş.+den 10b/06, 16b/10, 18b/09, 19a/12, 23a/16, 26b/22, 37b/21, 42a/02, 43a/10, 47a/07, 49a/24
ş.+e 189b/08, 191a/03
ş.+getür- 5b/12, 194b/13, 21b/18, 31b/18, 38b/08, 47b/15, 47b/15, 47b/18, 47b/19, 47b/20, 48a/13
ş.+i 190a/11, 46b/17
ş.+ile 45a/23
ş.+iñüz 16b/07
ş.+it- 10b/02, 190a/10
ş.+lerdür 10b/03
- şirket** Ar. Ortaklık.
ş.+leri 195a/08
- şol** Şu, o.
ş. 1b/17, 2a/03, 2b/24, 3a/13, 3a/19, 4a/04, 4a/24, 4a/25, 5b/11, 5b/18, 6a/01, 6a/14, 7a/05, 7b/08, 7b/13, 8a/02, 8a/02, 8b/01, 8b/04, 9a/03, 9a/05, 9a/17, 9b/17, 9b/21, 10a/23, 10b/06, 10b/22, 11b/05, 11b/08, 12b/11, 13a/23, 13b/01, 13b/11, 14b/25, 16a/10, 16a/13, 16b/10, 16b/17, 16b/25, 17a/06, 17b/11, 188b/22, 188b/24, 189b/15, 18a/11, 18a/11, 18a/18, 18b/09, 18b/12, 190a/18, 190b/23, 190b/24, 191b/10, 191b/23, 192a/03, 192a/07, 192b/06, 193a/04, 194a/15, 194b/08, 195a/03, 195b/18, 19a/21, 20a/23, 21b/10, 22a/11, 22b/04, 22b/07, 25a/25, 25b/10, 25b/13, 25b/15, 26a/22, 28b/13, 28b/15, 29b/13, 30b/02, 31a/12, 31b/01, 31b/03, 31b/18, 31b/19, 31b/22, 32a/20, 33b/25, 35a/02, 35a/15, 35b/24, 36a/22, 36b/09, 37a/22, 37b/01, 37b/02, 37b/21, 37b/21, 38a/19, 38b/13, 38b/18, 38b/18, 38b/20, 38b/24, 39a/08, 39a/24, 39a/25, 40a/05, 40a/10, 40a/22, 40a/23, 40b/01, 40b/10, 40b/12, 40b/16, 40b/17, 41a/01, 41b/02, 41b/03, 42a/09, 42a/14, 43a/08, 43a/15, 43b/03, 44a/01, 44b/12, 44b/14, 44b/17, 45a/15, 45a/18, 45a/21, 45a/21, 45b/20, 46a/02, 46a/07, 46b/01, 46b/02, 47a/01, 47a/07, 47a/08, 47a/12, 47a/24, 48a/04, 48a/20, 48a/25, 48b/02, 49a/02
ş.+idi 17b/15
- şom** Far. Şom, kötü.
ş. 5b/06, 19a/25
- şomluk** Kötülük, uğursuzluk.
ş. 5b/07
ş.+uñuz (şomluğuşuz) 5b/10
- şöyle** Şöyle.
ş. 2b/09, 3a/04, 4b/05, 4b/12, 6a/03, 6b/04, 7a/16, 8a/05, 9a/14, 9b/14, 9b/19, 10b/25, 12a/05, 188b/17, 19b/19, 21a/19, 21a/24, 22a/24, 29a/11, 29a/13, 29b/01, 41a/23, 48a/15
- şu** Şu.
ş.+ndan 15a/04, 46a/20, 46b/05, 46b/09, 46b/15
ş.+nı 18b/14
ş.+nuñ 16b/22
ş.+ña 10a/19
- şuā‘** Ar. Işın, güneşten veya başka bir ışık kaynağından uzanan tel tel ışıklar.
ş.+ından 13b/14
- Şu‘ayb** Şuayb peygamber.
Ş.+ı 28b/08
- şuğl** Ar. İş, meşgale, gaile.
ş. 9b/11
ş.+da 9b/11
ş.+ından 193b/19, 193b/19, 193b/20, 20b/09
ş.+larından 42a/17
- şular** Şunlar.
ş. 190b/22, 192b/22, 194b/02
ş.+ı 14b/24, 192b/18
ş.+uñla 2a/22
- şu‘le** Ar. Işık, ateş.
ş. 13b/09, 13b/11
- şu‘lelen-** Işıklanmak, ışık saçmak.
ş.-di 13b/21
- şükr** Ar. Allah’a teşekkür etme, hamd.

ş. 188b/04, 26b/14, 42a/22,
49b/10, 49b/24
ş.+ey- 6b/25
ş.+i 194a/20
ş.+in 32a/12
ş.+it- 7a/01, 7a/02, 12a/02,
12a/02, 15b/08, 190b/11, 22a/19,
36b/14, 45b/11, 48a/01, 48a/03

ş.+kıl- 49b/24
ş.+lü 45b/08, 48a/01
şürü' Ar. Başlama.
ş.+kıl- 19b/16

T

tā Far. Kadar, değin.
t. 2a/12, 2b/03, 2b/10, 3a/09,
3a/15, 4b/08, 6b/22, 7b/01,
7b/08, 8a/08, 8a/13, 9a/06,
9b/05, 9b/08, 10a/19, 10b/14,
10b/21, 11a/02, 11a/09, 11b/05,
11b/14, 12a/13, 13a/08, 13a/10,
13a/12, 14a/01, 14a/02, 16a/23,
17b/02, 188b/17, 189b/08,
18a/12, 18b/04, 18b/15, 190a/18,
190b/10, 190b/11, 190b/19,
190b/20, 194a/03, 194a/04,
194a/05, 194b/07, 195a/05,
19a/03, 19b/01, 20b/21, 21b/22,
21b/23, 21b/25, 22a/21, 22b/09,
24a/21, 24b/09, 24b/25, 26b/07,
27a/12, 27b/13, 30a/11, 30b/04,
30b/13, 30b/20, 31a/02, 31a/10,
31a/11, 31b/06, 32a/13, 32a/20,
32a/25, 32b/02, 33a/09, 33a/16,
33b/19, 34a/02, 36b/04, 36b/11,
36b/14, 37a/08, 37b/05, 37b/19,
38b/08, 40a/03, 40a/16, 41b/20,
42b/04, 42b/19, 44b/10, 45b/08,
45b/12, 48a/15, 49a/07
ta'accüb Ar. Şaşma, hayret etme.
t.+kıl- 22a/05, 32a/20
ta'addī Ar. Geçme, öteye geçme,
zulmetme.
t.+kıl- 32a/06
ta'alluḡ Ar. İlişgi, ilgisi olma.
t.+ol- 19b/02

ta'ām Ar. Yemek, aş.
t. 4a/21, 9b/18, 18a/18, 30b/12,
33a/20
t.+lar 20a/12
ta'arruḡ Ar. İlişme, sataşma, düşmana
saldırma.
t.+ı 8b/15
tā'at Ar. Allah'ın emirlerini yerine
getirme.
t. 44a/09
t.+a 192a/16, 23b/09, 27b/24,
28b/24, 32a/01
t.+da 13a/19, 193b/17
t.+dan 31a/24, 31b/01
t.+ı 21a/12, 34b/05, 38b/09
t.+ıçun 26a/05
t.+umuza 28b/25
t.+umuzda 34b/02
t.+umuzdadur 32a/15
t.+ına 19a/11, 20b/10, 30b/10,
33b/04, 46a/19
t.+it- 29a/02
t.+kıl- 26a/02, 39a/18
t.+ları 16b/11
t.+ların 46b/06
t.+larında 46b/07
tabaḡ Ar. İçine yemek konan yayvan
kap.
t.+larıla 20a/12
tabī'at Ar. Huy, yaratılış.
t. 23b/08
t.+ı 18a/05

- tābi'in** Ar. Hz. Muhammed'i görmüş olanları görüp kendilerinden hadis dinlemiş olanlar.
t.+dür 193b/07
- tāc** Hükümdarlık alameti olarak giyilen, genellikle kıymetli taşlarla süslü baş kisvesi.
t. 47b/02
t.+lara 47b/03
t.+ları 49b/10
- ta'cīl** Ar. Acele ettirme, çabuklaştırma.
t.+it- 21b/12, 37b/10
t.+kılı vir- 28b/20
t.+i 'uqūbet it- 195a/18
- tad-** Tatmak, tadına bakmak.
t.-avuz 15b/22
t.-ısarsız 16b/05
t.-sunlar 35a/12
t.-uñuz 41b/10
- tağ** Dağ.
ğ.+lar 192b/02, 29a/02, 45b/01
ğ.+larda 192b/03, 193a/25
ğ.+ları 29a/01, 29a/05
- tağannī** Ar. Makamla okuma.
t.+it- 11a/25
- tağıl-** Dağılmak.
ğ.-a 48b/01
- tağıt-** Dağıtmak.
ğ.-dı 32a/18
- tāğī** Ar. Baş kaldıran, asi.
ğ.+ler 35a/12
ğ.+lerüñ 35a/08
- tağyır** Ar. Başkalaştırma, değiştirme.
t.+it- 192a/19, 195a/24
t.+kıl- 11a/06
t.+olın- 1b/13, 1b/18
t.+ol- 14b/06, 46a/04
- tağayyūr** Ar. Hayran olma, heyrete düşme, şaşakalma.
t.+de 46b/22
- tağfif** Ar. Hafifletme.
t.+olın- 194b/05
- tağiyyāt** Ar. Selam verme.
t. 10a/03, 22b/22
t.+kıl- 10a/04
- tağkīk** Ar. Şüphesiz, muhakkak.
t. 189a/11, 189b/05, 189b/21, 18b/05, 192a/12, 192a/24, 192b/06, 194a/19, 194b/19, 24b/12, 38b/11
t.+(ehl-i tağkīk) 33a/13, 42a/12
t.+ile 28a/06
t.+it- 33a/09
- tağkīr** Ar. Küçümseme, aşağılama.
t.+it- 41a/11
t.+kıl- 32a/04, 32b/07
- tağlīd** Ar. Devamlı olarak oturtma veya oturtulma.
t. 17b/18
- tağşīş** Ar. Özgü kılma, ayırma.
t.+kıl- 34b/11
- tağt** Far. Hükümdarların oturduğu büyük koltuk.
t.+a çık- 32b/15
t.+a geçür- 25a/02
t.+ı 32b/19, 33a/19
t.+ına 32b/16, 32b/24, 33a/11, 33a/18
t.+lar 9b/21, 16b/19, 34b/25
t.+ları 47b/02, 49b/09
t.+larınuñ 40b/03
- tahta** Far. Kalınca ve uzun biçilmiş düz ağaç parçası.
t. 22a/02
t.+ya 13b/11
t.+yı 22a/03
- tā'ife** Ar. Kavim, kabile. Krş. **tāyife**
ğ. 193a/15, 25a/10, 28a/01
- tāk** Tākāt kelimesiyle birlikte deyim olarak kullanılır takati kesilmek anlamına gelir.
ğ.+(tākātī tāk ol-) 21a/21
- tağarrub** Ar. Yaklaşma, yanaşma.
t. 192b/13
t.+ı 33b/24
- tākāt** Ar. Güç, derman, direnç.
ğ.+getür- 188b/12, 191b/07, 24b/05, 26b/01, 33b/10, 45b/01
ğ.+ı 188b/24, 188b/25
ğ.+ı tāk ol- 21a/21
ğ.+i 19b/18
ğ.+ları 9a/10, 11a/01, 11a/03
ğ.+uñ 188b/09

- taḳdīr** Ar. Allah'ın ezelde her işi.
t. 190b/25
t.+i 7b/03, 8b/17, 8b/22
t.+ine 23b/24
t.+it- 25b/14, 45b/10
t.+kıl- 7b/04, 7b/07, 14a/13,
26a/17
t.+olın- 37a/13, 44b/06, 44b/10
- taḳdīs** Ar. Kutsal sayma, mübarek kabul etme.
t.+it- 24a/16, 36a/06
- taḳsīr** Ar. Eksik, kusurlu.
t.+kıl- 1b/05
- taḳsırlıḳ** Kusurda bulunma.
t.+lıḡuñuzdan 46a/22
t.+lık kıl- 46b/07
t.+lık it- 26b/12
- taḳvā** Ar. Allah korkusu ile Allah'ın yasakladığı şeylerden, önce şirkten, sonra da günahattan, günah ve haram olması ihtimali bulunan şüpheli durumlardan sakınma.
t. 34b/20
t.+tut- 42a/13
- taḷ-** Suyu dalmak.
t.+up 33b/17
- taḷeb** Ar. İstek, arzu.
t.+eyle- 7b/01
t.+it- 17b/03, 190a/05, 190a/06,
190b/11, 30b/10, 40a/23
t.+kıl- 2a/07
- taḷguç** Dalgıç.
t.+dur 33b/17
- ta'lim** Ar. Öğretme, belletme.
t.+dür 49b/20
t.+it- 32a/13
- Ṭālūs** İntakiyye kavmine tebliḡ için gönderilen üç elçiden biri.
Ṭ. 4a/09
- ṭama'** Ar. Aç gözlülük.
t.+ıla 29b/23
- tamām** Ar. 1. Bütünü, hepsi.
t. 4b/10, 22a/10, 24a/04, 25a/03,
31a/02, 31a/13, 32b/17, 40b/07,
44b/07, 48b/19
2. Bitme, bitirme.
- t.+it- 20a/20
t.+ol- 8a/08, 195b/19, 27b/20,
30a/11, 33a/17, 35a/07, 40b/12,
44b/08
- ṭamla** Damla.
t. 38a/02
- ṭamu** Cehennem.
t. 9b/13, 9b/14, 10a/21, 10a/21,
15b/13, 17b/05, 17b/16, 17b/17,
17b/18, 17b/25, 18a/14, 18a/23,
192a/02, 26a/13, 35a/13, 35b/09,
38b/11, 39b/22, 48b/25, 49a/12,
49a/20, 49a/21
t.+da 48b/24
t.+nuñ 14b/21
t.+sına 15a/01, 25b/14
t.+sınuñ 18a/09
t.+ya 25b/09, 47b/02, 48b/25
- ṭa'n** Ar. Yerme, kınama.
t.+a gel- 35b/07
t.+lu 1b/23
- ṭanıṣ-** Danışmak, fikir almak.
t.-dı 4b/09
- ṭañrı** İlah.
t. 5a/22, 8b/14, 13a/03, 13a/25,
16a/05, 27a/24, 27a/24, 29a/22,
29b/18, 30b/22, 31b/04, 31b/05,
38a/23, 42a/11, 42a/21, 46a/02
t.+çun 8b/03, 191b/11
t.+dan 8a/20, 8a/21, 194a/03,
49a/25
t.+nuñ 18b/12, 25b/07, 31a/12
t.+sı 23b/21
t.+sına 19a/16
t.+ya 191b/08, 24a/08, 32a/13,
49b/13
t.+yı 195a/04
- ṭanıḳ** Tanık, şahit.
t. 24b/22, 29a/15, 29a/15
t.+ıla (ṭanıḡıla) 24b/22, 29a/09,
29b/10
t.+laruñ 10b/12
- ṭanıḳluḳ** Tanık olma durumu.
t.+ı (ṭanıḳluḡı) 43b/10
t.+vir- 5a/10, 10b/03, 10b/05,
10b/07, 10b/09, 10b/13, 24b/23,
24b/25

tap-	İtaat etmek, boyun eğmek. ̣.-a 38b/20 ̣.-am 47b/09 ̣.-anlar 15a/14 ̣.-anlara 47a/11 ̣.-anları 35b/16 ̣.-anların 47a/15 ̣.-ar mısız 20a/23 ̣.-arduk 15a/14 ̣.-arduñuz 15a/18 ̣.-arlar 39b/09, 44b/16, 44b/21 ̣.-arlarıdı 15a/01, 20a/18 ̣.-arsañuz 38a/12, 39b/15 ̣.-arsız 4a/16, 190b/22, 19a/15, 19a/18, 20a/25, 20b/01, 23a/12, 23a/13, 25b/13, 44a/01 ̣.-asız 19a/16 ̣.-duğı 47a/13 ̣.-duğın 44b/18 ̣.-duđuñuz 19a/14 ̣.-duđuñuzdan 15a/16, 15a/19 ̣.-duğları 12a/08, 43b/21, 43b/24, 44b/19 ̣.-duđlarınıñ 44b/13 ̣.-maduñuz 23b/16 ̣.-mağa 4b/13 ̣.-mağda 37a/19 ̣.-mağdan 40a/06 ̣.-mağlık 10a/11 ̣.-mayam 6a/01 ̣.-mazuz 37a/24 ̣.-mış 10a/13 ̣.-uñ 15a/19, 39b/15	̣.-i İslām 2a/02 tarlığan- Sıkılmak, bunalmak. ̣.-dı 28b/21 ̣.-dılar 29a/19 ̣.-ma 189a/11, 192a/15, 26b/07, 34a/04, 41b/13 ̣.-maya 37a/13 ̣.-up 34b/06 Tarmān İntakiyye kavmine tebliğ için gönderilen üç elçiden biri. T. 4a/09 taşadduk Ar. sadaka verme. t.+it- 8b/01, 192b/24 taşavvur Ar. Bir şeyi zihinde şekillendirmek, tasarlamak t.+it- 32b/14 taşdı' Ar. Baş ağırtma, baş ağrıtılma. t.+dür 193b/24 tařdıķ Ar. Dođrulama, gerçek olduğunu söyleme. t. 2b/03 t.+(semere-i tařdıķ) 2b/03 t.+i 2b/04 t.+it- 3a/12 tařdıķle- Doğrulamak. t.-ñ 27a/02 taşvır Ar. Bir şeyi resim gibi göz önüne gelecek şekilde ayrıntıları ile anlatma. t.+it- 12b/16 taş Taş. ̣. 2b/06, 2b/07, 2b/09, 2b/10, 23b/03 ̣.+a 10b/25, 11a/18, 22a/04 ̣.+dan 15a/17, 20a/14 ̣.+ı 2b/09, 22a/05, 22a/06, 33a/08, 40b/19 ̣.+ıla 5a/12, 5b/08, 6a/12 taşra Dışarı. ̣. 3b/24, 19a/20 tat 1. Hissetmek, duymak, çeşitli duyguları tanımak, bilmek, yaşamak. ̣.-duğ 17b/15 ̣.-mağ 17b/15 ̣.-uñ (tađuñ) 194b/12
tar	Dar. ̣.+lığıla kıl- 44a/03	
taraf	Ar. Yöne, yan, doğrultu. ̣.+a 33b/15 ̣.+ından 5b/11, 10a/02, 10a/04, 13b/19, 15b/09 ̣.+uñdan 4b/14	
tarık	Ar. Yol. ̣. 3b/11, 16a/25 ̣.+idür 2a/04 ̣.+i dīn 189b/18 ̣.+i hağ 2a/12 ̣.+i hidāyet 3a/09, 189b/19 ̣.+i hidāyeti 10b/19	

2. Uğramış olmak, uğramak, hissetmek, maruz kalmak.
 ̣.-alar (̣adalar) 28a/09
 ̣.-madılar 28a/09
- ̣atdur** Uğratmak, hissettirmek, maruz bırakmak.
 ̣.-avuz 24b/16
 ̣.-dı 41b/16
- ̣atlu** Lezzetli, tatlı.
 ̣. 190b/05, 192b/02
 ̣.+sından 190b/03
- ̣atṿil** Ar. Uzatma.
 t. 193b/23, 193b/24
- ̣avāf** Ar. Kutsal sayıp etrafını dolaşma.
 ̣.+it- 16a/10
- ̣avar** Büyükbaş hayvan, davar.
 ̣.+a 39a/08
- ̣aṿil** Ar. Uzun, uzun süreli.
 ̣.+ol- 43b/17
- ̣a'ṿiz** Ar. Bedel verme, karşılık olarak bir şey verme.
 t.+kıl- 26b/20
- ̣ay** Hicaz yarımadasının kuzey doğusuna doğru, Irak topraklarına yakın bölgelerde konup göçen bir kabile.
 ̣. 1b/09
- ̣āyife** Ar. Kavim, kabile. Krş. ̣ā'ife
 ̣. 41a/03
- ̣azaccu'** Ar. Üşenme, gevşek davranma.
 t.+it- 37a/13
- ̣azarru'** Ar. Yalvarma.
 t. 34a/07, 38b/04, 45b/04
 t.+ıla 34a/06
 t.+ın 38b/07
 t.+kıl- 4b/04, 23b/22, 31a/13
 t.+lar 30b/18
- ̣āze** Far. Kuru olmayan, körpe.
 t. 12b/11, 190b/03, 34a/24, 40b/12
 t.+lige 6b/17, 40b/09
 t.+ligi 6b/17
- ̣azı** Far. Uzun bacaklı, uzun burunlu, çekik karınlı, genellikle tavşan avında kullanılan bir av köpeği cinsi.
 t. 32a/23
- ̣a'ẓim** Ar. Saygı gösterme, ululama.
 t.+ile 49b/02
 t.+it- 48a/15
- Te'ālā** Ar. "Yüksek olsun" anlamında dua sözü olup Allah'ın adlarıyla birlikte kullanılır.
 T. 1b/07, 1b/11, 1b/22, 1b/24, 2a/05, 2a/21, 2b/11, 2b/14, 2b/23, 3a/05, 3a/09, 3a/15, 4a/07, 5a/09, 5a/13, 5a/15, 5a/19, 5a/24, 5a/25, 5b/05, 5b/25, 6a/03, 6b/02, 6b/07, 7a/14, 7b/02, 7b/06, 8b/04, 8b/07, 8b/08, 9a/01, 9a/11, 9a/21, 9b/01, 9b/06, 9b/15, 10a/02, 10a/04, 10a/09, 10b/04, 10b/12, 10b/15, 11a/12, 11b/04, 11b/05, 11b/07, 11b/12, 11b/13, 12a/13, 12a/18, 12a/25, 13a/05, 13a/12, 13a/15, 13a/21, 13a/24, 13b/02, 13b/02, 13b/24, 14a/12, 14b/02, 14b/09, 14b/22, 14b/23, 15a/02, 15a/03, 15a/06, 15a/09, 15b/14, 15b/15, 15b/24, 16a/08, 16a/15, 16a/19, 16a/23, 16b/08, 16b/16, 17a/04, 17a/06, 17a/11, 17a/21, 17b/04, 17b/05, 17b/05, 17b/07, 17b/10, 17b/19, 188b/07, 188b/18, 188b/20, 188b/22, 188b/24, 189a/03, 189a/10, 189a/18, 189a/21, 189b/03, 189b/05, 189b/15, 189b/17, 189b/21, 18a/02, 18a/06, 18a/08, 18a/12, 18a/22, 18b/06, 18b/16, 190a/01, 190a/06, 190a/10, 190a/12, 190a/15, 190a/25, 190b/10, 191a/04, 191a/08, 191a/09, 191a/10, 191a/19, 191b/10, 191b/14, 191b/19, 192a/04, 192a/06, 192a/12, 192a/24, 192b/01, 192b/17, 192b/22, 193a/02, 193a/07, 193a/10, 193a/22, 193b/05, 193b/25, 194a/02, 194a/03, 194a/13, 194b/08, 194b/17, 194b/19, 194b/20, 195a/02, 195a/13, 195a/15, 195b/08, 195b/11,

195b/15, 195b/18, 195b/19,
19a/02, 19b/02, 19b/04, 19b/18,
19b/20, 20a/05, 20a/09, 20b/04,
20b/07, 21a/05, 21a/11, 21a/25,
21b/04, 21b/06, 21b/12, 21b/13,
21b/16, 22a/02, 22a/03, 22a/06,
22a/07, 22a/20, 22b/09, 22b/10,
22b/25, 23a/01, 23a/05, 23a/06,
23a/07, 23b/04, 23b/22, 23b/24,
24a/05, 24a/10, 24a/11, 24a/17,
24a/19, 24a/24, 24b/05, 24b/08,
24b/11, 25a/12, 25b/04, 25b/09,
25b/11, 25b/23, 26a/06, 26a/16,
26b/08, 26b/10, 26b/15, 26b/18,
26b/20, 27a/03, 27a/16, 28a/04,
28a/05, 28a/12, 28a/17, 28b/02,
28b/22, 29a/04, 29a/10, 29a/15,
29a/20, 29a/21, 29a/22, 29a/25,
29b/01, 29b/10, 29b/11, 30a/13,
30a/18, 30a/23, 30b/07, 30b/08,
30b/18, 30b/19, 31a/02, 31a/04,
31a/17, 31a/22, 31b/17, 32a/04,
32a/11, 32a/13, 32a/22, 32b/08,
32b/10, 32b/11, 32b/18, 33a/10,
33a/18, 33a/21, 33b/05, 33b/11,
33b/14, 34a/02, 34a/16, 34a/22,
34a/23, 34b/01, 34b/04, 34b/06,
35a/19, 35a/22, 35a/24, 35b/08,
35b/11, 35b/22, 35b/24, 35b/24,
36a/01, 36a/07, 36a/10, 36a/16,
36a/19, 36a/20, 36a/22, 36b/01,
36b/02, 36b/07, 36b/09, 36b/16,
36b/21, 36b/25, 37a/05, 37a/16,
37a/24, 37a/25, 37b/02, 37b/04,
37b/06, 37b/08, 37b/19, 38a/12,
38a/13, 39a/22, 39b/05, 39b/06,
39b/07, 39b/10, 39b/20, 39b/24,
40a/02, 40a/07, 40a/09, 40a/19,
40a/21, 40b/06, 40b/13, 40b/16,
41a/07, 41a/07, 41b/16, 42a/02,
42a/04, 42a/21, 42b/04, 42b/09,
42b/10, 43a/07, 43a/15, 43a/16,
43a/17, 43a/20, 43a/25, 43a/25,
43b/03, 43b/06, 43b/12, 43b/13,
43b/14, 43b/17, 43b/20, 44a/02,
44a/05, 44a/19, 44b/05, 45a/11,
45b/06, 45b/07, 45b/14, 45b/22,
46a/09, 46a/12, 46a/15, 46b/06,

46b/09, 46b/14, 47a/03, 47a/05,
47a/06, 47a/10, 47a/16, 47b/08,
47b/18, 48a/07, 48a/08, 48a/11,
48a/12, 48a/14, 48a/21, 48b/01,
48b/02, 48b/04, 48b/20, 48b/24,
49a/02, 49a/15, 49a/17, 49a/21,
49b/06, 49b/15, 49b/20, 49b/22,
50a/01

T.+dan 192b/06, 20a/17, 22a/08,
23b/14, 30b/13, 31a/10, 32a/12,
32b/17, 34b/05, 36b/20, 37a/04,
40b/04, 41a/20, 45a/21

T.+dur 12a/15, 20a/24, 45b/25

T.+nuñ 1b/16, 4a/10, 4a/11,
5b/03, 6b/15, 7a/12, 7b/23,
8b/15, 13b/16, 15a/02, 16a/07,
16a/18, 17b/13, 188b/16,
188b/18, 189a/04, 189a/20,
18a/05, 190a/19, 190b/16,
192b/06, 193b/22, 194a/08,
194b/02, 194b/22, 195a/16,
195a/17, 195b/05, 22b/07,

23a/16, 25a/11, 26a/05, 26b/11,
27a/09, 28a/10, 28a/24, 32b/08,
34b/19, 36a/22, 38b/18, 39a/16,
39a/17, 44a/14, 44a/15, 47a/24,
49a/06, 49a/10

T.+nuñdur 190a/06

T.+ya 190a/05, 190a/21, 22a/19,
24a/16, 33a/06, 33b/10, 34a/23,
35a/24, 48a/03, 49b/06, 49b/24

T.+yı 48a/08

tebdil Ar. Değiştirme.

t. 195b/05

t.+kıl- 11a/06, 195b/06

t.+olın- 1b/13, 1b/17

t.+ol- 46a/04

tedarik Ar. Hazırlama temin etme.

t.+i 194b/25

t.+it- 37a/07

tedbir Ar. Çare, tedbir, hazırlık.

t.+i 4b/10

t.+in 4b/08

t.+ler 195b/02

tedebbür Ar. Sonunu, hakikati düşünme.

t.+it- 31b/25

tefekkür Ar. Düşünme, kafa yorma.

- t.+kıl- 31b/24
- tefsir** Ar. Yorum, açıklama.
t. 26b/19, 33a/09
t.+(ehl-i tefsir) 15b/08, 31a/07,
36a/18
t.+it- 36a/20, 36a/21, 36a/22
- tehdid** Ar. Gözdağı.
t. 49a/21
t.+it- 39b/16
- te'hir** Ar. Geciktirme, geriye bırakma.
t.+eyle- 29a/15
t.+it- 5a/06, 193a/10, 194a/04,
195b/18, 37b/10
t.+kıl- 21b/12, 44b/12
- tek** Biricik, yegane.
t. 45a/20
- tekbir** Ar. Allahu ekber, deme.
t.+kıl- 22a/19
- tekebbür** Ar. Büyükleme, çalım,
kurum.
t.+ler 47a/02
- tekebbürlük** Kibirleşme, büyüklük
taslama.
t. 27a/06
t.+it- 16a/18, 36a/12, 43a/06,
45b/10, 49a/14
t.+kıl- 46b/22
t.+mi it- 36a/17
- te'kid** Ar. Kuvvetlendirme.
t.+kıl- 49b/22
t.+ol- 26b/05
- tekrar** Ar. Aynı olayın bir daha
meydana gelişi.
t. 41a/15
- tekyelen-** Yaslanmak.
t.-üp 9b/24, 34b/25
- tekziib** Ar. Yalanlama.
t.+it- 192a/18, 41b/12
t.+leriñüz 189a/08
t.+olın- 189a/12
- tekbible-** Yalanlamak.
t.-diler 194b/03
- telbis** Ar. Ayıbını, kusurunu örterek bir
şeyi sahtelendirme.
t.+it- 15b/15
- telkin** Ar. Bir duyguyu bir düşünceyi
aşılama.
- t.+it- 45a/11
t.+kıl- 34a/19
- temettü'** Ar. Kazanç, fayda.
t.+kıl- 8a/07, 35a/01
- temiz** Kirli, lekeli olmayan.
t.+tut- 3a/01
- temsil** Ar. Örnek alınacak güzel söz.
t. 191b/16
t.+kıl- 42b/22
- temyiz** Ar. Ayırt etmek.
t.+it- 11b/13, 18b/14, 27a/02
t.+kıl- 28a/02
- ten** Far. İnsan vücudunun dış yüzü.
t. 191b/20
t.+i 4b/22
t.+lerüñ 4b/18
- tenaküz** Ar. Çelişme.
t. 193a/06
- tena'um** Ar. Nimet ve bolluk içinde
bulunma.
t.+it- 9b/24
t.+kıl- 16b/15, 17a/09
t.+lar it- 9b/11
- tenbih** Ar. Uyarma, uyarı.
t. 12b/01, 43b/17, 48a/02,
48a/14
t.+it- 47b/19
t.+kıl- 26b/15, 28a/25, 30b/05,
30b/10, 33a/21, 38a/19
- tenzih** Ar. Allah'ın bütün kusurlardan
uzak olduğuna inanma.
t.+it- 7a/04, 12b/23, 26b/09,
37b/08, 48a/12
- ter** Far. Taze.
t. 17a/07
- terahhum** Ar. Merhamet, acıma.
t.+kıl- 11b/13
- terbiyet** Ar. Eğitim.
t.+it- 4b/01
- tercih** Ar. Üstün tutma, daha çok
beğenme.
t.+it- 192b/12
- terk** Ar. Bırakma, bırakılma.
t.+eyle- 6a/03
t.+it- 2a/23, 3b/03, 3b/03, 3b/04,
3b/21, 8a/21, 12a/04, 15a/04,
16a/21, 189a/20, 18b/12,

- 191b/22, 23a/13, 27b/16,
35b/19, 37b/05, 38b/07, 40a/03,
46b/07, 46b/17, 47b/05, 48a/17,
48a/18, 49b/15
- terkib** Ar. Birkaç şeyi birleştirip
karışık bir şey meydana getirme.
t.+in 11a/23
- tesbih** Ar. “SübhaneAllah” sözünü
söyleyerek Allah’ı tazim etme.
t.+e 24a/18, 24a/22, 24a/23
t.+it- 13b/25, 24a/16, 24a/21,
26a/02, 29a/02, 29a/02, 49b/19
t.+kıl- 24b/01, 29a/07
- teselli** Ar. Avutma, avundurma.
t.+it- 189a/09, 41b/11
t.+kıl- 12a/18, 26a/20
- te’sir** Ar. Bir nesnenin, bir halin başka
bir kimse veya nesne üzerinde
kendini hissettiren gücü, etki.
t.+inden 190a/22
t.+lerinden 190b/16
- teslim** Ar. Bir şeyi sahibine verme.
t.+it- 29a/16
t.+kıl- 21b/15, 21b/15
- teşbih** Ar. Benzetme, benzetilme.
t.+kıl- 2b/15, 7b/13
- teşviş** Ar. Sıkıntı, dert.
t.+lerin 194a/18
- tevbe** Ar. Tövbe, işlediği bir günah
veya suçtan pişman olarak bir
daha yapmamaya karar verme.
t. 30b/10, 32b/06
t.+den 46a/10
t.+eyle- 192b/18
t.+it- 194a/04, 194a/19, 195a/18,
33b/04, 37b/21, 46a/09, 46a/10,
46a/16, 46a/17
t.+kıl- 193a/03, 37b/22, 46a/17,
47a/05
t.+süz 3a/17
t.+ye gel- 31a/16
- tevbih** Ar. Azarlama, korkutma.
t. 3a/11
- teveccüh** Ar. Yönelme. 1000
t.+it- 3a/05
t.+kıl- 20b/10, 21a/07, 33b/05
- tevfik** Ar. Uygunluk, uygun olma.
t. 194a/05, 37b/04, 47b/10,
48a/04
t.+dür 41a/21
t.+vir- 40a/19, 43b/03
- tevhid** Ar. Allah’ın birliği.
t. 10a/15, 37a/17, 39a/11
t.+(kelime-i tevhid) 190a/07,
191b/12, 40a/20
t.+den (kelime-i tevhid) 45a/04,
49a/15
t.+dür (kelime-i tevhid) 16b/03,
39a/13
t.+e 41a/10
t.+e (kelime-i tevhid) 23a/25,
44a/19
t.+i (kelime-i tevhid) 15a/04
t.+ile 21b/18, 40b/19
- te’vil** Ar. Söze başka anlam verme,
yorum.
t. 33a/12
t.+i 41a/11
t.+in 41a/12
t.+kıl- 26b/20
- Tevrat** Dört mukaddes kitaptan Hazreti
Musa’ya ineni.
T.+dan 41a/06
- tezyin** Ar. Süsleme, süs, bezek.
t.+olın- 189b/16
- tin-** Aldırış etmek, önem vermek,
aldırmak, ses çıkarmak, söz
söylemek.
t.-maya 44b/01
t.-mayup 32b/17
- ticaret** Ar. Alım-Satım.
t.+dür 192b/25
t.+kıl- 190b/10
- tiz** Far. Tez, çabuk.
t. 5b/14, 5b/14, 12a/20, 12b/22
t.+cek 12b/21, 14a/08, 30a/05
t.+ol- 26a/12, 26a/23, 28a/09,
44a/14, 45b/21
- toğ-** 1. Dünyaya gelmek.
t.-acak 38a/06
t.-an 32a/10
t.-dı 20a/08, 32a/10
t.-miş 4b/19

2. Güneş, ay, yıldız gibi cisimlerin ufuktan yükselerek görünmesi.
 7b/01
 7a/15, 7a/25, 7b/02, 7b/19
 7a/19, 7a/25
 13b/07
 7a/19
- 7grı** Yalan ve yanlış olmayan, gerçek. Krş. **7grı**.
 11a/07, 22b/19
- 7gru** Yalan ve yanlış olmayan, gerçek. Krş. **7grı**.
 2a/01, 2a/03, 2a/13, 10a/15, 192a/03, 30a/17
- 7gur-** Yavru dünyaya getirmek.
 4b/01
 190a/19
 47b/06
 4a/25
- 7hum** Tohum.
 189a/24
- 7kın-** 1. Elle tutmak, değmek, temas etmek.
 193b/22
 11a/18, 29b/24
 21b/22
 24b/07
 39a/08
 2. İçine işlemek, tesir etmek, duygulandırmak.
 30a/04
 3. İyilik, kötülük gibi kelimelerle kullanıldığı zaman “olmak” anlamına gelir.
 190b/24
 33b/19
- 7ksan** Seksen dokuzdan bir artık.
 7b/11, 30a/20, 30b/01, 30b/04, 30b/05
- 7kuz** Sekizden bir artık.
 7b/11, 30a/20, 30b/01, 30b/04, 30b/05
 193b/08
 32b/02
 18b/17
- 7ol-** Bir yere iyice yayılmak, kaplamak.
 7b/25
 24a/04
- 7olan-** Bir şeyin çevresinde dönmek, gezmek, dolaşmak.
 16b/21
- 7oldur-** Dolmasını sağlamak, dolu duruma getirmek.
 2a/22, 11b/06, 36b/19
 15b/20
 49a/11
- 7olin-** Bir şeyin çevresinde dönmek, gezmek, dolaşmak.
 7a/15
 7a/20
 7a/22, 32a/20, 32a/21
 13b/07
 7b/01
 7a/23, 7a/24
- 7olu** Bir yerde sayıca çok.
 16b/21, 18a/14
 7b/19
- 7olulan-** Bedir haline gelmek
 7a/19
- 7on** Elbise, giysi.
 11b/18
 47b/03, 47b/03
 194a/14
 27b/15
- 7oñuz** Domuz.
 11a/02
- 7oprak** Toprak, yer, zemin.
 34a/21
 40b/13
 9a/14, 190a/15, 48b/05
 17a/23
- 7optolu** Dopdolu.
 43b/16
- 7oyur-** Doymasını sağlamak.
 34b/16
- 7uç** Tunç
 20a/14
- 7üfan** Ar. Çok şiddetli yağmur ve fırtına.
 19a/02
- 7ülü'** Ar. Doğma, doğuş.

.-miş (ad tut-) 189b/07
.-uñ (dşmen tut-) 189b/06
.-up ('ad tut-) 189b/11
.-up (din tut-) 39b/11
.-up (şerik tut-) 195a/03
9. Yakalamak, tutmak.
.-a 195b/13, 29b/22, 29b/23
.-a bil- 195a/15
.-amadı 29b/24, 30a/01
.-ar 195a/14
.-asız 4a/24
.-aydı 30a/01
.-dı 30a/10
.-dum 192a/18
.-madı 29b/24
.-saydı 195b/16
.-up 4a/15, 6a/11, 6a/14, 15a/23, 188b/12
10. Yapmak, gerçekleştirmek, yerine getirmek, koymak.
.-a 189b/17
.-ayduğ 195a/25
11. Yapmak, gerçekleştirmek, yerine getirmek, uymak.
. 3b/06
.-a 2b/25
.-ar 42a/08, 42a/11
.-dılar 3a/05
.-mayan 36a/13
.-sa 10a/12
.-up 3b/04, 3b/05, 36a/11
12. Yardımcı fiil olarak kullanılır, birleşik fiiller ve deyimler yapar.
.-a(şabit tut-) 3a/10
.-a (temiz tut-) 3a/01
.-am (ns tut-) 4b/09
.-anlar (zhd tut-) (tađvā tut-) 42a/13
.-ar (ma'bd tut-) 27b/16
.-ar (od tut-) 12b/12
.-arduğ (maşaraya tut-) 35b/06
.-arlarıdı (maşaraya tut-) 6b/06
.-asız (menfa'at tut-) 12b/12
.-aydı (muğaddem tut-) 194a/01
.-dı (muğaddem tut-) 194a/03
.-mağa (mađām tut-) 49b/21
.-mağıl (mell tut-) 28b/04

.-mağdur (maşaraya tut-) 14b/20
.-mađlıđuñ (şaf tut-) 13a/19
.-maya ('ādet tut-) 40a/18
.-maya (dşman tut-) 14b/17
.-maz (od tut-) 12b/13, 12b/13
.-uban (md tut-) 41a/18, 42a/18
.-up ('adāvet tut-) 27a/07
.-up ('ādet tut-) 3b/14
.-up (gz tut-) 42b/03
.-up (řisāba tut-) 48b/20
.-up ('illet tut-) 8b/07
.-up (şalem tut-) 35b/21
.-up (şulağ tut-) 13b/17
.-up (muğkem tut-) 3a/09
.-up (muğaddem tut-) 193b/25
.-up (şaf tut-) 13a/06, 26a/01
.-up (şefi' tut-) 7b/01
.-up (lfet tut-) 2a/12
.-up (md tut-) 3b/03

ttdur- Herhangi bir durumda bulunmasını sağlamak.

.-dı (şarar ttdur-) 194a/21

ttul- 1. İşleyemez olmak, işe yaramaz hale gelmek. Krş. **duul-**

.-dı 19b/22

t.-duğından 19b/24

2. Tutulmak, tutulma işine konu olmak. Krş. **ttul-**

.-mağ 8a/23

.-maz 41a/09

.-up (nutkı ttul-) 15a/08

3. Yapılmak, gerçekleştirilmek, yerine getirilmek, uyulmak.

.-maz 1b/21

tütün- Edinmek. Krş. **tütün-**

.-duğumuza 22a/15

.-duğları 47a/14

.-duđlarınuñ 195a/07

.-duñuz 19a/15

.-ındılar (ma'bd tütün-) 37a/23

.-up 44b/21

ttul- Tutulmak, tutulma işine konu olmak. Krş. **ttul-**

.-an 25a/07

tütün- Edinmek. Krş. **tütün-**

tu- t.-dukları 12a/05
Duymak, işitmek.
t.-madın 14a/08

tuz Tuz.
t.+lu 190b/02

U

Ubeyy bin Hâlef Mekke müşriklerinden biri.

U. 12a/24, 12b/04

'ucb Ar. Kendini begenmişlik.
'u.+a 194a/02

uç Sebep, neden.
u.+undandır (ucundandır)
16a/08

u.+uñdan (ucuñdan) 42b/20,
42b/22

uç- Kuş, kanatlı böcek vb. hareketli kanatları yardımıyla havada düşmedin durmak, havada yol almak.
u.-ar 23a/09
u.-up 3b/03, 3b/05

uçmak Cennet.
u. 9b/07, 9b/10, 9b/12, 9b/15, 9b/21, 9b/23, 9b/25, 9b/25, 10a/03, 13a/09, 13a/09, 17a/10, 17b/12, 17b/16, 17b/17, 17b/22, 17b/24, 22b/08, 35a/05, 39a/13, 40b/02, 43a/11, 48b/25, 49b/01, 49b/02
u.+a (uçmağa) 13a/12, 193a/19, 21b/19, 48b/24, 48b/25, 49b/01, 49b/05

u.+da 16a/06, 16a/07

u.+dan 17b/05

u.+ı (uçmağı) 39a/17, 49b/11

u.+ıla (uçmağıla) 192a/02

u.+uñ (uçmağıuñ) 195b/23, 49b/02

ufat- Parçalamak. **Krş. uvat-**
u.-dı 19b/04, 19b/04, 20a/20

uğra 1. Bir yerin yanından, yakınından, içinden geçmek,

gelmek, yolu düşmek, bir yere yaklaşmak.

u.-dı 24b/19

u.-dum 33a/25

u.-rsız 23b/05

2. Tutulmak, yakalanmak, maruz kalmak, karşılaşmak, düşmek, duçar olmak.

u.-dı 32b/18, 39a/02

u.-dı ('uķūbete uğra-) 24a/14

u.-duğıña 191b/03, 191b/07

u.-duķ 15b/05

u.-dum 42b/20, 42b/22

u.-mağa 26a/24

u.-mışdur (ziyāna uğra-) 39a/06

u.-rsın 43a/24

u.-ya 46b/06

u.-yacağıuñuzı 49a/07

u.-yalar 28b/16

u.-yam 191b/03, 191b/07

u.-yıcaķ 49a/20

u.-yısarlar 26b/08

u.-yup 16a/07

uğraş- Bir işi bütün gücünü kullanarak başarmaya çalışmak, büyük gayret sarf etmek, çalışıp çabalamak, ısrarla üzerinde durmak.

u.-dı 30a/10

uğrılık Hırsızlık.

u.+ķıl- 43b/09

uğur Zaman.

u.+dan 27a/14

u.+dan (bir uğurdan) 6b/04

u.+layın 14a/08, 23b/17

'uķāb Ar. Karakuş, kartal, tavşancıl kuşu.

'u.+ıla 28b/12

- ‘uq̄bā** Ar. Ahiret.
‘u.+yı 8a/22
- ‘uq̄ūbet** Ar. Eziyet, cefa, azap.
‘u. 195b/04, 32b/17
‘u.+(ta‘cīl-i ‘uq̄ūbet it-) 195a/18
‘u.+den 18b/23, 22b/13
‘u.+e 194b/23, 43a/01, 43a/02
‘u.+e uğra- 24a/13
‘u.+i 10a/24, 195b/03, 26b/05, 44a/22, 45b/21
‘u.+ile 18b/06, 192a/18, 195b/13, 195b/16
‘u.+ümüzile 18b/08
‘u.+ümüzile 6b/12
‘u.+inden 192a/19
‘u.+it- 26b/23, 43b/12
‘u.+ler 9b/04
‘u.+leri 45a/25, 45b/01, 45b/20
‘u.+olun- 42a/18
‘u.+ol- 22a/12
- ulaş-** 1. Kavuşmak, buluşmak, ermek.
u.-a 21b/19
u.-duñuz 49b/04
u.-maz (mağşūda ulaş-) 3b/06
u.-urlar 10a/16
2. Varmak, gelmek, gitmek, erişmek.
u.-dı 42a/24
u.-ıcağ 194a/22
- ulaşdur-** Vardırarak, ulaştırmak.
u.-a 41b/05
u.-anıla 41b/05
u.-dı 42a/23
u.-mağdur 5b/03
- ‘ulemā** Ar. Alimler, bilginler.
‘u. 39a/07
‘u.+nuñ 32a/03
- ulu** Büyük.
u. 2b/07, 10a/16, 13b/23, 189a/22, 189b/12, 18a/11, 194a/08, 19b/04, 19b/07, 20a/18, 20b/04, 22b/13, 23b/21, 31a/13, 31a/15, 43a/21, 45a/10, 46a/09, 46a/11, 46a/17, 47b/03, 47b/07
u.+dur 7b/14
u.+idi 22b/01
u.+ları 15a/12, 15b/23, 25a/12
- u.+larına 15a/10, 15b/02, 35a/18, 35a/21, 39b/09
u.+larını 35a/18
u.+luğı 20b/16
u.+ol- 35a/03
u.+sı 16a/09, 19a/20
- ululan-** Büyük tanınmak, yüceltilmek.
u.-up 36a/17
- ‘ulūm** Ar. İlimler, bilgiler.
‘u.+ı 192b/12, 32a/02, 41a/25
- ‘ulūf** Ar. Hayvan yemi.
‘u. 7a/06
- um-** 1. Düşünmek, tahmin etmek, zannetmek, sanmak, ihtimal vermek.
u.-arlar 193a/01
u.-duğları 45a/23
u.-maduğı 46b/05
u.-maduğları 45a/21
2. Olması istenilen bir şeyi olsun diye beklemek, ümit etmek, arzu etmek.
u.-a 38b/14
u.-arları 45a/22
u.-mağ 189a/24, 189a/24
u.-maya 44a/08
- umu** Umut.
u.+ları 192b/25
- unit-** Aklında kalmamak, hatırlamamak. Krş. **unut-**
u.-dılar 31b/02
u.-maya 8a/22, 22a/01
u.-mışdur 12b/06
- ‘unnāb** Ar. Hünnap, çiğde.
‘u. 12b/12
- unut-** Aklında kalmamak, hatırlamamak. Krş. **unit-**
u.-up (unudup) 38b/07, 41a/02
u.-ur (unudur) 45b/10
- ur-** 1. Bağlamak, takmak, iliştiirmek.
u.-up (bend ur-) 33b/22
2. Batıcı cisimleri saptamak, batırmak, kakmak.
u.-mağ 44a/25
3. Bir şeyi veya bir şeye hızla çarpmak.
u.-dı 29a/13

- u.-miş 29a/19
u.-uñ 27a/14
u.-up 190b/09
- 4.** Elini veya elindeki bir şeyi bir yere veya bir şeye hızla indirmek.
u.-up 20a/18, 21a/10
- 5.** Kesmek, koparmak.
u.-dı (boynun ur-) 32b/02
u.-up 20a/17
- 6.** Olduğundan başka bir şekle çevirmek veya başka bir biçimde göstermek.
u.-up (bilmeze ur-) 4b/16
- 7.** Sürmek, değdirmek, koymak.
u.-up 47b/11
- 8.** Uygulamak, basmak, koymak.
u.-a (mühr ur-) 3a/16
u.-avuz (mühr ur-) 10b/05
- 9.** Vurmak, hızlıca çarpmak.
u. 34a/24
u.-am 34a/22
u.-avuz (kadem ur-) 2a/13
u.-dı 34a/25
u.-sa 43b/08
u.-urlar 43b/10, 44b/20
- 10.** Yükleme.
u.-alar 191a/21
u.-up 11b/20
u.-urlar 11b/18
u.-ursuz 37b/25
- urıl-** (Sur için) Çalınmak, üflenmek.
u.-a 9a/05, 9a/07, 9a/13, 48a/20, 48a/23, 48a/25
u.-mağ 48a/24
- 2.** Vurulmak, yazılmak, takdir edilmek.
u.-dı (mühr ur-) 40b/17
u.-up 3a/14
- Uryā** Davud Peygamber zamanında yaşayan eşi Davud Peygamber'le evlenen kişi.
U.+nuñ 30b/05, 30b/19, 30b/21, 32a/09
U.+ya 30b/23
U.+y1 30a/08
- uş** Şu.
- u. 4b/08, 9a/23, 13b/22, 14b/12, 15b/04, 16a/02, 17b/21, 17b/22, 20a/06, 49b/11
- uşbu** Şu, işte bu.
u. 4a/21, 5b/16, 8b/06, 8b/25, 10a/23, 11b/08, 12a/01, 12a/04, 12a/25, 12b/05, 14b/11, 17a/23, 17b/20, 17b/23, 190b/21, 191a/22, 191b/06, 19a/14, 19b/07, 19b/10, 22a/13, 24b/23, 27a/22, 29b/06, 29b/07, 30a/20, 33a/22, 34b/19, 35a/06, 35a/12, 35a/18, 35a/23, 35a/25, 35b/09, 37a/10, 39a/20, 40a/02, 41a/20, 43b/23, 49a/06
u.+ncılayın 194b/05
u.+nı 18b/13
u.+nuñ 22a/05
- utan-** Onursuz sayılacak veya gülünç olacak bir duruma düşmekten üzüntü duymak.
u. 10b/11
u.-duğundan 31a/11
u.-madın 36b/06
- uvacuk** Ufacık.
u. 192b/03
- uvan-** Paramparça olmak.
u.-up 40b/13
u.-ur 40b/10
- uvat-** Küçültmek, ufaltmak, parçalamak, parçalarına ayırmak.
u.-an (uvadan) 19b/07
u.-aydı (uvadaydı) 43a/22
u.-dı 19b/07
u. -urıdı (uvadurıdı) 20a/17
- uy-** 1. Bağlı kalmak, boyun eğmek, tabi olmak, riayet etmek.
u.-an 36a/03
u.-arduğ 15a/11
u.-ayduñuz 49a/08
u.-duñuz 8b/20
u.-madılar 23b/01, 23b/12, 41b/14
u.-maduğundan 38a/22
u.-maduğ 49a/10
u.-maduñuz 15a/24, 41b/10

- u.-mağı 47b/01
u.-mayan 36a/04
u.-mayanları 35b/12
u.-mayıncağ 38a/23
u.-mayup 38a/19
u.-uñ 5b/15
u.-up 23b/15
- 2.** Birbirini tutmak, tutarlı olmak, uygun, münasebetli, aynı, bir olmak.
u.-maya 193b/13
- 3.** İnanmak, kanmak, aldanmak.
u.-alum 16a/21
u.-andan 38a/20
u.-anlaradur 38a/20
u.-anlarla 36b/19
u.-anlaruñ 15b/21, 38a/19
u.-arduñuz 15a/23
u.-duğ 15b/21
u.-duñuz 15a/21
u.-ma 47b/25
u.-mağı 2a/23, 47b/01
u.-up 2a/22, 31b/01, 43a/16, 46b/13, 47b/15
- uyan-** Uykudan uyanmak, uyku halinden kurtulmak.
u.-dılar 9a/15
u.-ı gel- 29a/17
u.-u gel- 21a/06
u.-up 21a/07, 21a/08
u.-ur 44b/09
- uyar-** Uyandırmak.
u.-a 49a/20
- uydur-** 1. Uymasını sağlamak, kendine benzetmek.
u.-a 27b/23
u.-up 36b/15
2. Uymasını, uygun olmasını sağlamak, uygun hale getirmek.
u.-mağ 38a/22
- uyğu** Uyku. Karş. **uyğu**.
u.+dan 21a/08
u.+sından 49a/20
- uyku** Uyku. Krş. **uyğu**.
u. 9a/15, 9a/17, 44b/06, 44b/11
u.+da 44b/07
- uyu-** Uyku durumunda olmak.
u.-rıdı 21a/04
u.-yup 9a/18
- uyundu** Uyan, tabi olan, emir altına giren.
u.+lar 35a/21
- uyuş-** Kan dolaşımının bozulması veya sinir tahrişi gibi sebeplerle hareket etme ve duyma yeteneği geçici bir süre azalmak.
u.-mış 38a/03
- uzak** Arada çok mesafe bulunan, yakın olmayan.
u. 193a/21
- uzal-** Uzun duruma gelmek.
u.-mağda 7a/21
- uzan-** Süresi artmak, uzamak.
u.-maya 190a/20
- uzat-** 1. Baş, boynu, elleri, kolları veya bacakları bir yere yöneltmek.
u.-dı (el uzat-) 19b/18
u.-dı (elin uzat-) 29b/07
2. Bazı isimlerle birleşerek birleşik fiil ve deyim oluşturur.
u.-dı (el uzat-) 19b/21, 19b/23
u.-mağ (el uzat-) 10b/22
u.-mayalar (el uzat-) 2b/15
u.-mayam (el uzat-) 19b/25
- uzun** İki ucu arasında kendi ölçülerine göre fazla mesafe olan.
u.+eyle- 190b/17, 190b/18, 37b/15, 37b/16
u.+kıl- 11a/06
- 'Uzzā** Mekkeli müşriklerin taptığı büyük putlardan biri.
'U. 43a/21, 45a/10

Ü

- üç** İkiiden bir artık.
ü. 6a/15, 188b/07, 193a/12,
193a/15, 19a/01, 19b/02, 21b/20,
23b/16, 23b/23, 24a/15, 29a/10,
29b/23, 38a/05
ü.+(on üç) 22b/01
ü.+i 5a/18
ü.+inci 193a/18, 21a/08, 21b/24,
23b/18, 48a/24
ü.+inci (on üç) 193b/16
ü.+incisiyle 5a/17
ü.+inden 19a/01
ü.+yüz altmış 7a/20, 7a/20
- üküş** Çok.
ü. 28a/03
- üleş-** Paylaşmak.
ü.-diler 17a/14
- ülfet** Ar. Alışma, alışkanlık. Birisiyle
münasebette bulunmak.
ü.+tut- 2a/12
- ümid** Far. Umma, beklenti, umut.
ü. 3b/02, 3b/03, 46a/08, 46a/13
ü.+dür 31a/17
ü.+e 19a/21
ü.+i 38b/15
ü.+in 46a/17
ü.+kes- 21b/01
ü.+leri 39b/18
ü.+lerin 194a/02
ü.+tut- 3b/03, 41a/18, 42a/18
- ümmet** Ar. Bir peygambere inanıp ona
bağlanan cemaat.
ü. 192a/14, 48b/15
ü.+dür 48a/03
ü.+e 193a/11
ü.+i 27a/10
ü.+ine 47b/19
ü.+kıl- 193a/12
ü.+ler 13a/17, 18b/03, 19a/03
ü.+lerden 193a/10
ü.+leri 194b/21
ü.+lerün 6b/09
ü.+üm 39b/02
ü.+ümde 39a/22
ü.+üme 39b/05
- üns** Ar. Alışkanlık, alışma.
ü.+tut- 4b/08
- üre-** Doğup sayıca çoğalmak.
ü.-di 22b/04
ü.-mişdür 19a/02
- ürk-** Korkmak.
ü.-er 18a/11, 40b/23, 45a/05
- üründi** Seçkin, mümtaz. Krş. **üründü.**
ü.+kıl- 193a/11
- üründile-** Üstün kılmak, seçmek.
ü.-dük 34b/11
- üründü** Seçkin, mümtaz. Krş. **üründi.**
ü. 41a/10
ü.+lerdür 34b/14
- üst** Bir şeyin yukarıya, göğe bakan
tarafı.
ü.+ine 22a/01
- üzere** Üzerine, üzerinde.
ü. 2a/12, 2a/20, 3a/10, 3a/14,
3b/25, 4a/18, 4b/11, 10b/06,
10b/18, 15b/15, 16a/05, 16b/12,
16b/19, 17a/01, 17a/04, 188b/09,
188b/13, 189b/16, 18b/01,
18b/20, 190a/16, 190b/20,
192b/16, 194a/01, 194a/07,
195a/07, 19a/05, 21b/15, 22a/23,
22b/25, 24a/07, 26a/18, 28b/09,
29a/18, 31b/04, 32a/24, 32b/19,
33a/12, 33b/01, 34b/20, 37a/15,
37a/17, 41b/08, 43b/04, 45a/15,
47a/22, 48a/10
ü.+dür 1b/10, 7b/06, 29b/03,
29b/03, 40b/15
ü.+ise 44b/09
ü.+sin 2a/02
- üzeri** Üst, üzeri.
ü.+imüze 5b/02, 15b/03
ü.+inde 9b/21, 9b/22, 12b/13,
189b/02, 30b/21, 34b/25,
40a/01, 49b/23
ü.+indedür 188b/16
ü.+ine 1b/19, 2a/24, 2b/06,
2b/08, 3a/07, 3a/13, 3a/15,
5a/14, 6b/01, 6b/03, 7a/16,
9a/19, 9b/05, 10a/24, 10b/03,

13a/23, 14a/04, 14b/12, 15b/20,
16b/21, 188b/20, 188b/23,
189b/20, 18a/16, 18a/17,
192a/19, 192b/11, 192b/12,
194a/05, 194b/04, 19a/03,
20b/06, 22a/02, 22a/03, 22b/03,
22b/03, 22b/12, 22b/16, 22b/19,
23a/19, 23a/19, 23b/03, 24a/10,
24a/13, 24b/06, 25a/20, 25b/01,
26a/18, 26b/03, 26b/12, 27a/15,
27b/19, 28b/23, 29b/03, 33a/16,
33a/17, 33a/19, 35a/03, 35b/18,
35b/18, 36a/14, 39a/11, 40b/03,
41a/25, 41b/09, 43a/05, 43b/07,

44a/23, 44a/23, 47a/01, 47a/04,
49a/12

ü.+inedür 2a/03

ü.+üne 28b/10, 44a/18, 46b/11,
46b/22

ü.+üñüze 15a/22, 15b/17,
189a/04, 41a/07

ü.+üme 4b/21, 18b/19, 19b/10

üzil- Kırılmak.

ü.-ür 40b/10

üzüm Asmanın taze veya kuru olarak
yenilen ve salkım durumunda
bulunan meyvesi.

ü.+ler 6b/21

V

vācib Ar. Gerekli, lüzumlu.
v. 5b/02, 5b/02, 12a/17, 38a/23
v.+dür 12a/02, 12a/17, 45b/11
v.+kıl- 44a/23, 49a/11
v.+ol- 2a/20, 2a/24, 15b/19,
18a/22, 28b/12, 38a/22, 40a/23,
40a/24, 44a/15, 44a/24, 45b/11
va'de Ar. Söz, vaat.
v.+kıl- 8b/25, 9a/21, 189a/18,
26a/25
v.+lere 41b/19
v.+leri kıl- 49b/11
v.+lerile 15a/24
v.+olun- 35a/04, 40b/04
v.+si 195a/09, 33a/17, 44b/07
v.+sinde 26b/21, 34b/15
v.+sine 22a/10
v.+ye 40b/04
va'delen- Süresi sınırlanmış.
v.-üp durursuñuz 10a/23
vaḥdāniyyet Ar. Birlik, Allah'ın bir
oluşu.
v. 37a/20
v.+i 7a/12
v.+imüze 46a/01
v.+in 13b/02
v.+ine 7a/01, 7a/09, 194b/03

v.+ümüze 44b/12

vāḥid Ar. Tek, yalnız.

v. 45a/03

v.+dür 7a/09

Vaḥşī Hz. Muhammed'in amcası Hz.
Hamza'yı Uhud Savaşı'nda şehit
eden daha sonra kendisi de
Müslüman olan sahabi.

v. 46a/14

vaḥy Ar. Bir buyruk veya düşüncenin
Tanrı tarafından peygamberlere
bildirilmesi.

v. 14a/19, 30b/13, 36a/02

v.+eyle- 28a/17, 29a/18

v.+ıladur 36a/01

v.+ıyladur 29a/25

v.+iledür 35b/22

v.+kıl- 21b/16

v.+larımı 49a/06

v.+ol- 47b/14

va'īd Ar. Ar. Korkutma, tehdit.

v.+lerinden 32a/01

vāḳı'a Ar. Olmuş olan şey, geri
çevrilmesi mümkün olmayan
olay.

v.+lara 42b/22, 32b/18

v.+sında 28a/25

vâki	Ar. Başa gelen, meydana gelmiş. v.+ol- 5b/06, 9a/16, 9a/23, 9a/25, 9b/17, 14a/20, 14b/15, 17b/03, 190a/09, 192a/04, 28b/01, 28b/14, 28b/14, 30a/04, 30b/24, 35b/07, 41b/19, 42b/07, 43b/11, 45a/25, 45b/07	15a/25, 16b/23, 188b/15, 189b/12, 189b/12, 18a/04, 18a/21, 191b/23, 195a/08, 195a/08, 195a/16, 19a/23, 21b/21, 22a/07, 24a/08, 25a/10, 26b/13, 30a/21, 30a/21, 32b/17, 33b/24, 33b/24, 34a/01, 35b/20, 36a/14, 37b/13, 38b/16, 39a/13, 40b/02, 40b/11, 40b/14, 41a/15, 41a/15, 42b/24, 43a/23, 44b/19, 47a/01, 48a/02 v.+dur 1b/03, 1b/20, 2b/18, 4b/24, 5a/05, 5a/05, 7a/20, 7a/21, 7b/17, 8b/18, 11b/23, 14a/10, 15b/19, 190a/11, 191b/11, 191b/21, 195a/05, 25a/09, 25a/18, 25a/25, 25b/25, 31a/06, 31a/07, 32b/03, 34b/21, 35a/09, 37a/19, 40b/23, 41a/14, 43a/06, 43b/06, 44b/12, 46a/02, 46a/02 v.+eyle- 12b/02 v.+ıdı 4a/06, 15a/16, 17a/11, 24b/01, 24b/02, 24b/02, 27b/06, 29b/25, 32b/04, 32b/21, 33a/13 v.+ımıssa 8b/10, 23b/06, 46a/02, 47b/10 v.+ını 34a/01 v.+ısa 190a/03, 191b/25, 28a/15, 31b/07, 35b/15, 47b/21, 48a/20 v.+idi 20a/02, 43a/21, 45b/07 v.+idügin 42b/23 v.+iken 30b/05, 31b/15 v.+it- 14a/14, 188b/05 v.+kıl- 12a/23, 12b/09, 46b/01 v.+mı 4b/23 v.+mıdur 189a/05, 30a/06
vaqt	Ar. Vakit, zaman, saat. v. 1b/15, 2b/08, 4a/04, 4a/13, 7a/22, 7b/11, 9a/01, 10b/22, 12a/13, 12a/13, 14b/05, 14b/10, 15b/06, 16b/14, 188b/16, 192a/07, 193a/21, 195b/19, 21a/14, 21b/17, 25b/21, 26b/08, 27a/13, 29b/10, 29b/13, 32a/15, 35b/24, 38a/06, 38a/24, 39a/20, 39a/22, 45a/21, 46a/23, 46b/19, 48b/11, 49a/09 v.+a 195b/18, 26a/22 v.+da 1b/16, 32b/07 v.+dur 1b/04 v.+ı 4b/02, 193b/14, 193b/15, 26a/23, 48a/24 v.+ı idi 32a/19 v.+ıdur 40b/13 v.+ın 4a/24, 5b/11, 17b/16, 28b/14, 49b/10 v.+ında 13a/11, 20b/15, 20b/16, 21b/02, 23b/05, 23b/05, 32a/23, 36a/14, 40a/07, 44b/05, 44b/06 v.+ından 4b/01 v.+ıyıla 192b/23 v.+iyile 191b/12 v.+larda 30a/12 v.+lardan 13b/20 v.+larında 30b/11, 38b/13 v.+ı ‘azâb 40b/25 v.+ı ızırâr 1b/14	v.+dur 1b/03, 1b/20, 2b/18, 4b/24, 5a/05, 5a/05, 7a/20, 7a/21, 7b/17, 8b/18, 11b/23, 14a/10, 15b/19, 190a/11, 191b/11, 191b/21, 195a/05, 25a/09, 25a/18, 25a/25, 25b/25, 31a/06, 31a/07, 32b/03, 34b/21, 35a/09, 37a/19, 40b/23, 41a/14, 43a/06, 43b/06, 44b/12, 46a/02, 46a/02 v.+eyle- 12b/02 v.+ıdı 4a/06, 15a/16, 17a/11, 24b/01, 24b/02, 24b/02, 27b/06, 29b/25, 32b/04, 32b/21, 33a/13 v.+ımıssa 8b/10, 23b/06, 46a/02, 47b/10 v.+ını 34a/01 v.+ısa 190a/03, 191b/25, 28a/15, 31b/07, 35b/15, 47b/21, 48a/20 v.+idi 20a/02, 43a/21, 45b/07 v.+idügin 42b/23 v.+iken 30b/05, 31b/15 v.+it- 14a/14, 188b/05 v.+kıl- 12a/23, 12b/09, 46b/01 v.+mı 4b/23 v.+mıdur 189a/05, 30a/06
vallâhi	Ar. “Allah’ı tanık tutarım, Allah hakkı için” anlamında bir yemin sözü. v. 9a/05, 10b/01, 17b/08, 195a/24, 21a/25, 21b/05, 24b/21, 34a/21	var- 1. Bir halden başka bir hale geçmek, dalmak. v.-ayıldı 8a/10 2. Gitmek, çıkmak, erişmek. v. 17a/25, 30b/24, 36b/10, 39b/17 v.-a 7b/02, 42b/23, 43a/22 v.-acağ 12b/25, 18a/20, 191b/14, 35a/09, 35a/10, 38a/25 v.-anlar 9b/07 v.-asın 24b/20
var	Mevcut, evrende veya düşüncede yer alan, yok karşıtı. v. 7a/08, 7a/20, 7b/01, 11b/02, 11b/09, 13a/03, 13b/06, 15a/25,	

- v.-aydum 46b/17
v.-dı 21b/01, 24b/24, 27b/09, 32a/25, 38b/25, 39a/01
v.-dılar 4b/19, 193a/22, 24a/09, 33a/07
v.-ıcağ 17a/20, 32b/12
v.-ımazam 19a/24
v.-ınca 14a/09
v.-mağ 11a/01, 11a/02
v.-salar 10a/21, 49b/01
v.-sun 30b/19
v.-uñ 15a/21, 15a/25, 39a/16, 41b/09
v.-up 4a/05, 5b/24, 194b/07, 23a/25, 23b/11, 30b/21, 30b/24, 48a/11
v.-ur 7a/24, 192a/03, 48b/25
v.-ursa 195b/12
3. İstenilen yere ulaşmak, ayak basmak, vasıl olmak.
v.-acağ 34b/21
v.-dı 29a/13, 29b/22, 30a/05, 30a/05
v.-sa 194b/18
v.-up 27b/08
4. İsterse, istersen bırak öyle olsun, anlamında kullanılır.
v. 191b/09
v.-uñ 39b/15, 44a/12
5. Secde etmek, alnını secde etmek üzere yere sürmek.
v.-dı (secdeye var-) 2b/09
v.-duğı (secdeye var-) 2b/08
v.-mışdur (secdeye var-) 26a/05
v.-up (secdeye var-) 30b/11, 30b/12, 30b/15
6. Şu veya bu noktaya gelmek, erişmek, ulaşmak.
v.-a 1b/15
v.-ma 25b/18
vārid Ar. Gelen, ulaşan, vasıl olan.
v.+ol- 13a/20
vaşf Ar. Vasfetme, tanımlama.
v.+ında 17a/02
v.+it- 18a/08, 25a/23, 25b/09, 26b/11, 37b/04, 48a/08
v.+olın- 17b/24
vāşıl Ar. Ulaşan, kavuşan.
v.+ol- 2a/04
vaşiyet Ar. Bir kimsenin ölümünden sonra yapılmasını istediği şey.
v.+kıl- 4a/04, 9a/09
v.+leri kıl- 22a/01
v.+üm 21b/21, 21b/21, 21b/23, 21b/24
vağan Ar. Bir kimsenin doğup büyüdüğü, yaşadığı yer, yurt.
v.+larıñuzdan 39a/17
vāy Far. “Yazıklar olsun” anlamında bir ünlem.
v. 9a/18, 14b/11, 46b/06
va‘z Ar. Öğüt, nasihat.
v. 1b/20, 3a/16, 6a/21, 11a/15, 11b/01, 14b/16, 16a/10, 23b/09, 41a/02
v.+it- 3a/16, 14a/20, 195b/06
v.+kıl- 11b/14
v.+olın- 5b/12
ve Ar. İki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz.
v. 1b/04, 1b/05, 1b/09, 1b/10, 1b/11, 1b/13, 1b/14, 1b/17, 1b/18, 1b/19, 1b/20, 1b/20, 1b/20, 1b/21, 1b/22, 2a/01, 2a/08, 2a/13, 2a/18, 2a/23, 2a/23, 2a/24, 2a/25, 2b/01, 2b/01, 2b/01, 2b/02, 2b/02, 2b/03, 2b/04, 2b/11, 2b/19, 3a/02, 3a/02, 3a/04, 3a/10, 3a/11, 3a/16, 3a/17, 3a/17, 3a/20, 3b/23, 3b/25, 4a/09, 4b/09, 4b/17, 4b/24, 5a/01, 5a/10, 5a/19, 5a/23, 5b/07, 5b/09, 5b/12, 6a/06, 6a/06, 6a/14, 6a/21, 6b/02, 6b/05, 6b/18, 6b/21, 6b/21, 6b/21, 6b/21, 6b/22, 6b/22, 6b/24, 6b/24, 6b/25, 7a/03, 7a/09, 7a/14, 7a/16, 7a/18, 7a/21, 7a/23, 7b/04, 7b/06, 7b/08, 7b/09, 7b/12, 7b/15, 7b/16, 7b/16, 7b/17, 7b/17, 7b/18, 7b/19, 7b/20, 7b/21, 7b/21, 7b/23, 7b/23, 7b/25, 8a/02,

8a/10, 8a/12, 8a/17, 8a/18,
8a/19, 8a/19, 8a/22, 8a/22,
8a/23, 8b/09, 8b/11, 8b/15,
9a/05, 9a/07, 9a/08, 9a/24,
9b/04, 9b/04, 9b/09, 9b/12,
9b/20, 9b/21, 9b/24, 10a/01,
10a/02, 10a/03, 10a/04, 10a/06,
10a/07, 10a/08, 10a/14, 10a/15,
10a/16, 10a/20, 10a/20, 10a/25,
10b/02, 10b/03, 10b/03, 10b/03,
10b/05, 10b/06, 10b/14, 10b/17,
10b/18, 10b/19, 10b/23, 11a/01,
11a/02, 11a/03, 11a/04, 11a/05,
11a/05, 11a/06, 11a/07, 11a/10,
11a/13, 11a/14, 11a/14, 11a/15,
11a/15, 11a/15, 11a/18, 11a/23,
11a/24, 11b/01, 11b/01, 11b/03,
11b/06, 11b/14, 11b/17, 11b/17,
11b/17, 11b/17, 11b/18, 11b/18,
11b/18, 11b/19, 11b/22, 11b/24,
11b/24, 11b/24, 11b/25, 11b/25,
11b/25, 12a/01, 12a/03, 12a/06,
12a/08, 12a/14, 12a/21, 12b/06,
12b/09, 12b/09, 12b/14, 12b/19,
12b/22, 12b/24, 12b/25, 13a/05,
13a/07, 13a/08, 13a/10, 13a/10,
13a/11, 13a/22, 13a/23, 13a/24,
13a/25, 13b/03, 13b/03, 13b/03,
13b/04, 13b/04, 13b/04, 13b/06,
13b/06, 13b/07, 13b/07, 13b/11,
13b/13, 13b/14, 13b/18, 13b/18,
13b/24, 13b/25, 14a/02, 14a/11,
14a/15, 14a/17, 14a/20, 14a/21,
14a/22, 14a/24, 14b/04, 14b/06,
14b/11, 14b/16, 14b/17, 14b/17,
14b/22, 14b/24, 14b/25, 14b/25,
15a/16, 15a/18, 15a/20, 15b/01,
15b/02, 15b/10, 15b/11, 15b/11,
15b/12, 15b/12, 15b/21, 15b/22,
15b/25, 16a/01, 16a/02, 16a/04,
16a/04, 16a/05, 16a/06, 16a/07,
16a/08, 16a/10, 16a/11, 16a/11,
16a/11, 16a/15, 16a/20, 16a/23,
16a/24, 16b/01, 16b/02, 16b/06,
16b/06, 16b/07, 16b/09, 16b/10,
16b/11, 16b/17, 16b/19, 16b/22,
16b/23, 16b/23, 16b/23, 16b/24,
16b/24, 17a/01, 17a/02, 17a/02,

17a/06, 17a/08, 17a/09, 17a/14,
17a/14, 17a/15, 17a/23, 17b/13,
17b/17, 17b/19, 17b/20, 17b/23,
17b/24, 188b/04, 188b/05,
188b/05, 188b/06, 188b/06,
188b/06, 188b/06, 188b/07,
188b/19, 188b/20, 189a/01,
189a/01, 189a/06, 189a/06,
189a/07, 189a/09, 189a/20,
189a/22, 189b/05, 189b/07,
189b/08, 189b/10, 189b/10,
189b/11, 189b/12, 189b/13,
189b/18, 189b/19, 189b/19,
18a/01, 18a/18, 18a/25, 18b/02,
18b/03, 18b/04, 18b/09, 18b/10,
18b/12, 18b/13, 18b/21, 18b/23,
18b/24, 18b/24, 18b/25,
190a/04, 190a/05, 190a/07,
190a/07, 190a/09, 190a/10,
190a/11, 190a/12, 190a/15,
190a/15, 190a/17, 190a/17,
190a/17, 190a/17, 190a/19,
190a/19, 190a/20, 190a/22,
190b/02, 190b/03, 190b/04,
190b/04, 190b/06, 190b/08,
190b/09, 190b/12, 190b/17,
190b/17, 190b/18, 190b/21,
191a/01, 191a/04, 191a/06,
191a/06, 191a/10, 191a/16,
191a/17, 191a/25, 191b/04,
191b/10, 191b/12, 191b/12,
191b/13, 191b/13, 191b/15,
191b/15, 191b/16, 191b/23,
191b/24, 191b/25, 191b/25,
192a/01, 192a/04, 192a/09,
192a/13, 192a/16, 192a/17,
192a/17, 192a/19, 192a/25,
192b/02, 192b/04, 192b/04,
192b/05, 192b/07, 192b/07,
192b/08, 192b/09, 192b/10,
192b/11, 192b/13, 192b/18,
192b/22, 192b/23, 192b/25,
193a/01, 193a/01, 193a/02,
193a/02, 193a/03, 193a/05,
193a/06, 193a/07, 193a/08,
193a/13, 193a/13, 193a/14,
193a/15, 193a/23, 193a/25,
193a/25, 193b/01, 193b/02,

193b/03, 193b/04, 193b/05,
193b/05, 193b/08, 193b/10,
193b/11, 193b/11, 193b/12,
193b/13, 193b/14, 193b/16,
193b/18, 193b/20, 193b/21,
193b/21, 194a/02, 194a/02,
194a/04, 194a/07, 194a/09,
194a/14, 194a/14, 194a/14,
194a/17, 194a/17, 194a/19,
194a/20, 194a/20, 194a/22,
194a/22, 194a/23, 194b/03,
194b/04, 194b/14, 194b/17,
194b/20, 194b/24, 194b/25,
195a/11, 195a/14, 195a/17,
195a/19, 195a/24, 195a/25,
195b/02, 195b/11, 195b/11,
195b/20, 19a/01, 19a/02, 19a/08,
19a/11, 19a/12, 19a/14, 19a/18,
19a/20, 19a/21, 19a/22, 19b/03,
19b/06, 19b/17, 20a/14, 20a/19,
20a/24, 20b/06, 20b/06, 20b/07,
20b/08, 20b/11, 20b/16, 20b/16,
20b/20, 20b/22, 20b/23, 20b/24,
20b/24, 20b/24, 21a/04, 21a/04,
21a/13, 21a/15, 21b/06, 21b/23,
22a/12, 22a/16, 22a/20, 22a/23,
22b/02, 22b/03, 22b/04, 22b/05,
22b/05, 22b/06, 22b/06, 22b/06,
22b/12, 22b/15, 22b/17, 22b/17,
22b/19, 22b/22, 22b/22, 22b/22,
22b/23, 23a/01, 23a/05, 23a/09,
23a/13, 23a/13, 23a/17, 23a/19,
23a/19, 23a/21, 23a/22, 23a/23,
23b/01, 23b/02, 23b/03, 23b/05,
23b/06, 23b/07, 23b/08, 23b/09,
23b/10, 23b/15, 23b/19, 23b/21,
24a/01, 24a/16, 24a/18, 24a/23,
24a/24, 24a/25, 24b/03, 24b/07,
24b/10, 24b/11, 25a/05, 25a/06,
25a/06, 25a/08, 25a/09, 25a/13,
25a/14, 25a/18, 25a/23, 25b/01,
25b/05, 25b/11, 25b/14, 25b/15,
25b/16, 25b/20, 25b/21, 26a/01,
26a/02, 26a/06, 26a/06, 26a/08,
26a/09, 26a/10, 26a/11, 26a/12,
26a/13, 26a/13, 26a/18, 26a/19,
26a/20, 26a/22, 26a/23, 26b/05,
26b/10, 26b/13, 26b/13, 26b/14,
26b/15, 26b/16, 26b/16, 26b/23,
26b/24, 27a/04, 27a/11, 27a/17,
27a/19, 27b/01, 27b/04, 27b/13,
27b/22, 28a/03, 28a/07, 28a/09,
28a/12, 28a/14, 28a/22, 28b/01,
28b/04, 28b/05, 28b/05, 28b/07,
28b/08, 28b/16, 28b/16, 28b/18,
28b/24, 29a/02, 29a/05, 29a/07,
29a/08, 29a/08, 29a/09, 29a/11,
29b/07, 29b/11, 29b/13, 29b/15,
29b/16, 30a/17, 30a/17, 30b/01,
30b/15, 31a/06, 31a/13, 31a/17,
31a/20, 31a/21, 31a/22, 31a/23,
31b/05, 31b/06, 31b/08, 31b/08,
31b/12, 31b/15, 31b/16, 31b/20,
31b/20, 31b/23, 31b/23, 31b/24,
32a/01, 32a/08, 32b/04, 32b/08,
33a/01, 33a/03, 33a/03, 33a/06,
33a/06, 33b/05, 33b/08, 33b/09,
33b/09, 33b/09, 33b/11, 33b/13,
33b/14, 33b/14, 33b/16, 33b/17,
33b/18, 33b/19, 33b/22, 33b/23,
33b/23, 34a/02, 34a/05, 34a/05,
34a/12, 34a/14, 34a/17, 34b/05,
34b/06, 34b/08, 34b/09, 34b/11,
34b/14, 34b/16, 34b/18, 34b/22,
34b/25, 35a/01, 35a/03, 35a/06,
35a/15, 35a/16, 35a/16, 35a/22,
35b/10, 35b/14, 35b/16, 35b/20,
35b/21, 36a/04, 36a/15, 36a/21,
36a/23, 36a/23, 36a/23, 36a/25,
36b/03, 36b/05, 36b/18, 36b/19,
36b/25, 37a/03, 37a/04, 37a/11,
37a/14, 37a/16, 37a/17, 37a/20,
37a/20, 37a/21, 37a/24, 37b/05,
37b/13, 37b/13, 37b/14, 37b/14,
37b/15, 37b/15, 37b/17, 37b/17,
37b/19, 37b/21, 37b/22, 37b/24,
37b/25, 37b/25, 38a/06, 38a/12,
38a/20, 38b/02, 38b/06, 38b/12,
38b/14, 38b/14, 38b/14, 38b/15,
38b/16, 38b/20, 38b/21, 38b/22,
39a/04, 39a/04, 39a/05, 39a/09,
39a/11, 39a/14, 39a/18, 39a/20,
39b/07, 39b/09, 39b/12, 39b/13,
39b/22, 39b/24, 40a/04, 40a/06,
40a/08, 40a/08, 40a/10, 40a/15,
40a/15, 40a/15, 40a/16, 40a/18,

- 40a/21, 40b/05, 40b/07, 40b/15, 40b/16, 40b/23, 41a/02, 41a/04, 41a/06, 41a/10, 41a/11, 41a/13, 41a/14, 41a/15, 41a/15, 41a/18, 41a/18, 41a/21, 41a/22, 41b/01, 41b/10, 41b/10, 41b/17, 41b/21, 41b/23, 42a/07, 42a/12, 42a/13, 42a/14, 42a/18, 42a/20, 42a/22, 42a/23, 42b/08, 42b/10, 42b/15, 42b/17, 43a/03, 43a/05, 43a/07, 43a/12, 43a/14, 43a/16, 43a/17, 43a/17, 43b/01, 43b/13, 43b/15, 43b/16, 43b/17, 43b/19, 44a/07, 44a/08, 44a/09, 44a/14, 44a/15, 44a/15, 44a/16, 44a/21, 44a/21, 44a/22, 44a/24, 44b/03, 44b/05, 44b/15, 44b/21, 45a/01, 45a/05, 45a/07, 45a/09, 45a/10, 45a/10, 45a/11, 45a/14, 45a/14, 45a/14, 45a/14, 45a/15, 45a/16, 45a/18, 45a/19, 45a/20, 45a/22, 45a/25, 45a/25, 45b/01, 45b/04, 45b/05, 45b/05, 45b/06, 45b/10, 45b/12, 45b/14, 45b/16, 45b/20, 45b/20, 45b/20, 45b/23, 45b/25, 46a/03, 46a/05, 46a/09, 46a/14, 46a/17, 46a/22, 46a/22, 46a/22, 46a/23, 46a/24, 46b/03, 46b/07, 46b/12, 46b/17, 46b/20, 46b/24, 47a/02, 47a/09, 47a/10, 47a/13, 47a/13, 47a/16, 47a/16, 47a/17, 47a/21, 47a/22, 47a/22, 47a/23, 47b/01, 47b/01, 47b/01, 47b/01, 47b/02, 47b/02, 47b/02, 47b/02, 47b/02, 47b/02, 47b/03, 47b/03, 47b/03, 47b/04, 47b/10, 47b/11, 47b/12, 47b/14, 47b/17, 47b/17, 47b/23, 47b/24, 48a/01, 48a/04, 48a/04, 48a/05, 48a/05, 48a/10, 48a/15, 48a/15, 48a/16, 48b/02, 48b/02, 48b/03, 48b/03, 48b/04, 48b/06, 48b/07, 48b/08, 48b/10, 48b/12, 48b/14, 48b/15, 48b/17, 48b/18, 48b/24, 49a/05, 49a/06, 49a/10, 49a/10, 49a/17, 49a/18, 49a/19, 49a/24, 49a/24, 49a/25, 49b/01, 49b/01, 49b/06, 49b/08, 49b/09, 49b/09, 49b/09, 49b/09,
- 49b/09, 49b/10, 49b/10, 49b/13, 49b/15, 49b/15, 49b/16, 49b/17, 49b/24, 49b/25
- vech** Ar. Üslup, tarz.
v. 193a/18, 193a/21, 193a/23, 193b/01, 193b/03, 193b/06, 193b/08, 193b/10, 193b/11, 193b/14, 193b/16, 193b/18, 193b/20
v.+le 191a/11, 194b/24, 29b/18, 44b/12
- vefâ** Ar. Sözünde durma, doğruluk.
v.+kıl- 22a/10, 22a/10, 33b/25
- vefât** Ar. Ölüm, ölme.
v.+ın 30a/11
- Vehb** Vehb bin Münebbih. Tanınmış müfessirlerden biridir.
V. 34b/02
- vehhâb** Ar. Çok hibe eden, fazla başıslayan.
v.+dur 28a/13
- vehm** Ar. Kuruntu, yersiz korku, şüphe, tereddüt.
v.+inden 34b/12
v.+leri 34b/12
- velâyet** Ar. Başkasına sözünü geçirme.
v.+i 7b/16, 7b/17
- veled** Ar. Çocuk.
v.+i 195a/16
- veli** Ar. Sahip.
v. 31a/15
- Velid** Mekke müşriklerinden biri.
V. 190b/07
- ve'l-işrâk** Kur'an'da geçen ve kuşluk vaktini ifade eden bir sözcük.
v. 29a/04
- ve'l-Ķur'ân** Kuran'a and olsun, anlamında bir yemin ifadesi.
v. 27a/10
- Ve'n-necm** Ar. Bir sure ismi. "Yıldız yemin olsun." anlamında.
v. 45a/10
- vesvese** Ar. Şüphe, kuruntu.
v. 30a/04
v.+bırak- 15a/23
- veya** Far. Ya da, veya.
v. 43a/05, 44b/20, 45b/04

vilāyet Ar. İl.

v.+e 190b/10

vir-**1.** Başkasına iletmek, aktarmak, duyurmak.

v.-(haber vir-) 4a/02, 19b/11, 25b/25, 26b/07, 42b/05

v.-di (haber vir-) 5a/24, 6b/08, 8a/24, 9b/07, 9b/08, 17a/19, 17b/04, 18a/03, 20a/06, 24b/24, 28a/05, 29a/18, 30a/06, 30b/25, 32b/21, 35a/08, 35b/22, 36a/04, 36b/07, 36b/12, 42b/07, 48a/16, 48a/22

v.-diğü (haber vir-) 9a/22

v.-diler (haber vir-) 30a/18, 49a/10

v.-dügi (haber vir-) 25a/01

v.-dügiyiçün (haber vir-) 25a/04

v.-dügüm (haber vir-) 36a/01

v.-dügümden (haber vir-) 37a/02

v.-dükden (haber vir-) 17b/01

v.-düm (haber vir-) 35b/22

v.-düñ (haber vir-) mi 30b/23

v.-e (haber vir-) 191a/25, 38a/25, 40a/14

v.-eler (haber vir-) 49a/07

v.-en (haber vir-) 25a/06, 25a/07

v.-eyin (haber vir-) 32b/23

v.-icek (haber vir-) 9b/16

v.-ici (haber vir-) 191a/05, 194b/11

v.-medi mi (haber vir-) 194b/11

v.-medüm mi (haber vir-) 10a/11

v.-mekdür (haber vir-) 2a/03

v.-üñ (haber vir-) 4b/16, 195a/03, 41a/06, 44a/01

v.-üp (haber vir-) 9a/16, 13b/18, 14a/13, 17b/13, 189b/23, 190a/22, 192a/20, 28a/25, 28b/16, 33b/06, 49b/07

v.-ür (haber vir-) 16b/03, 18a/04

v.-ürin (haber vir-) 37a/04

v.-ürler (haber vir-) 14a/01, 14a/02, 25a/16

v.-ürleridi (haber vir-) 14a/04, 14b/14, 15a/24

2. Herhangi bir hale yol açmak, sağlamak, temin etmek.

v.-(destür vir-) 4a/21

v.-di (destür vir-) 4a/22

v.-e 9b/14, 9b/16, 13b/09

v.-memişidi 19b/04

v.-meye (amān vir-) 195b/13

v.-sün 19b/20

v.-üp (lezzet vir-) 16b/21

v.-ür 13b/11, 37b/19

3. İsimlerle birleşerek birleşik fiil oluşturur.

v.-(haber vir-) 36a/05

v.-di (cān vir-) 38a/05

v.-di (cevāb vir-) 5b/24

v.-di (fesāda vir-) 33a/23

v.-di (nuşret vir-) 26b/15

v.-di (tanuqluğ vir-) 10b/07

v.-diler (tanuqluğ vir-) 24b/25

v.-dük (can vir-) 36a/09

v.-dük (helāklik vir-) 34a/05

v.-dük (meşakkatlar vir-) 34a/05

v.-düñ (fesāda vir-) 33a/24

v.-e (ödünç vir-) 39b/04

v.-e (tanuqluğ vir-) 10b/06

v.-eceedür (tanuqluğ vir-) 10b/13

v.-eler (cevāb vir-) 15b/14

v.-eler (harāc vir-) 27b/14

v.-eler (tanuqluğ vir-) 10b/03

v.-elerdi (fidye vir-) 45a/20

v.-elere (tanuqluğ vir-) 24b/23

v.-enleri (ögüt vir-) 14b/17

v.-esin (amān vir-) 36b/08

v.-esiz (cevāb vir-) 19a/17

v.-megile (zekāt vir-) 191b/13

v.-mezsiz (cevāb vir-) 20a/15

v.-mişüz (ihtiyār vir-) 25b/15

v.-señ (ögüt vir-) 40b/14

v.-üp (cevāb vir-) 5b/10, 9a/20, 14b/13, 30a/22

v.-üp (nuşret vir-) 22b/15

v.-üp (tevfik vir-) 43b/03

v.-ürler (boyun vir-) 11b/22

v.-ürler (yağmaya vir-) 32a/07

v.-ürsiz (tanuqluğ vir-) 10b/09

v.-ürüm (tanuqluğ vir-) 5a/10

v.-ürüz (kudret vir-) 25b/17
4. Kendine ait olan bir şeyi karşılık istemedin ve geri almamak üzere birine bırakmak, başışlamak, değişmek, terk etmek.
v.-i bil- 188b/25
v.-mekde 189a/06
v.-ür 189a/01
v.-ürler mi 8b/14
5. Verme işine konu olmak.
v.-medügi 8b/09
6. Vermek, ihsan etmek.
v. 6a/13, 33b/07
v.-di 20a/06, 45b/06
v.-di (şıhhat vir-) 34a/22
v.-dügi 38a/14
v.-dük 20b/18, 22b/14, 22b/17, 29a/08, 29b/11, 34a/16
v.-düm 29a/09
v.-eler 28a/11, 28a/16
v.-en 12a/11, 190b/11
v.-eyin 23a/07
v.-medüğine 8b/08
v.-megile 22b/12, 31a/20
v.-mekde (rızk vir-) 191a/14
v.-mesün 35a/20, 35a/22
v.-meyesin 33b/08
v.-mişdür (tevfik vir-) 40a/19
v.-üp 22b/13, 48a/05
v.-üp (necât vir-) 47a/07
v.-ür 4b/17, 4b/18, 193a/04, 26b/22, 28a/12
v.-ürüz 3a/22, 3a/22
v.-ürüz (ıvaż vir-) 39a/21
7. Yanında, yakınında, elinde veya üzerinde olan bir şeyi başkasına iletmek, eriştirmek, ulaştırmak, teslim etmek.
v. 30a/21
v.-di 29a/24, 32b/12, 32b/14, 32b/18, 32b/24
v.-di (girü vir-) 34a/16
v.-diler 7b/12
v.-dük 193a/11, 193a/12, 195a/06, 32b/20
v.-dükleri 48b/21

v.-em 191b/03
v.-medük 193a/11
v.-medük mi 194b/09
v.-mege 191b/07
v.-memek 8b/07
v.-meyince 12a/14
v.-mezin 34a/21
v.-mezüz 8b/08
v.-señ 191b/01
v.-üp 194a/05, 39a/05
v.-ür 12a/15, 194a/20, 195a/18
v.-ürler 192b/24, 192b/24, 28b/19
8. Yardımcı fiil olarak tezlik, dilek bildirir.
v.-(kılı vir) 35b/01
v.-(yiynildi vir-) 191a/22
v.-dük (çıkarı vir-) 6b/25
v.-dük (dirildi vir-) 6b/16
v.-dük (kılı vir-) 7a/12
v.-düm (kılı vir-) 4b/08
v.-e (kâmil kılı vir-) 193a/02
v.-e (kılı vir-) 193a/03
v.-em (fetih idi vir-) 26b/08
v.-en (geli vir-) 8a/15
v.-ene (yaradı vir-) 6b/25, 12a/02
v.-gil (ta'cıl kılı vir-) 28b/20
v.-mez (düşü vir-) 191b/25
v.-ür (koyu vir-) 190a/01, 190a/02, 44b/09
virdür- Verdirmek, vermesini sağlamak.
v.-en 12a/15
v.-mez 15b/12
viribi- Göndermek.
v. 27b/05
v.-di 4b/15, 5a/14, 30b/18
v.-dügi 9a/21
v.-dük 6b/03, 15a/05, 23a/25
v.-ye 15a/02
viril- 1. Başkasına iletilmek, aktarılmak, duyurulmak.
v.-di (haber vir-) 3a/24, 46b/12
v.-en 3a/20
2. Verilmek, ihsan edilmek.
v.-e 28a/06
v.-en 12a/12, 48a/01

v.-iser 39a/18
v.-mez 37b/05
v.-se 33b/10
v.-se (hidāyet viril-) 15a/12
3. Verme işine konu olmak.
v.-e 7b/01
v.-enden 31b/16
v.-eydi 46b/16
v.-iser 31b/16
v.-meye 7a/25
v.-mişlerden (amān viril-) 36b/10
v.-seyidi (destūr viril-) 25b/08

v.-ür 7a/25
4. Yanında, yakınında, elinde veya üzerinde olan bir şey başkasına iletilmek, eriştirilmek, ulaştırılmak, teslim edilmek.
v.-e 48b/14

vücūd Ar. Varlık, var olma.
v.+a 12b/21, 19a/01, 20a/09
v.+a gel- 27b/19
v.+a getür- 190b/21, 38a/05
vücūh Ar. Yüzler, çehreler, suratlar.
v. 193b/23

Y

yā **1. Allah'a ve peygambere yalvarma ve yakarışlarda seslenmelerde Rab, İlahi, Mevla, Muhammed vb. kelimelerle kullanılır, imdat, yardım isteme bildirir.**
y. 13a/13, 30b/16, 39a/22, 39b/02, 39b/05
2. "Ey, hey, bana bak!" manalarında hitap sözü olarak kullanılır.
y. 1b/08, 1b/09, 1b/10, 1b/23, 1b/25, 2a/01, 2a/03, 2a/14, 2a/19, 3a/12, 3a/19, 3b/08, 4a/02, 4a/14, 4b/25, 5a/04, 5b/15, 5b/18, 5b/23, 6a/02, 6b/11, 7a/22, 8b/24, 9a/02, 9b/17, 11a/01, 11a/04, 11a/23, 11b/16, 12a/03, 12a/19, 12a/25, 12b/07, 12b/11, 13b/22, 13b/22, 14a/12, 14a/19, 14b/03, 188b/10, 189a/10, 189a/18, 18b/05, 18b/07, 191a/04, 191a/09, 191b/02, 191b/10, 192a/05, 192a/12, 192a/24, 192b/15, 194b/20, 195a/03, 19a/10, 19b/09, 20a/04, 20a/21, 21a/11, 21a/16, 21a/22, 21b/01, 21b/10, 21b/20, 22a/06, 22a/09, 22a/13, 23a/06, 23a/11, 23b/04, 24b/12, 24b/19, 25a/08, 25a/13, 25a/15, 25a/17, 25a/19, 25a/21, 25a/24,

25b/24, 26a/15, 26a/21, 26a/25, 26b/06, 26b/10, 27b/03, 27b/10, 28b/03, 28b/08, 28b/13, 28b/23, 29a/22, 29b/01, 29b/12, 29b/18, 30a/16, 30a/22, 30b/13, 30b/18, 30b/22, 30b/23, 30b/25, 31a/03, 31a/19, 31b/22, 32b/22, 33a/22, 33a/24, 33b/20, 34a/04, 34a/09, 34a/23, 34b/08, 34b/15, 35b/11, 35b/17, 36b/03, 36b/13, 36b/18, 37a/01, 37a/15, 37a/18, 37a/19, 38b/10, 38b/18, 39a/10, 39a/15, 39b/10, 39b/14, 39b/19, 39b/21, 40a/10, 40a/23, 40b/06, 40b/20, 40b/21, 41b/12, 43a/19, 43a/23, 43a/25, 43b/10, 43b/21, 44a/01, 44a/05, 44a/11, 44a/12, 44a/18, 44a/23, 44b/16, 44b/17, 44b/23, 45a/13, 46a/07, 47b/05, 47b/08, 47b/13, 47b/15, 47b/25, 48a/21, 49b/18
3. "ve, veya, yahut, yoksa, fakat" manalarında bağlama edatı olarak kullanılır.
y. 1b/15, 3a/13, 3b/18, 11a/13, 11a/16, 14b/01, 17a/07, 188b/23, 195b/05, 25b/16, 27a/25, 31b/04, 31b/04, 31b/04, 31b/04, 36a/01, 36a/05, 36b/22, 38b/04, 43a/20, 43b/08, 43b/09, 43b/09,

- 44b/20, 47b/22, 47b/22, 47b/23,
48b/10, 48b/10
- yaban** İnsan yaşamayan ıssız yer.
y.+a 42b/19
- Yâfes** Hazreti Nuh'un üçüncü oğlu.
Y. 18b/25
Y.+dür 18b/24
- yağ** Yağ.
y. 12a/01
y.+larıdur 6b/24
y.+ların 11b/21
- yağ-** (Yağmur vb.) yağmak.
y.-mayup 195b/17
- yağdur-** Yağmasını sağlamak.
y.-duğ 23b/03
y.-ur 188b/23
- yağız** Tüyü parlak, siyah (at), doru.
y. 39a/08
- yağma** Zorla mal kapma, çapul, talan.
y.+ya vir- 32a/07
- yağmur** Atmosferdeki su buharının
yoğunlaşmasıyla oluşan ve
yeryüzüne düşen yağışın sıvı
durumda olanı, yağar, yağış,
baran, bereket, rahmet.
y. 5b/05, 195b/17, 47a/21
y.+ı 40b/06
y.+lar 6b/17, 189a/05, 47a/22
y.+ları 192b/01
y.+larıyla 190a/02
y.+ların 188b/23
- yağrın** Sırtın iki kürek kemiği arasındaki
kısmı, sırt.
y.+ı 188b/13, 188b/16
- yağūd** Far. Veya.
y. 11a/25, 13a/17, 13a/17,
13a/18, 15a/12, 188b/24,
190a/10, 195a/04, 195a/06,
26b/23, 31b/05, 31b/19, 37a/02,
37a/06, 38b/25, 43a/06, 43a/09,
43a/09, 44a/02, 44b/13
- Yahūdi** Hazreti Musa'nın dinine
mensup olan kimse.
Y. 27b/21
Y.+ler 48a/07, 48a/08
Y.+lerden 195a/25, 41a/05
Y.+lere 26a/09
- Y.+leri 195a/24
- yağ-** Yanmasını sağlamak.
y.-alar 20b/05
y.-arlar 14a/09
y.-maya 18a/08
y.-up 12b/12, 20b/03
- yağıl-** Yanmasını sağlamak.
y.-a 40a/02
- yağın** Az bir ara ile ayrılmış olan, uzak
karşıtı.
y. 7a/25, 7b/09, 10a/21, 23b/19,
29b/22, 29b/22, 30b/07
y.+gel- 3b/20
y.+ına 26b/02, 29b/21
y.+lık 37a/24
y.+lığı 194b/11
y.+lığın 45a/07
y.+ol- 17b/08, 191a/23, 195a/16,
24a/07, 41a/16
- Ya'kūb** Yakup peygamber.
Y. 34b/08
- yalan** Aldatmak amacıyla bilerek ve
gerçeğe aykırı olarak söylenen
söz.
y. 16a/14, 19a/15, 19b/02,
27b/22, 27b/23, 29b/06, 29b/09,
37b/03, 43a/05, 47a/01, 47a/04,
48a/13
y.+dan 16a/13
y.+dur 19b/05, 25a/07
y.+lar 8a/20, 14a/04
y.+ları 23a/15
y.+larındandır 25a/17
y.+larıñ 37b/05
y.+ol- 25b/20, 25b/20
- yalancı** Gerçeğe aykırı söz söyleyen.
y. 24a/01
y.+lardandır 27a/22
y.+lardur 25a/18
y.+larsız 5a/22
y.+lığı 24a/01
- yalanla-** Yalan olduğunu bildirmek.
y.-dı 28b/07, 44a/22
y.-dılar 4a/09, 4a/13, 5a/17,
10b/22, 15a/04, 192a/15, 22b/08,
23a/06, 23a/15, 23b/01, 28b/04,
28b/04, 28b/08, 28b/11, 41b/13

- y.-duğına 192a/15
y.-duğları 12a/19
y.-duğlarıçun 195a/24
y.-duğlarına 28b/03
y.-duğlarından 27a/11
y.-duñ 46b/21
y.-duñuz 14b/14
y.-rlar 14a/20, 189a/11
y.-ya 43a/06
y.-yalar 28b/08, 28b/24
y.-yup 16b/04, 23b/12, 26a/11, 27a/05, 41b/10, 41b/12
- yaldurıcı** Işık saçan.
y. 14a/10
- yalñuz** Yalnız, sadece.
y. 29a/05, 45b/16
y.+ca 42a/11
- yalvar-** Birinden ısrarla, kendine acındıracak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek.
y.-a 191a/22
y.-alum 23b/21
y.-dı 19b/20, 19b/22
y.-up 190b/25
y.-ur 38b/05
- yan** Taraf, yan.
y.+ı 21b/15
y.+ınca 40a/16
y.+ında 21a/10, 27b/05, 27b/06, 27b/10
y.+ların 45a/05
y.+larınca 49b/01
- ya'ni** Ar. "Demek, şu demek ki" anlamında bir söz.
y. 1b/12, 1b/13, 1b/19, 1b/22, 1b/24, 2a/01, 2a/03, 2a/08, 2a/14, 2a/19, 2a/21, 2a/23, 2b/16, 2b/20, 3a/03, 3a/11, 3a/18, 3a/22, 3b/01, 3b/08, 3b/10, 3b/12, 3b/16, 3b/18, 3b/21, 4a/01, 4a/08, 5a/16, 5a/18, 5a/21, 5a/24, 5b/01, 5b/05, 5b/10, 5b/14, 5b/23, 5b/25, 6a/05, 6a/08, 6a/09, 6a/18, 6a/25, 6b/03, 6b/06, 6b/11, 6b/13, 6b/16, 6b/20, 7a/01, 7a/04, 7a/11, 7a/17, 7b/05, 7b/07, 7b/22, 7b/25, 8a/04, 8a/06, 8a/11, 8a/12, 8a/14, 8a/15, 8a/18, 8b/02, 8b/19, 8b/23, 9a/02, 9a/09, 9a/13, 9a/15, 9a/20, 9a/25, 9b/02, 9b/10, 9b/20, 9b/22, 9b/25, 10a/02, 10a/05, 10a/09, 10a/13, 10a/15, 10a/17, 10a/23, 10b/01, 10b/16, 10b/24, 11a/04, 11a/15, 11b/05, 11b/16, 11b/20, 11b/23, 12a/03, 12a/06, 12a/11, 12a/19, 12a/22, 12b/04, 12b/07, 12b/11, 12b/15, 12b/17, 12b/18, 12b/20, 12b/23, 13a/15, 13a/16, 13a/22, 13a/25, 13b/05, 13b/08, 13b/12, 13b/15, 14a/07, 14a/12, 14a/15, 14a/18, 14a/23, 14a/25, 14b/01, 14b/03, 14b/10, 14b/13, 14b/19, 14b/23, 15a/03, 15a/07, 15a/10, 15b/01, 15b/15, 15b/17, 15b/19, 15b/23, 15b/25, 16a/02, 16a/16, 16a/20, 16a/20, 16b/02, 16b/05, 16b/07, 16b/09, 16b/12, 16b/13, 16b/17, 16b/20, 16b/22, 16b/25, 17a/03, 17a/06, 17a/10, 17a/22, 17a/23, 17b/01, 17b/04, 17b/08, 17b/10, 17b/14, 17b/20, 17b/23, 188b/04, 188b/22, 189a/10, 189a/18, 189b/15, 18a/02, 18a/09, 18a/10, 18a/14, 18a/19, 18a/23, 18b/02, 18b/05, 18b/07, 18b/16, 18b/19, 18b/21, 18b/24, 190a/01, 190a/14, 190a/25, 190b/16, 191a/08, 191a/19, 191b/19, 192a/12, 192a/24, 192b/22, 193a/10, 194a/13, 194b/02, 194b/17, 195a/02, 195a/09, 195a/13, 195a/23, 195b/08, 195b/15, 19a/03, 19a/04, 19a/05, 19a/07, 19a/08, 19a/10, 19a/13, 19a/15, 19a/16, 19b/12, 20a/10, 20a/13, 20a/15, 20a/16, 20a/19, 20a/22, 20b/01, 20b/05, 20b/08, 20b/12, 20b/17, 21a/03, 21b/07, 21b/10, 21b/14, 22a/09, 22a/13, 22a/20, 22a/23, 22a/25, 22b/03, 22b/11, 22b/14, 22b/15, 22b/16, 22b/22, 23a/02, 23a/10, 23a/11, 23a/14,

23a/18, 23a/20, 23a/24, 23b/10,
24a/06, 24a/11, 24a/20, 24a/25,
24b/06, 24b/12, 25a/08, 25a/15,
25a/17, 25a/19, 25a/21, 25a/24,
25b/03, 25b/12, 25b/23, 26a/03,
26a/08, 26a/10, 26a/15, 26a/16,
26a/21, 26a/24, 26a/25, 26b/02,
26b/06, 26b/10, 26b/11, 26b/14,
26b/24, 27a/03, 27a/05, 27a/12,
27a/13, 27a/16, 27a/17, 27a/18,
27a/20, 27a/23, 27b/21, 28a/05,
28a/10, 28a/14, 28a/22, 28b/03,
28b/05, 28b/08, 28b/11, 28b/13,
28b/21, 28b/23, 29a/01, 29a/05,
29a/08, 29b/12, 30a/20, 30a/25,
30b/09, 31a/05, 31a/19, 31b/01,
31b/07, 31b/10, 31b/21, 32a/15,
32a/23, 32a/24, 32a/25, 33b/07,
33b/13, 33b/20, 33b/23, 34a/03,
34a/07, 34a/08, 34a/13, 34a/19,
34b/08, 34b/11, 34b/15, 34b/19,
34b/22, 34b/24, 35a/02, 35a/04,
35a/05, 35a/06, 35a/09, 35a/12,
35a/17, 35a/21, 35a/25, 35b/04,
35b/06, 35b/09, 35b/11, 35b/14,
35b/17, 35b/23, 36a/02, 36a/05,
36a/08, 36a/11, 36a/16, 36a/22,
36a/24, 36b/03, 36b/07, 36b/10,
36b/13, 36b/18, 37a/01, 37a/04,
37a/05, 37a/10, 37a/15, 37a/17,
37a/19, 37a/22, 37a/25, 37b/02,
37b/06, 37b/12, 37b/13, 37b/14,
37b/16, 37b/18, 37b/23, 38a/01,
38a/02, 38a/07, 38a/11, 38a/17,
38b/03, 38b/10, 38b/13, 38b/17,
38b/18, 39a/10, 39a/12, 39a/15,
39a/21, 39a/24, 39b/01, 39b/03,
39b/04, 39b/08, 39b/12, 39b/14,
39b/21, 40a/01, 40a/02, 40a/05,
40a/10, 40a/12, 40a/19, 40a/22,
40a/23, 40b/01, 40b/06, 40b/09,
40b/16, 40b/25, 41a/07, 41a/13,
41a/17, 41a/20, 41b/02, 41b/03,
41b/06, 41b/12, 41b/16, 41b/22,
41b/22, 41b/24, 42a/04, 42a/22,
42b/08, 42b/09, 42b/11, 42b/15,
42b/15, 43a/04, 43a/08, 43a/11,
43a/14, 43b/03, 43b/13, 43b/14,

43b/21, 44a/01, 44a/04, 44a/11,
44a/18, 44b/11, 44b/16, 44b/22,
44b/24, 45a/03, 45a/05, 45a/13,
45a/18, 45a/22, 45a/24, 45b/03,
45b/15, 45b/19, 45b/24, 46a/07,
46a/18, 46a/25, 46b/04, 46b/08,
46b/15, 46b/20, 46b/25, 47a/06,
47a/10, 47a/20, 47b/04, 47b/08,
47b/13, 47b/25, 48a/08, 48a/12,
48a/20, 48b/04, 48b/11, 48b/13,
48b/16, 48b/19, 49a/01, 49a/05,
49a/09, 49a/13, 49a/24, 49b/08,
49b/18, 49b/22

yaña Tarafa, tarafta.
y. 2b/25, 19b/18, 19b/25,
20b/22, 23a/07, 23b/20, 24b/18,
31a/17, 38b/04, 40b/23, 44a/19,
46a/21, 48b/06, 49a/03
y.+dur 6a/01, 12b/25, 189a/13
y.+idi 34b/13

yañlış Doğru olmayan, hatalı,
isabetsiz, uygun olmayan.
y. 26a/06

yap- Bir şeyi başka bir şey durumuna
getirmek.
y.-dı 44a/21

yapış- 1. Sarılmak, tutunmak.
y.-dı 21b/20
y.-dılar 47a/08
2. Sıkıca yakalamak, sınıksız
tutmak, kavramak, sarılıp
bırakmamak.
y.-a 191a/24, 191b/04, 191b/04
y.-dı 2b/10

yapışak Değdiği yere yapışıp zor
ayrılan, yapışma özelliği olan.
y. 14a/16

yaprak Bitkilerde solunum , karbon
özümlemesi, terleme vb.
olayların oluştuğu, çoğu
klorofilli, yeşil ve türlü
biçimdeki bölümler.
y.+1 (yaprağı) 24b/06

yar- Ortadan ayırmak.
y.-a (yara yara) 190b/09

yara- Bir iş için elverişli, uygun olmak,
kullanılabilir halde olmak.

- y.-maz 2b/24, 190b/02
- yaradıcı** Yaratıcı, Allah.
y. 45a/13
y.+dur 12b/18, 188b/05
y.+sıdur 47a/12
- yaradıl-** Yaratma işine konu olmak.
y.-an 192b/05
y.-dı 7a/16, 7a/17
y.-duğı 7b/11
y.-duğına 12b/05
y.-duğından 31b/08
y.-mış 31b/11, 35b/13, 35b/15
y.-mışdan 47a/12
y.-mışdur 26a/06, 37a/18
- yarak** Hazırlık.
y.+ında (yarağında) 14b/16, 40b/24, 48a/17
- yaraklan** Hazırlanmak.
y.-a 193b/14, 193b/15
- yaramaz** 1. Uygunsuz, yakışsız.
y. 5b/11, 45a/25, 45b/19, 49a/24
2. Yararlı olmayan, zararlı.
y. 3b/14, 11b/01, 35a/23, 40a/14
y.+dur 11a/25
- yarat-** (Allah) Olmayan bir şeyi var etmek.
y.-am (yaradam) 36a/06
y.-an (yaradan) 12a/04, 13b/07, 20a/24, 38a/09, 49b/24
y.-dı 6a/01, 7a/05, 7a/08, 7a/14, 7a/15, 12b/11, 13b/06, 13b/06, 13b/13, 190a/15, 190a/16, 192b/03, 192b/03, 192b/04, 22a/02, 36a/21, 36a/23, 37b/13, 37b/24, 37b/24, 43b/23, 43b/23
y.-dılar 195a/04
y.-duğı 37b/07
y.-duğumuz 11b/20, 190a/25, 36a/17
y.-duğumuzda 195a/08
y.-duğumuzdan 31b/09
y.-duğından 37b/09
y.-duğ 6b/20, 8a/01, 11b/17, 14a/16, 25a/16
y.-dum 36a/19
y.-duñ 36a/25, 36a/25
y.-ı vir- (yaradı vir-) 6b/25, 12a/02
- y.-madın 1b/11
y.-madı 37b/13
y.-maduğ 31b/08
y.-mağa 12b/16
y.-mağ 38a/02
y.-mağ mı 14a/14, 14a/14
y.-mağda 7b/04, 12b/20, 191a/14, 195a/05, 195a/07, 43b/21
y.-mağdan 38a/02
y.-mağlığı 12b/18, 12b/24
y.-mağlık 12b/22
y.-ur (yaradur) 12b/22, 188b/08, 188b/18, 188b/19, 188b/20, 38a/01, 38a/08
y.-ur mısın 35b/25
y.-urum (yaradurum) 35b/24
- yardım** Kendi gücünü ve imkanlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet.
y. 29a/13
y.+eyle- 18b/19
y.+ıyıla 44b/03
y.+irişdür- 15a/07
y.+it- 5a/09, 12a/05
y.+kıl- 22b/15
- yardımlaş-** Karşılıklı olarak yardımda bulunmak, birbirine yardım etmek.
y.-maduğunuz 15a/08
- yären** Far. Dostlar, eş, dost, ahbap, arkadaş.
y.+i 4b/11
y.+ler 17b/02
y.+lerine 17b/13
- yarıl-** Yarmak işi yapılmak.
y.-mağ 8a/19
- yarın** Bugünden sonraki ilk gün.
y. 1b/03, 9b/05, 10b/01, 10b/13, 12a/09, 191a/02, 191a/24, 195a/10, 195b/20, 195b/22, 19a/17, 28b/19, 40a/01, 41b/06, 42b/18, 45a/15, 50a/01
- yarındası** Ertesi gün.
y. 23b/17
- yārī** Far. Dostluk, yardım.
y.+kıl- 39a/01, 47b/10

- yarlıĝa-** Baĝıřlamak.
y. 192b/16, 33b/07
y.-dı 193a/23
y.-duĝ 31a/04, 31a/05
y.-r 189a/22, 192b/18, 193a/03,
194a/20, 26b/23, 35b/16, 46a/09,
46a/10
y.-yavuz 30b/20
y.-yup 3a/21, 6a/19, 21b/19
- yarlıĝan-** Baĝıřlanmak.
y.-a 189b/12
y.-ınca 31a/10
y.-ısar 31a/14
y.-maĝ 13a/07
y.-ur 13a/04
- yařduĝ** Yastık.
y.+lara 9b/23
- Yāsın** Ar. Kur'ân'ın 36. suresi, 83
ayettir, Mekke'de nazil
olmuştur.
Y. 1b/09, 1b/10, 13a/03, 13a/03,
13a/05
Y.+(Süre-i Yāsın) 1b/08
Y.+dür (Süre-i Yāsın) 1b/04
- yaş** 1. Doĝuřtan veya kuruluştan beri
geçen ve yıl birimi ile ölçülen
zaman.
y. 22b/01, 35a/03
2. Gözyaşı.
y.+ıla 21b/20
y.+ından 30b/15, 30b/16
y.+uñı 31a/04
- yat-** Uyumak veya dinlenmek için bir
yere veya bir şeyin üzerine
boyly boyunca uzanmak.
y.-a 13a/10
y.-an 192a/07
y.-duĝları 9a/17
y.-maĝdan 30b/15
y.-up 21a/22
y.-urıdı 21a/10
y.-urken 9a/06, 13a/10
- yatly** Kötü, şom.
y.+sın 40a/13
- yavy** Yitik, kayıp.
y.+qıl- 28b/15
- yavlaĝ** Pek, çok, gayet.
y. 24b/14, 28b/21
- yavuz** Kötü, fena.
y. 16a/13, 195b/02, 195b/03,
26b/02, 26b/04, 26b/22, 33a/11,
35a/09, 35a/10, 49a/16
y.+dan 25b/16
- yaz-** Söz veya düşünceyi özel işaret
veya harflerle anlatmak.
y.-arlarıdı 9a/19
y.-aruz 3b/16
y.-dı 30a/08
y.-madıyısı 38b/23
y.-madum 35b/21
- yazı** Söz veya düşüncenin belli şekil
ve işaretlerle ifade edilişi, yazma
işi. Krş. **yazu**.
y. 38b/23
- yazıcı** Yazma işini yapan.
y. 13b/16
- yazıl-** Yazma işi yapılmak.
y.-mışdır 195b/19
y.-up 38b/01
y.-ur 3b/18, 3b/18, 3b/19, 3b/22,
13a/04
- yazu** Söz veya düşüncenin belli şekil
ve işaretlerle ifade edilişi, yazma
işi. Krş. **yazı**.
y. 35b/21
- yed** Ar. El.
y.+indedür 47a/21
- yed-** Çekip peşi sıra, yedeĝinde,
beraberinde götürmek; yedekte
götürmek.
y.-üp 2b/14
- yelte-** Teşvik etmek, tahrik etmek.
y.-mekde 41a/10
y.-r 42a/10
y.-yen 15a/20
y.-yene 38a/21
- yelten-** Teşvik edilmek, tahrik edilmek.
y.-düĝinden 38a/21
- Yemen** Ortadoĝu'da bir yer adı.
Y. 27a/13
- yeñ-** Yemin bozmak, andını yerine
getirmemek.
y.-mez 36b/21

- Yese‘ā** İlyas peygamberin yerine geçen peygamber.
Y. 34b/16
- yesir** Ar. Kolay.
y.+ile 193a/20
- yığ-** Biriktirmek.
y.-dılar 40a/06
- yığıcı** Biriktiren.
y. 13b/03
- yıgln** 1. Çekinmek, imtina etmek.
y.-dı 36a/12
y.-mazlar 11b/21
2. Geri durmak, vaz geçmek, kaçınmak.
y.-a 40a/15
y.-alar 28a/20
y.-mak 1b/18
y.-masa 32a/02
y.-mazsañuz 5b/08
y.-uñ 46b/02
- yıl** Sene, yıl.
y. 1b/11, 18b/17, 194b/10, 24b/17, 25a/03, 34b/03
y.+da 7b/10
- yılan** Bir sürüngen hayvan, yılan.
y.+lara 47b/02
y.+lardur 18a/11
- yılduz** Güneş ve ay dışında gökyüzünde görülen ışıklı gök cisimlerinden her biri, yıldız.
y. 13b/21
y.+a 19a/23
y.+lar 13b/14
y.+ları 13b/12
y.+larıyla 13b/09
- yi-** 1. Yemek yeme, akrın doyurma işi.
y.-diler 34b/03, 43a/01
y.-dügi 18a/18
y.-dükleri 18a/16
y.-mek 11b/24
y.-mekde 9b/16
y.-memiş 9b/19
y.-meye 33a/20
y.-mezsiz 20a/13
y.-mişler 10a/01
y.-ridi 30b/13
y.-riken 33a/05
y.-rler 11b/18, 11b/21
y.-rsiz 190b/03, 37b/25
y.-ye 9b/17, 33a/05
y.-yeler 6b/18, 6b/22, 6b/23, 6b/24, 16b/15, 18a/14, 43a/01
y.-yesin 46b/14
y.-yüp 9b/18, 17b/25, 38b/20, 46b/06
2. Çok üzölmek.
y.-yüben (hasret yi-) 189b/21
- yidi** Altıdan bir artık.
y. 5a/05, 34b/03, 39a/25
y.+nci 13b/25, 193b/03
y.+yüz 39b/01
- yidil-** Çekilip götürölmek.
y.-mese 23b/09
- yidür-** Yedirmek, yemesini sağlamak.
y.-di 4a/25, 4b/01
y.-eyin 4a/22
- yigirmi** İki kere on, on dokuzdan bir artık.
y. 34a/17
y.+(yüz yigirmi biñ) 24b/13
- yigit** Genç, kahraman, yiğit.
y.+lik 40b/12
y.+lugin 11a/07, 34a/16
- yigrek** Daha iyi, daha üstün.
y. 193b/12, 34a/01, 40b/03, 48b/20, 49b/16
y.+dür 36a/24, 40a/17, 41a/08
y.+ol- 191a/16
y.+sin 17b/03
- yil** Havanın yer değıştirmesinden oluşın esinti, rüzgar.
y. 33a/16, 33a/18, 33b/13, 42b/21
y.+i 33b/14, 33b/15
y.+ile 190b/10
y.+leri 190a/01
- yiliş-** Koşuşmak.
y.-üp 20a/21
- yilt-** Götörmek, iletmek, yerine ulaştırmak.
y.-eler 27b/24
y.-ene 38a/20
y.-enleri 6a/23
y.-eye 16a/05

- yimek** Yemek.
y.+lerin 18a/13
- yimiş** Bitkilerde, dölllenme sonunda çiçeği meyve yapraklarından oluşan ve tohumu taşıyan organ, meyve.
y. 42b/23, 42b/24
y.+i 18a/10
y.+ile 18a/14
y.+ler 16b/17, 189a/06, 192b/01, 47a/22
y.+lerden 6b/22, 16b/15, 34b/25, 42b/25
y.+lardır 6b/24, 16b/14
y.+lerle 47a/23
y.+lerinden 18a/14
- yimişlen-** Meyve verecek hale gelmek.
y.-üp 9b/11
- yir** 1. Bir olayın gerçekleştiği veya gerçekleşeceği bölüm, alan, mahal.
y. 35a/10, 35a/15
y.+de 7b/01
y.+dür 34b/23, 49a/16
y.+e 48b/14
y.+ine 48b/07
y.+leri 42b/14
y.+lerine 49a/16
2. Bir şeyin, bir kimsenin bulunduğu, yerleştiği alan, bulunulan durulan çevre, yöre, mahal, mekan, makam, mevki.
y.+den 9a/19
y.+i 4a/18
y.+ine 22a/18, 22a/18, 31a/21, 32a/10, 38b/06, 43b/08, 45b/05
y.+ine gel- 24b/09
y.+leriñüz 12b/25
3. Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekan, cihet, taraf.
y. 27b/06, 27b/10, 27b/10
y.+de 6b/04
y.+e 27b/08
y.+inden 195a/17
y.+ine 194b/21
- y.+iñüze 191a/15
y.+leri 189a/13
- 4.** Bölge, ülke, vatan, memleket, diyar.
y. 24b/25
y.+de 4a/05, 40a/14, 49b/12
y.+e 19b/13, 21a/17, 24b/25, 30a/07
y.+iñüzün 3b/21
y.+leri 39a/16
- 5.** Gerektiği biçimde, gerektiği kadar.
y.+ince (yirlü yirince) 33a/10, 36a/09, 37a/12, 38a/04
y.+inde (yirlü yirinde) 10b/25, 194a/16
y.+ine gel- 12a/15, 19b/21, 27b/07, 28a/24, 33a/06, 34a/24, 36b/22
y.+ine getir- 2a/25, 8b/17, 16b/22, 191a/13, 192a/08, 21a/10, 21a/12, 21b/05, 21b/21, 22a/10, 26b/21, 27a/24, 28a/19, 30a/09, 32a/12, 34a/22, 34b/05, 34b/09, 43a/25, 49b/11
y.+lü yirince 33a/10, 36a/08, 37a/12, 38a/04
y.+lü yirinde 10b/25, 194a/16
- 6.** Ayakla basılan taban, aşağı kısım, zemin.
y.+den 192b/01
- 7.** Gezinilen, ayakla basılan zemin, toprak, yeryüzü.
y. 7a/05, 18a/17, 190a/03, 191b/14, 22a/15, 23a/08, 27b/19, 47a/20, 47a/22, 48a/24
y.+de 2b/07, 48a/20
y.+den 6b/21, 189a/05
y.+e 14b/06, 189a/05
y.+i 10b/21, 190a/03
y.+ile 13a/18, 13b/06, 28a/14, 28a/14, 31b/11, 35b/15, 38b/16, 48a/23
y.+le 48b/01
y.+ler 8a/09, 194b/17, 24b/23, 48a/09
y.+lerde 4a/17, 195a/04

- y.+lerden 189a/05
y.+lere 48b/06
y.+leri 1b/11, 6b/16, 12b/15,
13b/06, 188b/05, 195a/13,
31b/07, 37b/13, 43b/23, 45a/13
y.+lerün 35b/14
y.+yüzi 40b/07, 48b/11
y.+yüzinde 6b/20, 13b/17,
195b/09, 195b/16, 19b/12,
31a/20, 35b/24, 35b/25, 37b/19
y.+yüzine 188b/06
y.+yüzünün 45a/18
8. Herhangi bir şeye, bir işe
ayrılmış bölüm veya alan.
y.+de 42b/14, 42b/15, 42b/17,
44b/24
y.+den 13b/10, 40a/15
y.+e 19a/15, 31b/11, 37b/13,
48b/10
y.+i 14b/21, 43a/07
y.+ine 7b/18, 9b/19, 21b/07,
22a/10
y.+lerden 11b/11
y.+lere 3b/18, 3b/19, 45b/12
9. Önem, değer, ehemmiyet,
fonksiyon, görev, mevki.
y.+iñüz 38a/25
10. Taraf, yön, cihet, kısım,
nokta.
y. 15a/14, 27a/12, 27a/16
y.+dedür 16b/16, 17b/02
y.+den 41b/14
y.+e 33a/25
y.+ine 33a/25
y.+leri 18a/20
y.+ün 48a/22
11. Toprak.
y. 26a/04, 40b/07
y.+de 30b/15
y.+den 29b/13, 30b/11, 47a/23
y.+e 24b/01, 28b/06, 34a/08,
34a/09, 39a/25, 47b/11
12. Vaziyet, durum, konum,
nokta.
y.+de 28a/09
yit- **1.** Bir gereksinimi karşılayacak,
giderecek nicelikte olmak.
- y.-er 43b/17
y.-mez 188b/24, 188b/25
2. Bir ihtiyacı karşılayacak,
giderecek miktarda olmak, kafi
gelmek, yeterli olmak.
y.-dügi 44a/13
y.-e 29b/19
y.-e bil- 190b/24
y.-er 195b/12, 25b/16, 27a/25,
29b/17, 44a/05
y.-er mi 5a/04, 44a/03
y.-erken 8b/05
y.-eyidi 11a/01
y.-meye 6a/07, 9a/10, 188b/09
y.-mez 2a/10, 4b/25, 11a/08,
12a/07, 18a/07, 191b/02,
195a/15, 195b/05, 195b/11,
20a/25
y.-mez mi 43b/01
y.-mezdi 42b/21
3. Ermek, erişmek.
y.-ince 12a/13
y.-se 12a/13
y.-üp 190a/19
yitiş- Ulaşmak, vasıl olmak.
y.-diler 18b/02
yitişdür- Ulaştırmak, ulaşmasını
sağlamak.
y.-mekdür 44a/25
yitmiş Yetmiş, altmış dokuzdan bir
artık.
y. 194b/09
yitür- Yok etmek, telef etmek.
y.-ürler 14a/09
yiyecek Yenecek şey.
y. 24b/07
yiynilt- Hafifletmek, azaltmak.
y.-i (yiynildi) vir- 191a/22
y.-mek 8a/22
yohsa Sayıları, ihtimallerin dışında bir
ihtimali bildirmek için kullanılan
bir söz. Krş. **yoksa**.
y. 8b/14, 17b/25, 33a/02,
35b/07, 36a/17
yok Bulunmayan, mevcut olmayan,
var karşıtı.

- y. 2b/04, 4b/21, 7a/08, 7a/09, 7a/09, 8b/15, 15a/14, 16b/24, 188b/05, 189a/06, 189a/07, 18a/21, 18a/21, 18a/22, 190b/06, 191a/14, 192b/12, 20a/12, 20a/16, 20a/25, 24b/17, 29a/04, 30b/23, 31a/14, 33b/23, 35a/06, 36b/20, 37a/11, 37b/09, 38a/13, 38a/22, 39a/02, 39a/18, 39a/19, 40b/14, 41b/25, 42a/08, 44a/07, 45b/04, 47b/06, 49a/14, 49b/05
y.+dur 3b/24, 5b/01, 6a/10, 7b/05, 7b/17, 7b/18, 8a/09, 11a/09, 13a/02, 13b/04, 14a/07, 15b/13, 16b/03, 16b/23, 189a/07, 18b/12, 190a/22, 191a/05, 191a/06, 191a/11, 192b/16, 193a/05, 193a/07, 194b/13, 26a/04, 27a/16, 27a/24, 28a/03, 28b/14, 31b/11, 35b/12, 36a/03, 37a/06, 38a/09, 38a/13, 38a/14, 38b/02, 41a/11, 41b/17, 41b/18, 42b/07, 42b/12, 43a/05, 44b/19, 44b/25, 46a/05, 48a/09, 48a/10
y.+ıdı (yoğıdı) 15b/04, 15b/17, 17a/15, 19b/09, 24b/08, 33a/21, 34b/12, 35b/23
y.+iken (yoğiken) 12a/22, 12b/01, 12b/09, 14a/14, 188b/05
y.+it- 12b/02
y.+lu 8b/12
- yoksa** Sayıları, ihtimallerin dışında bir ihtimali bildirmek için kullanılan bir söz. Krş. **yoğsa**.
y. 14a/14, 45b/08
- yol** 1. Bir yerden başka bir yere giderken alınan, kat edilen mesafe.
y.+a 33b/03
y.+ında 33b/02
y.+uñuz 13b/09
2. Gececek yer, bir yerden başka bir yere giderken geçilen yer, geçit.
y. 47a/09
y.+a 33b/01
y.+ı 33b/01
- y.+ın 9a/07
y.+ında 191b/24
y.+lar 192b/03
y.+ları 14a/05
y.+ların 2b/21
y.+larında 9a/05
y.+uñ 192a/02
3. Uğruna, uğruna.
y.+umuza 34b/17
y.+ına 22b/09
y.+uña 47b/08
4. Usul, nizam, adet, yol yordam, maksat.
y. 2a/01, 2a/03, 2a/05, 10a/15, 22b/19
y.+a 2a/04, 2a/13, 3a/05, 10a/16, 18b/02, 20b/10, 30a/17
y.+ı 18b/01, 192a/17, 194a/06
y.+ıdır 2a/12, 10a/15, 22b/19
y.+ın 2a/04, 3a/04, 3a/05, 189b/17, 18b/13, 18b/13, 191b/20, 49b/15
y.+ına 2a/05, 2b/02, 3a/09, 11a/10, 189b/04, 21b/15, 27b/24, 32b/06, 39b/04, 44a/09
y.+ında 16a/24, 31a/24, 39a/24
y.+ından 3a/07, 11a/10, 15b/23, 38b/09
y.+ını 18a/25
- yon-** Yontmak, şekil vermek.
y.-arsız 20a/23
- yorıl-** Yorgunluk duymak.
y.-up 194a/22
- yoy-** Yok etmek, izale etmek, gidermek.
y.-ilup 47b/20
y.-ulup 47b/16
- yön** Taraf, cihet.
y.+i 32a/15
y.+in 4b/04
y.+inden 2a/09, 8b/09, 17b/24, 28b/21, 47a/03
y.+ini 3a/09, 17b/12, 19a/14
y.+iñüzi 38a/10
y.+iyile 4a/23
- yönel-** Belli bir yöne doğrulmak.
y.-diler 20b/22

- y.-mişdür 41a/02
y.-ür 40b/23
- yöre** Bir yerin çevresi, etrafı, civarı.
y.+sindeki 48b/03
- yu-** Yıkamak.
y.-mağda 13a/07
y.-rlarsa 41a/24
- yukarı** Üst tarafa, yukarıya.
y. 2b/09, 2b/21, 28a/18, 29b/13, 33a/16
- yumuşak** Yumuşak.
y. 33b/15
y.+lıgıla 4a/24, 190b/01
- yumşat-** Yumuşatmak.
y.-dı 40b/16
- yumurda** Yumurta.
y. 17a/06
y.+sına 17a/03, 17a/05
- Yünus** Yunus peygamber.
Y. 23b/11, 23b/14, 23b/17, 23b/20, 23b/23, 23b/24, 24a/02, 24a/04, 24a/06, 24a/09, 24a/12, 24a/15, 24a/20, 24a/25, 24b/02, 24b/07, 24b/10, 24b/12, 24b/18, 24b/19, 24b/20, 24b/20, 24b/22
Y.+a 23b/13
Y.+ı 24a/04, 24a/10, 24b/21, 24b/24, 25a/02, 25a/04
Y.+uñ 23b/19, 24a/10, 24b/06
- yurtlan-** Yurt sahibi olmak, bir yeri yurt edinmek.
y.-uruz 49b/12
- Yuşa' bin Nün** Yuşa peygamber.
Y. 23a/05
- yut-** Ağızda bulunan bir şeyi yutağa geçirmek.
y.-dı 24a/12
- yüce** Yüksek, ulu, büyük.
y. 20b/06, 40b/02
y.+dür 25a/23, 37b/04, 48a/13
y.+lerden mi 36a/18
y.+ol- 29b/13
- yük** Eşya.
y. 11b/20, 11b/24, 191a/21, 37b/24
y.+i 191a/21
y.+in 191a/21
- y.+inden 191a/23
y.+ler 11b/18
y.+üm 191a/22
y.+ümden 191a/22
- yüklen-** Yükleme işi yapılmak veya yüklemeye işine konu olmak.
y.-mek 11b/24
- yümn** Ar. Uğur, bereket.
y.+dür (ashab-ı yümn) 193b/05
- yüñ** Koyun tüyü.
y.+inden 11b/24, 11b/25
y.+lerin 11b/18
- yüri-** Adım atarak ilerlemek. Krş.
- yürü-**
y. 17a/24, 30b/24, 36b/10, 39b/17
y.-mezler mi 195b/09
y.-yemez 42b/23
y.-yen 2a/04
y.-yüp 3a/07, 43a/24
- yürüt-** Yürüme işini yaptırmak.
y.-üp (yüridüp) 40b/07
- yürü-** Adım atarak ilerlemek. Krş.
- yüri-**
y.-di 33a/23, 42b/25
y.-dükleri 10b/21
y.-r 7a/17, 23a/04, 23a/04, 23a/04, 31b/09
y.-rler 7b/21
y.-seler 33b/01, 33b/03
y.-ye bil- 42b/24
y.-yüp 33a/24
- yürütici** Yürütme işini yaptıran.
y.+ñüzem 39a/19
- yüz** Doksan dokuzdan bir fazla on kere on.
y. 9b/16, 34a/22, 34a/24, 34a/24, 34b/16
y.+(tokuz yüz elli) 18b/17
y.+(üç yüz altmış) 7a/20, 7a/20
y.+(yidi yüz) 39b/01
y.+biñ 24b/12
y.+er 39b/01
y.+i (toğuz yüz) 32b/02
y.+yigirmi biñ 24b/13
- yüz** 1. Başta alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin meydana

getirdiği ön kısım, sima, çehre,
surat.
y. 16a/19, 35b/19, 44a/22
y.+çevir- 42a/13
y.+i 17b/06, 22a/03, 41b/04
y.+inden 20a/25
y.+ini 41b/03, 41b/05, 41b/05,
47a/01
y.+inüñ 30b/15
y.+iyile 41b/02
y.+leri 41b/09, 47a/02
y.+ümi 21b/23, 21b/23
y.+üñi 26a/21
y.+üñüzi 47b/10
2. Yüzey, yüzey.
y.+i (yir yüzü) 40b/07, 48b/11
y.+inde (yir yüzü) 195b/16

y.+inde (yir yüzünde) 6b/20,
13b/17, 195b/09, 19b/12,
31a/20, 35b/24, 35b/25, 37b/19
y.+ine (yir yüzüne) 188b/06
y.+inüñ (yir yüzünün) 45a/18
yüzük Parmağa takılan genellikle altın,
gümüş vb. madenden halka.
y. 33a/05
y.+i (yüzüğü) 32b/14, 32b/14,
32b/23
y.+in (yüzügin) 32b/12
y.+üñi (yüzüğüni) 32b/23

Z

za'f Ar. Zayıflık, zaaf.
z.+ı 11a/05
zâhid Ar. Çok aşırı sofu, kaba sofu.
z.+i 42a/23
z.+ol- 42a/16
zâhir Ar. Görünen, açık, belli,
meydanda.
z. 25a/25, 27a/06, 36a/03
z.+de 39b/16
z.+idi (ibtılâ-yı zâhir) 22a/14
z.+kıl- 22a/17
z.+ol- 2b/03, 8a/18, 24a/01,
45a/16, 45a/21, 45a/24
zahîre Ar. Gerektiğinde kullanılmak
için saklanan tahıl, aşıklık.
z. 45b/12
zâhîren Ar. Görünüşte, görünüşe göre.
z. 19b/05
zahmet Ar. Sıkıntı, eziyet, güçlük.
z. 194a/22, 34a/06, 38b/06,
42a/07, 45b/04, 45b/10
z.+çek- 17b/22
z.+den 191b/02, 191b/06
z.+i 45b/05
z.+ine 34a/04
z.+it- 24b/07

z.+lerin 17b/22
z.+lerine 189a/11
z.+süz 190b/02
za'if Ar. Güçsüz, takatsız, aciz, zayıf.
z.+çe 194a/15
z.+larduk 15b/03
z z.+leri 15b/01
z.+lüge 11a/07
zâ'il Ar. Sona eren, kaybolan.
z.+ol- 33a/16, 42b/19
zakğüm Ar. Zakkumgiller
familyasından, iri ve gösterişli
beyaz pembe çiçekler açan, çalı
görnüşünde, boyu beş metreyi
bulabilen zehirli ağaç.
z. 17b/25, 18a/02, 18a/08,
18a/09
z.+a 47b/02
z.+ı 18a/19
z.+uñ 18a/14, 18a/16
zâlim Ar. zulmedin, haksızlık eden.
z. 193a/17, 193a/20, 193a/25,
193b/03, 193b/04, 193b/06,
193b/11, 193b/13, 193b/15,
193b/17, 193b/20, 193b/22,
194a/01, 19b/08, 19b/10,

- 19b/15, 19b/17, 19b/19, 19b/24, 28a/15
z.+dür 193a/14
z.+i 193b/25
z.+ile 42b/10
z.+ler 16a/10, 16b/04, 194a/02, 23a/15, 25b/09, 41b/07, 41b/09, 43b/21, 48b/15, 50a/01
z.+lerden 49b/25
z.+lere 18a/02, 28a/19
z.+leri 194a/03
z.+ol- 193a/13, 45a/19
z.+rak 43a/05
z.+üñ 19b/13, 19b/17, 20a/05
- zamān** Ar. Vakit, süre, devir.
z. 4b/10, 20b/07, 23a/08, 23a/08, 24b/15, 29b/03
z.+dur 4b/12
z.+e 16a/13, 40b/15
z.+ıla 29b/04
z.+ında 195b/17
- zann** Ar. Sanma, sanı.
z. 31b/17
z.+ıdur 31b/11
z.+uñuz 19a/17
z.+it- 4b/05, 12a/05, 12a/07, 188b/14, 26b/01
z.+olın- 31a/08
- zarar** Ar. Bir şeyin, bir olayın yol açtığı çıkar kaybı veya olumsuz, kötü sonuç, ziyan.
z. 5b/01, 6a/06, 38a/13
z.+ı 194b/22, 32a/06
z.+ları 32a/06
z.+ol- 16a/04
- zārī** Ağlayıp inleme, feryat.
z.+lğı (zārılığı) 7b/01
- zāt** Ar. Kimse, kişi, şahıs.
z.+ına 19b/02
z.+ını 26b/08
- zāyi‘** Ar. Kaybolan, boşa giden.
z. 45a/23
z.+dür 30b/24
z.+it- 21a/09
z.+kıl- 36b/22, 39a/05, 46b/07
- zāyil** Ar. Sona eren, kaybolan.
z.+ol- 195a/14, 195a/14, 195a/17, 195a/17
zāyine Ar. Zina eden kadın.
z. 43b/10
zebānī Ar. Cehennem işlerine memur edilen melek.
z.+lere 47b/02, 49a/02
zecr Ar. Eziyet, zahmet.
z.+it- 40a/17, 40a/17
z.+i kışāş it- 40a/15
zehrevāt Ar. Çiçekler.
z.+ıla 190a/04
zekāt Ar. İslam’ın beş şartından biri.
z.+dur 45b/11
z.+ı 15b/12
z.+vir- 191b/13
zelil Ar. Aşağılanan, hor hakir görülen.
z.+ol- 15a/09
zemherīr Ar. Gün dönümünden sonraki şiddetli soğuklar, karakış.
z.+i cehennem 35a/14
zemm Ar. Kötülüğünü söyleme.
z.+it- 2b/24, 32a/04, 32a/04
zencir Far. Zincir.
z. 29b/01, 29b/10
z.+e 29b/02, 29b/07, 29b/09
z.+ile 29b/02
zerre Ar. Çok küçük parça.
z. 191a/23, 43b/13, 47b/10
zevāde Ar. Erzak, azık, yiyecek.
z. 17a/19
zevrağ Ar. Kayık, sandal.
z.+lar 8a/02
Zeyd bin Erkam Künyesi Ebū Abdullah’tır. Mekke’nin en itibarlı ailelerinden olan Mahzum kabilesindedir.
Z. 9b/14
zındık Ar. Zındık, münafık, ahirete inanmayan, Allahsız.
z.+larından 8a/24
zıkr Ar. Anma, anılma.
z. 11a/18, 193b/23
z.+dür 11a/15
z.+e 24a/18, 24a/22, 24a/23, 41a/19

- z.+eyle- 190a/17, 194a/07,
40a/02, 43b/04
z.+in 16a/23
z.+ine 34b/04
z.+ini 46b/07
z.+it- 189a/03, 18a/02, 194a/09,
194a/24, 21a/02, 33a/09, 34b/11,
34b/19, 34b/22, 40a/16
z.+olun- 2b/17, 24b/02, 35a/05
- zillet** Ar. Aşağı olma, hakirlik.
z. 24a/09, 43a/17
- zinā** Ar. Aralarında evlilik bağı
olmayan kişiler arasındaki cinsel
ilişki.
z.+kıl- 46a/14
- zindān** Far. Hapishane, zindan.
z.+a 4a/19, 4a/19, 4a/20, 4a/20,
33b/22
z.+cı 4a/22
z.+dağılara 4a/21
z.+uñdur 33a/09
- zindāncı** Zindan bekçisi.
z.+ya 4a/21
- zindānla-** Hapse atmak.
z.-dı 33b/19
- zinet** Ar. Süs, bezek.
z. 194a/14
z.+çün 13b/12
z.+ile 29b/20
z.+it- 190b/04
z.+lerle 189b/02
- zinhār** Ar. Sakın, asla.
z. 16a/12, 25b/18, 43b/05
- zīrā** Far. Çünkü, zira.
z. 1b/08, 2a/04, 2a/11, 3a/14,
4a/11, 5b/02, 7a/07, 7a/19,
8a/03, 8b/08, 10a/12, 11b/10,
12a/17, 13a/21, 16a/05, 17a/05,
17a/15, 189a/24, 189b/06,
18a/04, 18a/21, 191b/03,
191b/19, 192a/01, 192a/02,
192b/06, 192b/13, 192b/16,
192b/17, 194b/19, 19b/05,
19b/12, 22a/11, 22b/01, 24a/23,
24b/04, 26a/04, 26a/22, 26b/03,
28a/20, 30b/04, 32a/03, 32b/06,
33a/10, 33a/19, 35b/17, 37a/17,
38a/13, 38a/22, 38b/23, 39a/08,
39a/13, 40b/11, 41a/08, 41a/23,
42a/20, 42b/06, 42b/12, 43a/16,
43b/23, 44b/18, 45a/23, 45b/22,
46a/02, 47a/11, 48a/02, 48a/09
- zīreklük** Anlayışlı, akli başında olma
durumu.
z.+i (zīreklügi) 38b/21
- zīştlik** Çirkinlik. Krş. **zīştlik**.
z.+de 18a/11
- zīştlük** Çirkinlik. Krş. **zīştlik**.
z.+in (zīştlügin) 18a/12
- ziyāde** Ar. Fazla, çok, bol.
z. 1b/20, 3b/25, 14a/04, 17a/09,
188b/08, 188b/18, 188b/19,
23a/01, 35a/16, 48a/18
z.+kılı vir- 193a/03
z.+kıl- 194b/23, 35b/01, 39a/22,
39b/02, 39b/05, 39b/06, 40a/20
z.+ol- 7b/12, 18a/03, 190b/12,
190b/24, 23b/18, 45b/12
z.+ye 193b/18
- ziyān** Far. Zıyan, kayıp.
z. 6a/09, 19b/20, 37a/23, 38b/04,
43a/20, 47b/03
z.+a 39a/02
z.+a uğra- 39a/06
z.+ı 20a/25, 38a/20, 38a/22
z.+lu 11b/10
z.+ol- 11b/11
- ziyānkār** Far. Zarar veren.
z. 39b/22, 39b/23, 39b/23
z.+lardan 39b/20, 47b/17
z.+lardandur 2a/08
z.+lardur 47a/25
z. +lık 39b/24
z.+ol- 20b/07, 39b/24
- ziyāret** Ar. Bir kimseyi veya bir yeri
görmeye gitme.
z.+ine gel- 33a/14
- zuhūr** Ar. Görünme, meydana çıkma.
z.+a 7b/18, 22a/17
z.+a gel- 190b/20
z.+a getür- 22a/15
- zulm** Ar. Haksızlık, eziyet.
z. 48b/12, 48b/16, 48b/22

- z.+eyle- 30a/16, 30b/02, 31a/09,
43b/13, 43b/15, 43b/15, 45b/21,
49b/25
z.+ı 13a/02, 43b/12
z.+ıla 31a/09
z.+ından 29a/13
z.+it- 19b/10, 22b/07, 29a/11,
30a/25, 30b/01, 30b/03, 41b/07,
46a/07, 48b/10
z.+kıl- 31b/05
- zulmât** Ar. Karanlık.
z. 191b/23
z.+a 192a/03, 192a/03
- zulmet** Ar. Karanlık.
z.+ile 3a/04, 7a/14
z.+ini 3a/06
- zu'm** Ar. Bâtil zan, sanı, boş inanç,
şüphe.
z. 8b/08
- z.+it- 8b/01, 26b/01
z.+ların 45a/01
- zühd** Ar. Her türlü zevke karşı
koyarak kendini ibadete verme.
z.+tut- 42a/13
- Zülkifl** Kur'ân'da adı geçen
peygamberlerden biri.
Z.+i 34b/16
- zümre** Ar. Topluluk, gurup.
z.+sindendür 39a/07
- zürriyet** Ar. Soy, nesil. 96
z. 18b/24, 22b/04
z.+inden 22b/06
z.+indendür 23a/05
z.+ini 36b/14
z.+iyile 19a/08
z.+lerinden 22b/05
z.+üñile 36b/18

4. TIPKIBASIM

سُورَةُ الْقَائِلَاتِ دُبُورٌ وَخَمْسٌ آيَةً مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَلْحَسْبُ لِيَوْمَ الْقِيَامَةِ قَائِلَاتُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَمَاعِلٌ لِلذَّكَرِ بَشَرٌ لِمَا شَاءَ اللَّهُ وَرَبِّعٌ مِّنْ يَدَيْهِ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
سیاس اول الله که کور کوری و بر لری براد جید نو یکن و ارا یه جید که انک شغل بی و دخی
اول متر ب فرشته لری جبرائیل و میکائیل و اسرافیل و عزرائیل و کرام الکاتبین در بر لری بر
یوزن ایلی کوندی عید دا اولر و ک بعضی اوج قتلور و بعضی درت قتلور دخی الله تعالی
زیاده نذیر لوسه یار در قادر دوا این شهایدن روایتد که اید رسول حضرت عمر و یلدی
جبرائیل که کذ و صورتی اوزره انکا کورنه جبرائیل و انکا دیکر سنکا انکا طاعتک نتیجه رسول
حضرت عمر دیکر یا جبرائیل سوه دینکه بواسطی اشلیه بن رسول حضرت عمر مصلحتد جید
کیمده ای ای ایلی جبرائیل کذ و صورتند انکا کوری رسول حضرت عمر ای کور و پ انکا
انکا طافت کور مدی عقلی کدی جبرائیل عمر کلوب رسول حضرت طوطی کذ و سو یلدی
بر این کورسی اوزره قیوب بر لری بفرخا راستده قوری عقلی باشد کلوب ددی که
سبحان الله بن ظن اتمرد که بر عظمتلونسه مخلوق اول جبرائیل عمر دیکر اگر بر لری
کورید که حال نسا ولید یکبار اول اسرافیلک اون کی قنادی و ابر قنادی مشرقه
بر قنادی مغربده بددی عرش انک بفرخی اوزرنده در وقت اولور الله تعالی انک
عظمتندن شویلر کچیلور که بر کویک سر چیمده و نر تاکه اول عرش کور من الا الله
تعالی انک عظمتی بین الله تعالی دخی زیاده نذیر لوسه یارده در ددی معنسی
بودر که بعضیلر ددر کور اول زیاده یارده ددی کور کلوسا چدر و کور کلوسا اواز
بس الله تعالی علی سنسه اوزرنده قادر در ارتق کسک نذیر لوسه یارده دخی
بیور دیکه **مَا يَشَاءُ اللَّهُ لَنُنَاجِيَ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّكَ إِنَّا وَإِنَّمَا يَكُن مِّنَ الشَّيْطَانِ لَكُمُ عَدُوٌّ مُّبِينٌ**
لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ یعنی شول خبر لور دیکر الله تعالی قول لری
اوزرنده ارسال لید و ب کونده در ریه رحمتی بنور لورن بقدر رهیم بر کسکه انکا
طافتی بتمز که انی منع اید بهل یا خور شول رزق که الله تعالی حبس اید و ب کوندر
الله نذیر غیری کسکه انکا طافتی بتمز کورانی و روری بلور عزیز در حکم غالب اساک

ایدرو حکم و در که قول لرنیکر و ارسال اید بول رزقنی قول لرنه و بر دخی بیور دیکه
**يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَلْقٍ مِّمَّنْ خَلَقَ اللَّهُ مِنْ نَفْسِهِ وَالَّذِينَ
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ قَاتِي تُوفِّكَوْنَ** حق تعالی بیور دیکه ای در او غلن لری ذکر اید اول الله
تعالی انک نغیر لری کسکه انکا و زرن کوزره انعام قیلدی رهیم اول الله نذیر غیری بر خالق دخی
وار مید که سینه بر دکن کولکن در قتلدر بیور ره کولکن در بنور لور اید و ب بر لرون
داز لور و بتمز بتوره حقیقت بو فی بلور سنکا الله نذیر غیری خالق بن و رزق و بر کذ
دخی انکا رزق رزاق حق خالق مطلق و رزاق حق اولدر اندن غیری کسکه بقدر
بر احسان لری اشلیه اولدر سینی بلور کن بو کذ بیلر کور قندر چون بلور رزق خالق
مطلق اولدر دخی رسول حضرت عمر مستطی اید و ب بیور دیکه **وَإِنْ يَكْفُرْ بِلِقَاءِ رَبِّكَ
كَذَّبَتْ رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ وَأَلَّى اللَّهُ الْاُمُورَ** یعنی حق تعالی بیور دیکه یا محمد
اول قولکن بتمز نینه صبر ایلر اقلتمه اگر چه بولرسنی بلور لرحقیق سنذرا یلی وطن
ره لور بیور تکذیب اولدر صبر ایلر سن دخی صبر ایلر که بولر و ک عاقبت د نوب
کچیک بر لری بر دن یکنادر بن املر و ک انفا لرنه کوره مکافات قیلر و زرد و نوب
کیر و اولر مکه اهلن خطا ب اید و ب بیور دیکه **يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ
تَقَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ** **وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ
كَبِيرٌ** یعنی یا کسکه اهل کافر حقیقت بلور که حق تعالی وعده قیلد و دخی
بغت حقدرا و ل کور دی اولر اجدد بود نیا حیا قی سیزی مغفور قیلوب حیات
بالی ترک اتمک اول اللی بچی شیطان سیزی الله تعالی انک رحمتیله و کرمیله اللامس
که کور کوزره بر غوب دیکه نذیر بلور کوزر انک بددی الله تعالی غفور در
هر اولر کنا هلری بار لغز و کچی کنا هلری ع فولدر بو کلکنک شیطانک باطل
حیا لندر که باطل اهل بطل لور و ک کوزلنه بر اقن اجرت سعادت سنذرخ و مر
قوما نچی نر بر او معلومدر اولندن او غل و حق تخم صاحب محمد بن کن او غنی
غایت احمد قلدر او بو کور جرجانی روایت قیلور علامه الدین بن زیاده دن صها الله

که اول آید بن بود نیای مناده کورد کبر بقیه عورتد کوز لری چیا قلو طومر ~
 چیا قتر انا وز رنده انواع زینت لری ز منشره و کوسن کسین سنگ شکر کن اللهه
 صغینورن اول دیکرین بود نیاین اگر سن انی سورسک که الله تعالی سخی هم شردن
 صقلیه سن ای عده و نشان طوت کو کلکده تختین کیدر جیفر حق بولنه صری انکدن
 آفی اساک اتمه و دخی حق تعالی بایند ه بیوردیکه تحقیق شیطان سیز و کنه دشمن کوزد
 سیز دخی انی دشمن طوتک آنکه امر بنه مطیع اولمک الله امر نه مطیع اولکن دریا قیاس
 سن الله مطیع اولسک که چک شیطانی عد و طومر و لورسن واکر انک مطیع اولسک
 آنکه خرنیدن او لورسن اولخود ایم دعوت یادر حزی کفره و شر کتا انک اولور
 اصحاب سعیر دن اول لری اولو که شیطان متابعت قیلوب حقه انکار قیلد لرانلره
 آخرتده عذاب شدید اولس وانلر کتا مخالفت قیلوب الله ایمان کتوردلر و
 رسول حضرتی کچکلر و کور کلو عملار ایشلدلر شیطانی عد و طوتی رحمانی دست
 طوتد لرانلره دنیا ده مغفرت وار که کناهلری یاد لغنه و آخرتده اولومر تبه لروار
 جنتا بچنده و دخی بیوردیکه **أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَاهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ**
يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبُ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَتًا إِنَّ اللَّهَ
عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ یعنی حق تعالی بیوردیکه که انک قبیح عملار خا خوش
 کوسر یله اول قیاحت اوزره قلا انک بکر که عمل قبیح انک از بیرون انما کتا اول
 کریمه کراه کوسر یلوب هدایت بولن طوته اول انک بکره من بدستی الله تعالی
 بدستی کبی طریق دیندن دیار سه کراه قیلور حجابت باطنندن اوتر و کیم درسه
 طریق هدایت و دین اسلام دلالت قیلور صفای باطنندن اوتر و سن نفسکی
 انلر و انما بکر کدن اوتر وهلا کی ایدر سن انلر و انلر و اوزرینه حسرت
 سیوبن نفسکی هلاک قیلنکلر تحقیق الله تعالی انلر و کخرین شردن نه
 اشلد کلرن بیوردیکه وانلره مجازات قیلور بولن صکره کبر و کد وانعاشندن
 خیر و رب بیوردی **وَاللَّهُ الَّذِي أَسَلُ الرِّيحَ نَفْثًا لِيَأْتِيَنَّكُمْ فَسَفَّاهُ إِلَى**
بَلَدٍ مَشْرُوقٍ فَأَحْسَبُهَا الْأَرْضَ وَمَنْ فِيهَا كَذَلِكَ الْفُتُورُ مَنْ كَانَ مِنْ أُمَّةٍ فَلْيَتَّخِذْ لِنَفْسِهِ
أَعْرَافًا لِيُحِيطَ بِمَا تَعْمَلُونَ وَالَّذِينَ يَتَّبِعُوا مَعَهُ يَكْفُرُوا بِهِ سَبْعَةَ
أَشْرَافٍ يَوْمَئِذٍ لِلَّذِينَ كَفَرُوا نَارُ الْأَرْضِ لِيُحِطَ بِمَا تَعْمَلُونَ وَالَّذِينَ يَتَّبِعُوا مَعَهُ
يَكْفُرُوا بِهِ سَبْعَةَ أَشْرَافٍ يَوْمَئِذٍ لِلَّذِينَ كَفَرُوا نَارُ الْأَرْضِ لِيُحِيطَ بِمَا تَعْمَلُونَ

لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَكُلُّ أُولَئِكَ هُمْ بِرَبِّهِمْ عُصْبَةٌ إِنَّ اللَّهَ قَدِيرٌ
 دخی بولنلری قیور بر ز اول بولنلری بغور لولر صوار و ز قنده اولمش قرومش
 بر و ادرسه انکا الترو ز اولد کن صکره اولری کبر اول صولدی بولوب انواع
 اولنلر تورپ زهر و انلر من قیلور ز اولدن صکره اولور دخی بعث اولنوب کبر
 توبیق انجلاین در و دخی بیوردیکه هر کسه که عزت طلبا تسنا الله تعالی عبادت
 قیلبا غل طلبا شون که جمیع عزت الله تعالی نکل در اول الله تعالی حضرتنه صعود
 ایدر کله توحید و دخی کور کلو سوز کور کلو اول عمل صالح اولیا اول دخی رد اولنوب
 کور کلو عملار جعفر رانا چنکه سوز کور کلو اول عمل صالح اولیا اول دخی رد اولنوب
 اول عملار برود اولنور محل قبول واقع اولنور دخی اول عمل صالحه کده صاحب
 الله تعالی قنده رفیع ایدر و دخی اولر که الله شرک اندلر یا خود عملی یا قیلد
 انلره آخرتده عذابلر وارد رانلر و کن شرکی و فسق انلره هلاک کلدلر ابدی عذاب
 بولسدر کلرود دخی حق تعالی بیوردیکه **وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمِمَّا تَحْتَسِبُ**
نَمَّ خَلَائِكُمْ مِنْ أَنْبَاءِ وَ مَا تَحْتَسِبُ مِنْ نَفْسٍ وَ لَا تَحْتَسِبُ الْأَجَلُ وَ مَا يَحْتَسِبُ مِنْ
مَعْتَمِرٍ وَ لَا يَنْفَعُ مِنْ عَمَلِهِمْ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ یعنی سیز و ک
 اصل کوزد و انکوز کد امدد الله تعالی انی طرافلر بر ابدی و سیز و ک کلکوزی انک
 نطنه سندن یلدری اندن سیز و ک نونکوزی انواع اوزره قیلدی بعضکوز قیلر
 و بعضکوز صر و بعضکوز قاره و بیوردیکه بی برک و نکا عبادت قیلک بی ک
 ایک بلو کلر منسنه بنم ارا دملدا اولور تا غول عورت حامله اولوب کتوردی
 و مدتی توب طرفه غی کلر بالا الله تعالی نکل و کیدر و دخی هیچ کسک
 عری اوزامیه و فصلیه الابو کسکی لوح محفوظه بیان اولمشدر بدستی
 الله تعالی به کتابسوز بی حفظ ایدوب صلهق اساندر هیچ انک بر شکل
 بقدر و دخی قدرتی تا نیند خیر و یرو ب بیوردیکه **وَ مَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى**
بِالْبَصِيرِ أَفَلَا تَتَّقُونَ وَ مَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى بِبَصِيرٍ أَفَلَا تَتَّقُونَ
هَذَا عَذَابٌ مُرْتَبِعٌ لِمَنْ كَفَرَ بَعْدَ مَا نَبَّأَهُ مِنْ جُلِّ الْأَعْمَى وَ مَنْ كَفَرَ بَعْدَ مَا نَبَّأَهُ
بِالْحَقِّ طَرَفًا وَ سَتَجْحِلُنَّ خَلِيَةَ قُلُوبِهِمْ وَ تَرَى الْأُمَّةَ فِيهِ سَوَاءً
لَتَسْتَوِينَ مِنْ قَوْلِهِ وَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ یعنی حق تعالی بیوردیکه بولر اوزر

دکتر لردن ایکسی پر ابر دکلم برینک صوفی کورکلو ایچکلی اسان یوغن دن بو مشقله کچر
زحمتوز و جری غایت طور لوانی ایچکله ابر ازی هلاک ایدر انا دکیز لروک کلیندن
ایچیندن طنلو سندن تازه بالون اتن رسیز اول دکیز دن دخی بخولر چقر رسیز
واغی را کوزده استعمال ایدرسز و عورتلر کوزده زینت ایدوب کیدورر زامدی بو
بوشلدر مؤمنله کافرله حالته مؤمن اول طنلو دکیز کی در محضاب منفعتدر
کافر اول ایچ دکیز کیدر که منفعتی بق بالغند ارتق و دخی ایچندن اول ایچو
چقمق بلند دن نیایه مسلمان کلکدر رنکر ولید بلند حالده دنیا یکلری رسول
حضرتک عمر عملداری اولدی و ابو جهل بلند عمر کلدی دخی قهری بولور و ک
کی و دخی کورسین اول کباری اول دکیز ایچنده بیر دیر اول صوفی ننه اورب
کلور بر بیله تاکه انوکلر بو بیخ و لایته تجارت قیلد سزا الله تعالی بفضلن کلور
رزقاری طلب ایدر تا اولاکه اول سیزه نعمت و دیرن پادشاهه برشکر ایدر نونکلور
دخی زیاده اوله و یوغن صخر دخی بوردیکه **بِوَجِّهِ الدَّبَلِ فِي النَّهَارِ وَبِوَجِّهِ**
الْأَثَرِ فِي اللَّيْلِ وَصَحَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلَّ جَبْرِيٍّ لِأَجْلِ مَسْحِيٍّ ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى
لَهُ الْمَلِكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ إِنْ تَدْعُوهُمْ
لَا يَسْمَعُوا دَعْوَكُمْ وَتَوَسَّعُوا مَا أَنْتَ خَائِرُ الْكَافِرِينَ وَكُوفِرُوا بِالْقَدِيمَةِ الْبُكْرُونَ
بَشِيرًا كَلِمَةً وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ یعنی اول الله تعالی نکه قدرتی نایز لردن بر دخی
بودر کویچ کونوزده کور و در اوزن ایلر و کوی قیصه قیلور و کونوزدی کویچ کور و کوی
اوزون ایلر کویچ قیصه قیلور و دخی کوشی ادمه و غلنلر چورن سخره منقاد قیلندر
هر بری فلکنده د و راید هر کویچ مناز لردن بر منزل غروب ایدر نا اقصای منزل
ایر بیخجه بو سیر لری اوزره اول ایکسی دایمدر تا اکاند کنگه قیامت کونی ظهور کله
ایشو کلکسی قدرتی اثری برله وجوده کورن اول الله دسیز و کویچ کونوزده و حاله کوز
اغز قهریه عبادت قیلنک شولر که سیزا اللهیز قهری انا طیرز که ضمیر ایدر اول بر
قطهریه مالک دکلمر که شول خرمالر چکر کنگه اراسته اچر صاف جعفر در دکلم ایدر
زیاده اول شول قطهریه مالک اولمین ننه قدرتی بیته کله سین منفعتی طوقنه
اگر خلوب اناره یا الوارب د عاقیه من اناره عاکوزی ایستدر دکلمر بر تقدیر که

ایشده نزه اجابت ایدوب بر حاکم کور دیتور دکلم و بر بله مخرق سندن دفع ایدر دکلم
بو کلسیله یارن قیامت کوننده سیز و کنگه عبادت کوزدن کندی لری قیلوب دیسر لردر که
سیز بیزه عبادت ایدر دکلم کوز بلکه عبود کوز شیطان دی انا مبتاقت قیلوب بو سکر
اول دکوز سیلا الله تعالی رسولنده سوزدیکه یا محمد هیچ سخا بول خیرت احوال نوز بو کافر
صنایر ایه قیصه لری قیامتده نسا و لیسر هیچ دیک کی سخا خیر ویر هیچ بقدر که قولنده
دیب و کمان بقدر بونده صکر کند و ننگ غناسن و بو مخلوقکله احتیاجن بیان قیلور
بوردیکه **يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ إِنْ يَشَاءُ**
يُغْنِيكُمْ وَيَأْتِي بِكُلِّ بَشَرٍ مِثْلٍ بِحَدِيدٍ وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ یعنی حق تعالی بوردیکه
یا آدمه و غلنلری بین کلکوزر عمتا جیبر اول الله تعالی قنده غی رزق دخی خذره لیکن اول
الله تعالی غنیدر سیز و کنگه عبادت کوزدن حمید در سلطنت ایچنده و قوفعلی ننگ محمود
هیچر مخلوقه ننگ بر و مجمل احتیاجی بقدر اول ایچی معا و نسو ناصلا حرکتوره اکر
امیر سلطان دخی اولور سه مادمه اکر ننگ خذستکار لری معا و نیلری اولمیا اول عاقی
دیر مینه کور من باقی خرف اهل دخی بو غلنلر رهانه الله در مستغنی کسید ننگ احتیاج
یعنی نه دیر بقدره دیر بیدر رزق و دیر کده نه غیرنده کلسند قادر مطلق در بوند اوتور
بوردیکه اکر لوسه اول الله سیزی هلاک ایدوب کیده ره بریکوزره بر مخلوق دخی اوتور
قویر کسیر دن بیکر که اوله و سیز دن مطیع قی اولر که بونستنا شکرک اللهه اساندر نختار
دکلر رود دخی بوردیکه **وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ أُخْرَىٰ**
لَا يُغْنِي عَنْهَا شَيْءٌ وَلَا تَأْوِي أَنفُسُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا
الصَّلَاةَ وَمَنْ تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ یعنی حق تعالی بوردیکه
دخی بریکنگه قیامتده کناهن الوارب فی لیسر کیوب کتوره هی کلدره لامکره دعویجی
کنسوزر ننگ بون اوره لرا لرا بریکنگه کناهن یوی بلنی بو کسرا اولم غیر یولر کله
قالست اولدی دخی برکسید بالواره که اشبو بو کلدن بی زین سن ال بکا بو کسینلند
بخا هیچ کسبه انگ بو کلدن الوارب بر ذره کتور مبر اکر چپا انا یقین قوم دخی اولور
هر واید هر کوم دن که ایدر یارن قیامت کوننده انا اولغونر بایشه دیر کدی و غل
بن منکله انا کور اولو کلون بر باخا خیر ویر که انظره قلد کله اند صکره دیر کدی اول

بر حبه نواب محتاج اولاد مستحق حسنانگن در حبه نواب و بر سگ اولاد که انظر بن بود کدگان
 زحمندن نجات بولم اولاد نجات دیر که یا اتا است و کشت نسند سهدار لیکن کوجم بن که انی سخا
 و بر مرزیا فور قمر که اول سن اوغرا عک بن دخی اوغرا هم کوره اوغلندن چاره اولم کند و
 اتا سده انانده و قره شکریه یا بشه بولدن دخی چاره اولیوب د و بز بوکن عورتند یا بشه
 دیر که دنیا ده بن سگ حال کدو سخا بونک کویا بولم کدو سمدی بن بر حبه نواب چه
 محتاج اولدم که بونکل قورنم کور کدو کشت زحمندن اول دخی دیر که دیر و کشت سهل
 نسند در لیکن و بر سگ طاقت کورنم قور قمر که اول سن اوغرا عک بن دخی اوغرا هم
 اول بیچاره نامل سن بولر کچون دنیا ده وینکی الذی نواب نکر بر عاصی اولور سن
 سخا بولدن چون بر حبه چاره اولیه وار کند و قیوکن قیوکل کور اولور سخا محتاج اولاد
 دخی حق تعالی بود دیر که یا محمد سگ انذار کور قور قمر و کدو دن سول کسرتور دیر که
 انور کذا الله ایما فی وارد اول کور مد کلری نسندن قور قمر کچون عبادت
 ایدر لر و نمازلرن و قیلله ادا ایدر لر و دخی هر کسه کرمطه نو حید بر ل کدو و نفی
 پاک قیلدی و ز کوفه و بر مکله هم مالفی و هم نفسی رتدی بکدی انک فائده سی
 کیر و کدو و بر راجع در الله تعالی انور نین هدر د و نب واده حق میر الله حضرتیدر
 قور قولره عملره کوره حجازات و مسکانات قیلد خبی و کشر و بوندن صکره کفر ایما فی
 و کافر له مؤمنی قیل ایدوب بود دیر که **وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ وَلَا
 الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ**
إِنَّ اللَّهَ يَسْمَعُ مَنْ يَشَاءُ وَمَا أَنْتَ بِسَمِيعٍ فِي الْقُبُورِ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْمَىٰ
 یعنی حق تعالی بود دیر که کوزله کوز سوزن کبر ایدر کل کافر مؤمن دخی ایدر دکل زیا
 کافر که کونخلی کوزی کوردر که هدایت بولن کورن اول تن کوزی کوردری اعتبار
 اعتبار اولنمز اول کوزاشکده صغوده دخی وارد اتا مؤمن کوز لودد که کونخلی کوزی
 نظر ایدوب حتی باطلن نیچوب کوردری باطلن کرایدوب حقه متابعت قیلدی
 و دخی کفر شول ظلمات کیدر که ایچنده بوچدی صهلک لر وارا ناکیرن هلاک اولد
 و ایمان نورد که نرده اولور سه منور قیلور انک صاحبی نظر بولنده خطر لری
 و مهلک لری نرده وار ایدر اظلم بیلور کدو بی صاقنوب اتا دشورمن و دخی

کولک ایلر ایستی نکور ایدر دکل زیا اشد ه نفس متا اولور کولکده استراحت بولور حاصل
 اولور پس اوچما غلط اسود دخی ایدر کل زیا مؤمن کوز لودد که ایمان نورد لری بولکنی خطر لرن
 صفتوب ظلماته دوشمن طرف وجهته وارد استراحت بولور اتا کافر شول کوز سوزد کدو ظلمت
 دوشر خطر لره واقعا بولور اندن جهته ایدر شور عذاب کرفقارا اولور و دخی حق تعالی
 بود دیر که در بولر که اولیلر ایدر دکل بکدی یا محمد سن بود عوکنی کیرد لوسگ اشد رن
 الله تعالی کیمه دلرس اشد ر کدو اشد و کیلر شعظ اولوب حقه اجابت ایدر بولر کافر
 شول سنده تیان اولیلر کیدر سن بولر لیره نه وقت اشد و رده سن اشد رن سن نکور
 اولیلر اشد رن کلسین سن الابر قور قور قور جسیان کیردن خبر اشد و رده سن انی بی
 کتور باقی حساب لری بیز مرقمده دود دخی بود دیر که **إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا
 وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ وَإِنْ يَكْفُرُ يَكْفُرْ لَكُمْ فَقَدْ لَدَّ اللَّهُ بِكُمْ
 قَلِيلًا جَاءَتْكُمْ رَسُولُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ثُمَّ أَخَذْتُمْ
 الَّذِينَ كَفَرُوا كَيْفَ كَانَ نَكِيرِ** یعنی حق تعالی بود دیر که یا محمد تحقیق برسی کوندر
 قیلر که حق بیان قیلد میچون مؤمنلره جنتلر بنشارت اولاسین و کافر لره عذابلر قور قور
 اولاسین سندن ایلر و دخی هر بر ایت بجدی الانلره دخی بر رسول کلوجتی بیانه
 ایلدی بولر سی بله نلد و غنطهار لغتم که اول بولدن ایلر و کیلر دخی یلا نلد اولر
 سهو لقرن کدو انلره کلری طاعتلر ایدوب معاصدنه سی و دخی کدو لوردن ایلر و
 کچنلر و کدو خبر لرن اتا کوردی و دخی بر کماله کلدیکه حق بولی روشن و منور قیلدی
 چون اول کافر لرا ولری کدوب ایدوب مخالفت قیلدر بن دخی انلری عقوبتلر طوطه
 هلاک ایلد و سپهیم و انلر و کدو اوزرینه حال قرن تغییر اتمکلو که عقوبتندن اریق نه
 اوله بوندن صکره کیر و کدو و نلک قدر سندن خبی و ایدوب بود دیر که **الْقُرْآنُ اللَّهُ
 أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَأَنزَلْنَا فِيهَا قُرْآنًا مَخْتَلِفًا أَلْوَانًا وَمِنْ الْجَبَالِ جُدَدٌ
 بَيْضٌ وَخُمْرٌ وَأخضرٌ كَلِمَاتٌ مَوْجُودَاتٌ وَنَسُوا نَاسًا وَالَّذِينَ لَا يَدْرُونَ
 مَخْتَلِفًا أَلْوَانًا كَذَلِكَ إِنَّا بَخَّشْنَا اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الْعِلْمَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ عَزِيزٌ
 عَن غُورٍ** یعنی حق تعالی بود دیر که یا محمد تحقیق برسی کوندر کدو قیلر که حق
 بیان قیلد نیچو کدو مؤمنلره جنتلر بنشارت اولاسین و کافر لره عذابلر قور قور

جماعه ايشن لر و الكسبجي وجه اولدر كه عايشند ربحها و ايتا ولدنيك بو ايتان
انما صوردر عايشه رضي الله ديك سابق بيغيرد ربحي انكل بل كيدز و مقصدنا بو كيدز
ربحده ربحي اولكر انكل بل كيدزي انما ظالمين مكي دعي سبكي ويدي ربحي و جاولدر كه
بجاهد دن رضه روايت اولدر ظالم اصحاب شالدر و مقصدنا صيحاب
ميسد روسا بقار مقرر بلدر كه حق تعالى قسمة قيلدي اذ او قسمة سويزنده و كيدز
و جاولدر كه حسن نصيرين زحمت الله عليه روايت اولدر ظالم منافكر
مقصدنا تابعين دنور كه اصحابه كوركله متابعت قيلدر سابق رسول حضرت موهبه
اصحابيدر كه رسول حضرت موهبه متابعت قيلدر و طوق ربحي وجه كير و حسندن
سرحمة الله عليه مريدو اول ايدن سابق اولدر كه حلال حرام ديوب الادي
واو ربحي وجه اولدر كه سابق انما درار كه ثوابي كنهانند اذ ربحي كيه مقصد اولدر كه
ثوابي كنهان ربحي اولدر كه و ظالم اولدر كه كنهان ثوابي اذ ربحي كل واون ربحي وجه اولدر
سابق اولدر كه كورل حالي انكاره سندن كير كه اوله مقصد اولدر كه كيدو ده انكاره
حالي بول اوله و ظالم اولدر كه كيرل حالي انكاره حالنا و ميده حقه مخالفت اوله
واون ربحي وجه اولدر كه نماز و قسمة كرم دن نماز ايجون يار قلنه مقصد اولدر
و قسمة كيدن صكفر يار قلنه ظالم اولدر كه مؤذن قامت كوردن كوزه ده
افز طوره واون او حيب ربحي وجه اولدر كه سابق اولدر كه ايشين الله عليه
جميع اجتهادي طامنده اوله مقصد اولدر كه قوت قدر دن قانع اوله ظالم
اولدر كه قوت قدر دن قانع اوله زياده و جمع ايه واون در ربحي وجه اولدر كه
سابق اولدر كه آخرت شغلدن دنيا ده الي دكر مقصد اولدر كه آخرت شغلدن
دنيا يه الي كز ظالم اولدر كه دنيا شغلدن آخرت الي دكرن واون ربحي وجه
اولدر كه سابق اولدر كه كيدو قوتله و شفا صلدر ربحي غيرن قوتناره و مقصد
اولدر كه كيدو الله تعالى نيك فضليله طوقنه قوتله ظالم اولدر كه بيار و عكش
شفا عتيله بونده دعي و جوع جوق تطويل حاجت دكل مقصودي عمل اولدر بو دكر
اوتنان كفايت چون عمل مقصودي اوله تطويل اذ فائده تصدع در ربحي سوال
اكر بولر حق تعالى كل سنده بو ظالم مقدمه طوطي ايقه موش قيلدر و غنه حكمت

ندركه ترفيحون سابقا ربي مقدمه طوطي ظالم اولدره جواب حكمت بودر كه سابقا نفسلنده
عجبه و شميل و ظالم ربحي حق تعالى حسندن اميدون قطع ايتلر و بر جواب ربحي بودر كه
حق تعالى ظالم ربي مقدمه طوطي تا انله بده كه كنهان ربي انله تكميل ز ابراه
قيلدرش چيكنه بو ايدله لر و سابقا ربي تا خيرا ندي تا انله دعي بده و ده كه انلر و كن
او ز ريشه منت الهمه ندر انله توفيق و ربح عبادت اشكند تا انله ربحي امين
اولمير لر قور قوره اولدر كه انسون انله دعي بر بغير بولي اجمله قيدن صكفر اول
حال اولدره ثابت اولومير لر نفوذ بالله و اما مقصد ربي اراده ذكر ايلدي بو كيدز
مرتبلك ادا سنده ولد قاييچون پيد سابقا ربحي اوله تعالى نيك اوله و فضلند
قولنميشه قيلور و بوندر صكفر بو قولنميشه طور ربحي مقامي مقدمه ايدون ذكر ايدوب سرب
بِحَبَاتِ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلِّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسَهُمْ فِيهَا
حَرِيرٌ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ
الَّذِي أَحَلَّنَا دَارًا لَمَقَاتٍ مِّنْ فَضْلِهِ لَآ يَمَسُّنَا فِيهَا نَهَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا الْغُوبُ
يعني حق تعالى ايدوب قولنميشه كه مؤمنلر در بولر كن دارا قاتم جنتا عدنر كه
انكايه لر و انده زينت ايجون التوندر و انجودن بلز كير كير و طونلر دعي انله
حس اوله شول حريم كل كه اول بودن احر لر و نيكه يه بر ضعيفه قورنر حاصل
اوله نيكه يه اول حريمه كور قدرت صانعدن چون جنت اهل كير و بولر بولر
سزرا اولدر ديه لر كه الحمد لله هزار حمد و ثنا اول الله كم بزدن اوله غصين و حق
خاتم فضله سن كيدردى اول اسباب معيشت تشو بشلر بزدن دفع ايلدي صلوات
سلامت بچوب مقام سعادت اير شدردي و تحقيق بيزه ربحي غفوردر كه توبه ايدون
يار كيدو دعي شكوردر كه از عمل جوق ثواب وير چيكنه اخلا صل اوله و دعي شكور
حد اوله الله كيدزي اندروب قار و طوطي ربي بو مقام خلوده كيدو فضليله
و كرميله امير قبيله بو مقامه زحمت اوله ربحي دكل و بولر بولر عاجز اوله حاصل
اوله جوق دكل نيكه دنيا ده اير شوردي بوندر صكفر اوله كافر لر اوله تقاملر و حالنر
ذكر ايدوب بيورديك **وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارٌ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فِيمَ نَارًا**
لَا يَخْفَفُ عَنْهُمْ فِيهَا كَذَلِكَ نُجِزِي كُلَّ قَوْمٍ بِرُحْمِهِمْ لِيَصْنَعُوا خَيْرًا

فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ سَابِغًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوْ لَنْ نَعْرِفَ مَا نَتَدَكَّرُ فِيهِ مِنْ تَدَابُرٍ
وَسَجَاءَ كَرَامَاتِهِمْ فَذَرُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ یعنی شکر که الله تعالی نیک
و حدایتی انکار اندازد و رسولی که گزیدلار انرا مقام جهنم در که انک عذابنده
مخلد قاللرا نلر وک او زردینه اولم دخی حکم اولمیه که اولوب راحت بولال و بر
ساعت عذابلی تخفیف دخی اولمیه که دکنه لر پس بین کلی کافر اشوبخلین جزا
قیلورزا اول کفر مقابلنده بو حالته که اولاره مدد دیو فرایدیوب عذاب
ایچندن چغیشلردیه لر که ای بیزه رنجور چیغیر بیزی بوندن تاکه وار ب عمل یکن
اشلیه ورحم تعالی قیلند ایله جواب ایشیه که بیزینه دنیا ده شوقلدر عمه
مهلت و بر مدکی او کتلمک استیاند او کولندی هر یگوزدن التمش بتیش
سیل عمی کیدی امد و کوز حال بودر سیزه قور قور دخی ایچی دخی کوندر دک ساچکوز
ستاکوز اغری اول سیزه اولم یقینلغی خیر و بر هیچ کلیدی قرآن سیزه خیر و بر
قون بوسوز کوزی سیزه کوز قبول اولمز طایه اول عذابلی اول ایچنده
که بیزه هر کتور ناره بو کون بر کسه یقدد که مانع اولوب بیزه عذابمندن اولاری
قور تاره و دخی بیوردیکه ان الله عالم غیب السموات والارض انه علم غیبنا
الصدور هو الذي يحكمكم خلاصنا في الارض فمنكم من فعلنا بكم
ولا يزيدنا كافرين كفروهم عند ربهم لا استغناء ولا يزيدنا لكافرين
كفرهم الاحسار یعنی بدستی الله تعالی بر لر و کولرا ایچنده اولان غیبلی
بلور که اول کافر لر و ندر و سلوب کبر و دنیا به و ارسه همان کبر اول اولکی
ایشلته دونه لر دی زبرا تحقیقا قد تعالی قوللر نیک کولاری ایچنده کن بلور
اول خیر در و کشر الله تعالی ایدر یا محتایب بو کافرله اول الهیدر که سیزدن ایلور
استلری کیده ریبیزی انک برینه خلف دکوب ساکنلدری هر کسه که سیزدن
الله تعالی نیک بر لکن انکار تاسه انک کفر نیک ضرری کبر و کند و اولور کافرله
کفر لری زیاده قلن الله قسده الا قتی غضب اوتورر که اولکله عقوبته مستحق
اولور دخی اوتور من الا اخر تده عین حسرتن اوتورر لر که هیچ بر وجهله
تداری بولمز و بوندن صکره بیوردیکه قل انا انتم شرکاءم الذي تدعون

[194b]

مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْ فِي مَا ذَا خَلْقًا وَرَبِّ الْأَرْضِ أَرْبُكُمْ شَرِكٌ فِي السَّمَوَاتِ أَمْ أَنْتُمْ بِكُنُوزِ
تَمِيمٍ عَلَىٰ سِينِيَةٍ سَمِعْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ لَظَالِمِينَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ الْأَخْرُؤْنَا یعنی حق تعالی
بیورد که یا محمد ایت اول کافرله خیر ویرک بکاشولا الله شریک طوبی عبادت قیلد کوز
کفری قیوب کولرد میر کرده بو مخلوقده اولور دخی زیارتدیلر بکاشو ستر که یا خود بو
ضمنا کوزر که بو کولری یلر مقدمه معا و تلمی وارد ر تاکه اندن اولور که دخی نصیبی اول
یا خود بیز بولره کتابی ویرد که انک ایچنده بیزه کفر اقلده جملری اولور دخی انلر
انکل بیان اوزره اولالرن اول عبود طوندن قریشک نسنه یار مقدمه قدر تلمی
وارند خود بیز یارند و غزوه شرک لری وار بیز انلره کتاب اندر دک کفر لرینه حجت اول
بلکه دکلا در بولور که بعضی سنک وعده سی بعضیسنه یعنی شیاطین بو کافرله دگر
بو عبود لر کوز یارن سین و شفیع اولوب قور تارا اقل بجات بولور سز دکلا در الا
بریا طلاله اولوب غرور و بر اغور و بوندن صکره بیوردیکه ان الله یسئل
السموات والارض ان تزولا ولان انکم لکفرا من احدین تبین
انه کان حلیما عمو یعنی الله تعالی دیر که بو کولری بر لری قدر قیلر
طوبی صقلاندن مکانند نایل اولم و کبر و قیامت کوننده بو کولر نایل اولسا هیچ
بر کسنک قدرتی بیزر که انی طوبی بله بدستی الله تعالی حلیمدر حل ایدر بو کافر لر که
سوز لرینه دیر لر الله تعالی نیک ولدی وار یقین اولدیکه بوسوز که هیبتند کولر
نایل اولور بوندن اما الله تعالی نیک قدرتی امسال اندی کوز نایل اولدی و دخی اول
غفور در قوباید تلمی عفو ایدر دخی عاصیره تعجیل عقوبت اتمز سکنه بر
کبرندامت ایدوب استغفاره کلر و دخی بیوردیکه واقتموا بالله جهنم
ایمانهم کون جاءهم نذیر انکونن اهدی من اهدی الا هم فلما جاءهم
نذیر ما زادهم الا نفورا استکبارا فی الارض و مکال السبی ولا یحیی
انکرا السبی الا باهل و قتل بطور انکم لکنتم افکارا لکن فلن یحیی
نسنت الله تبدیکه ولن یحیی الله محول یعنی اولم کافر لری
بیوردی و نصاری ی تغییر اید و پیغمبر لر یله نلدن قلمچوز دیر لر دیکه والله
اکر بیزه رسول کلیدی بیوردی و نصاری یلر دخی قوالور ق دیبیزین طوبی

[195a]

چونکه محمدی بولر رسول کوندر دک اول رسول بولردن کلمتک اردوردی اهدا بندن
 اراقاق اردوردی دخی باوزند بولر و مکر لرا اردوردی که جمع اولوب اتفاق قیلدر رسول
 حضرتن عمر قتل انکه ایشمن اول یاوز مکر کنه عقوبتی لاکیر واهلند ایشور بولار
 منتظر کللر اول اول کیکر وکن عادتت که بولر دخی انلر حلین عقوبت ایشور هار
 ایلیسین الله تعالی تنک سستی عذابا ندر مکه تبدیل بولمیزین بارکنک قدرتیز که
 تبدیل قیلر بوند صکره بولر و عطا ایدوب بیوردیکه **اَوْ اَنْسِرْ وَاِیْ اَلْاَرْضِ فِنْظُرُوا**
کَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا اَشْدَّ مِنْهُمْ خَوْفًا وَتَمَاكَانَ اللهُ يَخْزِيهِمْ
مِنْ شَيْءٍ فَاِنَّ لَآئِمَّاتٍ وَاِیْ اَلْاَرْضِ اِنَّهٗ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا یعنی حق تعالی بورد
 بومکه کافر لری بویر یوزنده سفر ایدوب بوردیز لری کوره لر صیرت لارا اول کذ وورد
 ایبر و کینلر که احوال کدر که عاقبت لری اول انکار لر له نیا ایشدی حال بودر که انکار که قوتی
 وشو کچ بولردن ارتقا ایدی و لشکر لری چوقدی هیچ بکستک قدرتی بومکه که الله تعالی
 علمد رزمه به واردر ساکن نظرین غایب اولمیز قیادرد قدرتی بومکه قنده اولور
 ائی عقوبت لوطه امان ویرمه دخی بیوردیکه **وَلَوْ اَخَذَ اللهُ اَتَمَّ اَمْرًا لَسَوَّاهُ**
مَادْرَكَ عَلَى نَجْمِهِ مَاهُمْ اِنَّهٗ وَلَكِنْ يَخْتَرُهُمْ لِيَاْجِلٍ مُّسْتَعْتَبٍ فَاِذَا جَاءَ اَجَلُهُمْ
فَاِنَّ اللهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا یعنی حق تعالی اکبر بوماصی اولوب کنا ماشلی ناری
 کنا هلرند اوتور و عقوبت لوطه سیدی هیچ بویر یوزن بر دیره نور حیوان قلمیادی
 هلاک اولیدی بغور بیغیوب اوتلر دانه لر بتمه مکلنک نوح زمانده هلاک اولدر
 لیکن حق تعالی هلاک ایتوب تاخیر ایدر شول وقتت دکن لر لوج محفوظده مقدر اولوب
 یاز لشد رختنک اول وقت کله جان لری مدتی تمام اولد برحق الله تعالی قولدرن جان لرن
 بلور بصیرد کورر و نانشلا کلرن بلور یازن هر نه اظاموافق مجازات مکافات
 قیلور عدل بر لرحم خیف اولنر رو ایدر رسول خضر ندر عمر
 بیوردیکه هر که بوسوره اوقیه یازن قیامت کنده
 سکزا و چماق کت قیوسن اظا اچس لر هرقیودن
 فرشته لر ائی جنته دعوت قلا لر هرقی
 قیودنر دیلر سکین هم

تم سورة الفاطر و آئی الرابع أ بسورة يسر [195b]

ایراقا و لملله و قسملندن عبرت المفل و مثا لرتندن کذ و حالنا کلمه و نصیحتنا
او کما بکله و محمد ه اعتقادیده سنت بولنه قد م بصمطه و آنک خلفن خلقنا کله
تا که مژ تصدیق ظاهر اوله و الا بودید کز دن انرا و مزده اول تصدیق حقی و لمن
بلکینا فقل تصدیق کبی اول کما اثری همان دله در فاند ه سی بن و دخی بود
إِنَّا جَعَلْنَا فِي عَنُقِ قُرْآنٍ مَّغْلُوقًا ایدر بونک سبب نزوی بویاید که ابا جهل
ملعون اندا بچید که اگر محمدی خلوت بولاجق اولورسه او زرنه طاش را غوب جلوت که
ایلیه طر و کلوب رسولی استو کدی کوردی بریرج ه نماز قیلور بر اولو طاش کتوردی
سجده بده و اردی وقت انی باشی او زرنه برغانه کوزندی چون رسولی م محمدیه
واردی کدی اول طاشی برغانه ای شویله یوقار و کورتلنله قوردی طاش دخی الله
یا پشدی چاره بولمدی د و نپ که واصحابی قانتی کدی تا که اول طاشی اند کول
ایر دل و مگر کشی بی غیره دن قصد ایروب کله کدی رسول اولوریدی حق تعالی
کی کوزن کوزن ایلدی که رسولی کوردی اناسوز فایشدی اوله خچاره سن
اولوب د و نپ قومه کتیک استدی انری دخی کورمده کده در کلوب انی دخی
یدوب الوپ کدی برین بولر بوایشه چاره بولیوب عاجز قیلور فایزد حق تعالی
اول کسره تشبیه قیلدی که الیری بوینلرینه بغلوا و اهیج خیر ایشه ال او زمیلی
تکوب بعضیلر دخی بویله دیمشله در انا جعلنا فی عنقهم اغلالا یعنی بن بولور که
الذری بوینلرینه دمور لکه اگر بوایشه ال بله ذکر و لندی انا اول بله اولد و غنه
دلیل وارد که بوینده دمور و لمن الا الیه اولور که الیری بوینده بله دمور ل
چون هیون اغلری کانه ال ذی بله اکلش کیم د و دخی بوردی **ذی الی الی الی**
فَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ أَخْرَجَهُمْ مِنَ مِصْرَ بَدَا لَهُمْ
قیصوب یوقر و قلردی اشته ایقلری بوللر کوزن لری لاجله دیکل اولور که
بولور که الیری د و کلی خیر لردن بغلور د که بولردن خیر کلن پس مؤمن نصیبی
بوایده بودر که نظر ایروب کوره کحق تعالی اول کافر لردن خیر قطع اولد و حق
ذکر ایوب شول الی بوینده دمور لیش کسید بکن تدی انی بلده یک بو صفت برین
حقیر جو رصقلور و مؤمن اولن کر که بونک عکس طوبه الی د و کلی خیر لردن کما یوم

اول کذ و کفر اهلدن تمیز طوبه چون اول صفتلر خور و خقی اولدی بو جور دوق صفتله
عزیز و مکرم اولد و دخی بیوردی که **وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا** و **مِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا**
فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ یعنی بن بولور که او غل منار د لرنه سدا ایلوک
که حاصل اولدی بولر سدا ه هدایت بولر ل و ظلمتله شویله قبله کده هدایت بولن کوزن
کانه حق تعالی ایدر که چون بولر برین مله مخالفت بولن طوبه لردن حق بولر توحیه اتمدی
بنزدی آنک مکافاتنی اول باطل اعتقاد لری انله سدا ایلوک اول کفر لردن ظلمتی
انلر و که او زرنه بوردی هدایت بولردن انلری هر و م قیلدی پس مؤمن نصیبی
بولندن بودر که فاسدا اعتقاد لردن کونکلی یال ایلیه اهلست جماعت اعتقاد دخی
محکم طوبه یوقر بونکست بولنده و ندرج تا کحق تعالی انرا یا نله قیلوب طر
هدایت او زرنه هدایت طوبه و دخی بیوردی که **وَسَوْفَ نُعَلِّمُهُمُ آيَاتِنَا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ**
لَا يُؤْمِنُونَ بولفظ اگر چه استفهام مدر را بولنده توجیح و سر ز نشور د یعنی دیک
اولور که یا محمد بن بولری کر که قور قوت کر که قور قتمه بولر یا نه کلوب سی تصدیق
ایده جک دکلر بوایت شول کافر لردن حقه کله کرا اولور کفر او زرنه اولد لری ایدیلند
زیرا انلر و که کونکله شقاوت کلیدی اوریلوب هر لندی اول هر او زرنه کدی پس
مؤمن اولان کر که الی معاصیدن چکد آنک او زرنه مصرا ولیه تا کحق تعالی
اول سیدلر آنک کونکله هر و هر مسیح و عظم و نصیحتنا کما اشر قلیه و عظم ایقلری
واند کلری بر ای اوله توبه سوز کیدوب اول دخی بله بربستان اوله و دخی بیوردی که
إِنَّمَا تُدْرِكُ النُّجُومَ حَشَى الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ فَيَنْفَعُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ مِنْ
يَا مُحَمَّدُ بَدَا لَهُمْ شنته قور قتمک فاند شول کسره حاصل اولور که انلر بوقر فایشدوب
نصایحیلر موا عظم لردن قول ایله لردن اول غاییدن و برین خیر بره اینا توب رحماندن
قور قریب یجان بویله اولسرا نره بشارت ایروب مشکه که بن انلری دنیا ده یار ایلور
آخر تمه اجر کیم ویر و زرنه بی بن ثوابلر ویر و زرنه کرا نکلر استلره ایریشلور پس
مؤمن نصیبی بولندن بودر که حقه عناد ایوب قرآن نصیحتلر کقول ایروب زرنه
اقد ایقلا اول اولاجق نسنلردن که خبر ویر لدی اگر چه شمعی نمید را نکلک اتیوب
صدق محکم قیلوب اول رحماندن قور قده بو دخی نکلر که خشیت ارد بن رحمان انی

کوردی خیار قهار دانی کوردی بوکا اشارت قیلدیکه یسعی بن رحمان دایم قورقوده
اولوب ایندی دخی کیمکل هم قورقوده هم رجاده اولغلا اول کس کندی که قنا داید کلک
اوجوب نایمیکه ایره سین قورقوده اولوب ایندی ترک انکل ایندی طوبی قورقوی ترک
ترک انکل بولور که بیرین طوبی برن ترک ایندی بر قنا دلو قوشده و نر بلور که قوش
بر قنا دلو اوجیب مقصوده ابره نر کس دخی بولور که برین طوبی برین قوما غایه مقصو
اولن نر ایک برین بیل طوبی که مغز بلا جهر کیم بخا اشارت حاصل اولدودخی بیوردیکه
اِنَّا نَحْنُ حَسْبُكَ الْوَفَى وَ تَكْتَبُ مَا قَدَّمُوا وَ اَنَارَهُمْ وَ كَلَّ شَيْءٍ حَصِيْنًا فِي اَيَّامٍ مِّبِيْنٍ
یسعی یا محمد اکبر بوقولک سخی کچیلوب اغریه ایمان کورتر لسه صبر ایله کیمین حقیقت
بر اولنلری اغریه کیم و دیر کورب قویار و در کند و لردن اولدن هر هر عمل کوندر کور
بر نانی د قنر لوب صغر و زینتی کی فرشته قوشور کور تا کلبین خیرین شردن نر عمل
اشدر لسه دخی کند و لردن صکره نر سعادت نر طریق اکبر شکر رسول عر بیوردی
سَنَسْنُ سُنَّةَ حَسَنَةِ الْهَدْيِ یسعی هر کور کور کلو سنت موافق قاعده قوسه
خلق انما اقتدا ایدوب انی اشلینه نقد ثواب اولورسه اول قاعده قویان انما بلر
ثواب اولور و اکبر بر سنت مخالف بر من قاعده قوسه خلق انی عادت طوبی اشلینه نقد
کناه اولورسه اکوسن اول قاعده قویینا و لغدر کناه اولور و انما هم معنی
بودر انما جها هداید و انما هم دد و کی یسعی بیز بولور که اولملرین یا زار ن
نکر مسروقنر و ایندر ایدر ما خطا عبد خطوه هیچ بر قول اولیه کور اول دون
آده آله اید منبر ثواب یا بر کناه یا زیلور یسعی خبر بر لسه آدسه ثواب یا زیلور ش
بر لره آدسه کناه یا زیلور هم بوخا د لیلدر بر سوکت اول قولیکه یسعی قوسه
مسجد دن ابراق اولد قنر چون دد لور که اولرن صابون مسجد یقین کلر
سهول عر انله ددیگر و یا زکر بکتب انما زکر یسعی بیکور که ترک انکل انما
ملزهر اولکسین که قدم کوزا بزلری دخی یا زیلور ادم و مکز نر نقد را اولورسه
اولقدر ثواب اولور و هر نسنه کور بودر او غلنلری اشلر سویلر بکلیسقی برین صغر انشور
لوح المحفوظله انن طشرع نسنه یقیدر برین موئن اولان کور کدر که بویانه نطس
قیلوب دایم خیر اولورده اولسعی ایدر که قویان زیاد اولدودخی بیوردی کور

وَ اَحْرَبَ اَنَّهُمْ مَثَلًا اَحْتَابًا لِقَرْنِهِ اِذْ جَاءَهُمْ الْمَسْئَلُونَ یسعی صورت قورب
یا محمد خیر ویر قوکلر کور بولور که نشوکلر مثلاری اول قریه اصحابی کجا اولدی کور رسولن
انما کلدی قریه انطا کتیه در عیسی پیغمبر که رسول لری انک قوش کلدی سبب قغنیه بود کور
شول و تکر عیسی بر کور کور تر لری اول حوار یونکر اصحاب و انله ایدر وصیت قیلدی
بر برده طور مدیر هر بری بر شمره وار ب مسترفا اولار بولور که دخی عیسی هر مد عالی هر
بریکه انبیا مغز انی پیغمبری واریدی چون عیسی هر مد رفع اولدی رسول لرون کسی
انطاکتیه قوشمنه کلوب دعوت قیلدر نر تکوین تعالی بیوردی **اِذَا رَسَلْنَا اِلَيْهِمْ اَنْتَبِنَ**
تَكْفُرُوهَا فَرَزْنَا نَبَاتٍ یسعی چون کور کور کور رسولن بر دن انطاکتیه قوشمنه
بری قرمان و بری طالوس اول قور اول کسین یا ندر انله اناندر ل کور لیدوب
دیرسک کور بولری خود عیسی پیغمبر کور ندر دخی حق تعالی تک رسولدر پس رسول کور لیر
رسولیه مان الله رسولی اولور زبر انلر بر انی انک کور انده حق تعالی تک رضای اولیه
پس انده الله رضای بلر اولدی پیغمبر انک کور ندر کور کند و یه اضافت قیلوب بر کور ندر
ددی پس اول قور چون اول کور رسولی بلر ندر لول و تکر انطاکتیه بر کور لیر شلوب
چاغدر کور یا قور یا نر کلک کعبود حق الله در اول بوتلر عبادت شیطا ندر دفالما
اول کسفی اول شفر شاه کنه اعوانلری طوبی اهلری تاننا لید لیر چون کور بولور اول شاه
قانتد کور دیر کور و دد لور که اول بوتلر کسین بر انله هیچ در باطلدر بدی سیز و ک
عبود کور زاولا قدر کور کور کلر بر لره دیکر کس مانع دکلی بر دن هر قغنی کور اولیت
عبادت اولورده اول انک ابدی بری اودد رجعتنر میچنده چون اول شاه انی اشدری
غضبه کلوب اکسین دخی با صدر با انجلدی انن صکره ندر ندر قوریدی بولور ندر ندر کور کور
صکره شمعون کلوب انطاکتیه کوریدی بولور که ندر ندر کور کن اشدری طوبی بر ندر ندر
کلدی اول ندر انجید ددیگر نر کور و بر کور برین بن اشبور ندر ندر غیله هر نر طفا
یدر دین ندر ندر ستر و بریدی ایچر کور و ب انله ددیگر بر انن اوت و کور کور
کشاوه قانتد سیز و کور انک کور ندر حله صلفنه سخی ایدر سیز کور ندر اوت ایشکوز بر ندر
کلد کور کور طبع اولاجق کلر ان لاشول و قنکدر اول لطفله بر مشغله طوبی سیز
بر سخی سیز و کور مثل کور ندر شول عورت مثلنه دندیکه بر نر کور چی کیدی اولنر نر مغز

صکرمه بر او غلام طوغردی تربیتش تک بزی فی الما اوب و قندن او کون نان یدری
بوغازنه طورب اول او غلام فی اولادری بزدخی بچلین پوتشاهر کلد کوز دعوت وقتی
اولدین دعوتشاید ب اوب کل کند و کوزه بله کتورد کوز اند شمعون بوری صوب پتخت
کلدر اول بوتلری او کده طورب کونخل یون اللهه و دندوب تفریح قیلوب سجون
ایدی بولر شویله طن لیدر کوزیک اول دخی بولر و کده لشدند رکند و الهامیه سجون ایدر
بر قی کون بولیه ایلدی انک اشین پادشاهلر ببولر لانی قفروب صورتیکسن قندن
شمعون ددی که بی سراسر کلدر رکشی هم انلرد و کلی کیدلر بن انلر که ایچنده ه لشدنیک
تدیرن قیلوریم چون انلردن کسه تلدی اوش سنک اصحاب کوزیکه تکریمه لشدن
طوتم و سیز غلام کلیم ددی پس اول پادشاه بونکار قی سنه طاشندی بونک ددی و کلیه
صلواتی تدیر نیات خوش کلری شمعون ددی بولر و ل بر زمان کلدی تمام شی کوزیک
استقامه اوزده اولدی انلر بکون انی شاه قاتنه قفوی مناسبتله اولای یارخی
اکدی ددی که ای پادشاه بنگا خیم بولر ایدر کوزیکه بوزماندن انی کشی حسسه
قومشسین انلر اوتر و کد انارستی ابرق الهه طیفه دعوت علمتلر ناول بولری
قفروب کتورسک انشم انلر کلیم من ندرلر سنک طر کلدن بن انلر کلیم صمه
قیلم اول پادشاه ددی که بلی ادم ویریددی اکسین دخی کوزدی انک او کده طورد
شمعون بولر کدی و بی بلنه اوب صورتیکه خبر ویرک بنگا کوزیکه انلر کوزیکدن
بولر ددی کوزیکه م الله بن اولدر کوز لردل ویرر و کوز سز لره صاغر لره کورسک
اشک ویرن لاشلرک الا لغن کیدر شمعون ددی که دکه ایدی برسنه کوزسک
کوره لو واردلر برانادن طوغش کوزسک کوزسک کوزدر لرا اول کسی دعا قیلدر کوزر
ایلدی شمعون دخی کوزسده دعا قیلدی اول دخی صاغر اولدی انلره ددی کوزسند
سیرک بتم اوزرم فضیلت کوزسک بربا و زرددی بر ابرص کوزدر لرا کسی دعا قیلدر
انک دخی صاغر اولوب الا لقی کدی شمعون دخی بر ابرص دعا قیلدی اول دخی صاغر
اولدی شمعون بولره ددی که بونده دخی فضیلت کوز قیلدی دخی سنک کوز واری
انی کوزرک ددی بولر ددی بولر و ارد برین م ر بزم اولدر و هم دیر لور شمعون
دددی که بونکار قدرتم بتم ددی دوندی اول پادشاهه ددی که پادشاه نولا

اکر بوتلری کتوره ن اولاک اولدر دیر لاپ اولدوره لرا کوز فضیلت سخا و سنک بوتلرک
اول بولردن اشغ قیلدر ددی اول شاه ددی که سن بلورسک حقیقتا انلر کوزر
نر اشیدار اولوی انلر قنده دیر لدر شمعون کوز اول شاهه ددی که بیزه قانوزده
یا ملک بولره صورت کوز اول دکلری سنه اشک قدر تلری بتری اول شاه ددی که
بیزه قاتریم بر میت وارد ددی کوندر اولی انک اتاسی وارد رکند با عیسنه
کشمند انک اهل قوی انک کلیم کوز سنظر لردانی دقن انک قومن لرا تاخیر ایدل
کراتاسی کللم ایدی اول اولوی کتوردر لرا بولر و کده قودل اول شاه ددی که ددی
ایدی کوز بن اول اله کوز لانی بیخدر کوزر بولر کسی انکاره دعا قیلور لردی
شمعون کوزوجه دعا قیلوب بولره یارد مر ایدری حق تعالی ذیل اول اولدی بولر
انی کوز بیگ شمعون ددی که بن طانقل ویر و هر کوز بولر کوز کوز کوز و
بولر و کده معبود لوی حقدرا و لشدن اهل دیلوب ددی که سیرک انقا کوز بر در
دیوب بولری طاشله اولدر لرا انلر اول اولی انک اتاسی کلر که حبیب بخار ایدی اولی
کوزیا سله کلدی انی دخی اولدر لرا چون بولر رسولر بوشی قیلدر حق تعالی
جبرانی ویریددی کلوب بر کوز بولر و کده اوزر دینه صمه قیلوب جاغدی کلیم هر کل
اولدی بی قضیه کللی اول ایتلر معنیسند که حق تعالی بوردی **اذا رسلنا الی قوم**
اقتن کلک یومها فقتلنا نابلث یعنی چون که بین انی رسولی کوندردن اول قوم
انلری یلدر لدر بیز اول کسی قوی قیلوب قوتلند ددی او بیخسینه که شمعون ددی
انقلوا انما الیکم رسولون یعنی بولر کوزا و بی جمع اولوب ددی که بیزه رسول
کوندر لشدن کوزسکی باطلان حقه دعوت قیلد و زود دخی حق تعالی بوردیکه
قالوا انتم الایه شلتک و ما انزل الیکم من شیء ان انتم الا کلر بولر
یعنی اول کافرانلره ددی که کوزسکی لایب جیلان ادمه و غلامی تره بیج اول و رحما
دی و کلوز ادمردن بر رسول کوندردی کلیم لایب بیلر سز که در سز بیز کوزی
رسول کوزسک حال بودر کوزسکی عیسی کوندردشدر بولره انکار قیلدر و رسول لری
ددلر کوز حق تعالی خبر ویردی **قالوا انما الیکم رسولون** یعنی ددی که
بیزه بر بیلور کوزسکی عیسی کوندردن کوزسکی ادا تیل کوندردی بلکه حق تعالی لرا بولر

وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ یعنی بوالنگار کردن بینه ضرر بقدر البتد میزوم
آورد بینه سینه ایمان که تو رسک واجب عمل زیا کو ظاهر و ندریحی الله در بینه واجب
اولن همان حق تعالی که خیر بینه اولش در مقدارنده حاین اولیا و زبانی حقیقت
اول الله فتنده در نجه پارسه اشکله و دخی بیورد **قَالُوا إِنَّمَا تَكْفُرُ بِكَلِمَةٍ لَمْ
تَنْهَوْنَا عَنْهَا وَرَجَعْتُ إِلَيْنَا إِنَّا رَبُّكَ إِنَّكَ لَرَكُوعٌ**
سَوِيحٌ یعنی بوانطاکت فرمه حق تعالی بیورد
طوتدی انله قسط واقع اولی بولرا فی کذ و لرتک شوم فعله نند کور مد لر بلکه اول
رسولزه اضافت قیلوب ددر کور بیزه این ش فسط و سوماق سیرک شرتکوزند در فارغ
اوتوب نیلته سرتوز سیزی طاشله بر جراید و ب دیار و دخی بزین سیزه قتی انجید جی
غذا پارسه اصل اولور و دخی بیوردی **قَالُوا طَائِفَةٌ مِّنْكُمْ كَفَرُوا بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ فَوَيْلٌ
لِّلْمُكَذِّبِينَ** یعنی بوسولله دخی انله جواب ویر و ب ددر کور بیز و ک شوم لکوز
کیر و سیر شکله د کور بیز و ک اول بران فعله کوزدن بر شندی شول وقتکه الله طرفند
و عطا اولنورد کوز انخل و کلفیوب اغا شرتک کور ب حددن کور بیز و دخی بیوردی
**وَجَاءَ مِنْ أَقْصَى الدِّينِ رَجُلٌ سَيِّئٌ يَأْتِي قَوْمًا تُبَعُّوا الرِّسَالَاتِ اِتِّعَابًا لَا
يَسْتَلْكُهُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُّشْفِقُونَ** یعنی شکره اورتاننده بر کشی بیز کلوب
د دیکه یا قوم متابعتاید و ب اونیک اول رسولله کور بولر کذید کلری حقدرد و فوب
اول کشی بوسولله صور دیکه هیچ ش بود بنه دعوت قیلد کوزن چون حق استیز
انله ددر کور بیزه از من الله فتنده در بولردن لهر دیز ز پس دونپ چاغ دیکه
یا قوم متابعت قیلک شول کسره کور بیزدن اجر حق استیز لر بولر هدایت بولش
قومه در دیشله د که بویکوب چاغ ان کشی اول حبیب بخاری اولش لیکن اول
رسولله عاقله کیر و دیر لوی اول اسلامه کلدی بعضیله ددر کور صبر و ایدی انلر و ک
د عاقله شفا بولدی چون اول حبیب اشدی کور اول رسولری اولدر که قصد اندیله
سخی ایدوب کلدی کور منع ایده اولدر که قومیه اول قوم اول حبیبک اول سوز لر انشد لر
کول دخی انلر و ک دیننه متابعت قیامتیه دلرا کله یا حبیب یعنی شدخی بیزه دیز
قودک واروب انلر و ک دینندی متابعت قیلد که حبیب دخی جواب ویردی سنکه
حق تعالی بیورد **وَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ الَّتِي كَفَرُوا بِهَا لَعَنَ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَهَا لَا يَتَّخِذْهَا اللَّهُ وَلِيًّا وَلَا حَمِيْلًا** یعنی بولدی کله

طیام رسول الله کور بی بر تری سوز و ک دخی اولد کدن صکر رجوع کوز اندن بخا در سنکه
اند و کوز هب بولس نرد و نیب اول قوم انخا ددر کور یا حبیب کل کور و بیزه دیموزه د
انک ددر کذ و دینلری تر کله بله کیر و حبیب بولر و ک جوابنده ددی شوم کور حق تعالی
بیوردی **عَلَّمَهُمْ قُرْآنَ الذِّكْرِ إِنْ لَبِثُوا إِلَّا قَلِيلًا يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ هَذِهِ السُّبُلَ الَّتِي كَفَرُوا بِهَا لَعَنَ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَهَا لَا يَتَّخِذْهَا اللَّهُ وَلِيًّا وَلَا حَمِيْلًا**
شَيْئًا وَلَا يَنْفَعُهُمْ یعنی بزله لهدن ارتق بو پوتلری معبودی طوتاین ایله ایدیه
اولور سمول الله د بلسه کور بخا ضرر اید و ره و بر فقی بله و محنته ابر کوره اول
پوتلر و ک قدر قیامتیه کربدن اول لری دفع ایده لر اگر شفاعت قیلق د بلسه هیچ
شفا غفلتدن فائده اولیه **إِنِّي أَدْعِيَ الصُّلَحَةَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ قَوْمِكُمْ** یعنی کور بیزه دیکوز
طوتیزم اشکاره زیان ایچنده اولور ب **إِنِّي أَسْأَلُكُمْ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُوا** یعنی
حقیقتا بیز ایمان کتورد سوز اول اول بکوزه کله الله بر داندن ارتق معبود یقده
این عباس اولرجون اول قوم اندن بوخبری اشند لر فی الحال انی طوبی قیومیر قیلر
اختر سن دیز لر تنکه برایتیه بیورده **وَاصْبِرْ صَبْرًا جَدِيدًا** انا قدا دیدر انی طاشله دیز
اول طور میوب ایدر دیکه ای چلم بو قوم هدایت ویرک بولر بواشی بلدن ایدر لر
و مقابله سخی ایدر طوبی اول حبیب ابقاری التذیر قیلر شولقد ر بصبلر کور بیزه شول
چقدی انک صکره قیومیر قیلر اندن اول رسولی دخی دیز لر چون حبیب بخارک
روخی بدن دن انتقال ایدوب شرفه خسته قوندی کذوبیه اول حاصل اولن کرامت
کوردی کذ و قومیک اصله هم کلکن آرز و قیلوب ددیکه **قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ
يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ** یعنی ای کاشکه
بو بنم قوم بیلر دی کور بنم ریم بنی نیجه یار لغیوب اهل کرامتدن قیلوی انلر
اول رسولله ایمان کتور ب بوسعدا تدر شلردی کذ و اولوی دخی انله خیر
صنوسن کسمدی ایدی عقل اولن شوملره بو وعظ و نصیحت بودر کور بومک
حالند کذوبیه عبرت الوپ قرآن حدیث نصیحتن قبول ایدوب انخله اولدن
ا کوتلنه انله دلیل اولپ خیره بیلتهاری دشمان طوتیه بر کون دنیا لرتنم موز
اولوب کذوبی و دیکوز بلره صوبیه و دخی بیورد **وَمَا نُنَالُهَا إِلَّا بِقَوْلِ رَبِّ
بَعْدَهُ مِنْ جُنتِهِمْ اِسْتَعَارَ وَمَا كُنَّا مِنْ لَدُنْهَا** یعنی بیز انلر دکل او حبیبک قومی

اوزرینه حبیب و لو کدن سکره کو کدن ملاک لکشفی کا اناری هلاک اید و زده کسه
اناره رسول کو ندرمدک و دخی حق تعالی بیوردی **اِنْ كَانَتْ اَلْاَسْبَحَةُ وَاِحَدَةٌ فَاَدَّاهُمْ**
خَامِدُونَ یعنی ایدری بولره الا صبحه که حیوانی و پریدک بوکن بولرون اوزرینه
چانه ری همان بولر طور دقلری برده بر او غرن یکدل شوید که هیچ کتلی قلمی
و دخی بیوردیکه **يَا حَسْرَةً عَلَي الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ اِلَّا كَالْبُحْبُوحِ بِهٖ يَنْشُرُونَ**
یعنی اول تو هر هیچ بر رسول کلری الا انلا فی استهرا اید و سب سخریه طور تر دی تا
آخرته ایشاری اول صلواتی ندامت اولور بی چون حق تعالی انظاکیه قصصن رسولنه
خبر و بر دی کند و قومنک حالته اناری ضرب شل قلمیکه بولر انز عیوت الوبا انصاف کل
رسولیه عناد قلمی بولر نظر دخی قوموی بلکه اول مشر کلری ایلر و کین استلک غلاب
تور قدی سکر بیوردی **اَلَّذِي يَوْمًا كُنَّا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ اَنَّهُمْ لِيَهْلِكُوا**
بِرَبِّهِمْ یعنی با محمد که رمز لری که بوستک فرمگله بوردن او کدن نجه قلمی هلاک
ایلدک عقوبت لره هرگز اتر لری قلمی دونوب کیر و بر بی انلرن بولره هلاک چاره
بولدی و دخی بیوردیکه **وَاِنْ كُلُّ لُتَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ** یعنی هلاک بولرون
کلیسی الایمبع بزم قانرزه حاضر و لسول قیامت کوننده و دخی بیوردیکه **وَايَةُ لَهُمْ**
اَلْاَرْضُ لِمَنۢ مَّشَاءُ وَاٰخِرُهَا لِمَنۢ مَّشَاءُ حَتَّا يَنْتَهِيَ نَجْمُهَا يَافُكُونَ حق تعالی تک بر کتکت
علا متلنندن بر بی اولدر که اولش بر لری بیز بولره در لدر بوردک یعنی تور سیوب
تازه کنی کند کدن سکره کو کدن بفرور لاندرو بی اول تور یلی تازه کد کوننده کاند
دولوا و تلر بتور و پ دنیا بکوردک کاندن سیر لره و دخی بیوردیکه **وَجَعَلْنَا فِيهَا**
جَنَّةً مِّنۢ نَّجِيلٍ وَّاَعْنَابٍ وَّفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ لِيَأْكُلُوا مِن ثَمَرِهٖٓ وَاَسْمَعُوْهُ
اٰيٰتِهٖمْ اَفَلَا يَشْكُرُوْنَ یعنی بن بر اذق بر بوزنده بولر و کچین بو ستانلر
و با غلری و آنک انجند هره مال را و زملم بتور دک و دخی بر دن بکار بر چقار و پ
ایر مقلا قذق تاک اول بشلرن بیلی و اول صور دن ایچ لره و اول الاری عملایله
اشلیوب حاصل اند کلرن دخی بیالره که اگر لریچ لره اول الاری عملای سکر کلری
نمترلر دخی بیالره که انجند هه بتن بشلرد و اندر با غلریدر و سود لرد که قیون صفر
بلسنر چقر بوردک تولدی بولره که بو نعمت لری بولره بیکر د بوزنه شکر ایلر و آنک

و حلا نیتند اقرار قیلر لره اگر چه لفظ استغفار در امر معینست در یعنی تولدی شکر اتر لرد و ک
بوشنلر استنه که انره انعام قیلدی انا کفر ان نعه اولسونلر شکر استونلر یلک اولور
و دخی بیوردیکه **سُبْحٰنَ الَّذِيۡ خَلَقَ لَلَّذٰرِحِ كُلِّهَا مِمَّا تَنْبِتُ الْاَرْضُ وَمِنۡ اَنْفُسِهِمْ**
وَمَا لَا يُنۡسَوْنَ بولر لفظ سبحان دخی مصدر در امر معنی نه یعنی تزییه ایدک از ملک
اول پادشاه که در لوفت لری بیز اول یازدی شوشنلرن که در پرتور را انواع اولر
که حیوانلر کوزه علفا اولوب سیزه منفعتا و لنبجی دخی بر کتک اقرار اید و پ و ر ق
تعمقد اراغ اولسونلر زرا پادشاهد را اولک کند و نفسلر نند دخی انواع صورتلر
یازدی که بولرون اندن خسر لری بی بو کتیکل انجند ه دلیل برهان و اهر که اول
ولعد دخی کچی بی و پروردگار عالمدر نظیری بی بوندن سکره کند و نک و حد انیت
دلیل اولنلرن بر حلا نه دخی قلمیکه اعتباری دخی ارفا و لیا و لاکه انصاف
کله لرتک بیوردی **وَايَةُ لَهُمْ الْقَبْلُ لَمَّا نَسَخْنَا مِنْهُنَّ اَلَّذِيۡنَ نَادٰوْهُمۡ مُّظَلِمُونَ** یعنی حق
تعالی تک و حلا نیتق هلا متلنندن دخی بیوردیکه بوردک بولره کچه قیلور دق
کونوزی اندن صبر و پ چقار و کوره سن بولر ک کوندر و شلغند ه ایکن ناگاه
کوردلر که جهانی ظلمتله قایلر و دخی در لکه حق تعالی دنیا بی قرا کیر ایدی اندن
سکره کونشی چراق دایدی چنکر اول طوغه دنیا انخلر و شن اولور چنکر اول طوغه
کیر و قره قولق اوزرینه قلمی شولر که بر دلدی و دخی بیوردی **وَالنَّجْمِ عَرۡبِي**
اِسْتَقَرَّ لِمَاۤ اَدَّبَكَ تَقَدَّرَ الْعَزِيۡزُ الْعَلِيۡمُ یعنی کونشک کیر ایدی سیر اید و بی بورد
کند و مستقر نده و مستقر بودکی کونک غایت صک نزلیدر که اندر او تم کچین
مغربنده مشرقنده زبر اهر کون که طوفار کی کون بر نزلده طوغن طولند و دخی
انجیند دا و چپوز التمش نزل و ارا و چپوز التمش دخی طولنجق نزل و اردد
اوزا المقده قصه مقدمه و بر ایدند ه دخی ای ذر عقار دیزر و ایت و اورد که اید
بر وقت رسوللا و تور دم کونش طولندی بشار دیکه یا ابا ذر بلور سونکه بولنشن
نرده طولنور بن در دکر الله بلور و آنک رسولی بلور رسول عمر بیوردیکه مغرب
طلو نور دخی کیدر و ادر عرض التند ه سجد ایدر دستور دیلر که کلوب کیر و
طوغه دستور و بر بلور کلوب طوغرا تبا یقین اولدیکه دستور دیلیه و ت و تور و بر

تا کشید طوئین طلب ایلد زاریلی حدی که دستور ویریلد و اولونونقک یرده طوغ
و آده مغزین طوغ حق تعالی کشتا مستقرده جاری اولورد و کی بود که اول عرش
التدیه درین کشتای بی سنازلنده اولعزیر العلیم تقدیری برلدر عزیز در انعام
المقر به لعلیم در اول کشتا من تقدیر قیلوب فی بر تقدیه و دخی بن عباس برایتی
بولد او تور و الشمس تجری مستقر لها یعنی کشتا سنازلنده ایدر که آنک مستقری بقدر
دایم سنازل و زره در دخی حق تعالی بودی **وَاللَّيْلُ قَدَرًا سَائِلًا حَتَّىٰ تَمَّ**
كُلُّ الْجَبُونَ الْقَدِيمِ یعنی ایدر سنازل تقدیر قیلوب کوله که ادر تکه کاه کسلور
طبعی ایدر هر کون بر سنازل ایز و بر منزل جیفر تا شول قدر کاهندا ایشور که اندر او تکه کجمن
اندن و ونیکر و یقین منزل کولور و دخی بیشتر کرای او تور کونده بر ایدر که کشت
بر ایدر سنازل مقابل ایدر ایلد انی سکن فرسخدر که میدر کشتای دخی انجلیان در
اسا کشتدر و شلتغی بر ایدر لدوغی وقت بر ایدی ای نورنک طقسان طغوز دخی شنی
الوب کوندر و بر ایلدک و شلتغی دنیا ده اولدی ای بر جتن نورل قلدی و دخی
انحر سنازلنده ایلجلوب صادر دغن سول هر مانک فر و سنازلنجیه بداغند تشبیه قیلد
نظرا ایدر و کونزنده اکر چه کون و نغسند حقیقتده کی اولود و اما بقدر کونز
کی انجی کورینور و دخی بودی **لَا انْتُمْ بِنَبِيِّ هَٰٓؤُلَاءِ تَدْرُؤُا الْعَمْرَ وَلَا الْكَلِيلَ**
سَابِغِ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ مکره ایدر هر برینک و لایق و جکی و سلطنت
وارد کونک و لایق و سلطنتی کونزده در ایلک حکمی و سلطنتی کیده در بر بقدر
کشته کیده طوغ ایدر و ایدر دخی بقدر که کن نور صاحب کونز دکن ظهور کونز
کر کدر هر بری کند و سلطنتده طوغ طولونده و دخی نه کجی قره نوسی کونز
د و شلتغند غالب کلوب فراردی بیلور و نه کونز ایدر نغی کجی فر کونز غالب کلوب
ایدن قیلور و بعضی ایدر بیشتر کوی د و ایدر لوانده بودر و دخی بودی
وَاٰیةٌ لَهُمْ نَاخِلًا ذُوۤاۤیۡمَةً فِيۤ اَفۡلَاقِ شَجَرٍ یعنی بر سنازل کافر لینه
بر علامت دخی حق تعالی نیک بر لکنه کربیز کورد ک بولور که آما لینی و عورت لینی و
اول غلارینی هنوز دخی بولور تالی صلیده ایدی اول نوحه کی سنده کراچنا بن
حیوانه طوئینری و دخی بودیکه **وَطَلَقْنَا لَهُمْ مِنۡ مِّثْلِهٖ مَا يَرْكَبُونَ** یعنی اول نوع

کی سنی بر ایدر که کابیز لرقاده ایدر اولد و در قور و ده بن لرتک و کزده کیده
بیز لرتاسدی ایدر اولد و دخی نول زور قلی و شول کیلرد که شمدی دگر زده بیز
هم صوت کجمن ایت دلالت ایدر کول کیدر زیا بوندن صکره بیوردیکه
وَاِنْ نَّشَأۡنُ فَنُفِثَهُمْ فَاَنۡ نَّصَرَّحۡنَهُمْ وَلَاۤ اَنۡ نَّمۡنُقِدۡهُمۡ ذٰلِكَ بَعۡثِۡنَا بَارِزۡوَانَ
صوا چنده فرقی ایدر و ز شول کده هیچ بولر بر مد دا بریحی بولنیه بولر کند و لرن اول
غرفدن منع ایدر و بجات بولیدر **لَاۤ اَنۡ نَّخۡرُجَهُمۡ مِنۡهَا وَمَتَّعْنَا الۡحٰیۡۤیۡنَ** یعنی انرا غفور
مکر کربزدن رحمت اولد کولر مت انلری چقاره و ز غرقا ائیه و ز قویا و ز کرم متع
قیلر تا ا جلاری تمام اولعنه بن عقلا و لنلر کر که بولر سنازلده نظر قیلر جیفت
بلد کجی بر دخی یکی بقدر اکر بر دخی اله اولیدی بر لکر کار بولر چنده کی ایلد
و ایدر و دخی بودی **وَ اِذۡ اَقۡبَلۡنَا مِنْۢ مَّوَدَّۤیۡنَآ اِنۡۢمَّا بَیۡنَآ اَیۡدِیۡکُمۡ وَ مَا خَلۡفَکُمۡ اِلَّاۤ اَنۡۢمَّا**
فَرۡجُکُمۡ یعنی فجان بولر ده نلسه ایلور زده کی آخرت امریدن قورقک انجین
عمل یکن یعنی ابراع ایدر که استعمال ایدر که وارد و کزده قلان دنیا امر لرن قورقک
انکله مغرور اولوب الدنک تاک رحمت اولوب عذابا و لنیدنا متا مقابلا ایدر ایلور زدن
قورقک دد و کی یعنی بیزدن ایلر و کجمن کجی اولکن که انله ابرشن بلا سیزه دخی
ایشور **وَ مَا خَلۡفَکُمۡ** دید و کی یعنی ایدر کزده کلبور و دن آخرت عذابند
دخی قورقک اولد رحمت اولنا سنازلنجیه بجات بولاسین بولر هیچ انا اعتبار
قیلر و دخی بودی **وَ مَا نَاۡتِبۡنَهُمۡ مِنۡ اٰیةٍ مِّنۡۢ نَّاۡیۡتِ رَبِّہِمۡ اِلَّاۤ اَنۡۢمَّا نَاۡتِبۡنَهُمۡ**
یعنی هیچ بولر کلونظا هر امله اولد بیلر نیک بر لکنه و قادر لکنه دلالت قیلر
نشاند و رسولک کجی ککنه دلیل اولن عل متلورن ای کی بار لقی کبی و بار متلورن
چشمه اقیمتی کبی لا بولر انلر و انک طلسند اعراض ایدر و بیلد نلسه بولر بیکریدن
قورقماغی تر کایدر بر بن مؤمن نصیبی بودر که دام کجمن بیز قورقماغی اولد و کده
صعبائی و تنبیه واردنده قوب کده و کنت حسابی شمدیه تیوره وانی بینلک
ارد میزا و لرحسابده سناقتا ایدر و بقی طوئین همان عذابدر و دخی بوندن سنا
کافر لک زندیقارند خیر و بر دیکر مسکندر **وَ اِذۡ اَقۡبَلۡنَا مِنْۢ مَّوَدَّۤیۡنَآ اِنۡۢمَّا رَدَّکُمۡ اِلَیۡہِ**
مَّاۤ اَلَدۡنَیۡنَ کَلۡۤیۡمًا وَاَلَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا اَنْظُمۡنَہُمۡ لِنُوۡبِۡنَا وَاَللّٰہُ اَعۡلَمُۢ بِالۡذٰلِیۡنَ الَّذِیۡنَ

مکتبته در ویشاه تصدق ای که شول ماکتوزدن که زعم اید ز اول الله چون در ویر
یعنی کافر لکن زدن قیوت نردن صفر نردن بعضین چوب بواقه ایچون در در لری
چنان مؤمنن بولره اول کفر چون قیلد کتوزد با کتوزدن مکتبته صدق قیلک دیسل
بولر در لری که بیتر قلد و ده کوف شول کسلر کتوزد ایله حق تعالی انلری ز قلدرد
پس چون قدر قیتر کن انلری ز قلدرد بیتر کتوزد دیکنه موافقت ایدوب
انلری ز قلدرد عزرا شو سوزد که در لری دکل که حقیقت اولد استماع ویر لری
ایدی بوسوز بخیل سوزیدر که کتوزد ولره علت طوب ویر عمل چوزد بر لری که حق تعالی
ویرمد و کتوزد دخی ویر جز زو در لری که در لری بولر با طلدر ز بر حق تعالی بو نیجه
قوللری غنی قیلدی ویر چنیز قوللری فقیر قیلدی ابتلا بوند ز دویشد دنیا ویر بود
بخیل کتوزد کتوزد که دنیا کتوزد سوری سکل قدر نیجه وارسته کافر لره بر
ایچم صواب بود میدی که دشمنان بولر بیس مؤمن دوستن نتمه منع ایدوب ویا بلر
صدق قیلک دید وکی دخی کتوزد بولر اولد و کتوزد نمانده احتیاج اولد غلظت
دکل بلکه ابتلا دکل اولد بایلی در ویشاه صناد که کوره اولد مال زنده اولن فقر
حقن چقار بیا لده عشقنه ویر در لری بوخسه مال سوکوسی بکزی سوکوسند ارتقا
کلوب چنانلق و بخیل لایق قیلور لری حق تعالی کتوزد لکن کتوزد دخی حق نیجه
در سائلر انک حکمتنه کتوزد عقلا برین بیس مؤمن نصیبی بودر که الله حکمتنه تطیع
اولوبیا مرین بیکتوزده تقدیر صلت ایدوب کتوزد و بی خیر ایدوب قطع الیه بو ناسد
اعتقاد در بو اعتقادی طوتنله قورقور و در دیکجه تمه ایدی قالد قورقور با الله منه
او کافر لری مؤمنره دیر لری که **ان انتم الای صلاه مسبین** یعنی دکل سبب الای
انتکاره خطا ایچنده کتوزد انال کتوزد دین قیوم سببته او بید کتوزد در ویشاه اولوب
بیزه احتیاج اولد کتوزد بعضی لری که سبب خطا ایچنده ز مؤمنان بیزی خیر صدق
ببور سین تقدیری انک علت کتوزد منع ایدرت و دخی بو بیزی **و یقولون منی**
هذا الوعد ان کنتم صادقین یعنی رسول بولری قرتوا فرقت خدا بیلر قورقور
اولا که بولردن ایمان ز غبت قوید بولر بولر عناد ایدوب دخی بولر دیکه یا سبب کتوزد
اشبوقی قیامت کتوزد و عدل قیلوب انظلم قورقور دین کتوزد کتوزد و کتوزد کتوزد کتوزد

نوقت اولسرح تعالی انلر و کتوزد جوابنده بیدر دیکه **ما ينظرون الا صيحة واحدة**
تأخذهم وهم يحضرون یعنی یا سبب بولر منتظر کللر لایر صیحه کتوزد اول صیحه بولره
کتوزدن ایریشه شول حالده کتوزد بولر بولر بولر المقده صیحه حصوت ایدر کن این
عباس دخی لده غم ایدر بویصد دن مراد اول صور چالد غم دنگر عدل لایر بولر
روایتد که ایدر والله اول صور ایدر بولر بولر بولر بولر بولر بولر بولر بولر
اولا کتوزد که بر چوز بولوب کتوزد یا کتوزد کتوزد کتوزد کتوزد کتوزد کتوزد
صور ایدر بولر و کتوزد بو سبب چوزن صور مقصود بولر طوته هنوز صولوب بو ستانه
ایرشدن قیامت قوید و دخی بولر دیکه **فلا يستطیعون توصیة ولا الی اهلهم**
یرجعون یعنی اول صیحه صور بولره کتوزد ایرشه کتوزد اول ساعت وصیت
قیلغظا قتلری نیمه صیحه بر نسد ایله بلکه با زمر بوندن د و نب اولر نیمه کتوزد مجال بولر
پس حق تعالی اول صوره بوخل حق نزا و لسلر بولر ایدر لایر بیان قیلدی بوندن صیحه
آنجی صوره حال نزا و لسلر بولر دخی **و نفع فی انصوار فاداهم فاداهم فاداهم**
مر بهم یسئلون یعنی کتوزد صورا ویر لره کتوزد ناکاه بوخل حق اولمشکن باشی
طیرا قدر قلدرد بولر دخی حضمه جمع اولر بولر صانرا اول صور کتوزد اسی بولر
ایقوال ایچدی او یا ندلر ایچموز دیکه **قالوا یا ولینا من بعثنا من مرقدنا** یعنی
شله دن قلقوب کتوزد لرا اول دنیا ده بولره خبر ویروب قورقور دن کون واقع
اولمش اول کتوزد قورقورینه نسبت اول سنلده یا ند قتلری انلره شولا یعقوب اختلاقی
کئی اولمش اولد دیر لری ای ای بیزه هلاک کتوزد کتوزد بیزی بویوب راحت
اولد غم بیزدن اول فرشته کتوزد بولر و کتوزد اوزرینه موکلری دنیا ده عمللر یا زرتد بولره
جواب ویروب دیر لری که **هذاننا و هذا لرحمن و صدق المرسلون** یعنی بولر کون
اول کتوزد کتوزد حق تعالی وعده قیلدی ویر بد وکی رسول ندر سین خبر کتوزد دخی
که بولر کون البتد که نمانسوز اولد لایق قدر اول رسول بیزه بولر کتوزد خبر ویر دیکه هیچ
ایدی اتاسین منا ایدوب انانند و کتوزد کتوزد کتوزد قلدی او شریعین الیقان سببه واقع
اولدیکه کتوزد کتوزد کتوزد کتوزد دخی بولر که **ان کانت الا صيحة واحدة فاداهم**
جمع کونینا محضرون یعنی دکلدر بولره واقع اولر اولد کتوزد لایر بولر بولر

اگر شود تاگاه بول جمع بزرگتر از ده حاضر و نور و دخی حق تعالی بوردی **فَالْيَوْمِ**
لَا تَنْظُرُونَ نَفْسًا مِنْ شَيْءٍ وَلَا تُحْزَنُونَ لَأَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ یعنی اول قیامت کوفی بر کون که
هیچ بر نیکنه عملند از حق اسکا و لاجق دکلر هر نکر اشیا را تا کوره جز اولینورل
خبر عملند نه خیر عوضل و شر عملند نه شر غیرا و عقوبتلا و لیور لو عقلی و لئل
کر که در سعیتی خیر عملرا و زرنه قلر تا که یادق قیامت کونند نه خیر عوضلر تا ل
مریدلره اریشه لر عملتر ل کذولن عذابه مبتلا قیلر چون حق تعالی قیامت تو عیال
خیر و یردی بو کز اول کونند خیر عملرا و ارنرا و جماعا ایچنده نه مر تبیلر بولال
آنکه بعضی سنده بولار ده خیر و یردی تا که اول کونک هولندز قور قیش عملند نه
الچکر لور کولر عملرا اشیلر اول جنته بولردن زین شوق و رغبت قور بونندز او ترو
بوردی **إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمِ فِي شُغُلٍ فَاكِينٍ** یعنی بزرگی او جماعا اهلی
اول قیامت کونند نه شغل ایچنده بمشغول تنقلرایده لرا تا شغلده اختلاف قیلدرل
کلیج و دخی مقابله دیشلر که او جماعا اهلی اول پده لرا ایچنده به کور ریلر که صحبتنور
اولوب طامو اهلنگد حالندز خبر دارا و لیدلر بلکه انده هیچ خاطر لر نه کلیم لر
کدولره اول صحبت صفا سق شویله لذت ویر که طامو اهلرا طر لرینه دوشمه زید
ار قور سولندز هر روایت قیلوب ایدر که بزرگی حق تعالی او جماعا اهلنگد هر پشه
یونکشی تو نتیجه قوت ویر به یکده ایچکده رسول بولید خبر ویر یک اهل کتایند
بر کشی ویر کور رسول الله شول کسه سیمایا تا حاجت واقع و لری رسول
بوردی کوری بیوپا ایچد کندن صکر بد نر نذر اول طعام در کبی بزوب چیسق
شویله کور مسک قفوسی کبی اول قز لاری اجلوب برینه و توره آنجا ره هیچ پیش کبی
اولا لرد دخی بوردی که **هَرَّ وَادَّ الْجَهَنَّمَ فِي ظُلْمٍ لَيْلٍ لَأَمَّا يَكُنُ امْتِحَانٌ** یعنی
او جماعا اهلی و چیتلر کیه حور بولرد اول کوشکلرا ایچنده شول نر نش تختلا و زرنده
کدانکله و زرنده دخی جمال اول یعنی در لودر لوح بر لر لر نش چادر کبی او
اولا ایچنده او جماعا حق تعالی او توره لر حلال لر لیلر بو حلاله کور هر برون بصدق
تکد لنبو تنقل ایدر لر لچلر کولر کسند نه بوستانلرا ایچنده و دخی بوردی که **لَهُمْ فِيهَا**
نَائِكَةٌ وَ لَهُمْ مَا يَدَّعُونَ یعنی حاصل و لا اول او جماعا اهلنا او جماعا ایچندن

بیشکر بر برینه بکوزا تا لذتی بکوزن و دخی بو نکل جمع نر ارد و لری اولسانلره اند
حاصل اولرد دخی بوردی **سَلَامٌ مَوْلَانِ رَبِّكَ جِيم** یعنی بولره حق تعالی طر قند
قرشده تیر لر لبر فرشته لر کلوب سلام رحمت ابر شد و ره لرد دخی دیشلر که او جماعا ایچنده
بر برینه صتا شوب حق تعالی طر قند سلام رحمت قیلر لرد دخی بوردی که
وَ اسْتَأْذَنُوا الْيَوْمَ أَنْعَامُ الْمُحْرَمُونَ یعنی اول قیامت کوننده حسابن صکر نندا اول
کرای کافر لر مؤمنلردن سچمک کور بزرگی مؤمنلر فوز سعادت بولدرل و ای منافقلر
مخلصلردن سچمک کور مخلصلر فلاح بولدرل و ای عاصیلر مطیعلردن اریلک کور مطیعلر
بولون عاقبت راحت بولدرل و دخی بوردی **أَلَمْ نَعْمَلْ لَكُمْ آيَاتٍ أَنْ لَا تُغْنِيَا**
الْطِّغْيَانَ أَنْتُمْ لَكُمْ عَذَابٌ مُبِينٌ یعنی بو محشر اهلر بر نندز سچمک کور صکر حق تعالی
کافر لره خطا بلایدوب سر ز نش برله دیر کورن سیزه بونندز ایلر و کتاب کونندز ب خیر
ویر دخی بون شیطانه مطیع اولیسن بویاننده حقه مطیع اولمشکی طبععلق لغظیلره
بیان قیلدی زیرا این قیاس ایدر هر کور یکسیه مطیع اولس اول ندر بسا فی طو سسه
اول آنجا طبعش اولور یعنی ای دم او غلنلری بن سیزه عهد ایدوب دیمد می شیطانه مطیع
اولمک کرا اول شیطانه سیزه اشکاره دشمن کوزدر دیمد می و دخی بوردی **وَ أَنْ أَعِدُّوا**
هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ یعنی بنی برکن و بچاس مطیع اولکن که طفر و یون توحید بولدرل اول
بولکید نلرا اهلندی صمدان جنته اولسور لرا اول سعادت بولولر و دخی بوردی
وَ لَقَدْ آتَيْنَا لَكُمْ آيَاتٍ كَثِيرًا مِنْ قَبْلِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ یعنی اول شیطانه بزرگی
سیزدن حق خلق از دردی کی جهاننده مهر ملردن قیلدی ایدی هلا کلور که بر قدس
شونکا نظر ایدوب عقلله بر فرم ایدر اولر سوز کسیزدن ایلر و کینلره دانشلری تا الله
بر عبرت اولوب مطیع اولیسن سلامت قور نلر سز چون اول کافر لری و منافقلر
عاصیلری سورب جهنم ایلنلر لجن طامو قیوسنه یقین و ارسلا اول طمو حرنه دان
ایر شلر کور بولره دیر لر **هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ** **اَسْأَلُوهَا الْيَوْمَ مَا كُنْتُمْ**
تُكْفَرُونَ یعنی شوشول جهنم کور سز بو کاک کور کلوی دنیا ده و مدله لیدر لر
امانیا فی کور چکلر کوز اول دنیا ده کی کفر کوزا و زرنه عقوبتی بوردی که آنکیر و
معدب اولسور و دخی بوردی **الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَ تَكْفُرْنَا بِنُفُوسِهِمْ وَ نَعْمَدُ**

اولهم بما كانوا يكسبون یعنی بوجایز یا در قیامت کوننده انکاراید و پدیدار گردانیده
ای بجز در جنین شما شکاید ندرند دکلموز دیوبی بریل خصوصت ایده لوگشوری اولاد
واهل و قوی قبیله لری بره بریکن اوزرینه طالعاق و بره که بولر شکر در بورا انکا
ایدوب اندا بچیلر کویین مشرکدن دکلموز پس حق تعالی ایدر بویون اول کوندر که
بولر و کله اغزلر بیه سهر اوره و زدر لری سوزدن قلله لری بین سوبلیه و ایقلری طالعاق
و بره شول نسنه اوزره کور نیاده کسبایلدر کوش کنر و معا سیدن چون اول قوم
کویین لره کند و اعضا لری کند و بره طالعاق و بره ی عتاباید و با اعضا لریه دیر لره
ای رحمتدن ابراه و کله هله کلک بینه کلسوز بینه سزی اوردن قورتره بیجین
چالشورن سینه نه کلر کور کند و بره هله کلک کوزره طالعاق و بره زاندر بلر کویین
الومزدن دکلموز قاموسن سوبلیدی بین مؤمن نصیبی بودر کند و بره صیدتدن
یکه نفسنه عتاباید و بره دیر کوی نفس اوتان اللهمز صفیل کورن کناه اشکر
سعی کورن حق تعالی حاضر و ناظر در فرشتلر بنکله بله در طالعاق کورن خوز
بیلو کده کور سوزن یادن محشره طالعاق خود بیلو کده و بره جکدر سوا
اولسوزن رسایلغی اکتوب شد بیدر کند و کور دوشور تاکسلاسه قورترن و بره
حق تعالی بوردی **و کونشوا لکمنا علی ائینهم فاستبقوا الصراط فان یجبرون**
یعنی اگر بیز دیلسوز بولر و کوزلرن اول ضلالتنه هدایتنه نغز قیلقدن صدایه
دوندردیدل و کفر لرن محواید و بکیده ریدل بولر دخی سبقت ایدوب کیده لرد و بره
بولر و کونکله لری قساوت اوزره اولدی و اول کفر لرد اولان عملی بی کوکله بینه
هجاب اولوب قیلدی و کوکل کوزن شکر قوکلغی اوردن بولر طریق هدایتی قد
کورسولر انا طلبی ایدر اکر بیز دیلسوز انا لره کوزلرن کور قیلدی قنک کولاری
کوزی کور اولمشدر تاکه هیچ بورد کاری بری کورمیدر کنتکر لوط قومن
کوزن قیلدی شول وقتکر لوط بیغیر بری یانلدر لرفنقل بینه ال و زقی استدیلم
و دخی بوردی **و کونشوا لکمنا علی ائینهم فاستبقوا الصراط فان یجبرون**
یجبرون یعنی اگر بیز دیلسوز بولر و کوزلرن اول ضلالتنه هدایتنه نغز قیلقدن
محواید و بکیده ریدل بولر دخی سبقت ایدوب کیده لرد و بره

نایدر و وار مغطا قلری یقیدی کور و دخی اگر دیلسوز یا محمد سئل بوقر کویین سوزن لرن
لکوزره و سیموزد و ندریدک نکر موسی قومیل عیسی قومن دوندردک تاکه اویغه
سکله طاقلری قالییدی و دخی بوردی **و من نوره نیکسه فی الخلق اقله یقولون**
یعنی یا محمد بوقر عر لریه میغوز ا و لور لور و قوتلریه میغوز بولر اولور لردا نور لرن
ایلی صانور لره کور اولمکزه و کمتسی اولیه اول قوتک شعری عاجز لری اولمیه بیز قور
ستیز ایلدرد که هر کسک کور عمن اوزون قیلد و دعا قیت لک خلقتی تبدیل و تغییر
قیلور ز طفری بیوفی اکی بولر قور قومن ضعیف لره و کینا کون بولر کور دوند و رودز
بولری بو حال لری قیلدی اول کور لری سجد و طوطه قلرتیک قدرتی بیز بیکه آنه
اشلین اول سجد و حقد ر کور بر نظیری بقدر تا فی فهم ایدوب بر لیردی هله کلک
بولر ز جعوب سله متلک بولنده کوره لری و دخی بوردی **و ساعلناه الشکر و ما**
یبتغی له ان هو الا ذکر و قرآن مبین بویت دخی اول کاف لره انک جو ایدر کور بوردی
بو محمد شاعر اول اول و قد و دخی قرآن دکلموز دین حق تعالی بویت ایدوب بوردی
بیز اول محمد شاعر کور کور کور یا انکا شاعر ایدر مدک اول محمد دخی انکا دکلموز شاعر اول
اول و قد و دخی شاعر اول دکلموز اول محمد الیزم رسولر دور اول و قد و دخی دکلموز اول
ز کور دیمغی و عطا و نصیحتدر و دخی قرآن دکلموز حقی باطلدن و حله لری حله لری بیان
قیلجیدر اکر ایدر لوسه رایتا اولندیک حضرت رسول مود لندیز شعر کلدی یا بوکنا
نرد بر سن شمر کلیدر نکر ددی پیغمبر مود **انا النبی الی کذب انا ابن عبد المطلب**
و بره دخی کور اولندیک رسول مود کون سورجوب مبارک یاغی طالعاق قدی بره
قنادی ددی کور هله آنت ال اصبح ربیبی فی کتاب الله ما لیتت پس بوشدر کلیدر
بن ایدر و ز کور بولر رسول لندیز شعر قصد نکلمدی بلکه دنده کلامدی سولده
شعره موافق دوشدی نکر قاده ایدر رعایشی صور دکله هیچ رسول شاعر کلدی یا
ددی کور سوز لره کور کور هی انک شعرا بیدی می کور اول شعر اوقیمدی الاقرناشم بی قیسک
بیان اوقدی انک دخی لفظن و ترکیبن ارقی اوردی اوی کور ددی یا رسول الله
بولد کلام بویت رسول مود ددی کور کور شاعر و شاعر لایق دکلموز کور دیلد شعر اول
پس بویت فهم نکر شعرا و قییم طالعاق برامز در شعر کور تفی ایدوب اول لری یاخو دلچند

انهارا تکچون بواتیری تنبیا همچون بیوردی که بونظر عبرت الوبان علی لور که بویکن بر فطره
صودن و ارا بیلین قادر در یون انده کدر صکر کیر و ایلد ایدیه پس اول کا و لور که حصون
بیان قیلدی که بعضا انکار ایدوب حجت قیلدی **وَضَرَبْنَا نَارًا شَدِيدًا وَنَبِيًّا كَلَّمَهٗ قَالًا**
مَنْ يَخْبِيهَا لَئِيَّا نَشَأَ مَا آوَّلَ حَرَّةً وَهُوَ بَطْلٌ خَلِيفٌ عَلَيْهِمُ یعنی آیت یا محمد اولی
حجت ایدن کافرله کر اولی ووش سکر کیر و در آنکه قادر اول پادشاه که
اول دفعده سی بوکن و ارقیلدی دخی بلیدر بیوردی کیر و نیجه قورم قلیغ و دخی
بیوردی **عَلِمَ الَّذِي يَخْتَلِكُ كَوْنًا لَتَجْعَلَ لِكُلِّ فِتْنَةٍ قَوْمًا** یعنی آیت یا محمد اولی
یعنی آیت یا محمد اول سکر کیر و در لور شول پادشاه که تازده انجلدن سیزه او در کت
کر آنکه یا قوب شفعت طوماسن طلی ایدر انجلدن او در طوماسن طلی ایدر انجلدن
او در طوماسن اندن او ترودر که کاز لور انکه او در تده بزر و کر لور اول انجل او در طوماسن
اول حال کور انجلده او در صقر قادر در کسین عکر و در کورده و دخی بیوردی **اُولَئِكَ**
الَّذِي خَلَقُوا لِيَعْلَمُوهُمُ لَا تَرْضَى لِقَاءَ رَبِّكَ عَلَيْهِمُ مُّسَدَّدٌ یعنی اولی لور کور کیر
بو غفلتدیر بقدر قادر اول انکار قادر کلمیده کر و جلین کر و تصویر ایدر و با خرتد
کیر و در کورده یعنی قادر در کور کور دیکل و لور سکر بیوردی **بَلَىٰ هُوَ أَظْلَمُ**
اَقْبَلِيْمُ یعنی بلق قادر اول الله کیر و در کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
بیلیج پادشاه در دودخی بیوردی **اِنَّمَا اَمْرُهُ اِذَا اَرَادَ شَيْئًا اَنْ يَقُوْلَ لَهُ كُنْ**
فَيَكُوْنُ یعنی اول خالق حکمی بقدره نیجه یار سه اوله یه همار اول بلکه هیچ
اول دیک حاجت کل همین ددو ک کبی و لور وجوده کلور اما بوگون ددو ک کبی
یلمتعلق انطیما عیچی در کور بله و نیجه تیز بر ارد و دخی بیوردی **فَسَجَّانَ الَّذِي**
بَدِئَ مَلَكُوْتًا كَلَّمَ شَيْخًا وَاٰتِيَهٗ تَرْجُوْنَهُ یعنی سیزه ایدن ار پلک اول با
که د و کلی نسننکه بر تعلق و د و کلی نسننکه حزمیه لری انکه قدرتی الله در کور کور
نسنیه قادر د و اولدز صکر کیر و د و نیب و ابر حق بر کور اندن یخا در هر

بر کوزده عمل کوزده کوره مکافات قیلور کیمه فضل کیمه عدل الله انکه کند ه خیفی
ظلم بقدر اما ابرو اللت ابقی ان کعب ر ایت قیلدی رسول کور بیوردی ه نسننکه کور
وار قرانکه کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
اولسه اول کیشی یار لور دخی جمع قرانی اون کور او قوشچ شواب یاز یلور اول
مؤمنه و دخی قنغی مسلمان جان نزنه کلمه نکه قاننده یس سورده او قنغی حقیقی
انکه هر حرفه اون فرشته کوندره کلمه لور ایدنه صافی طوبی طوره لور انکچین رحمت یلور
یار لغتق دبلد لور انکه جانی قبض و لحن بلحا صرا و لالر یومقده دغن ایلکده و جناز
سین کور ب نماز قیلقد ه بلحا صرا و لالر و دخی ملک الموت انکه جان قبض اقیه تا
او جماعت بله کور لور دخی کلوب انکا او جماعت شلر ایدن ایچور سینه هنوز دخی و کتد
یا توردن انکه ملک الموت روح قبض ایلد تا قنغی اخرت کیده و سئلده قنغی ایت و کور
تویق قنغی قور و حساب و قنغده قنغی و له هیچ بر سیه کره حرضلر ایچک محتاج
اولیه تا انکا دکنک قنغیله او چا قنغیله حق تعالی حاضر نندز دبلر و کور بو قنغی جمله
مؤمنکره لطیف بر لیسر ایلد این یار بت لعللین **سُوْرَةُ السَّافَاتِ كُلُّهَا كِتٰبَةٌ وَهِيَ مَاءٌ**
وَمَا مِنْ اٰیٰتٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
وَكَتٰبًا فَاٰتٍ صَفًا ابن عباس ایدر رضی الله عنهما یعنی حق تعالی فرشته لور صفقه
اندا چنکره مؤمنلر صفقه اندا چنکره نمازا چنکره یعنی اول فرشته لور حقیقی بعضی
دیشلر کور حربه غا ز لور صفی حقیقی یا خرد قیامت طوره حق استلر صفی حقیقی یا خرد
یریلر کور ارانده قوشلر صفی حقیقی یا خرد مسجید لورده جماعت اولوب صفقه نماز قلندر
حقیقی قوالجه بر ایتده طاعنده صف طومقنغی کت فضیلتنه اشارت قیلد کور سوله
حدیثنده بو نکه فضیلتنه حق حدیث وارد اولمشدر اگر بو صفق فضیلتی اولسه
حق تعالی غلطی بر لاند اچسیدی زیرا اندا چیلر الا بر نسیه اول اندا چین قاننده
اول من شریف اول و دخی بیوردی **فَاِنْ اَجْرًا نَجْمًا** یعنی فرشته لور حقیقی
که ادر اول غلطی او زرنیه موکل اولوب انکره شرلی منع ایدر و دخی دیشلر که شول کت
حقیقی کور کور لاند لشد حق تعالی قوللر کنه هار دن منع انکچین و دخی بیوردی
فَاَلْقٰتِ ذٰکُرًا یعنی جبرائیل حقیقی کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور

بوندن مراد شول مؤمنان در قرآن او قرآن **الْمَلِكُ** که احد مجاهدان بود که تکیسه
حق تعالی قسم آید و کند زما کند و حدیثی است اثبات قلم قدر کاتر حق تعالی بر کفر و تمیز
حق و کناهلردن یعنی کتاب حق و قرآن اندورن جبریل حق و قرآن اوقیان مؤمن
حق حقیقت بیولوگ کسین و کازیکوز و خالق و راز کوز بر در کوانک شریکی بقدر و دخی
بیورد **رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَرَبِّ الْمَشَارِقِ** یعنی هر که زبکوز اولاد
کو کوری و برتری بر آید دخی بر له کوا راسته نکیز موجودات و آرا فی بر آید و دخی
کون کش طوفان می مشرق کوری و طولند دخی مغرب کوری بر آید بر کوز کوز رود دخی بیوردی
إِنَّا نَزَّلْنَا السَّمَاءَ الذَّرَّيْنِ مَاءً بَارِكًا یعنی بریز کوز زبکوز این کوز دنیا کوز کسین
یلد زلزل بر نه دل کجوز فرم کوزنده بر نه چوانع اول شعل و بر نه انگیزه یوکوز اظلمه نه هلاک
اولاج بر در صفت سزاین قیاس بر در بر آید کوز بیغیر در نه عمر کوز بیورد مشد کوا کب
شول تحتیا کسری تا قلمش کوی کوز بر کشتند رانده شعل و بر رود دخی بیوردیکه
وَخَفِظْنَا مِنَ الْمَطَرِ مَاءً بَارِكًا یعنی بریز کوز زبکوز اولاد کوز یلد زلزل کوز کوز کسین
و بر نه چوانع اول میچین یا تدی هر شیطان کوز کوز تولد در حق بر کشتند رانده چنان کوز کوز
چقین استسار فرشته لاری اولاد زلزلو شعاعند از اولاد اناری از لرو دخی بریز کوز
لَا يَسْمَعُونَ أَلْفًا وَلَا مِائَةً وَلَا كَلِمَةً مِمَّا حُورًا یعنی بر شیاطین
اولاد اوق قوما دقلری انداز تر و در کوز بر چقوب اول حق تعالی کت حکم کوز یاز
فرشته لاری قول طوب دظیوب خیر لالو کوز کلوب بر یوزنده اولاد کوز لولک د و ستاینه
کوز بر صا جلیل و صو بر با جلیل و سخن در اند خیر و بر و بخلق ایچنده فتنه بر انگار
پس یولر کوز کوز جقین استسار یولر کوز کوز هر طرفند اولاد اول سوزینوب خور
اولغی بیچین نکوز مسلسل و آید ران عتاسد زاید و قتلردن بر کوز رسول حضرت
عمر اصحاب بر مهاجرتا و نور شدی ناکاه بر یلد زلزلی شعل لندی رسول عمر
ددی یا اصحاب قطار و شرب و یلد و لسیزین بر نکانه در بریزند در له کوز یاز اولابین
اید و زکوز بر اولو کشی اول ملک ملک علامتید در رسول عمر بیورد اولاد اولد و دخی
کسنگ اولو میچین در و نه در لیکچین در تا چقین حق تعالی بر حکم ایلمه فی ایستد
عرش کوزون فرشته لاری بر آید در و دخی کوز کوز فرشته لاری عتد فرشته لاری

در لور کوز بر نه حکم ایلمدی دیوانل یولر کوز جبر و بر لور ناکه هر کوزکله اهل بر برینه خیر صوب
خیر و بر لور اولور لور ناکه انکد کین کوز خیر کلوب دنیا کوز کوز ایند بوخینلر شیاطین لاری و یاز
خیر دظلر اول حیند مانگره ملکل و در لور انار لور تا بر کلوزن او کوزدی چقوب اول خیر
الوب دوستلرینه خیر و بر لور دای اول حق خیر و زورینه بوخند زیاده یلد نلر تار لری
خلق فتنیه بر اغور لری لکن شدی یولری قطع و لشمند رجتماعه مجال یولر اولد
سوز یولر کوز دخی بیوردی **وَكَمْ تَدَّابُ قَائِمًا مِنَ الْأَسْمَانِ خَلْقًا خَلْقًا فَاتَّخَذَهُ**
شَقَابًا نَارًا یعنی بو شیاطین خیر اهل بقدر اول مله اولید کوز عرش فرشته لاری
طوبیدن و اغور لری چقوب کوز فرشته لاری خیر فاید قلد رانی دخی تنجیل فرشته
د و یب کوز و وارنج و دیتور لاری یا قلد اخر تده دخی اول شیاطین عذاب ایم
وارد و نبات یولر شهاب دیولفتند هراق نسینه دیر لور کوز اولاد نایب یلد
نسینه در لور کوز لور لور اول مقصود بونده اولاد در کوز شیاطین تار لرو دخی
حق تعالی بیوردیکه **فَأَسْتَمِعُ لَهُمْ أَشَدَّ خَلْقًا أَقْوَمًا خَلْقًا** یعنی یا محمد صوب
مکذاهلند کوز کوز قویچه انکار یولر خیر و بر و ب تقدیر قیلوسنلر کوز یولری اولاد کوز
صکذ کوز و یاز تمقی قتی و شوارد بر نه بوقسه هیچ اول یوغن و آرا یلد و یاز
قتی و دخی بیوردی **إِنَّا خَلَقْنَا هُمُ مِنْ طِينٍ لَّازِبٍ** یعنی هر کوز یولر
کوز بر یولر کوز اصلق کوز آمد در بر یا پیشق با چقد زما دق یولر کوز کوز نسلید در
اول با لچق ایچنده قنده ایدی بوندن فتنه صبر تا لور انکار یولر و دخی بیوردیکه
بَلْ تَحْتِ وَتَسْتَفْزُونَ نَارًا أَذْكَرُ بِلَا أَلْبَانٍ كَرِيمًا وَأَرَأَيْتُمْ يَتَسْتَفْزُونَ یعنی
یا محمد بل کوز عجب لری کوز شاکوز کوز و یچاندر یولر کوز کافر لاری ایستد و بسخم
اولدر سوز کوز یاز نلر لرو دخی یولر کوز و عطا یلد و اولکلنده واقع اولاج حال لاری
اندر سلر یولر انکار و کتله لری و چانک شک پیغیر لفتک کوز کوز لیکچین بر نشان کوز
آسی کوز باره اولق کوز یولر لاری کوز بر سخم بر اولر لرو دخی بیوردی **وَأَلْوَأْتِ**
هَذَا الْأَشْخَبِ یعنی در لور کوز یولر کوز اولاد علامت دکلد ران انکاره خیر دجا و
و دخی کوز قویچه نکاز یلد و بر لور کوز **أَنذَرْنَا نَارًا وَعَطَاءًا**
بَعْعُونَ أَوْ بَأْوَأْنَا أَلْوَأْتِ یعنی چانر یولر اول سوز قوری سکول قله سوز

یعنی بزرگی وی در بلوب قریب از یازدن ایلر و کین آنار بزدده لریز کیری وی قویا در
هیچ یوف عقل قبول اید می ایده چک نسته دکلد رب حق تعالی بیوردی **قُلْ نَسَمُ**
وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ فَلَا تَكْفُرْ بِاللَّهِ وَاعْبُدْهُ وَاقْرَأْ كِتَابَهُ لِيُظَاهِرَ بَعْضُ مَا عَمِدَ بِلَيْ
کیر و قوی بزر بر حالنده کوزین خود دلیلسن و دلیل اولین قوی بملنگوزده موقوفه
بر صصه کول سورج بقصد محتاج اولر کین دخی جالنده ناکاه اول وقت بوخلدین
کلیسی سنلر نند چ قوی کول نظر ایده لکوره لکه اول کول کینجه تغییر اولدی و میره
نظر ایدوب کوره لکه کینجه دوند لری چ کول اولدی و قوی بد قلم معاشه کوره لر
انکار لری کتوریلوب اول رسولر نیک سوزون انکار لری کوره دیر لردی البتده
کیر و قوی بد قلم حقد بولر انجا اینا نیویب خرمه یا لور لردن کحق تعالی بیوردی
قَالُوا يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ یعنی بوقیامت انکار ایلر اول وقت دینلر کول
ای می بیزه هلاک کیم کول حساب کونیدر کول رسولر دیردی
بیز اینا نمد قواوش بوکون نکه اندولک بولسوز اول انلر وکله اوزرینه مکل اولن فرشته
انلر جواب ویرپ دیرلر **هَذَا يَوْمُ النَّصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ تُكَذِّبُونَ** یعنی بوکون قضا
کونیدر کینه خیره لردی بیز یوفی یلانلر کوزدر دورد لوجته کتوریا انکار اید
دکوز بپوشین علامتی بودر ک بویانلری خاطرینه بر اغوب اول واقع اولاجون کول
ایچون اعتقادن محکم قیلوب انلر براننده اوله کافر لری و عطا و نصیحت ایشد چک
سخرمه رالوب انکار قیلوب انکار وکت ویر ناری دشمن طومیا انجا کافر لردیلر و کول
ایرانجا داید لردی انما مؤمنلر انکاری فعللر دک ایشد چک الاحقده بر لراتا
عکس کوزر سوزنه مخالفت ایشلر یعنی بر ایشلر ایشلر ک هیچ اخره اعتقادی
اولنلر ایشد بکزه من نفعه بانه بودی سخرمه یطو تمقدر که ایشده حق دیده دو
آنک خله فنا شلیه بوخود محض انما فقل قدر منا فقل بر هو علمونک آل ایشد
اولسر لردی حق تعالی بیوردی **اَخْتَرُوا الْاٰیْمَانَ ظَاهِرًا وَاَدْبَارًا وَاَجْمَعُوا وَاَسَاكِنَا**
يَتَّبِعُونَ وَنَدْوَى الْقَهْدَ فَاهْدُوهُمْ لِي وَجِبَالِ الْحَجِيمِ یعنی حق تعالی قبلندست
ند اولن کور کور جمع ایلک بولر کول کافر اولد لردی انلر اول امثال لری و معاونلر
ودخی شول شیا طینلر کول لری انجا ایدوب آزدردی اول معبودلر کول الله قویب

انجا طولردی وورکله انک بولر کله طیبی اول حیم طاموسن چون اول مذاب فرشته لری بولر
سورپ اول حیمه الترحی تعالی بر فرشته ویری بیه کلا اول مذاب فرشته لری نحق تعالی کله
بوغه لره دکوز کول بیوردی **وَقِفُوهُمْ اِنَّهُمْ سَخِرُونَ** یعنی حق تعالی بیوردی کول لری
طور غور کوز کول لول صور لکر ک شونلر کول کله کله کول حیدی ترک انلر بیغیر لری بوزی لرنلر
کتاب ویر بدک انانملر چون بولر انده حسن اولوب سوال اولن لر عاجز اولیب مختیر
قدا لرحق تعالی قبلند لری بولره دنلر ک **تَا اَمْ لَمْ لَا شَاءَ وَنَبَلْهُمْ اَيُّوْمَ مَسْتَلَبُونَ**
یعنی بولدی بینه کول بر بکوزده یارد در ایشد مژمنه دنیا ده باطل جمللر کله کله کوز
حتی شیوع ایدوب یارد ملتشمه کوز کله کله انلر وکله نطق طولوب بائن شغیر اغوب
ذلیل متفاد اولر لرت کحق تعالی بیوردی **وَأَقْبَلْ بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَنْتَسِبُونَ**
یعنی بر بینه فرشو خصوصت موریتا لری کچیلری اولولر بینه دیر لکر اکرین اولسوز
بزل اولر بوللره اولیارد قه بزی شیوع ایلد کوز کلونک ایلدی بیزی بو عذاب لری قورنارکله
یاخوز بیز بیزین عذاب کله اول اولولری دیر لکر اکرین مهذابت ویر لستری خدی
دلالت ایدر ک شمدی دکولون بو عذاب لره بر ابروز کله قتلنا لکر ک قتلنا لکر بینه
قوتیلجی بر یق اول بوت طینلر بوتلر بینه دیر لکر بیز دنیا ده سینه انوکچین طیارق
کد بوکون بو عذاب لری بیزی قورتره سز اول بوتلری دخی سوزده کلوبه دیر لکر بیز من
سیزدن ونه طید و عکوزدن نسنده خبی سز واریدی بیز بر جاسوز نسنلر کله کیمون
الموتلر کچیمون کول مشد بیز بیزیموز دوردن طاشدن انجیدن کوزمن کوزمن قلاخیز
اشتمزد بیلون سولیز بیزدن سینه منفعت نایدی ونه اولسر ک بیزه طیره کوز بیز بیز کله
سیز وکله بینه طید و عکوزدن بیز بیزی دعوت ایدوب کلونک طیک دیکلر بیز بیز
معبود دوزن و سیزی بویا ایشد بلیت بوشیا طینلری بیز اول معبود کوز حقیقتده
انلر اید بیز انلر وکله اغوشنا وید کوز و ارکله کیر اول شیا طینلر بیزی قورترسون
بوکوشیا طینلر خصوصت قیلر اولد خدی بیز کولیم المذنبه کولرا و زریکوزده قلیج چوق
طوبت ایشلر کول کول کوزده بر وسوسه بر غوردم همان اولیارد کوز اول رسولر دخی بیز
عده اولر بینه خبی ویر لردی انلر نته اویماد کوز بلمت قیلک کوه کول کوزی
فکر اتمد و کول بیه مبتلا اولد کوز و ارکله نسیتم بتم مددم وارنیزین کله مدد کوز و انجا

بگویند که کون و دخی بودی **قَالَ اَنْتُمْ كُنْتُمْ تَاوَنُوا عَلٰى اَيْمٰنِ يَمِيْنِ** یعنی اول ضعیفتری
قویتری و یکجایی اولویدیدید که سیزین به قوی جلاله کورد کوزین هر عملی بود
بینه کوچک کوسترد کوزین خود ضعیفتر دق سیزین هر اولوزینه قویلاید کوز غالب
اید کوز قوتیله چاره من یوغدی سیز و کاسب کوزلا او شی بلایه مبتلا اولرق ایدی
عذابا و غمراه قاتلای قریباید بوسوزی بر برینه اول شیا طینله کوش کله یه لور کوزین
بیز مصافقین کله کوز بولکلک حقیقتا غاشا دتور کولیس مرد و اولرق وقت
اند اچوب ددیگر عزتک حقیقی سیز بولر کوز صاغر ندن کله صولک ندن کله اول کوزین
اول ندن کله سیز بولر کوز چوغنی سزا کله ییجه لور بولیس اهل تفسیر دیشلر
شیطان صاعن کله و کوز اول دین طرفند کله اولی انا حق کوستوب حقی
باللله و در تهور و صولدن کله و کوز بود کوزی در ویشلکله توردود صولکله
قلان اهل بیتک و اول غلجتمارک در ویش قلایج قلد بوقوم و قبیلدن کس بولاره
نسب و بر در موز کوزی دخی منع اند و در و اول کله و کوز بود کرا خرتده
انکار اند و در طاموقدر دیوضله لته باغور چون مشرک اول قویلنیه بوخی
دید لردخی بولره جواب و بره لرنه کوز حق تعالی بیورد **قَالَ اَبِلْ لَمْ تَكُنْ فَرِحْتُمْ**
یعنی دیه کوسیز اولد حق تعالی بری و غی اوزره دکل کوز بیز سیزه اخی تلبیس
ایدوب حقد منعی ایدیک **وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطٰنٍ اِنْ بَلْ كُنْتُمْ مَوْتًا**
كَافِرِيْنَ یعنی دیر لور کوز بیز و کوز اولوز دیکوز سلطنت بوزدیگر البتده جبر
ایدوب دیر دیز سیزه اول شیا خلدیک بلکه سیز بر از غون کله قوم اید و کوز
بیز مروضون وارد **لَقَدْ عَلِمْتُمْ اَنَّ لَنَا اَذٰى تَقْوٰى** یعنی واجب اول
بیز مروضون اولوز سیزه کوز اول ربح قوی کوز ایلیمه ددی البتده بجهت طویل و سیز
سوز کله دخی سزا او یا ناکه کلسیه پس چون بین اول ایلیمه ایدق البتده حقد
او دایچنده اول عذابلری طاده وز و دخی بودی **تَاوَنُوْا كَمَا تَاوَنْتُمْ**
تَاوَنُوْا یعنی بیز اول کافر لور اولور لری کچیلنیه دید لور بیز سیز هدایت بولند
ازدوب ضلالت بیز اولرق بیز دخی سیز جلین از غور اولدق پس حق تعالی بولر
حقدده بیوردی **فَاَنْتُمْ تَرٰىهُمْ فِي الْمَدٰىنِ مُشْتَرِكُوْنَ** یعنی بو کافر لور

شیاطینک آنه فی و آزد و دانی دخی و دایچنده عذابده بلشریکا و لور کوز قیامت کوزنده
و دخی بودیکه **اِنَّكَ لَك نَفْعٌ بِاَفْرِیْتِ** یعنی بیز م معامل من عاصی لرا و شریک
اولسر بلکل ایدی ای عزیز بو کچین ایتله معنستد بفریم اولیور که عقل اولن بر کله یصقا
اولما حق کرک کوز کتک صحبتند زانک دینده و آخرتده ضرر اولشیل اولیه وجه اید
کند و دخی صلاح اوزره اولوتکری قولرز دخی صلاح بیلنیه زیر معلوم اولدیگر اولر
وازد و رنلر حالجه مستده عذاب مبتلا اولقد را و جماع و دیداردن محروم اولقد
پس اولخات اولد و دن کشی و جماعده حق تعالی کتک کوشولننده ایدی سعادت اولر
عذابلر بخت بولور انا اکثر بو خلقک و انما ازمغی الململ و جندند حق تعالی
بوقولر بیتک انقاسن بولردن قومیلا کوز بولر کلسیه لوسی کجسی ایتکجه نیایه
حرص اولوب ظالم لره اولر قایوس طرف ایدر لور اولر عظم و نصیب ایتکی
اصلاح نفسی کچین و کسب اهرنجین و محبت الله ایتکی کتکشد زانق عود نیایه کوز
علمه خند متکار اولاجق بیکر علم کوز لره حذمتکار قایلر زهار ماقلا اولاند
شردیکه زمانه عالم بیتک صحبتند شولیا و زیلاندر خج ایتکی کچیکر بلکه بوزد
دخی اوق حذر قیلو کرک بیز انقوسی نیاحیان فوت ایدر انا بولار که صحبتی
وسوز لری انقوسی اهرت حیانت فوت ایدر نمود ما بقه پس کبر و حق تعالی بیورد
اَنْتُمْ كَاوَنُوْا اِذْ اَقْبَلْتُمْ لَهٗ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ يَسْتَكْبِرُوْنَ یعنی کافر لرا و دغابنده
ایدی عذاب مبتلا اولد قاری اندر اتر و در کوز نیاده اول رسولدن و من انره دیر
کک حق تعالی کتک بر کتک اقر ایدوب لاله الا الله دیک بولر تکرر ایدوب اول
کله دن بوزد و ندر لردی ستر کوز حق تعالی بیوردی **وَيَقُولُوْنَ اِنَّا نَتَّقُوْا**
الْحَتٰى اَشْرٰى عَجَبُوْنَ یعنی اول عذاب لرنه و کفر لرنه بولر دیکه یعنی بوزد
عبادت قویا لرت کاید فر شاعر لوسوزن اولر پس عاقبت اول فعللری انلری
انقوی کتک بکی عذاب کرفتا ایدلری پس نومون اولان کتک کرام دنده الله
ذکر عادت قیلد تا کوز حق تعالی اخی حمله اوب کند و کتک قرین حاصل قیلد والله
بولنده سنی ایدوب رسولک سنبله عمل ایلیمه کافر لری باطل مجتله و چورک مدلس
ایدوب دیمه کتک انا لرموز دتور کله و کتک عذری قویا لره بر طریقی دخی طومال

بودن شقاوت از پروردگار و کمال و در حقش بودی **بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَقَتِ**
الْمَسَلَاتُ یعنی بنی مراد رسولان بوز بولره کتوردن حقد که اوله ائدر و در حق کلمه
توحید درنگ و لندن بیان قیلوب خسر و بر جمع حقد که چقدرانده کمان بقدر
اتاسی زای کافر نظر المرائی یان لیلوب انانم و کن و ضا دايد و به طبع اولد نکون
بود که **اِنَّكُمْ لَفِئَةٌ قَبِيحٌ الْعُقَابِ الْاَكْبَرِ** یعنی بنی البند بر عذاب طاد بستر که انک
مرجعی و یارسی بخند جلد بر عناه کوزه سب و لدر و در حقش بودی **وَمَا تَجْرُونَ**
اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ یعنی جز التزنا نکرند و الا ستول شرکون و معصیت کوز سبیل که
دنیا ده اف کسب اند و کوز بوندن صکر حق تعالی بهیچ کس من طمع قولی استنشا
قیلوی کافر دن چوپ چقدری و بیوردی **الْاَعْيَادُ لِقَوْمٍ مَّخْلُصِينَ** یعنی بوکا و لرغنا بند
قورتلز لا اله الا الله شول قولی کفر انل و کفر غلای شرکند و کفر دن پاک و لشدن و
طاعتی بیاون خالص و لشدن و در حقش بودی **اُولَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ**
یعنی بو مخلص قولی بولره خالص اولد و امار و زره زرق بولره کسلی اولیب
کی و اول رزق بیان ایدوب بودی **فَاِنَّكَ وَهُمْ مَكَرُونَ** یعنی اول رزق
معلوم انواع بشلر در شکل مختلف بر برینه بکزه بکزه بر وقت کچر کل کبولنیه بولر اول
بشلر دن بیدلر بو حالنده که الله قانده مکر مکر زنا و لوب تنعم قیلر کسولند
هیچ اها نتا اولمیا اول رزق نبرده در حقش بودی **فِي حَقِّ تَعَالَى بَيَانَ ايدوب بودی**
فِي حَقِّ تَعَالَى التَّعْبِيرُ عَلَى رُبِّ سَمَاءٍ بِلَهٍ یعنی اول انواع بشلر و نعتل شول بو ستانلر
ایچنده در که غایت کور کلود کور یک کوزلر و سونورد و شرار بو حالنده که اول مخلص
قولی محتال و زره بر برینه قرشوا و تورب صحبت قیلورلر و در حقش بودی **بِطَافٍ**
عَلِيمٍ نَّكَارٍ مِّنْ مَّعِينٍ بِسَمَاءٍ لَدَى السَّمَاءِ بَيْنَ یعنی انل و ک اول خد متکار لری
بولر که اوزر نیه طولنه اللز بند طلو قلد کلر که کور فاق ایچنله لذت و بر و ب آرزو
برینه کتورد و در حقش بودی **لَا يَمْلِكُ عَمَلٌ وَلَا هَمٌّ مِّنْهَا يَزِيدُكَ** یعنی شونک لوی خمر که
اندر یا شخو منق و نفس خوش کلچیک و ایچنیک نسنه بقدر و ایچنله لذت و اار
کناه بن و عقللر دن کیدر دن و در حقش بودی **وَ عِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ مِّنْ**
یعنی اول مخلص قولی و ک قانده شول حوریلر و لاک کوزلر نیک نظر ی کند و لر نیک

چشملری و زره قصر ایوب مانع اولشدن در حقش بودی کوزا نوب نظر قیلرلر و انلر کوز لری
غایت کور کلود که قرسی ک قره در حقش بودی کوز لری بولر و در حقش انلر و ک و صفنده
بودر یک **كَانَ هُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ** یعنی اول حوریلر که افلی کانه ده و قوشی بره است بکوز
قرآ سیدن صوفدن کوز لوب لار شمش بز بوکلر حق تعالی عرب قاعد کها و زره اندر شله
زرا مر یک ماد تری بوایدی غایت کوزلر اولن نسنه ده و قوشی بره است بکزه در لری لزن
اوتر و حق تعالی حق بولر دی و بر چقدر لدر کوز کوز بیض مکنون در و ک یعنی شول برده
قانسک الله حق تر قابه در لدر کوز لدر انا لایر شوب یا استی حور قار شوب کلد شلر
و در حق اول مخلص لری بر برینه قرشوا و تورب دنیا ده ک حاللر نر صور شلر انکلر سرور ک
ار تورب دنیا ده تنعم قیلر لرو در حقش بودر یک **فَاَقْبِلْ عَنَّهُمْ عَلَى بَعْضِ نِعْمَاءِ رَبِّكَ**
قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ یعنی او چاق اهل بر برله سولیشور کن بری
دیر کوزیم دنیا ده قریم و ایدی عجب انک حالی ناولدی بواول قضیه در حق تعالی
اکهف سوره سنه بیان قیلدی بو ایته میردی و آخرت کهم مثل کحلین جملنا
لا حدرها جنتین من اعناب بولر ک قره شلرای اناری اولدی بولره مال
نیرات قلدی کسلی و لشدلر بری کد و بر دکن مالک نیما عمارت برینه و باغ بو ستانه
قولی خلا بقره و نفس هوا لونه خراج ایلدی زرا کافر ایدی آخرت امانی بو غدی اما
اول بری مؤمندی کند و نصیب اخرت خراج ایلدی دنیا به اعتبار قیلدی طفت
اول مؤمن نسنه محتاج اولدی طوبی اول کافر قره داشته کلد یک اول حاجت انان
دیلد چون اول حاجت نفا عرض ایلدی اول کافر قره باشی دیکه مالکی نه قیلد
که کلد که بقضا محتاج اولد اول مؤمن انک خسر و بر دیکه بن اخرت زاده کوندر
بن و اریچق انده حاضر بولر اول کافر دیکه سن اخرتی کچر کچر سین نکر
حق تعالی بودی **يَقُولُ لَئِن لَّمْ يَكُن لِّلصَّدَقَاتِ اَنْدَ اٰيَاتِنَا وَ كُنَّا نَعْظُمُهَا**
اَيُّهَا الْمُدْبُوْنَ یعنی اول کافر مؤمن قره اشده دیکر سن اول قیات کوننی کچر کچر
کوز نسن مالکی انک خراج ایلدک او عقلسوز دلو بیخا و ش بوا لوب طیارق و سولک
اولد کوزن صکر کوز و در بولوب محاسبی اولور زبون اولوچ نسنه در بودی
وار ک سنک نیم قانده حاجتک بیکه کلد بر سن اول مؤمن جنت ایچنده اول قره اش اولوب

بوقصیبین خبیب و بردگدن صکره اصحابیته صورتہ تکوین بوردی **قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ** یعنی
اول مؤمنانہ ویر کر ای بار نزل هیچ بنم قرآنہ مطلع اولد کوزی نیرده درتا کوردی و کوز
کر حال واقع اولدی اول اصحاب انا کور کور بزدن بکر کین بیورن طلبک انا مطلع
اولاسحق تعالی خبیب ویردی **فَا طَلَعُوا فِي سَبْعِ نَجْمٍ** یعنی اول مؤمنان
کوردی ندا قیلدی سنکر حق تعالی بوردی اوچماقن طلوب ایچینه نظر قلوب حق تعالی
اول قرآنکله حال کشف اولدی انا کور کوردی کور کوزی قاره مذاپا ایچینه مبتلا
چون اول مؤمنان کوردی ندا قیلدی سنکر حق تعالی بوردی **قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ
لَتَدْرِينَ** یعنی ای قوم انتم والله سن بکا قصد ایوب یقین اولد کور سخیلین یعنی ایزد
انوا ایله هلاک ایویدک یعنی دخی سنک حال کبریا بقیلیدک و دخی بوردی **وَلَوْ لَا نَحْنُ
رَبِّي لَكُنْتُمْ مِنَ الْخٰصِمِيْنَ** یعنی اگر حق تعالی انفا مار ایوب سخی اسلمه رفیق روزی
قیلستدی شول مذاپده سنوکل بندا سخی بله حاضر اولورد و الهه قد کور یعنی مقلوب سنک
افوا کور و شرمدی پس اول مؤمنان کور و فرانشده یعنی دونه رب اوچماق ایچینه
کیار نلر حق تعالی لطف و انعام خبیب و رب دیکه **أَفَمَا نَحْنُ بِمُسْلِمِيْنَ** **لَا
مُؤْتِنًا** **أَلَاؤِي وَمَا نَحْنُ بِمُجَدِّبِيْنَ** اگر چه لغظ استفهام در مراد بوندن یعنی ربیبی
ای اصحاب بز آیرق اولورد کلوز جهاز اولم طابق شول ای دیکه طندق بولعی اول
وقتن دیسر لر کور لوی بر قویج صورتده قلوب لرا ایده کورده لرم طامونک اوچماق
اراسنده بوغز لیرا اوچماق اهل و طاموا هلی علیسی بل کور کور بولره شمدیدن
کیو و مقام لوم مقاسنده تخلید ثباتد بر بشارت کور دیر لور کین طاموا هلی کور مذاب
اولورد کلوز زایدی بجا تیر شدک و دخی حق تعالی بوردی **إِنَّ هَذَا لَهُمُ الْغُورُ
الْعَظِيْمُ لِنَلِّ هَذَا أَقْلِعًا لَأَسْأَلُوْا** یعنی انبیا کامل بجات و ایدی سعادت بونه جنت
ایچینه حاصل اولدی اول نمند راوشن کی ایدی و لیچوز در و شسوق بونک ایچین
زحمت چکوب نطقک و همتمن کورسون کورناره ماقبتا و شوا و جماع ایچینه بولر
کی سعادت بر و دخی بوردی **أَذَلَّكَ حَيَاتِيْنَ لَأَمْ نَحْمُرَهُ مِنَ الْقَوْمِ** یعنی انبیا
اوچماق ایچینه وصف اولنا فی خیر لور در مقام و مؤلت بوندن انلره کور کور ب
عمل صلح قیلدر بوخس اول طلوب ایچینه ذوق غایب لره بیوب عذاب مبتلا اولمی

نبیب لور دانلره کور کور فلولوب حقه مطیع اولدلر و دخی بوردی **إِنَّا جَعَلْنَا هَٰذَا فِتْنَةً
لِّتَجْلِبِیْنَ** یعنی اول ذوق انما چی ذکر اتم و کین بیزناملله فتنه قیلدر قیام حق تعالی
خبیب ویردی بولور کور رسول حضرتنه انکار لری زیاده اولدی برینه در لور کور محمد سیزه
خبیب ویردی او دایچنده ایلغ وار بوانلک دلیدر زری او دایچنده ایلغ اولم جمالد
او دطبعحق البتده کوریندر حق تعالی تک قدرته نظر لری کور در ادا ایده نزل
انی فهم اتم لور کور دخی بر مخلوق قدر حق تعالی حکمت مستدر داننک حکمی اولمینه بر چوب
کونیدر کور قدرتی تمیز نکور بودا و دی ابراهیمی کونیدر مدی چون انا امر اولندی
صوق اولد یا قید بوندن صکره حق تعالی اول ذوق انما چی وصف ایوب بوردی
أَفَمَا نَحْمُرُهُ تَحْمِيْرًا فِيْ أَسْمَالِ الْحَجِيْمِ یعنی اول ذوق انما چی ابراهیم کور حیم طامونک
اور تاسنده چیچمشدر **كَلِمَةً كَا تَدْرُسُ الشَّيْطٰنِ** یعنی انک میشی بعینه
شول شیاطین باشد بکوز زشتلکده شولا کور ایله ندرد کور بقان اذن او در کور بوی
دخی حق تعالی شیاطین باشد بکوزی تا کور انک زشتون اندر فهم ایده لور بوندن صکر
انلر اول یکلر بیان ایوب بوردی **فَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ مِنْهَا فَمَا لَوْ كُنْتُمْ مِنْهَا لَعَلَّكُمْ
يَعْنِي طاموا هلی اول ذوقمک بشارتد سیر لور بو حالده کور نزل اول بيشله طلوب اول
روایتد ابن عباس نل ایدر رسول عمه بوردی کورای خلیق قورقک اللهذرا لور
اولم کور لالا اسلمه اوزرینه اولسون اگر اول کور کور کور کور کور کور کور کور
بو برا و زرنیه دوشیدی بو دنیا اهلنک کل معیشتری انورده و نیدی حللته اول
شول کسک کوریدی اول اول انرا نرق طعام اولیه و دخی بوردی **لَنْ نَمُنَّ
كَلِمَةَ الشَّقِيقِ بَايْنَ حَجِيْمٍ نَمَّ** **إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْحَجِيْمِ** یعنی اول ذوقی بولره ایچور
ایچون اول قیامت جنت صولر ندر ایچره لور انرا صکره کور و نوب وارده حق بولر
جهیمد کور بولره انن قور تلیق یوق ندر اولم کور لرا انده اولم حق عذاب ایدی وار
انخری یق بوندن صکره حق تعالی بوی بیان قیلدی کور عذاب ندن واجب اولدی
أَقْرَبُ النَّفْسِ إِلَىٰ آثَانِهِمْ عَلَىٰ آثَانِهِمْ **تَهْمُ عَلَىٰ آثَانِهِمْ** یعنی طامو
اهلی عذاب سخت اولد قاری بوندن اوتر و در کور بولور نیا یه کلوب انالربنی دوشینه
کوره اوزغی بولدر بولاره بن رسول کوندر مکلوب هدایت بولمینه بولره بلدردی**

د دیگرین حستم تا که انرا نغز فری کند و حاله تو را بوه هر رسولی هم روایت قیلور که
ابراهیم پیغمبر میج یازین بویلدی لایح کز کسی حق تعالی دانسته تعالی او نسنده در
و در بی ساره حقیقه د اول اول آیدن بری بوایدی کون حستم دی حستم بکله
حق تعالی انجا حستم و برمشد ای کجی بوتلی او فتدی د دیگر بولری بواولوا و فاندی
انما حقیقه د کسی دخی کر جکدی کر چه ظاهر ایلند ز بر اجموع اذ هر بود نیاده اولم
دوشکده در پس هب حستم دد و دخی اول بوق صبیح انجا صورت کر کستی صید و ک
دی ای او ادن او وندی او شن بواول بوتند انرا صند کر که اناری اول بوت صیدی
انما ساره حقیقه د دید و ک بواولیکه ساره الوب دوشقه کیدر کن ناکاه بظالم بکن
مملکت کر دیل ساره نکت دخی اول صبر ایچنده نظری بوشیدی ابراهیم انجا دیکه یا
ساره ما شو جبار ظالم بلیک اولور سه کون بنم حلا کون ظالم بوب بنم و زرمه
غلب قیلدی بنده ال کر سنا صورت لرسه کر بوسناک بگذرسن ایلخبر ویر کون بونک
قیز قر و اشیم یعنی سله ایچنده ز بر بار بوزن سنو نکل بنده ان حق اهل سله عنس
کور من چون اول بره کیدر اول ظالمک اهو انرا ندر بی س اول ساره کور و پ
فخالمال انجا خبر ابر کوردی ددی بلک کور بصورت کیدر دیکه سنند ارتق کسه لایق
دکل اول ظالمی ایشد و ب فی الحال کشی صلدی ساره الوب کتورد لرا ابراهیم
انفی کور و ب ایزوق چاره بولدی طور و ب نمازه شروع قیلدیکه الله ایلنا اجات
قیله و نصرت انز و یلیه چون ساره اول ظالمک قانته کوردی اول ظالمی کور و ب
ما قتی قیلدیکه صبر اییدی فی الحال اندر نیکال او ز ترکیه طوبیدی حق تعالی ای
الک قوتن الدی شوبله کر هب صح اصله طومغه بجالی قلدی پس بو ظالم ساره
بواردی بکا دعا قیل حق تعالی الترو ملک کیر و قوتن و رسون سخا زیان د کویم
ساره دعا قیلدی الونیک قوتی برینه کلدی کر و صبر ایتموب ال و زندی التری
اول کیدر دخی بر طوبلدی کوردیکه چاره بولن ساره کور و بواردی که بکا دعا
قیله ما قیلدی التری بیان اولدی صبر ایتموب کیر و ال و زندی التری اول
کی کز طوبلد غننه دخی قتی مبتلا اولدی اول ظالم کیر و ساره ددیکه سنکله بنه ارا
عهدا و سونک اوق سنند نیکال ال و زقیم دل بون دخی دعا قیل ساره دعا قیلد

التری بیان اولدی پس الوب کن کشی قفزی ددی سن بکا ادر کور عمن سن کتوب هاجر
اد لوب خلعتی و ارایدی انجا بفتلدی عذر دیلری اول کشی ددی ایلت بونی کیدنت
الکسه کور و انجا کور و صهر که ایکسی دخی ملکر ده طور میو پچیسو نکت و نلر پس ساره
د و نپ ابراهیم قانته کلدی ابراهیم دخی کور پ نمازدن فارغ اولدی ددیکه یا ساره
خبر نه ددیکه خیر خبر کحق تعالی اول ظالمک شرفی بنده د قلع ایلدی قفیه نیا اولن
ابراهیم خیر و بری ددیکه و شن بکا دخی خدشکار و بری بوه هر بر بوحش بر
قیلدی ددیکه یا قبا یل عرب سیرک اناکر اول هاجر ددیکه ایل کلور کساره اوله کبر
ابراهیم بفتلدی اول حادیه دن ابراهیمک او غلب اعیل طوفدی بو عرب قیلدی
سکلی نکت نسلند وجوده کلدی پس حق تعالی بیوردیکه **فَرَأَى إِلَى الْهِيمِ صَفَاءً**
تَا كَلُونَ مَا كَرُمًا لَا تَقْطَعُونَ یعنی اول ابراهیم قوی انرا عزم یو و ب بیلد
کند لرا ابراهیم دخی میلاید و بانرا و ک بو تخانه لرینه کلدی کور دیکه قوی ایچین دنیا
که بقا بچر و کدی کور دیکه بولر و ک الینه انواع طعام لر طبا قلمه زلمش طور در چون
انفی کوردی ددیکه **لَا تَأْكُلُونَ** یعنی بچر بیز سیز بولردن خود کلسج جاد التوب
کوشند بوجیز باقون طاشند و انجیدن ایدی هب بوردن جواب کلدی بوز
ابراهیم ددیکه **مَا كَرُمًا لَا تَقْطَعُونَ** یعنی تولدی سن کور و بیلو پ جواب و بر
فَرَأَى عَلَيْهِمُ صَرَابًا أَلِيمًا یعنی ابراهیم کور دیکه کور و هب جواب بن بشلد
بوز دیلد کور بولری بالته ایلر بوا و ادردی قتی قولد ا و رب حق تعالی نغزه
شکر انفی قیوب انرا طبر لردی بولر و ک کلیسین ا و رب بالته اول بوتک التند
قودی کندی و دخی بیوردی **فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ رِيحًا** یعنی چون کافر لری ایلر
تما اولد و ب کور و دند لرا شند لرا کور ابراهیم بو تخانه کیر و ب بوتلر او فتدی
سرقبل بلیشوب انجا کلدر ددیکه یا ابراهیم بولره بواشی سنی قیلدک **قَالَ**
أَقْبِدُونَ مَا تَخْتَفُونَ وَأَلَّهِ خَلْقُكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ یعنی ابراهیم انره ددیکه
طبر سنی قول کسه کورد و الو کوز لره بونار سزد و ز سر حال بورد کور سیزی دخی اول
ددیکه کوزی دخی برادان الله تعالی ددیکه بچر خالق قیوب بو بر جا سنوز سولر بوز کور
اشتمر نسبه به طبر سز کور بوزند سنک کور و معتقدی قیوب آسسی بی زبانی جوق

۴۸
۱۹

که حقیق بود کوز باطل علی بن قالی **ابنوا لله بیانا قالوا فالتقوا فی الجحیم** یعنی اول کافر چون
 ابراهیم بن روح ایلری شد لرد لری و قیلوب و بیلکه جمالی قلدی عاجز اولوب دل
 کربوندن اوتر بر کلخان بنیاد قیلکن ایچنده اوده یا قوب برقی اول اوده بر افرورز که
 غایت اولو اودا و اوتن کرحق تعالی یوردی **فأزاد وابه کیدا بقلنا هه الاصلین**
 یعنی اندر دکر کله ابراهیمه کیداید و پ اوده بر افره لری اقلو اوده لورین ابراهیمی
 بولر و کله اوزرینه بوجه و غالب قیلر ق بولری حور و حقیق قیلدی که ابراهیم دنیا ده
 و آخرتده سعادت ایچنده اولدی بولر زیا نکا را اولد لرحوق زمان یکیدن حق تعالی
 انلری هلر کله ایلدی و دخی یوردی **وقال انی زاهب الی ربی سیقین** یعنی چون
 اول قوم هلر کله اولد لرا ابراهیم انلر و کله شغلند د دیکو بولر سیقین بکاحق اولدی بومکله
 هجرت قیلوب اول ربه طاعتنه توجه قیلر اولر که اول بیخ صقلیه قوالی بولر دلالت
 قیلوب بی کند و دن ارفقندن غنی قیلوب محتاج قیلیمه دخی یوردی **رب هب لی**
من الصالحین قبتنا هه بغلام کلیم یعنی ابراهیم با بلدن قدسه هجرت
 قیلوب عبادت مشغول اولوب صولکده بر خیر خلف قلسون دود عا قیلدی د دیکو
 ای نیم رتم بکابرا و غلبتند کرسنگ صالح قولر کله اولر چون دعا قیلدی اولر یلد
 بن دخی انا فرشته لری کونردوب بر اولر غلامه بشاد قیلر کله اولر غلامی وقتنده دخی
 خلیمدی اولو لوبی وقتنده علمیدی و دخی یوردی **تمکنا بلع منه السجی قال**
یا بنی افری فی المنا و انی انجکت فانظر نماذ افری یعنی ابراهیمه اعلی
 و یرد کله کونکله مبل انک محبتنه دغبت قیلدی بیز غیرت قیلر کله انک کونکله
 اولر سو کوسیلر بزم محبتنه بل جمع اولیده اول محبتی قطع اینکجه ابراهیم یوردی
 که اعلی اسمعلی قربان قیلر هم ابراهیم صالح اولر غلامی لدر کله انک صلاحیت
 انا کوسته و زبک اولدی و کسا و غل یوردی تا کونکلی طمئن اولر چون ابراهیم
 دخی و غلی اسمعلی امر و مزه مطیع اولوب چیده لربیت الهمدن بکاو نولد و بر بر
 قدسه بعضی بونده اختلاف قیلر لرد لرقربان اولر انجکله بر قول علی بن
 کعبدن و ابن عباسدن روایت اولمشد رکرمه و قتاده و عبدالله ابن مسعود
 قوی بودر انا انر کده دلر اسمعلی در انار دخی هجرت قرآنله قیلور لورهم حدیثا انا قرآن

دلیل بوکر اولر قربان قضیه سن بیان قیلدی اندن سکون یوردی و بیترناه انجک اکر
 قربان اسحق اولر بوشان لره اسمعلی ذکر ایدی تا حدیثه لیلی بوکر رسول یوردی
انا ابن المذنبون حین یعنی بزرگی قربان اولمشد کله اغل یوز مراد بوندن برسی اناسی
 عبدالله و برسی اسمعلی روایتده و خبرده بولر کله ابراهیم یکجه اولوردی
 دوشنده انا دلدی حق تعالی سخا یوردی اولغونی قربان ایدن ابراهیم قورقوب
 او یا نوکلدی د دیکو شیطان الله صغند اولر کجه بر تبه دکل عبادت قیلدی یعنی
 کجه کیر و اولد و وشی کوردی و یا نوپ شیطان الله صغندی کیر و عبادت توجه
 قیلدی چون او چنی کجه اولدی و وشی بیست کیر و کوردی و بچون او با نوپ د دیکو
 بود و شاکر شیطان اولدی دفع اولوردی بوچکه الله قیلند در ضایع انیوب
 برینه کتور مک کله اولر اسمعلی یا ننده یا قوردی انی کونکله اورپ مسباحه دکل اقله
 چون صبا اولدی حق تعالی امرنه مطیع اولدی اسماعیل اناسی هاجرده د دیکو یا هاجر
 بن دیلر که حقیق الله بکایور دخی طاعت برینه کتورده اولر اسماعیل بنله کوندر
 هاجر ملر کلوب اسماعیل د وزدی فوشد کله کوندردی ابراهیم بر بچاق و براب
 بل کتوردی کعبه لایخا را بذر شیطان اول وقت د دیکو اکر بولری بن شدی قسنیه
 بر فور سم بر قدره و الا ارق اید ابراهیم کلر بس چون ابراهیم اولغونی بوغز لعه
 ایدی کندی شیطان اناسی فائنه کلدی د دیکو یا هاجر ابراهیم اولر کله ایله قجه کندی
 هاجر دیکو صبا اناسی اوب بر حاجت اولمش بره کتور ددی شیطان د دیکو ابراهیم
 اولغونی حاجت اوب کتدی بلکه انی بوغز لعه کندی هاجر د دیکو سب نولر بو ابراهیم
 اولغونی بوغز لعه قصد اید شیطان ددی بر ابراهیمه شولر امر ایله کله اولر قربان
 ایلده هاجر د دیکو چون رفق لمر ایلدی کر کدر کله ایلده رفق حکنه مطیع اولر شیطان انی
 ایشدوب طاق طاق اولدی بولکه جمالی قلدی دوندی بوکون اسمعلی ایله اناسی رده
 دوشدی یا نوپ اسمعلی د دیکو یا اسمعلی بوا نا کله قحز و کورین اسمعلی د دیکو بر حاجت
 اولدی انا کیده رفیق شیطان د دیکو انا کله شی حاجت کله بولکه اولد رکه ایلدر اسمعلی
 د دیکو سب ندر کونر اسمعیل اولورده شیطان ایلر کدی رفق انا شولر امر ایله کونر بوغز لیه
 اسمعلی د دیکو والله اکر بوا شیخه انا حق تعالی یوردی دسه ایلده کر کدر کله انی ایشلیه

پس شیطان را ندان و می آید کسی که می آید بود که ابراهیم را دیدی و دیگر با ابراهیم بر علیه
صباح و قندها و غلوقه الوب فتح کرد رستا ابراهیم در دیگر بر حاجت او را دیده در شیطان
دو یکس از آنکه هیچ حاجت او بود که نمی بلکه بر غلوقه ایلتو رستا ابراهیم در دیگر بله
نیچون بر غلوقه شیطان را دید و آنکس که حق تعالی سخا او بود بر ابراهیم اید چون
افقه ایو حکم ایلدی و الله البده کرک کرافته حکم مطیع او بود برینه کورم شیطان اند
نومیندا اولو صبر تله قودی کدی اول مراد ندن محرم قودی و دخی حق تعالی بودی
فکنا بکلمه الله السقی الخیر و الایه یسحق چون ابراهیم و علی ایفر با برینه کدی
دو یکس از آنکه و غلوقه غیر بن د و شهید کوردم بخا ایل حکم اولدی کدی بر غلوقه بن بودی
نیج صواب کور رستا ای ایل ایدمه فراسمعیل دیگر **فَاَلَا يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا**
سَخِرُوا مِنْ شَيْءٍ أَفَلَا تَعْلَمُونَ یعنی با اتاس افشکل شول نسفه کورم قور
اولدی ان شاء الله بنی بوایشند صبر اید نوردن بولاسن نکر الله حکیم در انجا
مطیع اولورم بوایشی تعجیل ایت تاخیر قلمعل اولاکر شیطان ندن برعلت برینه الله
تعالی قنده معاقبا و لاسن بن حق تعالی بودی **فَلَمَّا سَأَلْنَا وَتَلَّكَ الْجِبَابِينَ**
یعنی ابراهیم را اسمعیل چون ایکی را ضی او بود حق امر مطیع اولد ابراهیم الله
بولندا و علن تسلیم قیلدی اسمعیل نفسین تسلیم قیلدی ابراهیم و غلنک ان یا فی اولور
قور دیگر بر غلوقه حق تعالی اسمعیله و حق قیلد یکس نکت بهم قانده مال استجابد بر
وقت ایچنده مال قیل قبول ایدمه بن اسمعیل د دیگر ایچلم بن سکا قبولورده مال
قبول ایلکل الخی اولور آخره فتنی قولکله سخا نکر کور سیوب نوحید لسنک خضره
اولاشسن ای یا رلیتوب اوچما نعه فونیل چون اسمعیل بود عاقی قیلدی اشی کور
یا نبله آه فرار قورل او غلنک صاحبند یا بندی که بوغز لید و علی دیگر یا انا و غلوقه اوچ
وصیتم وارد یا بن اندن سکا حکمی برینه کورمک اسان اول اول وصیتم بود که بریم
اکی کورچکر نبله سن تاکه جان اجسیله حرکت ایدوب سخا الرطوقه بن اول سبیل
الله قانده معاقبا ولیم و ابخی وصیتم اولور که روزی او رتب بوغز لسن تاکه بود
اسر کوب کوروب قیاسین دخی انقل الله قانده عتابا و لسن اوچینجی وصیتم
بود که بر بنی بوغز لسن مسکوه کورچکر یا انا مایله سن قانده صقلیه تاکه ای کور

بنی و نتمید چون بو وصیتمی قیلدی ابراهیم بجای حق تعالی اول نازل بوغز نکت اوسته قوی
که چالیدی حق تعالی نکت بوغز نکت باقر بن بر تخت بر ایدی انا ابراهیم کور دیگر
کس درمن بوکن او غلن یوزی او زو رینه بر ایدی اکتسند چالیدی حق تعالی اول تخت کور
اکتسند خلق ایلدی کر و بجای کس دی چون ابراهیم کور دیگر بجای کس بجای طاشو
چالیدی بجای طاشی ک پیار ایلدی ابراهیم کور و بجای قیلدی د دیگر ایشونک کبی
ای کس دی اول قی طاشی بجای کس دی حق تعالی امر بله بجای دیکر ایلدی د دیگر با ابراهیم
اینکه حق تعالی کس درمه در بنیم نکرتم وار که کس در ابراهیم بجای غله بوخیری بویشون
حق تعالی در بویشون کلوب بود دیگر **وَنَادَيْنَاهُ أَن يَا اِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا**
إِنَّا كُنَّا نرى نبيك یعنی بن ندا قیلوب دیکر با ابراهیم سخا و تشکده امر
اند کورم مریسه کوروب وفا قیلد که اول فریاض برینه کدی هر وعده وفا
قیلن بن شول هو ضری قیلور زک سخا قیلد زرا احسان ایدمه نکت جزای کور
احسان اولور نکر شرا شلنک جزای کور و عقوبت اولور و دخی بودی **إِن**
هَذَا كَلِمَاتُ الْمُبِينِ وَنَدَيْنَاهُ بِذِي عَظِيمٍ یعنی با ابراهیم ایشونک کور
سخا قیلد بو ایتلای ظاهر دی بیلد که بریم محبت سنک کور نکلده او غلک محبتندن
نا لید و کن ظهوره کوره و زک سفید دست طوند و غم سبب اولد کور جمیع و کور
احلی بلر و دخی بن بن ده عاقیلوب صلح اولد دبلد و سخا او غل بن اسما علی عبید
قیلد دبلد که صلاحیتن سخا ظاهر قیلا و زوجون بر کلی ظهوره کلوب اشکاده اولد
اول او غلک قریای برینه بر عظیم شریف قوج فدی کور ندره ک آنک برینه ای قریان
قیلن پس ابراهیم حق تعالی به شکر ایدوب تکبیر قیلدی اول قوج قریان قیلدی
و دخی حق تعالی بودی **وَرَفَعْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ** یعنی اول ابراهیم
کور کلوب معالیه سنند او تر و تا قیامت کور قور ایچنده ایلد قیلد کور مکت ای کور
شنا نلر اثار رسلا **وَ عَلَّمَ اِبْرَاهِيمَ كَلِمَاتِ الْخَيْرِ** یعنی **إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا**
الْمُؤْمِنِينَ یعنی بن شنا قیلد و شنا قیلد ردف جمیع دل او زره ابراهیم ایچین
بن مدخلی کور کلوب قیلناره بن شول عو ضل ایدره **وَكَبَّرْنَا لَهُ** یا شیخو بنیابین
الْحَمْدَ لِمَن یعنی بن شاد قیلوب اول ابراهیم اسمعیل قریانند کور معاقبا

مشق که بیغیر او لوب صالحه بلو کندک اولس زیرا بواسطه اسماعیل اسماقدن اون لوح باشا اولوایدی
ودخی بودی **وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَمِن ذُرِّيَّتِهِمَا مَحْسِنٌ** ونگار **وَلْيُقِصِّهِ سُبْحَانَ**
یعنی بیغیر او لوب و برکت قیلدق اول ابراهیم اوزرینه دخی اسحق اوزرینه برکت قیلدق
دید و کاول اییکه او فلان قیزن و سالن چوق قیلدی شولقد زده توره دیکه حساب
اولتزدی و دخی اول اکسک ذریتلرند محسنل اولوردید وکی موسی و هرون کجی اود
کجی سلیمان و عیسی کجی و کتا بله هلتک مؤمنلری کجی و دخی انلرک ذریتند انکاره
کند و نفسلرینه ظلم ایدجیلر اولس لرد و کیشول کافر دکر حق تعالی ک آیاتلرینه انکار
اید و بیله نلرلر این متبلسد روایت اولدیکه اول قوچکه قرآن ایچی کلری و جماع
ایچنده حق تعالی سقاری تا آناه ککک اسمعیل اولنده کافر دکر اسماعیلن فرزندلیغی
انظرد فعی ایلدی چون حق تعالی بر قنیه بیان قیلدی بولکر بر قنیه دخی بودی
وَلَقَدْ مَنَّا عَلَىٰ مَوْسَىٰ وَهَارُونَ وَخِطَابًا وَمَا نَحْنُ بِالْمُكْرِمِينَ یعنی
بزافاه قیلدک موسی اهلرون اوزرینه بیغیر این ویرمکله و دخی اول اکسکی انلر و ک
قومی که انلر متابعت قیلوب ایمان کتوردلر اول اولو عقوبتدن نجات ویر و بیغیر
یعنی و شملر بیغیر اید و جانلره قومنه نجات ویردک **وَنَصْرْنَا لَهُمْ فَكَانَ لَهُمْ**
الْفَتْوَىٰ یعنی زموسایه و هرون اول قومی نصرت ویر و بیغیر اول قیلدک انلر
فرعی ن اوزرینه غالب کلدلر **وَأَقْبَلْنَا إِلَيْكَ كِتَابَ الْيَهُودِ** یعنی بز اول
موسایله و نه کتاب ویردک که حتی باطل ایمان اید مجیدر و حلالی حرامی بیان
اید مجیدر **وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ** دخی موسی اهلرون فی ثابت قیلوب
د اولدر دکن طفری بولر اوزرینه کرا اول اسلام بولیدر و دخی اول اکسیمی انلر
کلنلر و کدلر نده کور کلوتنلر قیلدک انلر و کجیون تنالر قیلورلر **وَقَرْنَا عَلَيْهِمَا**
فِي الْآخِرِينَ سلام علی موسی و هرون **إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ** **إِنَّمَا**
مِن عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ یعنی بز نسلر و محبت و مسغفرت و رحمت اولسون
موسایله و نه کرا انلرین مخلص و صدیق قوللریموز دندرین طبعه ایلرین کور کلور
قیلنله بیغیر دخی کور کلور معامل قیلور بز بر عقل اولنلر بوقصیه لردن ایلر انلر کور کلور
حق اوزره عیبه کولدر نه عمل ایشلر خالص الله بجز اولر حق تعالی غی انظله کور کلور

معامل قیلوب زیاده هر ایشنه نصرت قیلوب انر نده رحمت مسغفرت قیلور و دخی حق تعالی
بیغیر دیکر **وَإِنَّا لِيَاسِينَ الْمَسْلُومِينَ** یعنی بدستی یاسین یعنی اسرائیل بیغیر انلر بر کل
بیغیر دیکر بر بخلد یشلر یاسین د کلری حضرت انا صبیح بودر کرا یاسین ابر قدر قودده
یورر حضرت کزده یورر جزیره لرد یورر عرف کون عرفانده بر بریلر بولوشوب جمع اولور
واول یاسین یوشع بن نون ذریتند ندر حق تعالی انی بعلبک قومنده رسول کوندی
انلر انی بله لیلر لرحق شالی انلری قوللر هلک ایلدی ایلسه ددی یا یاسین دلیلند
ذدیر سن سخا ویرین یاسین دیکه الهی بلرین بیغیر نکلر کورده سن حق تعالی انلر
کتوردی بز زمان بر اهلی ایدی بز زمان کور کرا اهلی اولدی هم دملدن هم فرشته لردن
اولدیکه فرشته لر لر ایلر اوچر و دخی بودی **إِنَّا قَالُوا لَقَوْمٌ أَتَوْا عِبَادَنَا بِعِلْمٍ**
وَدَّرُّونَ أَحْسَنَ الْمَالِ لِقَائِهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُجِزُّهُمْ **وَرَبُّنَا أَعْلَمُ** یعنی جوسن
ایلسی قومنده کوندر کل کلوب قومنده دیکر یا قوم الهی نور قزمسین یعنی نور قنک
الهدی نولدی سینه کرا اول بعله طبرسن که بر ایتسوز سنفتسوز بوتدر اول خالفکره
کور کلوسنی قکره ایدسن انما طبرسن کز سزله دخی و انلر کور کز دخی بر دکاری و خالقی
اولدر و دخی بودیکه **فَكَذَّبُوهُ فَأَنَّهُمْ مُحْتَضِرُونَ** **لِأَعْبَادِ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ** یعنی
اول نفسن بز و اول رسولنا یاسین بله لیلر بله دخی انلر اول بله نلری سبیلله اولدند
خاضر اولسولر لاکر انلر حاضر اولنلر کور کز ندر کز اولون خالص قیلوب حق
تعالی ک قوللر ایلر و دخی بودی **وَدَرَّجْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ** **سَلَامًا عَلَى**
الْيَاسِينَ یعنی بز اول ایلسک صولکجه کلنلر لنده ایلسی کور کلوتنلر قیلدق
بز مرسک مزر و رحمترا اول یاسین اوزرینه و دخی انما متابعت ایدر مؤمنلر اوزرینه
اولسون **إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ** **إِنَّمِن عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ** یعنی اول یاسین
بز مرسک و مطیع قوللرین دندر انکجیون انکلر بکود کلور معامله قیلدق هر کرا انجلر
احسان اهلندن اولوب کور کلور عمل انسا انما دخی انجلرین کور کلور احسان و عطا لر
قیلور و دخی بودی **وَإِنَّا لَوَطَّائِنُ الْمُرْسَلِينَ** **أَوْ جُنُودًا وَأَهْلًا أَجْمَعِينَ** **إِلَّا**
مَجْرًا فِي الْقَابِئِينَ **نَمَّ** **دَرَّجْنَا الْآخِرِينَ** یعنی بدستی لوط دخی بز مرسک بیغیر
لریموز دندر جوسن انی دخی قومنده ویریدک واروب انلری کلمه توحیده دعوت قیلدی

۲۲
۲۳

اندر دخیانی یله بلدر اگا او عیدلر بن اول لوی واغاسا بت قیلن اهل ایله جلد قورتر دق
 الا اول مورق مجوزة هلاک اولنا ناملر بله لک اولدک و دخیان دن بروغن بله قوسیل
 هلاک اولدوک و او زرنه طاش یغده دق **وَ اَنْزَلْنَاهُ لِقَوْمٍ عَلِيمٍ مُّصِیْبَةٍ وَاَلْبَیْل**
اَفَلَا تَتَّقُونَ یعنی حق تعالی مکه قومنه خطاب ایدوب بیوردیکه یا مکه اهلی
 چنکه سفر قیلرین هلاک اولن قویمک کویله یه صباح وقتده و کجه وقتده اوغز تزیه یس
 انلر و حالده نظر قیلوب کند و کزه رعیت لکن سزا کهر سیزده انسانیت و اخلق و ارضیت
 بو حالدن عبرت الوب برانصاف ایدوب کورنا سیزده صفت حیوانیت کا احمق و
 طبیعت کند لکی دک غالب اولمشد انا کچون بو حال لردن متنبه اولمز و هر کسه
 که وعظ و نصایح قبول اتسه حقه منقاد اولوب عتیه بدلسه اولدخی انلردن اولور
 و دخی بیوردیکه **قَاتِلُوا یُوشَیْعَیْنِ لَنْ نُرْسِلَکَ اِلَیْهِمْ اِلَّا الْفَلَکَ الْمَشْحُونِ** یعنی
 بدرستی یوشن بیز مرسل یغیر لریز ندن رجونکه بزانی قیتوق مناکوندر دک و اروب
 اول قومی دعوت قیلدی اولانی یله نیلوب اگا او یامدل بز دیلدک که اول قومه
 عذاب کوندوره و زامرانلک بوضه کسن اهلنکله بولر و کلا اسندن حقیق بز بولاره
 عذاب کوندور و روز جوق یوشن حق تعالی دن بو حکمی اشدی هان اروب ایچیلر ندن
 چغوب کندی و اول قومننه دیکه سیز چون بنم دعوتدا یوب اول باطل پوتلری
 قیوب عبود حقه طبعه کوز خاضا و لکن امدیکه سیزه اوج کونفد صکر عذاب کلیسه
 قوم انک سوز ناعتا قیلدر یوشن بولردن اوغور لاین هان لای کندی بار نده
 اول قومه عذاب اثری بلوردی اچخی کون دخی زیاد اولدی اوجیبی کون عذاب کلوب
 بولری قیلدی چون بولر یقین بلدر که عذاب کلیسه یونسک سوزی حقد رکوردیلر
 چوره یخا سکوردوب یوشنی بولدر چونکه عاجز قیلدر دلدلر کویوش غایبا ولایسه
 انک تکذریبی حاضره رکالنا گایلاره له پسا و کویچی ر و عودت مجموع دلدولیلر
 باغرا چوب اللهه تشعیر قیلدر اخلت صلح حق تعالی اول عذاب انلردن دفع ایلدی
 اول اخلت صلحه دند کلر نزار و چون اوج کون یجیدی یوشن اشدیکه بولره عذاب
 اندی یوشن غضب کلوب مالول اولدی انا مالول اولدخی حق تعالی حضرتک تقدیر
 دک ایلدی که عذاب بولردن منع ایلدی دویبلکه انان اتر و مالول اولدیکه اول قومه ایچند

یله یچی ول و هم اول قومنک ما دتلی بویدی کرا ایچیلر ندن برسکک یله یجیلقی ظاهرا و لسانی اولور
 پس یوشن بلدی کویوردن عذاب دفع اولدوغی انلر و کلا سلمی سببندن اولدی ایلر صندیکه
 بولره عذاب کلدی بو قاقا غلا اول قومی کندی دکن کنا رنه کلدی کوردیکه بر قومر کینک
 ایچنده تمام طویلشدر کتک قصدا ایدوبورکن یوشن دیکه یی دخی کیه بله لک یوشنی دخی
 بله کیه ادر یس حق تعالی **اِذَا اَبَقَ اِلَی الْفَلَکِ الْمَشْحُونِ** دک کتک معنی بودر یوشن
 صکره بودر **فَسَاءَ مَا یَحْكُمُونَ** یعنی یوشنی کیه کردی بر کندی لر
 دخی کتن سوچ او زره اضطرار کلدی دکن قینا دی یقینا اولدیکه هلاک اولالرد لکر
 اورا مزده بر کتبه عاصی قول و ارا کویچی حال بولدا اولدی انی بولوب دکن مانق ککر
 کمر بز باقتنک سلا متا و لاو ز پس وارد لور قمر قیلر یوشن اده چقدی ذلت انون
 اور نده ثابت اولدی یونسک حقیق قالدی کتوب یوشنی کیزه ایدوب کتور کتبه
 بیوردی **فَاَنْقَضَهُ نَفْوُثٌ وَ هُوَ عَلِيمٌ** یعنی حق تعالی امر یس باق خاض اولوب
 طوره مشدی فی الحال ای قومه کوی اول باق یوشنی بو حالده کویوشن کدی و اول غل
 او زرنه ملامت قیلور کچون الله دستور شود بو قومی قیوب کیددی بو عقیقه
 اوغز ایدی پس یلیم دیوا لکسیر لکر کوملاسه لایق اولکر ک ملامت افسونلر کرا تسول
 چون یوشن باق قرنند اندی اوج قت قومه کولانی قیلدی بر کجه قومه کوسی بر دکر قومه
 بر باق قومه کوسی اول قومه کولانی الله حق تعالی یه تسبیح و تقدیس ایدوب مغول اولد
 تکو حق تعالی انبیا سور سندن بیوردی **فَنَادَى فِی الْعُلَمَاءِ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اَنْتَ**
سُبْحَانَکَ اِنِّی کُنْتُ مِنَ الظَّالِمِیْنِ پس اول تسبیحه دکره مغول اولدوغی سبب اولد
 انک باق قرخی زنداندر اخلت من و لغت نشکر حق تعالی بیوردی **فَلَوْلَا اَنْتَ کَانَ**
رِیْسَ الْمَسِیْحِیْنِ لَکُنْتُ فِی بَعْلِیْنِهٖ اِلَی یَوْمَ یُنْعَمُونَ یعنی اول یوشن باق قرننده
 بیزه تسبیح ایدوبی قولوردن اول مسخر تم حقیق با قیامت دکن باق قرننده قلدو ایا ک
 تری اول اولسری یوشن بوندر بوغی اخل ککر کلا الله عبادت قیلوب ذکره تسبیحه اول
 اولد زبیرا ذکره تسبیحه مغول اولمق کتشی هم دنیا بلر سندن قور تار و هم اخرت
 عذابند قور تار حق تعالی انا نجات روزی قیلور و معصیت مغول اولمق اکی
 جملن بلا ستمتلا قیلور و دخی بیوردی **فَهَبْنَاهُ بِالْعَرَبِ وَ هُوَ سَعِیْدٌ** یعنی چون یوشن

بینه تبیح قلیباردن اولدی بالمازلار و کانی دکنر کنارنده بریره اتی ائله نه بنیاد و اولدی
نایغ واریدی نرخی داوت واریدی بحالده کور اولیوش حسرت ایوی خیره بو یوزد کمر
اولدی اول باقی قرینده اتی ایش ایوی دیر نغی و کلمش ایوی و بدنده قیل اتی
قالماشدی بره فی بلر زبیر اتی کون اول باقی قرینده اکلنشدی چون چقدی کورده
کون استی ستم طاعت کورده حق تعالی یوردی **وَأَنْتَبْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ تُحْتَابٍ**
یعنی اول یونسک اوزر نه برقیق یوردی کانا کور کور ایلیه ائله یولغی ناز کور کورده
طلو قیب زحمت انز و دخی خیره و کلمش کورده چون یوش بالقر و کور کنار دنا ایلدی
ایچم جک نسف بوغدی حق تعالی مر ایلدی بر کیمیک انا کوروردی کورده انا کوروردی
ایچدی اول قیق اناهی کور کور سنده اوتوروردی تا انا کور کور انا کور و برینه کلدی
قوتلندی اندر سکر اول اناهی کور و دی یوش کور کور فایت عقصد لندی اولدی
و دخی حق تعالی یوردی **وَأَرْسَلْنَا إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَنْبِيَاءَ فَكَفَرُوا**
إِلَّا جِبْرِيلَ یعنی یاش یوش برده حق تعالی پیغمبر کور کور کور کور کور کور کور کور کور
بلکه دخی ارق کور یوزیکر میسک ایوی انا کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
قر و دغه نه یولق قیورد کور عقصد لندی سن انلری قور کور کور کور کور کور کور کور
ایمان کلور سنا اینا نب بری بولور انا کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
دنیا ده باقی قور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
اولنله عاقبت اولوش برتن ایچم سینه چاره یق اکر سیک یل دخی عمر یق اولور سه
پس یوش دخی طر و کلوب تیوش ندر یغایر ایوب کلدی ناکاه انده بر اولنله
اوغز دی تیون کور دیر یوش انا کور دیکر یا اولنله قشغی قور مدش ان و غلن ددی
یوش قور مندیم یوش انا کور دیکر چان دوقوب او واره سن اول قور دیکر کور
یوش کورده اولنله ایدر والله انلر بر قور کور کور کور کور کور کور کور کور
انی طار و غل اثبات قیلستنی دیار لوبندن طار فایق استمد کور کور کور کور کور
ایدرا شیور لری کور کور طار فایق و بره لور کور کور کور کور کور کور کور کور
واردی اول پادشاهه خبر و بر دیکر یوش کور کور کور کور کور کور کور کور کور
ایماند لور تاکه چاقوب دید وکی بر کلور اول بر انا کور کور کور کور کور کور کور

او غلن خبر و بر وکی کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
تخت کور کور ی دی دیکر چون سن یوش کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
شاه اولنله بنلر سن لایقر قسین تمام قری یل اول اوغز انلر پادشاهلر ایلدی
یوشی خبر و بر دیکر چون بره اقل اولن یوندن اعلیق کور کور کور کور کور کور
دکورن کی حرم شلوا اولسه کور کور ایدی پس مؤمن دعوی قیلور کور کور کور کور کور
دیر بر عجب کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
ملتون اولور و کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
اولور و دخی یوردی **فَأَسْتَفْتِيهِمْ فَرَأَوْهُمُ الْمَلَائِكَةُ سَائِمِينَ** یعنی یا محمد
مکه اهله کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
سبب بود کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
برنجیلدی دیر کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
انله ددی کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
اوترود دیکر صور یا محمد مکه اهله کور کور کور کور کور کور کور کور کور
قور کور اختیار ایدر و دخی یوردی **أَمْ خَلْقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنَّا نَا وَهُمْ شَاهِدُونَ**
یعنی یا محمد بولورده قاتر ده حاضر اولوب کورده یی طور لر دی بر فرشته لری دخی
بارتدق بولور انا کور دیر خبر و بر اول **أَلَمْ نَكُنْ مِنْكُمْ نَبِيًّا قَدْ قَامُوا بِاللَّهِ وَرَأَوْهُ**
کور ایدر لور الهک اول غل قیزی وارد حقیقتا بولر بلا بخیلدر کور کور لوی قزادر دخی
یوردی **أَصْطَفَى الْمَلَائِكَةَ عَلَى الْبَشَرِ** یعنی یا محمد بو کور کور کور کور کور کور
قیلدی اوغول لور و زرنیات بولاره کور **سَأَلْتُكَ كَيْفَ تَخْتَلِكُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ**
یعنی ناولدی بره یا کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
او کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
شانه لایق دکلدر اول بوچه دیر یونسندن کور کور کور کور کور کور کور کور
سُلْطَانٍ مُبِينٍ نَأْتِي بِكِنَانِكَ إِن كُنْتَ تَصَادِقُ یعنی ایت یا محمد بولاره
کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور

بولوا علی ذرعه ای در کوبیده عذاب بود طاعت کتوبه ل **قَالَ أَنْزَلَ بِمَا خَيْرِهِمْ فَصَاءَ النَّاسِ**
یعنی چنانکه بوی مر خدا بود بولوا کن یقیناً اینه ندیا و صباح کورده سن اول عذاب خیر
اوزرینه قورده دی دیگر خیر هلاک اولدی زیرا چنانکه بین قریبک میدانه قورسوزانلر قورده
دلسی حور اولارده خایانه علیه ل اولر که صبا حی ندیا و صباح اولسورده کر انله الهک
عقوبتی ایسور و ایچکی کن حجت و ناکید اولغیچین مبالغه بر ایسوردی **وَأُولَئِكَ هُمُ**
الْحَقِيقِينَ **وَأَبْعَدُ فَسُوقٌ يُبْصِرُونَ** یعنی با عذاب کور که سنوخله قیلدر عایشه
طافله بولری قور قورده بسم عذاب من خیر ویر تا انکاد کله بولره قالیسورده کافری
ایدیور بولر اول وقت کورده ل کر نید اوغرا بولر بولدر صکر حق تعالی کند و ذاتی
کافر لوسوزندلر تن به ایچکی ایسوردی **سَيَجْعَلُكَ رَبُّكَ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ**
یعنی حق تعالی ایسور یا محمد سنک دینک کورفت و قدرت استدر رتهد اولسندن
ک کافر لانی و صفایدر **وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ** یعنی حق تعالی سنک سلامی اول
رسولر اوزریند اولسور کور بسم خیر لوی قولر و مدار شددر لقصیر لکن ایدر بر ایدر
دلیل وار کور مؤمنلر جمع رسولر سلام ایدر ل و عزتله اغالر و دخی بوردیک **وَالْحَمْدُ لِلَّهِ**
رَبِّ الْعَالَمِينَ یعنی حق شکر و ثنا اول الهه کور اول کافر لری هلاک ایدر و
مؤمنلره نصرت و یردی و دخی حق تعالی حداید و انانید قیلدیک قوللری ایم اکامد
قیلدر ل و حمد کن مقابلنده نصیبکامله و سعادتس مده ایدرینه ل **سورة صافات** **وَحَسْبُ**
اِيْتِه مَكْتَبَةٌ **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ**
ص وَالْقُرْآنِ حق تعالی ایسوردیک ص بونک معنسی متشابهدر کسه بزم که
بونک معنسی حقیقت بودر الهک مرادی ناید و کن کیر و الله بلور اما تفسیر اهل
هری عقل ایشد و حق قدر حق تعالی الهامیه تاویل قیلدر اما مقصودی الله تعالی
قیلدر بعضیلر دلوکر ص معنسی الله و عده منده صاد قدر کورده دی رینه کوردر
خلق فی اتم عمل صالح ایشیلر جننت دینار و یرر یا و زعمل ایشیلر که شرکذ ایزرین
فضلیله یار لفر یا خود عدل ایدر و کناهی قدر عذاب و عقوبت ایدر اندن صکر حق
ایدر کیر و جننته قور ارا کر یا ناله کسه و بیچ لدر لدر کور ص قسمد ریعنی اندا ایچکد
وَالْقُرْآنِ دد وکی دخی انک عطف اولور اول اولدی دخی آنددر معنسی عیلم اولور

اندر بزم سوره صاده دخی قرآن ابن سعید ایدر ص والقرآن معنسی ویک اولور کورین قرآن
نصدیقاً فی حقیقت کرجک بیلک ک حقدن باطلی تیز ایدر و بلسر اما خفاک ایدر معنسی
الله تعالی کور بوردی کور چکدر و یک اولور اندن صکر بوردیک **وَالْقُرْآنِ** یعنی قرآن
حقیق شرف عزت استدر و دخی اندن اولدر این کتاب لکه قضیه لری بینه در
بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عَذَابٍ مُّشْتَبِهٍ یعنی بونک کور که قرآن یله تلویپ یا ناله کور لری
بودر که بر ظاهر چختلری اولر انکله عذابده لری لیک بولر غایت تکرر کسا ایچنده در کور نید
اختلاف ایدر لری بلک بولر عبرت جاهلیت برله عذاب و طوب کذ لری بختاندن اوز
قیلدر لور بوندر صکر بولری اندا ایدر و ب بونر یک **كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُ مِنْ قَبْلٍ**
فَنَادُوا وَآلَاتِ حَيْثُ مَنَاصِحٌ یعنی لدر بونک کور بونک اول حق تعالی کنک اندا ایچد و کنک
جوابدر کور ص حق والقرآن حق بولدر لکن اولدر بونک استی هلاک قیلدر اول کناهی
ورسول لوی یله نلد قیلدر ندر اوتری بیچا غریشوب دنیا مده دلدلر کور بولر بیچا
یر بولندی تا که عذاب بزم قور بولر کللی ایدر یعنی اول کافر لور ک مؤمنلر قتل
اندکلری وقت عادی بولدی کور بعضی بعضینه دردی مناصح یعنی بن لفته
دیلم اولور کور بر ا و غوردن جمله ایدر ک کور لری بولره اولدر اولن اولن قور بولر
قور بولر پس چون عذاب کلدی کور اول عاد تدری اوزرینه برینه مناصح بوجا غر
حق تعالی بوردیک **وَالَّذِينَ حَبِطَتْ أَسْمَانُ** یعنی شمسی سین بیچا حق بر یقردر
بوعذابده قور بولر بلسر و دخی بوردیک **وَيَجْعَلُونَ أُمَّةً مُّشْتَبِهَةً** یعنی
بونک لری بولر لکن رسولر بلور لکی نصب بیچا ایدر اول محمد سید الکائنات و فخر
الموجودات **وَقَالَ لَكَ أَنْزَلَ مِنْ هَذَا سَائِرٌ كَذَابٌ** یعنی چون رسول
التقلید کلور رسالت دعویسین قیلدی بونک لری غیر تکلوبا فی کور بولر دخی
در کور کراشوب محمد ساحر دیلر بختلره ندر ایدر کور بن الهک رسولیم **أَجْعَلِ اللَّهُ**
الْهَآءُ وَحَدَّانَ هَذَا لَشَيْءٍ يُخَآبُ یعنی بونک بونک دعوی قیلدر کور اله بر در
اندن ادر حق تکرری یقدر بر بونک لری بونک لری بونک لری بونک لری بونک لری بونک لری
بیچد قدره با بونک لری بونک لری بونک لری بونک لری بونک لری بونک لری بونک لری بونک لری

ایشدرود و ده بودی **وَأَنْتَ لَكُمُ الْمَلِكُ مِنْهُمْ أَنْ تُشْرُوا وَأَنْتَ لَكُمُ الْمَلِكُ أَنْ تَهْدِيَ**
تَشْرِيَهُمْ اما در اولیست ایدر این عبادت درین عبادت و ایضا اولدی که ابوطالب چون میگوید
اولوی فرستادن بر جماعت در دیوبانک قائمه مملود کرد که با ابوطالب سکنه اول
قره انکذا و علی بن مراد و ابودریس سوکر بوکنه کی سوزردی و بوکنه کی اشرا شلس
بیزانند قتی اینجند که انکار کرد و بریانی اول سوزده نمیاید ابوطالب که بمانده و او را
بوشی بر و ایدر ای بو جهل قور قدیکه اول رسول کلوب عمو می باند و او توره انی انی
طالب سرکیه انقا قتی بیون سوز سولیه بولر و که دهی مقصود لوی سینه کلیمه اول توره
ابو جهل میجادی اول بره یکدی اول توردی ابوطالب که کشتی رسول وارپ سناغک
ابوطالب سناغک و ابوطالب فی الحال طر و کلوب عمو می قائمه واردی او توره
بر بولدی لایق باند و بر بولدی او توردی ابوطالب انقادیکه یا فریتم او علی محمد
بو سکنه قیومک قیلک سندن شکایت قیلور بولدی بولر کرسن بولار که معبود لویه بولور
کی سوکوب ایستلاید و ش سین سین بولدی بولر رسول مرد دیکه بن بولردن دیلین
الای سوزدی بولر که دیر لور قوریلر تا که جمیع عرب بولر ه طلیح اولی حرمت قیلر و
عجم قوی اول سوزدی بولر ه خراج و بره لرا ابوطالب دیکه اول نه سوزدر رسول بود
لا اله الا الله بو فایند و اب اول قور قوریلر طر و کلور کنلر ندر طویون بر اعنوب
دولور که بو محمد بود و کلیمه بود لوی ترک ایدوب بر معبودی طوتربوایش کی عیب سندر
بو بر معبود بو محمد بولر باشرد و غی اینی بنجیر با شریس اول شرفردن بر بولک
جماعت در دیوب ابوطالب قائمه مملود بر برینه دد لور که ثابت اولکند و لکنه صبر
ایلیک بو معبود لور بولور که عبادتی او زرنه که مرادی بویر اهل وجود کلک بود بولور
برایش قمار و لمن **مَا سَمِعْنَا مِنْكَ فِي الْمَلَأَةِ الْآخِرَةِ أَنْ هَذَا الْآخِلَاقُ**
یعنی اول کافر دد لور که بوز سوزدی محمد در هیچ اشتم که غی همت اینجند که بگوید
و ضعیفی در دکلور بوسوزا لایر بلون سوزدر که کند و کند و دد و دد سوزدر دد لور که
بو خلق بلون سوزدی کند و بید و بید و ندر که بوسوزی مسلمانان دد لور که انلر و کفند
که خلق حق بولند دعوت قیلور فسادن طاعت بیلن بر لور که بود غی بر کلان
قور شد و انی کند و بر سبب ایدن من که خلق غرت بولر انظر سبب ایدنوب در کل اید

اگر چه بودید کاری حقد بر بونک کی ایدر طایفه چو قدر دخی اکثر بودر اما اهل خلاص دخی
اکسک عمل لیکن بولر نظر لور همان کلیمه بر قیلور عقله در ک ایدوب نیمه قیلور قطع
چکر ایدر لور که بولر هب ریا اهلیدر بوسوزدر او کس خطایه دوشور خبر لوی بقدر و
حق تعالی بوردیکه **عَنْزَلَهُ لِلَّذِينَ ابْتَدَأُوا فِي شَأْنِهِمْ فِي بَلَدِهِمْ**
يَذُوقُوا عَذَابَ عِيسَى حق تعالی خبر و بر بولر کوا فرلر حد لور ندن دیر لور که بو مخصوص
اولندی بیزم را زنده که نبوت انقا و بر بولر کتاب بوخا اند و بر بولر بوسوزی محققانه
دیزلر بلکه بیزم کما بوزده شک ایدوب کمان ایدر لور حق ایدر کس اعتقاد انزل و بیزم بولر
دخی انکار ایدر لور بلکه بو کشتی بو انکار لری اندن او ترو ایدر لور که هنوز بولر دخی بیزم غدا
طه در لرا تما تیزا و لا کوطاده لرا کمانی توره بر بولر که اصل قائده قیلور دخی بوردیکه
أَوْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ لَوْ هَابَ عِيسَى حق تعالی کس رحمتی
نخستین لریک متفاجی بولر و که الله میدر که کیمه دیر لور سه نبوی انقا و بر بولر بولر
دک کس حق تعالی الله در فضل انظر کیمه در لور سناغ و بر بولر که ملکند و غالبدر کیمه
دیلر سه و قبادر عطا بی چوق قیلور و دخی بوردیکه **أَمْ لَكُمْ مَلِكُ السَّمَوَاتِ**
وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ یعنی بو بر بولر کول ملک و دخی بو بر بولر
کولار اسنده نه و ارسر بو ظا لور کافر لور که میدر که بیغیر لری کند و لور کیمه دیر لور اختیار
ایدوب انقا و بر بولر کل جمیع ملک الله کدر نه دیلر سه قیلور مختارا ولدر و اول بولر
دیوب انقا و حجاب لری رسول اولدر که بو کافر لور حق تعالی حکمه را غی و لور سه
کند و لور ه بر چاره ایدن سونلور که کولر قیوسندن بوقر و چقا لری بیزم حکم غری منع لور
کند و لظن بر سینه کتوره لور بوسوز لری کولی اول ظالمه سر ز نشدر هم انلر ه عاجز لغن
بلد بر توره بقدر بو حکله ندر جمل و بولر بیلن لری زیا قول اولن کر که کولر سولر حکمه
را غی اوله هز چکر ایدر سه کند و نغسنا اول حکم خوش کلیمه دخی چون منع انک لور
کلر و دخی بوردیکه **جَنْدًا مَا هُنَالِكَ مِنْ الْأَشْرَابِ** یعنی بو کافر لری
چنگد بیزم رسولی اولدر که قصد ایدر لور بلسونلر که بولر صفتش هلاک اولمش
چیر بر که نصرت بیزم رسولی کدر بولر و که مقصود برینه کلک کلر حق تعالی که
بوسوزی بدر واقع شده و لاجن نندن خبر و بر بولر تنبیه قیلور که بولر

نصرت آمده رسول واقع اولی قرینک جمیع اصیان طرف هلاک ایدوب قیوم بر قدری حق
حق تعالی رسولن خاطرین رعایت ایدوب ملول و لما میچین بیوردیک **كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ
نُوحٍ وَكَانُوا قَوْمًا عَادُوا** یعنی یا محمد بر کافرستی بلاندرقلینب خاطر و ک
ملول طوتمقل کبریکه قوشند اول فرج قوی نوی بلاندر و عاده قوی هودی بلاندر
و فرعون دخی محکم بنیاد است ای غایت قوتلوی و مجملاتی ایدی یعنی درت بیخ
دزد رشتدی هر کیمه که قاصد اول درت شعله آتی بره مخلمدی اولدی قومیله رسولن بوسه
بلاندر و دخی بیوردیک **كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ وَكَانُوا أَهْلًا لِنِعْمَةٍ الْوَالِدَاتُ الْآخِرَاتُ**
یعنی یا محمد بلاندر لرا محقق اندر کلبکه بود قوی لوطی و میشه قوی دخی سببی بلاندر
بو طسی بیغیر لری اوزره جمیع اولدر لرا نوری هلاک ایدور قریندی اول جماعتلردن
بر مسید رستک اوزر کیمه جمیع اتمک بلرل **ان کل الذکب انزل نحو عقاب**
یعنی دکلر بو طسی الا اندر در کلن رسولن بوزی بلاندر لری بر دخی بنیاد بوزانله
واجب اولدر هر برین مقابل هلاک کابلدر **و ما ينظرون الا صبحة واجحة**
تالهان قواقی یعنی یا محمد برستک قومتک دخی منتظر لرد کل الا شول بر اول صوبچا لند
منتظر لرد رچین واقع اولد کبر و رجوع اولمق بقدر اول وقتن اولرد دخی مرخصی ت واقع
اولوب قور قوردن عقلانی یا وی قیلوب شول سر و که د ندر کهر کز کبر وانله ایلین
اولمیه و بر محنته و فرامیله سوکنده راحت بولمیه و دخی حق بولرد زخیم ویر و محبتی ک
قَالُوا رَبَّنَا عَلَّمْنَا سَبْعًا قَبْلَ نَوْمِ آلِ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ سَابِغَةَ الْحَبَابِ
بولدی کور رسول قریش قومنه ددیکه هر کسکه الله ایماز کهور میه و بی کرجیلیه
یاردن قیامت کوننده هانک بر اتمن حصول الله ویر دل اول قریش قوی رسولن سوزن
لطیفه لوب دیر لری بین مر بوزیر لری بوزیر نه دنیا د تقییل قیلور کل حساب کوفی
کلمه ز اولدن یعنی بوزی انکار بونند ز دیر رسولک خاطر ی بولن طار لند
حق تعالی کبر و انک خاطر لرا جمیع بیوردیک **صَبْرًا عَلٰی مَا يَصْعَلُونَ وَاذْكُرْ تَعَابًا
وَاذْكُرْ اٰلَآئِدِآئِنَا اَبَدًا** یعنی یا محمد صبر ایلد بر کافر لرو کسوز لری اوزر نه
کوشا دیر لرو سخی بلاندر لرا اول بینم قولن داودی آن که طاعته نبج قوی ایدی
دایم بینم طاعتزه اقبال ایدی بی ایدی بیزه مطیع قولن زایدی **اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ لَعْنَةً**

صبر

بِسَخَّرْنَا الْجِبَالَ لَعْنَةً

یعنی بین طاعلی سخر قیلد اول داود که چنان اول
بین طاعت ایدوب تسبیح اتمه هر کونک اولنده و اخرنده طاعلردی تسبیح ایدردی
این عتقاد ر و ایدر کرا اول اصحابنه ددیکه هیچ قرانده قوشاق نماری بولد و کورنی
ددر لریق این عتقاد ددیکه حق تعالی و الاخرق دد و کی اول قوشاق نمازیدر که داود
و مر قیلوردی و دخی بیوردی **وَاللَّيْلِ نَحْشُوهُ كُلَّ لَيْلَةٍ اَبَدًا** یعنی یا کور طاعت
داوده مطیع قیلدق بلکه قوشلردی انک قانتد جمع اولنوردی طسی انک مطیع اولوب
انک طبع تسبیح قیلور لرد و دخی بیوردی **وَسَنَدَعُكَ نَامُكًا وَنَتْنَاهُ لِحِكْمَةٍ وَفَصَل
الخطاب** یعنی بیز انک صقلی جبار بی قوی قیلدق و دخی علم فهم و بیغیر لک بر د
دخی قولدی ارا سنده طاعل و ندر اندله حکم اتمک بر دمر مقابل ایدر هر کیمه داودی
که صقلردی محرابنده او قوزن و ج سبک کشی حق تعالی انک ملکنی قوتلور قیلدق
دد و کی بودر و دخی خبرده کل شدر شیدر وایت اولدیکه بر کشی با و غلام نطلر
ایدوب او کون الدی اول او غلام او کوزن دعوی قیلدی سولدی کچون اول کشی
انفی دخی شولیا اوردی اول او غلامن انک تلندن یارد مر دیلیو واردی او د
کلدی اول کشیدن او کوزن دعوی قیلدی اول کشی انکار ایلدی او دا و غلامن
طابق استدی طابق بولدی داود حکمی ناخبر ایلدی اول کجه دوشنده حق تعالی
انکار ایلدی اول کشی اولدر اول او کوزی الوب و غلامه تسلیم ایت داود دعوم
اوبانی کلدی ددی بود وشه عمل انک اولن شایده سو اولد مر جبر ل کلوب
انکاره اول حکم اوزره و هی ایلدی داود اول حکمی بینا سر ل خبر بر دی بنی اسر ل لاند
ایشدوب طار لندن بر ددر کبر کشی با و غلامه بر شایله او رمن سن انی لند او قوی
دیرلوسین داود ددیکه بوزیر بوزیر قدر که حق تعالی بوزر مشدر چون بنی اسر ل لندر کور
حق تعالی امر بیزا بسم اولوب مطیع اولدر داود اول کشی حاضر بقور دخی انکاره
حق تعالی انکار ایلدی بوزیر کسخی اولد و رم اول کشی ددیکه کبریکه ایدر کیمه بیغیر
کرن انک اناسنی لدر لوب انکاره سنده ایلد و با ولدر مر او کوزن الدم بر داود
انفی اولدر ددی و کوزی کبر و او غلامه ویردی بو سببند اولد که هیبتی عظیم اولدی
باد شاهان فی قوتلور اولدی ددر کور داود نه حکم ایدر سالله تعالی و حیلله در بوندر صخره

حق تعالی که کلدان برنجی کوندردی شویله معلق اصلندی بیوردیکه یاد او دشمن کرد
خلق داننده بوز جیل چه اید کل هر کسه که ان صوب اول زنجیه هاریشه بلکل کر اول حق
اوزره در اول که صونیا بر شیدا اول باطل اوزره در بره سازه چکر بوتکه اوزرینیا اول
زمانه برکشی مکرش کشتنک کوجله بر دانه انجمن نالیدی الله کی عصا نکه انجمن اویوب
اول انجونی آنده کیز لیدی اول انجواستی انکله دعوی ایدوب داوده کل لرا بنجونی عو
ایده در دیکه انجوشی بنم انجوم ایدی کوجله بن سوزمه که چکن یازن دکلن الدین
اوزندی زنجیه هارشدی و اول انجواستی انکله دعوی ایدوب داوده کل لرا بنجونی عو
چون اول انجواستی عصای النالیدی اول کشتی دیکه بن انجواستی بوکاد کورد
سوزمه یازن دکل اول دخی زنجیه هارشدی الی برشدی داود بواشده مخیریل
پس اول وقت زنجیه کیر و کوردی حق تعالی امر ایدیکه انز کور و طانغله انز کور
ایده حق تعالی حکمت و فضل الخطاب ویرد که دوی بولیدی **وَهَلْ تَبْتَكَ سُبْحًا**
الْحَصْبُ إِذْ سَوَّرَ الْمِحْرَابَ یعنی یا محمد اول دعوی بیلر که خبری سگای برشدی
سول و قکر محراب چقدر اول و دکل محرابه صورت لر برن یوقری و یوجا ولد یبجین
حسن بصری ایدر داود کونلر درت آمشدی بر کون خاتونله مصاحبت قورد
انجی کون خلق اراننده حکم ایدردی و بی کون اللهله خلوت اولوب عبادت ایدردی
و بر کون بخاسر الی انجوز قو متغایر ایدکند نسنه صورت او کرم نلر بر کون بخاسر ال
قومند صورتیکه قنقوزک کوی بیتر که بر کون الله عبادتند فارغ اولمشطان هیچ
وجهله انانسنه ایشد رمیه ددر که با انگری پیغمبری هیچ بر یوزکله انکلن داود کونلر
پکور بریکه مکر بنم کوجم بنده دیو کونلنده پکور دی کلوب خرابنده کردی قیوسن با انگری
عزیز فر شو طور نماز قیلوردی بر قوش کلدی غایت کور کورد لور لوزینتله
برنش کلوب داود کونلر یقینند قوندی داود انانظر قلدی کونلنده غایت خوش کلدی
اندک کونلنده بر نسنه و شدی انان یقین وارد که طوته قالفوب انان خیقین
کلدی هر بصیر اولوب طعله صوندیکه طوته کر و کل پجدی او چکن ان قوادری
طونمدی در دنجیده الی ار قانسه طوقدی اما کبر و خطا اندی طوتامدی قنقوز
محرابک در دجه قوندی اول محراب کون اراننده بر خوض واردی مکر خاقر انده

نسل ایدردی داود کیر و الن صوندیکه ان اول درجه طونمدی کیر و طوتامدی قوش
آشفا اندی داود انجواشغه نظر قیلدی تاگاه دوش کلوب کوردیکه بر عورت غسل ایدر
اول خاتونک دخی کوزی دوش کلدی فی الحال ساچن جو زب انکل کونلر بوردی لور کون
کونلنده اول خاتونک نظری طونلند غنندن بر سوسه واقع اولوب انکلله نماز نلر حضور
بوزلدی بز جله عرابنده آشفا اندی اول خاتونک اوینه واردی صوره کونلر کیمین واردی
اول خاتون خبر بردی کیمردا او ددیکه سنک حله کل واریدر اول خاتون ددیکه کل
لشکرله فرجن بره کید بدر داود انی ایشدوب دندی اوه کلدی اول صوبای سنکه کونلر
بق یازدی ددیکه چکر بنم بر اتم سگای ایدینه اول ختا اولی اور یای اول اتلول کونلر
متدی قیلدین چون بقی انان ایشدی اول سوزم برینه کورپ انی چری پانجی قیلدی ایلر
طوتدی چون دتتمه مقابل اولد لرا اول اوغوشدی انی انده دوشورب شهید قیلر
داود انک و فائق ایشدوب کوردی تا انک کونلر کونلر عدقی تمام اولدی انده صکر داود
خاتون قینتلندی و قنلر ده بر کون داود محرابنده او تورد شدی تاگاه ان فرشته چقدر کل
قابو بیلر انک داود انلری کوروب قتی قور قوبه و شدی کون حق تعالی بورد **اُدْعُوا**
عَلَىٰ اَوْدْفِنِغْ مِنْهُمْ قَالُوا لَا نَحْفُ حَفْصَانَ بَقِي بَعْضًا عَلَىٰ بَعْضٍ فَاذْعَبُوا بَيْنَنَا لِمَلِكٍ
وَلَا تَسْطِطْ وَاهْدَا لِكُلِّ سَوَاءٍ الصِّرَاطِ اول فرشته اوردن قور قنلر عن ملر ایدر کور
یا داود قور قنلر بر لکی دعوی بیلر بری بریز حدت کوجوب ظلم ایلر کسکل کور
بیزم انزده عدل حکم ایلکل جور و خیف ایلکل و دخی طغر یوله دلالت ایلکل داود
ددیکه دعوی کونلر ایدر کون ایشده بن بولر خبری ویرد لکن حق تعالی بوردی **•**
اِنَّ هَذَا اَجْحَلُ تَسْبَعٍ وَتَسْعُونَ نَجْمَةً وَاَحَدٌ فَقَالَ اَكْفَلِيْنَهَا وَعَزْفِيْنَهَا
الخطاب یعنی اول انی فرشته نکلری ددیکه اوش بوقر اشد ر بوتکه طقسناظفون
قیوفی وار بنم بر قیوم وار بکا غالب اولوب ددیکه اول بر قیوفی دخی بنجا و اول دخی
بنم ملکده اولر ددر سین ندر سین یا داود داود بولر جواب و بر و ددخی کور
حق تعالی بوردی **قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسْؤَالِ نَجْمِكَ اِلَىٰ نَجْمِهِ وَاِنَّ كَيْدًا مِنْ**
الخطاب یعنی بعضی بقی بعضی الی الدین امنوا و عملوا الصالحات و قلیل لهم
یعنی داود انان ددیکه حقیقتا بوقر انک سنکا ظلم امتش کونلر اول بر قیوفی اولوب کور

یعنی شول کسر که نفسی هوانه او یوب طاعتدن ایقاری سورجیدی ایمان مقتضایه
عمل قیلدی انلره قتی عذاب اولسوراندن اوترو کول حساب کون اوتندیلر خیرنده
قورقب براتخالیق عمل قیلدی برین بوآندیز دخی متنسبه اولپ وکتلنک ککر کتول کسر ککر
تکزی قولدی اوزره حاکم اوله یا بکلو کله یا نایلو کله یا قانا منیلغله یا سو یا شیلغلی کی
صفت ککند و نفسی دیکجی یا خور بر ابر و قکشی دیکجی تکزی قولدی بظلم ظریف
قیلیکا اول قتی غذا بنده خلع من اولدوخی بوردی **وَمَا تَخْلُقْنَا كَمَا تَخْلُقُونَ**
وَمَا تَسْتَأْذِنُ بِنَا غَائِبًا یعنی بین بوردی کولاری دخی ککر بولادک اراسته وادیه
هیچ بوقی عیب و باطل یار تدق کول دیلر له غنیز بر حکمت و بر مصلحت اولیه
بلکه بین ناری بلسر بر اید و فخرین کیمی اولدی یکدی کیمی اولور بوردی کیمی دخی اولور
ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ یعنی بونسنه اولور کول
ظنیدر ککر بوردی کول دخی هیچ بیز یار لاشن سنسه در ککند بر مصلحت یقند بایکچون
در کول آخر تا کول ایدر لر هلاکک اول کافر لره طامعنداندن بو حکم انا کولور لور دخی
بوردی **أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالَّذِينَ هُمْ يُحْسَبُ**
الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ بوآنتک دخی آنک سبب بوآید ککر کک کافر لری در لر دکر بو ایمانه
ککن مفلسلور در درویشلور در صور لر اولر ککر بیز غنیلور و شریفلور و اکر کن اولر آخرت و
اکرام و عزت اولر اکمل و آخرت ککر کیمه دخی انلره و بر لندن دخی بیزه لور قی و بر لیس
پس حق تعالی بوآیی اذر دیکر ککن باطل اید و کن معلوم قیل معنسی بوردی ککر بیز بر ابر می
قیلور ز شول کسای کیم ایمان کتور ب عمل صالح اشد لر انلر کله ککر بیزه شکر کتور دیکس
اولور یا خور بوز قون قویب مطیع اولد لر ایدری مطیع اولان قوللر بیزی شول بوز
قور قی سو ب عاصی و نلر کیمی قانور بوجمال و باطل بوزدر ککر بیزه دخی بوآید
كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ یعنی
یا محمد بوقر بیز کتایدر ککر جبرائیل کک انوردی بو مبارک کتایدر کیمی چقدر شول
کسای ککر انکا ایمان کتور لر انی ککر چکلیه و آنک ایچنده کیکله عمل ایلیلر و بو کتای بیز انک
اوقوری انذردک که آنک ایتلر دخی اوقیوب معنسنده تفکر قیلر لر و عقلی و نلر انکله
او کتله لر پس بوآیت معنسی لالت قیلور ککر ککر قرآن اوقسه تدجر ایدر بو باطل کله

او کتلهسه و ایتلر ندن طاعت عبادت رغبت قویسه و عیدونلر ایچنده قور قود و شوب
کتا هر ندن یغلسه اولر احمق در جاهلدر عاقلدر کلر ککر کتیم جمع علوی اول کولند محفوظ
ایلسون زبیر و کجی خطایک اصلیع نیاسومکدر ککر کتلانک خود شمیدی محقق انکا ایدر
قرآنک اکثر آیتی خود دنیا تیخ تماید بولور حی تقالی ذکر ایدر بوج تحقیق قیلدی شیخ
اوبوب منازعه قیلور لر پس بولر چنان بوقر انکله شغطا اولوب او کولنده لر کاتک بولور ک
بوفلسلنک ضروری کدر لره لازمه اولیدی اما تعذری قیلور بضروری عام اولدی بولار
حل ایدر و کیمی بیلوب اشلور اما عامی و الناس سخیل اولوب دینلر دخی بغار و بر لر
تعوذ بالله منه و دخی بوردی **وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ اذْذَابُ**
خبره ککله ککر داود اوریا کک عورتین چمنلندی اولر نر طلاله ککر داود کک سو ککده
اندر طوفان و قافون خلیفه اولر پس اندر سلیمان طوفندی ککر برینه اول خلیفه اولر
حق تعالی غطیتیه انی مد چاید بوردی ککر بر سلیمانی داوده عطا قیلدی تکون بن عبدا
اید بیز مر و غلوم قزومن بیزه عطا در حق تعالی ککر ککر انک شکر برینه کتوره وز
انلری کور کول ایدر لر تسلیم ایدر وز تا سو بپ تکری به عاصی اولیلر کور کحق تعالی
اول کور کول ایدر لر ندر ان اوقوری سلیمانی مد چایدوب دیکر اول سلیمان نه کور کول کول
که او ایدر یعنی داوم بوی بیز مطاعت بیزه در بر وقت عبادت غافل اولن تکر بوآید
دخی بوردی **اِذْ عَرَضَ عَلَيْهِ بِالْعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ الْكِتَابَ فَآتَاهُ الْحَيَاةَ بِرُوحِنَا** یعنی سبب ترو
بوآید ککر اهل نصیب جمع اولوب اتفاق قیلدر ککر سلیمانله مقانله ایدر لچون کلوب محان
قیلدر سلیمان انلری بفر ایلدی طاعتدی هار ک ایلدی بولردن سلیمان غنیمت مالنک
بیکنه عرفیات دکوی انی سلیمان عرض ایلدر ککند و وقتی ایدی سلیمان انلره نظر ایدر
انلر کک حسنه تعجب قیلور کک تا انلره شوقلدر شغول اولدیکه ککش هولدی کک
نازنده غافل اولدی چون کون طولدی نمازن اکدی کدر و حالنه غصیه کلدی نتکم
حق تعالی بوردی **تَعَالَى الَّذِي أَحْبَبْتُ حَبَابَ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَلَّى الْوَاقِلِ**
یعنی چون ککد و وقتده اولور کولور نمازی انلر انکا عرض اولدی انکا شغول اولوب
نمازی فوت اولدی دیکر یعنی بن اختیاردی قیلدر اول مال محبتین بنم ریم عبادتی اوز
تا ککون وار دی جبار کدی **رُدُّهَا عَلَيَّ فُطِفْتُ مَسْحًا بِالسُّجُودِ وَالْأَعْيُنُ وَبِنَدْوَى**

اول اناری کیر و نکا تور کد ددی پس کیر و دوندرب کتور لرنیشلای قیلجله کیمک بویند
اوردی کیمک ایچون کیردی تا ک اول بیلکظ فغوز یوزیح مارک ایلدی انا غری اولنگ
اول غری انار کور خاق الله وارد اول نسلده قلمشده بعضیلر دیشلر دیم اول انار ک
قنادی وارد و چون و شیاطین اناری کزدن چقاد مشدی بر نیچر لردیشلر کور انار ک
بویند ایچون کسوب قیرمدی اما قیلجله بیونکر ندی ایچون ک ندی نشاناید و ب الله
یولده سیل قیلدی زیر انار ک کیم منکر نعلله نته قوب اول خور ذفل منکر دیر اولس ک ک ایما
بو کتا بودر جوا بیاز اولک اول و قد هاتک ک ای انکک مساحت اول دنیا مان تحقیر
قیلما چون حق تعالی تک فیضی فوت اولدی چون و دخی حق تعالی بوددی **وَقُلْنَا**
فَتَسَالِمَانٌ وَاَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ نَابَ بویانک دخی قضیه ی بویانک
حق تعالی سلیمان ناما ایلدی کور بی اسرائل چقتلند اولدی اسرائل چقتلند ارق قبیلده
چقتلندی حق تعالی فی انده اوتور و انا عتابایدوب قرق کون سلک ایلدی دیوب
ویردی انا اصطر دیر لردی سلیمان تک مادقی بویانک ک حاجته واریچ یوز کون چقر
بر جادیه بر صبر لردی چقیچ کیر و لوردی کور اول دیوا اول جادیه صورتده جا
اولدی سلیمان دیوبی جادیه تصورایدوب یوز و کدی یونک الله ویردی یوب یوز
الله الوب تحت چقوب او توردی ملکه حکم ایلدی سلیمان چون حاجتده فارغ
اولدی چقدی کوردیکه سلطنت تختنه بر سلیمان دخی اوتوروش بلر ک بویانکده بوکا
حق تعالی دن بر معنویب وار طنبوب چقدی سیاحید و صد ایلدی قرق کون تمام عین
چقوب بوینجه واقع لره او غلامی ماقیت حق تعالی ملکن کور ویردی بیس بویانک
معنی بود ک بیری سلیمان فی ابتلا قیلوب ملک فی الذل لرق انک تختی اوزده
بر دیوا اوتور دق اندن صکر کیر و انا ملکنی ویرد کد و نپ کیر و ملکنه کلدی ایما
ابن عتاساید کعبه بویانک چقتلند صورتده ایلخیر ویردیکه بر دیوا اید انا صخر
دیر لردی بر کون سلیمان انا صورتیکه یا صخر بواد و اولنلر نیچر مکر ایشد و برین
اول صخر دیکه یوز ککی نجا کوسن کتاخیر برین سلیمان یوز و کدی چقر ب چن انک الله
ویردی کتور ب اول صخر دیوانی فی الحمال دکن مالدی ملک سلیمان تک الذل کندی تختنه
اول صخر دیوا اوتوردی سلیمان انا کور ب کدی و فی غریبته بر قدی اول صخر بوسلیمان تک

عورتلر ای صاحب تایدردی انا انرا مال صونزدی بونلر اول دیونک حالته و فعله نظرایدوب
انکاراید لردی دیر لردی کور سلیمان مید ریونخسده کل بو صخر دیر دیکه بن سلیمان هم بولردی دیکه
سلیمان و کلین سنک حالک و فلکن سلیمان حالته و فعله بکنه من بولر بو حاله کخرتده قلند
ناگاه بر کون بر عورت سلیمان بر یانق صدقه قیلدی سلیمان دخی اول بالغ الوب بر یان
ایلدیکه ناکاه بالغی بر کن اول بوزک بالی ایچند زجیده کلدی سلیمان انا الوب فی الحلال
بر معنی کچور دی حق تعالی بر حمد و ثنا قیلدی اول ملک سلطنت کیر و برینه کلدی اول
صخر دیوبی بولک کتور کد دی وارد لور اول صخر دیوبی بولر کتور لردی سلیمان امر ایلدیکه
برطاشی وید لور اول صخر دیوبی انک ایچنه قوب انرفی بر کند لردی کزه بر قدر لردی ک
بوسک زندا کتور تا قیامت دکن انا نفسی اهلنک بر نیچر سی بویانک تحقیق ایدر لور کور ک
اند کلدی روایت بویانک معنیده صحیح دکلر ز بر حق تعالی حکمید ره زنده بر لور ک
دور دناک حکمتده بولایق دکلر کد دیا و بر دیوبی پیغمبر تختنه اوتوردی سلیمان ک
حکمی اوزده انا سلط قیلدی انا بویانک قضینه انا بویانک کیر و الله بیلور
اناهل تحقیق دیشلر ک سلیمان تک برا و غلنجی و ارایدی ایچون بر کون ملک الموت سلیمان تک
زیارتده کلدی قانده اوتور دق اول و غلنجی ملک الموتی کور ب قور قدی کبری غیر
اولدی انک هیبتند صبر و اولدی سلیمان انا کور ب یلا امر ایلدیکه اول و غلنجی
یوقر و کور کتور ب بولت اوزر نیه قوبه تا ک اول حال اندر نایل اولدی چون بلانی بولت
اوزر نیه قودی اول او غلامنک و عددی تمام اولدی ملک الموت انا الله فیض ایلدی
اول اولمشچا سنوز کورده یل کور ب سلیمان تک تختنه قوی پس حق تعالی بر انک
تختی اوزر نیه جسد بر قدق دید و ک اول اولمشچا نکل جسد بد ز بر جسد دیوب
لغته انا دیر لردی اول طعام بمیصوا ایچیه پس سلیمان انا کور ب خیل جمع قیلوب چیدی
اندا اوتور و کد بر دخی اندر ارق و غلج قیزی بو غدی حق تعالی انا تنبیه قیلما ایچون
اکی فرشته کوندردی کلوب سلیمان قانته کور د لرسلا قیلر لربری دیکه یا سلیمان ایشو
کشی هم اکیم ایچنه کیردی یورودی جسدی هم کتم فساد ویردی نه برین سلیمان
اناد دیکه نیچون بونک اکی ایچنه نور بوب فساد ویردک اولدی دیکه یا سلیمان کوشی
اکی خلقک بچر جک برینه اکتش ارق کچر جک بره مجال بولده چاره و ز او غلام سلیمان تک

کبر و افتاد و یک چون سن اکتفا خلق بویا و زره اکتفا نبلید که البته بو خلق اول بول بود
که که پس فرشته د و نوب سلیمان در دیکه که یک ایدک اندنا و تر و سن بو اول بولنده او غل و کین
اکدل بلید که بو خلق بی محلی اول بول بود و سلیمان بویا و لفرشته لرغایت اولدی
سلیمان بوسوز دیند و حاله متنبه اولوب خطا قیلد و من بلدی توبه لیدوب اللهک الله
توجه قیلدی تم آقاب معنی بود و دخی بوند صکره بی ای بوغنا دلد که حق تعالی
سلیمانده خیر ویروب بودی **قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي لَمْ أَكُنْ مِنَ الْغَابِرِينَ**
بَقْدِي أَنْتَ الْوَهَّابُ یعنی ای بنم بریم صوم عفواید و بیا رفته بخا بر ملک ویر کیند
صکره اکتفا بی ملک و حکم دخی کسید ویر مین بد دخی سلیمان بو آرزوی اندکی از او تو
ایدیکه ملک و سلطنت تا غیر اوله آنک نبوتنه علامت اولد و دخی اکرا و ل ملک و سلطنت
اند صکره بر کسید ویر اوله اوله که نفسی طاقت کوریه صبر ایتمه حق تعالی بر عاصی اوله
مخالفت قیلد اکتفا بوی هلاک اولد و دخی حق تعالی بودی **فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ جِبْرِي**
بِأَمْرٍ رِيحًا حَيْثُ أَتَى **وَالشَّيْطَانَ كُلَّ بَنَاءٍ وَتَوَاصٍ** **وَأَخْرَجْنَا نَقِيرَ**
فِي الْأَصْفَادِ یعنی بود عار قیلد ن اولدین تا بل و شیا طین مستور اولما شدی چون
بود عار قیلدی حق تعالی اکتفا بی و شیا طینی دخی صخره مطیع قیلدی او بیچون بود دیکه
بز اول سلیمان بی مستقر قیلد ق آنک امر بل هر قیغی طرفه دیلر سه اسر بو حالده که بوشوق
لطیف بیچد لر سه اکتفا مطیع اولد و دخی بخا طین شیا طینی دخی اکتفا مستقر قیلد که او بیچون
بیچد یلر سه بنیاد قیلور کیمسی طایفه لر که او بیچون دیکه طلوب انجور بو جوهر لر
چهار درو دخی اول شیا طین لر سه طرفه دیلر بله مطیع قیلد که دموردن بو نلی بیه
باغ لیلیوب زنداندی بنداندی تاکه بیشر لری طوفیمیه و دخی بیور دیکه **هَذَا**
مَطَاوِنًا فَاثْمَانًا أَوْ أَسْبَاقًا بِعَيْنِ حِسَابٍ یعنی دیدک اول سلیمان که یا سلیمان
بو کلی بخا بیوم عطا فرزد که اکتفا سکا کرامت قیلد ق بوشیا طین لر سه ففساین د لرسک
طوب نه د لرسک اثلث و بندا و رب زندا بر اکتفا بولردن او توری سکا اخرتین هتا
و عقاب بی و دخی بیور دیکه **وَأَنَّ لَهُ عِنْدَنَا لُزْمًا وَحُسْرًا** **بِأَمْرٍ**
اول سلیمانکه بیوم قتمزه تقر بی وارد دخی و نی کجک کور کلو مقام لری وار پس
مومن اولار که حکم بو سلیمانک حالدن صورت الدی که شول سلطنته بودنیا اکتفا و

قیلدی بی خود الومده نه وار بکر بود که الهه واری اخرت عمارت خراج ایوب انده تا
قله و نیکه بیملدی عمارت مسج اولد و دخی بوند صکره حق تعالی بر فضیه دخی بشلری بیور
وَأَذِّنْ صَوْرًا لِيَأْتِيَهُمْ الرِّيحُ مِنْ أَيْنَ شَاءَ اللَّهُ وَيَنْصِبْ مِنْ حَيْثُ يَشَاءُ اللَّهُ
ایا عمارت بود که کافر نیکه زحمتنه صبر ایدوب طار لغمرا کتل اول بین موملر اوبکت صوری
بین آنک بد نند حمله قتل و مشقتلر بر دیکه و مالنه هلاکک ویر دیک اول دینند خدا قلوب
تضرر له دعا قلوب د دیکه شیطان بخا زحمت بر شدردی اسر کیمی بادشاه سن بی اکتفا بودک
أَنْ تَقُولَ مِنْ جِبْرِي هَذَا مَغْتَسِلًا يَوْمَ تَوَسَّلُ یعنی چون بیله اکتفا قلوب تضرر له
دعا قیلدی بیزا تا نظر رحمت قلوب د دیکه ایا غلزه بره قاق یعنی جبل لر هم کلوب دیکه
یا اوب صاع یا عوکی بره قاق چونکه تقدی ایا فضل الشدن بر بخا جقدی البجون
اندن غل ایلدی جمع بدنی صاع اولوب جقدی جبل لر هم دیکه بر ایا غل دخی قاق
ایند دخی تقدی بر بخا دخی جقدی صوری صوق اندر ایچدی اچنده که کلبلر دخی
ازندی شفاء کامل حاصل اولدی و دخی بیوردی **وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمَنْ يَشَاءُ مِنْ**
رَحْمَتِنَا وَسَاءَ مَا يَصْرَفُ الْأَنْبِيَاءَ یعنی بیزا اول اوبکت اهلان اولادت
هلاک اندک اندی اول صبر دن او توری کیر و دیر کورب اکتفا عطا قیلد و بر اولقد
دخی اکتفا احسان ایدک نظر رحمت قیلوبن دخی عقل اولنله او کوت اولمچین ابن متنا
ایدوا اکتفا اهلنک ستان ویر دیکه د وکی بود که حق تعالی اهلنک یکنلو کن کیر و ویردی
اندن صکره بکری درت ارا و غلزن دنیا به کوردی و دخی بیوردی **وَوَحَّدَ بَدَلًا**
ضَعْفًا فَأَضْرَبَ بِهِ وَلَا تَحْتِ اِنَّا وَجَدْنَا هَ صَابِرًا نَعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ
یعنی اوبکت عودتند شیطان ایله تلعین قیلدیکه اکر سن شیطان اذنه بوغنی لوسکوز
اوب شفا بولور ددی عوت کلوب اوبه اول خبری د کوردی اوب اکتفا غضب ایلد
د دیکه اول شیطان لعین بر اوچ طلق دخی ویر زن بوند کور سوبیلر سن و اکتفا
اکر بن صاع اولور سم سکا بو زاغ او روحونک حق تعالی اکتفا صحت ویردی اول اکتفا بیه
کورد که حق تعالی به نیاز قیلدی حق تعالی بیور دیکه یا اوب کور که بر چوقال کور آنک
صاحتی بوزا اوله اکتفا هکتی بر کز او راندک توبه کله حیث ولیسن پس اوب بو زاغ
مرین بیور غن بر دسته لیدوب بقدری الوب اکتفا بر کن او ردی انددن بر اولوب

قوتی بدی بی اول صبر ن او توری حق تعالی فی مدح ایلمدی دیکه بدی بی اول صبر ن
بولدق اول ایوب نذکور کلو تولد بیز مطافه اقبال ای بجدید رهیا بودا یوب عمر
یدی بل اول بچینه اولادیکه بدنه قوتلرد وشدی تخی دین سکو کند کن بدیل
اول صبر یوب دلیلله حق تعالی ذکر نه مشغول ایدی بیوسون اولن کر کلمه بوجالدی
الوب کند ویر طاعی عبادی عادت قبله وحق تعالی نر کلو رسه صبر ایلیه نیک حکم بیز
کتوره طار لغوی کذ وئی محالفته بر قیبه کانتک قیبه سعادت تار شه ودر حق تعالی
بر قضیه دخی بودیکه **وَأَذْكُرْ عِبَادَنَا مِنْكُمْ وَأَسْمِعُوا بِعُقُوبِ أَوْلِيَ الْأَيْدِ**
وَالْأَبْصَارِ یعنی با محمد افضل بیز اول قوللری که ابراهیم علیه السلام و اسحاق علیه السلام
اونظنلیدر بولر بیز عباد نمرده قوتلورد و بیز مرام و بیز دینه کتور مکه بصیرت
اشیری ایدی **إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرِي الْغَارِ وَأَنَّهُمْ عِنْدَنَا مِنَ الْمُصْطَفَيْنِ**
الْأَخْيَارِ یعنی بولری اورندیلدک تخصیص قیلمه قطفله بزی ذکر آنکده و جنتی اوب
دایم انور کچون سعی آنکده هرگز نالور که انحراف و همدان حق و هلمی یوغدی دایم
رجوع صری الله نکل ایدی بدی بیز مرام فائزده اختیار اولمشدند رسولکله
دخی اورندولرد جنت ایچنده و دخی بودیکه **وَأَذْكُرْ نِعْمَةَ الْوَالِدِ وَالْوَالِدَاتِ**
وَكُلِّمْنَا الْأَخْيَارَ یعنی با محمد دخی افضل اول قوللر اسطیلمک و عده سنده بجز صادقد
دخی اول یسح کالیساک خلیفه ایدی اوله الکفر که دخی نور پیغمبر طهور مقبول
اولمشدی بولر یکسی بیز مرام فائزده اختیار لوردند که بیز مرام بولر بوجده جفا لردیلد
صبر ایدوب عاقبتی محجود اولدی و دخی بودیکه **هَذَا ذِكْرُ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ حَسَنَ**
سُنَابٍ یعنی اشبوسوره ده ذکر آید و کز پیغمبران قضیه لری کلی حق تعالی نیک عظمتی بیان
قیلمقدرد بصیرتی اولنلر بونظله صبرت اوب اولکنلور کند ویر تقوی آذین الحق اورد
اول متقیلر ایچون الله قننده دونب و ارج حق کور کلو مقاملر اورد **حَسَنَاتٍ عَدَدِ**
مَفْتَحَةٍ وَهُمْ الْأَنْبَاءُ یعنی اول کور کلو مقام ذکر آید و کز اول بوستانلر کوشکلر
انده طور مقبیلر اولاق درر قیولی اول متقیلر ایچون اچلشد رفتنی قیوسند دایم
کیمه **مَنْ تَكُنْ مِنْهَا يَدْعُوكَ فَيَسْأَلُكَ بِهَا فَهِيَ كَثِيرَةٌ وَشَرَابٌ** یعنی اول متقیلر
جنتده تختلر اوزرنده تکلیب اول در لوجوق یشلردن و انواع ایچر جگ شربلر دیکه

آرد ایدیه لرا نکلده تمتع قیلر و سرور حاصل قیلر **وَعِنْدَهُمْ قَامِرَاتٌ تَأْتِينَ الْقُرْبَانَ**
یعنی اول متقیلر اول قننده شول خاتونلر اولاکه انلر نظر حق قصیر ایدیه لرا دمنه غیبیه
با قیلر بوجالنده کور اولر یکسی بر بایش اوزرنده اولر اولو کچی اولمیلر **هَذَا مَا**
تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ یعنی بو تو ایلمک بیزه وعده اولمشد زین حساب کوننده
حاصل اولر **إِنَّ هَذَا لَرِزْقًا مَّا لَهُمْ تَنْقِيًا** یعنی بو ذکر اولنلر اوجماق قوتلورد
بیز مرام عطا ندر متقیلر ایچون کانتک دکنسی حق و دخی بودیکه **هَذَا** یعنی این
نعمتله کز قایلدلر کلی متقیلر کدر بیز متقیلر و زی بونده جنتی اوب اولدی باشلدی
بو کز اول طاعتلر که مقامنلر دخی بودیکه **إِنَّ لِلطَّائِفِينَ لَنَسْرًا بِيَوْمِ حِفْظِهِمْ يَمْكُورُهُمْ**
فَيُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ یعنی بدی بو کافر ایچون دونب و ارج حق یاوزر مقاملر وارد که
اول جنتدر که انکایر لر نه یاوزر ارج حق مقاملر اولنلر حق بطور ارج بر
بولنر کیم نفس تحت اولر **هَذَا قَلِيلٌ وَفَوْقَ حَجِيمٍ وَفَسَاقٍ وَتَمَنُّنٍ شَكِيلٍ**
أَرْوَاحٍ یعنی اشبور وجود که استلوی غایب لر ششده طراد سونلر فی بو طاعتلر نه غنا
ایدوب حقه مطیع اولدرد دخی اول قساقن کور اول طامو اهلنکک دریلر ندر سیزوب
چشمشد که غایت صوقدر انکاز مرام جنتدر بولر کیم سیکلدر قق کونیدر که اول غنا
حق صوقلفن کوندر انا غایت دیکه شول حق افدر و دخی بو حیلله فساقدن
زیاده بولر بکیم مرام عذاب دخی اول اول دخی انواع اولر و محنتی بر بیز حق اولر و دخی
بودیکه **هَذَا فَوْجٌ مَّقْتُمٌ مَعَكُمْ لَمْ حَسَبُوا بِكُمْ أَنَّهُمْ صَالُوا النَّارَ** یعنی اول کافر لور
اولور فی اتیاعل جنتده کتوره لوجنتنم خرنیدر لری اول اولورینه دیر لور کیم
جماعت کرسین کل کلدلر بولر دخی بیز نکلدر بیلر بیلر اول اوده کیم جکلدر دگر حق تعالی
بولری شاد قیلسن بولره بولوق ویر مسون کز بولر اول اوده کیم جیلدر دگر **قَالُوا بَلَىٰ إِنَّهُمْ**
لَأَحْسَبُ بِكُمْ أَنَّهُمْ قَدْ سَمِعُوا لَنَا قَبْلَ أَنْ نَقُولَ یعنی اول اولور دخی اولور بینه
دیکه حق تعالی بیزه بولوق و راحیق ویر مسون بیز دخی کفر سیز او کز کز بیز
سین متابعت قیلوب اشبو عذابلر کز قنار اولد کز دیرلر من مقاملر بیز انلر قیوب بولن
حق تعالی بر نیبا زایدوب دیر لرنر که حق تعالی بوردی **قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هَذَا**
فَرَدًّا عَدَا بَعْضُنَا فِي النَّارِ یعنی ای بیز مرام بیز کز لوشو کفرده شرکده بیز مرام

اولون او کوردن بولره عذابلی زیاده قیلوب کی بینم عذاب بوز چ قیلوم که بیزی دخی
آزد و دن بولر ایدی دیلر بوندن حکره چوره باقوب اوله بول ایمان توردن درویشل
استیگر کوردیلدی عجب و دیرل **وَقَالُوا مَا كُنَّا لَنَا فِيهَا مِنْ شَيْءٍ**
یعنی بیلک کورولدی بزه کوربا قوب بونده اوله ارنلری کورمز زانلری بینه نیاده شول
لردن صایره قی تا کوز ده کوز دینلر زان دره کوز بیزا زغونلر زان اولد کوز دیردک
أَتُخَذُ نَاهِمُ سِجِّينًا أَمْ رَأَيْتُمْ لَهُمْ لَآبِعْصَارًا یعنی بیزا نلری نیاده سحره یه طوبارد
طعن کلوردن عجب بولر بونده حاضره کور کلامی بوخسه بیزم بوز کوز بیز خیر تهر واقع اولدی
بولر دخی وی د وندلر کی بولر کی کورمز حق تعالی کور و سوز دیک **إِنَّ ذَلِكَ لَخَبْرٌ**
تَخَافُونَ أَهْلَ النَّارِ یعنی خا شو طوباهلی بر یلخصوت ایدوب سولیم کلامی حقد کور
اولسه فائده حسرت و ندامتدر **قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ أَكْبَرُ فَكَيْفَ يُعَذِّبُكُم**
یعنی حق تعالی ایدر ایت یا محمد بو کافر له کور بن هان بر فور بجزین ککلده سینه اللهک
برکنن بیات ایدرم انا و عیال نلری انک عذابلی قور قوردن بلکه هیچ بر معبود یقند
الا اول اللهدر که فقار در صفت قهر لیدر یلجمیع باره لشی قهر لیلیه که انا مانع کلدر
رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ مَا نَعْبُدُكَ فَآفَاقًا یعنی اول اللهدر که بر لورک و
کوکور ک دخی اولدر دخی ک کول ارا سنده و ادا لشن نه وار دسه کلسنک مالکی اولدر انا
طینلری یار لفر فقار در دخی بوردی **قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ**
یعنی ایت یا محمد بو قو که کور قرآن خیری عظیمدر زرا اول عالم بر ورد کاردنک کلام
منطق مخلوقی اوزرینه بجهتسه کلامنک عظمت دخی مخلوقی کلامی اوزرینه لیلدی
امانین انا بوزد وندرش زانی تر ک ایدوب ایمان کوردن زانک عظمتدن بیخبر
بوزر انک ایچند بتم بیخبر لغنه دلیلر هان وار کده و قصصی و انذیر و لیکن رسول
تفسیر لری هیلنده در بیلور زک کتاب او قهر طوی تب یاز و یازمده پس بو
کلی کور سینه خبر بر د کلدر لالا وحیلدر زنگور حق تعالی خبر بوردی **مَا كَانَ لِي**
بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِ الْغَيْبِ مِنْ شَيْءٍ أَنْزِلَنِي اللَّهُ مَعَهُ إِذْ جَاءَ بِالنَّبِيِّينَ وَأَنَا كُنْتُ مِنَ الْمُنْزِلِينَ
حق تعالی ایلر سولیشدر شول و فکر حق تعالی انلر بر بوزند هین ادمه اید و درمدر
انلر دلو کور در مساین بر کسه که انلر بوزنده فساد لرایدوب قانلر و کلر بیز سوز

خبر بورد کور بیکله یا کتابند از قومغله دکلر لکر وحیلدر زنگور حق تعالی بوردی
أَنْ يُوحِيَ إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَبِيٌّ مُبَشِّرٌ یعنی بوخبر لنگور و لولر لاندن او توردی اولور
بن ظاهر رسول بیزی قور قتمف بچین کلدر بتم سوزمده هیچ خلاف یقندر زنگور ایمان
حجات بولور ایمان هلاک اولور و دخی خبر بوردیکه **إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي**
خَالِقٌ بَشَرًا مِثْلَكُمْ یعنی یا محمد خبر بوردیکه کافر لینه چونک سنک دیک بو فرشتلر
د بکون دیلر مبالجه قدر بر ادمه اید فرشتلر دلو کور بیز سخا حمد تقدس اید ز زیندر
انی کور فساد ایلیر لرحق تعالی د بکون بیلور دخی کور بیز بیز **فَإِذَا سَوَّيْتَهُ وَنَحَّضْتَ**
رُوحَهُ بِنُورٍ مِمَّنْ نَحْنُ مُخْرَجُونَ یعنی چون صورتی شکل ایلد کجمع اعصار لری فر
بر بجهه دوزب انک ایچند جان اورد کور ایدک فرشتلر کور انا سجد ایلدک جیبی بر نعد
کلیسی انا سجد هقلدر نکر حق تعالی بوردی **فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ**
إِلَّا إِبْلِيسَ اشْتَكَبَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ یعنی کل اهر و مز طوب ادمه سجد قیلدر لالا
ابلیس کبر لک ایدوب سجد ایلدک فرشتلر کافر لردن اولدی پس عاقل و لولر بوزدن
فره انک کور کلام الله مخالفت قیلوب امرن طوبمان انکار دنلر او توردی اولور سقی لخال
کافر لور کور کهل کلدر او لور سه تورتو وار کور اخر و نعد ایمان سلشی خیر اوزرینه
اولدر دخی بوردیکه **قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ بِنِعْمَتِي أَنْتَ كَبُرْتَ**
أَمُ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ یعنی حق تعالی خطاب عتاب بر لدر دیکه نه نسنه خیر منع ایلدی
بزالتی بیز لدر اید و عمر ادمه سجد ایلدک اولونوب تکبر لکی ایلدک بوخسه بتم اهر و مخالف
قیلوب کند و کئی بوج لدر دخی صدک بر بجه اهل قضیه دلو کور بیز بوی اوقوردن بو سخا
ایمان دخی کوردن زان انا حق تعالی لالو و ملر بر ایدمدر دکنک معنسی بوز بیز زان ایدمدر
ناید و کن کور و الله بیلور انا بر بجز لدر لری زانی تفسیر ایدوب حق تعالی دد کلدین
در و زک ادمه کلد و ایلد یار دندی انا لی تفسیر اتمرز و بر بجز لدر دخی دیر کور بوز اول
لی تفسیر ایدمدر ز شول نسنلر کور حق تعالی نسنک صفت لایق اوله یعنی اید و در کور حق تعالی
ادمه یار دندی قدر بیلد و دیک لیله و قوتیله و دخی بوردیکه **قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ خَلْقِكَ**
مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ یعنی اول ابلیس دیک بتم فضیلتم کور کور اول ادمه ایدمدر
یعنی ادمه نورندن یار دندک ادمه بلیقند یار دندک بتم صلح ایدنلق و نور انک اصل فر کور لقی

نور قره کولنه چقان سجده قبله چون اول خیف بورسه الله مخالفت قبله حق تعالی
آنی مطرود لایله شکر حق تعالی بیوردی **قَالَ فَاشْرَحْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيمٌ وَاَنْ عَلَيْكَ**
لَعْنَتِي يَوْمَ الدِّينِ یعنی بالعدل چپ بو کوکل مالمدن و بفرشته صورتند کریم
حضرت سوسو ریشلور دن اولدک حقیقتا شیخ محمد زاریق قیلدر تا قیامت دکن سخاوت
اولاجق دکل بدی جنت اولدک کافر بل چون اول لعین مطرود و ملعون اولدوغن
صوری دوندر لای کوکلور دن قولدی او تامدن حیا سز لند زجر استاید و بطوری
تکون تعالی خبر بیوردی **قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْ لِي يَوْمَ يُعْتَبُونَ** یعنی ای بنم ربم چون
بنی حضرت کدن ایاغ ایلدک امدن او توری دیلر بن سندن کجا اولد ز امان و برهن
شول کوندر کن کدا و لئل کبر و قوی حق تعالی شی ائنک دلکین قولدی و ببیوردی کله
قَالَ فَاِنَّكَ تَأْتِنُ لِي يَوْمَ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ یعنی بوری وار سن اول مهلت لئل
اولدک کجا اولد اولیه اول قیامت کوندر ک چون اول ملعون اولد ز امان بولدی بو کز
اندا بیوردی شکر الله خبر بیوردی **قَالَ فَيُعَذِّبُكَ لِاَعْوَابِهِمْ اَجْمَعِينَ الْاَعْوَابُ**
فِيهِمْ الْمُخْلِصِينَ یعنی دیک یارب سن بی بو امدن او توری لعنت قیلدک عزتک هیچین
بند شی ائنک ذریتق کلیسی تا قیامت دکن اغوا اید و بآزد و درم جو غنی سخا شکر اید
بولی سن جمیع کجا اولد رب جنتی قیلد اولد کتک مخلص قولور کن اولد سخا التجا اید و ب
صمتکجا بجه اولار قولور لر چن اول ملعون اندا ایجدی آزد و درم جو حق تعالی دخی
اندا بیوردی **قَالُوا فَاَلْقُوْا لِحْوَالِكُمْ لَوْلَا اَنْتُمْ لَعْنَتُكُمْ وَمَنْ يَمْلِكُ مِنْكُمْ**
اَجْمَعِينَ یعنی یا ملعون بن حق سوزم دخی حقد و حق اید و درن کرم عزیم حق نلدک
سخا او تانلر بن دخی جنتی طولد و درم سون مؤمن اولار بوندن عبرت اولیا خلقی کرک
کرم تعالی سوزی کر چل کسه بق تکدی قیلور سکر برده م اولد نسیان بر نسن انلکه
اندا بیجک جهان خلقی در یوب یکن البته اندا ایچده ایشلر و در سبب عجب حق تعالی بنی
ضایع قیلر در پنجه کله در سبب یا اول ملعون اندا ایجدی کرم آزد و ره عجب اسکره فارغ
اولای در سبب پیغمبر لر انک اغل سندن سبب اولد لر اولیا کر کلیسی عمر لر بی مجاهد ایلر
چور در سن خود بولور دن دکلیسن زخوش فارغ سین مکر کاند و کنی خاص قول ایلد و کن
اندر او توری فارغ سین بونک کی حالک اللهه صغور و دخی حق تعالی بیوردی

قُلْ مَا اَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَاَنَا مِنَ الْمُسْتَغْنِينَ یعنی ای یا محمد بو کاره کرم بن
حقد عوت اید و ب بو قرانده خبر و بود کدر او توری سیز دن نسن دبلر یا خود بن سزی
دعوت قیلد کدر مکلدر و ب بو قرانی بن سیزه قیلر **اِنَّ هُوَ الْاَذْكُرُ الْعَالِمُ**
یعنی کدر بو قرانکر بن انکل سیزه خبر و ورن الاحق تعالی نصیب صد رحمت و انسه
وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَاَهُ بَعْدَ حِينٍ یعنی حق تعالی عزیمون بل سبب بو قرانک حق اید و غندن
شک بقدر اولد کوز دن صکره یا خود اسلام مکلر کوز دن صکره انا بولیکر فانه اولدی
دکلر عقل اولن شمد یلن تدارک اید و ب ان بن خلقی ارد بخا اولد بونصیب کوز و بر
نصیب لوب سعادت سخی اید تا ک مخلص قولور دن اول **سُورَةُ الزَّمْرِ سَبْعٌ وَخَمْسِ**
آيَاتٍ نَزِلَتْ بِمَكَّةَ الْمَشْرِقِيَّةِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
نَزِيلِ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِیْمِ الْحَكِیْمِ یعنی اشو کتاب که قراند زانو ریشدر
اول لقه قندن کهنر دکر لسه نغمله انعام قیلور سانغ قیلور یوق و دخی حکم
امرنده ندر لسه اشله ریشی بو لور بخا ایشلر بدمقل اولن کر کملر انک کینه منقاد
اولد خضع اید و بطار لغنیه بلکه کدر و ننگ صلاهی انده لری اندر او توری ایلد
اولدی اول حکم طلقدر و دخی بیوردی **اِنَّا اَنْزَلْنَا الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاَعِدْ**
اللّٰهُ مَخْلَصًا لِّلَّذِیْنَ یعنی یا محمد سخا اندر ک بو کتابله او قیوب یزی بر مکلر اوزر
قایم اولل و بر معبادتمزه مخلص اولین دایم اولل اکر جنتی تعالی بو خطابه روح
قیلدی مراد بوندن قوسیدر زبیر رسول خود نوحد و عبادت مجبور یعنی انکا وزره
یراد لشد راتا مقصود بودایت یا محمد اول قوم که کرمی بر سونلر عبادت لر زبیر سخا خالص
قیلسونلر بوسونلر کو طبعده ننگ شریکی واردر **وَالَّذِیْنَ اَلْفَلْحٰصُ** یعنی یا محمد کمل
بو قوم کتا ه اولسونلر که دلالت و وحدانیت الله کدر و دین خالص کرم اسلام دینی بد
انکدر اندر اتریح دینلر ننگ قند ه مقبول دکلر و دخی بیوردی **وَالَّذِیْنَ اتَّخَذُوا**
مِنْ دُوْنِهَا وِلْدَانًا مَّا تَعْبُدُوْهُمْ اِلَّا لِيُقِيْمُوْا اِلٰهًا اَنَّهُمْ لَفِيْ سَفْوٰلِ مَسٰلِكِ الْاَلْهٰدِیِّ
ارتق کسدری عبود طونیدر بلور لور او لور دخی ذیان کلر انا دکر کرمین بولار
چماز اولد بولر سبب اولی بولر الله قند ه دینلر بولار و زمره حاصل قیلر و زحق تعالی
ایدن **اِنَّ اللّٰهَ یُحْكِمُ بَیْنَهُمْ فِیْ مَا هُمْ فِیْهِ یَخْتَلِفُوْنَ** یعنی حق تعالی بددی بولار که

از اسند حکم ایلد قیامت کونند حق قنقید رشول نسنده کور بولمخلطه فی قیلور **إِنَّا أَنشَأْنَاهُ**
بِعَدِّي مِّنْ صَوَاكِبٍ كَنَفَا یعنی بدستی حق قتالی لانت امن دین اسلام منخلو کور کونانک
برکنه ایمان کتور من انک حقتده اقبرا ایلوب یلا ز سولیدر یکد فرشته لولون قیلور بدستی
انک او غیلدر در حق تعالی بوجه در ایدر بونسنده انلوصفا در لوب بولاره بون
هدایت و یلمن تا بولمخلو کونتر کمال ایدوب دین اسلام مرغیا تمجید و دخی بوردیکه **لَا تُرَادُّ**
اللَّهُ أَنْ يَخْلُقَ وَلَئِن لَّا مَسْطَرٌّ لِّمَخْلُوقَاتِهِ مَا تَسَاءَلُونَ یعنی اگر حق تعالی دلسید کور کدو
او غلظت کور تنسکین دین بویارتد و غی مخلوقن و ولدون اختیار ایدیکه **سُبْحَانَ مَنْ**
أَنشَأَ لَمَّا جَدَّ الْقَهَّارِ حق تعالی کدو فی اول سوزدن تنزیه ایدر کد ایدر کد اول الله
پاکد راید انلور دکلری نسنده کد انک شریکی بون بر کیمی یلوسه یارتد غنجد قهر انک
قادر و انا حلیمد رفیلا امن تا خیر لور کد دفع اولنر بوند صکره کد و نکه بر کلبانند
برد لیل بوردیکه علی مخلوق اندر عاجز در کور بوردی **خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَنْ فِي**
بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَنَاقِبِ یعنی اول الله بر الهدهد کور کوی
ویر لری بر ایدی وانک حقیق کد اذمه بونج حکم او اریسی بالطیر یارتدیکه بر
مصلحت بر منفعت اولد و دخی کجی کوننده دورد و کوندری کجی در دسی کوننده
دخی بون کجی کور و کوندری قصه قیلور و کجی اوزون ایلور دخی کجی کوننده
دوردی کجی کد و دخی بون کوننده کور و کوی اوزون ایلور کجی قصه بورد
کون کجی کد و کجی کوننده نصیب لور و دخی بوردی **وَسَخَّرَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ**
لَا يَجْرُ الْمَسْمُوعُ إِلَّا مِمَّا نَزَّلْنَا لَكَ فَتَأْتِيكَ بِهِ سُرْعًا یعنی ای کدوشی حکم الله مسخر قیلوری هر بری
فلکنده سیر ایدوب بر بوننده حق تعالی قولنر نیانلق روشناق و بر نور صبر نایقات
دکن دخی بونجه مصالحه سبب اولور اگاه اولک کد اولمنیز در نالیدر حکمتی اجر ایدر
انتقام بولشول کلسله کور بویایدوب شر کد و دخی عقاود رشول کلسله کور
توبه قیلوری و دخی بوردی **يَخْلُقُكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ يَجْعَلْكُمْ عَشْرَ آئِمَّةٍ**
لِكُلِّ سِبْطٍ آلٍ لِّعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ یعنی اول الله کور اول سیزون کور کور دخی بونستی
کجی در انی دخی اذمه یارتدی و دخی بون کجی کور کور در لوهیون ایلور نکه کد بونک
اوردن کیمی بونج ایلوب اتن بر سیز و سوزدر کجی و دخی بوردیکه **يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ**

أُمَّهَاتِكُمْ خَلَقًا مِنْ بَدَنِكُمْ فِي ظُلُمَاتٍ تَلَوْتُمْ یعنی یارا در سیزی انالری کور نسنده
یارتد صکره بویارتق دخی یعنی اول بر طبله فیوصو قلدی انالری کون بلندن اندن کون
انالری کور رحمت بر قلدی انلر اول صوبی بر اویشتمش قانده و ندردی اندن صکره بونست
انده و ندردی اندن صکره انا صورت نقش ایدوب بر لویر بجه اعضا لری دوزدی انک
صکره انا جان و یردی بوکسی اوج وقت قور لوق ایچنده وجوده کتوردی بر انانک صلی
قرخلو غی و بر دخی اول شیمه قرخلو غی کا و غلظن انک ایچنده اولور او غلظن طوعنا بون وقت
اولدا غی بلده و شر **ذِكْرُ اللَّهِ تَتَذَكَّرُ لَهُ الْمَلَائِكَةُ وَالْمُهَلِّمَاتُ الَّتِي تَمْرُؤُنَ** یعنی اول
نسنده بویلر حالدر حال کتور بویارا اول سیزون و کور کور کجی جمع ملک سلطنت اولور
اندر اتق معبود خالق بقدر اولدر سیز نه اولدی سیز کور بوکسی یارا دن اولور
بولور کور بونکوزی اندن ابر و عذد و ندر و بعبادت ایدر بونند صکره بوردیکه
إِنَّ تَتَذَكَّرُونَ فَإِنَّ لِلَّهِ عَنِّي عُنُقُكُمْ وَلَا تَحْسِبُوا أَنَّ تَشْكُرُونَ وَإِنَّ تَشْكُرُونَ لَكُمْ یعنی
اگر سیز حق تعالی برکنه انکار ایدوب ابر و غیره سیز اول اقرار کور دن و عبادت کور دن
مستغیدر اختیار ای بقدر سیز بوانکار کور دن انا ضرر بون انا حق تعالی بوقول کور کد کور
کفری دین ایدر تکلم بر رضای بقدر کور انک و یردی نعتی انکار ایدوب کافر اولارا انا
اگر بونعتلری اندن بولوب انا ایمان کتور بونتی بر یک ایلور لور لور سیر بوردن راضی اولور
اول دخی قبول ایلور بولره اجر عظیم روزی قیلور **وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى**
وَمَا إِلَى رَبِّكُمْ مَجْزِعُكُمْ فَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِن حَيْثُ
شَاءَ وَلَا يَحِطُّ بِعِلْمِ اللَّهِ إِلَّا قَلِيلٌ یعنی ای کدوشی حکم الله ای کدوشی حکم الله ای کدوشی حکم الله
بوندن بون تنبیه قیلور کور شولحقه دعوت ایدنره او بیوب باطلد دعوت ایدنره او بیوب
زیانی و محنت کور اولو ایلور در اول باطله بلندن اول او یاندن او توری عذاب ایلور
بلکد کد و نکه بلندن کدن او توری عذاب ایدر کد و تعلیمد رانا حقه بلندن دخی اول
او یاندن دخی زیانی بون زیرا انا واجب اولن اول حقی بولدر کد راجح الکنده او یردی
واجب دکلر اول او یایچون انا عذاب ایدره لرا تا چنان حقی کولسه تکری قولنر ایلور
اول وقت انا عذاب اولور حقی کزلد و کندن او توری بیس منه حاللر اولور کور دن
واره جتی بر کور آخر تنه بر کور حضر تیدر سیز کد خیر دن شردن ناسلر کور سیزه خیر

اوله فتره کوزده یا زیلوپ حصی و لشدر اندن اوله عکوزده کوره سینه جزا قلیس
انکارونسته بقدر کوشلار ایچنده اسر اولری بیلور پادشاه درودخی بیوردیکه
وَإِذْ آتَيْنَا النَّاسَ نِعْمًا عَازَّةً مِنْهَا لِيَبْغُوا وَغَلَّابِينَ یعنی عیبده بودم و غلبه گران
چنانک بدنه بر بلا یا مانده زیان ایدر سس اول مولاندن بیجا نفع بر لاقبال ایدوب
انقاد عاقیور بیلور **ثُمَّ إِذْ أَخَذْنَا نِعْمَةً مِنْهُ نَبِيِّ هَاكَ أَنْ يَدْخُلَ مِنْ قَبْلِ**
اندن صکره اول بلائی کوروب کد و قندن انجا بر افعام قیلر اول رحمت برینه رحمت
قوس اوله و کله کله اول دعاسن نفع من ترک ایدر **يَجْعَلُ لَكَ إِذًا الْيُسْرَى**
عَنْ سَبِيلِهِ باشلر بوکر الله شکره کوروب انجا شکر قوشاناکد و نفس دخی ایدوب
الله طاهقی بولندن چیمه شیطان عبادتسالته **ثُمَّ تَبَعَكَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْكَ فَكَلَّمْنَا مِنْ**
أَعْيُنِ النَّارِ یعنی ایت یا تمها اول کاذره کورینه بولر بمعامله قیلور هله برع از جوف
کون بودیاده هوای فضلده بر اول کفر کله کله تحقیق سن طماوا هلندن ساین اولدن
صکره حال نه اولور بدین و دخی بیوردیکه **أَمِنْ هُوَ قَائِلٌ أَنَا مِنَ النَّارِ سَاحِدًا قَائِمًا**
يَخَذُ مِنَ الْآخِرَةِ وَرَبِّهَا رَحْمَةً رَبِّهِ یعنی شول کس لکر اول کجه و قتلرنده قیامه طوره
دکوع سجد برله نماز قیلر و آخرت عذابلر ندر قورقه و اللهدر رحمت و مغفرت و مه
بر ایدر اول کس لکر اول نماز قیلر آخرت عذابلر ندر قورقه قید رحمت و مغفرت ایدر
اولیه بو اکنتک برله کوجا ارا قلغی وار که عاصیلر مطیع بر ابر اولور دخی بیوردی
قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ یعنی
ایت یا سجد شول کافرله که بلن المبللر بر ایدر میدر یعنی شول کس لکر حق تعالیکن برکن
بولوب انجا مطیع اولری بر ابر اولور اول کس لکر انکار ایدوب مخالفت قیلر اوله انجا
بیوب ابر و غلطیه بنم بوسنعم و بوقدرتی کوروب شول کس لکر عبرت اولر انک عقیل
وزیر حکلی اول پس بوندن انجلی کس لکر که جاهل الم عالم مرتبسی بر ایدر کل جاهل اولدر
بلد و کله عمل قیامه نقدر عال ایدر عال اولدر کور وکی و اشد و کله عمل قیلر کس
درس اوقیوب یا زی دخی یا زمدیسه زیر عال حقیقی اولدر که مقصود علم ندر بلر
انی حاصل قیلر اول مقصود بلدی ها جاهل شول کس لکر که الله بر نفیس
جوهر کیردی اولانی بلدی کجوه در واردی بولر صدی یا خور جوهر لوی و کن بلدی

ایشاحقاد ایدی حالت سکرانده عقلی باری قیلر کن واردی رحسین نسته بر صدی لایزالدی
کدی ایلد قدن صکره بلدی که نه زیاده اوغردی کیر و اول کور ملک خود مجال بن اول
کس لکر عال اولر علم جوهر لری انده جمع اولمش اول اول انکله آخرت سعادتین حاصل قیلر اینه
عادت و اکت ایدر نوب مناصب نیا و عزت دنیا حاصل قیلر اول محبت دنیا انی محبت
کد اول ختمار ایچنده اول جوهر لری بو حیس دنیا انک فانی و حقیر عزتیه و بر و شایع
قیلدی اولدر صکره ایچدی بلر که نه زیاننا اوغرامشدر کجلیسه دعوی قیلور کد اولرانی
علم از ره سنند در همها ت همها ت بونسنه بعدا لشتر قیدر انصافی اولن بوسوز در خان
انگله انا اولر که اهل انصاف دکدر بوسوز در انجا شول یا غیر طولر قشانی طوفور کدی زیر
حق اهل اولین انصاف اتمز و دخی بیوردیکه **قُلْ يَا صَادِقِي الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ**
یعنی ایت یا سجد بنم اول قولر مه کور ایمان کوردر لور قورق اولر کوز در غایت اولکن
بوحید و زردیه هیچ بر ایدر انجا عاصوا و ملک کد کد از اولسون کد کجوق و دخی بیوردی
لِيَذَرَ الْكَافِرِينَ فِي مَرْحَلَتِنَا حَتَّىٰ يَكُونَ لَكُمُ الْكُلُومُ یعنی هر کس که دنیا ده کد کلر علم ایدر
انجا آخرتده اوچماق و ارا اول کور کلر علم ندر بر سبی اول کلر بوحید در زیر اول
اولیجه کیر و قلات عمل فائده قیلر دخی بیوردیکه **تَارَعْنَا اللَّهُ وَاسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي**
الْحَصَابِ وَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ هُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ یعنی یا سجد کور بو کد کافر لری سیز ایچنده
حق تعالیکن بر لری کن بوندن استقال ایدوب مدینه به وارک آخرت کوز ناچین عمل صالحه
مشغول اولکن و طنلر کوزدن ایدر لکوزده صبا بیلک کد حق تعالیکن اوچماق بولر
صبر ایدر کن صبر ایدر و بطاعت قیلنره تو ابلری و مرتبه لری کامل و بر سر نهایی حق
یوق سفیات روایت قیلور رسول زعم سوزد بن سیز کد بو رنجو کوزم عرض قنده
ودخی سفیان ایدر اول وقت کد بوایت کلدی **سَنَ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَسْمَاءٍ**
یعنی هر کس که بر زعم سوزد بر ایلک بشلر و کس لکر انجا اون اولقدر عرض ویر و
رسول اول وقت ددیگبارت بنم اتمده ایلوکن زیاده قیلر حق تعالی بوایی کوزدر
سَلَّمَ لِيَبْنِي نَبِيَّ قَوْمِ آلِ مَوْلَانَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْ تَبْكُ سَبْعَ سَابِلٍ فِي
سَبْتِ لَيْلَةٍ بِأَنَّهَا حَبَّةٌ یعنی مثلا شول کس لکر که الله بولنده سالر خرچ ایدر
شول بردانه بغدادی کیدر کور بره بره شین اندن بوداق چقوب بیدی باشلر اوله بر اشد

یوزد ان اول یعنی هم که در جنة اشلسه بنی نغایدی یوز عرض ایلك ایدیه در رسول عمر
کیرو دی یارب بنم اعمده دخی زیاده قیل بوکن بوایت کلدیکه **مَنْ ذَا الَّذِي يُحْسِنُ الْعُقُوبَةَ**
مَنْ ذَا الَّذِي يُحْسِنُ الْعُقُوبَةَ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةٌ یعنی هر که مالذ الله او دخی
ویره یعنی الله بولنه خرج ایدوب درویشله احساس قیلر کولخلر شلفی لطلول مالذ
حق تعالی انکه نواباری قیقت زیاده قیلر رسول کیرو دی یارب بنم اتمه خیر وخی
دخی زیاده قیل بوکن حق تعالی بوایتی اندردیکه **اِنَّمَا نُوفِي الصَّابِرِينَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ**
بو فی ایشدوب رسول سوندی دیلکی قوری ودخی حق تعالی بیوردی **قُلْ فِي آيَاتِنَا**
أَعْبَادُ اللَّهِ مِخْلَصَالَهُ الَّذِينَ یعنی بوایت قفیبی بودر کوریش کافرلی رسول ددر لکر
هیچ برینظر قیلن مسین بو انکه دکل ملتندوب قومک اولو کوریه کپوته طبر لر بچون بولاره
ساعت قیلن حق تعالی بوایتی کونوردیکه ایت یا محمد بنی نغایدی بولدم که الله بر لیم
افی دین طوبه عبادتی خالص لیکن قیلر **وَأَمْرٌ لَّأَنَّ كُونَ قَوْلَ الْمَسْلُومِ**
یعنی بخی بن نغایدی اولدم که بوشهر مملکت اولو الله بر لیمی وانک مکتب مطیع الی
بن اولو دخی بیوردیکه **قُلْ فِي آخِافٍ اِنْ عَصَيْتَ رَبِّي عَذَابٌ تَوْبَةً عَظِيمَةً**
أَعْبُدْ مِخْلَصَالَهُ رَبِّي فَاَعْبُدُوا مَا خَلَقْتُمْ مِنْ دُونِهِ یعنی دخی ایت یا محمد بنی
خالص قیل بچون قیلوب انجا عبادت قیلورم وارکن یزاندن رقی کیم طیبی سگوز طوبوکن
اگر چه بولم کوی در ظاهر هاتاقهد بیلایدوب تور قفقد ر حقیقتند متکوروب کخی
قولنه قایوب دیر کوروی وارند دیار سگنله بن شک حقلر کلم دیکور بوردی
آنچیلند رچون قریش کافرلی رسولک بوخبر بنون ایشدوب امید کوی کلدی
اندنکه رسول انلو وکن ملتندوب وند دلو که یار سول الله چون انانک دکل ملتن بود
دیانکار دزا اولدن حق تعالی بیوردیکه **قُلْ اِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ**
وَأَجْلِهِمْ اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ اِنَّ ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ یعنی ایت یا محمد بوردی
زیانکاراندر ک قیامت کوننده کذر لرن دخی اولدن بیلهدن دخی طوبه عبادت
مستحق قیلدر بن زیانکار دکلر زیانکار ریز سگوز اگام اولکن کوسلک انکار
زیانکار لرن اولدر که اهلن سگوز لرن نفس کوز لرن زیانکار اولدی ودخی حق تعالی
بیوردی **لَهُمْ مِنْ تَوْبِهِمْ ظُلْمٌ لِّلنَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلْمٌ ذَٰلِكَ يُجِزِي اللَّهُ بِهِ**

عِبَادَهُ يَأْتِيهِمْ فَاَقْتُلُوهُمْ یعنی یارن قیامت کوننده بولرکن اوزرنده اولد
یا قله یعنی اور قوری دوشکاری اولد ایشونسه کحق تعالی ذکر ایلدی قرآن
ایچنده بونکلر قولر قور قور دناک ایمان کلوب کلدی ترک ایدیه لر بو بچون ددی
ایت اخرنده کیرو دیکه ایتم قولر تور قفقد دخی بیوردی **وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا**
السَّكَوَاتَ اِنَّ يُعَذِّبُهُمْ اَنَا نَبُو اِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبَشَرُ یعنی اول کسلر ککرند واری
پوته طیبقدن و سفیدن سولیمیلر اینا نغایدی کدی وی یغدر لرا نجا اعتقاد اید و میطیع
اولدر حق تعالی عبادتنه اقبال اندر جنت بولر و بچون در اخر اولم و قفند ه فرشته
انجا کلوب جنتله بشارت قیلور لر و سلند قوی بچون دخی بشارت قیلور لر ودخی
حق تعالی امر ایدوب بشارت ایت تنکر بیوردی **فَبَشِّرْ عِبَادَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ**
فَيَتَّبِعُونَ اِحْسَنَهُ یعنی یا محمد مشیت جنتله دخی بنم حمله و دزار طه قول
قولور و مکشدن قرآن ایشدوب دخی نکلر عمل ایدیه لر حلال لقی حلال بلوب انجا
سعی ایدیه لر عمل انجا عبادت ایدیه لر کوی ایدر یعنی بر کخی کلوب بر قوسلیمه صا
اولوب اولور ه انلو وکن سوز کونیک ایوسن یا نایوسن دخی کفنی سوز کور کلوب
افی صقلیا نظر عمل بلیسه دخی اولور دخی بر ده انی خبر ویر اولدر بر امر سوز
افی سولمکن و ایشتمکن بیلنه ودخی قرآنی دخی و حکمکن اظلم هر یز زهر صا
انکلا کلور و یا نچ عفو اتمک خیر ددی کور ایدر اول عفو اتمک تاکا احسندن
اول زجر اتمکن اتمک کوز و نفسک سوچنه کند ویر زجر اتمک کیر کور عفو اتمکن
کر کند ویر عادت طوبه و دخی بیوردیکه **اُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَىٰ اللَّهُ وَاُولَٰئِكَ هُمُ**
اُولُو الْاَلْبَابِ یعنی بولر انلر کحق تعالی اولره توفیق ویر بشدر ایشک کور کلر
ایشک بولر کلمه توحید لر اکر مفر تلر زیاغه قلمشدر عقل شلری دخی بولور
کند ولره نجات حاصل قیلدر ودخی حق تعالی بیوردی **اِنَّ حَقَّ عَلَيْهِ كِتَابٌ**
الْعَدَابِ اِنَّا نَشْفَعُ مَنْ فِی الْاَلْبَابِ یعنی قول کسه که عمل از لده ایله سبقت اولدیکه
نار واجب اولدی انجا یعنی یا محمد سن قور تر قی طلب ایدر سن کول کسه کرا نجا بولر
عمل فرزند اولد واجب اولمشدر اول بچو حیث عملند ز او توری بونند صکر
کند و دن قور قفرا حوالن بیان ایدوب بیوردی **لَٰكِنَّ الَّذِينَ اَسْتَوْا بِهِمْ هُمْ اَمْ**

لَمْ يَخْلُقْنَا مِنْ مِثْلِهِ خَيْرٌ مِنْ خَيْرِ الْأَنْهَارِ وَمَا لَكُمْ لَا تَحْتَفِلُونَ بِالْبَعَاءِ يَعْنِي شَوْل
كسره که بر تیل نندن فور قید لانی بر لوب امر نه مطیع اولدانله و جماعا بچنده لوبه کوشکل اول
ری بری اوزر نه بری بر نده بکر که دخی مختارینک کوشکلینک لشدده در لودر لوب مقل افر
بونسلحق تعالی دن قرآن بچنده وعده اولمشدر که اول وعده به خلافت اولنا حق
دکل ودخی بیوردی **القرآن الله انزل من السماء ماء فسلكه ينابيع في الارض ثم
يجرى به نهران مختلفا الا انه يصفى كور من زمين** که با محمد حق تعالی بو کولده بجموری
نیجا اندردی بل بچنده لانی بوریدوب بیخار لوب و چشمه چقدی بر یوزی تمام انظره بر
اولوب انجیلر سونورکن **ثم يصعب قدره متصفا ثم يجعله حطاطا ان في
ذلك لذكر في الاولي الا کتاب** یعنی اول تازه لکه نظر ایدوب غرور اولمشکن ناکاه
فور کورزن صاردار اولوزا و زیلور شول چر و مشده د و ن هلاک اولور عقیق
اولنلر بونک بچنده کفایت ایده جکل و کت نصیحت وار که بونکل او کولنه زرا اولوز
عالی تازه کوی دیکتاک شول تمام اولوب بکن قوام کله وی کبید اول صرد دخی بولک
وقتیدر او وایب دکله کوی اولوب طهارت کرم کوی کوی و اماند او قوری حق تعالی
عقلی و لئله اوکت وارد دی انک که عقلی بون اوکت و بر سکن دشمن طور شمد
زمانه خلقنک چونی بو حال اوزره درودخی **ان شرح الله صدقته للذیلا
فرو علی نور زوجه** یعنی شول کسنگ حق تعالی کوشکل کی کندی و یومشندی
انک بر کفی قبول اندی اول شول که کوی در کدانک کوشکلنه جهرا اولدی البیر بر ملک
هدایت بولدی پس اول کوشکل ککن بلکه الهدی انفا نور فیض اولوب کوشکل سنور
اولمشدر انلانی اجمعی تو حیدله طاعتی عبادتله مزین اولمشدر چنکه بوایت اندی رسول
صورد لکه بر رسول الله بو کوشکل یک کمل نیجه در رسول ع فریوردیکه فین بو کوشکل
نور کرس اول کوشکل جیلور کی کرم دی ایدیلر بار اول الله همه انک علاجی اولور
کوشکل بیلینه رسول ع فریوردیکه انک علامتی اولدر که انک کوی کوشکل بودنیانک
غرو اولور و در کفر آخرت که بقا اولدر انلانی فیکر اولور و یلور که اوله وارد
اولیس اولکلنجه اولن انک در اشد اولور نور کوشکل و کوشکل علامتید **قول
للقایبه قلوبهم من ذکر الله اولینک فی صلا لیسیر** یعنی هلاکک و قی قیاد

شول شول کسره اولور کوانلرون کوشکل فور یوب قتی اولمشدر بوقتی کوشکل علامتی انک کسره
آخرت دن اعراض اولوب دنیا به یونلشدن اولون اولوب دنیا عمارتن ایدر و عظام
نصیحت اثراتن پس بونک کوی طایفه اشکاره ضلالت بچنده در همه صلحه قابل دکله
بونک کوی کوشکل الله صغیروز ودخی بیوردیکه **ان الله نزل احسن الحکم
بحا با مشایخا** بوایتک قضیه یو ایدیکه مسلمان اول بودیلر دنک ایما نکلشدر ی
انده دیر لردیکه بینه اول توراندن خبیر ورون اولکلیر و کوشکلر و کوشکلر و کوشکلر
پس حق تعالی بولایتی اندردی یعنی حق تعالی برون اولوز دیکوزه سوز لرون کوشکل
اندردیکه قانرد و کل کتابلردن بو کیکر ذرا کیر و قان کتابلردن بلجه المنسوخ
اولدی حکمی طین بو کتابدر که بعضی بعضیسن بکن مختلف دکل اول ایلور ک
کتابلرده دخی توحید ه یلمکده و بر نیجه حکمکنده موافق در اولند و کتابلرد بونک
بچنده بتقدیر ایده جلنسه بقدر و بر نیجه ایتلرینک دخی ناولی شکلر عالملرون
کی را بخاری قطع ایده مدله دل کوی اینه با کور و زور کوه قدر امانا و بین اللهم
ارنی کسله بلرودخی بیوردی **سنا فی تقشیر منه جلوه الذی بخشون ربهم** یعنی
بو کتاب بر کتابدر کوشکل بچنده فاتحه سورکی وارد کوی کوشکل اولمشدر و دخی
بچنده خبر لوب و قصص وار که نکرا د بیان اولور و دخی فور قلوب ایتلری وار که انی
او قیبح الهدی فور قن قول لکل اعضاءری دخر بوب بند کشاری شمشلور یقین
اولور که هلاک اولور **تم تلین جلوه هم و قلوبهم لای ذکر الله** یعنی بو فور قلوب
ایتلرنده صخره رحمت و معرفت ایا نلرن اول قسلا اول رحمت اید طوبن اعضاءری و
کوشکلری کوی و ساکن اولوب شوقله کوه مشغول اولور ل **ذلك هدی الله یهدی
بیدین و نساء و من ینزل الله فماله من هاد** یعنی اشو قرآن عظیم حق تعالی بر
هدایتدر و توفیقدر کوی دیر لوبونکلر بن اسلامه دلالت ایدوب هدایت قبولور بونکلر
سعادت ایلر راتاه کسه که مخذول و مطرود قیلدی همه بر کسنگ الله کلن کوشکل انی شیا
ایدوب صلاح کسوره زرا اعتقاد باطله ثوبلس شتا اولدر که انلانی حق محالدر کوشکل
بر یوبیه سکش بری اغرسون دوفقدر بور لسه اغریق محالدر که کوشکل لرون صوفی ایتلر
اوزرینه د کوشکل دخی کوشکل بر لوش کوشکل ایتلر بر جمیع علوی انک قلا ضد کوشکلنه

دو کسی اولورسک صلاح ملک محالدرودخی بودیکه **الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ سَوَاءَ الْعَذَابِ**
يَوْمَ الْقِيَامَةِ یعنی شولکه کرم قیامت کوننده اوده کیروب اولوقی غذا بیری یوزبلیه
دفع اید یعنی یوزخا اول غذا به قلعا را یوب انا فر شو طوترا نکل حالی شولکه حالی
بمی در که جنت ایچند یوزی نورا ولوب حق لفا سته نظریه لیرد بوندن بود کرا شی
کشی که ضله تلبا یوزخا اوده اولشد و راه اول هدایت بولوب یوزی نوره اولشد
برابر اولن **وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ** یعنی بارن قیامت کوننده
بوتک کی ظالم که کدوره ظلم ایدر هدایتی قیوب ضلالت و شدل اخرقی قیوب نیایه
مشغولا اولدر الله عبادت اوزره شطارت عبادت اختیار و قیلدر لالرا ایا فلن یولوب
اوده انا ل یوزیری اوزرینه دخی دیکر ای ظالم لیرک ایددی اول غذا بیری کد کدوره
قرند کوز طاه قرزا ولقرانی و رسول شیمت لرن یانلیوب اویما دتور که و بوندن
سکه رسولنه تسلیم ایدوب بودیکه **كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاْتَهُمْ الْعَذَابُ مِنْ**
حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ یعنی یا چن بولرسی یانلیوب تکدیبا تدر نه ملول اولوب
طاه لغت کد اولاد کلری انله قلاجون دکانت کورلد زایار وکی قوم رسولری ایدر
انکا اویما د لیر لره میج صمد قری به بولرنا فلکن عذاب کوندرو به اول قیلدر
کاش لری دخی قیلدی **فَاذْأَقَهُمُ اللَّهُ الْحُزْنَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْعَذَابُ لَآخِرُ الْعَذَابِ**
لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ یعنی حق تعالی نله دنیا عذابن طدردی اول میج فعلان ندر اوزر
انکا اول سهل غذا بیداندر اخرت عذاب اولور و اولوب قورنلسی بقدر کرم عطلری
اولوب بیلور لره لیکن بولر وک عطل بقدر کرم ایدوب ابی انکیا لرب عطل اولن
بو وعده لره نظریه یوب کد و نفعنه انصاف ایدوب اول حاله واقع اولن و اولن
او کوتلنک کرم اول کافر لری حقه عناد ایدوب تاکه کدوی دنیا ده اخرت ایدوب
قیامیه دخی بودیکه **وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ**
یعنی برسی یوزان ایچنده بیان ایلدر هیشلن اول کرا کوتلن لری بیخه نسته
امثال لری لره لرشقا و فی قیوب سعادت کسب ایدوب کوردخی بودیکه **قُلْ نَاعِبْنَا**
صَبْرًا حِينَ يَأْتِيهِمْ بَشِيرَةٌ یعنی یوزان کد بولر فی عرب دلجه بولاره اسات
اولن بچن انک کبی ایدر کد بوند خله فی یوق بیز م کلام قدیموز در مخلوق دکل

انکیچون ایدر دکل بولر ایشدوب معنیستی فهم ایدوب اولاد کدو غلارینه قور قور شوی
کدولری اول شولکه کفرون صقلیه بوندن سکه بر دخی حق تعالی ضرب مثل قوروب
بیوردیکه **صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ**
هَلْ يَسْتَوِيانَ سَفَهًا یعنی حق تعالی مثل ایدوب بیان ایدر کد بولر بر کشتول اول
هر بری انکا خلقت حکم ایلدی بری برایش ایشله دیوبیوره بری کیر و اول ایشی ایشله
دیوبیوره اول قولاشلر سب بوندن قور قراشلر سب اول بر نغز قور قرا ورتاده صحن
قالشی نایده چکن بلن دایم زحمت ایچنده قوروب بر قول دخی خالصیه بر کشتنک
قوی بوبر و غن طوت فر ایدوب اولور ورتاده نزاع یوق بوا کسک حالی شله همج برابر
اولای اولر شول کسکه کافر دور اول جمع شیا طیلر اول قولیدر هر بری در دور لیر
فساده بیلر کج کوندر اول فساد ایچنده اخلق کورن عاقبت هلاک اولور انا اولکه
مؤمندر تکدی قولیدر شیا طیلر انکا حکم کچن یا کوز جرمولاسی بودر غن طوترا انکله
عمل ایدر دنیا ده و اخرت ده سلا ستا اولور پس بوا کسی یجان برابر اولد انا بری اهل تحقیق
دیشلر کرم مثل دنیا به خریص اولن لیرد نیادن یوز چوبوب زهد و تقوی طوترا ناس
شیلدر شول کسکه رعیت دنیا به خالیدرانی در کور لور ارز ولس و مختلف مختلف
مولاسی عبادتدن کوشلنی بر کدوه قیلور یجان کلوب عبادت مشغول اولسه بر ساعت اول
اندیشه لرون کوشلنی فارغ اولر که مولاسه لایق کی رکعت نماز قیلد انا اول کسکه زاهد
اولوب دنیا نکل جمیع شغل لرنلن فارغ اولوب اول کچکش در مولاسی حضرت کوشل
فارغ لوب عبادت ایدر اولقدر که اخرت ده عقوبت اولور دخی میدطوبن کفصلیل
اسر کوب انکا رحمت قیله جنگله دیدار و زوی قیله پس بوا کد اخرت ده منزلتد برابر
اولایه بر دکل زرا اول دنیا ده آدر لوری قوی اولدی و اول الله قوی اولدی یعنی
قوی حرمی تکدی قولنک حرمیله یجان برابر اول بوشلن سکه حق تعالی بودی
أَعْبُدُ اللَّهَ بِحَيْثُ وَجَّهْتَهُ وَنَسَى اللَّهَ الَّذِي هُوَ آخِذٌ بِالْعُرْوَةِ الْوَعْدِ
وزاهدی کد وقتنده فضیلت هلدن قیوب سعادت اولاندردی اول کسک لرون
قلدیگر رغبتی حرمی دنیا به غالب اولدی مولاسه سلا ستا ابرار غ اولوب شقا و تاولشد
انکا بولار کد جوخی بلر لرا اول بر برت بیان کتوروب خالص انکا عبادت قیامت خیر لور

پراکنده باطل عبود که عبادت قبله قدر نبودن صکره پیوردی **انک سبت و انتم متبون**
بویانند و کتک سببی بویانند که قریب کتک لاری کتک لاریدوب رسول او شد و در میدار بود که باچار
او بود در لکه آری چاره من قلدی محمد ک الدنفر قر نلخ اندن ارتق کو کوز طوبی منظر
اولا و زنا آکا و کتک اوله قو تیل و زین حق تعالی پیوردیکه بو کافر لایلی صورت کوس
اولی سبب بولرد نیاده باقی قلا رخصی ویرج بولره که سنده او لورین بولردی و لیسو لرب
نیچر لودیشلو که حقیقتا سنده او لورین انلری دخی او کوردیکه او لورین اهر کتک لاری سنده
اولسنا کاکما زین قدر اول نسنه هماره واقع و لشی کی دخی رانغا و توری او لود بو خیر بودیکه
و دخی پیوردیکه **ثم انکم یومر القیمه عندهم تکونون تحت حوضون** یعنی اول کتک لاری سنده
قیامت قوی کور و در لیس سز حق تعالی قند هر بر کوز لخصومت اید سز یعنی سون
کافزله و مظلوم ظالم لربین حق حقا حقن دعوی اید سولرسوا لاکر بر لوسه کون حق تعالا
بر آید پیوردیکه لا تحتصوا لادی یعنی بنم قند خصومت قیلک لوفایده سی
یعقد سز بولند او کون بن سینه قور قویان کوندر بوحال و لاجتی اید در م ایدی
پس بوند خصومت اید لرد و کتک معنی ندر جواب بود که قیامت کونک طوره
یر لوی چو قدر خصومت اولیه بعضی سنده اولش کور بر د **فهم لا یفسا لون در**
یعنی بر بر بله صورت میلی و بر بر د اید **واقبل ان یقضهم علی یحیی ینساء لون** یعنی
بولند بعضی بعضی سنده اقبال ایدوب صورتی اید بوبود دخی بخلیان بعضی سنده قور
قاب اوله صورتی محال تلمیه و بعضی بر د قور قور رفع اوله بر ندر صورتی اید
بولند کی ای چو ق کور کور کور و اید رسول کتک پیوردی یادن قیامت کونند و خلق را
خصومت زایل اولیه تا انکا دکنک جان خصومت قیل کوده ایله جان کوده دیر کون بر میان
المتنی غی کوی اید المذبح سینه کلنری بویانند سنک او جکدن او غر دیر جان
کوده دیر کون بر بر بله کوی اید ک المذبح سینه کلنری کور حیرت دیر کون بر بر بله کلنری
واقع سنک او جکدن او غر دیر پس بو اکسک چالی کور کور ایل کوز سوزه تمیل قیلند
که کسی بر باغه کور دل کور هر د لومیش و اید و کن کور دلیکن یورین کور واره الا
اناکوز سوز یور و یور بیلور کن یمنی قند و ادر کوزین بوز سوز اول کور و می
کوزدی باغ ایچند بوردی کور و اول کور دکی یمنی دیر بوشور دیکه کسی بله

بیدر هم بیدر بیس عقوبت کسی بله مستحق اولدر جان اول کوز سوز د کوده اول کور مرد
اول باغ بود دنیا در کسی بله جمع اولما غلا بو کنا هاری قز ندر انا کونچون هر عقوبت کسی بله
مستحق اولدر عطا اولن بوندن چوق نصیحت انکر و دخی پیوردیکه **کن اظلم من کذب**
علی الله و کذب بالصدق از جماعه الیسن یعنی مستحق لک کافرین یعنی هر کس
یعقد دانن ظلم لک که الله او زین سز بولیه دیر که انک شکی و یا اهلی و اولادی
وارد دیر یا خنده انکار کر چیک خبر کله قران کوی اولانی یلانلیه تکبر تک ایدوب انکا
باخاندر سیه کافرین سیکم کافر لکه طوره جن بری جهنمد و دخی حق تعالی پیوردیکه
و انذی جاء بالصدق و صدق به اولیک هم المفقون یعنی اول کور کور اید لاری ابو
بکصدیقی کر چیکدی یا خوند کلی صکالی کر چیکدی یا خوند کلی و منلری کر چیکدی کر چیک
مستقبل بولرد که شکر کن نوا حشدن کند و لری صقلدر **لهم ما یشاؤن عندهم انهم ذلک**
کما اهل الحسنة یعنی اول استقباله حاصلدر کتک اوز و اید در لای و حقا ایچند مولاری
قوشیلند که کالهی لوب انکا اخلا صلیه مطیع اولنلو و ک جز اسی بوردی و دخی بورد
لیکفر الله عنهم سوء الادی عملوا و یحییهم اخرهم باحسن ساکنوا فی اهلوت
یعنی بو محسنر عملری خالص الله ایچن قیلدر و اللهه صلیع اولدر لاندن او ترو که
الله تعالی بولردن ع غویا بوب محو اید و شولقیج عملری کالهی لوب کور هوای
نفسا بوب مخالف حق قیلدر و دخی حق تعالی بولره سز جز قیلمه زبر بولرده
و ذلت قلدی صدق لچون استغفار ایدوب عملنر کور کور قیلدر و دخی حق تعالی
پیوردی **اکنس الله کاف عنده و یحیی فونک بالذین من دونه** بویانکده خاند و کنه
سبب بویانکده ک کافر لری رسول حضرت د لک بیا محمد سن دایم طور سیوب بویانند معبود
سوکری کی صدقین ک بولردن سکا بر بله یا بر زبان بر شیه حق تعالی بویاننی کوندری
اتما بر و آید سبب بونی دیشلر ک بوا کافر لک بر اولو بوتری و ایدری انکا عزری
در لری رسول خا لدین ولیدی کوندر دیکه واره انی او ایدری اولبو ترحمت
قیمت انکا دیکه با خا لکی حذر قیل ک بونک بر قوی و ادر کسه بو کافر غوطر من بونک
بر شتر نه او غر سن خا لدایلو بوبوب بالته ایل اول بونی صورتند چالری بونک
حق تعالی بویانندردی معنی بورد که یا محمد الله تعالی قولنک جمع ایشان برین کور

دو کلی آمدن مصلحتی و قادی کل بود کافر لری الهی از حق که ایله قورودر
کند و لری مصلحتی قادر دکل **وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ**
مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ وَمَنْ يَضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ
اوزره طوبی میسر یک لری از دین میسر کرده و نکل اولند و لاینگ عسنی کر اولد
زنهار بونکل لری ایستار کلهون شیطان سنی جبر کذ و اعتقاد نکلتمسوز کدیسن قول انظر
حق تعالی اشدرا کثر اکر خیر بوخطا در با طله بولکل فعلند ه ارات وارد در نیاد
اخرتده قوللا و زرنیا و لنان عقاب کند و نکل کسبانه و کی مقابله سنده در اکر خیر
اگر شکر کورمز مساین برکتی بر کسه سوکسه یا ورسدانی دو کر لکل ولدسه میرینه
اولددر لرا و غور لوق قیلسه کن کسر لری سوجی ایچسه یا کند و عورتنه یا بره کوعورتنه
یا زانیه دیوسو کسه اول عورت ده و کلین اولسه انا خدا و در لاری طانقله دخی
قبول اولمز بیس بولکل اول کشتنک فعلند واقعا اولدیچونکله اکر ایدرسوز کر
بولری حق تعالی اشدرا د و فر عقیبت ایدر بوظلم اطلاق اتمک خود کفر در ان الله
لا یظلم شیقا ذره یعنی حق تعالی بددی کسه نره قدر ظلم لری و دخی
بر ایستد بیوردیکه **وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَكَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ** یعنی حق
تعالی بولره ظلم ایلری لیکن بولر کند و نفسلری بظلم ایلدر و دخی کی ایستلر کر اولد
کند و فعل و کسبی در دیوان ایلر قرآن عظیم ایچ بوظلم در بیا بد سو زحوق
سویلسوز کتاب طویل اولور عقل اولاند بو قدر تنبیه یتر دخی بدستکه حق
تعالی ملکنده حکم ایجا قیلقد ه عاجز دکل غالبدر انا دشمن اولملره انتقام
ایدیچید مومن اولان کر کلر انکه انتقامند قورق مخالفند بولمنه و دخی
حق تعالی بیوردی **وَلَيْتُمْ سَاءَ لِقَائِهِمْ مِنَ خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لِيَقُولُنَّ اللَّهُ**
یعنی یا محمد بو کافر لری ظالم لری بلور کر اول لید قلمی بر اتمده عاجز در
قدرت یزمد لیکن عناد لری نریزه مطیع اولن لری اکر بولره صور کلم
اشوب لری کولری کر لری دکلر دیکه الله یزندی بوخا انکار اتمن لری بولدر
اول لید قلمی بونسند ه عاجز در **قُلْ قَاتِلُوا مَنْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ**
أَرَادَ فِي اللَّهِ نَصْرٌ هَلْ مِنْ كَاتِبَاتٍ خَيْرٌ أَوْ أَرَادَ فِي حِجْرَةٍ هَلْ مِنْ رَحْمَتِهِ

یعنی یا محمد بو کافر لری کر خیر ویر و نکل بکا شول نسه کرسین الله قیوب انا جبر لری معبود
طو تار سزا کر حق تعالی دیلسه کر نیم بد نومر بلا بر صور ولق ایشد و ره یا خود دنیاد ه
معیشتی طار لقله قیلد اول بولر و لک لوی بیتر میکرانی بندر دفع ایلیه هیچ بو بولر و کل لند
کلر خانی بندن سنی ایدوب اندرمیه **قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ** یعنی
ایت یا محمد حق تعالی بکا کاید ریتر که جمیع شر لردن بنی صلیوب دو کلی خیر لری بکا
ایشد و ره انا اعتقاد قیلوب ایشو بکا اجم لدر که جمیع اعتقاد ایدوب انا بجا و کل انا بخی
اولدر بن انا انا اندرمیز در بولر کوزدن نکل خشیت بو قی بوانند دخی عقلی اولن انا کدی
الله دن ارتق کسندن قور قیه و اندن ارتق دن و جمیه ایشن انا انا ب اعتماد دن
انا قیل کند و اخلاص طاعت بولند کیره و دخی بیوردیکه **قُلْ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا مَا كَانَتْ**
أَبَائُكُمْ تَعْبُدُونَ فَمَا بَدَّ إِلَهُكُمْ مِنْ دِينِهِمْ فَمَا تَعْبُدُونَ إِلَّا آبَاءَكُمْ كَانُوا ظَالِمِينَ
یعنی یا محمد ایت قومکله کرسکا ایدر لرا کرسن بو بولر بزم سو کلن سکوت اتمیه سی
اولور سکن بزمی هلاک اتمکله سی ایدر زرد کلر کما قوم وار کله هر بولر کوز کند و بتر کوز
نزلن بولر که کوز بید و کی قدر د و ریشکوز نیم هلاکولک ه بند اخی ایدر بن سز لری
هلاک کولر کوزره بزا اولد بلسر حق تعالی نکل عذاب کی خور لقله نیاد ه هلاک ایدر و
بلسر اولا اخرتده اخری بولنر هک عذاب کیمه واجب اولور و حق تعالی نکل نصرتی و
عنا بقی نیاد ه اخرتده کیمه ایشور قور تار و بولنر صکره بیوردیکه **إِنَّا أَنْزَلْنَا**
عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْحَقُّ قَلْبِنَا نَفْسِهِ وَمَنْ قُلْنَا يَا نَسُفِطْ عَلَيْهَا
وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِرَبٍّ یعنی یا محمد بزم سنک اوزر که جبر ایل اندر و کل قرآنله
حقتن نجا دعوت قیل سن کلمه باطلدر کلله بو حیدر قیواسن که حق تعالی اولدر هر کسه
کر بزی بر لوب قرائی کر چکلری انکیله عمل ایدوب سکا انا نادی بلسو کله نفعی کند
نفسد در کسعادت قیوسن کند و یاچدی و شقاوت قیوسن یایدی و هر کله بزی بکلن
یوزد و ندر و ره قرآن ایمان کتور سدی و سنی ایز نلدی حقیقت بلسو کله اول عقوبتی
کند و نفسی اوزرنیه واجب قیلدی یا محمد بزمی بولدر کن اوزرنیه البتده مسلط
و صلیحی قیلد فکر دیلر لری ایمانه کتور سن شدن همان واجب اولان بولره بزم و
خبر بزی بشتدر هکدر اجمی بویت دخی بیغیره کافر لره تلج و رقی چکی اولدر و اولدی

اشا سکه عذاب بوردن این تری کلری بوحکم تری رسول غنی همان دعوت آمده قویه
دوین دور و نمایا دو نیمه بلکه دعوت قبولوری و نوزلدی و نینلری علی الله
هدا که میددی الله یار و میل و دخی بوردی که **الله یوفی الأ نفس حیرتها و التي**
کرمت فی ثوابها فمیک الی قضی علیها التوت و یسئل الأخری الی اجل سنی
کلی بد بود و او غنای تک حق تعالی جانان قرض لدا و لوملری و قنده و اولین لوان
دخی روحی قرض لدا و بقولری و قنده اول کسکه او بقوا یجند ه اولوی تقدیر
اولوب و عده بی تمام اولمشد رانک روحی طور لری و بدفته کوند من اول و بقوده
اولور کیر و طور من اما اول کسکه دخی همی مدقی تمام اولمشد رانک روحی کیر
قیو و بر کلوب بد نند ای شیک کیر و او یا نور طوب نه ایضا و زره ایسه کیر و انا
مشغول اولور اما اول تقدیر و لوات عمی اخر نینه ایسه **ان فی ذلک لآیات**
لقوم یتفکرون یعنی بو او بقوا یجند ه د و کلی قولین کین در کور بیاخن
عمره و کتاخیر قلد عمر بزم و حد اشتمزه دلیل نشات وارد شول و جمله کم انور و کعبو
د بو طید قلد تک هیچ برسی بر نسند قادر و کل بوفی اشلیلر یاخیز بوند برایشی منع
اید لرا تا بولامقی اکلن بلمک شول قوم ایچونده کرا نرو که عقل اولوب بومعند ه کیر
ایلی لرو دخی بوردی که **أرأیت ان اتخذوا من دون الله شفعاء قلوا کانوا لایفکرون**
شیئا و لایفقلون یعنی یا محمد بولرا لهدن ارتق بولره طبر لره کرا نر بولره
شفیع اولال بولری قور تاره لرایت یا محمد سینه شفیع اولور شول کسلر که کد و لرد
بر نشنه دفع آنکه مالک دکالر بولرا نره طبد و غن دخی اکلن لری زرا جهاد اولنک نه
ادراکی و ارا غلیله بولمغی کافر لرا نند دخی ادرا کلری بقدر که طبد کلری بر جانسوز
هم دریا شجر دکر و الی لید و زنج با شلر نینه بیک جک کوچ و با کسل و در لرد و نو پ کیر و
اناری شفیع طوبی انا طبر لرا ندر دخی حیدر که اخی ادرا کیده منزل و دخی بورد
قل یقہ النفاة حیثما له ملک السموات و الارض ثم الیه ترجعون یعنی ایت
یا محمد صبح ایناره ه لره لهدن دخی شفاعتد ه لره لهدن رانک امر نسوز هر کسه
شفاعت قیام نکور بورد دخی بوردی من ذی الذی یشفع عنده الاما ذنه یعنی
صبح هر کسه بقدر کم آنک قنده شفاعت قیلا لانا که دستور لید بوفی دخی اول کافر لره

زهارن باطل قیلمیچون د دیکو انلر پوتلر نینه در لره کوبین مشفا عیجی من در دخی بورد
واذا ذکر الله وحده انما ذکرت قلوبا الذین لا یؤمنونک بالآخر و اذا ذکر الذین من
دونه اذا هم ینسبشرون یعنی چنان اول الله واحد کلمه بولکافر بولیسر کیم
دیکه سزدی ایندک لا اله الا الله اول اخر تری امانی اولینلر و کونخلی بولکله و حود
اورد کیم و غصه بولودی درت میانلر قبلما تا چان الله دن ایر و غی اکلن سنی کد و
پوتلری اکلن کورده سن بولاری که شادا اولوب سونور لرا نرا کلد و غنه بونکله قغینه سی
بولاید کیم سولع مرانک قنده یقتیلغین و کرا من بلوب ملاکت دکن نذ غرقا اولدیلر
صایدک که جانلری خلقوه کلدی چون کمر بویت ایر شدی **افر ایتم اللذت و العسنى**
و منات الثالثة الاخری بولاد غایت سوندلر صانکمر اولیکلری در لدرلر و منان
ولات و غری **بولارا و لو بولر سیک اولدی بولر و کله قغینه سی و المبحسور سینه**
ان شاء الله الرحمن بیان قیلا و د دخی حق تعالی سولنه و ایتی تلفیق لید و سبوردی
قل اللهم فاطر السموات و الارض عالم الغیب و الشفاة انت تحکم بین عبداک
فیما کانوا فیہ یختلفون یعنی ایت یا محمد اول اللهدن بولری کولری بر ایتی
و کز لوی اشکاره بیلجی و قول لره کونظنه دوشمشی و دوشجکی بیلجی و اینت لره اولشنه
واول جفی بیلجی یاردن قول لری نیکه ارانده حکم ایدوب شولره بن اوزره کاخللاف
قیلدر حق قغیدن بولره ظهار اوله و دخی بوردی که **وکان الذین ظلموا ما فی**
الارض جمیعا و منقله معنه لافند و ابیه من سوء العذاب یوقر العقیمة و بدلهمة
من الله ما لیکونوا یحتسبون یعنی جمیع یوز نیکه خزینه لری و امل کدی شول کسلر و ک
اوله که ظالم اولوب کافر اولدر اول دکلو بله سنده اوله کلسی کد و نفسی اولقیامه
غنا بندن قور ترف بچین قدی و بره لری تک قول اولنا یدای انا قول اولاجق دکلو
دخی ظهار اوله بولکافر لره حق تعالی لدر شول و قکر سیکلر فریالی شول نیاده هیچ اومد
نسنده یعنی نیاده خیر عمللر اناری و او هر لره دیکه اخر تده انلر ثواب بولره اوله اول
اومد کلری حاصل و لمید زباش کلر عملون فاند ه سخی و لمن ضایع اولقند ارتق و **یدلهم**
سینات ما کتبوا و حاق بهم ما کانوا یه ینسبشرون یعنی ظهار اوله بولره اول
اشکل کلری بره مزلر و کله عقوبت لری و دخی واقع اوله بولاره اول نوملری و رسولی

کلری

و قرآن آخرت عذابان ایستند و استهزایه الی قریبک عقوقتیکه انا علی ما لقت کتوریه
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حَافِيًا أَنْ تَبْلُغُوا أَوْ بَلِيغًا يُبَيِّنُ لَكُمْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ
و یا بر زمین نشسته و در حق غیر نبیند بر دعا کن تضرع بر اخل من بدید که هیچ آنده دیار و یاق
چنان بر فضلای و ب اول بلائی زحمتی کیده رب آنک برین صفت و عاقبت و راحت انما اولی
بوکن در حق تعالی بونی بخانه از تو و ویرد یک بر تو تا اولی اید و هم بزنگه بنم فائده
د و اس و اولی اول نسنه بود و انکه بخا حاصل اولی حق تعالی اید بلکه انما واقع اولی
بلا یا عطا ازین انما ابتلا در که قول انما ابتلا اولی و نور تا کوره و زنگه بر قولی در حق روضه
نعمت در مستک اولی و کافر و دیو لکن بر اولی چینی افی فهم بود در اولی که در حق تعالی
بلا و رحمت تقدیر است و زنا و کفر یک اولی بود بری او بود و یک بخا بر نعمت است
ایریندی بخا و اجدد که انما شکری و ب اولی ماله و واجب اولی حقلی که در کتب حدیث
و انک رضای اولی بود که صرفی تکدر تا اولی نعمت دنیا که زیاد و اولی آخرت و زینت اولی
انما اولی سعادت حاصل اید اما هاهای نفس خج بود و دنیا عمارت برت به قول اولی
سوی فناء و خرابی را که جهان اولی سببه محرم اولی و در حق تعالی بیوردیکه
قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حَافِيًا أَنْ تَبْلُغُوا أَوْ بَلِيغًا يُبَيِّنُ لَكُمْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ
یا کتوریه که کافر ای دیدار بلکه بود زنا و کتوریه خج در کارون و شداد کتوریه
انری هار کتوریه که هیچ اول جمع بود بر دیر دکلری مال برین عذاب بود و قرین طو رب
دفع آنکه فائده قیلدی **فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هُمَلَاءٍ**
سَيِّئَاتِهِمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِبُحْرِينَ یعنی انده اول اخلا کلری برین انما اولی
عقوقتیکه و بلدی ایریندی و بومک کافر لند و زنجی خول اسکر برین و برین کتوریه
انما قیلانکه کند و نفس برین طمیر لوتینا و لا که انلی ایریندی کلین اول فضل برینک تقوی
بوده و در حق ایرینده زین حق تعالی دیسه که بود عذاب قیل بود و که انهم کلین آنی
کند و در حق دفع اولی و در حق بود دیکه **أَوْ لَمْ يَكْفُرُوا أَنَّ اللَّهَ يَنْزِلُ فِي قُلُوبِهِمْ**
وَيَقْدِرُ أَنْ يَفْزِكَ لَأَنْبَاءُ لِعَمَلِهِمْ فَبُحْرِينَ یعنی بللری که بود کافر بر دیری حق
تعالی در که بود زنی کیمه دیلر بول قیلور و کیمه دایر سه قیت قیلور غنی قیلدی و در حق

اول فتنه قیلرت و در حق اول عقلی و لنگا فکر که بود زنی کیمه از قیلر غمزه برین و حدایتیتمه
دلیل وار در شول تو سکر الیه کتوریه که ایمانی وار در زینا کتوریه که در حق و این سه
اورتاده و مخالفتا و لیدی بری بای قیلد و عن بری در ویش قیلدی و بری در ویش
قیلد و عن بری بای قیلیدی پس بو قانون هم که در تبدیل تغییر اولی و لانت قیلور که اول
حاکم مطلق در بر و انک شلی بقدر و در حق بود دیکه **قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حَافِيًا أَنْ تَبْلُغُوا أَوْ بَلِيغًا يُبَيِّنُ لَكُمْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ**
أَنْتُمْ لَمْ لَا تَقْضُوا لِيِنَّ رَحْمَتِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ الَّذِي يَشَاءُ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ
یعنی یا عبادت شول قولر و در کتوریه انما کتوریه حد در کتوریه نفس برین طمیر لوتینا و لا که
در حدیث ایستد کسوب و میسونلر که بزود کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه
بلکه حق تعالی جمع اول کتوریه و لکن کتوریه و لکن کتوریه و لکن کتوریه و لکن کتوریه
انما و کتوریه که اول کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه
اسکر و ایدر کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه
قورق بود دیکه ایمانه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه
ایمانه دعوت قیلدی ایمانه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه
و حتی حقننده کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه
قورق بود دیکه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه
که کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه
فَأَنْبِئُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْأَلُوا لَهُمْ مِنْ فَضْلِنَا إِنَّ أَنْبِئَكُمْ كَلِمَاتٍ بَلَدًا بَلَدًا وَ أَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ یعنی
کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه
حکمته مطیع منقاد اول کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه کتوریه
اول عذاب منقطع امیه اما محقق برایت منسنده و دیشکر که جمع اولی و انکه الله دن بخا
و تقصیر لکلور در عذر لری و لکلور و عمل لکونان لکلور لکلور لکلور لکلور لکلور
انما صبر لکی بر لکلور بولر قیل سکون اول و قتلنا نوب قتلنا و لکلور و عذاب دن قوت
اولور و در حق بود دیکه **وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ إِنَّ أَيْسَرَ لِلَّهِ**
الْعَذَابَ فِتْنَةً فَإِنَّكُمْ لَا تَشْعُرُونَ یعنی برین متابعت قیلور مطیع منقاد اولی

شول کور کلو حکله که قرآن ایچند ه سیزه کوندردی اول تکبوز دیک سیزی وار قیلوب اوله
نعتمرد بیل شو کدیزه حلا قیلندی انا شی ایرون اولکه حراره قیلندی اندر بیلنک اندن
اولدن کسوزده سیزه عذاب کلینک خیر کوز اولیه ودخی بیوردیکه **أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ**
يَا حَسْرَةً عَلَيَّ أَفَظِنْتُ فِي جَنَّةِ اللَّهِ وَأَنَا كُنْتُ مِنَ السَّاجِدِينَ یعنی سیزه مطیع
اولک اول بکوزدن اندر بیلن کتاب سیکته قورقنک الله دن شوندن اولدن نفس و توحشی
عذابره اوغرایدخی پشیمان بیوب دیکه وای هم حسرتلر و سیکته الله تعالی طاعتلرین
ترکاید و پشایع قیلدر انک فکری قیوب طاعتلرند ه تقصیر لوق قیلدر ودخی بیوردیکه
أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ یعنی سیزه الله مطیع اولوب قرآنله
عملاید و کن شوندن اولدن بو قهر بیلره انکارایدوب دیززا کرح تعالی بیزه حقد
بالطبیان قیلیدی بزد نجا یانه کلوردکن سنلرا اولوردق هیهات ای مسکین
صفتلر بو انکارله قورسکلن بو نجه حتملر لیلل طور غوروسنکله اوزرکه مجموع سنه
سخا خیر و لری هیچ اسباب نجاته واسباب هلاکدن سخا بیان قیلدی قلدی نجات
هوای نفسا و یوب انکامتاعت قیلدرک هیچ بر عذراید ه حک مجال قیلدر لردن مطیع
اولوب ای شوکته حسرتلرین تکرحق تعالی بیوردی **أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ**
لَوْ أَنَّ لِي كَرْهٌ فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ یعنی دوتک الله شوندا اولکین
که نفسکوز اول غذا لری کور بیلک یرکه ای کاشکده ستور ویریدی بو کوزد و نوب
دنیا به وارید فر بونا کار لری بو شرکی ترکایدوب الله و رسول مطیع اولیدم بن العفی
بر یوب مؤمنلردن و محسنلردن اولایدم بو حسرتکله اند ه هیچ بر فاند هکی اولاجق
دکله دا اول وقت سخا سیزرکه **لِي قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي فَكَلِمَتٌ مِّنْهُنَّ مَا تَكْتُمُ**
وَمَا تَكْفُرُ بِهِ یعنی حقیقتا سخا عذر ییزم کتابوز که جمیع اسباب نجات و جمیع
اسباب هلاک ایچند ه بیان اولمشدر لیکن سن ائی عنادایدوب یلانل و کن باشا کوز
تکبر لک قیلدر کن عقل باطل راستد ه تخیر ه قلوب فکر ایده مدله شیطان اوزر سیکه
غالب اولوب شی الله برکنه انکار قیلدر ک کافر دز اولدن پس لایق اولری سخا
که عذاب لیمد ه مخلص فالسین ودخی بیوردیکه **وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُ**
كُوا لِلَّهِ وَجْهَهُمْ مَسْوُودَةً أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ یعنی قیامت

کوند ه کوردهن شول کسارک بوزنی کوا الله اوزر سیزه عذری قلدرد دکره انک شریکی وار
بوز لری قاره اولسر پس لایق دکلدردنک کی کبیر لویکی مقام لری جنت اولد ودخی محقر
ویشلر که عذاب بوند ه بر نطقک قاشی قیامت کوند ه اولاکره الله تعالی حقد ه بر سنه
دعوی قلدرد اول الله لایق اولیه بولردخی محلی اول الله اوزر سیزه عذری قلدرد
اولوراکر بو حالدن تقیه قیلما دن دیلر سه کور تملشدن اولنکرحق تعالی بیوردی
وَيَحْيَىٰ لَقَدْ آتَيْنَ الْإِنبِيَاءَ آيَاتِهِمْ لِيُنذِرَهُمُ السَّوْءَ وَلَا يَحْمِلُوهُمُ عَذَابَ أُولَئِي
الَّذِينَ هُمْ يَجْرِمُونَ یعنی سیزه حق تعالی
نجات و بیوب شول کساری قورنار که انلر کد لوی صالح عمللر ایشلوب شرکدن معصیت
صفتلر شول سبیلره یا پشندلر که انکلر فوز صلاح حاصل اولور پس انلر هیچ عذاب ایشلن
و حزن غصه دخی نلره آخرتد بول بولن سر ورا ایچند ابری سعادت حاصل قیلر لیس
ودخی بیوردیکه **اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ** یعنی حق تعالی
دیلدی اول بولنر حقارتن بلد و ره اول انکامعبود دیو طینلر ه زیاردیکه حق دویکی سنکله
یزاردی سیدد پس اول بولردخی اول یزاد لشدن سیزه سیدد شول که کند و نفسند ه عاجز اول
اول معبود لفر سنل لایق اولد ودخی هر عبادتی قورمک عزتی و کرامتی اول طید وخی
عزیزند کرامتنه کوره اولور چون اول سبع طونند قاری کد و کجی خور حقیق اولکند و
بو محسنن قون ترغه چاره سی اولیا نجا طینلر و کنه عزتی کرامتی اول بلکه اول معبود اولنک
انلردخی خور و حقیق اول لار لردخی بلکل کرحق تعالی جمیع مخلوقک رزق لری تکفیلدن
وایشلر نرا شرفه قادر در هر کسکه انکا اعتماد قیلوب انلین انکا انان جمیع خیر قیولن
آچله اشعی صلاحه کله دنیا آخرت مقصود لری هب ستر اوله جمیع شکل ایشن تالمیه
بوند صکره کند و نکل قدرتن بیان یلوب بیوردی **لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ**
وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ یعنی دیر کوز خزینه لری انکدر
و طیدی دلری انک قدرتی یندن ه در اول کومکل خزینه سنن سیزه بی بیغور و حشر سیزه
که قول لری اوزر ه صحر و دیز خزینه لردن بر سیزی اولر ویشلر خزینه سیدر که اول بولن
بوتور مک سبیلله اولمشکن قوریدر نرا غلغلر انواع بشلر له اولر بتورر قول لری و حیوان حقلر
رزق ایدر شول کسلی کور بو قدرتی کوره طور دکن حوق تعالی نکل ایشلر نه کافر اولسه کور اول
قرارد دخی محمد مصطفی در حقیقتا انلر زیا نکار لردر تواجی قیوب که عقاب اختیار لردلر

اللهه ورسوله وایمانی خود را شیطان و هوای نفس او بیامی اختیار دانند که جنتی و حوری و
وتاج و حاکم و تختی و ساری طاموس و زرق و قیه و صوره و یلانله و زبانیله و
او درن طویل و تاجله و قطار طویل و کونکله و کشت در بوندن اولون زبان
اول و دخی بیوردیکه **قُلْ فَخْرًا لِّلَّهِ تَأْمُرُ فِي الْبَاطِنِ هَؤُلَاءِ** یعنی بویسته سبب بویادیکه
کافر بر رسول حضرت در بولودیکه یا محمد انانک در دگه ملان کرایدوب اژدگه سندی باشد
دین طور غول که هیچ کسه بوسی بوقامده لری کس اینلر سن کوردکری بکل بوقامده
قیلکه مخالفت قبله کرم و بزم دین فر متابعت قبل و کلوسنی اولوایدینا لم المورسینک
یونکده خرج ایده لری حق تعالی بر بویادیکه کوندردی ددیکه یا محمد ایت بولره که بعضی بچیا
ایلی بیوردیکه **اللَّهِ قَوْمٌ أَنْزَلُوا قُرْآنًا طِبْعًا لِّعِبَادِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ** یعنی بچیا
واریش سه ذره قدر توفیق باری قیلسکیچ و کوند زینور کوزی اول عبودم قیوسند
یره اوروب خذتمده اولد کوز که انک قیوی فضل و کرم قیوسید ریچیه سوچولور و ان
سوچانده صفوا و لوب ایدی د ولته ایشوردی و دخی بیوردیکه **وَلَنُكَفِّرَنَّ عَنْكَ سَيِّئَاتِكَ**
وَأَيُّ الدِّينِ مِنْ قِبَلِكَ لَنْ أَشْرَكَ بِكَ بِشَيْءٍ مِّنْ دُونِكَ یعنی بچیا
سکادخی و سندی دخی ایله و کچین بیغیرله دخی ایله و سچا لوب بیوردیکه **اللَّهِ بَرٌّ لِّرَبِّهِ**
انک شرک کتور میل یا محمد اکرسن اول کافرله اولوب اللهه شرک کتور جگه لورسک
عزیم حقیقین جمع عملر و کز بولب باطل اولد دخی حقیقتان بنم فقهه حمتلو
و کرم دخی اولد کسه د نیاده و آخرتده زیانکار لور دز اولاسن خصوصاً کرسند لری
برکتی بچا شرک کتوره انک حالق نفا اولد بلکل ای قزبان حق تعالی بلوردیکه رسول انکا
شرک کتوره جگه کلدر لیکن بو خطاب رولنه قیلد وخی انک امتنه تنبیه ایوب بلور و کدی
هرکسه ایمانه کلدر کن صکره کبر و اللهه شرک کتور جمع عملدی بویوب هبانه ششور
اولدی نفدر الله قنتد هم می دخی واریسه کورمز مسوکه برکتی نیانکی اولسه قنتد
نفدر مقرب اولسه دونه کلوب انک قنتد صوچ انسه اول نفدر مقربیه یا اولدر لری یا
یا منصله عز لاید قیوسند قوار خور و حقیر اولور اللهه صوچا و مانغی دخی بوند
قیاس قیلغل اول جمع باه شاهر و کز پادشاهیدر و دخی بیوردیکه **بَلَىٰ اللَّهُ فَاَعْبُدُونَنِي**
بَلَىٰ أَشْأَرُ مِنْكُمْ یعنی یا محمد اول کافر و کز اغواسته وید اللهی بر لوب انکا مطیع اول انک

عبادتده محک طورا اولسکا ویریلن پیغمبرک ورسولک خمتنه شکر ایوب شکر لوقولر
اول بو خطاب دخی اگرچه رسوله ورجمع مؤمنله بوندن کیر و تنبیه اشارت و ازیرا
رسوله عمر و ایم شاکر لردن لیدی بوندن حرام بونتمد کور ایم بولر حق تعالی بر شکر ایوب
شولر نعمتله کور بولره انعام قیلدی و کلد و نلک برکن بلدر مکر ایله بولره اکرام و توفیق
و هدایت و یروپ دین اسلامی بولره عطا قیلدی و دخی بیوردیکه **وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ**
حَقًّا قَدَرُوا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَبَشِّرْهُم بِيَوْمِ الصِّعَامِ و **الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْيَوْمِ**
بویا سببی دخی بویادیکه بولر حق تعالی حقتده سوز لرد بولر دیکر شانه لایق دکل
ایدی حق تعالی بویا کوندر پ بیوردیکه یعنی بویوب و یلی و صفا ایده مدبران اولد الله
تعالی شکر انکا لایق دزیر اول بر باد شاهه که انک منلی بقدر جمع لری انک سلطنته
اوزره دخی سلطنت بقدر و کولدر دخی قیامت کوندده قدرتی فیضیه در بولوب
کتور و لیر جمع فنیاه و اربا شری قالمیسه بوندن صکره حق تعالی اول کافر سوز لرد
کند و فی تنبیه ایوب بیوردیکه **سُبْحَانَكَ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ** یعنی حق تعالی
اژد بوجده دا اول سوز لردنکه کافر انکا شرک کتور بیلر سولر لری بویا ایده مؤمن
تنبیه اشارت ددر که اول کافر لری بولر دخی حق تعالی حقتده کلامه لیمه لری بلکرا الله
تعظیم ایده شوبلکه ککر کدر و انک شانه لایق سوز لرد مدح و ثنا ایده لری تاکه انکا قنتد
قرب بولوب سعادت ایشول و دخی قیامت احوال کدن خبر ویردیکه ایشند نلر انکا
او کلتوب انک دیاغند ه اولال کافر لریسه کفری ترک ایوب ایمانه کلدر مؤمنلر ایسه
غفلتلر ترک ایوب زیاده عمللر مشغول اولال اول کون ایچین استغفار ایله
شکر بیوردی **وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعَوْا مِنْ أُولَئِكَ سَمَوَاتٍ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ لَأَخْلَعُنَّ**
یعنی بچیان صور اولر جمع یره ه کولده هم واریسه هب لکسا اول الا شول کس لری که
حق تعالی انلر و کز قالد و یغین دلر و ایسا بولر بولر مزج صوری صور دکر بولر
الله صور نه فسنه در رسوله م خبر ویردیکه بونیوز کسیدر که انک اوازی جقان برکت
دکر میل کیر ل کول ارا سجدد برکن اولر بولر جمع خلایق قور قویده و شوب خجی قکر ل
اندر برکن دخی چالند بولر که هله هله اول بچیان اوچ سخی اولر ملک و قی اولر
جمع اولر احلر اول صور ایچینه جمع اوله اندر بولر دخی اولر ایله اول جانلر علسی شول قران سن

آرد چقدر کسی چاقوب کوه لو کرده سنه طاعن بر حق تعالی بر لره کوکله صاعقه ددوی
بود که جمع اولال الاستو که حق تعالی دل اول فل اول جبر اندر رود غی سکا بل اسرا فلدر
و ملک او تدر و دخی عقوبت پوره منده که شهید اردر که قلیچ لری بیونلر نه حامل اولند
و دخی حق تعالی پوردیکه **تَمَّ نَفْعُ فِیهِ اٰخِرٰی فَاِذَا هُمْ فِی سَاۗءِ سَبۡطٍ** یعنی اول اول
صوردنکه جمع اول لرا نده صکره بر صوردخی جال لرا ناه طلسی با غی طیر اقدن فلدر
کولکن نیکانظر قیلر کوره لرا اول کوکله پاره پاره اولو مستغیر اولوب کیدر ویر لره نظر
قیلا لره بولری حساب برینه دعوت قیلر و دخی نظر قیلر کوره لره بولردن نجه شفت
کوتر و لشن هر بی کند و نفس لینه شغول اولمشلر و دخی کوره لره اول دعوی بجه لره برینه
نلرایندر که سنگ حق کسن قلنر که پادشاه کرک سلطان اولسون بود ویشک حقسن
اندر اولر کولر اول غا ظلم اشن اولر یاد و کله یامان الما غله و چون زیره و دخی
بیوردیکه **اَشْرَفَتِ الْاَرْضُ بِنُوۡرٍ دَبِيۡهَا** یعنی اول وقت که قیامت بی بر یوزی اول
دیک نوریلر و عدیلر و سخن اولر اظلمه کظلم لری کوتر یک سیخیف اولیه **وَوَضَعَ الْکِتٰبَ
وَجۡی بِالۡنَّبِیِّیۡنَ وَالشَّهَادَۃَ وَفَضَّلَ بَیۡنَهُمۡ نَبۡحَهُ** یعنی حساب دیوان نوریه خلقن
عمللری دفتر لری کیمک صاغنه کیمک صولنه ویریلر و جمیع بیغیر لری کلیسی بریره کوتر لیه
اندن بو خلق ارانده عدل حکم اولنه ظالمه ظلمو ماما ارانده و بیغیر لری ایامت
ارانده سوال جواب اولنه **وَهُمْ لَا یَظۡلَمُوۡنَ** یعنی هیچ ظلم اولنیه نواب هلنک
نواب کلمیه و کناه هلنک اشد کنن اراق نسند دفتر نده بولنیه جزای افا کوره
اولر و دخی بوندن صکره بیوردیکه **وَوَفَّیۡتُ کُلَّ نَفْسٍ مَّا عٰمَلَتْ وَهُوَ اَعۡلَمُ بِمَا
یَفْعَلُوۡنَ** یعنی هر کس شی نفس اددوی عمللر نه جزای تمام اولنه کرک هم کرک شکر
حق تعالی یکرک بیلجیدر که بولر نه اشد لری بولاری جمع لیه و حساب طوطی نولر
ال لینه ویر طکی لدر اتر و در کولر اول اشد کلر بی بر کوره لرا و قیالر لره بولر
اولنا ظلمه کل کیر و کند و کونیک جزای پادشاه کر میرد لره فصلیله
صغیر لیه د لره عدلیله کناهی قدر عذاب اید ه اندر صکره ایمانله کیدن لری جعفر
کیر و او جهاد التلر و ایما نوز کیدن لری طاموده مخلد قله لره بوندن صکره حق تعالی
او جهاد هلنک او جهاد طامویر نجه و ادر اخی بیان اید و بیوردی

وَسِیۡرَۃِ الَّذِیۡنَ کَفَرُوۡا اِلَیۡ جَهَنَّمَ ذَمَّرَ حَقِّیۡ اِذَا جَاۗءَهَا وَفِیۡهَا اَبۡرَۃَ یَمۡعِیۡ
حسابدن صکره حق تعالی زبانیه امر اید که بوجا فری حقانله خول هر کله سور کبی
جهنم سور لره نیک اولر جهنم کله لرا نیک قیوسی بولردن نیک اجله **وَقَالَ کُفۡرًا
تَخۡنُ سَهۡاۗا لِمَا کُفَرُوۡا بِرَسُوۡلِنَا عَلَیۡکُمۡ اٰیٰتِ رَبِّکُمۡ وَبَیِّنٰتٍ لِّکُمۡ لِقَآءِ رَبِّکُمۡ هٰذَا**
یعنی جهنمک خرنیدار لری انله صوره کر کیر لره و کند و جنس کوزدن و اچ کوزدن
رسول کوندر لیدی که حق تعالی نیک و حیلر فی سیر و لرا کوزه او قیالر بولکون اشوع لیه
او غر یا جع کوزی سیره قور قور کوب خبر ویر لری و تقیلر تاکسیر انلر و لکه خبر لرن لستد
دعوت لینه و یاید کوز بولر لردن قور تقیلر کوز **قَالَ اٰیۡلِیۡ وَلٰکِنۡ حَقَّتْ کَلِمَۃُ الْعَذَابِ
عَلٰی الْکٰفِرِیۡنَ** یعنی بوجا فر لرا اول وقتا قرا اید و ب دیر لره بی نه رسول لره کلر لره کلین
بینه خبر ویر لکن بزانا ندق و ایدق و هم دخی حق تعالی لک اول اندا اچو بنم غرقم
حق تعالی لنده بن جهنم کافر لره طولر و درم دوی واجب قلدی بو عذابی کافر لره
اوردننه چون طمو خرنیدار لری بسوزی بولردن زایشده لره لره لره **قَالَ دَخَلُوۡا
اَبۡوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِیۡنَ فِیۡهَا فَبَیۡنَ شَوٰی الۡتَّکۡبِیۡرِ** یعنی کیر لره ای شقیلر اول
جهنمک قیولر ندر بو حالده کیر لره ننده مخلد کیر و جنم بی چون سیر تکیر لره اید و ب
کلمه توحید دن قاجد کوزرسولر نیه مطیع اولوب حق تعالی کتاب لره نیه اینا مند کوز
کیر که اید بکر اولر تکیر لره و لره بر لینه کیر یاوز طو لری بر دپ ناهل عقل اولن بواشیلر
معنسته کدویر نصیحت بونی اقلق کرک که انلر حق تعالی کلامه و رسول لره کلامه
اعتبار ایتوب اول عذاب مبتلا اولر لره مؤمن اولر لره که او قد و غی و اشد و کیک کفا
اعتبار اید و ب و رسولی و ز لری کند ویر دلیل اید بوب شدیدن اقل عمل لیه یغفلت
او بچوندن کند و غی و باره کافر لری طامو عذابنا و غر اچ حق تعالی سور کلامه سور
حسرتلر اولیه چون حق تعالی طامو اهل حال فی بیان قیلر یکد عقل اولنلر قصد اید
اچون بولر مؤمنلر طبع لره جان بیان اید و ب بیوردی **وَسِیۡرَۃِ الَّذِیۡنَ اٰتَقُوا
رَبَّهُمۡ اِلَیۡ الْمُنۡتَهٰی زَمَرًا حَتّٰی اِذَا جَاۗءَهَا وَفِیۡهَا اَبۡرَۃَ یَمۡعِیۡ تَخۡنُ سَهۡاۗا لِمَا
کُفَرُوۡا بِرَسُوۡلِنَا عَلَیۡکُمۡ اٰیٰتِ رَبِّکُمۡ وَبَیِّنٰتٍ لِّکُمۡ لِقَآءِ رَبِّکُمۡ هٰذَا**
یعنی انلر کوش کنن و کفر و زمره ازل ایشلردن
صغیر لره و تکیر لره قور قدر لرا اندر غی بولک بولک کبی بر اقل کبی ده و جکلر لره او نظر نجه

ویا بل فرشته لرغزل و کراسترا او چاه خدا لر چنگر بوردی او چاق قیوسه و ارسال
 او چاق قبولی بولره اچله اول او چاه غلک خزینه دار لری تقطعل بولره قرین بولر دیکر کور
 سلام اولسون سینه که سلامت مقامند ایشد کوز بر قیون دنیا ده ابو عملره مشغول
 اولد کوز شمدی فوز نجات بولوب ابدی سعادت اولاند کوز کیرک ایدی اول جنته بو
 حالده که سز انک ایچنده مخلد سز کیر و چقیق این چون بوجنت اهل دخی بو کراسترا او چاه
 کیره لر مقاملوسا ملزنده ساکن اولالرحی تعالی رحمتنا قیلرینکرحی تعالی خیر
 و یوب بیوردی **وَقَالُوا لَوْلَا اللَّهُ الَّذِي سَدَقْنَا وَعَمَّاؤُنَا الْأَرْضِ نَسْتَوْعِدُ**
مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنَعْمَ جَزَاءُ الْعَامِلِينَ یعنی اول کوز کورمد وکی و قولقل
 ایشمد وکی و کولکلر دن کچمد وکی مقاملری و فغیر لری و حور بیلری و کوشکلری و بختلر
 و تاجلری و حللری کورد کلری و قاتن دیکلر کول اول پادشاهه کربین عدول کوزنده
 قیلد و غی و عدله لری و غیری بنیه کوردی او چاه کیدو و کوشلیغند بینه قرار کا
 قیلد کیر بینه زیدره دیلر سوزانده بورتیلور زهر نازر و ایدر کوز بولور نر کول
 نسنده ابوصل ایدوب تکر بید طبع اولن کوزک تو بلری و مرتبه لری بوردی عقل اولنل
 بو ایتده اوکت الوب کرک که کند و غی بوسعادنده ایلر ایدر جمل شلر کسرسول
 سنبله و حق تعالی کتابیله عمل ایدر فاسقلر و مفسد لری بولن ترک ایدر و جمل حد
 عالمردن اوله نصب و عزت سوکوسدن کیر بخلق اختیار قیلمش اولد دخی بیکر
 انا سعادت اچله و دخی بیوردی **وَقَرَى الْمَدْيَنَةَ حَاقِبِينَ مِنْ حَوْلِ الْعُرْبِ يُحِوُّنَ**
بِحَبْلِهِ بَنِيَ إِدْرَاقَ بَنِي إِدْرَاقَ وَيُنَادِي رَبَّهُ رَبِّ لَعَلِّي أَعِزُّ بِحَبْلِهِ یعنی یا محمد کورده
 اول فرشته لری کور غلک چوره سی قیلوب اول زبلی حد ایدر و سج ایدر بوسوز
 حق تعالی رسول بیان قیلد و غی بینه تعلیم دیر کیر بید دخی اللهم ایدم حمل ایدر
 انک قرینت اول سعادت اوند مسم طومغ لایق اولوز و قضی بنیم بالکن دوی
 کیر و بوارده اول کین سوز لری تا کید قیلم بچین در یعنی قیامت کوننده حق تعالی
 قوللر ایتده عدل حکم ایلد کینک اوزرند هکنک حقی قلبه قوللرانی کورب
 حق تعالی بید شکر و ثنا قیلر بید لرشکر اول عالم لری یاردن بورد کاره کور بزی اول
 ظالم لر قور تری بید عقل کرک که کند دخی کند و نسنده دخی ظلم و خیف الیمیه

یاردن حق تعالی حضرتند اولد دخی ظالم لر جماعتیله حشر اولوب کند و غی عذاب کور قنار
 قیلدیه **سورة المؤمن ثمانون وسبع اية نزلت بمكة المشرفة**
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
حم روايت در این عباس سدر کور بوحامیلر سوره لری کلک کده انشد رحمت محمد بن خنیفه
 دخی بولدر وایت قیلور این سوره دیشدر حتم سوره لری قرآنک دیبا جیدر اما
 قتاده ایور بوحامیم قرآنک اولون برادر دخی دیشدر اسم الاعظم دخی
 دیشدر کور بوسمد کرحق تعالی اندا بچوبلدر بوحامیم سوره ایلر بچیلدر بوشکر کور
 حامیم متشابهند ندر بوندن مراد نیدر وکن الله بلور بینه واجب بودر که بوکایما کتوره
 حقد رکیز کلری دخی و دخی **تَنْزِيلَ الْكِتَابِ لَنْ يَكُنَّ لَكَ آيَاتٌ فَتُنَادِيَ الْمُجْرِمِينَ بَدَأْتُ بِكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَرَبُّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ**
 کرحمد سوزک اولوز کوزره او قور انک فتنه اندیشدر شاعر و کاهن سوزی عمل اولان
 سوز بورد که ملکنده عزت زود دخی یار بوی خلق و انلر کوز انشد وکن بلور علمد و غی
 بیوردی **عَاقِبَةُ الَّذِينَ هَادُوا لَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَاتٌ فَتُنَادِيَ الْمُجْرِمِينَ بَدَأْتُ بِكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَرَبُّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ**
الْبَيْتِ الْمَقْدِسِ یعنی دخی اول الله کناهلری ستر ایدوب بغشلیجیدر ایلر لعیبدر
 شول کسلر که اخلر صله شرک کوز بید و نبی لاله الا الله ددی و انلر کناهلر
 بشتیمان اولوب الله صفت قور قورب توبه قیلدی خلقند قور قورب یا اوتانوب یا انک
 عاجز اولوب کوی تیموب توبه قیلدیه کتک بچون اولمز عمل کتکری رضا بچین
 اولمید اول قبول اولمز و دخی الله تعالی نکه عقابی عذاب قیلد شرک کسلر کسری
 شرک اوزره و الله عاصی و لبق اوزره دنیا دن کدی عمله توحید امدی و بویلدی
 کناهلره استغفار قیلدی عقلی اولنل بوند و غی فرم انک کرک کور بولر ایدر حق
 تعالی کناهلری یا لعیبدر توبلری قول قیلیدر دد کدن صکر ددی کور عقاب
 دخی قیلد بوشکا اشارت قیلدی کور کور کور دایما قور قوی اولاکه انلر عمل
 مقبول اولوب کیر و یوزینه اویلر وهم مید طوته کور کند و کور مندر فضلیلد قول ایدر
 انکا قوللر احسانلر قیلد کناهی جو قلوغند با قورب توبه قران ایدر رحمت ایدر طوب توبه
 قیلر و الله لک کرمته مغرور اولوب کور کسلا شلیله که عقابی دخی قتی کند و ضعیفدر
 انک عذاب طاعت کور مز بوند صکر ددی کرحق تعالی قوللری اوزره فضل و عطا